LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

1er FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 559 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԹՈՂ ՑՆԾԱՆ,,

Երէկ սուրհանդակը մեզի բերաւ նամակ մը, Մոնթարժիէն: Բանուոր հայրենակից մըն է որ կը պատմէ, իր լեզուով.

— «Ներեցէք իմ ինքնագլուխ գրութեանս. զգացած զայրոյթով է որ կը գրեմ ամէն բան:

«Շատ սրտաճմլիկ է, մեր երիտասարդ ժողովուրդին ալեծուփ ու զարաւոր բազմութիւնը, մեր եռագոյնին ետեւէն, ժան-կուժոնէն մինչեւ փէռ-Լաշէզ, ձեւ ի ձեւ արագ քայլերով, որովհետեւ ռազմիկի քայլուածք էր: Բայց շատ ալ ցաւալի էր, կիներ ու երիտասարդներ բարձրաձայն քրքիջներով ու Թուրքերէն գռեհիկ բառերով էին, եկեղեցիէն սկսեալ մինչեւ փէռ-Լաշէզի գերեզմանոցը: Գոնէ այդ օրը, այդ վայրկեանին երիտասարդները յարգէին ազգային պատուէրը, Թուրքերէնի չգործածումը, մեծ հերոսի սուգի օրին, քանզի նա էր Թուրքին աճաւոր Թշնամին: Թուրքերը Թող ցնծան:» Տիգր. Վարդանեան:

Եւ կը ցնծան արդէն, հայրենակի՛ց:

Չկարդացի՞ք Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ»ի Փարիզի Թղթակցին լեախը.

— «Փարիզի հազարաւոր Հայերն ու Հրեաները շատ Թուրքերէն կը խօսին, մանաւանդ Հայերը: Պարասրահի մէջ այ երիտասարդներ Թուրքերէն կը կատակէին իրարու հետ, սելով. «Ա՛խ, «զէյպէք» մը զարնէին եւ խաղայինք»:

Ինչպէ՞ս չցնծան . . . :

Հազար խրատ եւ հազար կոչ արժանապատուութեան՝ չեն ւեր դարմանելու այս ունակութիւնը, երիտասարդներուն Թէ արէցներուն մէջ: Թերեւս ապտակ մը կարենար զգաստացնել ասերը:

Բայց ուրկէ՞ գլուխն առած կ'երթայ այս գարշելի մոլութիւնը: Սորկամտութի՞ւն, վարժութի՞ւն, հայերէնի պակա՞ս, Թէ նկրթութիւն:

Կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Թրքախօսութիւնը եւ յաճախ րքամոլութիւնը ախտի մը պէս փակեր են շատ մը լեզուներու, որոնք անդադար կը քերուըտին, Թուրքերէն արտայայտուելու համար:

Եւ ախտը այնքան հրապարակային, համաճարակ հանգամանք է ստացեր, որ գաւառի մեր Թղթակիցները, իրենց շրջանի անցուդարձը պատմած ատեն, չեն մոռնար յիշել.— Դժբախտաբար Թրքախօսութիւնը կը տիրապետէ»,— կամ մեր մէջ Թուրքերէն խօսող չկայ»:

Այս վերջին իրողութեան շատ քիչ կը հանդիպինք: Անցեալ , փօն տ'Օպնայի մեր Թղթակիցն էր որ կը գրէր, Սէն Փիէռի ղութիւն համար.

— «Բոլորն ալ հայերէն կը խօսին: Ո՛վ որ Թուրքերէն օսի, պօյքոտի կ'ենթարկեն»:

Տասնըհինգ տնուոր գաղութ մըն այս, մօտ վաթսուն հոգի: Սէն Փիէռի մէջ միջոց գտեր են ախտը վանելու: (ժամանակին Եգիպտոսի մէջ եւս տուգանքի դրութիւն մը հաստատուած է): Իսկ այստեղ, Փարիզը և ուրիշ բազմաթիւ կեդրոն գաութներ կ'անճրկին, կամ կը ծիծաղին, եւ կը շարունակեն րքավարի բարբառիլ, ինչո՞ւ չըսել — բորոտիլ:

Արդարացուցիչ պատճառներ կա՞ն այսպէս շարունակելու ամար:

Շա՛տ քիչ: — Իրենց կամքէն անկախ, հայերէն չգիտցողներ ունինք, տարիքը առած մարդիկ, որոնք այլեւս չեն կրնար տկուիլ:

Բայց անոնց համրանքը զանցառելի քանակութիւն մըն է: ւ անոնք չեն որ տուն կուտան մամուլի բուռն բողոքներուն:

Յաճախ անոնց մէջ աւելի ամուր է ազգութեան եւ արժանապատուութեան զգացումը:

Չենք ուզեր բերան անգամ առնել «պէն կաթոլիկ իմ, էրմէնի աէյիլիմ»ներու խառնիճաղանճը, որ ոչ անուն ունի, ոչ ալ արժէք, եւ ինքնիրենը պիտի հատնի:

Զարիքին բուն աղբիւրը՝ հայերէն գիտցողներ իրե՛նք են, այրեր, մայրեր եւ մանաւանդ երիտասարդներ:

Այս վերջիններուն գլուխէն միայն ֆէսը պակաս է, որպէսզի, Թուրքերէն ճռուողած ատեն, ծոպն ալ սանկ մէկդի նետեն ու բերցնեն, ինչ որ մասնաւոր հմայք մը, գոյն մը պիտի տար իրենց, իբրեւ հարազատ Արեւելքցի…:

Տեղական պահա՞նջ է արդեօք Թրքախօսութիւնը:

Ո՛չ եւ ո՛չ: Անցեալ օր աշխատակից մը դիտել կուտար Թէ՝ ուսանողական Թաղին, Սէն-Միշէլի պողոտաներուն վրայ, Թուրք ուսանողները կ'ամչնան իրենց լեզուէն, եւ կը խօսին Ֆրանսերէն:

Իսկ դուք հետեւեցէք հայ երիտասարդներուն, ուսանող կամ ոչ, նոյն պողոտաներուն վրայ, եւ հանդուրժեցէք, եթէ կրնաք:

Մտէք սրճարանները, հանրակառքը, մեթրօն, սրահները, բուարձաններու զբօսարանները,— եւ ականջ դրէք:

Մնաց որ, պէտք չկայ նոր քննութեան: Վկայ՝ «Ճիւմհուրիյէթ»ի Թղթակիցը, Փարիզի համար, եւ գաւառի ո՛ր եւ է Թղթակից մը:

Եւ ամէնէն կսկծալին՝ Թրքախօսութեան ախտէն կը վարակուին նաեւ մանուկները, շնորհիւ իրենց հայրերուն եւ մայրերուն չկամութեան կամ անհոգութեան: Մանուկներ որոնք ոչ էկ մեղք ունին, եւ որոնց հոգին գոնէ պայծառ պէտք է մնայ, զերծ՝ Թրքական եւ Թրքավարի ո՛ր եւ է հետքէ:

Պէտք է կրկնել ու զարնել: Զարնել մուրճի պէս, մինչեւ որ բէ…էն քօսոտածներն ալ ցնցուին:

Շ.

ԹԱՂՈՒՄԷՆ ՅԵՏՈՅ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՊԶՏԻԿ ԽԱՂԵՐ

Հիմա որ ամէն ինչ խաղաղութեամբ վերջացաւ, եւ ներկայ Թէ բացակայ, տեսան կամ կարդացին Անդրանիկի յիշատակին ընծայուած հոյակապ ցոյցը, կ'արժէ արձանագրել քանի մը մանր խաղեր, սարքուած՝ չափազանց մանրացած մարդոց կողմէ:

Ինչպէս գրած էինք, մենք յուղարկաւորութեան կարգադրութիւնները իմացանք Վռամշապուհ եպիսկոպոսէն, եւ յայտագիրը հրատարակեցինք Հինգշաբթի օր, 26 Յունուար, այնպէս ինչպէս ղրկուած էր մեզի: Յետոյ տեղեկացանք որ Փարիզի Հոգաբարձութիւնն է կարգադիրը:

Փարիզի հոգեւոր հովիւը մեր աջակցութեան դիմած ըլլալով քանի մը խնդիրներու համար, սիրով կատարեցինք մեր պարտականութիւնը եւ մեր կարգին, Ուրբաթ օր, իր ուշադրութեան յանձնեցինք Թէ 1. Անհրաժեշտ է հայկական դրօշով ծածկել հերոսին դագաղը. 2. Նկատի ունենալ որ կարգ մը միութիւններ հայկական եռագոյնով պիտի մասնակցին Թափորին:

Վռամշապուհ եպսկ. քիչ մը վարանելէ յետոյ, համամտութիւն կը յայտնէ եւ կը խոստանայ անհրաժեշտը կարգադրել:

Շաբաթ առտու, երբ մեր խմբագիրը Վալանս կը գտնուէր, կը կը հասնի եպիսկոպոսին նամակը, (Յունուար 28), ուր կը կարդանք հետեւեալ տողերը.

«Երէկ, ձեր ներկայացուցիչը երբ ձեր աղնուութեան նամակն ինծ բերաւ, եկեղեցւոյ ընդհանուր քարտուղարն էր քովս եկողը՝ որ իր մեկնելէն ետք ըսաց ինծ, Թէ՝ «Նախարարութենէն լուր տրուած է, Թէ՝ ֆրանս. դրօշակը միայն պէտք է բացուի», որոյ համար գրեցի… Թէ.- հաճիք ազդ առնել որ մերայինք առանձին բան մը չընեն» եւլն.:

Այս նամակին վրայ, անմիջապէս հեռաձայնով կը հարցուի Բիւզանդ եպիսկոպոսին Թէ ո՞րն է այն պաշտօնատունը, որ արգիլած է եռագոյնը: Կը պատասխանէ Թէ ինք բան չի գիտեր եւ Թէ Հոգաբարձութեան պէտք է դիմել: Իրեն դիտել կը տրուի Թէ Հոգաբարձութեան հետ այս մասին որ եւ է պաշտօնական կապ ունեցած չըլլալով, եպիսկոպոսը ինք պէտք է ստուգէ ամէն բան եւ ստանձնէ բոլոր պատասխանատուութիւնը:

Բիւզանդ եպսկ. կը խոստանայ իմանալ և արդիւնքը հաղորդել մինչեւ կէսօր: Ո՛չ մէկ պատասխան: Բանիցս հեռաձայնելէ վերջ, հազիւ ժամը 4ին կարելի կ'ըլլայ գտնել եպիսկոպոսը, որ կ'ըսէ Թէ առտուընէ ի վեր բան չէ ըրած, ու կը յորդորէ դիմել Հոգաբարձութեան ատենապետ Պ. Գալըպճեանին: Իրիկուան դէմ երբ այս վերջինին դիտել կը տրուի Թէ ո եւ է պաշտօնատուն արգիլած չէ եւ չի կրնար արգիլել եռագոյնի գործածութիւնը, Պ. Գալըպճեան կը ստիպուի խոստովանիլ Թէ պաշտօնական ո եւ է արգելք չկայ, այլ Հոգաբարձութիւնը ինք արգիլած է եռագոյնը…

Կիրակի առաւօտ Հոգաբարձութեան հրաւէրով Դաշնակցութեան կողմէ երկու ներկայացուցիչներ կ'երթան եկեղեցի, խորհրդակցական ժողովի, ուր կ'ընդունուի դագաղը եռագոյնով ծածկելու եւ Թափորը դրօշակով առաջնորդելու որոշումը: Հակառակ ասոր, յուղարկաւորութեան ժամուն, կարգադրիչները կ'արգիլեն եկեղեցիին մէջ դագաղին վրայ ծածկել դրօշակը, եւ վերջին պահուն միայն, բանակին մէջ, կարելի կ'ըլլայ եռագոյնը փռթել դագաղին վրայ:

ՏՈՄՍԵՐ

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ…

Փոթորիկ էր, ուրակա՛ն՝ սրբեց ու քշեց տարաւ, մե՛ր բոլոր հարստութիւնները, մեր գանձերը…

Հրդեհ էր, կրա՛կ: Անծայր մոխրադաշտերու վրայ կը հսկենք հիմա, սպասելով հայրենի բոցին որ կրկին արծարծի՛ մեր գիւղերուն մէջ, մեր տուները շէննա՛ն, մեր արտերուն մէջ կրկին խոփերուն պողպատը փայլի՛, ակօսները պատռի՛ն ու երգե՛նք կրկին մեր տոհմիկ երգը…

Որովհետեւ, գացի՛ն, կորսուեցա՛ն անհետ՝ բոլոր անոնք որ մեր հայրենի երգին գաղտնիքը գիտէին, որ մեր հոգին, Հայու ամուր, աղուոր, հպարտ, արուագեղ հոգին կը կրէին իրենց արեան մէջ, որոնց երակներուն մէջ մեր շքեղ ու կարմիր հողին բերրի աւիշը կար…

Բանաստեղծնե՛ր, դիւցազներգակնե՛ր, տոհմիկ ու հարազատ գրողնե՛ր, հայրենի պարզ երգիչնե՛ր, Հայե՛ր՝ որ Թուխ ու ամուր դէմքեր ունէին, որոնց ճակատներուն վրայ «Հայոց արեւ»ին դրոշմը կար…

Արագընթա՛ց՝ կ'անցնի ժամանակը, ձեւ ի ձեւ, ձգելով մեզ իր ետին: Գիրքեր կան՝ զորս պէտք է գրաւել: ինկող հասկերուն տեղ՝ նորեր պէտք է ծլին: Կը շտապէ մեր կեանքը, ամէն օր զանգը կուտան՝ պէտք է պատրաստուիլ:

Ատոր համար է որ հաւատքով, բարեացակամութեամբ, սիրով, խանդավառութեամբ պէտք է նայիլ սա պանդուխտ, սա տարահալած, հայրենի հողէն ու երդիքէն հեռու ինկած տղոց վրայ որ սրտառուչ յամառութեամբ մը «գրականութիւն» կ'ընեն, որ աղուոր յանդգնութեամբ մը, այս օտար, այս տարագիր, այս ափերախտ ափերուն վրայ, կ'ըսեմ, կը շարունակեն հնչեցնել մեր հինաւուրց, պայծառ, քաղցրահնչուն լեզուն…

Ա՛խ, գիտե՛մ, դժուար, դառն, գրեթէ անպտուղ է իրենց աշխատանքը: Իրենք՝ դեռ երիտասարդ են, քայլերը դեռ դողդոջ, հայրենիքը՝ հեռու, ժողովուրդը՝ ցիրուցան ու զանազան մշակոյթներու յորձանուտ ալիքներուն մէջ: Պէտք է բարձր կանչել, ձայները անուշ, առողջ, ուժեղ պէտք է ըլլան: Քսանեըորդ դարու այս աղմուկին մէջ՝ մեր ուշադրութիւնները ցրուած են: Քիչ մը խուլ ենք:

Այսուհանդերձ, տեսէք, խումբ խումբ, այդ տղաքը կուգան յառաջ: Քաջալերեցէ՛ք, գիրենք, գօտեպնդեցէ՛ք, սիրեցէք զիրենք: Կուգան, յառաջ, մէկ մէկ գիրք բռնած: Ա՛հ, ի հարկէ, քիչ մը դառնացած են (չէ՞ որ աշխատած են): Ի հարկէ քիչ մը բաւկացած են (չէ՞ որ կ'աշխատինք չնշմարել զիրենք): Ի հարկէ քիչ մը յաւակնոտ են (չէ՞ որ երիտասարդ են): Բայց ոչ ինչ, քիչ քիչ ճամբայ կ'ըլլեն…:

Ու կարդացէ՛ք, կարդացուցէք իրենց գիրքերը:.

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Զանց կ'առնենք ուրիշ մանրամասնութիւններ:

Այսքանը կրեցինք պատմութեան համար:

** Աւելցնենք որ եկեղեցիին կոխքով դրօշակ չբերելու մասին ստիպողական նամակ մըն ալ ղրկուած է Հայ Կամաւորներու Միութեան, որ պատրաստուած էր, ըստ սովորութեան, հայկ. եռագոյնով մասնակցիլ յուղարկաւորութեան, ու նոյնիսկ դրօշակներն ալ եկեղեցի եկած էր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գերմանները Հռենոսի պարպումը կ'ուզեն

Գերմանիոյ արտաքին նախարար Շթրէզըման Ռայխսթակի մէջ արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցի վիճաբանութեան առթիւ խօսեցաւ քաղաքական կարեւոր ճառ մը, որուն կը սպասուէր ատենէ մը ի վեր: Պատմականը ըրաւ ապահովութեան խնդրին մասին Ժընեւի մէջ կատարուած աշխատանքներուն եւ յիշեց Թէ Գերմանիա վերջերս յուշագիր մը ղրկեց այս մասին Փրակա գումարուած Ապահովութեան Կոմիտէին: Այս յուշագիրը ցոյց կուտայ Թէ, ըսաւ, Գերմանիա որքա՛ն կարեւորութիւն կուտայ այս խնդրին: Յետոյ ակնարկեց ֆրանքօ-ամերիկեան վերջին բանակցութեանց՝ ի մասին յաւիտենական խաղաղութեան: Յիշեց ֆրանքօ-գերման առեւտրական դաշնագրին կնքումը եւ ըսաւ Թէ տնտեսականին հետ միասին քաղաքական համաձայնութիւն եւս պէտք է կնքել Ֆրանսայի հետ: Այս համաձայնութեան համար մէջտեղը կայ մեծ արգելք մը, Հռենոսեան հողամասերու գրաւումը.

— Նոր տարիի իր ճառին մէջ նախագահ Հինտէնպուրկ գերման ժողովուրդին ընդհանուր զգացումը արտայայտեց՝ պարպում պահանջելով: Ֆրանս. հանրային կարծիքը խիստ ցաւալիօրէն կը սխալի, եթէ կիսապաշտօն ֆրանս. Թերթի մը ըսածին պէս լուրջ չի նկատեր հանրապետութեան նախագահին կոչը: Ֆրանսայի մէջ պէտք է գիտնան Թէ ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց զարգացումին համար կան հոգեբանական պայմաններ, զորս բացարձակապէս պէտք է նկատի առնել: Լոքառնոյի քաղաքականութեան եւ գրաւումի շարունակուելուն մի եւ հակասութիւնը յստակօրէն կը տեսնուի: Ճիշդ է Թէ Հռենոսիոյ պարպումը չէ յիշուած Լոքառնոյի դաշինքներուն մէջ: Լոքառնօն, ինչպէս կ'ըսուէր այն ատեն, պէտք է ըլլար ոչ Թէ վախճանը, այլ սկիզբը պետութեանց միջեւ նոր քաղաքականութեան մը:

Ֆրանսայի մէջ շատ կը խօսին ապահովութեան մասին եւ կը փնտռեն բանաձեւեր՝ մանաւանդ Ֆրանսան պաշտպանելու համար պատերազմէս: Դեռ չտեսայ բանաձեւեր, որ Լոքառնոյի դաշնագրէն աւելի ուժեղ երաշխաւոր էին ազգերու միջեւ ապահովութիւնը: Ա՛յն որ աւելին կը պահանջէ, կը կասկածի տրուած խօսքերուն եւ կնքուած դաշնագիրներուն վրայ: Եթէ չէինք հաւատար որ այսօր կնքուած դաշնագիրները չպիտի գործադրուին, պատճառ մը չկար զանոնք կնքելու: Աւելին ըլլալով, կայ անգլիական երաշխաւորութիւնը: Ժընեւի մէջ Անգլիոյ ներկայացուցիչը ճառ խօսելով ըսաւ Թէ Անգլիա իր ամբողջ ուժով պիտի միջամտէ անոր դէմ, որ կը խզէ Լոքառնոյի դաշինքը:

Թուղթեր կորսուած «Գրանդ Սիտտի»էն

«Միլլիյէթ» կը գրէ.—

Կ'իմանանք Թէ վերջերս քանի մը Թղթածրարներ կորսուած են ոստիկանական տնօրէնութեան Ա. ճիւղէն (քաղաքական): Թղթածրարներուն պարունակութիւնը յայտնի չէ:

Առաջին անգամ կորսուած Թղթածարը ինկած է ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան ձեռքը: Ասոր վրայ Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէնութեան ուշադրութիւնը հրաւիրուած է գործին վրայ:

Կատարուած քննութեամբ երեւան հանուած է այն անձը, որ գլխաւոր դերը կատարած է Թղթածրարներու անյայտացումին մէջ: Բայց այդ միջոցին քանի մը Թղթածրարներ ալ անյայտացած են: Կը կարծուի Թէ նորէն էնկիւրի ղրկուած են:

Ոստիկանութիւնը քանի մը օրէ ի վեր հսկողութեան տակ առած է յանցաւոր անձը:

Թուրքերը անգլ. նաւ մը վար կը դնեն

Անգլիական «Տալթոն» շոգենաւը, որ Մարսիլիայէն Սեւ ծով գացած էր, Զօնկուլտաքի առջեւ վար դրուած է Թուրք իշխանութեանց կողմէ, այն առարկութեամբ Թէ մաքսանենգուած ապրանք կը փոխադրէ:

Թուրքերը 6500 Թրքական ոսկի պահանջած են՝ շոգենաւը ազատ ձգելու համար. ոստիկանութիւնը վար առած է նաւին անգլիական դրօշակը եւ նաւազները հսկողութեան տակ առած է: Պոլսոյ անգլիական դեսպանատան դիմումներուն վրայ շոգենաւը ազատ Թողուած է եւ այժմ Պիրէօն կը գտնուի:

Մակեդոնական խնդիրը

Սոֆիայէն կը հեռագրեն.— Վերջերս անգլիական դեսպանատունը պուլկարական կառավարութեան ներկայացուց ցանկը այն Մակեդոնացի յեղափոխականներուն, որոնք, Եուկոսլաւիոյ մատնանշումով, առաջադրած են Պուլկարիայէն սերպիական Մակեդոնիա անցնիլ, խռովութիւններ յարուցանելու համար: Պուլկարական կառավարութիւնը, որ արդէն Փէթրիչի շրջանէն դէպի երկրին ներսերը տարագրած է կարգ մը կասկածելիներ, աչքէ անցուց ցանկը ու դիտել տալով հանդերձ Թէ Եուկոսլաւիոյ երկիւղները ամբողջովին արդարացի չեն, մատնանշուած անձերը քշեց երկրին ներսերը, ոստիկանական հսկողութեան տակ մնալու պայմանով:

Մահ մարաջախտ Հայկի

Լոնտոնէն կը հեռագրեն Թէ մարաջախտ Սըր Տուկլաս Հայկ մեռած է սրտի հիւանդութենէ:

Մարաջախտ Հայկ Մեծ Պատերազմի սկիզբը Ֆրանսայի մէջ հրամանատարն էր անգլիական զօրաբաժնի մը, որ մարաջախտ Ֆրէնչի հրամանին տակ մասնակցեցաւ Մառնի ճակատամարտին եւ ետքէն կատաղի կռիւներ մղեց Իփրի շրջանին մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ
ԵՒ
20ՐԴ ՇՐՋԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ-ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Իր ընդհանուր եւ հիմնական գիծերուն մէջ՝ ծանօթացանք Բարեգործականի Կանոնագրի տրամադրութիւններուն։ Ձհրաժարելով մեր դիտողութիւններէն, որոնք խոշոր չափով սկզբունքի խնդիրներ են — դիմենք այժմ այդ կանոնագիրը արդարացնող ամէնէն հեղինակաւոր պաշտպանին՝ իր իսկ Բարեգործականի Տեղեկագիր-Հաշուեկշիռին ։

«Միութեանս 1925 տարեշրջանի գործունէութեան ամէնէն յատկանշական գիծը՝ Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներգաղթի գործին ընձեռած օժանդակութիւնն է։» Այս բառերով կը սկսի Գործադիր Ժողովի 1925ի տեղեկագիրը։

Ամէն հայ անհատի ուրախութիւն կրնայ պատճառել Բարեգործականի այս պաշտօնական յայտարարութիւնը, եթէ սակայն հարեւանցի նայի։ Տեղեկագրին մէջ յիշուած այն կլոր թիւերը, որոնք ծախսուած են այդ նպատակին, իրենց կոտորակներուն մէջ դժբախտաբար տարբեր տարբեր իրողութեան առջեւ կը կեցնեն մեզ։ Ընդամէնը երկու շինարարական ձեռնարկի համար Բարեգործականը տրամադրած է կլոր թիւով 4835 եգիպտ. ոսկի։ Այս գումարին «Հայաստանի առաքելութեան ծախսաբաժին» (թարգմանել Հայաստան ղրկուած «տխրզոսաւոր»-ներու ծախս, Ս. Թ.) դրուած է 348 եգ. ոսկի, ընդհանուր գումարի հարիւրին 7.25ը։ Երբ սկիզբէն իսկ բուն շինարարական ձեռնարկութեան տրամադրուած գումարը հարիւրին 7ով կը հալի մինչեւ Հայաստան հասնիլը, դիւրին է հետեւցնել թէ քանի՝ տոկոսը պիտի ծախսուի բուն նպատակին։

Ներգաղթի համար միանուագ վճարուած է 4875 եգիպ. ոսկի, շուրջ 1000 ոսկի ալ Երեւանի աղէտեալներուն (1925ի հեղեղին առթիւ), եւ ահա՝ Հայաստանի բաժինը կ'ամբողջանայ։ Որով 1925ին Բարեգործականի օժանդակութիւնը Հայաստանի շինարարական եւ ներգաղթի գործին՝ եղած է 10,700 եգ. ո., որմէ բուն վերաշինական ձեռնարկներուն յատկացուած է միայն 4487 ե. ո.։ Այսքանով դեռ շուտ է ըսել թէ Բարեգործականը օժանդակած է Հայաստանի վերաշինութեան, մանաւանդ որ այսքանն ալ փոքր փշուրներ են իր բոլոր ամենայնի ճոխ սեղանէն։

Իր տեղեկագրին մէջ առանձին յիշատակութեան արժանի է նկատուած նաեւ գաղթականական վարժարաններուն ցոյց տուած օժանդակութիւնը։ Շատ լաւ կ'ըլլար, եթէ այս մասին լուռ մնային Բարեգործականի վարիչները, իրենց մեղքը ծածկելու համար։ Եթէ կան խոշոր յանցանքներ Բարեգործականի 1925ի գործունէութեան շրջանէն, ամէնէն մեծը եւ աններելին՝ անոնց ակներեւ անտարբերութիւնն է, «գաղթական դպրոցներու», այսինքն նոր սերունդին հանդէպ։

Ի՞նչ է եղած անոնց օժանդակութիւնը, — 18 գաղթականական վարժարաններուն դպրոցական մէկ տարեշրջանին տրուած է ընդամէնը 595 ե. ո., Բարեգործականի տարեկան ընդհանուր ծախքերու հարիւրին 2ը միայն։ Մտաբերեցէք անգամ մը հիմնական կանոնագրի առաջին կէտը, եւ ինքնին տուէք ձեր վճիռը։ Աւելորդ է երկարել, երբ թիւերը այնքան պերճախօս են։

Բարեգործականը այս մէկ կէտով միայն կը մնայ դատապարտելի, իր իսկ նպատակներուն դէմ ցոյց տուած բարոյական գեղծումով՝ դատապարտուած։

Որբախնամ գործը, որ Բարեգործականի գործունէութեան գլխաւոր առանցքը կը կազմէ, գուրկ չէ շահեկան տեղեկութիւններէ։

Վիճակագրական թիւերէն՝ կարեւոր է յիշել, որ մինչ 1922 տարեշրջանի սկիզբը երկսեռ որբերու թիւն է եղած 1633, ընդամէնը հինգ տարուան մէջ այդ թիւը իջած է 698ի, որով 977 որբ-որբուհիներ ինքնապահ դարձած հեռացած են որբանոցներէն։ «Հաճոյք մըն է մեզ հաստատել — կ'ըսէ տեղեկագիրը — թէ ցարդ Միութեան Որբանոցներէն շրջանաւարտ եղած արհեստաւոր որբերէն եւ ոչ մին դիմած է մեր օժանդակութեան։ Ամէնքն ալ իրենց սորված արհեստին միջոցաւ ինքնաբաւ եղած են։» Մենք ալ եթէ հաճոյքով արձանագրեցինք այս վկայութիւնը, չենք կրնար նոյնքան տհաճութեամբ չարձանագրել այդ ինքնաբաւ եղած, բայց յետոյ Ֆրանսա եւ այլուր քշուած որբերու հանդէպ նոյն Բարեգործականի ցոյց տուած յանցաւոր անտարբերութեան փաստը, թէ երէկ եւ թէ այսօր։

Ձեղչելով ինքնաբաւ դարձածները, 1925 տարեշրջանին որբանոցներու մէջ մնացած են 698 որբեր (395 մանչ եւ 303 աղջիկ)։ Այս որբերը տեղաւորուած են երեք որբանոցներու մէջ, Արարատեան եւ Վասպուրական՝ Երուսաղէմի, Քէլէկեան-Սիսուան՝ Պէյրութի մէջ։ Թէ ի՛նչպէս կառավարուած են այս որբանոցները, եւ կրթական ի՛նչ ծրագրով, դժբախտաբար մանրամասնութիւններ չկան։ Այսքանը պարզ է միայն, որ այդ որբերը ունեցած են իրենց դպրոցական եւ արհեստագիտական աշխատանքները։ Այս հաստատութիւններու, ինչպէս նաեւ Հալէպի որբանոցին վրայ, որ փակուած է նոյն թուականին, ծախսուած է 15,580 եգ. ոսկի, Բարեգործականի տարեկան ընդհանուր ծախքի 37,55 առ հարիւրը ։

Այս առթիւ, Որբանոցներու ընդհանուր ծախքերէն յիշենք քանի մը թիւեր, եզրակացութիւնը ձգելով ընթերցողին. — Պաշտօնէութեան 3873 եգ. ոսկի, սնունդ՝ 6535, գրենական պիտոյք և դասագիրք՝ 214։

Առնցմէ զատ, կան զանազան ձեռնարկներ ալ, որոնց վրայ ծանրանալ շատ հեռուները պիտի տանէր։ Յիշենք միայն, որ այս ձեռնարկները մեծ մասով ժամանակաւոր հանգամանք ունին, եւ գուցէ շատերը հաշուեյարդարի են ենթարկուած մինչեւ հիմա։

Ամփոփելով ներկայացուած հաշուեկշիռին վրայ, մէկէ աւելի ուշագրաւ պարագաներ կը գտնենք։ Գովելի է ամէնէն առաջ պիւտճէի գոյութիւնը այս կազմակերպութեան մէջ, իբրեւ ուղեցոյց տարեկան գործառնութեանց։ Նոյնը դժուար է ըսել սակայն այն աւելորդ ճիգին համար, որ թափուած է ո՛չ միայն պիւտճէն հաւասարակշռելու, այլ եւ սահմանուած ծախքերէն զգալի % մը խնայելու համար, մանաւանդ, որ այս խնայողութեան ճիգը չէ տարածուած բոլոր ծախքերու վրայ։ Տարեկան յատկացումներու եւ վճարուած ծախքերու մանրամասնութիւնները ամբողջապէս այս իրողութիւնը կը հաստատեն։ Այսպէս օրինակ գաղթականներու վարժարաններուն յատկացուած է 750 Ե. Ո., վճարուած 595 Ե. Ո.), աղէտեալներուն եւ գաղթականներուն յատկացուած 1800 եգիպտ. ոսկի, վճարուած 1091 եգիպ. ոսկի, ատիպողական նպաստներուն յատկացուած 1684 եգիպտ.ոսկի, վճարուած 1170 եգիպտ. ոսկի, մասնաւոր նպատակներով նուէրներու հաշուէն յատկացուած 23,161 եգիպտ. ոսկի, վճարուած 9211 եգիպտ. ոսկի։ Խնայողութեան այս փաստերը պէտք է բացատրել երկու ձեւով, ա) որ յատկացումները շատ աւելի են եղած իրական պահանջէն եւ բ) բուն խնայողութիւն է կատարուած։

Փոքր վերլուծումով մը երբ պատկերացնելու ըլլանք 1925ի կարիքները, ո՛չ ոք կրնայ մեր երկրորդ եզրակացութենէն զատ տարբեր եզրակացութենէ մը ունենալ։ Բազմաթիւ փաստեր կան արձանագրուած մեր մամուլին մէջ՝ ոչ ի նպաստ մեր այս պնդումներուն։

Խնայողութեան նոյն համեմատութիւնը դժբախտաբար չենք տեսներ Բարեգործականի կեդրոնական գրասենեակներու եւ պաշտօնեաներու մասին։ Այս նպատակին համար յատկացուած է 7055 եգիպտ. ոսկի, վճարուած 5996 եգիպտ. ոսկի, հոս 1059 եգիպտ. ոսկիի խնայողութիւն մը կը տեսնուի, սակայն այս թիւը խնդրական է, որովհետեւ տեղեկագրէն կը պարզուի որ Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան 3 ամսուան ծախքերը չեն արձանագրուած, հաշիւները ներկայացուած չըլլալով։ Ասկէ զատ, պէտք չէ մոռնալ որ իւրաքանչիւր առանձին ձեռնարկի համար եղած են այս կարգի առանձին ծախքեր։ Եւ յետոյ մենք հոս կը տեսնենք, որ Բարեգործականը պէտք եղած պարագային վճարած է աւելին քան յատկացուած գումարը։

Այսպէս օրինակ, Փարիզի Կեդրոնական Վարչութեան յատկացուած է 225 ոսկի, վճարուած 520 ոսկի, տեղական մասնաճիւղերուն յատկացուած է 800 ոսկի, վճարուած 874 ոսկի եւլն.։

Եթէ կարիքն ու անհրաժեշտութիւնն է եղած այս փոփոխութիւններու պատճառը, միթէ՞ նոյն կարիքն ու անհրաժեշտութիւնները չկային նա միւս ձեռնարկներու մէջ, ուր եթէ ոչ աւելին, գոնէ յատկացուածը ամբողջութեամբ ծախսելու։

Իր տարեկան ծախքերէն չնչին մաս մըն ալ չէ մոռցած բաժնելու «Կարօտ Հայ Մտաւորականներու», ընդամէնը 110 եգիպտական ոսկի։ Չէ՞ր կարելի ըսել թէ քանի հոգի են եղած այդ «մտաւորականները», եւ ո՛րչափով են նպաստաւորուած։ Մեծ գումար մը չէ անշուշտ եղածը «Հայ կարօտ մտաւորականներու» համար, 1925ի շրջանին, բայց այս չնչին պատառը դժբախտաբար շիտակ ճամբով բուն նպատակին չէ հասած։

Այս բոլորէն ետք, իբրեւ եզրակացութիւն մեզի կ'իյնայ ըսել, որ Բարեգործականը իր 1925 տարեշրջանի տեղեկագիր-հաշուեկշիռովը չէ արդարացուցած իր հիմնական կանոնանագրի տրամադրութիւնները։

Ան հակառակ իր ունեցած հնարաւորութիւններուն, իր օժանդակութիւններուն մէջ եղած է ժլատ, եւ նոյնիսկ հակառակ է շարժած իր նուիրատուներու կամքին։

Առանձին նպատակներու համար հանգանակուած գումարները ժամանակին չեն գործածուած իրենց նպատակներուն, հակառակ աղաղակող պահանջներուն։

Կրթական գործին հանդէպ եղած է թոյլ եւ անտարբեր։

Հայաստանի վերաշինական աշխատանքներուն եւս չէ տրուած օժանդակութեան այն չափը, ինչ որ անհրաժեշտ էր եւ հնարաւոր, հակառակ խլացնող աղմուկներուն։

Ասոնք դիտողութիւններ են՝ հանուած Բարեգործականի 1925ի գործունէութենէն։ Ներելի չէ անշուշտ երկու տարի ետք ներկայացնել հրապարակային հաշուետուութիւն, երբ անհրաժեշտ է տարուէ տարի ընել զայդ։ Եւ այս՝ որքան Միութեան, նոյնքան եւ հանրութեան շահերուն համար ։

Կրնա՞նք յուսալ, որ նոր տեղեկագրերը պիտի արդարացնեն Բարեգործականը իր կանոնագրին հանդէպ։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Հայրենիք Ամսագրի Հնգամեակին առթիւ)

Բ.

«ՓՈՇԵԹԱԹԱԽ» ՏԱՂԱՆԴՆԵՐ

«Այժմ արտասահման հասակ առնող հայ տաղանդ մը ի՞նչպէս պիտի դառնայ զուտ ազգային, երբ հող չունի, երբ աւանդութեան յենլով սկզբնական փորձերու միջոցաւ ինքնուրոյն գետին չի պատրաստուիր»։

Մտահոգութիւն մը յօդուածագրի կողմէն, որ ըստ երեւոյթին իրաւացի է, բայց ըստ էութեան ճիշտ չէ։ Նոր հասակ առնողները իրենց միջավայրէն պոկուած պատանիներ, կ'ընդունինք ըսել՝ մանուկներն են։ Այս մանուկներն ու պատանիները (ալ չեմ խօսիր արդէն կազմաւորուած դէմքերու մասին) հասունցած մարդու մը նկարագիրն ունին, կազմաւորուած են իրենց հոգիով, եւ բազմազան թելերով կապուած են երէկին։ Անոնց ապրած փոթորկալի կեանքը խոր ակօսներ գծած է իրենց ներսը, ինչ որ իրենց համար աւանդական յենարաններ կրնան դառնալ։ Հապա՞ հայկական զանգուածը իր ինքնայատուկ գոյնով ու հոգեբանութեամբ, որ ինքնին շրջապատ մըն է վինք անցեալին տանելու։

Առանց այդ աւանդական յենարանին, դուք ըսէք ոգին, մեր նոր միջավայրերու տիպարները պիտի տանք ու այդ նոր միջավայրի հոգեբանութիւնը պիտի ջանանք արտայայտել, ինչ որ խոր չպիտի ըլլայ այնքան, որքան անոնց, որ այդ միջավայրի հարազատ ներկայացուցիչներն են։ Խուսափելով այդ երեւոյթէն, դարձեալ պէտք է ապաստանինք մեր սեփական կեանքին. եւ այդ ամօթ չպիտի նկատենք։ Հայ գիւղացի աղջիկը, կուժն ուսին, նոյնքան եւ թերեւս աւելի բարդ սէր մը կրնայ ունենալ, որքան ֆրանսացի պճնուած աղջիկ մը։ Խնդիրը գունաւորելու, կաղապարելու, հոգիի խորքերը թափանցելու մէջ կը կայանայ։ Նորութեան անունով, ոստումներ ընել եւ հասած ծաղիկէն հոտուրտալ, դիւրին միջոցաւ, աժան գրականութիւն մը ստեղծելու թեք ճանապարհն է. համաձայնինք։

Բայց մեր առջեւ դարձեալ կը ցցուի երիտասարդին խոստապահանջութիւնը. կարելի է ըսել անիրաւ կերպով.— «Այս կացութեան մէջ, ի՞նչպէս պիտի մշակուի Դուրեանի պահանջած ազգային գրականութիւնը։ Արդինքը մէջտեղն է. արտասահման ապաստանած փոշեթաթախ տաղանդներ՝ Զօրեան, Վալադեան, Թէն, Օհան Կարօ երեւակայութեան ուժ տալով, բանի Ագրիփ Սերոբներու, Գէորգ Չաւուշներու արուեստագէտ հերոսի մէկ մէկ ծակոտած պատմուճան հագցնելով, վիպակի ճամբու մէջ կը քաշքշեն։» Ու աւելի յետոյ՝ նոր ամբաստանութիւն մը.— «... Ու հեռուէ հեռու լսուած ռուսական յեղափոխութիւնը պիտի նկարագրեն։»

Յիշուած անուններէն շատերը յօդուածագրի վերի դատողութիւններուն տակ չեն իյնար։ Անոնք դժբախտ սերունդ մը կրնան կոչուիլ։ Անոնք իրենց լիառատ տուրքը տակաւին չտուին հայ գրականութեան, մեր իրականութեան, դժբախտ դասաւորման հետեւանքով. բայց այդ տաղանդները «փոշեթաթախ» չեն։ Անոնք, ընդհակառակն, գունագեղ տաղանդ ունին, հակառակ իրենց անցած «փոշեթաթախ» ճանապարհներուն։ Կը մնայ, սպասել անոնց լիակատար փայլին։ Որքան խոշական տաղանդներ, փոշիի տակ ծածկուած են՝ յանդուգն ու անկշիռ գրիչներու կողմէ, եւ իրենց վերելքի ճանապարհին՝ պարտասած են։ Վստահ կրնամ պնդել, որ եթէ չհիմնուէր «Հայրենիք» ամսագիրը, եւ չըլլար Ռ. Դարբինեանի ստեղծած մթնոլորտը, մենք այսօր չպիտի ունենայինք Համաստեղը, գնահատուած՝ բոլորէն։

Սխալ վերագրում մըն է կարծել թէ յիշեալները «հեռուէ հեռու լսուած ռուսական յեղափոխութեան» մասին կը գրեն։ Յօդուածագիրը այդպիսի թիւրիմացութեան մը կը մատնուի անծանօթութեան հետեւանքով։ Եթէ ան պնդէր որ անոնց գրածները գեղարուեստական արժէք չեն ներկայացներ եւ հիմնաւորէր իր ըսածը, ես պիտի լռէի, բայց ըսել որ «հեռուէն լսած»ները կը գրեն, ճիշտ չէ։ Զօրեան, Թէն, Վալադեան 1917-18-19ին եղած են Ռուսաստան, եղած են այն շրջաններու մէջ, ուր քաղաքացիական կռիւներն են տեղի ունեցեր եւ անոնք գրի առած են իրենց հազար անգամ տեսածները։ Հոս պէտք է աւելցնեմ, որ անոնք արդէն գրագէտի անուն ունէին ու կազմաւորուած դէմք էին, իրենց շուրջ անցած դարձածները ըմբռնելու համար։

Ագրիփ Սերոբներու եւ Գէորգ Չաւուշներուն հագցուած «ծակոտած պատմուճանները» երկար ժամանակուան գաւ է։ Ամէն անգամ երբ հայ գրականութիւնը այդ խնդրին անդրադարձած է, մատը բուն վէրքին չդրած, խուսափած է հարցին լուծում տալէ։ Կամ գոհացած են եղած տիպարներով, որոնք անհամեմատօրէն փոքրիկ կը մնային քան իրական տիպարները ու հետեւաբար ծակոտած պատմուճանը ծիծաղելի կը դարձնէին կեանքի մէջ իրապէս գոյութիւն ունեցած հերոսները։ Եւ կամ, այդ մօտաւոր անցեալը նկատեցին ու տակաւին կը նկատեն ճերոսապատում մը, գրականութեան (գեղարուեստական) նիւթ չհայթայթող ազգայնամոլ շարժում մը, որուն մասին ճառեր կարելի է խօսիլ, հետաքրքրութիւն կարելի է ընել, բայց գեղարուեստական արժէք ներկայացնող երկի ստեղծագործումը անհնարելի է։

Այս մտայնութեամբ, տաղանդ ունեցողները հեռու մնացած են անցած յիսնամեակի Սերոբներն ու Գէորգները իրենց հոգեկան կառուցուածքով եւ կնճռոտ կեանքով արձանացնելու, ու այդ գործը թողած են Սմբատ Բիւրատներուն, որոնք անկերպարան բազմութիւն մը ցուցադրեցին իրենց գրքերու էջերուն մէջ, դարմանի հսկայական կոյտ մը աւելցնելով հայ գրականութեան բեւռին վրայ։

Իմ կարծիքովս, մեր հարուստ յիսնամեակը մնացած է անմշակ գետին մը։ Միայն պրոպագանդային նշանակութիւն ունեցող էջեր այդ անցեալէն քանի մը գոյներ ու գիծեր առած են։ Ներկայ եւ ապագայ գրական սերունդին կ'իյնայ համբերատար մշակի մը պէս քրքրել մեր անցած ժամանակները եւ մեր կեանքի փոթորկալի ապրումներէն կերտել նոր գրականութեան գլուխ գործոցները։

Սերոբներն ու Գէորգ Չաւուշները կը սպասեն տակաւին հայ գրագէտէն՝ իրենց իրական պատմուճանները։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ
ԵՒ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Փըթի Փարիզիէն կը «7000 Հայեր ներկայ կ'ըլլան րենց ազգային հերոս զօր. րանիկի յուղարկաւորութ խորագրին տակ (30 Յունուար

«Փարիզահայ գաղութը ամբողջութեամբ նոյն վիշտ հայրենասիրական նոյն ջե ռանդութեամբ համակուած այս դժբախտ ազգի առասպ կան հերոս զօրավար Անդր յուղարկաւորութեան առթիւ.

Կրօնական արարողութ տեղի ունեցաւ Ժան-Կուժոն ղոցի Հայ եկեղեցիին մէջ։ եօթ հազար հոգի մասնակցե.

Քաջ զօրականին մարմ դրուած էր շքեղ մահարձան վրայ, որուն բոլորտիքը կը նուէին Արիներու եւ Հայ կա ւորներու ներկայացուցիչներ, պէս նաեւ «Անդրանիկի զին ներ», հին զինուորներ մեծ՝ սպիներով ծածկուած։

Լոյսերով եւ ծաղիկներով փողոցին խորանին առջեւ, փ Հայոց եկեղեցիին եպիսկոպ բիպարեան կը կատարէր յուղ պաշտամունքը, շրջապատուած շողուն շուրջառներ հագած քահանաներով։

Եպիսկոպոսը ծիրանի շու հագած էր, զարդարուած ոսկ ասողերով։ Աղնիւ ճառով մը ծացուց Անդրանիկը եւ գով ըրաւ ֆրանսական կառավ թեան։

Արարողութենէն վերջ, փոքր ճամբայ ելաւ դէպի Լաշէզ։ Առջեւէն կ'երթար մը, զարդարուած բազմ պսակներով։ Մեռելակառքի տեւէն կուգային դրօշ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի ւերով. կարմիր, կապոյտ եւ րնջագոյն։

Յետոյ կուգար անհուն մութիւն մը, որ կուրեց փ մէկ ծայրէն միւսը՝ իր ազգ հերոսին յարգելի աճիւններ տեւէն։»

Քուոտիդիէն (30 Յունուար

Ծնած 1866ին Թրքաս տանի մէջ, Անդրանիկ մաս ցած էր Թուրք բռնակալու դէմ մղուած կռիւներուն. Պալքանեան պատերազմին կար բանակին մէջ հայ կա ւորներու մարմին մը հրամ տալ ուելիւնն ստանձնած էր։ պատերազմին նշանաւոր դիրքացաւ Կովկասի մէջ փ կռիւներով։ Ռուսական մեծ յակոյտը զօրավարի աստ տուած էր իրեն եւ զինադ րէն վերջ Պատուոյ Լեգ սպայ դարձաւ։

Աւելի քան 6000 Հայեր րոնց մէջ «Անդրանիկի զին ները», հետեւեցան իրենց տին թափօրին ։

Փըթի Ժուռնալ (30 Յ

Փարիզի հայ գաղութը փառաշուք յուղարկաւորու ըրաւ զօրավար Անդրանիկի հայ ազգի ամէնէն մեծ եւ նէն ժողովրդական դէմք մէկը եղած է։ Ժամը 1ու Ժան-Կուժոն փողոցի հայկ տաճարին մէջ յուղարկաւորու արարողութիւն կատարու Բազմութիւնը այնքան խի որ (կ'ըսուի թէ 7000 կային) հարկ եղաւ կարգ հական սպասարկութիւն հաստատել եւ մատուռէն առնել միայն պատուիր թիւնները։ Հայկական դրօ ներու շարք մը կ'ընկեր դագաղին՝ եկեղեցիէն ելած ատեն։ Ասոնք կը կանէին նախկին պատերազ ներու եւ հայ կամաւոր որոնց ներշնչողն եղած Անդրանիկ։

Գնդապետ Սորսի կը յացնէր Հանրապետութեան խադահը մյս արարողու

...էջ, որուն կը մասնակցէին նաև ...նարեգի երեսփոխան Պ. Սուլիէ, ...ազարապետ Տիւմոն եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Փա...գի պատուիրակ Պ. Խատիս...ան։

...մաթէն (30 Յունուար).— ...Յայտնի է թէ զօր. Անդրա...իկ հայ ազգի ամէնէն մեծ եւ ...ողովրդական դէմքերէն մէկն ...ղաւ։

Մեծ պատերազմին իր մա...ուցած ծառայութեանց երախ...ագէտ, Ֆրանս կառավարու...թիւնը զինադադարէն վերջ ...տառոյ Լեգէոնի սպայ ըրած ...ր զայն։

...էքսէլսիոր և ուրիշ թերթեր ...ւս հաւակրանքով կ՚արտայայ...ուին։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

...երլինի հրէական շաբաթա...թերթի մը Պոլսոյ թղթակիցը կը ...րէ.—

Հանրապետական կարգը ոչինչ ...ոխած է հին Թուրքիայէն։ Ընդ...հակառակն հակահրէութիւնը կը ...արունակէ խստօրէն իր հին ճամ...ան։ Բացի տուրք վճարելէ, ուրիշ ...մէկ իրաւունք ունին Հրեաները։ ...ուէ կրնան տալ բայց այս իրա...ունքն ալ գործնապէս արժէք ...ունի, որովհետեւ Սահմանադրու...թեան տրամադրութեամբ երեսփ. ...ժողովին թեկնածու չեն կրնար ...երկայացնել։

Հակառակ անոր որ երկրին ...մէնէն հին (.°) վաճառականները ...րեաներն են եւ առեւտրական ...որձառութիւններ ունին, ոչ մէկ ...րեայ ընդունուած է Առեւտրա...ան Սենեակի խորհուրդին մէջ։ ...թէ այս պարագան Հայերու եւ ...ոյներու համար ալ նոյնն է ...թէեւ նորէն վայելուչ չէ հան...րապետական երկրի մը). հոգե...անօրէն հասկնալի է, որովհետեւ ...նոնք հին ու նոր հակամարտու...թիւններ ունին Թուրքերուն հետ, ...այց Հրեաները երբեք հակա...թուրք ձեռնարկ կատարած չեն։

Հրեայի մը համար փաստա...անութիւն ընելը գործնապէս ...նկարելի է Թուրքիոյ մէջ, ո...րովհետեւ առնուազն երկու տարի ...ետական ծառայութեան մէջ ...տնուած պէտք է ըլլալ, մինչ ...աշտօնեայ կրնան ըլլալ միայն ...ալիս» թուրքերը։ Առեւտրա...ան վիճակը սոսկալի է. գաւառ...ները ճամբորդելու հրաման չկայ։ ...ակ շուկային մէջ եթէ նոյնիսկ ...րորդ կարգի վաճառական խեղճ ...րեայ մը քիչ մը լաւ գործ ընէ, ...որ թէ քաղաքապետութենէն ...ող մէկը կը ներկայանայ ու ...ըսէ՝ «կամաց մը կառքդ քաշէ, ...պա թէ ոչ...» եւ խեղճը ստիպ...ած է գլուխը ծռել։

Թուրքերը բնաւ պատճառ չունին այսպէս վարուելու Հրեաներուն դէմ, որոնք միշտ հնազանդ քաղաքացիներ եղած են Թուրք երկրին մէջ (այսօր ալ կը լսեն հակառակ ամէն նեղութեանց եւ ասոր համար արդէն դուրսի Հրեաները ուշադրութիւն պէտք է դարձնեն եւ օգնութեան գալու միջոցը խորհին): Վերջերս անոնք նոյնիսկ մերժեցին Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները եւ կը ձգտին Թուրք լեզուին եւ բարքերուն հետզհետէ իւրացման, բայց կ՚երեւի Թուրքերը կը նախընտրեն Հրեաներու նաեւ տնտեսական յաջողութեանց համար։ «Նախկին» կ՚ըսեմ, որովհետեւ շարժումի միջոց չէ մնացած այլեւս եւ եթէ այսպէս երթայ, Թուրքիա պիտի կորսնցնէ ժրաջան եւ անփոխարինելի ժողովուրդ մը, որ երկրին տնտեսութեան վերելքին օգտակար միայն կրնար ըլլալ...

Երիտասարդ Թուրքիան ամէն օր Հանրապետութեան մասին կը խօսի, բայց իրականին մէջ քանի մը տեսակի քաղաքացիներ ստեղծած է. եւ Թուրք ժողովուրդը, ինքը չէ այս բոլորին շարժառիթը — Թուրքը հակասեմական չէ — այլ անոր գլուխը վերէն կը շինուի...։

"ՑՈՅՑ Կ'ԸՆԵՆ...,,

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ «Հայրենիք» դիտել կուտայ: (14 Յունուար).

— «Հայաստանի Հանրապետութեան անկումին անմիջապէս յաջորդող առաջին տարիներուն, Ռամկավարները ոչ միայն կ՚ուզէին «չէզոք» մնալ հայկական անկախութեան խորտակումը խորհրդանշող Նոյեմբեր 29ի պոլշեւիկեան հանդէսներու եւ խնդկատակութեանց հանդէպ, այլ եւ ոմանք, հոս ու հոն, տակաւին հայրենասիրական պարտականութիւն կը զգային իրենց մասնակցութիւնը բերելու մեր անկախութեան տարեդարձի նուիրական օրուան՝ Մայիս 28ի տօնակատարութեանց։

Սակայն, նկատելի է, որ վերջին տարիներս Ռամկավարները լքած են իրենց նախկին «չէզոքութիւնը» եւ սկսած են փորձեր ընել պոլշեւիկ թափթփուքներու հետ միասին տօնելու Նոյ. 29ը, այսինքն՝ փառաբանելու Հայաստանի անկախութեան խորտակումը թուրք-պոլշեւիկ միացեալ ուժերու կողմէ։

«Բաղաքականութեան» • այս փոփոխութիւնը չի բխիր հարկաւ սրտի անկեղծ փոփոխութենէ կամ Ռամկավարներու աւելի պոլշեւիկասէր դառնալէն։ Ընդհակառակը, բազմաթիւ փաստեր եւ նշաններ կան, որ տարուէ տարի Ռամկավարները միշտ աւելի զգալի կերպով կը պաղին Խորհրդային իշխանութենէն ու շատ աւելի վերապահ եւ նոյն իսկ քննադատական կը դառնան անոր հանդէպ, քան էին ասկէ քանի մը տարի առաջ։

Ինչն է ուրեմն պատճառը, որ Ռամկավարները սկսած են «տօնել Նոյ. 29ը։

Այս հարցին պատասխանը խիստ յատկանշական կերպով մը ասկէ քանի մը շաբաթ առաջ տուած էր հայ Ռամկավարներէն մէկը Յունաստանի մէջ բանլով.

«Ինձ համար նոյեմբեր 29ը ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ. մենք ցոյց կ՚ընենք դաշնակցութեան դէմ. ահա մեր նպատակը»։

Եւ որքան աւելի տարուէ տարի կը տկարանան ռամկավարներու դիրքերը մեր գաղութներուն մէջ, այնքան աւելի անոնք մոլեգին ատելութեամբ կը լեցուին Դաշնակցութեան հանդէպ եւ այնքան աւելի պէտք կը զգան «ցոյց» ընելու Դաշնակցութեան դէմ գէթ այդ միջոցով քիչ մը մեղմացնելու իրենց սրտին մէջ ամբարուող դառնութիւնն ու ցասումը»։

ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Գրեցինք թէ դեկտեմբերի սկիզբը Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ աշուղական երեկոյ մը, ուր ներկայացուեցան հին ու նոր բոլոր հայ աշուղական ստեղծագործութիւնները։ Պետական թատրոնի դերասանները արտասանութիւններ ըրին ժողովրդական բանաստեղծութիւններէ։ Անոնց մէջ կային նորութիւններ, զորս կը յիշէ «Պրոլետար»ի թղթակիցը։

Այսպէս արտասանուած կտորներուն մէջ կային այնպիսի ստեղծագործութիւններ, որոնք ցոյց կուտային հայ աշուղներուն վարպետութիւնը։ Օրինակ, «Ցոգախ դեկմագ» ձեւով հիւսուած տտանաւորին արտասանութեան ժամանակ շրթունքները բնաւ չին դպիր իրարու։ «Դիլ Թարփամազը» ձեւով հիւսուած տտանաւորին արտասանութեան ժամանակ, լեզուն բնաւ չի շարժիր։

Ասոնց շարքէն, աշուղները ունէին նաեւ զանազան տտանաւորներ, որոնք առարկայական պատկերներ ունէին։ Այսպէս ցոյց տրուեցան աշուղներու շինած ձուաձեւ տտանաւորները, որոնց շարուածք հաւկիթի ձեւ ունէր։ Այս ձեւը փորձած են նաեւ տաղասեղծները։ Նոյնիսկ Սիմմիաս Հռոդոսցի, Քրիստոսէ դարեր առաջ, ունէր շիշի եւ կացինի ձեւով տտանաւորներ։

Երեկոյթին վերջաւորութեան, տեղի ունեցաւ աշուղներու վէճ ու մրցում։

Այս ինքնատիպ երեկոյթը պիտի կրկնուի Ալէքսանդրապոլի, Թիֆլիսի եւ Բագուի մէջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 5րդ շրջանային ժողովին որոշումներն ու բանաձեւերը նոր կորով ներարկեցին դաշնակցութեան Ֆրանսայի շարքերուն մէջ։ Դեռ երեք ամիս է անցած եւ արդէն կը տեսնենք անոնց բարերար ազդեցութիւնը։

Ծանրանալով մասնաւորապէս Մարսէյլի վրայ, անժխտելի է որ հոս դաշնակցութիւնը գործօն շրջանի մը մէջ կը գտնուի։

Ամէնէն յատկանշականը.— մեր շարքերու աճումը տեւական կը դառնայ եւ ամէնէն աւելի երիտասարդներն են որ կուգան ստուարացնել շարքերը։ Մարսէյլի կեանքը աւելի քան երբեք երիտասարդ է։

Իբրեւ ապացոյց ըսենք որ Եւրոպայի 5րդ շրջանային ժողովէն վերջ, Մարսէյլի կազմը աւելցած է երեք նոր խումբերով։ Երկու ամիս առաջ խումբ մը կազմուեցաւ տասնէ աւելէ վառվռուն երիտասարդներէ, որոնք կուսակցականի մը լաւագոյն յատկութիւններն ունին ու սերտօրէն փարած են Դաշնակցութեան գաղափարին։ Յիշենք նաեւ թէ գրագէտ Զարդարեանի յիշատակը վառ պահելու համար, խումբը կոչեցին անոր անունով։

Երկրորդն է քան Օտտոյի «Մուրատ» խումբը, նոյնքան վառվռուն դաշնակցականներէ կազմուած. իսկ երրորդն է Սէնթ-Անթուան արուարձանի նորակազմ «Ընկեր Կարօ» խումբը, որ արդէն իսկ լաւագոյն խմբի մը յատկանիշները ցոյց կուտայ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի շրջանային կոմիտէն, իր շարքերու կուսակցական դաստիարակութեան համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ, որոնք տեղի կ՚ունենան ամէն հինգշաբթի երեկոյ, զուտ ընկերական շրջանակի մը մէջ եւ կը ղեկավարուին յատուկ յանձնախումբի մը կողմէ։ Այդ դասախօսութեանց մաս կը կազմեն հետեւեալ նիւթերը.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագիրը— Դաշնակցութիւնը եւ հողային հարցը, Դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարական վարդապետութիւնը— Դաշնակցութիւնը եւ անկախութեան գաղափարը,— Հայ յեղափոխութեան պատմութիւն եւայլն։

Շրջանային կոմիտէն մարսիլահայ գաղութի մշակութային զարգացման համար, կազմակերպած է նաեւ հրապարակային շաբաթական դասախօսութիւններ, որ տեղի կ՚ունենան ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Հ. Յ. Դ. «Պատանեկան» միութեան գրադարանի սրահին մէջ, ուր ներկայ կ՚ըլլան ամէն կարգի հայրենակիցներ։

Այս դասախօսութիւնները մեծ ժողովրդականութիւն շահած են։ Դասախօսներու ցանկին մէջ կը տեսնենք մտաւորական, բժշկական եւ գիտական ասպարէզի լաւագոյն անունները։

Կայ նաեւ Պատանեկան Միութեան գրադարանը, որ իր հազար հատորի մօտ գրքերով կը սատարէ գաղութին մտաւոր զարգացման։

Պատանեկան Միութիւնը, Վարդանանցի առթիւ պիտի բեմադրէ «Վարդանանց պատերազմ»ը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի գրադարանի ճոխացման։ Իսկ Շրջ. Կոմիտէն, տեղւոյս դերասանական ուժերով եւ «Տրամատիկ Սուրգիս»ի աջակցութեամբ, 4 փետրուար շաբաթ երեկոյ պիտի բեմադրէ Րաֆֆիի հայրենաշունչ գլուխ գործոցը՝ «Դաւիթ Բէկ»ը։ Ա.

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՆՊՈՒՇԷԻ ՄԷՋ

ՄՕՆՊՈՒՇԷ, 28 Յունուար.— Մօնպուշէ գիւղը կը գտնուի Մօնթելիմար քաղաքէն հինգ քիլոմեդր հեռու, դէպի հարաւարեւելեան կողմը, շրջապատուած ընդարձակ դաշտերով։ Ունի երեք մետաքսի գործարաններ, որոնցմէ Սէն Ժողէֆի մէջ կ՚աշխատին մեր հայրենակիցները։ Թիւով 14 ընտանիքներ ենք, մօտ 50 հոգի, որոնցմէ 41 հոգին աշխատաւոր, իսկ միւսները պառաւ կիներ են եւ քանի մը պզտիկներ։ Այս վերջինները կը յաճախեն պետական դպրոցը, մոռնալով իրենց մայրենի լեզուն։

Մեր հայրենակիցները հոս հաստատուած են 1924 եւ 1926ին. առաջին եկողներն են կաթոլիկները, Պոլսէն, Էնկիւրիէն եւ Բէօթահիայէն, իսկ վերջինները Յունաստանէն՝ մէկ տարի պայմանագրութեամբ։ Գործարանատէրը ձրի տրամադրած է բոլորին ալ բնակարան միայն, ելեկտրական լոյսով։

Այս 14 ընտանիքէն կէսը լուսաւորչական եկեղեցիին կը պատկանին, եւ միւս կէսը հայ հռոմէական են։ Այստեղ ալ դժբախտաբար կը տիրէ լուսաւորչականի եւ կաթոլիկի խտրութիւնը։

Գործարանին մէջ կը տիրապետէ թրքախօսութիւնը։ Հայերէն գիտցող մեր հայրենակիցները միշտ կը խօսին իրենց մայրենի լեզուն, բայց կաթոլիկները չեն ուզեր որ հայերէն խօսին անոնք, եւ միշտ կը ծաղրեն հայերէն խօսողը։ Բնաւ հայերէն բառ չեն գործածեր, նոյնիսկ «բարիլոյս, բարիրկուն» չեն գիտեր. գիտցողներն ալ չեն ըսեր, վախնալով որ իրենց «Հայ» կ՚ըսեն։ Եթէ մէկը իրենց հարցնէ թէ ի՞նչ ազգի կը պատկանին, անոնք չեն վարանիր ըսելու թէ «Հայ չեն, այլ կաթոլիկ», կամ... Ֆրանսացի։

ծիվան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԺ.— Սէրֆ, գործարանատէր, ճամբած էր քոսոնը, որ երկար տարիներ պաշտօնավարած էր իր մօտ։ Քոսոն, վրէժխնդրութեամբ լեցուած, գնաց Սէրֆի բնակարանը։ Սպասեց որ դուրս ելլէ։ Սէրֆ բացաւ դուռը եւ հագիւ թէ ոտքը դրած էր սանդուխին վրայ, երբ Քոսոն, ատրճանակը ձեռքին մէջ, մօտեցաւ։

Պաղարիւն եւ ճարպիկ, Սէրֆ զարկաւ ձեռքին եւ ատրճանակը գետին ձգեց։ Սակայն Քոսոն, յաղթանդամ երիտասարդ, յարձակեցաւ վրան։ փաթթուեցան իրարու եւ թաւալեցան վար սանդուխներէն։

Երբ բակ հասան, Քոսոն փախաւ։ Սէրֆ նուաղած էր։ Դռնապանը հասաւ եւ վերցուց։ Գլուխը եւ ոտքերը վիրաւորուած էին եւ վիճակը ծանր է։ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

ԽՈՅԸ ՈՃՐԱԳՈՐԾ.— Կափի մէջ ագարակապան Արնօ կը խնամէր իր աղուոր խոյը։ Բովը կեցեր կը դիտէին երկու զաւակները ագարակապանին։ Անխոհեմ տղան փայտով զարկաւ խոյին։ Ու խոյը, ցաւէն կատղած, երկու քայլ ետ գնաց, եւ նետուեցաւ ագարակապանին վրայ, խոչեց փորը եւ կոտոշներով ծակեց։ Քիչ յետոյ մեռաւ ագարակապանը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԶԵԿՈՅՑ

ՊԵՐԼԻՆ, 25 ցունուար.— Պոլսոյ Ազդարար Թերթի Հայկական կեանքի բաժնին մէջ զարմանքով կարդացինք.—«Պերլինի Ազգային միութիւնը ուզած է որբանոց բանալ եւ որբեր խնդրած Պատրիարքարանէն, բայց մերժուած է»։

Ներկայով կը յայտարարենք որ Գաղութային միութեան վարչութիւնս ըլլալով միակ օրինական վարիչ մարմինը Պերլինի հայ կեանքին, ո եւ է առնչութիւն չէ ունեցած այս տեսակ խնդրի մը հետ, ընդհակառակն, կոչ կ՚ուղղենք, բոլոր պատկան մարմիններուն որ ոչ մէկ ատեն համակարծիք գտնուին կամ տրամադիր ըլլան որբեր ղրկել եւրոպական քաղաքներ, ուր հայ կեանքը բոլորովին զուրկ ըլլալով, անոնք՝ մեր ապագայ սերունդը եղող այս բեկորները պարզապէս կորուստի եւ ձուլման դատապարտուած պիտի ըլլան։

Ատենապետ՝ Տքթ. Ռ. Աբեղեան
Ատենադպիր՝ Պ. Ֆրունճեան

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Մեռելական սենեակէն դուրս ...ելու վրայ էինք, երբ նոյն ...րկին սպասաւորը ներս մտցուց ...ուելին մէկ բարեկամուհին։ Ներս ...աշուեցանք. կինը անցաւ հան...րտ։ գնաց մահճակալին առջեւ, ...ցաւ թեթեւ դիակին վրայ, իր ...ծկլտուքներուն խառնելով ռու...րէն քաղցր բառեր, միեւնոյն ...են թեւերուն մէջ սեղմելով ...ռելը։

— Պերոզա՛կ Պրասքովիա, ...քրիկ անո՛ւշ Պրասքովիա, ծի...ղկո՛տ Պրասքովիա։

Սպասաւորը անհետացաւ։ Կինը ...նկարծ մեզի դարձաւ ու մենք ...ակ առինք։

— Դուք Բորիս Սո՞խի՞մն էք, հարցուց անիկա, ու պաղ ձեւով մը գիս մատնացոյց ընելով աւելցուց. — կարելի՞ է այս մարդուն առջեւ խօսիլ։

Այն ատեն ըսաւ.

— Պրասքովիա ինծի յայտնեց որ իրեն յանձն առած պարտականութիւնը կատարեմ, անխոհեմը... դէպի մահ կը դիմէ եղեր...

Այս կինը՝ որ չափազանց գեղեցիկ կ՚երեւար, ոտքի ելաւ։

— Երեքշաբթի օր, կէս գիշերին, Վէրակինը պիտի գտնուի «Դանիէլի Կնիք»ի Մեծ կոմիտէի ժողովին... ժողովը տեղի պիտի ունենայ Քայզերի նախկին մէկ գղեակին՝ Րիգէնկէշլոսի մէջ, Հաւնոսի վրայ։

— Կոմիտէէն ո՞վ պիտի գտնուի։

— Ղեկավար անդամները։

Բորիս ուրախ շարժում մը ունեցաւ։

— Բայց պիտի կրնա՞մ մինչեւ հոն հասնիլ։

— Ներս կարենալ մտնելու համար պայմանադրական խօսքը ունիմ, հագուստը գաղտնի ընկերութեանց հագուստն է, սեւ փիլոն մը վերէն վար, ոչ ոք դիմակը պիտի հանէ, որովհետեւ այս ժողովին պիտի նախագահէ կայսերական ընտանիքէն իշխան մը...։

— Ինչէ՞ն կարելի է հասկնալ թէ ատիկա դաւադրութիւն մը չէ։

— Ահաւասիկ այն հրահանգները, որոնք ծածկագրով նշանակուած են սիրելի ու խեղճ Պրասքովիայի իսկ ձեռքով...

Կինը բռնեց մեռելին դէմքը։ Չափազանցելու աստիճան կը համբուրէր անոր շպարները...

Վարի սրահէն կը բարձրանար Թանկոյի երգ մը։ Արժանթինցի երաժիշտներու այս խուլ ձայներուն մեղմաձայն հեշտանքները...։ Լսուեցաննաեւ քովի սենեակի դուռին ձայնը եւ կնոջական բարձր ծիծաղ մը։ Այր մարդու ձայն մը, շնչատ, տարաշխարհիկ ու օբօրուն, քանի մը բառերով փաղաքշանքի արտայայտութիւն ցոյց կուտար... լռութիւն մը... անոնք գիրար կը սիրէին, անգիտանալով որ հոս մահը կայ...

Ու ես կը ջանայի անբացատրելին բացատրել.— ժամանումը այս օտարական կնոջ, որ մեռելական սենեակը կը լեցնէր արեւելեան գինովցող բուրումով։

Հոս ամէն տեղ տարօրինակ կը թուէր։ Չէի կրնար որոշել խորհրդաւոր կնոջ դիմագիծը։ Անիկա կը կրէր շիկագոյն ժանեկաւոր քօղ մը։ Անոր հասակն իսկ խոյս կուտար ինծմէ, պարտկուած մուշտակէ խոշոր վերարկուի մը մէջ։

Կը խոստովանիմ որ այս հրաշալի անծանօթուհին կ՚ազդէր վրաս. սուտ կը խօսէր, Ռուս չէր անիկա։ Ասկէ զատ այն շեշտը, այն վայրենի ու քաղցր ձայնը, ինծի կը թուէր թէ ատենոք զանոնք լսած եմ ուրիշ արկածախնդիր կնոջ մը քովը, Եսթեր Արօնուսթի, որուն թագաւորներ դարպասած են, եւ որ միեւնոյն ատեն սէր, առեւտրական գործեր ու գաղտնի դիւանագիտութիւն ընելով, Պիրմինկհըմի գործարանէ մը գողցաւ ձայլ պողպատի նոր բանաձեւ մը, զայն 1914ին ծախելու համար Քրուփի։

Բորիս ընդհատեց քննութիւնը։

— Ինծի պիտի ընկերանա՞ք, Մարսէլ։

Մնացի շփոթած։ Ի՞նչ բան ունէի այդ գործին մէջ։ Պատասխանիս չսպասեց ու ըսաւ կտրուկ ձեւով մը.

— Երկու զինուած մարդ ի հարկին կրնան անկէ դուրս ելլել...

երկու հոգի ներս կրնա՞նք մտնել, Օրիորդ։

— Պրասքովիայի հետ երկուքդ պիտի երթայիք, աճաւասիկ նշանները։

Ներկայացուց անգէ մետալիոնները, որոնց վրայ կ՚երեւար գլուխ մը։ զարդարուած խորհրդաւոր տասնըմէկ եղջիւրներով. անկիւնին վրայ կային Բաբելոնի վերջին թագաւորին առջեւ Դանիէլի արտասանած վերջին բառերը.— Մանէ, Թեկել, Փարես։

— Դանիէլի մարգարէական արձանին չորրորդ անասունը այս է, դիտել տուաւ Բորիս։

Ուրիշ անկիւն մը՝ սլաք մը խրուած էր թիւ 7ին մէջ։

Կինը դէպի դուռը գնաց։

— Ո՞ր գաղտնի ոստիկանութեան կը պատկանիք դուք, հարցուց Բորիս, ի՞նչ վարձատրութիւն կ՚ուզէք։

Կինը յանկարծ ետին դարձաւ.

(Շար.)

Երբ 1915ին մարաջախտ Ֆրէնչ Իփրի դերկոմս անուանուելով Անգլիա դարձաւ, Ֆրանսայի անգլ. բանակին վերին հրամանատարութիւնը ստանձնեց Սըր Տուկլաս Հայկ, որ այդ պաշտօնը առանց ընդհատումի վարեց մինչեւ Զինադադար:

Անգլիական ճակատը, որ սկիզբը քանի մը քիլոմեդր լայնք ունէր եւ կը համապատասխանէր առաջին օրերու չորս զօրաբաժիններուն, հետզհետէ ընդարձակուեցաւ Իփրէն Սօմ, դէպի Փէրոն եւ Մոնտիտիէ:

Անգլիոյ մէջ պարտաւորիչ զինուորական ծառայութիւնը ընդունուելով եւ գաղթապետութիւններէն զինուորներ հասնելով, անգլիական ճակատը 200 քիլոմեդրէն աւելի եղաւ եւ ի վերջոյ վեց բանակներու բաժնուեցաւ: Երբ 1918ի սկիզբները Գերմաններու յուսահատական յարձակողականին հետեւանքով անգլիական 5րդ բանակը ջախջախուեցաւ եւ Գերմանները մինչեւ Ամիէնի եւ Մոնտիտիէի առջեւ հասան, մարաջախտ Հայկ առաջինը եղաւ պահանջող որ միակ հրամանատարութիւն մը հաստատուի եւ ինք ենթարկուի մարաջախտ Ֆոշի հրամաններուն:

Հանգուցեալը ծնած էր 1861 Յունիս 19ին: Զինուորական ասպարէզը կը սկսի 1885ին, երբ մասնակցեցաւ Սուտանի կռիւներուն, 1899ին ալ՝ Հարաւ Ափրիկէի պատերազմներուն: 1903էն 1906 Հնդկաստանի մէջ հեծելազօրքի ընդհանուր քննիչ եղած է: Մարաջախտի աստիճան ստացաւ 1917ին: Պատերազմէն վերջ կոմսի տիտղոս եւ բազմաթիւ պատուանշաններ ստացաւ:

Դաւադրութիւն մը Իռլանտայի մէջ

Իռլանտայի քաղաքական կացութիւնը սկսած է դարձեալ խռովիլ: Շաբաթ իրիկուն Տըպլընի մէկ փողոցին մէջ երկու հոգի յարձակեցան ոստիկանի մը վրայ: Այս վերջինը սպաննեց յարձակողներէն մէկը: Մոնթճոյի բանտին պահակապետն ալ քանի մը օր առաջ ատրճանակով վիրաւորուած էր, երբ բանտին շուրջ պտոյտ մը կ'ընէր, եւ երկու զինեալ մարդեր զինուորական հիւանդանոցը արգելափակուած բանտարկեալ մը փախցուցած էին: Կիրակի օր փողոցներուն մէջ կը բաժնէին «Ուրուականներու կողմէ հրատարակուած» թռուցիկներ, որոնց մէջ կ'ըսուէր թէ 1882ին «Անյաղթները» սպաննեցին լորտ Ֆրէտէրիք Քավէնտիշն ու իր փոխանորդ Պըրքը: «Անյաղթներուն» նպատակն էր Իռլանտայի ազատութիւնը:

Խղճի ազատութիւնը Թուրքիոյ մէջ

Պրուսայի ամերիկեան վարժարանի աշակերտուհիներէն մէկ քանիին քրիստոնէացման դէպքը դեռ կը շարունակէ զբաղեցնել Թուրք մամուլը: «Ագշամ»ի համաձայն, խնդիրը նոր չէ եւ երկու տարուան պատմութիւն ունի: Եւ յետոյ քրիստոնէութիւն ընդունողները ոչ թէ երեք այլ չորս Թրքուհիներ են: Միայն թէ խրողութիւնը ամիս մը առաջ երեւան կ'ելլէ՝ ուրիշ աշակերտուհիներու ցուցմունքին վրայ: Կրթական քննիչը հարցաքննած է 15 աշակերտուհիներ: Խնդրոյ առարկայ չորս աղջիկներու յուշատետրներուն մէջ տեսնուած են կարգ մը անգլերէն արձանագրութիւններ Յիսուսը սիրելու, բողոքականութեան բարձրութեան եւ այլ նիւթերու մասին:

Քրիստոնեայ դարձած աղջիկները 14-16 տարեկան են: Անոնցմէ երկուքը, Նէմիքա եւ Քեամրան, քոյրեր են, եւ հինէն ի վեր ծանօթ իբրեւ Ամերիկացիներու համակիր: Անոնց հայրը, Րիզա պէյ, անգլերէնի նախկին ուսուցիչ մըն է եւ հանգստեան կոչուած: Երրորդը Պրուսայի «Արգատաշ» թերթի արտօնատէր վասըֆ Նէճատէթ պէյի աղջիկն է, Մատէլէթ հանըմ: Չորրորդն ալ՝ Թալէաթ պէյի աղջիկ Սէնիհա հանըմն է:

Կրթական քննիչը հարցաքննած է բողոքական դարձած աղջիկները, եւ անոնց ստորագրել տուած հարցաքննութեան թուղթը: Աղջիկները այսպէս գրած են թուղթին վրայ.

«մենք սիրեցինք այս կրօնը, եւ մարդու հաշիւ չենք տար»:

Գործին գլխաւոր դերակատարներն են.— Տնօրէնուհի՝ Միս Չըլֆըն, ուսուցչուհիներ՝ Միս Սէնտիրսըն եւ Միս Տէյ, ինչպէս նաեւ Միս Փարսըն, որ այժմ Իզմիր կը գտնուի:

Դպրոցին վարչութիւնը մասնաւոր խնամք տարած է այն աշակերտուհիներուն, որ հակամիտութիւն ցոյց կուտային բողոքականութեան հանդէպ:

Իրաքի շէյխերը պարսկահպատակ

Պասրայէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.—

Նկատելով որ Իրաքի կառավարութիւնը մօտ ատենէն կրնայ ընդունիլ պարտաւորիչ զինուորական ծառայութիւնը, այժմէն շատ մը Միջագետքցիներ սկսած են հպատակութիւն փոխել: 15 օրէ ի վեր Պասրայի պարսիկ հիւպատոսարանը կը դիմեն բազմաթիւ ֆէլլահներ՝ պարսկահպատակ դառնալու համար: Շաբաթ մը առաջ Հարաւային Իրաքի 15 արաբ շէյխերը Մուհամմէրա երթալով տեսնուեցան պարսիկ իշխանութեանց հետ, ըսելով թէ իրենք կը ներկայացնեն 4000 հոգի, որոնք կը փափաքին Իրաքի հպատակութիւնը ձգելով պարսկականը ընդունիլ: Խոստացան հաւատարիմ ըլլալ պարսիկ կառավարութեան եւ արտօնութիւն խնդրեցին իրենց մարդոցմով անցնիլ պարսկական հողամաս՝ Շաթ-էլ Արաբի ձախ ափին վրայ: Շէյխերուն ըսուեցաւ թէ այս մասին խորհրդակցելու համար պէտք է սպասեն հարաւի հրամանատար զօրավար Աէրամի ժամանումին:

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ երբ շէյխերը Պասրա վերադարձան, ձերբակալուեցան եւ այժմ բանտը կը գտնուին: Այս առթիւ ծանուցագիրներ փոխանակուեցան Իրաքի եւ պարսիկ կառավարութեան միջեւ:

Կռիւներ Արաբիոյ մէջ

Պասրայէն կը հեռագրեն թէ 300 մեհարիստներէ եւ 100 հեծեալներէ բաղկացած վէհապի ուժեր Ուրբաթ օր յարձակեցան Քովէյթի Ճահարապ գիւղին վրայ, սպաննեցին շատ մը բնակիչներ, գրաւեցին ուղտեր, արջառ եւ ուրիշ առարկաներ:

Քովէյթի զինուորները՝ 30 ինքնաշարժերու եւ մեծ թիւով ուղտերու եւ ձիերու վրայ նստած, սկսան հետապնդել Վէհապիները եւ յարձակեցան անոնց վրայ: Տեղի ունեցած կատաղի կռուի ընթացքին երկուստեք մեծ կորուստներ կան: Վերջնական յաղթանակը մնաց Քովէյթի զինուորներուն, թէեւ այդ հողամասի սուլթանական ընտանիքի անդամներէն երեք հոգի վիրաւորուեցան եւ մէկը մեռաւ: Վէհապիները լքեցին իրենց բոլոր աւարներն ու գոյքերը:

* «Թայմզ»ի Պաղտատի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Խուժիստանի ըմբոստութիւնը վերջացած է: Ցեղախումբերը դադրեցուցած են իրենց յարձակումները, իսկ պարսիկ կառավարութիւնն ալ իր կողմէ դեղչած է տուրքերը:

Հայրենակիցնե՛ր,

պատրաստուեցէ՛ք տօնել փետրուար 18ի տարեդարձը: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Հ. Յ. Դ.

փարիզի շրջանային կոմիտէն կը խնդրէ մարմիններէն եւ ընկերներէն նկատի առնել իր նոր հասցէն՝ V. Chouchanian, 33 Rue des Écoles Paris (5e): Հաշիւներու վերաբերեալ խնդիրներու համար դիմել գանձապահ ընկեր Լ. Գեւոնեանի՝ 208bis Rue Lafayette (Paris 10e):

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ երեկոն, վաղը եշ. ժամը 9ին, Ֆլորիա: Յ. Պուրնազեան պիտի կարդայ ինքնագիր նորավէպ մը, *Սամուէլ*: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ միութեան կողմէ ի նպաստ Սանասարեան ժողովրդ. համալսարանի կազմակերպուելիք երեկոյթը տեղի պիտի ունենայ 24 փետրուար Ուրբ. իրիկուն ժամը 9էն 2: Նկատի ունենալ այդ օրը:

ՇԱՍԻ Հաճնոյ Հայրենակցական միութեան վիճակահանութիւնէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 297՝ աճիլուելու մեքենայ, 275՝ քաշքօլ, 31՝ ինքնահոս գրիչ, 515՝ կավռօշի տարեցոյցը, 472՝ գրպանի ժամացոյց, 328 շիշ մը շամփանեայ, 473 բառարան, 181՝ շիշ մը քօլօնեայ, Նուէրները ստանալու համար շահած թիւերով, դիմել՝ A. Eulmessessian, Canton No. 275, H. F. L. de Chasse, Isère.

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՆՏՈՆԱԲՆԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ

Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ անուան եւ հիմնադրութեան վեցերրորդ տարեդարձին առթիւ. այս կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եւ պատարագ պիտի մատուցուի ի հանգիստ հոգւոց հանգուցեալ ծնողաց եկեղեցւոյս հիմնադիր բարերարին:

Ս. Պատարագ ժամը 11ին, մասնակցութեամբ նորակազմ եկմալեան եռաձայն երգչախումբին եւ ներկայութեամբ Լոնտոնաբնակ հոգեւոր պետերու:

երեց Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ
Մեսրովբ Քհնյ.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, *Ա. Ա.— 50:*
Մարսէյլ, *Է. Մ.— 46:*
Մարսէյլ, *Գործ.— 734:*
Լը փուզէն, *Վ. Մ.— 25:*
Լը կրան Լամփս, *Յ. Շ.— 35:*
Վարշաւիա, *Ա. Ս.— 50 Ֆր.: Սկսանք ղրկել:*
Վիէննա, *Վ. Ս.— 50 Ֆրանք: Սկսանք ղրկել:*
Սուլթանապատ, *Ա. Յ.— 1 անգլ.: Սկսանք ղրկել:*
Փիւթօ, *Ա. Ա.— 50 Ֆր.:*
Օշ, *Յ. Ա.— 40:*

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

փարիզի Աղքատախնամս ի նպաստ փարիզի հայ կարօտեալներուն կազմակերպած էիր տարեկան պարահանդէսը, որ տեղի կ'ունենայ փետրուար 4 Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Hôtel Majestic սրահներուն մէջ, 19 Ave. Klébér: Գեղարուեստական բաժնի յաջողութեանը համար իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը խոստացած են հայ եւ օտար կարողագոյն արուեստագէտներ:

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրները եւ տոմսերու արժէքը ղրկել՝ Տիար Տիգրան Ներսէսեանի. 17 Rue Cadet, Paris (9e) եւ կամ վճարել պարահանդէսի երեկոյին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գ. ԳԻԻՋԱԼԵԱՆԻ
ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
(ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԴՐՕՇԱԿ»)

Գինն է 8 Ֆր., Ամերիկա, Անգլիա եւ անգլ. գաղութները կէս տոլար:

Դիմել,— H. Kentouni, 36, Ave. Chevreul, Asnières (Seine)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Շ. Գարաճիսարի Էնտերէս գիւղաքաղաքէն Մուշեղ կիւլոեան կամ Տէլի Աւագեան հօր անունը Մինաս, մօր անունը Նազիկ: Զինադադարին Պոլիս Թրքական որբանոցէ ազատուելով Էնտերէսցի Նիկողոս Քիւլաճեանի միջոցաւ Պոլիս Հայկական որբանոց մը դրուած էր: Իմացնել՝ Յակոբ Մանուկեանի եւ ստանալ 30 Ֆր. նուէր: Aux Escabrin par Aubin, Aveyron, France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— *Կը փնտռուի Կարապետ Շահինեան, որ Կեսարիայէն Իզմիրի որբանոցը փոխադրուած էր: Գրել՝ իր եղբօր* Meguerditch Chahinian*ի*, c/o Gabriel Haillus à Leyr, (Meurthe et Moselle).

— Օր. Սիրարփի Չօպանեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին, Միհրան Պէյլէրեան, 30 տարեկան, կէյվէի-կէօկ կէօլ գիւղացի որ մտադիր էր փարիզ գալ Պոլսէն՝ ուր, Պէպէկի կողմերը կ'աշխատէր շոգենաւի մը մէջ, որպէս գործաւոր, 1922ին: Իմացնել Mlle. Sirarpi Tchobanianի, C/o Mr. Béylérian, Joyeuse-Ardèche.

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

LA MENACE

?

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՄԵԼԻԶԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

վէպ արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հրատարակած Պատի Օրացոյցը

«ԴԷՊԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ»

Շքեղ եւ գեղարուեստական նկարով, կ'արժէ որ ամէն հայ տուն հատ մը ունենայ այս բացառիկ հրատարակութենէն:

ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

կանխիկ վճարումով եւ 50է աւելի ապսպրանքներուն կարեւոր զեղչ:

Դիմել՝ Պ. Տէր Պօղոսեանի
38 Rue Francis de Presenssé, Marseille.

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TELÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928
2 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 560 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱ՛ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ...

Հեռագիրները կը հաղորդեն թէ Թրքական կառավարութեան հրամանով, փակուած է Պրուսայի ամերիկեան դպրոցը:

Պատճա՞ռ, — չորս Թրքուհիներու քրիստոնէացումը:

Մանրամասնութիւնները կը կարդաք օրուան լուրերու բաժնին մէջ:

Ահա շառաչուն ապտակ մը այն Թրքամոլ միսիոնարներուն, որոնք չափազանց գինովցած՝ Թուրքիոյ հանրապետականութենէն եւ արդիացո՛ւմէն, ժամանակը հասած կը նկատէին «Տիրոջը խօսքը» քարոզելու Մուհամմէտի թոռներուն:

Անոնք շուտ վարժուեցան Հայերու և Յոյներու կոտորման և տարագրման: Մինչեւ անգամ երես ունեցան դահիճները գոհերուն տեղ դնելու, եւ փա՛ռք տալու Մ. Քէմալի մտրակին:

Բայց ահա մտրակը կ'իջնէ նաեւ իրենց գլխուն:

Քրիստոնէացման այս միջադէպէն առաջ, անոնք արդէն ազդարարութիւն մը ստացած էին, Ե. Ք. Ընկերութեան (Y. M. C.) գործունէութեան առթիւ: Եւ մարսեցին բոլոր նախատինքները: Բայց միշտ կը հաւատային թէ շուտով պիտի հասնի Տիրոջը շնորհը, քրիստոնէութեան հունտերը ցանելու համար Մուհամմէտի այգիներուն մէջ:

Հերկեցին, ցանեցին, բայց առաջին հունձքը հազիւ ողջունած, Էնկիւրի հիմն ի վեր շրջեց ամէն բան:

Աչքը լոյս՝ Միս Փաթրիքներուն, Մր. Պարթըններուն եւն. որոնք սրբազան պարտականութիւն կը համարեն, տարին քանի մը անգամ, ձայն բարձրացնել Թուրքիոյ դէմ եղած «անիրաւութեանց» առթիւ, ի հարկին պատմութիւնը խեղաթիւրելով:

Նոյն իսկ իրենց գիտցածներն ու տեսածները մոռնալով:

Անոնք հազա՜ր կտոր եղան, Լօզանի անպատիւ դաշնագրին վաւերացումը ապահովելու համար, այն պարզամտութեամբ թէ Թուրքիոյ նոր սերունդը շուտով պիտի երգէ. — «Յիսուսս կէլ, Յիսուսս կէլ»: կամ, «կիտէյիմ, կիտէյիմ, կիւզէլ տիյարա»:

Ափսո՜ս, իրենց բթամտութեան հետեւանքով, ահաւասիկ չորս Թրքուհիներ հետապնդման կ'ենթարկուին, և իրենց դպրոցը կը փակուի, փակելով շահու աղբիւր մը:

Զարմանդութեան տրամադիր չենք: Բայց ինչո՞ւ ծածկել որ, Փօրտի շատ մը ներկայացուցիչները, եւ բոլոր անոնք որ պաշտօն ստանձներ են անձնուիրաբար լուալ երէկուան եւ այսօրուան Թուրքին արիւնոտ ձեռքերը, անոնք արժանի էին այսպիսի դասի մը:

Պիտի զգաստանա՞ն: Միամտութիւն պիտի ըլլար հաւատալ: Անոնք, իբրեւ բարի քրիստոնեաներ, այս գործին մէջ ալ պիտի տեսնեն ամենազօր նախախնամութեան ձեռքը. ինչպէս որ, հրապարակաւ, Աստծու կամքը տեսան մէկ միլիոն քրիստոնեաներու կոտորման մէջ...

«Այս Թուրքիան միւսին չի նմանիր. հանրապետութիւն է, խղճի ազատութիւն կայ, ֆէսը եւ քօղը ջնջուած են, ոչ մէկ խտրութիւն իսլամի եւ հեթանոսի»:

Ողորմելի՜ մարդիկ, որ պատերուն վրայ փակցուած նշանատախտակներէն կամ ցուցափեղկի մը շքեղութենէն կը դատեն խանութի մը բովանդակութիւնը:

Անատօլուի յետին գիւղացին տասն անգամ աւելի յստակատես է, քան սա ովկիանոսի ափերէն հասած ամենագէտները, որոնք դարաւոր քրիստոնէութիւնն անգամ իբրեւ նորութիւն կը ծախէին դարաւոր հայ ժողովուրդին...

Ի՞նչ գործնական հետեւանքներ կրնայ ունենալ այս դէպքը, — ամերիկեան վարժարանին փակումը:

Ոչի՛նչ: Երէկուան յաղթականները վարժուած են այս կարգի անակնկալներու, եւ առտու մը կը մոռնան, թիւրիմացութեան վերագրելով ամբողջ գործը:

Մանաւանդ որ, Թուրքերը չափազանց ճարպիկ են այսպիսի պարագաներու մէջ, եւ կրնան նոյնիսկ շնորհաւորութեան արժանանալ, իբրեւ բծախնդիր՝ իրենց ներքին կեանքի ազատութեան:

Ամերիկա թէ միւսները, — Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, ո՞ր անարգանքէն ըմբոստացան, որպէսզի վէճ յարուցանեն այս միջադէպին առթիւ:

Ո՞ր վաճառականը կամ գործարանատէրը վնաս կ'ունենայ այս «քրիստոնէական» գործէն:

Թուրքերը չէի՞ն որ կատարեալ ամբարտաւանութեամբ մէկդի նետել տուին Սէվրի դաշնագիրը, անոր տեղ հաստատելով Լօզանը:

Քարիւղի հոտը այս անախորժութիւնն ալ կրնայ ծածկել, եւ թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները կը մնան միշտ բարեկամական, ինչպէս ռուսեւթուրք զինակցութիւնը՝ ամուր:

Ինչ որ կ'ըսէ «Ճումհուրիյէթ» Թուրք համայնավարներու դատապարտութեան առթիւ, ճիշտ է նաեւ ներկայ պարագային:

Քէմալական թերթը սքանչելապէս կը պատճառաբանէ.

— Ձեր յեղափոխութիւնը մեծ է եւ գեղեցիկ. բայց ձե՛րն է եւ բնաւ չի յարմարիր մեզի: Եթէ տեւական բարեկամ պիտի դառնանք, բացէ ի բաց ըսենք թէ Թուրքիա չի կրնար հանդուրժել որ...

Նոյն ձեւով եւ՝ Ամերիկացիներուն.

— Ձեր քրիստոնէութիւնը մեծ է եւ գեղեցիկ, բայց չի յարմարիր մեզի: Հետեւաբար, եթէ կ'ուզէք որ...

Եւ ամէն ինչ կը հարթուի, մինչեւ որ արթննան աչքերը փակած աղօթքի կեցողները, «միս» թէ «միսթըր»...: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԽԱԽՏ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Թուրք համայնավարներու դատավարութեան առթիւ, Պոլսոյ Ճիւմհուրիյէթ թերթը դիտել կուտայ.

«Դեռ առաջին օրէն մենք ըսինք մեր հարեւան Ռուսիոյ.

— Ձեր յեղափոխութիւնը մեծ է եւ գեղեցիկ, ու անպայման ազդեցիկ՝ աշխարհի քաղաքականութեան մէջ: Բայց այս յեղափոխութիւնը ձերն է, ձեզի յատուկ, եւ բնաւ չի յարմարիր մեր Թուրքիոյ, ուր բոլորովին տարբեր պայմաններ կը տիրեն: Հետեւաբար, ձեզի հետ անկեղծ բարեկամ դառնալու փափաքած ատեն, կ'ուզենք բացէ ի բաց ըսել թէ Թուրքիա չի կրնար հանդուրժել որ, իր հողին վրայ համայնավարական շարժումներ փորձուին...:

Մեր հարեւանները դժբաղդութիւն չքաշեցին հասկնալու այս խօսքերուն անկեղծութիւնը: Եւ Թուրքեւռուս դաշնագրին մէջ պայման դրուեցաւ որ եւ կու կողմերէն իւրաքանչիւրը պիտի յարգէ միւսին վարչաձեւը, ու անոր դէմ չպիտի պայքարի:

Այս բացատրութիւններով, մեր նպատակն է հասկցնել որ եթէ երբեմն քիչ շատ խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնուին կարգ մը համայնավարական ձեռնարկներու դէմ, ատոնցմէ ոչ մէկ վնաս կը ծագի Թուրքեւռուս բարեկամութեան համար: Նոյն իսկ կրնանք աւելցնել թէ Ռուսիոյ մէջ անգամ ոչ միայն կուսակցութեններէն վտարուեցան հինգ ծայրայեղ պետեր, այլ եւ աքսորուեցան: Կը նշանակէ թէ ամէն վարչաձեւ կը պաշտպանէ ինքզինքը:

Գալով խնդրին ներքին կողմին, Թուրքիոյ մէջ խղճի ազատութիւն կայ, եւ ամէն մարդ կրնայ ուզած գաղափարը ունենալ, պայմանաւ որ իր ուղեղին մէջ մնայ անիկա: Իսկ երբ գործքի կը փոխուի, այն ատեն կը քննուի թէ ան չի՞ հակասեր ուրիշներու ազատութեան»:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Հայաստանի մէջ վերջերս խորհրդաւոր անձնասպանութիւններ տեղի կ'ունենան:

Գէորգ Բէգլարեան, 26 տարեկան եռանդուն երիտասարդ մը, կոմունիստ, որ զանազան պաշտօններ վարած է, անձնասպանութիւն փորձեց եւ մեռաւ Երեւանի մէջ, Յունուարի սկիզբը:

Գ. Բէգլարեան որբ մըն էր Թրքահայաստանէն փախած, 1915ին:

Ինչո՞ւ անձնասպան եղաւ:

ԹՈՔԱԽՏԸ Կ'ԱՃԻ

Վերջին վիճակագրութեանց համաձայն, Թոքախտաւորներու թիւը խիստ բազմացած է Պոլսոյ մէջ: Այս պարագան հաստատած է Քաղաքապետութեան առողջապահական տնօրէն Նեշէթ Օսման պէյ որ յայտնած է թէ երկու գլխաւոր պատճառներ կան այս ախտաւոր հիւանդութեան տարածման: Նախ ընտանիքներու մէջ շատ տգէտ վերաբերում մը ցոյց կուտան հիւանդութեան հանդէպ. հիւանդին հետ սերտ յարաբերութիւն մշակելով եւ նոյնիսկ համբուրելով զայն: Մինչդեռ Թոքախտաւորը պէտք է չէզոքացնել եւ անոր գործածութեան յատուկ սպասներ ունենալ: Երկրորդ եւ գլխաւոր պատճառն ալ սնունդի նուազութիւնն է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐԱՒ. ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլիսէն կը հեռագրեն 31 Յունուար Թուականով.—

Թուրք թերթերը կը հրատարակեն Օտեսայէն եւ Սեւաստապոլէն ստացուած մասնաւոր տեղեկութիւններ, որոնց համաձայն Ուկրայինայի շրջանին մէջ հազարաւոր ռուս գիւղացիներ ապստամբած են խորհրդային կառավարութեան դէմ ցորենի վրայ դրուած նոր տուրքերուն առթիւ: Շատ տեղեր յարձակում գործուած է պոլշեւիկ պաշտօնատարներու վրայ:

Խորհրդային կառավարութիւնը օտար նաւարկութեան առջեւ փակած է Թէոդոսիոյ ծովեզերքը, այն կէտին վրայ, ուր Ազախու ծովն ու Սեւ ծովը կը միանան: Ականներ կը դրուին այդ շրջանին մէջ:

Իբրեւ նախազգուշութիւն, քանի մը մարտանաւեր ղրկուած են նոյն տեղը:

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Պոլսոյ անգլ. դեսպանատան նաւային կցորդն է որ Թուրք իշխանութեանց հաղորդած է թէ Խրիմի ռուսական նաւահանգիստները ականներով շրջապատուած են: Ամբողջ հարաւային Ռուսիա ապստամբութեան դրօշ պարզած է: Կարմիր բանակի սպաներէն եւ զինուորներէն անոնք որ Տրոցկիի կուսակից էին, միացած են ապստամբական շարժման:

Պոլշեւիկ կառավարութիւնը ստիպողաբար շարժման մէջ կը դնէ զինուորական եւ նաւային մեծ ուժեր՝ ապստամբութիւնը զսպելու համար:

«Տէյլի Քրոնիքլ»ի թղթակիցը եւս կը հաստատէ այս լուրերը: Ազատական թերթը կ'ըսէ թէ «այս ապստամբութիւնը սկիզբն է ժողովրդական շարժման մը, որուն նպատակն է ձերբազատուիլ ցարական ամենասոսկալի խստութիւններն իսկ գլող անցնող պոլշեւիկեան բռնակալութենէն»:

«Պրաւդա» կը գրէ թէ Պետրոգրադի զինուորական պահականոցին մէջ խռովութիւններ ծագած են: Զինուորները միթինկ մը գումարելով պահանջած են որ սինէմաները օտար բանակներու, մանաւանդ անգլիական բանակին վերաբերեալ ֆիլմեր ներկայացնեն: Բողոքած են յեղափոխական պրոպագանդի ֆիլմերուն դէմ, որոնք միայն կը ներկայացուին շարունակ:

Պրուսայի ամեր. վարժարանը փակուած

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ Էնկիւրիի կառավարութեան հրամանով փակուեցաւ Պրուսայի ամերիկեան աղջկանց վարժարանը, որուն աշակերտուհիներէն չորս Թուրք աղջիկներ քրիստոնեայ դարձած էին:

Նկատելով որ չորս Թրքուհիներն ալ անչափահաս են, կառավարութիւնը կ'ենթադրէ որ դպրոցին վարիչները իրենց իրաւասութեան սահմաններէն դուրս ելած եւ քրիստոնէական քարոզութիւններ ըրած են աշակերտուհիներուն: Կառավարութիւնը օրինական հետապնդում պիտի կատարէ դպրոցի վարիչներուն դէմ:

Թուրք թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Ամերիկացիներու մարդորսութեան մասին.—

Քրիստոնեայ դարձուած Քեամրան հանըմի հայրը՝ Րիզա պէյ կարօտ վիճակի մէջ ըլլալով, Սէտ-Պաշըի ամերիկեան վարժարանին յարակից գործարանին մէջ առնուած է իբրեւ տնօրէն: Քեամրան հանըմ եւս քօլէճին մէջ քարտուղարի պաշտօն կը վարէ: Պզտիկ քոյրն ալ նուազագոյն թոշակով մը ընդունուեր է վարժարան: Վարժարանին վարչութիւնը դրամապէս կարօտ ընտանիքներու աղջիկներուն ըսեր է որ եթէ Յիսուսի աղօթեն, իրենց բոլոր բաղձանքները պիտի գոհացուին: Քրիստոնէական գիրքեր իբր նուէր բաժներ են աշակերտուհիներուն, որոնք ճաշի եւ ուրիշ ատեններ շարունակ իրենց լսած աղօթքներուն Աստուածաշունչէն առնուած մասեր ըլլալը հասկցեր են ի վերջոյ:

Բողոքական ըլլալ առաջարկուեր է նաեւ վարժարանին նախկին ուսուցչուհի Պէհիճէ հանըմի, աշակերտուհիներուն վրայ անոր ազդեցութիւնը նկատի առնելով, բայց Թուրք ուսուցչուհին մերժած է:

Ուսուցչուհիները բողոքականութիւն չընդունող աշակերտուհիներուն արձակուրդ չեն տար եղեր: Բողոքական եղած և ըլլալիք աշակերտուհիներուն թոշակը կը զեղչուի եւ նոյն իսկ մասնաւոր օժանդակութիւններ կ'ըլլան եղեր անոնց:

Կրթական քննիչը վարժարանին տնօրէնուհին եւ բոլոր աշակերտուհիները հաւաքելով կարգ մը յորդորներ ըրած է:

«Անդորրութիւնը կատարեալ է»

Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ ներքին գործավարութեան ղրկած տեղեկագիրներով կ'ըսէ թէ այդ նահանգներուն մէջ «անդորրութիւնը կատարեալ է»: Մարզպանը Տիգրանակերտի մէջ իր սկսած կազմակերպութիւնը լրացուցած է: Այս մասին հասած տեղեկագիրը կը քննուի ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյի կողմէ: Արեւելեան նահանգներէն մէկ քանին տակաւին կուսակալ չունին, ներքին գործավարը հետզհետէ անոնց ալ կուսակալներ կը կարգէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

«ԸՆԴՈՏԻՆ» ԿԵՂԾԱՒՈՐՆԵՐԸ

— Ճշդա՛ծ ենք մեր դիրքը, ըսաւ ինծ՝ անցեալ օր՝ ռամկավար ծանօթ մը, ճշդա՛ծ ենք: Ու դէմ ենք բոլո՛ր այն շարժումներուն, արտայայտութեանց կամ, նոյն ի՛սկ, մեր դրօշին, որոնց սկզբունքով դէմ է, նաեւ, խորհրդային կառավարութիւնը:

Աւարկութիւն չունինք: կարծիքի եւ սրտի հարց է:

Բայց անոնց այդ ճշդուած դիրքը մեզ կը շահագրգռէ ուրի՛շ կերպով:

Ու կը խորհինք որ, անոնք անկեղծ չեն իրենց այդ «ճշդումին» մէջ:

Ա՛հ, այո՛, անոնք անկեղծ են՝ ուրանալու ատեն Մայիս 28ը (իր երեսուն եւ եօթը տարուան արիւնաներկ ու հոյակա՛պ սաղմնաւորումով): Անոնք անկե՛ղծ են՝ մեր պատմութիւնը սկսելով կասեանի Ռեվկոմէն: Անոնք անկեղծ են՝ անտեսելու ատեն հայ լեզուին կրած բռնաբարումները: Ու անոնք անկեղծ են, երբ դէմ կ'արտայայտուին բոլո՛ր այն ազգային արտայայտութիւններուն ու խորհրդանշաններուն, զորս «խորհրդային կառավարութիւնը սկզբունքով կը ժխտէ»:

Բայց, անոնք անկեղծ չեն, երբ կարգը կուգայ հայ Ռամկավար-Ազատական «կուսակցութեան»: Վասն զի, եթէ խորհրդ. կառավարութեան հաճոյ թուելու համար պայման է պատռել եռագոյնը, փոխել ազգային պատմութեան առանցքը եւ ուրանալ ամէն սրբութիւն, ռամկավարները պէտք չէ մոռնան, որ նո՛յն խորհրդային կառավարութիւնը «սկզբունքով կը ժխտէ», նաեւ, իրմէ դուրս որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան — ուրեմն եւ ռամկավար «կուսակցութեան» գոյութիւնը...:

Արդ, ի՞նչ «անկեղծութիւն» է, որ, հաճո՛յ թուելու համար, մոռցնել կուտայ հայ ազգային բոլոր նուիրականութիւնները, բայց երբե՛ք՝ իրենց կուսակցութիւնները...

Մե՞նք: Մեր դիրքը որո՛շ է: Աշխա՛րհ աշխարհ գիտէ որ ընդդիմադիրներ ենք մենք: Հաճոյ ըլլալու միտում չունինք: Ու մենք, մեր կարգին, միշտ սկզբունքով դէմ ենք բոլո՛ր այն ուրացումներուն զորս երեւան կը բերեն «խորհրդայինճի»ներն ու անոնց հետեւորդները:

Ուրեմն, հարց չկայ դաշնակցութեան մասին:

Ռամկավարնե՞րը: Ա՛հ, բարեշնորհ Ռամկավարները աւելի «անկեղծ» ու «ճշդուած» դիրք մը ունեցած չե՞ն ըլլար, եթէ նախ ուրանան իրենց կուսակցութիւնը (քանի որ երեւանը «սկզբունքով կը ժխտէ» անոր գոյութիւնը), եւ, յետոյ, իբրեւ իսկական խորհրդայնականներ կուշտ ու կուռ հայհոյեն մեր լեզուին, մեր պատմութեան, մեր դրօշին...

Ասիկա աւելի պարկեշտ է ու աւելի պատուաբեր:

Եւ այն ատեն, անոնք աւելի խիզախ կերպով կրնան նուիրուիլ... Նոր Արեւի մը՝ Նոր Պայքարի լծուելու համար:

Եւ այն ատեն, երէկուան ու այսօրուան ազգուրացներուն հետ կողք կողքի՝ կը նկարագրեն նաեւ իրենց «կուսակցութեան» «ընդոծին» կեղծիքը, եւ անոր յատկանիշը, «բարոյական ֆրանկախտ»ը...:

Վ.ԱՀՐԻՃ

ՎԱԼԱՆՍԷՆ. Զափահաս Որբերու Միութիւնը Յառաջի ուղղուած հեռագրով իր հիացումը կը յայտնէ «Անմահ հերոսին՝ Անդրանիկի եղական թաղման առթիւ»:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ՊՈՍԹԸՆ, 17 Յունուար

Գործի պակասութիւնը կը զգացուի Միացեալ Նահանգներու բովանդակ տարածութեան վրայ եւ արդիւնաբերական բոլոր ճիւղերուն մէջ։

Ոմանք այս երեւոյթը կը բացատրեն յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան պայքարով, որ սովորական է այս երկրին համար։ Իւրաքանչիւր նախագահական ընտրութեան առթիւ արդիւնաբերողները արուեստականօրէն կը թուլցնեն գործերը աշխատաւորները սպառնալիքի տակ պահելու դիտումով։ Սակայն այս անգամ կը թուի թէ այս պարագան շատ աննշան պատճառ մըն է գործի թուլութեան։

Կան աւելի զօրաւոր պատճառներ։

Պատերազմի ընթացքին եւ անկէ յետոյ քանի մը տարիներ Միացեալ Նահանգներու ճարտարարուեստի զարգացումը հասաւ աներեւակայելի աստիճանի մը, գոհացնելու համար այն երկիրները, որոնց արդիւնաբերութիւնը անդամալուծուած էր եւ կամ այն շուկաները, որ ամբողջապէս Ամերիկայի ձեռքը անցած էին։

Բնականաբար այս վիճակը իր հետ բերած էր նաեւ օրականներու անսպասելի բարձրացում եւ ապրուստի ծայրայեղ սղութիւն։

Տարիներու ընթացքին վերականգնեցան եւրոպական երկիրներու արդիւնաբերական հաստատութիւնները, եւ շնորհիւ դրամի համեմատաբար պակաս արժէքին ու յուզահեռ աշխատավարձքի աժանութեան, անոնք յաջող մրցակցութեամբ մը սկսան տէր դառնալ նախկին շուկաներուն։ Ա. Նահանգներու արդիւնաբերողները վճարելով անհամեմատ բարձր օրավարձեր, ինչպէս նաեւ հում նիւթերու համար բարձր գիներ, հնարաւորութիւն չունէին մրցելու, օտար շուկաներուն մէջ։

Անկասկած պիտի փակուէին արդիւնաբերական հաստատութիւններու մեծ մասը, պահանջի նուազման հետեւանքով։

Ասկէ առաջ այս երեւոյթը գոյութիւն ունեցած է նաեւ այգեմշակութեան, ու բամպակագործութեան ասպարէզին մէջ ուր, գերարտադրութեան եւ աստիճանաբար պահանջի նուազման հետեւանքով գիները տարապայման ինկան եւ տեղի ունեցան բազմաթիւ սնանկութիւններ։

Արդիւնաբերական հաստատութիւններ կ'երթան նոյն ճանապարհով, սակայն քիչ մը աւելի դանդաղ։ Կը թուի թէ տակաւին ժամանակ մը պիտի շարունակուի գոյութիւն ունեցող յետաշրջութեան շրջանը, մինչեւ որ միջազգային առեւտրական փոխ-յարաբերութիւնները եւ դրամական արժէքները կայուն վիճակ մը ստանան։

Ներքին կարգ մը երեւոյթներ կան որոնք նոյնպէս կը ծանրացնեն տագնապը։

Միացեալ Նահանգներու արդիւնաբերական գլխաւոր կեդրոն նկատուած են Նոր Անգլիոյ՝ այսինքն արեւելեան նահանգները, ուր օրավարձերը տարապայման սղութեան հասած են։ Կը փորձեն պակսեցնել, բայց շատ դանդաղ ու փոքր չափով, որովհետեւ ապրուստը համապատասխան չափով սղած կամ բանուորի կեանքի պահանջները շատցած են, առատ վարձատրութեան հետեւանքով եւ բանւորը աւելի պակասով չի կրնար ապրիլ։ Միւս կողմէ, գործարանատէրերը յուսահատ այս վիճակէն, կը փորձեն իրենց հաստատութիւնները փոխադրել երկրագործական նկատուած միջին արեւմուտքի եւ հարաւային նահանգները, ուր վարձու ձեռքեր համեմատաբար աժան կը ճարուին։ Արդէն իսկ կարգ մը գործարաններ փոխադրուած են։ Ծրագիր կայ կ'ըսուի Լոուէլի եւ Լօրէնսի (Մէս.) բոլոր հիւսուածեղէնի գործարանները փոխադրել մինչեւ արեւմուտք՝ Միսիսիփիի հովիտը։

Այս երկու քաղաքներու 100 հազարէ աւելի ազգաբնակչութիւնը կ'ապրի միայն յիշեալ գործարաններով։

Միւս կողմէ, գրեթէ դադար առած են երբեմնի կօշիկի մեծ գործարանները։ Բացի արտաքին շուկայէն, կորսնցուցած են նաեւ ներքին շուկային մէջ մեծ տոկոսով։

Այժմ Միացեալ Նահանգները համեմատաբար քիչ կօշիկ կը սպառեն քան առաջ, որովհետեւ ոտքով քալողներու թիւը շատ քիչ է, ընդհանրապէս կը քալեն... օթոյով։ Իւրաքանչիւր հինգ բնակչի մէկ օթօ կ'իյնայ— կ'ըսեն։ Բնական է կօշիկները կը խնայուին եւ շուկան կը նեղնայ։

Կայ ուրիշ երեւոյթ մը եւս, որ նոյնպէս հետեւանք է օթօներու առատութեան։ Պատերազմէն առաջ, գրեթէ բոլոր քաղաքները իրարու կապուած էին ելեկտրաքարշով։ Այսօր այդ սպասարկութեան մեծ մասը լքուած է, որովհետեւ մեծապէս ծաւալած է ճամբորդներու թիւը։ Քաղաքներու մէջ եղած սպասարկութիւնն ալ կէս առ կէս պակսեցուցած են։ Պակսած են նաեւ երկաթուղային երթեւեկութիւնները, որովհետեւ սովորական բան է օթօյով քաղաքները շրջագայիլ։

Այս բոլորին հետեւանքով, աշխատանքի անհագին դադար մը կայ, որու հետեւանքով հարիւր հազարաւոր ձեռքեր գործէ զրկուած են։

Արդիւնաբերական տնտեսութեան մէջ, ուրիշ զարմանալի երեւոյթ մը հրապարակ եկած է, որ իր գոյութեամբ տակն ու վրայ կ'ընէ ընկերաբանական եւ տնտեսագիտական հաստատ համարուած տեսութիւնները։ Ցարդ այն համոզման էինք թէ աստիճանաբար փոքր ձեռնարկները պիտի մեռնէին մեծերու մրցումին չդիմանալով եւ վերջի վերջոյ արդիւնաբերութիւնը եւ դրամագլուխը պիտի կեդրոնանան մեծերու ձեռքը եւ հետզհետէ նեղ շրջանակի մը ձեռքին մէջ պիտի կեդրոնանան ամբողջ արդիւնաբերութիւնը։ Այժմ փաստերը ցոյց կուտան թէ հակառակը տեղի կ'ունենայ։

Տարիներու խնայողութեամբ եւ շնորհիւ աշխատանքի լաւ վարձատրութեան, աշխատաւորներէն շատեր կրցած են դրամագլուխ գոյացնել եւ հաւաքական ուժով անցած են արդիւնաբերական ձեռնարկներու, իրենք դառնալով միաժամանակ նոյն հաստատութեանց մասնագէտ գործաւորները։

Այսպիսով թէ լաւ գործ կ'արտադրեն, թէ քիչ վարձատրութեամբ կը գոհանան եւ թէ մրցումի կը դիմանան, մինչդեռ մեծերը զրկուած ըլլալով այս առաւելութիւններէն եւ հսկայական ծախքերու տակ ըլլալով, չեն կրնար մրցիլ նոր արդիւնաբերողներու հետ եւ հետզհետէ կը փակեն իրենց դռները, ցնոր տնօրինութիւն։

Այս պարագան չափազանց զգալի է կօշիկի արդիւնաբերութեան ճիւղին մէջ։ Կօշիկի քանի մը գլխաւոր կեդրոններուն մէջ, խոշոր հաստատութիւնները գրեթէ փակած են իրենց դռները եւ անոնց տեղը գրաւած են վերոյիշեալ նոր ստեղծուած փոքր հաստատութիւնները։ Անոնց շարքին մէջ կը համրուին նաեւ կարգ մը հայկական փոքր հաստատութիւններ, ոմանք շատ յաջող։

Այսօր Հէվրհիլտ ամենամեծ կօշիկի գործարանը կը համարուի քանի մը Հայերու կազմակերպածը, ուր կ'աշխատին 500 հոգի, ի հարկէ մեծերուն դադարի պատճառով։

Կը թուի թէ տնտեսական այս վիճակը ժամանակ մը եւս պիտի շարունակուի։

Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

«ՀՈՒՍԿ ԲԱՆՔ»

Լիոնի մասին գրեցի երկու անգամ։ Պատկերը լրացնելու համար, անհրաժեշտ է, յանուն արդարութեան, ներկայացնել նաեւ զանազան կազմակերպութիւններու գործունէութիւնը։

Մշակութային բազմաթիւ Միութիւններու անունը տուի։ Ի՞նչ են ըրեր այդ կորիզները։ Գրեթէ ոչինչ։ Անոնց ծրագիրներուն մէջ մե՛ծ բաներ կան,— գրադարան, դասախօսութիւն, հանդէսներ։ Սակայն Լիոնի մէջ կանոնաւոր գրադարան չկայ։ Դասախօսութիւններ չեն եղած։ Հանդէսները՝ պատահական։ Կարելի չէ արդարանալ, առարկելով թէ հայ գաղութը ցրուած է։ Այլ պէտք է ըսել թէ չեն սիրեր շարժիլ։ Չկայ Միութիւն մը, որուն տուէր բարենիշ մը։

Ի՞նչ աղմուկ է, որ կը լսուի, վերջերս, Լիոնէն։ Ընտրական պայքարն է այդ։ Այդ մասին քաղած եմ 20 էջ նօթեր։ Սակայն 20 էջնոց այդ փուճ վէճերը կրնամ պատմել երկու տողով։

Փարիզի Թեմականին հրաւէրով, հրահանգ կը տրուի ընտրութիւն կատարել Լիոնի մէջ։ Ընտր. Յանձնաժողովը, ըստ Թեմական ծրագիրին, կը պահանջէ ընտրական տուրք։ Այլ կար Ընտր. Յանձնաժողովը, գլուխն ունենալով քահանայ մը, չի կրնար ուժեղ եւ կարուկ գործադրել իր հրամանը։ Քանի մը անգամ կը յետաձգուին ընտրութիւնները։ Երբեմն կ'որոշուի տուրք գանձել, երբեմն առանց տուրքի կատարել ընտրութիւնները։ Դեկտ. 4ին կը կատարուի ընտրութիւնը անոնց, որոնք Թեմականի ծրագիրին համաձայն, վճարած են իրենց տուրքերը։ Դեկտ. 17ին Թեմականը կը վաւերացնէ ընտրութիւնը։ Ուրիշ խումբ մը, դասալիքներ եւ կասկածելի խմորով մարդիկ, որոնք չեն ուզած տուրք վճարել, ընտրութիւն կը կատարեն եւ իրենք ալ կ'ընտրեն մարմին մը։ Արդ, ինչո՞ւ ընտրուեցաւ այս երկրորդ մարմինը։ Որո՞ւ համարատու է։ Թեմականի՞ն,— բայց ինչո՞ւ չհնազանդեցաւ Թեմականի ծրագիրին։ Այս պաշը-պօզուք թիւ 2 Ազգ. Միութիւնը ազգային ո եւ է օրինականութիւն չէ յարգած։

Բարի աչքերով մարդ մը կ'ըսէ ինծի.

— Դուք, որ Փարիզէն կուգաք, երբեք չպիտի կրնաք հասկնալ Լիոնի վէճերուն էութիւնը։ Պ. Ս. Փափազեան անիւի պէս կը դարձնէ Լիոնը։

— Բայց Փափազեան ինծի յայտարարեց թէ երբեք չպիտի թոյլ տայ գնել իր թեկնածութիւնը։

— Ստ՛ սք։

Եւ իրաւ Փափազեան դարձեալ ընտրել տուած է ինքզինք։ Սուտ մըն էր, զոր կլլեցի, որովհետեւ հայրենակից մըն էր պատրաստած։

— Խառնակիչը Պալաքեանն է, կ'աւելցնէ խօսակիցս։

Եւ իրաւ, Փափազեան ինծի ցոյց տուաւ նամակ մը, որ ընտրութիւններէն յետոյ զանազան կասկածելի կայեր կ'ուզէր բռնել ամէնուն հետ։ Բայց յանցաւորը անոնք են, որոնք այսպիսի տկարամիտ եկեղեցականներով կը կառավարուին եւ անոր շուքը կը մտնեն։ Երբ պիտի սորվին հեռանալ, քիչ մը, պերճափայլ անուններով զարդարուած կղերականներէն։

— Փափազեան ֆրանսական գաղութին մէջ ճանչցուած մարդ մըն է, կրնայիք օգտուիլ, կ'ըսեմ խօսակիցիս։

— Ինք ալ ձեզի պէս կը կարծէ։ Ու կը պարծենայ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը մեծ դիւրութիւններ կուտայ իրեն, քառթ տ'իտանթիթէներու պատրաստութեան առթին։

— Խնդրեմ, հարցուցէք իրեն թէ այդ դիւրութիւնը ի՞նչ հանգամանքով շահած է, իբրեւ Ազգ. Միութեան ատենապե՞տ թէ իբրեւ առեւտրական։ Զմոռնա՛ք, հարցուցէք։

— Բայց եւ այնպէս կրնար օգտակար ըլլալ ազգային գործերուն մէջ եւ ֆրանսական տեղական կառավարութեան մօտ։ Այս ալ դուք մի մոռնաք։

— Ջարխը փէլէկ է, բարեկամ, ամէն կողմ կը դառնայ։ Ըսէք իրեն հարցնես, որքա՛ն կը սիրէ Դաշնակցութիւնը։ Ամէն օր ամէն տեղ կը յայտարարէ։ Բոլոր այդ յայտարարութիւնները կ'ընէ, որպէս զի ծանր մնայ իր աթոռին վրայ։

***

Լիոնէն պիտի մեկնիմ։ Յաջողութիւն կը մաղթեմ անոնց, որ անձնուիրութեամբ պիտի ուզեն պաշտպանել օրինական եղանակներով քուէ տուած հայրենակիցներուն իրաւունքները։ Միայն թէ չմոռնա՛ն այն ծանր գիտողութիւնները, զորս ըրի նախորդ Ազգ. Միութեան համար։

Ետեւէս կը հասնի անուշ աչքերով երիտասարդ մը։ Զէյթունցի է, իր ցեղին բոլոր գովեալ յատկանիշները վրան։ Մաքուր եւ տիրական խօսուածք մը ունի։ Բաջ տղայ։ Հին Զէյթունին ոգին է, որ իր մէջ կը խլրտի։ Բողոքի եկած է։ Ժողովրդական թերթի մը, ցառաջին ներկայացուցիչները միշտ պատրաստ են իւրացնելու այդ բողոքները։

— Հնչակեանները Մարսէյլի մէջ պիտի խաղան թատերգութիւն մը, որ սխալ պատմութիւն մը ունի։ Հոն ցոյց կը տրուի թէ Հնչակեանները եղած են Զէյթունի ապստամբութեան վարիչները։ Ո՛չ, սխալ է, կը շահագործեն մեր քաջերը։ Մենք երբեք կուսակցական չենք եղած։ Սկսած ենք մեր կռիւներուն, առանց կուսակցականներու օգնութեան։ Մեր ապստամբութեան ներշնչումը մեզմէ կուգար, անմահ Զէյթունէն, Ազատութեան այդ տաճարին մէջ էր, որ յղացան մեր պապերը անկախ ապրելու երազը։

Յուզումով կը նայիմ այս երիտասարդ ու բոցավառ տղուն, որ ամուսնացեր ալ է, զաւակ ալ ունի, և ընտանիքին հոգերը դեռ չե՛ն մոռցուցեր իր քաղաքին պատիւը։

— Պատմութիւնը յետոյ կը սրբագրէ այդ սխալը։ Ձեր քաղաքին քաջութիւնը ոչ ոք կրնայ բռնաբարել, երիտասա՛րդ։

— Սակայն, ի՞նչպէս թոյլ տալ, որ Զէյթունի քաջութիւնը շահագործելով ներկայացումներ սարքուին, հասոյթներ գրպանուին, եւ տասնո՛ց մը չղրկուի մեր քաջերուն։ Մեր քաջերը հիմա Սուրիոյ մէջ արաբ տուներու առջեւները կը պտտին ճաթաք քէսէր պոռալով (փայտ կը կտրեմ)։ Ուրիշ քաջեր անօթի ու անտէր կը թափառին աղբին անդին։ Մեր մեծ քաջը, Բարթողիմէոս վարդապետը անկար ինկեր է Երուսաղէմի վանքը։ Ինչո՞ւ գոյացած հասոյթէն բաժին չյատկացուի մեր դժբախտացեալ քաջերուն։

Եւ իրաւ, ո՞ր սիրտը պիտի ուզէր զողնալ իրաւունքը ա՛յս անվեհեր քաջերուն, որոնք Զէյթունի ժայռերուն վրայէն դողացուցին բռնաւոր պետութիւն մը։ Ո՞ր սիրտը պիտի ուզէր անգամ մը եւս վիրաւորել այս Զէյթունի սգաւոր Ոգին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ Ո՞ՐՔԱՆ ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԻ

Էքօ տը Փարիի քաղաքական բաժնի խմբագիր Փէրթինաքս յօդուած մը կը հրատարակէ Թուրքիոյ մարդահամարին մասին.

Անցեալին մէջ, կ'ըսէ, օսմանեան կայսրութեան բնակչութիւնը երբեք չէր համրուած։ Ազգայնական վարչաձեւը ուզեց նորութիւն մտցնել եւ ինչպէս շատ բաներու մէջ, այս մասին ալ օրինակել Եւրոպան։ 1926ի Փետրուար ամսուն իսկ մարդահամար կատարելու պաշտօնը յանձնուեցաւ պելժ մասնագէտ Քամիյլ Ժաքարի, որ ներկայացուած էր վիճակագրութեան միջազգային հիմնարկութեան կողմէ։ Անիկա օգնականներ նշանակեց, երկիրը պտտեցաւ, ձեռքէն եկածին չափ բնակիչներուն բացատրութիւններ տալով կատարուելիքին մասին, ու փորձի համար քանի մը տեղական մարդահամարներ կազմակերպեց Էնկիւրիի, Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտի և Ռոտոսթոյի մէջ, ի վերջոյ կառավարութեան հաղորդեց թէ անհրաժեշտ կազմակերպութիւնը պատրաստ է։ Ու Հոկտեմբեր 28ը որոշուեցաւ մարդահամարի օր։

Դժուար գործ էր, որովհետեւ կարդալ գրել չգիտցողները մեծ թիւ կը կազմէին, հարցարանին մէջ քիչ թէ շատ բարդ 15 հարցումներ կային. պէտք էր թուագրել նաեւ փողոցներն ու տուները։ Վերջապէս սահմանեցան տալ ծայրայեղ որոշում մը. Թուրքիոյ բոլոր բնակիչներուն արգիլուեցաւ իրենց բնակարաններէն դուրս ելլել ամբողջ 24 ժամ։

Նոյեմբեր 6ին, արդէն ամէն կողմէ հեռագիրով հաղորդուած թուանշանները իրարու քով բերուելով կը գումարուէին։ Իրական յաղթանակի մը պէս աբար աշխարհի կը հաղորդուէր թէ ներկայ Թուրքիան, այն պզտիկ Թուրքիան, որուն մեծամասնութեամբ առ առաւելն 6-7 միլիոն բնակիչ միայն կը վերագրուէր, իրականին մէջ կը հաշուէր մօտ 14 միլիոն բնակիչ. ճիշտ թիւով 13,649,945, որուն 700,000ը Պոլսոյ մէջ։ «Մեր սիրտերը գոհունակութեամբ և անխառն ուրախութեամբ կը զեղուն», կը գրէր անմիջապէս Ճիւմհուրիյէթ։

Կը փութային ծանուցանել թէ ամէն տարի Տարեգիրք մը պիտի հրատարակուի, որ պիտի արձանագրէ ժողովրդագրական բոլոր շարժումները։ Անկարելի է աւելի արդիական ըլլալ։

Կարեւոր է շեշտել այն քաղաքական մտածումը, որ կը տեսնուի Էնկիւրիի կառավարութեան այս ձեռնարկին մէջ։ Անիկա բոլոր բանիմացներուն ուզեց հասկցնել թէ Թուրքիա միջակ պետութիւն մը չէ, թէ մօտիկ կամ հեռաւոր ապագային ոմանց կողմէ պատրաստուած բաժանումի ծրագիրները աննպատակ պիտի մնան եւ թէ իր հպատակներուն մեթոտիկ հաշուեկշիռը պատրաստելով, կառավարութիւնը որոշած է անկէ քաղել կարելի բոլոր օգուտները։ Կը յիշուի թերեւս որ տարիներէ ի վեր Մուսոլինի բնակչութեան աճումի եւ գերաճումի քաղաքականութիւն կ'ընէ։ Շատ նշանակալից է, որ Ղազին ա՛յնքան փութկոտութիւն ցոյց տուաւ անոր պատասխանելու։

Հակառակ Պ. Ժաքարի եւ իր պաշտօնական ցուցակներուն, լսած ենք որ, թուրքերը եւ անոնց գործերը խիստ մօտէն ճանչցող անձեր կասկածի տակ կը դնեն ձեռք բերուած արդիւնքները։ Նոր Թուրքիոյ բախտը պիտի վճռուի իրապէս, հեռու վիճակագրական բոլոր ցոյցերէ, երբ Մուսթաֆա Քէմալի զօրաւոր անհատականութիւնը մէջտեղէն վերնալով, կարելի պիտի ըլլայ հասկնալ թէ հինգ տարիէ ի վեր գահավիժող բարենորոգումները երեւութական միմոսութիւննե՞ր են թէ ժողովուրդին ուժն ու հոգին թրծուած են անոնցմով։ Այս մասին, գուշակութիւնները շատ կը տարբերին։

ԱԼԼԱՀՎԷՐԴԻԻ ՀԱՆՔԵՐ[illegible]

«Խորհրդային Հայաստան[illegible] մէջ աշխատակից մը կը գր[illegible]

Քաղաքացիական կռիւն[illegible] ընթացքին, հանքագործական խատանքները խափանուած[illegible] Բանուորները ցրուած էին եւ[illegible] քահորները՝ ջուրով լեցուած։

Մինչեւ 1925, կարելի չ[illegible] վերահաստատել հանքագործ[illegible] աշխատանքներու կանոնա[illegible] թիւնը։ 250 բանուորներ կ'ա[illegible] տէին պահպանել եղածը, կա[illegible] գնել գործը։ Կը սկսին գրուած[illegible] ւորները դառնալ։

Ընդհանրապէս երիտասա[illegible] ներ են այդ բանուորները։ Սակ[illegible] արհեստաւոր չեն։ Արհեստաւոր[illegible] համար զանոնք, անհրաժեշ[illegible] մասնաւոր աշխատանքներ կա[illegible] րել։ Որովհետեւ պղինձի այս[illegible] դիւնաբերութիւնը մեծ ապա[illegible] ունի։ Երկու տարուան ընթացք[illegible] արդէն բանուորներուն թիւը 25[illegible] բարձրացաւ 1439ի։ Միայն ծծ[illegible] բահրաքարի արտադրութի[illegible] բաղդատմամբ 1922ի արդիւ[illegible] բերութեան, եռապատկուած է[illegible] փոխանակ 88,555 փութ[illegible] 254,240 փութ։ Կամիր պղի[illegible] արդիւնաբերութիւնը վերջին ամսուան ընթացքին կը հաս[illegible] 39,762 փութի, մինչդեռ [illegible] բողջ 1926 տարուան ընթացք[illegible] արտադրուած էր 9,400 փութ[illegible] Շամլուղի հանքերը եւս սպա[illegible] ուեծէն աւելի պղինձ տուած են[illegible]

Այս հետզհետէ աճող արդիւ[illegible] նաբերութեան համար, անհր[illegible] ժեշտ է պատրաստել արհեստա[illegible] բանուորներ։

Այդ պահանջը աւելի [illegible] հասկնալի կը դառնայ, երբ նկ[illegible] տի ունենանք, որ հանքահոր[illegible] հետզհետէ կ'օժտուին մեքեն[illegible] ներով։ Արդէն գործի կը դրուին թօնօնոց հալոցներ։

Ինչպէս պատրաստել արհեստաւոր բանուորներ ապագայի հ[illegible] մար, երբ այժմէն իսկ ան[illegible] պակասութիւնը սուր տագնապ [illegible] ստեղծած է։

Մանէսի գործարաններուն, եւ[illegible] ւանի արհեստանոցներուն մէջ 5-6 տարուան ընթացքին, հազիւ քանի մը անչափահաս բանուոր[illegible] հասարակ աշկերտութենէն ա[illegible] ցան ենթավարպետի աստիճանի[illegible] Ի՞նչ է պատճառը։ Մեր գործարաններուն մէջ աշխատանքը ա[illegible] կազմակերպ վիճակ մը ունի։ Վ[illegible] պետները այս պատճառով չ[illegible] կրնար աշկերտները զարգացն[illegible] Ցետոյ աշկերտները իրենց ժա[illegible] մերը կ'անցընեն օրը քանի [illegible] վարպետի հետեւելով։

Բանուորները արհեստի հաս[illegible] լու աշխատանքին համար անհրա[illegible] ժեշտ է նաեւ բարձրացնել անո[illegible] կրթական մակարդակը։ Ալլա[illegible] վէրդիի շրջանին մէջ ո եւ է դպ[illegible] րոց չկայ։ Այս պատճառով բա[illegible] ւորները ետ կը մնան։

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Վրացական թանգարաններ[illegible] շարքին մէջ ամէնէն հարուստ[illegible] է Քութայիսի թանգարանը, [illegible] ունի հնագիտական, ազգագր[illegible] կան, թատերական, հին ար[illegible] ուեստներու եւ պատմական բա[illegible] ժանումներ։

Ձեռագիրներու բաժինին մէ[illegible] կան մեծ մասամբ 15րդ դարէ[illegible] մնացած վաւերաթուղթեր։ Կա[illegible] նաեւ 10րդ դարէն։ Հին ձեռա[illegible] գիրներուն թիւն է 250։ Գելա[illegible] թի եւ Զրուճի վանքերուն ձե[illegible] ռաներներէն կան 148 ձեռագիր[illegible]

Ազգագրական բաժնին մէ[illegible] կան ժողովրդական հէքեաթներ[illegible] առակներ, դարձուածքներ եւն[illegible] Թանգարանը արդէն հրատար[illegible] կութեան տուած է ժողովրդա[illegible] կան զաւառաբարբառներու բա[illegible] ռարան մը, 4,000 հէքեաթ, [illegible] րոնց կէսը մինչեւ այժմ անտ[illegible] նօթ մնացած է գրականութեան[illegible] Հաւաքուած են նաեւ մօտ 1500 հանելուկներ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԹԱՂՄԱՆ

...ի մը յաջող պատկերները ...ի հրատարակենք այս շաբթուան ընթացքին:

ՍՈՒԼԹԱՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

...քանի մը անգամ գրեցինք թէ ...կիւրքի վարիչները կը ծրա...ին ծախել Սուլթաններու ա...ասպելական գանձը: Վերջերս ...ւրքիա գացած էր գոհարեղէն...րու մասնագէտ Ռոզանէս, որ ...կողմէ նշանակած է ուրիշ ...լու փորձագէտներ՝ Ռոպէր ...ծգըլէր եւ Կուսփէյր: Ասոնք ...ս Թուրքիա երթալով՝ իրենց ...րգին քննած են յիշեալ գոհա...ղէնները:

...Գ. Կուսփէյր այս առթիւ հե...տեւեալը կը յայտարարէ.

— Գանձին մեծ մասը կը ...ահուի Պոլիս՝ Թօփգափուի պա...լատին մէջ, մէկ մասն ալ Էն...րի՝ Եըլմական գործավարու...թեան նկուղներուն մէջ: Պոլսոյ ...էջ կը բաւէ անցնիլ պալատին երեք ...րիսպները, բանալ տալ գոհարնե...ւ մեհեանին երեք դուռները ...ւ վստահութիւն ներշնչել ծա...այող տասնըհինգ ներքինիներու, ...րջապէս մտնելու համար սրահը: ...նախ աչքի կը զարնեն փաթ...ոցաւոր եւ ոսկեճամուկ երկար ...ագուստներով արձաններ: Այս ...նչուինչ մարդիկը կը ներկայա...նեն հանգուցեալ սուլթանները: ...ւթթոցի իւրաքանչիւր ցցունքին ...րայ կայ շողակն մը, զմրուխտ ...ը կամ կարկեհան մը: զմրուխտ...երը կը կշռեն 200 քրատ եւ հա...ւթի մեծութիւն ունին. կարկե...անները խոշոր շագանակներու ...ափ են:

Այս չէ ամէնը. իւրաքանչիւր ...րձան մէջքին ունի գաշոյն մը, ...րուն երախակալը շինուած է միակ ...մրուխտէ մը: Միւս կողմէ, ցու...ափեղկերու մէջ կը տեսնուին ...ապարճներ, զրահներ, թուրեր, ...րկապներ, բոլորն ալ զուտ ոսկիէ ...ւ քարերով աստղազարդ: Բայց ...յս բոլորը ոչինչ կ'արժեն այն ...ակեղէն գահին քով, որ սրահին ...եդրոնը կը գրաւէ: 22,000 կլոր ...արգարիտներ, կարկեհաններ եւ ...մրուխտներ ծաղկենկարի ձեւով ...ը զարդարեն զայն: Կ'արժէ ա...ելի քան 20 միլիոն:

...Գիմացը կայ ոսկիէ ուրիշ ...մեծ գահ մը, որուն վրայ կա...ելի է պառկիլ, նոյնպէս թան...կագին քարերով պճնազարդուած: ...Գեռ խօսքը չեմ ըներ ոսկիայ ...կազամարներու, Քուրանի ոսկեայ ...կողքերու, որոնք կ'ամբողջացնեն ...այս առաջին հաւաքածոն:

...Ընկիւրիի նկուղներուն մէջ կայ ...կանթեղներու ճոխ հաւաքածոյ ...մը: Բոլորն ալ շինուած են ջուրի գաւաթի մեծութեամբ զմրուխտներէ, իւրաքանչիւրին վրայ կան ազնիւ մարգարիտներէ եւ մատի մեծութեամբ ադամանդներէ ծոպեր: Կան նոյնպէս ազնիւ մարգարիտէ համրիչներ եւ իւրաքանչիւրը 100 քրատ կշռող շողակններէ լանջազարդեր: Այս բոլորը հարիւր միլիոններ կ'արժեն:

Ղազին պիտի ծախէ՞ այս բոլորը՝ դժգոհութիւն պատճառելով ժողովուրդին: Կ'ըսեն թէ այո՛: Սակայն կ'ըսեն նաեւ թէ պիտի գոհանայ պարզապէս գանձերը գրաւ դնելով բարեացակամ փոխատուներու մօտ: Սակայն որո՞նք պիտի ըլլան այդ փոխատուները...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐՆԻԿՆԵՐԸ

Հայաստանի Հնութիւններու պահպանութեան Յանձնախումբին Յունուարի նիստին մէջ փրոֆ. Ա. Խաչատրեան զեկոյց մը կարդաց Նայիրի-Ուրարտեան հնագոյն շրջանի պատմութեան վերաքննութեան մասին: Այս զեկոյցով փրոֆ. Խաչատրեան կը պատասխանէր փրոֆ. Ի. Մեսչանինովի վերջերս հրատարակած «Խալդագիտութիւն» գիրքին, որ կը պարունակէ Ադրբէջանի պետական Համալսարանին մէջ կարդացուած դասախօսութիւնները:

Փրոֆ. Խաչատրեան, նոր աղբիւրներու կռթնելով, ցոյց տուաւ թէ Նայիրի-Ուրարտեան պատմութիւնը շարունակութիւնն է Միտաննիներու պատմութեան, ուստի այլեւս կարելի չէ անջատօրէն ուսումնասիրել Նայիրի երկիրներու պատմութիւնը: Այնպէս որ, Ասորեստանցիներու քաղաքականռազմական յարաբերութիւնները Նայիրի երկիրներուն հետ այլեւս պիտի ներկայացուին բոլորովին տարբեր: Նորագոյն քննութիւնները ցոյց կուտան, որ մինչեւ 14րդ դար (Քրիստոսէ առաջ), Ասորեստան հարկատու էր Նայիրի-Նահարին պետութեան: Եւ այդ թուականէն սկսեալ, անոնք կը սկսին իրենց կռիւները Նայիրեան երկիրներու դէմ եւ հետզհետէ կը նուաճեն հարաւ-արեւմտեան հողամասերը հիւսիսային Միջագետքի դաշտավայրին մէջ:

Իբրեւ ընդհանուր եզրակացութիւն, վերաքննելով Նայիրի-Ուրարտեան հնագոյն շրջանի պատմութիւնը համաձայն Թէլլ-Ամարնայի եւ Պողազ-քէօյի յիշատակարաններուն, կը տեսնուի որ բոլորովին տարբեր երես մը կը ստանայ, էական գիծերով տարբեր այն պատմութենէն, որ մինչեւ այժմ ծանօթ էր:

Այս զեկոյցը պիտի ապուի Յանձնախումբին «Օրագիր»ի մէկ թիւին մէջ:

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պրոլետարի Թղթակիցը կը գրէ Հայաստանէն (28 Դեկտ).—

Սիսիանի մէջ անչափահասներու ամուսնութիւնը տարածուած է հինէն ի վեր: Պատճառները շատ են, — աշխատաւոր ձեռքերու պակասութիւն, խնամակալութեան բացակայութիւն, հողային խնդիր:

Չարիքները, իբրեւ հետեւանք այս կանխահաս ամուսնութիւններուն, բազմազան են: Մեր շրջանին ժողովրդ. Դատարանին քաղաքացիական պատեբուն հարիւրին 80ը կը վերաբերի անչափահասներու ամուսնութեան (12 - 15 տարեկան): Տեղւոյն բուժակայանին մէջ մեծ տեղ մը կը գրաւեն անչափահասներու ամուսնութենէն առաջացած կանացի հիւանդութիւնները: Սովետական օրէնքով, 3 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին անոնք, որ անչափահասները կ'ամուսնացնեն: Յետոյ զանազան մեղմացուցիչ պարագաներու վրայ երկու ամսուան կը վերաբերի բանտարկութիւնը: Այնպէս որ չարիքը կարելի չըլլար դարմանել:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹԱՏՐՈՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 29 Յունուար.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը եւ «Արաբօ»ի ներկայացումը տեղի ունեցաւ Շաբաթ երեկոյ սինէմա Սէն Լուի մէջ: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը: Օրուան նախագահն էր ընկեր Վ. Շէհրէրեան, որ հանդէսը բացուած յայտարարելով, յիշեց «Արաբօ»ի յեղափոխական կեանքի մանրամասնութիւնները: Յետոյ հրաւիրեց օրուան բանախօս «Յառաջ»ի խմբագիր ընկեր Շաւարշ Միսաքեանը, որ փարիզի ընկերներուն ջերմ ողջոյնները ուղղեց ներկայ աշխատաւոր բազմութեան: Ընկերը մէկ ժամ խօսեցաւ, վերլուծելով հայկական ազատագրութեան պայքարի ընթացքը եւ պարզելով մեր այսօրուան կացութիւնը:

Յիշեց պատմական փաստեր, մինչեւ 1862 թուականներէն, երբ սկսաւ ձեւ ու մարմին առնել ազատագրութեան գաղափարը, եւ երբ չկար ո՛ր եւ է քաղաքական-յեղափոխական կազմակերպութիւն: «Ո՞վ կրնայ ձեռքը խղճին վրայ դրած պնդել թէ արդէն հասած ենք մեր բաղձանքներուն, եւ աւելորդ է ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն: Ես կ'ուզէի որ Դաշնակցութիւնը լուծուէր իբրեւ յեղափոխական կազմակերպութիւն: Միայն թէ հայ ժողովուրդը ունենար իր ազատ եւ անկախ հայրենիքը, անկաշկանդ նուիրուելու համար իր ստեղծագործ աշխատանքին:» Յետոյ պարզեց մեր այսօրուան վիճակը եւ Թուրքիոյ իրական կացութիւնը, թուանշաններով եւ փաստերով,— բոլորն ալ թրքական աղբիւրէ: Եւ յորդորեց տոկալ ու դիմագրել այն բոլոր խոչընդոտներուն եւ հրապոյրներուն, որոնք կը սպառնան հայ ժողովուրդի այլասերման:

Բանախօսութենէն յետոյ, ընկերը մեկնեցաւ փարիզ: Թատերախումբը յաջողութեամբ ներկայացուց «Արաբօ»ն եւ հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11.30ին:

ՎԵՀՈՒՆԻ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱԶԴ

ԼԻՈՆ, 30 Յունուար.— Եւրոպայի Թեմական Կեդրոնական Խորհուրդը Յունուար 27 թուակիր պաշտօնագրով, ուղղած օրինաւոր Վարչութեան, անվաւեր եւ հակասահմանադրական կը հռչակէ Փափազեան քլիքին դաւերով սարքուած նոր ընտրութիւնը, եւ հաստատելով իր նախորդ որոշումը, հրաւէր կը կարդայ Վարչութեան, սիրով ու համերաշխութեամբ լծուիլ աշխատանքի: Առկէց առաջ Վարչութեանս կողմէ տեղեկագրուած ըլլալով Լիոնի Վարդան քհնյ. Ժամկոչեանի պառակտիչ աբարքը, Թեմական Խորհուրդը կը յանձնարարէ տակաւին ժամանակ մը սպասել եւ անոր դէմ ձեռք առնուելիք միջոցը կախակայել՝ մինչեւ ժամանումը կաթողիկոսական պատուիրակին, որուն խկոյն պիտի հաղորդուի այդ քահանային արարքը:

(Դիւան Վարչութեան)

ԱՐԱԲԿԻՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 29 Յունուար.— Արաբկիրցիներու Հայրենակցական Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունուար 28ին:

Ներկայ էր 300է աւելի երկսեռ բազմութիւն մը: Դերակատարները յաջող կերպով կատարեցին իրենց դերերը, հակառակ իրենց անփորձութեան:

Հանդէսին հասոյթը պիտի յատկացուի Նոր Արաբկիրի մէջ դպրոցի մը կառուցման: Մեր հայրենակիցները ասկէ առաջ ալ տուած էին քանի մը հանդէսներ, Նոր Արաբկիրի շինութեան գործին զարկ տալու համար:

Իրենց ժրաջան գործին, եւ թափած ճիգերուն յաջողութիւն մաղթելէ յետոյ, կը յուսանք Հայաստանի մէջ իրենց հաւաքական գործն ալ իրականացած տեսնել մօտ օրէն:

Հանդէսը ունէր նաեւ ծիծաղի եւ վիճակահանութեան բաժիններ:

Մ. Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Յունուար 29ի կիրակի օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպօլի Ա. խումբը Վալս-լէ-Պէն մեկնելով իր Բ. շարքի Ա. ախոյեանական մրցումը կատարեց տեղական խումբին հետ:

Նախքան խաղի սկսիլը, վկայականներու քննութիւնը կատարուելով, տեսնուեցաւ թէ ֆրանսական խումբին այժմու միակ վարպետ խաղացողը Հայ մը՝ ֆրանսական «լիսանս»ով կը ներկայացուի, ինչ որ օրէնքէ դուրս է: Մեր խմբապետը դատաւորի ներկայութեան դիտողութիւն ըրաւ եւ յայտնեց թէ բողոքագիր պիտի ներկայացնեն Լիկին:

Ֆրանսացիները այս խօսքերէն դժգոհ՝ խաղին սկիզբէն արդէն սկսան կատաղի խաղարկութեան մը, որու ընթացքին մեր տղոցմէ մէկը վիրաւորուեցաւ: Իսկ մերինները անմիջապէս բողոքի բանաձեւը գրելով Լիկին ներկայացուցին: Այս վերջինն ալ ըստ կանոնի հայ խումբը յաղթական հռչակեց:

Ուրախ ենք ըսելու թէ Լիկը շատ գոհ է մեր խումբէն, որ հաւատարմութեամբ կը հետեւի ծրագիր-կանոնագրին: Առ այժմ մեր խումբը Տրոմ-Արտէշի Բ. դասակարգի 7 խումբերէն առաւելագոյն նշանակէտ ունեցողն է:

Խումբը երկու շաբաթ հանգիստէ վերջ, Փետր.ին կը մրցի Սէն-Փօլ-Լէ-Ռոմանի Ա. խումբին հետ, մեր դաշտին վրայ:

Յ. Խ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ.— Լօօզ գիւղին ագարակապանը, Կօֆիլիէ, գինով զաւակ մը ունէր: Անտանելի էր բոլորին, ամբողջ գիւղին համար այս տիկի պէս մարդուն գինովութիւնը: Անցեալ գիշեր, ուշ ատեն, պոռալով կանչելով կը դառնայ տուն:

— Պիտի սպաննեմ բոլորդ ալ, կը պոռայ տնեցիներուն:

Քոյրը, սարսափահար, կ'ուզէր դուրս փախչիլ: Գինովը հասաւ ետեւէն եւ խածաւ ձեռքը: Հայրը առաւ հրացանը: Գինովը այս անգամ դարձաւ հօրը դէմ: Փաթթուեցան իրարու: Հրացանը պայթեցաւ: Գնդակը ծակեց գինովին թոքը: Եւ վայրկենական սպաննեց զայն: Դժբախտ հայրը գնաց բանտ:

ԿԱՏԱՂԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ.— Ֆրանքօ գիւղին մէջ Ֆրատէ, երեսունինոց մարդ մը, հրացանով կը սպաննէ իր աները, բիրով կը մեռցնէ իր կինը եւ յետոյ կը փախչի լեռները:

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾԸ.— Ռուժէօ, ֆրանսացի երիտասարդ մը, թղթախաղի մէջ կորսնցնելէ յետոյ ունեցածը, միտքը կը դնէ մարդ մը սպաննել եւ կողոպտել: Կը նստի Մըլէօնի շոգեկառքը:

Անկիւն մը նստեր էր Կրանիէ եւ թերթ կը կարդար: Ռուժէօ կը կրակէ ատրճանակը: Բարեբախտաբար կը վրիպի գնդակը եւ Կրանիէ խոյս կուտայ քովի խուցը: Կը քաշէ ահազանգը: Երբ շոգեկառքը կը կենար, ոճրագործը խոյս կուտայ:

Ոստիկանները ինքնաշարժով կը հետապնդեն եւ կը բռնեն զայն անտառին առջեւ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՇԻՒ

Ռուսահայ կանանց Միութեան Յունուար 7ի երեկոյթին.—

Ստացել է տոմսակների վաճառումից եւ տոմսակների աւելորդ գներից 3835 ֆր.: Բիւֆէն տուեց 750 ֆր.: Ընդհանուր մուտքը եղաւ 4585 ֆր.:

Ծախուեց, բնակարանի վարձը 620 ֆր., բիւֆէի վրայ 718, վարձատրութիւն արտիստներին 730, աղքատներու եւ հեղինակներու իրաւունք 463, վերարկուների պահեստի վրայ 100, տպագրական, փոստային եւ ուրիշ մանր ծախքերի վրայ 165: Ընդամէնը ծախսուած է 2796 ֆր.: Մնացել է երեկոյթից 1789 ֆր.:

Բացի դրանից, երեկոյթի առիթով երկու հայրենակիցներ, որոնք ցանկացել են մնալ անյայտ, ուղարկել են վարչութեան այս 17 Յունուարի 3500 ֆր.:

Ռուսահայ Կանանց Միութեան վարչութիւնը յայտնում է իրա խորին շնորհակալութիւնը այդ երկու բարերարներին, եւ իր սրտագին շնորհակալութիւններ արուեստագէտներին, որոնք մասնակցեր են երեկոյթին, խմբագիրներին յատուկ, «Dernières Nouvelles» և «Renaissance» ռուս թերթերի, որոնք ձրի զետեղել են յայտարարութիւններ և տեղեկութիւններ երեկոյթի մասին, եւ հասարակութեան, որ այցելել է այդ երեկոյ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Աթէնքի Նոր Օրը անպաշտօն աղբիւրէ կ'իմանայ թէ յառաջիկայ Մայիսին մաս մը հայ գաղթականներ Հայաստան ղրկելու համար հելլէն եւ խորհրդային կառավարութիւնները սկսած են բանակցիլ:

ԷՍԱՏ ՆՈՒՍՈՒՀԻ, Պոլսոյ թանգարանին նախկին փոխտնօրէնը, որ թանգարանէն գողցած մէկ հնութիւնը Փարիզեան վաճառականի մը ծախած էր 17 հազար ֆրանքի, առժամաբար ազատ արձակուեցաւ:

Նուսուհի 17,000 ֆրանքը վերադարձուց վաճառականին, իսկ գողօնը յանձնուեցաւ Փարիզի Թուրք գեսպանատան:

ՔԻԵՒԻ Խորհր. Ջին. Գերագոյն Ատեանը 10 տարի բանտարկութեան դատապարտեց լեհ եպիսկոպոս Սկալսկին, որ ամբաստանուած էր իբրեւ լրտես:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

— Ոչ մէկ պետական գաղտնի ...ոստիկանութեան կը պատկանիմ ...եւ գիս ձեր ծախուած լրտեսներուն ...տեղը կը դնէք... Ես պարուհի եմ, ...Պետրոկրատի Օփերայի պարա...խումբին մասնակցած եմ, խեղճ ...սիրելի Պրասքովիայի հետ...

Ու ցոյց տուաւ դիակը:

— Իրար կը սիրէինք քաղցօրէն. մեաք բարո՛վ:

Ձեռքի շարժում մը ըրի.

— Օրիո՛րդ... հարցում մը ...եւս, դուք Ռուս չէ՞ք:

— Ինչո՞ւ այդ հարցումը... ...Ես Ռուս եմ եւ, յետոյ ատիկա ...եղի ի՞նչ, Ռուսիոյ մէջ հարիւր ...տեսակ ժողովուրդ կայ...

Ու դուրս ելաւ:

— Ի՞նչ պէտք կար ատիկա հարցնելու, Մարսէլ Լանտրըսի, ամէն պարագայի տակ այդ կինը սուտ պիտի խօսէր...

— Ուզեցի որ դէմքը լոյսին դարձնէ... այն տպաւորութիւնը ունիմ որ այս կինը ճանչցած եմ միջազգային վատթար միջավայրի մը մէջ...

— Ինչպէ՞ս կրնաս երեւակայել որ այս կինը պարզ դիպուածով մըն է որ հոս գտնուեցաւ:

— Լա՛ւ, այն ատեն, Բորի՛ս, ուրեմն կը հասկնա՞ք թէ դէպի ինչ կ'երթի թակարդի կը դիմէք:

— Ասկէ վերջ ընտրելիք ուրիշ ճամբայ չունիմ... բախտը փորձենք. թերեւս այս կինը անկեղծ է:

— Հապա եթէ անկեղծ չէ՞:

Ամէն ինչ վտանգելու ձեւով շարժում մը ըրաւ եւ մեռելը ցոյց տալով ըսաւ.

— Իսկ ասիկա, վերջապէս ի՞նչ է անոր գաղտնիքը...

Անիկա վերսկսաւ իր չոր ու վճռական ձեւով.

— Բայց ես իրաւունք չունիմ ձեզմէ պահանջելու որ ինծի ընկերանաք, Մարսէ՛լ Լանտրըսի:

Իրաւամբ այդ պատմութիւնը ինծի հետ կապ չունէր: Այս անգամ կը պատրաստուէի անոր ըսել ասիկա:

Պէ՞տք էր որ, բոլոր օրէնքներէն եւ ընկերային պաշտպանութիւններէն դուրս, կեանք վարէի, ինչպէս կ'ընեն քաղաքական գործակալները: Բորիս ուրիշ վարանում մը կարդաց դէմքիս վրայ: Տարօրինակ ժպիտ մը ունեցաւ:

— Թէպէտ դուն պէտք է հասկնաս դիւանէ նոտէժտայի վրայ... Ճիշդ է որ այդպէս ըլլայ, քանի որ դուք էիք որ գիս զգուշացուցիք իմ պարտականութեանս միւս վտանգներէն, զգացական վտանգներէն...

Այս անգամ ալ դէմ դիմաց կեցած էինք, զօրաւոր արտայայտութիւններով:

Շատ լաւ կը հասկնայի թէ ճակատագրական վայրկեանին մէջ էի.— երկու ճամբաներու բաժնուած կէտին վրայ կը գտնուէինք. —Ես դարձեալ իմ նախկին կեանքս պիտի սկսէի, իսկ անիկա ձեռք պիտի առնէր վտանգաւոր արկածախնդրութիւնը...

— Լա՛ւ, ըսաւ, մեկնինք...

Իր կէս խրստանքը գիս կը չափէր... Վերջին անգամ ըլլալով կը դիտէի անկենդան աղջիկը, խստաբիր, շպարով ու մարգարիտով զարդարուն, եւ որ դուրս նետուած էր արիւնոտ ճամբայէն, զայն տանիլ նետելու համար հասարակաց փոսին մէջ...:

Այն ատեն ընդառաջ գացի Ռուսին հրաւէրին ու ըսի.

— կը սխալիս, կարծելով որ ես փարիզ պիտի մնամ, Բորի՛ս... պիտի ընկերանամ քեզի Բիզէնկէի ժողովին մէջ...

Խանդավառութեան արտայայտութիւն մը զինքը փոխեց: Ձեռքերս բռնեց ուժգնօրէն:

— Շնորհակալ եմ, Մարսէ՛լ...

— Թէպէտ, ըսի անոր, իրեն վերադարձնելով իր քիչ առաջուան հեգնական ժպիտը, այդ մարդիկը մեզ երկուքս ալ չպիտի անհետացնեն...

Ահա այսպէս, իմ կամքովս յանձն առի այդ գործը:

Հեռացանք մեռելական սենեակէն բոլորովին ընկճուած արժանթինեան երգերէն եւ պանժոներէն:

Զ.

Բորիս հեռաձայնեց Լոնտոն՝ Սէսիլ պանդոկը, ուր իջած էր իշխանը: Իրեն պատասխանուեցաւ թէ ան մեկնած էր դէպի Իրլանտա եւ թէ իշխանին աղջիկը, որ նոյն պահուն հոն չէր, յաջորդ օրը ճամբայ պիտի ելլէր դէպի Ֆրանսա: Բորիսի դէմքը հեգնական արտայայտութիւն մը ստացաւ:

— Ինչա՜մ բան, կ'ուզէի իշխանին խորհուրդները ստանալ, նման արշաւի մը ձեռնարկելէ առաջ... այդ խեղճ իշխանը այլեւս ծերացեր է, ան կը յուսայ վերականի հանդիպիլ Տըպլինի միջազգային գործիչներուն միջեւ:

— Սպասենք քիչ մը, հասկնալու համար թէ սխա՞լ է, Բորի՛ս:

Ու մենք մեկնեցանք, մարմնամարզական հագուստով ծպտուած, ունենալով շինծու անցագիրներ,— զորս վեհանձնօրէն կը հայթայթեն կառավարութիւնները իրենց գործակալներուն, երբ անոնք չնախատեսուած ճամբորդութիւններու ձեռնարկեն:

Այսպէսով, ոչ ոք, նոյնիսկ Սըր Ուիլերմըսըն բան մը չպիտի գիտնայ մեր մեկնումին մասին:

(Շար.)

Անեն տեղ թուրքերեն

Պոլսոյ Քաղաքապետութիւնը հրահանգած է որ բոլոր սինէմաներուն եւ թատրոններուն մէջ ծառայողները թուրքերէն խօսին հանդիսականներուն հետ։ Բացառութիւն պիտի կազմեն միայն այն օտարականները, որոնք թուրքերէն չեն հասկնար։ Նոյն հրահանգը տրուած է նաեւ շրջուն վաճառորդներուն, եւ ձեռնարկներ կ'ըլլան որ խանութպաններն ալ առ հասարակ թուրքերէն խօսին յաճախորդներուն հետ։

Թուրքերէնը ընդհանրացնելու համար կազմուած Թիւրք Օճաղըի յանձնաժողովը, ծրագրած է նաեւ յարաբերութիւն մշակել զանազան լեզուներով հրատարակուող թերթերու խմբագիրներուն հետ, անոնց միջոցով նոյնիմաստ հրատարակութիւններ ընելու համար։

Թուրքերէն խօսելու եւ զայն ծաւալելու համար կազմուած միութեան գործօն անդամները երէկ Թիւրք Օճաղըի մէջ նախապատրաստական ժողով մը գումարած են։ Որոշուած է հանրային վայրերու մէջ տախտակներ կախել, որոնց վրայ գրուած պիտի ըլլայ թէ՝ պէտք է թուրքերէն խօսիլ։ Փոխադրական ընկերութեանց հետ բանակցութիւններ պիտի կատարուին, որպէս զի այդ տախտակները շոգենաւերու, շոգեկառքերու եւ թրամուէյներու մէջ զետեղուին։ Բաց աստի, որոշուած է նախնական եւ երկրորդական վարժարաններուն մէջ թուրքերէնի ծաւալման մասին բանախօսութիւններ կատարել։

«Ոչ-Թուրքերուն կեանքը անտանելի է»

Կօլուայի մէջ յօդուածագիր մը խստիւ կը քննադատէ Էնկիւրիի վարիչներուն քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց մասին։ Մասնաւորապէս կը յիշէ հայ, յոյն, հրեայ եւ օտար վարժարաններուն վրայ գործ դրուած խստութիւնները։ Կ'ըսէ թէ փոքրամասնութիւններուն վրայ տուրք դրուած է՝ թուրք վարժարաններուն նիւթապէս օգնելու համար։ Ու կը շարունակէ.

«Բայց վերջին որոշումները ամէն սահման կը գլեն։ Այսպիսի բան բնաւ չէ տեսնուած Սուլթաններու Թուրքիային մէջ։ Այսուհետեւ կիրակին տօնական օր չպիտի նկատուի քրիստոնեայ դպրոցներուն համար, այլ Ուրբաթը։ Դպրոցները բաց պիտի մնան կիրակի օրերը, ինչպէս նաեւ քրիստոնէական տօնական օրերուն։ Պիտի փակուին միայն Թուրք Հանրապետութեան պաշտօնական տօներուն։ Ասոնք են՝ Հոկտեմբեր 29, Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձը եւ յաջորդ օրը. Ապրիլ 23, Էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովին տարեդարձը եւ յաջորդ օրը. Յուլիս 23, Սահմանադրութեան հռչակման տարեդարձը. Օգոստոս 30, Մ. Քէմալի հրամանատարութեամբ մղուած ազատագրական պատերազմին տարեդարձը։

«Յունուարի առաջին ութ օրերը կը նկատուին իբրեւ ձմեռուան արձակուրդ, Ապրիլ 5ն ու 6ը՝ իբրեւ դպրոցական տօն, իւրաքանչիւր քաղաքի ազատագրութեան օրը — եւ ասոնք բազմաթիւ են, — լուսնական Րէպի-իւլ-էվվէլ ամսոյ 12ը, Ազգային Անկախութեան տարեդարձը։

«Փոքրամասնութեանց դպրոցներուն բացարձակապէս արգիլուած է փակել միւս օրերուն։ Ծնունդը, Զատիկը եւ քրիստոնէական տօները սովորական օրեր պիտի նկատուին»։

Ու թերթը կ'եզրակացնէ.

«Բայց ասիկա բռնապետութիւն է, բացարձակապետութիւն, զոր Ապտիւլ Համիտ, կարմիր Սուլթանը ինքն իսկ յիմարութիւն պիտի նկատէր, պտուղ քէմալական թրքապաշտութեան»։

Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը

Ծերակոյտի առջի օրուան նիստին մէջ Լիւսիէն Իւպէր հարցապնդում ուղղեց կառավարութեան՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Նախ ակնարկ մը նետեց քաղաքական գլխաւոր խնդիրներու վրայ, մանաւանդ անոնց, որ կը շահագրգռեն Ֆրանս. կառավարութիւնը։ Ցոյց տուաւ թէ յետպատերազմեան դժուարութիւններէն վերջ, Ֆրանսա շարունակ խաղաղութեան հետամուտ եղաւ։ Լոքառնոյի դաշինքներուն նախաձեռնողը ինք եղաւ։ Յետոյ խօսելով Շթրէզէմանի վերջին ճառին մասին, ըսաւ թէ Գերմանիա թէեւ կը պնդէ որ զինաթափ եղած է, բայց ճիշդ չէ։

«Գերմանիոյ ռազմական ոգին է որ պէտք է անհետանայ։ Ինչի՞ կը ծառայէ զինուորական զինաթափութիւնը, առանց բարոյական զինաթափութեան։ Չի բաւեր որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կառավարութեանց աջակցութիւնը վայելէ, անիկա իր ետեւը պէտք է ունենայ ժողովուրդներու կամքը։ Այդ կամքը շուտով պիտի արտայայտուի Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։ Երանի՜ թէ այսքան դառն սուգերէ եւ արիւնահեղութիւններէ վերջ, այս ժողովուրդները հասկնային թէ այսօր իր հայրենիքը սիրելու եւ անոր ծառայելու լաւագոյն միջոցն է, խաղաղութիւնը սիրել եւ անոր ծառայել։»

Ծերակուտական Էքքար եւս նոյն իմաստով խօսեցաւ երկար ճառ մը, ցոյց տալու համար թէ Գերմանիա իր դիրքով, իր կարգ մը վարիչներու ճառերով, իր նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութեանց արտայայտած ռազմական ոգիով, իր զինուորական կարգուսարքին զարգացումով շատ հեռու է զինաթափուելէ։ Անիկա պահած է իր վրէժի ոգին։ Ուստի պէտք է արթուն ըլլալ եւ լուռ ու անտարբեր չմնալ։

Խօսեցան նաեւ ուրիշ ծերակուտականներ։ Արտաքին նախարար Պրիան երէկի նիստին մէջ պատասխանեց այս հարցապնդումներուն ու միաժամանակ նաեւ Շթրէզէմանի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈԼԻՍ հասած է Անդրկովկասեան առեւտրական նոր ներկայացուցիչը, Պ. Վանցեան, իր ընտանիքին հետ։ Պ. Շահվէրդեան մէկ շաբաթէն կը մեկնի Փարիզ, իր պաշտօնին ձեռնարկելու համար։

ԻԶՄԻՐԻ քաղաքապետ Տօքթ. Պուհրուս, որ ամբաստանուած էր թէ վիժումի զանազան ձեռնարկներ կատարած էր եւ մօտ օրէն պիտի ձերբակալուէր, առջի օր անձնասպան եղաւ։

ԷՏՄՈՆ ՖԻԼԻԱԹՐԸ, հիւանդապահ եւ Բրէմլին-Պիսէթրի թաղապետական խորհրդական, առջի օր ատրճանակի գնդակով մը սպաննեց սէնտ[illegible]քաններու միութեան իրաւագէտ-խորհրդական Էօժէն Լօրանը։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ թագաւորն ու թագուհին կը շարունակեն իրենց պտոյտները Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ։ Առջի օր Սէն-Քլու ճաշեցին։ Յետոյ այցելեցին անկարանական ցուցահանդէսը։ Կէսօրէն վերջ այցելեցին Սէն-Սիրի զինուորական վարժարանը, ուր հետեւակ ու հեծեալ ջոկատներ զօրանք կատարեցին իրենց ի պատիւ։

ՓԱՐԻԶԻ մաքրագործումը կը շարունակուի։ Առջի օր 17 հոգի ձերբակալուեցան։ Սէնթ Ուէնի, Լըվալուայի եւ Փարիզի կարգ մը թաղամասերուն մէջ խուզարկութիւններ կատարուեցան։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Այս Շբ. ժամը 8.30ին, 84, Ռիւ Շաբ, «Պօմ Թէադր»ի մէջ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն, ղեկավարութեամբ դերասան Մ. Մարութեանի եւ մասնակցութեամբ պարուհի-դերասանուհի Օր. Ասիա Կոստանեանի եւ տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն։

Կը բեմադրէ ՌԱՖՖԻԻ «ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ» (Տրամը 4 արար)

ՏԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ղեկավարութեամբ՝ Ե. ԹՕԼԱՅԵԱՆԻ եւ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի

Պիտի ներկայացնէ ՊԷՌՆՇԹԱՅՆի ՍԱՄՍՈՆը

Մանրամասնութիւնները եւ թուականը մօտ օրէն

կը մասնակցի ամբողջ խումբը

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Հրայր խումբի դասախօսական ժողովը այս կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salles des Noces: Կը խօսի Ընկ. Վազգէն Շուշանեան։

Ալֆօրվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի Ընկեր Աշոտ։

Պուա Քօլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Քրիս խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի իրիկուն ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։

Փուժէ-սիւր-Արժանի Վռամեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի իրիկուն ժամը 2ին, ընկ. Կ. Մանասէլեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՅԱՌԴԴՈՂԻ երեկոն, այսօր ժամը 9ին, Ֆլորիա։ Յ. Պուրնազեան պիտի կարդայ ինքնագիր նորավէպ մը, Սամուէլ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Փարիզի ընդհ. ժողովի դիւանը, ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հին ու նոր անդամները եւ սկաուտները այս Շբ. ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարան։ Խիստ կարեւոր հարցեր եւ ընտրութիւն վարչութեան։

ՏԱՐՈՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 131 Rue Fbg. de Temple, մէթրօ Պէլվիլ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՍԻԱԿԱՆ պարի խումբ մը (երկսեռ) եւ արեւելեան նուագախումբ մը կազմուելու վրայ է։ Կը հրաւիրուին թեկնածուներ։ Դիմել՝ դերասան Խան Առաքելեանի, 12 Rue Lemercier, Paris (17e).

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԼՈՆՏՈՆԱԲՆԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ

Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ անուան եւ հիմնադրութեան վեցերորդ տարեդարձին առթիւ. այս կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եւ պատարագ պիտի մատուցուի ի հանգիստ հոգւոյն հանգուցեալ ծնողաց եկեղեցւոյս հիմնադիր բարերարին։

Ս. Պատարագ ժամը 11ին, մասնակցութեամբ նորակազմ Եկմալեան եռաձայն երգչախումբին եւ ներկայութեամբ Լոնտոնաբնակ հոգեւոր պետերու։

Երէց Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ
Մերուժան Քհնյ.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մարսէյլ, Կ. Ս.— Առաջին մասը ստացած ենք։ Կը խնդրուի մնացածն ալ գրի առնել, առանց վերապահութեան։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

Ա. Գաբուճեան (Եգիպտոս), Յ. Գաբուճեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գ. Գաբուճեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Յ. Քասարճեան եւ զաւակը (Կ. Պոլիս), Ա. Սօղանճեան (Կ. Պոլիս), Այրի Տիկին Պիլէզիկճեան (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ա. Ալթունեան (Փարիզ), սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԳԱԲՈՒՃԵԱՆի

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 1928 փետրուար 1ին, 65 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 1.40ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան-Կուժօն, ուսկից հանգուցելոյն մարմինը պիտի փոխադրուի La Garenneի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Կը խնդրուի մասնաւոր հրաւէր չստացողներէն ներկայ իբր այն նկատել։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Աղքատախնամն ի նպաստ Փարիզի հայ կարօտեալներուն կազմակերպած էր տարեկան պարահանդէսը, որ տեղի կ'ունենայ փետրուար 4 Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Hôtel Majestic սրահներուն մէջ, 19 Ave. Klébér։ Գեղարուեստական բաժնի յաջողութեանը համար իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը խոստացած են հայ եւ օտար կարողագոյն արուեստագէտներ։

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրները եւ տոմսերու արժէքը ղրկել՝ Տիար Տիգրան Ներսէսեանի. 17 Rue Cadet, Paris (9e) եւ կամ վճարել պարահանդէսի երեկոյին։

ՕՐ. Ա. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Առաջիկայ Հինգշաբթի, 9 փետրուար ժամը 9ին, Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ (19, Rue Blanche)։ Դաշնակ՝ Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Լիցէն, Տըպիւսիէն։ Ջութակով կ'ընկերանայ Մէնտէլս։

ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՂ ԸՆԿԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
«ԿԱՎՌՕՇ»

ԿԱՎՌՕՇի այս շաբթուան թիւը հրապարակ կ'ելլէ ճոխ բովանդակութեամբ։ Առաջին էջը ամբողջովին նուիրուած է Զօր. Անդրանիկի Փարիզի յուղարկաւորութեան լուսանկարներուն, հինգ գեղեցիկ լուսանկարներ եկեղեցիէն ներս եւ եկեղեցիէն դուրս։

ԳԻՆՆ Է 1.50 ՖՐԱՆՔ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ
„ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԵՐ„
Ա. Շարք
Տպ. Լիոն, 1927։ Գին 5 ֆրանք
Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը։

„ԳԵՂՈՒՆԻ„

Յառաջի խմբագրատունը ստացած է օրինակներ կը գտնուին Վենետիկի Միաբանութեան այս շքեղ հրատարակութենէն, որ կը պարունակէ ծանօթ գրագէտներու գործեր եւ բազմաթիւ գեղարուեստական նկարներ։

Թանկագին կաղանդչէք մը։ Գին 3.50 տոլար կամ 90 ֆր.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գ. ԳԻՒՋԱԼԵԱՆԻ
ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
(ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԴՐՕՇԱԿ»)
Գինն է 8 ֆր., Ամերիկա, Անգլիա եւ անգլ. գաղութները կէս տոլար։
Դիմել,— H. Kentouni, 36, Ave. Chevreul, Asnières (Seine.)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
3
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1928

3 FÉVRIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 561 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՊԷՍ ՈՉԽԱՐԸ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Անցեալ շաբաթ օր, հրատարակեցինք Փարիզի մեր ռուս աշխատակցին, «Դնի»ի մէկ թղթակցութիւնը՝ Հայաստանի պրակալութեանց մասին։

Թարգմանեցինք նաեւ Պ. Ա. Կերենսկիի խմբագրականը՝ այդ առթիւ։

Գոնէ մեր ընթերցողներուն համար նորութիւն մը չկար թղթակցութեան մէջ։ Բայց նոյն լուրերու հաստատումը ուրիշ աղբիւրէ մը՝ ունի առանձին արժէք։

Մնաց որ, մինչեւ այսօր ոչ ոք համարձակեցաւ հերքել «Դրօշակ»ի փաստացի տեղեկութիւնները, գիւղերով, քաղաքներով եւ թուանշաններով։ «Դրօշակ»ը ունէր նաեւ զոհերու ցանկը, որոնց հրատարակութիւնը յարմար չէ նկատուած։

Ծանծաղամիտ մը միայն, որ մասնաւոր պաշտօնով կ'երթեւեկէ Հայաստան, ուզեց ապացուցանել թէ կալանաւորներու թիւը միայն 220 է։

Կը մաղթէինք որ այդ գումարին իջած ըլլար, իր մնացած մասը, Դեկտեմբեր կամ Նոյեմբեր։

Որովհետեւ վերջին ընդհանուր եւ խմբական ձերբակալութիւնները սկսան՝ 1927 Յուլիսին, եւ պարբերաբար շարունակուեցան մինչեւ տարուան վերջերը, հասնելով 1000-2000ի։ Մաս մը արձակուեցաւ, ուրիշներ խումբ-խումբ աքսորուեցան. իսկ Պ. Միհրդատեանցի ամբողջ աղբիւրը՝ օրուան իշխանութիւնն է, նոյն ինքն Չեկան։

Եթէ այդ իշխանութիւնը այնքան վստահ էր իր արդարութեան եւ պարկեշտութեան մասին, կրնար հրապարակաւ յանել ամբողջ իրականութիւնը, փոխանակ շահախնդիր եւ ամակոր միջնորդներ փնտռելու։ Ո՛չ միջոց կը պակսէր, ոչ ալ տագրաթել կամ թերթ։

Ուրեմն, ընկերվարական (էս-էր) «Դնի»ն ալ կը հաստատէ որ.—

1. Հայաստանի մէջ բանտերը լեցուած են մինչեւ բերան։ Մարդիկը բանտերու մէջ կը լեցնեն այնպէս ինչպէս ոչխարները հօտը սպանդանոցին մէջ»։

2. Բանտերու մէջ կը տիրեն այնպիսի վատառողջ պայմաններ, որպիսին չէ եղած նոյնիսկ Աբդուլ Համիտի ժամանակները։

3. Կալանաւորները կը տառապին աղտէն եւ ոջիլէն։

4. Կալանաւորները կը ծեծուին եւ սարսափելի տանջանքներու կ'ենթարկուին։

5. Ժողովուրդը ակռաները սեղմած կը համբերէ ու կը սպասէ։

6. Բոլոր բանտարկեալները կը մեղադրեն միեւնոյն յանցանքով,— Զէնք ունիս, ինչո՞ւ չես յանձներ։

7. Բայց միեւնոյն ատեն, իշխանութեան քթին տակ, եւ ոչ է ի բաց կը զինուին Զանգիբասարի, Վեդիի, Շարուրի եւ Նախիջեւանի Թուրքերը։

8. Ժողովուրդը տնտեսապէս քայքայուած է։

9. Ժողովուրդը մինչեւ ուղն ու ծուծը լեցուած է ատելութամբ դէպի կառավարութիւնը եւ կոմունիստները։

10. Ինքնասպանութիւնը սովորական երեւոյթ է դարձեր։

Այս տասը կէտերուն մէջ կա՞յ իրողութիւն մը որ հակասէ մեր հրատարակութիւններուն։

Եւ Կերենսկի, Ռուսիոյ ժամանակաւոր կառավարութեան նախկին վարիչը (1917), իրաւունք ունի շեշտելու.

— «Պոլշեւիկները, հետապնդելով նպատակ մը որ ոչ մէկ առնչութիւն ունի պետականութեան խնդիրներու հետ, կը հրահրեն ցող ազգայնութիւնները, եւ ատով կը թուլցնեն բոլորին աւելի միութեան դէմ ընդհանուր դիմադրութիւնը»։

Ճիշդ ինչպէս ցարական օրերուն։ Եւ ի զուր չէ որ կը գրէ «Դնի»ի թղթակիցը. «Յարութիւն են առեր Գալիցինեան ժամանակները»։

Հալածէ՛, խոշտանգէ՛, ցեղ ցեղի դէմ հանէ, զօրացո՛ւր ուժին բազուկը, եւ կաշկանդէ տկարին թեւը, ոտքէզի ի երկին մէկը միւսին ջարդել տաս, եւ դուն հանգիստ կառավարես . . . ։

Այսպէ՛ս վարեցին երէկ, եւ աշխարհ տեսաւ թէ ի՛նչպէս արծանեցան։

Այս ճակատագրական ելքը չեն տեսներ միայն Մոսկուայի իշխանաւորները, եւ անոնց Երեւանի մանկլաւիկները։

Կամ աւելի ճիշդ, կը տեսնեն, եւ սարսափի մատնուած, խիզախ կ'արշաւեն մէկ խելագարութենէն միւսը, կը ճգնին պատակել դիմադրութեան եւ հատուցման ո՛ր եւ է հնարաւորութիւն։

Անհրեկ, ինչպէս բոլոր բռնակալները, անոնք դաւադրութիւն կը տեսնեն պատէն կախուած հրացանի մը մէջ, եւ կ'ուզեն ահ ու սարսափով ջախջախել ժողովուրդին բնական ատելութիւնը։

Ի՛նչ փոյթ, եթէ երկիրը ուժասպառ որս մը կը դառնայ քաղաքականութեան հետեւանքով։

Ի՛նչ փոյթ, եթէ թշնամին աչքերը կը շփէ ուրախութեան, տեսնելով ամբողջ ժողովուրդ մը՝ սպանդանոցի հօտի վերածուած, իր իսկ իշխանաւորներուն ձեռքով։

Կը բաւէ որ, գոնէ առ այժմ, ապահովեն իրենց կաշին եւ պահել «պետականութիւնը»։

«Ժողովուրդը մինչեւ ուղն ու ծուծը լեցուած է ատելութամբ։ Ակռաները սեղմած կը համբերէ ու կը սպասէ...»։

Այսքանը բաւական չէ՞, իմանալու համար Հայաստանի ներքին-փիլամ... քաղաքական արքայութեան արժէքը։

Եւ գուշակելու համար ելքը ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Քալիֆորնիոյ Ասպարէզը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ սրկարօրէն կը վերլուծէ թուրքիոյ վերջին մարդահամարին արդիւնքները, եւ դիտել կու տայ (ի յունուար).

— «Առաջին.— Նախկին հայկական շրջանները, անմարդաբնակ են եւ ամայի, որովհետեւ Թուրք կառավարութիւնը համապատասխան թիւով քաղաքացիներ չունի հոն բնակեցնելու համար եւ ապա, մահմետական տարրերը կը խուսափին այդ շրջաններուն մէջ տեղաւորուելէ, որովհետեւ մեծ հարցական մը գոյութիւն ունի՝ մասսաներու մտքին մէջ, այդ նահանգներու ապագային վերաբերեալ։ Եւ ի զուր չէ որ Ազգամ թերթի թղթակիցը, 1924 թիւին կը գրէր — «խե՜ղճ վան, այս ի՞նչ վիճակ է։ Մէկ ու կէս ժամ աւերակներու մէջէն անցանք։»

Երկրորդ.— Հայկական վեց վիլայէթներուն մէջ, ուր երբեմն կ'ապրէին մէկ միլիոնէն աւելի քրիստոնեաներ, մեծ մասով Հայեր, այժմ միայն քանի մը հարիւր տուներ գոյութիւն ունին։ Մնացածները կա՛մ սպանուած են եւ կամ թափառական կեանք կը վարեն՝ աշխարհի չորս կողմերը։

Երրորդ.— Անգամ Թուրք ազգաբնակչութեան թիւը, յիշեալ վեց նահանգներուն մէջ, պակսած է մօտաւորապէս հարիւր հազարով։

Չորրորդ.— Թուրք ազգաբնակչութիւնը կը կեդրոնանայ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն մէջ, որովհետեւ Թուրք կառավարութիւնը հաւանական կը տեսնէ ապագայ ընդհարումներ՝ Ռուսիոյ եւ կամ Հայաստանի հետ։ Սահմանի մօտ գտնուած մահմետականները, Հայաստանի մէջ տեղաւորուած թաթարները, ինչպէս նաեւ Ազրբէջանի եւ Նախիջեւանի իրենց հաւատակիցները ամուր յենարաններ պիտի ըլլան՝ զինուորական գործողութիւններու համար։

Մեզ համար շատ պարզ է որ համաթուրանական քաղաքական որոշ ծրագրի մը նախապատրաստական աշխատանքներն առաջ կը տարուին՝ գիտակցաբար, եւ միայն մտային ներքիններն են որ անկարող են ըմբռնել այս իրողութիւնը։ Եթէ մենք Թուրք ազգաբնակչութեան սահմանամերձ շրջաններու մէջ խտացման քաղաքականութեան վրայ աւելցնենք նաեւ այն պարագան, որ Հայաստանի սահմաններուն մէջ թաթար տարրերը կը զինուին եւ կը գտնուին Թուրք գործակալներու ազդեցութեան ու շունչին տակ, այն ատեն հասկնալի կ'ըլլայ համիսլամական վտանգի ներկայութիւնը։»

ՁԻՒՆ ՁՄԵՌ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սաստիկ ցուրտ է Հայաստանի մէջ։ Ձիւնը ծածկած է շատ տեղեր։

Գայլեր իջած են գիւղերը։ Ն. Ախտայի շրջանին մէջ, գիշերները գայլերը կը մտնեն գիւղին փողոցները կեր ճարելու։ Աւելի շատ կ'երեւին Ալափարսի շրջանին մէջ։ Ղարաքիլիսա, Համզաչիման գիւղին ձմեռանոցին մէջ գայլերը յարձակելով ոչխարի հօտին վրայ, խեղդեցին ու տարին քանի մը ոչխար։

Ազիզբեկով գիւղին ոչխարները Արարատի շրջանին Տամջլու գիւղին կողմը փոխադրուած պահուն, երբ մեծ սարի մը տակէն կ'անցնէին, լեռնէն կը փրթի կ'իյնայ ձիւնի հսկայ սիւն մը ոչխարներուն վրայ։ Սպաննուած են 50 ոչխար եւ հովիւ մը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ

«Խորհրդային Հայաստան» (13 Յունուար) կը հրատարակէ 1926 Դեկտեմբերի մարդահամարին արդիւնքները՝ համաձայն ազգութեանց։

Այդ ցանկէն կը տեսնենք որ Խորհրդային Միութեան մէջ (բուն Ռուսաստան) գտնուած Հայերու թիւն է 193,625։ Գալով Կովկասի, Հայերը կը ներկայացնեն 1,332,593 (հարիւրին 22.73), Վրացիները՝ 1,470,435 (25.09 առ հարիւր), իսկ Թուրքերը՝ 1,652,768 (28.20 առ հարիւր)։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Թոփճիպաշէֆ պաշտօնանկ

Ֆրանսերէն Ազրպայճան պարբերաթերթը, «օրգան Թուրք Ֆէտէրալիստ Ռամկավար Մուսավաթ կուսակցութեան», իր 1927 Դեկտեմբերի թիւին մէջ կը գրէ՝ «Բողոք մը» խորագրին տակ.—

Կը տեղեկանանք որ Ալի Մէրտան պէյ Թոփճիպաշէֆ, Նախագահ Փարիզի Ազրպէյճանեան Պատուիրակութեան, պաշտօնանկ եղած է՝ Ազրպէյճանի Կեդրոնական Կոմիտէին կողմէ՝ իր իրաւասութեան սահմանները անցած ըլլալով, եւ թէ հետեւաբար այլ եւս չպիտի կրնայ ներկայացնել այս երկիրը արտասահմանի մէջ։

Այս պարագան ձեռնհաս իշխանութեանց հաղորդելով, կեդրոնական կոմիտէն տեղեկացուցած է անոնց որ Մէրտան պէյի կողմէ ստանձնուած յանձնառութիւնները Ազրպէյճանի քաղաքական կազմակերպութեան հաւանութեան չեն արժանացած եւ բացարձակապէս չպիտի վաւերացուին Ազրպէյճանեան ապագայ կառավարութեանց եւ խորհրդարաններու կողմէ։

Ալի Մէրտան պէյի ապօրէն արարքներուն դէմ բողոքած է նաեւ Մուսավաթ կուսակցութեան արտասահմանեան կեդրոնական Բիւրօն։

«Բեռանների դաշոյն, ձեռքերնիդ ռումբ»

Փետրուար 1ին Հռոմի մէջ տօնուեցաւ Ֆաշիստ քաղաքապահներու կազմութեան հնգամեակը։ Այս առթիւ զինուորական մեծ հանդէս մը տեղի ունեցաւ Պէնիթօ-Մուսոլինի զօրանոցին մէջ։ Կը նախագահէր Մուսոլինի, շրջապատուած 15 շրջանային փոխ-զօրավարներէ, 143 լեգէոնի հրամանատար կոնսիւլներէ եւ շրջանային սպայակոյտի պետերէ, որոնց առջեւ խօսեցաւ կրակոտ ճառ մը.

— Քաղաքապահներու, ինչպէս նաեւ Մեծ Խորհուրդի կազմութիւնը մտքիս մէջ ծնաւ 1923 Յունուար 12ին։ Անկէ ի վեր հինգ տարի անցաւ։ Սակայն ձեր առջեւ ոգեկոչելէ առաջ կտրուած ճամբան, կ'ուզեմ ողջոյնս ղրկել յիշատակին այն լեգէոնականներուն, որոնք ինկան Ափրիկէի հողին վրայ, իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարած ատեն, եւ այն լեգէոնականներուն, որոնք ինկան Իտալիոյ մէջ՝ իրենց քաղաքացիական և քաղաքական պարտականութիւնները կատարած ատեն։

«Անցնող հինգ տարիներուն վրայ կարճ ակնարկ մը բաւական է՝ ապացուցանելու համար որ քաղաքապահ զօրքը (միլիցիա) պահելով հանդերձ իր յատկանիշները, Ֆաշիստ պետութեան զինեալ մէկ մեծ ուժը դարձած է։ Իր սպաներու ցանկը զարգացած է, շուտով պիտի լրանայ նաեւ իր հրացանով սպառազինումը։ Իր աշխատանքները օրէ օր աւելի լաւ կը ճշդուին։ Անապատի ծայրագոյն կէտերէն մինչեւ Ալպեաններու սահմանները, մեր ծովեզերքներէն մինչեւ մեր լեռներու գագաթները, երկաթուղիներէն մինչեւ խճուղիները, ամէն տեղ, միլիցիան յեղափոխութեան զինեալ պահակն է, ու վարչաձեւին արթուն եւ ուշադիր աչքը։

«Կը պահանջեմ որ լեգէոններու հրամանատարները խստիւ նուիրուին իտալական ժողովուրդի զինուորական ու նաւային կրթութեան։ Ասոնք կարեւոր աշխատանքներ են, սակայն բաւական չեն։ Իմ հրահանգներովս, բանակի սպայակոյտը քննեց պատերազմի պարագային քաղաքապահները օգտագործելու խնդիրը եւ զայն լուծեց նոր ժամանակներու եւ կարելի հաւանականութիւններու պայծառատեսութեամբ։ Այդ լուծումը մեծ պատիւ կը բերէ սպայակոյտին։

«Կը ծանուցանեմ ձեզ թէ քաղաքապահ լեգէոնները շարժման մէջ դրուած բանակի մեծ միութեանց մէջ մտցուելով պիտի կռուին։ Վստահ եմ թէ լեգէոնները արժանի պիտի ըլլան այս գերագոյն պատիւին՝ հիմակուց պատրաստուելով ըլլալ յարձակող վաշտեր, որոնք պիտի յաւերժացնեն Արտիթիներու եւ Սքուատրոններու ռազմական աւանդութիւնները. դաշոյնը ակռաներնուդ մէջ, ռումբերը ձեռքերնիդ, եւ վտանգի գերագոյն արհամարհանքը սիրտերնիդ»։

«Դուք զգացում ունիք եւ գիտէք թէ շատ ատելութիւն կը յարուցանենք աշխարհի մէջ իբրեւ Իտալիա եւ իբրեւ քաղաքական վարչաձեւ։ Պէտք է պատրաստ ըլլանք պաշտպանելու մէկն ու միւսը»։

Մուսոլինի յետոյ կարդաց Թագաւորի հասցէին հաւատարմութեան ուղերձ մը, ու եզրակացուց.

— Երբ վերադառնաք ձեր լեգէոնները, պիտի ըսէք Սեւ շապիկաւորներուն թէ մտածումս միշտ կը հսկէ իրենց վրայ։ Անոնց տարէք ողջոյնս։ Սեւ շապիկաւորներու սպանե՛ր, մե՛ր կենաց»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԵՐԿՈՏԱՍՍԱՆԵԱԿ ՄԸ ԹՈՇԱԿԱՒՈՐՆԵՐ, ԲԱՅՑ...

Ո՛չ մէկ երկնքի տակ, ո՛չ մէկ ազգի մէջ՝ քաղքենիներն ու հարուստները այնքան ժլա՛տ, քինախնդիր ու փոքրոգի են եղած, որքան մեր մէջ...

Պատեհապաշտ, չտես, կիսակիրթ ու յաւէտ գռեհիկ՝ անոնք, ամբողջ մեր յեղափոխական ու ազատագրական պատմութեան ընթացքին՝ ո՛չ միայն չեն թափած իրենց ճարպոտ արիւնը, հայ ժողովուրդին անկախութեան համար, ո՛չ միայն չեն բերած իրենց բարոյական օժանդակութեան բաժինը, այլ եւ պինդ փակած են իրենց դրամարկղները։ Ու միայն յեղափոխական ատրճանակներու փողն է որ զանոնք կանչած է զգաստութեան...

Ուրիշ ժողովուրդներու ազատագրութեան պատմութեան մէջ կան բացորոշ օրինակներ։ Հարուստնե՛ր՝ որ անվերապահ տուած են իրենց դրամը՝ ընդհանուր ու մեծ գործին համար։ Մեր մէջ՝ հակառակն է։ Հայ հարուստը՝ գտնուած է միշտ թշնամի պետութեան տրամադրութեան տակ։ Իր դրամը՝ տուած է հակայեղափոխական, ապազգային, ապաժողովրդական նպատակներու։

Ահա՛ թէ ինչ դառն մտածումներ, յաջորդականօրէն, խռնուեցան մտքիս մէջ, երբ կարդացի, «Նուպարեան հիմնադրամ»ի հաշուետուութիւնը, Յառաջի մէջ։

Ընթերցո՛ղ, լուրը կը կարդաս ու կ'անցնիս։ Ու գուցէ նոյն իսկ կ'ըսես.— կեցցէ՛, կեցցէ՛...

Եկո՛ւր, հետդ քիչ մը փնտռենք ուսանողներու օգնութեան այս կրպակին հաշիւներուն ներքին ծալքերը։ Վերցնենք դիմակները եւ տեսնենք։

Աւելի քան երկոտասանեակ մը Թոշակաւորներ, — ու ո՛չ մէկ դաշնակցական։ Ցարօրինա՛կ բան։

Այսուհանդերձ՝ հայ երիտասարդ ուսանողներու մեծագոյն տոկոսը կը գտնուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ։ Այսուհանդերձ, մենք գիտենք, որ հոս, Փարիզի մէջ իսկ, գրեթէ բոլո՛ր հայ մշակութային կամ այլ միութիւններու մէջ մեր ընկերներն են որ ամէնէն գործօն դերը կը կատարեն։

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ գոնէ մէկ հատ դաշնակցական ուսանող չեն գտած օգնութեան արժանի։ Եւ գիտեմ հատ մը՝ ուղղամիտ, պարկեշտ, խելացի ու քաջ ուսանող մը որ մերժուած է։ Ինչո՞ւ համար։ Գիտեմ ուրիշ մըն ալ, որ տարիներով թշուառ կեանք մը կը քաշքշէր։ Հիմա «Նուպարեան սան» է։ Մարդիկ կարծես կը սպասէին որ այդ տղան ուրանար իր երիտասարդութեան գաղափարները, հեռանար իր կուսակցութենէն, արժանի ըլլալու համար իրենց փոքրոգի օժանդակութեան։

Դաշնակցութիւնը պէտք չունի՛ ձեր դրամին, իր ուսանողները պահելու համար։

Բայց, առաքինի՛ մարդիկ, գոնէ ժողովուրդին աչքին փոշի փչելու համար, գոնէ դեղի համար, եկէ՛ք օգնեցէք նաեւ դաշնակցականի մը։

Ոճի՛ր է։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՈՐԲԵՐԸ.— Ալեքսանդրապոլի անոք ու անտուն տղաքը խնամող յանձնախումբը բացաւ նոր որբանոց-արհեստանոց մը, որ ունի 32 մահճակալ։ Հաւաքուած են 18 երախաներ։ Արհեստանոցը ունի տնօրէն մը և 5 վարպետ։

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒ ՀԻՄԱ

(Թղթակցութիւն Իտալիայէն)

Ամերիկայի կոչնակը անցեալ տարիէն ի վեր «Ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը» խորագրին տակ կը հրատարակէ շարք մը յօդուածներ, որոնք ամփոփ թարգմանութիւններ են Ֆույյէի մէկ գործին՝ եւրոպական ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը՝ *հրատարակուած 1903ին։*

Ֆրանսացի իմաստասէրը իր տեղեկութիւնները քաղեր էր անցեալ դարու վիճակագրութիւններէն։ Կոչնակ *նոյնութեամբ հրատարակելով զանոնք՝ կ'ապրի 30 տարի առաջ եւ կը կարծէ որ աշխարհ ալ, մասնաւորաբար Իտալիան, մնացեր է նոյնը։ Թարգմանիչը մոռցեր է Մեծ Պատերազմը եւ Ֆաշիսմը։ Իտալացին կը նկատէ նոյն մտայնութեան տէր, նոյնքան անգիր, որքան Կրիսփիի օրերուն, ենթադրելով պահ մը, որ Ֆույյէի վիճակագրութիւնները ճիշդ ըլլան։*

Թարգմանիչը պահեր է նոյն իսկ ֆրանսական հնչումները. կը գրէ Մաքիավէլ փոխան Մաքիավէլլիի, ինչպէս կ'ըսենք Տակիտոս, Դանթէ, Տասսօ փոխանակ ֆրանսականին պէս Թասիտ, Տանդ, Թաս գրելու։

Թարգմանիչը շփոթեր է մուռալ փրաթիքը, *զոր թարգմաներ է* դրական բարոյական, մուռալ փոզիթիվի *հետ։ Առաջինը տեսական բարոյականի հակադարձաբար՝ կը սորվեցնէ պարտականութիւնները, միւսը՝ բարքերու ուսումնասիրութիւնն է։*

Ֆրանսացի իմաստասէրին գործը կը կազմէ ուրուագիծ մը եւ ամբողջութիւն մը. կրճատելով՝ մնացեր է կմախք մը որ զուրկ է շարժում տուող մկաններէ։ Գաղափարական գործի մը մէջէն ջնջել կորիզը, գաղափարը, որուն վրայ հիմնուած է կառուցումը՝ կը նշանակէ խաթարել գործը։

Անշուշտ ընկերային տագնապի մը պահուն Ֆույյէ գրեր է. «Հռոմի քաղաքական խորունկ հաւատքը չկայ այսօր Իտալացիին մօտ»։ Ուրեմն, կոչնակի *խմբագրութիւնը երբեք հետեւած չէ իտալական ազգային շարժման եւ վերջին տարիներու անցուդարձին։*

«Նախակրթութիւնը Մուսոլինիի հայրենիքին մէջ միջակ աստիճանի վրայ կը գտնուի», կը գրէ։ Այո՛, այն ատեն երբ Մուսոլինի գարբինի մը չարաճճի երախան էր։ Այսօր փոխուեր են վիճակագրութիւնները։ 1922ին 5905 մանկավարժացներ կային ուր կը յաճախէին 400,000 երախաներ։ Տարրական նախակրթարանը, որ կը բաղկանայ 6 տարիներէ, 4 միլիոն աշակերտ ունէր։ Երկրորդական կրթութիւնը բազմաթիւ բաժանումներով եւ 2 աստիճաններով կը ջամբուէր 1923—4ին 211,000 աշակերտներու, 1924-25ին՝ 172,429 աշակերտներու։ Ջանց կ'ընեմ մանրամասնութիւնները, աւելցնելով որ միայն կառավարական դպրոցներու վիճակագրութիւնն է ասիկա։ Դեռ կան բազմաթիւ վարժարաններ, ամէն աստիճանի, որոնք մասնաւոր անհատներու կամ միաբանութիւններու վարչութեան տակ են։ Ասկէ զատ, մասնագիտական ուսում կը տրուի 7 մասնաւոր, 28 կառավարական երկրագործական փորձառական դպրոցներու մէջ. 103 ճարտարագիտական վարժարաններ կան 24,600 աշակերտներով, 275 գեղարուեստական-ճարտարագիտական՝ 25 հազար աշակերտներով, 57 առեւտրական դպրոցներ՝ 135,000 աշակերտներով։ Ջանց կ'առնեմ 6 կառավարական, 33 անհատական եւ քաղաքապետական քոնսէրվաթուարները։ *Գալով բարձրագոյն կրթութեան՝ Իտալիոյ, Պոլոնիա, Քալիարի, Ճենովա, Նափոլի, Փատովա, Փալերմօ, Փավիա, Փիզա, Հռոմ, Թորինօ, Միլան, Քաթանիա, Ֆիրէնցէ, Մեսինա, Մոտէնա, Փարմա, Սիէնա քաղաքները օժտուած են համալսարաններով, ոմանք զոյգ, ինչպէս Միլան, բազմարուեստեան վարժարաններով։ 1921ին վկայական ստացած են 2136 երիտասարդներ փաստաբանական, 684՝ դպրութեան, 1484՝ բժշկութեան, 150՝ չափագիտութեան, 34՝ բնագիտութեան, 261 տարրաբանութեան եւլն.։*

«Կոչնակ»էն կ'իմանանք թէ Իտալացիներուն 40 առ հարիւրը կարդալ-գրել չի գիտեր, 5 առ հարիւրը Թորինոյի եւ հարիւրին 80ը Քողէնցայի մէջ։ Կը թուի թէ կ'ապրինք իրապէս 40 տարի առաջ։ Յօդուածագիրն ու խմբագիրը արդեօք երախանե՞րն ալ հաշուեր են, գեղջկուհիներով միասին։ 1911ին հրատարակուած գործի մը մէջ կը գտնեմ Քալապրիա 56 առ հարիւր անուսում։ Արդ, այս գաւառն ունի մէկուկէս միլիոն բնակիչ, մինչդեռ Քողէնցա՝ նոյն գաւառին մէջ քաղաք մը 495,884 բնակչութեամբ, աւելի նուազ թիւով պիտի ունենայ։ Ի՞նչպէս Թորինոն 5 առ հարիւր անուսում կ'ունենայ եթէ ամբողջ գաւառը, Փիէմոնթէ, շուրջ 4 միլիոն բնակչութեամբ, 7 առ հարիւր ունի։

Ծնունդներու թիւը ներկայացուած է 38 առ հազար։ Այս վիճակագրութիւնը կը պատկանի 1881ին։ 1891ին արդէն 37,2 էր, 1911ին 31, 1921ին 30, 1925ին ալ 27,47։

Ժողովուրդի մը հոգեբանութիւնը ճանչնալ ամէնէն դժուարին ձեռնարկն է, եթէ ոչ անկարելի։ Ֆույյէէն մինչեւ այսօր ժողովուրդ բառին առումն անգամ ճշդուած է։ Այսօր կը զանազանուին ժողովուրդը, ազգը, ազգութիւնը (nationalité)*։ Կանտէն մինչեւ այսօր հոգեբանութիւնը բաժներ են զգայնութեան, իմացականութեան եւ կամքի։ Հոգեբանութիւնն ընել ժողովուրդի մը, կը նշանակէ գտնել այդ կարողութիւններուն արտայայտութիւնները։ Նկարագիրը զատորոշել, կը նշանակէ վեր հանել հոգեկան որոշ գիծեր, որոնք կը յարմարին այդ ժողովուրդին իւրաքանչիւր անհատին, իբրեւ ցայտուն յատկանիշեր։ Դժուար է ճանչնալ անհատի մը նկարագիրը, իսկ աւելի դժուար, երբ հարցը ժողովուրդի մը կը պատկանի։*

Ցեղը բաւարար յայտանիշ մը չէ։ Աշխարհագրական բառեր են ճերմակ, սեւ ցեղ։ Լատին, սլաւ ցեղ բացատրութիւնները կենսաբանական իմաստ չունին։ Արդէն Ֆույյէ ալ գործին սկիզբը բաւական չի նկատեր։ Կլիման ալ չի բացատրեր։ Մինչեւ ԺԶ. դար Անգլիացին ծոյլ էր, այժմ ամէնէն ձեռներէց ոգիի տէր ազգն է։ Գրականութենէն դատելով, Տիկին Սթալ կը հաւատար որ Գերմանը գաղափարապաշտ է։

Կը մնայ լաւագոյն մեթոտ մը, վիճակագրութիւնները, բարեխիղճ մեկնութիւններով։ Ընկերային կեանքին մէջ չկայ այնքան առաձգական իրողութիւն մը որքան ոճրագործութիւնը։ Արդ, այս ամէնը վիճակագրութիւններով, չոր թիւերով, կարելի չէ բացատրել։

Ոճրագործութիւնը միայն Իտալիոյ յատուկ երեւոյթ մը չէ, հետեւաբար ժողովուրդէն կախում չունի միայն, ինչպէս Ֆույյէ ալ կ'ընդունի։ Յիշած թիւերն ալ քիչ են։ Ֆրանսայի մէջ 1908ին 555,924 ոճիրներ գործուած են, թեթեւ կամ ծանր։

Ժողովուրդի մը հոգեբանութիւնը գրելու համար ապրելու է այդ ժողովուրդին մէջ, կարդալու թերթերը, մօտենալու զանգուածին, գիտելու բարքերը եւ մեկնելու առարկայականօրէն։ Մանթոնի կալուածատէրը, իմաստասէր Ֆույյէ, ապահովաբար իտալական մէկ քանի քաղաքներ տեսած է եւ իր ակնոցով դիտած։ Դիմում ըրեր է իմաստասէրներու եւ պատմագէտական գրագէտներու՝ որոնք ժողովուրդը չեն ներկայացներ։

Հարաւի Իտալացին խառնուրդ մըն է Յոյնի, Ափրիկեցիի, Սպանիացիի եւ հարաւի Ռուսներու։ Հիւսիսի Իտալացին հիւսիսային ժողովուրդներու եւ բնիկ տարրերու պատուաստումն է։ Հարաւի Իտալացին աւելի մօտ է Յոյնին եւ Սպանիացիին քան Փիէմոնթէի Իտալացիին։ Վերի Իտալացին երկայնահասակ, երկնաթոյր աչքով է. վարինները կարճահասակ են եւ սեւաչուի։ Լեռնաբնակներու, կիներուն, մանուկներու բազկերակը աւելի արագ է։ Հարաւի Իտալացին տաք կլիմայի տակ աւելի արագ արեան շրջան ունենալու էր, մինչդեռ հակառակն է։ Զինուորագրութենէն մերժուածներուն մեծ մասը հարաւի Իտալացիներ են։ Մոսսօ, Նիչեֆօրօ, Նիթթի համաձայն են որ պատճառը սննդազանցութիւնն է։ Հարաւի Իտալացին թշուառ է, չի գիտեր ալ սնանիլ։

Հարաւի Իտալացին յեղյեղուկ նկարագիր ունի, շուտով կը գրգռուի եւ անմիջապէս կը զղջայ, գրգռումներուն ենթակայ է, անկարող՝ ուժը կեդրոնացնելու։ Վառ երեւակայութիւն ունի, սահուն լեզու, պերճախօս է եւ վիճասէր, բայց գործնական ոգիէ զուրկ։ Հիւսիսայինը գործնական է, պաղարիւն որոշ աստիճանով, ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու կարող, ձեռներէց եւ կարգապահ։

Որոշելու է ուրեմն՝ Իտալիոյ մէջ երկու ուրոյն ժողովուրդներ, հոգեբանախօսական տարբերութեամբ։

Իտալացի գործաւորը շատ խելացի է, կը գրէ Պոնըֆոն։ Շուտով կը սորվի արհեստ մը, շատ անգամ զարգացած է ինքնաշխատութեամբ, իւրացնող միտք ունի, պերճախօսութեամբ եւ փաստերով կը պաշտպանէ մասնագէտներու դէմ իր շահերը։ Իտալացի ընկերային հոգեբան մը, Սիկելէ, կ'ըսէր ժոլիի որ Իտալացին առանձնակի աւելի խելացի է, նոյնիսկ կորովի եւ յարատեւութեան տէր, բայց զուրկ է հաւաքական գիտակցութենէ։

Կէս դարու մէջ Իտալիան հսկայ յառաջդիմութիւն ունեցաւ։ Ֆույյէ կը գրէր արդէն թէ՝ «հակառակ դժուարութիւններուն, Իտալիա փայլուն օրինակը կը ներկայացնէ բարոյական եւ ընկերային ուժերուն վերազարթումին։ Ան մեզի ցոյց կուտայ որ իւրաքանչիւր մեծ ժողովուրդ իր սեփական նկարագիրն ու խորունկ կենսունակութիւնն ունի, ինքն է մեծ մասով այդ նկարագրին կերտիչը»։

Տարիներ ետք, հունգար ծագումով Անգլիացի մը, Պէրկօթ, ուսուցիչ Լոնտոնի համալսարանին, կը հիանար Իտալիոյ յառաջդիմութեան վրայ։ «Երկու սերունդներու ընթացքին այլասեր խմբակցութիւններու, անգրագիտութեան, թշուառութեան, տնտեսական եւ ընկերային դժուարութիւններու յաղթելով, Իտալիա կրցաւ մեծ պետութիւններու կարգն անցնիլ։ Այսքան արագ յառաջդիմութիւն երբեք կատարած չէ ո եւ է ազգ»։

Անկարելի է քանի մը սիւնակի մէջ խտացնել ազգի մը բարոյական գիծերը, բայց բարոյական պարտք մըն է ներկայացնել իրականութիւնը՝ փոխանակ խեղաթիւրելու զայն։

ՀԵԹՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, Լուկաշինի համայնքին մէջ պիտի տեղաւորուին 100 որբեր, որոնք հաւաքուած են փողոցէն։ Մէկ տարուան համար, անոնց յատկացուեցաւ է 24,000 րուբլի։

Որոշուած է նաեւ Խոտորջուրի համայնքին մէջ տեղաւորել 100 որբեր, եւ անոնց սնունդին ու բնակութեան համար յատկացուեցաւ 40,000 րուբլի։

Թաքիայի համայնքին մէջ պիտի տեղաւորուին մօտ 40 որբեր, եւ երկու տարի իւրաքանչիւրին պիտի տրուի ամսական 20 րբլ.։

Այս առթիւ կազմուած է յանձնախումբ մը, որուն կ'անդամակցին Հ. Ազատեան, Ա. Երզնկեան եւ Վ. Մամիկոնեան։ Այս յանձնախումբը պաշտօն ունի համայնքներու մէջ տեղաւորել, իբրեւ համայնքի անդամ, հաւաքուած որբերը, եւ անոնց նիւթական միջոցներ հայթայթել։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՆՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. կեդր. վարչութիւնը եւ Ազգ. յարաբերական գործերը.— Ազգ. ներքին կեանք.— Ըսի-ըսաներ.— ժողովուրդին տրամադրութիւնն ու հոգեբանութիւնը։

ԱԹԷՆՔ, 27 Յունուար

Պոլշեւիկեան հպատակութեան կուսակիցներու հարցը հազիւ թաղուած կամ ականջի ետեւ նետուած՝ ահա նորէն յուզում։

Փաստ է, որ կառավարութիւնը սկսած է, որոշ կերպով զբաղիլ գաղթականութեան իրաւական, տնտեսական եւ բարոյական գոյավիճակով։ Եւ ահա՛ արդէն՝ Հայերու քաղաքացիական հանգամանքն է, որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ, եթէ ո՛չ բոլորովին բացէն, բայց հասկնալի արտայայտութեամբ մը։

«Բոլոր հայ գաղթականները, պէտք են արձանագրուիլ, յայտնելով միանգամայն՝ իրենց Յունաստան մնալու կամ Հայաստան եւ այլուր մեկնելու փափաքը»։

Ահա՛ մօտաւորապէս կառավարական այն հրահանգը, որ հրապարակի վրայ է այսօր։

Մեզի համար շատ պարզ է, որ կառավարութիւնը եւ մասնաւորաբար արտաքին նախարար՝ Միխալոքոփուլոս՝ յատկապէս կ'ուզէ լուծել այս եւ հայ գաղթականութեան տեւական թնճուկը, ճշտելով եւ բնորոշելով անոր վերջնական հանգամանքն ու գոյնը։

Այս առթիւ, յայտնապէս մեղադրելի է Աթէնքի Ազգ. Վարչութիւնը, որ մատը մատին չի զարներ։ Ո՛չ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կը տրուի ժողովուրդին ճակատագրին հետ կապ ունեցող հարցերու մասին։

Կառավարական պաշտօնատարներ՝ կ'երթան Սելանիկի Հայոց եկեղեցին, նոյն պաշտօնատարները կ'այցելեն Աթէնք «Նոր Օր»ի խմբագրատունը, ծանօթութիւններ քաղելու համար հայ գաղթականութեան քանակին եւ որակին մասին։ Մամուլը գիտակից իր պարտականութեան, արձագանգը կ'ըլլայ այս բոլորին։ Ժողովուրդը, որ ինքզինքը փուշի վրայ նստած կը նկատէ, յուզումի կը մատնուի, հոս ու հոն կը վազէ, խմբագրատուն կը դիմէ, վարչութեան գրասենեակները կը չափչփէ։

Ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն եւ ոչ մէկ պատասխան։

Մամուլը կրկին կ'անդրադառնայ, կրկին կը յիշեցնէ Վարչութեան՝ իր պարտականութիւնը։ Դարձեալ լռութիւն, դարձեալ վարանում։

Նոյնքան դատապարտելի է Վարչութեան ընթացքը՝ բախտախնդիր՝ Յովհ. Եսայեանի հանդէպ, որ «լիէզոն»ի իր պաշտօնին սնանկութենէն վերջ, առանց կարմրելու եւ առանց վախնալու հանրային դատաստանէն, «ժուռնալ» մը խմբագրած է՝ թէ Աթէնքի Նպաստամատոյցի կեդրոնին եւ թէ կառավարութեան՝ Վարչութիւնն ու զայն կազմող անձերը ցոյց տալով, իբրեւ աւազակներ եւ անարժան ժողովուրդին վստահութեան։

Այս «ժուռնալ»ները, ինչպէս կը գրէր «Նոր Օր», կը գտնուին Վարչութեան սեղանին վրայ օրերէ ի վեր եւ տակաւին Վարչութիւնը չկրցաւ անարգութեան ապառաժին զարնել՝ Մազլըմեանի այս բարապանը՝ որուն անցեալն ալ մութ գիծերով լեցուն է։

Մինչ այս մինչ այն, ժողովուրդին յուզումը կը շարունակուի։ Ամէն ոք, նոյնիսկ ամէնէն պաղարիւնը՝ գլուխը կորսնցուցած վիճակ մը ունի, այս նոր անձնագրութեանց առթիւ։

Զանազան ըսի-ըսաներ կը շրջին հրապարակին վրայ։ Ոմանք կ'ըսեն թէ ասիկա քիչ մը ճիշդ ըլլալ կը թուի, քանի որ Սելանիկի նահանգապետ Քալեմբրասն ալ յայտարարած էր թէ հելլէնեւռուս համաձայնութեան մը հիման վրայ, փոխանակութիւն մը տեղի պիտի ունենայ։ Ուրիշներ կը կարծեն որ հելլէն կառավարութիւնը վերջ ի վերջոյ զանգուածային հպատակութեան մը առաջարկը պիտի ներկայացնէ Հայերուն։ Իսկ իբրեւ որոշ եւ շօշափելի իրողութիւն ոչինչ կայ տակաւին, քանի որ Վարչութիւնը չի հետաքրքրուիր յարաբերական գործերով եւ լուր իսկ չունի թէ ամէն օր ինչ կ'անցնի կը դառնայ մեր շուրջ՝ պետական գրասենեակներու մէջ։

*** *Ազգային բուն ներքին կեանքն ալ մխիթարական պատկեր մը չի ներկայացներ։ Նոր սերունդը— բացի կուսակցական շարքերէն— այլասերելու վրայ է։ Յունաստանի նման ապահով շրջանի մը մէջ երբ այս բաները կը պատահին, ալ ո՞ւր կը մնան Ֆրանսան կամ Հարաւ. Ամերիկան։*

Կը տեղեկանամ թէ, պատգամաւորական ժողով գումարելու համար ջանքեր կը թափուին, մասնաւորաբար չէզոք պատգամաւորներու կողմէ, որոնք այլեւս զզուած են Մազլըմեանի սադրանքներէն։ Ինչպէս կ'երեւի, այս անգամ իբրեւ առաջին եւ գլխաւոր օրակարգ՝ ժողովը պիտի ունենայ առաջնորդի հարցը։ Այլեւս եկած է ատենը, որ այս մարդը իր սեւ շուքը ուրիշ տեղ մը պտտցնելու երթայ։

Կրթական գործը թէեւ մխիթարական կողմեր ունի, շնորհիւ ուսուցիչներու անձնուիրութեան եւ Կրթ. Խորհուրդին ջանքերուն, բայց բաղձացուած արդիւնքը չպիտի տայ, զորչափ նիւթական մասը ամբողջովին չապահովուի։ Բարեգործականը շօշափելի յաւելում մը չըրաւ այս տարի, ինչպէս գրեցի քանի մը անգամ։ Մինչդեռ եթէ բարեկամեցողութիւնը չպակսի, Բարեգործականը կրնայ կրթական ամբողջ գործը արմատապէս փրկել։

*** *Համայնավարներուն դէմ հալածանքը կը շարունակուի։ Գրագէտ Փանայիթ Սթրաթին, որ վերջերս Աթէնք եկած եւ քանի մը բանախօսութիւններ ըրած էր, հրաւիրուեցաւ մեկնիլ Յունաստանէն։ Այս առթիւ դահլիճը վէճեր ունեցաւ, որովհետեւ Զօր. Փէգաս եւ դատական նախարարը կը պահանջէին անոր ձերբակալութիւնը։ Իսկ դահլիճը՝ նկատելով որ Փ. Սթրաթին համայնավարական գաղափարական պրոպագանտ ըրած է, առանց գրգռիչ արտայայտութիւններու, բաւականացաւ անոր անցագիրը յանձնելով։*

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Վերջերս Երեւանի մէջ գումարուեցաւ գաւառային գործավարներու ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը։ Նիստի մը ընթացքին, խօսք առաւ նաեւ Հայաստանի Առողջապահական գործավար Ս. Լազարեան. (Խորհրդ. Հայաստան, 13 Յունուար).—

Խորհրդակցութեան այս բոլոր նիստերուն մէջ շատ քիչերը խօսեցան առողջապահական հարցերու մասին։ Անհրաժեշտ է յայտարարել, որ մեր թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ տնտեսական յաջողութիւններու խարիսխն է առողջութիւնը։ Եթէ լաւ հիմերու վրայ չեն առողջապահական եւ կրթական գործերը, կասկածի տակ կ'իյնան մեր բոլոր յաջողութիւնները։ Ես փոքրիկ թիւ մը միայն պիտի տամ, որպէսզի դուք գաղափար կազմէք մեր գիւղին առողջապահութեան մասին։ Մինչդեռ քաղաքին մէջ 100 նորածին երախաներէն կը մեռնին 15—18ը,

մեր գիւղերուն մէջ 100
խաներէն կը մեռնին 30
Այդ կը նշանակէ թէ գիւղ
միայն մանուկները նկա
նելով, հակառողջապահակ
պաններու հետեւանքով, կ
նին 100էն 17 համե
թեամբ աւելի քան քաղա

Հայաստանի գա
մէջ բժշկութիւնը գործ կը
երեք գիծով. 1.— կարմի
2.— Առողջապահական
վարութեան եւ 3.—
մարմիններու միջոցաւ։
կը գործէ կարմիր խաչ
ջապահական վիճակը լաւ
հետեւան աւելի միջոցն
քան առողջապահական
վարութիւնը։ Հոն, ուր
պահական գործավարութ
խատի, կացութիւնը տանե
հոն, ուր այս գործը ինկա
ղական մարմիններու ու
ցութիւնը անմխիթարակա
ւառակը բժշկական խն
համար տարեկան յատկա
800 րուբլի։ Կը նշանակէ
րաքանչիւր 70 մարդու
կ'իյնայ մօտ 2 րուբլի 50

Չեմ ուզեր քիչ առ
ընկերոջ նման ըսել՝ դրամ
նորէն դրամ. կը կարծեմ
շրջանները գիտակցութեա
նին եւ ըմբռնեն գործին
րութիւնը, կացութիւնը կը
լաւուի քիչ մը աւելի։
դրապոլի մէջ եւ ուրի
լարախաղացներ կան, որ
գումարներ կը կորզեն
ներէն «Հոգիի փրկութե
մար»։ Ինչո՞ւ մեր գիւ
գումարներ կը ծախսե
«Հոգիին փրկութեան
բայց չեն կազմակերպ
մարմինին փրկութեան
Մեր գիւղացիները սիրով
ցին դպրոցական շինարա
Միթէ չե՞ն կրնար աջակ
առողջապահական շ
թեան, հիմնելով բու
եւ հիւանդանոցներ։
ղերու բուժարանները
քան անյարմար են,
առանձնասենեակը
թեան սենեակ է թէ
րուն, թէ՛ իր բարեկամն
մար, ինչպէս նաեւ բն
եւ հանգստանալու վայր

Մեր դժբախտութի
որ առողջապահութեան
մտածենք՝ երբ հիւ
Պէտք է աշխատիլ առող
կան կրթութիւնը տարած
մար բոլոր գիւղերը։ Կարե
հանալ բուժակներով։
բեմ այնպիսի սխալներ
ծեն, որ յօնքը շինելու
կը հանեն։

Մենք բժիշկ չուն
բախտաբար։ Մոսկուա
4,000 գործազուրկ բժի
բայց անոնք չեն ուզեր
երթալ։

Եթէ անոնք չունին
կանութեան գիտակցութի
է այնպէս ընել, որ անոնք
չին գիւղէն։ Բժիշկին կը
ուի գիւղին մէջ այս կ
բանը, բայց երբ բժիշ
կուգայ, ոչինչ կը գտնէ։
վերադարձած բժիշկը կը
թէ Մեղրիի մէջ դրամ
ծախող չկայ։ Բժիշկները
վառելու փայտ տուող չկա

Հայաստանի համա
այս տարի կ'աւարտեն 3
ներ։ Անոնք դեռ պէտք է
կատարեն։ Արդեօք կա
բժիշկներու յատկացուած
ռային պիտակները
նորահաս բժիշկներուն,
անոնք «սթաժ»էն յե
տարի պայմանաժամով

ներու մէջ երթան բժշկութիւն ընելու:

Գիւղերէն կը գանգատին թէ «տասմայր»երը պատճառ կը դառնան բազմաթիւ զոհերու: Ուրեմն, պէտք է պատրաստել նաեւ մանկաբարձներ: Սակայն երբ մանկաբարձութեան դասընթացքներ կը բանանք, ուսանողուհիները կ'ամուսնանան եւ այլեւս գիւղ չեն երթար, կամ, առանց ամուսնանալու, դարձեալ չեն ուզեր գիւղ երթալ: Նման դասընթացքներու հետեւողները պէտք է գան գիւղէն, եւ կապուած մնան միշտ գիւղին: Եթէ շրջանները քիչ մը օգնեն, մենք ալ կ'աջակցինք եւ շուտով շրջանները կ'ունենան պատրաստուած մանկաբարձներ:

Պէտք է պատրաստել նաեւ «արի»ներ, տարածել մարմնակրթութիւնը երիտասարդներուն մէջ:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

ՏԽՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

ՄԱՐԱՔԷՇ, 26 Յուն. Սեփ. Թղթ.— Հազիւ 2 տարի է որ գործով անցած եմ Մարոք: Եւ ահա՛ զարմանքով կը հանդիպիմ հայ լէգէոնականներու որոնք գրեթէ ամէն կողմ տարածուած են եւ օրէ օր կ'աւելնան:

Հետաքրքրուելով կ'անցնիմ իրենց բնակատեղին: Կը ծանօթանամ շատերու. միշտ հայերէն կը խօսիմ: Ոմանք հազիւ կրնան պատասխանել և կը խոստովանին իրենց սխալը. իսկ շատեր ալ, աւելի հինցած կամաւորներ, կը կակազեն եւ չեն կրնար գէթ երկու բառ մաքուր հայերէն խօսիլ: Ներողութիւն կը խնդրեն թէ շատոնց իսկ մոռցած են մայրենի լեզուն, որովհետեւ տասը տասնըհինգ տարիէ ի վեր օտարացեր են բոլորովին: Կը խօսին իրենց կեանքէն: Գրեթէ բոլորը միշտ մտահոգ են եւ դժգոհ, բայց կարծես դատապարտուած են մեռնելու այս փշոտ ճամբուն վրայ:

Կան քանիներ ալ, որ հազիւ մէկ երկու ամիս ունին իրենց պայմանը լրացնելու եւ ահա կրկին հինգ տարուան համար պայմանագրուած են: Կը հարցնեմ թէ ինչո՞ւ իրենց անդին, անդա՛րձ երիտասարդութիւնը իրենց ձեռքով կը ջանդեն: Եւ կը բաժնուիմ վշտաբեկ...

Ինչո՛ւ ծածկել, ես կը նախընտրեմ պարզ բանուորի մը հանգամանքով գործարանի մը մէջ ծառայել, քան թէ, իբր կամաւոր ծառայել օտար հողի վրայ...

Ինչո՞ւ կուգան այսպէս շարա՛ն շարան: Ապագա՞յ շինելու, թէ ողջ ողջ գերեզման մտնելու համար:

Զգուշացուցէք, պարոն խմբագիր: Աշնան տերեւներու պէս պիտի թափթփին, տուժելով նիւթապէս, ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս:

Վ.ԱՇԷ

ՅԱՐԴԳՈՂ

"ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԵՐ,,

Անցեալ շաբթու, Շ. Նարդունի, ներկայացուց Արշէն Աճէմեանի բանաստեղծութեանց նոր գրքոյկը, Սիրոյ եւ Հայրենի երգեր: Այդ ուսումնասիրութիւնը հրատարակուեցաւ Յառաջի մէջ: Այսօր կը ներկայացնենք վիճաբանութիւնները:

Արման.— Ինծի ծանօթ էին այս երգերը, ինչպէս անոնց հեղինակը: Աճէմեանի զգայութիւնները անկեղծ չեն, այս պատճառով երբեք չէ յաջողած: Ան ապաւինած է բառերուն:

Տիկ. Լաս.— Միջակ գրող մը: Նարդունի ի զուր կը յոգնի ճանչցնել զայն: Եւ յետոյ Նարդունի ի՞նչպէս կը մօտեցնէ Աճէմեանի երգերը եւ մեր ժողովրդական երգերը:

Վ. Շուշանեան. — Սխալ է կարծել թէ Աճէմեան չէ ուսումնասիրած արուեստը: Առանց Աճէմեանի գրականութիւնը վերլուծելու եւ առանց զայն պաշտպանելու, կ'ուզէի ըսել թէ Նարդունի հակասութեան մէջ կ'իյնայ, երբ կ'ըսէ թէ Աճէմեան դասական է, եւ միստիկ շունչ մը ունի: Այս երկու դպրոցները կը ժխտեն իրար: Նարդունի լաւ ճշդեց թէ Աճէմեանի դասականութիւնը աւելի ֆրանսական երես ունի, թերեւս ակնարկեց Գորնէյլի, Ռասինի:

Շ. Նարդունի.— Ոեւէ գրական դպրոց զուտ չէ: Ամէն դպրոց իր մէջ կ'ընդունի նոյնիսկ հակառակ հոսանքներ: Այսպէս, գրականութեան պատմութեան բազմաթիւ գիրքեր բոլոր ներկայացուած դէմքերը կը պտտցնեն զանազան դպրոցներու մէջ: Ֆրանսի եւ Ֆլոպէրի անունները կարելի է գտնել տարբեր քանի մը հոսանքներու մէջ: Աճէմեան դասական է, եւ միստիկ շունչ մըն ալ, թեթե՛ւ, կը ծփայ վրան:

Ոմանք կը ներեն բառերու կրկնութեան մէկ հատածի մէջ: Տարբեր է ամէն հատածի տալ անկախութիւն, եւ կրկնել հատածը, որ ամբողջ է, եւ տարբեր է՝ կախեալ ձգել հատածը ածականով, եւ կրկնել զայն: Ոեւէ վարպետ չէ փորձած, եւ եթէ փորձէր, կը ձախողէր:

Գալով խիստ քննադատութեանց, կ'ուզէի ուշադրութիւնը հրաւիրել մեր ընկերներուն հետեւեալ կէտին շուրջ. — Շա՛տ քննադատներ ամօթով են մնացեր, երբ իրենց չհաւնածը, ժամանակ անցնելէ յետոյ, ուրիշներ պաշտեր են: Գրականութեան պատմութիւնը լեցուն է նման դէպքերով: Տարիքը մեծ դեր ունի, անակնկալի կը բերէ ամէնէն խորագէտ քննադատը: Զարնէք եւ ծանր ըսէք, երբ գրողը տարիքը առած է, իսկ միշտ սպասումի մէջ՝ դուռ մը բաց թողուցէք գրողի մը առջեւ, երբ երիտասարդ է: Եւ Աճէմեան, եթէ ձախողած էջեր ունի, յաջող քերթուածներ ալ ունի: (Դժբախտաբար, իր շատ յաջող ու հին քերթուածները չեն երեւարայս գրքոյկին մէջ:) Յետոյ դեռ երիտասարդ է: Ես կը սպասեմ:

ՏԻՐԿԱԹԻՆ

ՉԱՑՆԻՐ ԳՈՒԽԱՌՆԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ՈՒԹԱՄՍԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ 30 Յունուար — Կիրակի կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Գաւառ. Ժողով, Ս. Յարութիւն մատրան մէջ: Ներկայ էր երեսփոխաններէն մեծամասնութիւնը, ինչպէս եւ ունկնդիրներ: Ատենապետ Պ. Լ. Մեսրոպ ընդարձակ զեկոյց մը տուաւ վարչութեան ութամսեայ գործունէութեան մասին՝ բարոյական թէ նիւթական:

Այդ զեկոյցէն բացորոշապէս պարզուեցաւ, թէ վարչութիւնը լուրջ ու լրիկ աշխատութեամբ եւ համբերաշխօրէն, ոչինչէն սկսելով կրցած է բաւական շօշափելի եւ օգտակար գործ կատարել: Ընդունելով հանդերձ որ թերութիւններ ալ ունեցած կրնայ ըլլալ, վարչութիւնը պիտի ջանայ որքան կարելի է արագօրէն սրբագրել զանոնք, ինչպէս շեշտեց զեկուցաբերը:

Ամփոփ պատկերը տալու համար այդ աշխատութեանց, եւ ձեռք բերուած արդիւնքներուն, ըսենք թէ վարչութիւնը նախապէս քննելով գաղութի բազմապիսի պահանջները, ստեղծած է երեք լրացուցիչ բաժիններ,— 1) Ուսումնական խորհուրդ, 2) Աղքատախնամ, 3) Եկեղեցիի հոգաբարձութիւն, ամէն մէկը, անհրաժեշտ իրաւասութիւններով օժտուած: Ուսումնական խորհուրդը, վարչութեան հետ համախորհուրդ, արդիւնաւոր գործեր կատարած է կրթական խնդիրը վայել մակարդակին հասցնելու համար: Դպրոցներու տեւականութեան համար հարկ զգացուած է, նախ օրինականացում կամ պաշտօնական ճանաչումը դպրոցներու: Բայց նկատի առնելով երկրին օրէնքները, աշխատած են կրթական նախարարութեան Մարսէյլի ներկայացուցիչին բարեացակամութեան դիմել: Արդիւնքը այն եղած է, որ դպրոցները իրենց ներկայ վիճակը պիտի պահեն, մինչեւ որ կրթական նախարարութեան եւ իր ներկայացուցիչին միջեւ համաձայնութիւն գոյանայ:

Դպրոցներու ներքին կարգ ու սարքերուն եւ ուսուցման կանոնաւորման մէջ ալ գնահատելի աշխատութիւններ կատարած է Ուսումն. խորհուրդը:

Աղքատախնամը, որ առանց սանթիմի գործի ձեռնարկած էր, իր ժրաջան անդամներուն աշխատութեան շնորհիւ, յաջողած է ապահովել 6514 Ֆր. պիւտճէ մը եւ անմիջական օգնութեան հասած է այքատներու, հիւանդներու, կարօտ աշակերտներու եւայլն, մինչեւ 5248 Ֆր. ծախսելով անոնց համար: Այս տոթիւ զեկուցանողը վարչութեան անունով շնորհակալութիւններ յայտնեց Պ. Պ. Տօքթ. Քէչեանի եւ Ա. Անտոնեանի: Հոգաբարձութիւնն ալ օգտակար դեր կատարած է: Վերջնապէս դատելով թէ՛ զեկոյցէն եւ թէ արդէն հրատարակուած ութամսեայ (18 Մայիս 1927 — 18 Յունուար 1928) հաշուեկշիռէն, կը գտնենք որ իսկապէս արդիւնաւոր գործ կատարած է վարչութիւնը:

Ինչպէս հաշուեկշիռէն ալ կ'երեւայ, նախորդ վարչութիւնը, բացի քանի մը աւանդ արժեթուղթերէ, իբրեւ ժառանգութիւն փոխանցած է ներկայ վարչութեան միայն 83 Ֆր. 50 սանթիմ, իսկ արդի վարչութիւնը, կրթական եւայլն գործեր կազմակերպելով եւ զարգացնելով հանդերձ, կրցած է իր պիւտճէն հաւասարակշռել: Այսպէս՝ մուտք ունեցած է 92,026 Ֆր. 95 սնթ. եւ ելք 84,284 Ֆր. 65 սանթիմ, որով այժմ պատրաստ դրամ ունի 7,742 Ֆր. 30 սանթիմ:

Հաշուեկշիռը մանրագնին աչքէ անցընող մը, առանց յետին մտքի, կը կարծեմ թէ չի կրնար գտնել կէտ մը, որ աւելորդ մսխում պարզուցանէ: Ընդհակառակն խնամուած աշխատանք՝ միջին վարձատրութիւն եւ խնայողական սիստեմ կը տեսնուի հոն:

Վերջացնելէ առաջ ըսեմ, որ Վարչութեան զեկոյցէն պարզուեցաւ նաեւ թէ — եւ գիտենք արդէն — Նախորդ հովիւ Մամբրէ վարդապետ, առանց օրէնքի եւ հրամանի կամ վարչական կարգադրութեան անսալու, քանի մը ամիս շարունակ հոս ու հոն հոգեւոր գործեր կատարած է, յափշտակելով եկեղեցիին ու ժողովուրդին իրաւունքները: Առաւ-փախաւ վարդապետը, կարգ մը սադրանքներով գացած է նաեւ ազգին ընդհանուր շահերուն դէմ:

Այս իրողութիւնները արձանագրելէ յետոյ, այլեւս աւելորդ է զբաղիլ փարիզեան կարգ մը թերթերու վայրահաչութիւններով, որոնցմէ ամէն մարդ զզուած է արդէն: Եթէ օգտակար ըլլալ կ'ուզեն, թող գործի լծուին: Ասպարէզը բաց է:

Կ. ՍԵՒԵԱՆ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՌՕՆԻԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռօնիի խումբը լաւ յաղթանակ մը տարաւ Villemomble Sportի 1B խումբին դէմ, ֆրանսական դաշտին վրայ:

Ա. կիսախաղին հաւասար խաղարկութենէ մը վերջ, մերինները յաջողեցան 1ի դէմ 2 նշանակէտ շահիլ: Բ. կիսախաղին աւելի արագ խաղարկութիւն մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին երկու կողմերն ալ մեծ ճիգեր ըրին յաղթանակը խլելու համար: Մերինները յաջողեցան երրորդ նշանակէտ մը եւս շահիլ, որմէ քիչ վերջ Ֆրանսացիները շահեցան երկրորդ նշանակէտը: Խաղը վերջացաւ հայ խումբին յաղթութեամբը 2ի դէմ 3 նշանակէտով: Գնահատութեան արժանի էին Ռօնիի վարիչները, որոնք մեծ եռանդով փարած են գործին եւ ջանք չեն խնայեր իրենց մասնաճիւղին յառաջդիմութեան համար:

* * * Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի մասնաճիւղի խումբը որ մրցեցաւ S. S. Primevèreի պահեստի խումբին դէմ, յաղթեց 1ի դէմ 3 նշանակէտով:

* * Շավիլի Ա. խումբը, որուն վիճակուած էր մրցիլ C. A. Nogentaisի երկրորդ խումբին դէմ, պարտուած է 0ի դէմ 2 նշանակէտով: Սոյն մրցման ֆրանսական խումբը կատաղի խաղարկութիւն մը ունեցած է հայ խումբին դէմ, եւ երկու հայ խաղացողներ ոտքերէն կից ստանալով չեն կրցած շարունակել խաղը:

Գ. Գ.

* *

ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ.— Մեզ կը տեղեկացնեն թէ Փարիզի մէջ 1927 Դեկտեմբեր 26ին կազմուած է Արարատ Մարմնամարզական Միութիւն մը (Association Athlétique Arménienne) նախկին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի անդամներով, վաւերացուած՝ Ֆէտէրասիոնի եւ կառավարութեան կողմէ: Ունի նաեւ մարզադաշտ մը St. Leu la Forêtի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՄԵՂՔԸ.— Ինչպէս գրեցինք, Իվրիի քաղաքապետը, Տօքթ. Պուլթրուա, հակառակ օրէնքին, կը վիժեցնէր այն մոլորած աղջիկները, որոնք մեղքի մը պտուղը ունէին իրենց մարմինին մէջ:

Ոստիկանութիւնը չէր գիտեր թէ ո՞վ էր այդ յանդուգն բժիշկը: Անցեալ ամիս 17 տարեկան աղջիկ մը եւս զաւակ ձգելու համար դիմած էր Տօքթ. Պուլթրուայի, որ յաջող գործողութիւն մը կատարած էր: Լուրը կը հասնի ոստիկանութեան, որ կուգայ խիստ հարցաքննութեան ենթարկել աղջիկը:

Աղջիկը կը խոստովանի եւ կը մատնէ բժիշկը, որ ազատած էր զինք: Տօքթ. Պուլթրուա կ'ուրանայ ամէն բան: Իբրեւ քաղաքապետ, կը յաջողի սուտ վկաներ ալ գտնել: Սակայն ստախօսին մոմը կը մարի դեռ չլուսցած: Հարցաքննիչ դատաւորը կոչնագիր մը ղրկած էր իրեն: Տօքթ.ը կինը եւ աղջիկը կ'առնէ, ինքնաշարժ կը նստի դատարան երթալու համար: Ցանկարծ, մոռցուած թուղթ մը առնելու պատրուակով՝ կառքէն դուրս կը ցատկէ եւ սենեակ կ'ելլէ: Արձանակ մը կը գոռայ վերէն: Կինը դողահար կը վազէ վեր: Տօքթ. Պուլթրուա անշունչ ինկեր էր գետին: Գնդակը մտեր էր ականջէն եւ ելեր էր միւս կողմէն:

ԲՌՆՈՒՆՑՔԸ.— Փոնսէ, 50 տարեկան, չափազանց կապուած էր կնոջը դէմ: Գինի խմեց, աւելի կապուեցաւ: Նախ հրաւիրեց, որ կինը իրեն ընկերանայ մինչեւ մօտակայ գինետունը, խմելու համար: Կինը ընդդիմացաւ: Փոնսէ նորէն բորբոքեցաւ եւ սաստիկ բռունցք մը զարկաւ կնոջ փորին: Խեղճ կինը մեռաւ: Երբ ձերբակալեցին Փոնսէ յայտարարեց.

— Կինս մեռաւ ծերութեան պատճառով: 65 տարեկան էր: Կ'ուզէի՞ք, որ աւելի՞ ապրէր:

Ոստիկանները բանտ նետեցին այս շնական ու գինով մարդասպանը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 29 Յունուար.— Ի գիտութիւն բոլոր հայրենակիցներու, հրապարակաւ կը յայտարարենք որ Մարսէյլի մէջ երեք տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Ծովք Երիտասարդաց Յառաջդիմասէր Միութիւնս, իր վերջի երեք անդամական ժողովներու քննութեամբ պարզեց որ հօկի քանի մը անդամներ երկար ատենէ ի վեր խաթարելով միութեան բոլոր սկզբունքները, ջանացած են հօկի բոյն դարձնել զայն: Ասոր վրայ Մարսէյլաբնակ Ծովքցիներուս մեծամասնութիւնը իր վերջի ժողովով որոշեց առայժմ լուծել միութեան կազմը մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն, երբ կրկին պիտի յայտարարուի մամուլով:

Ստորագրութիւններ.— 1. Մ. Մըլիեան, 2. Հ. Ներսէսեան, 3. Յ. Նաւարեան, 4. Գ. Քէնտէրեան, 5. Մ. Ֆոլլոյեան, 6. Ղ. Շուշանեան, 7. Գ. Տէր Ներսէսեան, 8. Ս. Գոչալեան, 9. Գ. Թութէլեան, 10. Կ. Թութէլեան, 11. Յ. Տէր Ներսէսեան, 12. Կ. Խրայեան, 13. Յ. Քէնտէրեան:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Բաւական վտանգաւոր ու անխորհուրդ քայլ մըն էր որ կ'առնէինք:

Շոգեկառքին մէջ քիչ մնաց որ անխոհեմութիւն մը գործէի: Նրբանցքին մէջէն անցաւ մարդ մը, որուն դէմքը՝ կոնակէն, կը յիշեցնէր Իշխանը: Բերանս բացի, այն կանչելու համար: Թերեւս մըն ալ ճիշդ հետք մը գտած էր: Մարդը ետին դարձաւ ինքնաբերաբար,— ուսուքիի սիրահար Անգլիացիի կարմիր երեսներ եւ չէկ մազեր: Ակնոց ունէր, բայց ամէնէն... Անիկա շարունակեց իր ճամբան՝ նրբանցքին մէջ, կարծես թէ իր ուղեւորն ուղղելով կառախումբ (քոմ-փարթիման) կը քննէր: Հասանք Ցիւսէլտորֆ: Պանդոկին մէջ, առաջին մարդը՝ որուն հանդիպեցանք, եղաւ այդ Անգլիացին, ամէն ատենէ աւելի լուսաւոր իր սիրուն կարմիր երեսներով:

Որոշեցինք իսկոյն ժողովին վայրը ճշդել: Երբ ժողովատեղի որոշուած գզեակը ինքնաշարժով քանի մը ժամ հեռու կը գտնուի Ցիւսէլտորֆէն, Հռենոսի մէկ դարձուածքին դիրքուկ ու անմշակ ցցունքին վրայ, անտառախիտ բարձունքներուն մէջ: Արշաւանքը պիտի կատարէինք այլեւս դասական դարձած լոնտոնեան զբօսաշրջիկներու նման, որոնց ձեւը առած էինք:

Գզեակին հասնելու համար, պէտք էր ձգել քէօլն-Մայանս մեծ պողոտան: Բաւական թաւարդներէ վերջ նշմարեցինք պալատը այն ատեն վերանորոգուած որ արդիական կը թուէր, հակառակ որմածերպով լեցուն իր քմածին պարիսպներուն, պառաժներով շինուած իր պատշգամին, որ կը տիրապետէր գետին դեղին ընթացքին: Կեդրոնական աշտարակ մը, դիտարանով, կը տիրապետէր վայրենի լեռներու հորիզոնին վրայ: Շուրջը՝ անտառներ... Անպատճառ հսկողութիւն մը հաստատուած ըլլալու էր արդէն անոր բոլորտիքը:

— Աքանչելի դիրք մըն է ասիկա, հետաքրքիր մարդոց առիթ տալու համար ու երթան տեսնելու թէ Նիպէլունկեններու ոսկին միշտ Հռենոսի յատակն է, մրմռաց Բորիս:

Մեր ինքնաշարժին մեքենավարը բացատրեց.— Ուրուականներու բոյն մըն է ասիկա... քայգէրը երբեմն երբեմն կը սիրէր հոս գալ հետեւորդներով, որոնց մէջ ոչ մէկ ատեն կին չէր տեսնուած... Հոս մէկ գիշեր միայն կը մնար, եւ կ'ըսեն թէ այս շրջանին մէջ քաղաքական մեծ ծրագիրներ կ'որոճար անիկա...

Բորիս հեգնական ակնարկ մը ունեցաւ: Այն վայրկեանին երբ կէս դարձուածք մը ընելու վրայ էինք, պանդոկին Անգլիացին կրկին երեւցաւ, եւ գնաց քաշելու մուտքի դրան զանգակը:

— Մելամաղձոտ գզեակ, ըսաւ բերանը մեզի դարձուցած եւ սիրալիր շեշտով մը:

— Մեր Անգլիացին բաւական յամառ կը դառնայ, ըսաւ Բորիս ջղայնոտ եղանակով մը. ինչպէ՞ս կրցաւ մեզի հետ միեւնոյն ատեն հոս ըլլալ:

Ինքնաշարժին մեքենավարը՝ որ մինակնեց Անգլիացին տարած էր, մեր անցնելու պահուն թեթեւ մը սուլեց, ինչ որ սարսռացուց Բորիսը, բայց ինքզինքին տէր եղաւ ու գիս կառքին մէջ հրեց:

— Ցեսա՞ր այդ մեքենավարը, ըսի:

Անիկա մրմնջեց.

— Ձիս ազատ ձգէ՛ եւ զգուշացի՛ր տեսած մարդիկդ ուշադիր քննելէ:

Բորիս որոշեց Ցիւսէլտորֆ չվերադառնալ եւ յաջորդ գիշերը գիւղը սպասել: Ինքնիրենս խորհեցայ որ ասիկա շքեղ անխոհեմութիւն մըն էր, բայց Բորիսը հետզհետէ աւելի խորհրդաւորութեամբ կը շարժէր — անպատճառ որոշ յատակագիծ մը ունէր ան, եւ ինծի ոեւէ բան չէր վստահեր:

Ժամադրութեան ժամը հասաւ:

Կէս գիշերէն առաջ ինքնաշարժով հասանք գզեակին մօտ: Մեր մեքենավարը հրաման ստացած էր մեզի սպասելու: Ընդունեցանք ոչ թէ սովորական օրերու բարեացակամ պահապաններու կողմէ, այլ Մահուան նախկին հիւսարներու (հեծեալ) հասակով ծառաներու, հիւսարներ՝ որոնք գերման բանակին ամէնէն գժնէ զօրախումբը կը կազմէին: Մեր կաշիէ հագուստներուն օձիքները վեր ցանուած էին եւ կը ծածկէին մեր դէմքը: Բորիսը, Պրասքովիայի հրահանգներուն համաձայն, անոնց երկարեց պայմանագրական թիւերը: Հետզհետէ եկողները կ'առաջնորդուէին այն փոքրիկ սրահները, ուր դրուած էին փիլոնները, ուրիշ դարերու այդ սեւ պատմուճանները, որոնք դարձեալ կը գործածուին թէ՛ Արեւելքի եւ թէ սա երիտասարդ ու «ստեղծագործ» Միացեալ Նահանգներուն մէջ, ուր Քու-Քլուքս-Քլանը կը պատրաստէ գոթական խորհրդաւոր ոստիկանութեանց օրէնքը:

(Շար.)

«մեր կենաց», պատասխանեցին ներկաները խլացնող աղաղակով մը, մինչ բազուկները կը բարձրանային հռոմէական ողջոյնը տալու:

Մուշի Իլիաս Սամին ալ գնդակահար

Էնկիւրիի Ընդհ. Դատախազը, Ազգային Մեծ Ժողովի սնտուկի գեղծումին շուրջ կատարած իր քննութեանց վրայ, դիմում կատարած է Ազգային Մեծ Ժողովի Նախագահութեան, որպէսզի ջնջուի ձեպէլը Պէրէքէթի երեսփոխան Ալի Րիզա եւ Պիթլիսի երեսփոխան Իլիաս Սամի պէյերուն երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը: Տխրահռչակ Իլիաս Սամի Մուշի եւ շրջանի հայութեան ջարդարարն է:

Վէնիզէլոս հայ արհեստաւորներու մէջ

Վէնիզէլոս Յունուար 25ին այցելած է Ֆալերոյի յախճապակիի արհեստանոցը, ուր մեծ մասամբ կ'աշխատին հայ արհեստաւորներ: Նախկին վարչապետը Թուրքերէն լեզուով խօսած է Հայերուն հետ, գնահատելով անոնց աշխատանքը եւ Յունաստանի մատուցած ծառայութիւնը:

Ճերմակ Ռուսերը պիտի մնան Պոլսոյ մէջ

«Սօն Սաաթ» կը տեղեկանայ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ Պ. Շլէմէրի կատարած ձեռնարկներուն հետեւանքով, Թուրք կառավարութիւնը հաւանած է որ Սպիտակ Ռուսերը տարի մը եւս Թուրքիա մնան:

Լօզանի դաշնագրին շուրջ

Պոսթոնի «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթըր» թերթէն քաղելով, «Սօն Սաաթ» կը գրէ թէ հակառակ նախապէս տրուած որոշումին, Արտաքին Յանձնաժողովը հրաժարած է Լօզանի դաշնագիրը վերստին Ամերիկ. Ծերակոյտին ներկայացնելէ: Ուաշինկթընի արտաքին նախարարութիւնը սկսած է պատրաստութիւններ տեսնել՝ Թուրքիոյ հետ նոր դաշնագիր մը կնքելու համար:

Ֆրանսեւսերպ նաւային համաձայնութիւն

«Ճոռնալէ տ'Իթալիա»յի Պելկրատի թղթակիցը կը գրէ թէ Ֆրանսայի եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ կնքուած է նաւային գործակցութեան մասին համաձայնութիւն մը, հետեւեալ հիմերու վրայ.—

1. Ֆրանսա նաւային մարմին մը պիտի ղրկէ Եուկոսլաւիա: 2. Եուկոսլաւիա մեծապէս պիտի աւելցնէ թիւը այն նաւային սպաներուն, որոնք Ֆրանսա կը ղրկուին իրենց ուսումը կատարելագործելու համար: 3. Ֆրանսա պիտի կազմակերպէ Եուկոսլաւ նաւատորմ մը՝ բաղկացած միայն թեթեւ մարտանաւերէ եւ ընդծովեաներէ: 4. Ֆրանսա նաւարան մը պիտի հաստատէ Քաթթարոյի բերանը: 5. Ֆրանսա պիտի կազմակերպէ Եուկոսլաւ ջրօդանաւերու սպասարկութիւն մը: 6. Եուկոսլաւիա արագօրէն պիտի ամրացնէ Ադրիականի եզերքները: 7. Եուկոսլաւիա յանձնառու կ'ըլլայ բացարձակապէս Ֆրանսայէն գնել իր նաւային ռազմանիւթերը: 8. Ֆրանս. և Եուկոսլաւ. ծովային սպայակոյտները տեւական շփման մէջ պիտի ըլլան: 9. Պատերազմի պարագային, Եուկոսլաւ նաւատորմը ֆրանս. նաւատորմի հրամանատարութենէն կախում պիտի ունենայ:

Այս լուրերը կը հրատարակենք վերապահութեամբ:

Շոգենաւի ընկղմում Մարմարայի մէջ

Առջի օր Մարսիլիա հասաւ «Քարամանի» շոգենաւը, որուն նաւապետը կրէկորի կը պատմէ հետեւեալը.—

Յունուար 28ի առտուան ժամը 2ն էր, երբ Մարմարայի մէջ օգնութեան կոչեր ստացանք Նորվեկեան «Կրոնկ» շոգենաւէն: Մօտեցանք այս վերջինին, որ երեք նաւակներ ծով իջեցուց և քանի մը վայրկեան վերջ «Կրոնկ»ի նաւապետը «Քարամանի»ի մէջ էր: Անիկա պատմեց թէ քիչ առաջ իրեն բախած էր Թրքական նաւ մը, որ շարունակած էր իր ճամբան՝ հակառակ «Կրոնկ»ի օգնութեան նշաններուն: Մեր աջակցութեամբ, Նորվեկիացի նաւապետը յաջողեցաւ շարժման մէջ դնել իր նաւը: Անոր ընկերացանք մինչեւ առտուան ժամը 8: Այդ պահուն անոր մեքենայքները փլան եւ «Կրոնկ» եզերքին վրայ խրեցաւ: Քանի մը ժամ վերջ, ուրիշ Նորվեկեան ազատարար նաւ մը եկաւ եւ «Քարամանի» շարունակեց իր ճամբան:

Ապահովագր. Ընկերութեանց դրամները

Թուրք կառավարութիւնը որոշած է լուրջ երաշխաւորութիւններ առնել ապահովագրական ընկերութիւններէն, որպէսզի ժողովուրդին շահը ապահովուի ամէն կերպով: Պայման դրուած է որ իւրաքանչիւր ընկերութիւն 100,000 ոսկի պահ դնէ Թրքական դրամատան մէջ: Առաջարկուած է այս 100,000 ոսկին չորս մասի բաժնել, եւ մէկ-մէկ բաժին յանձնել հետեւեալ դրամատուններուն.— Գործի («Իշ»), Երկրագործական, Ատափազար եւ Օսմանեան: Այս դրամատուններն ալ փոխադարձաբար իրարու երաշխաւոր պիտի ըլլան:

*** «Ճիւմհուրիյէթ» կծու բառերով կը յարձակի կարգ մը օտար ընկերութեանց վրայ, ըսելով թէ անոնք «յանդգնութիւնը ծայրայեղութեան հասցուցած են, իրենք զիրենք «քափիթիւլասիօն»ներու շրջանին կարծելով»: Այդ ընկերութիւնները Թուրքին հացը կ'ուտեն, բայց ապերախտ կը շարժին Թուրքին դէմ: Օրինակ, Գաուրգիւղի Կազի Ընկերութիւնը կարեւոր պաշտօններ եւ լեցուն ամսականներ սահմանած է իրենց հայ եւ յոյն պաշտօնեաներուն, իսկ Թուրք ծառայողներու հանդէպ խիստ ընթացք մը կը բռնէ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ գործակալութիւնը կը հերքէ Հարաւային Ռուսիոյ մէջ գիւղացիներու ապստամբութեան եւ Խրիմի ծովեզերքին ականներով փակուելու լուրերը: «Տէյլի Նիւզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կ'ըսէ սակայն թէ՝ հակառակ խորհրդային այս հերքումներուն, Թուրք նաւային իշխանութիւնները կը յանձնարարեն նաւապետներուն՝ զգուշական միջոցներ ձեռք առնել ռուսական նաւահանգիստները մտած ատեն:

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ երեք պետութիւնները՝ Ռումանիա, Չեխօ-Սլաւաքիա եւ Եուկոսլաւիա Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով խնդրեցին քննութիւն բանալ Իտալիայէն Հունգարիա ղրկուած գնդացիրներու մասին: Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը իր Մարտի նստաշրջանին օրակարգի վրայ պիտի դնէ այս խնդիրը:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

վաղը Շբ. ժամը 8.30ին, 84, Ռիւ Շաբ, «Պօն Թէատր»ի մէջ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն, ղեկավարութեամբ դերասան Մ. Մարութեանի եւ մասնակցութեամբ պարուհի-դերասանուհի Օր. Ասիա կոստանեանի եւ տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն:

կը բեմադրէ ՌԱՖՖԻԻ «ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ» (Տրամը 4 արար)

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ՕՐ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՄՈՒՍԷԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Փարիզ 29 Յունուար 928

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Հրայր խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salles des Noces: Կը խօսի Ընկ. Վազգէն Շուշանեան:

Ալֆօրվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խօսի Ընկեր Աշոտ:

Պուա Քոլոնպի Եռագոյն խումբի ժողովը վաղը Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Փուժէ-սիւր-Արժանի Վռամեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի իրիկուն ժամը 2ին, ընկ. Կ. Մանասէլեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Քանի Կայծակ խումբի ընկ. ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 1.30ին, իր հաւաքատեղին:

Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 9ուկէսին, Հայ Ժողովրդային Լսարանին մէջ:

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Մարսէյլի Քրիս խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին.

Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան հրապարակային դասախօսութիւնը՝ այս Կիրակի ժամը 10ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք իր սրահին մէջ: Դասախօս ընկ. Վազգէն Մարտիրոսեան:

Մարսէյլի-Սէն Ժիւլիէնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը՝ այս Կիրակի ժամը 3ին, Պօմօնի հայկական պառին մէջ: Կը հրաւիրուին Սէն Ժիւլիէնի, Պօմօնի եւ Մօնթօլիվէի հայրենակիցները:

Պիտի դասախօսէ ընկ. Ազգին, Ատրպատականի հերոսամարտը եւ Հայերը:

Մարսէյլի «Վռամեան» կոմիտէն իր Մուրատ, Հրայր, եւ Ընկեր կարօ խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 5ին, նախապէս որոշուած վայրը: Ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. կոմիտէի անդամները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ.Մ.Ը.Մ.Իփարիզի ընդհ. ժողովի դիւանը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հին ու նոր անդամները եւ սկաուտները վաղը Շբ. ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարան: Խիստ կարեւոր հարցեր եւ ընտրութիւն վարչութեան:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 131 Rue Fbg. de Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՍԻԱԿԱՆ պարի խումբ մը (երկսեռ) եւ արեւելեան նուագախումբ մը կազմուելու վրայ են: Կը հրաւիրուին թեկնածուներ: Դիմել դերասան խան Առաքելեանի, 12 Rue Lemercier, Paris (17e).

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յայտնել Յառաջի խմբագրութեան նոր հասցէն Մանուէլ Մարտիրոսեանի, որ կը բնակէր 4, Rue Perolier, Gap (H. A.)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(Պաշտօնական ազդ. Առաջնորդարանի)

Յառաջիկայ 12 Փետրուար, Կիրակի օր տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Հայոց նոր եկեղեցւոյ հիմերու օրհնութեան եւ Ս. Օծման հանդիսաւոր արարողութիւնը, նախագահութեամբ վեհափառ առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Գրիգորիս Ս. Եպիսկ. Պալաքեանի:

Նոյն օրը քահանայից դասը ամբողջ ներկայ պիտի ըլլայ եւ մասնակցի հանդիսութեանց: Հետեւաբար շրջանի ժառուները գոց ըլլալով, կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջակայից հոգաբարձութիւնները ի պաշտօնէ, ինչպէս եւ բոլոր հայրենակիցները:

ԺԱՄԱԿԱՐԳ.— 1. Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Ս. Պատարագ, Մարսէյլի Հայոց Ս. Յարութիւն մատրան մէջ, 90, Rue Stanislas Torrents, ժամը 9—10.30:

2. Յաւարտ Ս. Պատարագի, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս հիմնադիր բարերար Պ. Վահան Խորասանճեանի ննջեցելոց համար, ժամը 10.30-11:

3. Հանդիսաւոր օրհնութիւն եւ օծում նորակառոյց եկեղեցւոյ 16 հիմնաքարերու, ըստ Հայաստանեայց առաքելական Ս. եկեղեցւոյ օրինաց, ժամը 11-12, նորաշէն եկեղեցւոյս հողին վրայ, ի Ave. de Prado, Château des Fleurs:

4. Քարոզ ժամը 12-12.30ին, նորաշէն եկեղեցւոյ ընդարձակ պարտէզին մէջ:

Օրուան կարգապահութեան պիտի հսկէ, Սկաուտներու Նորակազմ խումբը:

(Կնիք)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն Ֆլօրիայի մէջ 9-10, Հայոց Պատմութիւն, (փրոֆ. Ադոնց):

10-11' Հոգեկան ախտաբանութիւն (փրոֆ. Աղաանեանց):

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ

Փետրուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ: Վիճաբանութիւն Համաստեղի գրականութեան մասին: Կը նախագահէ Պ. Շ. Միսաքեան: Պաշտպան կողմէն Պ. Պ. Ա. Ջամալեան եւ Կ. Սասունի: Հակառակորդ կողմէն Շ. Նարդունի եւ Օհան Կարօ:

Նկատի ունենալ այս Թուականը:

ԳՏՆՈՒԱԾ «Յառաջ»ի միջոցաւ. Արմենակ Խիկարեանի կողմէ փնտռուած Գառնիկ Բուիկեանի հասցէն է՝ Hôtel du Midi, Auch, Gers.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՇԱԲԱԹ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928
4 FÉVRIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 562 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԷՐ ԵՂԷՔ ՁԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Քանի մը ամսուան ընթացքին, երրորդ թէ չորրորդ անգամն է որ ուշադրութիւն կը հրաւիրենք յունահայ գաղութին վրայ։

Մէկ օրէն միւսը՝ կասկածելի երեւոյթներ, և նոր հոգեր։

Կա՛մ Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ հարցարանն է որ յուզում կը պատճառէ։ կամ՝ քանի մը շրջորթներու «եւյթ»ը — կարմիր թուղթիկ, խորհրդային հպատակութիւն։ Եւ կամ, սեւագլուխի մը նոր շահատակութիւնը, որ կը ձգտի խանգարել հաստատուած կարգ ու սարքը։

Զարագուշակ է վերջին թղթաբերն ալ։

Աթէնքի մեր թղթակիցը գրեց թէ կառավարութիւնը վերսկսած է լրջօրէն զբաղիլ գաղթականութեան իրական կացութեամբ։

«Բոլոր հայ գաղթականները պէտք է արձանագրուին, յայտնելով միանգամայն իրենց Յունաստան մնալու կամ Հայաստան եւ այլուր մեկնելու փափաքը»։

Այս իմաստով հրահանգ տրուած է, կ'ըսեն։

Աթէնքի մեր պաշտօնակիցն ալ կը քրքրէ այս խնդիրը, միեւնոյն ատեն խոստովանելով թէ պաշտօնապէս բան մը չի գիտեր կառավարութեան տրամադրութեանց մասին։

«Այսպէս թէ այնպէս, կառավարութիւնը կ'ուզէ արմատապէս լուծել գաղթականութեան խնդիրը»։

Եւ որովհետեւ մարդ բան չի գիտեր — ոչ իսկ Աթէնքի Ազգ. Վարչութիւնը — բերնէ բերան շրջան կ'ընեն վրդովիչ զրոյցներ.

— Մեզ Հարաւային Ամերիկա պիտի ղրկեն։ կամ՝ Կովկաս։ Եւ կամ, պիտի հարկադրեն որ յունական հպատակ ըլլանք։

Երբեմն ալ «բեռ» մը թօթուելու ձեւեր են։

Ու թերեւս կառավարութիւնը երբեքն ալ միաժամանակ պիտի փորձէ, վերջնապէս լուծելու համար գաղթականութեան խնդիրը (հայ եւ ռուս)։

Բայց ինչո՞ւ իրար անցնիլ այս կարգի տրամադրութիւններէ, փոխանակ լուրջ և հաստատուն կեցուածքով մը գործելու և փրկելու կացութիւնը։

Ինչո՞ւ բուն աղբիւրէն չիմանալ ամէն բան, և կանխել դժբախտ անակնկալներ։

Եւ ինչո՞ւ, վերջապէս, միանգամ ընդ միշտ չյայտնել կառավարութեան՝ մեր դիրքը, — կ'ուզենք մնա՞լ թէ երթալ. հպատա՞կ դառնալ թէ այսպէս քաշքշել։

Ուրիշ ատեն ալ ըսած ենք, — Յունաստան եւ միւս մանր երկիրները տեսակ մը բեռ համարելով օտար գաղթականութիւնը, միշտ առիթէն կ'օգտուին, Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար։

Աթէնք շատ լաւ գիտէ թէ ո՛րքան հայ գաղթական մնացեր է Յունաստանի մէջ, թէ ի՛նչ կ'ընեն անոնք, թէ երկիրը ո՛րքան կ'օգտուի, գոնէ տնտեսապէս, անոնց ներկայութենէն։

Բայց, զանազան ազդակներ, քաղաքական կամ կուսակցական տեսակէտներ վարագոյր կը քաշեն բուն իրականութեան վրայ, եւ միշտ կ'արծարծուի խնդիրը, համաձայն օրուան պահանջներուն։

Այդ ազդակներէն մէկն է Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութիւնը ապահովելու խնդիրը։ Միւսը՝ յոյն գաղթականութեան համակրանքը շահելու ձգտումը։ Եւ վերջապէս, նոր փոքրամասնութեանց տաղտուկէն ազատելու հոգը։

Հինգ տարիէ ի վեր չհասկցանք թէ ո՛րքան քիչ գործ ունենանք ո՛ր եւ է կառավարութեան հետ, այնքան լաւ է մեզի համար։

Հինգ տարիէ ի վեր չսորվեցանք թէ՝ ոչ մէկ երկիր կը հանդուրժէ որ օտար բազմութիւն մը ամէն բարիք վայելէ, իսկ պարտականութիւններէն խուսափի։

Եւ հինգ տարիէ ի վեր չկրցանք ըմբռնել թէ՝ երկրի մը մէջ հաստատուելէ յետոյ, ուրիշ տեղ փնտռել, աչքերը մինչեւ հարաւ. Ամերիկա ուղղել՝ կասկածելի կը դարձնէ մեր լրջութիւնը։

Յունական կառավարութիւնը շատ լաւ գիտէ որ գաղթականները Հայաստան երթալ կ'ուզեն, բայց ճամբան գոց է։ Հետեւաբար, ուրիշ միջոց չունին, եթէ ոչ մնալ այնտեղ ուր իջեր են։

Եւ յետսյ, ամբոխային խուճապի գլխաւոր պատասխանատուները՝ օրուան վարիչներն են։

Յունահայ գաղութը առաջինն էր որ կազմակերպուեցաւ ներգաղթէն անմիջապէս յետոյ, և բաւական լաւ հիմերու վրայ։

Բայց, շուտով ծայր տուին խափանարար ձեռնարկներն ու խաչաձեւումները։ Եւ ամէն տագնապի ատեն, խղճալի վիճակ ունէր ազգային կոչուած իշխանութիւնը։

Կիրքերը մարեցան, ժողովուրդը պակսեցաւ, եւ այսօր քիչ շատ բնականոն կացութիւն կը տիրէ։ Իշխանութիւնն ալ չէզոքներուն ձեռքն է։

Լաւ. բայց ո՞ւր է իրենց գործունէութեան արդիւնքը։ Ո՞ւր է իշխանութիւնը որ հետեւի, հետաքրքրուի, գործէ ու վարէ։ Այսօր իսկ, առտուն կանուխ արթնցողը կառավարութեան կը դիմէ «ազգ»ի անունով։ Քոստ Մազլըմեան մը անգամ ինքն իր գլխուն գործ կ'եփէ։

Աթէնքի մէջ իշխանութիւն կա՞յ թէ ոչ։ Կա՞յ ամուր օրկան մը, որ ըմբռնէ, իւրացնէ գաղթականութեան դատը, որուն հետ կառավարութիւնը ուզէ հասկացողութեան գալ։

Երբ ամբողջ գաղութ մը իր գլխուն տէր չըլլար, կամ ունի գլուխ մը որ իր գործին տէրը չէ, ի՞նչ իրաւունքով կը մեղադրեն ուրիշները։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ինչպէս կը հաղորդէր երէկ, Աթէնքի մեր Թղթակիցը, նորէն մտահոգութեան մատնուած է յունահայ գաղութը։

Այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ, Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը նկատէ (24 Յունուար).

— «Հայ գաղթականներու քաղաքացիական անորոշ դրութիւնը լրջօրէն կը զբաղեցնէ հելլէն կառավարական շրջանակները։ Կ'ուզուի վերջնականապէս լուծել հինգ տարիէ իվեր առկախ մնացած գաղթականական խնդիրը, որ մղձաւանջ եղած է մեզի համար ալ։ Պաշտօնապէս ոչինչ գիտենք կառավարութեան տրամադրութեանց մասին, բայց պատճառներ ունինք կարծելու թէ շատ ալ նպաստաւոր չպիտի ըլլան անոնք, դատելով շարք մը երեւոյթներէ։

Այսպէս թէ այնպէս, այսօր, հանգրուանի մը առջեւ կը գտնուինք։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ արմատապէս լուծել գաղթականական խնդիրը։ Ըսողներ կան թէ հելլէն քաղաքացիութիւնը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ բոլոր Հայերուն համար։ Ուրիշներ կը հաւաստեն թէ՝ մեզ Հարաւային Ամերիկա փոխադրելու համար ձեռնարկներ կ'ըլլան։ Կայ նաեւ Կովկաս տեղափոխելու հաւանականութիւնը, ինչպէս յայտարարած է պետական պաշտօնատար մը։

Ո՞րը ճիշդ է կամ ո՞րը իրագործելի։ Չենք գիտեր։ Պաշտօնական շրջանակները բացարձակ լռութիւն կը պահեն, գործելով ձեռքի տակէ։ Կ'ըսուի թէ նոր արձանագրութիւններ պիտի կատարուին։ Ի՞նչ նպատակով, ի՞նչ բանի համար. — ոչ ոք գիտէ։

Այս հարցումներուն առջեւ բաց դուռ մը կայ մեզի համար. — դիմել կառավարութեան եւ պահանջել որ մեր ճակատագրի մասին ըլլալիք որ եւ է կարգադրութենէ նախապէս տեղեակ պահէ մեզ։

Սիրով պիտի ընդառաջէինք քաղաքացիութեան հրաւէրի մը, բայց մեր ամբողջ ուժով դէմ պիտի ըլլայինք Հարաւային Ամերիկաներու ծրագրին։

Ասիկա պէտք է ըսենք որոշ եւ վճռական կերպով։»

ԶՈՐԱԳԵՍԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Զորագեսի շինութիւններուն հսկիչը, Պարզեան, հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագրին (15 Յունուար).—

Հակառակ ցուրտ եղանակին, Զորագեսի շինութիւնները կը շարունակուին անընդհատ։ Արդէն աւարտած է բանւորական 15 տաղաւարներու շինութիւնը։ Այժմ սկսուած է Զորագեսի կամուրջին կառուցումը։ Տաղաւարներուն սենեակները բաւական ընդարձակ են, լուսաւոր եւ տաք։ Քաղաքամասին մէջ աւարտած են բոլոր անհրաժեշտ շէնքերը, — Ակումբ, ընթերցարան, բաղնիք, սեղանատուն, ճամբաներ եւայլն։ Շուտով կ'աւարտի շոգեկառքերու փապուղին Զորագեսի կայարանին մէջ, ուր պիտի բերուին շինութեան բոլոր նիւթերը։ Հոն պիտի հիմնուի մեծ մթերանոց մը։

Այս կայանէն մինչեւ Ղարաքիլիսա պիտի երկարի հեռաձայնի կապ մը։ Շուտով կը վերջանայ նաեւ ելեկտրական լոյսի հայթայթումը։

Բուժակայանը վերածուեցաւ բժշկական կայանի։ Անոր կից պիտի հիմնուի հիւանդանոց մը։

ՏՈՄՍԵՐ

ՈՉ, ԴԵՐԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԷ...

Օ՛, երեք տարիէ ի վեր, չէք կրնար երեւակայել թէ ի՛նչ համբերութեամբ, խելօք ու լաւ տղու մը պէս, ի՛նչ զարմանալի ու զուսպ համակերպութեամբ մը՝ գրպանեցի բո՛լոր մեղադրանքները, գանգատները, հեգնութիւնները, աւելի կամ նուազ չարամիտ ակնարկները, ծաղրերը...

Գիտէ՞ք ինչու...,

Որովհետեւ Թունդ ընկերվարական եմ..,

Որովհետեւ բարեացակամութեամբ մտիկ կ'ընեմ զիրենք կամ կը վիճիմ իրենց հետ՝ փոխանակ ուսերս թօթուելու եւ հեռանալու... կ'ըսեն՝

— Ի՛նչ «ընկերվարութիւն», ի՛նչ «Աշխատանք» եղբա՛յր, վա՛զ անցիր...

— Գլո՛ւխ տարիր, տղա՛ս, սա քու ընկերվարականներով...

— Ջե՞ռ ես առեր, վ.ա՛զգէն...

— Է՛հ, դերասանութիւն ես անում, էլի՛...

— Տղայ ես, տղա՛յ... դեռ խելքդ չի հասնիր, դեռ մարդ կ'ըլլաս... Նորոյթ է...

Ո՛չ, դերասանութիւն չէ, նորոյթ չէ...

Ո՛չ ալ երիտասարդութեան, խանդավառութեան, տաքարիւնութեան արդիւնք...

Հապա՝ տրամաբանական եզրակացութիւնն է բոլո՛ր տառապանքներուն որ մեզ զարկին ամբողջ կէս դարէ ի վեր, հապա՝ դրական արտայայտութիւնն է բոլո՛ր դժգոհութիւններուն որ ունինք...

Ըսած եմ ուրիշ անգամ։ Մարդոց՝ ընչազուրկները կան։ մենք ընչազուրկ ենք։

Ազգերուն՝ ընչազուրկները կան։ Հայ ժողովուրդը անոնցմէ է։

1914ին՝ մեծ ու ընդարձակ տուն մը ունէինք՝ բարեկեցիկ գիւղաքաղաքի մը մէջ։ 1914ին՝ հայրենիք մը ունէի։ Ու նաեւ ընտանիք։ Ու արտե՛ր, արտե՛ր։

1928ին՝ չորս մեռել ունիմ ուսերուս։ Աւերեցին մեր հայրենի տունը։ Ամբողջ հարստութիւնս կը բաղկանայ երկու պայուսակներէ՝ լեցուն դատարկ իրերով։ Ու գլուխ մը ուսերուս վրայ՝ որուն պարունակութենէն երբեմն կը վախնամ։

Հայրենական քաղաք չունիմ։ Տուն չունիմ։ ընտանիք չունիմ, գոնէ հայրենիք ունենայի՛։ 1914ին Թրքական քաղաքացի էինք։ 1928ին՝ չե՛մ գիտեր ի՛նչ եմ։ Թուրքերը կը մերժեն զիս։ Հայաստանը՝ — ո՞վ ինչ իմանայ...

Տղայ մը՝ մեծ քաղաքի մը մէջ...

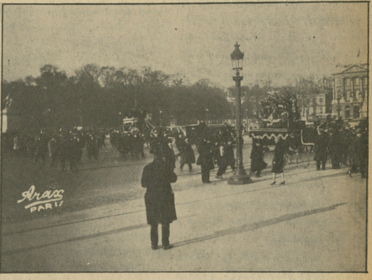
Վ.աղը՝ ոտքերդ տնկես, մարդ չի հարցներ, ուրկէ՞ եկար, ո՞ւր գացիր... Որո՞ւն ինչ...

Ահա՛ պատմութիւնս։ Ու գուցէ տակաւին ամէնէ՛ն երջանիկներէն եմ... բոլո՛րս այսպէս ենք... իմ հէքեաթս պատմեցի, որպէսզի չըսէք թէ «սուտ գթութիւն» է որ ունիմ ուրիշներու հանդէպ, չըսէ՞ք թէ «դերասանութիւն» կ'ընեմ։

Ու կ'ուզէ՞ք որ ընկերվարական չըլլամ... ու կ'ուզէ՞ք որ ձեզի պէս կրկնեմ թէ ամէ՛ն բան լաւ ճամբու մը մէջ է։ կ'ուզէ՞ք որ վերսկսիմ հաւատալ նոյն քաղքենի ժիմարութիւններուն, ձեր բոլոր պատրանքներուն։

Չէ՛, բարի մարդիկ, խելացի՛ ընկերներ, խնդրե՛մ ձեր գիտութիւնն ու փորձառութիւնը պահեցէք ձեզի...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՓՕՐԸ ՔՈՆՔՈՐՏԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷԻ ՃԱՌԸ

Երեսփ. Ժողովի առջի օրուան եւ երէկի նիստերուն մէջ վարչապետ եւ ելմտական նախարար Փուանքարէ խօսեցաւ երկար ատենէ ի վեր սպասուած ճառը՝ դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան մասին։

Երկու տարիէ ի վեր, ըսաւ, Խորհրդարանը Դեկտեմբերը վերջանալէն առաջ կը քուէարկէ յաջորդ տարուան ելմտացոյցը, ինչ որ գրեթէ աննախընթաց է։ 1926 Յուլիս 24ին Պետական Գանձը Պանք տը Ֆրանսի մէջ 1 միլիոն ֆրանք միայն ունէր. 1926ի ելմտացոյցը բաց ունէր, 1927ինը աւելի վատ կը նախատեսուէր։ 1926ի համար անմիջապէս պէտք էր գտնել 2 միլիառ, 1927ի համար՝ 5 միլիառ ֆրանք։ Նոր դահլիճը ստիպուեցաւ նոր հասոյթներ ստեղծել, ելմտացոյցը հաւասարակշռել եւ միջոցներ ձեռք առնել՝ ճիշդ պայմանաժամերուն վճարումները կատարելու համար։ Օտար դրամ պէտք էր մեզի։ Մասնագէտները խորհուրդ կու տային ֆրանքը կայունացնել ո եւ է սակով և վաւերացնել Լոնտոնի ու Ուաշինկթընի համաձայնութիւնները։ «Ահա՛ այս տխուր կացութեան մէջ է որ գործի լծուեցանք»։

Վարչապետը յետոյ յիշեց քննադատութիւնները ընկերվարական երեսփոխաններուն, որոնք կը նախատեսէին որ ֆրանքը աւելի վար պիտի իյնայ, ու իբրեւ միակ լուծում կ'առաջարկէին դրամագլուխի վրայ տուրք հաստատել։

«Կառավարութիւնը ո՛չ մէկ խորհուրդ մտիկ ըրաւ։ Ֆրանքը չկայունացուց, Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի համաձայնագիրները վաւերացնել չտուաւ։ Եւ սակայն ո՛չ մէկ աղէտ պատահեցաւ. անգլ ոսկին 125էն վար իջաւ, ու եթէ կարգ մը նկատումներ չըլլային, 100-էն վար ալ պիտի կրնայինք իջեցնել։ Արտաքին վարկեր առաջարկուեցան մեզի ու մերժեցինք։ Ինչո՞ւ այս փոփոխութիւնները։ Որովհետեւ ելմտացոյցի հաւասարակշռուիլը, մեր բոլոր յանձնառութեանց գործադրութիւնը վստահութիւն ներշնչեցին աշխարհի՝ Ֆրանսայի վարկին մասին։ 18 ամսուան մէջ Պանք տը Ֆրանսի կողմէ պետութեան տրուած կանխավճարը 38ուկէս միլիառէն 31 միլիառի իջուցուեցաւ։ Պանք տը Ֆրանսի զեղչի սակը 7ուկէսէն 3ուկէսի ինկաւ։ 1926ի եւ 1927ի բոլոր վճարումները կատարուած են. Նոյնիսկ կանխաւ կարգադրուած է 1928 եւ 1929 տարիներու վճարումներէն մեծ մասը։ Աւելի քան տարիէ մը ի վեր ֆրանքը վտանգէ զերծ է եւ Պանք տը Ֆրանսը ահագին պահեստ ունի՝ սեղանաւորական շուկային տիրապետելու համար»։

Փուանքարէ յետոյ յիշեց թէ կարգ մը տուրքեր զեղչուած են, ջնջուած է քաղաքացիական տուրքը, ուսուցիչներու թոշակը աւելցուած է, ծննդաբեր կիներու, մանուկներու եւ բազմանդամ ընտանիքներու պաշտպանութեան համար օրէնքներ քուէարկուած են։ Նոյնպէս ջանքեր եղած են ճամբաները նորոգելու, գիւղերը ելեկտրականութեամբ օժտելու, գիւղացիներուն վարկ տալու մասին։ Գալով պարտքին, կառավարութիւնը 1927ին կրցած է զայն պակսեցնել աւելի քան 9 միլիառ. 1928ին ալ կարելի պիտի ըլլայ զեղչել անկէ քիչ մը պակաս։ Ներքին պարտքը 1926 Յուլիս 31էն մինչեւ 1927 Դեկտեմբեր 31 պակսած է 1 միլիառ, իսկ արտաքին առեւտրական պարտքը՝ 6,930 միլիոն։ Երերուն պարտքն ալ 10,300 միլիոնի զեղչուած է։

Վարչապետը երէկ եւս շարունակեց իր ճառը։

ՊՐԻԱՆ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՇԹՐԷԶԷՄԱՆԻ

Ծերակոյտին մէջ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մասին եղած հարցապնդումէն օգուտ քաղելով, արտաքին նախարար Պրիան պատասխանեց Գերմանիոյ արտաքին նախարար Շթրէզէմանի.

— Մեր եւ ժողովուրդներու միջեւ փարատելիք թիւրիմացութիւններ կան, սկսաւ նախարարը։ Պէտք է որ վճռական բացատրութիւններ փոխանակենք։ Նախ առնենք Լոքառնօն։ Շթրէզէման տառէն աւելի ոգին կ'ուզէ տեսնել։ Լոքառնոյի դաշինքը խոստումներ կը պարունակէր, բայց ոչ բոլոր իրականու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՋԵՑԵՂՈՒՄԸ
ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ, 22 Յունուար

Վերջերս շատ բան գրուեցաւ սուրիահայ գաղթականներու զետեղման, ինչպէս նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Րըլիֆի ծրագիրներու եւ կատարելիք հանգանակութեանց մասին։

Ջերմ հետաքրքրութիւնը որ ցոյց կը տրուի յիշեալ մարմիններու Սուրիոյ ներկայացուցիչներուն կողմէ զետեղման գործին հանդէպ, եւ ծրագրուած այն ձեռնարկները, որոնք լուրջ քննութեան առարկայ կը դառնան, կուգան հաստատել թէ 1928ին հանգանակելի գումարներու յաջողութիւնը աւելի քան ստոյգ է եւ զետեղման գործը ներկայ տարուան ընթացքին պիտի շարունակուի աւելի հիմնական եւ աւելի ընդարձակ ձեւով։

Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ Րըլիֆէն վերջ, ինչպէս կ'երեւի անգլիական բարեգործական կազմակերպութիւն մը եւս իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ զետեղման այս գործին, որուն համար վերջերս յատկապէս Սուրիա ուղարկած է քննիչ մը։

Քննիչը, ցարդ կատարուած աշխատանքները եւ ծրագիրները անձամբ եւ տեղին վրայ ուսումնասիրելով, նպաստաւոր տեղեկագիրներ տուած է իր մարմին։

Մինչեւ այժմ այս աշխատանքը եւ անոր նիւթական մատակարարութիւնը կը կատարուի եւ կը հոգացուի Միջազգային Կ. Խաչի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի Գրասենեակի հայթայթած միջոցներով, եւ նախագահութեամբ Ջուիցերիացի Պ. Պիւրնիէի, որ բացառիկ կարողութիւններ ունի կազմակերպելու եւ կառավարելու։

Պէյրութի մէջ կազմուած է Կ. Կոմիտէ մը «Société central de secours des réfugiés», որ մասնաճիւղեր ունի Պէյրութի, Հալէպի եւ Ալէքսանտրէթի մէջ։

Ալէքսանտրէթի Սանճագի զետեղման ընդհանուր գործը կը ղեկավարէ եւ կը կազմակերպէ Կեդր. Մարմնի գործադիր յանձնախումբի յիշեալ շրջանի ներկայացուցիչ Պ. Մ. Տէր Գալուստեան (Լէյլանի)։

Ներկայ թղթակցութեամբ, պիտի տամ լիակատար եւ մանրամասն տեղեկութիւններ Ալէքսանտրէթի Սանճագի մէջ կատարուած զետեղումներու մասին։

1.— Ճէպէլ Մուսա (Սուէտիա) Պիթիասի հիւսիսային կողմը ագարակի մը շրջանը զետեղուած են ներկայիս 32 Զէյթունցի երիտասարդ ընտանիքներ (107 հոգի)։

Գարնան վերջ այս թիւը պիտի լրանայ 60 ընտանիքով կամ մօտ 250 հոգիով։

Ծրագիր կայ այս շրջանին մօտ գտնուող քանի մը հողերը գնելու։

Ասոնց տրուած է ընտանիքի հաշուով 3—4 այծ, տնակի մը շինութեան ծախքը, բաւարար հող եւ մինչեւ յառաջիկայ հունձքը ապրելու չափ պարէն, լծկան եզներ եւ երկրագործական գործիքներ։

Սուէտիոյ շրջանին մէջ, ուր այնքան քիչ է հողը, Զէյթունցի գաղթականներ զետեղելու պատճառը այն է, որ անոնք լեռնային ժողովուրդ են եւ Սուէտիայի ժողովուրդին չափազանց մօտ են իրենց կենցաղով եւ լեզուով։

Գիւղը կոչուած է «Նոր Զէյթուն»։

2.— Գըրըք-խան գիւղաքաղաքին ծայրը հաստատուած է առանձին թաղ մը, 35 աղիւսային տուներով ուր զետեղուած են 35 ընտանիքներ, մօտ 150 հոգի, մեծ մասով Էքպէզցիներ։

Իւրաքանչիւր ընտանիքի տրուած է 11 արտավար հող, մշակելու համար պտղատու ծառեր եւ բանջարեղէն։

Հողը բերրի է ու ջրարբի։ Մէկ տարի պիտի հոգացուի իրենց մատակարարութիւնը։

Այս հողը որուն վրայ հաստատուած է գաղթականութիւնը, ինչպէս նաեւ մշակելի հողը, կը պատկանի Գըրըք խանի Լազարիստ միսիոնին, որ գայն գաղթականներու զետեղման կոմիտէին տրամադրած է, պայմանաւ որ զետեղուած գաղթականները կաթոլիկ ըլլան։

Կեդր. մարմինը պայմանը ընդունած է եւ ըստ այնմ կարգադրած։

Հոս տեղն է կրկին շեշտել որ, այս ընդարձակ կալուածը ժամանակին նուիրուած է հայ գաղթականներուն եւ սակայն Լազարիստ միսիոնին փառքէս վարդապետը ձեւով մը իւրացուցած է զայն, ի շահ միսիոնին։

Գըրըք խանիշրջանին մէջ գեռ շաբաթ մը առաջ Կ. Մարմինը գնած է նոր ագարակ մը եւս։

3.— Սօղուք Սու՝ Գըրըք խանէն 4 քիլոմեթր արեւմուտք, 750 տէօնիւմ հողով ագարակի մը մէջ, զետեղուած են 50 ընտանիքներ, մեծ մասամբ Տէօրթիօլցի, հոգատարութեան միեւնոյն պայմաններով։

Սերմնցուն գնուած է արդէն եւ գաղթականները սկսած են հողագործութեան եւ պարտիզպանութեան։

* * *

Զետեղման գործը կը շարունակուի։ Նոր հողերու եւ ագարակներու գնումներ կ'ըլլան։

Մինչեւ գարուն տակաւին 200 ընտանիք պիտի զետեղուի Սանճաքի սահմաններուն մէջ։

Կ. Մարմինը այնպէս մը կը կարգադրէ իր զետեղումները որ անոնք 60 տունէ պակաս չըլլան, եւ ըլլան միեւնոյն շրջանի մարդիկ, ազգային հաւաքական կեանքը կարենալ պահելու համար։

Ներկայ տարուան ընթացքին պիտի կարգադրուի նաեւ գաղթականներու մանուկները կրթելու եւ դաստիարակելու գործը։

Այսպէս, ուրեմն, զետեղման գործը տակաւ կը հիմնաւորուի, եւ կ'ընդարձակուի։ Մեր հայրենակիցներուն կը մնայ նուիրուիլ հողին եւ աշխատիլ եւ գիտակցիլ որ քրտինքի կաթիլները ոսկի հասկեր կը ծնին, «Ամուք»ի դաշտին մէջ։

Ց. ՍԻՄՕՆԻ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒ ՀՐԵԱՆ

Նաթան Շթրաուս, ամերիկաբնակ հրեայ յայտնի վաճառականը, իր ծննդեան 80րդ տարեդարձին առթիւ 100,000 տոլար նուիրած է Պաղեստինի Հրեաներուն։

Նաթան Շթրաուս Նիւ Եորքի առողջապահական ընկերութեան նախագահ եղած է եւ զանազան առթիւ ուրիշ նուիրատուութիւններ ալ ըրած է։

Միայն աղքատ մանուկներուն կաթ մատակարարելու համար նուիրած է 200,000 ոսկի։ Այժմ կը ծրագրէ Պաղեստինի մէջ հաստատել առողջապահական կեդրոն մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ օժանդակել ժողովուրդին, առանց ցեղի եւ դաւանանքի խտրութեան։

ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Հայրենիք Ամսագրի Հնգամեակին առթիւ)

Գ.

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

«Դարբինեան միշտ ազգային մշակոյթ պատրաստելու ձգտումէն տարուած, այնքան պինդ է փակեր Հայրենիքի շրջափակը, որ օտար ոչ մէկ միտք կրնայ ներս նայիլ։» Հրանտ Բալուեան հարց կուտայ. —«Ի՞նչպէս դուրս գալ սահեղծուած դժուարին կացութենէն։» Բազմաթիւ քննադատելի երեւոյթներու վերացումը կը կապէ լայն զարգացման (եւրոպական) հետ, ու կը գտնէ որ այդ զարգացումը կրնայ գլուխ գալ, եթէ «Հայրենիքը փոխանակ իր նեղ ազգայնականութեան, լայն բանայ իր էջերը օտար մտքի աշխատութեան առջեւ, տալով զանազան ազգերէ ճոխ, ամբողջական թարգմանութիւններ, գրական ուսումնասիրութիւններ, ծանօթութիւններ՝ գիտական եւ հոգեբանական նորագոյն շարժումներու մասին։»

Շատ ու խիստ հարուածներէ յետոյ, յօդուածագրին առաջարկած դարմանը անզօր է իր բացած վէրքերը սպիացնելու համար։

Մեր գրական դէմքերու ծանծաղութեան խոցելի կողմը կիսակրթութիւնն է։ Խոր եւ բազմակողմանի զարգացման պակասը ամէն քայլափոխին աչքի կը զարնէ։ Ըլլալ ինքնուրոյն եւ միեւնոյն ժամանակ մարսել եւրոպական գերազանցապէս առաջացած մշակոյթը, մեր ժամանակի մտաւոր յառաջդիմութեան անհրաժեշտ պայմանն է։ Բայց այդ նպատակին կարելի է հասնիլ բարձրագոյն կրթութեամբ կամ տքնաջան ինքնաշխատութեամբ եւ ոչ թէ Հայրենիք ամսագրի թարգմանութիւններով։

Մեր կարծիքով, Ռ. Դարբինեան երբեք անպատուաբեր երեւոյթ մը չի համարիր այն աշխատանքը, որով մեր գրականութեան նորագոյն մշակները պիտի պատրաստուին եւրոպական մեծապէս առաջացած մտքով, ու այդ պատրաստութեամբ, եւ իրենց ինքնուրոյն կնիքով, զարկ տան մեր նոր գրականութեան ծաղկման։ Այդ ուղղութեամբ յօդուածագիրը աւելորդ տեղ Հայրենիքի խմբագրին օրինակներ կ'ուտայ, յիշելով որ, «եթէ հեթանոսական շրջանին մենք օգտուած չըլլայինք հարեւան Իրանէն, Դ. և Է. դարերուն չէինք ունենար այդքան ինքնուրոյն ճարտարապետութիւն։ Ե. Դարուն եթէ մտեցած չըլլայինք յունական մշակոյթին, մեր ոսկեդարը լոկ երազ մը պիտի մնար»։ Ինչպէս ըսի, զարգացման տեսակէտը անվիճելի կը գտնեմ, ու կը կարծեմ թէ Դարբինեանի պէս խոր հմտութիւն ունեցող խմբագիր մը այլ տեսակէտ չի կրնար ունենալ։ Սակայն, փակագծի մէջ, հոս դիտողութիւն մը պէտք կը զգամ ընել յօդուածագրի վճռական կարծիքներուն դէմ։ Շատ աճապարոտ ու անհիմն կը գտնեմ այն եզրակացութիւնը թէ Հայոց ինքնուրոյն ճարտարապետութիւնը կը պարտինք Իրանին, հեթանոսական շրջանին անկէ օգտուած ըլլալով։ Հիմա գիտութիւնը ուրիշ բան կ'ըսէ, եւ լաւ է որ ամէն ինչ վճռական գրչով մը հարթ յայտարարի մը չվերածենք։ Նոյն դիտողութիւնը Ոսկեդարու գրականութեան մասին։ Յունական կրթութիւնը այդ թուականներէն շատ առաջ ալ գոյութիւն ունէր։ Միայն այդ զարգացմանը կարելի չէ վերագրել ոսկեդարու գրականութիւնը։ Գիտական ու բարեխիղճ պրպտումները թերեւս օր մը մեզի պարզեն այն ճշմարտութիւնը, որ ոսկեդարու դասական գրաբարը հայ գրերու գիւտէն շատ առաջ, դարերով մշակուած ու կոկուած լեզու մըն էր, գործածուած ուրիշ տառերով։ Հեթանոսական շրջանի մեր մշակոյթը փճացած կամ հողի տակն է։ Հայ սերունդներու մտքին ու հոգւոյն մէջ հայերէն լեզուն ձեւաւորուած ու կուտակուած էր. գրերու գիւտով, ան մարմին առաւ թուղթի վրայ։ Անցեալ չունեցող լեզու մը, մէկէն ի մէկ, այդպիսի դասական ձեւերկրնար առնել։

Այս միջանկեալ դիտողութենէն յետոյ անցնիմ օտար գրականութեան թարգմանութեան խնդրին։

Օտար գրականութեան թարգմանութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է եւ կրնայ մեծապէս բարերար ազդեցութիւն ունենալ մեր գրական ճաշակի եւ ստեղծագործութեան վրայ։ Բայց այդ գործը Հայրենիք ամսագրին չիյնար։ Պահ մը ենթադրենք որ Հայրենիքը ստանձնէր այդպիսի աշխատանք մը, ի՞նչ արդիւնք պիտի ստանայինք։ Հազիւ թէ հնարաւոր ըլլար լաւ հատորի մը տեղ տալ ամսագրի ամբողջ մէկ տարուան թիւերուն մէջ։ Քանի մը փոքր գրական ուսումնասիրութիւններ, քանի մը ծանօթութիւններ, եւ այս պիտի ըլլար բոլորը։ Այդպիսով պիտի կրնայի՞նք զարգացած սերունդ մը պատրաստել։ Երբե՛ք։

Իսկ գիտական ուղղութեամբ, խօսք ընելն անգամ չարժեր։ Տնտեսագիտական կամ պատմական յօդուած մը կամ յօդուածաշարք մը այն չի կրնար տալ, ինչ որ կարելի է ստանալ աւելի մեծ դիւրութեամբ համալսարանական ամպիոններէն, կամ եւրոպական լեզուներով լոյս տեսած բազմաթիւ հատորներէն եւ այդ ճիւղերուն նուիրուած ամսագրերէն։

Եթէ խօսքը ժողովրդի մասին է, դեռ մասամբ հասկնալի է թարգմանական գրականութեան պահանջը, իսկ եթէ խօսքը մտաւորականութեան, գրական սերունդի եւ նորահաս ուսանողութեան զարգացման մասին է, թարգմանական գրականութիւնը կը կորսնցնէ իր արժէքը, մանաւանդ երբ նկատի առնենք գաղութներու մէջ տեղաւորուած մօտ կէս միլիոն գանգուածը։ Ներկայիս հայ գանգուածները կտրուած են իրենց հայրենիքէն եւ միացած են Եւրոպային և Ամերիկային։ Մեր գանգուածներու մտաւորական ու կէս մտաւորական մասը այսօր գիտէ շարք մը օտար լեզուներ, կը զարգանայ այդ լեզուներով, իր քթին տակ կան բազմաթիւ համալսարաններ, գրադարաններ և այլ ամէն դիւրութիւններ, որով անիկա կրնայ ժամանակակից գրականութեան եւ գիտութեան աւելի լայնօրէն ծանօթանալ, քան սպասել Հայրենիքի քանի մը թարգմանութիւններուն։ Երկրի մէջ գտնուած գանգուածը աւելի անհրաժեշտ պէտք ունի թարգմանական գրականութեան, քան արտասահմանի գանգուածը, որ ոչ միայն առօրեայ ապրումներով եւրոպական կեանքը կը տեսնէ, այլ եւ ամենօրեայ ընթերցումներով եւրոպական ընտիր մշակոյթին կը ծանօթանայ։

Այսպիսով, Հայրենիք ամսագիրը ամուր փակելով իր դռները թարգմանական գրականութեան առջեւ, փոխարէն լայն բացած է այդ դռները զուտ ինքնուրոյն գրականութեան համար։ Եւ արժէքը ինքնուրոյն գրականութեան մէջն է։ Գրական - գեղարուեստական մարզին մէջ այս տեսակէտը առարկութիւն չի վերցներ։ Կը համարձակիմ ըսել նաեւ թէ ընկերաբանական, գիտական եւ պատմական ուսումնասիրութիւններու մէջ ալ ինքնուրոյն գրուածքները, յատկապէս մեր երկրին ու ժողովուրդին, կամ մեր շրջապատին նուիրուած, շատ աւելի մեծ արժէք ունին, քան բազմաթիւ հատորներ նուիրուած միջազգային պատմութեան, տնտեսագիտութեան եւլն. եւլն.։ Հայ պատմագէտի մը մեծ հատորը նուիրուած Ֆրանսական յեղափոխութեան ուսումնասիրութեան՝ այն արժէքը չի ներկայացներ, որքան անոր մէկ կարճ, բայց գիտական վերլուծումը Դաւիթ-Բէգի ժամանակաշրջանի մասին պիտի ներկայացնէր։ Որքան ալ տնտեսագիտական տեսական մարզանքներ կատարէ հայ պատրաստուած միտք մը, մեր ուշադրութիւնը այնքան չպիտի կրնայ գրաւել, որքան պիտի գրաւէր, եթէ գիտական յօդուածով մը մեզի պարզէր թէ Հայաստանի կալուածատիրութիւնը ի՞նչ հնարաւորութիւններ ունի, եւ ի՞նչ հրաշքներ կրնայ գործել Հայաստանի վերաշինութեան ասպարէզին մէջ։

«Հայրենիք» ամսագիրը բռնած է այս ճամբան։ Հայ ընթերցող հասարակութենէն աւելի հայ մտաւորականութիւնն ու նոր հասած սերունդը պէտք է կարդան հայկական գեղարուեստական գրականութիւնը ու բաղդատեն իրենց կարդացած եւրոպական գրականութեան հետ, ընտրեն ընտիրը և պահեն ինքնուրոյնը։ Միեւնոյն ժամանակ իրենց ընդհանուր զարգացման վրայ պէտք է աւելցնեն «Հայրենիք» ամսագրի բազմակողմանի մատենադարանը հիմնական զարգացման համար։ Հիմնական կ'ըսեմ այն պատճառաւ, որ իմ կարծիքով ընդհանուր եւ բազմակողմանի զարգացումը կը մնայ օդին մէջ կախուած, եթէ այդ անհատը անտեղեակ է իր երկրի եւ շրջապատի աշխարհագրութենէն, պատմութենէն (հին եւ նոր), տնտեսական վիճակէն, ժողովուրդներու փոխյարաբերութենէն, քաղաքական ձգտումներէն, եւլն.։

Անցան այն ժամանակները, երբ հայ մտաւորականը վերադառնալով Եւրոպայէն, Մարքսի եւ Էնգէլսի անունը տալով, կամ փիլիսոփայական եւ գրական քանի մը տեսութիւններ հրամցնելով, գիտնական մարդ մը կը ներկայանար։

Հիմա այդ բոլոր գիտութիւններու հետ միասին պէտք է գիտնալ, առնուազն, որ Սարդարապատը Հայաստանի մէջ կը գտնուի եւ մօտ է Էջմիածնին, որ Հայաստանի կովը քանի քիլօ կաթ կուտայ, որ Զուարթնոցի հազարամեայ քարերուն մէջ հայկական դարաւոր մշակոյթը քարացած է, որ հայ գիւղացին լուռ է, բայց կը մտածէ, եւ թերեւս մտքէն կը ծիծաղի «գիտնական»ի անհասանելի փիլիսոփայութիւններուն վրայ։

Ինքնուրոյն պեղումներով մեր հին ու նոր կեանքի թաքուն ծալքերուն թափանցենք։ Այս է շիտակ ճամբան։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԴԱՏԱՐԱՆ ԿԱՅ»

Խորհրդային Հայաստանի (14 Յունուար) թիւին մէջ կայ յօդուած մը, որ մինչեւ այժմ երեւցած յօդուածներուն ամէնէն անհասկնալին է։ Մեր թարգմանիչը չյաջողեցաւ հասկնալ ու հասցնել զայն։ Հաւանաբար, յօդուածագիրը, որ կը ստորագրէ Կ. Բոխեան, ուսումնասիրութեան ելած է Հայաստանի դատարաններըը, որոնց թիւը եթէ շատ չէ, անոնց կատարած գործերը կարելի չէ հաշուել։ Այսպէս անցեալ տարի 1804 դատական հետապնդումներ կատարուեր են, սակայն տեսնուած է որ 915ը առանց պատճառի հետապնդումներ են եղած, եւ դատը չէ շարունակուած։ Եւ յօդուածագիրը կ'աւելցնէ.

«Որքա՛ն ապարդիւն աշխատանք է կատարուած, որքա՛ն նիւթական միջոցներ են սպառուած, որքա՛ն մարդիկ կանչուած եւ հարցաքննուած են, եւ այդ բոլորն ալ՝ ապարդիւն եւ առանց պատճառի»։

Հայաստանի մէջ դատարա՛ն կայ։ Հոգ մի ընէք, դատարանները կը բանին գիշեր ու ցերեկ։

ԵՐԵՒԱՆ հասան 90 Արաբկիրցիներ, որոնք նոր գաղթած են Թուրքիայէն։ Անոնց մեծ մասը արհեստաւորներ են։

ՌՈՒՍԻՈՅ
ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳ. ԿԱԶՄ[ը]

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹ[իւնը]

Ստատիստեկ եսկոյէ [...] նիյէ, օրգան Ռուսիոյ Կեդր. ճակագրութեան Յանձնա[ժողովի]ին, իր 11րդ. թիւին մէջ (19[...]) կը ներկայացնէ Ռուսիոյ [բնակ]չութեան ազգային կազմը։ [...]չեւ այժմ, ինչ որ հրատար[ակ]ցինք, ցոյց կուտար միայն [բնակ]չութեան սեռն ու գիւղի [եւ քա]ղաքի միջեւ բաժանումները, 17 Դեկտ. 1926ի մարդահ[ամա]րին նախնական տուեալներ[ով] Ազգային կազմը ներկայա[ցնող] տախտակին հեղինակը, Ս[...]նով, կ'ըսէ թէ առայժմ կա[րելի] չէ տալ Ռուսիոյ բնակչութ[եան] ազգային կազմին ամբողջ[ական] պատկերը, որովհետեւ զան[ազան] հանրապետութիւններէ, մ[անաւանդ] Միջին Ասիայէն, տակաւին [չեն] հասած անհրաժեշտ նիւթ[երը]։ Բայց եւ այնպէս մեծ կա[րեւո]րութիւն ունին զանազան [հանրապետութիւններու] բաժանուած ամբողջացեալ [...] ճակագրութիւնները. 1.— [Ռուս]իոյ եւրոպական մասը (...) Ուրալեան շրջանը. Արեւ[մտեան] սկայա նահանգին հիւսի[սային] մասերը, Կոմի ինքնավար [...]նը եւ Տօբոլի շրջանը չ[...]ներ այս հաշիւին մէջ), 2.— Ուկրայնայի հանրապետութ[իւնը], 3.— Բելոռուսիոյ հանրապետ[ու]թիւնը, 4.— Անդրկովկա[սեան] հանրապետութիւնները։ Ա[յս] բաժանումին վրայ կ'ապրի [...] դահամար 17 Դեկտ. 1926 միլիոն 856,629 բնակիչ։ [Այս] թիւին մէջ կը մտնեն մէկ [միլիո]նէն աւելի ունեցող ազգու[թիւ]ները, այսպէս.

	1	2	3	4	5
Ուկրայնացիներ	5.803.492	23.218.860	34.081	35.423	29.092.456
Բելոռուսներ	250.012	75.842	4.017.301	3.767	4.316.922
Գերմանացիներ	669.462	393.924	7.075	25.327	1.095.788
Հայեր	193.625	10.631	99	1.332.593	1.536.948
Վրացիներ	19.218	1.260	52	1.470.435	1.490.965
Թուրքեր	24.052	56	—	1.652.768	1.676.876
Թաթարներ (եւ «Կրաշէններ»)	2.752.872	22.296	3.777	10.514	2.789.619
Հրեաներ	517.512	1.574.391	407.059	30.489	2.529.451
Մորդուացիներ	1.196.230	1.171	1.051	1.238	1.199.690
Չուվաշներ	1.064.003	905	739	92	1.065.739

Գալով Անդրկովկասի [բնակ]չութեան կազմին, որ մեզ[ի հա]մար շատ հետաքրքիր [է], ներկայացնենք հետեւեալ [...] մանրամասնուած ցուցակը։

	Գումար
Թուրքեր	1.652.768
Վրացիներ	1.470.435
Հայեր	1.332.593
Ռուսեր	336.178
Մեգրելներ	242.329
Օսեր	114.450
Լեռնային ժողովուրդներ	78.846
Թալիշներ	77.323
Աջարացիներ	71.399
Քիւրտեր (և Եզիտներ)	66.695
Յոյներ	57.935
Աբխազներ	56.851
Հրեաներ (արեւմտեան)	30.489
Թաթեր	28.443
Այլք	176.458
Օտարազգիներ	68.333
Ընդամէնը	5.861.525

Այս ցուցակին մէջ [բաժա]նումը կատարուած [չէ] հանրապետութիւններու, միայն ըստ ազգութիւ[ններու]։ Համաձայն համամիութ[ենական] Գիտութեանց Ակադեմիայ[ին] մէ ընդունուած եղանակի[ն ազ]գութիւններու դասաւորու[մը] կուտայ Անդրկովկասի մէ[ջ]

Յաբեթական	55.8 առ
Թրքական	28.5 »
Իրանական	5.3 »

Երբ հասնին հեռաւոր [հանրա]պետութիւններու վիճակ[ագր]ական վերջին տուեալները [...] հրատարակուին լեզուակ[ան եւ] ազգային կազմին պատկեր[ը այդ] հանրապետութիւններու[ն ...]

ԽԱՒԱՐԱԿՈՒՌ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՔԱՆԻ ՄԸ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայ մը, որ վերջերս իբրեւ թարգման ընկերացած էր օտարի մը, կիլիկիոյ շրջանին մէջ, Սուրիայէն հետեւեալ թղթակցութիւնը ղրկած է Աթէնքի *Նոր Օր*ին (26 յունուար).—

Հալէպէն շոգեկառքով ճամբայ ելանք դէպի Ատանա։ Ամայութիւն ամենուրեք։ Իսլահիէէն մինչեւ Մամուրէ բուերը կը վայեն։ Կենդանութեան ոչ մէկ նշան։ Պատերազմի աւերները դեռ կը մնան։ Թուրք գիւղացիները կ'ողբան իրենց խեղճութիւնը։ Ատանան անկենդան քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը թողու։ Գործերը դադրած են։ Առեւտուր եւ ճարտարարուեստ գրեթէ չկան։ Կը պակսի թէ դրամը, թէ նախաձեռնութեան ոգին։ Բամպակի մշակութիւնը կը մնայ նախնական պայմաններու մէջ։ Կառավարութիւնը չի հետաքրքրուիր անգամ երկիրը հետզհետէ քայքայող եւ բնակչութիւնը թշուառացնող տնտեսական տագնապով։

Կը տեղեկանամ թէ Ատանայի մէջ մօտ 150 Հայեր գործով կը պարապին, մեծ մասով Ամերիկացիներու քով։

Ամերիկացի Միս Րաֆիճ բացած է հիւանդանոց - դպրոց մը, ուր կ'ուսանին Ասորիներ և Հայեր։

Հետաքրքրուեցայ Հայերուն վիճակով։ Թէ գոհ են եւ թէ դժգոհ։ Առանց մասնաւոր արտօնութեան չեն կրնար ճամբորդել Թրքական ուրիշ քաղաք մը։ Այս սեղմումը ի զօրու է բոլոր օտարականներուն համար, անխտիր։ Մեր խումբը, Տարսոնէն չմեկնած, իր ինքնութեան թուղթերը ստորագրել տուած էր ոստիկանութեան։ Երբ Մերսին հասանք, մեր առաջին գործը եղաւ դարձեալ ոստիկանատուն հանդիպիլ եւ արձանագրել տալ մեր ժամանման պահը։ Միջին հաշուով, կրնամ ըսել թէ, Թուրքիոյ մէջ պտտող օտարականները, իրենց ժամերուն առնուազն կէսը կ'անցընեն ոստիկանատուններու եւ պաշտօնատեղիներու մէջ։ Քննութիւն, կրկին քննութիւն, հարցուփորձ, անվերջ ու ձանձրալի ըլլալու աստիճան։

Մերսինէն մեկնելէ առաջ, դարձեալ ոստիկանատուն գացինք եւ քննել տուինք մեր թուղթերը։ Տարսոնի մէջ միեւնոյն ձեւակերպութիւնը։ Ասիկա կը բացատրուի այն կասկածամտութեամբ, որ Թուրքերը ունին օտարականներու հանդէպ։

Չմոռնամ յիշել որ Ատանայէն խումբ մը աղջիկներ Տարսոնի մօտ Լամբրոնի բերդը երթալու համար, տեղական իշխանութեանց միջոցաւ Էնկիւրի, ներքին նախարարութեան դիմեցին, արտօնութիւն խնդրելով։

Ճամբանիս շարունակելով Մարաշ հասանք։ Տեսայ Սիսը, աչքերուս մէջ արցունքներ լճացան։ Երբեմնի կաթողիկոսանիստ աւանը գրեթէ անմարդաբնակ է։ Մարաշի մօտ փութով առաջ կը տարուին երկաթուղագծի շինութեան աշխատանքները։ Պէլլէր կայարանէն դէպի Մալաթիա եւ անկէ Տիարպէքիր պիտի երկարաձգուի գիծ մը։ Գիծը ստանձնած է Էլ Օղլուի։ Երկրաչափները Գերմանացի են։ Բանուորներու, խոհարարներու եւ թարգմաններու մեծ պահանջ կայ։ Աշխատաւորներու օրավարձն է 140 ղրշ.։ Մարաշ կը պահէ իր յետամնաց վիճակը։ Վերաշինութեան ոչ մէկ փորձ այս աւերակներուն մէջ։ Կառավարութիւնը վերջերս աւարտած է մեծ զօրանոցի մը շինութիւնը։ Նախկինը 1920ին ֆրանսական զօրքերը այրած էին։ Մարաշի մէջ մեծ թիւով զօրք կայ։ Օրուան մէջ առնուազն 5 ժամ մարզանք կ'ընեն։

Ամերիկեան Աստուածաբանական ճեմարանը եւ գոլէճը փակ են։ Կեդրոնի կառավարութիւնը վերաբանալու արտօնութիւն չի տար։ Տէր եւ Տիկին Լայմըն եւ Միս Պլէյքլի կը մնան հոն, իբրեւ հսկող շէնքերու վրայ։ Մարաշի մէջ կան 70ի չափ Հայեր, որոնց մեծ մասը ծերեր, պզտիկներ ու տկարներ են։ Թուրքերուն կողմէ շատ սիրուած Հայ մը կայ, Գասպար ուստա եւ ուրիշ մը, Ա. Ճր Փարթամ։

Քանի մը օր անցուցինք Զէյթունի ամառանոցը։ Մէկ խօսքով, ամբողջ Կիլիկիան աւերակներու տարածութիւն մըն է, ուր կենդանութեան եւ վերաշինական աշխատանք կատարելու համար, պէտք է ոչ-Թուրքերու բազմութիւն մը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանէն Թղթակից մը կը գրէ «Պրոլետար»ի (27 դեկտ.).—

Օգոստոս ամսուն, Ղարաքիլիսայի երկաթուղագծին կուսակ. բջիջին մէջ կազմուած էր ընդդիմադիրներու խմբակ մը, որ կապ հաստատեր էր Երեւանի եւ Թիֆլիսի ընդդիմադիր պետերուն հետ։

Ընդդիմադիր խմբակին ետեւակին մէջ մտեր էին Ս. Բիժանեան, Յովակ Աւետիսեան. Գուրգէն Գրիգորեան եւ Կալտակով։ Անոնք կազմակերպեր են ժողովներ, խորհրդակցութիւններ եւ ծրագրի ուսումնասիրութիւններ։ Մասնաւոր երիտասարդական խումբեր եւս կազմեր են։ Կուսակցութեան 15րդ համագումարին տուած հարուածէն յետոյ, այս ընդդիմադիր խմբակը լուծուեցաւ եւ դարձեալ կուսակցութեան գիրկը դարձան Կալտակով, Գրիգորեան, Մելիքսեդեան, Փաշինեան, Միրզախանեան, Գէորգեան, Թադէոսեան եւ Ռ. Գէորգեան։

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

18 Մայիս 1927—18 Յունուար 1928

ՄՈՒՏՔ.— Նախորդ վարչութենէն փոխանցուած.— Պատրաստ դրամ 83.60 ֆր., Աւանդ ոսկի դրամ 270 ֆր., Աւանդ արծաթ դրամ 283 ֆր.։

Արժեթուղթեր.— 6 հատ Ville de Paris 1871ի, 4 Crédit Foncier 1909ի, 4 Crédit Foncier Com. 1879ի, 1 Oblig. Crédit Foncier 1879ի, 2 Oblig. Crédit Foncier 1885ի։

Եկեղեցիի հասոյթներ.— Նախորդ հոգ. հովիւէն ստացուած Մայիսի մուտքը 3,660, Եկեղեցիի պնակներէ 1,409.85, Մոմի պնակներէ 6,909.70, Հոգեհանգիստէ եւ թաղումէ 4,282, Իւղագին 1,125, Խաչի կնքահայրութիւն 500 ֆր.։ Գումար՝ 17,886.55 ֆր.։

Առաջնորդարանի հասոյթ.— Պսակ 25,195, Մկրտութիւն 6,120, Վկայականներ 3,966.50, Ազգ. տուրք 12,341.50։ Գումար 47,623 ֆր.։

Վարժարանի հասոյթ.— Պնակներէ 2,232.25, Թոշակներէ 3,600.50, Աղքատախնամէ՝ կարօտ աշակերտաց թոշակ 645, Նուէր 150։ Գումար 6,627.75։

Մանկապարտէզի հասոյթ.— Թոշակներէ (Սեպտ.է սկսեալ) 8,667, Նուէր (Յարութիւնեան Եղբարց կողմէ) 450։ Գումար 9,117 ֆր.։

Կրթական ֆոնտ.— Հանգանակութիւն՝ 4075, Նուէր Կարտանի Մանկապարտէզին 100։ Գումար 4,175 ֆր.։

Աղքատախնամ.— Եկեղեցւոյ պնակներէ 3,381.05, Նուիրատուութիւն 2,515, Անդամավճար եւ գանձանակ 618։ Գումար 6,514.05։ Սնտուկին մէջ պատրաստ 7,742.30։ Ընդհանուր գումար 92.026.95 ֆր.։

ԵԼՔ.— Եկեղեցւոյ ծախքեր.— Նախորդ Հոգ. հովիւի ձեռամբ ծախսուած (Մայիսին) 1,120.65, Մոմերու փոխարժէք 964.35, Սպասներու նորոգութիւն 190։ Գումար 2,275 ֆր.։

Իրաւունք եւ Թոշակ.— Հոգեւորականներու իրաւունք եւ թոշակ 11,054, Տնտեսի, քարտուղարի (Մամբրէ վրդ.ի ձեռամբ) 540, Փրոֆ. Պօյաճեանին (իբրեւ թարգման) 900, Քարտուղարին 6,167, Տնտեսուհիին 2,400, Դպրապետին 700։ Գումար 21,761 ֆր.։

Գոյք՝ եկեղեցիի եւ Առաջնորդարանի համար.— 1 վառարան եւ խողովակներ 150, 1 սաղաւարտ ի հաշիւ 50, 1 գրադարան 60։ Գումար 260 ֆր.։

Ազգ. վարժարան.—Ուսուցչաց ամսաթոշակ 27,840, Գործիք ձեռական աշխատանքներու համ. 187.25։ Գումար 28,027.25 ֆր.։

Ազգ. կեդր. Մանկապարտէզ.— Շէնքի վարձք 2,800, Ամսաթոշակներ 6,900, Տպագրութիւն, դաշնակ եւլն. ծախքեր 440.35, Նորոգութիւն, մաքրութիւն 757 ֆր. 75 սնդ., 1 վառարան եւ գրասեղաններ 610։ Գումար 11,508.10 ֆր.։

Փարիզի թեմական խորհուրդ.— Կաթող. Պատրիարքութեան տուրքի ի հաշիւ 2000 ֆր.։

Աղքատախնամ ընկերութիւն.—Նպաստ աղքատներու 2131.20, Թոշակ մասնաւոր աղքատներու 1,010, Դեղագին կարօտ հիւանդաց 148.10, Ճանապարհածախք զանազան աղքատաց 365, Կարօտ աշակերտաց թոշակ եւ գրեն. պիտոյք 808, Զանազան ծախքեր 785,55։ Գումար 5,247.85 ֆր.։

Փոխատուութիւն՝ Շրջանի Մատուռ - Մանկապարտէզներու.— Կարտան 200, Սէն Լու 1,200, Պուլվար Օտտօ 500, Սկաուտներու կազմակերպութեան 1000։ Գումար 2,900 ֆր.։

Ընտրութեան ծախքեր՝ ընտր. յանձնախումբի կողմէ.— Պալաքեան Սրբ. ճանապարհածախք 1500, Գրեն. տպագր. ծախքեր 575, Գրագրի, ցրուիչի, փոստհեռագրի եւլն. 1,161.50։ Գումար 3,236.50 ֆր.։

Վարձք.— Եկեղեցիի եւ դպրոցի 4,184 ֆր.։

Ընդհ. ծախքեր.— Ապահովագրութիւն 127.95, Ելեքտրականութիւն 617.90, Ածուխ, փայտ 337, Փոստ հեռագիր 431.75, Գրեն. ծախք 186.80, Առաջնորդարանի եւ դպրոցի նորոգութիւն եւ պիտոյք 889.20, Երթեւեկ 294.35։ Գմր. 2884.95 ֆրանք։

Սնտուկին մէջ պատրաստ 7,742.30։ Ընդհանուր գումար 92,026.95 ֆր.։

Ատենապետ՝ Լ. Մեսրոպ
Ատենադպիր՝ Ս. Գրաճեան
Գանձապետ՝ Յ. Պապիկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, *1 փետր.*— Գաղութը հազիւ ոգեւորուած գործերու վերսկսումէն, յուզուեցաւ շարք մը դժբախտութիւններէ։

Մեր հայրենակիցներէն Սուքիաս Ալթունեան, Զէնկիլէրցի, գործարանին մէջ քիմիական կազերէն թունաւորուելով մահամերձ վիճակի մէջ կը տառապի հիւանդանոցին անկիւնը, մէկ ամիսէ ի վեր։ Ուրիշ հայրենակից մը, Աւագ Կօշկարեան, Բաղմաշէնցի, դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու իր 6 տարեկան զաւակը, որ խեղդուեցաւ քաղաքին կեդրոնէն անցնող գետակին մէջ։

Արկածի մը զոհ գնաց նաեւ Փէլլէի խաղախորդարանին բանուորներէն Շապին Գարահիսարցի Մանուկ Պէյլէրեան։ Դժբախտ մարդը ստիպած էին ծանր բեռ մը վերցնելու։ Անգործ մնալու վախէն, կամայ ակամայ յանձն կ'առնէ, եւ աջ կուրծքը բորբոքելով, երեք օր վերջ աւանդեց հոգին։ Կը թողու կին մը եւ երկու զաւակներ։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Յունուար 31ին։ Գաղութը մեծ մասով ներկայ էր, ինչպէս նաեւ Պ. Փէլլէին փեսան՝ Պ. Լօնպարտին։ Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Փէլլէի եւ Փրէնէի գործարաններուն աշխատաւորութիւնը։ Յուղարկաւորներ այս առթիւ կը հառաչեն.— Մինչեւ ե՞րբ այսպէս։ Բոլորս ալ օտար հողի տակ պիտի թաղուինք...»։ Հայրենակից մը դառնօրէն կատակելով կ'ըսէր.

— Մեր հայրենիք երթալը «գոթա»յով է, հիմակուընէ արձանագրուէ եւ կարգիդ սպասէ։ Ք.

«ՍԱՄՍՈՆ»Ի ՏԵՂ «ՕԹԷԼԼՕ»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դրամատիկ Ստուդիան, որուն շուրջ հաւաքուած են 30ի մօտ թատերասէր երկսեռ երիտասարդներ, հետեւելով իր կանոնագիր-ծրագրին, ուզեց օգտակար ըլլալ Լոնտոնէն նոր հասած դերասան Միքայէլ Կոստանեանի քանի մը ներկայացումներուն։ Այս ձեռնարկը գիր չեկաւ ծանօթ խմբակի մը, որ ժամանակէ մը ի վեր գաղտնի պայքար կը մղէ։

Կոստանեան խումբը շաբաթ մը առաջ թէ՛ «Յառաջ»ի միջոցաւ եւ թէ մասնաւոր թռուցիկներով յայտարարած էր թէ, Յունուար 29ին կիրակի երեկոյեան Լը Պօն Թէադրի մէջ պիտի բեմադրէ Պէնշթայնի «Սամսոն»ը։ Այս ազդին ելած օրն իսկ գտնուեցան մարդիկ, որ պատռեցին պատերու վրայ փակցուած յայտարարութիւնները։

Որոշեալ օրը ժամը 8ին արդէն լեցուած էր սրահը։ Եւ յանկարծ դերասան Մարութեան բեմ ելլելով, յայտարարեց, վայրկեան մը յոտնկայս յարգել տալէ յետոյ հերոս Անդրանիկի յիշատակը. «— Վերջին պահուն ցաւ ի սիրտ պիտի հաղորդեմ անախորժ դէպք մը։ Հայ մը անստորագիր նամակ մը կը գրէ Ֆրանսացի հեղինակներու միութեան, յայտնելով թէ՝ Հայ դերասանական խումբ մը առանց հեղինակի արտօնութեան պիտի բեմադրէ Պէնշթայնի «Սամսոն»ը։ Հեղինակներու միութիւնը անմիջապէս նամակով մը կ'արգիլէ բեմադրել «Սամսոն»ը։ Այժմ պիտի ներկայացուի Շէյքսփիրի «Օթէլլօ», իսկ յառաջիկային արտօնութիւն ստանալէ յետոյ կէս գիներով պիտի ներկայացուի «Սամսոն»ը։»

Այս յայտարարութիւնը շատ գէշ ազդեց ներկաներուն վրայ։ Եւ «Օթէլլօ»ն ներկայացուեցաւ յանպատրաստից։

Մարսէյլի մէջ մինչեւ այսօր ոչ մէկ օտար խաղի համար հեղինակի արտօնութիւն կ'առնուէր։

Այս դէպքին վրայ, պէտք պիտի ըլլայ ոչ միայն արտօնութիւն առնել, այլ եւ կլորիկ գումար մը վճարել։

Դերասաններուն աչքը լոյս։

Ս. Միլտոնեան

ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ ՄԸ

ՍԷՆ ՓԻԼԹ, *1 Փետր.*— Յուն. 31ին կազմուեցաւ Հ. Յ. Դ. նոր խումբ մը, 11 անդամներով, որոնք իբր նուէր տուին իրենց մէկ մէկ օրականը։ Ընդհանուր գումարը եղաւ 140 ֆրանք։ Մեծ յոյս ունինք որ յառաջիկային մեր համակիր հայրենակիցներն ալ պիտի մասնակցին մեր այս հայրենասիրական գործին, որպէսզի վառ մնայ հայրենիքի սէրը, այս օտար ափերու վրայ։ Խումբը կոչուեցաւ «Դրօշակ», որ կապուած է Հ. Յ. Դ. Փօն տ'Օպնայի Շրջ. Կոմիտէին։ Այս առթիւ ընկեր Վահան Մելիքեան եռամսեայ «Յառաջ» նուիրեց նորակազմ խումբիս։

Մկրտիչ Թէրզեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՆՈՋ ՄԱՏ ԿԱՑ.— Պուլվար տը Լ'Օփիթալի վրայ դարմանատան մը մէջ կը պաշտօնավարէին Լորան եւ Ֆիլեաթր։ Առաջինը քարտուղարն էր բժիշկին, երկրորդը՝ հիւանդապահը։ Երկուքն ալ ընտանիքով կապուած էին իրարու, սակայն յանկարծ ամպ մը բաժնեց զանոնք իրարմէ։ Դարմանատան մէջ մեքենագրող աղջիկ մը կար. շատ գեղեցիկ էր, եւ երկու պաշտօնեաները կը դարպասէին։

Լորան, որ հեղինակութիւն ունէր դարմանատան մէջ, ուզեց որ Ֆիլեաթր ձեռքէն չառնէ պատառը։ Նախանձը զինեց զանոնք։ Աղջիկը ճամբուեցաւ, սակայն քէնը շարունակուեցաւ եւ սաստկացաւ։

Ֆիլեաթր, առջի օր, կատաղութեամբ լեցուած, մօտեցաւ Լորանի, որ նստած էր գրասենեակին մէջ։

Անարգական ջուխտ մը խօսք փոխանակելէ յետոյ, Ֆիլեաթր կրակեց Լորանի ճակատին դէմ, գնդակը ծակեց Լորանի աչքը։

Քիչ յետոյ Լորան մեռաւ։ Ֆիլեաթր գնաց յանձնուելու ոստիկաններուն։

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ.— Բութրասի մէջ Տիկ. Պիւսիէ սաստիկ կ'ատէր իր ամուսինը։ Առտու իրիկուն կը մտածէր սպաննել զայն։ Ու, անցեալ օր, երբ կը քնանար դժբախտ մարդը, անարժան կինը, թի մը վերցուց բակէն եւ ջախջախեց գանկը։

Ամուսինը մեռաւ։ Տիկ. Պիւսիէ գնաց բանտ։

"ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Քանի չափ ինքնաշարժներ, արագութեան հիանալի մեքենաներ, հոն բերած էին անանուն հիւրերը.— Հիացայ, տեսնելով որ անոնք կուգային այդ ապարանքին մէջ իրենց կոնակը անցընելու այն համազգեստը, որ տասնըհինգերորդ դարէն սկսեալ կը ծառայէր Սրբազան Վէմէին եւ Սրբազան Հերմանտատի, սարսափը անհատներուն, իշխաններուն եւ կուսակցութեանց։ Հագայ իմ փիլոնս, ու [illegible]պասեցի։ Լռութիւնը անսահման էր։ Կը լսուէր հեռուէն սահանքը։ [illegible]թեւ ջահակներու տողանք մը, [illegible] փութկոտ ընթացք մը ունէր, [illegible]ղեկեց խաւարը։ Անոնց ետին լապտերի մը լոյսին շնորհիւ կրցայ կարդալ հետեւեալը — «Հիւկօ Շթինէս Տորմզիկ Դ.»։

Հիւկօ Շթինէսը արդեօք այդ իրիկունը հո՞ս պիտի ըլլար։ Չէ՞ն ըսեր որ ան Արեւելքի գաղտնի ընկերակցութեանց մէջ վերին ղեկավարն է, այն ընկերակցութեանց, որոնք դեռ կը տարածուին նախկին Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ, եւ որոնց վրայ հիմնած է Շթինէս իր խոշոր յաջողութիւնները։

Ու, գաղափարի զուգորդութեամբ, ակամայ անդրադարձայ խորհրդաւոր կնոջ այցելութեան պանդոկի այն սենեակին մէջ՝ ուր կը հանգչէր ներկուած եղունգներով թեթեւ գիսակը...։ Այդ կինը, այո՛, ես զայն ճանչցայ։ Ո՞ւր արդեօք։ Նասէնի՞ մէջ, Խսթեր Արոնսթի ընկերակցութեամբ, թէ ոչ Ամսթերտամի մէջ, միջազգային արժեթուղթերու վրայ խաղացողներու այդ բոյնին մէջ... Ու այդ կնոջ է որ, այդ գիշեր Բորիսն ու ես վստահած էինք մեր ճակատագիրը՝ փիպային այդ դղեակին մէջ...

Ժամացոյցի կէս գիշերուան զարկին՝ ուրիշ ծառայ մը եկաւ մեզ առաջնորդելու։ Սեւ փիլոն հագած մարդիկը լուռ կը սպասէին, ընդարձակ գաւիթին կիսաստուերին մէջ։ Աչքովս Բորիսը կը փնտռէի.— որոշած էինք որ աջ ձեռքով նշան պիտի ընէինք, զիրար ճանչնալու համար։

Սեւ մարդոց մէջէն մէկու մը աջ ձեռքը տեսայ որ վեր բարձրացած էր։ Պատասխանեցի միեւնոյն ձեւով։ Մեզ առաջնորդեցին ընդարձակ սրահի մը մէջ, որ զարդարուած էր հին սրահակներով։

Տասնըեօթը թիկնաթոռ շարուած էին կաղնիէ խոշոր սեղանի մը շուրջը, որուն վրայ դրուած էր հնօրեայ Աստուածաշունչ մը, սուր մը եւ երեքթեւեան աշտանակ մը։ Այս առարկաներուն դիմաց, աւելի բարձր թիկնաթոռ մը, նախագահին համար, Ն. Խորհրդաւոր Բարձրապատուութեան։

Բազմալեզու լոյսերը հազիւ կը լուսաւորէին սրահը։ Կիսաստուերը աւելի եւս կը լայննար սեւ-սեւ հագուստներով։ Կը փայլէին միայն աչքերը, որոնք կարծես առկախ էին, աշխարհիս ամէնէն զօրաւոր մարդոց տասնըեօթը նայուածքները։ Ահռելի տպաւորութիւն։ Իրենց դէմքերը ծածկուած այս ուրուական-մարդիկը, որոնք կը հրամանագրէին երկաթի ու արիւնի օրէնքը, կը յայտնուէին բոցովը այդ նայուածքներուն, պատուհան՝ սրտերու, հոգիներու եւ մտքերու վրայ։

Ոսկիին դատարանն էր հոն։

Այդ վայրկեանին կը մտածէի որ, այդ պահը ոգեկոչելու համար պէտք էր մանաւանդ ջանալ նկարագրել իրականութեան վիպականութիւնը, այն թերթօն-վէպը՝ զոր մարդկութիւնը ապրեցաւ 1914էն ի վեր, պատերազմներ, տապալած գահեր եւ յեղափոխութիւններ...

Ի՞նչ խելացնորում։ Քանի մը դրամատէր կրցան մարդոց պարտադրել այդ պարբերական սպանդները, որոնք Բաբելոնն ու Նինուէն, այդ հրապուրիչ քաղաքակրթութիւնները վերածեցին դարաւոր քարերու փոքրիկ դաշտի մը, զոր անապատներու մոխիրով օծուն հեգնական հովը կը փայփայէ գողգողալով...

Մարդկութեան թերթօն-վէպը գրուած է տասնըհինգ միլիոն հնձուած մարդոց թարմ ագեղ արիւնով.— ո՛վ քաղաքակրթութիւն... Բայց ի՞նչ կայ անոնց ետին.— բազմաճիւղ ձեռնարկը կազմակերպութեանց, որոնք մեզ կը տանին մինչեւ Միջին դար։

Այս կարգի հաւատաքննական սեւ փիլոններով ժողովներու մէջ չէ՞ր որ որոշուեցան մեր պատմութիւնը յեղաշրջող ոճիրները,— ամէնէն առաջ Աւստրիոյ արքիդուքս Ֆրանց-Ֆէրտինանտին սպանութիւնը, Սելանիկի գաղտնի կոմիտէներուն հրամանովը, ուրկէ ծագեցաւ անանուն կոտորածը։

Քանի չափ մարդիկ, թերեւս նոյն այս գիշերուան մարդերը, քաղաքականութեան ու սակարանի իրենց տժգոյն ձեռքերուն մէջ կը կրէին ճակատագիրը տասնըհինգ միլիոն մարդոց, որոնք պիտի փոշուէին ճակատամարտի ռազմադաշտերուն վրայ։ Ճակատագի՛րը մայրերուն, այրիներու թափօրին, որբերուն, ծերուկներուն, բոլոր տկարներուն ու դեռահասներուն, որոնք դեռ իրենց արտասուքներով կ'ոռոգեն Բաբելոնի ճամբաները...

(Շար.)

թիւնները։ Շթրէզէման դրական ոգի ունի։ Լոքառնոյի ծիթենիի պարտէզներուն մէջ ճեմելով, ձգտում ունի ձեռքը երկարել՝ աւելի առնելու քան տալու համար։ Լոքառնոյի դաշնագիրէն կը պահանջուին բաներ, որ չկան անոր մէջ։ Չեն մտածեր թէ դեռ մէկու կէս տարիէ ի վեր միայն կը գործադրուի։ Մեծ խստապահանջութիւն պիտի ըլլար սպասել որ Լոքառնոն երկու ժողովուրդներու միջեւ ամէն դժուարութիւն պիտի հարթէր։ Եւ սակայն կարելի չէ ուրանալ որ գոնէ տնտեսական մարզի մէջ մերձեցում առաջ բերաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Պատերազմական Նախարար Կէսլէր քաշուեցաւ եւ իր յաջորդը բոլորովին տարբեր ոգի ունի։»

Պրիան ակնարկեց Շթրէզէմանի մէկ ճառին, որուն մէջ գերման նախարարը կեղծաւո՛ր որակած էր Ֆրանսան։ Յաջորդ օրն իսկ գերման ազգայնական երեսփոխան մը ներկայացուց պատերազմական՝ ծրագիր մը, որ ցոյց կուտայ թէ յայնկոյս Հռենոսի ռազմական ոգին չէ մեռած։

— Չեմ ընդունիր, որ ամենափոքր կասկած մը ըլլայ Ֆրանսայի ուղղամտութեան մասին։ Լոքառնոյի մէջ գերման պատուիրակութիւնը բերած էր թուղթ մը զոր մերժեցի ճանչնալ. «Նախ առանց պայմանի ստորագրենք, յետոյ կը տեսնենք», ըսի։ Թուարիի մէջ Շթրէզէման խօսեցաւ Հռենոսի պարպումին մասին։ Իրեն ըսի. «Եթէ կ՚ուզէք որ պայմանաժամէն առաջ պարպենք, գործադրեցէք ձեզի պարտադրուած զինաթափութիւնը եւ տեսէք թէ կրնա՞ք պայմանաժամէն առաջ վճարել հատուցումները»։ Շթրէզէման խոստացաւ այս մասին ելմտագէտներու կարծիքն առնելէ վերջ առաջարկ ներկայացնել։ Ցարդ ոեւէ առաջարկ չեմ ստացած։

«Գալով ապահովութեան, ստոյգ է որ այս մասին Վէրսայլի դաշնագիրը երաշխաւորութիւններ կուտայ մեզ։ Սակայն պէտք է որ 1935էն ետք ալ դաշնագիրը ի զօրու ըլլայ 50 քիլոմեդր գօտիի իրական ապազինման մասին։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է հսկէ ատոր։ Սակայն ատով ալ խնդիրը չի լուծուիր։ Ֆրանսա զեղչած է իր սպառազինումները, նոյնը ըրած են միւս երկիրներն ալ։

«Հեռուն Արեւելքի մէջ կը տեսնեմ մեծ երկիր մը, որ այս տարի կը պարծենար թէ 700,000 հոգիի ռազմափորձ ընել տուած է եւ վրդովիչ լեզու կը գործածէր։ Շթրէզէման յարաբերութեան մէջ է այդ երկրին հետ. թո՛ղ անոր հետ ալ մեզի խօսած լեզուով խօսի. թո՛ղ խորհի որ այդ կողմէն ալ փարատուելիք մտահոգութիւններ կան Եւրոպայի համար»։

Գալով Ռուսիոյ հետ յարաբերութեանց, Ֆրանսա երբեք չուզեր միջամտել ո եւ է ժողովուրդի ներքին գործերուն եւ թէ Ռուսիա, վերջին միջադէպի մը առթիւ, բացարձակապէս խոստացած է չմիջամտել Ֆրանսայի գործերուն։

Իտալիոյ հետ կան կարգ մը նուազ ծանր թիւրիմացութիւններ։ Երկուստեք բարի կամեցողութեամբ կարելի պիտի ըլլայ գտնել նպաստաւոր լուծումներ եւ երկու ազգերուն միջեւ հաստատել ո՛չ միայն սրտագին, այլ կարելի եղածին չափ եղբայրական համաձայնութիւն մը։

Ծերակոյտը ջերմ ծափերով ընդունեց Պրիանի ճառը եւ վստահութեան բանաձեւ մը քուէարկեց։

Սուրիացիները յուզուեր են…

«Իգտամ»ի Թղթակիցը Պէյրութէն կը գրէ թէ Սուրիոյ մէջ մեծ յուզում առաջ բերած է այն լուրը թէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին 12,000 Հայեր պիտի տարուին Սուրիա։ «Այն Սուրիացիները, որոնք իբրեւ արհեստի եւ ապրուստի սարսափելի մրցակիցներու գլուխ չեն կրնար ելլել արդէն իսկ Սուրիա գտնուած Հայերուն հետ, կ՚ըսեն թէ նոր գալիք 12,000 Հայերը աւելի պիտի դժուարացնեն իրենց կացութիւնը»։

Սերպ դահլիճին տագնապը

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ ռամկավար երեսփոխաններու ակումբին որոշումով դահլիճէն հրաժարեցան հինգ ռամկավար նախարարները.— Արտաքին նախարար՝ Մարինքովիչ, Բումանատի, Շումէնքովիչ, Միլովիչ, և Անկէլինովիչ։

Այս հրաժարականները հետեւանքն են այն քուէարկութեան, որով կուսակցութեան պետը՝ Դաւիթովիչ կը հրաւիրուի խորհրդարանի բոլոր ռամկավար տարրերէն խմբակցութիւն մը կազմել։ Այժմ կը կարծուի թէ Վուքիչէվիչի դահլիճը հրաժարելով, նոր նախարարութիւնը պիտի կազմէ Դաւիթովիչ՝ իր շուրջ համախմբելով հետեւեալ կուսակցութիւնները. — Ռամկավար Միութիւն (Ռամկավարներն ու Պոպայի խլամները), Ֆիւզացիական եւ ռամկավար խմբակցութիւնը (Ռատիչի կուսակիցներն ու անկախ ռամկավարները) եւ հողագործական խմբակը։

Ամէն պարագայի մէջ, դահլիճի փոփոխութիւնով Եուկոսլաւիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ ո եւ է փոփոխութիւն չպիտի մտնէ։

Նորվեկեան շոգենաւը գրաւուած

Երէկ գրեցինք թէ Մարմարայի մէջ Թուրք շոգենաւ մը ընդհարած է Նորվեկեան «Կրօնկ» շոգենաւին, որ վնասուած և եզերքին վրայ խրած է. Թրքական շոգենաւը չէ ուզած օգնել վնասուած շոգենաւին և ճամբան շարունակած է։

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, բախումը տեղի ունեցած է Միւրէֆթէի առջեւ եւ Թրքական շոգենաւին անունն է «Րումելի»։ Այս վերջինը նոյնպէս փոքրիկ վնասներ կրած ըլլալով, Թուրք շոգենաւին տէրը Կէլիպօլուի դատարանէն վճիռ ձեռք բերած է առժամապէս գրաւելու համար Նորվեկեան շոգենաւը։ Պոլիսէն Մասնագէտներու Յանձնախումբ մը ղրկուած է Կէլիպօլու։

Ֆրանսերէն թերթերը «տարօրինակ» կը գտնեն Թուրքերուն վարմունքը և կը յիշեն «Լօթիւս»ը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԵԴՐ. ՌՈՒՍԻՈՅ Կորիցի գիւղին մէջ կուլակները ջարդած են համայնավար կուսակցութեան տեղական պատուիրակ Իվանովը, որուն աչքերն ալ փորած են։

ԱՐՏԱՔԻՆ Նախարարութիւնը կը հերքէ ջոռնալէ տ՚իթալիայի այն լուրը թէ նաւային զաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Ֆրանսայի եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարար Թիթիւլէսքու Հոռմէն Փարիզ հասաւ առջի օր։ Նախարարը քաղաքական, տնտեսական եւ ելմտական խնդիրներու մասին բանակցութիւններ պիտի վարէ ձեռնհաս պաշտօնատանց հետ։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Այս իրիկունժամը 8.30ին, 84, Ռիւ Շաք, «Պօն Թէադր»ի մէջ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն, ղեկավարութեամբ դերասան Մ. Մարութեանի եւ մասնակցութեամբ պարուհի-դերասանուհի Օր. Ասիա կոստանեանի եւ տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն։

Կը բեմադրէ ՌԱՖՖԻԻ «ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ» (Տրամը 4 արար)

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(Պաշտօնական ազդ. Առաջնորդարանի)

Յառաջիկայ 12 Փետրուար, Կիրակի օր տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Հայոց նոր եկեղեցւոյ հիմերու օրհնութեան եւ Ս. Օծման հանդիսաւոր արարողութիւնը, նախագահութեամբ վիճակիս առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Գրիգորիս Ս. Եպիսկ. Պալաքեանի։

Նոյն օրը քահանայից դասը ամբողջ ներկայ պիտի ըլլայ եւ մասնակցի հանդիսութեանց։ Հետեւաբար շրջանի ժամատունները գոց ըլլալով, կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջակայից հոգաբարձութիւնները ի պաշտօնէ, ինչպէս եւ բոլոր հայրենակիցները։

ԺԱՄԱԿԱՐԳ.— 1. Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Ս. Պատարագ, Մարսէյլի Հայոց Ս. Յարութիւն մատրան մէջ, 90, Rue Stanislas Torrents, ժամը 9—10.30։

2. Յաւարտ Ս. Պատարագի, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս հիմնադիր բարերար Պ. Վահան Խօրասանճեանի ննջեցելոց համար, ժամը 10.30-11։

3. Հանդիսաւոր օրհնութիւն եւ օծում նորակառոյց եկեղեցւոյ 16 հիմնաքարերու, ըստ Հայաստանեայց առաքելական Ս. եկեղեցւոյ օրինաց, ժամը 11-12, նորաշէն եկեղեցւոյս հողին վրայ, ի Ave. de Prado, Château des Fleurs։

4. Քարոզ ժամը 12-12.30ին, նորաշէն եկեղեցւոյ ընդարձակ պարտէզին մէջ։

Օրուան կարգապահութեան պիտի հսկէ, Սկաուտներու նորակազմ խումբը։

(Կնիք)

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Իփարիզի ընդհ. ժողովի դիւանը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հին ու նոր անդամները եւ սկաուտները այսօր Շբ. ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարան։ Խիստ կարեւոր հարցեր եւ ընտրութիւն վարչութեան։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 131 Rue Fbg. de Temple, մէթրօ Պէլվիլ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ» միութիւնը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ Զօր. Անդրանիկի զինուորները այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Քաֆէ օ Բէլօ տը Լիոնի վերնայարկը, Մէթրօ՝ Իթալի։

ԱՅՍՕՐ Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ալֆօրվիլ, 138 Rue Etienne Doletի սրճարանը կը հրաւիրուին 21 տարեկանէն վեր բոլոր հայրենակիցները, լսելու համար Թաղ. Խորհուրդի մէկ տարուան տեղեկատուութիւնն ու հաշուետուութիւնը եւ զբաղելու եկեղեցիի եւ դպրոցի խնդիրներով։

Թաղ. Խորհուրդ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Բռնիի Ա. խումբը կը մրցի վաղը կիրակի, A. S. Préfecture de Policeի պահեստիին դէմ, Stade Perchingի մէջ։ Հաւաքատեղի Porte de Vincennes ժամը մէկին։

Բռնիի Բ. խումբը կը մրցի Athis-Monsի Բ. խումբին դէմ։ Հաւաքավայր Gare d'Austerlitz, ժամը 12ին։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յայտնել Յառաջի խմբագրութեան Մանուէլ Մարտիրոսեանի նոր հասցէն, նախապէս կը բնակէր 4, Rue Perolier, Gap (H. A.)

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Հրայր խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salles des Noces։ Կը խօսի Ընկ. Վազգէն Շուշանեան։

Ալֆօրվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի Ընկեր Աշոտ։

Պուա Քօլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը այսօր Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Փուժէ-սիւր-Արժանի Վռամեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 2ին, ընկ. Կ. Մանասէլեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Քանի Կայծակ խումբի ընկ. ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 1.30ին, իր հաւաքատեղին։

Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 9ուկէսին, Հայ Ժողովրդային Լսարանին մէջ։

Իսի-լը-Մուլինոյի եւ Սէն Ժեռմէն կզզիի «Վանի Արամ» խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Փլաս Ժիւլ Ժըվօ, պիւռօ Թապաի մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Քրիս խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան հրապարակային դասախօսութիւնը՝ վաղը Կիրակի ժամը 10ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք իր սրահին մէջ։ Դասախօս ընկ. Վազգէն Մարտիրոսեան։

Մարսէյլի-Սէն Ժիւլիէնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը՝ վաղը Կիրակի ժամը 3ին, Պօմօնի հայկական պատին մէջ։ Կը հրաւիրուին Սէն Ժիւլիէնի, Պօմօնի եւ Մօնթօլիվէի հայրենակիցները։

Պիտի դասախօսէ ընկ. Ազգին, Ատրպատականի ճերոսամարտը եւ Հայերը։

Մարսէյլի «Վռամեան» կոմիտէն իր Մուրատ, Հրայր, եւ Ընկեր կարօ խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի ժամը 5ին, նախապէս որոշուած վայրը։ Ներկայ պիտի ըլլան շրջ. կոմիտէի անդամները։

Վարձու աշխատանոց

Բաւական ընդարձակ, մասնաւորապէս յարմար ատաղձագործի, դարբինի կամ նման աշխատութեանց։ Դիմել՝ 17 Rue Demesme, Մէթրօ՝ Իթալի։

Ծախու է կերպասի վրայ ծաղկաշինութեան (էմփրէսսիօն) մեքենայ մը ամբողջական կազմածով։ Նպաստաւոր պայման։ Դիմել՝ 17 Rue Damesme, մէթրօ Իթալի։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

5 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 563 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈՂԻՆ ԵՒ ԱՐՕՐԻՆ

Սուրիոյ մեր Թղթակիցը երէկ շարք մը մխիթարական տեղեկութիւններ կը հաղորդէր, հայ գաղթականներու տեղաւորման մասին :

Այդ լուրերուն համաձայն, — 1. Ճէպէլի Մուսայի մէջ (Սուէտիա), տեղաւորուած են 32 Զէյթունցի ընտանիքներ, 107 հոգի, որ գարնան պիտի բարձրանայ 250ի: — 2. Գըրըքխան գիւղաքաղաքին ծայրը հաստատուած է նոր թաղ մը, 35 ընտանիքով (150 հոգի): — 3. Այդ աւանէն չորս քիլոմեդր հեռու, Սօղուք Սուի մէջ տեղաւորուած են 50 ընտանիքներ:

Առաջին խումբին տրուած է, ընտանիքի հաշուով, 3-4 այծ, տնակի մը շինութեան ծախքը, բաւարար հող, պարէն՝ մինչեւ յառաջիկայ հունձքը, լծկան եզներ եւ գործիքներ: Երկրորդ խումբին — հողը բերրի ըլլալով — 11 արտավար հող, մէկ տարուան հոգատարութեամբ: Նոյնը և երրորդ խումբին համար :

Ուրեմն, հիմնական ձեռնարկ մը կը կատարուի, ցիր ու ցան բազմութիւնները քաղաքի փոշիներէն, վրաններէն եւ կայաններէն փրկելու եւ հողին ու արօրին կապելու համար:

Նուազագոյն չարիքը՝ ներկայ պայմաններուն մէջ, քանի որ այս բազմութիւնները դեռ երկար ատեն Հայաստան երթալու բախտ չպիտի ունենան:

Այս ձեռնարկին առթիւ, անօգուտ է եւ ծաղր՝ նորէն ճառել «բանուորա - գիւղացիական» հայրենիքի մասին:

Այդ օրհնեալ երկիրը մինչեւ այսօր տէր չեղաւ այս բեկորներուն, և Անատոլուի խորերէն ճամբայ ելած կարաւաններն անգամ Պոլիս կամ իրենց տեղերը կը վերադարձնէ:

Այլանդակ իրականութեան մը մէջ, լաւագոյն ելքն է այս. մանաւանդ որ, յատկապէս նկատի առնուած է գաղթականները համախումբ տեղաւորելու պարագան, եւ գետեղումները կը կատարուին այդ ուղղութեամբ: Միեւնոյն ատեն հեռու՝ իսլամական բազմութիւններէ, սարերու լանջին կամ թափուր դաշտերու վրայ:

Շաբթուան ընթացքին հաղորդեցինք նաեւ ուրիշ լուր մը: Դամասկոսի մէջ, Պրոթան էլ Սալիպի և Սաֆանիտի հայ գաղթականները մինչեւ Մարտ 1 տեղափոխուելու հրաւէր ստացած ըլլալով, մարզպանը միջամտած եւ կարգ մը թելադրութիւններ ըրած է: Ցանձնարարեր է այդ հազար գաղթականները անհանգիստ չընել, առանց գործնական միջոցներ ձեռք առնելու: Իր ծրագրին համաձայն, պէտք է պետական հողերէն գետին մը տրամադրել, որպէսզի գաղթականները կարենան բնակարաններ շինել: Ուրիշ խօսքով, գործադրել այն ծրագիրը որ մշակուած է Հալէպի եւ Իսկէնտէրունի համար: Եթէ կարելի չըլլայ բոլորովին ձրի ստանալ հողը, պէտք է մատչելի գիներով եւ մասնավճարներով տրամադրել գաղթականներուն:

Մենք առաջին անգամը չէ որ կը խօսինք Սուրիոյ գաղթականներու տեղաւորման ծրագրին առթիւ:

Եւ ամէն անգամ, հարկադրուած ենք դիտել տալ թէ՝ մեր իրաւասու մարմինները հարեւանցի կը նային այս գործին վրայ:

Մինչ օտարները պատուիրակներ կը ղրկեն, քննութիւններ կը կատարեն եւ հանգանակութիւններ կ'ընեն, մենք միայն կը դիտենք, կը լսենք, եւ կ'օրհնենք:

Մեր շահերուն կը համապատասխանէ՞ այս կրաւորական ընթացքը :

Մենք ալ չունի՞նք պարտականութիւններ:

Աւելի առաջ, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Եւրոպայի ներկայացուցիչը առաջարկեց որ հանգանակութիւն մը բանանք «Յառաջ»ի մէջ, մեր հաւաքած գումարը կրկնապատկելու պայմանով: Այսինքն, եթէ 100,000 ֆրանք արտադրուէր հայկական աղբիւրէ, նոյնքան գումար ալ Ամերիկեան Նպաստամատոյցը պիտի տար :

Եւ այս առաջարկը կ'ընէր քաջալերուած՝ Շիրակի հանգանակութեան արդիւնքէն, որուն մէջ միայն «Յառաջ»ի բաժինը աւելի քան 80,000 ֆրանք էր:

Մենք վարանեցանք շատ մը պատճառներով, եւ այսօր ալ նոյնը կը մնայ մեր տեսակէտը:

Բայց անպատճառ հանգանակութիւն մը բանալու պէտք չկայ, այս ծրագրին օգնելու համար:

Որքա՜ն գումարներ կը ծախսուին մէկ ձեռքով, զանազան պէտքերու համար: Անհաւասիկ վերջինը՝ Մարսիլիոյ եկեղեցին: Եւ ի՜նչ հաստատութիւններ ունինք որ առատաձեռն են տարբեր պարագաներու մէջ, բայց կը հաշուեն ու կը սակարկեն՝ այս ձեռնարկին առթիւ: Կ'ակնարկենք Բարեգործականին:

Եւ ամէն ինչ գաղթականներուն տեղաւորումով չի վերջանար: Զանոնք հողին եւ արօրին կապելէ յետոյ, երեւան պիտի գան այլապէս ստիպողական հոգեր: Օրինակ՝ դպրոցներու խնդիրը :

Գոնէ ա՛յդ հոգը չե՞նք կրնար ստանձնել մենք, անհատապէս կամ հաւաքաբար:

Այդ մասի՞ն ալ օտարները պիտի մտածեն:

Եւ եթէ անոնք իրենց հասկցած եղանակով տանին նոր սերունդին դաստիարակութեան գործը, ո՞ր իրաւունքով պիտի բողոքենք:

Նշաններն ալ կան արդէն: Գըրըքխանի մէջ հաստատուած թաղին գետինը հայկական սեփականութիւն էր: Լազարիստ վարդապետ մը վարպետօրէն տէր դարձած ըլլալով անոր, այժմ պայման դրած է որ հաստատուելիք տարագիրները կաթոլիկ ըլլան: Եւ կոմիտէն տեղի տուած է...: Շ.

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

Մեզի կը հաւաստեն թէ Բարեգործականը տարեկան յիսուն ոսկերլինի նպաստ մը կապեր է Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին:

Կարելի՞ է իմանալ թէ.—

1.— Երբէ՞ն ի վեր կը տրուի այդ գումարը:

2.— Իբրև ի՞նչ կ'արձանագրուի:

3.— Որո՞ւ որոշումով կը վճարուի:

4.— Ուրիշ թերթեր ալ կա՞ն որ այդ շնորհին կ'արժանանան (Փարիզ, Ամերիկա, Եգիպտոս):

Մենք մեր մասին սանթիմ չենք սպասեր Բարեգործականէն, իր հանրօգուտ զեկոյցներուն կամ ազդերուն հրատարակութեան համար:

Մինչեւ հիմա սիրով հրատարակած ենք եւ այսուհետեւ ալ պիտի շարունակենք: Բայց եթէ որոշած են վճարել այդ կարգի հրատարակութեանց համար, այն ատեն կը պահանջենք որ մեր բաժինը (եւ օրաթերթի բաժին) անմիջապէս փոխադրեն Յունաստանի եւ Սուրիոյ դպրոցներուն: Անունը եւ բաշխումը կը հաղորդենք իրենց:

×

Գիտենք որ Բարեգործականը պատասխան չի տար այսպիսի հարցումներու:

Բայց քանի որ վերակազմութեան ձեռնարկեր են եւ կ'ուզեն ժողովուրդին մօտենալ, կը կարծենք թէ պիտի ուզեն օգտուիլ այս թանկագին պատեհութենէն, իրենց անկեղծութիւնը ապացուցանելու համար:

Իսկ եթէ նախընտրեն նորէն լուռ մնալ, հարկադրուած ենք խոստովանութիւն նկատել այդ ընթացքը, ու միանգամայն վստահութեան զեղծում:

Նաեւ՝ նիւթական զեղծում:

Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը ռամկավար շքախումբի մը յանձնելէ յետոյ, անոնց թերթերուն բացն ալ գոցելու այս տնավարի եւ սմսեղուկ սովորութիւնը — որ նոր չէ, գիտենք — անշուշտ ունի «խոր» պատճառներ:

Հանրութեան իրաւունքն է գիտնալ զանոնք: Յառաջ

Ո՞ՐՔԱՆ ՀԱՅ ԿԱՅ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ

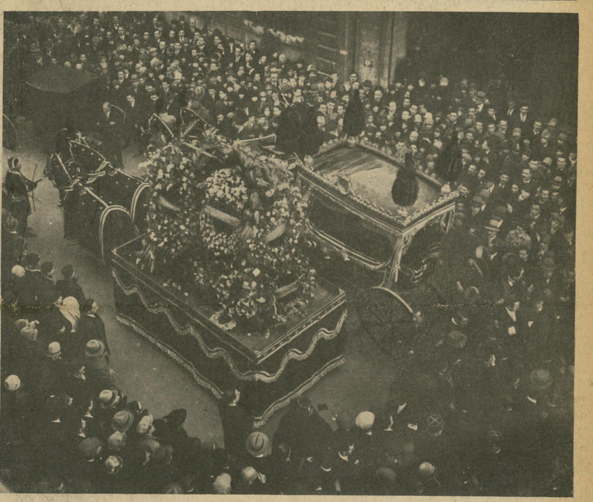
Պոլսոյ «Ազդարար»ը (31 Յունուար) կը հրատարակէ վիճակագրութիւն մը, Անատոլու մնացած հայկական բեկորներու մասին:

Ստորեւ կը հրատարակենք ընդհանուր ցուցակը, յաջորդ թիւին ձգելով մանրամասնութիւնները.—

Շրջաններ	Քաղաք	Գիւղեր	Գմր.
Տիարպէքիր	1500	855	2355
Ճէզիրէ	50	1700	1750
Խարբերդ	1200	735	1935
Արաբկիր	1000	220	1220
Մալաթիա	1200	530	1730
Սեբաստիա	——	—	5495
Տիվրիկ	130	520	650
Կեսարիա	——	—	4200
Թոքատ	1600	330	1930
Ամասիա	1200	630	1330
Սամսոն	1000	480	1480
Սեւ ծովու եզերք	——	—	1520
Գասթէմունի	——	—	3200
Եգկտ.-Պողզլեն.	——	—	——
Էնկիւրի	——	—	——
		գումար	29295

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թէհրանէն հասած մասնաւոր նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ կրթական նախարար Թադայոն Յունուար 8ին հեռացուած է դահլիճէն, միւս նախարարները ընդդիմացած ըլլալով իր կրթական ծրագրին:

Ֆօթօ Ֆէպիւս

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԵՌԵԼԱԿԱՌՔԸ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎԷՃԵՐԸ

Եգիպտոսի ծանօթ վէճերուն առթիւ, «Հայրենիք» դիտել կուտայ իր Յունուար 11ի խմբագրականով.

— «Հեռուէն դիտողներուս համար, սակայն, այդ մանրամասնութիւնները չեն որ հետաքրքրական են եւ ոչ ալ նոյնիսկ այն հարցը, թէ կռուող կողմերէն որո՞ւն կողմն է արդարութիւնը եւ որո՞ւն կողմը՝ յանցանքը: Մեզի մտահոգողը այժմ միայն այն աղաղակող իրողութիւնն է, որ Եգիպտոսի մեր գաղութին մէջ իրարու դէմ այնքան մոլեգին պայքար մղող Ռամկավարներն ու Դաշնակցականները դիմելու հարկադրուեր են օտար միջամտութեան, իրենց միջեւ եղած վէճը իրենց ի նպաստ լուծել տալու համար:

Ազգային գերագոյն շահերու տեսակէտով, բացարձակապէս անհանդուրժելի է, որ մեր կուսակցութիւնները իրենց ներքին պայքարը այնպէս մը տանին, որ հարկադրուին օտար իշխանութեանց միջամտութիւնը հրաւիրել, իրենց իսկ ստեղծած անելէն դուրս գալու եւ ազգային ներքին կեանքի վերաբերեալ հրատապ խնդիրները կարգադրելու համար:

Մեզ համար կարեւոր չէ, թէ ո՞վ է եղած այդ ուղղութեամբ առաջին քայլն առնողը Եգիպտոսի մէջ: Ով ալ ըլլայ, անժխտելի իրողութիւն է, դժբախտաբար, որ թէ՛ Ռամկավարները եւ թէ՛ Դաշնակցականները այսօր իրարու հետ կը մրցին, իրենց վէճը օտարներու միջոցով կարգադրելու համար:

Մենք կը կարծենք թէ ժամանակը եկած է որ վճռական միջամտութիւն մը ըլլայ, բայց ոչ թէ օտարներու, այլ մեր կուսակցութեանց կեդրոնական մարմիններու կողմէ, վերջ դնելու համար այն անհամ, անտեղի, տգեղ ու վարկաբեկիչ պայքարին, որ անցած է պատշաճութեան ամէն չափ ու սահման եւ որ ծայր աստիճան ճնշող տպաւորութիւն կը ձգէ մեր բոլոր գաղութներուն վրայ ալ:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայածանք միսիոնարներուն դէմ

Պոլսոյ բժշկական վարժարանի Ուսանողական Միութիւնը, իր տարեկան համաժողովին մէջ ծափերով ընդունած է թելադրութիւն մը, որով կ'առաջարկուի «Օտար վարժարաններու եւ միսիոնարներու դէմ պայքարող ընկերութիւն» մը կազմել: Համաժողովը վարչութիւն մը կազմած է գործի ձեռնարկելու համար:

Այս առթիւ Սօն Սաաթ կը գրէ.

— «Երկրին ի՛նչ օգուտ ունին ամերիկեան վարժարանները, որ հաստատուած են Թուրքիոյ լաւագոյն անկիւնները: Ամերիկացիներու միակ նպատակն է մեր թշուառութենէն օգտուիլ եւ Ամերիկայի հանդէպ սիրոյ զգացում սերմանել մեր փոքրիկներուն սրտերուն մէջ: Ամերիկացիները մասնաւորաբար կ'օգտուին իրենց խնամքներուն յանձնուած որբերէն. որբերը ժամանակի ընթացքին զօրաւոր սիրով կը կապուին Ամերիկացիներուն, տեսնելով որ անոնց օժանդակութեան շնորհիւ շտկուած է իրենց ապագան: Այդօրէն սկսեալ մանուկին համար այլեւս ոչ Թրքական արուեստ, ո՛չ Թուրք դպրոց, եւ ո՛չ ալ Թուրք ուսուցիչ գոյութիւն ունի. ասոնց փոխարէն, Ամերիկան ամէն բան է: Թուրք երիտասարդութիւնը պէտք չէ գինովնայ այդ հարուստ ազգին պատկանող ուսուցիչներու կախարդիչ գրգռութիւններէն:»

Ինսան պէյ ձերբակալուած

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ ընդհանուր դատախազը վերջացուցած ըլլալով իր ամբաստանագիրը «Եավուզ»ի խնդրին մասին, զայն ներկայացուց Գերագոյն Դատական Ատեանին: Ինսան եւ Հօմէր Նազըմ պէյերուն հաղորդուեցան ամբաստանագրին օրինակը, քննիչ Յանձնաժողովին տեղեկագիրը եւ լսուած վկաներու ցանկը: Գերագոյն Ատեանը յետոյ գումարեց փակատար նիստ մը, որ տեւեց մինչեւ ժամը 22.30:

Ինսան պէյ ձերբակալուեցաւ իր տան մէջ, առանց միջադէպի: Հեռագրի մը համաձայն, ձերբակալուած ատեն Ինսան պէյ փորձած է անձնասպան ըլլալ, սակայն ոստիկաններ արգելք եղած են:

Ինսան պէյ Գերագոյն Ատեանին առջեւ պիտի լսուի վաղը Երկուշաբթի:

*** Զեղծարար երեսփոխան Ալի Րիզա պէյի խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը ջնջուեցաւ:

Կարմիր բանակը 2000 օդանաւ ունի

«Նիքակօ Թրիպիւն»ի Մոսկուայի Թղթակիցը կը հեռագրէ.— «Պրաւդա»յի մէջ հրատարակուած կէս - պաշտօնական յօդուած մը կ'ըսէ թէ ռուս գիտուններ գտած են նոր բաղադրութիւն մը, որ կը լուծէ եւ կը չէզոքացնէ մահացու կազերը, եւ զանոնք անվնաս կը դարձնէ, նոյնպէս գտած են թունաւոր կազեր, որոնց մուխը մահացու է: Մոսկուայի պաշտօնաթերթը հանգանակութեան կոչեր կ'ուղղէ՝ այս ամսու վերջ տօնելու համար Կարմիր Բանակի կազմութեան տասնամեակը:

Պոլշեւիկները ունին արդիական զօրաւոր օդանաւերու տորմիղ մը, որ ի վիճակի է պաշտպանելու սահմանագլուխները և նոյն իսկ յարձակողականներ կազմակերպելու հեռաւոր տեղեր: Անոնք կը պատրաստեն նաեւ բաւականաչափ հրասայլեր՝ երկար սահմանագլուխներու պաշտպանութեան համար:

Կարմիր Բանակը 2000 օդանաւ ունի. ասոնց մէջ են առև-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԼՕ՛, ԼՕ՛ՆԵՐԷՆ

ՄԷ՛ՅՐԷ

(ՄԱՐԻԱ՛Մ)

Ես սիրահար չէի, դու զիս սիրովդ վառեցիր,
Գիշերուան քունըս խլեցիր ու հացըս թունաւորեցիր,
Ես խելագար չէի, դուն զիս խելահան ըրիր,
Անթառամ ծաղիկ, արեւագոյն նարգիզ դարձուցիր եւ Պինկէօլի խոպան դաշտերուն մէջ բուսցուցիր։
Վէյի՛ Մէ՛յրէ, դուրսը անձրեւ հեղեղ կապեր, կ'երթայ,
Հաճի պէկի մայրը արտասուելով աղբիւր կ'երթայ,
Դաշտեր լեցու եղած են, եղնիկներ շուար, կը նային,
Աշխարհ ցաւերու օրրանն է, բայց սիրոյդ ցաւն անդարման,
Մէ՛յրէ, գիւղի պարծանք փէրին, չէյրա՛նս աննման։
Վէյի՛ Մէ՛յրէ, գիւղը վառեցիր սիրովդ ու մոխիր շինեցիր,
Քառսուն ջահիլ, քառսուն ծերի արիւն վազեց քեզ համար,
(—Սիրոյդ համար քառսուն-քառսուն գիւղերն ի՛նչ են).
Մէ՛յրէ Մալա՛գ, չորցաւ նարգիզդ կարկտահար,
Ծաղիկ, տերեւ, փշուր փշուր թափուած խանձուած։
Վէյի՛ Մէ՛յրէ, ուրիշներ քեզ Մէյրամ կ'ըսեն, ես՝ Մէյրէ,
Անցնող գարունքին իմ հոգիի ջահը եղար, իմ արեւ,
Հիմա՞, տգեղ մեծ հարուստին, վատ ժառանգին
Բերան դրիր շամամ ծիծերդ շաքարաշաղ.
Ու նորածին մաքիներու կաթին նման, արծաթ թեւերդ
Օրօրոցին երկնցուցեր, օրօ՛ր կ'երգես ձայնովդ անուշ,
Որ պլպուլին, եկքանիկին լռել կուտայ։
Վէ՛յի Մէ՛յրէ, այսօր լուսուն, լուսաբացին
Կրծքիդ քառսուն կոճակները արձակեր,
Դարձեր արիւնիս կարմիրն ունեցող արեւուն,
Երեք հարիւր վաթսուն և վեց մարգարէներուն աղօթէ՛,
Գուցէ, այն տուն հարսը(դուն)՝ նորէ՛ն այս տունին, այս սիրահար—խելագարիս բաժին դառնայ։

(10) Թարգմ. ԱԶԳԻՆ

ՑՈՒՐՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սաստիկ ցուրտերը կը շարունակուին Հայաստանի մէջ։ Փոքր գետերը սառած են։ Ջրաղացները խաղաղական մեքենաներն ալ դժուար կ'աշխատին։ Շատ գիւղեր խմելու ջուր չունին։

Հագուստեղէնի մեծ պահանջ կայ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ աշխատակից մը կը գրէ (13 Յունուար).—

Հակառակ արդիւնաբերական եւ զանազան ձեռնարկներու մէջ գործի առնուած մեծ թիւով բանւորներուն, կարելի չեղաւ առնել բոլոր գործազուրկները, որոնք գոյութիւն ունին Երեւանի Աշխատանքի Սակարանին մէջ, բոլորն ալ ոչ-արհեստաւոր բանւորներ։ Այս առթիւ, անհրաժեշտ նկատուած է 1) Բարձրացնել աղքատ գիւղացիներու տնտեսական կացութիւնը, նուազեցնելու համար գործազուրկներու հոսանքը գիւղէն դէպի քաղաք. 2) Կազմակերպել գիւղատնտեսութեան մասին ժողովրդական զանազան դասընթացքներ, արհեստի հանելու համար գործազուրկները. 3) Զարգացնել տնային արհեստները, եւ գոր ծակցութիւն ստեղծելով նման արհեստանոցներու միջեւ տեղաւորել գործազուրկները։

1927ին, առաջին եռամսեակին ընթացքին գործազուրկներու թիւն էր 4242 այր եւ 2209 կին։ Երկրորդ եռամսեակին՝ 3603 այր, 1727 կին։ Երրորդ եռամսեակին՝ 3573 այր, 1542 կին։ Չորրորդ եռամսեակին՝ 3325 այր, 1556 կին։

Ընդհանուր կերպով Երեւանի բանւորական ուժին հարիւրին 30-54ը գործազուրկ է։ Գործազուրկներու այս թիւը կազմուած է գիւղերէն եկած երիտասարդներէն։ Գիւղացիներուն մէկ մասը, ձմեռուան մէջ իր պարապ ժամանակը օգտագործելու համար կը դիմէ քաղաք աշխատելու։ Գործազուրկներու թիւը կ'աւելցնեն նաեւ խորհրդային հանրապետութիւններէն հասնող բանւորները, արտասահմանէն եկած գաղթականները, եւ առհասարակ այն երիտասարդները, որոնք Երեւան կուգան բարձրագոյն դպրոց մտնելու համար (Աշխատանքի սակարանին մէջ արձանագրուած են 460 ուսանողներ, որոնք ոեւէ արհեստ չունին), եւ դարձեալ անոնք, որ մեծ շինութիւններու մէջ աշխատելու համար կը բերուին Երեւան։

Գործազուրկներու թիւին մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն չափահաս որբերը, եւ անոնք, որ աւարտած են երկրորդական վարժարաններ, արուեստանոցներ, բոլորն ալ զուրկ՝ արհեստէ։ Հակառակ գործազուրկներու այս մեծ թիւին, Աշխատանքի Սակարանը չի կրնար շինութեանց եւ արդիւնաբերութեան համար բանւոր հայթայթել, որովհետեւ 4831 բանւորներէն շատ քիչերը արհեստ ունին։ Անոնց մէկ մասն ալ արդիւնաբերական աշխատանքներէ երկար ատեն կտրուած ըլլալով, ծանօթ չեն գործադրուած նոր ձեւերուն։

Բանւորական ուժին պահանջը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Եւ այս՝ շնորհիւ շինարարական աշխատանքներու թափին։ Աշխատանքի մեր աղքատ Սակարանին մէջ աւելի եւս զգալի կը դառնայ պահանջը հիւսներու, դարբիններու եւայլն։

Կան ժամանակներ, երբ Աշխատանքի Սակարանը կրնայ գոհացնել պահանջները։ Այսպէս Մարտէն մինչեւ Յուլիս աշխատանքներու ուժեղ թափին պատճառով, մեծ թիւով բանւորներ գործի կը դրուին։ Ցետոյ կը սկսի թուլութեան շրջանը։ Այս շրջանին շատեր կը հրաժարին աշխատելէ. Ապրիլէն մինչեւ Հոկտեմբեր գործէ հրաժարողներուն թիւը կը հասնի 1470ի։ Հրաժարումի պատճառն այն է, որ նիւթական միջոց ստեղծելէ յետոյ բանւորը կը ջանայ ինքն իր գլխուն գործ բանալու եւ կը մերժէ քաղաքէն դուրս աշխատանքի երթալ։ Հրաժարողներուն մէջ կան 200 ուսուցչուհիներ, ուսուցիչներ, մեքենագրուհիներ, հաշուապահներ եւն.։ Այս դէպքերուն առջեւն առնելու համար, գործի դնելէ առաջ, նախ պէտք է քննել անոնց տնտեսական դրութիւնը եւ գործաւորական կարողութիւնը։ Անհրաժեշտ է նաեւ արհեստաւոր բանւորներ պատրաստել, գործազուրկներուն թիւը նուազեցնելու համար՝ արհեստի դպրոցներ բանալ, չափահաս որբերը կեդրոնացնել արհեստանոցներու եւ գործարաններու մէջ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մեծ ու փոքր Մասիսներուն ստորոտը վաղուց ի վեր կ'ապրին քրդական վաչկատուն ցեղեր, որոնք ընդհանրապէս կը զբաղին անասնապահութեամբ։ Ցաճախ արօտավայրերու համար երկու ցեղեր դէմ դէմի կ'ելլեն ու կը կռուին։ Ցարական կառավարութեան օրով, այս ցեղերը կէս-ինքնավար էին, շէյխերն ու բէկերը կը կառավարէին զանոնք։ Իւրաքանչիւր ցեղ ունէր իր ցեղապետը, օրինակ՝ Ալի-Աշրաֆ-բէկը։

Բացի ցեղային տարբերութիւններէ, քիւրտերը բաժնուած էին նաեւ ներքին զանազան դասակարգերու.— միրիդներ, հասարակ քաղաքացիները, շէյխեր, հոգեւորականները, եւ փիրեր, ծերոցը։ Եւ այս դասակարգերն ալ ունին իրենց ենթաբաժանումները։

Ամէն դասակարգ ատէթի եւ աշիրէթի մասնաւոր օրէնքներ ունի։ Դասակարգերը իրաւունք չունին ամուսնական կապ հաստատել իրարու հետ, այնպէս որ միրիդ ու փիրը կրնայ ամուսնանալ միայն այն աղջիկին հետ, որ իր դասակարգէն է։ Քիւրտերուն ատէթը իրաւունք չի տար մէկ դասակարգին մտնելու ուրիշ դասակարգի մը մէջ։

Քաղաքացիական կռիւներէն յետոյ այդ քիւրտ ցեղերէն մաս մը անցաւ Հայաստան եւ հաստատուեցաւ Արագածի կուրծքին վրայ։ Դարձեալ նոյն վաչկատուն կեանքը, նոյն ատէթները։ Այսպէս, Ալեքսանդրապոլի գաւառին մէջ փամբ գիւղէն փիր երիտասարդ մը ամուսնացեր էր միրիդ աղջկան մը հետ։ Երիտասարդին գիւղացիները խնջոյքի կը հրաւիրեն զայն եւ կը պատժեն «դաւաճանութիւն»ը դաշունահար ընելով։ Երիտասարդին ազգականներուն վրայ օգնութեան կը հասնին եւ կ'ազատեն զայն։

Ներքին Ալխտայի գաւառակէն Սարի Բուլախ գիւղացի աղջիկ մը կը մերժէ ամուսնանալ այն մարդուն հետ, որուն ծախուած էր հօրը կողմէ։ Աղջիկը կը փախչի ուրիշ երիտասարդի մը հետ։ Հայրը կը գտնէ զայն եւ դաշունահար կ'ընէ զայն։

Այսքան խիստ են քիւրտերուն ատէթները։ Հետզհետէ սակայն այս ատէթները կ'անհետանան։ Քիւրտերը կաթէն կարագ կը պատրաստէին կաթը հարելով անասունի մորթերու մէջ։ Այժմ նոր գործիքներ ունին։ Դասակարգային տարբերութիւնները հետզհետէ կը կորսուին։

ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Հայրենիք Ամսագրի Հնգամեակին առթիւ)

(վերջին մաս)

ՀԱՄԱՍՏԵՂ-ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐԵՐԸ

Նախ քանի մը խօսք նորերու մասին։

Ապագան նորերունն է։ Այս է կեանքի զարգացման անխուսափելի հետեւանքը։ Հայրենիքը հրապարակ եկած է այսօրուան ու վաղուան համար։ Հետեւաբար արդար է որ անոր դռները լայն բացուած մնան նորահաս սերունդին առջեւ։

Ռ. Դարբինեան վարելով Հայրենիք ամսագրի խմբագրի պատասխանատու պաշտօնը, անշուշտ, ուշադիր է իր ընտրութիւններուն մէջ։ Կասկածէ դուրս է, որ խմբագրական գզրոցներու մէջ մերժուած գրուածքներու դէզը շատ աւելի է, քան կը կարծեն անոնք, որ հեռուէ հեռու կը դիտեն խմբագրի բարեհաճակամութիւնը։ Բայց, բարեբախտաբար, խմբագիրը հաստատ կը մնայ իր քաջալերողի դերին մէջ, իսկ անվիճող ու յաճախ կանխակալ խստապահանջութիւնը թողած է երիտասարդներուն ու նորաբոյս խմբագիրներուն։

Նորահասները մասնաւոր խմբաւորութեամբ մը կը քննադատեն նորերը եւ սկսնակները, քիչ մը իրար չհանդուրժողի հոգեբանութեամբ։ Հայրենիքը այդ մասնաւորութեամբ չի կրնար առաջնորդուիլ։ Տեսէք թէ ի՛նչպէս Հրանտ Բալուեան, սրտի հանդարտութեամբ դժոխք կը դրկէ իր տարեկից ուժերը.— «... Ասկէ (այսինքն Ռ. Դարբինեանի մեզ վերաբերմունքի հետեւանքով. Կ. Ս.) Հայրենիքներուն մէկ ծայրէն միւսը անտաղանդ, հասարակ, միջակութենէն շատ վար մակարդակին նստած գրիչներ, ինչպէս Արամ-Արաքս, Հ. Տէօվլէթեան, Արսէն Աճէմեան, Արսէն Երկաթ, Ն. Տէր Միքայէլեան, Սօս-Վանի, եւայլն։» Աւելի վարը կը յարէ։ «Եւ ատոր արդիւնքը ժամանակցողներուն կը բերէ վաղահաս ինքնահաւանութիւն մը, որ խորտակիչ է թէ

իրենց անհատականութեան
թէ նկարագրին։ Ընդհակառակ
պէտք է չափազանց զգուշ
հաճ, պահանջկոտ ըլլալ նոր
րուն հանդէպ։»

«Մէկ ծայրէն միւսը» ըսել
չափազանցութիւն մըն է, չ
տարուան 60 հատորներու
մահազար էջերէն հազիւ 60
էջը լիշեալներէն գրուած է։

Իմ կարծիքով, այդպիսի
տողութեան եւ եզրակաց
թեան յանգելու համար,
ւանդ երբ անունները կը
քննադատը պարտաւոր է
քան բարեխղճութեամբ քնն
թեան առնել նորահասի մը
բողջ գրականութիւնը,
ւոր ուշադրութիւն դարձնել
բահաս հեղինակի ամէնէն
ջող կտորներուն, եւ «անտ
դանդ» ու «միջակութենէ
հռչակելէ առաջ, որոնել
դանդի փոքրիկ ճառագայթ
անոր մէջ։ Ինքնահաւանութ
անշուշտ խոտելի նկարագ
մըն է, որմէ պիտի զգուշան
նորերը. բայց ինքնահաւան
թիւնը, մասնաւորաբար
դատութեան ասպարէզին
աւելի քան վնասակար է։

Դժուարահաճութիւնն ու
տապահանջութիւնը, իմ կ
ծիքով պէտք է կիրարկել
հիններու եւ հասուններու
դէպ, որոնք կրնան դիմա
խստապահանջութեան, ու
հիւ քննադատութեան, դարձ
նել իրենց թերութիւնները։
Դժուարահաճութեան կացի
անդթօրէն գործածել սա
ղաշ ծիլերուն վրայ, անդ
աշխատանք մըն է։ Այդ նոր
ծիլները զուրգուրանքի պէ
ունին հասակ նետելու համ
Անկէ յետոյ է, որ աւելորդ
դերը կարելի է յօտել։

* * *

Պէտք է խոստովանիլ
կայն, որ դժուարութեան
մատնուինք, երբ կը փորձե
հայ գրականութեան նուիրու
սերունդները իրարմէ զատե
Հայկական կեանքի վերիվ
րումներն իրենց բոլոր անդր
դարձումը ունեցած են գրակ
սերունդին վրայ։ Մէկ սերուն
միւս սերունդին չէ յաջորդ
բնականոն զարգացումով։ Ն
տերն իրենց ժամանակաշրջ
նին՝ փոթորիկի բռնուած, ի
տուրքը չեն տուած. ու յաջ
սերունդի հետ ճամբայ կ'ել
բայց անցնող սերունդի մը
գեբանութեամբ։ Մանաւ
այժմ. հայ նոր գրականութե
լծուած սերունդը հին, միջ
նոր եւ նորագոյն սերունդներ
բեկորներու հաւաքածոյ մըն է։

Եթէ հին սերունդն իր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՂՔԱՏ ՏՂՈՒ ՕՐԱԳԻՐ

Յոգնութեամբ, տղմոտ ու թաց գիշերուան մը խաւարին մէջէն, կ'իջնեմ նեղ, սողուն, հինաւուրց փողոցէ մը վար։

Քաղաքին աղմուկը կուգայ ու կը զարնուի խոնջ ու դժկամ մարմինիս։ Լոյսի կտուց մը կը լուսաւորէ թաց մայթը։ Գիշերը կը հեծկլտայ տանիքներն ի վար։ Յունուարը խոնաւ է, ցուրտ, գորշ ու տխրական։ Վերաւոր կամ ցրտահար, պզտիկ կեռնեխի մը մարմինին պէս՝ սիրտս կը մսի քու յիշատակիդ բեռան տակ, ո՛վ մեր գիւղապէս քաղաքին աղուոր ու սպիտակ ձիւնը, որ կ'իջնէր թանձր, բայց թեթեւ ու փափուկ փաթիլներով... Կ'իջնէ՛ր առատութեամբ, բարձրէն, թաց, բարեբեր ու երախտագէտ մեր հողերուն վրայ, կը ծածկէ՛ր ծառերն ու թուփերը, մեր երդիքները հեզ ու մեր արտերը բերրի, մեր փողոցները գիւղական ու մեր եկեղեցին... Ո՛վ ձիւն, ո՛վ ձիւն...

Պիտի քալե՛մ, պիտի քալե՛մ հիմա, այս մութ, կիսալքուն ու հինաւուրց փողոցներէն։ Մարդոց, փողոցներուն, հաճոյքի տուներուն, ամբողջ այս հասարակաց ու մեծ քաղաքին աղմուկը ուսերուս։ Պիտի քալեմ նայելով ուրիշներուն ուրախութեանց, յիշելով ձմեռը որ կ'իջնէր խաղաղութեամբ իմ հայրենական տանս վրայ։ Պիտի քալեմ՝ զրկուած, աղքատ, ամբողջովին օտար այս բոլոր յայրատ ու գինեբոյր խնջոյքներուն ու երբ երթամ տուն, յոգնաբեկ, քինախնդիր, վայրահակ, պիտի իյնամ ցուրտ ու անհիւրընկալ մահճիս մէջ ու դարձեալ դուրսի աղմուկներն ու լոյսերը պիտի հալածեն զիս։ Քաղաքը պիտի մտնէ պատուհանէս ներս ու պիտի տապալէ զիս։ Ո՛վ գիշեր, ո՛վ գիշեր...

Լոյսի կտուցի մը աղօտ ցոլքը կ'իյնայ ոտքերուս։ Ինքնաշարժեր կ'անցնին։ Ո՞ւր կ'երթան, ո՞ւր։ Գիշերային ի՞նչ արկածներու, սիրոյ ի՞նչ ուրախութեանց, ի՞նչ գինարբուքներու։ Ո՞վ են, ո՞վ։ Կը քննա՞մ թէ արթուն եմ։ Մտերիմ, պզտիկ, տաք ու բարի ձեռք մը կը սահի քնքշութեամբ տրտում ճակատէս։ Ո՛վ գիշեր, Յունուարի ցուրտ ու անսպառ գիշեր. ե՞րբ պիտի լուսնայ։ Մազերս թաց են, հոգիս զարթուն, ձեռքերս կը դողդոջեն, քո՛ւրիկ, քու պզտիկ անունդ զով ու անուշ կեռասի մը պէս կը կախուի շրթներէս։

Առաւօ՞տ է թէ գիշեր։ Լոյսս կը բզնամ։ Չէ՛, երազ չէ, արթուն եմ ու մարմինս ջերմութիւն ունի։ Շարաթ է, կիրակնամուտ։ Զանգակներ կը ղօղանջեն։ Ի՛նչ լոյս է, ինչ արեգակ, ի՛նչ ծաւալուն ու աղուոր իրիկուն։ Ես նստած եմ ծալապատիկ, մեր պարտէզին ածուներուն քով, յղի հողին վրայ ու գինով, սիրով դողդոջուն ու աղուոր պատանիի գլուխս երկարած եմ բոյրի ծալքերուն որ թանձր ալիքներով կ'իջնեն վրաս, կ'իջնեն վրադ, մայրի՛կ, կ'իջնեն ծաղիկներուն ու ծառերուն վրայ։ Օ՛, Յունուարի գիշեր է, հո՛ս... Կը տեսնե՞ս լոյսի կտուցին հիւանդ ցոլքը... Պաղ ու դժուար յոգնութիւն մը կը խուժէ մարմինս ու արթուն կը պահէ զայն ու նո՛յն ձեռքը, մաքուր, ջերմ, անուշ ձեռքը, այծտերեւի ծաղիկներու պէս քնքուշ՝ կը շոյէ մազերս — Քո՛ւ ձեռքդ, քո՛ւ ձեռքդ մայրի՛կ, որ հողին տակ, հողին վրայ, շուշաններու թերթերու պէս գունատեցաւ...

— Կը յիշե՞ս, կը յիշե՞ս, մեր պզտիկ, մեր սպիտակ, մեր աղուոր աչքերով դրացուհին, օ՛, անունը ի՞նչ էր... ի՞նչ էր... Կը հագնէր սպիտակ ու մազերը արձակ, աչքերը լեցուն մեր բոլո՛ր առաւօտներուն լոյսովը, բազկարաց, ծաղկած, գարնանային, սպիտակ նշենիի մեծ ճիւղի մը պէս կը կենար հորին քով, կ'ըսէր — եկո՛ւր, եկո՛ւր, եկո՛ւր...

— Կը յիշե՞ս, կը յիշե՞ս մեր ձին... Անոր վրնջիւնը երբ օրուան մը դաժն ու դժուար աշխատանքէ յետոյ, զայն կը դրկէին մաքուր օդէն ու կը հրէին ներս, մեր ախոռին գաղջ ու ծանր խաւարին մէջ... Գլուխդ կը դնէիր քմահաճօրէն անոր բաշերուն ու կը համբուրէիր անոր սարսռուն ու թաց ռունգերը, կը նայէ՛ր անոր աչքերուն, մեծ ու կարմիր բիբերուն, ո՛վ երազ ու կը տեսնէիր հոն քու մեծ, քու խոշոր, վայրենի տղու քու բոցավառ աչքերդ ու կը յիշե՞ս, կը պոռայիր ուրախութենէդ, արձակ ու մեծ ձայնով...

— Կը յիշե՞ս, կը յիշե՞ս, մեր տունը... Անոր դուռը լայն էր, հիւրընկալ, մեծ ու փայտաշէն ու բաց՝ սիրող սրտի մը պէս։ Գարնան, կը յիշե՞ս, իր առաւօտները... աշնան՝ կը յիշե՞ս իր ոսկեզօծ երեկոն... Հապա ծաղիկնե՞րը որ կը մագլցէին պատուհանդ ի վեր, առտուն՝ երբ մայրիկդ կուգար ու համբոյրով մը կ'արթնցնէր քեզ՝ անոնց բուրումը կ'ուրախացնէր քեզ... Հապա տանձենին, որուն աւշառատ, զով ու խոշոր պտուղները կը կշռէիր գինովութեամբ ափիդ մէջ. հապա հօ՞րը, տղա՛ս, իմ ծե՛ր տղաս՝ ինկած այս անհաւոր քաղաքին խաւարին ու անհիւրընկալ աղմուկին մէջ, կը յիշե՞ս հօրը ուր կ'իյնար սիրահար ու մեծ լուսնկան, գլխիվայր, ա՜յ, մեր ձմրան տանձերը ինչպէս՝ աշնան թաց հողին վրայ...

— Կը յիշե՞ս, կը յիշե՞ս, այն գարնան՝ երբ քուրիկդ ծնաւ։ Աղուոր արեւածագ մըն էր, դեռ մթնշաղին, ելած էիր ոտքի ու արձակ մազերով, բաց ու վայրենի ոնգածակերով, հոտոտելով անակնկալը որ կը շրջէր մեր երդիքին տակ. կը յիշե՞ս, կամացօրէն կը պոռայիր բերկրութենէդ, ծաղկած ծառերուն տակ, մեր կովը կը բառաչէր, կը բառաչէր, առտուան մաքուր օդին մէջ ու մայրիկդ, անուշ աչքերով յղի մայրիկդ կը հեծէ՛ր, կը հեծէր տղաբերքի սրբազան ցաւով... Կը յիշե՞ս, տղա՛ս, իմ պանդուխտ ի՛մ աղուոր տղաս, ընկղմած այդ քաղաքին ապականութեան մէջ, կը յիշե՞ս քուրիկդ, անոր մեծ, պայծառ, վայրենի աչքերը՝ երբ կախուէր ուսերէդ ու կ'ուզէր որ գինքը դնես մեր աշխէտ գաբիկին վրայ ու տանի՛ս, մեր արտերուն, մեր այգիներուն, պտուղի ծանրաբեռն ու հարուստ ծառերուն ու մեր ջուրերուն տանի՛ս...

— Կը յիշե՞ս, կը յիշե՞ս, մեր գիւղաքաղաքին լուռ, տխրամած ու խաղաղ փողոցներուն մէջ, ազնուական, նուրբ ու բարձր սակը հայրիկիդ։ Վախով, բայց հպարտութեամբ կը ծծկուէիր անոր հասակին քով ու կ'անցնէիր գոհ, երջանիկ, հարուստ, ինքնավստահ՝ նայելով մարդոց վրայ, ուրախանալով՝ որ աչքերուդ կը կրես այդ տժգոյն ու հպարտ մարդուն աղուոր հոգին... յիշե՞ս եղբայրդ, աղուոր, անուշ աչքերով տժգոյն տղան...

— Կը յիշե՞ս, տղա՛ս, իմ ապերախտ, իմ կարճ յիշողութեամբ տղաս, կը յիշե՞ս զիս։ Ես քու մայրդ եմ. տե՛ս, ես կ'ընկերանամ քեզի, օտար ափերուն վրայ, օտար քաղաքներու մէջ, կը բովդ ու դուն չե՛ս զգար զիս, կը խօսիմ քեզի ու դուն չե՛ս լսեր զիս։ Գիշերը, երբ այսպէս յոգնած, խոնջ, դժկամ, երբ այսպէս կը մտնես ներս, երբ կը նայիս ցաւով լոյսի կտուցին, խոնարհութեամբ կ'իջնեմ պատէն վար ու կը նստիմ անկողնիդ վրայ ու կը խօսիմ քեզի... Զիս դրած ես շրջանակի մէջ, գլխուդ վրայ՝ ինչո՞ւ, ամէ՛ն իրիկուն երբ կը վերադառնաս սենեակիդ, չես բարեւեր զիս, ըսէ՛ — բարի՛ երեկոյ, բարի՛ երեկոյ, մայրի՛կ... յիշե՞ս, կը յիշե՞ս քու մանկութիւնդ որ կը մեռնէր կուրծքիս վրայ, իմ տառապած գրկիս մէջ, պատանութիւնդ որ երբեմն ցաւը կուլար ծունկերուս վրայ... Ի՛մ պզտիկ մանչս, կը յիշե՞ս...

— Կը յիշե՛մ, կը յիշե՛մ, մայրի՛կ, ի՞նչպէս կրնամ չյիշել, յիշե՛մ բոլորը, մեր գիւղաքաղաքը, մեր տունը՝ ընդարձակ ու գիւղական, մեր բարեբեր պարտէզը, հօրը՝ ուր կ'իյնար լուսնկան, մեր ծառերը ծլարձակ, ծաղիկները մեր ու կեռնեխները որ կ'երգէին սալորենիին վրայ... Կը յիշեմ հայրիկը՝ տժգոյն ու ազնուական... կը յիշեմ ամէ՛ն բան, քուրիկս՝ որ կը կախուէր ուսերէս, եղբայրս՝ որ այնքան գեղեցիկ էր որ աղջիկները կ'ուզէին զայն համբուրել զայն։ Կը յիշեմ քեզ, մայրի՛կ, անուշ, աղուոր աչքեր

ութեան մէջ թողունք, ու
ծակալ ըլլանք այն արժէք-
րուն համար, որ անոնք այսօր
ւելցնեն իրենց հին գրակա-
թեան ամբարքին, մնացած ան_
ունները միասին կը շարուին
ր գրականութեան ճակատին
ար:

Նոր գրականութեան ճակա-
ը դեռ ամբողջական յարդա-
մ առած չէ: Ան իր նախա-
արաստական շրջանը կը բո-
է: Այս շրջանը գունաւորող
մբը հետզհետէ կը ստուա-
նայ: Առանց նսեմացնելու
պմաթիւ տաղանդաւոր գրիչ-
րու արժէքը. կարելի է իբրեւ
ր գրականութեան ուղեցոյց
ալերը մատնանշել՝ Համաս-
եղ եւ Կոստան Զարեան:

Այլապէս շնորհալի տաղանդ-
ր կարելի է մատնանշել եւ
արաշել անոնց ինքնայատուկ
դեր. Խնդիրը կը կայանայ նոր
ականութեան մթնոլորտը
րծնաւորելու մէջ: Այդ գրա-
նութեան լուսաստղը Համաս-
եղն է. իսկ ուղեցոյցը՝ Կոստան
արեանը, իր «Անցորդը եւ իր
մբան»:

Հայ գրականութեան քաղա-
ականութիւնը կ'ուզեն մշակել
մանք (Շ. Նարդունիի դասա-
սութիւնը). ուրիշները այդ
ղանքներէն կարծես թէ խեղ-
ւած, անսահման ազատութիւն
պահանջեն (Ն. Սարաֆեանի
րուածը «Յառաջ»ի մէջ):
նչքեր անսահման ազատու-
իւնը գոյութիւն ունի, միայն
յդ ազատութենէն օգտուող-
րը քիչ են, գոնէ գեղարուես-
ական երկ երկնելու տեսակէ-
էն: Գրականութեան քաղաքա-
անութիւն, կամ աւելի շիտակ՝
րականութեան ուղին, եթէ
ուզէք, ըսէք հեռանկարը կայ,
յց մշուշապատ ու խորհրդաւոր
ատերու համար:

Գրականութեան մէջ այս բո-
ր որոնումները վճռաբանու-
եամբ չեն լուծուիր, նոյնիսկ
ն լուսաբանուիր, եթէ գեղար-
ւեստական երկը իր միայնակ
րժէքով չգայ եւ իր խօսքը
սէ: Վերջնական խօսքն ուրեմն
ական ստեղծագործութեան
պատկանի:

Այդ տեսակէտէն լուսաւոր
պար մըն է Համաստեղը: Ընդ-
մէնը 7 տարուան գրական
անք ունի ան, եւ իր գրական
մբաւը շինած է արդէն. բայց
միայն համեստ ու տիպար ար-
ւեստագէտ մը: Ան չի խօսիր եւ
վճռաբանիր: Յաւակնութիւնը
նի, հակառակ բոլոր շռայ-
ւած գովեստներուն, գրական
րժման մը գլուխը կարծելու

ինքզինքը: Ան ստեղծագործելու եւ անընդհատ ստեղծագործելու շնորհն ունի: Չափի, կշիռի եւ պատկերացումի իր տարողու_թիւնները կատարեալ են: Կ'արտայայտէ առանց ճիգի, բնական գեղումով, բայց զարմանալիօրէն սակաւախօս է: Մէկ նախադասութեամբ իր ներկայացուցած տիպարը կը կայնի ձեր դէմ, իսկ մէկ պատկերով՝ ձեզի կը ներկայանայ այդ տիպարին հոգեկան ամբողջ ցանցը: Ան տեսնել եւ կաղապարել գիտէ:

Ան վարպետ է, աստուածատուր շնորհով օժտուած: Գիւղը կախ, կը նմանի այն հնադարեան խստաբարոյ արհեստաւոր վարպետներուն, որոնք գործիք մը կատարեալ եւ ընտիր դուրս բերելու համար իրենց ամբողջ հնարքները կը գործադրէին:

Եթէ Համաստեղը կը ստեղծագործէ եւ մեր ժողովրդի ան_թափանց հոգին գեղարուեստական կաղապարներու մէջ առնելով, նոր գրականութեան հիմերը կը պատրաստէ, Կոստան Զարեան այդ գրականութեան ուղին կ'ընդգծէ, մթնոլորտ կը ստեղծէ եւ գրական շարժման գոյն ու դէմք կուտայ:

Կոստան Զարեան ճամբորդ մըն է, որ երթալէ աւելի կը վերադառնայ: Ու անոր վերադարձը գրական երեւոյթ մըն է. նոյն իսկ պատասխան մը այն գրական որոնումներուն, որոնց ետեւէն ինկած է մեր գրականութեան նոր սերունդը:

«Անցորդը եւ իր ճամբան» մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց իր շուրջը: Կասկածէ դուրս է որ այդ գրուածքի բազմաթիւ էջերը գեղարուեստական ստեղծագործութեան գլուխ գործոցներ են, բայցինծի կը թուի թէ գրուածքի առաջ բերած հետաքրքրութիւնը, բացի անոր բանաստեղծական արժէքէն, կը կայանայ այն զարմանալի եւ խորագնին հոգեկան ու մշակութային պեղումին մէջ, զոր Կոստան Զարեան կը կատարէ, այնքան նրբութեամբ եւ այնքան հմտութեամբ: Ան առաջինն է իր տեսակին մէջ, որ Հայաստանի, հայ մշակոյթի եւ հայ ժողովուրդի թանձրացած խորհուրդի վարագոյրները կը բանայ, տիեզերական քաղաքականութեան առանցքին մօտեցնելով մեզ:

Թերեւս, Կ. Զարեանի ուրիշ գրուածքներ նոյնքան գեղարուեստական արժէք ունին, որքան իր այս վերջին երկը, բայց գրեթէ աննշմար անցան: Մինչդեռ իր վերադարձը, վերադարձ դէպի հայրենի խորհուրդը, խանդավառութիւն կը ստեղծէ:

Այդ երեւոյթի իմաստին կրնանք թափանցել, եթէ հին եւ նոր Զարեանը պատկերով մը բաղդատենք: Հին Զարեանը Պառնասի բոլոր աստուածներէն շնորհ ստացաւ բանաստեղծ դառնալու համար: Ան բանաստեղծ էր. մենք զայն չհասկցանք, կամ ան մեր սրտին ու միտքին չխօսեցաւ: Մնաց մինակ, եւ Էյֆէլի աշտարակէն իր երգը նետեց միջոցին մէջ, որ մարեցաւ առանց արձագանգի: Բանաստեղծ Զարեան, վերջ ի վերջոյ ունկնդրեց ցեղի հին աւանդութեան, իր քնարն առաւ, հայրենի երկիր գնաց, մօտեցաւ Ս. Կարապետի պատերուն, ու խնդրեց Սուլթան Ս. Կարապետէն որ իրեն ալ տայ շնորհը անոր ընտրեալը դառնալու, բանաստեղծութեան չուանին վրայ խաղալու համար: Եւ ինչ որ չէր կրցած ստանալ պառնասեան աստուածներէն, ստացաւ Ս. Կարապետ ուխտի երթալով:

Հիմա Զարեանի աջ ոտքը Արարատի վրայ դրուած է. միւս ոտքը կը մնայ Էյֆէլի կատարին: Եւրոպա եւ Ասիա միացած են այդ երկու հսկայ կատարներով: Մենք կ'ունկնդրենք Զարեանի երգին, որ հազար հազար տարիներու ձայնը կը խտացնէ, բայց որ թարմ է այսօրուան պէս: Մեր գրականութեան հեռանկարը մեր ժողովուրդի եւ մեր բազմադարեան հայրենիքի բարդ կեանքի ցոլացումն է: Կ. Զարեան մեր գրականութեան հեռանկարը, բազմազան կարելիութիւնները կը ցուցահանէ:

Անոր ճամբան, ճամբան է նաեւ մեր նոր գրականութեան:

Ազատութիւն բոլորին, ազատ ստեղծագործութեան համար: Սակայն, հայ գրական միտքը, իր յենարանն ունենալու է: Այդ ամուր յենարանը մեր հայրենիքի, մեր ժողովուրդի եւ մեր բազմադարեան մշակոյթի կատարեալ ճանաչողութիւնն է,— ճանչնալ ֆիզիքապէս, ճանչնալ հոգեպէս, ըմբռնել արտաշխարհն ու ներաշխարհը մեր գոյութեան ու շրջապատին: Թափանցել գեղագոյն խորհրդին եւ կայնիլ բարձր հորիզոններու վրայ, համաշխարհային եւ համամարդկային դիտակով:

Հայ գրականութեան մշակի (ուր որ ալ գտնուի ան) աջ ոտքը պէտք է մնայ Արարատի բարձունքներուն վրայ, իսկ ձախ ոտքը կը մնայ իր ազատ կամեցողութեան, ուզէ կը պահէ Էյֆէլի վրայ, ուզէ կ'երկարէ դէպի հիւսիսային բեւեռը, կամ Հիմալայեան բարձունքները եւ կամ կը նախընտրէ եգիպտական բուրգերը: Այս կարկինային շրջագիծը, որքան կ'ուզէք լայնցուցէք կամ նեղցուցէք, շառաւիղի մեկնակէտը Արարատն է, շրջագիծերը անպայման կը մնան գլխաւոր առանցքին շուրջը: Իսկ եթէ այդ հիմնական առանցքը չունենանք, բոլոր շրջագծերը միջոցի մէջ կը կորսուին եւ կը խառնուին (անարժէք դառնալու աստիճան) բազմահազար այլ շրջագծերու, որոնք իրենց ինքնայատուկ առանցքներն ունին: Մենք, այդ պարագային, պատերու տակ կայնած մուրացիկներ ենք:

Հայոց նոր գրականութեան արշալոյսին, կը բաղձայի որ գրական նոր սերունդը վարակուէր Համաստեղի ստեղծագործական ոգիով, մնալով միշտ համեստ, ու Կոստան Զարեանի ճամբան բռնէր՝ Ս. Կարապետի շնորհին արժանանալու համար:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

71.— ՈՒԽՏԻ ԵՐԳ

Ելեր ու կայներ եմ Ալէմ տաղին,
Պոյըս կը ցուցնեմ մարանցս գեղին.
Սուրբ Սէրգիս զօրաւոր, ճերմակ ձիաւոր,
Մըսըր հեռուն, մօտիկ եկուր միաւոր:

Ուխտ ենք եկեր, Թէքիր Տաղէն ենք եկեր,
Ո՛րըս ցաւու, ո՛րըս տղու ենք եկեր,
Ջի գիտնաք քի ուտել խըմել ենք եկեր,
Ո՛րըս ցաւու, ո՛րըս հարու ենք եկեր:

Նա դեմըցի պաղջան հօրըս կու նմանի,
Մըջի պըտըտողն ալ եարս կու նմանի.
Ետեւէս լացողն ալ մարս կու նմանի.
Մազերը փետտողն ալ քուրըս կու նմանի:

Հաւաքեց՝ Ե. Գասեան

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՄՈԼՈՐԱԾ ԹԱՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն - Ժիւլիէնի Մատուռ-Մանկապարտէզը, որ երկու տարի է կը պահէ իր գոյութիւնը եւ նախանձելի վիճակ ունէր, նոր տագնապի մը մատնուած է:

Անցեալ տարուան Թաղ. Խորհուրդը, մեծ մասով Դաշնակցական, կը գործէր Նշանակովի Ազգային Վարչութեան հրահանգով, եւ գլուխ հանած էր այս գործը: Այսօր Մարսէյլ ունի իր օրինաւոր Վարչութիւնը, Առաջնորդը եւ Ռեսումն. Խորհուրդը: Բայց Սէն Ժիւլիէնի Թաղականութիւնը կ'ուզէ գործել բոլորովին անկախ, առանց համարատու ըլլալու ոեւէ վերին մարմնի:

Անդամներուն գրեթէ բոլորն ալ անարժէք խասէքներ են եւ կ'ուզեն թաղականի տիտղոսը արժեցնել՝ պատրաստելով կրթական ողորմելի ծրագիր մը: Գաղափար մը տալու համար. յիշենք քանի մը հատուածներ.—

«Մանկապարտէզէն ընդ միշտ պէտք է վերցնել մարզանքն ու ձեռագործը. կէս օրուան գրադամունքը եւ քառորդ դադարները եւ այդ դադարներու պահուն պէտք է ուժ տալ ֆրանսերէն դասաւանդութեանց նոյնիսկ հայերէնէն աւելի, որուն առաւելապէս պէտք ունին մեր պզտիկները: Երգ եւ արտասանութիւն չենք ուզեր բացարձակապէս, յետոյ դասերը չգիտցող կամ յանցանք գործող պզտիկները բանտարկել եւ անօթի ձգել: Օրերը որքան երկարին, տղաքը պէտք է այդքան ուշ արձակել: Ֆրանսերէն թարգմանութիւններ ընել տալ, աւանդել նաեւ Թուաբանութիւն եւ աշխարհագրութիւն: Մէկ խօսքով դպրոցը դուրսէն մանկապարտէզի երեւոյթ պէտք է ունենայ, իսկ ներսը նախակրթարանի դասեր պէտք է աւանդել:«Եւ դեռ այսպէս շարք մը գափաստաքներ: Կ'ուզեն որ վարժուհին ալ ստորագրէ եւ գործադրէ նոյն կարգ կանոնը. ծրագիրը, որպէսզի սիրակի օրերուն եկեղեցի եկող ժողովուրդը կարդայ: Վարժուհին Օր. Սիրան Առաքելեան՝ կը մերժէ ստորագրել, յայտարարելով թէ ծիծաղելի է քսաներորդ դարու մէջ նման հակամանկավարժական ծրագիր մը հրապարակ հանել: Թաղականները անդրդուելի կը մնան, եւ մանկապարտիզպանուհին հրաժարական կուտայ, մանուկներու լաց ու կոծին մէջ: Այժմ պաշտօնի կանչած են «վարպետ տուտու» մը, որ թաղականի մը ազգականն է: Երկու օրուան մէջ պզտիկներու թիւը զգալապէս պակսած է:

Ս. Միլտոնեան

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱԼԷՍԷՆ

ԱԼԷՍ.— Ալէս կը գտնուի Նիմէն 40 քիլոմեդր դէպի հիւսիս: Հոս կան 25 Հայեր, մեծ մասը ամուրի: Տեղւոյս մէջ 3-4 երկաթի մեծ գործարաններ եւ ածուխի հանքեր կան: Հայերուս մեծամասնութիւնը կը գործէ երկաթի գործարանները, իսկ մնացածները ածուխի հանքերը, բոլորն ալ գործի են, անգործ մէկը չունինք: Օրավարձերն են 18-35 ֆրանք: Հայ բանուորները միշտ գոհ ձգած են գործատէրերը, շնորհիւ իրենց աշխատանքին: Հոս անգործութիւն չկայ, ընդհակառակն ամէն օր նոր գործաւորներ կ'ընդունուին գործարանատէրերու կողմէ: Միայն կիներու համար է որ գործ չկայ: Անոնք տնական գործերով կը զբաղին: Մինչեւ հիմա ոեւէ կազմակերպութիւն չենք ունեցած: Կըստանանք «Յառաջ»:

Նշան Յովհաննէսեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՐԻՆԵՐԸ ՍՈՒՂ ԵՆ.— Թիպէրկէն երկար տարիներէ ի վեր կը վարէր հաշուակալի պաշտօն ընկերութեան մը մօտ: Չափազանց վստահելի էր: Սակայն, երբ վերջերս Փարիզի արուարձաններուն մէջ Թիպէրկէն երկու բնակարան գնեց, կասկած ինկաւ վրան: Քննութիւնները շարունակուեցան գաղտնօրէն: Երեւան ելաւ գողութիւնը: Թիպէրկէն զանազան կեղծումներով դրամ խորած էր:

Երբ ձերբակալեցին, պատասխանեց.

— Այո՛, դրամ քաշեցի. որովհետեւ ամսական 1200 ֆրանքով չէի կրնար ապրիլ: Տարիները սուղ են:

Խուզարկութիւն կատարուեցաւ եւ գրաւուեցաւ մեծ մասը գողցուած դրամին, որ կը հասնի 500,000ի:

սրիկ, կը յիշեմ կուրծքդ ուր մեծցած եմ, գիրկդ՝ որ հիւրընկալ էր
բարի, կը յիշեմ, ձեռքերդ, մայրի՛կ, այծտերեւի ծաղիկներէ
պուած փունջերու նման...

— Կը յիշե՛մ, կը յիշե՛մ, ա՛հ, ի՛նչպէս տխրութեամբ կը յի-
մ...

— Չէ՛, չե՛ս յիշեր, չե՛ս յիշեր, ի՛մ պանդուխտ, ի՛մ տարա-
ւած, ի՛մ աներդիք տղաս: Կ'անցնիս այս մեծ քաղաքին փողոց-
րէն՝ խորասուզուած մտահոգութիւններուդ ու ցաւերուդ մէջ
ած նոր ու մեծ խոնջէնքներու տակ ու ես քեզ չեմ ճանչնար:
քեզ ծնայ՝ մաքուր, պզտիկ ու արուագեղ: Ես քեզ ծնայ՝ աղ-
ր, տաք ու անուշ աչքերով: Ես քեզ տեսայ՝ երիտասարդ, խան-
վառ ու դողդոջուն բոլո՛ր ազնիւ բաներուն համար... Հիմա քու
քերդ սուտ կը խօսին ու ականջներդ լեցուն են խարդախ, ան-
պանդակ ու շնական ձայներով, ձեռքերդ ծեր են ու խոնջ ու
ոցած են գուրգուրալ: Քու նայուածքդ երբեմն կը դառնայ կարծր,
րտ, դեղ ու կը վիրաւորէ սիրտս: Դուն կը կուլե՞ս հիմա, ձայնդ
ղ է, չար, վայրագ, քինախնդիր ու կը մխուի ուրիշներու սր-
ն մէջ... Ես քեզ ծնայ՝ անկեղծ, անուշ, երիտասարդ ու անա-
րտ մարմինով: Ես քեզի դիեցուցի իմ արիւնովս, կոնքերուս
ջ ես քեզ պահեցի՝ գարնան համար: Հիմա դուն՝ հասարակ ես
կը ծռիս ամէ՛ն փողոցային հաճոյքի վրայ, կը վազես վայրենու-
եամբ բոլո՛ր սուտ խնջոյքներուն: Կեցի՛ր, կեցի՛ր, ո՞ւր կ'երթաս,
ա՛ս, ի՞նչ արկածի, ի՞նչ վտանգաւոր ու խարխուլ տան մը հիւր-
կալութեան... Ի՞նչ իրաւունքով կը նետես քու երիտասարդ
րմինդ բոլոր անօգուտ ու վնասակար, հաճոյքներուն, յոգնու-
թիւններուն, ցաւերուն... Յիշէ՛, յիշէ՛ զիս... վերադարձի՛ր, դուն
ղի, վերադարձի՛ր քու աղուոր երիտասարդութեանդ... Վերա-
րձի՛ր...

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ... հին օրերու իմ երիտասարդ, քաջարի
րիկս...

Ու նոյն տրտում ցոլքը՝ լոյսի այս հիւանդ կտուցին որ կ'իյ-
պատուհանէս ներս: Յունուարի նո՛յն գիշերը որ կը հեծկլտայ
ը: Նո՛յն ինքնաշարժերը որ սարսռալ կը վազեն արկածներու:
կ'երթան, ո՞ւր: Ո՞վ են, ո՞վ... արթո՞ւն եմ թէ երազի մէջ
կը վառեմ: Չէ՛, հո՛ս եմ, հո՛ս...: Կը նայիմ մայրիկիս աղուոր
երուն —բարե՛ւ, բարե՛ւ մայրիկ... Ու սիրտս կը ցաւի: Ճակատս
թաց է մարմինս: Խո՛նջ՝ կը դնեմ գլուխս բարձիս: Ծուն-
ըլլայի՛ն, մայրի՛կ ու գայի հանգչեցնէի քու ձեռքերուդ մէջ:
ս, այս գլուխը, այս խոշոր, ծանր, այս քանհերորդ դարու

տարօրինակ մարդու գլուխը՝ ինչ մեծ բեռ է ուսերուս վրայ: Ա՛հ, չէ՛, քու ծունկերուդ վրայ, հեզօրէն հանգչող գլուխը չէ այս: Հիմա աճաւոր, զարմանալի, խարդախ ու տարօրէն բնակիչներ, խճողուած ու խաւարչտին, անկիւններու մէջ, իրենց արտառոց ու ցաւագին երգերը կ'երգեն հոն: Հո՛ն կայ, ի՛նչ որ ուզես, մայրիկ: Մտքեր՝ որոնցմէ մարդ տղու մը պէս կը վախնայ, ուրիշներ՝ որ օրուան լոյսին տակ, մե՛րկ, տգեղ են, գարշելի, թաց ու փողոցային... կան որ բոցերու պէս կը վառին, ուրիշներ որ կը հեծկլտան, կան որ տժգո՛յն հիւանդ են ու մահամերձ, ուրիշներ որ կ'երգեն, մայրի՛կ, կ'երգե՛ն, որովհետեւ ես դեռ կը յիշեմ որ երգել գիտէի, արձակ ու անուշ ձայնով... լսէ՛, երգե՛մ մտիկ ըրէ՛, անարուեստ ու պզտիկ իմ երգերս, ըսէ՛ կը սիրե՞ս զանոնք...

Յ Ա Ւ

Բոցը մեծ աչքերուդ՝ պիտի հանգչի տակաւ,
Պիտի ըլլան սիրոյ քու բառերըդ սակաւ,
Աշնան հետ տըրտմական, ձըմըան երկըրպագու՝
Պիտի յոգնի առողջ ու մեծ ծիծաղըդ քու
Ըսպիտակ ու երկար, փափուկ, շուշանային
Ձեռքերըդ քու գունատ պիտ'ըլլան, ծեր ու հին
Ու բերանըդ անուշ, խօլ ու գինով մեղու
Պիտի լայ զըրկուած իր լըքումը աղու...
Կուրծքերուդ տակ աղուոր, ճերմակ, արձանական
Պիտ' տեսնես յոգնութեան գիծեր՝ խոնջ, տըխրական...
Պիտ' լըռէ դառնօրէն հոգիդ քու երգեցիկ...
Ու մարմինըդ հարուստ, քընքուշ ու սըլացիկ
Պիտի հրաժեշտ տայ՝ սիրոյ եւ հեշտութեան
Պիտի մըթնէ տըրտում քու գարունըդ բուրեան,
Հէ՛ք աղջիկըս աղուոր, շունչ ին տակ աշունի
Պիտի մեկնի ամրան տաք լոյսըդ հոլանի
Ու սենեակիդ մէջ լուռ՝ պիտի ըզգաս լըքուն
Թէ հեշտութեան համար, աւա՛ղ, ապրեցար դուն...

—

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ

Կը յիշեմ տըխրութեամբ վախըս պըզտիկ տըղու՝
Մերկութեանըդ առջեւ՝ յոգնած, հեզ ու ծախու...
Վարանումըս անուշ, գըգուանքներս ամըչկոտ
Քու մեծ աչքերուդ մէջ՝ հեզ նայուածքըս երկչոտ...
Ինկած մեծ լոյսիդ մէջ՝ ինչպէս գինով թիթեռ...
Ու երգը գիշերուան... լամբարին լոյսը դեռ...
Բերանըդ ներկուած, մեծ կակաչի մը պէս...
Բարձին վրայ ա՛լ խոնջ՝ գըլուխըդ ոսկեգէս
Ու բառերըդ յոգնած, մաշած բառերըդ մութ,
Ու ձեռքերըդ ըսպիտակ ու մատներըդ բարեգութ,
Ու կուրծքերըդ պըզտիկ՝ կանացի, կանացի՛,
Որոնց վըրայ տըմոյն՝ տըրտմութիւնըս լացի...

—

Պ Ա Հ

Գիշերը ծանրաբեռ կը թանձրանայ կամաց
Երանիկ է պահը, նըստէ, տըղա՛ս ու լա՛ց...
— Յիշէ՛ մեր լոյսը հեզ՝ պարտէզին մութին մէջ
Ու բոյրը իրիկուան խոնաւ, բարի ու գէջ...
Հեռաւոր երգ մը պըզտիկ որ քընքուշ կը մեռնի
Ինկող հէք աստղերուն ջերմ ցոլքը ամրանի...
Ու աղուոր ծառերուն, լըռութեան երգը մութ...
Նըշուլող աչքերուդ՝ տըրտում լոյսը տըղմուտ...

—

Պ Ա Հ

Գեղջուկ մեր տան վըրայ՝ կ'իյնայ արեւը մեծ
Եղրեւանին ծաղկուն կուլայ մեր պատին յեց...
Զանգակներն իրիկուան մեղմ են ու ծաւալուն
Ու լայն է հանգիստը մեր բարի շուքերուն...
Հարաւի շունչը տաք կ'իյնայ հողին վըրան...
Ի՜նչ ծանր է բեղուն իրիկունը ամրան,
Ի՜նչ խաղաղ է պահը այս հարուստ ծառին տակ՝
Նըկուն ու երջանիկ՝ երազիս բեռին տակ...

Ա՛հ, կը յիշեմ, կը յիշեմ ամրան իրիկունները մեր սարփինա-
յին տակ, մեծ լամբարի մը ու աստղերուն ու լուսնկային լոյսին
մէջ: Երկինքը կապոյտ ու ծանր՝ կարծես խաղաղութեամբ կ'իջնէր
իր բոլո՛ր աստղերով մեր ծառերուն ու մեր ածուներուն վրայ: Օ՛
անիկ, իմ պզտիկ, տաք մարմինով եկքանիկս, որ կը ձայնէիր,
խզելով գիշերուան մեծ ու յղի լռութիւնը քու մաքուր ձայնովդ:
Կը յիշեմ, կը յիշեմ...

Ու այս բոլոր յիշատակները կուգա՛ն, կուգա՛ն, կը խռնուի՛ն,
սենեակիս կիսախաւարին մէջ, բազմութեամբ, կը հրեն իրար, մար-
մին կը ստանան ու կը յառաջանան վրաս:

Սիրտս կը դողայ, օ՜ ինչո՞ւ, օ՜ ինչո՞ւ արտասուել չեմ գիտեր
ալ, այո՛, մայրի՛կ, ձայնս դեղ է ու պաղ, ու հոս, այս լոյսի կտու-
ցին ցուրտ ցոլքին տակ՝ Յունուարի գիշերը իր վախճանին չեր-
թար, իր վախճանին չերթար...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

տրական գիծերու վրայ գործածուած կարգ մը օդանաւեր, որոնք թղթատարի պաշտօն կը կատարեն:

«Պրաւդա» այս առթիւ կը գրէ.

«Օտար մամուլին այն հաւաստումը թէ մենք 10,000 օդանաւ ունինք, ճիշտ չէ. բայց մեր օդային ուժը բաւական զօրաւոր է: Շարժանիւներ եւ օդանաւեր շինելու վրայ ենք, ու մեր օդանաւորդները որ Չինաստան, Ճափոն եւ Թուրքիա կ'երթան, կրնան կտրել նաեւ ովկիանոսը: Քիմիական հետազօտութիւնները շատ առաջ գացած են եւ իւրաքանչիւր կազային յարձակումի, կրնանք պատասխանել հակակազով, ու յետոյ հակայարձակում կատարել մեր սեփական հեղձուցիչ կազերով: Բացի ընդ-ծովեաներէ, հրասայլերէ եւ օդանաւերէ, շուտով պիտի ունենանք հակակազային հիմնարկութիւն մը:»

Հելլէն դահլիճը հրաժարած

Աթէնքէն կը հեռագրեն 3 փետրուար թուականով.— Նախարարական Խորհուրդի այսօրուան նիստին մէջ վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ այն հարցը թէ ո՛ր ընկերութեան պէտք է յանձնել Յունաստանի ճամբաներու շինութիւնը: Բոլոր Նախարարներն ալ համաձայն էին ընդունելու առաջարկները տան մը, որուն ետեւ կը գտնուի անգլեւամերիկեան լուրջ խմբակ մը: Հակառակ էր միայն երկրագործական Նախարար Փափանաստասիու, որ իր ընկերներու միաձայն քուէին առջեւ սպառնաց հրաժարիլ: Ասոր վրայ վարչապետ Զայիմիս նիստը դադրեցուց եւ յայտնեց թէ դահլիճին հրաժարականը պիտի ներկայացնէ Հանրապետութեան Նախագահին: Այս վերջինը ընդունեց հրաժարականը: Նոր դահլիճին կազմութիւնը պիտի յանձնուի Զայիմիսի:

Իտալիա եւ Թունուզ

«Ճոռնալէ տ'Իտալիա» երկար յօդուած մը կը նուիրէ Թունուզի խնդրին, «որուն կարգադրութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մերձեցման», կը ծանրանայ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյութիւն ունեցող համաձայնութեանց վրայ, որոնք, կ'ըսէ, Իտալիոյ նուազագոյն ծրագրին արտայայտութիւնն են միայն: Իտալիա չի լքեր այսպիսի ծրագիր մը, որ քաղաքական ո եւ է նպատակ չունի: Երեսուն տարի է ի վեր Իտալիա կ'ապացուցանէ թէ քաղաքական ո՛չ մէկ նկատում կը սնուցանէ Թունուզի հանդէպ:

«Մենք կ'ուզենք միայն, որ մեր զաւակները կարենան հաստատուիլ հոն, առանց կորսնցնելու իրենց հպատակութիւնը, որ անոնք ազատօրէն կարենան համախմբուիլ իրենց բարեգործական եւ կրթական հաստատութեանց շուրջ, ու ազատօրէն առեւտուր ընեն Մայր Հայրենիքին հետ: Այս նուազագոյն ծրագիրը, որուն գործադրութիւնը պէտք է ապահովուած ըլլար 1896ի համաձայնագրերով, պէտք է ի զօրու ըլլայ նաեւ միջերկրականեան Ափրիկէի ֆրանսական միւս գաղթապետութեանց մէջ եւս: Առանց այս նուազագոյն ծրագիրը ընդունելու, անկարելի է փորձել կամ յուսալ համաձայնութիւն կամ ընդհանուր գործակցութիւն մը՝ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ»:

«Ճոռնալէ տ'Իտալիա» եզրակացնելով կ'ըսէ թէ՝ այս եւ միւս առկախ խնդիրներու կարգադրութիւնը Ֆրանսայի պիտի ապահովէ աջակցութիւնը 40 միլիոն Իտալացիներու, եւ պիտի դիւրացնէ Ափրիկէի մէջ հետապնդուած քաղաքակրթական եւ օգտագործման աշխատանքը:

Ֆրանկօամերիկեան բարեկամութիւնը

Միացեալ Նահանգները իրենց ամբողջ պատմութեան մէջ միայն մէկ զինակցութեան դաշնագիր կնքած են, այն ալ Ֆրանսայի հետ՝ 1778 փետր. 6ին, այսինքն 150 տարի առաջ:

Այս պատմական դէպքը տօնելու համար, վաղը՝ Երկուշաբթի, Փարիզի եւ Նիւ Եորքի մէջ մասնաւոր խնջոյքներ պիտի սարքուին Ֆրանսա-Ամերիկա կոմիտէին կողմէ, մասնակցութեամբ մօտ երեսուն զանազան ուրիշ Միութեանց եւ պետական ներկայացուցիչներու:

Այս առթիւ պիտի նորոգուի նաեւ 1908ին Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի միջեւ կնքուած բարեկամական դաշնագիրը:

Աֆղանիստանի գնումները Ֆրանսայէն

Աֆղանիստանի թագաւորը՝ պաշտօնական ընդունելութիւնը վերջանալէ յետոյ, շարունակեց իր պտոյտները Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ: Վերջին քանի մը օրերը յատկացուց «գործ»ի: Ընդունեց առեւտրական եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարները, որոնց հետ երկարօրէն տեսակցեցաւ բոլոր այն խնդիրներու մասին, որոնցմով Ֆրանսա կրնար օգտակար ըլլալ Աֆղանիստանի: Տեսակցեցաւ նաեւ կրթական Նախարար Էրիոյի հետ՝ կրթական հարցերու մասին: Յետոյ գնաց Քրէօզօ, ուր կը գտնուին Շնէտէրի թնդանօթի եւ զէնքի գործարանները: Անկէ անցաւ Լիոն, որ մետաքսի եւ ճարտարարուեստի կեդրոնն է:

Ֆրանսայի ելմտական խաղաղականութիւնը

Եօթ ժամ խօսելէ վերջ, Ուրբաթ իրիկուն Փուանքարէ վերջացուց իր ճառը դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան մասին: Գովեստը ըրաւ աջ թէ ձախ բոլոր խմբակներուն,— նոյնիսկ ընկերվարականներուն,— որոնք աջակցած էին Ազգային Միութեան կառավարութեան: Յետոյ խօսելով ֆրանքի կայունացման մասին, ըսաւ թէ այս մասին երեք թելադրութիւններ կան, անմիջապէս կայունացնել եւ անգլիականը 150 ֆր.ի հաշուով, ներկայ սակով կայունացնել, կայունացումէն յետոյ վերարժեւորել: Այժմ պայմանները յարմար չեն այս երեք ձեւերէն ո եւ է մէկը ընդունելու համար: Երեսփ. ժողովի յառաջիկայ նստաշրջանին ժամանակը պիտի գայ այս խնդրով զբաղելու:

Ընկերվարական Լէոն Պլում քննադատեց Պլոք Նասիոնալի նախկին կառավարութիւնները, որ իրենց փոխառութիւններով ծանրացուցին ելմտացոյցը եւ այսօրուան տագնապին պատճառ դարձան:

Վիճաբանութիւնները պիտի շարունակուին Երեքշաբթի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔ երեսփոխան մը իր կինը փոխանակութեան ենթակայ ներկայացնելով յաջողած է 160,000 ոսկի արժէքով կալուածները տիրանալ Իզմիրի մէջ: Այս ապօրինութեան քննութեան առեն կարգ մը կարեւոր խնդիրներ եւս երեւան ելած են:

ՎԷՆԻԶԷԼՈՍ Աթէնքէն մեկնեցաւ եւ Վենետիկի ճամբով պիտի գայ Փարիզ, ուր պիտի մնայ վեց շաբաթ: Յետոյ Աթէնք դառնալով վերջնապէս հոն պիտի հաստատուի:

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20շլ. 40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
6
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1928
6 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 564
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԴԷՆ, ԻՍԿ ԶԱԽՈՂԱԾ

Ուշագրաւ են Թուրքիոյ գաղթականներու տեղաւորման Ընդհ. տեսուչին յայտարարութիւնները: (Տես քիչ անդին):

— «Գաղթականները բոլորն ալ կը գանգատին թէ տուն չունին»:

— «Այս տարի պետական միջոցներով արտասահմանէն գաղթական բերելու մասին ո՛ր եւ է որոշում չկայ»:

— «Անցեալ տարի որոշուած էր Ռուսիայէն 5-600,000 կամ 4-500.000) Թուրքեր բերել եւ տեղաւորել: Սակայն կարելի չեղաւ բերել եւ այդ խնդիրն ալ այդպէս մնաց»:

Ամբողջ քաղաքականութիւն մը՝ վերջին պարբերութիւնը.

— Այդ խնդիրն ալ այդպէս մնաց...

Եւ ապահովաբար այդպէս ալ պիտի մնայ:

Գաղթականներ կ'երթան, կուգան, կը տեղաւորուին, կը տեղափոխուին, յաճախ կը դառնան իրենց եկած տեղերը, եւ Թուրքիոյ բնակչութիւնը կը մնայ միշտ կայուն:

1927 Ապրիլ 10ին, Ազգային Մեծ ժողովին մէջ, Ներքին գործավար Ճէմիլ պէյ կը յայտարարէր թէ Գաղթականներու Զետեղման Տեսչութիւնը իր կազմութենէն ի վեր տեղաւորած է 124,000 ընտանիք, կամ 438,000 հոգի: Միեւնոյն ատեն կ'աւելցնէր թէ մէկ միլիոն ոսկի վարկ բացուած է, «Արեւելքէն գալիք» գաղթականներու տեղաւորման համար:

Մինչեւ 50,000 կը հաշուէին կովկասէն գալիքները: Բայց անհաւասիկ Տեղաւորման Ընդհ. Տեսուչը կը խոստովանի թէ «կարելի չեղաւ փոխադրել»:

Պատճառները մեզ չեն հետաքրքրեր: Հարցը այն է որ չեն յաջողած:

Այս յայտարարութենէն յետոյ, դիւրին է եզրակացնել թէ՝ ձախողած է նաեւ արեւելեան նահանգներուն մէջ, 75,000 գաղթականներու համար տուներ շինելու ծրագիրը:

Մանաւանդ որ, Թուրք իշխանութիւնները եւ թերթերը իրենք հրապարակաւ կը խոստովանին, թէ գաղթականները կը քանդեն «լքեալ» գոյքերը:

Ուրիշ կերպ ալ չի բացատրուիր բնակարանի պակասը: Հարիւր հազարաւոր բնակարաններ ձգեցին Հայերն ու Յոյները, Անատոլուի ամբողջ տարածութեան վրայ, Պարտիզակէն մինչեւ Մարաշ եւ Սեւ ծովու ափերէն մինչեւ Տիգրանակերտ:

Եւ սակայն, Թուրք «մուհաճիր»ները տուն չունին:

Որովհետեւ, հազիւ տեղաւորուած, սկսան փորել եւ փորփրել, քակել եւ վառել:

Եթէ արեւելեան գաւառներուն մէջ պատերազմը եւ Ներքին խռովութիւնները քանդեցին հազարաւոր շէնքեր, անդին ամբողջ տարածութիւններ կան որ անվնաս մնացեր էին, մինչեւ Հայերուն եւ Յոյներուն տեղահանութիւնն ու կոտորածը:

Քանդումի այս վայրագ, խուժդուժ թրքական ճարտարարուեստին պերճախօս եւ փաստացի նկարագրականը կ'երեւայ, ամէն օր, թրքական մամուլին մէջ:

Այն ատրիճան որ, Պոլսոյ «Իգտամ»ը կ'աղաղակէր, դեռ 1924ին.

— «Երբ մարդիկ տեսնեն այս անպատմելի եւ անպարտկելի քանդումները, չը՞ պիտի ըսեն թէ մենք քանդելու համար ստեղծուած ենք»:

«Կաղզուան, Կարս, Սարըղամըշ, Իգտիր, Արտահան, Կարին,— ամէն տեղ կը քանդեն ու կը վառեն: Միլիոններ պէտք են այս բոլորը Նորոգելու համար:»

Եւ դեռ այդ օրերուն, Ներքին գործավար Րէֆէթ պէյ, դարձեալ Ազգ. Մեծ ժողովին մէջ կը յայտարարէր թէ մէկուկէս միլիոն մարդ բնակարանի պէտք ունին:

— «Սամսոնի շրջանին մէջ 500է աւելի յունական գիւղեր կային, այսօր հինգ տուն անգամ չկայ»:

կամ «Արտամէտի (Վան) երկու հազար ամարանոցներուն աւերակները միայն կը մնան»: («Ագշամ»):

Մեր արմատախիլ բազմութիւնները մխիթարելու համար չէ որ կը յիշենք այս պերճախօս իրողութիւնները: Ինչ որ եկաւ մեր գլխուն, անփոխարինելի է եւ անմոռանալի:

Բայց երբ մենք մեր անհնարին սուգն ու կորուստները կ'ողբանք, պէտք է գիտնանք նաեւ թէ ինչ... բարիքներ կը վայելէ թշնամին, այն ալ իր յաղթանակի եւ փառքի ամէնէն փայլուն օրերուն:

Ուրիշ խօսքով, պէտք չէ մոռնանք որ, եթէ մենք չորս հովերուն բերանը նետուեցանք ցորենի հասկերու պէս, թշնամին իր տանը մէջ անգամ հանգիստ չէ:

Կոտրեց, կողոպտեց, անսպառ հարստութիւններ աւարի տուաւ, բայց ի՞նչ.

— Երկիրը ամայի եւ աւերակ. բնակիչները չքաւոր եւ ցիր ու ցան, գաղթականները տուն չունին, լուծք չունին, կուգան ու կ'երթան:

Առնուազն քանի հինգ-երեսուն միլիոն բնակիչի կարօտը կը քաշէ Թուրքիան, նոյն ինքն Թուրանական Ազգայնի յայտարարութեամբ: Բայց տարին 25-30,000 «մուհաճիր» անգամ չեն կրնար տեղաւորել, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով հանդերձ անհամար «լքեալ» գոյքեր:

Մուրացիկ չէ մնացած մեր թափառական բազմութիւններուն մէջ, օտար ափերու վրայ, Փարիզէն մինչեւ Սուրիա կամ Հարաւային Ամերիկա:

Թուրք յաղթակա՛ն պետութեան գաղթականները կը մուրան Պոլսոյ փողոցներուն մէջ:

Երբեմն լա՛ւ է ընդհանուր պատկերին այս գիծերն ալ աչքի առջեւ ունենալ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»ը քննադատելով արաբական «էլ Ահրար» թերթին մէկ յօդուածը, որ կը պահանջէր ծուլել փոքրամասնութիւնները, դիտել կուտայ (25 Յունուար).

— «Մենք զանազան առիթներով յայտարարած ենք եւ կ'ուզենք անգամ մը եւս կրկնել որ Հայերը ո եւ է քաղաքական ձգտում չունին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, եւ միշտ կը սնուցեն անկեղծ եւ խորին երախտապարտութեան զգացումներ այս հիւրընկալ երկրին եւ իր ժողովուրդին հանդէպ: Եւ իբր մէկ խաղաղասէր եւ երախտագէտ ժողովուրդ, Հայը պարտաւորութիւն կը զգայ ծառայելու այս երկրին բարօրութեան եւ բարգաւաճման: Ընդունելով հպատակութիւնը այս երկրի իշխանութեան եւ վայելելով քաղաքացիական իրաւունքներ, Հայը պատրաստ է նպաստելու այս երկրի տնտեսական զարգացման:

Հայերու հայերէն խօսիլը, հայկական դպրոցներ բանալը, իրենց ազգային գոյութիւնը պահպանելու ձգտումները երբեք չեն վնասեր այս երկրի շահերուն: Միթէ պատմութիւնը ամենազօրաւոր փաստ չէ՞. այն երկիրները որոնք աւելի այլազան եւ բազմաթիւ տարրերէ կազմուած են, աւելի բախտաւորները եղած են: Եւ Հայը հեռու ըլլալով քաղաքական ո եւ է յաւակնութիւններէ, այս երկրին մէջ, միակ տարրն է որ անկեղծօրէն փարած է այս հայրենիքի վերաշինութեան աշխատանքին: Միեւնոյն ատեն, իբրեւ դարերով իր կորսնցուցած ազատութեան համար պայքարող ժողովուրդ մը, Հայը գիտէ գնահատել ազատութիւն տենչացող եւ անոր տիրանալու համար պայքարող ժողովուրդներու զարթօնքը:

Մեր ժողովուրդը այս երկրի պարտաճանաչ քաղաքացին է եւ նուիրած անոր վերածնութեան աշխատանքին: Հայ լեզուն եւ հայ դպրոցը ոչ մէկ նուիրում կը պակսեցնեն անոր գիտակցութենէն:

Ուրեմն մի՛ պահանջէք որ այս ազատ եւ արդար երկրին մէջ հայ ժողովուրդը թաղէ իր դարերու աւանդը՝ իր լեզուն եւ ազգութիւնը:»

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Երկու տարի առաջ, Սելանիկի մէջ սպաննուած ռամկավար Պետրոսեանի սպանութեան առթիւ, բանտարկուած կը մնար Արշակ Ենովքեան:

Յունուար 28ին, դատավարութիւնը տեղի ունենալով, Ենովքեան դատապարտուած է չորս տարի բանտարկութեան: Այս առթիւ Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ.

Օրէնքը կը տրամադրէ պատիժին մէկ երրորդին ներումը, արդէն 16 ամիս ալ բանտարկուած է նախապէս: Իսկ դատապարտեալի առանձին դիմումին վրայ ալ, մեծ յոյս կար որ 7—8 ամիսի ուրիշ ներում մը ձեռք ձգուի: Հետեւաբար, ընկ. Արշակի բանտարկութիւնը կ'իջնէ իր նուազագոյն չափին,— գուցէ դեռ եւս 7—8 ամսուան բանտարկութեան:

Սակէ զատ, արդէն ընկ. Արշակ, վերաքննութեան համար պիտի դիմէ Աթէնքի վճռաբեկ ատեանին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք գաղթականներու տեղաւորումը

Թուրքերը կը շարունակեն Թուրք գաղթականները տեղաւորել Հայերու եւ Յոյներու «լքեալ» կալուածներուն մէջ: Տեղաւորման ընդհ. տնօրէն Հաճի Մեհմէտ պէյ, որ վերջերս Էնկիւրիէն Պոլիս եկած էր այս գործերով զբաղելու համար, հետեւեալը յայտարարած է Միլլիյէթի.

— Պոլիս գտնուած միջոցիս գաղթականներու բնակութեան խնդիրները քննեցի եւ հազարաւոր դիմումներ ու բողոքներ լսեցի: Բոլորին դժուարութիւնները կարելիութեան եւ օրէնքի սահմաններուն մէջ լուծեցի:

Այս գաղթականներուն բոլորն ալ կը գանգատին թէ տուն չունին: Գալէս ի վեր մօտ 300 գաղթականներու բնակարան յատկացուցի: Դեռ մաս մըն ալ առանց բնակարանի կը մնայ: Ասոնց համար ալ անհրաժեշտ կարգադրութիւններ եղած են: Քանի «լքեալ» տուներ գտնուին, անոնք ալ հետզհետէ պիտի տեղաւորուին: Ելմտական գործավարութեան պատրաստած բնակութեան նոր օրէնքին համաձայն, գաղթականները իրենց յատկացուած տուներուն համար «թափու» պիտի ստանան:

Այս տարի պետական միջոցներով արտասահմանէն գաղթական բերելու մասին ո եւ է որոշում չկայ: Անցած տարի որոշուած էր Ռուսիայէն 5-600,000 Թուրքեր բերել մեր երկիրը եւ տեղաւորել: Սակայն հոդքէն կարելի չեղաւ զանոնք բերել, ու այդ խնդիրն ալ այդպէս մնաց:

Սերպիայէն եւ Պուլկարիայէն եկած գաղթականներէն անոնք որ նիւթապէս լաւ վիճակ ունին, իրենց ուզած տեղերը կը ղրկուին եւ կը զետեղուին: Իսկ եթէ նիւթական միջոցներէ զուրկ են, կառավարութիւնը զանոնք իր ուզած տեղերը կը ղրկէ եւ կը բնակեցնէ:

Ուրիշ տեղերէ եկած գաղթականները իբրեւ փախստական կ'ընդունինք: Պուլկարիային եւ Սերպիայէն գրեթէ ամէն օր գաղթականներ կուգան: Միայն թէ պուլկար կառավարութիւնը չարտօներ Փոմաքներու գաղթը, առարկելով որ անոնք պուլկարախօս են: Ասոնցմէ դուրս փախաքողները կուգան, մենք ալ փութով կը տեղաւորենք զանոնք:

Խռովութիւններ Պերլինի մէջ

Կիրակի օր Պողպատէ Սաղաւարտակիրները զօրանցք ունեցին Պերլին, Լուսթկարթընի մէջ: Քայլերին երրորդ տղան՝ իշխան Այթէլ Ֆրիտրիխ կը նախագահէր հանդիսութեանց: 2500 ոստիկաններ կարգապահութեան կը հսկէին: Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու հասնելէն քանի մը ժամ առաջ, Լուսթկարթըն գրաւուած էր 20,000 հանդիսականներու կողմէ, որոնց կէսը համայնավար, կէսը հանրապետական: Երկար ճիգերէ յետոյ, զինուորներն ու հեծեալ ոստիկանները յաջողեցան քշել զանոնք: Տուներու պատուհաններէն հոտած հաւկիթ, ծաղիկի թաղար եւ լիմոնի կեղեւ կը նետէին փողոցէն անցնող սաղաւարտակիրներուն վրայ: Զօրանցքէն վերջ, ամբոխը կատաղի յարձակում գործեց իրենց տեղերը վերադարձող ազգայնականներուն վրայ եւ զանոնք ծեծեց: Ոստիկանութիւնը միջամտեց: Հետեւանք՝ 200 վիրաւոր, 125 ձերբակալուած:

Համայնավարի մը ձերբակալութիւնը

Համայնավարական սէնտիքաներու (C. G. T. U.) քարտուղար Ռոժէ կայեառ վերջերս չորս ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր՝ զինուորները անհնազանդութեան գրգռելու ամբաստանութեամբ: Ոստիկանութիւնը ամիսներէ ի վեր ի զուր կը փնտռէր զայն, երբ Ուրբաթ իրիկուն իմացաւ, որ յիշեալը կը գտնուէր Կրանժ-օ-Պէլ փողոց, համայնամավար սէնտիքաներու կեդրոնը: Ոստիկանապետ Սէնեէ ներկայացաւ հոն՝ կայեառը ձերբակալելու համար: Ընդհանուր քարտուղար Մոնմուսօ պատասխանեց թէ կայեար հոն չէ, ու հրաւիրեց հոն ներկայ համայնավարները՝ դիմադրել ոստիկաններուն: Ասոր վրայ կռիւ սկսաւ: Օգնութեան հասան 20 ոստիկաններ եւս, որոնք սկսան խուզարկել բոլոր սենեակները:

Երկար փնտռտուքներէ վերջ, սենեակի մը մէջ առանձին գտնուեցաւ Ռոժէ կայեար, որ ձերբակալուեցաւ: Խուզարկութեանց ընթացքին ձերբակալուեցաւ նաեւ երկու համայնավարներ, որոնք յետոյ ազատ արձակուեցան:

Դէպքին պահուն, երկու համայնավար եւ քանի մը ոստիկաններ վիրաւորուեցան:

Վահիտէտտինի թունաւորուած.

Իտալական կառավարութեան ուղղուած նամակ մը կը յայտնէ թէ, Թուրքիոյ նախկին գահազուրկ Խալիֆան Վահիտէտտին Սան Րէմոյի մէջ թունաւորուած է կարգ մը անձերու կողմէ, որոնք ուզած են տիրանալ անոր հարստութեան: Խնդրոյ առարկայ նամակին մէկ օրինակն ալ ղրկուած է Վահիտէտտինի աղջկան՝ Ուլվիյէ Սուլթանի: Այս վերջինը իր հօրը մահէն յետոյ Սան Րէմօ գացած, բայց իր հօրը ժառանգութենէն բան մը չէր գտած: Զրոյց կը շրջի թէ Վահիտէտտինի դրամարկղին մէջ մեծարժէք գոհարեղէն եւ մեծաքանակ անգլ. ոսկի կայ եղեր: Կ'ըսուի թէ Ուլվիյէ Սուլթան պահանջած է որ Դամասկոսի իր գերեզմանէն հանուի եւ դիազննութեան են-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՌԿԱՅԾ Է ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՋԱՀԸ...

Ի՜նչ եղերական խեղկատակութիւն է այս...

Ի՜նչ դժնէ ու անբարոյ բարեկենդան...

Ի՜նչ խայտառակ, շնական ու ապշեցուցիչ յանդգնութիւն...

Երբ Ազգերու քաղքենի դաշնակցութիւնը կը շարունակէ՝ խորհրդաժողովներ հրաւիրել, իբր թէ խաղաղութիւնը կազմակերպելու համար: Երբ դուքսեր, կոմսեր, ազնուականներ՝ հակապատերազմական ճառեր կ'արտասանեն, քաղաքական հրապարակներու վրայ: Երբ կանաչ թղթադրամները դեղին սարսափի՝ մաքրակրօն ու բթամիտ Միացեալ Նահանգները իրենց նոյնքան մաքրակրօն ու սովորական նախագահին բերնով կ'առաջարկեն՝ պատերազմը օրէնքէ դուրս յայտարարել: Երբ, ո՛վ հեգնութիւն, Մուսոլինին իսկ կը յանդգնի խաղաղութենէ ճառել, եանքի, հակալքոլական ու բողոքական ծովակալ մը, Սպիտակ Տան քթին տակ՝ կը համարձակի յայտարարել թէ անխուսափելի է պատերազմը եւ թէ Միացեալ Նահանգները իրաւունք ունին սպառազինուելու...

Եւ ասիկա ճիշդ այն օրերուն, երբ կը գումարուի համամերիկեան խորհրդաժողովը՝ որ կոչուած է իբր թէ՝ խաղաղ, համակեցութեան կապեր հաստատել ամերիկեան ժողովուրդներու միջեւ...

Սպառազէն, պատրաստ, ովկիանոսին երկու եզերքներուն վրայ՝ միջազգային քաղքենի դասը, կը սպասէ նոր առիթի, մարդոց այս տխուր «Արցունքի Հովիտ»ը վերածելու կրկին արեան ու աւերածի դաշտերու, ռազմական դիրքերու, պաշարուած գօտիներու, ռազմադաշտերու, մեծ ու մռայլ հիւանդանոցներու...

Ու իրաւունք ունի...

Ո՞վ է մեղաւոր...

Եթէ այդքան կարճ է ու ապերախտ տառապող, վիրաւորուած, անդամահատուած, բռնաբարուած ու թշուառական՝ սա ժողովուրդներուն եւ բանւոր ու գիւղացի դասակարգերուն յիշողութիւնը:

Եթէ մարդիկ այդքան շուտ մոռցան՝ իրենցամբողջ անհնարին ու անբացատրելի տառապանքը: Եթէ յետ-պատերազմեան այս շնական ու անբարոյ՝ հեշտութեան, հաճոյքի ու մոլութեանց ալիքներուն մէջ, այդքան դիւրին էր մոռնալ՝ ամբողջ եղերական անցեալը, ի հարկէ միջազգային քաղքենիութիւնը կը պահէ առկայծ՝ պատերազմի ջահը...

Արեւմտեան պետութիւնները կը զինուին, ռումբ կը ձուլեն, Թունաւոր կազեր կը շինեն, միտքերը կը պատրաստեն՝ նոր պատերազմի մը համար...

Ի՜նչ փոյթ, վաղուան զոհերը, անփութօրէն կ'երթան շարժանկարի ու կը պարեն չարլսթօն:

Ու միշտ, առկայծ է պատերազմի ջահը...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԶԱՌԱՄԵԱԼՆԵՐԸ»

Երեւանի այն պաշտօնաթունէն, որ կը զբաղի «60էն վեր տարիք ունեցող չքաւոր գիւղացի զառամեալներուն օգնութեամբ», կը հաղորդուի թէ Հայաստանի մէջ կան 60էն վեր տարիք ունեցող չքաւոր 8632 գիւղացի «զառամեալներ», 70էն վեր «զառամեալներ»ուն թիւն է 6560: Այս զառամեալներուն պիտի տրուի տարեկան 50 րբլ. թոշակ:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Հայ ազատագրական շարժման փառայեղ դրուագներէն մէկն է նաեւ Ատրպատականի հերոսամարտը։

Բոլորովին ակամայ եւ արտակարգ պարագաներու մէջ ծնունդ առած, այդ կռիւը կրցաւ անգամ մըն ալ երեւան բերել հայ ժողովուրդի դիմադրական կորովը եւ անպարտելի կամքը, փրկելով Ատրպատականի հայկական հատուածի, Վասպուրականի 20,000 հայութեան, ինչպէս նաեւ 50,000 բախտակից Ասորի-Ջիլոններու կեանքն ու պատիւը։

Համաշխարհային պատերազմի արհաւիրքները երկարեցան նաեւ մինչեւ չէզոք Պարսկաստանի հայաշատ մէկ նահանգը — Ատրպատականը եւ այդ, այն օրերուն՝ երբ դեռ ամենուրեք հայ երիտասարդութիւնը ամենամեծ զոհողութիւններու եւ զիջումներու գնով կը կռուէին դարաւոր հարեւանին համար։

Բնաջնջել հայ ցեղը, հայկական հարցին մահացու հարուած իջեցնելու համար, եւ ասորական ցեղը պատժել, թաղել փոքրամասնութեանց գոյութիւնն ու պահանջները Թուրքիոյ մէջ,— ահա Իթթիհատի բորեններուն դիւային ծրագիրը, որուն նախաբանն եղան Թուրք-քրտական կանոնաւոր եւ անկանոն զօրամասերու արշաւանքները, պատերազմի սկիզբէն իսկ, Ատրպատականի զանազան գաւառներուն վրայ։ Այս պատճառով 1914 նոյեմբեր - դեկտեմբերին, հրդեհուեցան եւ թալանուեցան Սալմաստի եւ Ուրմիոյ հազարամեայ ու շէն քաղաքներն ու գիւղերը, որոնց ընթացքին չխնայուեցաւ նոյնիսկ անզէն ու անպաշտպան կիներու, ծերերու եւ մանուկներու։

Ուրիշ կերպ չէր կրնար մտածել Թուրք-պարսկական սահմանամերձ գաւառներու Թուրք ու Թաթար բազմահազար բնակչութիւնը, ներշնչուած՝ իր ծոցին մէջ սնած բազմաթիւ Թուրք ու գերման գործակալներէն. այլ կերպ չէր կրնար խորհիլ նաեւ Սալմաստի լեռնաշղթային թառած Ըստօի ցեղապետ Սմկօն, որ նոյնպէս խոշոր շահեր ունէր եւ մեծամեծ յաւակնութիւններով երեւան կուգար յաճախ։

Գրաւել Կովկասը, նա մանաւանդ նաւթառատ Բագուն՝ որուն կենսական պահանջներէն մէկն էր, իբրեւ միակ ու ամենամեծ ազդակը պատերազմի յաջողութեան եւ տեւականութեան համար։ Ծրագիր մը, որուն բովանդակ յաջողութիւնը պայմանաւորուած էր դարձեալ հայութեան մէկ ստուար զանգուածին, Կովկասի բնիկ ու գաղթական Հայերու, ինչպէս նաեւ Ատրպատականի հայութեան ամբողջական բնաջնջումովը։

Այդ իսկ պատճառով, Վէհիպ փաշան Էրզրումէն, Ալի Իհսան փաշան ալ Մուսուլէն իրենց բազմահազար բանակներով, բազմաթիւ թնդանօթներով, անսպառ ռազմամթերքներով շարժման մէջ դրուած էին, մանաւանդ որ Բագուի գրաւումը, ամենօրեայ եւ ամենախիստ հրահանգներու աղբիւրը դարձած էր նաեւ գերման կայսրութեան սպայակոյտին պետին կողմէ։

Ռուս յեղափոխութեան անսպասելի եւ յանկարծակի ծնունդն ու յորձանքը, որ ապագային մեծամեծ չարիքներ պատճառեց նաեւ մեծ Ռուսաստանին, արագօրէն կազմալուծեց բոլոր ճակատներու վրայ դիմադրող բանակները, աւելի փտեցնելով եւ ահաւոր վիճակի մատնելով ռուսական զէնքին ապաւինած քրիստոնեաները ու մասնաւորապէս դէպքերու ընթացքով կամաւորական բանակներ կազմած ու վերջէն անզէն մնալու դատապարտուած քանի մը տասնեակ հազարներու հասնող հայութիւնը։ Կայսրը ինկած էր եւ հիմա, հետզհետէ, ամենախիստ կարգապահութեան ընտելացած ռուս զինուորը յանկարծ դասալիք, իր խրամներն ու պարտականութիւնները լքած, ամենահեռաւոր ճակատներէն մինչեւ Կովկասեան սահմանները, աւարի տուաւ իր ճանապարհի երկայնքին տարածուած քաղաքներն ու գիւղերը։ Այդ իսկ կրկնակ պատճառներով, իբրեւ քրիստոնեայ բանակ, որ յաճախ պաշտպան հանդիսացած էր հայ եւ ասորի բազմութիւններուն, գրգռեց նաեւ սահմանամերձ գաւառներու պարսիկ խաղաղ ազգաբնակչութիւնը, ստուարացնելով Թուրք ու Թաթար դաւադիրներու շարքերը եւ բանակները։

Նախանձ եւ ատելութիւն կը գրգռէր նաեւ լեռնական Ասորիներու (Ջիլոներու) խրոխտ կեցուածքն ու ըմբոստ ընթացքը։

Մէկ թնդանօթը մէկ դոլլ գինիով, մէկ հրացանը մէկ գաւաթ օղիով գնած Թաթարները, որոնք տէր էին նաեւ Շարաֆխանէի, Հէյտարապատի եւ ուրիշ բազմամիլիոն ոսկի արժողութեամբ ռուսական զինապահեստներու եւ մթերանոցներու, բոլէն նպաստաւոր համարելով, սկսած էին արդէն իրենց յարձակումները։

Ազդանշանը տուած էր Սմկօն դեռ 1917ի դեկտեմբերին։ Վարդանի, Ուլայի, Խան-Թախթի յարձակումները սկիզբն էին երկանց։ Ուրմիոյ դաւադրութիւնը եւ Ասորոց ազգապետ Մար-Շիմոնի դէմ սարքուած անյաջող մահափորձը ցնցող ու միանգամայն կազմակերպուելու դատապարտող առաջին ու փրկարար գործերը հանդիսացան։

Եւ Ատրպատականի հայութեան ու ասորական բեկորներու գլխին անգամ մըն ալ ճօճիլ սկսաւ Իթթիհատեան արիւնազանգ սուրը, բնաջնջումի ծրագիրը երեւան եկաւ իր ահաւոր մանրամասնութիւններով։

Եւ սակայն պարագայ մը կար յուսատու, յարմար ուժերու կազմաւորման եւ դասաւորման։

Կանգուն էր Վանի ժամանակաւոր կառավարութիւնը։ Գործի վրայ էր մեր աննման եւ անմահ Կոստի Համբարձումեանը եւ ուրիշներ, հերոսական ճիգերու եւ անձնազոհութեան գնով մեր բանակները օրհասական եւ անհաւասար կռիւներ կը մղէին Ռստանի եւ Անեսի ճակատներուն վրայ։ Վիրաւոր կը մռնչէին Պուլկարացի Գրիգորն ու Լեւոն Շաղոեանը, միաժամանակ բոցավառելով Վասպուրականի երիտասարդութեան վրէժխնդրական ոգին, նորանոր նուաճումներով եւ յաղթանակի նոր փառքերով պսակելով ինկողներու անթաղ ճակատները եւ նոր եռանդ ու կորով պարգեւելով սահմանէն անդին ու ասդին ճակատող կորիւններուն։

Գործի վրայ էին միաժամանակ նաեւ պարսկական ճակատի հրամանատարը հայատեաց զօր. Չերնոզուբովը, ռուս քաղաք. գործիչ Շախովսկին, որոնց 50,000 ոսկի րուբլիով եւ 3,000 Լեպել հրացաններով պարգեւադրուած Սմկօն ձեռնարկած էր Մար-Շիմոնի մահափորձին։

Բոլոր ճամբաները փակուած էին։

Ինքնապաշտպանութիւնն այլեւս անհրաժեշտ դարձած էր։ Քանի մը ռամկավար ու նորակարմիր խիկար իմաստուններն անգամ համոզուած էին այլեւս, որ զուր է Թրքական ուժին ապաւինիլ։

Ամէն տեղ միահամուռ ջանքերով դիմադրութիւն ցուցնելու կարգախօսը կը հնչէր։ Ու ահա այդ պատճառով էր որ 1918 թուի Յունուարին Սալմաստի Հաֆթվան գիւղին մէջ կազմուեցաւ Հայ Զինուորական Մարմինը։

Ծա՜նր ու դժնդակ պարագայ եւ սակայն անձնազոհութեան, պարտաճանաչութեան ի՜նչպիսի անօրինակ թափ ու կամեցողութիւն։

Անհրաժեշտ էր հաշտեցնել տեղական Պարսիկներու եւ եկւոր ու տեղացի Ասորիներու շահերը եւ պահանջները, խնդիրը խաղաղ ու բարւոք լուծման հասցնելու համար։ Հակառակ պարագային՝ զօրացնել ինքնապաշտպան ուժերն ու ջանքերը, լարել հայ. ասորական բոլոր ուժերը։

Սմկօն նոր հրամանագիր ստացած էր։ Այդ օրերուն հաքիրապետ Գրէյսին ալ այցելած էր Ըստօի ցեղապետին։ Բանակցութիւնները աւելի ամբարտաւան դարձուցին Սմկօն, որ բանակցութիւններ կը վարէր նաեւ Հայերու եւ Ասորիներու հետ առանձին-առանձին։

Ուրմիոյ դաւադրութիւնը սակայն անյաջող անցաւ, դաւադիրները ի վիճակի չեղան միաժամանակ սկսելու ծրագրուած յարձակումը։ Շուտով խզուեցան կեղծ բանակցութիւնները եւ պարզուեցան դաւադրութեան բոլոր ծալքերն ու նպատակը։

(Մնացեալը յաջորդով) ԱԶԳԻՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

1927ը յիշատակելի տարի մը եղաւ Մարսիլիոյ գաղութին համար։

Ֆրանսահայ գաղութի ազգային կազմակերպչական տեսակէտէն առաջին տեղը կը գրաւէ Մարսէյլ իր արուարձաններով։ Թէ՛ հին եւ թէ նոր գաղութի գիտակից տարրերը համերաշխօրէն եւ կաթող. պատուիրակին նախագահութեամբ կատարեցին պատգամաւորներու ընտրութիւնը, որուն մասնակցեցան 450-500 հայրենակիցներ, վճարելով իրենց վեցամսեայ ազգ. տուրքը, 12,50 ֆրանք։

Գաւառային ընդհ. ժողովը ընտրեց վարչական եւ ուսումն. խորհուրդներ, Աղքատախնամ եւ Հոգաբարձութիւն, որոնք իրենց կարգին կազմակերպեցին շրջանները, բանալով մասուր-մանկապարտէզներ, Սէն Լու, Սէնթ Անթուան։ Իսկ կեդրոնի մանկապարտէզը հասցուցին նախանձելի դիրքի, վարձելով հայկական միջավայրէ մօտ գեղեցիկ սրահ մը, որ կրնայ պարունակել 1000 մանուկներ։ Վարչական խորհուրդի ջանքերուն շնորհիւ, Կարտան եւս ունեցած էր իր դպրոցը, սակայն կարգ մը անհատներ կուսակցական նեղմտութեամբ երկպառակում առաջ բերելով, փակել տուին դպրոցը։ Նոյն բախտին պիտի ենթարկուէին նաեւ կեդրոնի մանկապարտէզն ու նախակրթարանը, եթէ ազգային վարչութեան կողմէ ազդու միջոցներ ձեռք չառնուէին։ «Օտարները Ֆրանսայի մէջ առանձին դպրոցներ բանալու իրաւունք չունին», ըսած եւ կրկնած են ֆրանսացի պաշտօնական անձեր։ Ու երբ վարչական խորհուրդին ատենապետը մատնանշած է Իտալացիներու, Ռուսերու եւ Սպանիացիներու դպրոցները, պատասխանուած է թէ ամէն օրէնք ունի իր մեղմացուցիչ պարագաները, սակայն Հայերու կողմէ այս ուղղութեամբ ոեւէ դիմում չէ եղած մինչեւ հիմա։ Մինչդեռ գաւառներու մէջ այն կարծիքը կար թէ Փարիզի թեմական Խորհուրդը կարգադրած էր այս կենսական խնդիրը։ Վարչական խորհուրդի աշխատանքները զուր չէին անցած, անշուշտ որոշ զոհողութիւններով։

Այսպէս թէ այնպէս, կրթական գործը բնականոն ընթացք մը ունի, շնորհիւ ժողովուրդի գիտակցութեան եւ բուռն փափաքին։ Պարզ է թէ 15,000 հայութիւն հաշուող գաղութի մը մը համար պզտիկ ձեռնարկներ են ասոնք։ Բայց ի՛նչ կարելի է ընել, երբ չունինք որոշ ու տեւական ազգային եկամուտներ։ Այժմ Մարսէյլի դպրոցներու մուտքն ու ելքը հազիւ իրար կը լրացնեն, իսկ 75 հազարի խնդիրը միշտ առկախ կը մնայ։

Ինչպէս յայտնի է, նախկին առաջնորդը Մարսէյլէն մեկնած էր առանց նոյնիսկ բարոյական զեկուցում մը տալու։ Այս անգամ Պալաքեան եպիսկ.ի քննութիւնով երեւան եկաւ որ՝ ան իրեն հետ տարած է եկեղեցական կարգ մը արժէքաւոր գոյքեր, որոնք կը պատկանէին տեղւոյս մատուռին։ Առաջնորդը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, գոյքերը ետ առնելու համար։

Ունինք նաեւ Դպրոցասէրի խնդիր մը, որ զբաղեցուցած է նոյնիսկ Ձ. Որբերու Միութեան վերջին պատգամաւորական ժողովը Լիոնի մէջ։ Դպրոցասէրը ազգային կրթական հիմնարկութիւն մըն է և պէտք ունի ֆրանսահայ գաղութի, մասնաւորապէս մարսիլիահայութեան նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան. բայց միեւնոյն ատեն պարտաւոր է հաշիւ տալ ազգ. իշխանութեան։ Մինչդեռ ան կը շարունակէ իր յամառ ընթացքը, ինքնագլուխ հանգանակութիւններ կատարելով Ֆրանսայի եւ արտասահմանի մէջ։ Որբուհիներ կ'ամուսնացնեն առանց նկատի առնելու տարիքն ու ֆիզիքական պայմանները, ու նոյնիսկ բարոյականը, բաւ է որ Ամերիկահայ ըլլան ու մեծկակ գումար մըն ալ նուիրեն դպրոցին։ Իսկ այս նոր փեսաները ամուսնութենէն 15—20 օր յետոյ Ամերիկա կը մեկնին, խոստանալով կարճ ժամանակամիջոցին «Նոր Աշխարհ» մտնելու անհրաժեշտ թուղթերն ու ճամբու ծախքը ղրկել։ Դպրոցասէրէն թէ էզուրէն շատ մը նոր հարսեր կան որ կը սպասեն շարունակ, մինչ օրերը, ամիսներ ու տարիներ կ'ըլլան եւ դեռ ոչ մէկ լոյս ճամբորդութեան։ Այսպէս տարաբախտ կիներ մեղրալուսնի մը վաղանցուկ յիշատակներով կը սպասեն Ամերիկեան տարեչափի նոր օրէնքին, միշտ ենթակայ նորանոր փորձութիւններու։

Երկար է նկարագրել այս կարգի կիներու կեանքը։ Շատեր այլասերած են, դժբախտացնելով նաեւ մէկէ աւելի երիտասարդներ։ Կան նաեւ ընտանեկան բարեկրթութեամբ օժտուած կիներ, որոնք իրենց ճակատագրին անսալով, կա՛մ կը սպասեն հաւատարմութեամբ եւ կամ խզելով իրենց յարաբերութիւնները հեռաւորէն, կը կապուին ներկայի մը հետ։

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի մէջ կան բազմաթիւ միութիւններ, իրական ու անուանական։

Վերջերս Աղքատախնամի կազմած վիճակագրութեան մը համաձայն, բացի երեք քաղաքական կուսակցութիւններէ, կան 54 հայրենակցական եւ զարգացողական միութիւններ։

Յիշենք՝ 1. Գոչհիսար, 2. Զառա, 3. Ամասիա, 4. Մալաթիա, 5. Մարաշ, 6. Երզնկա, 7. Բարձր Հայք, 8. Սիվրի-Հիսար, 9. Վասպուրական, 10. Խարբերդ, 11. Սեբաստիա, 12. Տարոն-Տուրուբերան, 13 Քեմախ, 14. Ծովք, 15. Քեսրիկ, 16. Ուլաշ, 17. Պանտրմա, 18. Շնթլի, 19. Հաջըն, 20. Մեծ Նոր Գիւղ, 21. Զարսանճագ, 22. Քղի, 23. Արաբկիր, 24. Եէնի խան, 25. Յաղթ գիւղ, 26. Ալաքիլիսէ, 27. Իշխան, 28. Ղանթարող գիւղ, 29. Ճէնճին, 30. Խանձառ, 30 Քէչէ Եուրտու, 31. Վանի Կարճկան գաւառ եւ 32 Հաճընի Հայրենակցական միութիւններ, եւլն.։

Խարբերդի, Բալուի եւ Սեբաստիոյ տասնէ աւելի գիւղերն ու գաւառներն ալ ունին իրենց առանձին միութիւնները։ Օրինակ, Բալուի Սագրաթ, Խոշմատ, Ներիխ եւ Հավագ գիւղերը։ Սեբաստիոյ Եարասար գիւղը եւ ուրիշ յայտնի ու անյայտ միութիւններ։ Կարելի է թուել տասնըհինգէ աւելի երիտասարդաց, կրթասիրաց եւ գեղարուեստասիրաց միութիւններ, ասոնց վրայ վերջին տարեշրջանին աւելցաւ «Հայ Տուն», «Հայ Սիրտ»ի բարեկամներու միութիւն, «Անդրանիկ» միութիւն եւ Դրամատիկ Ստուդիան։ Վերոյիշեալ միութիւններու բոլորն ալ կազմուած են գրեթէ միեւնոյն նպատակներով, բայց յաճախ կը խաչաձեւեն մէկ-մէկու գործունէութիւնը։ Ամասիոյ հայրենակցական միութիւնը որոշած էր Հայրենակցական միութիւններու ներկայացուցչական ժողով մը գումարել և ընտրել կեդրոնական մարմին՝ աւելի արդիւնաւորելու համար իրենց գործունէութիւնը։ Սակայն ցարդ ո եւ է ձեռնարկ չէ եղած այդ ուղղութեամբ։ Ընդհակառակը քանի մը միութիւններ իրենք իրենց մէջ իսկ երկու եւ երեք մասերու բաժնուած են։ Օրինակ՝ Զարսանճագցիներն ու Քղեցիները։ Անոնց անդամներէն քանի մը հոգի ինքնագլուխ կը գործեն ու կը խօսին միութեան անունով, ու երբ այս վերջինները կանոնագրի համաձայն դուրս վտարուին, կը սկսին թունաւոր սերմեր ցանել, միութիւնը քայքայելու եւ կամ գործունէութիւնը խափանելու համար։ Ասոնք այլասերած Հայեր են, կամ աւելի ճիշդը Հօկի անդամներ, որոնք ամէն ձեւով կը ճգնին խանգարել ազգային ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն կամ շարժում։

Գալով Հ. Մ. Ը. Միութեան մասնաճիւղին, այս տարի եւս ունեցաւ բաւական յաջողութիւններ, շնորհիւ հին մարզիկներու։ Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամներու թիւը, համեմատելով հայ գաղութի թիւին հետ, շատ քիչ է։ Նոյնպէս անոր վարչութիւնը պէտք եղած ուժը չի տար սկաուտական գործին, որ նոյնքան կարեւոր է որքան ֆութպոլի խումբերը։ Վերջին քանի մը ամիսներուն սկաուտական շարժում մը սկսած է շնորհիւ Ռումանահայ գաղութի նախկին մարզանքի ուսուցիչներէն Վազգէն Մարտիրոսեանի։

Միութիւններու շարքին կարելի է նաեւ յիշել Բարեգործականի անուանական մասնաճիւղը, որ անցնող տարուան մէջ ժողով մը միայն ունեցաւ, Պալաքեան եպիսկ.ի նախագահութեամբ։ Օրակարգն էր.— Դաշնակցականները Բարեգործականին կրնա՞ն մասնակցիլ թէ ոչ։ Երկար վիճաբանութենէ վերջ ժողովը փակուեցաւ առանց որոշ եզրակացութեան։

Քաղաքական կուսակցութիւններէն առաջին տեղը կը բռնէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ որ իր բազմակողմանի առաւելութիւններով կը վայելէ գաղութին համակրանքը։ Անոր շուրջ հաւաքուած են երիտասարդ տարրեր, ստանալու համար հայ ազգային մտքի եւ գաղափարի մաքուր սնունդը։ Դաշնակցութեան կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնները կ'ունկնդրուին հարիւրաւոր հայրենակիցներու կողմէ։ Հնչակեանները, որոնք ատեն մը կապուեր էին Հօկերուն պոչին, 1926ի տարեշրջանին անցուցին կազմակերպչական լուռ շրջան մը, հեռանալով Հօկերէն եւ ձաղկելով անոնց վնասակար գործունէութիւնը, իսկ 1927ին աւելի արդիւնաւոր շրջան մը բոլորեցին, մասնակցելով եւ օժանդակելով հանրային ձեռնարկներուն։ Ռամկավարները գրեթէ կը քաշքշեն իրենց գոյութիւնը։

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
ԹԷ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻՈՒ

Մուրատ-Ռափայէլեան կրն սաներու Միութեան Մ վարչութեան երկրորդ կո «Հրայր» ստորագրութեամ ռաջի մէջ լոյս տեսած թ ցութիւնը, առիթ կ'ընծայ անդրադառնալու այդ միու կազմութեան պայմաննե մատնանշելու երկու սխալներ՝ որոնք առ այժմ նշան, սակայն կրնան լու ղեցութիւն ունենալ անոր գայ գործունէութեան վրայ։

Միլանի վարչութիւնը տրուած առաջին ընդհ. ժող —թէ մամուլին միջոցաւ եւ մասնաւոր շրջաբերական կոչ ուղղած էր Մուրատ-Ռ յէլեան եւ Մխիթարեան կրն սաներուն որ գան հա բուիլ նորակազմ միութ շուրջ եւ սերտօրէն աշխա ցին անոր նպատակներու կանացման համար։ Երկրո վերջերս լոյս տեսած յայտ րութենէն կը տեղեկանանք կոչը լայն արձագանգ ունե է հեռաւոր գաղութներու իսկ, ամենուրեք համակր ստեղծելով դէպի ձեռնարկ գործը։ Զենք տարակուսիր պէս ըլլալուն, սակայն չենք յուսար որ Մ. Ռ. վարժ նախկին աշակերտները գոյն թիւը կազմեն այդ գա ոգեւորուողներուն մէջ։ Եւ շատ հասկնալի պատճառնե

Արդարեւ, շրջաբերակ մէջ կը շեշտուի թէ Միու կրնան անդամակցիլ փառ փարիզի եւ վենետիկի Մու Ռափայէլեան վարժարանի, պէս նաեւ Գատըգիւղի, Բ եւ Տրապիզոնի մխիթարեան ժարաններու «շրջանաւ սաները։ Հետեւաբար Վենե Մ. Ռ. վարժարանի ընթ կիսաւարտ լքող սան մը նար անդամակցիլ, մինչ ա բաւունքը կը տրուի Տրապի կամ Պոլսոյ վարժարանն ընթացաւարտ սաներուն։

Արդ, ի՞նչ եղր կարելի է նել Տրապիզոնի եւ Վենե վարժարաններու կրթական կարգակին միջեւ։ Առաջին վորական դպրոց մըն էր, սար երկրի մեր ազգային բաններու մեծագոյն մասի նոյնիսկ եւ կը մնայ Գ գիւղի կամ Բերայի վարժա ներէն։ Մինչդեռ գիտենք թ Ռ.ը մեր Հայերուս երկրո կան լաւագոյն վարժարանն է, իտալական արքայական վարտակով իսկ հաւասար ցուած պետական երկրորդ վարժարաններուն եւ ստա Liceo-tecnico կամ Liceo moder աստիճան։ Մ. Ռ.ի շրջ ւարտները կրնային ու կր այսօր եւս առանց վերաք թեան արձանագրուիլ եւր կան զանազան պետութե համալսարաններու կամ բ րագոյն վարժարաններու նողութեանց շարքին մէջ։

Նոյնը կրկնենք նաեւ Պ Մխիթարեան վարժարանն մասին, որոնց ընթացաւարտ ները կուգային իրենց ուսու շարունակել Վենետիկի վար րանին մէջ։ Պոլսոյ շրջա ւարտներու ուսման աստիճ հաւասար էր Մ. Ռ.ի 4րդ 3րդ դասու աստիճանին։ Ու ի՞նչ անպատեհութիւն կր ծագիլ Վենետիկի վարժար ընթացքին մինչեւ 3րդ 2րդ դասը հետեւող սան մը կայ միութեան անդամակցի նէն, երբ այդ իրաւունքը ստանան Մխիթարեան վար րաններու ընթացաւարտ ները՝ որոնք ուսման աստ նով եւ կը մնան իրմէ առ առաւելն հաւասար են ի

Վարչութիւնը իր շրջաբեր կանին մէջ կը թուէ միութ նպատակները, որոնց առաջ է՝ անդամներու միջեւ սեր յարատեւ յարաբերութիւն կել եւ աջակցիլ իրարու։ կայ գրութեամբ, Մ. Ռ. ըն ցաւարտ սան մը միութեան

Ջոցաւ ընկերական ու մտաւո֊ րական կապ պիտի հաստատէ Մխիթարեան նախկին սաներու հետ, որոնց դպրոցական շրջա֊ նակը, ուսման ու կրթութեան պայմանները ու մթնոլորտը ամբողջովին կամ մասամբ ան֊ ծանօթ են իրեն, եւ պիտի չկա֊ րենայ պահել ա՛յն կապը որ ստեղծուեր է իր եւ իր բնիկ դասա֊ ընկերներուն մէջ, վարժարանի երջանիկ ու արեւոտ օրերուն։

Օրինակ առնելով մեր աշա֊ կերտութեան շրջանը, յիշենք թէ մենք ունեցեր ենք ընկեր֊ ներ, որոնց հետ երկու երեք տարի շարունակ Մ. Ռ.ի յար֊ կին տակ ապրեր, միասին ու֊ սաներ, միասին զգացեր ու մտածեր եւ միեւնոյն ուղղու֊ թեամբ դաստիարակուեր ենք, սակայն զանազան պատճառնե֊ րով այդ ընկերները հարկա֊ դրուեր են ընթացքը չաւարտած հեռանալ վարժարանէն։ Ունե֊ ցեր ենք նաեւ ընկերներ, որոնք մեն հեռեւեր ա՛յս կամ ա՛յն դասընթացքին եւ փոխանակ վկայական ստանալու, գոհա֊ ցեր են պարզ վաւերականով մը։ Սակայն մեզ հետ կողք կողքի ուսաներ ու ապրեր են չորս եր֊ կար տարիներ։

Ինչո՞ւ այդ ընկերները պիտի չկարենան անդամակցիլ Մու֊ րատ եւ Ռափայէլի անունով միացած միութեան մը, որուն կատարելապէս իրաւունք ունին։ Ինչո՞ւ չշարունակել եղբայրա֊ կան կապը որ ստեղծուեր է Մ. Ռ.ի գրասեղաններէն իսկ եւ որ մեննելու դատապարտուած է ազգակալ մը չգոյութեան պատ֊ ճառաւ, ու երբեմ հաստատել նոր կապ մը որ չի կրնար եր֊ բեք առաջինը փոխարինել։

Բոլորովին անիմաստ ու ան֊ տեղի է այդ խորութիւնը դնել Մ. Ռ. վարժարանի աշակերտ֊ ներուն մէջ։ Միութիւնը կ՚ընդ֊ գրկէ ուղի մը որ իր առաջա֊ ցած նպատակներէն շատ կը հեռացնէ զինք եւ երբեք չի տանիր հասցնել անոնց։

Երկրորդ պարագայ մըն ալ անոր խնդիրն է։ Կը տեսնենք Մուրատ-Ռափայէլեան անու֊ նով ապարէզ իջած միութեան մը անդամներուն կարեւոր մասը Մուրատ-Ռափայէլեան սաներ չեն։ Կրնայ ըլլալ եւ հաւանա֊ կան որ Պոլսոյ ու Տրապիզոնի վարժարանները կը մտադրու֊ թիւններէն եւ դեռ ներկայիս գո֊ յութիւն ունեցող Բերայի վար֊ ժարանը մտադրելով Մու֊ րատ եւ Ռափայէլի կտակնե֊ րուն հաւատքով, սակայն այդ վարժարանները երբեք Մ. Ռ.ի սաները չեն կրած ու ճանչցուած երբեւ Մխիթարեան հաստա֊ տութիւններ, հետեւաբար իրենց սաներն ալ իբրեւ Մխիթարեան modern։ Արդ, բնական է թէ Մխի֊ թարեան սաներէ կազմուած միութիւն մըն ալ պէտք է կոչ֊ ուի Մխիթարեան սաներու միու֊ թիւն։ Մ. Ռ.ի աշակերտները, որքան Մ. Ռ.եան նո՛յնքան ալ Մխիթարեան սաներ են, բայց երբեք Մխիթարեան սաները Մ. Ռ.եան սաներ չեն։ Տարբերու֊ թիւնը զգալի է եւ այդ է միու֊ թեան յարմարագոյն անունը։

Աճա երկու գլխաւոր սխալ֊ ներ, որոնք պատճառ եղած են Ֆրանսա բնակող Մուրատ Ռա֊ փայէլեան նախկին աշակերտ֊ ներու մեծագոյն մասին վերա֊ պահ դիրք բռնելուն։

Փափաքելի է որ ներկայ վարչութիւնը լրջօրէն ուսումնա֊ սիրէ այս կէտերը, անոր համե֊ մատ պատրաստելու համար գարնան սկիզբը գումարուելիք երկրորդ ընդհ. ժողովի օրա֊ կարգը։ Վարչութիւնը լաւագոյն ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլայ, սկզբնական շրջանին իսկ հարթելով ու դարմանելով թե֊ րութիւնները, որպէսզի միու֊ թիւնը հաստատ հիմերու վրայ դրուի ու գործունէութիւնը ըլ֊ լայ որոշ, օգտակար եւ բազ֊ մարդիւն։

Ուշագրաւ է նաեւ նպատակ֊ ներու երկրորդը՝ նախանձախնդ֊ րիր ըլլալ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի կրթական մակար֊ դակի շարունակական բարձ֊ րացման, մասնաւորապէս ազ֊ գային մշակոյթի տեսակէտով, եւ որուն պիտի անդրադառնանք առանձին։

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷՋ

ՀՐԴԵՀ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ՄԷՋ

13 Յունուար, Շաբաթ գիշեր հրդեհ ծագեցաւ Աղեքսանդրա֊ պոլի շարժանկարի շէնքին սանդ֊ քէն։ Ուշ ատեն միայն լուր առ֊ նուեցաւ հրդեհին մասին։ Մանա֊ ւանդ, Ամերիկեան դպաստամա֊ տոյցին եւ կայարանին հրշէջները հասան, (քաղաքը մասնաւոր հր֊ շէջ չունի), սակայն մասնաւոր գործիքներ չունէին եւ չյաջողե֊ ցան մարել կրակը։ Հրդեհը բռ֊ նեց ամբողջ շէնքը, որ այրեցաւ բոլորովին։ Հրդեհէն ազատուեցաւ, նախ եւ առաջ..., լէնինի 60 փութ ծանրութեամբ անգապր֊ զինձէ արձանը, «Խոսո-Փոշ», «Կա֊ մուս», «Կայսր եւ բանաստեղծ», «Անհետացող Սուերներ» շար֊ ժանկարի ժապաւէնները։

Հրդեհի ընթացքին շէնքին բոլորտիքը լուսաւորուած էր ելեկ֊ տրական լուսարձակներով։ Ցուրտ էր զէրոյէն վար 15 աստիճան, այնպէս որ դժուար էր ջուրին փոխադրութիւնը։ Դոյլերով եւ տակառներով փոխադրուած ջուրը կը սառէր եւ կարելի չէր ըլլար գործածել։

Հրդեհը սկսած էր ժամը 1.30ին։ Առտուան ժամը 5ին հրդեհը ծաւալեցաւ շրջակայ շէնքերը։

Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է եւ ձերբակալած է քանի մը հոգի։ Ձերբակալուած է նաեւ շէնքին վարչական կազմը։ Կը կարծուի որ հրդեհը գիտակ֊ ցաբար կազմակերպուած է։ Ժո֊ ղովուրդը ուզեց իր ձեռքով պատ֊ ժել ձերբակալեալները։ Շէնքը ա֊ պահովագրուած էր 10,000 ռուբլի։

Այս շէնքը Աղեքսանդրապոլի աղէկներէն մէկը շինուած էր, եւ, ինչպէս կը գրեն, շատ գեղե֊ ցիկ էր։

ՈՐՔԱՆ ՀԱՅ ԿԱՅ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր, Պոլսոյ Ազգարա֊ րէն առնելով, հրատարակեցինք Անատոլուի խորերը մնացած հայ֊ կական բնակչութեան ցանկը։

Ստորեւ կ՚արտատպենք ուրիշ մանրամասնութիւններ.—

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ

Այս քաղաքին մէջ 1500է աւելի Հայեր կան ներկայիս եւ բարեկեցիկ են, շնորհիւ իրենց աշ֊ խատասիրութեան։ Մեծամասնու֊ թիւնը արհեստաւորներ են.— ոս֊ կերիչ, երկաթագործ, դարբին։ Կան նաեւ մեծ ու փոքր առեւ֊ տրականներ։

Ուշագրաւ տեղ մը կը բռնէ մետաքսեղէններու շինութիւնը։ Շատ մը հայ կիներ գործ գտած են, փուշիի (գլխի մետաքսէ ծածկոց) արհեստին շնորհիւ։

Դպրոց չունին եւ ունենալու ալ ջանադիր չեն։ Մէկ խօսքով, իրենց տեղէն ու վիճակէն գոհ են եւ գաղթելու գիտաւորութիւն չունին։

Շրջակայ աւաններն եւ հե֊ ռաւոր գիւղերը գտնուող Հայերը հողագործութեամբ կը պարապին։ Սիլվանի, Տէրքի, Օսմանիէի, եւ շրջականներու Հայերուն թիւը 650է աւելի է։ Մեծամասնաբար կիներ ու անչափահասներ։

Եղսաբունար 15, Ալուշ 70 եւ Սասնի մէջ մօտաւորապէս 120 Հայեր կան, որոնց մէկ քանին արհեստաւոր, միացեալները հողա֊ գործներ են։ Ոչ եկեղեցի ունին, ոչ ալ դպրոց։ Անոնց համար ուսումը արօրին մաճն է, իսկ աղօթատեղին՝ ոս֊ կեգոյն «արայի» հասկերու դէ֊ զերը։

Մերտինի շրջան

Ճէզիրէի Հայերու թիւը սահ֊ մանափակ է։ Եղածներն ալ այրի֊ ներ ու որբեր, հոս ու հոն ծառա֊ յողներ են։ 50է աւելի չեն։

Տէրգէվէր, Շոնախ, Պէրզարիէ, Տըհէ, Էրզահի լեռնաբնակ շրջան֊ ներու մէջ մօտաւորապէս 1700 Հայեր կան, որոնց մեծամասնու֊ թիւնը «Էէմէնիճի»ներ եւ շալա֊ գործներ են։ Ձմեռը կը պատրաս֊ տեն, գարնան գիւղէ գիւղ շրջելով կը ծախեն։

Կան նաեւ անասնաբոյծ-խաշ֊ նարածներ, «կէօչէբներ»։ Ասոնց ալ եկեղեցին վրանն է, եւ դպրոցը աշխատանքը։

Խարբերդ—Մեզրէ

Թերթերը Խարբերդի մասին մէկէ աւելի անգամներ գրեցին, որով կրկնութեան պէտք չկայ։ Միայն մատնանշուած թիւը ճշ֊ դելու համար ըսենք թէ Հայե֊ րու թիւը ոչ թէ 800, այլ 1200ի կը հասնի, եթէ հաշուի առնենք անտեսուած որբ-որբուհիները։

Ուրեմն անցնինք այն շրջան֊ ներուն, որոնք քաղաքի վիճակա֊ գրութեան մէջ նկատի առնուած չեն։

Արղնի ունի 15 որբ եւ այրի, Բալու իր գիւղերով՝ 20ի մօտ ար֊ հեստաւորներ եւ 80է աւելի որբ֊ եւայրի կիներ ունի, Բիրան՝ 60, Էկիլի գիւղերը 130, Թէրիգան՝ 80, Խոզաթ իր շրջականներով՝ 350 Հայեր։

Այս Հայերը նիւթական լաւ վիճակ չունին, եւ եթէ ճանապար֊ հածախք գտնեն, ուրիշ տեղ կ՚եր֊ թան, գործի մտնելու համար։

Արաբկիր

Բախտաւոր շրջան մըն է եւ քանի մը անգամ իր վրայ խօսե֊ ցնելու առիթ տուած է։ Աշխատա֊ տասէր ժողովուրդ մը ունի։ Գոր֊ ծերնին լաւ է։ Իրենց եկեղեցին բաց է։ Տէր Գուրգէն քահանան բանիմաց է։ Խնդրածնին դպրոց մըն է, Հայերուն թիւը հազարի մօտ է։

Ակնայ (Էկին) գիւղերուն մէջ 80—100, Չմշկածագ՝ 70, Գու֊ րու չայ՝ 40—50, մեծ մասը որ֊ բեր եւ այրիներ են։ Ասոնք Երզն֊ կայի, Բաբերդի եւ Արմտանի շր֊ ջաններէն եկած ու զանազան գիւ֊ ղերու մէջ ցրուած են։

(Մնացածը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 4 Փետր.— Զ. Ե. Ո. Միութեան Վալանսի մասնա֊ ճիւղը բացած էր Կիրակնօրեայ դպրոց մը, ուր կը յաճախեն 30-40 աշակերտներ։ Գնահա֊ տելի ձեռնարկ մը։ Խարբերդի Հայրենակցական Միութիւնը վերջերս հրաւիրեց բոլոր չէզոք միութիւնները խորհրդակցական ժողովի։ Վարչութիւն մը կազ֊ մեցին, որ հսկէ դպրոցին վրայ։ Դժբախտաբար երկրորդ շաբ֊ թուն իմացանք, որ լուծուած է։ Շատ ցաւալի պիտի ըլլայ եթէ մօտ 3000նոց հոծ գաղութի մը մէջ կարելի չըլլայ կանգուն պահել դպրոց մը։

** Գործազուրկ չկայ, միայն անցած օրերը «Մալատէթ» գոր֊ ծարանէն 25 հոգի հանեցին, 15 հոգին՝ Հայ։ Բայց հիմա քիչ-քիչ կ՚առնեն։ «Հոնտեն» գործարանը քանի մը հոգի հանեց, հիմա ոեւէ բան չկայ, բայց վախ կայ։ Միւս գործարանները ոչ մարդ կը հանեն եւ ոչ ալ կ՚առնեն։

Յ. կայծակ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ.— Քա֊ նատացի վաճառական մը Ռոպէր, ինքնաշարժի մը մէջ մոռցաւ իր պայուսակը, որ կը պարունակէր 1,300,000 Փր.ի արժեթուղթեր։ Քիչ յետոյ նոյն ինքնաշարժին մէջ նստաւ փարիզցի ճարտարա֊ գէտ մը, որ վերցուց պայուսակը եւ գնաց ոստիկանատուն յանձնե֊ լու տիրոջը։ Մէկ միլիոն 300 հա֊ զար Փր.ը կ՚այրէր թեւը։

Ցանձնեց վերջապէս եւ փո֊ խարէն ստացաւ... շնորհակալու֊ թեան մը հաւաստիքը։

ՀԱՐՍՆԻՔ ԵՒ ՄԱՀ.—Մայէն քաղաքին մէջ շքեղ հարսնիք մը կար։ Կառքերուն շարքը վերջ չու֊ նէր։ Քաղաքէն դուրս Ելլէլէյետոյ, Փէրուէն կոչուած տեղը, կառքե֊ րէն մէկը առաջ անցնիլ փորձած ատեն, ուժգնօրէն կը զարնուի ծա֊ ռին, եւ կը ջախջախուի։ Փեսային հօրը, փափէնի գանկը կը կոտրի եւ հարկ կ՚ըլլայ անդամահատել վիրաւոր ոտքը սրունքէն։ Հարսին հայրը, Տիւշմէն տեղն ու տեղը կը մեռնի։ Կառապանին կուրծքի վանդակը կը կոտրի եւ ծանր վի֊ ճակի մէջ է։

ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՎԱՐ.— Տի֊ կին Շըմէն ճամբայ ինկաւ դէպի պազար, գնումներ ընելու։ Հազիւ փողոց իջած, միտքն ինկաւ, որ դրամապանակը մոռցաւ առ֊ նելու։

— Օկի՛ւսթ, օ՛լալա, Օ֊ կի՛ւսթ։

Տանը երրորդ յարկին պատու֊ հանէն օգոստափառ գլուխ մը կախուեցաւ վար։

— Դրամապանակս մոռցայ բուխերիկին եռին զարակին մէջ աջ կողմի անկիւնը գաւաթին տակ։

— Ո՞ւր։

Տիկին Շըմէն նորէն կրկնեց։ Ամուսինը լաւ հասկնալու համար ականջը աւելի վար կախեց։ Ցան֊ կարծ փրթան ոտքերը եւ անխո֊ հեմ մարդը ինկաւ վար, փողոց։

Ծանրապէս վիրաւոր, փոխա֊ դրուեցաւ հիւանդանոց։

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ՆԱԽԱՐԱՐ ?

Ամերիկեան մամուլին որոշ մէկ մասը կը թելադրէ գնդա֊ պետ Չարլս Լինտպէրկը օդա֊ նաւորդութեան նախարար նշա֊ նակել։ «Շիքակօ Թրիպիւն» խմբագրականով մը կը շեշտէ թէ անհրաժեշտ է Լինտպէրկի յանձնել այդ նախարարութիւնը, նկատելով որ օդանաւորդու֊ թիւնը խիստ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ Միացեալ Նահանգնե֊ րուն մէջ, թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ժամանակ։

Լինտպէրկ ներկայիս կը շա֊ րունակէ իր յաղթական թռիչք֊ ները Կեդրոնական Ամերիկայի մէջ, ամէն տեղ խանդավառ ըն֊ դունելութեան արժանանալով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Յառաջ»ի մէջ կարդալով Մարսէյլի թղթակցութիւնը որ կը պատմէր «Սամսոն»ի ներկայաց֊ ման արգելքը, պարտք կը զգամ տալ հետեւեալ լուսաբանու֊ թիւնը։

«Սամսոն»ը նախապէս «Յա֊ ռաջ»ի միջոցաւ յայտարարուած էր սեր փարիզի Հայ Տրամաթիքի կողմէ մասնակցութեամբ Պ. Ա. Շահխաթունիի։ Բայց որովհետեւ Շահխաթունիին Մարսէյլ վերա֊ դարձը յապաղեցաւ, մենք ալ ստիպուեցանք սպասել՝ միեւնոյն ժամանակ մեր գրպանն ունենա֊ լով «Սամսոն»ը Մարսիլիոյ մէջ ներկայացնելու արտօնագիրը։ Այս տեղ միջանկեալ յիշեմ որ Ֆրան֊ սայի մէջ թատերական ներկայա֊ ցումներ կազմակերպողները որեւէ ֆրանսական գործի բեմադրու֊ թեան եւ թարգմանութեան հա֊ մար պէտք է Société des auteurs et compositeursէն արտօնութիւն առնեն, այլապէս կ՚արգիլուի այդ ընկերութեան գործակալ֊ ներու կողմէ, որոնց պաշտօնն է տրուած ո եւ է մէկ ներկայաց֊ ման յայտագիրը առնել եւ փա֊ րիզի կեդրոնը ղրկել։ Կեդրոնը կը ստուգէ. եթէ արտօնութիւն առնուած է կազմակերպիչնե֊ րուն կողմէ՝ ոչ մէկ արգելք, եթէ չեն արտօնուած, իսկոյն կ՚արգիլէ։ Արդ, մինչ մենք կը սպասէինք Շահխաթունիի վե֊ րադարձին, յանկարծ կ՚իմանամ ձեր թերթին միջոցաւ որ կոս֊ տանեանի խումբը Մարսէյլի մէջ պիտի ներկայացնէ Պէռնշթայնի *Սամսոն*ը կամ «Մարսիլիոյ բեռ֊ նակիրը ?»...։

Ուրեմն իմ իրաւունքիս մէջն էի, երբ դիմեցի ընկերութեան, որուն անդամ եմ հինգ տարիէ ի վեր եւ բացատրութիւն պա֊ հանջեցի թէ ի՛նչպէս կարելի է միեւնոյն խաղին համար միեւ֊ նոյն հասարակութեան եւ միեւ֊ նոյն լեզուով ներկայացնելու հա֊ մար երկու խումբի միանգամայն արտօնութիւն տալ։ Եւերբ տեղե֊ կացայ ո՛ր ոչ մէկ արտօնութիւն տրուած է կոստանեան խում֊ բին, այն ժամանակ համոզուե֊ ցայ որ այդ պարոնները մեր *ռէքլամ*էն օգուտ քաղելով, մեզ կանխել ուզած էին։ Ահա բուն ի֊ րողութիւնը։ Արդէն ներկայաց֊ ման նախորդ օրը (Շաբաթ) ի֊ րենց Մարսիլիոյ գործակալէն ստացած էին «Սամսոն»ի *աֆիշ*ը, որուն վրայ խաղին ֆրանսերէն անունն իսկ գրելու բարեխղճու֊ թիւնը չէին ունեցած կազմա֊ կերպիչները։ Եւ արդիւնքը եղաւ այն, որ ներկայացումը արգիլուի։

ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԿՆՈՒՆՔ.— Դիլի֊ ջանի գաւառային իշխանութիւ֊ նը փոխած է կարգ մը գիւղերու անճոռնի անունները, օրինակ Չիբուխլու գիւղը կնքուած է Մուրացան, Ղուլալին՝ Ազատա֊ շէն, Թովուզը՝ Տաուշ։ Թէեւ այս վերջինը նոյնքան անճոռնի է, բայց ճաշակի խնդիր է։ Կազ֊ մուած է 6 հոգինոց յանձնա֊ խումբ մը, որ պիտի փոխէ միւս գիւղերուն անուններն ալ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Իմ շուրջս՝ մարդիկը լուռ կը սպէին։ Այն ատեն, սրահին խո֊ րշնուող սրահակներէն մին բարձրացաւ։

Սեւ պատմուճանով երկու մար֊ երեւցան։ Մէկը ունէր թղթա֊ րի դէզ մը. յառաջանալով մը ըրաւ անիկա։

Ոտքի ելանք. կեցցէներ։

Եւ երբ անծանօթ պետը նո֊ գոթական բարձրագիր թիկ֊ ոոին վրայ, ժողովը բացուե֊

թղթածրարներով մարդը, որ թուէր թէ արարողութեանց ուն կ՚առաջնորդէր խորհրդա֊ ւոր իշխանը, նայուածքով մեզի իւրաքանչիւրիս դիմեց եւ կարգով, ու ամէն մէկը՝ իր նայուածքը ա֊ նոր աչքերուն մէջ, արտասանեց «Դանիէլի գիրք»ին 31րդ. եւ 45֊ րդ. համարներուն մէկ նախա֊ դասութիւնը, ինչ որ կը կազմէր պայմանադրական նշանին վերջին խօսքը։

Տասնըվեց անգամ հետեւեալ նախադասութիւնը արտասանուե֊ ցաւ անանուն բերաններու կողմէ.—

— Եւ այս թագաւորներուն ժամանակ երկնից Աստուածը ե֊ րեւան պիտի բերէ թագաւորու֊ թիւն մը որ բնաւ չպիտի տա֊ պալի...

Երբեւիցէ կրցա՞ծ էք ճանչնալ վախը, ահաւոր վախը, առանց ոեւէ դարմանի, որուն ոչ մէկ սանձ կր֊ նաս դնել։ Այս կարգի սարսափի մը բռնուեցայ, երբ թղթածրա֊ րով մարդը ինծի հասնելով իր աչ֊ քերը իմիններուս մէջը խորասու֊ զեց. կարծես թէ կ՚ուզէր զանոնք ճանչնալ։ Որովհետեւ նոյն վայր֊ կեանին, դիմացս՝ հնադարեան սե֊ ղանին միւս կողմը տեսայ որ սեւ պատմուճանաւոր մարդ մը կը շտ֊ կուէր եւ մետաղական լոյսի մը երկու բոցերը կը վառէին մեռե֊ լական հագուստին ծակերուն մէ֊ ջէն— կանանչ բոցը..., ու նոյն վայրկեանին վերջապէս հաւատա֊ ցի որ Ռոթոնտի գիշերը սխալած չէի։ Վէրակինը հոն էր եւ անոր լուսնոտ աչքերը վրայէս չէին հե֊ ռանար...։ Ինքզինքս կորսնցուցած՝ փնտռեցի Բորիս Սուխիմի նայուածքը եւ անոր վրայ ալ մտատան֊ ջութիւն կարդացի...։ Արդեօք պի֊ տի կրնայի՞ մինչեւ վերջը կրկնել այդ ծիսական նախադասութիւնը...։

Այս բոլոր մտածումները մէկ անգամէն անցան մտքէս, եւ թղ֊ թածրարով մարդը իր կարգին ա֊ ւելի եւս շեշտակի աչքերը բեւե֊ ռած էր իմիններուս, որոնք սար֊ սափէն խոշորցած էին։ Կոկորդս կը սեղմուէր. ինծի այնպէս թուեցաւ որ ուղեղս կաթուածահար ըլլալու վրայ էր, եւ թէ չպիտի կրնայի բառերը յիշել...

Բայց ուժգնօրէն, բնազդական ինքնապաշտպանութեան ուժով, որ դեռ գլխս կը զարմացնէ, հաստատ ձայնով մը եւ գերմանական իմ լաւագոյն շեշտովս սկսայ կրկնել երազատես մարգարէին բախտա֊ գուշակ նախադասութիւնը.

— Եւ այս թագաւորներուն ժամանակ երկնից Աստուածը ե֊ րեւան պիտի բերէ թագաւորու֊ թիւն մը որ բնաւ չպիտի տա֊ պալի...

Կանանչ աչքերը մարեցան։

Այն ատեն մեծ անձնաւորու֊ թիւնը խօսիլ սկսաւ.

— Դանիէլի՛ եղբայրներ, մեր վերջին ժողովէն ի վեր բաւական դէպքեր տեղի ունեցան.— Եւրո֊ պան ամէն օր քիչ մը աւելի կ՚իջ֊ նէ իր գերութեան մէջ...։ Արեւել֊ քի սրբապիղծ արծիւը տապալած է, բայց առիւծը իր ճանկերուն մէջ առած է պետութեան սանձերը։

Առիւծը, միւս աշխարհակա֊ լութիւնն է, Լոնտոնը։

— Եղբայրնե՛ր, գաղղիական աքաղաղին նման քիչեր կան որոնք կ՚ուզեն ռազմադաշտերուն դեռ արիւնահոտ աւազը փորել։

Աքաղաղը՝ Ֆրանսան է։

Մէկ քանի հեգնական ժպիտ֊ ներ։

Նորին Բարձրութիւնը ձայնը բարձրացուց.

— Առիւծը պէտք է տապալի։ Պէտք է տապալի նաեւ պոռչտան ու աւարառու աքաղաղը համա֊ ձայն Ամենակարողին հրամանին եւ ինչպէս որ կը յայտարարէ Դա֊ նիէլի գիրքը։ Եկած է ժամանակը որ վերջանայ Նեռին տիրապետու֊ թիւնը եւ կանգնի այն թագաւո֊ րութիւնը որ պիտի իշխէ աշխարհի վրայ։

Մարդը բացաւ հին կտակա֊ րանը եւ բնագիրը մեկնաբանելով թուեց կորսուած կայսրութիւննե֊ րը.— Բաբելոնեան կայսրութիւնը, Մարաց եւ Պարսից կայսրութիւնը, Յունական կայսրութիւնը եւ Հռո֊ մէական կայսրութիւն, զոր Նա֊ փոլէոն ուզեց ոտքի կանգնեցնել, եւ որ այժմ անիծեալ Անգլիան է որ զայն կը ներկայացնէ։

— Մանէ՛, Թեկե՛ղ, Փարե՛ս կրկնեցին միւս մարդիկը։

Սարսափը հետզհետէ կը հե֊ ռանար վրայէս։ Հեգնականօրէն ինքնիրենս կը հարցնէի թէ՝ արդ֊ եօք կ՚երազէի՞։

(Շար.)

Թարկուի վանիտէտոինի մարմինը: Ուլվիյէ Սուլթան կ'ըսէ թէ, դիւրութեամբ կարելի է դիագնութիւն կատարել, նկատելով որ զմռսուած է իր հօրը մարմինը:

Թուրքեւյոնլեւին սահմանին վրայ

Յունարէն թերթերը Սելանիկէն կը տեղեկանան թէ Թրակիոյ Թուրք ուժերու հրամանատար Սայիտ պէյ, Մարիցայի հելլէն ուժերու հրամանատար Անակնօփուլօսի բանակատեղին այցելելով, տեսակցութիւն մը ունեցած է: Հելլէն հրամանատարը մեծ պատիւներով ընդունած է Սայիտ պէյը, հաւաստելով թէ պիտի գործակցի իր Թուրք պաշտօնակցին հետ, սահմանային միջադէպերու առաջքն առնելու համար: Առկախ խնդիրները այսպէսով լուծելէ յետոյ, Թուրք հրամանատարը շոգեկառքով Ուզուն Քէօփրիւ վերադարձած՝ եւ այդ առթիւ էտիրնէ հրաւիրած է հելլէն հրամանատարը:

Նոր զեղծումներ Թուրքիոյ մէջ

«Սօն Սաաթ» կը տեղեկանայ թէ, Ազգային Մեծ Ժողովի Հաշուեքննիչ Յանձնաժողովը քննութեան ձեռնարկած է Նախկին Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի շէնքերէն, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ պալատներէն մինչեւ հիմա Էնկիւրի փոխադրուած կարասիներու մասին: Այս մասին կարելի չէ եղած ո եւ է մանրամասնութիւն ստանալ:

«Ագշամ» ալ կը գրէ թէ Տէֆթէրտարութեան մէջ զեղծում մը երեւան հանուած ըլլալով, կախակայուած է «պանտրոլ»ի ճիւղէն արկղակալ Սալիհ պէյը: Ինչպէս յայտնի է, այս «պանտրոլ»ները 5 առ 100 զեղչով կը յանձնուին վաճառողներուն: Սալիհ պէյ վաճառողներուն հետ համաձայնելով ինքն ալ բաժին կ'առնէ եղեր այս զեղչէն:

Թուրքերէնի տարածումը

Թուրքերէնը տարածելու պաշտօն ունեցող ընկերութիւնը ի մօտոյ թէյասեղան մը պիտի տայ հրաւիրելով բոլոր Թուրք օրագրողները եւ հայ, յոյն, հրեայ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչները: Պիտի հրաւիրուին նաեւ ոչ-իսլամ հասար սկութեանց երեւելիները: Անոնց հետ համախորհուրդ պիտի տրուին հարկ եղած որոշումները, Թուրքերէնի տարածման մասին: Ապահովաբար յանձնաժողովներ պիտի կազմուին: Այս գործով կը զբաղի Թուրք Օճաղըի ընդհ. քարտուղար Ճէլալ Սահիր պէյ: Երկու խառն դպրոցներ պիտի բացուին Բերայի մէջ, ուր Թուրք, քրիստոնեայ եւ հրեայ տղաք պիտի ընդունուին:

Թիւրք Օճաղըին վարչական մարմինը որոշեց ազդարարութիւններ փակցնել հանրային վայրերու մէջ:

⁂ Փէնտիքի մէջ մուխթարը եւ ծերոց ժողովը լուրջ գործունէութեան մղուած են՝ ապահովելու համար այդ գիւղին մէջ Թուրքերէնի տարածումը: Ամէն գիշեր սրճարանները կը պտըտին անդամները եւ կը հրաւիրեն ժողովուրդը Թուրքերէն խօսելու:

Թուրքիա կը բարեկարգուի...

«Միլլիյէթ» կը գրէ.— Ինչպէս յայտնի է, շատ մը տխուր անցեալով մարդիկ, բանտէն հազիւ արձակուած, նոր ոճիրներ գործելով կրկին բանտ կը նետուին: Մասնաւորաբար մարդիկ կան, որ ձմեռուան եղանակը բանտի մէջ անցընելու համար 2-3 ամիս դատապարտուելիք յանցանքներ գործելու առիթը ձեռքէ չեն փախցներ: Այս ցաւալի վիճակին վերջ տալու համար, կառավարութիւնը որոշած է այս կարգի մարդիկը գաւառները ղրկել՝ երկաթուղիի շինութեանց մէջ աշխատցնելու համար: Պոլսոյ կուսակալութիւնը արդէն խիստ միջոցներ ձեռք առած է այս մասին:

Էնկիւրիի-Թեհրան անթելով

Փետրուար 1էն սկսեալ Էնկիւրիի եւ Թէհրանի միջեւ անթելով հաղորդակցութիւն հաստատուած է: Այս առթիւ շնորհաւորական սիրալիր անթելներ փոխանակուած են պալատական նախարար Թիմուր Թաշ Խանի եւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի միջեւ:

Հելլէն նախարարական տագնապը

Զայիմիսի դահլիճին հրաժարումէն վերջ, Նոր նախարարութեան կազմութիւնը յանձնուեցաւ Քաֆանտարիսի: Եթէ այս վերջինը չյաջողի միացեալ դահլիճ մը կազմել, խորհրդարանական նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին ամբողջ Յունաստանի մէջ: Ներկայիս շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են՝ արգիլելու համար որ զինուորականները միջամտեն քաղաքական տագնապին:

Կրետէ ղրկուած է Թորփիլահալած մը՝ Աթէնք փոխադրելու համար Նախկին դիկտատոր Փանկալոսը, որուն դատավարութիւնը պիտի սկսի մօտ օրէն:

Դաւադրութիւն մը Վիեննայի մէջ

Վիեննայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Իպրահիմ Լիքա անուն Ալպանացի մը, որ ծրագրած էր սպաննել ալպանացի ընդդիմադիրներու պետ Փրիշթինացի Հասան պէյը: Այս վերջինը իր ընտանիքով Վիեննա կը բնակի՝ քանի մը տարիէ ի վեր: Լիքա կը հաստատէ թէ ամբողջ դաւադրութիւնը կազմակերպողն է Ալպանիոյ նախագահ Ահմէտ Զօկու պէյ: Ինք Հասան պէյը պիտի սպաննէր, ուրիշ հինգ ահաբեկիչներ ա՛լ զանազան ուրիշ ընդդիմադիր պիտի մեռցնէին:

Լիքայի յայտարարութիւնները կասկածելի կը թուին: Ընդհակառակն կը կարծուի թէ յիշեալը նպատակ ունէր սպաննելու Վիեննայի ալպանական հիւպատոս Սարրաչին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՐԻՄԻ վերջին երկրաշարժին հետեւանքով մասամբ փճացած է ծխախոտի հունձքը, 25 միլիոն ֆրանք արժէքով:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ երկու վակոնով Ռիկա հասաւ 203 սնտուկ ոսկի, 20 միլիոն ոսկի ռուբլի արժէքով: Այս ոսկիները ռուսական «Սովետ» շոգենաւով Ռիկայէն ճամբայ հանուեցան անծանօթ ուղղութեամբ:

ԼԷՎԻՆ կը ծրագրէ Նիւ-Եորքէն Ռուսիա թռիչք մը փորձել: Խորհրդային կառավարութիւնը արտօնած է իրեն Ռուսիոյ եւ Սիպերիոյ վրայէն Թռչիլ՝ մինչեւ Խաղաղական ովկիանոս:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ
ԶԱՄԱՍՏԵՂԻ ՄԱՍԻՆ

Նախագահութեամբ Շ. Միսաքեանի, պաշտպաններըը՝ Ա. Ջամալեան եւ Կ. Սասունի: Հակառակորդները՝ Շ. Նարդունի եւ Օհան Կարօ:

Տեղի պիտի ունենայ, չխաչաձեւելու համար օրուան հանդէսները, ոչ թէ 25 փետրուարին, այլ 3 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ:

ԿԱՎՌՕՇԻ
ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆԴԻՄԱԿ

25 փետրուար շաբաթ գիշեր ժամը 9.30էն մինչեւ առտուան 5.30 Salle d'Horticultureի սրահը, (84 Rue de Grenelle, N.S.: Rue du Bac)

Օրքէսթր եւ ճազ, հայկական եւ կովկասեան պարեր, Արեւելեան պարուհի Սէնիհա հանըմ՝ իր պարերուն եւ երգերուն մէջ, Ինճէ-սազ՝ մինչեւ լոյս, Թառիստ Աբգար իր Թառով, ռուսական պարեր, չորս մրցանակ՝ լաւագոյն ծպտումներուն, Փօթիյեօն եւ սէրբանթէն՝ ձրի, ֆօթօ ֆէպիւս՝ իր լուսանկարի գործիքներով, պիւֆէ Ֆլօրիա:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կանխօրօք կը ծախուին «Կավռօշ»ի մօտ (208bis Rue Lafayette), Պ. Տրդատ Նշանեանի (45 Rue Mr. Le Prince) և Restaurant Floriaի մօտ, իսկ պարահանդէսին օրը՝ ցերեկուան ժամը 2.30էն սկսեալ պարասրահին կիշէն:

կավռօշական պարահանդէսներու գօմիսէր-ժէնէրալ
ՍՏԵՓԱՆ ԹԷՐՋԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

ղեկավարութեամբ Ե. ԹՕԼԱՅԵԱՆԻ եւ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ԱՌԹԻՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

16 փետրուար Ուրբաթ ժամը 8.45ին, Sociétés Savantesի մէջ

կը ներկայացուի՝

ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

երգախառն դիւցազներգութիւն 5 արար

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ — ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Օրչէսդրի խճողումի եւ անկանոնութեանց տեղի չտրուի, երկու դուռ պիտի բացուի, նախապէս տոմս ունեցողներուն եւ գիշերը կիշէէն տոմս առնողներուն համար, իսկ կարգապահութեան մասնաւոր հոգ պիտի տարուի: երախաներուն մուտքը արգիլուած է:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

11 փետր. Շբ. ժամը 8.30ին, Էմիլ Զօլայի սրահի (127-129 Rue Boileau

Նախաձեռնութեամբ՝ Լիոնի «Բարձր Հայքի Հայրենակցական միութեան» եւ ղեկավարութեամբ ՂԱԶԱՐ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս կարող ուժերու:

ՍԱՍՆՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

(Ազգային յուզիչ տրամ 3 արար)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՆՑԵԱԼԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՄԱՍԸ

Պիտի ըլլան նաեւ ազգային տոհմիկ եւ պատմական զանազան անակնկալներ:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— Ա. կարգ 4 ֆրանք, Բ. կարգ 3 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Զարդարեան խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ընդհ. ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամները պարտաւորուած են ներկայ գտնուելու:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն, այս Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Պ. Լեւոն Բաշալեան կը դասախօսէ Ռտանաւոր գրելու արուեստին շուրջ նիւթին մասին: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պիւզզէ, Յ. Գ.— 47:
Մարսէյլ, Պօլիկ.— 35:
Իւսէլ, Ս. Շ.— 35:
Լիոն, Բ. Հ. Միութ.— 20:
Լան մէզան, Մ. Գ.— Յունուար 12ին ստացած ենք 70 ֆր.:
Թուլուզ, Հ. Փ.— 30 ֆրանք ղրկեցինք:
Փարիզ, Ի. Կ.— 35 ֆրանք: Սկսանք ղրկել:
Պուրկ Արժանթալ, Ժ. Պ.—35:
Մարսէյլ, Գոչ. Հ. Մ.— 10:
Հալէպ, Մ. Զ.— 150 ֆրանք: Սկսանք ղրկել:
Պրիւսէլ, Գործ.— 300:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

ՄԵԼԻՀԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

ՎԷՊԸ

արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն: Մաքուր եւ գեղարուեստական տպագրութիւնով: Փօսթի ծախք չկայ:

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI
31 Rue Kléber
Issy-les-Moulineaux (Seine):

ՕՐ. ՍՐԲՈՒՀԻ ՔԻՊԱՐԵԱՆ
ԵՒ
ՊՕՂՈՍ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Վիենա, կ-Լիոն 5 Փետր. 928

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

ՕՐ. Ա. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆԻ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Առաջիկայ Հինգշաբթի, 9 փետրուար ժամը 9ին, Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ (19, Rue Blanche): դաշնակ՝ Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Լիցէն, Տըպիւսիէն: Ջութակով կ'ընկերանայ Մէնտէլս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Սարգիս Մելիքեան, որ 15 տարի առաջ մեկնած է Իզմիր ուր քանի մը ամիս մնալէ յետոյ փոխադրուած է Ֆրանսա: Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Վահան Մելիքեանի, Chez Mr. Briand, Usine No. 7, St. Pierre sous Aubenas, Ardèche.

— Կը փնտռուի Թագուհիցա Բըլիկեան եւ իր զաւակները կարապետ եւ Նազարէթ, որոնք 1919ին Էտինճիկ գիւղէն աքսորուած են, որոնց Պէյրութի կողմերը ըլլալը լսուած է: Տեղեկացնել՝ Պետրոս Խարիթեանի, 9Rue Paul Louis Courier, Tours, (Indre et Loire):

— Ամերիկայէն Մուշի Թոխլուեան գիւղացի Մ. Նշանեան, կը փնտռէ իր եղբայրը Անդրանիկ Նշանեան, որ տարի մը առաջ Պէյրութի որբանոցէն ելած եւ ամուսնանալով փոխադրուած է Ֆրանսա, կը կարծուի որ այժմ Փարիզ կը գտնուի: Գրել՝ Léon Doniguianի, 12 Rue Elie Gentilly, (Seine).

— Կը փնտռուի Կարապետ Շահինեան, որ Կեսարիայէն Իզմիրի որբանոցը փոխադրուած էր: Գրել՝ իր եղբօր Meguerditch Chahinianի, c/o Gabriel Haillus à Leyr, (Meurthe et Moselle).

— Օր. Սիրարփի Չօպանեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին, Միհրան Պէյլէրեան, 30 տարեկան, կէյվէի-կէօկ կէօչ գիւղացի որ մտադիր էր Փարիզ գալ Պոլսէն՝ ուր, Պէպէկի կողմերը կ'աշխատէր շոգենաւի մը մէջ, որպէս գործաւոր, 1922ին: Իմացնել Mlle. Sirarpi Tchobanianի, C/o Mr. Béylérian, Joyeuse-Ardèche.

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայկական եռագոյն ժապաւէններու Ֆրանսայի միակ կեդրոնատեղին է՝

Գրատուն Ն. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
191 Cours Lafayette
Lyon

Սկսեալ մէկ սանթիմ լայնքէն մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում:

Փափաքողներուն նմոյշներու եւ գիներու ցուցակը ձրի կը ղրկուի:

IMPRIMERIE - MASSIS - ED...
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant: H. TEURN...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

8 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ Թիւ 565 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԷՀՐԱՆ – ԷՆԿԻՒՐԻ – ՊԱՂՏԱՏ?

Մուսուլի մէջ արաբական թերթ մը, «Սէտա էլ Ճիւմհուր», իրար անցած է, քրտական շարժումներու ծաւալման հետեւանքով։

Իր Յունուար 2ի թիւին մէջ, պատմելով ապստամբութեան վերսկսումը, եւ քրտական հրոսախումբերու գործունէութիւնը Տիգրանակերտէն մինչեւ Իրաքի սահմանագլուխը, արաբական թերթը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Այս ապստամբութիւնը այժմ պայազիտէն Տիգրանակերտի եւ Սղերդի սահմանները փոխադրուելով, նոր շրջանի մը մէջ կը մտնէ։ Երանի թէ քիւրտը հասկնայ որ գաղտնի դիւանագիտութեան խաղալիք դառնալով, որքա՜ն արիւնի հեղեղներ պիտի հոսեցնէ։ Իր վնասովը ուրիշները պիտի օգտուին, Իրաքի, Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ երկու նոր պետութիւններ կամ ազգային օջախներ հաստատելով, մէկը՝ հարաւ, քիլտանիները (Ասորի), եւ միւսը՝ հիւսիս, Հայերը։»

Ու կ'առաջարկէ չնաշխարհիկ ծրագիր մը, «երրեակ դաշնակցութիւն մը, խափանելու համար ամէն վերահաս չարիք»։

— «Թէհրան, Էնկիւրի եւ Պաղտատ պէտք է մէկ ճակատ ստեղծեն եւ միաձայն ըլլան օտար մեքենայութեանց դէմ»։

Ինչպէս կ'երեւայ, չափազանց աղքատ են արաբական թերթին ծանօթութիւնները. եւ հետեւաբար խախուտ՝ իր եզրակացութիւնները։

Նախ. «Սէտա էլ Ճիւմհուր» չարաչար կը սխալի, կարծելով թէ գաղտնի դիւանագիտութիւնն է որ յառաջ կը մղէ Քիւրտերը։

Մենք չենք ժխտեր որ գաղտնի դիւանագիտութիւնը դեր ունեցած է, եւ միշտ ալ կը փորձէ ունենալ այսպիսի շարժումներու մէջ։ Կը հաստատենք նոյն իսկ որ կարգ մը քիւրտ պետեր տակաւին գործիք են Թուրքիոյ եւ խորհրդային իշխանութեան, ուրիշներ ալ՝ Անգլիոյ ձեռքը։

Բայց այսօր իրականութիւն մը կայ զոր կարելի չէ մոռացութեան տալ։

Քիւրտերու ազատագրական շարժումը ձեւ ու մարմին առած է արդէն, անկախութեան հիման վրայ, որոշ ծրագրով և կեդրոնական ղեկավարութեամբ։

Անցեալ աշնան տեղի ունեցած քրտական անդրանիկ համագումարը ամբողջ խորութեամբ քննելով խնդիրը, եկած է այն եզրակացութեան, թէ քիւրտ ժողովուրդը իր արիւնով է որ պիտի ստեղծէ անկախ Քիւրտիստանը, իր բնական սահմաններուն մէջ, առանց գործիք դառնալու այս կամ այն պետութեան ձեռքը։

Յետոյ, համագումարը ճշտելով իր դիրքը հարեւան պետութիւններու հանդէպ, որոշած է բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ պահել Պարսկաստանի, Իրաքի (Անգլիա) եւ Սուրիոյ (Ֆրանսա) հանդէպ։ Այնպէս որ, դատ չունի անոնց հետ, եւ իր զէնքը ուղղուած է միայն Թուրքիոյ դէմ։

Այս ուղղութեամբ կը գործէ համագումարէն ընտրուած կեդր. Մարմինն ալ։ Եթէ զանազան շէյխեր կամ աշիրէթներ կը շարունակեն կասկածելի գործունէութիւն ցուցնել, անոնք ո՛ր եւ է կապ չունին քիւրտ ազատագրական շարժման հետ։ Անոնք հասարակ ասպատակներ են, եւ թերեւս ալ գործիք այս կամ այն պետութեան ձեռքը։ Այդ կարգէն էր շէյխ Մահմուտը, որ անցեալ տարի խլրտումներ հանեց Միջագետքի մէջ, Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի դրդումով, բայց պարտուեցաւ։

Ուրեմն, արաբական թերթը պէտք է լրացնէ իր քաղած տեղեկութիւնները, եւ յետոյ տեսակէտներ յայտնէ։

Այն չքնաղ ծրագիրը զոր կ'առաջարկէ օրը ցերեկով, դէմ է ոչ միայն քիւրտ ժողովուրդի, այլ եւ Իրաքի շահերուն։

Ի՞նչ կը նշանակէ երրեակ դաշնակցութիւն մը կազմել Պարսկաստանի, Թուրքիոյ եւ Միջագետքի (Անգլիա) միջև, երբ գիտենք որ Քիւրտերը կը կռուին մի միայն Թուրքիոյ դէմ, բարեկամ են Իրանի եւ Իրաքի, իսկ այս վերջին երկու երկիրներուն շահն ալ կը պահանջէ որ իրենց կարգին բարեկամ ըլլան Քիւրտերուն եւ դիւրացնեն ազատ Քիւրտիստանի մը կազմութիւնը, իբրեւ պատուար-պետութիւն։

Արաբական թերթը կը մեղքնայ որ «Քիւրտը արիւնի հեղեղներ պիտի հոսեցնէ, գաղտնի դիւանագիտութեան մը գործիք դառնալով», մինչդեռ իր կարգին կ'առաջարկէ ամէնէն վտանգաւոր ծրագիրը՝ Քիւրտերու դէմ։

Արդարեւ, ի՞նչ հետեւանք պիտի կրնայ ունենալ այդպիսի քաղաքականութիւն մը, Թէհրան-Էնկիւրի-Պաղտատ երրեակ դաշնակցութիւնը, եթէ ոչ ձեռք ձեռքի ոչնչացնել քրտական շարժումը, եւ հեղեղի պէս հոսեցնել անճար եւ ազատասէր ժողովուրդի մը արիւնը։

Ուրեմն, սուտ է «Սէտա էլ Ճիւմհուր»ի կարեկցութիւնը։ Ուրեմն, Թրքական սարսափներէն հազիւ ազատած Մուսուլի «Ժողովուրդի Ձայն»ն ալ —եթէ երբեք այդ կը ներկայացնէ յիշեալ թերթը— կ'ուզէ որ Թուրքիան Իրանի եւ Իրաքի գործօն աջակցութիւնն ալ վայելէ, բնաջնջելու համար Քիւրտերը, այնպէս ինչպէս կոտորեց Թուրքիոյ Հայերը։

Ի՛նչ ողբերգական պատկեր է այս, — հազիւ ազատագրուած ժողովուրդներու առաջնորդներուն անխորհուրդ եւ անհանդուրժելի չկամութիւնը՝ տակաւին լուծի տակ մնացած ժողովուրդներու հանդէպ…։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ *Միլլիյէթը* (քէմալական) նորէն անդրադառնալով համայնավարական գործունէութեան, կը գրէ.

— «*Էնկիւրիի մէջ աշխատող հունգար բանուորները փորձած են համայնավարութիւնը տարածել մեր գործաւորներուն մէջ, գիրքեր եւ գրքոյկներ բաժնելով անոնց։ Բայց հող չեն գտած եւ ձերբակալուած են։*

Ամէն առթիւ կը կրկնենք թէ, համայնավարութիւնը չի յարմարիր մեր ընկերային կազմին, եւ կարելի չէ որ այս վարդապետութիւնը հող գտնէ մեր մէջ։ Պէտք է վճռապէս գիտնալ թէ Թուրքիոյ մէջ համայնավարացման ոեւէ փորձ ձախողման դատապարտուած է։ Շատ հիւրընկալ ենք օտարներու հանդէպ, օտար դրամագլուխն ու աշխատանքը կ'ուզենք, բայց կը զգուինք քաղաքական ձեռնարկներէ եւ յետին միտքերու գործիք դարձող դրամագլուխներէ։ Վճռած ենք չհանդուրժել այն բոլոր ձեռնարկներուն, որ նպատակ ունին խանգարել մեր ներքին անդորրութիւնը, եւ երկիրը բաժան բաժան ընել։ Այս ճամբէն մեզ հեռացնելու համար օտարներուն թափելիք բոլոր ջանքերը ի զուր պիտի անցնին։»

«ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԻՏԵԼԻՔ»

Ասվէրսի մէջ, տպագրիչ Պ. Մ. Տէր-Սահակեան սկսած է հրատարակել պատկերազարդ գիտական ամսագիր մը, «Գիտութիւն եւ գիտելիք»։

Ստացանք Ա. Թիւը (Յունուար), ուր խմբագրութիւնը կը բացատրէ ձեռնարկին նպատակը.

— «*Մեր ձգտումը պիտի ըլլայ ժողովրդականացնել գիտութիւնը, պարզ եւ դիւրըմբռնելի եղանակով հետաքրքրականին միացնելով օգտակարը։ Գիտութեան նորանոր գրաւումներուն հետ առօրեայ կեանքին ու աշխատանքին մէջ արդէն իսկ կիրարկուած գիտական եղանակները հետզհետէ պարզելով ընթերցողին, պիտի ջանանք անոր համակրանքի քաջալերիչ ուժը ապահովել մեզ համար։*»

Յաջողութիւն։

ՊՈԼՍՈՅ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ

Պոլսոյ ծովային առեւտրական տնօրէնութեան կողմէ պատրաստուած վիճակագրութեան մը համաձայն, 1927ի ընթացքին 10,960,403 թոնօ տարողութեամբ 6690 շոգենաւեր այցելած են Պոլսոյ նաւահանգիստը։

Այս շոգենաւերուն 3190ը Տարտանէլէն, մնացեալներն ալ Վոսփորէն անցած են։ Երկու նեղուցներէն Պոլսոյ նաւահանգիստը հասած են 857 Թրքական շոգենաւեր միայն։

ՄԶԿԻԹՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԱՂՕԹՔ

Պոլսոյ միւֆթին Թուրքերէնի թարգմանած է արաբերէն աղօթքները, որոնք գրքի ձեւով հրատարակուած են՝ բոլոր մզկիթներու իմամներուն բաշխուելու համար։ Անցեալ Ուրբաթ օրուընէ սկսեալ, բոլոր մզկիթներուն մէջ «խութպէ»ն Թուրքերէնով կը կարդացուի։

Մասնաւորաբար ժողովրդական լեզուով թարգմանուած են աղօթքներու այն մասերը, որ կը վերաբերին գինովութեան, պոռնկութեան եւ բախտախաղի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանքեւամերիկեան դաշինքը

Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 11ին Ուաշինկթընի մէջ ֆրանսական դեսպան Քլօտէլի եւ ամերիկեան արտաքին փոխնախարար Օլտսի միջեւ ստորագրուեցաւ ֆրանքեւամերիկեան նոր դաշնագիրը։ Ինչպէս գրեցինք, երկու երկիրներու միջեւ առաջին բարեկամական դաշնագիրը ստորագրուած էր 150 տարի առաջ՝ (1778 Փետրուար 6) Լուդովիկոս ԺԶ.ի եւ ամերիկեան «ապստամբ»ներուն միջեւ։ Նոր դաշնագիրը կը սկսի նախաբանով մը, որուն մէջ երկու երկիրները հանդիսաւորապէս կը խոստանան խաղաղասէր ճամբով կարգադրել իրենց միջեւ ծագելիք բոլոր դժուարութիւնները։ Կերպով մը փոխադարձաբար կը հրաժարին պատերազմէն, իբրեւ գործիք իրենց ազգային քաղաքականութեան։

Նոր դաշնագրին ստորագրուելէն վերջ, Ուաշինկթընի ֆրանսական դեսպանը կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ.

«Առաջին դաշնագիրը աշխարհի կը նետէր նոր ազգ մը, երկրորդ դաշնագիրը հրապարակ կը նետէ նոր գաղափար մը։ Պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելը զուտ ամերիկեան գաղափար մըն է, ո՛չ միայն անոր համար որ Ամերիկայի մէջ յղացուած է, այլ որովհետեւ անիկա ցոյց կուտայ թէ ձեր երկրի երկու ստորագիրներն են՝ ըլլալ մեծ ու գործնական։»

Ֆրանքեւամերիկեան բարեկամութեան 150ամեակը և նոր դաշնագրին կնքումը տօնելու համար, Երկուշաբթի օր փայլուն ընդունելութիւններ կատարուեցան Փարիզի եւ Նիւ Եորքի մէջ։ Պրիան Քէ տ'Օրսէյի մէջ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ ամերիկեան դեսպան Մայրըն Հէրրիքի։ Ներկայ էին Նախարարներէն շատեր եւ արտաքին Նախարարութեան մեծ պաշտօնատարներ։ Ճաշի պահուն ճառեր փոխանակուեցան Պրիանի եւ դեսպանին միջեւ։ 1778ի դաշնագրին բնագիրը ներկայացուեցաւ Մայրըն Հէրրիքի, որ յուզումով համբուրեց այդ պատմական վաւերաթուղթը։

Ամերիկա-Ֆրանսա կոմիտէին կողմէ եւս հացկերոյթ մը տրուեցաւ, ամերիկեան Ազգերու Տան մէջ, Նախագահութեամբ առեւտրական Նախարար Պօքանովսքիի։ Ներկայ էին մարաջախտ Ժոֆրը, հանրապետութեան Նախագահին կողմէ զօր. Լասոն եւ ուրիշ ֆրանսացի եւ ամերիկացի պաշտօնական դէմքեր։ Հոն ալ ճառեր խօսուեցան՝ վեր հանելով մէկ ու կէս դարէ ի վեր երկու երկիրները միացնող բարեկամութիւնը։

Իզմիրի ամերիկեան վարժարանն ալ…

«Սօն Սաաթ» կը գրէ թէ Իզմիրի ամերիկեան վարժարանի ուսուցիչներն ալ քրիստոնէութեան ի նպաստ քարոզութիւն կը կատարեն իսլամ աշակերտներուն, նոյնիսկ առաջարկներ ալ եղած են։ Իզմիրի շրջանի կրթական քննիչ Ֆուատ պէյ խկոյն հրամայած է մանրակրկիտ քննութիւն կատարել այս մասին։

Իզմիրի թերթերը կ'աւելցնեն թէ Իզմիրի «Տամ տը Սիոն» ֆրանսական դպրոցին մէջ ալ քրիստոնէացման առաջարկներ եղած են։ Իզմիրի կրթական Տնօրէնութիւնը կարեւորութեամբ սկսած է քննել այսխնդիրն ալ։ Կախակայած է Իզմիրի ամերիկ. վարժարանի ուսուցչուհիներէն Միս Փարսընը, որ վերջերս Պրուսայի վարժարանէն Իզմիր փոխադրուած էր։

Քարիւղի նոր հանքեր Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն «Շիկաքօ Թրիպիւն»ի կը հեռագրեն թէ քարիւղի, ածուխի, երկաթի և պղինձի ընդարձակ հանքեր գտնուած են Վլատիվոստոքէն 500 մղոն դէպի հիւսիս, Իման գետին աւազանին մէջ, Վակուի մօտ։

1916ին գիւղացիները շիշ մը զուտ քարիւղ տարած էին Ամուրի Հանքային պաշտօնատունը, խնդրելով տարրալուծել զայն։ Յեղափոխութենէն եւ պատերազմէն վերջ, խորհրդային ճարտարագէտները սկսան փնտռել գաղտնի նաւթահորերը եւ գտան զանոնք անցեալ աշնան։ Ամենազուտ քարիւղի աղբիւրներ կը ժայթքեն անհամար բերաններէ։ Այս շրջանին մէջ մետաղի առատ հանքեր ալ կան։

Կառավարութիւնը կը հաղորդէ որ Ազախու ծովուն մօտ, Կերչի մէջ աւարտած է շինութիւնը մեծ ձուլարանի մը, ուր պիտի կեդրոնանայ միլիոնաւոր թոններով երկաթ։ Ձուլարանը տարեկան 325,000 թոնօ երկաթ, 262,000 թոնօ պողպատ եւ 200,000 թոնօ յարակից մետաղներու վրայ գործ պիտի ընէ։ Օժտուած է ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով եւ արտադրութեան գիները Ռուսիոյ միւս կողմերու գործարաններէն աւելի աժան են։

Սերպերը պատերազմի կը պատրաստուին.

«Ճօռնալէ տ'Իտալիա»յի մէջ յայտնի օրագրող Վիրճինիօ Կայտա երկար յօդուածով մը կը քննադատէ գիրք մը, որ հրատարակուած է Եուկոսլաւ պատերազմական Նախարարութեան հրահանգով եւ որ սահմանուած է եուկոսլաւ զինուորներուն։

Այդ գիրքին մէջ կ'ըսուի զինուորներուն թէ՝ իրենց զօրաւոր թշնամիներն են Իտալացիները, Գերմանները, Մաճառները, Պուլկարներն ու Ռումանացիները։ Յօդուածագիրը կը հարցնէ թէ ի՛նչպէս կարելի է այսպէս բացայայտ թշնամութիւն քարոզել կարգ մը պետութեանց դէմ, որոնց մէջ կան նաեւ անդամներ Փոքր Համաձայնութեան, որուն կը պատկանի ինքը՝

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

«ԶՕԿ»

Փարիզի հայաշատ թաղերէն հեռու, փողոցի մը գլխաւոր սրճարանը կը մտնեմ ու կը խնդրեմ.

— *Ամուրէթ* մը։

Յաճախորդները ցանցառ են։ Անակնկալ։ Սեղանէս քիչ մը հեռու նստած են երկու հոգի ու հայերէն կը բարբառին ու կը փրփրին։ Իրենց խօսակցութեան նիւթն է՝ «ԶՕԿ»ը…։

Հանդարտ ու գոհ կ'ունկնդրեմ։ Նիւթը շահեկան է ու խօսողները անշահախնդիր։

— Եղբայր, ամօթ է ըսելս, սակայն «Զօկ»ը ի՞նչ է…

— Վա՜յ, ատ ի՛նչ հարցում է… ժամ մըն է կը խօսիմ ու տակաւին խնդրոյ առարկային ի՛նչ ըլլալը չե՞ս գիտեր…

— Այսինքն թէ, եղբայր, գիտեմ որ հայկական միութիւն մըն է, սակայն «Զօկ» ի՞նչ ըսել է, ի՞նչ իմաստ ունի, ի՞նչ անուն է, ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ։

— Եղբայր, «Զօկ»ը, «Հայրենիքի Օգնութեան կոմիտէ»ն է, առաջին գրերով կազմուած է «Զօկ» անունը. իսկ նպատակը արդէն անունին մէջ խտացած է.— «Հայրենիքի Օգնութեան կոմիտէ՛»…

— Հիմակ լուսաբանուեցայ։ Է՛, ի՞նչպէս, գոնէ բաւական օգնե՞ց հայրենիքին։

— Ճիշդ չկարենալ օգնելուն համար, վերջերս խորհրդային Երեւանի կառավարութիւնը փոխեց անոր նպատակը։ «Զօկ»ը, ներկայիս, ուրիշ պաշտօն ունի. այն է երկրէն ստացուած որոշ գումարներու փոխարէն՝ արծարծել սէր հայրենեաց, ի լոյս ընծայել պրակներ, միում տալ մամլոյ եւլն…

— Ատ ինչ իս «Զօկ»ը, «Հայրենիքի Օգնութեան կոմիտէ»ն եղաւ ուրեմն։ Գոնէ թող անուանափոխէին, քանի որ ըստ ծիւղ համաձայն ներկայիս իր անուան մէջ իր նախկին նպատակը չկայ։

— Երբեք ալ անունը փոխելու հարկ չկայ։ «Զօկ»ը նորէն «Զօկ» է եւ շատ իրաւամբ, քանի որ իր իր հիմնական դրութեան պատկերացումն ալ կայ իր անունին մէջ։

— Ի՞նչպէս…

— Լսէ՛։ «Զօկ»ը առաջ Հայրենիքի Օգնութեան կոմիտէի պաշտօն պիտի կատարէր, իսկ հիմակ եղած է *Հայրենիքէն Օգտուող Կոմիտէ*, որով սկզբնատառերը եթէ քով քովի բերես, նորէն «Զօկ» անունը կը կազմուի…։

— Պարո՛ն, շիտակը կ'ուզե՞ք…

«Զօկ»ը ոչ հայրենիքի օգնութեան կոմիտէ է,

Ո՛չ ալ հայրենիքէն օգտուող կոմիտէ։

Քանզի հարկ է օգնել գիտնալ, օգտուելու համար,

Եւ օգտուիլ գիտնալ, օգնելու համար…

«Զօկ»ը մարմնով ու հոգով

Դատարկ ու կախ գոգով՝

Կամկարներու *Հոգն* է…

— Ահո՛, ահո՛, արահո՜… Աղբեր ջան, սուտ ըսէ «Զօկ» չէ, «ԱՀՈԿ» է, որուն Թուրքերէն կ'ըսեն.— «*Ձիւն, զարար ու զուլում…*»։

ԸՆԿԵՐ ՎԱԶՐԻԿ

«*ՆԱՎՈՒԶ*»*ի խնդրին մէջ կաշառակերութեան ընդհանուր գումարն է մէկուկէս միլիոն Թրքական ոսկի, որուն կարեւոր մասը յատկացուած էր Իհսան պէյի, կը գրէ* Տօղրու-եօլ։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կռիւը սկսած էր այլ եւս: Տիլիման, Խոյ եւ Ուրմիան լեցուած էին Թուրք ու Թաթար, ինչպէս նաեւ լեռնական պարսիկ ցեղերու զինուած ուժերով:

Ճակատամարտի մէջ էին դարաւոր պետութիւններու զինուորական ամէնէն ուժեղ դէմքերը եւ անոնց դէմն էին Դաշնակցութեան առնական քուրային մէջ թրծուած Սամսոնն ու Ջիբոն, Գեղամն ու Ալէքսանը, ասորի Մալիք Խոշապան եւ աղա Պետրոսը, հին ու նոր, մեծ ու փոքր զինուորներն ու զօրականները:

Շուտով Սալմաստ հասան նաեւ Վանի ամենավերջին նահանջէն Ատրպատականի գիծը բռնած 20,000 Հայերը ու Ատրպատականի պայքարող ուժերը բազմապատկուեցան, յանձին Կոստիի, Լեւոն Շաղոյեանի, Պուլկարացիի, Կառկառցի Մուրատի եւ նման ուրիշ ղեկավարներու:

Զարաբաստիկ էր, սակայն, Խոյի 5000 Հայերու եւ Ասորիներու պարագան: Իրար հակասող ու շշմեցնող լուրերը մէկը միւսէն աւելի սարսափելի էին: Դէպի Կովկաս անցքը փակուած էր վաղուց: Կապուած էր նաեւ Թաւրիզի ճանապարհը. ու թրքական եւ քրտական ուժերուն օգնութեան կը փութար Թաւրիզէն Սարտար Արշատը իր 5000 կազակներով եւ 2 դաշտային թնդանօթներով, պատժելու համար «ըմբոստ» հայութիւնը...

Պաշարման օղակը կը սեղմուէր կամաց կամաց. յոգնատանջ ու յուսահատ ամբոխներու միտքերը նորէն կը պղտորուէին հայահոյն մատնիչներու և համաշխարհային միքրոպներու կողմէ: Կարգապահութիւնը կը խախտուէր յաճախ եւ նոյն իսկ ի գին մեր հարազատներու արիւնին: Եւ սակայն կար ու կը մնար Դաշնակցութիւնը, անվեհեր ու անյողդողդ, ժողովուրդին մէջ եւ ժողովուրդին համար:

Կռիւը կը սաստկանար ժամ առ ժամ: Դէմ դէմի էին այլ եւս 20,000 քիւրտ-Թուրք-Թաթար եւ պարսիկ ուժեր եւ հայ-ասորական միացեալ մօտ 7500 ամէն տարիքի զինուորներն ու կամաւորները, առաջինները զինուած գնդացիրներով եւ տասներկու թնդանօթներով, վերջինները թշնամիէն խլուած զէնքերով եւ անհատական ամէն ձեւի հրազէններով եւ հազիւ երկու թնդանօթով եւ 180 ռումբերով, իրենց բաժին ունենալով 65,000 գաղթականներու պարենաւորման եւ տեղաւորման ծանր ու սպաննող հոգերը:

Թշնամին մօտիկցած էր Հաֆթվանին եւ անխուսափելի էր բնաջնջումը: Եւ սակայն յեղափոխական փոքրաթիւ բանակը, հաւատարիմ իր օրուան հրամանատարներու կարգախօսին, կը շարունակէր իր անօրինակ հերոսամարտը:

Ահա այդ հրահանգը.—

«Պարսիկ ժողովուրդի հետ դարաւոր հարեւաններ ենք ու բարեկամներ, միշտ մեզի բարեացակամ եւ բարեխնամ հովանաւորող եղած է պարսիկ կառավարութիւնը թէ Պարսկաստանի մէջ եւ թէ երկրի սահմաններէն դուրս:

«Պարսիկ ժողովուրդի հետ չէ մեր կռիւը:

«Բայց ցաւալի է ըսել որ Տիլիման զէնք է վերցուցեր, միանալով Թուրք-Թաթար եւ քրտական արիւնարբու բանակներուն:

«Պարզ է այլ եւս այդ գործողութեան ծրագիրն ու նպատակը, պարզ է նոյնպէս որ մեր կեանքն ու գոյքը վտանգուած են այլ եւս:

«Միշտ պատրաստ ըլլանք եւ զէնքը ձեռին:

«Մենք նախայարձակ չպիտի ըլլանք:

«Անխուսափելի կռիւներու պարագային պարտաւոր էք խնայել եւ ամենալայն պաշտպանութիւն ցուցնել անզէն եւ խաղաղ ժողովուրդին, կիներուն, ծերերուն եւ մանուկներուն, զինուած եւ մեր վրայ յարձակող Պարսիկներու եւ Թաթարները պատասխանել զէնքով, իսկ զինուած անձնատուր եղողները՝ զինաթափ ընել և ղրկել Թաւրիզ կամ Խոյ»:

Ու յայտարարութիւնը կը վերջանար. — «Անսաստողները մահուամբ կը պատժուին» խօսքերով:

Այս էր բոպէին պահանջը: Այս էր ե՛ւ ժողովուրդի, ե՛ւ ողջմիտ զինուորականութեան ըմբռնումը եւ այս ալ եղաւ հերոսամարտի յաջողութեան ու յաղթանակին ամենակարեւոր պատճառներէն մէկը:

* * *

Տա՛սը տարի առաջ: Աշխարհէ անտեղեակ, պաշարուած ու մէն մինակ 75,000 հայ եւ ասորի զանգուածը անհաւասար կռիւ մղեց, կռիւ մը՝ որ տեւեց եօթն ամիս, կռիւ մը՝ որ հիացում պատճառեց այդ օրերուն մեր զինուորականութեան քովապատուանուած ֆրանսացի, անգլիացի եւ ամերիկացի քաղաքական գործիչներու եւ յայտնի զինուորականներու: Կռիւ մը՝ որ մէկէ աւելի անգամ ջարդ ու փշուր ըրաւ եւ փախուստի մատնեց Ալի Իհսան փաշայի հայակեր բանակը, որուն արիւնոտ ժանիքները Փոքր Ասիոյ ներքին գաւառներէն մինչեւ հեռաւոր ու չէզոք Ատրպատականը երկնցեր էին:

Կռիւ մը՝ որ սարսափեցուց Սմկօն: Մակուի նշանաւոր բռնակալ Սարտարը եւ Ջախջախեց Մուսուլէն Թաւրիզ-Գանձակ գիծով Բագու անցնող Էնվէրի եղբօր Նուրի փաշայի բանակը Ուրմիոյ մօտ, Պապարլիի ափին եւ Տաշագիլի բարձունքներուն վրայ:

Կռիւ մը՝ որ կասեցուց քանի հազարնոց Թրքական բանակին մահապարտ արշաւը դէպի Կովկաս, թէեւ եւ թիկունք դառնալու Վէհիպ փաշային, օգնելու Երեւանի պաշարման շղթան եւ արիւնի մէջ խեղդելու կովկասահայութիւնն ու Թրքահայ գաղթականութիւնը:

Կռիւ մը՝ վերջապէս, որ գերագանցօրէն նպաստեց դաշնակից բանակներու Միջագետքի եւ Պաղեստինի ճակատներու գործունէութեանց:

Այդ կռիւն էր որ անջատեց Թրքական բանակը, Վէհիպ փաշան մինակ ձգելով Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի պատերուն տակ, գերազանցօրէն նպաստելով նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ծագման ու զարգացման, զրկելով գերման բանակը Բագուի առատ ու կենսական քարիւղէն, եւ հարուածելով համիսլամական մեծ ծրագիրին իրականացումը:

Եւ այդ կռիւն էր նաեւ, որ փրկեց 75,000 հայ եւ ասորի զինուորներու եւ գաղթականներու կեանքն ու պատիւը, և իր ճակատը երկարեց Վանէն-Սալմաստ, Սալմաստէն Միանտաբ ու մինչեւ հեռաւոր Սային-Ղալայէն Համատան:

Ինչ խօսք, որ դեռ անծանօթ են մեր հայդուկներու անունները պանծալի: Ատրպատականի հայութիւնը փրկուեցաւ եւ համոզուեցաւ Դաշնակցութեան զօրութեան եւ անվեհերութեան: Անչափելի դաշնակցութեան ոչ միայն հայրենասիրութիւնը, այլև մեծ մարդասիրութիւնը եւ անօրինակ զոհաբերութիւնը: Ուրմիոյ պաշարման վերջին օրերուն, երբ 450 երիտասարդներ յօժարակամ ու ժպտերես, գիտակցաբար Թէքիմպայաի դիրքերը կ'երթային, գոնէ մէկ ժամ աւելի դիմադրելու եւ կասեցնելու Թրքական արշաւանքը, Ատրպատականի Հայերը եւ Ասորիները անգամ մըն ալ համոզուեցան որ ամէն ատեն եւ ամէն տեղ միայն Դաշնակցութիւնն է հայ ժողովուրդի կողքին, անոր պաշտպանը:

Տասը տարի է անցեր: Եւ այժմ այդ փրկուած հսկայ զանգուածէն շատերը դեռ կ'ապրին եւ կ'երազեն օտար հորիզոններու տակ: Կ'երազեն ազատ հայրենիք, անկախ ու միացեալ Հայաստան:

Խոնարհենք մեր գլուխները եւ յիշենք մեր թանկագին ու պաշտելի զոհերը, որոնք մեռան արշալոյսէն առաջ՝ տալով վերջին կաթիլ արիւնը հաւատարիմ եւ հարազատ մեր ազգային ուխտին:

Կոստի Համբարձումեան, Մար-Շիմոն, Շմուէլ խան, Ջիբրայիլ Վարդանեան, Մոկացի Համբարձում, Գանձակեցի Ալէքսան, Ուրմիոյ հայկական Վաշտ — Մամիկոնեան Վարդաններու վաշտ եւ այն բոլորը որ ինկան Սալմաստի, Կօթուրի, Ուրմիոյ, Նազասի, Սային Ղալայի դաշտերուն եւ ձորերուն մէջ, լեռնակատարներուն վրայ,— Փա՛ռք այդ բոլորին եւ փառք անոնց որ նպաստեցին կամ արդարացուցին պայքարը 75,000 մարդկային հոգիներու փրկութեան, հայ ըլլան անոնք թէ ասորի, պարսիկ թէ ռուս:

Պատերազմի ընթացքին 2000է աւելի Թուրք զինուորներ սպաննուած էին, իսկ 600 ասկեարներ եւ բարձրաստիճան գերի սպաները պատերազմիկ և քաղաքակիրթ զօրականներու ասպետականութեամբ պահպանուեցան եւ յանձնուեցան անգլ. հրամանատարութեան:

Փա՛ռք անոնց որ համոզեցին աշխարհին թէ Հայը գիտէ նաեւ կռուիլ եւ հերոսաբար մեռնիլ:

«Ես իմ պարտքը լիովին կատարեցի, ոչինչ չըսէք ընտանիքիս».— Ահա վերջին խօսքերը մեր աննման Կոստիի, Սային-Ղալայի բարձունքին վրայ, երբ ինկած էր սրախողխող:

«Անէ՛ծք անոնց, որ կը խուսափին իրենց պարտականութիւններէն», դարձեալ իր խօսքերը:

ԱՋԳԻՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԹՂԹԱԿՑԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

«ԴԷՊԻ ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ»

Իտալական Il Resto del Carlino-ի Թղթակիցը «Հայկական Հանրապետութիւն» տիտղոսին տակ կը գրէ Ջուլֆայէն.

— Քանի մը օրէ ի վեր ահաւասիկ Ջուլֆա կը գտնուիմ. փոքր արեւելեան գիւղ մը հայ-պարսկական սահմանին վրայ: Տխրութիւն եւ ամայութիւն: Սակաւաթիւ ծառեր ու փողոցներ եւ ձիւնապատ Արարատը, ուրիշ ոչինչ: Այս փոքր աւանին կեանքը կարելի է ըսել թէ կեդրոնացած է կայարանին եւ մաքսատան մէջ: Կենդանութիւնը կը սկսի առտուն երբ միակ շոգեկառքը կը հասնի Հայաստանէն:

Արդարեւ, երկու տարիէ ի վեր, սովետներու խիստ կարգադրութեանց պատճառաւ, ամէն հաղորդակցութիւն երկու պետութեանց միջեւ կանգ առած էր: Իսկ հիմա, շնորհիւ նոր դաշնագրին, Պարսկաստան իրաւունք կ'ունենայ Ջուլֆայի վրայով իր հաղորդակցութիւնը վերսկսելու:

Շոգեկառքը կամուրջէն անցնելէ առաջ, նախ հայկական Ջուլֆայի մէջ կանգ կ'առնէ, պաշտօնեաներէն մանրամասն քննուելու համար: Երբ ճամբորդները պարսկական կողմը կ'անցնին, բանտէ ազատուածի տպաւորութիւն կ'ունենան: Բայց որովհետեւ գետին միւս կողմը խորհրդային դրամատի պաշտօնեաներու դիմագիծը դեռ որոշապէս կը տեսնուի, որոշ ժամանակ մը փսփսալով խօսելու սովորութիւնը կը պահեն, կասկածոտ ակնարկներ նետելով իրենց բոլորտիքը:

Ճամբորդները մեծ մասով վաճառականներ են, որոնք կու գան Ռուսիայէն, Բագուէն, Թիֆլիսէն եւ Երեւանէն: Կը գտնուին նաեւ Եւրոպայէն եկողներ, մեծ մասով քաղաքագէտներ եւ ուսանողներ: Եւ որովհետեւ, չեմ գիտեր ինչու, շոգեկառքը կայարանապետին խելքով երկու ժամ պէտք է սպասէ, ամէնքն ալ կայարանին մօտ սրճարան մը կը հաւաքուին, տաքնալու եւ արեւելեան ոճով վիճաբանելու համար:

Այսօր Հայաստանէն եկողներու հետ կը գտնուիմ:

Անշուշտ, կ'ըսեն ինծի, խորհրդային վարչաձեւը այնքան ուրախալի չէ: Չկայ, հարստահարութիւն, բռնաբարութիւն՝ ինչպէս Ռուսաստանի մէջ: Ժողովուրդին մեծ մասը, մանաւանդ մտաւորականները, կը շարունակեն Դաշնակցութեան հետեւողներ մնալ, անշուշտ թշնամի սովետներու եւ բուն անկախութեան կողմնակից: Եթէ Հայերը ուզէին, երկու ժամէն «կոմունիզմ»ը կը ջնջէին: Ի հարկէ ոչ ոք ասոր մասին կը մտածէ, որովհետեւ մէկ կողմը կը գտնուին Թուրքերը, միւս կողմը՝ կարմիր բանակը: Այս վերջին տարիներու պատահած դէպքերուն հետեւանքով, ամէն ինչ քանդուած է եւ հայ գիւղացին համբերութիւն պէտք ունի, իր երկիրը վերականգնելու համար: Այս տեսակէտով, պէտք է ըսել որ տեղական իշխանութիւնները ամէն ջանք կը թափեն ժողովուրդին հետ հաշտ երթալու:

Երեւան, Հայաստանի մայրաքաղաքը, պատերազմէն առաջ փոքրիկ գիւղաքաղաք մը, այսօր հարիւր հազարէ աւելի բնակիչ ունի: Ամբողջ մտաւորական կեանքը հոն կեդրոնացած է,— հինգ տարի առաջ հիմնուած համալսարանը ամբողջ թաղամաս մը կը բռնէ: Համալսարանը 120 ուսուցիչ եւ 1800 ուսանողներ ունի: Հինգ մասնագիտութիւններէ կը բաղկանայ եւ այս տարի 40է աւելի բժիշկներ, ճարտարագէտներ եւ տնտեսագէտներ տուաւ: Կան նաեւ երաժշտական, նկարչական ակադեմիաները եւ արուեստագիտական բարձրագոյն վարժարանը: Երեք տարիէն Հայաստանի մէջ մէկ հատ անուս պիտի չգտնուի:

Շատ յառաջդիմութիւններ եղած են մանաւորապէս քաղաքը գեղեցկացնելու, ելեկտրակայաններ, թատրոններ, դպրոցներ շինելու: Ալլահվէրդիի եւ Զանգեզուրի հանքերուն մէջ 500է աւելի գործաւորներ կ'աշխատին: Ցաւալին, սակայն, հողի պակասն է: Լաւագոյն գաւառները Թուրքերուն ձեռքին մէջ են, ամայի եւ անմշակ վիճակի մէջ կը գտնուին: Հայաստանը լեռնային երկիր է եւ սակաւաթիւ դաշտերը պէտք է արուեստական միջոցներով ջրել, մշակելի դարձնելու համար: Շատ փորձեր եղան ճահիճները չորցնելու, նոր հողեր ստեղծելու համար եւ սակայն անբաւական ժողովուրդին համար:

Ո՞վ չի գիտեր որ հարիւր հազարաւոր Հայեր, Թրքական բարբարոսութիւններէն փախչելով, ապաւինած են Սուրիոյ, Յունաստանի եւ Եւրոպայի մէջ, ուրկէ միշտ կը փորձեն Հայաստան մտնել, եւ սակայն պետութիւնը կը մերժէ, պատճառաբանելով թէ տեղ չկայ: (Այստեղ Թղթակիցը կը յիշէ Նանսէնի դիմումները Ազգերու Դաշնակցութեան եւ կը շարունակէ).

— Հայերը այլ եւս համոզուած են որ օտարներու վրայ յոյս դնելու չէ: Անոնք կորովի, խելացի եւ աշխատող ժողովուրդ են եւ պէտք ունին հանգիստի, վերաբազմանալու համար:

Մեծամասնական պրոպագանդը երբեք չէ համոզած ժողովուրդը, վեց տարուան շրջանին երկու հազարէն աւելի կուսակիցներ կարելի չէ եղած ձեռք ձգել եւ եղածները մեծ մասով հանքերու աշխատաւորներ են: Հակակրօնական պրոպագանդը աւելի զօրացուցած է կրօնական զգացումը ժողովուրդին մէջ:

Անցեալ տարի միւռոնօրհնէքին 60000 ժողովուրդ ներկայ էր Ռուսաստանի ամէն կողմերէն եկած: Մանաւորապէս մտաւորականները հալածանքի ենթակայ են եւ վերջերս շատ ձերբակալութիւններ տեղի ունեցած են: Մամուլի ազատութիւն չկայ, ամէն ինչ հսկողութեան տակ է: Կը վախնան...

Բայց գիւղացիները, որ հարիւրին 95ը կը կազմեն, այս հալածանքները կը հեգնեն:

— «Կ'անցնի, կ'ըսեն, շա՛տ տեսած ենք»: Մեզի համար կարեւորը հողն է:

Ու այս ըսելով խիստ ակնարկներով երկու քայլ անդին, դէպի տաճկական սահմանը կը նայէին:

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Եւրոպայի ամէնէն բանուկ եւ վաճառաշահ այս նաւահանգիստը միջազգային աշխատաւորական հսկայ կեդրոն մըն է: Ամէն սեռի եւ դասակարգի համար կարելի է գործ գտնել, անշուշտ որոշ դժուարութիւններով: Անցեալ տարուան գործազրկութիւնը ցնցեց նաեւ այս մեծ քաղաքը, մանաւորապէս հայ ժողովուրդը: Եւ դեռ բազմաթիւ են հայ բանուորներ, որոնք շաբաթական պզտիկ վճարումներով կը ջանան փակել իրենց հաշիւը նպարավաճառներուն հետ: Անցեալ տարի թղթակցութեամբ մը թուած էի Մարսէյլի մեծ ու պզտիկ գործարաններու անունները հայ աշխատաւորներու թիւերով եւ օրավարձերով: Այս տարի անոնց վրայ կարելի է աւելցնել Էստակի ճամբուն վրայ գտնուող աղիւսի գործարանը, ուր կ'աշխատին մօտ 150 հայ երիտասարդներ, 28 ֆրանք օրականով: Ընուշիզէնի գործարաններու մէջ 55 հայ կիներ եւ 18 երիտասարդներ: Ժանպոնի գործարանին մէջ 16 հոգի: Իսկ արհեստաւորներու եւ խանութպաններու թիւը զգալապէս կը շատնայ տարուէ տարի: 58ի կը մօտենայ հայկական պանդոկներու թիւը: Կան 23 նպարավաճառներ, երեք ոսկերիչ հրապարակի վրայ, մէկ հացագործ. 2 շաքարագործներ, 4 տպարան, մսավաճառ մը, 15 ճաշարան, 12 սափրիչի խանութներ, Մանօն լուսանկարչատունը եւ ուրիշներ: Հայկական պանդոկներու մէջ բազմաթիւ սենեակներ մէկ մէկ արհեստանոցներ դարձած են հայ դերձակներու եւ կօշկակարներու համար:

ՆՇԱՆՏՈՒՔ ԵՒ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Բազմաթիւ են նշանտուքները, սակայն դժբախտաբար օրինաւոր ամուսնութիւնները չեն համապատասխաներ նշանտուքներու թիւին: Երկու սեռէ չափահասներ տեսակ մը անհասկնալի բծախնդրութեամբ, չեն կրնար դիւրութեամբ հաշտուիլ ամուսնութեան: Ֆրանսայի մէջ առանց բացառութեան այր եւ կին ստիպուած են աշխատիլ իրենց կեանքը մասամբ մը տանելի դարձնելու համար: Իսկ մեր արդի աղջիկներուն համար տեսակ մը անտանելի եւ ճնշող բեռ է աշխատանքը: Այդպիսիներու համար նութիւնը խնդրական է, որով անոնք յաճախ հոգեկան սիրոյ մը կապակցութենէ պայման կը դնեն թէ նութենէ վերջ պէտք է աշխատիլ: Շատեր կը դիրքի տէր երիտասարդն ահա այս իսկ պատճառ նշանուին ու կը բաժնուին, և բազեն նոր երիտասարդն օրերը կը սահին անգութ.

Սակայն եւ այնպէս 19 28 քաղաքապետարանի մէջ արձանագրուած հայ ամուսնութիւնները թիւ մը կը կազմեն, մօ անշուշտ մէջն ըլլալով կանները ու կաթոլիկները:

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

Մարսէյլի ժողովուրդը րներ կարօտ է քաշեր հ զարուեստի: Թէեւ գտնուին զանազան սիրողներու խում բայց անոնք միշտ խաղացա առանց սակայն լուրջ թեան: Աւելի ճիշդը, չեն գտն գործին գիտակից անձեր, որ կազմուէր միայն եւ օրին խումբ մը: Այսպէս չորս շարունակ խումբեր կազմ իրարու ետեւէ եւ մեռան կած: Սակայն 1927 տարին ցաւ բաւական յաջող, գե ուեստի տեսակէտով: Նախ դերասաններ Սարեան եւ բուլթեան, Օր. Կոստանեան, զարեան եւ տիկին Սիրուշ, դերասան Զարիֆեան, Մ տանեան եւ տիկին Կոստա նաեւ Հահլամթունի: Այս դերասան Մարութեանը հաստատուեցաւ Մարսէյլ, մելով «Դրամատիկ Ստուդ որ կը ձգտի հայկական փրկել պատահականութի

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Շուէտացի հնագէտ Թատ Ուփսալի համալսա հաղորդեց արդիւնքները ա ղումներուն, որոնց ձեռնա է Լապիթոսի մէջ, Կիպրոսի սիսային եզերքը:

Բացուած 45 գերեզման մէջ գտնուած են 1750 ա կաներ, որոնք ի յայտ կը Քրիստոսէ 3000 տարի առա վաղեմի քաղաքակրթութիւ եւ կ'ապացուցանեն արշա փոքր Ասիացիներու՝ զին սուրերով եւ անագապղինձ զակներով: փոքր Ասիացի մօտ հազար տարի իշխա Կիպրոսի վրայ:

Գտնուած առարկաներուն են զէնքեր, մարգարտեայ եակներ եւ բրոնզէն: Լապի մօտ, Ն. Ք. 10րդ եւ 11րդ դ րու պատկանող գերեզման հանուեցան եգէական քաղ կրթութեան առարկաներ:

Մօտ օրէն պիտի հրատա ուին ցուցք. կիւրսեթայի բոսի եւ փրոֆ. Ա. Ռ. փէր Սպարտայի մօտ ցէնտրայի կատարած պեղումներուն դիւնքները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԾԽՈՒԿՆ ՈՒ ԿԱՇԻՆ

Վերջերս Հիւս. Կովկասի յարգէ ինկած էր Հայաստ բնածխուկը: Սակայն քննո եւ տարրալուծում կատարուե տոյ տեսնուեցաւ, որ Հայաստ բնածխուկը ամէնէն յարգի Հայաստանի կաշին եւս յարգ կը վայելէ Հիւս. Կովկ մէջ: Այսպէս Հիւս. Կովկաս դառնայ առաջին յաճախ Հայաստանի բնածխուկին ու չին:

ՅԱՐԴԳՈՂ

«ՎԱՐԴԻԹԵՐ»

Յ. Ֆրէնկեանի այս նորավէպին նիւթն է բժիշկի մը սէրը իր հիւանդներէն՝ տիկին Վարդիթերի մասին: Վերլուծումը մտաւորականի մը հոգիին մէջ յանկարծակի կազմուած սիրային զգացումներուն:

Կեավուրեան.— Պատմելու եղանակը լաւ չէ. ուրիշն է, որ կը պատմէ, փակագիծի մը մէջ առնելով գլխաւոր գործողութիւնը:

Իսկիկեան.— Այս նորավէպին կազմութիւնը մտածուած ու այնպէս պատրաստուած չէ, պատահական կառուցում մը ունի, ինչպէս բախտին ձգուած է անոր վախճանը:

Սարաֆեան. — Ֆրէնկեանի նպատակն է պատկերացնել հոգեբանական պահ մը: Սիրոյ մը կազմութիւնը բժիշկի մը հոգիին մէջ: Իր վերջացնելու եղանակն ալ յարմար է պատմելու ընթացքին:

Ոստանիկ.— Վերջացնելու եղանակը յաջող է: Բուն նիւթին շօշափումը կատարուած է այնպէս, ինչպէս Ժէրալտի Aimer-ի մէջ:

Արման.— Ֆրէնկեանի պատմելու եղանակը գէշ է, լեզուն՝ ծանծաղ: Անձ չկայ, եւ նիւթը գրուած է խոշոր փակագիծի մը մէջ: Չունի նաեւ եղերական հանգոյց: Զախողած է, որովհետեւ չունի նորավէպին անհրաժեշտ տարրերը:

Նարդունի. — Նախ ճշդե՛նք այս նորավէպին ինքնութիւնը: Ան կը պատկանի վէպերու այն սեռին, որ երբեմն «հոգեբանական», երբեմն «à thèse», երբեմն «գիտական» եւ երբեմն ալ «վերլուծական» կոչուած է: Եւ Ֆրէնկեան, գրեթէ միշտ, վերլուծում ընելու համար, կ՚ընտրէ զարգացած ուղեղներ: Իր բոլոր հերոսները մտաւորականներ են: Անձ չկայ, հերոս չկայ, որովհետեւ հեղինակին նպատակը չէ եղած տիպար տալ: Ան կ՚ուսումնասիրէ այս նորավէպին մէջ միայն այն պարագան թէ ի՛նչպէս կը կազմուի սէրը զարգացած մարդոց հոգիին մէջ: Եւ այն տպաւորութիւնը կուտայ թէ սէրը արդիւնք է տկարութեան մը մարդոց յարաբերութիւններուն մէջ: Բժիշկը կը սիրահարի կորսնցնելով իր եսը հիւանդի մը առջեւ, եւ հիւանդը կը սիրահարի բժիշկին, մղուած իր տկարութենէն եւ ազդուած բժիշկին ուժէն: Հոն միւս անձերը լուսանկարչական ֆոներ են. նախանձի պարագաները՝ նշանակութենէ զուրկ: Գալով Թեքնիկին, Ֆրէնկեան գրականութիւն շատ քիչ է ըրած, այսպէս՝ զուրկ է այն հրապոյրէն, որ պիտի բռնէր ընթերցողը: Վախճանին արագ եւ կտրուկ եղանակը, զոր կը փորձէն ֆրանսացի «նորեր», յաջող չէ, որովհետեւ կատարուած է վաղաժամ, գործողութիւնը չհասունցած: Սկզբնաւորութիւնը դանդաղ ընթացք մը ունի: Լեզուին մէջ թրքական եւ օտար ոճեր կան:

Շահնուր.— Ֆրէնկեան կը հետեւի «լռութեան դպրոցին», որուն վարպետներն են Մ՚էթէրլինկ, Ժէրալտի, Պուրժէ: Հոգեբանական վերլուծում ընելու համար դեռ կանուխ է՝ տարիքի տեսակէտով: Այս նորավէպը շինուած է միջոցին մէջ, Ֆրէնկեանի ափին մէջ: Դրագէտները արու եւ էգ են: Մենք չունինք արու գրագէտներ: Եւ այս նորավէպը առնական չէ, կենդանութիւն չկայ: Ֆրէնկեան գիրք կը հասի, գիտ չունի, գրագիտական օրէնքներու չի հպատակիր: Չի զուգակշռեր իր նորավէպին անհրաժեշտ տարրերը:

ՏԻՐԿԱԹԻՆ

ՈՐՔԱՆ ՀԱՅ ԿԱՅ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ

Մալաթիա

Բնական գեղեցկութեամբ օժտուած այս քաղաքին հայութիւնն ալ տնտեսապէս լաւ պայմաններու մէջ կը գտնուի, բայց դպրոց չունին: Բացի քանի մը արհեստաւորներէ և առեւտրականներէ, մնացեալները պտղամշակութեամբ կը պարապին, գործերնին լաւ է: Միայն դըպրոց չունին: Տղաքը փողոցները մնացած են:

Հոս ալ 1200ի մօտ հայութիւն մը արձանագրենք ու անցնինք այն շրջանները, ուր ցիրուցան շատ մը որբեր կան:

Իզօլի՝ 80, Աղճատաղի գիւղերը՝ 170, Փէթիրկէի շրջակայքը՝ 280է աւելի Հայեր կան, մեծամասնաբար որբեր ու այրիներ:

Սեբաստիա

Սեբաստիոյ շրջանի մանրամասն վիճակագրութիւնը հրատարակած ըլլալով, պէտք չենք տեսներ կրկնութեան: Ժողովուրդին թիւը 4500 ցոյց տանք ու անցնինք Սեբաստիայէն բաւական հեռու, բայց նոյն շրջանին պատկանող ուրիշ քանի մը գիւղերու բնակչութեան և ճշդենք անոնց թիւը:

Շարքշըլա կը բնակին 235 Հայեր, որոնց մէկ մասը արհեստաւորներ և մնացեալները երկրագործներ են, Գարակէօլ՝ 160, Տէնտիլ՝ 230, Թօփաճ՝ 120, Զաթ՝ 70, Թէքմէն-Էյէրճի՝ 180: Ընդհանրապէս երկրագործութեամբ կը պարապին և զուրկ են հոգեւոր մխիթարութենէ:

Տիվրիկ

Տիվրիկի գիւղերուն մէջ կան 130 Հայեր, Կիւրինի շրջանը՝ 270, Տէրէնտէ և զանազան գիւղեր՝ 250է աւելի: Այնքան ալ մխիթարական չէ ասոնց տնտեսական վիճակը:

Կեսարիա

Միակ քաղաքն է որ ընդհանուրին գթութեան առանցքը կը նկատուի, և արժանի է քաջալերանքի: Կեսարիան գաւառահայութեան լուսատու աստղն է, և հոս է որ որբանոց, դպրոց, եկեղեցի կայ: Շնորհիւ երկու հոգեւոր հայրերու հոգածութեան, Կեսարահայերը անհոգի հօտ չեն:

4200 հաշուենք Կեսարահայերու թիւը եւ անցնինք:

Թոքատ

Հոս ալ բաւական թիւով Հայեր կան, բայց դպրոց չունին: Ազգապատկան կալուածները վերադարձուած չեն:

Թոքատի Հայերուն թիւը 1600է աւելի է: Ընդհանրապէս արհեստաւորներ են. կան նաեւ քանի մը առեւտրականներ: «Եազմաճիութիւնը կը բանի: Կարգ մը կիներ կ՚օգտուին «Եազմա»յի պատրաստութենէն:

Դպրոց բանալու եռանդնին գովելի է, բայց ուսուցիչ գտնել կարելի չէ: Եթէ Թոքատի մէջ վարժարան մը բացուի, պիտի օգտուին նաեւ Զիլէի եւ Նիքսարի Հայերը, որոնք հոս ու հոն ցրուած են:

Զիլէի մէջ եւ շրջականները 180 Հայեր կան, իսկ Նիքսարի գիւղերուն մէջ՝ 150ի մօտ:

Ամասիա

Մաս մը տեղացիներու վրայ աւելցած են շատ մը եկուորներ, ու բոլոր բաւականի գործ մը գտած կ՚աշխատին: Բայց դըժբախտաբար հոն ալ դպրոց բանալ կարելի չէ, եւ 1200է աւելի հայութեան մը փոքրիկները անանց ուսումի կը մնան:

Ամասիան եթէ մանկապարտէզ մը ունենայ, շրջակայ հայութիւնն ալ պիտի օգտուի: Օրինակ Մարզուանի գիւղերուն մէջ ցրուած են 350 Հայեր, եւ Կիւմիւշ Հաճի Սուի շրջակայքը 280է աւելի:

Սամսոն

Երկաթուղագծին աշխատանքները փութով առաջ տարուելուն շնորհիւ, թէ առեւտուրը զարգացած եւ թէ կարգ մը անգործներ գործ գտնելու պատեհութիւն ունեցած են:

Քաղաքին մէջ ապրող 1000ի մօտ հայութեան մեծամասնութիւնը արհեստաւորներ են: Կան քանի մը առեւտրականներ եւ փոխադրական գործերով պարապողներ...: Դպրոց չունին:

Իսկ Հավզայի մէջ կան 50 Հայեր, Զարշանպայի շրջանը՝ 80, Վէզիր Քէօփրիւի գիւղերուն մէջ՝ 230, Պաֆրայի շրջանը՝ 120է աւելի: Ծխախոտի մշակութեամբ եւ զանազան գործերով կը պարապին:

Սեւ ծովու եզերք

Կիրասոնի շրջանին մէջ կան 350 Հայեր, Օրտուի գիւղերը՝ 400, Կէօրէլէ՝ 50, Սինոպ՝ 380, Ինէպոլուի գիւղերը՝ 750, Զոնկուլտաք՝ 40:

Աւելի լայն ծանօթութիւններ տալու ի վիճակի չեմ, եւ միայն թիւերը արձանագրելով կը բաւականանամ:

Քասթէմունի.

Բաւական հոծ հայութիւն մը ունեցող այդ շրջանն ալ մինչեւ այսօր դպրոց չունի: Բնակչութեան թիւը 3200 է մօտաւորապէս:

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 5 Փետր.— Ութը օրուան ընթացքին երկու հաւաքոյթ եւ մէկ գրական-երաժշտական հանդէս: Ահաւասիկ մեր գաղութի կեանքին զարմանալի զարթնումը:

Հաւաքոյթները կազմակերպուած էին Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ, որոնց կը մասնակցէր որոշ ունկնդիրներու թիւ մը, իսկ գրական հանդէսին ներկայ էր, ինչպէս միշտ, աւելի բազմաթիւ երկսեռ հասարակութիւն մը:

Առաջին հաւաքոյթին խօսեցաւ Պ. Պ. Մարեմեան, ճարտարապետական ուսանող, նիւթ ունենալով «Այնշթայնի Տեսութիւնները»: Դասախօսը ամէն ջանք թափեց հասկնալի դարձնելու համար այս խրթին նիւթը: Գնահատելի է իր աշխատութիւնը: Երկրորդ հաւաքոյթին խօսեցաւ նկարչութեան ուսանող Պ. Աճէմեան, նիւթ ունենալով «Գեղարուեստի պատմութիւնը». դասախօսը իբր նկարիչ ունի արդէն գեղեցիկ գործեր, եւ իր բանախօսութեամբ հաստատեց որ ոչ միայն լաւ վրձին շարժել գիտէ, այլ ուսումնասիրած է իր արուեստին պատմութիւնը:

Ազգային մարմնի կազմակերպած հանդէսին, բժիշկ Արզումանեան, բոլորին հասկնալի լեզուով մը խօսեցաւ «Բանի ու երազի» մասին: Գրաւիչ էր նիւթը եւ շատեր հարցումներ ալ ուղղեցին:

Միջնարարներուն նուագեցին Ալէքշան եղբայրները, եւ երգեց Տիկ. Արզումանեան:

Փետրուար 11ին տեղի պիտի ունենայ գաղութին պարահանդէսը, որուն կազմակերպութեան այս տարի կ՚աշխատուի մասնաւոր ջանքով: Յուսալի է որ բոլոր գաղութը կու տայ իր բաժինը, հանդէսին յաջողութեան համար, իր նախանձախնդրութեամբ եւ կարգապահութեամբ գրաւելով օտարներուն համակրանքը:

Յաջորդով՝ պարահանդէսի և գաղութը զբաղեցնող քանի մը խնդիրներու շուրջ:

Ա. Ս.

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ԺԻԽՍՈՒԱԾԵՂԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Մանարանը կը բաղկանայ երեք շէնքերէ.— ձախ, միջին եւ աջ: Ձախ շէնքին մէջ կը բանի 6000 իլիկ: Մայիս ամսուն պիտի դրուի նոր շարժամեքենայ մը, այդ պատճառով իլիկներուն թիւը պիտի հասնի 26,000ի: Միջին շէնքին մէջ են մեքենայական արհեստանոցը, շոգեկաթսան: Աջ շէնքը նոր հիմնուած է, եւ կահաւորուած չէ դեռ: Գերմանիայէն հասած մեքենաները պիտի դրուին այս շէնքին մէջ: Կահաւորումէն վերջ իլիկներուն թիւը աւելի եւս պիտի շատցուի:

Ջուլհականոցը, որ կցուած է գործարանին, իր 164 մեքենաներով չի կրնար գոհացնել տեղական պահանջները: Անհրաժեշտ կը նկատուի գործարանին կից հիմնել նոր ջուլհականոց մը: Արդի գործարանը կ՚արտադրէ միայն կտաւ:

Գուլպայի արհեստանոցը կ՚աշխատի երկու տարիէ ի վեր: Այս արհեստանոցը իր թելը կը ստանայ մանարանէն: Հոն կ՚աշխատին 320 հոգի, բոլորն ալ կին:

Դպրոց-գործարանը անցեալ տարի աւարտեցին 10 հոգի:

*** Գործարանին շուրջը հիմնուած են բանուորներու համար 9 փայտաշէն տուներ 7—8 սենեակնոց: Եւ 3 քարաշէն տուներ, 300 հոգիի բնակութեան համար:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒ, 3 փետր.— Քանի մը շաբաթէ ի վեր եկած եմ եւ ամէն կողմը պտտեցայ: Թէեւ փոքր է քաղաքը, բայց շատ գեղեցիկ տեսարան ունի, չորս կողմը անտառ, օդը առողջ: Քաղաքին մէջէն գետակ մը կը հոսի որ կ՚անցնի կարնոյ նահանգին դերջանի բաղառին է:

Ունի խոշոր գործարան մը ուր բաւական թիւով Հայեր կ՚աշխատին: Շրջաններէն մեծ թիւով Հայեր կուգան գործի համար: Գործաւորներուն մէկ մասը առաւօտեան ժամը 6ին գործի կ՚երթայ, երեկոյեան 2ին կ՚արձակուի. մէկ մասն ալ 2ին կը սկսի եւ գիշերուան 10ին կը հանգստանայ: Մեր հայրենակիցներուն գրեթէ մեծամասնութիւնը առանձին գործ ունի, — սրճարան, ճաշարան, սափրիչ եւ նպարավաճառ եւայլն.:

Գործարանատէրը գործաւորներուն ձրի բնակարան եւ պարտէզ կուտայ, շնչին վարձքով մը: Մանուկներու համար կրթութեան տեղեր ունի եւ պահակներ դրած է: Մեծերը դպրոց կ՚երթան: Մէկ տարեկան եւ վեց ամսուան մանուկներ իրենց յատուկ տեղերը ունին, մայրերուն մօտ:

Շատեր հող գնած կամ վարձու առած են եւ նպաստակ, հաւ, խոզ եւայլն. կը պահեն: Ապրուստը լաւ է, սենեակները աժան են: Իբրեւ կուսակցութիւն կայ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Իսկ թերթերէն կուգան «Յառաջ», «Դրօշակ» եւ «Հայրենիք»: Ունին փոքր մատուռ մը, 15 օրը անգամ մը Լիոնէն քահանայ մը կուգայ:

Ե. Շահպազ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

— Տէօ-Սէվրի մէջ ագարակապան մը, որ կին մը եւ սպասուհի մը ունէր, մոլորեցաւ:

Թարմատի սպասուհին առտու մը ըսաւ իր տէրոջ.

— Զաւակ մը պիտի ծնիմ շուտով:

Ագարակապանին խիղճը թռաւ: Ի՞նչ ընել: Մարդը ոճրագործ չէր: Զուզեց վիժեցնել եւ գիմեց... իր կնոջ՝

— Զաւակ մը պիտի ունենամ...

Կինը սկսաւ ծիծաղիլ այնպէս ինչպէս Սառա խնդաց իր վրանին դրան տակ, երբ հրեշտակները յուր կուտային իր ամուսինին թէ Աստուած զաւակ մը պիտի պարգեւէ շուտով:

— ... Բայց ես յղի չեմ:

— Սպասուհին յղի է:

Այս անգամ տիկնոջ խիղճը թռաւ:

— Սխալեցա՜յ... Ներէ՜...:

— Ինչպէ՞ս կարելի է սխալիլ, ես չե՞մ կինդ:

Երկար լաց ու կոծէ մը յետոյ, կինը, վեհանձնութեամբ ուզեց ծածկել գայթակղութիւնը: Կանչեց սպասուհին.

— Ես յղի պիտի ձեւանամ: Եւ քանի մը օրէն պիտի երթանք քաղաք՝ հիւանդանոց: Դուն իմ անունովս պիտի մտնես հիւանդանոց:

Այսպէս, սպասուհին եւ տիկինը գացին քաղաք: Տիկնոջ ծրագրած եղանակովը, սպասուհին զաւակ մը բերաւ աշխարհ: Դարձան գիւղ: Ագարակապանը օրինաւոր զաւակի մը տէր դարձաւ: Սակայն յանկարծ լուրը հասաւ գիւղացիներուն ականջը, յետոյ դատարան:

Երկու կիները,— երկուքն ալ մայր նոյն մէկ զաւակին,— ինչպէս նաեւ հայրը, գացին դատարան, դատուելու համար սողոմոնեան իմաստութեամբ: Վեհանձն կինը ամբաստանուած է, որ իր անունը փոխ տուած է ուրիշին, հայրը՝ տանը մէջ հարճ պահելու մեղքով:

Ֆրանսերէն թերթ մը կը յանձնարարէ, որ Ներողամիտ ըլլան դատաւորները, այն պահուն՝ երբ Ֆրանսա պէտք ունի նորածիններու:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

«Պրոլետարի Թղթակիցը կը գրէ Երեւանէն (24 Յունուար).—

Երեւանի պետական Թանգարանին յեղափոխական բաժինը 5 տարուան պատմութիւն ունի, եւ սակայն մինչեւ այժմ չ֊հասաւ իր կոչումին բարձրութեան:

Ոչ ճաշակ կայ, ոչ ալ դասաւորում, մինչդեռ Թիֆլիսի Թանգարանին մէջ ցոյց տրուած է աստիճանական զարգացում, այնպէս որ կարելի է գաղափար կազմել իւրաքանչիւր շրջանի մասին

"ՅԱՌԱՋ,, Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Այս ծպտեալ պետերը, այս մեծ գործարանատէրերը, դրամատէրերը, յագեցած յառաջդիմութեամբ եւ քշուած արագութեան հոսանքէն, անոնք որ՝ կը տիրապետեն ճռնչող մեքենաներու եւ սրարշաւ բազմութիւններու խլացուցիչ ոստաններուն վրայ, որոնք իրենց սնտուկներուն մէջ կը պահեն փոխանակութեանց եւ առեւտուրի խելացնոր կեանքը, ժողովուրդներու ահաւասիկ այս նոր ղեկավարները կը ջանային տեսակ մը ջերմեռանդութեամբ ունկնդրել հնադարեան թաքուն լեզուն, յեղաշրջումներու յայտարարութիւնը եւ սեմական մարգարէներու պատանգանքները...:

Անոնք իրենց պատմուածններուն եսեւէն չէին խնդար.— Աստուածաշունչի այս ամենօրեայ ընթերցողները խնդալու փոխաք չունէին: Խորհեցայ որ այս ժողովին վրայ կը սաւառնի ցնորքը Վիլհէլմ Բ.ի, որ ինքզինքը՝ Մարգարէին երեւոյթովը գետեղել տուած էր Լոէնեան Մայր Եկեղեցիին սեմին վրայ...

Պետը ձեռքը առաւ սուրը, զայն մխեց Գրքին մէջ եւ երկնցուց տեղեկագիրները, զորս ձեռքէ ձեռք պտտցուցին:

Ժողովին խորհրդաւոր մասը աւարտած էր:

Իմ կարգիս ես ալ ձեռք առի ծածկագիր տեղեկագիրները, որոնց մէջ ընդունուած թիւը գրահաշուական կարգով էր, բայց այբուբենի գիրերուն համապատասխանող նշաններուն միջեւ. գրուած էին նաեւ որոշ բառեր, ինչպէս Լոնտոն, Փարիզ, Կ. Պոլիս, Մոսուլ, Հռոմ եւայլն.: Բացայայտօրէն, այս տեղեկագիրներուն մէջ կը խօսուէր այն շարժումներուն մասին, որոնք ստեղծուած էին իւրաքանչիւր երկրի մէջ, ուր քաղաքականութիւնն ու առեւտրական ընդարձակ ձեռնարկութիւնները դեր մը ունէին խաղալիք:

Գործերու մասը կը սկսէր: Վերջացած էր աստուածաշնչական ոճը: Ցանըբօթը արդիական մարդիկ, ճարտարարուեստի մեծ ղեկավարներու կտրուկ ոճով իրենց կարծիքները կը փոխանակէին երկաթի, բամպակի, քարիւղի եւ մեր քաղաքակրթութեան սիրական ուրիշ նիւթերու շուկաներուն վրայ, ինչպէս նաեւ արդի ժողովուրդներու ճակատագրին վրայ տիրապետող ընդարձակ գործերու հակակշռին հետ կապ ունեցող արժեթուղթերու վրայ: Ցայտնի էր որ, «Դանիէլի կնիքը» ի մի համախմբած էր Արեւելքի առաջնակարգ գործատէրերը՝ ընդդէմ ամերիկեան ճարտարարուեստի թագաւորներուն, անգլօ-սաքսոն պետերուն եւ ֆրանսական քաղաքականութեան, հրամաններ տալով իրենց խորհրդարաններուն եւ ունենալով իրենց մամուլը. դաշնակցած էին երկու կիսագունտերուն տիրապետելու նպատակով:

Թըլթածրարով մարդը թուեց աշխատանքը աւելի քան հարիւր գաղտնի ընկերակցութեանց, որոնց առաջին ոստանը եղաւ գօթական Սուրբ Վէմէն, ծանրաբեռնուած ոճիրներով, մահափորձերով ու պատուազրկութեամբ՝ կայսերական քաղաքականութեան գծին ընդդիմագիր անհատներու վրայ:

Անտեղ, Տօրթմունտի մէջ, հոն՝ ուր գիշեր ցորեկ կ՚աշխատին գործարանները, Էսսէնէն 40 քիլոմեդր հեռու, տեսած եմ այն դարաւոր ծառը, զոր առաջնորդներ նեղուած յարգանքով մը ցոյց կուտան անցորդներուն: Այս թըմբին կը բարձրանայ փոքրիկ հրապարակին՝ ֆէմլինտէի Մէջտեղը: Հոդ, 1545ի ատեններ Սուրբ Վէմի անողոք դատաւորները կը հաւաքուէին: Չորս դար յետոյ Վէմէն դեռ կ՚իշխէ:

Թիւերը իրարու կը յաջորդէին.— անոնք ցոյց կուտային աշխարհական ընկերակցութեանց ուժը:

— «Բազմասէրներու միութիւնը»... երեք միլիոն հետեւորդ:

«Պողպատեայ սաղաւարտակիր»ները՝ ինը հարիւր հազար հետեւորդ:

«Երիտասարդ սաղաւարտակիր»ները... հարիւր հազար:

Թիւերը կ՚անցնէին, կ՚անցնէին: Յիշատակուեցաւ «Սպաներու միութիւն»ը, «Պատերազմական միութիւն»ը, «Բազմաճակատի միութիւն»ը, եւլն., եւլն.: Եւ յետոյ «Օրկէշ»ը, սպայական կազմակերպութիւնը... Այս շարժումին մէջ պոլշեւիկներու ոսկին դեր ունեցած էր անհասկնալի եղանակով մը: Կարլ Ռադէկը, այս տարօրինակ մարդը, որ երկրէ երկիր կը պտտէր, ժողովուրդները ոտքի հանելու համար, կ՚աշխատէր աշխարհականներուն հետ: Գերմանիոյ քաոսէն ու անիշխանութենէն այս վերջինները կը յուսային առաջ բերել յեղաշրջումի եւ ունքերներու երկաթով, իսկ միւսներն ալ կը յուսային պրոլետարական յեղափոխութիւն, Մոսկուայի ցանկութիւնը...

Կարելի է ըսել թէ Կարլ Ռադէկը պահ մը տիրեց Եւրոպայի արեւելեան մասին վրայ: Սակայն անոր գործը ձախողեցաւ... ասոր վրայ մեկնեցաւ, կրակի տալու համար չինական բազմութիւնը:

(Շար.)

Եուկոսլաւիա: Կայտա կ'ըսէ թէ գիրքը պաշտօնական վաւեբաթուղթ մըն է, զոր Իտալիա պէտք է նկատի առնէ, ինչպէս նկատի կ'առնէ ա'ն թէ Ֆրանսա գնդացիրներով, օդանաւերով եւ ռազմանիւթերով կ'ողողէ Եուկոսլաւիան:

Խնդրոյ առարկայ գիրքին անունն է «Ուղեցոյց Եուկոսլաւ զինուորներուն» եւ կը պարունակէ հետեւեալ խօսքերը.—

«Եուկոսլաւ զինուորներու պարտականութիւնն է օտար լուծէ փրկել իրենց եղբայրները: երբեք պէտք չէ մոռնանք, որ մեր եղբայրներէն 500,000 հոգի իտալական լուծի տակ կը հեծեն: մեր շատ մը գիւղերն ու քաղաքները հունգարական, պուլկարական եւ ռումանական տիրապետութեան տակ են: մեր ամբողջ հողամասը միացուած չէ մեր թագաւորութեան մէջ: Ամբողջ Իստրիա Գրադիսկան, Թրիեսթէ քաղաքը, Զառա եւ ներքնամասի կղզիները իտալական իշխանութեան տակ են, մինչ Ստիրիա Աւստրիոյ, Բերանժուի մէկ մասը՝ Հունգարիոյ եւ Բանատի արեւելեան մասը՝ Ռումանիոյ տիրապետութեան տակ կը գտնուին»:

Թիթուլէսքուի պտոյտները

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Հռոմ այցելելէ յետոյ Փարիզ եկած էր, կը շարունակէ իր տեսակցութիւնները արտաքին նախարար Պրիանի եւ ուրիշ նախարարներու հետ: Մամուլին ըրած յայտարարութեան մէջ, Թիթուլէսքու ըսաւ.

«Հռոմ գացի՝ Մուսոլինիի հետ կարծիքի փոխանակութիւն մը ունենալու համար: Կ'իւրացնեմ Ծերակոյտին մէջ Պրիանի ըրած յայտարարութիւնները. «Իտալիոյ բարեկամութիւնը կ'ուզենք՝ սրտագին ու եղբայրական համաձայնութեամբ մը ապահովելու համար մեր փոխադարձ շահերը»: Ռումանիա դաշնակից է Ֆրանսայի եւ Եուկոսլաւիոյ: Ամէն բան որ կապ ունի Իտալիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ համաձայնութիւն մը առաջ բերելու խնդրին հետ, մեծապէս կը շահագրգռէ Ռումանիան: Պարտք կը զգամ յարգանքով յիշել Իտալիոյ խաղաղասէր ոգին և աշխատանքի նուիրումը: Ռումանիա մեծ շահ ունի իր չորս կողմը բարեկամական ցանց մը հիւսելու, իր զինակցութիւնները ամրացնելու եւ եւրոպական «զօյավիճակ»ը պահպանելու համար: Ո'րքան խաղաղին հին թշնամութիւնները, այնքան նոր բարեկամութիւններ պիտի գտնէ Ռումանիա, որքան զարգանան հին և բնական բարեկամութիւնները, այնքան պիտի լաւանան Ֆրանքեւռումէն յարաբերութիւնները»:

Թիթուլէսքու Ժընեւի մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մասնակցելէ վերջ պիտի անցնի Պերլին, յետոյ Պելկրատ: Մարտի կիսուն պիտի դառնայ Պուքրէշ, ուր Փոքր Համաձայնութեան արտաքին Նախարարները խորհրդաժով պիտի գումարեն:

Դատական ընդդիմադիրները

«Պրաւդա» կը գրէ թէ Տրոցկին եւ ընկերները Թուրքաստան եւ Սիպերիա աքսորուելէն ի վեր, 3068 ընդդիմադիրներ համայնավար կուսակցութեան փարախը վերադարձած են: «Կուսակցութիւնը կը փափաքի որ զղջացող ընկերները վերադառնան», կ'ըսէ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը:

Ցուրտը Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Ամբողջ Ռուսիոյ մէջ սարսափելի ցուրտ կ'ընէ: Ջերմաչափը Մոսկուայի մէջ 0էն վար 25, Սիպերիոյ մէջ — 45 աստիճան ցոյց կուտայ: Սառնաշունչ հով մը կը փչէ Հարաւ. Ուկրայնիոյ եւ Կովկասի վրայ, ձիւնամրրիկ կը տիրէ Օտեսայի մէջ, ուր երթեւեկը դադրած է և երկաթուղագիծերը գոցուած են:

Սաստիկ փոթորիկ կայ Սեւ եւ Կասպից ծովերուն վրայ. շատ մը նաւաբեկումներու լուրեր կը հասնին: Ո'չ մէկ նաւ կը մեկնի նաւահանգիստներէն: Սեւաստապոլ-Մոսկուա ճեպընթացը 45 ժամ յապաղումով հասաւ: Փոթորիկի աւերներուն մասին լիակատար տեղեկութիւն չկայ, որովհետեւ գրեթէ ամէն կողմ հեռագրի եւ հեռաձայնի թելերը քանդուած են:

Ֆինլանտայի ծոցին մէջ տիրող փոթորիկին պատճառով, Դուգակիի մօտ, եզերքէն քշուեցաւ սառոյցի հսկայ զանգուած մը, որուն վրայ կային 209 ձկնորսներ: Հետազօտութեան համար ղրկուած օդանաւեր կը հաղորդեն թէ սառնակոյտը կը յառաջանայ դէպի բաց ծով: Սառնաբեկ նաւ մը ղրկուեցաւ տեղւոյն վրայ:

Յունաստանի քաղաքական կացութիւնը

Հելլէն նախարարական տագնապը կարելի չեղաւ լուծել: Յունաստանի կացութեան մասին լուրերը վրդովիչ են: Կ'ըսուի թէ զօր. Փանկալոսի կողմնակիցները կը շահագործեն գիւղացիներու դժգոհութիւնը՝ յեղափոխական շարժում մը առաջ բերելու համար ի նպաստ իրենց պետին. զինուորական պետերը բացէ ի բաց միջամուխ կ'ըլլան քաղաքական տագնապին, միւս կողմէ Մեթաքսաս չի կրնար միացեալ դահլիճ մը կազմել:

Զինուորականները կը յայտնեն թէ իրենք պիտի հակառակին ո եւ է կառավարութեան, որ բաղկացած չպիտի ըլլայ մասամբ վէնիզէլոսեաններէ՝ վարչապետութեամբ Փափանասթասիուի: Միւս կողմէ Մեթաքսաս կը յայտարարէ թէ չի կրնար գործակցիլ Փափանասթասիուի հետ, քանի որ նախարարական տագնապը առաջ եկաւ անոր ընդդիմութեան պատճառաւ: Նոյն իմաստով կը խօսի նաեւ Միխալաքոփուլօս:

Այս պայմաններուն տակ անխուսափելի կը նկատուի խորհրդարանին լուծումը եւ նոր ընտրութիւններ կատարուիլը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՇԹՐԷԶՄԱՆ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Ժընեւի ճամբով հասաւ ֆրանսական Ռիվիէրա, ուր պիտի մնայ մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին Մարտի նստաշրջանը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ երեսփոխան Մարթի, որ Սանթէի բանտը կը գտնուի, Փետր. 10ին պիտի փոխադրուի Թուլոնի բանտը: Մարթի անցեալ ամառ Նիմի մէկ թերթին մէջ յօդուած մը հրատարակած էր՝ ապստամբութեան գրգռելով զինուորականները: Այս պատճառով պիտի դատուի Թուլոնի դատարանին առջեւ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ թագաւորը առջի օր այցելեց Վէրսայլ՝ Սաթորիի բանակատեղին: Այս առթիւ հետաքրքիր ռազմափորձ կատարեցին յարձակող հրասայլեր: Կէսօրէն վերջ այցելեց Կեղր. վարժարանը, ուր Աֆղան ուսանողներ պիտի ղրկէ: Երէկ ընդունելութիւն կատարուեցաւ Ֆրանս. Օրիան ընկերութեան կողմէ: Իրիկունը Փալէ տ'Օրսէյի մէջ թագաւորն ու թագուհին հացկերոյթ տուին Փարիզի Աֆղան գաղութին:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն

208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

9 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 566

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ԶՈՒՐ ԿԸ ՄՈԼՈՐԵՑՆԵՆ

Արաբական «Սէտա էլ Ճիւմհուր» թերթը, որմէ քանի մը նախադասութիւններ յիշեցինք երէկ, ուրիշ նշանաւոր գիւտեր ալ ունի։

Կ'ուզէ ապացուցանել թէ Քիւրտերը արշաւանքներ կատարելով Պայազիտի, Տիգրանակերտի եւ Սղերդի շրջաններուն մէջ եւ արեան հեղեղներ հոսեցնելով, պիտի ծառայեն Հայաստան եւ Ասորեստան ստեղծելու, իսկ իրենք բացը պիտի մնան։

Ինչպէս դիտել կուտայինք երէկ, Մուսուլի թերթը լրիւ եւ պայծառ գաղափար չունի քրտական անցուդարձերու մասին։ կամ գիտէ եւ կը կեղծէ։

Իր հաղորդած լուրերն անգամ կը հակասեն իր տեսակէտին։

Այսպէս, նախ կը պատմէ թէ շէյխ Ապտիւլրահման, շէյխ Սայիտի եղբայրը, 500 պատերազմիկներով գրաւած է Սղերդի բարձունքները, Թուրք-իրաք-պարսիկ սահմաններուն երկայնքը։

Միւս կողմէ, կը յիշէ թէ Պարսկաստանի չորս միլիոն (.°) Քիւրտերը անցեալ տարի գործիք դարձան Իսմայիլ աղայի (Սմկօ) ձեռքը։

Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, կը յորդորէ որ գործիք չըլլան օտարին, «ոչ Սալարին կամ Սմկոյին՝ Պարսկաստանի մէջ, ոչ ալ շէյխ Ապտիւլրահմանին՝ Թուրքիոյ մէջ։»

Եւ աւելի գրգռելու համար ամբոխը.

— «Թող նային անգամ մը եւրոպական խորհրդաժողովներու գծած քարտէսներուն. պիտի տեսնեն որ Անատոլուի հիւսիսը ներկուած է հայկական, հարաւն ալ ասորական գոյնով։»

Երբ մարդիկ քրտական սահմանին վրայ գտնուելով հանդերձ, այսքան խախուտ եւ հակասական խօսքեր գրի կ'առնեն, կը նշանակէ թէ քիւրտ ժողովուրդի բարիքին համար չէ որ կ'արտայայտուին, այլ գիտակցաբար կը ծառայեն պղտոր քաղաքականութեան մը։

Եթէ Քիւրտերը կը գործեն— եւ կը գործեն— Պայազիտի գաւառին մէջ, եթէ շէյխ Ապտիւլրահման մինչեւ Սղերդ արշաւած է, կը նշանակէ թէ ապստամբութիւնը կը շարունակուի Թուրքիոյ դէմ։ Իսկ այդ ապստամբութիւնը ամէնէն կտրուկ միջոցն է, փրկելու քրտական հայրենիքը։ Անոր վրայ ի զուր աղի արցունքներ կը թափէ արաբական թերթը, քանի որ, միեւնոյն ատեն, կը յանձնարարէ Թէհրան-Էնկիւրի-Պաղտատ միացեալ ճակատ մը, զայն խորտակելու համար։

Գալով Սմկոյի, գաղտնիք չէ որ ան գործիք եղաւ Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի ձեռքը, Թուրքիոյ դէմ ուղղուած կռիւը Պարսկաստանի դէմ դարձնելու համար։

Եթէ «Սէտա էլ Ճիւմհուր» չէ հասկցած, Քիւրտերը— գոնէ ազատագրական շարժման վարիչները— շատ լաւ ըմբռնած են թէ իրենց դատին համար մահացու արկածախնդրութիւն մըն է խնդիր ունենալ Պարսկաստանի կամ Միջագետքի հետ։

Անոնք հասկցած են որ Թուրքիոյ արիւնը Հայերու ոչնչացումէն յետոյ, կարգը եկած է իրենց. ցեղակից Քիւրտերուն, որոնք յիմարաբար օգնեցին մեր անճիտման, և հիմա կը գտնուին դէմ դիմաց՝ նոյն ոխերիմ եւ ջարդարար ուժին հետ։ Եւ ուրիշ ելք չունին, եթէ ոչ կռուիլ ու փրկուիլ։

Ինչ կը վերաբերի Պարսկաստանի, անոր վարիչները արդէն կը զգան թէ անիմաստ է խաղ քսել Թուրքերու հացին, երկու կրակի մէջ ձգելու համար Քիւրտերը, որոնք դատ չունին իրենց դէմ։

Ընդհակառակն, ինչպէս Իրաքի, նոյնպէս Իրանի շահը կը պահանջէ չխանգարել անկախ Քիւրտիստանի կազմութիւնը, Թրքական հողերու վրայ, իբրեւ տեսակ մը պատուար։

Որովհետեւ, եթէ Թուրքիան յաջողի անարգել եւ տիրաբար իշխել մինչեւ պարսկական սահմանագլուխը, Թէհրան երբեք հանգիստ չի կրնար ըլլալ։ Արդէն իսկ վտանգուած է Ատրպատականի նահանգը, շնորհիւ Թուրք-թաթարական կամ Թուրանական դաւերու։ Էնկիւրի միշտ կը գրգռէ Պարսկաստանի Քիւրտերը։ Մոսկուա նոյնպէս։

Այս իրողութիւնները այնքան անվիճելի են, որ Պարսկաստան հարկ դատեց ֆարսացնել այդ նահանգը, ուր կը տիրապետեն Թուրք լեզուն ու մշակոյթը և համաթրքական ձգտումները։

Արաբական թերթը անճարակ խաղ մըն ալ կը փորձէ։

Կ'ուզէ գրգռել Քիւրտերը՝ Հայերուն եւ Ասորիներուն դէմ։ Ճիշդ ինչպէս կ'ընեն Թուրք թերթերը։

Իսկ մեր գիտցածը այն է որ, քրտական վերջին համագումարին մէջ, բոլոր պատգամաւորները, յատկապէս վերլուծելով Թրքական քաղաքականութեան ձգտումները, միաձայն հռչակած են թէ Քիւրտերը, Հայերը եւ Ասորիները միեւնոյն բարբարոսութեան զոհերն են, բախտակից եւ ցաւակից։ Հետեւաբար, բոլորին շահը կը պահանջէ ձեռք-ձեռքի գործել, թօթափելու համար կործանարար լուծը։

Երէկ, երբ Հայերը հեղեղի պէս արիւն կը թափէին, չմոռցան Քիւրտերն ու Ասորիները։ Եւ անհամար զոհեր տուին յատկապէս Քիւրտերը զգաստացնելու համար։

Այսօր, եթէ Քիւրտերը նոր սթափած են եւ կը կռուին, ամէնէն առաջ իրենց բարիքին համար է։ Հակառակ բոլոր ձախողանքներուն, ուշ-կանուխ Հայաստան մը պիտի կազմուի. իսկ անոր կողքին Քիւրտիստան մը կամ ասորական օջախ մը՝ թանկագին առաւելութիւն մըն է մեզի համար, եւ Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան համար։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՅՆ ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՄԷԿ

Հայրենիք քննելով Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան «նուաճումները», համաձայն Երեւանի վերջին համագումարին, կը նկատէ (15 յունուար).

— «Կատարելապէս անմխիթարական է, պոլշեւիկ կուսակցութեան վիճակը Հայաստանի մէջ։

Արդարեւ, մինչեւ 1927 թ. Յուլիս 1ը Խորհրդային Հայաստանի մէջ եղած են միայն 3882 կոմունիստ։ Այսինքն՝ աւելի քան վեց տարի մենատիրօրէն Հայաստանի մէջ իշխելէ եւ կոմունիստներ շահելու համար հսկայական միջոցներ գործադրելէ ետքը, պոլշեւիկ կուսակցութիւնը կրցեր է ունենալ այնքան անդամ միայն, որ հազիւ կը կազմէ Խորհրդային Հայաստանի բնակչութեան հարիւրին մէկը։

Ուրեմն, հակառակ անոր, որ պոլշեւիկ դառնալով մարդիկ ամէն դիւրութիւն կրնային ստանալ դիրքի, դրամի, պաշտօնի և իշխանութեան տիրանալու, ժողովուրդի 99 առ հարիւրը գերադասեր է հեռու կենալ պոլշեւիկ կուսակցութենէն։

Հապա որքա՞ն պիտի ըլլար պոլշեւիկներու թիւը, եթէ անոնք իշխանութենէ զրկուէին եւ կամ ազատ մրցակցութեան ելլէին ուրիշ քաղաքական կուսակցութեանց հետ։

Մարգարէ պէտք չէ ըլլալ, վստահաբար պնդելու համար, թէ այդ պարագային հազիւ քանի մը տասնեակ մարդիկ գտնուէին, իրենց յօժար կամքով ու անկաշառ համոզումով մնալու պոլշեւիկ կուսակցութեան մէջ։

Կարելի չէ երեւակայել, ասկէ աւելի պերճախօս վկայական, կուսակցութեան մը բարոյական ու քաղաքական սնանկութեան համար...»։

"ԽՕՍԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ ՍՈՐՎԵՑՆԵՆՔ,,

Պոլսոյ «Ագշամ»ը կը գրէ.

— «Թուրքերէն խօսելու համար նախ պէտք է Թուրք լեզուն սորվիլ։ Ի՞նչ բանի կը ծառայէ Թուրքերէն չգիտցողներու տրուած «հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ՛» հրամանը։ Այդ հրամանը ցոյց տուող նշանատախտակը, ոչ միայն անոնց աչքերուն դէմ կախել, այլ եթէ աչքերուն մէջ ալ խօթենք, դարձեալ բանի մը չի ծառայեր քանի որ չեն կրնար կարդալ։ Նախ, միջոցներ ձեռք առնելու ենք Թուրքերէն գիտցողներու թիւը աւելցնելու։

Աւելի կարեւոր պարագայ մը.

—Հրեաները, Հայերը եւ Յոյները Թուրքերէն խօսելու պարտաւորեցնելէ առաջ մեր լեզուն սորվեցնենք անոնց։ Նոյն իսկ պէտք է իրենց լեզուն մոռցնել տալ։ Մեր լեզուն խօսիլը ոչ թէ բռնի եւ պարտադրուած, այլ իրենց կողմէ ինքնաբուխ պահանջ մը ըլլալու է։ Իսկ ասիկա, կրթական եւ դպրոցական խնդիր մը ըլլալէ առաջ, քաղաքականութեան կը վերաբերի։ Մասնաւոր ձեռնարկներով չենք կրնար այս խնդրին ճախէն գալ։»

ՌՈՒՍԻՈՅ մէջ սաստիկ ցուրտը կը շարունակէ։ Ակտիւբինսկ քաղաքը 21 աստիճան ձիւնի տակ թաղուած է։ Խարկովէն, Թիֆլիսէն եւ Սիպերիայէն լուրեր կը հասնին թէ սաստիկ կը ձիւնէ։ Թաշքենտի երկաթուղին բոլորովին չի բանիր, ձիւնին պատճառաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք մը Աֆղանիստանի խորհրդական

Աֆղանիստանի թագաւոր Ամանուլլահ Խան, Եւրոպայէն վերադարձին, պիտի այցելէ Պոլիս եւ Էնկիւրի։ Պոլսոյ մէջ անոր բնակութեան պիտի յատկացուի Տօլմապաղչէի պալատը, իսկ Էնկիւրիի մէջ՝ Էվգաֆի շէնքը։ Հիւրամեծար կարգուած է Նաճի փաշա, որ տեղեակ է քանի մը օտար լեզուներու։

«Միլլիյէթ»ի համաձայն, Աֆղանիստանի կառավարութիւնը խնդրած է որ Նաճի փաշա իրենց տրամադրուի, իբրեւ պատերազմական խորհրդական ծառայելու համար։ Հաւանական է որ փաշան աֆղան թագաւորին հետ Աֆղանիստան երթայ։

Նաճի փաշա ներկայիս զօրաբանակի հրամանատար է։ Տարիներով եղած է տնօրէն Հարպիյէի և Սպայակոյտի վարժարաններուն։

Արտասահմանի փաշիստները

Մուսոլինի նոր հրահանգ մը ղրկեց արտասահմանի փաշիստներուն, բաղկացած 12 յօդուածներէ, ճշտելով անոնց դիրքը փաշիստ պետութեան հիւպատոսական ներկայացուցիչներուն եւ իրենց հայրենակիցներուն հանդէպ։

Առաջին յօդուածը կը տրամադրէ, որ արտասահմանի փաշիստ կազմակերպութեան անդամները իրենց անհատական եւ քաղաքային կեանքին իբրեւ հիմ ընտրեն հնազանդութիւն Տուչէին եւ փաշիզմի օրէնքներուն եւ ջանան խուրձերու խորհրդանշանին շուրջ համախմբել օտար երկրի մէջ բնակող իտալական գաղութները։

Վերոյիշեալ ութ պատուիրանքներով փաշիստներուն կը հրամայուի յարգել օրէնքները հիւրընկալ երկրին, չխառնուիլ այս վերջինին ներքին քաղաքականութեան՝ ըլլայ հրապարակով, ըլլայ մասնակի կերպով, յարգել Իտալիոյ արտասահմանեան ներկայացուցիչները եւ հնազանդիլ անոնց, օգնել կարօտ հայրենակիցներու եւ ենթարկուիլ կարգապահութեան՝ այնպէս ինչպէս Մուսոլինի պարտադրած է մայր հայրենիքի մէջ ապրող Իտալացիներուն։

Հելլէն նոր դահլիճը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ նոր դահլիճը կազմեց նախկին վարչապետ Զայիմիս։ Նախորդ դահլիճին մէջ երկրագործական նախարար Փափանասթասիու, որ պատճառ եղած էր նախարարական տագնապին, դուրս ձգուած է նոր դահլիճէն։ Արտաքին նախարարութիւնը յանձնուեցաւ դարձեալ Միխալաքոփուլոսի, ելմտական նախարարութիւնը՝ Քաֆանտարիսի, ճամբաներու և հաղորդակցութեանցը՝ Մէթաքսասի, ներքին նախարարութիւնը՝ Մարիսի։ Միւս նախարարութիւնները բաժնուած են քաղաքական երեք գլխաւոր կուսակցութեանց միջեւ։ Նոր ճամբաներու շինութեան հարցը, որ դահլիճի հրաժարում առաջ բերած էր, պիտի ներկայացուի Երեսփ. ժողովին։ Այս վերջինը պիտի գումարուի Փետրուար 15ին։ Նոր դահլիճը վստահ է թէ մեծամասնութիւն պիտի ունենայ Խորհրդարանին մէջ։

Խռովութիւններ Կրետէի մէջ

Կրետէի Լասիթիոն եւ Հաճի Նիկոլայոս քաղաքներուն մէջ խռովութիւններ ծագեցան։ Շարժումին դրդիչն է Քունտուրոս, որ Փանկալոսի օրով 1925-1926 դատական նախարար եղած էր եւ վերջերս բանտէն փախչելով ապաստանած էր իր ծննդավայրը՝ Կրետէ։ Ցուցարարները կը պահանջէին թեթեւցնել տուրքերը եւ ներում շնորհել Քունտուրոսի։ Խռովարարները փորձեցին գրաւել Հաճի Նիկոլայոսի թաղապետական շէնքերը, սակայն ոստիկան-զինուորները ցրուեցին զանոնք։ Կրետէի ուրիշ վայրերուն մէջ ալ անգէն ցոյցեր տեղի ունեցան, սակայն կարգը չէ խանգարուած։

«Զմիւռնիա» թորփիլահալածը, որուն մէջ է զօրավար Փանկալոս, գէշ օդին պատճառով Սուդայի ծոցին առջեւ կը մնայ։

Թիւրք Օճաղի համաժողովը

Թիւրք Օճաղի տարեկան համաժողովը պիտի գումարուի Փետրուար 10ին։ Օճաղին մէջ, այս առթիւ մաքրագործումներ եւ անդամագրութեան եղանակին մէջ ալ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին։ Ալթունեան հրոսախումբի խնդրին առթիւ ձերբակալուած Հասան Րէճայիի վրայէն Թիւրք Օճաղի անդամատետր մը գտնուած ըլլալով, որոշուած է մասնաւոր տոմար մը հաստատել անդամներու համար։ Նոյնպէս արձանագրուողի մասին մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի քաղուին, անդամագրելէ առաջ։

Օճաղի բոլոր մասնաճիւղերու մասին առանձին քննութիւններ սկսած են կատարուիլ։ Այս քննութեանց միջոցին երեւան ելած է որ «Անգլիացիներու Բարեկամ Միութեան» նախկին անդամներէն քանի մը հոգի յաջողած են ներս սպրդիլ, իբր անդամ։ Այս անձերուն անդամակցութեան վերջ տրուած է։

Անգլիոյ Խորհրդարանին բացումը

Անգլիոյ Խորհրդարանին բացումը կատարուեցաւ առջի առաւօտ։ Թագաւորը աւանդական հանդիսաւորութեամբ Խորհրդարան երթալով կարդաց գահաճառը, որուն մէջ կ'ըսէ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԽԵԼՕՔ ԽՐԱՏ ԽԻԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

Թուրք թերթերը կրկին կը խօսին լատին տառերու ընդունելութեան մասին։

Ինչպէս կ'երեւի, վերջը-վերջը ձեւի մը պիտի դնեն այս հարցն ալ, քանի որ ամէն բանկըկանխ որոշուի՝ Թուրքիոյ մէջ՝ քանի մը անձերու կողմէ։

Իմ կարծիքով, Թուրքերը աւելի խելացի գործ տեսած կ'ըլլան եթէ, փոխանակ լատինականին, ընդունին հայկական տառերը։

Այդ կերպով, պիտի ունենան քանի մը յաջողութիւններ։

Այսպէս, հայ հողը, հայ անցեալը, հայ տնտեսութիւնը, հայ գոյքերը, ու հայ ստեղծագործութիւնները, արտաքին աշխարհի առջեւ իբրեւ իրենցը ցոյց տալէ վերջ, պիտի կրնան, նաեւ, կէս դար յետոյ, պնդել թէ այդ տառերն ալ իրե՛նցն են եղած, թէ Հայերը եկած իւրացուցած են զանոնք, օգտուելով «Թուրքերու գթասրտութենէն»։

Այս բանին, շա՛տ բնականօրէն, պիտի գան ուժ տալ մեր կարմրափետուր ագռաւներն ու բարեշնո՛րհ ռամկավարները, քանի որ մեսրոպեան տառերն ալ պիտի կրնան ցոյց տալ իբրեւ... Թրքական շնորհ, ինչպէս 1918ի «Երեւանեան Հանրապետութիւնը»։

Մնաց որ, զուտ թրքական տեսակէտէն ալ նախընտրելի են մեր տառերը։ Վասնզի, եթէ իրենց լեզուն պիտի ծառայէ իրենց ընթացիկ կամ ազգայնապետական կեանքին, գրական կամ պատմական կեանքին արտայայտութեան, անոնք պիտի կրնան ճշգրտօրէն գրել իրենց ամէնէն յատկանշական առաքինութիւնները։ Չէ՞ որ Թուրքերու մօտ կան շատ մը բառեր, որոնք «խ» կամ «ղ» գիրերով կը գրուին եւ իրենց, Թուրքերո՛ւ, ամէնէն ցայտուն գիծերն են։ Օրինակ,— *խային, խուլղուզ, ղավղա, խըրսըզ, խայըրսըզ*...

Իսկ «խ»ի ու «ղ»ի դիւրութիւնը երբ եւ իցէ չպիտի կրնան տալ լատինական տառերը...

ՎԱՀՐԻՃ

Յ. Գ.— Բայց, իրա՛ւ, այս պարագան Ջօպանեանները պիտի փրկէ, նաեւ ուրիշ խայտառակութենէ մը։ Եթէ, յետ այսու, Դաշնակցական թերթերը, տարին անգամ մը, Մայիս 28ի առթիւ իրենց երեսին տան թէ՝ «ինչո՞ւ, ուրեմն, 1918—1921, կը գործածէիք Հ. Հ. (Հայաստանի Հանրապետութեան) անցագիրը, դրօշակն ու զինանշանը», կրնան իրենց յատուկ... դիւանագիտութեամբ մը ըսել.

— Բայց այդ «Հ. Հ.»ն «Հայաստանի Հանրապետութիւն» չէր, այլ... *Հիւմմէթը Հիւքիւմէթ* («շնո՛րհ» կառավարութեան (իմա՝ Թուրք)...։

ՆՈՅՆ

ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԷՆ դէպի Պաղեստին արշաւեցին մարախներու անհամար խումբեր։ Կառավարութիւնը անմիջապէս շարժման մէջ դրաւ բոլոր միջոցները, նոյն իսկ թնդանօթներ, բայց ի զուր։ Յանկարծ սաստիկ հով մը օգնութեան հասաւ եւ մարախները քշեց դէպի հարաւ-արեւելքի անապատները, ուր մարախները անօթութենէ կը մեռնին։

ԹԷՀՐԱՆԻ եւ Բագուի միջեւ օդային թղթատար մը պիտի բանի շաբաթը մէկ անգամ, յառաջիկայ Մայիս 12էն սկսեալ։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

ԵՌԱԳՈՅՆԸ ԱԶԳ. ԴՐՕՇ ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ս. ՓԱՈՒԼՕ, 15 Յունուար

Շնորհիւ Հայ Երիտասարդաց Երկսեռ Միութեան եռանդուն անդամներուն եւ Պ. Կարապետ Կոստուքեանի, Միութեանս կանոնագիր-ծրագիրը վաւերացուեցաւ կառավարութենէն, 1927 Նոյ. 30ին։

Կառավարութիւնը վաւերացուցած ըլլալով նաեւ հայկական եռագոյն դրօշին գործածութիւնը, Միութիւնս Դեկտ. 11ին դրօշին բացման հանդէս մը կազմակերպեց, եկեղեցիին մէջ։ Պատարագէն վերջ, Գաբրիէլ քհնյ. Սամուէլեան օրհնեց զոյգ դրօշակները. յետոյ Միութեան ծերգչախումբը քառաձայն «Բամբ Փորոտան»ը երգեց դաշնակի ընկերակցութեամբ։ Ատենադպիրին բացման խօսքէն վերջ, խօսք առաւ Փրոֆ. Բենիամին Կայծակեան, որ վեր հանեց Միութիւններու կարեւորութիւնը։ Փրոֆէսօրը օրինակ բերելով մոլորակներու դրութիւնը, մաղթեց որ միութիւնները ըլլան պարտաճանաչ, հնազանդ ու սիրով նախ իրենք իրենց մէջ, ապա բոլոր միութիւնները միատեղ ու համերաշխ մեծ կեդրոնի մը։ Ամէն տեսակ միութիւն իր օգտակարութիւնն ունի, ինչպէս ծաղիկներու մէջ իւրաքանչիւրը իր գոյնը, բոյրը, հմայքն ու օգտակարութիւնը, բայց անոնք երբեք իրարու արգելք կ'ըլլան, կամ իրարու կը վնասեն։ Այդպէս է նաեւ միութիւններու մէջ։

Բանախօսութենէն յետոյ Պ. Հրաչ Տիպիլեան երգեց «Հայաստան»ը (Կոմիտասի), որուն կ'ընկերակցէր Օր. Մարի Թէրզեան դաշնակով։ Յետոյ բեմ եկաւ Պ. Օննիկ Տիպիլեան՝ է. Ակնունիի «Դէպի երկիրը» արտասանելու։ Դեռ բերանն էր «Ամէն տեղ Հայը որոնում է ապաստան, բացի այնտեղից որ կոչւում է Հայաստան»,— եւ անհա իր արցունքները պոռթկացին, եւ ընդհատուեցաւ արտասանութիւնը, խորապէս յուզելով ներկայ բազմութիւնը։ Այրեր և կիներ բարձրաձայն կուլային...

Ու արտասանողը, հազիւ յաջողեցաւ շարունակել.

«ժողովուրդ էինք Թափառական դարձանք,
կռւողներ էինք, աղերսողներ դարձանք...»։

Երգէ մը յետոյ, խօսք առաւ Պատ. Միքայէլ Պիգմաեան, (պատուոյ նախագահ սոյն Միութեան) որ իր ուրախութիւնը յայտնեց եւ յայտարարեց գուրգուրալ իրարու վրայ, իբրեւ ծառի ճիւղերը։ Եւ միանալ մեր աւերակ հայրենիքը շինելու եւ անոր օգնելու համար։

Ապա երգչախումբը երգեց «Սարէն կուգայ» եւ Հաճընի գոյամարտը։ Այս երկու եղանակներէն առաջինը կարգաւորած էր, իսկ երկրորդը գրի առած եւ ներդաշնակած էր երգչախումբին ղեկավար Պր. Վահագն Մինասեան։ Պ. Յարութիւն Գալայճեան ինքնագիր ուղերձ մը կարդաց, որով պարզելով հայ ժողովուրդին մարտնչումները, կը յորդորէր վառ պահել ազգային ոգին, լեզուն, գրականութիւնը, ու մեր թանկագին աւանդութիւնները։

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով։

Միութեանս երգչախումբը երկար ատենէ ի վեր կը պատրաստէր քառաձայն պատարագ մը, որ տեղի ունեցաւ Ծնունդին, երգեհոնի ընկերակցութեամբ։

Խումբին սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր հայ աւետարանական եկեղեցւոյ երգչախումբը (երկսեռ)։

Միութեանս թատերախումբը կը պատրաստուի մօտ ատենէն «Զար Ոգի»ն ներկայացնել։

Միութիւնը ունի նաեւ հայերէնի, պրազիլերէնի և երաժշտութեան գիշերային դասախօսութիւններ իր ակումբին մէջ։

Այս ձեռնարկներով ոգեւորութիւնը կ'աճի գաղութին մէջ։ Միութիւնը, քաջալերուած իր գտած համակրութենէն, կը խոստանայ կարելին ընել իր պարտականութիւնը կատարելու համար։

ՎԱՀԱԳՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՎԻՃԱԿԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Ընկերվարական Սվիէցեւսկի «ցնի»ի մէջ շարունակելով իր տպաւորութիւնները, կը գրէ.

17 Յունիս 1925ին մեր Նաւը կը տատանէր ալիքներուն վրայ։ Մակոյկները կը շարժտէին շուրջը, ամէն վայրկեան Նաւին կողերուն վրայ փշրուելու վտանգով։ Մեզ իջեցուցին Նաւին մութ մթնրանոցին մէջ։ Մէկը կը փսխէր ազդուելով Նաւին տատանումներէն եւ տաքութենէն։ Պէտք էր պոչ բռնել «գօտի քակելու» համար միա՛կ ամանի մը շուրջ։ Ի՜նչ ամօթալի եւ ծիծաղելի տեսարան։

Օրե՛ր տեւեց մեր Նաւարկութիւնը։ Եւ սակայն մենք նուազ տառապեցանք քան այն մեր ընկերները, որոնք օր մը առաջ նստած էին ուրիշ նաւ մը։ Թէեւ Նաւը 70 հոգիի տեղ ունէր, բայց 250 հոգի թխած էին։ Ոչ միայն կարելի չէր նստիլ, այլ եւ դժուար էր ոտքի կենալ ուս ուսի։ Եւ այդ օրը ծովը ալեկոծ էր։ Անոնք, որ չէին կրնար երկար ատեն հանդուրժել այդ տանջանքին եւ կը փորձէին մագլցիլ սանդուխներէն վեր՝ մաքուր օդ շնչելու համար, ետ կը մղուէին ոտքով եւ հրացանի կոթով, չեկիստներուն կողմէ։ Ու երբ վեր բարձրանալու այս փորձերը սաստկացան, զինուորական իշխանութիւնը, կէս գինով եւ ոտքի վրայ կենալու անկարող, խիստ հրաման մը տուաւ։ Բարեբախտաբար, ցամաքը երեւցաւ, եւ առանց արիւն թափելու՝ խնդիրը լուծուեցաւ։

Կէմ քաղաքը եղանք տեղատարափ անձրեւին տակ։ Նաւին պարպումը դանդաղ էր, խումբերու կը բաժնէին մեզ։ Շատերը թրջեցան մինչեւ իրենց ոսկորները, մանաւանդ մեր խումբը, որ կը բաղկանար տարիքոտ կիներէ եւ հիւանդներէ։ Մենք մերժեցինք ոտքով քալել ցեխին մէջէն մինչեւ կայարան, կրելով մեր ծանր տոպրակները։ Խնդրեցինք, որ գոնէ մեր բեռները իրենք փոխադրէին։ Այն ատեն մեզ ձգեցին կէս ժամ անձրեւին տակ։

Կայարանը մեզի կը սպասէր շոգեկառքը։ Կառախումբը կը բաղկանար բանտարկեալներու խցիկներէ, ունէր առաջին կարգի մէկ վակոն, Չեկայի անդամներուն համար։ Անձրեւին եւ մթութեան տակ, տխուր եւ մինակ կառախումբը պարապ կը թուէր, մինչդեռ 300 բանտարկեալներ եւ բազմաթիւ պահակներ ունէր։

Բանտարկեալներուն կառախուցերը կը նմանէին չորրորդ կարգի վակոններու, միայն այն տարբերութեամբ, որ պատուհանի տեղ լուսանցքներ ունէին։ Այս շրջուն ու պաղ դամբարանին մէջ ջերմօրէն դիմաւորեցին մեզ մեր ընկերները։ Նրբանցք եղանք. Նրբանցքը պաշտպանուած էր երկաթեայ ձողերով, որոնց մէջէն մեր ընկերները մեզի կ'երկարէին իրենց ձեռքերը։ Ամբողջ տարի մը ապրած էինք Սոլովկեան կղզիներուն մէջ եւ մէկ անգամ իսկ տեսած չունէինք իրար։ Շոգեկառքը ճամբայ ելաւ յաջորդ առտու։ Պրովէնեց, Օնեկայի լիճը, Պետրոզավոդսկ, Զվանկա։ Յանկարծ կ'ուղղուինք Պետերսբուրգի վրայ։ Ի՞նչ կը նշանակէ։ Պիտի դատե՞ն մեզ։ Պիտի արձակե՞ն մեզ։ Ռուսիոյ մէջ բանտարկեալները գիտեն չեն արձակեր։

Վոլոկդա։ Կայարանին մէջ տխուր եւ հետաքրքիր բազմութիւն մը կը դիտէ մեր տարօրինակ կառախումբը, որ պարապ կը թուի, եւ սակայն յեղափոխական երգեր կը թռչին դուրս։ Հանելուկը լուծեցին չեկիստները, ցրուելով ժողովուրդը, որ տխրագին հեռացաւ։

Քանի մը օրէ ի վեր անհանդուրժելի տաք մը կար։ Արեւը կը խաշէր մարդիկը։ Վակոնին երկաթեայ առարկաները, ձողերը կրակ էին դարձեր։ Կը հալէինք։ Ջուր առնելու համար պէտք էր կռուիլ պահակազօրքին հետ։ Մասնաւորապէս հիւանդները շատ կը տառապէին, որովհետեւ 5 օրէ ի վեր կը ճամբորդէինք։

Վիատկայի մէջ որոշեցինք ցոյց մը կատարել միայն քիչ մը ջուր եւ հացէն զատ քիչ մը բան ստանալու, ինչպէս նաեւ պատուհանէն օդ առնելու համար։ Հազիւ կայարան հասած, երբ բազմութիւնը կը վազէր հետաքրքրութեան համար, ցոյցը սկսաւ,— աղաղակներ, սուլումներ, երգեր ու աղմուկ։ Ցրեկ էր, եւ քաղաքը՝ մեծ, այնպէս որ յոյս ունէինք յաջողութեան մասին։ Չեկիստները, որոնք կառախումբը կը բաժնէին բազմութենէն, արհամարհական ծիծաղ մը ունէին, խորհելով որ աղմուկը շուտով պիտի դադրէր։ Այսքան վկաներու աչքին առջեւ, դժուար էր սովորական խստութիւններու դիմել։

— Այս քաղքենիները բանտին մէջ պիսքուի ուտել կ'ուզեն, աչա թէ ինչո՛ւ կ'աղմկեն, կը բացատրէին ժողովուրդին։

Սակայն 10 վայրկեան անցաւ, 20 վայրկեան անցաւ եւ դեռ աղմուկը կը շարունակուէր։ Չեկիստները մեկնեցան։ Յանկարծ, կայարանին պազարէն ելլելով մեր կողմը եկան խումբ մը չեկիստներ, որոնք հանդիսաւորապէս կը կրէին խոշոր սկուտեղներ, յախճապակեայ պնակներ, քաղցր ապուր եւ ճերմակ հաց։

— Տեսէ՛ք, քաղաքացինե՛ր, թէ ի՛նչպէս կը կերակրուին մեր սովետական բանտերուն մէջ...։

25 Յունիսին, բազմաթիւ կայքերէ յետոյ հասանք որոշեալ տեղը։ Ուրալեան փոքրիկ կայարան մը։ Կառախուցերէն դուրս ելլելով, հասկցանք թէ ինչո՛ւ նախ Պետերսբուրգի ուղղութեամբ ճամբորդած էինք։ — Որպէսզի մեր կառախումբին կցեն վակոն մը, լեցուած՝ մենշեւիկներով։ 1925ի սկիզբները երեւան հանուած էր Էս-Դէ կազմակերպութիւն մը, եւ 50 ուսանող եւ բանւոր դատապարտուած էին աքսորի դէպի Վէրխնէ Ուրալսք։ Այսպէս անոնց հետ ճամբորդեր էինք, առանց բան իմանալու։

Այս աքսորավայրը փոքրիկ քաղաք մըն է, եւ 15,000 բնակիչ ունի։ Ցափաստաններուն մէջ կորսուած, երկաթուղիի կայարանէն 120—130 վերստ հեռու։ Ձմեռը սառ կը կապէ՝ քարերը ճաթեցնելու աստիճան, ամառը տաք կ'ընէ՝ այնքան անհանդուրժելի։ Ցափաստաններուն եւ լեռներուն վրայ հեռուէ հեռու կ'երեւին Քազաքներու հիւղակները եւ Թաթարներու գիւղերը, որոնց վրայէն կ'անցնի, աւելի պէս, սաստիկ հով մը։ Քազաքները կատղած են, տեսնելով որ կը կրճատուին իրենց հողերը եւ գաղթականներ կը զրկուին իրենց երկիրը։ Երբեք չպիտի մոռնան անոնք այն անիրաւութիւնները, որոնք եղան իրենց հանդէպ,— տուն մը մէջ մէկը կուլայ իր զաւկին համար, զոր պոլշեւիկները սպաննած են, ուրիշ տուն մը մէջ կին մը կորսնցուցած է իր ամուսինը։ Կարելի է ըսել թէ չկայ տուն մը, որ մեռել մը չունենայ։

Պազարին մէջ ոչինչ կայ գնելիք։ Կօշիկ մը գնելու համար բեռ մը ալիւր տալ պէտք է։ Պառաւ կիները կուտ կը գործեն։ Ցորենը պահուած կը մնայ մառանին մէջ, սովին դիմանալու համար ի հարկին։

Հապա տուրքե՛րը։ Եթէ մէկը շուկէ մէջքը, կ'արձանագրուի կուլակ (հարուստ հողատէր գիւղացի)։

Ցափաստաններուն մէջ, մայլ հիւղակներէն հեռու, մինակուկ շէնք մը կղմինտրով ծածկուած, երկաթեայ ձողերով պաշտպանուած եւ ճանչան դուռով մը։ Վէրխնի Ուրալսք, ցարական աքսորավայր, ուր կը նստէր կառավարութիւնը իր թշնամիները։ Այժմ տէրը փոխուած է. Նոր տէրը այս Վէրխնի Ուրալսքի բանտին անունն ալ փոխած է,— «քաղաքական մեկուսարան»։

250 բանտարկեալներ ենք, հոն կան քանի մը սայլակներ, բազմաթիւ պահակազօրք, ձիաւորներ, չեկիստներ։ Այս բոլորը 120 վերստ հեռու քաղաքակրթութենէն, չորս օր եւ երեք գիշեր դէպի խորերը տափաստաններուն։

ԿԱՇԱՌՔԸ ԵՒ ԶԵՂԾՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թանի Պոլսոյ Թղթակիցը կը գրէ. —

Երբեմնի ճամբորդներու բոլորն ալ իրենց պատմութեանց մէջ կը յատնանշեն Թուրք պետական պաշտօնեաներու եւ վաբիճ դասակարգի ապականութիւնը, զեղծումներն ու գայթակղութիւնները։ Չկայ մէկը, որ վեր չհանէ այս եզակի յատկանիշը ընկերութեան մը, ուր բարոյականութիւնը հետզհետէ կ'իյնայ քանի վարէն դէպի վեր երթաս։ Արեւելքի չափ հին այս հիւանդութեան անխտաճանաչութիւնը ընդհանրապէս կը նկարագրուի հետեւեալ ձեւով. բոլոր պաշտօնեաները, փաշայէն մինչեւ գաւառի յետին գրագիրը, մէկ նպատակ միայն ունին. կարելի եղածին չափ շատ շահ ապահովել իրենց պաշտօնէն։ Անոնք ո՛չ միայն կը գողնան պետութենէն, այլ եւ կը կողոպտեն ժողովուրդը։ Ու այս ցաւը այնքան խոր է, գաւառի կառավարիչներուն, հարկահաւաքներուն, ոստիկանութեան, դատաւորներուն եւյլն.ի մէջ այս պարկեշտութեան պակասը այնքան սովորական դարձած է, որ ի վերջոյ աւանդական սովորութիւն մը նկատուած է, ճանչցուած եւ ընդունուած բոլորէն։

Այսպիսի դրութեան մը վախճանը բարոյական կատարեալ անիշխանութիւն մը միայն կրնար ըլլալ։ Իրականութիւնն այն թէ Օսմանեան Կայսրութիւնը միշտ ալ շատ քիչ թիւով քաղաքացիներ ունեցած է, որոնք պետութեան շահը նկատի առած են. փաշաներ, վալիներ, քաթիպներ, միւֆթիներ, մոլլաներ եւյլն. բոլորն ալ անգիտացած են ընկերային պարտականութեան զգացումը։

1908ի յեղափոխութիւնը բնաւ չփոխեց կացութիւնը։ Երիտասարդ Թուրքերը նոյն անպարկեշտութիւնը ցոյց տուին պետական գումարներու մասին։ Իշխանութիւնը նկատեցին բբրեւ շահու աղբիւր մը։ Ամէն խղճահարութենէ և բարոյական ամեւնատարրական առաքինութիւններէ զուրկ իթթիհատական վարիչները իշխանութիւնը ձեռք անցընելէ վերջ, իրենց կարգին ազատօրէն իրենց գրպանները լեցուցին պետական դրամները։ Իր յիշատակներուն մէջ, դեսպան Մօրկընթաու այս մասին որոշ մանրամասնութիւններ կուտայ։ Մէկ խօսքով, իթթիհատականները պահեցին բոլոր աւանդութիւնները համիտեան վարչաձեւին, զոր տապալած էին,

Պատերազմը աւելի ծանրացուց կացութիւնը։

Այս բարքերը փոխուա՞ծ են Հանրապետութեան հաստատումով։

Աւա՜ղ, երբեք։ Պէտք չէ մոռնալ որ այսօրուան պաշտօնեաներուն մեծ մասը օսմ. կայսրութենէն մնացած են, ու նոր վարչաձեւը չէր կրնար փոխել անոնց բարքերը, սովորութիւններն ու հոգեբանութիւնը։ Մնաց որ լաւ ալ չեն վճարուիր, ու թշուառ են. յաճախ եթէ կը մուրան կամ կը գողնան, ապրելու համար է։ Այս պայմաններուն տակ, պախշիշի դրութիւնը կը տիրապետէ իր հին ձեւով եւ ուժգնութեամբ։ Հանրապետութեան օրով ալ դեռ դժուար է առանց «նուէր»ի ստանալ այն իրաւունքները, զորս օրէնքը կուտայ արդէն։

Անցագիր մը, բնակութեան արտօնագիր մը, մաքսի թուղթ մը կամ ոստիկանական վկայագիր մը տալու համար, պետական պաշտօնեան պարզօրէն, առանց քաշուելու «պախշիշ» մը կ'ուզէ քեզմէ։ Այս ձեւը մասամբ հանդուրժելի է։

Սակայն երբ պախշիշը ստացողն է տուրքի պաշտօնեան՝ տուրքը զեղչելու համար, ոստիկանը՝ հետապնդում չկատարելու համար, դատաւոր մը՝ ի նպաստ վճիռ տալու համար, կուսակալ մը կամ նախարար մը՝ յանձնառուի մը զեղծումներուն աչք գոցելու համար, այսինքն երբ խնդիրը կը կայանայ օրէնքին անսաստելով եւ խիղճերը գնելով՝ Գանձը կողոպտելու մէջ, այն ատեն անիկա կը դառնայ աճռելի հիւանդութիւն մը, որ կը սպառնայ քանդել պետութիւնը։ Հանրապետութիւնը զերծ չէ այս հիւանդութենէն։1923 էն ի վեր եղան ամէն կարգի զեղծումներ, Հայերու վերադարձի գործէն սկսեալ մինչեւ այն գայթակղութիւնները, որոնք առաջ եկան մաքսատան, քաղաքապետութեան, նաւահանգիստի ընկերութեան, Պոլսոյ ոստիկանութեան մէջ, եւ որոնցմով երկարօրէն զբաղեցան Թուրք թերթերը։ Այն աստիճան որ այս կարգի դէպքերու առատութիւնը ի վերջոյ վրդովեց ժողովուրդը։ Ամէն մարդ կասկածելի դարձած է։ Նոյն իսկ կարգ մը երեսփոխաններ իրենց դիրքը շահագործելով խոշոր հարստութիւններ շահած են։ Այն աստիճան որ Մուսթաֆա Քէմալ ստիպուեցաւ արգիլել երեսփոխաններուն իրենց առանձնաշնորհեալ դիրքէն օգտուիլ՝ հարստանալու համար։

Այս 14 միլիոննոց ազգին մէջ, քանի մը հազար բնակիչներ միայն Թուրքերէն կարդալ գրել գիտեն. անոնք ալ պաշտօնեաներն են։ Ժողովուրդին ստուար զանգուածը բոլորովին անուս է, մինչ փոքրամասնութիւնը շնորհիւ իր կրթութեան, ամենակարող դիրք բռնած է եւ բոլորովին անջատ դասակարգ մը կազմած։ Այս կացութիւնը, զոր կը ծանրացնեն Արեւելքի յատուկ կարգ մը հոգեբանական մասնայատկութիւններ, կը դիւրացնէ զեղծումները։ Թուրքիոյ մէջ, ուր իսլամութեան կրօնական բարոյականը սնանկացած է, դեռ բոլորովին անծանօթ է աշխարհական բարոյականը։ Եւ սակայն այս դասակարգը, որքան ալ ապականուած ըլլայ, անհրաժեշտ է պետութեան համար եւ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ. կառավարութեան պետը չի կրնար անկէ բաժնուիլ կամ զայն պատժել՝ առանց ցնցելու պետութեան հիմերն իսկ։

Այսպէս ուրեմն, մաքրագործումի աշխատանքը մեծ դժուարութեանց կը բախի։ Հանրապետութիւնը պէտք է խիստ եւ անողոք հակակշիռ հաստատէ իր վարչութեանց մէջ։ Հակակշիռը չի բաւեր, պատիժներ պէտք են։ Զեղծումներու դէմ պայքարը կրթութեան եւ դաստիարակութեան հարց է։ Որքան ատեն որ Թուրքիոյ մէջ տկար փոքրամասնութիւն մը միայն գրել կարդալ պիտի գիտնայ, ցաւը

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Մարդկային մտքին ... ղակութեանց պատմութ... ո՛րքան հին է, որքան մա... կութիւնը, այս պատճառաւ... կարելի եղած է մինչեւ ... ճշդել Բարեկենդանի զուարճ... թեանց ծագման բուն թուակ...

Դիմակաւորուելու պէտքը ... լի եղած է մարդոց ո՛ր ... երբ անոնք ուզած են ... աղմկալից զբօսանքներուն ... զատութիւնը ապահովել, ... տուելու կամ դիմակաւորու... գաղափարը յղանալով։

Ոմանք դիմակի առաջին ... ծածութիւնը կը վերագրեն ... մուակէտացիներուն, որոնք ... ղանիներու մորթերով եւ ... տակներով կը ծածկուէին, ... ներ՝ զայն ժամանակակից ... նկատեն մեր նախամօր Եւա... որուն անունը հին Սանս... մետական պաշտամունքի ... մէջ յաճախ յիշատակուած... կան որ Յակոբ եւ Եսաւի ... բէութեան գործը դիմակաւոր... ձեւին տակ եղած ըլլալը ... պնդեն։

Հին Եբրայեցիներուն ... մութեան մէջ դիմակի գոր... ծութեան մասին որեւէ ... տակութիւն չկայ, բայց ... հակառակ ստուգուած է ... սէսի ժամանակակից Հրէ... րուն ծպտելու սովորութ... բան մը որ աւելի տօներու ... թիւ յաճախադէպ էր։

Յունաց եւ Հռոմայեցւոց ... մութեան մէջ դիմակաւոր... բոլորովին նախնական ձ... մը մէջ կը ներկայանայ։ ... տացեալները մասնաւոր ... րու մէջ իրենց գլուխը ... ներով կը ծածկէին եւ երե... ածուխի մուր կամ գինեմր... քէին։ Յաղթական զօրա... ներուն ալ արժանավայել ... գանք մը մատուցանելու ... կռատունկի եւ թզենիի ... ներով կը ծածկուէին։

Դիմակաւորումի նախն... նիւթերը եղած են ծառի կե... փայտը, հողը եւ կտաւը, ... մէ բազմաթիւ օրինակներ ... հանդիպինք հին ողբերգու... եւ կատակերգութեանց մէ... Թանոսական տօներու մէ... նուազ ընդունելութիւն գտ... դիմակի գործածութիւնը ... ուանեան պաշտամունք... ատեն, ծառաները իրենց ... գգեստները կը հագնէին։ ... ուածներու մօր ի պատիւ ... մակերպուած տօնին առթ... ղովուրդէն ոմանք ապուշ... ւանային, հազարումէկ ... այլանդակութիւններու դի...

Քրիստոնէութիւնը, հա... բարքերու եւ հաւատալիք... մէջ ցոյց տուած իր ... թեան, առժամանակեայ ... պով միայն կրցաւ դադ... հեթանոս կրօնքին սահ... մակաւորութեան ծայրա... թիւնները, որոնք շատ ... վերստացան իրենց ... զուարթութիւնը, եւ անո... ղու քրքիջներուն արձա... եկաւ հասաւ մինչեւ մեր ... Եկեղեցւոյ նախահայրերը ... ջանացին դատապարտ... բերը, խրախճանութի... զեղխութիւնն ու ցոփ... որոնք դիմակի քօղին ... տարեալ ազատութիւն ... յլէին։

Հին Բիւզանդիոնի ... մակի գործածութիւնը ... գտած է Քրիստոսէ քիչ ... այսինքն մօտաւորապէս ... տարի առաջ։ Այն ատեն ... կենդանի զուարճութիւն... սկսէին Դեկտեմբեր 25ին ... տեւէին մինչեւ Յունուա... Քրիստոսի ծննդեան և ... ծայայտնութեան օրը։

Բարեկենդանի տօնա... թեանց ատեն կարծես ա...

պիտի տեւէ։ Այս ուղղ... ցաւալի է որ Մուսթաֆ... տակաւին չէ կրցած իրա... բարենորոգում մը, որ ... էական է, այն է՝ լատին... րու ընդունումը։ Առոր ... միայն անուսներու թիւ... պակսի։

հաւասարութիւն կը տիրէր ժողովուրդին բոլոր դասակարգերուն մէջ. ամէնէն հարուստէն սկսելով մինչեւ ամենայետին աղքատը խաղերու, զուարճութիւններու, պարերու եւ ըմպելիքի անձնատուր կ'ըլլային։

Միջին դարու մէջ, ուր կրօնքը կարեւորագոյն տեղը գրաւած էր ընկերական կեանքին մէջ, դիմակի գործածութիւնը նուիրական հանդամանք մը առաւ։ Հանդիսաւոր տօներու առթիւ, ինչպէս են Ծնունդը եւ Զատիկը, սրբագործուած վայրերը օթեւան եղած էին պարերու, խրախճանութիւններու, գնդախաղերու, ձեռնածութիւններու եւ աճպարարութիւններու։ Մասնաւոր վանքերու մէջ ալ Բագոսեան երգերը եւ երաժշտութեան աղմուկները մենաստանի լռութիւնը կը խռովէին։

Մարդոց նախկին զուարթութիւնը սկսաւ տակաւ մեղմանալ, երբ քրիստոնէութիւնը հետզհետէ մուտք գտաւ քաղաքակրթեալ ազգերու մէջ, տեղի տալով եկեղեցական լուրջ արարողութիւններու եւ քրիստոնէական խստապահանջ աւանդութիւններու, ըստ որում հաւատացեալը պարտաւոր էր կրօնքէն դուրս ո՛չ լալ եւ ոչ խնդալ։ Այս ուղղութեան հետեւելով, Քրիստոնէութիւնը մասամբ յաջողեցաւ չափաւորել Բարեկենդանի խայտառակութիւնները, առանց սակայն կարենալու հիմնովին բնաջինջ ընել զանոնք, նկատի առնելով կրօնքին սերտ առնչութիւնը կեանքի պայմաններուն հետ։

Ահա այս պատճառաւ Միջին դարէն մնացած եկեղեցական քանդակագործութեանց մէջ յաճախ կը հանդիպինք այլանդակ պատկերներու, ուր խենդը՝ մարտիրոսին, անհեթեթը՝ սուրբին քով նկարուած են անխտիր։

Դիմակի գործածութիւնը ԺԴ. դարուն աւելի ընդհանրացաւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մէջ։ Ֆրանսայի մէջ Փիլիպպոս Գեղեցիկին եւ Կարոլոս Զ.ի օրով պարերը եւ դիմակաւորումները սկսան վերստին կազմակերպուիլ եւ Բարեկենդանի զուարճութիւնները մեծ թափ մը առին ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ։

Իտալիոյ մէջ ծպտելու սովորութիւնը իբր հին աւանդութիւն անվթար մնաց։ Հռոմի մէջ տօներուն մասնաւոր փայլ մը տալու համար կառաբարձ շքեղ թափօրներ կը կազմակերպուէին, որոնց ներկայ կը գտնուէր նոյն ինքն Պապը։

Մեր օրով դիմակի գործածութիւնը գրեթէ բոլոր քրիստոնեայ երկիրներու մէջ տարածուած է։ Ֆրանսացիները ի բնէ զուարթ ու հաճոյասէր ժողովուրդ, ուրիշներէ աւելի փարած են զուարճութեան այս տեսակին։ Փարիզի եւ Նիսի մէջ Բարեկենդանը ամէն տարի մեծ շուքով և ճոխ հանդիսաւորութեամբ կը տօնուի, և դիմակաւորներու ու զուարճասէրներու խուռներամ բազմութիւններ կը վխտան փողոցներու, պարահանդէսներու և զբօսավայրերու ամենայետին անկիւնները։ Նիսի մէջ մասնաւորապէս բարեկենդանի դիմակաւորումներն ու խրախճանութիւնները ուրիշ քաղաքներէ աւելի հանդիսաւոր, հետաքրքրաշարժ եւ աւանդական հանգամանք մը կը ներկայացնեն։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՖՐԱՆՔԵԻՒՏԱԼԱԿԱՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագրին տակ Կազէթ տէ Լոզան կը հրատարակէ Էնկիւրիի իր թղթակցէն ստացած հետեւեալ նամակը.—

Թուրք հանրային կարծիքը, որ քանի մը օրէ ի վեր կը զբաղի ֆրանքօ-իտալական մերձեցման խնդիրով, չի ծածկեր իր մտավախութիւնները ի մասին քաղաքականութեան մը, որմէ կը սարսափի ամէնէն աւելի։

Թէեւ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մամուլը մեծապէս կը զգուշանայ բացէ ի բաց միջամտելու այս վէճին, ո եւ է կերպով, սակայն իր ծածկելու փորձերն իսկ ցոյց կուտան Թուրք կառավարութեան շարունակական վախերը։ Լռութիւնը աւելի պերճախօս է քան խօսքը։

Այս քաղաքականութիւնը, որ աւանդական է կառավարութեան գործիք եղող Թուրք մամուլին համար չի կրնար ծածկել ամենածանր մտահոգութիւններն ու ամենախրական յուզումը։

Թուրքիոյ արտաքին Նախարարութիւնը օրը օրին տեղեկութիւններ կը խնդրէ Փարիզի եւ Լոնտոնի իր դեսպաններէն։ Մամուլի սպասարկութիւնները շարժման մէջ դրուած են՝ ճիշդ 1922ի Թուրքեւ-Յոյն պատերազմի ժամանակուան պէս։ Էնկիւրի տենդի մէջ է։ Ինքզինք կզղիացած կը զգայ Անատոլուի կեդրոնը։ Կ'ուզէ գիտնալ թէ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը պիտի փոխուի՞ եւ թէ Անգլիա բան մը չի՞ նիւթեր Արեւելքի մէջ։

—

Խնդիրը Սուրիոյ մասին է։ Թուրքերը այդ հողամասով չեն հետաքրքրուիր այլ եւս։ 1922ի Ազգային Ուխտը, որ քէմալական շարժման հանգանակն էր, որոշապէս կը գծէր իբրեւ Թուրք կարծուած հողամասերու սահմանները, մէջն ըլլալով Իրաքը։ Սուրիոյ մասին խնդիր չկար։ Թուրք եւ Արաբ երբեք իրար չեն սիրած։ Օսմանեան կայսրութեան պատմութիւնը լեցուն է վէճերով եւ արիւնալի կռիւներով։ Դեռ մինչեւ վերջին տարիները կրօնական տարտամ կապ մը կը միացնէր զանոնք։ Այսօր այդ ալ կտրուած է։ Էնկիւրիի ժողովրդավար ու աշխարհական հանրապետութիւնը բոլորովին չի հետաքրքրուիր իսլամներով։ Վերագրաւելով Կիլիկիան, զոր իբր Անատոլուի ամբողջական մաս կը նկատէին, կը թուի թէ իրենց վերջին խօսքն ըսած են իրենց հողային պահանջներուն մասին։

Էնկիւրիի կառավարութիւնը, որ Սուրիոյ հոգատար ֆրանսայի կողմէ յարձակումի ենթարկուելու վախ չունի բնաւ, ընդհակառակն լուրջ մտահոգութիւններու կը մատնուի, երբ խօսք կ'ըլլայ հոգատարութիւնը փոխելու կարելիութեանց մասին։

Ուրեմն խնդիրը անձի վրայ է...։

Երբ երկիր մը, որ բազմածին է եւ ծաւալապաշտ քաղաքականութիւն կը հետապնդէ եւ որ միշտ աչք ունեցած է Անատոլիոյ եւ Արշիպեղագոսի արեւելեան եզերքին վրայ, տեղաւորուի Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ, բաւական է որ Էնկիւրի ինքզինքը վտանգուած զգայ Անատոլուի մէջ։

—

Ահա՛ այս խորհրդածութիւնները կ'ընեն Թուրքերը, երբ կը կարդան «Ճօրնալէ տ'Իթալիա»ն, երբ այս վերջինը կը ճչէ ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց կէտերը։ 7րդ. կէտին մէջ Թուրքերը կարդալով «Հոգատարութեանց խնդիր», կանգ կ'առնեն ապշութեամբ։ Եւ որովհետեւ Արեւելքի գործերը զուշակելու մասնայատկութիւնը ունին, կ'ըսեն թէ իրենք ուրիշներէն աւելի պայծառ կը տեսնեն։ Ի զուր ֆրանսայի թերթերը կ'ըսեն իրենց թէ ֆրանսա բնաւ նպատակ չունի Սուրիոյ մէջ իր տեղը ուրիշին ձգելու, օգուտ չունի։ Իրենց ճիւղն միտքը կը վերլուծէ եւ ի վերջոյ ատոր մէջ կը գտնէ «Լոյսին մէկ մեքենայութիւնը»։

—

«Զէմպլէյն Լոքառնոյի կուսակից է, կ'ըսեն Թուրքերը։ Անիկա սրտանց կ'ուզէ որ ֆրանսա եւ Իտալիա քաղցր սիրով իրար սիրեն։ Դժուարութիւններ ու թիւրիմացութիւններ կան. անոնք անլուծելի չեն։ Ֆրանսա, Աֆրիկէի թագուհին, չուզեր որ իր կացութիւնը հոն վէճի առարկայ դառնայ։ Համաձայն է։ Սակայն Սուրիոյ մէջ։ Այս հոգատարութիւնը սուղ է եւ անհաստատ։ Ցետոյ ֆրանսայի մէջ յայտնի հրապարակագիրներ կան, որ չեն դադրիր անոր պարպումը պահանջելէ։ Ի՞նչ։ Ո՛չ։ Սակարկել»։

Սակայն պէտք է բսել թէ Անգլիացիները ի՛նչ շահ ունին որ Սուրիոյ մէջ ֆրանսացիներուն տեղը Իտալացիները անցնին։

Ա՛հ. սա՛ Թուրքերը, կա՛մ այն է որ շատ բան գիտեն, եւ կամ վառ երեւակայութիւն ունին։ Ահա՛ թէ ինչ կը պատմեն անոնք։

Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջտեղ կը գտնուի «Սինճար» կոչուած հողամաս մը։ 1920ի ֆրանքօ-անգլիական համաձայնութիւնը այդ հողամասին երկու երրորդը Սուրիոյ, մէկ երրորդը Իրաքի տուաւ։ Վարչական որոշ պատճառներով Անգլիացիները իրենց ձեռքն առին ամբողջ Սինճարը, բայց առժամաբար։ Արդ, անգլիացի գործի մարդիկը երեւան հանած են որ Սինճար «աշ-ռեյիօրէն» հարուստ է քարիւղի կողմէ,

Սուրիոյ տէրը փոխելու առթիւ, Անգլիոյ արտաքին Նախարարութիւնը, ըստ Թուրքերուն, մեծապէս երջանիկ պիտի զգայ վերջնական դարձնել այդ առժամեայ տիրապետութիւնը։ Նոր տէրը կրնա՞յ առանց քաշուելու մերժել այս փոքր նուէրը «պարկեշտ միջնորդ»ին, ինչպէս կ'ըսէր Պիզմարք։

ԵԱՆԿ-ՑԷ-ԲԵԱՆԿԻ ԱԿԸ

Խորհրդային Պետական Աշխարհագրական ընկերութ. ենը գործավարներու խորհուրդէն 175 հազար րուբլի վարկ խնդրեց Փրոֆ. Պետէր Կուզմիչ Կոզլօֆի համար, որպէս զի յիշեալը կարենայ գիտական հետազօտութիւններ կատարել Թիպէթի մէջ՝ Եանկ-Ցէ-Բեանկի ակը գտնելու համար։ Փրոֆէսէօր Կոզլօֆն է որ 1926ին Գոպիի անապատին մէջ գտած էր գերեզման մը, որ կը կարծուի թէ կը պատկանի 12րդ դարու աշխարհակալ Ճինկիզ խանի։ Փրոֆէսէօրը աշխատ ճամբայ պիտի ելլէ եւ 1929ի գարնան պիտի հասնի իր քննութեան կեդրոնը։ Ամառը իր հետազօտութիւնները պիտի շարունակէ դէպի Կապոյտ գետ եւ 1930ի աշնան Ռուսիա պիտի վերադառնայ։

Վերադարձին, Փրոֆ. Կոզլօֆ մոնկոլեան իշխանութիւններէն արտօնութիւն պիտի ուզէ կրկին այցելելու Գոպիի անապատը՝ Ճինկիզ խանի դամբարանը տեսնելու համար։

ՁԵՌՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԳԵՂՋԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պոլուի Սղամ գիւղի Երիտ. Միութիւնը, որու մասին գրեցի ասկէ առաջ, բացած է իր դասախօսութեանց շարքը։

Իր երկրորդ (22 Յունուար) դասախօսութեան նիւթն էր «Գրքերու օգտակարութիւնը» եւ «Ի՞նչպէս պէտք է ապրինք որ պահենք մեր հարազատութիւնը»։ Առաջին դասախօսն էր Պ. Խ. Ճանիկեան, իսկ երկրորդը՝ Պ. Յովհ. Պ. Մարգարեան։

Վերջին կիրակին (29 Յունուար) «Ինքնազարգացման միջոցներ» եւ «Նպատակ ու իրագործում» նիւթերուն շուրջ խօսեցան Պ. Պ. Մ. Առաքելեան եւ Մ. Խոսրովեան։

Դասախօսութեան ընթացքին երիտասարդ մը ըսաւ.

— Քանի որ Թուրքիոյ մեր դպրոցներուն մէջ, Թուրքերէնը Թուրք ուսուցիչներու կողմէ դասաւանդուելէ յետոյ, կը ստիպեն որ ամենուրեք Թուրքերէն խօսուի, ինչո՞ւ մենք ալ այդպէս ու առակից ալ աւելին չընենք։ Չի՞ բաւեր, մեր մինչեւ հիմա Թրքավարի ապրիլն ու խօսիլը։ Դեռ անոնց մեզի տուած վէրքերը թարմ են... Բացարձակապէս արգիլելու ենք մեր երիտասարդներուն, որ ո՛չ երգեն եւ ո՛չ ալ խօսին Թուրքերէն լեզուով։

Այս անգամ բացի Սղամ գիւղացիներէն, կային նաեւ ոչ գիւղացի հայրենակիցներ, որոնք գնահատելով Դար-Աղբիւր գրադարանի այս օգտակար ձեռնարկը, խնդրեցին Վարչութենէն, որ ընդարձակ տեղ մը վարձելով, այսուհետեւ բոլոր հայրենակիցները հրաւիրէ դասախօսական ժողովներու։

Վարչութիւնը սիրով ընդունեց ներկաներու խնդրանքին եւ յայտնեց թէ, ամէն գնով պիտի աշխատի գոհացնել հայրենակիցներու բաղձանքը։

Պոլուի Սղամ գիւղի Երիտասարդաց Միութիւնը իր սարքած դասախօսութիւններէն գատ, գրեթէ ամբողջովին ներկայ կ'ըլլայ Հ. Ց. Դ. Պատանի Միութեան գրադարան-լսարանը եւ Ս. Դ. Հ. կուսակց. Ուսանող Միութեան դասախօսական ժողովներուն։

Երանի՜ թէ Սղամի Երիտ. Միութենէն օրինակ առնեն Պոլուի բոլոր գիւղական միութիւնները, եւ համախմբուելով կազմեն Հայր. Միութիւն մը, որուն պէտքը զգալի է եւ դերը աւելի խոշոր...։

ՑԻՄԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՀ.— Ռիպլէթ փողոցին մէջ Լազէր ոստիկանատուն ներկայացաւ.

— Կինս ատրճանակը պարպեց սիրտին ու մեռաւ։

Ոստիկանները գացին եւ վերցուցին դիակը։ Լազէր հարցաքննութեան մը ենթարկուելով յայտարարեց.

— Մինչեւ կէս գիշեր թուղթ խաղացինք։ Կինս խաբուեցաւ։ Դարձանք տուն եւ վէճ մը փրթաւ թղթախաղի մասին։ Յետոյ կինս անձնասպան եղաւ։

Ոստիկանութիւնը չի հաւատար այս պատմութեան։ Ոչ ալ դուք անշուշտ։

ԿԱՊԻԿՆԵՐԸ.— Երբ «Աֆփամ» շոգենաւը փիւրթ հասաւ, ճամբորդները պատմեցին թէ Աֆրիկէի ափերէն անցած ատեն, շոգենաւ դրուած էին 3 վանդակ կապիկներ։ Սակայն վանդակները անյարմար էին եւ կապիկ մը յաջողեցաւ փախիլ։ Կապիկին տէրը ուզեց փոխել վանդակները եւ կապիկները փոխադրեց տարբեր վանդակներու մէջ։ Կապիկները տեսան թէ ինչպէս գոցած էին վանդակին դուռները։ Բացին եւ բոլորն ալ փախան։ Ոմանք բարձրագոյն կայմերուն վրայ, ուրիշ խումբ մը անթել հեռագրի խուցը։

Այսպէս շաբաթ մը տեւեց, եւ նաւաստիները չէին կրնար որսալ զանոնք։ Վերջապէս երբ կարելի եղաւ վանդակի մէջ առնել զանոնք, համրեցին եւ տեսան, որ... աւելցեր է 4 կապիկ։ Երեք շաբթէն կարելի՞ էր շատնալ։ Ճամբորդները զարմանքի մէջ էին ու չէին գիտեր ինչպէս բացատրել։

ԾԱԽՈՒ ԷՐԻԿ.— Հարաւային Աֆրիկէի մէջ կին ծախելու պատմութիւնները քիչ չեն։ Սակայն այս նոր պատմութիւնը շատ աւելի հետաքրքրական է։ Այս անգամ կին մըն է, որ կը ծախէ իր էրիկը, նոյնիսկ պայմանագրութիւն կը կնքէ թէ «բնաւ իրաւունք չունի երկան վրայ, ոչ ինք, ոչ ալ իր ժառանգորդները»։

Գնորդ կինը վճարած է հինգ անգլիական։ Սակայն վաճառող կինը, որ «Հէլայ» ըրած էր իր էրիկը, նոյնքէն խորհելով որ շատ աժան ծախած է, կ'երթայ կը մատնէ։ Դատարանը եւ կը վերադարձնէ էրիկը։ Խեղճ ամուսինը կը ծիծաղի դատաւորներուն վրայ եւ կ'ըսէ.

— Վաղը նորէն կը ծախէ զիս, դուք չէք գիտեր թէ ի՛նչ կնիկ է։

— Չէ՛, ա՛լ չեմ ծախեր, խոստացաւ կինը։

“ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Մեր դարաշրջանի անանո՜ւն շփոթութիւն, կէս-բանդագուշանք, խելացնորում... մի՜շտ բռունցքի հարուած, սպանութիւննե՜ր, ժողովուրդներ՝ որ կը խլուին իրենց արմատէն,— ոտնահարո՜ւմ ամբոխներու, արկածախնդրութեա՜նց իշխաններ, պատերազմի իշխաններ...

Ու միշտ ալ այս կորստաբեր օրօրումը գործին ու երազին միջեւ.— լսեցի որ սեւ պատմուճանաւոր մարդիկը կը խօսէին ուրիշ գաղտնի կազմակերպութեան մը՝ «Քիփհաուզերպունտ»ի մասին, որ վերակենդանացուց լերան վրայ բնացող Պարպըրուսի յայտնուած տեսիլքը, Պարպըրուսի՝ որ կը սպասէր պղպատեայ մարդոց, վերականգնելու համար հսկաներու ցեղը։

Ու շարքերու մէջ արձանագրուած եւ աշխարհակալ նպատակներու լծուած միլիոնաւոր մարդոց վրայ կը ծածանէր լեգուակաւոր խաչի դրօշակը, աւանդական Ասիոյ «սվաստիքան», որ Գանիէլի երազներուն հետ միասին երեւան եկած էր։

Այս ցնորքը կ'ապրէր, մեզ կ'արմկահարէր եւ կ'անցնէր այնպիսի ժամանակաշրջանէ մը՝ որ ելեկտրականութեամբ ու շոգիով յագեցած էր եւ արագութեամբ խելակորոյս, օդերուն տիրապետած էր եւ ալիքները նուաճած, ու իր հրամանները պարաններու ընդմէջէն կ'արձակէր մինչեւ ովկիանոսներու յատակը, բնութիւնը արհամարհելով եւ ամէն օր քիչ մը աւելի տէր դառնալով անոր նախանձոտ ուժերուն...։ Մէկ կողմէ գիտունները, իրական յաղթանակներ, եւ միւս կողմէ այս պատմուճանաւորները, որոնց զանազան խումբերը կը քալեն «սվասթիքա»յի նշանով։

Ո՜հ, այս անչափելի՜ խեղկատակութիւնը, մեռելական շուրջպարը, ուր տօհմերու ցնորքին մէջ կը քշուի յաւիտենական ու անկարող Բաբելոնը։

Յետոյ անցան ոստիկանական արարքներու թուումին.— սպանութիւններ, քանի մը հարիւր սպանութիւններ ընկերվարական ու հանրապետական ղեկավարներու, որոնք յանցանք գործած են եղեր ընդդիմանալու մահուան գործունէութեան, ուզեր են եւրոպական երկիրներու համաձայնութիւնը, խաղաղութիւնը։ Կարգով սպաննուած են Կարլ Լիբնէխթ, Հիւկօ Հասէ, Քուրթ Այզնէր, Հանզ Փաշէ, Լանտաուէր, Նախարար Էրցպէրկէր, բոլոր զօրաւոր անհատականութիւնները. կին մը՝ Ռոզա Լուքսէմպուրկ. մէկը ժամանակակից ամենամեծ գործի մարդոցմէն, Ուալթէր Ռաթէնաու, հաւասար անոնց որոնք այդ գիշերը կը ծածկուէին պատմուճանին ներքեւ...

Այս մարդիկը խաղաղութիւն բաղձացած էին. զանոնք բնաջինջ ըրած են։

Յետոյ սկսաւ ընթերցանութիւնը պզտիկ ցուցակի մը, մահուան համար պատժուած գործակալներուն անունները։

Այն ատեն տեսնուեցաւ կանանչ աչքերով մարդը որ ոտքի կ'ելլէր։

— Կը ծանուցանեմ որ, ըսաւ անիկա, թիւ 33 գործակալը, Պրասքովիա Սամթրոնան սպաննուեցաւ Փարիզի Թիթանիք պանդոկին մէկ սենեակին մէջ...

Թղթածրարով մարդը արձանագրեց ասիկա։

Բորիսն կը նայէր։ Ձեռքի շարժում մը ըրաւ. հետեւցուցի թէ՝ կը նայէր որ ատրճանակը տե՞ղն է։

Ըստ երեւոյթին կանանչ աչքերով մարդը գիտէր մեր ներկայութիւնը։ Անիկա կը վարանէր։ Տպաւորութիւնը շատ որոշ էր. որ ծուղակ մը լարուած էր, որուն մէջ ինկած էինք...

Վէրակինը՝ դէպի Բորիսը դարձած, լուռ կեցած էր, թեւերը խաչաձեւած։

Լռութիւնը նեղացուցիչ կերպով կ'երկարաձգուէր։ Պատմուճաններուն ետեւէն աչքերը դարձած էին հարցական։

Ի՞նչ տեղի պիտի ունենար արդեօք։

Վերջապէս Վէրակինը ձեռքովը շարժում մը ըրաւ, խօսելէ հրաժարելով, ու նստաւ։

Տեղեկագիրները տրուեցան Թղթածրարով մարդուն։

Այս վերջինը սկսաւ խօսիլ.

— Այժմ ամէն ատենէ աւելի գործ կայ Արեւելքի մէջ։

Պարզեց տնտեսական ամփոփ պատկեր մը.

— Արեւմուտքի մեծերը կ'իշխեն Հնդկաստանի, Եգիպտոսի ու Սուտանի վրայ. Նախանիւթերու այս մեծ շտեմարանները եւ ճարտարագործուած արտադրութեանց այս շուկանները պէտք չե՞ն որ եւրոպական բոլոր ազգերու հակակշռին տակ ըլլան...։ Եգիպտոսի ու Սուտանի շնորհիւ Անգլիա բամպակի տէրն է,— բամպակին ուրկէ կ'ելլէ «նիթրօսէլիւլօզ»ը, որ տիրապետողն է արդի պատերազմին մէջ...։ Չմոռնանք ասիկա, բամպակի նուազութեան հետեւանքով էր որ 1918ին մենք յաղթուեցանք։

(Շար.)

«Օտար պետութեանց հետ յարաբերութիւններս կը շարունակեն բարեկամական ըլլալ: Կառավարութիւնս Ազգերու Դաշնակցութեան գործակցութեամբ կ'աշխատի խաղաղօրէն կարգադրել միջազգային վէճերը: Մարտին ինծի այցելելու հրաւիրեցի Աֆղանիստանի Թագաւորը: Մասնաւոր հաճոյք մը պիտի ըլլայ ինծի համար ընդունիլ Նորին Վեհափառութիւնը Եւրոպա կատարած իր առաջին այցելութեան առթիւ:

«Չինաստանի կացութիւնը այնքան բարւոքած է, որ կարելի եղած է մեծապէս զեղչել Հեռաւոր Արեւելքի բրիտանացի եւ հնդիկ հպատակներս պաշտպանելու համար ղրկուած նաւային եւ զինուորական ուժերը: Սակայն Չինաստանի ներքին խռովութիւններն ու քաղաքացիական պատերազմը տակաւին կը վրդովեն Չինացիներն ու օտարները: Հակառակ ասոր, կառավարութիւնս պատրաստ է ճանչնալու Չինացիներու բաղձանքները, անմիջապէս որ Չինաստան կարենայ իրապէս պաշտպանել բրիտանական հպատակներու կեանքն ու ինչքը: Անցեալ Դեկտեմբեր 29ին Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը Ուաշինկթընի դեսպանիս հաղորդեց ծրագիրը նոր դաշնագրի մը, որ պիտի փոխարինէ 1908 Ապրիլ 4ին Ուաշինկթընի մէջ կնքուած իրաւարական դաշինքը: Այս ծրագիրը քննուելու վրայ է»:

Գահաճառը յետոյ գոհունակութեամբ կը յիշէ երկրի առեւտուրի եւ ճարտարարուեստին զարգացումը:

Թագաւորը պալատէն մեկնելէ առաջ, քուէապահանջ կիները ուզեցին ցոյց մը կատարել՝ ստիպելու համար կառավարութիւնը, որ խորհրդարանին Նոր Նստաշրջանին ներկայացնէ 21 տարեկան կիներու քուէի իրաւունք տալու օրինագիծը: Երեք աղջիկներ խօսքի բռնեցին պալատին դուրսի դրան առջեւի ոստիկանները, ըսելով թէ խնդրագիր պիտի ներկայացնեն Թագաւորին: Ուրիշ մը դուռնէն ներս սպրդելով սկսաւ վազել դէպի ներքին մուտքը, սակայն ոստիկան մը թեւէն բռնելով դուրս նետեց զայն:

Նոյն ժամուն ուրիշ չորս աղջիկներ վարչապետ Պոլտուինի բարապանին յանձնեցին նոյն իմաստով խնդրագիր մը, որուն տակ ստորագրած են 30 տարեկանը չթեւակոխած բազմաթիւ յայտնի աղջիկներ ու կիներ, ինչպէս Մաք Տոնըլտի եւ Լորտ Քըրզընի աղջիկները:

Ուրիշ միջադէպ մը եւս ծագեցաւ: Երբ արքայական թափօրը կ'անցնէր փողոցէ մը, ձեռքը ջութակի ճպոտ բռնած կին մը սկսաւ վազել դէպի թագաւորին կառքը, սակայն մօտենալէ առաջ ոստիկանները բռնեցին զայն: Կինը ըսաւ թէ խնդրագիր մը պիտի ներկայացնէր Թագաւորին:

Անգլիոյ ընտրութիւնները գալ տարի

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի խորհրդարանական աշխատակիցը կը գրէ թէ կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ Երեսփ. Ժողովին ներկայ նստաշրջանը յետաձգել մինչեւ 1929ի Յունիսը եւ նոր ընտրութիւնները կատարել գալ տարի Յուլիսին:

Զինուորական նոր օրէնքը Ծերակոյտին առջեւ

Զինուորական նոր օրէնքը, որուն շուրջ այնքան վիճաբանութիւններ կատարուեցան անցած տարի Երեսփ. Ժողովին մէջ, ներկայիս սկսած է քննուիլ Ծերակոյտին առջեւ: Բանակի Յանձնաժողովին տեղեկաբեր Ալպէռ Լըպրէօն բացատրեց թէ անհրաժեշտ է խաղաղութեան ժամանակ իսկ պատրաստել մարդկային եւ նիւթական աղբիւրներու օգտագործումը: Արտասահմանի մէջ բռնածին պէս այս ծրագիրը զինուորական ձեռնարկ մը չէ՝ այլ պարզ նախազգուշութիւն մը: Ֆրանսա պէտք ունի երաշխաւորելու իր ապահովութիւնը, եւ խաղաղութիւն ունենալու համար պէտք է անկարելի դարձնել պատերազմը: Խնդիրը երկրի պաշտպանողական կազմակերպութեան մասին է: Ծրագիրը համապատասխան է ազատ ապրիլ եւ ազատ մնալ ուզող ժողովուրդի մը բաղձանքներուն:

Ժիւսթէն կոտար եւ Ռէպէրթի եւս ի նպաստ ծրագրին խօսեցան: Ընկերվարականներուն կողմէ Վուալէն քննադատեց ծրագիրը: Ֆրանսուա Սէն-Մօր պահանջեց որ օրինական սահման մը դրուի կիներու զօրաշարժին, որովհետեւ, ըսաւ, անհանդուրժելի պիտի ըլլար, եթէ պատերազմի ճակատ գացող զինուորը վախնար թէ կինը իր ընտանեկան յարկէն կամայականօրէն պիտի խլուի՝ իր բացակայութեան:

Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին:

Լէոն Տօտէ պիտի վերադառնա՞յ

Յառաջիկայ Չորեքշաբթի Փետր. 15ին արքայական բժիշկները հացկերոյթ մը պիտի տան Փալէ-տ'Օրլէանի մէջ: Այս հացկերոյթին նախագահելու հրաւիրուած է «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի խմբագրապետ Լէոն Տօտէ, որ ինչպէս կը յիշուի,՝ Սանթէի բանտէն փախչելէն ի վեր Պելճիքա կը գտնուի: Նկատելով որ իր ներկայ անբնականոն վիճակը չի կրնար աւելի երկար տեւել, արքայականներու պետը որոշած է Ֆրանսա վերադառնալ եւ թոյլ տալ որ ոստիկանները ձերբակալեն ու բանտ տանին զինք:

Ցարին աղջի՞կը Նիւ-Եորքի մէջ

Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն թէ Ռուսիոյ «Նիքոլա ցարին աղջիկը», որ ողջ մնացած էր, ծպտուած վիճակի մէջ «Պէրէնկարիա» շոգենաւով հասած է Նիւ-Եորքի նաւահանգիստը: Տիկին Անաստասիա Թիրաքովսքի, բուն անունով մեծ դքսուհի Անաստասիա Նիքոլայէվնա, պիտի ընդունուի նախկին ռուս իշխանուհիի մը կողմէ, որ կ'աշխատէր յաջողցնել դքսուհիին մուտքը Ամերիկա: Ռուս արքայական տան բժիշկը, Պոթքին, պիտի ճանաչէ աղջիկը, որ ռուսական սահմանէն Ռումանիա անցած ատեն վէրքեր ստացած է եւ ֆիզիքապէս տկար:

Լեհ ընկերվարականներու ձերբակալութիւնը

Լեհաստանի մէջ ձերբակալուած են բազմաթիւ ընկերվարականներ, մեծ մասը թեկնածու երեսփոխաններ: Անոնց մէջ է նաեւ լեհ ընկերվարականներու պետը, տոքթ. Տրոպնէր. որ ձերբակալուած է Պրոմպէրկի մէջ, այն ամբաստանութեամբ թէ ճառ մը խօսելով մատնութիւններ ըրած է: Կուսակցութիւնը հիմա գրեթէ գրկուած է իր պետերէն:

18 ընկերվարականներ Վիլնայի մէջ, եւ բազմաթիւ ուրիշներ Լէմպէրկի մէջ ձերբակալուեցան եւ բանտ դրուեցան, այն ամբաստանութեամբ թէ դաւադրած են կառավարութեան դէմ:

ԿԱՎՌՕՇԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆԴԻՄԱԿ

25 փետրուար շաբաթ գիշեր ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտուն 5.30 Salle d'Horticultureի սրահը, (84 Rue de Grenelle, N. S.: Rue du Bac)

Օրքէսթր եւ ճազ, հայկական եւ կովկասեան պարեր, Արեւելեան պարուհի Սէնիհա հանըմ՝ իր պարերուն եւ երգերուն մէջ, Ինճէ-սազ՝ մինչեւ լոյս, Թառիստ Աբգար իր թառով, ռուսական պարեր, չորս մրցանակ՝ լաւագոյն ծպտուածներուն, Գոթիլիօն եւ սէրբանթէն՝ ծրի, ֆօթօ Ֆէպիւս՝ իր լուսանկարի գործիքներով, պիւֆէ Ֆլօրիա:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կանխօրօք կը ծախուին «Կավռօշ»ի մօտ (208bis Rue Lafayette), Պ. Տրդատ Նշանեանի (48 Rue Mr. Le Prince) և Restaurant Floriaի մօտ, իսկ պարահանդէսին օրը՝ ցերեկուան ժամը 2.30էն սկսեալ պարասրահին կիշէն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դատեմի Լուս. Ուսումն. Ընկերութեան մասնաճիւղին կողմէ

3 մարտ շբ. գիշեր ժամը 8ին, էմիլ Զոլայի սրահը, 127-129 rue Boileau

կը բեմադրուի Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ԿՈՌՆԱԿ»ը

եւ «ՍԱՏԱՆԱՆ» (Զաւեշտ 2 արար)

Կը խնդրուի Լիոնահայ կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ղեկավարութեամբ՝ Ե. ԹՕԼԱՅԵԱՆԻ եւ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

պիտի ներկայացնէ ՊԷՌՆՇԹԱՅՆԻ ՍԱՄՍՈՆը

Մանրամասնութիւնները եւ թուականը մօտ օրէն կը մասնակցի ամբողջ խումբը

ՕՐ. ԹԷՈՊԻՍՏԷ ՔԵԱԹԻՊԵԱՆ

ԵՒ

ԿԱՐՕ ՕՀԱՆԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Ցէսին 29 Յունուար 1928

Հ. Յ. Դ.

Պուա-Քոլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկեր Վ. Փափազեանի բնակարանը, 10bis Rue des Trois Champtiers. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է անդամատետրերը միասին բերել:

Ալֆօրվիլի «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Ընկերներ եւ համակիրներ կը հրաւիրուին: Ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի անդամները:

Գոյամարտ խումբի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռօնիի Ա. խումբը Կիրակի օր կը մրցի U. S. Sevranի Ա. խումբին դէմ. հաւաքավայր ժամը ճիշտ 1ին Gare du Nord:

Իսկ Ռօնիի Բ. խումբը կը մրցի E. S. Colombeի 4րդ խումբին դէմ, հաւաքավայր ժամը 12ին, Métro Porte de Clichy.

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. միութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 161՝ գրպանի ժամացոյց, 217՝ փողկապ, 214՝ բաշքօլ, 178՝ շիշ մը քօլոնիա: Ստանալու համար դիմել՝ անձամբ կամ նամակով Պ. Մովսէս Պետրոսեանի, 18 Rue Wilson, St. Chamond, (Loire).

Ա. Գաբուճեան (Եգիպտոս), Յ. Գաբուճեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գ. Գաբուճեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Յ. Գասաբճեան եւ որդի (Կ. Պոլիս) իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրեցեալ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԳԱԲՈՒՃԵԱՆԻ

տխուր մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՅԱՌԴԳՈՂԻ գրական երեկոն, այսօր Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլորիա: Պ. Լեւոն Բաշալեան կը դասախօսէ «Ըստանաւոր գրելու արուեստը» նիւթին մասին: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սիվրի-Հիսարի (Գաղատիա) հայրենակցական միութեան մայր դիւանի եւ վարչական մարմնոյ է.-րդ շրջանի ընտրութեանց առթիւ անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 12 րիւ Նէկրէլ, Օթէլ տէ վուայեաժէօրի սրահին մէջ: Այս առթիւ կը հրաւիրուին ֆրանսաբնակ բոլոր հայրենակիցները, որ հաճին իրենց նիւթական եւ բարոյական մասնակցութիւնը բերել:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գոչ հիսար գիւղի Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին, 1 րիւ Ալէքսանդր: Օրակարգ. Հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցերու խորհրդակցութիւն: կը խնդրուի Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ:

ՀԱՃՆՈՅ Հայրենակց. միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 40 Rue de Belleville, (Métro Belleville) սրբճարանի վերնայարկը. խիստ կարեւոր օրակարգ, բոլոր Հաճընցիներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռօնի-սու-Պուաի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, 22 Ave. de la République, Rosnyի կայարանին դիմացի սրճարանին վերնայարկը:

ՍԱԿԱՐԱՆ

8 Փետրուար 1928

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆ.	
Սթերլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	45
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607	—
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	12	91
Թրք. ոսկի	» or	108	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	20
Լէվա 100 հատը	Léva	17	50
Տրախմի »	Drachme	33	—
Լիր »	» Lire	134	50
Պելժ. ֆրանք »	Belga	355	50
Զուից. »	Frc. Suisse	490	50
Լէյ 100 հատը	Ley	15	70
Ֆլորին	(Florin)	1025	75

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3225	—
»	II »	2035	—
»	III »	1790	—
Թուրքիոյ երկաթ.	Lots turcs	167	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
10
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1928
10 FÉVRIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 567
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՅՍ ԱԼ Կ'ԱՆՑՆԻ...»

Ի՜նչքան սրտառուչ էին իտալական «Իլ Բէսթօ տէլ Կարլինօ» թերթին թղթակցութեան վերջին տողերը։ («Յառաջ» 8 փետրուար)։

Թղթակիցը, որ Ջուլֆայէն կը գրէր, նկարագրելով ներկայ Հայաստանի չարն ու բարին, կը պատմէ.

— «Մասնաւորապէս մտաւորականները հալածանքի ենթակայ են։ վերջերս շատ մը ձերբակալութիւններ տեղի ունեցած են։ Մամուլի ազատութիւն չկայ։ Ամէն ինչ հսկողութեան տակ է։ Կը վախնան։

«Բայց գիւղացիները, որ հարիւրին 95ը կը կազմեն, կը հեգնեն այս հալածանքները։

« — կ'անցնի, կ'ըսեն. շատ ենք տեսած։ Մեզի համար կարեւորը հողն է»։

«Եւ այս ըսած ատեն, խիստ ակնարկներով, երկու քայլ անդին, դէպի տաճկական սահմանը կը նայէին»։

— կ'անցնի՛. շատ ենք տեսած . . . »։

Փիլիսոփայութիւնը դարաւոր ժողովուրդի մը, որ ոչ յոգնիլ գիտէ, ոչ վհատիլ։

Կը քանդեն, — կը վերաշինէ։ Կը կոտորեն — նոր ընձիւղներ կ'արձակէ ու կը ծաղկի։ Հայրենի հողէն կը քշեն, — նոր բոյներ կը հաստատէ ի հաշիւ վաղուան, եւ առտու մը վերադառնալու ամուր հաւատքով։

Ի՞նչպէս կը յաւակնին արեւէ զրկել այս հաստարմատ, ինքնավստահ ուժը։

Հալածա՞նք, բռնութի՞ւն, պանդուխտի տառապա՞նք, — կ'անցնի. շատ ենք տեսած։

Այս թղթակցութեան յաջորդ օրը, երէկ, հրատարակեր էինք ուրիշ նամակ մը, հեռաւոր Պրազիլիայէն։

Սան-Փաւլոյի մէջ, երիտասարդներ քով քովի գալով, Միութիւն մը կազմեր եւ կառավարութեան վաւերացուցեր են։ Եռագոյնն ալ, իբրեւ ազգային դրօշ։

Դեկտեմբեր 11ին, դրօշի բացման հանդէս կը կատարուի։ Երիտասարդ մը պիտի արտասանէ Ակնունիի «Դէպի Երկիրը»։ Հազիւ բերանը բացած.

«Ամէն տեղ Հայը որոնում է ապաստան,
Բացի այն տեղից որ կոչւում է Հայաստան»

կը փղձկի եւ կը ստիպուի ընդհատել։ Խորապէս կը յուզուի նաեւ ներկայ բազմութիւնը։ Այրեր եւ կիներ բարձրաձայն կուլան...

Ու վերջապէս, երկու օր առաջ, հրատարակեցինք աշխատակիցի մը փաստացի պատմութիւնը, Ատրպատականի հերոսամարտի տասնամեակին առթիւ։

Օրհասական կռիւ մը, լման եօթը ամիս դէմ դիմաց՝ 20,000 քիւրտ-թուրք-թաթար եւ հազիւ 7500 Հայեր եւ Ասորիներ։ Եւ արդիւնքը՝ փրկութիւն տասնեակ հազարաւոր Հայերու եւ Ասորիներու, մէջն ըլլալով Վանի վերջին նահանջէն փախած 20,000 հայրենակիցները։

Ի՞նչ կը հետեւի այս պատկերներէն։

Այն որ, հակառակ բոլոր փոթորիկներուն, հայ ժողովուրդը ունի դժուար, բայց լուսաւոր ճամբայ մը։ Ունի ուխտ մը՝ այդ ճամբան կտրելու։ Հաստատելու իր հայրենիքը, ազատ և անկախ։

Այս պատկերներուն լրացուցիչն է նաեւ այն լեղապատառ կանչը, որ կը լսուի ամէն օր, աշխարհի բոլոր ծայրերէն, եւ մասնաւորապէս շքեղաշուք պողոտաներէն.

— Մինչեւ ե՞րբ այսպէս. հերի՛ք է հալինք ու փճանանք օտարութեան մէջ։

«Մինչեւ ե՞րբ այսպէս մեր վիզը ծռած օտարին նայինք»։

Ուղի գործարանի մը դժոխքէն կը հասնի այս ձայնը։ Եւ կը հասնի բոլոր գործարաններէն։

Առանց հողի եւ երդիքի, ճիտը ծուռ՝ օտարին առջեւ, կքած՝ ամէնէն ծանր բեռներուն տակ, իրիկունը մեծով-պզտիկով կծկուած՝ կեղտոտ հիւրանոցի մը ցուրտ սենեակին մէջ, մեր տարագիր հայրենակիցները աւելի սաստկութեամբ կը զգան մինակութիւնն ու զրկանքը։

Բայց նորէն, ո՛ղջ է իրենց հոգին, և ամուր՝ իրենց հաւատքը։

— Այս ալ կ'անցնի. շա՜տ ենք տեսած . . . ։

Անդին, հայ գիւղացին կը հեգնէ խորհրդային իշխանութեան ահն ու սարսափը, հալածանքներն ու բանտարկութիւնները, եւ, ամէն բանէ առաջ, «հողը» կը փնտռէ, աչքերն ուղղելով դէպի տաճկական սահմանը։

Սաղին, հայ բանւորը, երեսը մռոտ եւ ձեռքերը կարծրացած, «բացէք դուռները», կ'աղաղակէ, հազար լեզուներով։

Միեւնոյն ուխտին երկու արտայայտութիւնները։

Որովհետեւ, ի՞նչ բան պիտի արգիլէր անդին՝ յորձանքին առնուելու եւ համակերպելու, ասդին՝ միջավայրին հրապոյրներէն քշուելու եւ ձուլուելու, եթէ չըլլար այդ ուխտը, աւելի քան գիտակից եւ անսասան։

— Մեզի համար կարեւորը հողն է։

Եւ եթէ միայն այսքանը հասկնային եւ անոր հաժեմատ տաղաքականութիւն վարէին բանւորա-գիւղացիական միմոսները, որքան լայն իրաւունքներ պիտի ունենային այս ժողովուրդի շախտագիտութեան վրայ։

Բայց, ո՛ւր անոնք, եւ ո՛ւր այս ժողովուրդը, որ հեգնութեամբ կը նայի իրենց եւ՝ իշխանութեան եւ՝ «իմաստութեան» վրայ, ու կը մրմնջէ.

— Կ'անցնի՛. շատ ենք տեսած . . .

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Պոլսոյ «Ազդարար»ը խմբագրական մը նուիրելով հռչակաւոր «Հայաստանճի» Ե. Կարիկեանի անփառունակ վերադարձին, դիտել կուտայ (4 փետր.).

— «Հակառակ իրենց բարի սովորութեան, հայ պոլշեւիկները խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրին իրենց երէկուան մունետիկին, ու այսօրուան «քաղաքացի պուրժուա»յին։ Դրամատիրութեան նախակարապետ ծիծեռնակն էր որ կուգար, եւ պէտք էր գուրգուրալ անոր վրայ, կամ գոնէ չխրտչեցնել։ Եւ տուին հրաման, գործարան բանալու եւ աշխատելու։

Օրուան մարդն էր Կարիկեանը։ Մեքենաներ բերել տուաւ Եւրոպայէն, բաւական շատ դրամ ծախսեց, եւ արհեստանոցներ բացաւ հոս հոն։ Մերթ ընդ մերթ ալ գովասանքներ կը ստանար խորհրդային թերթերէ, իր չինարարական եռանդին ու օրինակելի ընթացքին համար։

Այսպէս անցաւ ամբողջ երկու տարի։ Բայց ահա, անսպասելի վայրկեանի մը, Կարիկեանը կը թողու ամէն բան, եւ «հանդերձ ընտանեօք» Եւրոպա կ'երթայ։ Եւ,— ինչ որ առանցքն է ամբողջ գործին, — այլ եւս չվերադառնալու վերջնական որոշումով։

Ընթացիկ լեզուով, գայթակղութիւն կ'ըսեն ասոր։ Պ. Կարիկեան, որուն ամէնէն աւելի կը պատշաճի «լեզուն ոսկոր չունի» խօսքը, ինչո՞ւ բերանը չի բանար, եւ քանի մը բառ բացատրութիւն չի տար։ Ի՞նչ անցաւ դարձաւ, որ այսպէս քչնոտ կը վերադառնայ, այնքան երկար խնամութենէ մը յետոյ։ Ճամբո՞ւ դրին զինքը, իր գործքին մէջ չտեսնելո՞վ այն ազգասիրութիւնը, որ այնքան առատօրէն կը ծորէր իր խօսքերէն. Թէ ի՞նք հեռացաւ, չկարենալով հաշտեցնել իր երէկի ըսածն ու քարոզածը, այսօրուան տեսածին հետ։»

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՇՐՋՈՒՆ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐ

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը պատրաստած է արհեստաւորներու եւ խանութպաններու շահատուրքը ցոյց տուող նոր ցանկ մը, որուն համաձայն, եկեղեցականներն ու եկեղեցիի պաշտօնեաներն ալ շրջուն արհեստաւորներու կարգը դասուած են։

Շրջուն արհեստաւոր նկատուածներէն ամէնէն աւելի շահողները ցոյց տրուած են յոյն եպիսկոպոսները եւ ամէնէն քիչն ալ նպարավաճառի աշկերտները։ Յոյն եպիսկոպոսներուն համար շահատուրքի հիմ նկատուած է օրական 1000—2500, իսկ նպարավաճառի աշկերտներուն ալ 25—50 ղրշ.։

Եկեղեցականներու եւ եկեղեցիի պաշտօնեաներուն համար հետեւեալ օրականները նկատի առնուած են.— Պատրիարքները (պաշ փափազ) 500—200, քահանաները 100—250, ժամավաճառները 200—250, ժամկոչները 200—75, լուսարարները 200—75, յոյն եպիսկոպոսները 2500—1000, հայ եպիսկոպոսները 500—200, տիրացուները 100—25 ղրշ.։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ թագաւորը Ֆրանսայի մէջ իր այցելութիւնը վերջացնելով, աղջի օր մեկնեցաւ Պրիւսէլ, ուր պիտի հիւրասիրուի Ալպէր թագաւորին կողմէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ամերիկեան տարեչափի նոր օրէնքը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Միացեալ Նահանգներու ներգաղթին վերաբերեալ նոր օրինագիծը Աշխատանքի Նախարարութեան հաւանութեամբ ներկայացուեցաւ Ծերակոյտին։

Այս օրինագիծին համաձայն, այսուհետեւ Անգլիայէն եւ հիւսիսային Իրլանտայէն տարեկան փոխանակ 34,007ի 73,039 հոգի պիտի մտնեն Ամերիկա, Ռուսիայէն՝ 2248ի տեղ 4784, Իտալիայէն 3845ի տեղ 6091։

Նոյնպէս փոքրիկ յաւելումներ կ'ըլլան Թուրքիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլաւիոյ, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Սպանիոյ, Հոլանտայի եւ Ֆինլանտայի տարեչափին վրայ։ Պիտի զեղչուին Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Մեքսիկայի, սկանտինաւեան երկիրներու եւ հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Իրլանտայի ազատ պետութեան տարեչափերը։

Յունաստանի հայ գաղթականները

Աթէնքի «Նոր Օր»էն. — Ներքին գործոց Նախարարութեան մէկ շրջաբերականին համաձայն, բոլոր օտարականները եւ կասկածելի հպատակութիւն ունեցողները պարտաւոր են ներկայանալ օտարականներու արձանագրութեան գրասենեակը եւ ստանալ համապատասխան թուղթեր։ Այս շրջաբերականը կը ջնջէ Հայերու համար նախապէս եղած բոլոր կարգադրութիւնները։ Նանսէնեան թուղթերը, որոնց համար հազարաւոր տրախմիներ տուաւ գաղթականութիւնը, ո՛չ մէկ արժէք կը ներկայացնեն այլ եւս։

Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներէն մին յայտարարեց թէ քաղաքապետական տոմարներու մէջ արձանագրուելու համար իրենց դիմող Հայերուն գոհացում չի տրուիր, որովհետեւ անոնք վաւերաթուղթեր չունին։ «Պէտք է ձեր Առաջնորդարանին տուած թուղթը վաւերացուի ձեր բնակած թաղին յոյն քահանային կողմէ, որմէ յետոյ կրնաք դիմել Քաղաքապետութեան»։

Կառավարութիւնը շրջաբերականով մը դրամատուներու, առեւտրական հաստատութիւններու, գործատեղիներու եւ զանազան ընկերութիւններու տնօրէնութեանց խստօրէն պատուիրած է հպատակութեան թուղթեր պահանջել իրենց պաշտօնեաներէն։ Անոնք որ պիտի չկրնան հպատակութեան թուղթ ցոյց տալ, պիտի արձակուին։ Քանի մը հաստատութիւններ թելադրած են իրենց հայ պաշտօնեաներուն հելլէնահպատակ ըլլալ։

Սելանիկի մէջ Հայերու արձանագրութիւնը սկսած է։ Հելլէն իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ կ'ուզեն հասկնալ Հայերու թիւը, զբաղումը եւայլն.։ Միւս գաղթավայրերու մէջ ազգային մարմիններուն բան չէ հաղորդուած։

Թուրքերը քրիստոնէացնելու համար

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ (1 Փետրուար).— Անցած շաբաթ Հալէպի բողոքական ամերիկեան գրավաճառատունէ մը պրոպագանդի պրօշիւրներ բաժնուած են քաղաքին մահմէտականներուն, զանոնք հրաւիրելով որ քրիստոնէութիւնը ընդունին իրենց հոգիի փրկութեան համար։ Ֆրանսական մարզպանի ներկայացուցիչ՝ Պ. Բէքլիս անմիջապէս ոստիկանութեան միջոցաւ հաւաքել տուաւ այս պրօշիւրները, եւ չրաժնուողներն ալ գրաւեց։ Հալէպի մահմէտականներուն անունով Գատըն եւ Միւֆթին ներկայացան Պ. Բէքլիսի եւ իրենց շնորհակալութիւնները յայտնեցին։

Սուրիոյ դահլիճը հրաժարած

Սուրիոյ պետութեան Նախագահ Ահմէտ Նամի պէյ հրաժարեցաւ իր դահլիճին հետ միասին։ Մօտերս Սահմանադիր ժողովի ընտրութիւն պիտի կատարուի՝ երկիրը վերջնական Սահմանադրութեամբ մը օժտելու համար, ու Ահմէտ Նամի յարմար նկատեց որ նոր մարդիկ վարեն ընտրութիւնները։

Շուտով պիտի կազմուի նոր դահլիճը, սակայն պետութեան նախագահի պաշտօնը թափուր պիտի մնայ՝ մինչեւ որոշ ատեն մը։

Ֆրանքօ-ամերիկեան դաշնագիրը

Ուաշինկթընի եւ Փարիզի մէջ միաժամանակ հրատարակուեցաւ բնագիրը այն դաշնագրին, որ Փետր. 6ին ստորագրուեցաւ Մ. Նահանգներու և Ֆրանսայի միջեւ։ Դաշնագիրը կը բաղկանայ նախաբանէ մը եւ չորս յօդուածներէ։

Նախաբանին մէջ երկու կողմերը կը դատապարտեն պատերազմը իբրեւ գործիք իրենց ազգային քաղաքականութեան։

Չորս յօդուածներու մէջ Ֆրանսա եւ Միացեալ Նահանգները կը համաձայնին որ բոլոր այն խնդիրները զորս կարելի չըլլար լուծել դիւանագիտական սովորական ճամբով, պիտի ներկայացուին Լահէյի Միայուն Իրաւարար Ատեանին եւ կամ ուրիշ դատարանի մը՝ երկուստեք հաւանութեամբ։ Երրորդ յօդուածին համաձայն, իրաւարարութեան չեն ենթարկուիր այն բոլոր հարցերը, որոնք կը վերաբերին դաշնագիր կողմերու ազգային դատարանին, կապ ունին երրորդ պետութեանց շահերուն հետ, կախում ունին Մընրոէի վարդապետութենէն կամ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

"ԱՆԻՄԱՍՏՈՒՆ ԵՒ ԱՆՔԱՂԱՔԱԳԻՏԱԿԱՆ,,

Անդրանիկի փառաշուք յուղարկաւորութիւնը եռագոյնով՝ կատղեցուցած է հռչակաւոր սողունը, որ հետեւեալ չնաշխարհիկ տողերը կը մրոտէ ռամկավար շաբաթաթերթին մէջ.

«Այդ դրօշակը երբ ստեղծուեցաւ՝ կուսակցական հանգամանք չունէր, ազգային դրօշակ էր եւ ընդունուեցաւ ամբողջ Հայ ժողովուրդէն, բայց այսօր Հայ ժողովուրդին ստուար մեծամասնութիւնը անիմաստուն եւ անքաղաքագիտական կը նկատէ զայն շարունակել իբր մեր ազգային դրօշակը գործածել։»

Երէկ երբ դաշնակցական իշխանութիւն կար, մեր հողմավար բանաստեղծը հազար երդում կ'ընէր յանուն այդ նուիրական եռագոյնին, — նախարարի կամ դեսպանի աթոռ յուսալով։ Այսօր երբ հովը տարբեր ուղղութեամբ կը փչէ, եռագոյնը կը դառնայ «կուսակցական»։

Ի՜նչ մեծ պատիւ դաշնակցութեան։

Երէկ փարիզի սրահներուն մէջ ովսաննա՜ կ'երգէր Մայիս 28ի Անկախութեան տօնին օրը, այսօր անպատկառօրէն կը գրէ. «Տարին 365 օր է, հայ ժողովուրդը եթէ ազգային տօն կ'ուզէ կրնայ տօնել այդ օրերուն բոլորը, բայց ո՛չ Մայիսի 28ը»։

Օր մը երբ փաշան ամսականը կտրեց, հազար հայհոյանք, իսկ յաջորդ օրը երբ լիաթոշակ «խորհրդական» կը կարգուէր Ազգ. Պատուիրակութեան, հազար քրծինք ու շողոքորթութիւն նոյն մարդու հասցէին։

Եւ այս դպիրը, որ մեծատուններու փշրանքներով ապրած է, որ դեռ երէկ «յոբելեան»ի պատրուակով հարիւր հազար ֆրանք քաշեց հայ ժողովուրդէն, ու այսօր նախարարական թոշակ ապահոված է բարեգործականէն, տարին քանի մը գովասանական թխելու համար, կը համարձակի՛ «Հայ ժողովրդին ստուար մեծամասնութեան» անունով խօսիլ։

Բայց ժողովրդին ստուար մեծամասնութիւնը շառաչուն ապտակը տուաւ անոր՝ Յունուար 29ին, երբ հազարներով հետեւեցաւ Անդրանիկի եռագոյնով ծածկուած դագաղին, եռագոյնի առաջնորդութեամբ։

«Անիմաստո՜ւն եւ անքաղաքագիտակա՜ն»։

Այդ «իմաստութիւն»ն ու «քաղաքագիտութիւն»ը մինչեւ այսօր ուրիշ օգուտ ունեցա՞ն, բացի... «լորձնաշուրթն փառաբանութենէ»։

ՀՐԱՆՏ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ

Լէնինկրատի Պետական Երաժշտանոցին ուսուցիչներէն Փրոֆ. Կուշնարեանի նախագահութեան տակ, նոյն քաղաքին մէջ, Մարտ ամսուան ընթացքին, պիտի տրուի չորս համերգ, բոլորն ալ նուիրուած հայ ժողովրդական երգին։

ԱԶՄԻՆ ԱՆԽԱՎԱՃԱՌ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն.— Ածխարարձ շոգենաւով մը Պէյրութի նաւահանգիստը հասաւ նախկին թուրք վալի Ազմին, սակայն չկրնալով ցամաք ելլել, «Անկօր» շոգենաւով Պոլիս մեկնեցաւ։

Ածխարարձ շոգենաւը դեռ նաւահանգիստ կը մնայ։ Մուսթաֆա Իզզէտին անունով մէկը Ազմիի կողմէ պաշտօն ստանձնեց իր ածուխներուն պարպումի գործողութեան հսկելու։

ԱՆՏԱՌԸ ԿԱՅԻՆ Է ՄՏԵՐ...

(ԱԽՏԱՎԱՐԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՆ)

Ա.

Թուրքիոյ նախկին ծովային գործավար Իհսան պէյը բանտն է։ Զայն ամբաստանելի աթոռի վրայ նստեցուցած են, պետական մարդու յատուկ ամէնէն հասարակ ու աղտոտ մեղքով, — նիւթական գեղծումի մեղադրանքով։

Այս լուրը Պոլսոյ մամուլին մէջ երեւցաւ Յունուար 10էն առջին։ Բայց ծովային գործավարին շուրջ ստեղծուած ներքին ու գաղտնի որոշումները աւելի հին են։ Զեղծումի խօսքը չկար դեռ, ո՛չ ալ ամբաստանուած էր Իհսան պէյը, երբ կարճ հեռագիր մը, շա՜տ առաջ, կը հաղորդէր Թուրքիոյ դահլիճի մէկ որոշումը, որով կը ջնջուէր Թուրքիոյ ծովային գործավարութիւնը։

Ու մինչ գործադրութեանը կը սպասուէր այդ որոշումին, ահա զեղծումի հարցը դրուեցաւ մէջտեղ։

Ու, դատի տակ է, այո՛, Թուրքիոյ մէջ, մինչեւ գործավարութեան (նախարարութիւն) աստիճանին հանուած անձ մը։

Բոլոր անոնց համար, որ Թուրքիան իր ներքին ու արտաքոր կողմերով շատ լաւ կը ճանչնան, անշուշտ անօրինակ երեւոյթ մը չէ պաշտօնեայի մը զեղծումի պարագան։

Բայց այս վերջինը, օրինակելի փաստ մը, ու արմատացած գիծ մըն է՝ ժողովուրդի մը, որ, իբրեւ հաւաքականութիւն ու պանգուած, կոչուած է ամէնէն իրական դերը կատարելու իր երկրին «պետական» գոյութեան ու տեւականութեանը մէջ։

Վասնզի, ո՛չ միայն ֆէսին ու հագուստին (արտաքինին) փոփոխումը բաւարար չէ՝ ամբողջին մէջ թանձրացած մոլեռանդութիւնները ջնջելու, այլ եւ, նոյն այդ փոփոխումին համար անօրինակ ու յանդուգն քայլեր առնող այսօրուան Թուրք մտաւորականութեան կողմէ փորձուած բոլոր արտաքին ժէսթերն ու եւրոպականացման ձեւերը, պէտք է իրենց հետ ունենան, նոյն մտաւորականութեան մօտ, ներքին, նկարագրի ու դաստիարակութեան հիմնական բարեփոխում մը։ Իսկ այդ բարեփոխումը, ո՛չ միայն ժամանակին կնիքը անպայման պէտք է կրած ըլլայ, այլ եւ, նոյնքան անհրաժեշտ է որ Թուրքիոյ՝ իբրեւ միջավայր՝ այժմու ընթացիկ ու առօրեայ պայմանները օժանդակեն այդ ներքին բարեփոխման։

Թուրքիան, որ ֆէսին տեղ «սիլինտրը» ու «ճիւպպէ»ին տեղ «ֆրաք» կամ «սմոքինկ»ը պարտադրեց իր մտաւորականութեան ու պաշտօնէութեան, կամ — եւրոպականացումը՝ շփոթելով «չարլսթոն»ին հետ — հանրային պարգացման ու բարձրացման ձեւանարկներու տեղ, հանրապետական նախագահներով ու կուսակալներով իջաւ պարահանդէս, խորհեցա՞ւ կամ կրցա՞ւ տալ այնպիսի բաւարարութիւն, որով իր պաշտօնէութիւնը, մտաւորականութիւնը, կամ ղեկավար տարրը կարենար իր «սեփական» միջոցներով ապրիլ այդ «բարեփոխուած» կեանքը։

Ո՛չ։

Ու երեւան եկաւ նոր չարիք մը։ Այս պարագան աւելի շեշտուեցաւ մանաւանդ, երբ արտաքին քաղաքականութեան մէջ փստաճութիւն չանելու միտումով, Թուրքիոյ վարիչները, ոչ միայն անոնց պէս խորհիլը, այլ և անոնց պէս ապրիլը պարտադիր ըրին իրենց բոլոր ստորադասներուն, ու քաղաքապետական պարզ պաշտօնեան անգամ ստիպուած եղաւ կուսակալին կամ քաղաքապետին ըսածները կրկնելէ զատ, անոր պէս ճագնիլ, ու հագուեցնել նաեւ իր կինը, կարենալ գնելու համար գայն «մեծաւորին» կնոջը հետ միեւնոյն սրահին մէջ...։

Անշուշտ, հեռուէն դիտողին ու երեւոյթէն դատել ուզողին համար անարժէք ու անկարեւոր պարագայ է այս։ Հագեր են «ֆրաք» թէ բաճկոն, — կացութիւնը չի փոխուիր։

Եւ սակայն, եթէ այդ արտաքին մասերն ու կիրարկուած, պարտադրուած կամ ապրուած կեանքը՝ պիտի ստեղծէ ինք իր մէջ «նոր կենցաղ» մը, հետեւապէս նոր պահանջներ, նոր ընկերային հանրային վարք, ու նոր արգիլքներ, ապա ուրեմն նիւթապէս աղքատ եւ հանրային ընկերային կեանքի տեսակէտով յետամնաց Թուրքիոյ համար ստեղծուած այդ նոր պայմանները անխուսափելիօրէն պիտի ստեղծէին զեղծումի ընդհանրական ու անխուսափելի սիստէմ մը, որուն մէկ օղակն է Իհսան պէյ։

* *
*

Ու հիմա, այդ չարիքը ստեղծողները դատաւո՞րն են իրենց իսկ զոհին։

Ու մինչ, մի՛շտ երեւութապէս, կարծողներ կան թէ՝ պաշտօնեայ մը՝ (գործավար ըլլայ թէ հասարակ հարկահաւաք մը) նստած է, այսօր, ամբաստանելի աթոռին վրայ, իրականին մէջ Թուրք «բարեշրջուող» ու «բարեշրջող» մտաւորականութիւնն է որ դրուած է Նոր Թուրքիոյ պատմութեան առջեւ, ներքին ու անխուսափելի հաշուետուութեան մը։

Ճիշդ է, ըմէթն ու իր շուրջիննները պիտի դատապարտեն մարդ մը եւս։ Պիտի սպաննեն զայն նիւթապէս ու բարոյապէս։ Արդէն համբաւաւոր Եօնուս Նատինները իրենց տեղեկագրերով կանխագգացուցին սնեակներու չորս պատերուն մէջ Իհսան պէյի մասին նախապէս տրուած որոշումները։ (Որքա՜ն խօսուն են, ներքին ախտերու տեսակէտէն, Իհսան պէյի եւ ըմէթ փաշայի եղբօր դիմումի եւ մերժումի պատմութիւնները։ Օտար ընկերութեան հետ պայմանագրութեան կնքումէն յետոյ խնդրին մէջտեղ հանուիլը։ Մասնաւորապէս ըմէթ փաշայի խստութիւնը։ Ղազիի անունին յեղյեղումը՝ դատապարտելին կողմէ եւայլն)։

Բայց դատավճիռը պիտի չորուի։ Իսկական որոշումը, — եղբայրակցութիւնն ու արդիւնքը, — պիտի մնան դեռ անորոշ։ Իհսանները պիտի գան, պիտի գործեն, անվե՜րջ զեղծումներ ստիպուած պիտի ըլլան ընել, պիտի դատուին, պիտի դատապարտուին ու մի՛շտ պիտի սպաննուին բարոյապէս ու նիւթապէս, բայց դատը պիտի չվերջանայ։

Վասնզի, այսօրուան դատախազը՝ իրական դատախազը չէ, այսօրուան ամբաստանողը իրական ամբաստանողը չէ, ու այսօրուան մեղադրեալը ո՛չ միակ, ո՛չ ալ իրական մեղադրեալը։

Ու երկրի մը համար ի՜նչ ողբերգութիւն է որ նո՛յն տարրը՝ իր մէկ մասով մեղադրեալ է, իր միւս մասով՝ դատախազ։ Եւ մինչ այդ մասերէն առջինը կը դատապարտէ երկրորդը՝ երրորդին հաշուոյն, իրականին մէջ, այդ տարրը, իր ամբողջութեամբ, ինքն իսկ է ստեղծիչն ու զոհը միանգամայն այն պայմաններուն, այն յեղյեղուկ, անխարիսխ, զեղծ ու առանց ստորաձանուորումի կամ ժամանակի «վերելք»ներ փորձող յիմար ձգտումին, որուն իսկական ու ճշմարիտ դատավճիռը պիտի տայ պետական Թուրքիոյ նորագոյն պատմութիւնը։

Ու այս պայմաններուն մէջ ո՛չ անակնկալ, ո՛չ ալ անբացատրելի պէտք է նկատել որ Էնկիւրիի վաւուլը այս քանի մը ամսուան ընթացքին յաջորդաբար ու մէկը միւսին ետեւէն մեծ ու «ծալքեր երեւան հանող» կամ «կարգ մը երեսփոխաններու մասնակցութիւնը մատնող» զեղծումներէ խօսեցաւ, — բէժին մէջ, երեսփոխանական ժողովի սնտուկի հաշիւներուն մէջ, Իզմիրի մէջ, Պոլսոյ մէջ...։

Ամէն տեղ, այո՛։ Ու միաժամանակ։

Նո՛յն պայմանները՝ նո՛յն դաստիարակութիւնը։ Նո՛յն տարրը։ Ու նո՛յն ախտը։

Կը բուժուի՞ ժողովով ու դատով։ Ո՛չ։ Գաղափարի հակառակութի՞ւն կայ, — կը սեղմես բռունցքդ, կը կանգնեցնես կախաղանները, ու կը բարձրացնես սպիտակ շապիկաւորները՝ առանց աջ ու ձախ նայելու։

Բայց ախտը, երբ տիրող կացութեան ու անճարակ ոստումի մը արդիւնք է, չի ճանչնար կողմեր։ Ընդհակառակն։ Ըստ ունելապէս այդ ախտին կ'ենթարկուին անոնք որ այսօրուան իշխանութեան կողմնակիցներ են, պաշտօնի են անցած ու առիթներ պիտի ունենան՝ ծովային նախարարութիւնը, բէժին, քաղաքապետութիւնը կամ երեսփոխանական ժողովի (նոյնի՜սկ երեսփոխանական ժողովի) սնտուկը կողոպտելու...։

Բայց այս դատը ունի, այլապէս հետաքրքրական կողմեր։

Վ.ԱՀՐԻՃ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՍՈՒԼԹԱՆԱՊԱՏ, 20 Յունուար

Կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչը Թեհրանէն հասած հրահանգի մը համաձայն, կը ստիպէր կամ գործադրել նոր ծրագիրը ազգային դպրոցի մէջ, այսինքն Ա.— Զ. դասարաններու բոլոր առարկաները (հայերէնի եւ կրօնի դասերէն զատ) աւանդել պարսկերէն, եւ կամ փակել դպրոցը։

Մեր Թեմակալ Մեսրոպ արք. Թեհրանէն գրած լաւատես նամակէն յետոյ տարօրինակ անակնկալ մը եղաւ այս պահանջը մեր դպրոցի հոգաբարձութեան համար։ Արքեպիսկոպոսը կը յայտնէր թէ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ եւ թէ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ Թեհրանի մէջ, ուստի կ'երթայ Հնդկաստան։

Ինչպէս կ'երեւայ, առաջնորդը գէշ հոտ առած ըլլալով շտապեր է հեռանալ Թեհրանէն։ Անոր մեկնումէն յետոյ, Թեհրանի համայնական վարչութեան երեք անդամները ինքնագլուխ բանակցութիւններ կը վարեն կրթական նախարարութեան հետ եւ զիջումէ զիջում երթալով, ըստ վերջին լուրերու, կը համաձայնին 91 դաս պարսկերէն եւ 85 դաս հայերէն (ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, ռուսերէնի հետ) աւանդել պարսկահայ դպրոցներու մէջ։ Ուրիշ խօսքով, մեր դրամով պահուած դպրոցներու մէջ հայ մանուկները պիտի պարսկացնենք, մեր ձեռքով պիտի ձուլենք։ Գաւառը անմիջապէս բողոքից կեդրոնը նստած քանի մը բախտախնդիրներու այս հակազգային քայլին դէմ։ Մեր դպրոցի հոգաբարձութիւնը կրցաւ համոզել նախարարութեան տեղւոյս ներկայացուցիչը եւ փրկել դպրոցը փակուելու վտանգէն, առանց զիջումներու, մինչեւ որ Թեհրանէն նոր հրահանգ հասնի։ Յետոյ հեռագրով բժիշկ Վ. Յովհաննիսեանը նշանակեց ներկայացուցիչ։ Եթէ ուրիշ շրջաններ ալ ներկայացուցիչներ նշանակած կամ ուղարկած ըլլան, պիտի կրնան սանձել Թեհրանի հայ ինքնագլուխները, որոնք յայտնի չէ թէ բարոյական իրաւական ո՛ր օրէնքով կ'ուզեն իրենց քմահաճոյքին համաձայն լուծել ամբողջ պարսկահայութեան պատկանող այսքան ծանրակշիռ հարց մը։ Գաւառը պէտք է արթնցնէ այս մարդիկը, այլապէս տխրահռչակ Յ. Միրզայեանի վերջին խաղը չպիտի հանդիսանայ ազգային շահերու այս գռեհիկ վաճառումը, ինքզինքը թունդ պարսիկ ցոյց տալով պետական նոր պաշտօն ձեռք բերելու համար։ Մեր հոգաբարձութեան շիտակ դիրքը վեր է ամէն գովեստէ։ Բոլորը հաւատացած են թէ մինչեւ վերջ պիտի պաշտպանէ մեր դպրոցի շահերը։ Արդէն կառավարութիւնը սկզբունքով ընդունած է զիջումներ ընել հայ դպրոցներուն։

Վերջին պահուն իմացայ, որ Յ. Միրզայեան եւ իր երկու գործակիցները արժանացեր են Թեհրանի եւ գաւառներու հայութեան ընդհանուր զզուանքին, իրենց հակազգային քայլին համար։

Նոր ծրագիրը յղացող կրթական նախարար Թադայօնը Յունուար 8ին հեռացուած է նախարարական կազմէն, իր պաշտօնակիցները համաձայն չըլլալով իրեն հետ։

Կ'ըսուի թէ Շահն ալ երես դարձուցած է։

.ԵՆԳԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

"LA LUMIÈRE PAR LES RÊVES"

Գրեց՝ Գրիմիթէլ. Հրատ. Lib. des Sciences psychiques, 42, Rue St. Jacques.

Փոքրիկ հատոր մը՝ որ կուգայ մեծ ու խորախորհուրդ հարց մը յուզել։ Այս նիւթին շուրջը եթէ բոլոր հետախոյզ եւ լուսաւոր ամենազգի մտքերը զեկերած են՝ զանգաղ բայց նշանակելի նուաճումներով, մեր մէջ հազիւ գտնուած են քանի մը հարցասէր եւ անհանգիստ հոգիներ, հետեւելու համար այդ որոնումներուն։

Հետախոյզ միտք մը նոյնպէս Պ. Գ. Թէլլալեան (Գրիմիթէլ), որ գնահատելի փորձ մը կ'ընէ երազներու — հետեւաբար և կեանքին — այնքան գրաւիչ որքան խորհրդաւոր յայտնութիւններու բացատրութեան, հրատարակելով իր կարճ բայց համոզիչ ուսումնասիրութիւնը։

Երա՜զը, մեր երկրորդ կեանքը, անծանօ՛թը, որ ծանօթէն, ամենօրեայ եւ բաց աչքերով ապրուածէն աւելի շահեկան եւ նշանակելի է։ Երա՛զը, յաջորդական կեանքերու ամենօրեայ պատգամաւոր, գերբերկրային սահմանաւորումներու գիտակից միջնորդ եւ ազդարար։ Երա՛զը, գաղտնախորհուրդ եւ անիմանալի լինելութիւններուն վրայ ամէն գիշեր բացուող մոգական պատուհան, ուրկէ անգիտակցաբար ականատես կ'ըլլանք անսահմանութեան անըմբռնելի հորիզոններէն գալիքներուն...

Երազը շատերուն համար անիմաստ եւ անարժէք երեւոյթ մըն է։ Ամբոխը գրեթէ կարծիք չունի անոր մասին։ Քիչ շատ զարգացած՝ եւ երբեմն նոյնիսկ գիտական համբաւ վայելողներու համար՝ ան ստամոքսի խանգարումի կամ օրուան մտահոգութիւններուն շարունակութիւնը կազմող երեւոյթ մըն է։

Նաև քիչեր — նոյնիսկ պատմական շրջաններուն — կրցած և գիտցած են այդ տեսիլքներուն էութեան թափանցել, անոր ճշմարտագրական յատկանիշը ստուգել — փաստերու հիման վրայ —, եւ հիմը դնել գիտութեան մը, որ աստղագիտութեան հետ՝ միակն է արժանի, մտածող ուղեղի մը և ճախրող հոգիի մը բովանդակ գործունէութիւնը գրաւելու, իր մարդկային ճակատագրին վրայ ունեցած անյեղլի, անխուսափելի և պարտադրական նկարագրով։

Պ. Գրիմիթէլ՝ հետեւելով մեծանուն ռահվիրաներու, Փլամարիոններու, Ռիշէներու, Փոթ. թիւններու օրինակին, գնահատելի լուսաբանութիւններ կը բերէ (ինչո՞ւ ֆրանսերէն սակայն) նոյնիսկ անձնական օրինակներով, ապացուցանելով որ երազները խորհրդանշանական պատկերներ են, որոնք մեր կեանքին գալիք պատահարները կը յատկանշեն եւ կը քողազերծեն՝ անշուշտ այդ պատկերներուն նշանակութիւնը ըմբռնողին։

Երազներուն բոլոր ձեւերը եւ երեւոյթները անշուշտ կարելի չէ մտցնել նախագուշակիչ դասակարգին մէջ։ Պատահական տպաւորութիւններու կամ ցանկութիւններու եւ մտահոգութիւններու արդիւնք համարուող երազներու գոյութիւնը կարելի չէ ուրանալ, բայց անոնց քով, և անոնցմէ շատ տարբեր նկարագրով երազներն են, որոնք կը հիմնաւորեն այն հաւատամքը, թէ կեանքին խորհուրդը, անոր տիրապետելու եւ այդ կեանքը վարելու մեր կարծեցեալ կարողութիւնը եւ ձեռնհասութիւնը կը խուսափին մենէ, թէ մենք ճակատագրականօրէն — Արեւելքի մեծ եւ իմաստուն փիլիսոփայութեան ճիշդ դաւանանքը — ստիպուած ենք կրել այն բո՜լորը՝ ինչ նախասահմանուած է արդէն, կատարել այն շարժումները եւ ըսել այն խօսքերը՝ ինչ որոշուած է արդէն, այն խաբուսիկ եւ սխալ կարծիքը տալով մեզի թէ մենք ենք այդ որոշումները կայացնողը, թէ մեր վճռականութիւնն է որ կը դասաւորէ մեր կեանքը, որ մենք մեր կեանքին, ճակատագրին տէրն ենք...

Պ. Գրիմիթէլի հատորիկը կը պարունակէ բաւականաչափ օրինակներ, մասնանշելու եւ փաստելու համար այդ սխալ ըմբռնումը, որուն ջատագովներէն մէկը եղած է Ֆրոյտ, եւ որուն գաղափարներու հերքումին մասնաւոր բաժին մը յատկացուած է Պ. Գրիմիթէլի հատորին մէջ։

Տիպար օրինակ մը կ'առնեմ։

Ֆրոյտ կը յայտարարէ թէ երազի մը բացատրութիւնը կարելի է գտնել ցանկութեան մը մէջ։ Ի՞նչպէս բացատրել ուրեմն — կը գրէ Գրիմիթէլ — այն նախագուշակող երազները, որոնք հօր կամ մօր մահը կամ արկած մը կը յայտնեն։ Կը ցանկա՞նք այդ պատահարները։

Եւ հեղինակին միւս առարկութիւնները ոչ նուազ կտրուկ եւ տրամաբանական են։

Իր բերած փաստերը — իր մեծ նախորդներուն տուածներէն յետոյ — կուգան հաստատել որ՝ հեռաւոր եւ գալիք պատահարները արդէն կ'երեւան երազներու միջոցաւ, ինչպէս Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ գտնուող երկաթուղիին կայարանները։ Ասոնք գոյութիւն ունին արդէն, եւ կեանքի կառախումբը հետզհետէ կ'անցնի անոնց առջեւէն։ Կան հոգիներ՝ որոնք գալիք կայարանին անունը կը կարդան արդէն հեռուէն։ Մինչդեռ ամբոխը կը սպասէ կայարան հասնելու, ստուգելու համար անոր գոյութիւնը։ Ահա յստակատեսներուն և միւսներուն միջեւ եղած տարբերութիւնը։

Եւ կը ստիպուինք ընդունիլ Պ. Գրիմիթէլի հետ որ, «ուրեմն չկայ ո՛չ անցեալ, ո՛չ ներկայ, ո՛չ ապագայ, մէկ ժամանակ միայն կայ»։

Անշուշտ այս հաւատամքը եւ նոր գիտութիւնը անծայրածիր յեղաշրջումներ կը բերեն իրենց հետ մարդկային ընկերութեան բարոյական եւ նիւթական ըմբռնումներուն եւ կարգ ու սարքին մէջ։

Դժկամակութիւններու ապա- ...ւել բնական է, եւ սակայն ... մարտութիւնը կ'առաջ...

Պ. Գրիմիթէլի հատոր... մուած է ամփոփ տրամա... թեամբ եւ հասկանալի ֆր... բէնով։ (Քանի մը սխալ... շուշտ անուշադրութեան... գիտնք, ինչպէս եկեղե... մոմին bougie թարգման... cierge-ի փոխարէն, եւն.)

Հատորին մէջ կայ ... րու խորհրդանշաններուն ... տրութիւնը, որոնք ... ժամանակ եւ ամէն տեղ ... նոյն գաղափարը կը խո... նշեն — հեղինակին ... կա...

Այդ կարծիքը ամբո... չեմ բաժներ։ Միջազգա... համաշխարհային գիտ... ուսումնասիրութիւնները ... թոտիկ նկատողութիւնն... այն — երկար տարիներու ... եւ խմբուած ու կեդրոնա... րող մարմինի մը տրամ... թեան տակ, պիտի կրնա... տալ — երկար բաղդատ... ներէ եւ ստուգումներէ ... երազներուն խորհրդան... կարգադրելու անհրաժեշտ... նարանը։

Այդ ապագայ եւ հակ... խատանքին Պ. Գրիմիթէ... կը բերէ իր համեստ ... համոզուած ու անվախ... ժումով մը։

ՀՐ. ԱԼ...

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՄԱՐ... ԱՐԴԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ Ա...

Մարդկային մարմի... կան մասեր, զորս եթէ ... ու նետենք, մարմինը չի ... դարձեալ, ու կը շա... մտածել, զգալ ու ապրի...

Այժմ, ցոյց տալու ... այդ ոչ-կենսական մաս... սին կարենք զանոնք ... նենք մարդկային մարմ...

Նախ կարենք թեւերը ... ները։ Գիտէք, որ շատ... րին առանց թեւի եւ ... Զգայարանքներէն ալ ... զրկել մարդը։ Բազմաթի... զիկ խուլ են եւ կոյր, ... այնպէս կ'ապրին։

Մարդկային մարմ... կան գործարաններ, որ... առնց կորսնցուցած ե... պաշտօնը։ Կուրաղին ... հիմա, նոյնպէս նշագ... տամիները, իմաստութե... ները։ Անոնք անհրաժ... նախամարդուն, սակայ... քաղքենութեան զարգա... թացքին կորսնցուցած ... կարեւորութիւնը։ Կարե... կուփ անոնցմէ, առ... ուելու։

Գիտէք թէ մեր մար... զոյգ գործարաններ կա... կու երիկամ, երկու թո... Ամբողջ մեր. մարմինը ... երկու մասի բաժնուա... դուք գիտէք նաեւ որ ... բոյժները յաճախ կը ... կը հանեն մէկ երիկամը ... եալ, թոքախտաւորն... շնչեն մէկ թոքով։ Ա... կան ակռաները կրնա... րինել բնականները ... ալ հիմա մեծ նշա... չունի։ Ստամոքսը ... տոպրակ մըն է։ Զե... բոյժները հանած են ... ստամոքս մը։ Արդէ... ները կ'ըսեն թէ ... մարսել առանց ստա... ղիքներն ալ կրնանք ... միայն թողունք վերի ... մասը, ուր կը հոսի ... մարսողական հիւթը ... այդ մասին կարելի ... Հաստ աղիքը բոլոր... լորդ է։ Ըսինք թէ ... կարելի է ապահովե... թիւնը, անշուշտ ձգե... փոքն ալ։ Թէեւ կարե... ուեստական խոչափո... շինել։ Սիրտը կարելի... Իսկ ուղեղը։ Շատ... կորսնցուցած են իր... կէսը, և ապրած են։

Ի՞նչ մնաց. — Ուղ... մը, սիրտը, ջիղ եւ եր... նրբաղիքին մէկ ... երիկամ, քանի մը գե...

Եւ սակայն, այսպէ... որքան անձեռնի ըլլայ... ծէ, կ'ուտէ, կը մարս... մէկ խօսքով կ'ապրի...

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ամերիկեան Նպաստամատոյցին Յունաստանի փոխ-տնօրէնը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է «Նոր Օր»ի.

Ներկայիս որբեր ունինք Սիրա, Աթէնք, Կ. Պոլիս, Սօֆիա, Գահիրէ, Եգիպտոս, Մարսէյլ, որոնց համագումարը վեց հազար է, առանց հաշուելու Հայաստանի որբերը:

Յունաստանի շրջանին մէջ կ'ապրին 1575 որբեր, որոնց 1200ը Սիրա (ասոնց 680ը Հայեր են), 274ը Աթէնք Խլիսիա, 43ը Մաքրիխանի եւայլն:

Կ. Պոլսոյ մէջ ունինք 250 որբ-որբուհիներ, Մարսէյլ՝ 266, որոնցմէ 10 մանչ եւ 10 աղջիկ ֆրանսական բարձր. վարժարաններ կը յաճախեն Նպաստամատոյցի ծախքով:

Եգիպտոսի մէջ ունինք 334 չափահաս որբ-որբուհիներ, որոնց 160ը Աղեքսանդրիա եւ 174ը Գահիրէ կը գտնուին: Սօֆիայի մէջ ունինք 43 որբ-որբուհիներ, որոնք Ռուս են: Ասոնցմէ զատ 16 չափահաս որբեր Գոքինիա եւ 52 ալ Փիրէ կը գտնուին: Բաւական թիւով ալ յոյն չափահաս որբեր կան Աթէնքի եւ շրջաններուն մէջ: Այս բոլոր որբերուն համար (վեց հազար) ամիսը կը ծախսուի 31,000 տոլար:

Որբ-որբուհիները անհրաժեշտ հոգածութիւնը կը վայելեն որբանոցներուն մէջ: Առաւելապէս ուժ կը տրուի մայրենի լեզուին, ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, արհեստագիտութեան եւ ինքնատնտեսումի, որոնց շնորհիւ անոնք պիտի կարենան յաւագոյն դիրքեր ապահովել կեանքի մէջ: Արդէն շատ է թիւը անոնց՝ որոնք այս տեսակէտէն պատիւ կը բերեն թէ հայ ժողովուրդին եւ թէ Նպաստամատոյցին: Նպաստամատոյցը կը փափաքի հայ որբ-որբուհիները կեդրոնացնել Եգիպտոս, ուր, անոնց ասպարէզի եւ յաջողութեան գետինը շատ ընդարձակ է. Մ. Տէյվիտսըն այս տեսակէտէն շատ յուսադրիչ տեղեկութիւններ կուտայ:

Նպաստամատոյցը որբանոցի որբերուն չափ կը հետաքրքրուի նաեւ չափահաս որբ-որբուհիներով, որոնք հասակի բերումով շատ վտանգաւոր շրջան մը կը բոլորեն, եւ եթէ անհրաժեշտ խնամքը իր ատենին ուժգնօրէն եւ ճշգօրէն չտարուի, կրնան անդառնալիօրէն կորսուիլ:

ԱՐՀԵՍՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ 5ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ինչպէս ժամանակին, հռոմէական պատմութեան մէջ, կայսրերը սովորութիւն ունէին կրկէսներով զբօսցնել ու քնացնել ժողովուրդը, այժմ ալ կարմիր դրախտին մէջ, խորհրդային աւանդութիւն է տարին տասներկու ամիս համագումար գումարել զբօսցնելու համար ժողովուրդը: Խորհրդային բոլոր թերթերը ամէն օր լեցուն են անհամար ու նորանուն համագումարներու ժխորով: Մէկ պատգամաւորը կը դառնայ, միւսը կ'երթայ, թող վճարէ՛ ժողովուրդը: Երէկ Հայաստանի պրոլետ գրողներն էին, այսօր Արհեստակցական Միութիւններն են, որ համագումարի են կանչուած Երեւանի մէջ: Մտնենք այդ համագումարներէն ներս եւ ներկայացնենք տպաւորութիւնները:

Խորհրդ. Հայաստան (20 Յունուար) կը պատմէ թէ, երբ Վերստուգիչ Յանձնաժողովին կողմէ կը թելադրուի «պրոֆ. անդամի տւած տոկոսի 50 տոկոսը վերադարձնել իրեն», եւ այդ առթիւ «արձանագրութիւնները կատարել ու հասցնել տեղերը առնուազն մի շաբաթւայ ընթացքում», «մի ընկեր փախուստ է,— Չորս ամսւանը մէկ անգամից ենք ստանում»:

Այս զեկոյցէն յետոյ վիճաբանութեան խօսք կը տրուի 71 հոգիի.

— «Ընկերուհի Ալմաստին էլ գրեցէք ու փակեցէք ցանկը, կանչում է երկարահասակ մի պատգամաւոր»:

Նախ կը խօսի Դարալագեազի պատգամաւորը, որ ցաւ կը յայտնէ թէ «տեղկոմ, խմբկոմ գրաղւած են պրոֆ. անդամին պաշտպանելու, ստեղծւած է թղթի թագաւորութիւն, այնպիսի թղթի թագաւորութիւն, որի տակ կորել են թէ աշխատանքի օրէնսգիրքը եւ թէ միութիւնը»:

Ուրիշ պատգամաւոր մը.

— «Գնում ես Թիֆլիս, կապերատիւում ամէն բան կայ, այստեղ (Երեւան) չկայ: Միայն Թիֆլիսում չպէտք է լինի, այլ այստեղ էլ:

— Ո՞վ է ձեր տեղկոմը:

— Մեր տեղկոմը էն ա, որ ժուռնալում նկարւած էր, հիմի քնած խոմբում ա:

— Մեր բարսան աւելի հեռու է քան Մոսկւան, (ակնարկութիւն օրերու երկար «պոչ»ին):

Շատեր կը պահանջեն ակումբ, ընթերցարան, լսարան, բայց «չլինի՛ Փամբակ-Լոռու ակումբին նման, որ երկու հասարակ խանութներից բաղկացած մի ղափէխանէի տպաւորութիւն է թողնում»:

— Ներքնայարկում էլ տակառներ, հեգնում է մէկը:

— Ի՞նչ ունին Ղափանի հանքերուն բանւորները, երբ ոչ մի վայր չկայ, ուր գնայ, մի բան կարդայ, մի բան լսի, մի ներկայացում տեսնի, մի բէնով լուսաւորւի»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. պատանեկան Միութիւնը դասախօսական ժողովներ ունեցաւ Յունուար 19, 22, 27, 29ին, իր Գրադարան-Ընթերցարանի սրահին մէջ: Այս խրախուսիչ եւ ազգօգուտ դասախօսութիւններուն միշտ ներկայ գտնուեցան բաւական թիւով հայրենակիցներ, մեծ մասով գործարաններու իւղին, մուրին, ներկին մէջ աշխատող բանուորներ: Դասախօսութիւնները կը շօշափէին ազգային, ընկերային, քաղաքական եւ գրական նիւթեր:

Դասախօսներն էին Պ. Պ. Մ. Գույումճեան, փրոֆ. Ա. Գասպարեան, Մարսէյլի ազգային վարչութեան ատենապետ Լեւոն Մեսրոպ եւ ուրիշներ: Այս վերջինը իր սահուն բանախօսութեամբ ներկայացուց Քիւրտերու շարժումը եւ Հայերու դերը պարսիկ ազատագրական պայքարին մէջ, ուր փայլեցան Եփրեմ Խանը, աննման Նիկոլ Դումանները, արիասիրտ Քեռիները եւն.:

Ուրախ ենք, որ Հ. Յ. Դ. պատանեկան Միութիւնը յանձն առած է այս աշխատանքը, նոր սերունդը զարգացնելու եւ այլասերումէ փրկելու համար:

Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ 10.30, յետոյ կիրակի առաւօտները ժամը 10էն մինչեւ 11.30:

Մարսէյլի հայ քաղաքացիներ, մի զրկուիք այս լուրջ դասախօսութիւններէն: Ժամանակն է սորվելու եւ սթափելու: Գրադարանը ունի նաեւ գիրքեր, պարբերականներ եւ ամէն տեսակ թերթեր:

Ահա

ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՀՈԳԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 Փետր.— Կեդրոնէն հանրակառքով 20 վայրկեան հեռու՝ Camp Oddoի մօտ կը գտնուի իւղ, օճառ, եւ կարգ մը ուրիշ հեղուկներ արտադրող մեծ գործարան մը: Այս գործարանին մէջ ալ Հայեր կ'աշխատին, 10—12 ժամ աշխատանքի փոխարէն ստանալով 23.50 ֆր.: Գործարանին զանազան մասերուն մէջ կան նաեւ հերթով աշխատողներ, որոնք միեւնոյն օրականով կը վարձատրուին:

Ընդհանրապէս ամէնէն դժուար եւ յոգնեցուցիչ գործերը Հայերուն յատկացուած են, որոնք առաւօտէն մինչեւ իրիկուն չարաչար յոգնութեամբ 80—100 քիլօ ծանրութիւն կը փոխադրեն: Այս ճնշիչ գործին Իտալացի կամ ուրիշ ազգեր մէկ օր լման չեն աշխատիր, սակայն հայ բանուորը, ծանրաբեռնուած ընտանեկան հոգերով, ճարահատած կը համակերպի եւ կը ծիւրի դժոխային մեքենաներու առջեւ:

Գործարանին կարգ մը անիրաւ շէֆերը տակաւին դժգոհ՝ այսքան ծանր գործեր յանձնառող երկտասարդ հայ բանուորէն, առանց բանաւոր պատճառներու, կը ծեծեն եւ անարգական խօսքեր կը տեղացնեն:

Հայ բանուորը համբերելով այս տառապանքներուն կը հառաչէ. «Մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ մեր այս անտանելի կեանքը, հերիք է հալինք ու փճանանք օտարութեան մէջ, թող բանան հայրենիքի դուռները, որպէսզի երթանք հոն աշխատինք, եւ եթէ մեռնինք, գէթ մեր սեփական հողով ծածկուի մեր տառապած մարմինը: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս մեր վիզը ծռած օտարին նայինք:»

Լսող կա՞յ...

Մ. Թաշճեան

ՄԵՐ ԲԱՐՔԵՐԷՆ

ԼԻՈՆ, 5 Փետր.— Լը Սէկէն երկաթի գործարանին մէջ որ Լիոնի մօտ է, կ'աշխատին մօտ քառասուն հայ գործաւորներ: Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ թէեւ ուրիշներու նման խումբով դուրս չվտարեցին, սակայն ժամերու կրճատում եղաւ որ մինչեւ հիմա կը տեւէ:

Օրականները մասամբ գոհացուցիչ են:

Թէեւ հոս Թրքախօսութիւնը չի տիրապետեր, բայց Թրքավարի տեսարաններ յաճախադէպ են: Օրինակ, անցեալ օր երկու հայրենակիցներ փոքր կատակի մը հետեւանքով իրարու գլուխ պատռեցին գործարանի թունաւոր երկաթներով եւ հիմա ալ դատ ու դատաստան:

Պէտք է հակազդել Թրքախօսութեան եւ այս կարգի բարքերու: «Պէտք է կրկնել ու զարնել: Զարնե՛լ մուրճի պէս, մինչեւ որ ամէն քարացածներն ալ գնցուին», ինչպէս կ'ըսէր «Յառաջ» (1 Փետր. Թիւ 559):

Մ. Ղազարեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՉ ԿԱՆՈՒԽ.— Կարակալա (Հայաստան) գիւղէն Արաս Ալաքպար, 23 տարեկան, կ'ամուսնանայ Եսաման Աղաբէկին աղջկան հետ, որ 9 տարեկան է: Բժշկական քննութեամբ հաստատուեցաւ, որ աղջիկը արդէն կորսնցուցած է իր կուսութիւնը: Ոստիկանութիւնը հետապնդում կը կատարէ:

ՎԻԺԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.— Ամենէնի մէջ ոստիկանութիւնը երեւան հանեց կիները վիժեցնողներու ընկերութիւն մը: Շրջանին մէջ բազմաթիւ կիներ տղաձգութեան համար կը դիմէին այս ընկերութեան գործակալներուն: Լեհ աղջիկներ, որոնք խաբուելու եւ գլխէ ելլելու դժբախտութիւնը ունեցած էին, իրենց մեղքին պտուղը ոչնչացնելու համար կը դիմէին երեք կիներու, որոնք «մասնագէտ» էին:

Մատնութեան մը շնորհիւ չարաձեռները բակալուեցան:

ԲԱՑ ԿԻՆԸ.— Շափէլ փողոցէն, գիշեր ատեն, կին մը կ'անցնէր, ձեռքի պայուսակը փարթելէն գէս ու գէն: Բանուորուհի մըն էր ան, տիկին Մատըլէն:

Յանկարծ, դէմացէն, շուք մը երկնցաւ:

— Բարեւ քեզ, փիսի՛կ, ըսաւ մօտեցաւ:

Տիկին Մատըլէն բարեւը չառաւ, քիթը լոյսին տուաւ, ձեռքը փարթելէն: Բարեւն ինկաւ վար:

Անծանօթը հանեց ատրճանակը.

— Տո՛ւր քսակդ:

Տիկին Մատըլէն դարձաւ եւ, դէմքը ձգեց վար՝ ձեռքը փարթելէն: Ու փաթթուեցան իրարու: Տիկին Մատըլէն յաջողեցաւ զապել անծանօթը, կանչել ոստիկանները եւ աւազակը տանիլ ոստիկանատուն, ձեռքերը փարթելէն:

ՏՈՄՍԱԿԻ ԴՐԱՄ ՉՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.— Տըկիլէֆ, երիտասարդ տղայ, Վօքլիւզ կ'երթար շոգեկառքով: Տոմսակ չէր գնած: Ու երբ պաշտօնեան երեւցաւ, չկրցաւ խուսափիլ:

Փախուստի միակ միջոցն էր դուռը բանալ եւ ցատկել դուրս: Եւ սակայն շոգեկառքը կը սուրար: Տըկիլէֆ կարեւորութիւն չտուաւ: Ցատկեց:

Քիչ յետոյ ոստիկանները վերցուցին իր դիակը, որ կտոր կտոր եղած էր:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐԷՆ ՊԱՐԻԻ ՎԷՃԵՐԸ

Մարսէյլէն հայրենակից մը, Գրիգոր Շահնազարեանց, երկար ամբաստանագիր մը ղրկած է մեզի, բանաստեղծ Հրանտ Նազարեանցի դէմ, Պարիի «Նոր Արաքս» գիւղի ծանօթ խնդիրներուն առթիւ: Կ'ուզէ ապացուցանել թէ Պ. Նազարեանց զեղծումներ կը կատարէ, թէ ան է իր բանտարկութեան եւ սահմանէն վտարման պատասխանատուն, եւ կը պատմէ քրէական դաւադրութեան մը խնդիրը:

Իբրեւ նորութիւն եւ հանրային խնդիր, վերապահութեամբ կը հրատարակենք միայն հետեւեալ կէտերը, թէեւ մենք բոլորովին տարբեր բաներ իմացած ենք եկող-գացողներէ.—

«Բարիի գաղութը կը բաղկանայ այր եւ կին 60 հոգուց, գործի աշխատաւոր: 35ը այր եւ երեխայ հաշուելով, ուրեմն 25 կին բանուոր: Նրանք օրական 12 ժամ չարաչանչ աշխատում են, մէկ ժամուան ճամբայ էլ երթեւեկելով եւ հազիւ կարողանում են ապրել: Որպէս զի չկարողանան հեռանալ, իւրաքանչիւր բանուորի 2—3 ամսուան իրաւունքը չի վճարւում եւ կախակայւում է, ամէն շաբաթ երեկոյ զանազան պատրուակներով: Պէտք է տեսնել ամէն Շաբաթ օր այդ սրտաճմլիկ տեսարանը, երբ բանուորները մինչեւ գիշերուան ժամը 8—9 սպասելուց յետոյ, առանց փող ստանալու ձեռնունայն տուն են դառնում լալահառաչ: Չորս տարուան հոգեկան եւ ֆիզիքական մաշումից կին թէ այր 18ի է հասնում այժմու Թոքախտաւորների թիւը, բացի Թոքախտի չորս զոհերից որ տուել է գաղութը: Մանուկները դպրոց չունին եւ թափառում են փողոցները փոշիների մէջ:

«Ձենները, աշխատանոցին մէջ ջեռուցիչ ոչ մի միջոց չի դրուելու հետեւանքով, աշխատաւորութիւնը ցուրտէն սարսռալով ստիպուած է աշխատել, եւ այս պատճառով ամբողջ եղանակին մէջ բոլոր ժողովուրդը հիւանդութիւնից չի ազատւում»:

Իսկ ամբողջ գործին լուսաբանութեան համար, կը կարծենք թէ լաւագոյն ելքը այն է որ ժամ առաջ կատարուի Պ. Նազարեանցի պահանջած պաշտօնական քննութիւնը: Վերջերս Միլանոյի Ազգ. Վարչութիւնը հրապարակաւ հաւաստիքներ կուտար այս մասին, մեր թերթին միջոցաւ, բայց արդիւնքը մեզի անծանօթ կը մնայ:

Բոլորին ալ շահը կը պահանջէ երեւան հանել մեղաւորն ու անմեղը եւ միանգամ ընդ միշտ պարզել սոյն խնդիրը, որ քար գայթակղութեան դարձաւ:

ԿՈՉ

(Հ.Բ.Ը.Մ. Փարիզի Մասնաժողովէն)

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի տեղական Մասնաժողովս, հայ ժողովրդական Մեծ Հերոս՝ ողբացեալ Զօր. Անդրանիկի յուղարկաւորութեան առթիւ, կ'ընդունի փոխան ծաղկի նուիրատուութիւններ, զորս պիտի փափաքին ընել՝ հանգուցեալոյն յիշատակը յարգող ազգայիններ:

Այս առթիւ կը յայտարարենք թէ՝ 100 ֆր. եւ աւելի վճարող նուիրատուներուն, Մասնաժողովս պիտի տրամադրէ ողբացեալ Զօրավարին մեծադիր գեղակերտ դիմանկարը, զոր Ամերիկայի մէջ փորագրութեամբ պատրաստած է յայտնի արուեստագէտ մը՝ մեծ խնամքով եւ կատարեալ նմանութեամբ:

Փարիզի հայ գաղութը, որ առանց բացառութեան, յարգանքի ամենամեծ ցոյցը կատարեց իր սիրեցեալ անմահ հերոսին մահուան առթիւ, տարակոյս չկայ որ յարգանքի միեւնոյն զգացումներով տոգորուած, պիտի փութայ ունենալ օրինակ մը յիշեալ դիմանկարներէն՝ ընդմիշտ իր հետ պահելու համար՝ յիշատակը անձնանուէր անմահ Անդրանիկին:

(կնիք)

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Անցաւ երկաթին:

— Միացեալ-Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի մետաղագործները մեզմէ խլեցին երկաթի ու պողպատի շուկաները...: Մենք կորսնցուցինք Լոռէնի հանքային աւազանը. ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր ճարտարապետութիւնը, առանց երկու միլիառ թոնօ Լոռէնեան ստորերկրեայ հողին:

Քարիւղը:

— Միացեալ-Նահանգները տէրն է նաւթի մենաշնորհին... Արեւմուտքի մեծերը համաձայնած են Մուսուլի նաւթահորերուն տիրանալու համար. մեր մեքենաներուն համար մենք նաւթի պէտք ունինք, գիտէք ասիկա...

Մէկիկ մէկիկ կ'ապացուցանէր վերագրաւման իրաւունքը զանազան արտադրութեանց, եւ անոնց առաջ բերած առեւտուրին:

— Մենք ունինք լաւագոյն երկաթուղիները, կատարելագործուած մեքենաներով օժտուած գործարաններ, մեր նաւահանգիստները ամէնէն արդիականն են, մեր նաւատորմը ամէնէն արագն է, վերջապէս մենք մենաշնորհը ունինք քիմիական ճարտարարուեստին: Արդեօք Եւրոպայի մէջ մինակ մե՞նք է որ ստրուկը պիտի մնանք աշխարհագրական ճակատագրականութեան:

Թղթածրարով մարդը շարժում մը ըրաւ,— կը թուէր որ կ'ուզէր ընդգրկել ընդարձակ երկիրը, անոր մերկ կեղեւը՝ որ կը ծածկէ մարդկային իւրաքանչիւր խմբաւորումի վիճակած խոշոր գանձերը, եւ հեղուկ ճամբաները, ուր կը հոսին հակերն ու թոնօները:

— Ի վերջոյ ի՞նչ է ազգ մը, եզրակացուց ան... Այն գումարը որ գոյացած է հողի, ներքնահողի, գործարաններու ուժին, թոնօ-քիլոմեդրներու եւ գնդերային ուժի, այսինքն մարդկային աշխատանքի արդիւնքներէն... Այս բոլոր գործունէութիւնները կը նպաստեն՝ լեցնելու ոսկիի շտեմարանը, որ կը ներկայացնէ իւրաքանչիւր հանրային հարստութիւն.— պետական մարդիկը ազգային պետակին փոխանորդներն են միայն...

Ու դարձաւ նորին խորհրդաւոր բարձրութեան: Այս վերջինը կը մնար անշարժ:

— Արդա՞ր էր որ, ըստ անիկա, գերմանիա սնանկացման ու թշուառութեան դատապարտուած մնայ, եւ որուն արեւին տակը գրաւելիք տեղը կը չափեն իր վաթսուն միլիոն հոգիին վրայ:

Ձեռքը դրաւ արիւնոտ տեղեկագիրներուն վրայ եւ վերսկսելով իր աստուածաշնչական խօսակցութիւնը, աւելցուց.

— Ասիկա Յաւիտենականին կամեցած առաքելութիւնը չէ՛:

Ու վերակին դառնալով ըսաւ.

— Թի՛ւ 57, ձեր ջանքերուն շնորհիւ Ասիան արթնցած է, վաղը Ասիան ի վիճակի պիտի ըլլայ Բրիտանացիները նետելու իրենց կղզիին մէջ, յետոյ կարգը պիտի գայ Ափրիկէի, Ափրիկէն պիտի ձգէ լուծը... եւ այն ատեն պիտի տապալի Արեւմուտքի բարոյական ու նիւթական իշխանութիւնը ... Ահա՛ գործը: Եւ որպէսզի այս գործը իրականանայ, պէտք է որ Մեծն կայսրութիւնը վերածնի:

Բոլորը կրկնեցին.

— Այո՛, ահա՛ գործը...

Ու ամէնքը մէկ գոչեցին.

— Անկցի՛ գերման հանրապետութիւնը... Թո՛ղ կորչի՛ն դաւաճաններն ու ժողովրդավարները:

Գործը.— մանաւանդ այս բառը գիս սարսռացուց: Արդեօք ի՞նչ յեղաշրջում կը ծանուցանէր այդ բառը ժողովուրդներուն համար: Ատենօք, Փարիզէն առաջին անգամ անցնելու միջոցին՝ իշխան Վ. լոֆի ըրած յայտնութեանց շնորհիւ կրնայի երեւակայել շարունակութիւնը այն ոճիրներուն, որոնք կը գործուէին Արեւելքի գաղտնի ընկերութեանց գործը կազմող երկիրներու եւ ղեկավարներու դէմ:

Ամենուրեք խորհրդաւոր մարգոց հետքերը: Արի՛նը, ոսկի՛ն:

Պէտք է ետ նայիլ մինչեւ Ցար Աղեքսանդր Գ. որուն քէօլնցի քիմիագէտի մը ձեռքերուն կողմէ յամրօրէն թունաւորումը գիտէին Պետերսբուրգի պալատին մէջ: Ու պետական շահու նկատումներով լռեցին այս ոճիրին մասին: Աւելի վերջը, Գաղտնի ընկերութեանց ձեռքը՝ բոլոր ըմբոստ ուժերը փճացնելու նպատակը հետապնդելով, գաղտնօրէն կը զինէր սափրիչի համեստ աշկերտ մը՝ Իվան Վ.ուաշինը, որ կայսերական զբօսանաւը մտնելով կը հարուածէր Աղեքսանդր Գ.ի թոռը, Նիկոլա Բ.ի տղան, գահին միակ ժառանգորդը: Եւ երբ վէրքը կը խնամէին, աճարեկ բժիշկները նշմարեցին որ Վ.ուաշինի դանակը թունաւոր էր եւ տղուն փոխանցած էր ահաւոր եւ անբուժելի հիւանդութիւն մը. հիւանդութիւն մը որ յարձակեցաւ ուղեղի բջիջներուն վրայ...: Ռոմանոֆներու գահաժառանգը իշխելու անկարող կը դառնար. միամիտ սափրիչը կարծած էր որ ոչնչականներու հաշուոյն է որ կը գործէ, բայց Գաղտնի ընկերութիւնները այսպէսով Մեծն Պետրոսի հսկայ տիրապետութիւնը յառաջիկային համար կը յանձնէին Բերլինի ղեկավարներուն...:

(Շար.)

Թուրք-ամերիկեան դաշնագիրը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն 9 փետրուար թուականով.— *Թուրքիոյ եւ Միացեալ Նահանգներուն միջեւ կնքուած առժամեայ դաշնագիրը, որուն պայմանաժամը կը լրանայ փետրուար 20ին, երեք ամիս եւս երկարաձգուեցաւ։*

Իհսան պէյի հարստութիւնը

Էնկիւրիէն Թղթակից մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ ծովային նախորդ գործավար Իհսան պէյի բրած ծախքերու մասին.—

Իհսան պէյ ունի երկու քարուկիր տուներ, լայն պարտէզով մը, ինչպէս նաեւ ախոռ, ապակեպատ ծաղկանոց, հաւնոց, փայտանոց եայլն.։ Այս շէնքերը, որ կնոջը՝ Նուրիէ հանըմի անուան փոխանցուած են, 50.000 ոսկիէ աւելի կ'արժեն։

Ասոնցմէ զատ կայ երրորդ շէնք մը, 10.000 ոսկի արժէքով։ Այս տան շինութեան համար գործածուած են ծովային տասը զինուորներ, ամբողջ մէկ տարի։

Ասկէ առաջ, Իհսան պէյի կինը Պոլիս կուգայ, եւ մէկ անգամէն 22.000 ոսկի կը ծախսէ։ Միայն մատանիի մը 4000 ոսկի կուտայ, եւ վերարկուի մը՝ 1000։

Թուրքիոյ մէջ թուրքերէն

Թիւրք Օճաղըի կողմէ կազմուած Թուրքերէնի Տարածման Յանձնաժողովը տենդոտ գործունէութեան մէջ է։ Յանձնաժողովը պատրաստել տուած է 5000 նշանատախտակներ, որոնք պիտի կախուին բոլոր պանդոկներուն, սինէմաներուն եւ զբօսավայրերուն մէջ։

Յանձնախումբը՝ մասնաւոր կարեւորութիւն պիտի տայ մշակութային խնդիրներուն եւ բանախօսութիւններ ու հրապարակային ժողովներ պիտի սարքէ, Թուրք լեզուն ընդհանրացնելու համար։ Իրաւաբանական Համալսարանի Ուսանողութիւնը զանազան նշանատախտակներ զետեղած է շոգենաւերուն, հանրակառքերուն եւ շոգեկառքերուն մէջ, «Հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ՛» վերտառութեամբ։

Գատըգիւղի հրեայ հասարակութեան Նախագահը «Թուրքերէնի Տարածման» ընկերութիւն մը կազմած է, կառավարութեան արտօնութեամբ եւ ձեռնարկներ կատարած է Թիւրք Օճաղըի Յանձնաժողովին հետ շփման մէջ մտնելու համար։

Թուրք ուսուցիչներու բողոքները

Պոլսոյ օտար և ոչ-իսլամ դպրոցներու Թուրք ուսուցիչները, կրթական վերատեսչութեան դիմած են, խնդրելով որ կարգադրութիւններ ըլլան իրենց ամսաթոշակներու յաւելման համար։ Թուրք ուսուցիչները կը գանգատին ըսելով թէ շատ քիչ ամսական կը տրուի իրենց, մինչդեռ այդ վարժարանները իրենց ուսուցիչներուն Թուրք ուսուցիչներէն աւելի կը վճարեն։

Սերպիոյ նախարարական տագնապը

Ինչպէս կը նախատեսուէր, ժողովրդավար վեց նախարարներու հրաժարումին վրայ, Եուկոսլաւիոյ վարչապետ Վուքիչէվիչ ամբողջ դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց Ալեքսանդր Թագաւորին։ Այս վերջինը Խորհրդարանի Նախագահին հետ տեսակցելէ յետոյ, կրկին Վուքիչէվիչի յանձնեց նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը։ Նախկին վարչապետը իր քաղաքական բարեկամներուն եւ զանազան կուսակցութեանց պետերուն հետ տեսակցելէ վերջ, Թագաւորին հաղորդեց որ չէ յաջողած անհրաժեշտ աջակցութիւնները ձեռք բերել։

Ասոր վրայ պալատ կանչուեցաւ Խրուաթ Գիւղացի կուսակցութեան պետ Ռատիչ, որ մէկ ժամէ աւելի տեսակցելէ յետոյ Թագաւորին հետ, ընդունեց նոր դահլիճը կազմել։

Ցարի աղջկան պատմութիւնը

Երէկ գրեցինք թէ «Պէրէնկարիա» շոգենաւով Նիւ Եորք հասած է կին մը, որ կը պնդէ թէ մեծ-դքսուհի Անաստազիան է, Նիքոլա Բ.ի կրտսեր աղջիկը։ Այս լուրը մեծ յուզում առաջ բերած է եւրոպական մայրաքաղաքներուն մէջ։ Մինչեւ հիմա այնպէս կը կարծուէր թէ ցարը ամբողջ ընտանիքով ջարդուած է Եկատերինբուրգի մէջ 10 Յունիս 1918ին եւ թէ իր զաւակներէն ոչ մէկը ազատած է։ Եթէ Ռոմանովի ընտանիքին անդամները կարենան հաստատել թէ յիշեալը իսկապէս ցարի աղջիկն է, այն ատեն Անաստազիա պիտի կրնայ տիրանալ Նիկոլա Բ.ի կողմէ արտասահմանի դրամատուններու պահ դրուած բոլոր դրամներուն։

Ցարին հօրեղբօրորդին մեծ-դուքս Անտրէ Վլատիմիրովիչ տեսակցած է յիշեալ կնոջ հետ Փարիզի մէջ, երբ անիկա Պավարիայէն Շէրպուրկ կ'երթար՝ շոգենաւ նստելու համար։ Մեծ-դուքսը արտօնած է Լոյխթէնպէրկի դուքսը հրատարակել թէ՝ խնդրոյ առարկան իսկական աղջիկն է ցարին։ Լոյխթէնպէրկի դուքսը, որ նոյնպէս ռուս է եւ սովորաբար կը բնակի Պավարիոյ մէկ դղեակին մէջ, «Թէկլիշէ Ռունտշաու» գերման թերթին մէջ այս մասին յօդուած մը կը հրատարակէ։

Միւս կողմէ, սակայն, մեծ դուքս Դիմիտրի և Լոնտոնի ցարական գործակատար Սաբլին բացարձակ կերպով կը պնդեն թէ յիշեալ կինը երբեք չի կրնար մեծ դքսուհի Անաստազիան ըլլալ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ ընկերվարական դահլիճը, որ տասը օր առաջ կազմուած էր, խորհրդարանէն անվստահութեան քուէ ստանալով տապալեցաւ։ Խորհրդարանը հակառակ էր ընկերվարականներու ելմտ. ծրագրին։

ՍԷԼԱՆԻԿԻ մէկ փողոցին մէջ կառքէ մը վար ինկաւ ռումբ պարունակող սնտուկ մը եւ պայթեցաւ։ Երեք հոգի սպաննուեցան եւ քսան՝ վիրաւորուեցան, քանի մը շէնքեր վնասուեցան։

ԿՐԵՑԷի մէջ ծագած խռովութիւններուն պատճառաւ է որ զօրքամ'յալոս անկէ փոխադրուեցաւ եգէական ուրիշ մէկ կղզին, որուն անունը գաղտնի կը պահուի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդանաւորդներ՝ Քոսթ եւ Լը Պրի, որոնք առաւ ին անգամ ըլլալով յաջողած էին Հարաւային Ատլանտեանը կտրել, արեւմտեան Ափրիկէի գլխաւոր քաղաքները այցելելէ վերջ, առջի օր հասան Ուաշինկթըն, ուր պաշտօնապէս ընդունուեցան։

ԿՈՐԻՆԹՕՍԻ (Ալպանիա) անգլ. փոխ-հիւպատոս Փըրսէյ, որ ինքնաշարժով կը ճամբորդէր, Քարաչիչի մօտ յարձակում կրեց աւազակներէ եւ ալպանացի հրոսակներէ։ Հիւպատոսը խոշտանգուեցաւ եւ կառքը այրուեցաւ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Պատ. միութեան, ի նպաստ գրադարանին

19 Փետրուար Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին, 84 Rue Chape

ղեկավարութեամբ՝ *Մ. Մարութեանի*, մասնակցութեամբ պարուհի դերասանուհի *Օր. Ասիա Կոստանեանի*, սրդ. կոստանեանի եւ լաւագոյն ուժերու։ կը ներկայացուի՝

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

ղեկավարութեամբ Ե. ԹՕԼԱՅԵԱՆԻ եւ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ԱՌԹԻՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

17 փետրուար Ուրբաթ ժամը 8.45ին, Sociétés Savantesի մէջ

կը ներկայացուի՝

ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

երգախառն դիւցազներգութիւն 5 արար

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ — *ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ*

ԾԱՆՕԹ.— Որպէսզի խճողումի եւ անկանոնութեանց տեղի չտրուի, երկու դուռ պիտի բացուի, նախապէս տոմս ունեցողներուն եւ գիշերը կիշէէն տոմս առնողներուն համար, իսկ կարգապահութեան մասնաւոր հոգ պիտի տարուի։ Երախաներուն մուտքը արգիլուած է։

Հ. Յ. Դ.

Պուա-Քոլոմպի *Եռագոյն խումբի ժողովըվաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։*

Շավիլի *Արդութեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովըվաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկեր Վ. Փափազեանի բնակարանը,* 10bis Rue des Trois Champtiers. *բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է անդամատոմսերըմիասին բերել։*

Ալֆորվիլի *«Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին։*

Ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի անդամները։

Գոյամպոտ *խումբի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։*

Մարսէյլի *Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 1ին, սովորական հաւաքատեղին։*

Կրասի եւ Քանի *երկու խումբերու խառն ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Լա Պօքքայի մէջ, ծանօթ ժողովատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։*

Տիկին Սրբուհի Քէսէճեան եւ զաւակները՝ Ատրինէ, Պերճ եւ Տիրան ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր

Պ. ՍՄԲԱՏ ՔԷՍԷՃԵԱՆի

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ փետր. 7ին՝ Լոնտոնի Ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր՝ Ուրբաթ ժամը 2ին Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի (Սեբաստիոյ Ցաղթ գիւղէն), Շահնազար Արմաղանեան որ 1919ին կը գտնուէր Ադճէ Ղալէ։ Իմացնել՝ Սարգիս Արմաղանեանի, Les Villas Caroline, Impasse Lourent Bondrette St. Louis, Marseille.

— *Կը փնտռուի Արաբկիրցի Սարգիս Մելիքեան, որ 15 տարի առաջ մեկնած է Իզմիր ուր քանի մը ամիս մնալէ յետոյ փոխադրուած է Ֆրանսա։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Վահան Մելիքեանի,* Chez Mr. Briand, Usine No. 7, St. Pierre sous Aubenas, Ardèche.

— կը փնտռեմ եղբայրս Շ. Գարահիսարի Էնտերէս գիւղաքաղաքէն Մուշեղ Կեցոեան կամ Տէլի Աւագեան հօր անունը Մինաս, մօր անունը Նազիկ։ Զինադադարին Պոլիս Թրքական որբանոցէ ազատուելով Էնտերէսցի Նիկողոս Քիւպճեանի միջոցաւ Պոլիս Հայկական որբանոց մը դրուած էր։ Իմացնել՝ Յակոբ Մանուկեանի եւ ստանալ 30 ֆրանք նուէր։ Aux Escabrin par Aubin Aveyron, France.

— կը փնտռուի Սեբաստիոյ Մանճըլըգ գիւղէն Գրիգոր Մօսիկեան *(Ներսէսեան)*, որ 1917ին Հալէպի Ահարոնեան որբանոցէ Գոնիա փոխադրուած է։ Զինադադարին Պոլիս Առնաւուտ գիւղի որբանոցը կը գտնուէր, կը կարծուի որ Պոլիս Հայու մը կողմէ որդեգրուած է։ Իմացնել՝ իր հօրեղբօրորդւոյն, Վարդան Մօսիկեանի, 74 Rue des Fleury Clamart, Seine։ Լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Հաճնոյ Հայր. միութեան

Վաղը Շբ. գիշեր ժամը 8.30ին, Սալօն Էսբանեօլի մէջ։

Մասնակցութեամբ՝ Խարբերդի Հայր. միութեան երգչախումբին եւ դերասան Պ. Թընկըրեանի՝

Կը բեմադրուի

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐ

Մուտքը ազատ է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սիվրի-Հիսարի (Գաղատիա) հայրենակցական միութեան մայր դիւանի եւ վարչական մարմնոյ Է.րդ շրջանի ընտրութեանց առթիւ անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 12 Րիւ Նէկրէլ, Օթէլ տէ Վուայեաժէօռի սրահին մէջ։ Այս առթիւ կը հրաւիրուին Ֆրանսաբնակ բոլոր հայրենակիցները, որ հաճին իրենց նիւթական եւ բարոյական մասնակցութիւնը բերել։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գոչհիսար գիւղի Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին, 1 Րիւ Ալէքսանդր։ Օրակարգ, Հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցերու խորհրդակցութիւն։ Կը խնդրուի Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՃՆՈՅ Հայրենակց. միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 40 Rue de Belleville, (Métro Belleville) *սրճարանի վերնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ, բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը պարտադիր է։*

Հ. Մ. Ը.Մ.ի Ռօնի-սու-Պուաի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, 22 Ave. de la République. Rosny*ի կայարանին դիմացի սրճարանին վերնայարկը։*

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9—10, Քաղաք. տնտեսութիւն (Խոնդկարեան)։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

LA MENACE

?

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ք. ԽՍԱՅԵԱՆԻ

ՄԵԼԻՀԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

Վ Է Պ Ը

արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն։ Մաքուր եւ գեղարուեստական տպագրութիւնով։ Փօսթի ծախք չկայ։

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI
31 Rue Kléber
Issy-les-Moulineaux (Seine)։

ՍԱԿԱՐԱՆ

9 Փետրուար 1928

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆ.	
Սթերլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	45
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607	—
Թրքական Թղթ.	L. Tq.	12	91
Թրք. ոսկի	» or	108	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	20
Լէվա 100 հատր	Léva	17	50
Տրախմի »	Drachme	33	—
Լիր » »	Lire	134	75
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	75
Զուից. »	Frc. Suisse	489	50
Լէյ 100 հատր	Ley	15	60
Ֆլորին	(Florin)	1025	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3225	—
» II	»	2035	—
» III	»	1790	—
Օսմանեան Երկթղ.	Lots turcs	467	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ED[illegible]
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant: H. TEURN[illegible]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20շԼ. 40շԼ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100ֆ. 200ֆ.

ՇԱԲԱԹ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928
11 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 568 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԵՆ ԱԶԳԵՐԸ

Այս միջոցին, բաւական լուրջ դէպքեր տեղի կ'ունենան Հնդկաստանի մէջ, յանձնախումբի մը առաքելութեան առթիւ։

Նկատի առնելով այն յարաճուն խլրտումները որ տարիներէ ի վեր կը տեւեն այդ գաղթապետութեան մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը վերջերս զանազան «բարեփոխումներ» կատարեց, տեղական իրաւունքները ընդլայնելու համար։ Կարգ մը խորհրդարանական հրահանգներ հրատարակուեցան, բայց Հնդկաստանը մնաց միշտ ենթակայ Լոնտոնի կառավարութեան։

Մինչեւ այսօր ալ, բոլոր իշխանութիւնները կը գործադրուին, բոլոր տուրքերը եւ եկամուտները կը գանձուին ու վճարումները կ'ըլլան յանուն «Նորին Վեհափառութեան», որ ճիշդ այս պատճառով կը կոչուի նաեւ «Կայսր Հնդկաստանի»։

Բայց Հնդկաստան գոհ չէ, եւ կը պահանջէ եթէ ոչ բացարձակ անկախութիւն, գոնէ ինքնօրինութիւն մը, որ կրնայ յանգիլ անջատման։

Շարք մը հոսանքներ անվերջ կ'արծարծեն դժգոհութիւնը։ Ընդհանրապէս համատարած խռովութիւններէ եւ բռնութիւններէ աւելի, կրաւորական դիմադրութիւնն է Հնդիկներուն պայքարելու ձեւը։ Կա՛մ տուրք չենք վճարեր, կա՛մ օրէնքները չեն գործադրեր, կամ կառավարութեան հետ կապ չեն պահեր, եւ առուտուրը կը դադրեցնեն։ Մէկ խօսքով, ջլատում հանրային, պետական եւ առեւտրական կեանքի։ Հնդիկ նշանաւոր գործիչ Կանդիի փիլիսոփայութիւնն է այս,— չարին չարով մի դիմադրեր։

Կան տարբեր ազդակներ ալ,— իսլամական, բանւորական եւ մինչեւ իսկ համայնավարական։

Քանի մը տարիէ ի վեր, կացութիւնը այնպիսի հանգամանք առած է որ, այլեւս անբաւական են վարչական կարգադրութիւնները։ Լոնտոն Իրլանտայի եւ Եգիպտոսի փորձերէն խրատուած, որոշեց արտակարգ յանձնախումբ մը ղրկել Հնդկաստան, տեղւոյն վրայ եւ տեղացիներուն հետ խորհրդակցաբար վերաքննելու համար սահմանադրութիւնը։

«Սիմօնի յանձնախումբ»ն է այդ, կոչուած՝ նախագահին, նախկին նախարարի մը անունով։ Ունի երկու աշխատաւորական անդամներ ալ։

Յանձնախումբը Հնդկաստան հասած է արդէն, բայց չէ կրցած գործի ձեռնարկել, եթէ հաւատանք վերջին լուրերուն։ Հնդիկները վերսկսած են իրենց կրաւորական դիմադրութիւնը,— քէնը (բոյկոտ)։ Արդէն իսկ մերժած են առաջին առաջարկը,— եօթը անգլիացի եւ եօթը հնդիկ ներկայացուցիչներէ խառն յանձնաժողով մը կազմելու եւ Լոնտոնի մարմինին հետ գործակցելու ծրագիրը։

Կարծողներ կան թէ ռազմախաղ մըն է այս, աւելի լայն զիջումներ ստանալու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, սկզբնաւորութիւնը բարենշան չէ։ Եւ կը հրճուին կրակին մէջ իւղ լեցնողները։

Անգլերէն լեզուով հրատարակուած հնդկական թերթեր կան, որ բացէ ի բաց կը գրեն թէ Հնդկաստան չուզեր գործ ունենալ «Սիմօնի յանձնախումբ»ին հետ։ Կալկաթայի հնդիկ մամուլն ալ կը մերժէ գործակցութեան այն ձեւը որ առաջարկուած է, եւ որուն համաձայն Մեծն Բրիտանիա բարձրագոյն հեղինակութիւնը կը ներկայանայ, իսկ Հնդկաստան ստորադաս վիճակի մէջ կը դրուի։ «Հնդիկները կը պահանջեն ինքնորոշման բացարձակ իրաւունք։ Իրենք պիտի որոշեն իրենց կառավարութեան ձեւը, առանց կաշկանդուելու ո՛ր եւ է օտար իշխանութենէ կամ օտար շահերէ»։

Վերջապէս, մամուլը մէկ բերան կ'ազդարարէ չխաբուիլ նոր թակարդէն, իսկ համայնավարները, ներսէն ու դուրսէն, կը խրախուսեն ընդդիմութիւնը։

Այնպէս որ, Ալպիոն հարկադրուած է փորձել իր բոլոր հնարամտութիւնը, կացութիւնը աւելի չծանրացնելու համար։

Լոնտոնի մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ՝ կարելի չէ աւելի խիստ երթալ Հնդկաստանի հետ, երբ տեղի տուին Եգիպտոսի եւ Իրլանտայի։ Առաջին գաղութը 12,750,000 բնակիչ ունի. իսկ Իրլանտայի նորաստեղծ Ազատ Պետութիւնը (Հարաւային Իրլանտա) հազիւ 3, 161,000։ Մինչդեռ Հնդկաստանը կը ներկայացնէ 250,000,000ի զանգուած մը, առանց հաշուելու բուն հնդկական պետութիւնները։

Ճիշդ է որ, այդ հսկայական ուժը ձեռքէ չհանելու համար, Անգլիա աւելի ամուր չոքած է անոր վզին։ Առանց Հնդկաստանի, կորած է բրիտանական կայսրութիւնը։ Եւ աշխատաւորական Մաքտոնըլտն անգամ, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ, պետական իմաստութիւն սեպեց կծու ազդարարութիւն մը ուղղել Հնդկաստանի ըմբոստ կուսակցութեանց։ Այս նոր ձեռնարկին առթիւ ալ, նախկին վարչապետին առաջարկով էր որ երկու աշխատաւորական անդամներ առնուեցան արքունի յանձնախումբին մէջ։ Ուրիշ խօսքով, տարբեր չեն մտածեր Պոլտուինն ու Մաքտոնըլտը։

Անհամբեր են ազգերը, մեծ եւ փոքր պետութեանց թաթին տակ, մասնաւորապէս Ասիոյ մէջ, ուր կրօնական, քաղաքական եւ ընկերային շարժումները կ'ալեկոծեն դարերով թմրութեան դատապարտուած բազմութիւնները։

Մեծն Բրիտանիա վարժուած է զիջումներու, բայց իւրաքանչիւր քայլ առած ատեն, մանր-մունր կը հաշուէ, և, քարտէսին համեմատ, իր ականները կը կճրտէ դարաւոր մրցակցին, Ռուսիոյ դէմ, այս անգամ կարմիր, բայց նոյնքան անողոք։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՏ-ԽԵՆԴԵՐԸ

Պոլսոյ «Միլլիյէթ» լրագիրը, սրտառու՛չ միամտութեամբ մը, կը գանգատի թէ արտասահմանի թերթերը սխալ կը հասկնան թուրքին... յառաջդիմական շարժումները եւ թրքախօսութեան պահանջը։ Մասնաւորապէս բողոքելով Աթէնքի թերթերուն դէմ, կը բացատրէ.

— «Իրենց հայրենակցի իրաւունք շնորհուած Յոյներու եւ ուրիշ փոքրամասնութիւններու վարժարաններուն մէջ երկրին լեզուն սորվեցնելու մասին եղած ստիպումէն աւելի բնական ի՞նչ կրնայ ըլլալ։ Ի՞նչ կ'ուզեն մեզմէ. Օսմանեան անկեալ վարչութեան յոռի ճամբէ՞ն քալենք, այսինքն Թուրք հայրենիքին մէջ մեր լեզուն եւ մեր մշակոյթը թողո՞ւնք եւ անոր փոխարէն մեր բոլոր ուժերը եւ միջոցները օտար ցեղերու լեզուն եւ մշակոյթը տարածելո՞ւ յատկացնենք։

Այլ եւս յեղաշրջական Թուրքիայէն այսպիսի անզգուշութիւն պէտք չէ յուսալ, որովհետեւ ասոր նման անուշադրութիւններու երեսէն մեր քաշած տառապանքին չափը անցաւ։ Նոր փորձի մը չենք կրնար մտնել։ Յոյներուն թուրքերէն լեզուն սորվիլը եւ թուրք լաւ հայրենակիցներ ըլլալը ինչո՞ւ կը նեղէ հելլէն լրագրողները։

Բայց հակառակ հելլէն լրագիրներուն խնդիրը խեղաթիւրելուն, գործին ճշմարտութիւնը աս է.— Մենք այս գնացքով 40 տարին անգամ մը իսկ Յոյն մը պիտի չկրնանք թրքացնել։ Հոգիով, զգացումով Թուրքիոյ բոլոր ժողովուրդները թրքացնելու համար աւելի գիտական եւ գործնական միջոցներու պէտք ունինք։ Այս միջոցները փնտռել, գտնել եւ յաջողիլ մեր կարեւոր մէկ պարտականութիւնն է։ Ամէն թուրք որ թուրքիոյ շնորհներէն օգտուած է, պարտաւոր է Թուրքիոյ հայրենակիցը ըլլալ։ Հակառակ ուղղութեան մէջ թշնամութիւն կայ։ Մենք ո՛չ մէկէն օրէնքէ դուրս բան մը չենք ուզեր, ո՛չ ալ մեր գործերուն մէջ քաղաքակիրթ երկիրներու ճամբէն հեռացած ենք։»

ՈՉ-ԻՍԼ ՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ Մ.Ջ

Պոլսոյ Կրթական Տեսուչ Պէհճէթ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.

— «Այս տարի Ուսուցչական միութեան տրուելու համար 10 հազար ոսկի կը պահանջենք։ Այս դրամով քաղաքին զանազան թաղերուն մէջ ժողովրդական դասարաններ բանալով՝ բնաւ կարդալ գրել չգիտցողները պիտի պարտաւորցնենք ուսման։ Կասկած չունինք թէ ոչ-իսլամ հայրենակիցները կարեւորութիւն ընծայած են եւ կ'ընծայեն սորվելու մեր լեզուն, որ միեւնոյն ատեն իրենց հայրենիքին լեզուն է։ Առ այժմ անոնք՝ իրենց դպրոցներուն մէջ, Թուրք ուսուցիչներու միջոցաւ կը սորվեցնեն Թուրքերէնը։

«Քրիստոնեայ եւ հրեայ տղաքը մեր դպրոցներուն մէջ ընդունելու համար եղած դիմումները երբեք չեն մերժուած։ Որ եւ է թաղի մէջ երբ քրիստոնեայ եւ Հրեաները՝ դասարան մը լեցնելու չափ աշակերտ տալ ուզեն մեր դպրոցներուն մէջ, եւ այս մասին դիմում կատարեն մեզի, անմիջապէս նոր դասարան մը բանալ կուտանք։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայերը Յունաստանի մէջ

Յունաստանի արտաքին Նախարարութիւնը, Ընդհանուր կուսակալութեան ուղղած իր մէկ շրջաբերականին մէջ, նկատի ունենալով այն տեղեկութիւնները, որոնց համաձայն Յունաստան ապաստանած զանազան հայ եւ ռուս գաղթականներ սկսած են ռուսական, լեհոնական եւլն. հպատակ դառնալ, կ'ազդարարէ թէ՝ այդպիսիներու հպատակութիւնը չի ճանչցուիր։ Հետեւաբար, յիշեալ գաղթականներու ինքնութեան թուղթերուն մասնաւոր մէկ տեղին վրայ պէտք է գրել՝ «առանց հպատակութեան» նախադասութիւնը։

.˙. Տրամայէն կը գրեն թէ հելլէն իշխանութիւնները սկսած են պարտադրել բոլոր ոչ-հելլէնահպատակ Հայերուն, օտարականներու յատուկ ինքնութեան թուղթեր առնել։ Մէկ-երկու տարի առաջ, հելլէնահպատակ դառնալու նպատակով դիմում կատարած, եւ ժողովրդական աւութեամբ «կէս-հպատակ» նկատուողներն անգամ պարտաւոր են այդ թուղթերը առնել։ Իւրաքանչիւր անձ կը վճարէ 120ական տրախմի։

Մակեդոնացիներու Համաժողովը

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ յիշեալ քաղաքին մէջ գումարուած է Մակեդոնացի գաղթականներու համաժողովը։ Չորս օր տեւող վիճաբանութիւններէ վերջ, քուէարկուած են բանաձեւեր, որոնցմով մեծ պետութիւններն ու Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը հրաւիրուին միջամտել՝ ի նպաստ Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան եւ Մակեդոնացիներու պաշտպանութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ խաղաղութիւնը ապահովել Պալքաններու մէջ։

Օսմ. Հանրային Պարտքը եւ պարտատէրերը

«Թայմզ» կը գրէ թէ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը Անգլիոյ արտաքին Նախարարութեան ներկայացուցած է ծանուցագիր մը, որով կը յայտնէ թէ Օսմանեան Հանրային Պարտքի Վարչութեան վերակազմութեան առթիւ տեսակէտի տարբերութիւններ կան մէկ կողմէ Ֆրանսայի, միւս կողմէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ Նախ սպէս այս երեք պետութեանց միջեւ փոխադարձ համաձայնութիւն մը գոյացած էր՝ ուղղակի չբանակցելու համար Թուրք կառավարութեան հետ. սակայն ետքէն անգլիացի պարտատէրերու ներկայացուցիչ Սըր Ատամ Պլոք և Իտալացիներու ներկայացուցիչ Նոկարա, հակառակ իրենց յանձնառութեան՝ ուղղակի բանակցութեան մէջ մտած են Թուրք կառավարութեան հետ՝ առանց իմաց տալու Ֆրանսայի ներկայացուցիչին։

Ծանուցագիրը կ'ըսէ որ եթէ այս անկախ ձեռնարկները պիտի շարունակուին, այն ատեն ֆրանսացի պարտատէրերն ալ պիտի համաձայնին գերման պարտատէրերուն հետ՝ միացեալ պայքար մղելու համար անգլեւիտալական խմբակին դէմ։ Այսպիսի ձեռնարկներ ո՛չ մէկ կողմի շահուն կը ծառայեն, ընդհակառակն մեծապէս կ'իջեցնեն Եւրոպացիներու վարկը յաչս Թուրքիոյ։

«Թայմզ» կ'աւելցնէ թէ ծանուցագիրը, որ անսովոր կերպով բաց գրուած է, Անգլիոյ արտաքին Նախարարութեան կողմէ ղրկուած է Գանձային պաշտօնատունը։ Կ'ըսուի թէ ֆրանսական եւ գերմանական պարտատէրերուն ձեռքը կը գտնուին Օսմանեան Հանրային Պարտքի պարտաթուղթերուն 100էն 80ը, մինչ Անգլիա եւ Իտալիա՝ միայն 100էն 15ը ունին։

Օսմանեան Պանքայի ընդհ. տնօրէն Սորպիէ, ֆրանսացի պարտատէրերու ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ Պանք տը Փարի է տէ Փէյի Պայի տնօրէններէն Շըվալիէ Էնկիւրիէն Փարիզ դարձան։ Կ'ըսուի թէ անոնք համաձայնութեան մը յանգած են Թուրք կառավարութեան հետ՝ փոխանցումի խնդիրներուն համար։

«Ժուռնալ տէ Տէպա» խօսելով այս խնդրին մասին, կը գրէ.

«Ֆրանս. կառավարութիւնը մէկ նպատակ ունի. այն է՝ ապահովել որ Հանրային Պարտքի խորհուրդին մէջ ամէն երկրի ներկայացուցիչները համեմատական ըլլան պարտատէրերու թիւին հետ։ Նկատելով որ մեր հայրենակիցները Օսմ. Պարտքին 100էն 70ը իրենց ձեռքն ունին, Անգլիացիները 100էն 2ը, Իտալացիները 100էն 1ը, զարմանալի չըլլար, եթէ մենք համաձայնի՛նք ուրիշ պարտատէրներու հետ, չէզոքացնելու համար անարդար հակաշիռ մը։ Լոնտոն կատարած մեր դիմումին միակ նպատակն է պահանջել որ կազմուի նոր խորհուրդ մը, որուն անդամակցին չորս ֆրանսացիներ (մէջն ըլլալով նախագահը), երկու գերմաններ, մէկ պելճիքացի, մէկ Անգլիացի, մէկ իտալացի, մէկ թուրք եւ մէկ ներկայացուցիչ Օսմ. պանքայէն։

Սերպիոյ նախարարական տագնապը

Խրուաթ Գիւղացիական կուսակցութեան նախագահ Ստեփան Ռատիչ, որուն յանձնուած էր սերպ դահլիճին կազմութիւնը, զանազան կուսակցութեանց պետերուն հետ խորհրդակցելէ վերջ, չյաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը։

Ժողովրդավար կուսակցութեանց միութիւնը ժողով մը գումարեց, որուն կը մասնակցէին Դաւիթովիչ, Պրիբիչէվիչ, Պետրովիչ, Ռատիչ եւ Ուվանովիչ։ Այս ժողովէն վերջ է որ Ռատիչ իր պաշտօնը ձախողած նկատեց, սակայն նոր պայմանաժամ մը խնդրեց թագաւորէն։ Եթէ դարձեալ չյաջողի, այն ատեն նոր դահլիճին կազմութիւնը պիտի յանձնուի ժողովրդավար կուսակցութեան նախագահ Դաւիթովիչի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՆՃԱՐԱԿ ՓԱՐԻԶՈՒՀԻՆ

Աղջիկ մը վայելուչ եւ ոստոստուն, ինչպէս կ'ըլլան փարիզուհիները։

Եւ *փամբրոն* մը լայնափոր ու հաճոյակատար։

Աղջիկը ամէն առտու գործի կուգայ, կը հանէ գլխարկը եւ վերարկուն, եւ կ'անցնի գրասեղանին առջեւ։

Ու կ'աշխատի լուռ ու մունջ։

Սիրալիր են տէրն ու տիրուհին։

Եւ յանկարծ, պաղ հով մը։

Տէրը կը դիտէ որ, ատենէ մը ի վեր, տիրուհին առտուն աշխատանքի սկսելու համար կը հանէ ոչ միայն գլխարկն ու վերարկուն, այլ եւ... կօշիկները։

Եւ գրասեղանին առջեւ կ'անցնի մուճակով։

Եւ այդպէս մինչեւ իրիկուն։

Սարսա՛փ։

Թեթեւ դիտողութիւն մը, յետոյ սաստ, եւ, առտու մըն ալ, արձակում դէպի փողոց։

— Մեր գրասենեակին պատիւ չի բերեր այդ վիճակը։

Աղջիկը դատարան դիմած է արդէն, եւ հատուցում կը պահանջէ։

Իսկ դատաւորները, որ մազմօրուք ճերմկցուցած են, կը թուի թէ դեռ շատ սորվելիք ունին։

Չեն կրնար վճիռ արձակել։

Դատաստանագիրքը չէ նախատեսած այսպիսի յանցանք...

×

Թշուա՛ռ աղջիկ։

Եւ անճարակ, անճարա՛կ։

Անշուշտ ոտքը կօշտ ունէր։ Կամ խնայողութեան համար էր որ կը հանէր կօշիկը։ Եւ կամ, պարզ քմայք։

Ի՞նչ փոյթ։ Հրամանի տակ է եւ վարձու աշխատաւոր։

Բայց, իբրեւ փարիզուհի, կըրնա՛ր գտնել միջոցը։

Եթէ, կօշիկը հանած ատեն եւ մուճակը հագնելէ առաջ, գուլպան հանէր, սանկ չարաճճի նայուածք մը գամելով վարպետին ճաղատ գլխուն, ոչ թէ պատիժ, այլ ապահովաբար պարգեւ կը ստանար։

Այն... ատեն, գրասենեակին պատիւը կը բարձրանար մինչեւ իր ծնրակապը։

Այն ատեն կրնար նոյնիսկ շապիկով աշխատիլ։

Մեղքը քուկդ է, անճարա՛կ աղջիկ։

Անպատճառ նոր եկած ես գաւառէն։

Վ.ԱՐԱՋ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ԱՌԹԻՒ

Պրիւքսէլէն մեզի կը գրեն թէ Փետր. 16ին, Հինգշաբթի առտու, Վարդանանցի առթիւ հայկական ծէսով թիւ պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ (Rue Brabant), իսկ իրիկունը, ժամը 8.30ին երաժշտութեան եւ շարժանկարի երեկոյթ մը տեղի պիտի ունենայ Իւնիոն է Թրավայլի սրահին մէջ (11 Rue Brialmont)։ Այս առթիւ փողեբանոցի պետական թատրոնի նուագախումբը 12 հայկական երգեր պիտի նուագէ, իսկ շարժանկարը պիտի ներկայացնէ 30000 որբեր եւլն.։ Իսկ Փետր. 19ին, Կիրակի օր, հանդիսաւոր հայկական պատարագ միեւնոյն եկեղեցիին մէջ, Նալպանտեան վրդ.ի կողմէ, եւ իրիկունը բանախօսութիւն մը՝ Հայաստանի մասին, լուսային լապտերով։

ԱՆՏԱՌԸ ԿԱՑԻՆ Է ՄՏԵՐ...

(ԱԽՏԱՎԱՐԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՆ)
(Բ. եւ վերջին մաս)

Խօսելով Թուրքիոյ «բարեշրջական» շարժման մասին, յիշեր էի այն ուշագրաւ իրողութիւնը թէ՝ քէմալական «յեղաշրջումը» չէ եղած՝ ժամանակի, ուժերու, պայմաններու եւ դաստիարակութեան ներդաշնակ ու համընթաց օժանդակութեամբը։

Վասն զի, մինակ Թուրքիան, ճի՛շտ է, խալիֆային ու սուլթանին հետ՝ մեծաշուքիւ յայտարարեց թէ՝ կը նետէ նաեւ ա) քմահաճ, անձնական, ու անխնայ մենատիրութիւն մը, բ) միանգամ ընդ միշտ կը լքէ երկրին կործանումին ու յետամնացութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը՝ կրօնական մոլեռանդութիւնը, ու գ) վերջ կու տայ ղեկավար կամ արքունի դասակարգերու սպառիչ զեղխութեանց։ Եւ սակայն հաստատեց՝ անուանապէս «ժողովրդային» դիմակին տակ՝ այլապէս վատ, անտանելի, խիստ ու անխնայ կուսակցապետութիւն մը։

Այո՛, «Խալք»ի անհարկու կուսակցապետութիւնը, որ, իրականին մէջ, Քէմալ-Ըսմէթ-Ալի բացարձակ ու անժխտելի մենատիրութիւն մըն է։ Ան հաստատեց, նաեւ կրօնական մոլեռանդութեան տեղ թթո՛ւ ազգայնական մոլեռանդութիւն մը, իսկ սուլթանական եւ պալատական զեղխութիւններու փոխարէն, Մուսթաֆա Քէմալ ոչ միայն չարգիլեց, այլ եւ ուղղակի կամ անուղղակի պարտադրեց որ իր անուան ու փառքին նուիրուած մեծագումար ծախքեր ըլլան, նուէրներ՝ անհամեմատ արձաններու, տուներու եւ քէօշկերու, իր Պոլիս այցելութեան առթիւ սուլթանի մը մէկ տարին չծախսածը ծախսել տալով իրեն եղած ընդունելութեան եւ իր Պոլիս եռամսեայ բնակութեան համար...։

Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ, այդ «բարեշրջումը», ինչպէս ըսի, չբերաւ իր հետ տնտեսական նոր ու հիմնաւորուած քաղաքականութիւն, որ յեղափոխութիւններու սանդուղն է։

Նայեցէք այսօրուան ղեկավարներուն վրայ։ Անոնք առանձին շրջանի մը ծնունդը չեն։ Այլ՝ այսօր իրենց կողմէ մեղադրուող անցեալի մը մաս կազմած տարրեր։ Ո՞վ է Քէմալը, — Ընդհանուր Պատերազմին մէջ Թուրքիոյ մուտքը այսօր դատապարտող բայց նոյն պատերազմին մէջ, միշտ իր բերնով, «մե՛ծ» դեր կատարած մէկը։ Նոյն գիծով ընկերի է հասած Ըսմէթը։ Դարձեալ «ասարըմ-քէսէրիմ» Գըլըճ ու միւս Ալիները, — սպաներ՝ Էնվէրին հրամանին տակ ծառայած։

Առէք եւ Եօնուս Նատին։ Կը ճանչնա՞ք զայն։ 1908էն յետոյ Թէվֆիքը Էֆքեարի (հայատեաց իթթիհատական թերթին) համբաւաւոր խմբագիրը — թթու սուլթանական եւ իսլամական — 1918ին՝ հակաիթթիհատական-թուրանական, իսկ 1928ին՝ քէմալական։ Ու նաեւ՝ մէկը Ինսան պէյը ամէնէն խիստ հարուածողներէն։ Պետական կեանքի մէջ ի՞նչ է այս լարախաղացութիւնը։ Ա՛, անշուշտ, Եօնուս Նատի «զարգացած մարդ» է։ Շա՛տ։ Բայց իրողութիւնը այն է, որ Թուրք ժողովուրդին մէջ՝ վատ, փառասէր, շահամոլ ու իր կիրքերուն ամէն բան զոհելու աղտոտ գիծը հաւասարապէս կ՚աճի՝ մտքի ու զարգացման աճումին հետ, ուղիղ ու ուշագրաւ համեմատութեամբ։ Ճիշտ է, որ ամէն ժողովուրդի մտաւորականութիւնը միշտ աւելի նուազ կ՚արժէ քան ինքը՝ ժողովուրդը՝ նկարագրով, բարքով, հետեւողականութեամբ ու բարութեամբ։ Բայց համեմատելով ուրիշ ժողովուրդներու մտաւորականութեան հետ, Թուրք մտաւորականութիւնը փառամոլութեան, փոխադարձ քինախնդրութեան՝ զեղխութեան ու չարիքի տեսակէտէն կը գլէ կ՚անցնի միշտ։

Ատոր համար է, որ, Եօնուս Նատիները միշտ դիրքի եւ իշխանութեան վրայ են (իսկ Քէմալն ու Ըսմէթը թերեւս կը պահեն զայն ժողովուրդի եւ երիտասարդութեան մօտ իթթիհատական հակումը մասամբ ջլատած ըլլալու համար)։

Իսկ այս պայմաններուն մէջ, երբ երէկի մեղքերուն ու սխալներուն պատասխանատուներէն Եօնուս Նատիներու ձեռքն է իշխանութիւնը, ինչո՞վ է ապահով որ անոնք չպիտի գործեն միշտ նոյն սխալները։ Ու, դարձեալ, անոնց ինքնիշխան գոյութիւնը փաստ մը չէ՞, որ Թուրքիոյ այժմու «յեղաշրջում»ին ազդակը նոր սերունդ մը չէ, այլ անոր անունով խօսող՝ հին տարիքով, հին չարիքով ու հին բարքերով խմբակ մը...։

Այս յեղաշրջումը չճանչցաւ, նաեւ, ժամանակը։ Կարեւոր է այս պարագան։ Մանաւանդ որ «յեղափոխութիւն» մը կը նկատեն զայն, ու զայն կերտողները՝ «յեղափոխականներ»։ Եթէ հարցը՝ ատրճանակը ցցել ու «իմ ըսածս պիտի ըլլայ, ե՛ս պիտի իշխեմ»ին մէջ կը կայանայ, այդ գործին ընդունակ են՝ աւելի շատ՝ Պոլսոյ... Ջրհանկիրներն ու բեռնակիրները։ Բայց եթէ յեղափոխութիւնը պիտի ըմբռնուի իր ընկերային-գիտական ձեւին մէջ, ապա ուրեմն, ամէն բանէ առաջ, անիկա սաղմնաւորուած պէտք է ըլլայ՝ որոշ ատենէ մը ի վեր այդ գործին նուիրուած տարրերու կողմէ (իսկ մենք տեսանք թէ ո՞վքեր էին այդ տարրերը), առաջադրուած ու ապահովուած ըլլայ որոշ տուեալներով (ընկերային, դասակարգային, քաղաքական), և ապահովէ որոշ բաւարարութիւններ (նո՛յն գետիններուն վրայ), եւ առաջնորդուած ըլլայ ո՛չ միայն այդ գործին հաւատարիմ տարրերէ, այլեւ կրթնի որոշ զանգուածի մը, փոխանակ — ինչպէս հիմա — կախաղանով ու եաթաղանով իշխելու։

* * *

Կայ ե՛ւ աւելի հետաքրքրական կողմ մը։

Ինսան պէյ, իր պաշտպանողականին մէջ ըրած է կարգ մը ուշագրաւ յայտարարութիւններ։

Ըստ իր այդ յայտարարութիւններուն, անիկա «մէկն է եղած Թուրքիոյ նոր յեղափոխութիւնը կերտողներէն»։ Տարիներու ընթացքին վստահութիւն է շահած, եւ հասած է, այդպէսով, գործավարի բարձր աստիճանին։

Այո՛, եւ սակայն ինչպիսի՛ յեղափոխականներ են Ինսան պէյերը, որ կը դողդղա՛ն դատարանին մէջ, երդում պատառ կ՚ըլլան։ Թերե՛ւս։ Ուրեմն անաչառ արդարութեան անունով անարդարութիւն կ՚ընէ բո՛ւն իսկ վարչապետը՝ զինքը սուսերով ամբաստանելով։ Աւե՛լի վատ։ Ուրեմն կան ներքին ծալքեր։ Կիրքի ու անձնականութեան կամ աթոռներու իջած պայքարներ...

Յետոյ, ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ, որ «տարիներու ընթացքին վստահութիւն կը շահի» ու հիմա կ՚ելլէ... անվստահելի։ Նկարագի՞րը փոխուեցաւ։ Գէ՛շ, շա՛տ գէշ՝ բո՛ւն իսկ Թուրք մտաւորականութեան համար։ Պայմանե՞րը փոխուեցան։

Գէշ, շա՛տ գէշ, դարձեալ, Թուրք պետական գոյութեան համար, որ մինչեւ իսկ մտաւորականները զեղծումի հարկադրանքին մէջ կը դնէ։ Ու պէտք է հաւատալ, որ «այսօր գրպանը հինգ փարա չունի՝ հինգ տարուան մէջ հազարներով ոսկի ծախսած ըլլալով»։

Այո՛, վասն զի, այսօրուան Թուրքիոյ «յեղափոխութիւնը» միայն այդ հազարաւորներու սպառումին մէջ ըմբռնուեցաւ, ու ատոր համար է, որ, գործավարներուն անձնական գանձին նման, գործավարութիւններու գանձերն ալ մի՛շտ օրինականօրէն նուիրագործուած զեղծումներու կը դիմեն...։

Ինսան պէյ կ՚ընէ եւ ուրիշ արտառոց խօսքեր, ան կ՚ըսէ «օ՛, անկարելի՛ բան է որ ես դաւաճանեմ մեծանուն Ղազիին. երբե՛ք, երբե՛ք։ Պատիւս կը զոհեմ եւ իրեն չեմ դաւաճաներ»։

Այս տողերը հասկնալի պիտի ըլլային, եթէ զանոնք արտասանէր զինուոր մը կամ թիկնապահ մը, որ Ղազիին վրայ յարձակման մը պահուն թերացած ըլլար։ Բայց երբ ծովային գործավար մը՝ զեղծումի խնդրով դատի կը քաշուի, ու թիւերու եւ փաստերու տեղ, երկու տողին մէջ կը յեղյեղէ այս բառերը, կը նշանակէ թէ, Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ բան այնքան նախընտրելի, այնքան նուիրական ու այնքան գերընտիր է, որքան... Ղազին։ Մեր մէջ հասարակ փէտային անգամ նախ ազգին, յետոյ հայրենիքին, ու շատ վերջ անձերու անունով է խօսած։ Այդպէս խօսած են նաեւ բոլոր ժողովուրդներու ո՛չ միայն յեղափոխականները, այլ եւ գիտակից ու խաղաղ քաղաքացիները։ Իսկ «յեղափոխական» Թուրքիոյ մէջ, ստրկամտութիւնը, անձնական մտածումին վաճառումը, եւ փոքրոգութիւնը ա՛յնքան ընդհանրական են դարձած, որ երէկուան գործավարը անգամ —«յեղափոխակա՛ն» գործավարը— այսօր, դատի պահուն, կը մոռնայ հայրենիքը, կը մոռնայ ազգը, ու կ՚երդնու եւ կ՚երկրպագէ միեւնոյն սարսափին տակ ու միեւնոյն սարսափին —Ղազիի՛ն— անունով։

Ու Թուրքիոյ մէջ, ահա թէ ինչո՛ւ, ո՛չ թէ ժողովրդական տիրապետութեան սկզբունքն է կիրարկուած, այլ ժողովրդականացած է, այլ եւս, տիրապետելու ոգին ու սկզբունքը...։

Ու Թուրքիոյ մէջ, այդպէ՛ս է դարձեալ, որ, յեղափոխութիւնը կրթնած չէ այդ գործին համար պատրաստուած տարրի մը վրայ, որովհետեւ, այդ պարագային անվստահելի Ինսաններ այդքան բարձր դիրքերու հազիւ թէ կարենային հասնիլ։

Թուենք եւ ուրիշ մը։

Կծկուած ու բանտուած իր տան մէջ, Ինսան պէյ կը գրէ վարչապետ Ըսմէթ փաշայի.— «փրկէ՛ զիս, պատիւս։ Ու կը խնդրեմ, մանաւանդ, որ ազդեցութիւն չբանեցնես դատաւորին ու ժողովին վրայ»։

Նոյն ստրկամիտ ոգին ու նոյն աղաչանքը հոս ալ։ Եւ այս բոլորը՝ Ըսմէթի երէկի գործակցին ու պաշտօնակցին կողմէ։ Այսինքն այն անձին, որ իբրեւ գործավար մը ինք ալ, տեսած ու փորձած է, թէ ըսմէթ կ՚ուզէ եւ կրնայ, ի հարկին, ազդեցութիւն բանեցնել։ Եւ, ժողովներն ալ, կրնան... ազդուիլ անկէ։

* * *

Ի՞նչ գահավէժ գնացք է այս։ Այս կերպով կարելի՞ է ունենալ հող ոտքի տակ։ Կարելի՞ է ունենալ սեփական տնտեսութիւն։ Կարելի՞ է ունենալ ազգայնականութիւն ու դիրք։

Քանի տնտեսական պլրութիւնը կը վատթարանայ, ու քանի կ՚աճի՝ «բարեշրջում»ը գէշ ու գեղխ կենցաղով մը ըմբռնելու սխալը, այնքան կ՚ընդհանրանայ, Թուրքիոյ մէջ, պետական քայքայման նպաստող երեւոյթը, ու ա՛յնքան կը նուաղան շարքերը՝ բուն իսկ այդ «բարեշրջում»ին նուիրուած զանգուածին մէջ։

Իսկ այս գնացքով, կանխակալ տրամադրութեան մը պէտք չէ վերագրել այն համոզումը թէ՝ Ըսմէթներն ու Եօնուս Նատիները՝ «խաւաքարտէ Նափոլէոն»ը ունենալէ ու գիտակցաբար ծիծաղելի դիրքերու հասցնելէ յետոյ իր սնափառութեանը տակ, ստիպուած պիտի ըլլան անվերջ դատել, սպաննել, վճռել ու դատապարտել, առանց կարենալ անդրադառնալու որ, եկող եւ գացող Ինսաններ շա՛տ պիտի ըլլան։

Իրերու այս վիճակին մէջտեղը չէ՞ յիշելու որ «եթէ գողը տունէն է, եզը երդիքէն անգամ կը տանի», կամ Թուրք իմաստասիրութեամբն իսկ բացատրելով, — «Անտառը հատող կացին է մտեր, ու կոթը մեզմէ է»...։ Մեծ մասով արդէն իսկ այրած ու խոպան անտառ...։

Վ.ԱՃՐԻՃ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Կոտրել թափելու ոգին հինցած է այլեւս։ Այդ նպատակով չէ որ մղուեցայ ասկէ առաջ գրել։ Այրածը այրած է։ Ետ չդառնանք հիմա, չիյնանք նոր, լալկան՝ ռոմանթիզմի մը մէջ, չնայինք մեր հրդեհուած անցեալին, չքարանանք անոր դէմ՝ Ղովտի կնկան պէս։

Մեզի պէտք է քալել։ Մեզի պէտք է անհատներու կարգաւորումն ու կազմութիւնը՝ ազգային աճուող անկարգութեան մէջ։ Քալել՝ հակառակ մեր կամքին, ըլլալով լաւատես եւ յոռետես՝ նոյն ատեն։ Դրել՝ յաղթելով հազարումէկ արգելքներու։

Յոռետեսութիւնը որ կ՚արտայայտուի քաղաքական պարտութեամբ մը, ու գրական խոշոր զզուանքով մը մեզմէ հիներուն դէմ՝ կրնայ դարձնել մեզ աւելի նուազ գրական ինչ որ կը փրկէ արուեստագէտը։ Անիկա պէտք է ըլլայ կեանքին կառչած մարդ մը՝ ամէն բանէ առաջ։ Անոր թաթերը պէտք է թաթխուին հողերուն մէջ։ Ան պէտք է հաշուէ, դատէ, չափէ, վազէ, քրտնի, երազելու եւ ախտաւոր մոլորումներու մէջ նետուելու տեղ։ Լաւագոյն արուեստագէտը ան է որ շատ քիչ կը զբաղի գրականութեամբ։ Ան կը ժողվէ, կը մարսէ, կը բիւրեղացնէ իր մէջ՝ իր ապրումներն ու տեսիլները ու հանգիստ կը ձգէ զանոնք՝ փոխանակ խմբագիրի մը պէս թերթին տալու օրը օրին՝ աճապարանքով։ Գէշ քերթողներն են որ կ՚օգտուին ամէնօրեայ պզտիկ թշուառութիւններէն, կախելով անոնց ոստայնէն քանի մը մտածում և քանի մը խեղճուկ զգացում։

Մեր յոռետեսութիւնը թող նպաստէ մեզի՝ դարձեալ, նետուելու գլխիվայր՝ մտաւոր աշխատանքի մը մէջ որուն այնքան պէտք ունինք մենք, տրուած ըլլալով աւանդութեան, ցեղային յատկանշական միջավայրի մը ու ժառանգականօրէն մշակուած արիւնի մը պակասները։

Զարգացումը անհրաժեշտ է արուեստին, անոր հորիզոններուն տարածման համար։ Անով է որ շահած են օտար գրագէտները, անով եւ կամ առնուազն ժառանգականօրէն աւանդուած ռէֆլէքսով մը։

Ուշադրութիւն՝ սակայն։ Արուեստէն չէ որ արուեստը պիտի ստեղծուի։ Զարգացումը պիտի միանայ մարդուն վրայ կեանքը զգացող մարդուն։ Քիչ անգամ է որ կեանքի, իրականութեան մը բնազդը կը փրկէ քերթողը որ կնոջմէ մը չարչարանք չտեսած՝ զմայլելիօրէն կինը կ՚երգէ, անոր հոգին ու տուած ապրումները, որ առանձնութեան մէջ կեանքի հիւթը կը հանէ, ինչպէս ըրին Ռէմպօ, Նիցշէն և ուրիշներ։

Գրականութիւնը պէտք է միջակներուն համար գոնէ իրականութենէն ստեղծել։ Գրականութիւնը պէտք է ըլլայ նմանութիւնը իրականութեան։ Ան պէտք է ըլլայ իրականութիւններու իրականութիւնը։ Տալ ճշմարտութիւնը կեանքին որ ծածկուած է զանազան ձեւերով ու գոյներով եւ որ անտեսանելի ու անիրական կը թուի պարզ մարդոց։

Ատոր համար էր որ ուզեցի անհատները քաշել երազի ու կուսակցական մթնոլորտներէն։ Ատոր համար էր դարձեալ որ խրատեցի անոնց՝ կառչիլ գաղթահայ հողին։ Հրաժարիլ ժողովուրդը ալեկոծող ազգային, հայրենասէր, աւանդական գրականութենէն, նկատելով այս վերջինը վնասակար թէ իրենց թէ ամբոխին։

Զանգուածային գրականութիւն կամ բանաստեղծութիւն չի կրնար ըլլալ մեզի՝ մեր այս վիճակին համար։ Փորձը տեսանք։

Ժողովուրդն ալ իր կարգին չի կրնար տանիլ, այլեւս, առաջուան ձեւով պասաւի գրականութիւն մը։ Ան պէտք ունի, հիմա նիւթական անմիջական պայմաններու եւ տեղին յարմարելու անհրաժեշտ տուեալներու։ Բռնել դեռ ժողովուրդը իր զգացումներէն, քաշել տանիլ, խանդավառել ու օրօրել զայն կը մատնէ կամաւոր կուրութիւն մը։

Զանգուածային գրականութիւն մը կամ բանաստեղծութիւն մը մեր արուեստագէտներուն համար պիտի ըլլայ յետադիմական բան մը։ Ատոր համար էր որ ուզեցի անհատները դարձնել սանձարձակ՝ գիծերէ ու օրէնքներէ դուրս, անհատներ՝ որ հեռու մնան ժողովուրդէն՝ հոգիով, ապրելով հանդերձ անոր հետ, ժողովուրդէն ու անոր աժան փառքերէն, աժան ու թմրեցնող ծափահարութիւններէն, որ ազգէն սնանին ու անկէ դուրս նետեն իրենց նուաճածը։ Հայրենասիրութիւնը ներելի է արուեստի որոշ չափով, տիրապետութենէն վերջ միայն։ Մարդ թող ինք իր մասին մտածէ նախ վերջը ուրիշներուն։ Եթէ միայն և ինք իր մասին մտածէ, դարձեալ ընդհանուրին համար ըրած կ՚ըլլայ։

×

Ժողովուրդին հասկնալի ըլլալու, անոր փառքերն ու պատիւները խլելու, անկէ դիւրութեամբ ընդունուելու միամտութիւնները կը նետեն մեր տղաքը անարիւնութեան մէջ ու կը դարձնեն կեղծ երեւոյթով մը հասունութեան տպաւորութիւն ձգող խակ պտուղներ։ Ժողովուրդը մանուկ մըն է գրականութեան դէմ, մանաւանդ մերը։ Պալոններ կ՚ունենայ ան։ Ու անուղղակի կը ստիպէ նորեկները բռնկիլ մը ունենալէ առաջ ոճի մը, խանդավառող, պարապ ուռուցիկ ձեւի մը վազել։

Հոս մեր մասը կը զննենք արդէն վէրքի մը վրայ։ Մեր ամբողջ անցեալը ունեցած է զայն, այդ վազքը ձեւերու եւ ստուերներու ետեւէն։ Տողերուն տակ խորքը, իրական անդունդը եւ հիմը կազմող կենսունակ մարդը պակսած է շատ անգամ։

Արեւելքը տուած է անոնց առատօրէն՝ աչք կապող ճաճանչներ եւ գոյներ, հանգստացնող եւ զուարճութիւն պատճառող դանդաղութիւններ, կրկնութիւններ, ծանծաղուտ ծաւալներ։

Արեւմուտքը տուած է կապկելու ունակութիւն մը, ուր արտայայտուած են դիւրին բաները դժուարութեամբ, իրական ու մութ անդունդի մը տեղ սեւ լաթով մը բերուած մթութիւն մը։

Արդ, մենք կը փնտռենք դժուար բաները դիւրութեամբ ըմբռնելու եւ պարզութեամբ դուրս տալու ճամբան։ Մենք կը փնտռենք ապրումներէն եկող թանկագին հիւթը (չշփոթել իրապաշտութեան հետ)։ Մենք կը փնտռենք ոճէն ու ձեւէն առաջ՝ արուեստին կալուածը, անոր ելեկտրական մթնոլորտին հասանքները ու արտադրելիք հրաշքները։ Մենք կը փնտռենք վերջապէս, գիտութեան առջեւէն քալող ու անգիտակցաբար խորհրդաւոր դռներ բացող գրականութիւնը։

Մենք չենք ուրանար ոճին գեղեցկութիւնը եւ անոր անհրաժեշտութիւնը։ Բայց անկէ առաջ կը դասենք հոգին։ Ու այս վերջինին քալուածքը կը նկատենք զայն։ Բանաստեղծը բառերուն կը դիմէ ներքինը արտայայտելու համար։ Հակառակ պարագային, կ՚ըլլայ լեզուի արհեստաւոր մը ու շատ շատ լեզուի արուեստագէտ մը։

* * *

Կայ ուրիշ, նոյնքան դառն հասանք մը։ Օտար մտածումներ օրինակել կամ գողնալ ուղղակի եւ բերել զանոնք պատշաճեցնել մեզի, եղած է մեծութեան չափանիշ մը՝ մեր մէջ։ Մեր նախկին միջավայրերը (Պոլիս, Կովկաս, Հայաստան), քաղաքական վիճակները, ցեղային խառնուածք մը պատճառ եղած է մտածումի մը սովին եւ անընդունակութեան։ Հիմա փոխուած են պարագաները։ Պէտք է գոցուի այդ վէրքը ինքնիրեն։ Ու մեր նախորդներուն՝ պէս երկու երեք տարի չէ որ կ՚ապրինք Եւրոպա՝ վերադառնալու համար Արեւելք։ Մեր ճարպիկութիւնը
պիտի ըլլայ մեր ազգային
քը զարգացնել օտար
վայրի մէջ եւ օտար տարր
Քերթող մը այնքան աւել
է, որքան կը մօտենայ իր
բանական ծառին։ Մենք
դիմենք անոր ոչ-ազգայ
ճամբաներով։ Թերթիմացու
ներ չըլլան։ Ուժով ենք, ե
ինքնատիպ՝ հոգիով, ուր
կ՚երթայ առաւելապէս
մակրանքս, պիտի զերծ
միշտ այլասերումէ, ինչ
ցումիններ ալ կրենք եւ
լեզուով ալ խօսինք։

Մի մոռնաք, յետոյ, որ
ւանական բարի ձեռքը
գայ օր մը, հաւաքելու մ
լորս, քաղելու համար մ
տխուր, դառն բայց արդիւ
աճումին, վաղուան հա
բերքը՝ ընդհանուր աշխար

Ն. ՍԱՐԱՖ

«ԿԱՐՄԻՐ ՌԱՇՊԱՐ»

Զանգեզուրի մէջ կը
տարածուի «Բանւորա-գիւղա
կան շաբաթաթերթ» մը, կա
Ռաշպար։

Ի՞նչ կ՚ընէ կարմիր Ռաշպ
գիւղատնտեսական խնդիրն
պարզաբանէ, բանւորակա
հե՞ր կը պաշտպանէ։ Երբե՛ք
բաթաթերթին խմբագիր
գրաշարները ըմբշամարտ կը
դան, վիճաբանութիւններ կը
քեն «մարքսիզմի, մատ
լիզմ»ի մասին, գլուխը ճաթ
լով խեղճ գիւղացիներուն։
շարնները իրենք իրենց վէճ
վիճաբանութիւնները կը
37րդ թիւով աւելի մեծ վէճ
սկսաւ այս թերթը։

Գորիսի մանկավարժ
Գրիգորեանի յօդուածին մէ
Ս. Իւլեան, թերթին մէջ կը
տեղէ պատասխան մը, ան
լով մանկավարժը «բոպիկ»
գործեան կը պատասխանէ «
կոչելով ընդդիմախօսը։
մէջ կը մտնէ թերթին խ
գիրը եւ մանկավարժական
գիրը կը ջանայ լուծել «
սիզմի զէնքով»։ Եւ այդ
կ՚աւելցնէ. «Զանգեզուրի
չութեան որակը ցած է, և
ուսուցիչները ոչ միայն
քականապէս, այլեւ տեխ
պէս անգրագէտ են»։ Խմբ
երկու սիւնակնոց յօդուածի
տասխանելու համար հրապ
կ՚իջնէ շրջանին կրթական
վարիչ՝ Քացաղեան, «կարմ
յին մարքսիստ» կ՚անուանէ
եւ «ընկերաբար» խորհուրդ
տայ խմբագիրին երթալ
կիրթուելու «քերականութեան
բելու» համար։ Խմբագիր
ռաքելեան, հօ՛, հօսքի
մար, չէ՞ որ թերթին սիւնա
ճերմակ են դեռ, կը շալէ
լետարիատի պոլիտիկան» եւ
հանջէ որ ուսուցիչը անպա
սորվի «մարքսիստական
լոգիան», եւ երեք սիւնակ
կը բացատրէ թէ «մարքսիզ
աւելի լայն հասկացողութիւն
քան մատերիալիզմը», ու
ցնէ. «Սորվի՛ր, գլուխը այ
չէ»։

Մէջ կը մտնէ «Խորհրդ
յաստան»ի աշխատակիցը եւ
«Ի՞նչպէս կարելի է շահագ
այդպիսի անխղճութեամբ
թերթող գիւղացու համբ
թիւնը, երբ գաւառական
տիկուլարիզմի եւ մեծամ
թեան հոտ է գալիս թերթէ
մասս վիճաբանութիւն
պարզ է, որ Զանգեզուրի գ
ցին հայերէն տառերով
այդ իրարամերժ չինական
քերը հասկնալու հնարաւ
թիւն չունի»։

Եւ կը հրաւիրէ կարգի
րել խմբագիրը։

Սակայն կը մոռնայ
«Խորհրդային Հայաստան»
բոլոր հայաստանը կարմիր
թերը նոյնքան չինարէն
անհասկնալի ոչ միայն գի
ցիներուն, այլ նաեւ մտաւոր
ներուն համար։

ՍՄԲԱՏ ՔԷՍԷՃԵԱՆ

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ Լոնտոնի մէջ մեռած է Սմբատ Քէսէճեան։ Հանգուցեալին 45 ամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանը պիտի կատարուէր Յունուար 15ին Լոնտոնի մէջ, սակայն դեռ քանի մը օր առաջ իր տան նորոգութեան ատեն պատշգամբին սահելով վար կ'իյնայ եւ թեւերն ու ոտքերը ճմլուած վիճակի մէջ կը փոխադրուի հիւանդանոց։

Քէսէճեան աշխոյժ մասնակցած էր երգահան-նուագապետ Յարութիւն Սինանեանի Օսմ. Թատրոնի (Մնակեան) ներկայացմանց միջնարարներուն համար կազմած հայ նուագախումբին, որպէս աւագափող ու թմբուկ ածող։ Նոյն խումբին մէջ բամբ ջութակ կ'ածէր «Կոկորդիլոս» մականուանեալ իր եղբայրն ալ՝ որ Լոնտոնէն է Պոլսոյ Պանքայի դէպքին։ Սմբատ Թօհուրօհ(?) կեանք մը վարած է. պահ մը ապահովագրիչ, յետոյ կազմակերպիչ Ղաթիրօյ «Դպրաց դաս»ին։ Անսահման հիացող՝ Տիգրան Չուհաճեանի, անձնուիրաբար, վերաբերուած է մեծ երգահանին վերջին օրերուն, Իզմիրի մէջ, նաեւ նախաձեռնարկ՝ անոր շիրմին կառուցման։ Պոլիս, յունական եւ գերման գուսաններգական խումբերուն համար երկու լեզուներու թարգմանել տուած է «Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղա»ն, որուն մէջ նոր դեր մը (Հօրհօր Աղայի ծառան) ստեղծելով բեմ ելած է։ Յաջողութենէն ետքը, Չուհաճեանի եւ Ե. Թօլայեանի հետ անցած է Եւրոպա (Պելճիքա, Ֆրանսա եւ Անգլիա) 25 հոգինոց խումբով մը, բեմադրելով «Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղան» եւ «Սուլթանին մօտ գիշեր մը» միջնատակը, որուն մէջ հեղինակը՝ Թօլայեան Համիտը կ'անձնաւորէր, իսկ Սմբատ՝ պատուան ապուշը։ Պոլիս եւ Իզմիր եգերուժներէ վերջ, Քէսէճեան նուսկ ուրեմն հաստատուեցաւ Լոնտոն, տարիներէ ի վեր հոն վարելով իր սեփական ճաշարանը՝ որ ժամադրավայրն էր եղած անգլիահայ գաղութէն շատերուն։ Հանգուցեալը հեղինակած է «Ֆէրիտուն իողոգի կարուհին» թատերախաղը, նաեւ հաւաքած ատաղձներ՝ Թըրքահայ բեմի պատմութեան համար։

Սմբատ Քէսէճեան պատահական կերպով կը թղթակցէր նաեւ հայ թերթերու, պատկերացնելով Լոնտոնահայ գաղութին անցուդարձերը։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ Կ'ՈՒԶԵՆ

«Պրոլետար»ի Թղթակիցը կը գրէ (24 Յունուար) Սոչիէն (հիւս. կովկաս)․—

Սոչիի շրջանին մէջ, ուր կը բնակին տասնեակ հազար Հայեր, մեծ պահանջ կայ հայերէն դասագիրքերու։ Այս շրջանին մէջ, 3—4 տարիէ ի վեր, չկայ հայկական դպրոց մը, որ ուսումնական տարուան սկիզբը հայթայթած եւ ամբողջացուցած ըլլայ անհրաժեշտ դասագիրքերը։ Շրջանին դպրոցներուն մէջ կ'ուսանին մօտ 7.000 աշակերտներ, որոնց 4.000ը Հայեր են եւ պէտք ունին հայերէն դասագիրքի։ Երբ Երեւանի պետական հրատարակչականին կը դիմենք, ուշադրութիւն չեն դարձներ, ըսելով որ իրենց շրջանին մէջ եւս դասագիրքի պահանջ կայ, եւ այն ալ՝ մեծ քանակութեամբ։ Պէտք է հազարաւոր դասագիրքեր տպագրել եւ ղրկել։ Օրինակ առնենք Ռուս պետական հրատարակչականէն, որ քանի մը հարիւր ռուս աշակերտներու համար Ադլերի մէջ (Սոչիի շրջան) հիմնեց գրատուն մը։ Իսկ նոյն այդ շրջանին մէջ մօտ հազար հայ մանուկներ առանց գիրքի մնացած են։ Կարելի չէ անտարբեր կենալ Սոչիի այս կենսական պահանջին հանդէպ, որ կը հասնի ամէն տարի 4,000 դասագիրքի։ Ալ չենք յիշեր Աբխազիան։ Ինչպէս անցեալ տարիներուն պատահած էր, այս տարի եւս կատարեալ սով կար դասագիրքի։ Քանի մը անգամ գրուեցաւ մամուլով եւ պաշտօնապէս, սակայն պետական հրատարակչականը միշտ լուռ է։

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Սպենդիարեանի Յունուար ամսուն Մոսկուայի մէջ տուաւ համերգ մը։ Այս առթիւ Բրաուդոու կը գրէ Պրավդայի Ցրդթիւին մէջ.

Սպենդիարեան աշակերտն է Ռիմսկի-Կորսակովի, եւ քաջահմուտ վարպետ մը, որ իր ստեղծագործութեանց համար կ'օգտագործէ հարազատ Հայաստանի ազգագրական նիւթերը։ 1924ին ստանձնելով Հայաստանի երաժշտական դաստիարակութեան գործը, Սպենդիարեան եռանդագին կ'աշխատի ժողովրդական երաժշտութեան մշակումին ու բարձրացումին համար։ Եւ մենք, այսօր, առիթը կ'ունենանք ծանօթանալու մշակոյթի հնագոյն ազգերէն Հայաստանի երաժշտական կեանքին։ Այդ երաժշտութիւնը ունի շատ խորունկ եւ հազարամեայ արմատներ։ Հայ երաժիշտները կովկասի մէջ մեծ դեր կը խաղան, ինչպէս իրենց, նոյնպէս հարեւան Թուրք եւ պարսիկ երաժշտական պատմական երաժշտութեան ժողովրդականացման մէջ։

Ժողովրդական երգին հազարամեայ զարգացման երեւոյթը հայկական հողի վրայ տուած է փայլուն արդիւնքներ։ Սպենդիարեանի «Այմաստ» կտորին հատուածները ցոյց կուտան հայ-պարսկական մելոտիկ նիւթերու նրբին վերամշակութիւն մը։

Այդ մոթիֆներէն շատերը կը պահուին յիշողութեան մէջ, իրենց զարմանալի կշռոյթով եւ ճկունութեամբ։ Սպենդիարեանի արժէքը կը կայանայ իր նուրբ լսողութեան եւ երգահանի գայտուն խառնուածքին մէջ, որ մասնաւորապէս կը յայտնուի իր պարանուագներուն մէջ։ Աւելցուցէք նաեւ նուագախումբին վրայ վարպետութեամբ տիրելու մեծ ընդունակութիւնը, զոր ժառանգած է իր ուսուցիչէն։

Համերգը թողուց մեծ տպաւորութիւն, իր գեղարուեստական բովանդակութեամբ։

ՌՌՈԳՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուա կարգադրած է որ 1928ին սկսին հիւսիս արեւմտեան եւ հարաւ-արեւելեան «գըռ»երու ոռոգման աշխատանքները։

Այս աշխատանքները եթէ գլուխ հանուին, Հայաստան 31 հազար դեսեատին հող պիտի ունենայ, ուր կրնան բնակիլ 35,000 գիւղացիներ։ Այս ծրագրին հետ կապուած է նաեւ 30,000 ձիու ուժ ունեցող ջրակայանի մը հաստատման Քանաքեռի շրջանին մէջ, Զանգու գետի ամբարտակին մօտ։

Ղըռերու ոռոգումը, ընդարձակելով մշակելի հողերու տարածութիւնը, միջոց պիտի տայ մշակելու բամպակ, ծխախոտ, խաղող եւայլն։ Իսկ ջրելեկտրակայանը գարկ պիտի տայ քիմիական արդիւնաբերութեան, մասնաւորապէս պարարտացնող նիւթերու։

Ծրագիրը գործադրելու համար, Հայաստանի ջրային տնտեսութեան վարչութեան մօտ կազմուած է գրասենեակ մը, որ 1928ի ընթացքին պիտի վերջացնէ նախագիծը եւ նիւթերու գնումը. 1929ին պիտի սկսին աջ եւ ձախ ափերու ջրանցքներու եւ Զանգու գետի ամբարտակներու շինութիւնները։ 1930ին պիտի շարունակուին աշխատանքները երկու ոռոգիչ ջրանցքներու, իսկ պիտի աւարտի ամբարտակի կառուցումը։ 1931ին պիտի լրանան բոլոր հիմնական աշխատանքները, պիտի շինուի ոռոգիչ ցանցը եւ տարուան վերջը Ղըռերու հողերը պիտի ոռոգուին։

Քանաքեռի ջրելեկտրակայանի ծրագիրը չէ պատրաստուած տակաւին եւ կը քննուի Մոսկուայի մէջ։

ԿԵԱՆՔԸ ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՕԹԷԼ ՏԷ Ջ'ԱՆՆԸԼԷԹ

1924ի ընթացքին Փարիզ ապաստանած Հայերէն է, որ բոյն դրած են այս հիւրանոցին մէջ, մեծ մասով որբեր. Սուրիայէն եւ Յունաստանէն։ Հայերէն կը խօսին իրարու հետ, տնային գործերը իրենք կը կատարեն, եւ միասին են միշտ։

Եթէ կայ ցաւալի երեւոյթ մը, այս տարուան ընթացքին սորվեցան թղթախաղ (խումար) եւ պարամոլութիւն, հետզհետէ պաղելով ազգային կեանքէն։ Մինչեւ հիմա ունեցած ենք երկու մահ, եւ մէկ ամուսնութիւն, այն ալ օտարի հետ։ Շատերը արհեստաւոր են։ Գոհացուցիչ օրավարձեր կը ստանան ամանք, բայց երկու Ֆրանք իրարու վրայ չեն կրնար դնել։ Չորս ընտանիք կայ չորս պզտիկով, որոնք Ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն եւ գրեթէ մոռցած են հայերէնը։

Վերջերս որբերէն մէկը ուզեց ամուսնանալ, հայ ընտանիքի մը դիմելով։ Կը հարցնեն թէ ո՛րքան դրամ ունի, տուն, արհեստ եւայլն։ Եւ տղան ճարահատ կը նախընտրէ Ֆրանսացի աղջիկներու հետ ամուսնանալ։

Մեր հիւրանոցը օթեւան մը եղած է գիւղերէն եկող նոր որբերուն։ Շատերը ամառ ժամանակ արձակուրդ կ'առնեն եւ շաբաթ մը կը մնան մեր քով։

Մ. Կիւրեղեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԱՆՍԷՅԻ ՄԷՋ

ԼԱՆՍԷՅ. 7 Փետր.— Հ. Յ. Դ. Լանսէյի «Մուրատ» ակումբի նախաձեռնութեամբ, Փետր. 5ին ներկայացուեցաւ «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ը։ Հակառակ գաղութիս տնտեսական նեղ կացութեան, գրեթէ ամբողջ ժողովուրդը ներկայ էր։ Ընկեր Միսաս Տէր Սարգիսեան հակիրճ խօսքերով պարզեց հայ թատրոնին անցեալը եւ կոչ ըրաւ քաջալերել բուռ մը երիտասարդութիւնը, որ ամէն զոհողութիւն յանձն առած է, հայկական բեմը վառ պահելու համար։

Անսպասելի յաջողութիւն ունեցան խաղացողները, հակառակ շատերու անփորձութեան։ Այս հինգերորդ ներկայացումն է որ կուտայ «Մուրատ» ակումբը եւ կարելի է ըսել բոլորն ալ յաջող։ Բայց ի՜նչ չարչարանքներով։ Խումբ մը սրտցաւ երիտասարդներ բոլորուած են իրարու շուրջ, անվհատ կը ճգնին հայկական կեանք ստեղծել այս օտար անկիւնին մէջ։ Ո՛չ թատրոնի բեմ ունինք, ո՛չ կարգ ու սարք, ո՛չ հագուստ եւ ոչ ալ մանաւանդ նիւթական միջոց. գերասանը ինքն է, որ սրճարանի մէկ սրահին մէջ՝ սեղանները իրար կը բերէ, խաւաքարտէ բեմ կը շինէ, մինչեւ գիշերուան 12, իր ուսերով կը կրէ աթոռներ եւ նստարաններ, կը վազէ հեռաւոր անկիւններ ինկած հայրենակիցներու մօտ, կապերտ մը կամ սեղանի ծածկոց մը խնդրելու, որպէսզի բեմը զարդարէ եւ վերջապէս ամէն մէկ հայրենակիցի դուռը կը զարնէ եւ տոմս կը ծախէ։

Կատարեալ նահատակութիւն։ Միայն պարտականութեան գիտակցութիւնն է որ կը մխիթարէ զիրենք։ Բաւական է որ այս հայրենազուրկ բազմութիւնը մէկ երկու ժամ հաղորդակից ընեն իր անցեալին։

Ներկայացումէն վերջ տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 1, 8, 107, 110 հերոսի մէկ մէկ մեծադիր նկար, թիւ 65 քաշքօլ մը, 155 փողկապ մը, 198 հովանոց մը, 199 ինքնահոս գրիչ մը։

Ա. Օհանեան

ԻՆՋՈՒ ԱՆՋԱՏ - ԱՆՋԱՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի նեղ սիւնակներուն մէջ միշտ կը կարդամ Բալուի գիւղերու անջատ անջատ եւ նորակազմ միութիւններ, Չէթի եւ Սղամի Երիտասարդաց միութիւն եւն.։ Նախքան այս միութեանց կազմութիւնը կար Բալուի ընդհ. Երիտասարդաց Միութիւնը իր որոշ ծրագրով եւ վերոյիշեալ գիւղացի հայրենակիցներէն ոմանք ալ անդամակցած էին։ Ինչո՞ւ անջատուեր են հիմա։

Այսպէս նաեւ Թէփէ-Օխու նորակազմ աղքատախնամ միութիւնը։ Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար այդ հայրենակիցներն ալ բարդել Բալուի ընդհանուր Հայրենակցական միութեան վրայ, որ գոյութիւն ունի մօտ չորս տարիէ ի վեր։

Պիտի խնդրէի Բալուի բոլոր հայրենակիցներէ որ թօթափէին տեղական հայրենասիրութիւնը և համախմբուէին մէկ միութեան շուրջը, փոխադարձաբար օգնելու եւ պայքարելու համար այլասերման դէմ։

Այս է մեր պարտականութիւնը, քանի չեն բացուած Հայաստանի դուռները։

Աշմշատցի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԲ Կ'ԱԾԻԼԷՐ.— Ալժէրի մէջ հանրակառքի պաշտօնեայ մը խանութ մը մտաւ ածիլուելու համար։ Աշկերտը նախ կըտրեց մազերը։ Յետոյ ածիլելու համար, օճառի փրփուրով ծածկեց ամբողջ դէմքը, սուր ածելին մօտեցուց վիզին, մէկ հարուածով կտրեց։ Յաճախորդը, որուն վիզը կիսովին կտրուած էր, փախաւ դուրս, սակայն սեմին վրայ փռուեցաւ գետին ու մեռաւ։ Երբ ձերբակալեցին, աշկերտը պատասխանեց թէ վրէժ լուծած էր յաճախորդէն, որ իր դրամը գողցած էր։

ԴԱՏ ՄԸ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԴԷՄ.— «Յուսաբեր» կը գրէ.— Ամերիկայի «Թահրա պէյ»ը նեղը մնալով, խոստովանած է թէ իր բուն անունն է Գաբամաճեան, թէ «Թահրա պէյ»ը Փաքիրական հասարակաց անուն մըն է։ Կեղծիքը սակայն չի դարմանուիր ասով։ Թահրա պէյ դատական ձեռնարկներ ըրած է Բարեգործականի կեդրոնին դէմ, պահանջելով աւելի քան 50,000 տոլար վնասուց հատուցում։

Ինչպէս յայտնի է, Բարեգործականը Ամերիկայի «Թահրա պէյ»ը հովանաւորած է եւ անոր միջոցով ներկայացումներ տուած է։ Այս «քաջագործութեանց» մէջ մաս ունի նաեւ Ա. Չօպանեան, որ կեղծ Թահրային յանձնարարականներ տուած է Ամերիկայի իր բարեկամներուն եւ ընկերներուն։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲՈՂՈՔ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 Փետր.— «Յառաջ»ի Փետր. 3ի թիւին մէջ կարդացինք, խումբ մը Ծովքցիներու ստորագրութեամբ յայտարարութիւն մը որ կազմալուծուած կը հռչակէր Ծովքի Երիտ. Յառաջդիմ. Միութիւնը, իբրեւ «Հօկճի»։

Ըլլա՞յ թէ այս յայտարարութիւնը կը վերաբերի կարգ մը չարամիտներու քանի մը ամիս առաջկայմած «Ուսումնասիրաց»ին, որ վարդի պէս բացուեցաւ ու շուտ մը թառամեցաւ։

Կը փութանք յայտարարել թէ՝ տարի մը առաջ Միութենս վտարեց գեղծարարութեան եւ այլ յանցանքներով, Պ. Պ. Յ. Տէր Ներսէսեան, Գ. Թումեյեան, Կ. Խրայեան, Կ. Թումելեան, Գ. Քէնտրեան։ Այժմ այդ մարդիկը Միութեանս կարգ մը անդամներու եւ ոչ-անդամներու անունները շահագործելով, պարզապէս կ'ուզեն իրենց երեսի մուրը քսել Միութեանս ճակտին։

Միութիւնս արդէն ունի իր խմբագրական «Ծովակ» ամսաթերթը, որ շուտով տպագրուած լոյս պիտի տեսնէ։

(կնիք վարչութեան)

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Ու Գաղտնի ընկերութեանց գործը կը շարունակուէր Եւրոպայի մէջ, զինուած, պատերազմական պիտոյքով ողողուած եւ հեռասպառ.— ոսկին կը հոսէր անդադար...։ Պալատներուն մէջ կառչելով տեղեկութեան ու դաւաճանութեանց համար, կաշառելով նաեւ աշխարհիս բոլոր աշխատաւորական կեդրոններուն՝ յեղափոխական շրջանակները, ուր կրակը կը վառէր սերմանողներու ոտքերուն ներքեւ...

Ոսկի՛ սերմանողներ, արիւ՛ն հնձողներ։ Եւ երբ Պերլինը արծեց թէ պատրաստ է, վերջնական հարուածը տրուեցաւ,— Սարայեվոյի մէջ արհիդուքս Ֆրանց Ֆերտինանտի սպանութիւնը, գերման ժողովուրդը խաբուած, պատերազմ, աշխարհը բոցերու մէջ, մարդիկ՝ որոնք հազարներով կ'իյնան։

Շահաբաժիններ Քրուփի խոշոր բաժնետէրերուն, հսկումը պողպատի ընկերութեան մեծ մթերքին, Շթալվէրքէ-Ֆէրպանտ խոշոր ընկերակցութեան՝ որուն մէջն են երկաթի ու պողպատի պետերը, Հռենոսի, Վեսթֆալիոյ տեսլային քաղաքները, պատերազմ, գործեր...։ Ոսկի՛ն, արի՛ւնը։

Վէրակինը անխոնջ կը վազվզէր Եւրոպայի մէջ, կը վառէր ապստամբութեան նոր օջախներ, Պետրոգրադի եղերական պալատի սրտին վրայ կեդրոնացնելով իր անձեալ գործը։ Ու կատարինէի եւ Մեծն Պետրոսի գահը կը տապալէր թատրոնի տեսարանի մը պէս։ Ու Հապսպուրկները եւս, ոճիր ոճիրի ետեւէ, կ'իյնան իրենց կարգին...։ Արիւնի գետերը կը հոսին ոսկիի... մբերուն տակ... Եւ դարձեալ ոսկին կը սկսի վազել... Փարիզի մէջ, Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ. բայց Փարիզը, Լոնտոնն ու Նիւ Եորքը դիմադրեցին.— մարգարէութիւնը կը վերջանար իր աստուածաշնչական ահաւորութեանը մէջ, կը վերջանար Հօհէնցոլէրններու փախուստով...

Ու այժմ պէտք է վերականգնել գերման կայսրութիւնը, անոր գործարանները, նաւահանգիստները, դրամատուները, վերսկսիլ տարերային զօրութեանց երթեւեկը, խառնել երկաթի ու ածուխի հանքերը, զորս յառաջդիմութիւնը կը ձեւափոխէ կրակէ անձրեւի՝ ժողովուրդներու գլխուն, որպէսզի կռիւը վերսկսի։ Երբ այդ մարդիկը վայրագ ճիչեր կ'արձակէին, միտքս կը բերէի Սըր Ուիլըմսի քարտէսը, կարմիր դրօշիկները Հնդկաստանի, Եգիպտոսի ու Չինաստանի վրայ, ուր անտեսանելի կրակը կը վառէր։

Ն. Խորհրդաւոր Բարձրութիւնը ոտքի ելած էր եւ դարձած դէպի Վէրակինը, որ միշտ ոտքի էր։ Իշխանը խօսքը անոր ուղղեց գրեթէ մտերմաբար։

Կրկին ակնարկ մը նետեցի Բորիսի։ Ինծի թուեցաւ թէ ան ալ միեւնոյն հարցումները կուտար իրեն.— ո՞վ էր մեր առջեւը գտնուող Բարձրապատուութիւնը. արդեօք գերման գահաժառա՞նգը։

Այնքա կասկածելի չէր թուեր ինծի։

Ինչ որ զիս կը զարմացնէր, Վէրակինի հետ իր խօսելու մտերմական եղանակն էր։ Անիկա չէր գործածեր ընկերութեան կեղծ անունները։

Ուրեմն, ո՞վ գիտէ ի՞նչ զօրաւոր անհատականութիւն մը կը ծածկուի այդ Վէրակինի մէջ, որուն վրայ ծանրացած էր «Դանիէլի կնիք»ին հսկայական գործունէութիւնը։

Արդեօք ան ալ գերման արքայական ընտանիքին մէկ անդա՞մն էր։

Եւ սարսափահար, չէի կրնար չխորհիլ այն պայքարին վրայ, զոր Բորիս կը ստանձնէր։

— Մեր դաշնակիցները քեզի կը սպասեն, ըսաւ Ն. Բարձրութիւնը Վէրակինի, ու վաղը՝ եթէ գուն մեր ուժերը գործածես նոյնքան հաստատամտութեամբ նաեւ Եւրոպայի արեւելքը, առիծը Արեւելքէն պիտի վանտուի, ծովլ աքաղաղը առյաւէտ պիտի ձգէ Միջերկրականի արեւելեան եզերքները...

— Որոշ հրահանգներու կը սպասեմ, պատասխանեց Վէրակին։

Ն. Բարձրութիւնը թատերական շարժում մը ըրաւ։

— Դանիէլի նշանակած անձը ինքը պիտի տայ քեզի այդ հրահանգները։

Բոլորը մէկ ոտքի ելան։

— Աղօթե՛նք, ըսաւ մեծ անձնաւորութիւնը իր քնարական եղանակով, որպէսզի աշխարհը ազատագրուի, աղօթենք մեր պետին համար։

Ու դանդաղօրէն՝ անիկա արտասանեց աստուածաշնչական սա կոչը.—

— Բանակներու տէր Աստուա՛ծ, Ա՛ն՝ որ քու կողմէդ նշանակուած է, տա՛ւր անոր այն սուրը որ պիտի փողփողի Արեւելքէն Արեւմուտք, պիտի ազատագրէ ստրուկ ժողովուրդները եւ պիտի հաստատէ քաջութեան եւ պատիւի օրէնքը։ Բանակներու տէր Աստուա՛ծ, Մեծն Կարոլոսի հին սուրը փայլեցո՛ւր արմաւենիներու եւ եղեւիններու վրայ, եւ թո՛ղ անոր ձեռքին մէկ նշանը ծովուն վրայէն ջնջէ՝ առեւտրական նաւերուն հետքերն տնգամ։

(Շար.

Քարիւղի կռիւը կը շարունակուի

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Ռոյըլ Տըչ-Շէլի եւ Սթանտարտ Օյլի միջեւ մրցակցութեան պայքարը նոր փուլի մը մէջ մտնելու վրայ է: Ամերիկեան քարիւղի ընկերութիւնը վճռած է ամէն գինով պայքարիլ անգլիական ընկերութեան դէմ, քանի այս վերջինը Հնդկաստանի մէջ իրեն դէմ մրցի, արգիլելու համար ռուսական քարիւղի վաճառումը:

Իր պայքարին մէջ յաջողելու համար, Սթանտարտ Օյլը զտարաններ պիտի հաստատէ Անգլիոյ մէջ իսկ եւ զանոնք պիտի դնէ անգլեւամերիկեան քարիւղի ընկերութեան եւ Վաքիւում ընկերութեան միացեալ հակակշիռին տակ: Այս վերջինը Սթանտարտ Օյլի հետ համերաշխ կը գործէ:

Լոնտոնի ելմտական շրջանակները կը կարծեն թէ ամերիկեան ընկերութիւնը պարզապէս սպառնալիք կ'ընէ՝ որպէսզի Ռոյըլ Տըչը դադրեցնէ իր կռիւը ռուսական քարիւղին դէմ. այլապէս չի յուսացուիր որ գոյծնական ոեւէ քայլ առնէ: Ամէն պարագայի մէջ, Ռոյըլ Տըչ վճռած է արգիլել որ ռուսական քարիւղ ծախուի հնդկական շուկային մէջ:

Նոր դաշնագիրներ պիտի կնքուին

Ուաշինկթընէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը ծրագրած է Ֆրանսայի հետ եղածին նման իրաւարարական դաշնագիրներ կնքել նաեւ Անգլիոյ եւ Ճափոնի հետ: Ֆրանքեւամերիկեան դաշնագրին նախնական ծրագիրը ղրկուած է անգլ. եւ ճափոնական կառավարութեանց, նամակի մը հետ միասին, որուն մէջ կ'ըսուի թէ ատիկա կրնայ իբրեւ հիմ ծառայել այս աղթիւ կատարուելիք բանակցութեանց:

Կ'ըսուի նաեւ թէ յիշեալ դաշնագրի նախնական ծրագրին օրինակները ղրկուած են ուրիշ կառավարութեանց ալ, ինչպէս Գերմանիոյ, պարզապէս առ ի տեղեկութիւն, առանց ոեւէ յանձնառութեան:

Վստահութեան քուէ Փուանքարէի

Երեսփ. ժողովը դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան մասին օրերով վիճաբանելէ յետոյ, 131ի դէմ 370 ձայնով վստահութեան քուէ տուաւ վարչապետ Փուանքարէի: Հինգ բանաձեւեր ներկայացուած էին: Առաջինին տակ ստորագրած էին արմատական - ընկերվարականները, որոնք կը պահանջէին պաշտօնապէս կայունացնել ֆրանքը՝ կարելի եղածին չափ շուտ եւ շարունակել ելմտական վերականգնումի գործը:

Երկրորդ բանաձեւը կը պատկանէր ընկերվարականներուն, որոնք պահանջելով մէկտեղ որ ֆրանքը կայունացուի, կը հրաւիրէին կառավարութիւնը՝ գործադրել ընկերվարական կուսակցութեան վերջին համագումարին մէջ ընդունուած ելմտական ծրագիրը:

Բանաձեւեր ներկայացուցած էին նաեւ հանրապետական ընկերվարականները և համայնավարները: Փոլ Մորէլ, Թոմսոն և Սիպիլ բանաձեւով մը վստահութիւն կը յայտնէին կառավարութեան: Փուանքարէ ընդունեց այս վերջին բանաձեւը, որուն վրայ վստահութեան խնդիր դրաւ: Արմատական-ընկերվարականները կ'ուզէին առաջնութիւն տալ իրենց բանաձեւին. այս առաջարկը մերժուեցաւ 160ի դէմ 258 ձայնով: Ընկերվարականներու բանաձեւը, որուն վրայ վստահութեան խնդիր դրած էր վարչապետը, մերժուեցաւ 112ի դէմ 328 ձայնով: Ի վերջոյ ընդունուեցաւ Մորէլ-Թոմսոն բանաձեւը:

Աֆղանիստանի սահմանին վրայ

«Պերլինէր Թակէպլաթ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ անգլիացի օդանաւորդներ ռմբակոծած են հնդկեւաֆղան սահմանագլուխին վրայ Վէզիրիստանի քանի մը գիւղերը, որոնց բնակիչները բնաջինջ ըրած էին անգլիական ինքնաշարժերու կարաւան մը:

Քապուլի աֆղանական «Աման Աֆղան» թերթը կը հաստատէ թէ այս բախումին միակ պատճառն է յարձակողական քաղաքականութիւնը Անգլիացիներուն, որոնք աֆղան սահմանին վրայ զինուոր համախմբելով եւ ամրութիւններ շինելով կը յայտնեն իրենց իսկական նպատակը: Թերթը կ'աւելցնէ, որ եթէ Վէզիրիստանի շարժումը ծաւալի, Անգլիացիներուն համար շատ անհաճոյ հետեւանքներ կրնայ ունենալ:

Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա» ուրախութեամբ կ'արձանագրէ այս տեղեկութիւնները եւ դիտել կուտայ թէ այն պահուն իսկ, ուր ծանր դէպքեր կը պատահին Հնդկաստանի մէջ, Աֆղանիստանի թագաւորը Ամանուլլահ կը պատրաստուի այցելել Անգլիա:

Այս լուրերը վերապահութեամբ կը հրատարակենք:

ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Ամասիոյ Հայրենակցական երկսեռ միութիւնը գեղարուեստասէր հայ հասարակութեան օգտակար հանդիսանալու նպատակաւ Զայնագրութեան (սոլֆէժ) եւ քառաձայն երգեցողութեան ձրի դասընթացք մը բացած ըլլալով՝ ղեկավարութեամբ Պր. Կարօ Ազարեանի, կը հրաւիրէ՝ փափաքող հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը, ամէն կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 10—12, Place Jean Jaurès No. 19 (Place St. Michel) Brasserie Marchի իր մասնաւոր սրահին մէջ:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին, 84 Rue Chapeի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան Մ. Կոստանեանի եւ մասնակցութեամբ՝ դերասանուհի Տիկ. Մամիկոնեան-Կոստանեանի, Մ. Մաթեանի, Օր. Ասիա Կոստանեանի:

կը ներկայացուի՝ **ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔ**

ԱԶԴ.— Բոլոր անոնք որոնք «Օթէլլօ»ի ներկայացման օրը ստացած են ճերմակ տոմսեր, կրնան կէս արժէքով ստանալ այս ներկայացման տոմսերէն:

Հ. Յ. Դ.

Պուա-Քոլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը այսօր Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շբ. իրիկուն ժամը 9ին ընկեր Վ. Փափազեանի բնակարանը, 10bis Rue des Trois Champtiers. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է անդամատետրերը միասին բերել:

Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի անդամները:

Գոյամարտ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Լիոնի «Կայծակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին 15 Փետր. Դշ. երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը:

Մարսէյլի Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 1ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կրասի եւ Քանի երկու խումբերու խառն ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Լա Պօքքայի մէջ, ծանօթ ժողովատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
(Պաշտօնական ազդ. Առաջնորդարանի)

Վաղը Կիր. տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Հայոց նոր եկեղեցւոյ հիմերու օրհնութեան եւ Ս. Օծման հանդիսաւոր արարողութիւնը, նախագահութեամբ վիճակիս առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Գրիգորիս Ս. Եպիսկ. Պալաքեանի:

Նոյն օրը քահանայից դասը ամբողջ ներկայ պիտի ըլլայ եւ մասնակցի հանդիսութեանց: Հետեւաբար շրջանի ժառուհները գոց ըլլալով, կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջակայից հոգաբարձութիւնները ի պաշտօնէ, ինչպէս եւ բոլոր հայրենակիցները:

ԺԱՄԱԿԱՐԳ.— 1. Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Ս. Պատարագ, Մարսէյլի Հայոց Ս. Յարութիւն մատրան մէջ, 90, Rue Stanislas Torrents, ժամը 9—10.30:

2. Յաւարտ Ս. Պատարագի, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս հիմնադիր բարերար Պ. Վահան Խօրասանճեանի ննջեցելոց համար, ժամը 10.30-11:

3. Հանդիսաւոր օրհնութիւն եւ օծում նորակառոյց եկեղեցւոյ 16 հիմնաքարերու, ըստ Հայաստանեայց առաքելական Ս. եկեղեցւոյ օրինաց, ժամը 11-12, նորաշէն եկեղեցւոյս հողին վրայ, ի Ave. de Prado, Château des Fleurs:

4. Քարոզ ժամը 12-12.30ին, նորաշէն եկեղեցւոյ ընդարձակ պարտէզին մէջ:

Օրուան կարգապահութեան պիտի հսկէ, Սկաուտներու նորակազմ խումբը:

(Կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սիվրի-Հիսարի (Գաղատիա) հայրենակցական միութեան մայր դիւանի եւ վարչական մարմնոյ Է-րդ շրջանի ընտրութեանց առթիւ անդամական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 12 Րիւ Նէկրէլ, Օթէլ տէ Վուայեաժէօրի սրահին մէջ: Այս առթիւ կը հրաւիրուին Սիվրիսարցի բոլոր հայրենակիցները, որ հաճին իրենց նիւթական եւ բարոյական մասնակցութիւնը բերել:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գոչհիսար գիւղի Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին, 1 Րիւ Ալէքսանդր: Օրակարգ. Հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցերու խորհրդակցութիւն: Կը խնդրուի Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ե. Ռ. ընդհանուր ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին, 84 Rue Noel Bar Comptoir Parisien, բոլորին ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՀԱՃՆՈՅ Հայրենկց. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 40 Rue de Belleville, (Métro Belleville) սրճարանի վերնայարկը. խիստ կարեւոր օրակարգ, բոլոր Հաճընցիներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռօնի-սու-Պուաի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, 22 Ave. de la République. Rosnyի կայարանին դիմացի սրճարանին վերնայարկը:

ՍԱԿԱՐԱՆ
10 Փետրուար 1928

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆ.	
Սթեռլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	45
Մարք (ոսկի) 100 Mark		606	75
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	12	91
Թրք. ոսկի	» or	108	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	20
Լէվա 100 հատը	Léva	17	50
Տրախմի »	Drachme	33	—
Լիր » »	Lire	134	65
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	75
Զուից. »	Frc. Suisse	489	50
Լէյ 100 հատը	Ley	15	60
Ֆլորին	(Florin)	1025	25

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ			
Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3225	—
» II	»	2035	—
» III	»	1790	—
Թուրքիոյ երկաթ.	Lots turcs	167	—

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

12 FÉVRIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 569 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԻՄԱՐԷԹԽԱՆԷ"

Ստիպուած ենք այս բացատրութիւնը գործածել Բարեգործականին համար, հակառակ մեր բոլոր բարեացակամութեան։

Անցեալ կիրակի, հրապարակաւ հաղորդելով թէ Բարեգործականի կեդրոնէն յիսուն սդերլինի նպաստ մը յատկացուած է Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին, կը հարցնէինք.

1. Երբէ՞ն ի վեր կը տրուի այդ նպաստը. 2. Իբրեւ ի՞նչ կ'արձանագրուի.— 3. Որո՞ւ որոշումով կը վճարուի.— 4. Ուրիշ թերթեր ալ կա՞ն որ այդ շնորհին կ'արժանանան (Փարիզ, Ամերիկա, Եգիպտոս)։

Բարեգործականի ընդհ. Տնօրէնութիւնը, փոխանակ պատասխանելու այդ հարցումներուն, հրատարակութեան համար մեզի ղրկած է չորս զեկոյցներ։ Ըսենք, անցողակի, որ, այդ առաքման մէջ անգամ տեսակ մը անհոգութիւն— եթէ ոչ վարպետութիւն—կը տիրէ։ Զեկոյցները ստացանք երէկ առտու, ժամը 10ին։ Արդ, անոնցմէ մէկը, Փետր. 8 թուակիր, արդէն հրատարակուած է ռամկավար շաբաթաթերթին մէջ, որ լոյս տեսաւ հինգշաբթի օր (9 Փետր.). իսկ մեզի ուղղուած պահարանը նամակատան կողմէ կնքուած է Փետր. 10ին... Ապահովաբար միւսներն ալ միեւնոյն պահարանով օր առաջ ղրկուած են նոյն շաբաթաթերթին, քանի որ Փետր. 7 թուակիր երկար զեկոյց մը կայ, բայց երեւի խմբագրութիւնը բաց տեղ չունենալով, միայն նանսէնի լուրը կրցեր է հրատարակել։

Ոչի՛նչ։ Կ'ուզենք ենթադրել թէ քարտուղարն է պատասխանատուն այս անուշադրութեան։

Իսկ մեր հարցումներուն պատասխա՞նը։

Հաստատութիւն մը, որ վերակազմութեան հաւաստիքներ կուտար, եւ խմբագրութեանց ուղղուած պաշտօնական նամակներով կը յայտնէր թէ պարտաւոր է նկատի առնել «սրտցաւ» դիտողութիւնները, ի՞նչպէս կ'անտեսէ այս հրապարակային հարցումը.

— Բարեգործականի կեդրոնական Վարչութեան կողմէ տարեկան յիսուն սդերլին նպաստ կապուա՞ծ է Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին թէ ոչ։ Իբրեւ ի՞նչ կ'արձանագրուի այդ ծախքը։ Ուրիշ թերթեր ալ կա՞ն որ այդ շնորհին կ'արժանանան։

Եւ հարցումին հետ, մեր դիրքն ալ ճշդած էինք։ Մենք մեր մասին ո՛ր եւ է վճարում չենք սպասեր, բայց քանի որ ուրիշներուն կը վճարեն, պարտաւոր են մեր բաժինը, մեր իսկ համաձայնութեամբ, ղրկել Յունաստանի եւ Սուրիոյ դպրոցներուն։

Կը սպասենք, տակաւին, պաշտօնական լուսաբանութեան, նոյն ինքն Բարեգործականի բարիքին համար։

Որովհետեւ, երբ հաստատութիւն մը չարաչար կը գործածէ հանրային վստահութիւնը, իբրեւ «իմարէթխանէ» նպաստներ — ըլլայ իսկ գաւաթ մը ջուր — բաշխելով իր նախասիրածներուն կամ «ընտրեալ»ներուն, իրաւունք չունի նոյն հանրութեան դիմելու եւ անդամավճար պահանջելու։

Յետոյ, մենք զանազան ձեւերով մերկացումներ կատարեցինք Բարեգործականի գրասենեակին վերակազմութեան առթիւ։

Այդ հրատարակութիւններէն կը հետեւէր որ 1. Ոչ թէ գործին համար մարդիկ, այլ մարդոց համար գործեր ստեղծուած են, sinécure պաշտօններ. 2. Թէ գայթակղելի թոշակներ սակարկուած եւ ընդունուած են. 3. Թէ Բարեգործականը, թուղթի վրայ չէզոք եւ անկուսակցական ձեւանալով հանդերձ, ինքն իրեն թոյլ տուած է կեդրոնի գրասենեակին մէջ տեղաւորել թունդ ռամկավար շքախումբ մը (երկուքը յայտնի չէփեր). 4. Թէ տասն անգամ աւելի կը ծախսուի՝ գրասենեակի (5996 Լգ. ոսկի), քան, օրինակ, գաղթականներու դպրոցներուն համար (595 եգ. ոսկի)։

Ո՛չ մէկ պատասխան։ Ոչ մէկ բացատրութիւն։

Այս վերջին թուանշանները քաղած ենք 1925ի հաշուեկշիռէն։ Երէկ մեզի հաղորդուած զեկոյցներէն մէկը (9 Փետր.) կը ներկայացնէ կրթական նպաստներու ցանկ մը (Յունաստան, Սուրիա, Պուլկարիա)։ Դժբախտաբար տեղեկութիւնը լրիւ չէ. այնպէս որ չկրցանք հասկնալ թէ ո՞ր ժամանակաշրջանին կը պատկանին այդ վարկերը. վճարուա՞ծ են 1927ին, թէ պիտի վճարուին 1928ին։

Առանձին կարելի է խօսիլ այդ հարցին, կրթական նպաստներու մասին։

Այսօր կ'ուզէինք ըսել թէ՝ վերակազմութեան տեսակէտէն՝ բաւարար չէ այն «քաղաքագիտական» լռութիւնը, զոր կը պահէ Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը, հրապարակային հարցապնդումներու առթիւ։

Մենք չենք պահանջեր որ Բարեգործականը բանավէճի բռնուի մամուլին հետ։ Իրաւունք ալ չունի այդպէս շարժելու։ Բայց իր պարտականութիւնն է փարատել կասկածները, լուսաբանել մութ գործերը, ապացուցանել թէ ընդունակ է նորոգուելու, ժողովրդականանալու, օրուան պահանջները հասկնալու եւ հին մեղքերը դարմանելու։

Մենք այդպիսի նշան չենք տեսներ տակաւին։

Եւ ընդհակառակն, բաւական փաստեր ունինք լրջօրէն կասկածելու համար տրուած հաւաստիքներուն վրայ։

Բարեգործականը կը յամառի մնալ նոյն փղոսկրէ աշտարակը, ուր փսեմ շուքեր եւ անոնց պոչերը միայն կ'երեւան, ուր ամէն ինչ կը սարքուի տնավարի։

«Իմարէթխանէ» մը, ուր էֆէնտիի մը խռպոտ ձայնը աւելի բարձր կը հնչէ, քան սա ցիրուցան ժողովուրդին սուր եւ սարսագդեցիկ աղաղակը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

...ԵՒ ՓԱՌՔ ՅԱՒԻՏԵԱՆՍ, ԱՄԷՆ

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, երկար խմբագրականի մը մէջ պալըզելով Հայաստանի վայելած «բարիքները», մասնաւորապէս կը շեշտէ (26 յունուար).

— «Նշանակելի երեւոյթ մըն է նաեւ, որ աշխատութեան կազմակերպութեան ու արդիւնաւորման համար եւ ուրիշ նպատակներով եղած պետական առաջնորդութեան ու կարգադրութեանց շնորհիւ, հայ ժողովուրդը կը վարժուի իր բնիկ իշխանութեան հնազանդելու, այսինքն՝ ներքին կարգապահութեան։ Ճիշդ է թէ մամուլի, հաւաքոյթի եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքային ազատութիւններ կրճատուած ու սահմանափակուած են Հայաստանի մէջ, եւ ներկայ պայմաններու ու կացութեան մէջ բնական ու թերեւս նաեւ օգտակար է որ այդպէս ըլլայ։ Ամէն պարագայի տակ սակայն, այս սեղմումները այնքան ալ զգալի չեն Հայաստանի մէջ, երբ ժողովուրդը վաղուան վտանգներուն ու անստուգութեան առջեւ չի տագնապիր եւ գոնէ աշխատելու ու իր ապրուստը շահելու չափ ազատ ու հանգիստ կը գտնէ ինքզինք։ Տարակոյս չկայ թէ ներկայ շրջանը պիտի յանգի աւելի բնականոն ու կայուն կացութեան մը, այդ ազատութիւնները պիտի վերահաստատուին եւ մեր ժողովուրդն ալ այնքան հասունցած պիտի ըլլայ որ, պիտի կրնայ զանոնք վայելել իբրապէս ու արդիւնաւոր կերպով։

Անհրաժեշտ է որ արտասահմանի հայութիւնը նկատի ունենայ այս իրողութիւնները, Հայաստանի հանդէպ իր խորհուրդներուն ու վերաբերմունքին մէջ։»

ՀԻՆԳ ԹԵՐԹԵՐ ՊԻՏԻ ԴԱՏՈՒԻՆ

Էնկիւրիի կրթական գործավարութեան կողմէ դատ բացուած է «Սէրվէթի ֆիւնուն», «Իճթիհատ», «Րէսիմլի կազէթա» եւ «Եէնի քիթապ» անուն հանդէսներուն դէմ, «անչափահասները վնասակար հրատարակութիւններէ զերծ պահելու» օրէնքին հակառակ շարժած ըլլալու ամբաստանութեամբ։

Յիշեալ թերթերուն տէրերը փետր. 23ին պիտի սկսին դատուիլ Սուլթան Ահմէտի Հաշտարար-պատժական ատեանին առջեւ։

ՈՍԿԵՂՋԻՒՐԸ ԿԸ ԼԵՑՈՒԻ

Ոսկեղջիւրը վերջերս սկսած է զգալի կերպով լեցուիլ։ Մասնաւորապէս ծանծաղուտները վերածուած են էյուպի, Սիւտլիճէի նաւամատոյցներուն ու շրջակաները։ Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը Թաղապետական ընդհ. ժողովէն վարկ պիտի խնդրէ, Ոսկեղջիւրը մաքրելու գործիք մը գնելու համար։ Քանի մը ամսէն, եթէ այսպէս շարունակուի, Ոսկեղջիւրի նաւարկութիւնը լուրջ դժուարութիւններու պիտի ենթարկուի։

ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնապէս հաղորդեց Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին թէ Ռուս գաղթականներուն Թուրքիայէն մեկնումը յետաձգուած է մինչեւ 1929 փետրուար 6։ Այս մէկ տարուան ընթացքին այդ գաղթականները ուրիշ երկիրներ պիտի փոխադրուին, եթէ չեն ուզեր Թրքահպատակ դառնալ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իհսան պէյ պիտի կախուի.

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունուար 10 թուականով.— Գերագոյն Ատեանը երէկ ժամը 15ին սկսաւ դատել նախկին ծովային գործավար Իհսան պէյն ու իր 13 մեղսակիցները։ Իհսան պէյ բանտէն դատարան հասաւ ինքնաշարժով ոստիկաններու հսկողութեան տակ։

Սրահը մինչեւ բերանը լեցուն էր։ Դատավարութեան ներկայ էին գործավարներ, դիւանագիտական մարմինը եւ մամուլի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ։

Ամբաստանագիրը ջախջախիչ էր։ Ընդհ. դատախազը ամբաստանեալներուն համար պահանջեց բանտարկութիւն եւ նոյնիսկ կախաղան։

Ընդհանուր դատախազ Նիհատ պէյ կարդաց նաեւ խորհրդարանական խառն յանձնաժողովին տեղեկագիրը։ Գլխաւոր յանցաւորն է Իհսան պէյ, որ կ'ամբաստանուի իբրեւ կաշառակեր, զեղծարար եւ վստահութիւնը չարաչար գործածող. Նիազի եւ Նուրէտտին պէյերը, որոնք նոյնպէս ձերբակալուած են, ամբաստանուած են թէ կաշառակերութեան մասնակցած եւ դիւրացուցած են Իհսան պէյի զեղծարարութիւնները։ Մնացեալ ինը ամբաստանեալները չձերբակալուած վիճակի մէջ կը դատուին։

⁂ Նախկին ծովային գործավար եւ Ճէպէլը Պէրէքէթի երեսփոխան Իհսան պէյի մասին կատարուած քննութիւնը ցոյց տուած է թէ, Իհսան պէյ ընդարձակ արօտատեղիներու եւ ագարակներու տիրացած է Ճէպէլը Պէրէքէթի մէջ։ Իհսան պէյ ապօրինի կերպով եւ բռնութեամբ իր կալուածներուն կցած է վերոյիշեալ ընդարձակ հողերը։ Այս առթիւ Ճէպէլը Պէրէքէթի գիւղացիները անցեալ տարի բողոքի դիմում մը կատարած են ներքին գործավարութեան մօտ։ Ճէպէլը Պէրէքէթի գիւղացիները որոշած են այս անգամ կրկին դիմել կառավարութեան։

Պ. Տումէրկ ձի մը կը նուիրէ Մ. Քէմալի

«Թայմզ» կը գրէ թէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ Պ. Կասթոն Տումէրկ զտարիւն ձի մը նուիրած է Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի։

Անատոլուի կաթոլիկ միսիոնարները

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Պապը ջնջած է Անատոլուի կապուչինեան հայրերու միսիոնը։ Կապուչինեան միսիոնարները ունէին երեք տուներ, որոնց երկուքը նախապէս փակուած էին արդէն, բաց կը մնար միայն մէկը, երկու կրօնաւորներով։

Անատոլուի Հայերը պարպուած ըլլալով, կաթոլիկ դարձնելիք քրիստոնեայ չէ մնացած այլեւս։

Անդրանիկի հրացանը, սուրը եւ դիտակը

«Հորիզոն» կը գրէ թէ, ամբողջ Մեծ Պատերազմի ընթացքին ազգային հերոս Անդրանիկի գործածած հրացանը, սուրը եւ դիտակը կը գտնուին Սելանիկի մէջ, Թաղական Խորհուրդի նախկին ատենապետ՝ Պ. Մինասեանի տունը։

Անդրանիկ, Սելանիկէն անցաւ 1918ի գարնան, երբ կը վերադառնար Հայաստանէն եւ կ'երթար Եւրոպա։ Այն ատեն, հոն մնաց 15 օրի չափ եւ հիւրասիրուեցաւ հելլէն բանակի հրամանատարութեան կողմէ։ Մեկնած ատեն, Անդրանիկ չէ կրցած կամ չէ ուզած իր հետ պտտցնել, այդ ատեն իրեն անպէտ եղող հրացանը, սուրն ու դիտակը եւ պահ ձգած է Թաղ. Խորհուրդի այդ ատենուան ատենապետ՝ Պ. Մինասեանի մօտ, որ տեղական իշխանութենէն ալ արտօնութիւն առած է հերոսի զէնքը իր մօտ պահելու համար։ Անդրանիկի մօտ ծառայած երկու նախկին զինուորներ, Պ. Մինասեանին դուռը ափ առնելով, իբրեւ «միա՛կ իրաւատէր ու ժառանգորդ» պահանջած են որ իրենց յանձնուին այդ երեք առարկաները, զանոնք... վիճակահանութեան դնելու համար։ Պ. Մինասեան մերժած է այդ անհեթեթ պահանջը, բայց մինչեւ այսօր ալ, այդ «ժառանգորդները» Պ. Մինասեանին օձիքը չեն ձգեր։

Հայերը Յունաստանի մէջ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ (31 յունուար).—

Վեց հայրենակիցներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը դիմած է ընդհ. կուսակալութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Լազարիտիսի, Թաղական խորհուրդի մը ընտրութեան արտօնութիւն ուզելու համար։

Պ. Լազարիտիս, այս անգամ, պաշտօնապէս եւ վճռապէս յայտարարած է որ չի կրնար ընտրութեան համար ուզուած արտօնութիւնը տալ, ցորչափ Հայերը, այս երկրին մէջ, օրէնքով ճանչցուած փոքրամասնութիւն մը չեն։

Կարուկ այս մերժումին վրայ, Ազգային կեդրոնական Վարչութիւնը, յիսուն հայրենակիցներու հրաւէր ուղղած է, որպէսզի խորհրդակցական խառն ժողովի մը մէջ նկատի առնուի եղած դիմումին բացասական արդիւնքը եւ լուծման ձեւ մը գտնուի, Թաղական Խորհուրդի կազմութեան համար։

Թրքուհի մը եւս քրիստոնեայ դարձած

Նէտէլնօ Ութրօ պուլկար թերթը կը գրէ «Թուրքերը ի՛նչպէս կը քրիստոնէացնենք» խորագրին տակ.—

Ճէմիլէ անուն երիտասարդ Թրքուհի մը իր անունը փոխեց.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՅԵՐԸ ՎԱՇԽԱՌՈՒ ՉԵՆ

Ո՛չ, հայ աշխատաւոր ժողովուրդը վաշխառու չէ, շահագործող չէ, վատ չէ։

Նապաստակի պէս վախկոտ չէ։

Իշխողներուն, զօրաւորներուն, յաղթականներուն, բռնակալներուն առջեւ քծնող, պզտիկցող, անբարոյացող չէ...

Սուտ կը խօսի, ո՛վ որ կ'ըսէ հակառակը։

Ո՛չ անցեալին մէջ, ո՛չ մեր երկար ու արիւնոտ պատմութեան ընթացքին, ո՛չ հիմա, երբ չորս ծագերով՝ ինկած ենք տարագիր, հայ աշխատաւոր ժողովուրդը՝ նիւթական առաւելութիւններ ձեռք ձգելու համար՝ չէ ծախած ու չի ծախեր իր պատիւը։

Եւ ո՛չ ալ ապագային զայն կարելի պիտի ըլլայ բռնել այդ անբարոյականութեան մէջ։

Ու այս ճշմարտութիւնը չարժեր անգամ ապացուցանել։ Ո՛վ որ կը տարակուսի, մեծագոյն անարգանքը կը հասցնէ հայ հերոսական ժողովուրդին։

Ամբողջ մեր եղերական պատմութիւնը, իր արիւնոտ ու քաջարի հերոսներով, իր մեծ ու գաղափարական կռիւներով, իր անասելի ու անբացատրելի յեղափոխականութեամբ՝ կ'ապացուցանէ որ պայծառ, ոսկի խղճով, քաջ ու աշխատասէր է այս ժողովուրդը...

Այն անզգամը որ կը համարձակի այդ անարգանքները նետել մեր աշխատաւոր ժողովուրդի երեսին՝ թո՛ղ համրէ մեր մեռելները։

Ո՞վ պիտի ցուցակը կազմէ պատիւի, հաւատարմութեան, սրտառուչ բարոյականի մը համար ինկած մեր աղջիկներուն աղուոր անուններուն...

Ո՞վ պիտի քանի մը ծիլ ծաղիկ դնէ՝ շիրիմներուն վրայ մեր անուշ արեւով տղոց, որ ինկան կռուի մէջ, կեանքի ծարաւը իրենց աչքերուն...

Ո՞վ կռուեցաւ արիւնոտ Տղմուտի ափերուն, Արարայի բարձունքներուն վրայ, Սարդարապատի առջեւ, Շապին Գարահիսարի բերդերուն տակ...

×

Այո՛, կա՛ն Հայեր որ վաշխառու են, վատ, նապաստակի պէս վախկոտ, քծնող, անբարոյ, որ կը ծախեն իրենց պատիւը՝ յուդայի երեսուն արծաթին համար։

Բոլո՛ր բռնութեան, գերութեան, ստրկութեան տակ հեծող ժողովուրդները կը ճանչնան նման «հայրենակիցներ»։

Կան տկարներ՝ որ կը ծռեն իրենց գլուխը բռնութեան տակ։ Վատեր՝ որ կ'ապականին։ Հայրենուրացներ՝ որ կը դաւաճանեն ու կը լրտեսեն։ Կան որ իրենց օրուան հացը կը շահին անպարկեշտութեամբ։ Ամէն մարդ տառապիլ չի գիտեր։

Բայց ամօթ է, անբարեխղճութիւն է՝ որոշ դասի մը անբարոյութիւնը նետել ամբողջ մեր ժողովուրդին վրայ...

Հայ աշխատաւոր ժողովուրդը աշխարհին ու պատմութեան կը նայի՝ իր ճակատը բաց...

Ու իր աչքերը՝ իր դահիճներուն աչքերուն մէջ...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ներկայիս 2142000 բնակիչ ունի, անցած տարուընէ 112,000 աւելի, Լէնինկրատ՝ 1,067,000, նախորդ տարուընէ 58,000 աւելի, համաձայն պաշտօնական վերջին վիճակագրութեանց։

ԱՄԱՅԻ ԵՒ ԱՒԵՐԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ԷՏԻՐՆԷՆ ԱԼ ՄԱՀԱՄԵՐՁ

Ֆրանսացի ծանօթ լրագրող Պ. Philippe de Zara, որ վերջերս պտոյտ մը կատարած է Թուրքիոյ մէջ, Էտիրնէէն Մարսիլիոյ Le Petit Marseillais թերթին ղրկած է հետեւեալ թղթակցութիւնը (12 յունուար).

Էտիրնէ, Յունուար.— Քանի որ իր ազատագրութեան հնգամեակին առթիւ դեռ քանի շաբաթ եւս օրակարգի վրայ պիտի ըլլայ Էտիրնէն, քաղաքին շրջանը կատարենք, քանի դեռ չէ անհետացած անիկա: Ո-րովհետեւ, այս հայրենասիրական տօնախմբութեան առթիւ, հոս չէ բացուած ո՛չ մէկ յիշատակարան, ո՛չ մէկ գործարան, ո՛չ մէկ արուեստի գործ, ո՛չ իսկ խոնարհտունմը.ճամբ,զորանցքներ, հացկերոյթներ. նորէն ճառեր: Ու հինգ տարիէ ի վեր ո՛չ մէկ նոր շէնք շինուած է հոս, ինչպէս Իզմիրի, Էսկիշէհիրի, Անատոլուի, Հայաստանի մէջ և ինչպէս գրեթէ ամէն տեղ: Սթանպոլը կը ձգտի ըլլալ աւերակներու հովիտ մը միայն Էնկիւրիի մէջ է որ նոր շէնք կը շինեն: Կը թուի թէ Թուրքերը բնակարանի պէտքը չեն զգար. եւ սակայն ամէն տեղ բնակարանի պակաս կայ. միաժամանակ, տարօրինակ երեւոյթ, բնակչութիւնը կը պակսի: Հոս մեր աչքին առջեւ է ա-րեւելեան վաչկատուն կեանքի կենդանի պատկեր մը: Ասով չենք ուզեր անգիտանալ սակայն այն իրական յառաջդիմութիւնները, որոնք կատարուած են Թուրքիոյ մէջ Լօզանի դաշնագրէն ի վեր: Ու մենք առաջինը եղած ենք մատնանշելու գործօն քաղաքականութիւնը Ըսմէթ փաշայի, որ կը տենչայ Արեւելքէն Արեւմուտք, Հարաւէն Հիւսիս ռեէ կարեւոր կեդրոն առանց երկաթուղիի կայարանի մը չթողուլ: Սակայն ճշմարտութիւնը պէտք է ըսել բոլորին, նոյնիսկ մեր բարեկամներուն:

Արդ, բարձրաձայն պէտք է յայտարարել թէ Էտիրնէ քաղաքը մեռնելու վրայ է: Թուրքերը, որ գային ազատագրեցին Յոյներու ձեռքէն,պիտի ձգե՞ն որ անիկա անտուաղ մեռնի: Երեւակայեցէք փոքրիկ մարդ մը, նիհար ու հիւանդ. անոր հագցուցէք հագուստ մը, որ շատ մեծ է իրեն համար: Ահա՛ թէ ինչպէս կ'երեւայ այս քաղաքը ճամբորդի աչքին: Խնդիրը բնակիչներուն մասին չէ, որոնք ողջ առողջ են, այլ քաղքենի կեանքի պատերուն մասին: Շինուած 100,000 բնակիչի համար, այսօր հազիւ 30,000 հոգի միայն կայ հոն. ու դեռ Էտիրնէի մէջ բնակարանի տագնա՛պ ալ կայ: 70,000 տրամադրելի բնակարանները վարձքերու ծիծաղելի անկում առաջ բերած են: Բաւական ընդարձակ տուն մը 15 թրքական ոսկիէն աւելի վարձք տուող չկայ. խե՜ղճ կալուածատէրեր, որոնց եկամուտը թոյլ չի տար իրենց ո՛չ նորոգութեան ծախքերը վճարել, ոչ ալ տուրքերը: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ սեփականատէրերը նախամեծար կը համարին փլցնել իրենց շէնքերը՝ հողը շահագործելու համար. իսկ առաղձներն ալ Յունաստան տանելով կը ծախեն: Յոյներուն Ալթունքարա - Աղաճ կոչած գիւղը շինուած է Էտիրնէի փլատակներով: Այս սահմանագլուխին վրայ կանգ կ'առնէ աւանդական վաչկատնութիւնը:

Այսպէս ուրեմն, քաղաքը կը լուծուի օրէ օր: Եւ սակայն գտնելով նոյնինքն Թուրք մամուլին գանգատներէն, այս տագնապը շատ թեթեւ է՝ բաղդատելով ուրիշ աւելի ծանրերու հետ: Վստահ եղէք որ ըսուածներուն մէջ ո՛չ մէկ չափազանցութիւն կայ: Ամէն կողմ եւ ամէն բանի մասին գանգատ կայ: Երբ պատասխանատուները ճշդելու խնդիր ըլլայ, մէջտեղը մարդ չէք գտներ: Ամէն ոք ձեռքերը կը լուայ, ու ճակատագիրը որ յաջորդած է Ալլահին— կը սանձէ բոլոր նախաձեռնութիւնները: Կ'ըսեն թէ Էտիրնէն փրկելու պարտականութիւնը կ'իյնայ Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին վրայ: Իբր թէ ժողով մը երբեք փրկած ըլլայ ոեւէ քաղաք: Հինգ տարիէ ի վեր Էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովին պատուիրակները իրար կը յաջորդեն Էնկիւրիի մէջ: Հետեւանք. տեղեկագիրներ ու ճառեր, առանց մոռնալու ծախքի նիշերը: Բայց փճացումէ չեն կրցած արգիլել ամենափոքր տնակ մը իսկ:

Եւ սակայն Յունաստանէն Թուրքիա ներգաղթած մարդիկը բնակարան չունին: Թուրքիա թերեւս «շնորհակալ եղած է» այն 1—2 միլիոն Յոյներուն եւ Հայերուն, որոնք իրենց տեղը ձգեցին Յունաստանէն եկած 4—500,000 Թուրքերուն: Հոն ուր լայնօրէն կը բնակէին 1—2 միլիոն մարդիկը, անկարելի է տեղաւորել այս գաղթականները: Աւերակ, պատերազմ, հրդեհ, թալան, զանցառութիւն, ապիկարութիւն, ի՛նչ որ կ'ուզէք, բացի կարգէ եւ օջախի գաղափարէն:

Այս գաղափարը ինչպէ՞ս կրնար ընտանի ըլլալ երկրի մը մէջ, որ դեռ վարժուած է զարմանալի վաչկատուն կեանքի: Խնդիրը արտագաղթի մասին չէ: Արտագաղթը առողջ երեւոյթ է, ընկերային լաւ առողջութեան նշան է եւ անվիճելի յայտարարը մարդկային գործունէութեան: Բոլոր մեծ ժողովուրդները արտագաղթողներ, գոնէ հետագօտողներ տուած են: Ամերիկաներն ու Աւստրալիան արտագաղթի ծնունդ են: Բայց ի՞նչ կը նշանակեն ժողովուրդներու այս պարտաւոր փոխադրութիւնները, այս արմատախլումները, այս շարունակական վերիվայրումները երկրի մը մէջ, որ կը մեռնի:

Անցած օր, Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, Ներքին նախարարը կը ծանուցանէր հանրապետական կառավարութեան գթառատ մէկ որոշումը. «Ժողովիդ կողմէ քուէարկուած նոր օրէնքը ընդհանուր ներում կը շնորհէ բոլոր անոնց, որոնք վարչական կարգադրութեամբ Հայաստանի եւ Պարսկաստանի սահմաններէն փոխադրուած էին Արեւմտեան նահանգները եւ կը տրամադրէ անոնց իրենց հայրենի օջախ վերադարձը»: Այսպէս ուրեմն, կառավարութիւնն է որ տուած էր տեղահանութեան աղիտալի օրինակը: Ի՞նչ աւելի դժբախտ միջոց, քան սա վաչկատուն կեանքը, որ օրէնքի կարգ անցած է և ընդունուած իբրեւ անվիճելիօրէն օրինաւոր:

Տարի մը առաջ, ամբողջ քաղաքներ կը փոխադրէին Արեւելքէն Արեւմուտք, այսօր, վարչական տարբեր կարգադրութեամբ, նոր ճամբորդութիւն մը կը քաէարկուի Արեւմուտքէն Արեւելք: Այս գաղթերը, որոնք կը յաջորդեն ժողովուրդներու փոխանակութեան արտաքոյ դրուագներուն, վտանգաւոր օրինակներ կը կազմեն այդ երկրին մէջ, երբ մանաւանդ անոնք օրինականութեան կնիքն ալ կը կրեն:

Այս պայմաններուն մէջ, ինչո՞ւ զարմանալ այն տարօրինակ առաջարկին վրայ, որ կ'ըլլայ Էտիրնէն կրկին բազմամարդ դարձնելու համար: Այդ քաղաքին երեւելիները համոզուած են, որ Էտիրնէն պիտի վերակենդանանայ, եթէ անիկա յատկացուի Թուրքիոյ կրթութեան եւ ապաստան դառնայ բոլոր դժբախտներուն: Երկրին բոլոր անկիւնները, կ'ըսեն, մեծ թիւով որբանոցներ եւ գիշերօթիկ լիսէներ կան: Այս հաստատութեանց Էտիրնէ փոխադրութիւնը պիտի լուծէ այս խնդիրը եւ կորուստէ պիտի արգիլէ քաղաքը: Հիանալի լուծում: Շրջան մը պարպել՝ ուրիշ մը վերակենդանացնելու համա՛ր:

Մարդիկը չէին մտածեր այն կալուածներուն մասին, որոնք պիտի լքուին ամբողջ երկրին կողմէ, այն քանդուած օջախներուն, այն ահագին ծախքերուն, այն նոր քանդումներուն եւ հազար ու մէկ ուրիշ վերիվայրումներուն մասին:

Եթէ եզրակացութիւն մը պէտք է այս խիստ յոռետես քրոնիկին, որով տարին բանալու համար ներողութիւն կը խնդրեմ, թող ատիկա ըլլայ Թուրք պաշտօնակիցի մը սա տողերը. «եթէ մեր սահմանին վրայ գտնուող այս քաղաքը իր բախտին ձգուի, 8—10 տարիէն պարզ պզտիկ գիւղ մը պիտի ըլլայ:»

Թուրքիոյ մէջ չկա՞ն ուրիշ քաղաքներ, որոնց մասին, կարելի է ըսել նոյն բանը:

ՖԻԼԻՊ ՏԸ ԶԱՐԱ

ԺԻՒԼ ՎԵՌՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Այս շաբթու, փետր. 8ին, Ֆրանսա տօնեց Ժիւլ Վեռնի ծննդեան հարիւրամեակը:

Ժիւլ Վեռն ծանօթ է բոլոր այն ժողովուրդներուն, որոնք գրականութիւն ունին: Ծանօթ է նաեւ Հայերուն:

Ծնած է Նանթի մէջ 8 փետրուար 1828ին: Խաղաղասէր եւ եռանդուն տղայ, 11 տարեկան էր դեռ, երբ փորձեց նաւ նստիլ ու Հնդկաստան մեկնիլ: Հայրը կ'ուզէր զայն փաստաբան տեսնել: Սակայն տղան նուիրուեցաւ գրականութեան: Իր առաջին գործերն եղան թատերգութիւններ: 1863-ին, երբ լոյս տեսան իր առաջին վէպերը, համբաւը գրկեց զինք: Իր գլսանուին վրայ, երկար ճամբորդութիւններ կատարելէ յետոյ, երբ տարիքն առաւ, խեղճացաւ եւ քաշուեցաւ Ամիէն, ամուսնանալով երիտասարդ այրիի մը հետ: Այս լուռ քաղաքին մէջ, անդադար գրեց: Կատաղի աշխատող մըն էր:

Հոն է այժմ իր արձանը: գեղեցիկ գործ մը, զոր դիտած եմ երկա՜ր. Ամիէնի կայարանին կից, մահիկաձեւ պարտէզին մէջ,— առատ կանանչութեան մը ալիքներուն գիրկը սպիտակ մարմար կը պատռի եւ դուրս կը ժայթքէ մարդ մը, ձեռքը երկարած վեր, դէպի երկինք:

*
**

Ժիւլ Վեռն հայր է հարիւր հատորներու: (Ո՛չ հինները առա՛տ կ'արտադրէին:) Այդ գործերէն մաս մը թարգմանուած է հայերէնի: Վերջերս շարժանկարի վերածուեցաւ Միշէլ Սթրոկոֆը: Շաթըլէի թատրոնը քանի՜ անգամներ բեմադրեց Աշխարհի շրջանը ութսուն օրուան մէջը: Գլխաւոր գործերէն՝ ճամբորդութիւն մը լուսնին շուրջ (շուրջ գլուխով), քսան հազար փարսախ ծովին յատակը, Հինգ շաբաթ օդանաւի մէջ, պնդգլուխ քերապան, երկրէն դէպի Լուսին, ծփուն քաղաք մը, ճամբորդութիւն մը դէպի երկրիս կեդրոնը:

*
**

Տիեզերական համբաւ է շահած Ժիւլ Վեռն: Եօթը հորիզոններէ եօթը գոյներ կան իր լուսապսակին մէջ: Ազգեր կան, որ նախանձով կ'արտասանեն այս անունը: Ու Լեհերը, հարիւրամեակի այս տօնը կատարեցին աւելի շքեղ, որովհետեւ անոնք կը պնդեն թէ Ժիւլ Վեռն... հրեայ էր: Նոյնիսկ բաբերունի մը 1875ին կը ներկայանար Ժիւլ Վեռնի. ըսելու համար թէ «Ժիւլ Վեռն համապատասխանն է Օլշէվից, Օլշա լեհական անունին, որ կը նշանակէ լաստենի (aulne=verne)»: Եւ կ'աւելցնէր թէ Ժիւլ Վեռն ծնած է Փլոքի մէջ, Վարշաւայի մօտ: Մահուան օրերուն եւս Լեհերը եւ Ռուսերը բաւական աղմկեցին: Ինչո՞ւ այսքան սէր ու պատիւ Ժիւլ Վեռնի համար, այս վիպասանին, որուն անունը կը պտտի երկրէ երկիր եւ սակայն Ֆրանսական Գրականութեան Պատմութեան շատ մը դասագիրքերուն մէջ մտնելու չյաջողեցաւ երբեք:

Եւ իրաւ. Ժիւլ Վեռն ունէ՞ր արուեստագէտի մը տաղանդը, իր գիրքերը ունի՞ն արուեստին ոսկին:

*
**

Ժիւլ Վեռնի առաջին դերն է եղած՝ ժողովրդականացնել գիտութիւնը: Իր բոլոր վէպերը իբրեւ առաղձ օգտագործած են աշխարհագրութիւնը, աստղաբաշխութիւնը, ծովն ու երկինքը: Հետաքրքրութիւնը իր մէջ կիրք էր դարձած, մանկութենէն սկսեալ մինչեւ իր հասուն տարիքը: Եւ այդ կիրքը սպաննեց ուրիշ ամէն զգայութիւն: Այդ հետաքրքրութիւնը ստեղծեց նոր զգայարանք մը.— «գուշակութեան զգայարանքը»: Ինչպէս որ իր վէպերը, կառուցումի տեսակէտէն, չունին արդի ճարտարապետութիւնը: Ու, ինչպէս կը մեղադրուի, իր հերոսները խամաճիկներ են, որոնք պարպուած են հոգեբանութենէ: Անոնք մարդկային կիրքեր չունին: Անոնց շարժումները լեցուած են ցուրտ տաքութեամբ մը: Երբեք չեն սիրահարիր: Եւ Ժիւլ Վեռն այս մեղադրանքին կը պատասխանէր, թէ իր հերոսները տարբեր ճակատագիր մը եւ առաքելութիւն մը ունէին, եւ սէրը պիտի սպաննէր անոնց ճամբորդութեան, գիտի եւ հետաքրքրութեան կիրքերը: Եթէ չունի ոճ, եթէ չունի արուեստագէտի խմոր, իր տրամախօսութիւնները չափազանց կենդանի են, տաք ու բաբախուն: Այս նպաստը կուգայ թատերագիրի իր նախկին փորձերէն:

Այս քննադատութիւններէն դուրս, եւ իբրեւ արդարացում այս մեղադրանքներուն, պէտք չէ մոռնալ որ Ժիւլ Վեռն իր վէպերը կը հիւսէր մանուկներուն համար: Ու իր համբաւին տարածման մէջ անպայման պէտք է տեսնել այս պարագան.— այսօր Ժիւլ Վեռնի հարիւրամեակը կը տօնուի ծափով ու ծնծղայով, վասն զի այն մանուկ սերունդը, որ երէկ կախարդուած էր երեւակայական եւ մտացածին վէպերովը Ժիւլ Վեռնի, իր մէջ կը պահէ հին օրերու յարգանքը:

Ժիւլ Վեռն կը խոստովանի եւ կը պարծենայ թէ ինք «սիրական հեղինակն է նստակեացներուն»: Բանտի մարդոց, հիւանդանոցի բնակիչներուն, անդամահատեալներուն, դանապաններուն եւ բոլոր անոնց, որոնք «անշարժ ճամբորդութեան» կիրքը կը զգան: Գծելով գրագէտի այս տկարութիւնները, եւ ուսուցանողի հոգը, որ ունեցաւ եւ պահեց մինչեւ վերջ, արդի սերունդը չի կրնար մոռնալ ինչ որ տուաւ անոր «գուշակութեան զգայարանքը»: Օդանաւային եւ ընդծովեայ աշխարհներու, աշխարհագրական անծանօթ վայրերու մասին իր նկարագրութիւնները մարգարէական երազատեսութեամբ եւ իրատեսութեամբ կը հաստատուին այսօր: Ծովերու բնակիչները երախտագիտութեամբ կը յիշեն իր անունը, որովհետեւ որքա՜ն օգտակար եղած են Ժիւլ Վեռնի գիրքերը իրենց փոթորկոտ կեանքին ընթացքին: Ամերիկացի օդանաւորդ, Պըրտ, որ անցեալ ամառ Փարիզ հասաւ, կ'ըսէր.

— Ժիւլ Վեռնն էր, որ զիս առաջնորդեց դէպի բեւեռ:

Փնտռտուքի, նոր գիւտերու, խորհրդաւոր որոնումներու ջղաձգական շրջանը, զոր կ'ապրինք հիմա, Ժիւլ Վեռն ապրեցաւ իր հոգիին մէջ, մի՜ս մինակ, տարիներ առաջ: Եթէ այսօր Փօլ Մօրան, Փիէր Պընուա, Մօնթէրլան, Մօրիաք, Ժիրօտու երկրէ երկիր կը վազվզեն տպաւորութիւններ եւ նկարագրութիւններ գողնալու համար, Ժիւլ Վեռն, իր թիկնաթոռին մէջ, պտըտեցաւ երկինքի խորերը եւ ծովերուն յատակները: Չէ՞ որ, վերջապէս, կ'ըսէ Ֆրանսացի մարաջախտ մը, այսօր, բոլոր ժողովուրդները, բոլոր պետութիւնները եւ բոլոր ընկերութիւնները «Ժիւլ Վեռն կը խաղան»:

Շ. Ն.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԼՕ, ԼՕՆԵՐԷՆ

ԵՕԹԸ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ

(Պատմուած ք մը Շեխանցի Մստօէն)

Կռիւ մը ինկաւ Սալմաստի դաշտին մէջ,
Մահլամ գիւղին եղերք. այս կռիւը կռիւ չէր,
Աստուծոյ կրակ՝ պատուհաս էր:
Հայը մատնեց Հայը, ի զուր արիւն թափուեցաւ,
Աջամները վախկոտ, յաղթող հանդիսացան:
Պաշգալէէն անդին Խանասորի դաշտն է,
Խանասորէն անդին Սալմաստի հովիտը,
Հովտին մէկ անկիւնը Կարնի-Եարըղ սարը,
Իսկ սարին առջեւէն՝ հասած գաւկի մը պէս Տնկխար բլուրը:
Ֆէտայիներ Վանէն կուգան, Երեւան կ'երթան.
Ֆէտայիներ Երեւանէն կուգան, Վան, Մուշ, Սասուն կ'երթան:
Տնկխարի գագաթը ֆէտայիներու բոյնն է,
Արծիւներ սուրհանդակ են, հրեշտակներ պահապան:
Մահլամ գիւղի Հայերը կռուողներ են կտրիճ,
Հայ Մելիքներն ազնիւ, հարուստ են անուանի,
Բայց Մահլամի Հայերէն մատնիչներ ալ դուրս եկան,
Տիլիմանի հաքիմին (դատաւոր) գաղտնի լուր տարին:
— Խումբ մը ֆէտայիներ հասեր են Վանէն, Մահլամի այգիները մտեր, պահուըտեր են: Ինչ կ'ընէք ըրէ՛ք, շուտ հասէք բռնեցէք,մենք ձեր հպատակն ենք, անկեղծ, անձնուէր:
Տիլիմանի հաքիմը անգութ ու տմարդ,
Բիւրտերէն միշտ պարտուած, փախած խայտառակ,
Հեծաւ սեւ ձին քշեց, կանչեց սարբազներ (ձիաւոր զինուոր),
Հեծան երեք հարիւր սարբազ ու կազակ,
Հասան Մահլամի այգիները, դիրքեր բռնեցին:
Ահ ու դողը բռնեց Մահլամի Հայերը,
Մատնիչներ խնդացին, բոլո՛ր մայրերը լացին:
Վախկոտ սարբազները գիւղը թալանեցին,
Ֆէտայիներու բոյնը գնդակ թափեցին:
Ութը ֆէտայիներ բոստանի տնակը ապաստանեցան.
Աշխարհի մէջ չլսուած ժողովի նստան:
— Զարնե՛նք սա նամարդ պարսիկ սարբազներուն,
Գոռաց Մոկացի Խաչատուրը:
Այսօր մահու-կենաց օր է, կանչեց Գալուստ Գալոյեանը:
Նախօն, քաջ Ոզմեցին՝ Սուրմալուն ձեռքն առաւ,
Իսկ Հարիկ-Շատախցին՝ ձեռքը դէմ տուաւ,
— Պըրա՛ (եղբայր), փիչ մը սպասեցէք, սառնարիւն եղէք,
Երեք հարիւր Պարսիկ ինծի չեն բաւեր. քաջութիւն չէ անոնց զէնքով պատասխանելը:
Սալմաստի մէջ ունինք տասն եւ մէկ հազար Հայ, անթիւ հարստութիւն, տասներկու եկեղեցի:
Ունինք անուն, պատիւ, ժողովուրդ անմեղ:
Խիզանցի Ստեփան գ[...]
թէն լացաւ,-Աստուած մեզ[...]
կացեր է, մեր ձեռքը [...]
թշնամին մեզ պաշարեց,
կրնար զարնել:
Ոզմեցի Յարութիւն խո[...]
մը քաշեց.— Տղե՛րք, [...]
զարգել երեք հարիւր սա[...]
բայց գազազած թշնամի[...]
եղբայրները կը ջարդէ, [...]
մէկ հազար Հայ ողջ [...]
թաղեն, տասներկու եկե[...]
կրակի կուտան մենք [...]
վուրգին ենք, մըլլաթը [...]
վուրգը) մերն է, մեր [...]
գոհ ընենք անոր սուրբ [...]
թող մեռնին Հարիկը, [...]
Յարութիւնը, Գալուստ Գա[...]
Յարութիւն Մոկացին,
Գաբրիէլը,
Թող լայ Ստեփան [...]
ցին սիրուն նշանածը,
մարի կրակը Ոզմեցի Յար[...]
նի հօր տան:
Ութը Հայեր, ութը [...]
մէյմէկ կատղած առիւծն[...]
զով ըրին, երդում ըրին.—
է կեանքը մեր ախպէրան[...]
շատ ապրի մեր ժողովուր[...]
Պատրա՛ստ, լեցուցէ[...]
հրացանները, մենք Հար[...]
է սպաննենք, թող չը[...]
Պարսկի արիւն, որ ող[...]
Սալմաստի հայութիւնը:
Եւ որպէս զի գերի [...]
նամարդ Պարսիկ մեծ[...]
կրակեցին հրացանները, [...]
ինկան վէրքը ճակտին, [...]
րական գնդակներէն, ար[...]
ցուց տնակն անծածք [...]
միայն եղաւ տնակէն [...]
լով ճամբայ բացաւ: [...]
գիրքէն լեղապատառ [...]
ները, զէնք, ձի թողա[...]
Ֆէտային՝ ազատ, հա[...]
կարեց, անցաւ լերան [...]
տարաւ ուխտը ընկերներ[...]
ջին խօսքը եօթն արդար[...]
Քանի մը ժամ ետք [...]
նորէն բազմահազար ձի[...]
կրակ բացին, կարկտա[...]
տնակէն ձայն դուրս չեկ[...]
մօտեցան, տնակ մտա[...]
փռուած եօթը դիակ, Հա[...]
շոյն, Հայուն կրծքին:
Վրայ ինկան, կողոպ[...]
դիակները յօշոտեցին,գլ[...]
մարմնէն բաժանեցին, [...]
րու ծայրին դրած, զոռ[...]
տարին գացին:
Եօթն օր.գիշեր, [...]
մեծ հրապարակին վրայ [...]
դրեցին. «Քա՛ջ են, կեց[...]
սարբազներ»: Պարսիկ [...]
ուրախացուցին:
Տեսաւ, ժպտեցաւ Ռօմ[...]
քոնսուլը, Շահնշահն ալ [...]
գրեց:
Հայը Հայուն մատն[...]
մօ՛թ Մահլամի մատնիչ[...]
Ֆէտային՝ վրէժը կը [...]
վա՛յ Մահլամի մատնիչն[...]
Քաֆըրին սիրտն ան[...]
ցաւի, այս ի՛նչ տեսակ [...]
ժողովուրդի սիրոյն, [...]
սպաննեց իր եղբայրը: [...]
անուշ սէ՛ր է...:

Հաւաքեց եւ Թարգ[...]

(11) ԱՉՖԻ[...]

ՅԱՐԻՆ ԱՂՋԻԿԸ ՍՊԱՆ[...]

Մոսկուայէն կը հ[...]
թէ պոլշեւիկները ծիծ[...]
գտնեն «Մեծ-դքսուհի [...]
տազիա»յի մասին [...]
պատմութիւնները: Ա[...]
հաստատեն թէ 1918ին [...]
րինպուրկի մէջ ջարդուա[...]
նոփեաններուն մէջ էր [...]
Նաստազիա Մեծ-դքսուհ[...]
Եւ սակայն նիւ-Եո[...]
հաստատեն որ պոլշեւիկն[...]
քումները վերապահ[...]
պէտք է ընդունիլ: [...]
ոեւէ ամերիկացի օր[...]
կրցած մօտենալ «Մեծ-[...]
Անաստազիա Չայկովս[...]
«պէրէնկարիա» շոգենաւ[...]
ունելով հսկողութեան [...]
ուած է տիկին Ոսկըր[...]
մօտ: Տիկին Լիտս նախ[...]
իշխանուհի Քսենիան է, [...]
Մեծ-դքսուհի Մարիա[...]
նայի:

ՅՈՒՇԵՐ

Այս իրիկուն
Ո՜վ կը թափանցէ
իմ հոգուն
թագուն
յուշերո՜ւն:
Ահա անկէ
կը փախչին
Արծաթազօծ
Թիթեռնիկներն
իմ անուրջին...:
Այս իրիկուն
Ո՜վ կը թափանցէ
իմ հոգուն
թաքուն
յուշերուն...:
Աղջնակ մ՛անդին
իր գոգին
վարդեր ունի
կը ժպտի՜...:

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

կը հոսի
մեր քովէն
Այս կեանքի
մեծ հեղեղն
Լուսեղէն:
Ու միշտ մենք
Երգելէն
Ամէն այգ
Անոր մէջ
կը նետենք
փունջ մը վա՛րդ
մեր սրտէն...:
կը հոսի՛
մեր քովէն
Այս կեանքի
մեծ հեղեղն
Լուսեղէն:

Ե. Ն. ՊԷՕՐՔՃԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

72.- ՀԱՐՍՆԵՐԴ ՄՈՒՇ-ՍԱՍՈՒՆԷՆ

Ջհարմունկն տարան գիշերով,
Տղէք զդուներ գոցելով,
Զխալան առան չափերով:
Սարեր ձորեր ձիւն կու գար,
Մրժ ու մորմներ հետք չկար,
Հարմունկն դարձեր տուն կու գար:
Սասնոյ սարեր մշուշ էր,
Իր հողն ու ջուրն անուշ էր,
Աղջկայ անունն քնքուշ էր,
Իր պագրն հազար ղուրուշ էր:

Հաւաքից՝
Փրակա Մարտիրոս

«ԱԶԵՐԻ ԹԻՒՐՔ»

Փետրուար 1էն ի վեր Պոլսոյ մէջ սկսած է հրատարակուիլ Ազերի թիւրք անուն կիսամսեայ հանդէս մը, խմբագրապետութեամբ Ազըրպէջանի մուսավաթական կուսակցութեան պետ Րէսուլ-զատէ Մէհմէտ Էմին պէյի: Ինչպէս կը յիշուի, Թուրք կառավարութիւնը անցած տարի խափանած էր յիշեալին հրատարակած «Եէնի Կաւկասիա»ն:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Պրիւսէլ, 9 փետրուար

Խաչագողները.— Ամենէ մը ի վեր Պրիւսէլը կեդրոնատեղի եղած է կարգ մը հայ խաչագողներու, որոնք փարիզէն կամ եւրոպայի ուրիշ քաղաքներէ Պէլճիքա գալով, ասկէ անկէ դրամ կը շորթեն, երբեմն աղաչանքով, յաճախ սպառնալիքով, եւ երբեմն ալ կռուով ու ծեծով:

Վերջերս այս շահատակութիւնները վրդովիչ աստիճանի մը հասած ըլլալով, գաղթային վարչութիւնը որոշեց այսուհետեւ նըպաստի բաշխման գործը մէկ անձի վրայ կեդրոնացնել, որպէսզի խաչագողները առիթ չունենան շահագործելու մեր ազգակիցներուն բարեմտութիւնը, իսկական կարօտեալները զրկելով օժանդակութենէ:

Գաղութիս հոգեւոր հովիւ Տ. Ներսէս քահանայ Գանձեան մանրակրկիտ ու խիստ քննութենէ մը պիտի անցընէ խնդրարկուները, ստուգելու համար թէ անոնք իրապէս արժանի՞ են կարեկցութեան, թէ ոչ պարզապէս խաչագողներ են՝ որոնք մուրացկանութիւնը իրենց արհեստ եւ ապրուստի միջոց ընելով, աս ու ան կը շահագործեն: Այդպիսիները եթէ չուզեն լծուիլ լուրջ աշխատանքի եւ շարունակեն իրենց անուղղայ ընթացքը, առանց այլեւայլի դուրս պիտի վտարուին Պելճիքայի սահմաններէն:

Նկատի առնելով տեղական դժուարին պայմանները, խորհուրդ կու տանք մեր ազգակիցներուն սին յոյսերով չգալ Պելճիքա, ուր օտարներու համար բացարձակապէս գործ չկայ:

Հայերէն լեզուի դասախօսութիւններ.— Ինչպէս տեղեկացուցի, ասկէ առաջ գաղթային վարչութիւնը նախաձեռնարկ եղած էր կազմակերպելու հայերէն լեզուի դասախօսութիւններ, որոնք 3 ամիսէ ի վեր կանոնաւորապէս կը շարունակուին Օր. Տէփանեանի հսկողութեան տակ:

Փափաքելի է որ գաղութը աւելի նախանձախնդրութիւն ցոյց տայ այս ազգօգուտ ձեռնարկին հանդէպ, յորդորելով իրենց զաւակները աւելի մեծ թիւով մասնակցելու հայերէն լեզուի դասաւանդութեանց:

Այլասերման եւ օտարացման վտանգը՝ ինչպէս ուրիշ տեղեր, հոս եւս կը պահէ իր լուրջ հանգամանքը եւ կը սպառնայ մեր գոյութեան, եթէ ամէնուն կողմէ շարունակուի այն սառն անտարբերութիւնը՝ որ ցոյց կը տրուի մեր լեզուին եւ ազգային աւանդութեանց հանդէպ:

*** Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութեան տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ փետրուար 18ին, Շաբաթ երեկոյ, Հայ Ակումբին մէջ: Այժմէն մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին արտակարգ ճոխութեամբ տօնելու բարեկենդանի առթիւ կազմակերպուած այդ պարահանդէսը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի հայ որբերուն: Միութեան անդամուհիները որոշած են պարահանդէսի հասոյթին մէկ մասը յատկացնել Պրիւսէլի մէջ գտնուած հայ գաղթական կիներու եւ մանուկներու, որոնք իսկապէս արժանի են օգնութեան:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅ ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Ճոն Պապայեան, որուն մասին գրած էինք քանի մը ամիս առաջ, կը շարունակէ իր խաչագողի առաքելութիւնը: Այս պարոնը, ինքզինք ներկայացնելով Ամերիկաբնակ հարուստ գորգավաճառի մը զաւակը, զանազան գումարներ կորզած է: Նկարիչներ Շարլ Ազնաւուրեանէն՝ 500 ֆրանք, Ռաֆայէլ Շիշմանեանէն 160 ֆրանք, Օր. Բաբայեանէն՝ 100 ֆր.: Ներկայացած է նաեւ Օր. Ֆրէնկեանի, ինչպէս նաեւ փարիզի եւ արուարձաններու բազմաթիւ Հայերուն:

Նոյնպէս կը տեղեկանանք թէ ուրիշ 2 երիտասարդներ ալ՝ Վռամշապուհ Պապայեան եւ Վահրամ, երկար ատենէ ի վեր կը ներկայանան Հայերու տուները եւ նպաստ կը խնդրեն: Իրենց ձեռքն ունին փարիզի ոստիկանական տնօրէնութենէն տրուած կարմիր թուղթ մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ յիշեալները մինչեւ 15 օր Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս պիտի հանուին. ունին նաեւ Փարիզի Ազգախնամէն երկաթուղիի ընկերութեան ուղղուած նամակ մը՝ կէս տոմսակ տալու համար յիշեալներուն:

Այս պարոնները Հինգշաբթի կէսօրին եկան նաեւ մեր խմբագրատունը՝ օգնութիւն խնդրելու համար:

Նոյնպէս խաչագողութիւնը իրեն արհեստ ըրած է կին մը, որ ինքզինքը յղի կեղծելով զանազան Հայերու մօտ դիմումներ կ'ընէ՝ դրամ կորզելու համար: Անցեալները յիշեալ կինը գացած էր մինչեւ Անուվիլ-լէ-Կոնէս արուարձանը: Մասնաւորաբար կը գործէ Պէլվիլի թաղամասին մէջ:

Կան ուրիշ խաչագողներ ալ, որոնց անունները ծանօթ չեն մեզ:

Զգուշացէ՛ք:

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Տասը օրէ ի վեր Փարիզի մէջ կը ներկայացուի «Jalma la double» անուն ֆիլմ մը, առնուած փոլ տ'իվուայի մէկ վէպէն, զոր շարժանկարի վերածած են Ժան-Լուի Պուքէ եւ Ռոժէ կուփիլիէր:

Ահա՛ նիւթը. Ապտիւլ Համիտ գահընկէց ըրած է իր եղբայրը սուլթան Մուրատ Ե.ը եւ ջարդել տուած անոր ընտանիքը: Մուրատի աղջիկներէն մէկը՝ Ճալմա ազատած է ջարդէն: Գահընկէց սուլթանին հաւատարիմներէն մէկը՝ Ալի, որդեգրած է զայն: Սակայն Ալի նոյնպէս ունի Ճալմա անուն աղջիկ մը, որ շատ կը նմանի իշխանուհիին: Ո՞րն է Սուլթան Մուրատի աղջիկը: Ո՞րն է Ալիի աղջիկը: Ամբողջ խաղը այս խնդրին շուրջ կը դառնայ եւ շատ հետաքրքրական պատկերներ ունի:

Սուլթան Համիտի դերը կը կատարէ դերասան Հայկազուն Բագրատունի, խիստ յաջող կերպով, իսկ Եէրպայի դերը՝ Ա. Հասխաթունի, հիանալի արուեստով:

Ֆրանս. բոլոր թերթերն ալ գովեստով կ'արտայայտուին մեր երկու հայրենակիցներուն մասին: Թուրք դերասան Պիւրհանէտտին եւս ունի դեր մը, իսկ միւս դերակատարները Ֆրանսացի են:

Սուլթան Համիտի ժառանգորդները Փարիզի դատարանին առջեւ դատ բացին՝ արգիլելու համար այս խաղին ներկայացումը՝ պահանջելով գրաւել ժապաւէնը: Իրենց փաստաբանն էր Լաքոսթ:

Շարժանկարի ընկերութեան պաշտպանն էր փաստաբան Թէյի, որ ըսաւ թէ այն անձը, որ «մեծ ոճրագործ»ի տիտղոս ստացաւ Կէտսթընէն, այլեւս պատմութեան կը վերաբերի եւ թէ 20 տարի առաջ երբ տ'իվուա իր վէպը հրատարակեց, ո՛չ կարմիր Սուլթանը, ոչ ալ ժառանգորդները բողոքեցին: Դատարանին նախագահը մերժեց գրաւել ֆիլմը, որ բացի Փարիզէն կը ներկայացուի նաեւ Պոլսոյ մէջ:

ՄԵՐ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԶԳԱՅԱՐԱՆՔԸ

Հինգ զգայարանք ունէինք: Ահա նաեւ վեցերորդ մը, զոր կը ծանուցանէ փրոֆ. Շարլ Ռիշէ: Այս անուշիկ գիտունը, որ այնքան «Հայու մօտ» է, մասնաւոր գիրք մը հրատարակելով կ'ուսումնասիրէ զայն: Վեցերորդ զգայարանքն է, որ օժտեալներուն աչքին առջեւ կը բանայ, ինչպէս Անգլիացիները կը կոչեն, «իրական երազներու» աշխարհը, կամ «իրական ցնորքներու» կեանքը: Տիեզերքի մէջ թրթռումներ կան, զոր կը բռնեն մեր հինգ զգայարանքները. կան նաեւ այնպիսի թրթռացումներ, զորս զգալ դժուար է, եւ միայն բնագիտական գործիքներով կարելի է հաստատել անոնց գոյութիւնը: Սակայն կան թրթռացումներ ալ, որոնք զգալի չեն ոչ բնագիտական գործիքներուն եւ ոչ ալ մեր հինգ զգայարանքներուն: Վեցերորդ զգայարանքն է, որ կը հաւաքէ զանոնք: Այս գիտութիւնը ծանօթ է ուրիշ անունով մը, Հոգեգանգութիւն, որուն մասին փրոֆ. Շ. Ռիշէ հսկայ հատոր մը ունի, այնքան հետաքրքիր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 8 փետր.— Ռոման կը գտնուի Վալանսէն 19 քիլոմեդր դէպի արեւելք: Հոս կան 40—50 Հայեր, որոնց մեծ մասը կ'աշխատի կաշիի գործարանները, իսկ մնացածները՝ ուրիշ գործարաններ: Գործազուրկ չունինք: Օրավարձն է 20—25 ֆրանք: Հայերը միշտ գոհ ձգած են գործարանատէրերը, շնորհիւ իրենց տոկուն աշխատանքին: Առաջները չէին առներ, առանց մասնաւոր յանձնարարականի: Մինչդեռ հիմա կը հարցնեն թէ ուրիշ Հայեր չկա՞ն գործի համար:

Ունէինք Հ. Յ. Դ. խումբ մը, բայց անցեալ տարուան գործազրկութեան պատճառով ցրուեցաւ: Կան նաեւ 12—13 երիտասարդներ որ մօտ օրէն պիտի վերակազմեն խումբը: Կը ստանանք «Դրօշակ» եւ «Յառաջ»:

Յ. Կայծակ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այսօր, Կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպօլի Ա. խումբը պիտի մրցի U.S.Bon Marchéի Ա. խումբին դէմ:

Ինչպէս յայտնի է, այս խումբը Փարիզի Corporatif խումբերուն ախոյեանն է, եւ կարեւոր յաղթանակներ տարած է Փարիզի լաւագոյն խումբերուն դէմ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը, որ կարգ մը պատճառներով ամիսէ մը ի վեր դադրած էր մրցումներ կատարելէ, կը վերսկսի իր շարքը: Արդէն Փետրուար 19ի Կիրակիին համար համաձայնութիւն կնքած է Նորմանտիի ախոյեան F. C. Rouenի դէմ, որ մեծ համբաւ կը վայելէ ֆրանսական բարձր խումբերու կարգին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին հաւաքավայրն է Փորթ տը Վէրսայլ, ժամը 1.15ին: Սթատը կը գտնուի մօտիկը:

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Իթալի»ի մասնաճիւղի Ա. խումբը պիտի մրցի A. S. Electrique-Mécaniqueի պահեստի խումբին դէմ: Ժամադրավայր՝ Փորթ տը լա Վիլէթ ժամը 12.30ին, մեկնում ժամը 1ին: «Իթալի»ի խումբը որ պատանի խաղացողներէ կը բաղկանայ, կը յուսանք որ լաւ խաղարկութիւն մը պիտի ունենայ հակառակորդին դէմ:

Գ. Գասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԿԱԾ.— Թիոնվիլի մօտ հանքերու ընկերութեան մը կառախումբը զարնուեցաւ հանրակառքի մը, որ երկու կտոր եղաւ: Բազմաթիւ ճամբորդներ կային հանրակառքին մէջ: Շատեր վիրաւորուեցան, մեռածներուն թիւը կը հասնի 12ի:

"ԴՐՕՇԱԿ,,

Լոյս տեսաւ Փետրուարի թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

1. Նոր ազդակ մը (Խմբ.), 2. փետրուար 18 (Խմբ.), 3. Արարատի կռիւները (Ե. Սրխեան), 4. Ռուս-անգլիական հակամարտութիւնը Արեւելքում (Ա. Աբեղեան), 5. փոքր ազգերու ազատագրութեան խնդիրը եւ ուժերու հաւասարակշռութիւնը հին դիւանագիտութեան մէջ (Վազգէն Շուշանեան), 6. էջեր իմ օրագրից (Աշոտ), 7. Համագործակցութիւնը (Շառլ Ժիտ), 8. Ահաւոր գիշերը (Բ. Իշխանեան), 9. Թուրքիոյ շուրջ, 10. Անդրկովկասեան դաշնակցային հանրապետութիւնը (Տնտեսավար), 11. կազմակերպական. վտարում:

"ԱՇԽԱՐՀԻ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍԻՆ ՄԷՋ,,

Տաղանդաւոր արուեստագէտ-պարուհի, Արմէն Օհանեան վերջերս այցելեց կարմիր դրախտը, եւ այժմ Les Nouvelles Littérairesի մէջ կը պատմէ իր տպաւորութիւնները, *Աշխարհի վեցերորդ մասին մէջ* խորագիրը կրող յօդուածաշարքով մը:

Ծնունդի օրեր են: Արուեստագիտուհին, Մոսկուայի մէջ, ձիւնին տակ կը պտտի եկեղեցիէ եկեղեցի, ուր անկիւն մը կղերականները, ուրիշ անկիւն մը համայնավարները, առաջինները «Բանիւ Տեառն», վերջինները «բանիւ Լենինի», անընդհա՛տ քարոզ մը կը կարդան, աշխարհի «չյոգնող ճառախօսները», որ Ռուսերն են: Այդ թափառումին ընթացքին, արուեստագիտուհին կը հանդիպի Հայու մը, որ խորոված կը պատրաստէ եկեղեցիի մը առջեւ, հո՛ն, ուր ժամանակին *Իկոնա* (կրօնական պատկեր) կը ծախէին:

Հայը կանգնած է կրակարաններուն մօտ, ուր շամփուրներու վրայ կը խորովէ սոխ եւ գառնուկի միսի կտորներ: Կան նաեւ շամփուրներ լոլիկով եւ սմբուկով: Լոլիկները խորշոմած են կրակէն, եւ կրակին վրայ կը կաթեցնեն իրենց հիւթը, որ կը ճարճատի: Սմբուկները լռիկ մնջիկ ու ներքնապէս կ'եփին, պառաւ մամիկներու նման:

Խորոված եփողը երիտասարդ է: Կը նմանի անապատի ճգնաւորի մը, իր զապուն դէմքով, որ թափանցիկ եւ կանաչորակ դալկութիւն մը ունի:

— Բարե՛ւ, եղբա՛յր, ըսի հայերէնով, եւ հազիւ զսպեցի բռնել համբուրելու փափաքս: Ժպտեցաւ: Կարծես իմ ժամանումիս կը սպասէր: Ան գուշակեց արդէն թէ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէկ երկիրէն կու գանք:

— Ո՞ր, հովը, ո՞ր Աստուածը, ո՞ր երկիրը մեզի ղրկեց ձեզ, հարցուց մտերմաբար:

Շիտակը չեմ գիտեր թէ ո՛ր երկիրը ըսեմ, որովհետեւ այս վերջին հինգ տարիներուն բազմաթիւ երկիրներ թափառեցայ: Վերջապէս ըսի թէ վերջին ամիսները Փարիզ էի, թէ առաջ Մեքսիկա եւ Նիւ Եորք կը գտնուէի:

— Իսկ ե՞րբ հեռացաք Հայաստանէն:

— Օ՛հ, տասնըհինգ տարի մը եղաւ: Դպրոցը աւարտելէս անմիջապէս յետոյ:

Եւ ուզեց հասկնալ, ինչպէս ամէն մարդ, այն տպաւորութիւնը, որ կուտայ Նոր Ռուսիան, երբ մէկը երկար տարիներէ յետոյ առաջին անգամ կ'այցելէ եւ զայն կը տեսնէ ինչպէս Շէյքսփիրի անտիպ մէկ ողբերգութեան մէջ:

— Դեռ քաղաքը ամբողջ չեմ տեսած: Տպաւորութիւններս կը պատմեմ ձեզի երկու կամ երեք ամիսէն, ըսի իրեն անկեղծ խոստումով մը:

Խորոված եփողը բարեկամաբար խօսքը կ'ուղղէ Մեքսիկացի ընկերոջս:

— Ռուսերէն բնաւ չեմ գիտեր, կը պատասխանէ ան, մաքո՛ւր ռուսերէնով մը:

Ատիկա այն միակ խօսքն էր, զոր ընկերոջս զոց սորվեցնելու համբերութիւնն էի ունեցեր: Այդքանը բաւական է երկրի մը մէջ, ուր ամէն մարդ գիտէ քանի մը բառ ամէն լեզուէ: Անկէ անդին ռուսական ասպնջականութիւնը կը հասնի օգնութեան: Ձեր առջեւէն կ'իյնան մինչեւ չորս հինգ փողոց, յօժարակամ կը նստեցնեն ձեզ շոգեկառքին մէջ, ձեր վրայ հոգածութիւնը կը յանձնեն ճամբորդներուն, որոնք մէկը միւսէն աւելի հաճոյակամ են: Ձեզ կ'առաջնորդեն դէպի վաճառատուները, կ'առնեն ինչ որ ցոյց տաք ձեր մատով երախայի պէս, գանձապահին փոխել կու տան ձեր դրամը: Եթէ ձեր մանրուքը պակսի, մնացածն ալ իրենք կու տան: Վերջապէս, օտարականը երբեք չի նեղուիր, առանց պէտք զգալու սորվիլ այս գեղեցիկ լեզուն, թէեւ այնքան դժուարին, որ ռուսերէնն է: Եւ այսպէս՝ հարիւր բառ չսորված, դուրս կ'ելլէ երկիրէն:

Խորոված եփողը Երեւանցի է:

Երբեք համայնավար: Այլ՝ նէպման,— «մասնաւոր վաճառական»: Կարելի է մինչեւ հարիւր հազար րուբլի հարստութիւն ունենալ, բայց այդ ունեւորը կը զրկուի քուէ տալու իրաւունքէն:

— Է՜հ, հարիւր հազար րուբլի ունենալը այնքան ալ գէշ չէ, կը նշանակէ մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար ֆրանսական ֆրանք:

— Սակայն մեր շահուն երեք քառորդը կու տանք կառավարութեան:

— Մնացածը չի՞ բաւեր ձեզի: Դուք կրնաք երկու անգամ աւելի լաւ ապրիլ քան համայնավարները, մտաւորականները, բանւորները ու գիւղացիները:

— Ոչ: Այս դրութեամբ չպիտի կրնանք շինել անհրաժեշտ դրամագլուխը, որպէսզի կարենայինք մեծ ձեռնարկներու սկսիլ:

— Բայց ահա այդ իսկ պատճառով Յեղափոխութիւն եղաւ, արիւն թափուեցաւ: Ալ ոչ ոք կ'ուզէ Ռոչիլտ, Վանտէրպիլթ կամ Ռոքֆէլլեր:

— Կարելի չէ փոխել մարդկային բնութիւնը:

— Այո՛, ընչաքաղցութիւնը բնազդ մըն է, որ յետոյ կը միանայ ագահութեան: Կ'ուզէք որ, ընչաքաղցութեան պաշտպան ընկերային կարգին տապալումէն յետոյ, դարձեալ նէպմանները հարստութի՞ւն դիզեն:

— Ո՛չ, գիտեմ թէ համայնավարները իրաւունք ունին, երբ անիւներուն տակ խոչընդոտներ կը դնեն: Բայց տեսնելով, որ այս դրութեան մէջ, առանց զօղնալու, հարիւր հազար րուբլիի արտօնեալ հարստութիւնն ալ չպիտի կրնամ շինել, որոշեցի նախկին արհեստիս հետեւիլ:

— Ի՞նչ արհեստ:

— Անդրսիպերեան ճեպընթացին մէջ խոհարարապետ: Այդ արհեստովս նոյնքան կը շահէի, թէեւ նուազ կ'աշխատէի: Այն առաւելութիւնն ալ ունէի, որ «պրոլետար» էի եւ ոչ «նէպման», արհամարհելի՝ բոլոր ընկերներուս աչքին առջեւ: «Նէպման» ըլլալս մղձաւանջ դարձաւ, թէեւ բան վաստկած չունիմ:

— Լաւ որոշում է, եղբայր: Պէտք է քալել ժամանակին հետ և ոչ թէ դառնալով դէպի հին աշխարհը, որ խորտակուեցաւ անդարձ, գոնէ Ռուսիոյ մէջ:

— Համայնավա՞ր էք, հարցուց ինծի:

— Ո՛չ, համայնավարութիւնը հասկնալու ժամանակ չունեցայ դեռ: Ռուսիոյ համայնավարութիւնը հեռո՛ւ է նմանելէ Մարքսի տեսական վարդապետութեան: Կը յուսամ, որ Ռուսերը պիտի սրբագրեն զայն, իրականացնելու համար, քանի որ կը մնան ոտքի վրայ 10 տարիէ ի վեր: Ուրեմն համայնավարութիւնը երազ չէ, այլ ընկերային նոր կարգ մը:

— Օ՛հ, խի՛ստ կարգ մը, յարեց մելամաղձոտ շեշտով մը երիտասարդ «նէպման»ը: Ճշմարիտն այն է, որ ոչ ոք պիտի կրնայ մեզ ազատել, ոչ իսկ Եւրոպայի տնտեսական պաշարումը:

— Ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչպէս մտածեցիք խորովածի ձեր խանութը հաստատել եկեղեցիին բակը:

Կը ժպտի, վարժուած ըլլալով այս հարցումին:

— Օր մը տեսայ այս խանութին մէջ նախկին փոփ մը, որ իկոնա կը ծախէր 5 կոպէկի: Ոչինչ կը վաստկէր: Բոլոր իկոնաները գնեցի, խանութն ալ առի, հոն խորոված պատրաստելու համար:

— Ի՞նչ ըրիք իկոնաները:

— Կրակ վառեցի: Անոնց շրջանակները գործածեցի Լէնինի լուսանկարներուն, զորս կը ծախէի տասը կոպէկի:

ԱՐՄԷՆ ՕՀԱՆԵԱՆ

կրօնափոխ Ճէմիլէն կոչուեցաւ Լիւպա, որ կը նշանակէ Սիրուհի։ Այս երիտասարդ Թրքուհին ամուսնացաւ Լօպօմիր անուն պուլկար երիտասարդի մը հետ։ Ճէմիլէ, առտուն կանուխ հարսենական ճերմակ զգեստները հագաւ եւ իր սեւազգեստ փեսին թեւը մտնելով եկեղեցի գնաց։ Հոն, իր պաշտօնական հագուստներով կը սպասէր Պուլկարներու քահանայապետը, որ հետեւեալ հարցումը բրաւ.

— Բռնութեան հետեւանքո՞վ թէ քու ազատ կամքովդ է որ Աստուածը չճանչցող Մուհամմէտի կրօնքէն կը հրաժարիս եւ կ'ընդունիս կրօնքը Յիսուսի, որ զԱստուած կը ճանչնայ։

— Իմ ազատ կամքովս . . . :

Կրօնական արարողութիւններէն յետոյ Նորապսակ ամոլը եկեղեցիէն դուրս ելաւ եւ մասնաւոր կառքերով շրջեցաւ քաղաքին գլխաւոր փողոցները, իր ետեւը ունենալով հարսնեւորներու եւ հրաւիրեալներու հոծ բազմութիւն մը։ Ամբողջ քաղաքը ցնծութեան մէջ էր. ամէն կողմ, ժողովուրդը կը ծափահարէր Նորապսակ ամոլը. եկեղեցիներու զանգակները կը ղօղանջէին եւ «կեցցէ՛» աղաղակները օդը կը թնդացնէին։

Սօն Սաաթ, որ այս լուրերը կուտայ, կ'աւելցնէ. «Սոֆիացիներուն «կեցցէ՛» աղաղակներուն կը պատասխանենք.

— Անկցի՛ք, պոռալով։

«Ութրօ» թերթը կ'ըսէ թէ, Նորապսակ ամոլը Սամաքոֆ մեկնած է, մեղրալուսինը անցնելու համար։ Սամաքոֆի ժողովուրդը խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրած է Նորապսակներուն եւ օրերով զուարճացած ու տօնած է այս ազգային տօնը։

«Սօն Սաաթ» քննութիւն կատարելով տեղեկացած է թէ, Ճէմիլէ պուլկարաբնակ հարուստ Թուրքի մը՝ Իպրահիմ պէյի աղջիկն է որ Սոֆիայի համալսարանին գրականութեան ճիւղը աւարտելէ յետոյ, ուսուցչական պաշտօն վարած է Ֆիլիպէի Թրքական վարժարանին մէջ։ Պէտք չենք տեսներ մասնաւոր խորհրդածութիւն ընելու, կ'ըսէ Թուրք թերթը, միայն կ'ըսե՛նք.

— Աստուած պատիժը տայ . . . :

Պալքանեան Եւրոպա հեռաձայնով

Պուտափէշթ - Պելկրատ - Սոֆիա - Պոլիս հեռաձայնի գիծ մը հաստատելու համար՝ ընկերութիւն մը դիմում կատարած է յիշեալ երկիրներուն եւ բանակցութիւններ կը կատարէ։ Պատերազմի ընթացքին, Գերմաններուն կողմէ հեռաձայնի գիծ մը հաստատուած էր արդէն Պոլսոյ եւ Պերլինի միջեւ, այնպէս որ Պոլսոյ համար կարելի կը նկատուի՛ եղած առաջարկին գործադրութիւնը։ Գիծը հաստատուելու պարագային, պիտի կապուի նաեւ Էնկիւրիի թելին, այնպէս որ չորս մայրաքաղաքները իրարու միացած պիտի ըլլան։

Թուրքիա կ'ընդունի մեթրական դրութիւնը

Էնկիւրիի տնտեսական գործավարութիւնը Գործավարներու Խորհուրդին ներկայացուցած է չափերու օրինագիծը՝ 17 յօդուածներէ բաղկացած։ Այս օրինագծին համաձայն, Թուրքիոյ մէջ գործածուած չափերու համար «մեթրական դրութիւնը» հիմ կ'ընդունուի։ Նոյնութեամբ կը մնան դրամի եւ գոհարեղէններու համար կիրարկուած կշիռն ու «այար»ը։ Ամէն տեսակի առեւտրական ինչպէս նաեւ կալուածական գործերու մէջ մեթրական դրութեան հիման վրայ պատրաստուած չափեր պիտի գործածուին։ Ասոնցմէ դուրս չափերու գործածութիւնը արգիլուած է։ Թրքական մեթրի եւ քիլոկրամի բաժանումները Միջազգային Չափերու Վարչութեան կողմէ ճշդուած ձեւին նոյնը պիտի ըլլայ։ Ոչ ոք չճշդուած եւ չկնքուած չափեր եւ գործիքներ պիտի կրնայ գործածել ու ծախել։

Մարթիի նոր դատապարտութիւնը

Թուլոնի Պատժադատ Ատեանը երկու տարի բանտարկութեան եւ 2000 ֆրանք տուգանքի դատապարտեց համայնավար երեսփոխան Անտրէ Մարթին, որ զինուորները անհնազանդութեան հրաւիրող յօդուածներ հրատարակած էր Նիմի «Լա Փրովանս Փէյզան է Ուվրիէր» թերթին մէջ։ Այս թերթը բաժնուած է Թուլոնի ծովային զինուորներուն։ Իր պաշտպանողականին մէջ Մարթի խիստ յարձակումներ բրաւ նախարարներուն դէմ։ Իր պաշտան փաստաբանը Անտրէ Պէրթօն երկար ճառ մը խօսելով ջատագովեց չինական յեղափոխութիւնը։

Դատավարութենէն վերջ, Մարթի հսկողութեան տակ փաբիզ բերուելով կրկին Սանթէի բանտը դրուեցաւ։

Հ. Յ. Դ.

Ալֆօրվիլի «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի անդամները։

Լիոնի «Կայծակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին 15 Փետր. Դշ. երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ժող. Համալսարանի վարչութիւնը, այսօր Կիրակի ժամը 11ին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-Միութիւններու ներկայացուցիչները։ Կարեւոր օրակարգ։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս առաւօտ Ֆլօրիայի մէջ ժամը 10ին, Ֆրանսերէն (Դաւիթ - Բէկ)։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20շ. 40շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6տոլ. 10տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration
Խմբագրատուն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
14
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1928
14 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 570
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԷՐՄԷՆԻՍՏԱՆ ՎԷ ԻՐԱՆ„

Այս անունով գիրք մը լոյս տեսած է Պոլիս, ինչպէս պիտի կարդաք լուրերու բաժնին մէջ։

Գիրք մը՝ որուն ջերմ ջատագովականը կ'ընէ «Ազէրի Թիւրք», Ազրբէյջանի մուսավվաթ կուսակցութեան Պոլսոյ նոր օրկանը։ (Նախորդը, «Եէնի կավկասիա», խափանուեցաւ կառավարութեան կողմէ, զանազան բողոքներու վրայ)։

Տակաւին աչքի առջեւ չունինք այդ գիրքը, որպէսզի կարենանք ամբողջական գաղափար տալ։ Շուտով կը ստանանք, և կը խօսինք լայնօրէն։

Բայց, օգտուելով «Ազէրի Թիւրք»ի հաղորդած տեղեկութիւններէն, կ'ուզենք մատնանշել նոր երեւոյթ մը։

Ինչպէս կ'երեւայ, համաթրքական կամ թուրանական տեսաբանները իրար անցած են, Պարսկաստանի մէջ նշմարուած սթափումէն։

Գիտենք. խոր չէ այդ սթափումը, եւ ոչ ալ համատարած։ Բայց բարենշան է։ .

Բուն պարսիկ մտաւորականները սկսեր են ըմբռնել, թէ իրանը այլ եւս չի կրնար անտարբեր դիտել թուրանական մարզանքները, որոնք եթէ զօրաւոր թումբի մը չհանդիպին, առնուազն պիտի կլանեն նաեւ պարսկական Ատրպատականը, ինչպէս վարակած են կովկասեան Ազրբէջանը։ Իսկ այդպիսի յաջողութեան մը պարագային, հիմէն կը սարսի պարսիկ պետութիւնը։

Անցեալ տարի, «Դրօշակ»ի մէջ, ընկեր Ռուբէն մասնաւոր ուսումնասիրութեամբ մը, պարզելով թուրանական շարժման ձգտումները եւ վտանգները, իբրեւ թումբ՝ առաջարկեց թուրանական ճակատին դէմ կազմել արիական ժողովուրդներու ճակատ մը, առաջնորդութեամբ Իրանի։ Այս յօդուածը թարգմանուեցաւ պարսիկ թերթերու մէջ, դուռ բանալով շահեկան վիճաբանութեանց։ Յետոյ, հնչակեան հին գործիչ մը, Գ. Եղիկեան, իր կարգին հրապարակ եկաւ եւ բանաձեւ մը ներկայացուց, որուն գլխաւոր կէտերը արտատպած ենք ժամանակին։

Այդ օրէն ի վեր, խնդիրը կ'արծարծուի զանազան ձեւերով։ Եւ կը թուի թէ բաւական լուրջ հանգամանք առած է, քանի որ անհաւասիկ թուրքերէն գիրք մը լոյս կը տեսնէ, նոր հոսանքը չէզոքացնելու համար։

Արդարեւ, չափազանց թափանցիկ է «Էրմէնիլէր վէ Իրան» գրքին առաջադրութիւնը։

Այնպէս հաւատացնելով թէ «քաղաքական խիստ մեծ մեքենայութիւն մը» կը դարձուի Պարսկաստանի մէջ, «ազգային Ազրբէջան»ի օրկանին աշխատակիցը պարտականութիւն սեպեր է մերկացնել զայն եւ զգուշացնել Պարսիկները.

— Դաշնակցութիւնը նոր արկածախնդրութիւն մը կը փորձէ։ Զգլլա՛յ թէ խաբուիք...

Այս է նոր հրատարակութեան ոգին։ Իսկ փաստե՞րը։ Պէտք է սպասել գրքին։

Կա՛յ կէտ մը որու մասին կարելի է այժմէն խօսիլ, առանց վերապահութեան։

Թէ՛ նոր թերթին՝ «Ազէրի Թիւրք»ի խմբագրականն ու միւս նիւթերը, եւ թէ այս գրքին համար տպուած յանձնարարականը աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանեն որ «Ազգային Ազրբէջան»ը նորէն եւ նորէն իր ճակատագիրը կապած է Թուրքիոյ, կը խլրտի, կը գործէ, կը քալէ անոր շունչին տակ։

Եւ այս՝ հակառակ այնքան փորձերու։ Ինչպէս երէկ «Եէնի կավկասիա»ն, այսօր ալ «Ազէրի Թիւրք»ը չունի ոգեւորութեան ուրիշ աղբիւր, եթէ ոչ «թիւրքճի»ութիւնը, որ թուրանականութեան նախնական ձեւն է։ Թուրք մշակոյթ, թուրք աշխարհ, եւ, տրամաբանօրէն, թրքական քաղաքականութիւն։ Այս գիծը այնքան խոր արմատ է ձգած որ, Թուրքիոյ վարչաձեւերը կը փոխուին, բայց Ազրբէջանի թրքամիտ տրամադրութիւնը կը մնայ անխախտ։ Համիտի եւ Իթթիհատի օրերուն՝ համիսլամական, այսօր՝ համաթրքական կամ թուրանական։ Ահա քանի մը խօսքեր՝ նոր թերթին առաջին թիւի խմբագրականէն.

— «Ազրբէջանի թիւրքճիութիւնը, քաղաքական ճակատի վրայ կը ձգտի դէմ դնել այն բոլոր միջոցներուն, որոնք Ազէրի թրքութիւնը կը հեռացնեն միւս թուրք երկիրներէն, եւ պաշտպանել թուրքերու մշակութային կապը աւերիչ ազդեցութիւններէ։»

Այլեւս ո՞ր անկախութենէն կը ճառեն Ազրբէջանի ազգայնականները, երբ չեն կրնար թօթափել թուրքիոյ խնամակալութիւնը, չունին ուրիշ մտաւոր եւ քաղաքական հորիզոն, եթէ ոչ թուրքիան, եւ այդ ախտաւոր հոգեբանութեամբ կը ջանան վարակել նաեւ հարեւան երկիրները, առաջին առթիւ՝ արիական Իրանը։

Անշուշտ Բէսուլզատէներուն համար գաղտնիք չէ որ, «Դաշնակցութեան գաղափարական նոր արկածախնդրութենէն» շատ առաջ, եւ տարիներէ ի վեր, իսկապէս արկածախնդրական գործօն քաղաքականութիւն մը կը վարեն իր գաղափարակիցները, պարսկական Ատրպատականի մէջ։ Այն աստիճան որ, Թէհրանի կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ նոր ծրագիր մը պատրաստել, Ատրպատականը փարսացնելու համար։

Եւ երբ, թրքական կարաւանին առջեւն ինկած, «Էյ Թուրան» կ'երգէ ազգային Ազրբէջանը, ինչո՞ւ կը զարմանան որ դարաւոր Իրանն ալ հակազդեցութեան միջոցներ կը փնտռէ, և այդ ճամբուն վրայ իրեն հետ կը գտնէ բոլոր արիական ցեղերը, մանաւանդ Հայերն ու Քիւրտերը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՅՆ ԱԽՏԸ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Հալէպի «Եփրատ»ը (պաճպանողական), խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ (1 փետր.).

— «Նախորդ խմբագրականով ըսինք թէ թրքախօսութիւնը թարախոտ վէրք մըն է որ պատած է, առանց բացառութեան՝ Հալէպի հայութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը. այն աստիճան որ Հալէպի քրիստոնեայ եւ իսլամ բնակչութիւնը յաճախ կ'անգիտանայ թէ՝ «Էրմէն լեզու մը գոյութիւն ունի՞»։

Եօթն տարիներէ ի վեր կը վայելենք ֆրանսական հանրապետական կառավարութեան հովանաւորութիւնը եւ սուրիական պետութեան հաւասարութեան վրայ հիմնուած օրէնքները։ Հակառակ այս շնորհներու, ի՞նչ քայլեր առնուած են հայերէն լեզուն տարածելու եւ մեր ընտանեկան ու ընկերական յարկերէն «անիծեալ լեզուն» վտարելու համար։ Այս հարցումը կ'ուղղենք, առանց բացառութեան՝ մեր բոլոր վարիչներու և առաջնորդողներու։

Կ'ընդունինք թէ թրքախօսութիւնը մեր դարաւոր թշնամիներու զժբախտ ժառանգութիւնն է, որ խոր արմատներ ձգած է մեր հոգիի եւ մարմնոյն մէջ։ Բայց ասիկա չի բաւեր արդարացնել մերայնոց գոհար լեզուի հանդէպ ունեցած անտարբերութիւնը, քանի որ անոր կը հանդիպինք Մայրենի և Բողոքական եկեղեցւոյ աղօթատեղիներու մէջ, առանց յիշելու հռոմէական Հայերը։

Եօթն տարիներ առաջ՝ Կիլիկեցի թրքախօս Հայերու Սուրիա խուժումի ատեն հոս այցելող մը, եթէ այսօր ալ այցելէ, պիտի տեսնէ որ քաղաքը՝ Հայերու շնորհիւ կը շարունակէ կրել թուրք դիմագիծը։

Եթէ այցելուն Արաբ մըն է, իրաւացիօրէն պիտի հարցնէ.
«Միթէ Էրմէն ազգը, տոհմային լեզու չունի՞»։

ՔԱՐԻՒՂԻ ԸՆԴՈՒՆԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՅԹԻՒՆ

Պոսթոնէն վեց քիլոմեդր հեռուն Էվըրէթի մէջ քարիւղի բազմաթիւ ընդունարաններ բռնկեցան՝ ահռելի պայթիւններով։ Շէնք մը, ուր բանուորները կ'աշխատէին, քանդուեցաւ։11 հոգիիածխացած դիակները դուրս հանուեցան փլատակներէն, որոնց տակ կը կարծուի թէ 9 դիակներ եւս կան։ 53 վիրաւորներ հիւանդանոց փոխադրուեցան։

ՊՐՈՒՍԱՅԻ ամերիկեան վարժարանի ուսուցչուհիները, քրիստոնէացման դէպքին առթիւ սկսած են դատուիլ ամսոյս 13ին (երէկ)։

ԳՈՐԳԻ ԱՐՏԱԾՄԱՆ մասին հետեւեալ թիւերը կը հաղորդուին Իզմիրէն.—1927ի ընթացքին արտասահման ղրկուած է 1,221,181 քիլօ ծանրութեամբ գորգ, 447,762,170 ղրշ. արժէքով։

ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ կողմէ Հոլանտայէն ապսպրուած ընդծովեաններէն մէկուն շինութիւնը աւարտած եւ փորձերը լրացած ըլլալով, ընդծովեան Փետրուար 6ին Հոլանտայէն ճամբայ ելած է դէպի Թուրքիա։

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ առեւտրական դաշինքի բանակցութիւնները տակաւին չեն վերջացած։ Այս շաբթու վերջնական հրահանգներ պիտի տրուին պուլկար պատուիրակներուն։ Յոյս կայ որ մինչեւ մէկ շաբաթ կարելի պիտի ըլլայ վերջնականապէս ստորագրել դաշնագիրը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Քեմալ փաշայի առողջութիւնը վտանգուած

Այս խորագրին տակ երէկ առտուան «Էքօ տը Փարի» կը գրէ.—

Թուրք Հանրապետութեան Նախագահ Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի առողջութեանը մասին ստացուած են բաւական վրդովիչ տեղեկութիւններ, որոնք կը բխին խիստ լուրջ աղբիւրէ մը։

Քանի մը օր առաջ, Էնկիւրիի մէկ փողոցին մէջ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա յանկարծ ինկած եւ ուշաթափ եղած է։ Ազգու խնամքներէ վերջ միայն կրցած է ինքզինքը գտնել։ Նկատի առնելով դիկտատորին վարած խիստ անբնականոն կեանքը եւ իր ֆիզիքական անգոհացուցիչ վիճակը, այս դէպքը խիստ յոռետես մեկնութեանց տեղի տուած է թէ Պոլսոյ եւ թէ Էնկիւրիի մէջ։

Թուրքիոյ մէջ գործադրուելու վրայ եղող բարենորոգումներու բախտը խիստ հաւանաբար մեծ մասամբ կախուած է Հանրապետութեան Նախագահին անձնաւորութենէն։ Ատիկա բաւական է՝ ցոյց տալու համար թէ ո՛րքան կարեւոր է այս լուրը, որուն արձագանգը կ'ըլլանք։

Հակաանգլիական ցոյցեր Պաղտատի մէջ

Անգլիոյ գաղթային փոխ-Նախարար Սըր Ալֆրէտ Մոնտ, որ վերջերս քննական պտոյտ մը կատարեց Պաղեստինի մէջ եւ Հրեաներուն ի նպաստ արտայայտուեցաւ, քանի մը օր առաջ Պաղտատ հասաւ, իր ուղեկիցներով, ընդամէնը 11 հոգի։

Սըր Ալֆրէտի Պաղտատ հասնելէն երկու ժամ առաջ, ուսանողներու առաջնորդութեամբ խուռն ամբոխ մը շրջեցաւ քաղաքին գլխաւոր փողոցները։ Ցուցարարները կը կրէին դրօշակներ՝ «Անկցի՛ն Սիոնականութիւնն ու Պալֆըրի Յայտարարութիւնը» վերտառութեամբ, ու կ'երգէին յանկերգներ թէ Սիոնականութիւնը երբեք տեղ չի կրնար բռնել Իրաքի մէջ, նոյնպէս «Անկցի՛ Մոնտի պատուիրակութիւնը» կը պոռային, թէեւ մարդ չէր գիտեր թէ ի՞նչ էր այդ պատուիրակութեան պաշտօնը։

Թափօրը ուղղուեցաւ դէպի քաղաքին արեւմտեան մուտքը՝ կեցնելու համար Սըր Ալֆրէտ Մոնտի ինքնաշարժը, որ այդ կողմէն կը սպասուէր։ Իրիկուան ժամը 6ին 10,000 ցուցարարներ կը սպասէին իրեն։ Սակայն ոստիկանութիւնը չորս թեթեւ ինքնաշարժներ ղրկելով, Պաղտատէն վեց մղոն հեռուն կեցուց Մոնտի 6 անուաւոր ինքնաշարժը եւ մէջինները առնելով, տարբեր ճամբով մը, առանց տեսնուելու Պաղտատ բերաւ զանոնք եւ անգլ. մարզպանութեան շէնքը փոխադրեց։

Ամբոխը ի զուր կը սպասէր եւ կատղած՝ Ֆալլուճայէն Պաղտատ հասնող ինքնաշարժերուն վրայ կը յարձակէր, վարիչները կը ծեծէր եւ ա՛ցորդները կը կողոպտէր՝ կարծելով որ անոնք ալ մաս կը կազմեն Սըր Ալֆրէտի պատուիրակութեան։ Ցուցարարներէն շատեր դանակներով զինուած էին եւ շատ գէշ տրամադրուած։ Պատուիրակութեան ժամանումէն ժամ մը վերջ հեծեալ ոստիկաններ ցրուեցին ամբոխը։ Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան։

Միւթէսարըֆը յայտարարութիւն մը հրատարակելով կ'արգիլէ փողոցներու մէջ թափօրներն ու ցոյցերը։Սըր Ալֆրէտ Մոնտ այժմ իր ժամանակը կ'անցընէ մարզպանութեան շէնքին մէջ և Զորեքշաբթի պիտի մեկնի։

«Թայմզ»ի թղթակիցը, որ այս տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, կ'ըսէ թէ իր իսկական նպատակն էր քննել Միջագետքէն Միջերկրական շինուելիք քարիւղի խողովակներու ճամբան, ինչպէս նաեւ ուսումնասիրել արուեստական աղբերու գործածութիւնը՝ Իրաքի աղախառն հողին համար։

Իրան եւ Իրաք

«Թայմզ»ի Պաղտատի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Խուզիստանի պարսիկ իշխանութեանց եւ Քասապայի հողագործներուն միջեւ վերջերս տեղի ունեցած ընդհարումները ո եւ է ազդեցութիւն չեն ունեցած Պարսկաստանի յարաբերութեանց վրայ, որոնք կը շարունակեն անգոհացուցիչ ըլլալ։ Պարսկաստան կը մերժէ ճանչնալ Իրաքի կառավարութիւնը, թէեւ Պաղտատի ընդհանուր հիւպատոս նշանակած է Միրզա Հասան Ալի Խան Հատայէթը, նախկին նախարար եւ Շիրազի նախկին կառավարիչ։ Այսքան կարեւոր պաշտօնատար մը նշանակելով տակաւին չճանչցուած պետութեան մը մօտ, կ'երեւի թէ պարսիկ կառավարութեան նպատակն է լուծել իր դժուարութիւնները Միջագետքի հետ, զայն պաշտօնապէս ճանչնալէ առաջ։

Ամէնէն կարեւոր դժուարութիւնն է Պարսիկներու այն պահանջը թէ Իրաք բնակող պարսկահպատակները պէտք է վայելեն նոյն առանձնաշնորհները, ինչպէս կարգ մը եւրոպական պետութեանց եւ Միացեալ Նահանգներու քաղաքացիները, ըստ դատական համաձայնագրին։ Իրաւ է թէ Միջագետքի կառավարութիւնը այդ համաձայնագիրով կարգ մը առանձնաշնորհներ տուած է անոնց, որոնք նախապէս քափիթիւլասիոններէն կ'օգտուէին. բայց Իրաք չուզեր նոյն իրաւունքները շնորհել իր երկրին մէջ բնակող բազմաթիւ պարսիկ քաղաքացիներուն, ո-որոնք անցեալին մէջ երբեք չեն օգտուած բացառիկ շնորհներէ։ Եթէ տայ, այն ատեն ստիպուած պիտի ըլլայ եռապատկել անգլիացի դատաւորներու թիւը։ Մնաց որ, պարսիկ կառավա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

"ԱՆԿԱԽ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ„Է՞Ն ԹԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ "ԱՆԿԱԽ„

Արեւելահայ ծանօթ մը, որ երկար ատեն ապրած է Թիֆլիզի մէջ, վառնայէն կը գրէ ինծի.

— «... Մօրիցս կրկին նամակ ստացայ։ Մի քանի օրով անցել է Դիլիջան, ու փող է ճամբել ինձ։ Բայց, դրամը հասել է թէ չէ՛ Բուլգար կառավարութիւնը յետ է ուղարկել զայն»։

Երկարօրէն մտածեցի այս երկտող լուրին վրայ։ Անըմբռնելի չէր, անշուշտ։ Բայց՝ խօսո՛ւն ու թելադրական։ Ու՝ հետաքրքրուեցայ։ Երկու օր առաջ, Թըղթատարի ծանօթ պաշտօնեայի մը հարցուցի պատճառը։ Նայեցաւ երեսիս՝ զարմացական ժպիտ մը շրթներուն, ու՝

— Շա՛տ պարզ է, ըսաւ, որ մենք արգիլենք Ռուսաստանէն դրամական առաքումները՝ մեր սահմանէն ներս։

— Ինչպէ՞ս թէ՝ «Ռուսաստանէն», ընդմիջեցի։ Դրամը ղըրկուած է եղեր Դիլիջանէն. իսկ Դիլիջանը—բարձրացուցի ձայնս—Հայաստանի մաս կը կազմէ։

Լռեց։ Յետոյ, փափկանկատութիւն մը մատնող մեղմ ու մտերիմ շեշտով մը՝

—Կ'երեւի, ըսաւ, Հայաստանի մասին ձեր՝ Հայերուդ ըմբռնումը շատ աւելի երազատեսութիւն է, քան՝ ճշգրիտ ու անկեղծ իրատեսութիւն մը։ Որակումները չեն, որ երկիր մը պետութիւն — առանձին պետութիւն— կը դարձնեն։ Իբրեւ հիմակիր մը ձեզի՝ ես նկատեր եմ որ (անշո՛ւշտ պաշտօնի բերումով) ձեր «մայրաքաղաք»էն եկող դրօշմաթուղթն անգամ նո՛յնն է ինչ որ՝ Մոսկուայէն եկածները։ Ո՛չ, ո՛չ, վերջացուց, մեր այդ օրէնքը Ռուսաստանի մասին է, ու անկախ Ռուսաստանէն, ուրիշ որեւէ երկրէ կարելի է դրամ ուղարկել։

«Անկախ՝ Ռուսաստան»էն։Այսինքն՝ Ռուսաստան չհամարուած որեւ՛է երկրամասէ մը, մտածեցի ։

— Իսկ Հայաստա՞նը։

— Ա՛հ, Հայաստանը, շշնչաց։ Այս եօթը տարի է, Ան... կախ է՝ Ռուսեւթուրք սպայակոյտերու պատերէն։ Դուք ալ՝ զայն կախած էք ձեր հիմեստ ու տարագրի խրճիթներէն ներս...։ Ու ատկէ ի վեր՝ պետութիւններու աչքին՝ ձեր Հայաստանը Ռուսաստանէն անկախ չէ, այլ մաս մը՝ «Անկախ Ռուսաստան»էն...

×

Իրիկունը նստեր էինք քանի մը ընկերներով։ Խօսք դարձաւ երկրի ձերբակալութիւններու մասին։ Ես ալ, իմ կարգիս, բացատրեցի օտար պաշտօնեային հետ ցերեկուան խօսակցութիւնս։ Մեր սեղանակիցներէն մէկը, որ պարզապէս հակադաշնակցական ըլլալուն համար այսօրուան Հայաստանի համակիր է, նեղուեցաւ, ... կարմրեցաւ, եւ յօնքերը պռստելով.

— Այդ օտար պաշտօնեան ալ անպայմա՛ն դաշնակցական ըլլալու է, ըսաւ... ։

Ու մենք՝ լեցուն հպարտ քըքիջով մը, մեր բաժակները բարձրացուցինք՝ այժմ Թուրք սպայակոյտի պատէն կախուած, «անկախ Ռուսաստան»ին մէկ մասնիկը համարուած, եւ սակայն, մեր այսօրուան հաւա՛տքէն կախում ունեցող ապագայ անկա՛խ Հայաստանի անունով...։

Վ.ԱՀՐԻՃ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(փետրուար 18ի առթիւ)

Ֆրանսայի մեր մարմինները, ամէնէն մեծէն մինչեւ ամենափոքրը յուզիչ եռանդով կը պատրաստուին տօնել այս տարի, 1921ի Հայաստանի ժողովրդական մեծ ապստամբութեան (Փետր. 18) 7րդ տարեդարձը։

Փետր. 18ի հետզհետէ մեծնալուն եւ ժողովրդական տօն դառնալուն մէջ, ի հարկէ իր նշանակութիւնը ունի դաշնակցական պրոպագանդը։ Այդ պրոպագանդը անցնող 3—4 տարիներու ընթացքին տարուեցաւ առաւելապէս ազգային հասարակաց գետնի մը վրայ։ Մեր մամուլը, բեմը թէ գիրքը հայրենի հողէն բռնի պոկուած, շարունակեց հազար ու մէկ թելերով կապուած մնալ այդ հայրենիքին։ Մեր հրապարակագրութեան ու հրապարակախօսութեան անսպառ նիւթ մատակարարեց ու դեռ կը շարունակէ մատակարարել մեր երէկի պատմութիւնը, ազատութեան եւ անկախութեան մեր կռիւը։ Երէկի պատմութիւնը անհուն գանձարան մըն է այսօրուան սերունդի վաղուան քաղաքական-յեղափոխական պատրաստութեանը համար։ Այդ գանձարանի նիւթերը օր աւուր քաղելն ու լոյսի տակ դնելը կը նշանակէ զմայլումի ու ներշնչումի հրաւիրել նոր հասակ նետողները, ու լեցնել անոնց միտքն ու հոգին մեր ժողովուրդի յեղափոխական շրջանին կուտակած արժէքներով։ Վերջապէս դաշնակցական մամուլը որ մանաւանդ անցնող տարիներու ընթացքին, լարուած պահեց հայ քաղաքական միտքը, արթուն պահեց մեր ազգային խիղճը, ու երկրի բարի ու չարագուշակ լուրերը հաւասարապէս տալով, խորապէս ու հիմնապէս շերտաւորեց մեր մտածումը, երկու տրամագծօրէն հակառակ բեւեռներու, ազգային—անկախութեան ու միջազգային—«կախեալ» տեսակէտին շուրջ։

Անանկ ժամանակ մը, ի՛նչ խօսք որ իր որոշ տեղն ունի Փետր. 18ը։ Փետրուար 18ին, համաժողովրդական զայրոյթով կրկին վեր բարձրացուեցաւ Մայիս 28ի եռագոյնը, աւելի խորապէս գիտակցական։

Փետր. 18ի պատմական արժէքին աւելի կամ պակաս չափով ծանօթ էր բովանդակ հայութիւնը։ Ան մեծ էր իր խանձարուրին մէջ։ Սակայն, 1922ին, 23ին, 24—25ին, նոյնիսկ 26ին չտօնեցինք կամ պէտք եղածին պէս չտօնեցինք զայն։ Իմաստ մը չկա՞յ այստեղ։

Ի հարկէ կայ։ 1926ի ամրան Հայաստանի մէջ կրկին խոշոր չափերով սկսած բռնութիւնները եթէ խոր արձագանգ չտուին գաղութներու մէջ, սակայն խոր կսկիծներ, սուր ցաւեր պատճառեցին շատ շատերուն։ Իրենց ազգային կամ անհատական խիղճը անվաճառ պահել կամեցողներուն համար խորհրդային երկինքի տակ ստեղծուած չարչարանքները միջնադարեան, իրենց ընկերային կամ քաղաքական համոզումները անաղարտ պահողներուն համար պատրաստուած դժոխային բարդութիւնները, միւս կողմէն ընդհակառակն վատին, դրուժանին, դաւաճանին, ուրացողի անփառունակ, գետնաքարշ ու սողոսկուն գլուխներուն նետուած պսակները՝ բարոյական արժէքներու գնահատման ու պահպանման նոր հասկացողութիւն ստեղծեցին գաղութներու մէջ։

Անցեալ տարի Փետր. 18ը յիշողութեան զարթումն էր։ Հերոսական ու անհաւասար պայքարի մը վերապրումը։ Այս տարի բողոքի մը արտայայտութիւնը պիտի ըլլայ։

Որովհետեւ, Հայաստանի մէջ ներկայիս տիրող բռնութիւնները, հալածանքները, ձերբակալութիւնները, աքսորները իրենց արտաքին ձեւով թէ ներքին բովանդակութեամբ կը յիշեցնեն նախափետրուարը։ Երկրին դռները փակ են։ Գիտենք։ Գոնէ հանգիստ ձգեցէք երկրին մէջինները։ Մի հատցնէք հայ ժողովուրդին համբերութիւնը։ Հայ գիւղացին տոկուն է, համբերող է. բայց իր համբերութիւնը անսահման չէ։ Եթէ արդէն հասած չէ, կրնայ յանկարծ դանակը ոսկորին հասնիլ։ Կրնայ յանկարծ բռնկիլ ու պոռթկալ։ Եթէ բնագիտութեան մէջ, անշունչ իրերու համար ճիշդ է ճնշում×ճնշում=պոռթկում բանաձեւը, այդ աւելի ճիշդ, եղերականօրէն աւելի ճիշդ է շնչաւոր, զգայուն, խղճի տէր, ազատասէր բազմութիւններու համար։

Տարերային յեղափոխութեան ժամանակ, ո՛վ կրնայ հաշուել, չափել ու կշռել հետեւանքը։ Գոնէ այս մասին պոլշեւիկները սորվելիք չունին ուրիշներէն։

Ահա թէ ինչո՞ւ այս տարի ֆրանսահայ գաղութին մէջ Փետր. 18ը պիտի տօնուի ոչ թէ անօրինակ խանդավառութեամբ, այլ անօրինակ յուզումով եւ կսկիծով։

Մեզմէ ոչ ոք կրնայ հանգիստ քնանալ, հանգիստ ճաշել կամ պտտիլ այս ազատ երկրին մէջ, երբ միտք բերէ թէ հազարաւորներ են անոնք որ այս պահուս Հայաստանի բանտերուն կամ Ռուսաստանի աքսորավայրերուն մէջ, պատառ մը հացի հետ, արեւի ճառագայթ մը կ'աղերսեն, կը պաղատին։

Ոգեւորուիլ, կռուիլ յանուն հայրենիքի, երազել ու ապաւինիլ անոր ստուերին սա դաժան տարագրութեան մէջ, ու չմտածել, չհամակրիլ այն կորիճ հայորդիներուն, որոնք խորհրդային դժոխքին մէջ կը սպառին ի սէր ազատութեան,— ի խնդիր խղճի, համոզումի, մտածման ազատութեան,— անկարելի է։

Տօնեցէ՛ք, տղա՛ք, Փետր. 18ը իբրեւ մեր պատմական ու շքեղ գոյամարտի մէկ հիանալի արարը։ Տօնեցէ՛ք Փետրուար 18ը, որովհետեւ, այսօր ալ Հայաստանի մէջ նախափետրուարեան դաժան կարգերը կը տիրեն։ Տօնեցէ՛ք, ընկերներ, որովհետեւ Փետր. 18ին հռչակուած ժողովրդավար գաղափարները կրկին այլանդակուած, անճանաչելի դարձած են։

Տօնեցէ՛ք ու զգաստութեան հրաւիրեցէք կարմիր իշխանաւորները։

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ՌՈՒՍ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Քրասնայա Կազէթա հետաքրքրուեր է թէ որո՞նք կը կազմեն Ռուսիոյ բանտերուն բնակչութիւնը առաւելապէս։ Եւ քննութիւնը ցոյց կուտայ որ այդ դժբախտ բնակիչները առաւելապէս գիւղացիներ եւ բանուորներ են։

Լէնինկրատի մէջ 1 Հոկտեմբեր 1927ին, բանտարկեալներէն 2,329ը բանուորներ են (37 առ հարիւր), 989ը պաշտօնեաներ (16 առ հարիւր), 271ը ոչ-աշխատաւոր (4 առ հարիւր), 120ը գործազուրկ, 749ը արհեստէ զուրկ մարդիկ։

Ուրեմն, բանուորագիւղացիական կառավարութեան բանտերուն բնակիչները 75 առ հարիւր բանուորներ եւ գիւղացիներ են։ Գաւառական բանտերուն մէջ այս համեմատութիւնը կը հասնի 91 առ հարիւրի։

ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Այս քաղաքին մէջ, որ ունի 1,675,000 բնակիչ, 439 գործարան. 287,000 բանուոր, կիները 6 առ հարիւր համեմատութեամբ մը աւելի են այրերէն։ 2920 հոգի հարիւր տարեկան, 24 հոգի աւելի քան 100 տարեկան։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՍՄԲԱՏ ՔԵՍԷՃԵԱՆ

Դժբախտ արկած մը երեք շաբաթ չարչրկելէ ետք, գերեզման տարաւ այս վաղուան մարդը, Սմբատը, ինչպէս կը կոչէին բոլորը։

Յունուար 6ին զարհուրելի փոթորիկին օրը, Սմբատ կը բարձրանայ իր նախկին ճաշարանին ապակիներով ծածկուած տանիքը, կարգի դնելու համար պատուհանները։ Հովին սաստկութենէն կը գլտորի ապակիներուն վրայ, որոնք արդէն խարխուլ, տեղի կուտան, կը փլի ձեղունը եւ Սմբատ չորս հինգ մեթր բարձրութենէ մը վար կ'իյնայ իր ամբողջ ծանրութիւնով։ Անմիջապէս կը փոխադրուի հիւանդանոց մէջքին ոսկորը ջախջախուած։ Ներքին բարդութիւն մը՝ — արեան թունաւորում — կը քայքայէ իր առողջ կազմը և Փետրուար 7ի առտուն Սմբատ կը փակէ իր աչքերը։

Ո՞վ չէր ճանչնար զինքը, ո՞վ չէր լսած իր համբաւը։

Բացառիկ տաղանդի տէր մէկը չէր Սմբատ եւ իր մտաւոր կարողութիւնը շատ սահմանափակ էր։ Սակայն օժտուած էր ձիրքերով, որոնք սովորական մահկանացուներուն կուտան համբաւ։ Ինքնատիպ էր իր պարզութեան մէջ եւ հետաքրքրաշարժ տիպար մը՝ իր խառնուածքով։

Ծնած 60ական թուականներուն, նախնական կրթութենէ մը վերջ նետուած էր թատերական ասպարէզը, ընդհատաբար աշխատելով նաեւ առեւտրական գործերու մէջ։ Ամբողջ էութիւնով նուիրուած էր հայ թատրոնին եւ ինչ որ կ'ընէր անկէ դուրս, միջանկեալ էր։ 1913էն ի վեր հաստատուած էր Լոնտոն, ուր շնորհիւ իր յամառ աշխատութեան եւ ճկունութեան, կըրցած էր ապահովել բարեկեցիկ դիրք մը, իբրեւ ճաշարանատէր։

Սմբատ համակ եռանդ ու աշխատանք էր։ Ամէն տեղ էր, բարեկամ բոլոր Հայերուն, ու կ'աշխատէր բոլորին համար, Լոնտոնի հայ գաղութին ազգային բոլոր ձեռնարկներուն մէջ Սմբատ ունէր իր որոշ ձայնը եւ հեղինակութիւնը։ Պարահանդէ՞ս կայ— «Սմբատ»ին ըսենք թող տոմսակները ցրուէ։ Ներկայացո՞ւմ կայ— «Սմբատ»ը կ'ընէ, դուք անոր ձգեցէք»։ Հանգանակութի՞ւն կայ— «Սմբատը կը պտըտի»։ Եւ իսկապէս, այս բոլոր սեւ աշխատանքները կը կատարէր արդիւնաւոր կերպով։ Չէին մերժեր զինքը։ Յոգնիլ չէր գիտեր, չէր գանգատեր եւ ընդհակառակն երբ իր օժանդակութիւնը կը փնտռէին, այդ բանը մեծ չափով կը փայփայէր իր ինքնասիրութիւնը։ Սրտանց կ'աշխատէր ազգային գործերուն համար եւ իր ձեռք բերած բարոյական յաջողութիւններով կը փառաւորուէր հրախայի նման. Սմբատ չէր քալեր, կը վազէր.

— Սմբատ ո՞ւր…

— Ժողով կայ, ջանըմ, քալէ՛… Չեգի պէս երիտասարդները…

Հանրային գործերով զբաղելու մոլութիւնը այնքան յառաջ գացած էր իր մէջ որ, կը բարկանար երբ մոռնային իր մասնակցութիւնը խնդրել ժողովի մը կամ ձեռնարկի մը մէջ։ Բայց չէր յուսահատեր ու ճամբայ մը կը գտնէր մէջ մտնելու…

Կը յիշեմ, իրիկուն մը Հօկի պատուիրակները Լոնտոնի մասնաճիւղին անդամները կ'ընտրէին։ Ութը հոգի ճարեցին նշանակովի. չկար իններորդը եւ ժողովականները իրարու երես կը նայէին, «գործի գալիք» մէկն ալ գտնելու։ Սմբատ լուռ եւ խոժոռ նստած էր անկիւն մը։ Յանկարծ ոտքի ելաւ եւ յուզուած շեշտով ըսաւ.—

— Չըսեմ ըսի, ամա, ա՛լ համբերութիւնս հատաւ. ախպա՛ր, ես ի՞նչ եմ հոս, ես մարդ չե՞մ…

Ու Սմբատը Հօկի անդամ նշանակուեցաւ…

Զուարթ էր ու կատակախօս. Բոլորը կը սիրէին զինքը, տեսակ մը «շփացած տղայ», որուն հետ դէմ դիմաց նստած խօսակցիլ հաճոյք էր շատերուս համար։

Սմբատ հրաւէրի պէտք չունէր, տուներէն ներս մտնելու համար հարսնիք, կնունք, յուղարկաւորութիւն՝ բոլորին կը հասնէր։ Իր ամէնէն սիրած նիւթն էր թատրոնը։ Կը խանդավառուէր, կը խօսէր իր հին փառքերուն մասին.

— Դուք իմ ի՛նչս տեսած էք. Համիտին առջեւ խաղցած եմ, Ադամեանին հետ բեմ ելած եմ, Աբելեան խումբին տնօրէնն էի…

Ի՛նչ գուրգուրանքով կը թղթատէր իր «Պատմութիւն Հայ Թատրոն»ի ձեռագիրը։ Կը գրէր, կ'աւրէր, երբեմն գրական պաշարը թոյլ չէր տար կարգի բերելու համար նախադասութիւնները, եւ կը զայրանար եւ օգնութիւն կը կանչէր դէմը եղողը.

— Ճա՛նըմ, տղաս, սա ինտո՞ր գրեմ՝ նէ աղէկ կ'ըլլայ…

Հայ թատրոնի ռահվիրաներէն մէկը կը դաւանէր ինքզինքը եւ առիթ չէր փախցներ իբր այդ ներկայանալու։ 1921ին Չարլի Չէփլինի Լոնտոն այցելութեան, բազմութեան մէջէն կը մօտենար շարժանկարի հերոսին ձեռքը սեղմելու համար «Հայ դերասաններու կողմէ»։ Իսկ 1923ին Փարիզ, Սառա Պէռնարի յուղարկաւորութեան մասնակցութիւն կը յայտնէր «ի դիմաց հայ թատրոնին»։

Այս բոլորը կ'ընէր միամտութիւնով մը որ համակրելի էր։ Անհոգ իր արդուզարդին, չէր վարաներ մտնել ամէնէն շողշողուն սրահներէն ու պանդոկներէն ներս։ Ցաւ եղեր էր սրտին որ Հ. Հ. ներկայացուցիչներէն մէկը օր մը դժկամակութեամբ ունկնդրեր էր զինքը՝ —(Հայաստանի տնտեսական բարելաւման մասին իր յղացած ծրագիրներուն), «որովհետեւ վրաս գլուխս կալանթոն չէր»։

Քաղաքական ո՛ր եւ է հոսանքի չէր պատկաներ. «Ես սեւին սեւ, ճերմակին ճերմակ կ'ըսեմ»։

Ամէն հայ թերթ կը ստանար Սմբատ եւ կը կարդար բոլորը։

Իր ճաշարանը պատերազմի օրերէն մինչեւ անցեալ տարի հայկական կեդրոն մըն էր, օջախ մը աւելի մտերմիկ պանդուխտ Հայերուն համար սա օտար ափերուն վրայ քան հայ եկեղեցին։ Լոնտոն եկողը առաջին անգամ կ'երթար Սմբատին։

Սմբատ եօթնասունին բարեւ կուտար բայց չնչապատ կ'աշխատէր։ Երկու իտէալ ունէր— «Մէյ մը սա ձեռագիրս տպել տամ. մէյ մը սա յոբելեանս տօնեմ, ալ անկէ ետքը…

Վերջին ամիսները Յոբելեանական Յանձնախումբ մը կազմել տուաւ իր թատերական գործունէութիւնը տօնելու համար։ Յետաձգուեցաւ նախ բարեկամի մը տղուն մահուան պատճառով, իսկ երկրորդ անգամ՝ արկածին հետեւանքով։

Հիւանդանոցին մէջ տեսայ զինքը մահէն քանի մը օր առաջ։ Ա՛լ մաշեր էր, սարսեր էր։ Չկրցաւ ժպտիլ, երբ ըսի իրեն թէ փառաւոր յոբելեան մը պիտի տօնենք Զատիկին։ Նայեցաւ աչքերուս մէջ, ձեռքս բռնեց ու կամացուկ.

— Հա՛, յոբելեանս…

Քանի մը օր վերջ, կը փակէր աչքերը։

Լոնտոնի գաղութը եւ բոլոր իր բարեկամները յարգանքով պիտի յիշեն իր անունը։

ԺԻՐԱՅՐ

400,000 ԼԷՅ ՍԻԼԻՍԹՐԷԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Սիլիսթրէէն Պ. Կարապետ Ակարի, գաղութին նուիրած է իր ամբողջ ժառանգութիւնը, որ կը բաղկանայ շքեղ տունէ մը, յարակից ընդարձակ պարտէզով մը։ Նուէրին արժէքը մօտ 400 հազար լէյ գնահատուած է։ Բարերարը մինչեւ մահը իրեն վերապահած է կալուածին եկամուտը։

Պ. Կարապետ այդ շարժումը ըրած է, ոգեւորուելով Սիլիսթրէի մէջ տիրող համերաշխութենէն։

Նուիրատուն այժմ կը ծառայէ պետական հաստատութեան մը մէջ, եւ ամուրի է։ Կը պատկանի Սիլիսթրէի հին գերդաստանի մը, կը գրէ Արաքսի թղթակիցը։

ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՄԵԾ ՃԻԳԵՐԸ

Սուլթանապատ

Հայ Ակումբ.— Տարիներ առաջ հիմնուած է այս ակումբը, նպատակ ունենալով կազմակերպել դասախօսութիւններ, ներկայացումներ, մարզական խաղեր եւայլն։ Յաճախ իր ներկայացումներով օգտակար է եղած ազգային դպրոցին եւ ունեցած է մարզիկներու փոքրիկ խումբ մը, ակումբի հիմնադիր Պ. Յ. Աբգարեանի ղեկավարութեամբ։ Կազմակերպած է նաեւ մարզական ցերեկոյթներ։ Վերջերս ակումբի կանոնագրութիւնը վերաքննութեան ենթարկուեցաւ եւ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն մը, որ յատուկ հաւաքատեղին վարձելով պիտի իրագործէ ակումբին բոլոր նպատակները։ «Ալիշան» գրադարան-ընթերցարանի հետ համախորհուրդ, պիտի վերաբանայ զայն, որ առժամապէս կը գտնուէր Մանկավարժական խորհուրդի տրամադրութեան տակ։

Ե. Զաքրաստի ներկայացումները.— Արեւմտահայ դերասան Ե. Զաքրաստ իր տիկնոջ հետ այստեղ եկաւ, ներկայացումներ տալու։ Իր երկու ներկայացումները անցան յաջող, թատերասէր հասարակութիւնը հաճոյքով ներկայ եղաւ։ Ինչպէս իմացայ, երկու ներկայացում եւս տալէ յետոյ, պիտի մեկնի Եւրոպա, ճամբան՝ Համատան, Քիրմանշահ, Պաղտատ եւ Պէյրութ ներկայացումներ տալով։

Նոր տարին.— Մեր դպրոցի Նոր Տարիի հանդէսը ունեցաւ բացառիկ յաջողութիւն։ Սրահին մէջ տեղ չկար։ Ներկայ էին նաեւ տեղիս Եւրոպացիները եւ պետական պաշտօնեաներ։ Հանդէսը բացուեցաւ աշակերտական երգեցիկ խումբի «Մեր Հայրենիք»ով, որ լսուեցաւ յոտնկայս։ Եղան արտասանութիւններ, երգեր, պարեր։ Աշակերտները խաղացին օպերետ մը։ Կար նաեւ վիճակախաղ մը՝ աշակերտուհիներու ձեռագործներէն։ Խնամքը չէր պակսեր։ Զուտ արդիւնք մնաց 4000 ղրան (400 տոլար), որ մինչեւ այժմ տեսնուած չէ։ Հոգաբարձութեան եւ ուսուցչական խումբին ջանքերը ապարդիւն չանցան։

Հայաստանի աքսորականները եւ բանտարկեալները.— Տօներու առթիւ ըստ սովորականին եղան հանգանակութիւններ եկեղեցին, աղքատներու եւ չքաւորներու օգնութեան համար։ Տիկիններ՝ Խալաթեան, Շահինեան եւ Մաքսապետեան միայն վերջին նպատակին համար հանգանակեցին 1600 ղրան (160 տոլար)։

Տեղական կարիքներէ զատ, մեր գաղութը չմոռցաւ այս տարի Հայաստանի բանտարկուած եւ աքսորեալ հայրենակիցներու ընտանիքներուն եւս օգնութեան հասնիլ։ Այդ նպատակով կազմուած յանձնախումբը արդէն հանգանակած է մօտ 1000 ղրան (100 տոլար) զոր պիտի ղրկէ անմեղ զոհերուն, Թէհրանի Հայ Տիկնանց Կարմիր Խաչի միջոցով։ Հեռաւոր գաղութի մը դրամական այս զոհաբերութեան կողքին կ'երեւայ մեծ բարոյականը Հայրենիքի գաղափարով ապրող հայ մարդու։ Ինչպէս տեղեկացայ, յանձնախումբին եւ ոչ մէկ դիմումը մերժուած է։

ԵՆԳԻ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԱՅՐԱՆՈՑ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն թէ Պ. Պատրիկ Կիւլպէնկեան 10,000 տոլար նուիրած է, Հալէպի մէջ հիմնելու համար մայրանոց մը, իր մեռած կնոջ յիշատակին։

ԻՐԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐԱՆ

«ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԻՐԱՆ»

Ատրպէյճանի Մուսաւաթ կաններուն Պոլսոյ նոր օրգ «Ազէրի Թիւրք» թերթէն (1 փետ կը տեղեկանանք թէ Պոլսոյ մէջ հրատարակուած է «Հայերը Իրան» անունով գրքոյկ մը։ Թերթ այս մասին հետեւեալը կը գր

Այս գրքոյկը ազգայն Ատրպէյճանի Հրատարակութիւ հեղինակն է մեր խմբագիր կերներէն Մէհմէտ Էմին Մի Պալա, որ ամբողջ մանրամ նութիւններովը կը լուսաբ Պարսկաստանի մէջ դարձ քաղաքական խիստ մեծ մե նայութիւն մը։ Վերջին ա ներս Դաշնակցութեան պ կանները գաղափարախօսական արկածախնդրութեանց մը փ են։ Անոնք թէ՛ իրենց թերթ մէջ հրատարակուած յօդ ները թարգմանել տալով եւ նոյնինքն պարսիկ թերթ համար իրենց գրել տուած ուածներով «համարիւնա թեան» քաղաքականութ փաստաբանութիւնն ու գաղ բախօսութիւնը ստանձնած Ըստ դաշնակցական արկածա րութեան այս նոր արտայայ թեան, նոր Թուրքիան Իրա հետ կապերը կտրած ըլլ ապագային հաւանաբար հա թրքական քաղաքականութ հետապնդէ. ատոր դէմ պ պանուելու համար, Պարսկա «հայ եղբայր ազգին հետ ին» ցամաքական քաղաք նութիւն պէտք է վարէ եւ ձեւով «Թուրքիա - Ատրպէ վտանգին դէմ պէտք է գնէ։

Մեր ընկերը Մէհմէտ Միրզա Պալա խիստ զօրաւոր լուծումով մը, անսասան տրա բանութեամբ, անհերքելի քերով ու բոլոր ներքու թիւն կը տարրալուծէ դաշնակցու այս կեղծ ու պատիր քաղ կանութիւնը եւ փայլուն կ կ'ապացուցանէ թէ անոր նպատակն է «Իրան-Թուր պղտոր ջուրին մէջ «հայ ձուկ» բռնել։

Կը յուսանք թէ այս կարեւոր գրքոյկը լրջօրէն հետաքրքրէ որքան Ատրպէ նոյնքան եւ մեր Թուրքիաց պարսիկ ընթերցողները։

Բոլոր անոնց, որոնք այս րին մասին կ'ուզեն ճշգրիտ գաղափար մը կազմել եւ մ մասնութիւններ ստանալ յանձնարարենք մէկ մէկ գնել այս գրքոյկէն, որ մեծ հաճոյքով կը կարդա

«Յառաջ».— Պիտի դառնանք այս հարցին։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐ

Բարեգործականի Գրասե կէն ստացանք հետեւեալ կոյցը։ Ինչպէս դիտել էինք, պակասաւոր է այս կութիւնը։ Ո՛ր տարեշրջանի պատկանին սահմանուած կերը, եւ աւելցա՞ծ են թէ ճատուած։

ԽՄԲ.

Հ. Բ. Ը. Միութեան վա րէն հետեւեալ կրթական պաստները յատկացուած Յունաստանի, Պուլկարիո Սուրիոյ զանազան վարժա ներուն, ուր ընդհանրապէս յաճախեն գաղթական տղա

55 անգլ. ոսկի Ֆիքրի նաստան) դպրոցին, 55 նիայի, 50՝ Լիբանանի Սինկրուի, 25 ոսկի Եաֆ Ազգ. մանկապարտէզին, 25 մասկոսի Հայ Աւետ. դպր 20՝ Պէյրութի Մազրաա դպրոցին, 10՝ Սուրի (Լիբ դպրոցին, 10 ոսկի Տէր Հայ Կաթոլիկ դպրոցին, 12 լէվա Սթարա Զակորայի կարիա) դպրոցին, 7000 Զակորայի եւ 7500 լէվա պոլի դպրոցին։

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

Հաւաստի աղբիւրէ մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆիլիպէի հայ գաղութին կողմէ [..]քին լուրջ դիմումներ կ՚ըլլան, Վենետիկեան Միաբանութեան մօտ, [..]ուլկարիոյ մէջ միջնակարգ վարժարան մը բանալու համար։

Աւելի երկու տարի առաջ նման [..]րգ մը արծարծուած, եւ նոյն [..]կ Ֆիլիպէի Թաղական Խորհուրդը դիմած էր Վենետիկ, բայց [..]րցը մնացած է առկախ։

Այժմ, Միաբանութիւնը, թերեւս իբրեւ հետեւանք կրկնակի դիմումներուն, տրամադիր կ՚երեւի իր կարելին ընել, գոհացում տալու համար ամբողջ գաղութին կողմէ եղած առաջարկին։

Աւելցնենք, որ, աւելի մօտ երկու ամիս առաջ, Ֆիլիպէի մէջ, Թաղական Խորհուրդի հրաւէրով, [..]եղի ունեցաւ բոլոր միութիւններու եւ ազգային իշխանութեանց ներկայացուցիչներու եւ քանի մը [..]տաւորականներու մասնակցութեամբ ժողով մը, ուր հաւաքական ու միաձայն որոշումով ընտրուեցաւ մասնախումբ մը՝ անհրաժեշտ դիմումները շարունակելու համար պատկան մարմիններու մօտ։ Նոյնիսկ ձեռնարկուած էր լայն ու գոհացուցիչ վիճակագրութեան մը՝ գաղութին կրթական վիճակին մասին, ի հարկին զայն ներկայացնելու համար Միաբանութեան։

Այս նպատակով, փետրուար 2ին Սոֆիայի մէջ պապական նուիրակ Մօնս. Ռօնքալի ներկայացած է Ֆիլիպէէն ուղարկուած պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Տոքթ. Միշէլ Օրմանեանի, եւ խնդրած, որ Հռոմի պապին բարեխօսէ՝ արտօնելու համար Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը՝ վարժարանը բանալու Ֆիլիպէի մէջ, որ Վիեննական Միաբանութեան թեմն է։ Պապական նուիրակը ջերմապէս ընդունելով պատուիրակութիւնը, խոստացած է անհրաժեշտը ընելու։ Այս առթիւ նուիրակին յանձնուած է տեղեկագիր մը՝ Պուլկարիոյ ազգային-կրթական վիճակին մասին։

Միւս կողմէ գրեթէ ստոյգ կ՚ընկատուի թէ՝ Միաբանութիւնը որոշած է իր կողմէ մօտերս Ֆիլիպէ ղրկել Հ. Արսէն Ղազիկեանը, ուսումնասիրելու համար տեղին պայմանները։ Այս քննութենէն յետոյ է որ պիտի տրուի վերջնական որոշումը։

Վստահ ենք որ գրագէտ-հայագէտ միաբանը, իր առաքելութեան շրջանին աւելի մօտէն ծանօթանալով ժողովուրդի պահանջին, միասին պիտի տանի հաւաքական ու ճշգրիտ տպաւորութիւններ, այս օգտաշատ ձեռնարկին իրականացման համար։

Պուլկարահայ

ՅԱՐԴԳՈՂ

«ՂԱՐԻՊԵՆՑ ՍԱՄՈՒԷԼ»

(2 փետրուար)

Յար. Պուրնազեան կարդաց իր նորավէպը, որ կը ներկայացնէ գաւառացի երիտասարդի մը աճումը։

Արմէն.— Դեռ կարելի չէ յաջող նկատել այս գործը։ Սակայն պէտք է ընդունիլ որ գեղեցիկ դիտողութիւններ կան։ Այս պարագան յոյս կը ներշնչէ։ Դժբախտաբար հերոսներուն խօսակցութիւնը հարազատ գաւառաբարբառով մը չէ, որ կատարուած է։

Նարդունի.— Սկսնակ մըն է Պուրնազեան, եւ իր այս գործը դեռ չի կրնար ոտքի ելլել։ Նորավէպը կը շինուի ճարտարապետական արուեստով մը։ Կառուցումի հոգ չկայ հոս, եւ ոչ ալ կը տեսնուի ձեւական աշխատանք։ Այս պատճառով, այս գործը տեսակ մը զրուցագրութիւն է (narration)։ Պուրնազեան դեռ պատմել (conter) չի գիտեր։ Եթէ բաժնենք այս աշխատութիւնը երկու մասի, կը տեսնենք որ յաջողած է հոն, ուր գործողութիւնը տեղի կ՚ունենայ գաւառին մէջ, եւ ձախողած է վերջնապէս եւ ճակատագրապէս հոն, ուր գործողութիւնը տեղի կ՚ունենայ հայրենիքէն դուրս։

Այնպէս որ, ինծի կը մնայ հրաւիրել զինք եւ մեր սկսնակները նկարագրել ու պատմել միայն իրենց հայրենիքը։ Նկարագրելու եւ դիտելու ընդունակութիւններ ունի, եւ իսկապէս գեղեցիկ է նկարագրութիւնը աղբիւրին, որ «քաղաքակրթութիւն չէ տեսած եօթը ծորակներէ դուրս կը նետէ ջուրը։ Ու ջուրը կը հոսի պարանի մը պէս, զոր երկիրը իրեն կը քաշէ՝ անվերջ»։ Նման աղուոր պատկերներ շատ ունի։ Անհաւանելի ազդեցութիւնը յայտնի է, երբ կը տեսնուի նորավէպին ճակատագրապաշտ քալուածքը, ագռաւներու մասին հայկական նախապաշարումներու զուգահեռական՝ քալելով դէպի վախճան։

Ֆրէնկեան.— Երեւակայական է, այդ է պատճառը ձախողութեան։ Նարդունի հեղինակը կը հրաւիրէ հայրենիք, դէպի հայրենի տեսարանները եւ միջավայրը։ Եթէ յաջողած է առաջին մասին մէջ, կը նշանակէ թէ լաւ դիտած է։ Ու եթէ լաւ դիտել գիտնար նաեւ արտաշխարհը, նորէն պիտի յաջողէր։ Դիտելը լաւագոյն պայմանը եւ թելադրանքն է։

Տիրկաթին

"ԹՈՓՃԻՊԱՇԷՖ, ԱՆՑԱԾ ԸԼԼԱՅ,,

Աղէրի Թիւրքի մէջ կը կարդանք.—

Փարիզի մէջ «Ազրբէջանի Պատուիրակութիւն» անուն հիմնարկութիւն մը կայ, որուն նախագահն է Թոփճիպաշէֆ Ալի Մէրտան պէյ։ Այս հաստատութիւնը ազգայնական Ազրբէջանի կառավարութեան անկումէն ետք գէթ մէկ անգամ իսկ պէտքը չէ զգացած բերան առնելու Ազրբէջանը, Ազրբէջանցիները, Ազրբէջանի փախստականները, ընդհակառակն նոյնիսկ իր մէկ նամակին մէջ, Թոփճիպաշէֆ խօսելով Պոլսոյ Ազրբէջանցի փախստականներուն մասին, յանդգնած է «փողոցային վոհմակ» նախատականով որակելու զանոնք։

Աշխարհ սասնկ է...։ Փորձանքները պակաս չեն ըլլար։ Մարդուս գլխուն չսպասուած բաներ կուգան։ Թոփճիպաշէֆ ալ սասնկ փորձանքի մը հանդիպեր է։ Փարիզ հրատարակուող Ազրպէյճան պարբերաթերթին համաձայն (զոր թրատարակեցինք անցած շաբաթ, խմբ.), Ազրբէջանի դատը շարունակող կազմակերպութիւնը բողոքած է Ալի Մէրտան պէյի կամայական շարժումներուն դէմ եւ յայտարարած է թէ այսուհետեւ անիկա Ազրբէջանը ներկայացնելու ոեւէ հանգամանք չունի։ Այսպէս ուրեմն, Թոփճիպաշէֆ ցնցուած է, ինք տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով միտքն ինկած է, որ աշխարհի վրայ Ազրբէջանցի գաղթականներ ալ կան, մէկ ալ անոնց հետ տեսնուինք։

Սովորութիւն է որ երբ մեղաւորները նեղը մնան, «Աստուա՛ծ» կը պոռան։ Թոփճիպաշէֆի Պատուիրակութեան այս կոչն ալ այդ պոռալուն կը նմանի։ Սակայն, եթէ այս ձեւով Ազրբէջանցիները յիշելը Պատուիրակութեան հաշուոյն արձանագրուելիք պատիւ մըն է, այդ պատիւը նորէն կը պարտի իր արհամարհած մարդոց։ Ի՜նչ լաւ, որ «Ազգային կեդրոն» մը կայ եղեր, ապա թէ ոչ Թոփճիպաշէֆ եւ ընկերները Ազրբէջանի քարիւղները մինչեւ վերջին կաթիլը կը ծախէին եւ երբեք չէին յիշեր «փողոցային վոհմակը»։

Սակայն անցա՛ծ ըլլայ։

ՀԵՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Աչքի տեսողական տկարութիւններ կան, եւ մենք հեռատես կամ կարճատես կ՚ըսենք, ցոյց տալու համար տեսողութեան վիճակները։

Սակայն հեռատեսութիւնը (télévision) կը նշանակէ տեսնել հեռուները, այնքան հեռուները, որոնք բաժնուած են իրարմէ արգելքներով եւ անհուն տարածութեամբ։ Ուրեմն, տեսողական ճառագայթը պիտի թափանցէ ամէն արգելք, եւ պիտի ճամբորդէ այնքան հեռու, ինչպէս ձայնը կը ճամբորդէ երկրէ երկիր (անթել հեռաձայն)։

Ահա այս գիւտն է, որ իրականացած է անգլիացի գիտունի մը ջանքերով։ Ճօն Պէրտ երկար ատենէ ի վեր կը փորձէր տիրանալ հեռաւորութեան գաղտնիքին։ Իր գործիքը կը բաղկանար լուսաքարէ (sélénium) խցիկէ մը եւ ոսպնեակէ մը։ Այս գործիքը չէր գոհացներ սակայն։ Անհրաժեշտ էր մարդկային աչք մը։ Ուստի աչք մը խնդրեց հիւանդանոցէն։ Երկար ատեն սպասեց, մինչեւ որ ստացաւ այդ աչքը, որովհետեւ վիրաբոյժները ծանր պարագաներու մէջ միայն ողջ եւ առողջ աչք մը կրնային հանել։ Պէրտ ողջ աչքը դրաւ իր գործիքին մէջ եւ սկսաւ իր փորձերը։ Յաջորդ առտու սակայն աչքին տեսողական ջիղը մեռաւ, այնպէս որ աչքը կորսնցուց իր զգայնութիւնը։ Առանց յուսահատելու, Պէրտ շարունակեց իր փորձերը։

Վերջապէս, անցեալ շաբաթ մեծ փորձ մը կատարուեցաւ Լոնտոնի եւ Նիւ-Եորքի միջեւ։ Այս փորձը քաջալերիչ էր, եւ կուտար առաջին նշանը յաջողութեան։

Նիւ-Եորքի մէջ ընկերութեան մը ընդունարանը, հեռաձայնի թելի միջոցով, Լոնտոնէն ստացաւ ալիքներ, որոնք բջիջնի կը նմանէին։ Գործիքը այդ բջիջները դնելով վիրածեց ստուերի եւ լոյսի, կազմելով պատկեր մը, որ նման էր Լոնտոն, հեռատեսութեան գործիքին առջեւ նստած անձին։ Նիւ-Եորքի մէջ, ընդունարանին մօտ կանգնած անձերը ճանչցան բոլոր անոնք, որ Լոնտոն, գործիքին առջեւ կուգային դիրք առնել։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ՀՐԴԵՀԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Պրոլետար»ի թղթակիցը (19 Յունուար) նոր մանրամասնութիւններ կուտայ Ալեքսանդրապոլի սինեմային հրդեհին մասին։

Յունուար 13ին գիշերը քաղաքին գիշերապահները ժամը 2ի պահերուն, կը տեսնեն որ մուխ կը բարձրանայ սինէմայի շէնքին տանիքէն։ Լուր կը տրուի շէնքին պահապաններուն, որոնք տանիք կը բարձրանան, բայց ծուխին պատճառով չեն կրնար առաջանալ։ Կը հասնին հրշէջները, որոնք դիմակներով կը կռուին կրակին դէմ, բայց չեն յաջողիր մարել կրակը։

Կը հասնին նաեւ մօտակայ գործարաններու հրշէջները, եւ մինչեւ առտու կը կռուին կրակին դէմ։ Կրակը մոխիրի կը վերածէ շէնքը, որ կ՚ըսեն թէ միակն էր իր գեղեցկութեամբ ամբողջ Անդրկովկասի մէջ, եւ ապահովագրուած 160,000 րուբլի։

Զանազան զրոյցներ շրջան կ՚ընեն քաղաքին մէջ. կ՚ըսեն թէ ելեկտրական թելերու շփումէն սկսած է կրակը։ Մինչդեռ թելերը լաւ մեկուսացուած էին։ Նոյնպէս կ՚ըսուի թէ գործաւորները, տանիքին ձիւնը մաքրելու համար խարոյկ վառած են։ Մինչդեռ կրակը սկսած է տեղէ մը, ուր մարդ չի կրնար հասնիլ։

Ուրեմն հրդեհուած է չարագործներու կողմէ։ Մասնագէտները կ՚ըսեն թէ նման շէնք մը շինելու համար անհրաժեշտ է 300,000 րուբլի։ Դեռ անցեալ տարուան վերջերն էր, որ աւարտած էր։ Ամբաստանութեան տակ է սինեմային վարչական կազմը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՆՈՐԷՆ ՍՈՒՏ

ԼԻՈՆ.— Ծանօթ եռանդամին վիժած մարմինը, որ տակաւին կը յամառի զանազան ապօրինի եւ դատապարտելի միջոցներով երկուութիւն ստեղծել աշխատաւոր գաղութին մէջ. Թերթերու միջոցաւ այնպէս մը կ՚ուզէ հաւատցնել թէ իր ապօրէն վարչութեան անդամներուն մէջ դաշնակցական մըն ալ կայ Պ. Եղիա Մկրեան։ Կը փութամ ճշտել թէ այդ մարդը, երբեմն դաշնակցական, բայց երկար ատենէ ի վեր իր հանգամանքը կորսնցուցած է։

*** Լիոնի եւ շրջականներու օրինաւոր վարչութիւնը որոշեց առաջնորդական ընտրութիւն կատարել, եւ այս առթիւ եռապատիկ ցանկ մը խնդրեց կեդրոնի թեմ. Խորհուրդէն։

Վարդ

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՏԵՓԱՆԵԱՆ
ԵՒ
ԳԷՈՐԳ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ
12 փետրուար 1928 Տէտէ-Աղաճ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԻՐՈՅ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ.— Օրիորդ Սթարքէր եւ Ռաթօ կը սիրէին զիրար իրենց մանկութենէն ի վեր։ Երբ մեծցան, եւ երիտասարդը քիչ մը յոյսեր ունեցաւ դիրքը շինելու, դիմեց իր սիրականին մօրը, ամուսնանալու արտօնութեան մը համար։ Աղջկան մայրը մերժեց։ Եւ սակայն երկու սիրահարները չբաժնուեցան իրարմէ։ Յանկարծ երիտասարդը պաղեցաւ եւ աղջկան յայտարարեց թէ այլեւս որոշած է ամուսնանալ ուրիշի մը հետ։ Սառեցաւ աղջիկը։ Զանազան փորձեր կատարեց համոզելու համար իր սիրականը, զոր կը սիրէր այնքա՜ն, այնքա՜ն։

Վերջին փորձը եղաւ երիտասարդին յայտարարել թէ, հնազանդելով իր մօրը, ինք եւս չուզեր ամուսնանալ։ Թէ ուրիշ երիտասարդ մը կը սիրէ հիմա։ Ռաթօ չըմբոստացաւ. նոյնիսկ ուրախ էր։

Հռոման պողոտային վրայ էին։ Աղջիկը ուզեց վրէժ լուծել այս անտարբերութեան համար։ Հանեց ատրճանակը եւ այնքան մօտէն կրակեց։ Երիտասարդը փախաւ։ Երեք գնդակներ պարպուեցան ետեւէն, բայց վրիպեցան։ Յետոյ աղջիկը գնդակ մըն ալ պարպեց իր գլխուն։ Բազմութիւնը ժամանակ իսկ չունեցաւ միջամտելու։ Այնքան արագ կատարուած էր։ Քիչ յետոյ աղջիկը մեռաւ, դեռ հիւանդանոց չհասած։

ՉԵՄ ԵԼԼԵՐ.— Քանի մէջ ճարտարապետ մը կը բնակէր իր գեղեցիկ ապարանքը։ Երբ ծերացաւ, ստիպուեցաւ ծախել զայն եւ հոն բնակիլ վարձքով։ Վերջերս ապարանքին նոր տէրը ուզեց դուրս հանել զինք։

Պայմանագրութեան շրջանը աւարտած ըլլալով, դատարանը որոշեց վտարել զայն։ Ճարտարապետը, 74 տարեկան, չէր ուզեր բաժնուիլ իր երբեմնի յիշատակներով լեցուն բնակարանէն։ Երբ ոստիկանները եկան, ատրճանակը երկարեց եւ սպառնաց.

— Չեմ ելլեր։ Դիակս միայն կրնաք դուրս հանել այս բնակարանէն։

ԴԱՏ ՄԸ.— Տիկին Սփինա կատու մը ունէր։ Իր փառքն ու պարծանքը։

Կատուն փախուստ դրացիին մառանը։ Սփինա կատուին գացած ճամբէն մտաւ մառան։ Դրացին, տիկին Պէրնար, հասաւ աւելը երկինք բարձրացուցած։ Եւ կռուեցան երկու տիկինները։ Կատուն հեռացաւ, որպէսզի ոստիկանները սուտ-վկայ չարձանագրեն զինք։

Գործը ինկաւ դատարան։ Երկու կողմերն ալ թէ ամբաստանող էին եւ թէ ամբաստանեալ։ Այնպէս որ, դատարանն ալ հաւասար չափով տուգանքի դատապարտեց երկու կողմերն ալ։

Կատուն ներկայ չէր դատին։

ՎՏԱՐՈՒՄ

«Դրօշակ»ի Փետրուարի թիւին մէջ կը կարդանք.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին վճիռով Դաշնակցութեան շարքերէն իսպառ վտարուած է Մարսիլիոյ ընկերներէն Յարութիւն Ժամկոչեան, իր հակակարգապահական արարքներուն համար։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Մարդիկը վերջին անգամ գոչեցին.

— Անկցի՛ գերման Հանրապետութիւնը...

Ամէն ինչ վերջացած էր։

Մէկիկ մէկիկ հեռացան բոլորն ալ։

Մենք ալ քաշուեցանք մեր [..]հները, հանելու համար պատ[..]ճանները։ Դուրս ելած ատեննիս Բորիսը փսփսաց ականջիս.

— Հիմա պիտի փախչինք. [..]ք Տիւսէլտորֆ դարձէք, ես [..]տի աշխատիմ...

Անոր խօսելու եղանակը ոեւէ [..]րկութիւն չէր վերցներ։ Նշմա[..]լի ձեւով Բորիսը ցատկեց ինքնաշարժին մէջ, ես ալ իմ կարգիս նստայ հոն։ Երբ ինքնաշարժը սկսաւ շարժիլ, մութին մէջ կառքին միւս կողմէն Բորիս վար ցատկեց։ Ու ես առանձինն գացի պանդոկ։

Ասկէ վերջ ալ ի՞նչ բանի կը սպասէինք։

Է.

Յաջորդ օրը, ժամը հինգին, մարդ մը եկաւ Պրատէն-Պրակէրհոֆ։ Անիկա ինծի կը բերէր Բորիսէն նամակ մը, զոր ստացայ սրտի մեծ թեթեւութեամբ, որովհետեւ ձանձրացած էի պանդոկի այդ սենեակին մէջ փակուելով։

«Անմիջապէս մեկնեցէք, կը գրէր Բորիսը, այս նամակը ձեզի բերող անձը ձեզ Հոլանտա՝ Արնհամ պիտի տանի։ Հոն՝ Հաննովի կամուրջին վրայի "Ծագող Արեգակ" պանդոկին մէջ քեզի պիտի սպասեմ։»

— Հոլանտա՜, գոչեցի, առանց զարմացումս կարենալ զսպելու։

— Ինքնաշարժը հոն է, ձեզ տանելու համար, ըսաւ մարդը ու աւելցուց — մեր ասպարէզին մէջ ոչ մէկ բանի վրայ պէտք է զարմանալ...

Արդէն սկսած էի կասկածանքով նայիլ անոր։

— «Ինթէլիճընս», մրմնջեց դիտմամբ։

— Ինչպէ՞ս, դո՞ւք ալ։

— Հոս մենք կ՚աշխատինք Լոնտոնի համար։ Ո՛չ, գործը չէ որ կը պակսի... Բորիս Սուխիմլ Փարիզէն մեկնած պահուն աղէկ խելք ըրեր էր՝ մեզի լուր տալով...

— Օ՛, ձեզի լո՞ւր տուած էր ուրեմն. ի՞նչ ընելու պիտի երթանք Հոլանտա։

— Ի՞նչ կ՚ըսէք, ուրեմն բան մը չէ՞ք գիտեր... բայց Վէրակինը մեկնեցաւ, Տոորն երթալու եւ տեսնելու համար «ծերունին», ինչպէս որ իրեն յանձնարարուեցաւ դղեակին մէջ։

— Ծերունի՞ն։

— Այո՛, Վիլհէլմ Բ.ը. Տոորնի մէջ։

— Տոորնի պալատին մէ՞ջ. խելքի գալիք բան է ատիկա,

— Կը կարծէ՞ք... կ՚երեւակայէ՞ք որ հոն մեր կողմէ մեր դատով հետաքրքրուող մարդիկ չկան։

Մրմնջեց.

— Տոորնը հաստատուններու բնակավայր մը չէ, պզտիկ տեղ մըն է, աւելի կամ նուազ չափով իբր աքսորավայր, բայց կատարելապէս կազմակերպուած...։ Վիլհէլմը չուզեր Սէնթ Հէլէնի մէջ Նափոլէոնի բրած արկածախնդրութիւնը փորձել, որովհետեւ ներկայ գիտութիւնը իր հաւատարիմներուն կողմէ կը գործածուի ի նպաստ իրենց դատին... որով միւս պետութիւնները իրաւունք ունին նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելու, որպէսզի Հօէնցոլլէրն մը չգայ փոխել։

Աքանչայայ պաշտպանողական այս զօրաւոր կազմակերպութեան վրայ։

— Ի՞նչ, նոյնիսկ Տոորնը ձեր կազմակերպութեան կողմէ հսկողութեան տա՞կ է։

— Ատ չէր որ ըսի... այլ ըսի թէ ամէն ինչ կարելի է, ըսաւ մարդը, որ ինծի կը յիշեցնէր լուռ մնալ պետական գաղտնիքներու մասին։

Դուրս ելլելու վայրկեանիս բան մը յիշեցի։

— Բայց, ըսի, դուք չէ՞ք վարողը այն ինքնաշարժը որ անգլիացի դրօսաշրջիկը կը տանէր Հաննովի պալատը։

— Կրնայ ըլլալ...

— Այն ատեն անգլիացի դրօսաշրջի՞կն ալ...

Խօսքս ընդհատեց.

— Այո՛, ան էր...

— Բորիսը գիտէր ուրեմն...

— Անոր գործն է այդ, այնպէս չէ՞։

Անգլիացի դրօսաշրջիկը Վէրակինն էր։ Փարիզէն Տիւսէլտորֆ եկեր ենք ուրեմն Վէրակինի հետ։ Այլեւս ճիգ չէի ըներ բան մը հասկնալու,— ցանցը կը բարդանար հետզհետէ... Ու Բորիսն ու կանանչ աչքերով մարդը իրենց ճամբան կը շարունակէին մինչեւ Տոորն, կողք կողքի...

Ցատկեցինք ինքնաշարժին մէջ, որ սկսաւ սուրալ ցուրտ գիշերուան մէջ։ Շուտով մտանք բուն իսկ Ռուր, Քրուփի, Թիսսէնի ու անոնց դաշնակիցներու կալուածներուն մէջ։ Անցանք աշխատանքէ հեւահար Տուիսպուրկէն։ Փուռերը կը բոցավառէին գիշերուան մէջ։ Էմմէրիխէն վերջ հասանք փրուսիական վերջին քաղաքը՝ Կլեթէն։

— Ուշագրութի՛ւն ոստիկանութեան, կատակեց Անգլիացին։

(Շար.

րութիւնը երբեք տրամադիր չէ նոյն առանձնաշնորհները տալու Պարսկաստան բնակող Իրաքցիներուն. ընդհակառակն կ'ուզէ ջնջել միւս քափիթիւլասիոններն ալ:

Անհամաձայնութեան երկրորդ պատճառն է Իրաքի հպատակութեան օրէնքը, որուն մէջ պարսիկ կառավարութիւնը ոտրոշ ձգտում կը տեսնէ Իրաքի Պարսիկները հպատակ դարձնելու: Այժմու օրէնքով, ինքնաբերաբար Իրաքի հպատակ կը նկատուին Միջագետք ծնած այն բոլոր Պարսիկները, որոնք որոշ պայմանաժամի մը մէջ չեն հրաժարիր Իրաքի հպատակութենէն: Այդ պայմանաժամը, որ կը լրանար 1927 Յուլիս 19ին, պարսիկ կառավարութեան ստիպողական խնդրանքով երկարաձգուեցաւ մինչեւ 1927ի վերջը. այժմ նոր երկարաձգում կը պահանջուի:

Եթէ այս երկու գլխաւոր խնդիրները լուծուին, միւս մանր դժուարութիւնները դիւրաւ կը կարգադրուին:

Փուանքարէ Սթրազպուրկի մէջ

Վարչապետ Փուանքարէ՝ պատասխանելով Սոռրին-Հռէնոսի Քաղաքապետներու հրաւէրին, Սթրազպուրկ հասաւ Շաբաթ գիշեր: Կիրակի՝ տօնական օր էր քաղաքին մէջ:

Ժամը 11ին, վարչապետը ընդունեց համայնքներու ներկայացուցիչները: Ռունցէնհայմի քաղաքապետին 10 տարեկան աղջիկը ուղերձ մը կարդաց: Յետոյ «Օրանժըրի»ի սրահին մէջ տրուեցաւ հացկերոյթ մը, որուն մասնակցեցան 600 հոգի, քաղաքապետներ, Թաղապետական խորհրդականներ, երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ: Ժամը 2ին սկսան ճառերը: Առաջին խօսողն էր Սոռրին Հռէնոսի Նահանգապետը Պորոմէ, որ շեշտեց Ալզասցիներու հաւատարմութիւնը հանդէպ Ֆրանսայի եւ վեր հանեց այն աշխատանքը, զոր Ֆրանսա կատարած է այդ հողամասին մէջ Զինադադարէն ի վեր:

Յետոյ խօսեցան Ալզասցի քաղաքապետներու ամէնէն տարէցը՝ Նիկոլա Քիֆֆէր, Սթրազպուրկի քաղաքապետ-երեսփոխան Ժաք Փէրոթ եւ Սթրազպուրկի ընկերվարական երեսփոխան Օպէրքիրշ: Վերջին խօսողը եղաւ Փուանքարէ, որուն ճառը նախապէս գերմաներէնի թարգմանուելով բաժնուած էր ներկաներուն: Յիշենք քանի մը խօսքեր իր ճառէն.—

— Ֆրանսայի հոգին մէկ է եւ իր հողը անբաժանելի: Ֆրանսա երկար ատենէ ի վեր գիտակցութեամբ վաւերացուցած է լատին պատմաբանին սա խօսքը. Germani trans Rhenum incolunt (Գերմանները Հռէնոսէն անդին է որ կը բնակին): Ալզաս չպիտի ընդունի, որ իրեն համար աւելի լայն ազատութիւններ պահանջելու պատրուակին տակ, կասկածելի գործակալներ եւ միջնորդներ հոն հրատարակեն թերթեր, որոնք կ'ապրին օտար նպաստներով, որոնք շփման մէջ կը մտնեն օտար կազմակերպութեանց հետ, եւ ինքնավարութեան քօղին տակ կը պատրաստեն Ալզասի չէզոքութիւնն ու Ֆրանսայի մէկ նոր անդամահատումը:

Յետոյ քաղաքապետները Հանրապետութեան Նախագահին ղրկեցին հաւատարմական հեռագիր մը: Ճաշէն վերջ Փուանքարէ հանդիսաւոր թափօրով գնաց քաղաքապետարանին: Հազարաւորներ ֆրանսական եռագոյնով կը մասնակցէին թափօրին: Իրիկունը, երբ վարչապետը Փարիզ կը դառնար, կայարանին մէջ համայնավար երեսփոխան Հիւպէր «Անկցի Փուանքարէ՛» պոռաց: Ոստիկանները ցրուեցին հոն խմբուած համայնավարները եւ երկու հոգի ձերբակալեցին:

Ժողովուրդը փողոցին մէջ կեցուց համայնավար նուագախումբ մը, որ հանդէսէ մը կը դառնար, եւ ստիպեց զայն նուագել «Մարսէյեէզ»ն ու «Ալզաս-Լորէնը չպիտի ունենաք»ը:

Վարչապետը գիշերը 11.30ին Փարիզ հասաւ:

Ազգ. Մեծ Ժողովը կողոպտողներու դատը

Էնկիւրիի մէջ սկսաւ Ազգ. Մեծ Ժողովի սնտուկը կողոպտողներու դատավարութիւնը: Քննութեան տեղեկագիրը կարդացուելէ յետոյ արկղակալ Մեհմէտ պէյ պնդեց թէ գեղծում չէ գործուած այլ հաշիւները սխալ են: Իսկ հաշուակալը ըսաւ որ ինք սնտուկին վիճակը հակակշռելու պաշտօն չունէր: Նախապէս նոյն դրամարկղէն 24,000 ոսկի բաց գոյացած ըլլալով, որոշուած էր Թոշակներէն հարիւրին 20ը վար դնելով գոցել:

Նախագահը արկղակալին հարցուց թէ ի՞նչ պատճառաւ օրէնքի հակառակ «ավանս»ներ տրուած են, արկղակալը պատասխանեց. «Երբեմն բերանացի եւ երբեմն գրաւոր, ասոր այսչափ տուր, անոր այնչափ տուր կ'ըսուէր, անոնք ուղղակի դրամարկղը կուգային, առանց հաշուակալութենէ անցնելու»:

Ելմտական գործավարին փոխանորդը պնդեց որ արկղակալը առանց ստորագրութեան եւ օրէնքի հակառակ ըլլալով դրամ վճարած է:

Յետոյ կարդացուեցաւ հաշուակալութեան դիւանէն Էմին պէյի մասին եկած գիր մը որուն մէջ կ'ըսուէր թէ Էմին պէյ արձանագրութիւնները կեղծելով 1600 ոսկիի զեղծում մը գործած եւ զինքը դատի ենթարկելու որոշում տրուած էր:

Յետոյ իբրեւ վկայ լսուեցաւ Սվազի երեսփոխան Րասիմ պէյ, որ ըսաւ թէ Յունիսի մէջ Պոլիս երթալու առթիւ ցուցակ մը ուզած եւ տեսած էր որ շատ «ավանս» տրուած է: Պահանջած է որ արկղակալը պաշտօնանկ ըլլայ, սակայն ընկերները Թոշակներէն 100ին 20ը զեղչելով գործին կարգադրութիւնը պահանջած են: Լսուեցան նաեւ Պրուսայի երեսփոխան Ասաֆ պէյ եւ Ամին փաշա: Դատը յետաձգուեցաւ Փետր. 17ին:

Թուրքիա կը բարեկարգուի...

Պոռնկութեան դէմ բացուած պայքարին առթիւ, Թուրք կառավարութիւնը որոշած է մէկ ամիսէն Թրքականէն սահմանէն դուրս հանել բոլոր այն օտարահպատակ կիները, որոնք պոռնկութիւն կ'ընեն Թուրքիոյ մէջ: Ասոնց մէջ կը գտնուին նաեւ այր ու կին բաւական անձեր, որոնք գաղտնի ժամադրավայրեր կը բանեցնեն:

Օտարահպատակ պոռնիկներուն շաբաթ մը առաջ պաշտօնապէս ազդարարուած է որ մինչեւ Մարտի սկիզբը իրենց գործերը աւարտեն եւ երկրէն մեկնին, հակառակ պարագային բռնի դուրս պիտի հանուին սահմանէն: Այս կարգի պոռնիկները մեծ մասով Ռուսեր, Հելլէնահպատակներ, Լեհեր եւ Պուլկարներ են: Զեկուցման վրայ, այս կիները ահագին իրարանցում հանած եւ պաղատած են որ երկրէն դուրս չհանուին. բայց կառավարութիւնը անդրդուելի մնացած է իր որոշման վրայ:

Որոշուած է նաեւ սահմանէն դուրս հանել յոռի անցեալի տէր եւ կասկածելի բոլոր օտարականներն ու գինեպանները:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԻ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Փարիզ, Լիոն, Վալանս, Մարսիլիա, Կարտան, Պոլէն, Սէն Թ'էթիէն, Սէն-Շամոն - Պէլֆոր - Էրիքուր, Տեսին, Փոն տը Շէրիւի, Լը Փուզէն - Փրիվա, Փոն տ'Օպնա, Պորտօ, Սըկրէ, Ֆիւմէլ, Քասթէլ Սարազէն, Տէքազվիլ, Վիէն, Լանսէյ, Նիս, Քան, Կրաս, Փուժէ, Մարթիկ:

Մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով:

ՕՐ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿՈՄԻԿԵԱՆ
ԵՒ
ՇԱՒԱՐՇ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ
Փարիզ 12 փետր. 1928

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

ՑԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն, այս Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Պ. Մկրտիչ Պարսամեան պիտի խօսի Արտ. Յարութիւնեանի մասին: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը բացման հանդէս մը սարքած է Փետր. 25ի Շաբաթ երեկոյ: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9—10 Տնտեսագիտութիւն և Ֆինանս (Տէրպէտէրեան):

10—11 Ֆրանս. Պատմութիւն (Նաթանեան):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ժանպլէօ, Է. Մ.— 10 Ֆր.:
Սելանիկ, Զ. Ո.— 20:
Միլան, Գործ.— 27 լիրէթ60:
Փօն տը Շէրիւի, Դ. Ա.— 41.20 Ֆրանք:
Մեց, Պարոնեան.— 35 Ֆր.:
Մարսէյլ, Վ. Է.— 100:
Վալանս, Գործ.— 280:
Մարսէյլ, Գործ.— 690:
Մարսէյլ, Տօքթ. Ք.— 75:
Լի Փիւի, Շ. Թ.— 35:
Սէն Շամօն, Ե. Ա.— 70:
Փարիզ, Շ. Պ.— 20:
Թուլօն, Գ. Փ.— 35:
Վալէն, Ա. Գ.— 160 Ֆրանք ղրկեցինք:
Քլամառ, Գր. Գազ.— 35:
Մարսէյլ, Արմ. Մ.— 35:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի (Սեբաստիոյ Ցաղթ գիւղէն), Շահնազար Արմաղանեան որ 1919ին կը գտնուէր Այնթէպ Զայթ: Իմացնել՝ Սարգիս Արմաղանեանի, Les Villas Caroline, Impasse Lourent Bondrette St. Louis, Marseille.

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Սարգիս Մելիքեան, որ 15 տարի առաջ մեկնած է Իզմիր ուր քանի մը ամիս մնալէ յետոյ փոխադրուած է Ֆրանսա: Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Վահան Մելիքեանի, Chez Mr. Briand, Usine No. 7, St. Pierre sous Aubenas, Ardèche.

Ծախու տուն

Ծախու է քարաշէն տուն մը՝ Gare de l'Estէն երկաթուղիով 22 վայրկեան հեռու գիւղի մը մէջ. երկու սենեակ, cave եւ ձեղնայարկ, պարտէզ մօտ 300 քառակուսի մեդր:

Դիմել՝ Յակոբ Կարապետեանի 71bis Rue Paul Bert, St-Ouen, Seine:

ՍԱԿԱՐԱՆ

12 Փետրուար 1928

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆ.	
Սթերլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	44
Մարք (ոսկի) 100	Mark	606	50
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	12	89
Թրք. ոսկի	» or	108	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	20
Լէվա 100 հատր	Léva	17	50
Տրախմի »	Drachme	33	—
Լիր »	» Lire	134	75
Պելճ. Ֆրանք »	Belga	354	75
Զուից. »	Frc. Suisse	489	50
Լէյ 100 հատր	Ley	15	60
Ֆլորին	(Florin)	1024	25

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3225	—
»	II »	2035	—
»	III »	1790	—
Թուրքիոյ երկթ ղ.	Lots turcs	167	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

15 FÉVRIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 571

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՄԻ ՀԵՂԵՂ, ՄԻ ՍՈՎ, ՄԻ ՄՈՐԵԽ",...

Կարելի չէ առանց սարսուռի կարդալ եօթը փախստականներու պատմութիւնը, Ղարաբաղի կացութեան եւ ժողովուրդի տրամադրութեան մասին (Տես Բ. էջ)։

— «Ղարաբաղի հարիւր հազարաւոր առողջ հայութիւնը այսօր կ'ապրի շատ ծանր օրեր։ Նախ, որ կ'ապրի անհարազատ բոլշեւիկեան իշխանութեան սարսափի տակ. երկրորդ, որ այդ իշխանութեան գլուխը կը գտնուին տաճկա-ադրբէջանեան Թուրք ղեկավարները։ Մենք որ եղանք Ղարաբաղի բոլոր շրջաններուն մէջ, այն տպաւորութիւնը ստացանք թէ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը կը համարեն հեղեղ, սով, մարախ, որ զուլումի հետ գալով, զուլումով ալ պիտի երթայ։ Համբերութեան եւ ժամանակի խնդիր է»։

Եւ կը համբերեն ու կը տոկան։ Բայց, համակերպելով կարմիր լուծին, անհանդուրժելի կը գտնեն որ այդ հայկական հողամասը գտնուի տաճկա-ադրբէջանեան իշխանութեան տակ։

Կարմիր լուծին համբերենք, բայց ի՞նչպէս տանինք միւսը, Թուրք-թաթարական վայրենի տիրապետութիւնը, որու շնորհիւ հարիւր հազարաւոր հայութիւնը ոչ միայն կը հարստահարուի եւ կը ծիւրի, այլ եւ իր աչքին առջեւ կը տեսնէ Թուրքերու սպառազինութիւնն ու զինավարժութիւնը։

Իսկ այս իրողութիւնը պատմողն ու ապացուցանողը... Թուրք մըն է։

— «Ամէն ուրբաթ, Թուրք երիտասարդները իրենց սեփական զէնքերով (Թղթակցութեան մէջ վրիպակով տպուած է ջանքերով. Խմբ.) եւ ղեկավարութեամբ տաճիկ սպայի մը, կ'երթան մօտակայ դաշտը, զինավարժութեամբ զբաղելու»։

Այս բոլոր վրդովիչ իրողութիւններու կարգին, իսկապէս մխիթարական յայտնութեան մը կը հանդիպինք թղթակցութեան մէջ։

— Ղարաբաղի հայ կոմունիստներուն մէկ մասը արթնցեր, սթափեր է, եւ, իր կարգին, կը պահանջէ Ղարաբաղը միացնել Հայաստանին, իբրեւ նուազագոյն չարիք։

Ինչպէս կ'երեւայ, արթնցողները այնքան առաջ գացեր են որ, իշխանութիւնը բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեր է, «գլխաւորապէս հայ կոմունիստների շրջանում»։

Այսքանը արդէն խոշոր քայլ մըն է, որպէսզի «զուլումի հետ եկած հեղեղը, մարախը կամ սովը զուլումով ալ երթայ»։

Մնաց որ, թղթակիցը ուրիշ մխիթարական լուր մըն ալ կուտայ։

Կազմուած է նոր միութիւն մը, «Ղարաբաղը Հայաստանին», որ իր մասնաճիւղերն ունի ամէն տեղ, մինչեւ Գանձակի հայկական շրջանը։ Միութիւնը անկուսակցական է։ Անոր մէջ կը գտնուին Դաշնակցականներ, հին հնչակեաններ, բոլշեւիկներ, էս-էրներ եւ մենշեւիկներ։

Ուրեմն, արդէն զօրաւոր ճակատ մը կազմուած է, շատ բնական եւ արդար իրաւունք մը պաշտպանելու համար։ Իրաւունք մը որ, բոլշեւիկեան իշխանութենէն շատ առաջ, հանդիսաւոր համագումարներով, ինն անգամ արտայայտուած է Ղարաբաղի ժողովուրդին կողմէ։ Իրաւունք մը զոր պաշտօնապէս հաստատեց նոյն ինքն Նարիմանով, Ադրբէջանի առաջին կարմիր փոխարքան։

Եւ Ղարաբաղցիները իրաւունք ունին պոռալու.

— Եթէ Հայաստանի ներկայ վարիչները չեն կրնար իրականացնել Թուրք կոմունիստ Նարիմանովի յայտարարութիւնն անգամ, ալ ի՞նչ է իրենց դերը եւ գործը, նստած Հրազդանի ափերուն վրայ, իբրեւ կամակատարներ...

Առանձնապէս կանգ առնելով շարք մը հայ կոմունիստներու սթափման վրայ, ըսենք թէ միայն Ղարաբաղ չեն գտնուիր անոնք։ Բուն իսկ մայրաքաղաքին, Երեւանի մէջ ալ կան առողջ մտածողներ, որոնք երբեմն կը համարձակին յիշեցնել օրուան իշխանաւորներուն, թէ... Ղարաբաղը կամ Նախիջեւանը Հայաստանին կը պատկանին։

Երկու տարի առաջ, երբ Ախալքալաքէն պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Երեւան, պահանջելով Հայաստանին վերադարձնել այդ հայկական հողամասը, իշխանութիւնը կոպիտ պատասխան մը տուաւ ու ճամբեց։

Բայց բողոքը չդադրեցաւ, եւ այսօր աւելի ուժգին ու շեշտակի կ'արտայայտուի ուրիշ յափշտակուած գաւառէ մը, «ինքնավար» Ղարաբաղէն։

Մինչ երէկ փոքրիկ խումբերով եւ վախն ի վախ կը բողոքէին իրաւազուրկները, այսօր արդէն բարձրաձայն կը պոռան, թռուցիկներ կը հրատարակեն, եւ ամէն դասակարգէ ու դաւանանքէ բազմութիւն մը կը քաշեն իրենց ետեւէն։

Ի՞նչ կ'ընէ խորհրդային իշխանութիւնը. այս համաժողովրդական շարժումին հանդէպ։

— Հալածանք, բանտ եւ աքսոր։

Բայց մինչեւ ե՞րբ։ Եւ մինչեւ ո՞ւր։

Ղարաբաղի ժողովուրդը չլռեց, երբ Թոմսըններ եւ Հէսքէլներ ուժ կուտային ջարդարար Սուլթանովներու։ Չլռեց, երբ Մոսկուա սակարկութիւններ կը կատարէր Թուրքերուն հետ։

Եւ չի լռեր այսօր։ Իսկ եկուորները, իրենց յաղթանակի եւ փառքի գագաթնակէտին հասած, կատաղօրէն կը ճգնին խղդել ժողովուրդի ձայնը։

Ոչի՛նչ։ Համբերութեան եւ ժամանակի խնդիր է։

— «Մի հեղեղ, մի սով, մի մորեխ, որ զուլումի հետ գալով, զուլումով էլ պիտի գնայ»։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲՈՂՈՔԵՆՔ, ԲԱՅՑ ԿԱՄԱ՛Յ...

«Արեւ», եգիպտոսի ռամկավարներուն շաբաթաթերթը, «Թրքացումի փորձերը» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, պարզելով Պոլսոյ մէջ կատարուած Թրքացման ձեռնարկները, կը կմկըմայ (3 փետր.).

— «Այս ըլլալով հանդերձ Թուրքիոյ վերաբերմամբ մեր ուղղութեան հիմնական գիծը, մենք չենք կրնար սակայն ինքզինքնիս արգիլել մտածելէ՝ թէ կրնա՞նք, առանց ձայն-ձուն հանելու, հեռուէն՝ պարզ հանդիսատեսը ըլլալ այսպիսի ծանր կացութեան մը՝ որպէս թէ ան գոյութիւն չունենար բնաւ։ Երբ ինքնին այնքան մութ է վաղուան հեռապատկերը այդ երկրին մէջ մնացած — նախապատերազմի երկու միլիոնէ՛ն մնացած — մեր ընդամէնը թերեւս հարիւր հազար ազգակիցներուն համար, պէ՞տք է որ շարունակենք մեր լռութիւնը եւ մեր սրտին վրայ պահենք ինչ որ հարիւր անգամ պարտք եւ իրաւունք ունինք ըսելու։

Արդ, առանց քաղաքականութիւն ընելու եւ առանց մօտիկ անցեալին հաշիւները պրպտելու՝ ներկային համար միայն, եւ իրաւունքի մը բռնաբարումը մեր լռութեամբ վաւերացուցած չըլլալու համար, մենք կը խորհինք թէ պարտականութիւն ունինք բողոքելու այն ձեռնարկներուն դէմ զորս Քէմալական Թուրքիան կը գործադրէ ուրիշ ցեղերու կարգին մեր ալ ցեղին վրայ՝ իր Թրքացման եւ տնտեսական փճացման միջոցներովը։

Պոռոտախօսութիւն, նախատինք եւ սպառնալիք չէ որ կ'ընենք, այլ արդար իրաւունքի մը, Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերող տրամադրութեան մեր բաժնին տուած իրաւունքին պահանջումը։

Այդ իրաւունքը այսօր կը յիշենք եւ կը յիշեցնենք՝ որովհետեւ պէ՛տք կայ յիշեցնելու։ Այդ իրաւունքը չի կորսուիր՝ իր այսօր չգործադրուելուն համար։ Կը կորսուի՝ երբ մենք անտես ընենք զայն։ Ու մենք, որ այս աշխարհի վրայ այնքան քիչ իրաւունքներ ունինք արդէն, այս մէկէն չենք կրնար հրաժարիլ անհոգութեամբ։»

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Գնդապետ Չարլս Լինտպէրկ, որ վերջերս իբրեւ Միացեալ Նահանգներու «անպաշտօն դեսպան» պտոյտի ելած էր, սկսեալ Մեքսիկայէն, յաջող եւ յաղթական թռիչքներէ վերջ, առջի օր վերադարձաւ իր ծննդավայրը՝ Սէյնթ-Լուիզ։

Վերջին անգամ Հավանայէն (Քուպա) մեկնեցաւ եւ մէկ թռիչքով կտրեց 1900 քիլոմեդր ճամբան, կռուելով մշուշին եւ փոթորիկին դէմ։

ՀԷՐՊԸՐԹ ՀՈՒՎԸՐ, Մ. Նահանգներու առեւտրական նախարարը, Հանրապետական կուսակցութեան կողմէ նախագահութեան թեկնածու պիտի ներկայանայ։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ կը դատուին 24 համայնավարներ, որոնց գլուխը կը գտնուի Նիկոլա Կէրկովան։ Ասոնք ամբաստանուած են թէ պոլշեւիկեան քարոզութիւններ կ'ընէին երկրին մէջ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Երեսփոխան Տիքլօ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Վեց Հայեր ձերբակալուած Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն.— Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երկու օտարական Հայեր, որոնք եօթը ամիսէ ի վեր բանտարկուած կը մնան։ Այս Հայերը Ղազի փաշային Պոլիս գտնուած միջոցին, փորձած են Պուլկարիայէն Պոլիս գալ եւ ձերբակալուած են այն պահուն, երբ շոգեկառքին տակը պահուըտած կը փորձէին Պոլիս մտնել։ Դաւադիրներու մէկ մասն ալ Լիւլէ-Պուրկազի մէջ ձերբակալուած եւ Էտիրնէ փոխադրուած է։ Հաստատուած է թէ այս Հայերը ղրկուած են արտասահմանի մէջ կազմուած քոմիթէի մը կողմէ, որու նպատակն է դաւադրութիւններ պատրաստել եւ լրտեսութիւն ընել։ Դաւադրութիւններու նպատակին մասին թէեւ մեծ գաղտնապահութիւն ցոյց կը տրուի, սակայն ձեռք ձգուած փաստերը անուրանալի կերպով կը հաստատեն այս պարագան։»

«Ազգամ» ալ կ'ըսէ թէ ոստիկանութիւնն ու դատական իշխանութիւնները մանրակրկիտ քննութիւն կը կատարեն, նկատելով որ կասկած կայ թէ այդ անձերը լրտեսներ են։ Բացի Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած երկու Հայերէն, Էտիրնէի ոստիկանութիւնն ալ չորս Հայեր ձերբակալած է։ Հաւանական կը նկատուի թէ ձերբակալեալները, որոնք գրեթէ բոլորն ալ Հայ են, Յունաստանի հաշուոյն լրտեսութիւն կը կատարէին։

Ոստիկանութեան տնօրէն Շէրիֆ պէյ, այս առթիւ յայտարարած է թէ խնդիրը շատ հին է եւ նոր բան չկայ։

Քրտական յարձակում մը Մարտինի մէջ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Թրքական Քիւրտիստանի մէջ, Մարտինի մօտերը հրոսակները յարձակեցան թղթատար կառքի մը վրայ։ Հրոսակները սուրհանդակին ընկերացող ոստիկաններէն մէկը սպաննելէ եւ միւսը վիրաւորելէ յետոյ կողոպտեցին թղթատարական արժէքաւոր առարկաները եւ յաջողեցան փախչիլ։

Թուրք թերթերը կը հաղորդեն այս մասին.— Քանի մը օր առաջ եօթը զինեալ անձեր Տիարպէքիրի շրջանին մէջ յարձակեցան թղթատար կառքին վրայ, որու ընկերացող ոստիկան-զինուորին զէնքը առնելէ յետոյ երկու տեղէն վիրաւորեցին կառապանը։ Իսկոյն դէպքին վայրը ղրկուեցան ոստիկան-զինուորներ, որոնք յաջողեցան ձերբակալել Փիրանցի վեց անձեր։ Ձերբակալեալները, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Շէյխ Մուսա, խոստովանութիւններ ըրած են։

Ուրիշ յարձակում մը

«Թան»ի Պոլսոյ թղթակիցն ալ կը հեռագրէ թէ աւազակախումբ մը սուրիական սահմանագլուխին մօտ յարձակեցաւ կալուածական փորձագէտներու յանձնաժողովի մը վրայ և սպաննեց հինգ հոգի, որոնց երկուքը ոստիկան-զինուոր եւ երկուքը անտառապահ։ Աւազակները ապաստանեցան սուրիական հող։

Այս մասին Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ.— Նուսէյպինի (Մծբին) Զուքա գիւղի մուխթարներուն պատկանող վիճելի հողերու սահմանները տեղւոյն վրայ ճշտելու համար մասնաւոր մարմին մը կազմուած էր։ Պատուիրակութեան նախագահ եւ Իսթիլ գաւառակի կառավարիչ Ահմէտ պէյ ոստիկան-զինուորներու եւ չորս պահապաններու ընկերակցութեամբ քննութեան գացած էր տեղւոյն վրայ։

Սահմանագծումի գործողութեան ներկայ եղած են նաեւ Զուքա գիւղի գիւղապետը Իպրահիմ եւ եղբայրը Ֆէրուխան։ Պատուիրակութիւնը հազիւ գործի սկսած է, երբ Խարապ կէօրէն գիւղի գիւղապետը յանկարծ բարկանալով հրացանը քաշած և տեղն ու տեղը սպաննած է Զուքայի գիւղապետին եղբայրը Ֆէրուխանը։ Ճիշտ նոյն վայրկեանին, ոճրագործին ընկերները, որոնք քիչ մը անդին փոսի մը մէջ դարանակալ կը սպասէին, համազարկի սկսած եւ սպաննած են Իսթիլի կառավարիչ Ահմէտ պէյը, եւ ոստիկան-զինուորներէն մէկը։ Ընդհարումի ընթացքին ծանր վէրքեր ստացած են նաեւ միւս ոստիկան-զինուորներն ու պահապանները։ Ընդհանուր շփոթութենէն օգտուելով, ոճրագործները ֆրանսական սահմանը ապաստանած են։ Մարտինի կուսակալը ֆրանսական իշխանութիւններուն դիմելով ոճրագործներուն յանձնումը պահանջած է։

Ոճիրին լուրը բուռն գրգռութիւն առաջ բերաւ այդ շրջանի աշիրէթներուն մօտ, որոնք զինուելով սահմանագլուխ մեկնեցան՝ վրէժ լուծելու համար։ Կառավարութիւնը յաջողեցաւ հանդարտեցնել եւ ցրուել դիւրագրգիռ ամբոխը։

Թուրք գաղթականներու տեղաւորումը

Թուրք իշխանութիւնները կը շարունակեն Հայերու «լքեալ» կալուածներուն մէջ տեղաւորել Թուրք գաղթականները։ Երէկի թղթաբերով առնուած Թուրք թերթերուն համաձայն, վերջին քանի մը ամսուան ընթացքին 500 Թուրք գաղթականներ եւս տեղաւորուած են։

Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները նոր «լքեալ»ներ երեւան հանելու համար։ Վերջին շաբաթներս 35 «լքեալ» տուներ եւս գտնուած են։ Ասոնց մէջ ալ Թուրք գաղթականներ պիտի տեղաւորուին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԻՍԿԱԿԱՆ "ՔՈՒՐՋԻ ԿՏՈՐ"ՆԵՐԸ

Հայկական եռագոյնին դէմ պայքարը կը շարունակէ սմսեռուկ խմբակ մը, Հօկի փարիզեան «անկուսակցական» օրկանին մէջ։

Այդ խմբակէն խլուրդ մը, հայկական անկախութեան խորհրդանշանին դէմ իր խաչակրութիւնը պաշտօնապէս սկսաւ անցեալ Սեպտեմբերին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պատգ. ժողովին մէջ։ Արդիւնքը յայտնի է։

Իր կարծեցեալ «յաղթանակ»էն գինովցած, ֆրանսական բանակի այդ նախկին կամաւորը, եռագոյնը հրապարակէն քշելու առաջարկ տարաւ Հայ կամաւորներու Միութեան ժողովին։ Ու չարաչար պարտուեցաւ։ Յաջորդ օրը, սակայն, յանդգնեցա՛ւ սուտի սաւանին մէջ, գրել թէ հայ կամաւորներու Միութիւնը որոշած է այլ եւս չգործածել հայկական դրօշակը։ Կամաւորներու Միութիւնը դեկտ. 30ին «ապահովագրեալ նամակով եւ օրէնքի սպառնալիքին դիմելով» պահանջեց երեւանի մունետիկէն սրբագրել իր պոռչաւոր սուտը։

Ասոր վրայ Հօկի «գործակալ»ը կատղած, հրաժարեցաւ ո՛չ միայն կամաւորական Միութեան վարչութենէն, այլ նոյն ինքն Միութենէն, ուրկէ հեռու մնացած էր քանի մը տարիներ, ու վերջերս կրկին ներս սպրդած էր, «լենինեան ռազմավարութեամբ» բերդը ներսէն գրաւելու եւ եռագոյնը... քուրջի վերածելու աղտոտ մտադրութեամբ։

Այդ պարոնը, որ երէկ Հնչակեան էր ու կը պայքարէր անկախ հայրենիք եւ սեփական դրօշ ունենալու համար, այսօր դաւանափոխ եղած, կ'ուրանայ իր ամբողջ անցեալը։

Երէկ, երբ Ազգային Պատուիրակութեան կողմէ Կիլիկիա կը ղրկուէր մասնաւոր պաշտօնով, կը հպարտանար այդ դրօշակով, այսօր երբ «երեսուն արծաթ»ը ուրի՛շ ճամբով կուգայ, դրօշակը «քուրջի կտոր» կը դառնայ։

Երէկ երբ Թափօր կազմած, օսմաննա՛ներով էնվալիտի զինուորական թանգարանը կը տանէր զայն, հայկական դրօշակը նուիրական էր իրեն համար, այսօր երբ Երեւանի մեծաւորները կը հրամայեն քանդել «գաղութներու մէջ հայկական անկախութեան միակ խորհրդանշան»ն ալ, եւ առ. այդ «կարեւոր գումար» մը կը յատկացնեն, մեր հերոսը պատնէշին վրայ է։

Իսկական «քուրջի կտոր»նե՛ր, սա զզուելի տիպարները, որոնք այսօր մէկուն, վաղը միւսին ձեռքը կը գործածուին՝ զանազան աղտոտ գործերու համար։

ՀՐԱՆՏ

ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ԵՈՐԿԱ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի առաւօտ Պուքրէշէն Փարիզ հասաւ փրոֆէսէօր Եորկա, Ռումանիոյ խորհրդարանին նախկին նախագահ եւ իշխան Կարոլի անձնական բարեկամը։ Փրոֆէսէօրը ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ կարգ մը դասախօսութիւններ պիտի տայ Սորպոնի մէջ, Ռումանիոյ եւ սլաւ երկիրներու գրականութեան և գեղարուեստին մասին։

Ինչպէս կը յիշուի, անցած տարի փրոֆ. Եորկայի հովանաւորութեամբ էր որ հայագէտ փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր Ռումանիոյ մէջ դասախօսութեանց շարք մը տուաւ, հայագիտական նիւթերու մասին։

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Դաժան ու անհամեմատ կերպով աւելի մեծատարած պիտի ըլլայ վաղուան պատերազմը՝ ըստ քաղքենի տեսաբաններու և զօրականներու։

Գիտութիւնը՝ որ մինչեւ ֆրանսական մեծ Յեղափոխութիւնը, դէմքը դարձուցած էր դէպի ապագան ու կը նկատուէր վաղուան մարդկութեան մեծագոյն առաջնորդներէն մէկը, այսօր սկսած է իր կարգին ապականիլ, ծառայելով քաղքենի դասակարգին ստոր շահերուն։ Ան կը հնարէ ամէն օր՝ պատերազմը աւելի ահարկու դարձնելու սահմանուած ու մարդասպան միջոցներ։ Ու մարդիկ այլ եւս չեն կրնար մխիթարուիլ որ քանի թունաւոր կազերը, ռազմական սաւառնակներն ու հրանօթները սպառնական ու վտանգաւոր դառնան, այնքան պատերազմը անհնար կը դառնայ։ Ընդհակառակն։ Որովհետեւ, դրամատիրութիւնը իր թշնամիներուն հետ հաշիւը վերջացնելու ամէնէն կտրուկ միջոցները կը փնտռէ ու չի վարանիր զանոնք գործադրել։

Մեծ Պատերազմի երեսունը եօթը միլիոն զոհերը չպիտի բաւեն վաղուան ահարկու Մողոքին։ Ֆրանսական մարաջախտ մը դեռ 1920ին, կը յայտարարէր թէ ռմբաձիգ օդանաւերը, ապագայ պատերազմի մը մէջ, պիտի կրնան շատ դիւրութեամբ, թիկունքի մեծ քաղաքները ջլատել, թունաւոր ռումբերով։ Ռմբաձիգ սաւառնակներու արշաւ մը կը բաւէ թունաւորելու համար ամբողջ քաղաք մը։ Փարիզեան հրապարակի մը վրայ՝ երկնքի կապոյտէն ձգուած թունաւոր ռումբ մը կրնայ փճացնել ամէն մարդկային կեանք մէկ հազարամեդրի վրայ ու այս դեռ նախնական սաւառնակով մը։ Մարաջախտը կ'ըսէր որ հետզհետէ կը կատարելագործուին թունաւոր կազերն ու ռմբաձիգ սաւառնակները ու նոր պատերազմի մը ընթացքին, այլ եւս հարկ չկայ ճակատ երթալ՝ վիրաւորուելու կամ սպաննուելու համար։ Թշնամին պիտի ըլլայ ամէն տեղ ու խաղաղ քաղաքացիները պիտի գտնէ իրենց տուներէն ներս իսկ։ Մանուկները իրենց օրօրոցներուն մէջ։ Ծերերը՝ իրենց անկողիններուն։

Այսքան սեւ է, դժնէ ու ահռելի վաղուան պատերազմին դէմքը՝ նոյնիսկ քաղքենի զօրականներուն աչքերուն առջեւ։

Չպիտի արժէր քաղքենի ու մանր քաղքենի մտաւորականներու, կաթոլիկ քահանաներու, բողոքական վերապատուելիներու, ազատ որմնադիրներու եւ ծեր ու գրքերու դէզերու տակ հինցած համալսարանական դասախօսներու՝ «հակապատերազմական երեկոյթ»ներով զբաղիլ, եթէ այդ ուռուցիկ եւ ցնորամիտ քարոզը յարաճուն վտանգ մը չհանդիսանար՝ իրական կացութիւնը ըմբռնելու տեսակէտէն։

Այս բոլոր «բարեմիտ եւ ցնորատես» մարդիկը, կը խօսին լայն ու անկեղծ շարժուձեւերով՝ պատերազմի տառապանքներէն, թափուած արիւնէն, միլիոնաւոր խեղանդամներու դառն ու դժբախտ ճակատագրէն, այրիներու արցունքէն եւ որբերու ճիչէն ու զգայնական բառամոլութեամբ մը կոչ կ'ընեն պաշտպանուիլ պատերազմին դէմ։

Բնացուցիչ դեղ մըն է այս վտանգաւոր քարոզը, որ նպատակ ունի կոտրել գերի եւ աշխատաւոր ժողովուրդներու մարտական թափը եւ բանուոր դասակարգին ռազմական կորովը։ Այդ քարոզը չէ ուղղուած ո՛չ սրիկայ ու շնական դիւանագէտներուն, ո՛չ ռազմապաշտ զօրականներուն, ո՛չ ընչաքաղց դրամատիրութեան եւ ո՛չ ալ բոլոր տեսակի շահագործողներուն։ Ընդհակառակն այս բոլոր մարդիկը, ձեռքերը սրտերուն վրայ ու խոնաւ աչքերով (օ՜ իրենց արցունքը) կը դիմեն աշխատաւոր մարդոց որ երբեք չեն ուզած պատերազմը։ Ինծի կը թուի թէ այդ խեղկատակներուն բոցաշունչ ճառերը կը նմանին ամերիկացի կամ կաթոլիկ միսիոնարներու քարոզներուն որ կուգային Արեւելք՝ «դարձի» բերելու եւ «ճշմարիտ» կրօնքին վերադարձնելու՝ հայ հրաշալի ժողովուրդը, որ պատմութեան խաւարին մէջ ու անհուն անշահախնդրութեամբ մը՝ իր տաք սրտին վրայ պահած էր Նազովրեցիին զարմանալի փիլիսոփայութիւնը։

Ու կ'աղմկեն Ազգերու Դաշնակցութեան շուրջ։ Յետագային կը խոստանան կատարելագործել զայն։ Վերածել իրական Ազգերու Դաշնակցութեան մը, որ պիտի հանդիսանայ բոլոր ազգերու միջպետութիւն մը ու պիտի հակակշռէ միջազգային քաղաքականութիւնը՝ արգիլելով ամէ՛ն պատերազմի հնարաւորութիւն։ Կը խօսին, իրաւադատութեամբ եւ արդարադատական միջոցներով պատերազմը օրէնքէ դուրս յայտարարել։ Դիտապաստ զարնել, սրտէն, մարդկութեան գլխուն վրայ, դարերէ ի վեր, հէքեաթական չարիքի մը պէս նստած սա պատուհասը։ Ու այս բոլորը փոխադարձ համաձայնութեամբ, իրաւարարութեամբ, միջազգային դաշինքներով եւ օրէնքներով։

Անկեղծ չեն այս բոլոր «բարեմիտ» մարդիկը, սկսելով Ուիլսընէն մինչեւ Պոլտուինը, պատմագէտ Օլարէն մինչեւ Մարք Սանիէ։ Անկեղծ չեն, որովհետեւ, իրա՛ւ, միջազգային աշխատաւորութիւնը իրաւունք ունի կարծելու թէ այդքան միամիտ չեն, այդքան «բարեմիտ» չեն հաւատալու համար իրենց ցնորական խաղաղասիրութեան։

Դժուար է մեզի համար ուրիշ եզրակացութեան յանգիլ։ Եւ ահա՛ թէ ինչու։

Այս բոլոր «բարեմիտ» մարդիկը գիտեն որ զուր է պատերազմը սպաննելու մասին խօսիլ, առանց բառնալու՝ պատերազմի պատճառները։ Գիտե՛ն որ դրամատիրական իրաւակարգի մէջ, ամէ՛ն քայլափոխի ու հինգ ցամաքամասերուն վրայ, կարելի է հանդիպիլ պատերազմի խոր ու անվերծանելի պատճառներու։ Գիտե՛ն որ գիտութեան մարդը, սպաննելու համար հիւանդութիւն մը, նախ կը փնտռէ հիւանդութիւնը յառաջ բերող պատճառները. մանրէն՝ եթէ մանրէական է հիւանդութիւնը, ֆիզիքական ու միջավայրի շարժառիթները՝ եթէ մանրէական չէ հիւանդութիւնը ու յետոյ կը մտածէ բառնալ այդ պատճառները, գտնել մանրէասպան դեղը։ Ի՞նչ իմաստ ունի կռուիլ հիւանդութեան մը արտաքին արտայայտութիւններուն դէմ, երբ անծանօթ է պատճառը։ Լաւ ախտաճանաչութիւն մը ու յետոյ կռիւ հիւանդութեան դէմ։ Բայց նախ կանխարգելիչ միջոցներ։ Պարզ են այս բոլորը։ Պարզ՝ ընկերվարութեան տեսաբանական հիմնաւորումէն ի վեր։

Ախտաճանաչութիւնը՝ եղած է։ Մանրէն՝ գտնուած։ Մանրէին դէմ կռուելու դրական միջոցները՝ վաղուց է կան։ Բայց քաղքենի տեսաբանները կը փչեն իրենց անամէջ նախադասութիւնները։ Մեր պարտքն է՝ ըսել ճշմարտութիւնը։ Մերկ, պարզ, ճշմարիտ ճշմարտութիւնը՝ որ ամէն օր կը խեղաթիւրուի՝ պսակաւոր դասախօսներու կողմէ։

Ու մարդիկ չեն ուզեր բառնալ պատերազմին պատճառները։

Երբ կ'ըսենք թէ՝ որքան ատեն որ կան գերի ու չուառական ժողովուրդներ, որքան ատեն որ միլիոնաւոր բազմութիւններ կը հեծեն բռնութեան տակ, որքան ատեն որ միլիոնաւոր մարդիկ կ'ապրին, աղքատ, զուրկ, խոնաւ խուղերու եւ անասելի թշուառութեան մէջ, որքան ատեն որ կան չորս հարիւր յիսուն միլիոննոց Չինաստաններ, որ կը կռուին կատաղութեամբ իրենց ազատագրութեան համար ու կը խեղդուին իրենց արեան մէջ, որքան ատեն որ կան հերոսական ու տիեզերքի չորս կողմերով տարահալած Հայաստաններ, որքան ատեն որ բռնաւոր դրամատիրական բռունցքը կ'իջնէ անխնայ բոլոր ազատութիւն ցանկացող մարդոց գլխին, պիտի ըլլան պատերազմներ, պիտի ըլլայ արիւնահեղութիւն, պիտի ըլլայ սրբազան ու անվերադարձ պայքար միջազգային դրամատիրութեան տակ։

Երբ կ'ըսենք այս բոլորը՝ բոլոր քաղքենի դասախօսները, բոլոր ազատ որմնադիրներն ու մգլած քահանաները կը թօթուեն իրենց ուսերը։ Իրենք չեն կրնար փոխել աշխարհի կարգը։ Այդպէս է եկած, այդպէս պիտի երթայ։ Տուէք ինչ որ կը պարտիք կայսեր՝ կայսեր ու մնացեալը պահեցէք ձեզի, աղքատ մարդիկ։ Ոչ, չեն ըմբռներ այս բոլոր խաղաղասէր մարդիկը, որ երբ միջազգային դրամատիրութիւնը կը գերէ, կը հարստահարէ, բռնութեան տակ անսուաղ ու անարիւն, դանդաղօրէն կը սպաննէ, գաղթային ժողովուրդները, երբ ամբողջ բազմութիւններ կը հեծեն ստրկութեան տակ, շնական բան է եւ եղերական, զինաթափութեան հրաւէր կարդալ, սուտ ու կեղծպարիշտ «խաղաղասիրութենէ» խօսիլ։

Բոլոր հրանօթները, ռմբաձիգ սաւառնակները, զրահանաւերն ու թունաւոր կազերը՝ կը զարբնուին, հոս, արեւմտեան երկիրներու մէջ։

Արձակեցէ՛ք, բռնութեան շղթաները, ազատագրեցէ՛ք գերի ժողովուրդները, ջնջեցէք ձեր լուծը, քաշեցէ՛ք ձեր մագիլները տառապող աշխատաւորութեան մարմինէն։ Թո՛ղ ազգերը ազատ ըլլան ու հողերը ազատին գերութենէ, վարձատրուի՛ աշխատանքը, բարձէ՛ք ձեր ծանր թաթը՝ մեր ուսէն։

Ահա՛, բարեմիտ մարդիկ, պատերազմի փախճանը։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԸ Կ'ՈՒԶԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՄԻԱՆԱԼ

ԵՕԹԸ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Թղթակցութիւն Էնզելիէն (Պարսկաստան), 7 Յունուար)

Աւելի գէշ քան ցարական օրերուն.— Թուրքերը կը զինուին Թուրք սպաներու ղեկավարութեամբ.— Հայ ծամածնավարներն ալ կուսակից՝ Ղարաբաղը Հայաստանին կցելու.— Նոր միութիւն մը՝ «Ղարաբաղը Հայաստանին».— Հազարաւոր Թռուցիկներ.— Բազմաթիւ հայ կոմունիստներ ձերբակալուած։

Կեանքիս մէջ որեւէ թերթի մէջ չեմ գրած, ուստի կը ներէք ինձ, Պ. խմբագիր սխալներուս համար. թերեւս չգրէի, եթէ տեղւոյս իմ մի քանի ծանօթներս չհանդիպէին ինձ եւ խորհուրդ չտային տեսածս ու կրածս ու ապրածներս «Յառաջ»ի միջոցաւ օտարութեան մէջ ազատ ապրող իմ հայրենակիցներին յայտնելու։

Եօթը հոգի էինք, որ որոշեցինք մի գիշեր, թողնել մեր ազիզ վաթանը, մեր հարազատներին ու սիրելիներին եւ հեռանալ մեր սիրած Ղարաբաղի բարձրաբերձ լեռներից ու նրա անմահական քաղցր ջրերից։ Էլ աւել չկարողացանք շնչել մեր հայրենիքի բոլշեւիկեան մանրէներով թունաւորուած Ղարաբաղի գեղածիծաղ եւ անուշաբոյր օդը։ Էլ չկարողացանք տանիլ բոլշեւիկեան ծանր լուծը որ մաշում ու կրծում է ամէն մի քաղաքացու եւ թէ գիւղացու հոգին ու սիրտը։

Ղարաբաղի հայ ծերունիները պատմում են, որ անգամ Ղզըլպաշի ու ցարական դաժան պրիստաւների օրօք, նման բռնութիւններ, ճնշումներ, թալաններ, կաշառներ ու բռնաբարութիւններ չեն եղել երբեք։ Բանահ խանի եւ Մելիք Շահնազարի օրերը, երանելի օրեր են եղել, համեմատած մեր այս դառն օրերին։

Այո, չկարողացանք տանիլ այս անարգանքը եւ մենք որոշեցինք ինչ գնով էլ լինի փախչել ու ազատուել այս զուլում կառավարութեան եւ իշխանութեան ճիրաններից։

Ղարաբաղի զանազան շրջաններից լինելով ամէն մէկս, կարողացանք կապ ստեղծել իրար հետ եւ որոշած ժամին հանդիպել մի թրքական գիւղում։ Ի հարկէ պիտի զարմանաք թէ ինչո՞ւ թրքական գիւղում պիտի հանդիպէինք։ Շատ պարզ է, որովհետեւ հայկական գիւղերում, իշխանութիւնը, դրամի, նուէրների եւ խոստումների միջոցով, առաջ է բերել զանազան այլասերածներից եւ հայ վիժուածքներից, լրտեսների մի վոհմակ, որտեղ ծիծաղել, երգել, զուարճանալ ու հաւաքուել մի տեղ, անհնարէ միանգամայն։ Գիւղական մատնիչը եւ լրտեսը ձրի շաքար, սապոն եւ կտորեղէն է ստանում, երբ նրա կողքին չարքաշ աշխատաւոր գիւղացու համար, երազ է դարձել շաքարն ու սապոնը։ Յերեկները քնելով կեղտոտ գոմերի մէջ, գիշերները ճանապարհ կը կտրէինք տռով, մինչեւ որ հասանք մի գիշեր, Շուշի - Եւլախ խճուղու վրայ ընկած թրքական մեծ գիւղը. Աղդամ։ Ֆիզիքապէս յոգնած եւ հոգեպէս վշտացած էինք, որովհետեւ մեր յետեւին կամաց կամաց թողնում էինք լեռնային հպարտ Ղարաբաղը, որտեղ քանի քանի անգամ խաչուել էինք մեր հարազատ ժողովուրդի համար, թէ ցարական և թէ բոլշեւիկեան շրջանում։

Որոշեցինք Աղդամից տռով չգնալ, որովհետեւ Աղդամից սկսւում են թրքական անծանօթ շրջանները, որտեղ մեզ համար շատ դժուարին պիտի լինէր գիշերները ճանապարհ կտրել, հասնելու համար Եւլախ կայարանը։

Աղդամում մենք աշխատեցանք տեսնել մեր ծանօթ եւ բարեկամ մի թուրքի, որը նոյնպէս գտնւում է հակաբոլշեւիկեան մի կազմակերպութեան շարքերում։

Նա պատմում էր ի միջի այլոց, թէ ինչպէս Ուրբաթ օրերը, Թիւրք երիտասարդները իրենց սեփական ջանքերով, ղեկավարութեամբ մի տաճիկ սպայի, գնում են մօտակայ դաշտը զինավարժութեամբ զբաղուելու։ Մեր հարցին, թէ մի՞թէ իշխանութիւնը թոյլ է տալիս. պատասխանում է «Աստուած օրհնի մեր ջահիլ կոմունիստներին, այդ խնդրում մեզ անուղղակի աջակցում են» եւայլն։ Մենք ապուշ էինք կտրած, երբ հայ կոմունիստները մեր շրջանում ռուս զինուորների օգնութեամբ զինաթափ են անում մեր ժողովուրդին եւ հասարակ մի ատրճանակի համար հեռացնում են Ղարաբաղի շրջանից իբրեւ վնասակար տարր դէպի անդրկասպեան երկիրը. մեր հարեւան Թիւրքերը ազատ կերպով իրենց սեփական զէնքերով զինավարժութեամբ են զբաղւում, տաճիկ սպայի գլխաւորութեամբ։

Ի՜նչ օրերի հասանք...

Մի վստահելի կառապանի առաջնորդութեամբ, ապահով անցանք Ղարբանդը, Բարդան և Քոչարլուն եւ հասանք Եւլախ կայարանը։ Կառապանի խորհուրդով իջանք կայարանից 100-150 քայլ հեռաւորութեան վրայ, որովհետեւ ինչպէս նա էր ասում, կայարանում վխտում են տասնեակ հայ, թիւրք եւ վրացի լրտեսներ։ Եօթ հոգուց բաղկացած մեր խմբակը բաժանելով երեք մասի, կամաց կամաց զանազան կողմերից անցանք դէպի կայարանը։

Գիշերւայ ժամին կայարանի բակից վերջին անգամ մեր հայեացքը ձգելով դէպի վեր, դէպի մեր տնքացող հայրենիքի լեռներն ու ձորերը ու նոյն գիշերւայ գնացքով, սակայն տարբեր վագոններով, դուրս եկանք Եւլախից, դէպի Բագու։

Գիշերը գնացքի մէջ, ամէն կողմից լսւում էր թրքական բայաթիներն ու շիքաստաները։ Բախտաւոր մարդիկ էին, իրենց հայրենիքում վայելում են եւ ամէն ինչ, թէ ցարական եւ թէ բոլշեւիկեան օրերում...։ Հասնելով Բագուի կայարանը, իմացանք, որ մեր ընկերներից մէկը Բալաջարի կայարանում աչքի է զարնուել ու տարել նորան երկար ժամանակ հարց ու փորձ են արել. սակայն նրան յաջողուել է մի պաշտօնեայի վճարել 20 ռուբլի (երկու չերվոնեց) ու ազատուել։

Բագուի կայարանի մութ անկիւններից մէկում, յաջողուեց մեզ հաւաքուել ու վերջին անգամ մնաս բարով ասել, որոշելով ամէն կերպ աշխատել ու անցնել Պարսկաստանի ծովափնեայ քաղաքները։

Եւ մեր խմբակը տխուր ու տրտում դարձեալ երեք մասի բաժանելով, նորից ցրւեցինք, Բագուի աղմկալից փողոցներում։

Մի խնդիր՝ որ մենք մի քիչ ապահով էինք զգում, այդ այն էր, որ մենք դրամի միջոցաւ մեր շրջանում, ձեռք էինք բերել համապատասխան վկայականներ, ազատ կերպով այս ու այն կողմ գնալու համար։

Մանրամասնութիւնները այստեղ չեմ ուզում գրել, թէ մենք բոլորս ինչպէս կարողացանք զանազան կողմերով անցնել Պարսկաստանի ծովափնեայ քաղաքները...։

Այժմ մի քանի խօսք հայկական Ղարաբաղում տեղի ունեցող անց ու դարձի մասին։ Աւելի կարեւոր եւ մանրամասն տեղեկութիւնները թողնելով աւելի սեղմ շրջանի համար, կ'ասեմ միայն հետեւեալը,

Ղարաբաղի հարիւր հազարաւոր առողջ հայութիւնը այսօր ապրում է շատ ծանր օրեր։ Նախ որ ապրում է անհարազատ բոլշեւիկեան իշխանութեան սարսափի տակ, երկրորդ, որ այդ իշխանութեան գլուխն են կանգնած Տաճկա-Ադրբէջանեան թուրք ղեկավարները։ Մե՛նք, որ եղանք Ղարաբաղի բոլոր շրջաններում. Դիզակում, Վարանդայում, Խաչենում, Ջւանշիրում եւ Գիւլիստանում, բոլոր այդ շրջաններում այն տպաւորութիւնը ստացանք, որ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը համարում են մի հեղեղ, մի սով, մի մորեխ, որ զուլումի հետ գալով, զուլումով էլ պիտի գնայ։ Համբերութեան և ժամանակի խնդիր է։

Սակայն հայ ժողովուրդը այնտեղ, չի կարողանում հաշտուել այն մտքի հետ, որ այսօր նրա ղեկը, նրան ղեկավարը, հանդիսանում է տաճկա-ադրբէջանական իշխանութիւնը։

Խանքեանտում (Ստեփանակերտ) նստած, մի քանի Ադրբէջանից կաշառուած հայ բոլշեւիկները, որ փաստօրէն Բագուի գործակալներն են, ոչ մի կապ չունեն Ղարաբաղի հայութեան հետ։ Նրանցից մի քանիսը յայտնի մարդասպաններ են եւ քրէական յանցաւորներ, որոնց անունները աւելորդ եմ համարում յայտնել։

Այդ զգացին եւ Ղարաբաղի հայ կոմունիստների մի պատկառելի մասը, որոնք մեզ հետ աշխատում էին Ղարաբաղը Հայաստանին միացնելու համար. Նոցանից ի հարկէ շատերը այսօր թէեւ գտնւում են բանտերում, սակայն նոցա հետեւողների թիւը քանի գնում շատանում է։

Այդ ուղղութեամբ մեծ աշխատանք է կատարում «Ղարաբաղը Հայաստանին» միութիւնը, որ ունի իր ճիւղերը Ղարաբաղի բոլոր շրջաններում, մինչեւ Գանձակի հայկական շրջանները։ Միութիւնը անկուսակցական է, որի մէջ մտնում են, Դաշնակ-
ցականները, հին
ները, բոլշեւիկները,
րը եւ մենշեւիկները։
բերի սկիզբներին
ւոր Թռուցիկներ ցրուած է
րաբաղի բոլոր շրջաններում
րաբաղը Հայաստանին»
բանով, որին հետեւել են
թիւ ձերբակալութիւններ
ւորապէս հայ կոմունիստներ
ջանում։ Նոյեմբերի վեր
ցրուածէ երկրորդ Թռուցիկ
տեղ ի միջի այլոց ասւած
— «Եթէ Հայաստանի
վարիչները այսօր կոր
են մտնել Ղարաբաղի
հազարաւոր հայութիւնը
կարողանում իրականացնել
կոմունիստ Նարիմանովի
րարութիւնը «Թէ Ղար
Հայաստանին է պատկան
ապա էլ ի՞նչ է նրանց
նրանց գործը, նստած Հրապ
ափերին կամակատարի դեր

Ղարաբաղի հայութեան
սը ինչպէս եւ մենք տես
դրուած է որոշ չափով
թեան մէջ գտնւող օտար
րաբաղցիների եւ Ղարա
ճակատագրով հետաքրքր
րի վրայ, առանց կուսակց
խտրութեան, ինչպէս այդ
տարւում է Ղարաբաղի
վրայ։

Ղարաբաղի հայութիւն
պէս յիշեցի վերեւ, բոլշեւ
իշխանութիւնը համարել
համաճարակ, մի սով ժա
կաւոր, բայց և այնպէս նա
նում է իր բախտը կապել
ւանի հետ, անգամ այս զա
օրերին։

Նա սարսափում է բոլշ
եան իշխանութիւնից, բայ
աւելի է սարսափում, երբ հա
կան գիւղերում տեսնում է
Ադրբէջանի գործակալն
տաճիկ սպաներին ու
սակեարներին.

Առ այժմ այսքան...

ՂԱՐԱԲԱ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒ

*Ինչպէս յայտնի է, Հ.
Միութիւնը 1925ին մա
գաղթականներու Հայաստա
խադրութիւնը եւ տեղաւո
դիւրացնելու համար, Հայա
նի կառավարութեան յա
էր 5000 անգլ. ոսկի
մը, որ օգտագործուած էր
սէն, Յունաստանէն եւ
գետքէն արհեստաւոր եւ
գաղթականներու փոխա
թեան։ Միութիւնը 1926ին
կական կառավարութեան
նած էր 11,910 անգլ. ոսկի
արդիւնք Միութեան Ամեր
Շրջանակային Յանձնաժո
մասնաւոր հանգանակու
նոյն նպատակին գործած
համար։ Շիրակի աղէտին
ւանքով, գաղթականներու
խադրութիւնը յետաձգուա
լալով, 1927ի վերջերը
Պոլսէն եւ Յունաստանէն
1600 գաղթականներու փո
դրութիւնը ի գլուխ հանուա
օգտագործելով Հ. Բ. Ը. Մ.
թեան կողմէ տրամադրուած
բոլիշեալ շուրջ 12,000
ոսկիի գումարը։*

*Քաղաքացի Շահվէրդ
պատրաստած վիճակագր
ցուցակներուն համաձայն,
խադրուած գաղթականներ
802ը այր են եւ 807ը
Բնավայրի տեսակէտով,
թականները գլխաւորաբար
տեւեալ կերպով կը բաժն
Պարտիզակ, Ատափազար
ջակայքը 336, Սեբաստիա
Պրուսա, Էսկիշէհիր, Պոլ
163, Աֆիոն-Գարահիսար
Եոզղատ 95։ Գաղթականներ
մէջ կը գտնուին 76 ծխա
64 տաղձագործ, 50 շեր
բոյծ, 43 հողագործ, 42
թագործ, 34 որմնադիր եւ
բակոփ, 25 ասեղնագործ,
ւագործ, եւլն., 20 կօշկա
17 հիւսն, 12 մեքենագէտ
մեքենավար, 9 դերձակ,
եւլն.։ Գաղթականները գտա
Հայաստանի մէջ սիրալիր
դունելութիւն եւ զանազան
բեր տեղաւորուած են, ուր
մասնագէտ արհեստաւորներ
տի կրնան օգտակար ըլլալ
Հայրենիքին եւ իրենց
եւս ինքնաբաւութիւն*

ԱՐԱՐԱՏԻ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Բոլորովին վաւերական աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկագիրը Արարատի քրտական կռիւներու մասին.—

Թուրք կառավարութեան կատարած ձերբակալութեանց, տեղահանութեանց, աքսորի եւ ալան թալանի հետեւանքով 1925 փետրուար 18էն ի վեր ամբողջ Արարատը ապստամբութեան դրօշ է պարզած:

Ա) Բայազիտի նշանաւոր շէյխ Իպրահիմը եւ խօս պէկը բռնելէ յետոյ երբ կառավարութիւնը կը փորձէր Իպրահիմ խհէ Թէլլուն ձերբակալել, վերջինս կը փախի եւ կ'ապաստանի Արարատ: Կառավարութիւնը մէկ վաշտ զօրք կ'ուղարկէ կալանաւորելու համար զայն: Իհէ Թէլլուն զէնքով կը դիմադրէ եւ սպաննելով մէկն ու վիրաւորելով երեքը, ետ կը շպրտէ թուրք զօրքերը:

Բ) Երկրորդ կռիւը տեղի կ'ունենայ այս դէպքէն մօտաւորապէս 25 օր յետոյ: Ցաճիկ զինուորներու թիւը 400էն աւելի, իսկ քիւրտերունը 50 հոգի միայն կ'ըլլայ: Բախումը տեղի կ'ունենայ մեծ ու փոքր Մասիսներու արանքին մէջ: Քիւրտերը որքան վարժ ու ծանօթ տեղւոյն, թուրքերը նոյնքան անվարժ ու անծանօթ: Կռիւը կը տեւէ ամբողջ օր մը եւ կը վերջանայ թուրքերու սոսկալի պարտութեամբ: Քիւրտերէն կը սպաննուին իհէ Թէլլուի եղբայր Մամատ աղան եւ երկու հայդուկներ. Թուրքերը կ'ունենան 300 հոգի կորուստ: Քիւրտերու ձեռքը կ'իյնան երկու լեռնային թնդանօթ, չորս թեթեւ գնդացիր, բաւականաչափ ռազմամթերք եւ սպաննուածներու հրացանները: Այս անօրինակ ու անսպասելի յաղթութիւնը կ'ոգեւորէ բոլոր ապստամբները, որոնք կամաց կամաց կը սկսին հաւաքուիլ իհէ Թէլլուի շուրջ:

Գ) Երրորդ յարձակողականին կը ձեռնարկեն թուրքերը այս պարտութենէն ժամ քսան օր ետք: Այս անգամ տաճկական ուժերու քանակը կը բաղկանայ 7000 զինուորէ, իսկ քիւրտերը կ'ունենան 370 հրացանաւոր: Թուրքերու յարձակողականը կը կատարուի երեք թեւերով՝ մեծ ու փոքր Մասիսներու մէջտեղէն՝ Մօղալաճէն ու Ջօրանկայէն:

Ջօրանկայէն յառաջացող թեւը կ'ըլլայ հեծելազօրքը: Բախումը տեղի կ'ունենայ Քէզարէ եւ Մըխ Թէփէներու միջեւ: Անհաւասար ուժի ճնշումին տակ, քիւրտերը կը քաշուին եւ կ'ամրանան Թուրք-պարսկական սահմանները կցման գծի անառիկ դիրքերը: Կռիւը կը տեւէ երեք օր. լոյս չորրորդի գիշերը Ցաճիկները անակնկալով նահանջ կը կատարեն, թալանելով ու վառելով իրենց ճամբուն վրայ ինկած բոլոր քիւրտ գիւղերն ու վրանները: Թուրքերը իրենց հետ կը տանին գիւղերու մէջ թողուած քիւրտերու 10,000 գլուխ ոչխար, 1000 հատ եղջիւրաւոր անասուն եւ 500 ձի: Նոյնպէս իրենց ձեռքը կ'անցնի նախորդ կռիւի մէջ իրենց թողած երկու թնդանօթները, զորս կը տանին իրենց հետ:

Քիւրտերը կ'ունենան մէկ վիրաւոր միայն, իսկ Թուրքերը աւելի քան 50 սպաննուած:

Այս անյաջողութիւններէն մինչեւ Մայիս ամիսը այլեւս կռիւներ տեղի չեն ունենար: Ցաճիկները այս միջոցին կ'աշխատին խաղաղ բանակցութիւններու ճամբով հաշտուեյարդարի ենթարկելու Արարատի խնդիրը: Բանակցութիւններ կը կատարուին երեք անգամ եւ միշտ կը հանդիպին անյաջողութեան: Քիւրտերը ամէն առաջարկի մերժումով կը պատասխանեն:

Եւ այս անգամ քիւրտերը նախայարձակ կ'ըլլան 200 հոգիէ բաղկացած ուժով մը Բայազիտի վրայ արշաւելու: Յարձակումը կը կատարուի գիշերը եւ երեք թեւերով: Կապի անկանոնութեան եւ լաւ կազմակերպուած չըլլալու հետեւանքով, յարձակումը կը ձախողի եւ քիւրտերը կը ստիպուին մէկ ձի կորուստ տալով ետ քաշուիլ եւ ամրանալ իրենց անառիկ դիրքերուն մէջ: Թուրքերէն կը սպաննուի մէկ եւ կը վիրաւորուի երեք հոգի:

Դ) Չորրորդ յարձակողականին կը ձեռնարկեն թուրքեր Սեպտեմբեր ամսին: Յարձակողականը կը կատարուի երեք կողմերէ: Ցաճիկներէն կը մասնակցին երկու փըրքա եւ մէկ քօլ-օրտու. քիւրտերէն 450 հոգի: Կանխաւ կայացած համաձայնութեամբ պարսիկներն ալ թիկունքէն կը փակեն հաւանական նահանջի ճամբան, դէպի պարսկական սահմանը: Առաջին իսկ օրէն թուրքերը կը յաջողին պաշարման օղակի մէջ առնել քիւրտ ուժերը: Այս վիճակին մէջ 12 օր յուսահատական կռիւ տեղի կ'ունենայ. քիւրտերը կը սկսին նեղուիլ փամփուշտի պակասէն եւ օրհասական ու հերոսական պահեր ապրիլ: Սաքանցիները սակայն իրենց երիտասարդ ցեղապետ Մուսայի գլխաւորութեամբ ամենավճռական ու տագնապալից բոպէին պարսկական սահմանէն օգնութեան կը հասնին, եւ ճարպիկ ու յանդուգն շարժումով մը կ'անցնին թուրքերու թիկունքը:

Անակնկալ եւ շեշտակի հարուածէն թուրքերու մէջ տարերային խուճապ կ'առաջանայ. քիւրտերը օգտուելով հանգամանքէն, կը մաքրեն իրենց սահմանները թուրք ուժերէն: Քիւրտերու կորուստը կ'ըլլայ 8 մարտիկ, 2 երախայ եւ մէկ կին. վիրաւոր 9 հոգի: Թուրքերու կորուստը՝ 600, որոնց մեծ մասը գերի բռնուած են եւ սպաննուած: Քիւրտերու ձեռքը կ'իյնան 8 մեծ եւ փոքր գնդացիր, 80 ձի եւ ջորի, մեծ քանակութեամբ զէնք ու ռազմամթերք: Գերի կը վերցնեն մէկ ալայ գոմանտանը, մէկ թապուր քօմանտանը, երեք եիւզպաշի, երեք զապիթ, Փըրքա եավէրին, ալայ եավէրին եւ երկու չավուշ: Գերիները քանի մը օր կը պահուին քիւրտ աքսորականներու հետ փոխանակելու մտօք, բայց յետոյ ազատ կ'արձակուին:

Այս կռիւէն վերջ քիւրտերը 40 օր դիրք կը բռնեն Արարատի դիմաց, ապա քաշուելով կը զրուին Իգտիր, Պայազիտ, Տիատին եւ Քարաքիլիսէ: Այս զօրագրուումէն քիւրտերը ենթադրելով որ այլեւս Ցաճիկները նոր գործողութիւններու չեն դիմեր, անհոգութեամբ կը ղբաղին իրենց խաղաղ աշխատանքով:

Թուրքերը օգտուելով այս հանգամանքէն, կը ձեռնարկեն 5րդ յարձակողականին:

Ե) Հինգերորդ յարձակողականը տեղի կ'ունենայ Նոյ. 15ին: Ցաճկական գունդ մը գիշերով կուգայ կը շրջապատէ Խօրխանը եւ կը սկսի գիւղը կրակի տալ: Ժողովուրդը անակնկալի եկած օգտուելով գիշերային մթութենէն կը փախչի մօտակայ անտառը: Անտառին մէջ գրիւ եկած ուժերը իրար գտնելով 25 հոգիէ բաղկացած ուժով մը գրոհ կուտան թուրքերուն վրայ, որոնք խուճապի կը մատնուին. քիւրտերը Էյուպ աղայի գլխաւորութեամբ կը քշեն տաճիկները մինչեւ Խաբախօյինլի. Թուրքերը կը թողուն 52 սպաննուած. գերի կ'իյնայ ալայ քօմանտանին երեք սպաներու հետ միասին, որոնք նոյնպէս կը սպաննուին:

Քիւրտերը կուտան միայն մէկ վիրաւոր: Այս կռիւէն քիւրտերուն աւար կը մնայ երեք մեծ ու երկու փոքր գնդացիր, 12 ջորի եւ 48 սնտուկ փամփուշտ: Սա կ'ըլլայ Արարատի հինգերորդ եւ վերջին կռիւը: Առաջին հայեացքով կողմերու ուժի եւ կորուստներու այս համեմատութիւնը անհաւատալի կը թուի թէեւ, բայց անկասկածելի իրականութիւն է: Ով ծանօթ է Արարատին, անոր դիրքերուն, ծերպերուն ու ժայռերուն, ինչպէս քիւրտերն են ծանօթ, ուժերու համեմատական բեկումը նոյնիսկ աւելի մեծ չափով ալ ըլլայ, դարձեալ ոչ կասկածելի եւ ոչ ալ զարմանալի կը թուի:

ԱՆՎԱՅԵԼ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին, շնորհիւ քանի մը երիտասարդներու եւ դերասան Մաթուրեանի գնահատելի ջանքերուն, մարսիլահայ թատրոնը բաւական մխիթարական վիճակ ստացաւ:

Այս երեւոյթը կրցաւ գրաւել նաեւ Մարսէյլէն դուրս, դէպի մայրաքաղաքը վազող եւ զարդ հոն որջացած հայ դերասաններու եւ խումբերու ուշադրութիւնը:

Դերասաններու արշաւանքը դէպի գաւառ, մասնաւորապէս դէպի Մարսէյլ, առիթ տուաւ, սակայն, դատապարտելի երեւոյթներու, որոնք փոխանակ նպաստելու գեղեցիկ շարժման, ընդհակառակն եկան տակն ու վրայ ընել թատերական ձեռնարկները եւ խանգարել հազիւ խաղաղած գաղութը:

Կռուածաղիկը՝ Պէնշթայնի «Սամսոն»ն էր:

Ատենէ մը ի վեր ֆրանսահայ թերթերը միաժամանակ եւ յաջորդաբար հրատարակել սկսած էին այս կամ այն խումբի կողմէ «Սամսոն»ի բեմադրութիւնները, այնպէս որ, օտար հեղինակներու իրաւունքէն ճառող մեր հայրենակիցները բաւական ժամանակ ու հնարաւորութիւն ունէին իրենց մեծասաններորդ ժամու դասերը ժամանակին սորվեցնելու, երկրին օրէնքին ու լեզուին անծանօթ մեր բախտահալած բնիկներուն եւ թատերական գործիչներուն, եթէ վերջինները նոյնիսկ անծանօթ ըլլային այդ օրէնքին:

Ղազարեան-Շահխաթունի, Նշանեան-Շահխաթունի եւ Կոստանեան դերասանական խումբերը, կարծէք սպառած էին աշխարհի բոլոր հայ եւ օտար թատերախաղերը, ու միաժամանակ հրապարակ իջան «Սամսոն»ի յայտարարութիւններով: Անոնց իրաքանչիւրը շարժման մէջ դնելով Մարսէյլի իր հայրենակից ու կողմնակից ուժերը, անմիտ մրցակցութեան մը սկսան, վարկաբեկելով հայ արուեստագէտը, վտանգելով իրենց գործն ու շահերը:

Կոստանեանը ամէնէն առաջ հնարաւորութիւն ունեցած է բեմադրելու «Սամսոն»ը եւ նկատի ունենալով որ ընդունուած սովորութեան մը համաձայն առհասարակ ներկայացուելիք թատերախաղերու մասին թատրոնի սեփականատէրը լուր կուտայ պատկան մարմիններուն, ժամանակին հարկ չէ համարած կրկնակի դիմումներու: Ընթերցողները գիտեն որ, Փարիզի մէջ կատարուած դիմումի մը վրայ, «Սամսոն»ը չբեմադրուեցաւ: Մեր գործը չէ այս կամ այն դերասանական խումբի գործերով զբաղիլ: Մեզ շահագրգռողը միայն ստեղծուած մթնոլորտն է, որմէ գերազանցօրէն պիտի տուժեն թէ՛ տխուր մրցակցութեան բուն հեղինակները եւ անոնց կողմնակիցները եւ թէ Մարսիլիոյ քսանէ աւելի հայրենակցական ու բարեսիրական միութիւնները, հոսանքներն ու ազգային մարմինները, իրենց թատերական բոլոր ձեռնարկներու մէջ աւելորդ բարդութիւններ գտնելով:

Վե՞րջ այս անվայել մրցակցութեան, մարսիլահայութիւնը պէտք չունի ձեր «Սամսոն»ին:

«Ցո՞ երթաս», հայ դերասան:

«Կայսրն» ու «Ինկած բերդի իշխանուհին» „Չար ոգին” ու «Պէպօն», «Պատուի համար»ը եւ ուրիշ թատերախաղեր չե՞ն բաւեր ձեզի:

Ա. ՀՈԼԱԹԵԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի մէջ տեղեկութիւններ կարդացած ենք այս գաղութի մասին, որ հաստատուն կեանք ունի: Կան հայրենակցական, գիւղական եւ կուսակցական կազմակերպութիւններ՝ որոնք գնահատելի գործեր կատարած են: Քաղաքական կուսակցութիւններէն միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ խոր արմատ ձգած է երիտասարդ տարրին մէջ եւ առաւելապէս համակրանք կը վայելէ: Դաշնակցական երիտասարդութիւնը նախանցեալ տարի շինեց Հ. Յ. Դ. տուն մը, որ գաղութին մտային եւ բարոյական զարգացման միակ կեդրոնն է: Քաջալերուած այս ձեռնարկէն՝ ուրիշ զգալի պակաս մը եւս լրացնելու համար կրկին Դաշնակցութեան անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ բացուեցաւ մանկապարտէզ մը, որ պիտի փրկէր այլասերման ենթակայ երկսեռ փոքրիկները: Բայց քանի մը «ազգասէր»ներ արգելք հանդիսանալով փակել տուին զայն.

Վերջերս ցաւով կ'իմանանք թէ կարգ մը վնասակար խաղեր (խումար) ընդհանրացած են երիտասարդութեան մէջ: Թէեւ գործազրկութիւն չկայ, սակայն սրճաքանային կեանքը մոլեգնօրէն վարակած է շատերը: Մեղք չէ՞ սեւ աճուխէն հանուած պատառ մը հացը վատնել այլանդակ խաղերու:

Մարսէյլի կարգ մը սրճարաններուն մէջ ալ նոյն վիճակը կը տիրէ: Սրճարանները լեցուն են անգործ երիտասարդներով:

Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՂ.— Պարոն Թուղ, երեսուն տարեկան Լիմոժցի մը, ուտուելիք թուղ չէր: Անհանդուրժելի մարդ մըն էր, եւ կինը, հարսնիքէն տարի մը ետքը, հեռացաւ տունէն: Պարոն Թուղ բարեկամները ղրկեց կնոջը մօտ, որպէսզի համոզեն զայն: Բայց կինը այլ եւս ոչ թէ թուղ, այլ տանձ անգամ չէր ուզեր:

Պարոն Թուղ ատրճանակը առաւ եւ գնաց կնոջը մօտ: Առանց խօսելու, կրակեց: Կինը մեռաւ:

Յետոյ գնաց խոստովանելու իր քրոջը թէ սպաննած է կինը եւ միտքը դրած է երթալ գետը նետուիլ:

Բայց գետը չհասած, գնդակ մը պարպեց գլխուն եւ մեռաւ:

ԿՏԱԿ ՄԸ.— Անգլիացի ծերունի նաւազ մը ծանր հիւանդ էր: Երբ բժիշկները կը յայտարարեն թէ 10 օրէ աւելի չպիտի կրնայ ապրիլ, նաւազը կ'ըսէ, որ զինք թաղեն ծովին մէջ: Ու, շրջապատուած իր բժիշկէն եւ ազգականներէն, կը փոխադրուի մեծ նաւ մը, որ կը մեկնէր ծովին բացերը: Հիւանդ նաւազը կը վախնար որ, նաւը ծովուն բացերը չհասած, կը մեռնի, եւ այս պատճառով նաւապետը կը ստիպուի ցամաք հանել դիակը: Բայց երբ կը տեսնէ, որ նաւը ծովուն պորտին հասած է, ուրախութեան նշաններ ցոյց կուտայ եւ կը սպասէ մահուան:

Դիտելի է, որ հիւանդը նաւ նստելէ առաջ,— թերեւս նաւապետին բան չիմացնելու համար,— տոմսակը... երթալ-գալու համար առած էր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

De l'Efficacité de l'Exemple, Nécessité d'une Science des Parents, հեղինակ՝ Պօղոս Դէօրդեան, Տնօրէն Պընեէնի եւ Ժընեւի հայկ. դպրոցին: Préface de Pierre BOVET: Հրատարակութիւն Պընեէնի եւ Ժընեւի Հայկ. Դպրոցին: Paris, Libr. Philosophique J. Vrin, 1928, 251 էջ, գին՝ 12 Ֆր.:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Է.

Յետոյ եկանք հոլանտական սահմանագլուխը՝ Զավանար, ուր լահակները քննեցին այն երեւակայական անցագիրները, զորս անգլիացի գործակալը գրպանէն հանեց ... նայլայլօրէն:

Երկինքի ամպերը պատռեցան. ... կինը սկսաւ իջնել: Հասանք Արնհէմ, գերմանիայէն առին առաջին կարեւոր քաղաքը՝ Վիլհէլմի ճամբուն վրայ: Ինքնաշարժը կանգ առաւ «Ծագող Արեգակ» ... մուրիկ պանդոկին առջեւ:

— Իմ պաշտօնս վերջացաւ, ... պարզապէս գործակալը, թիւ 312ը քեզի կը սպասէ վերը:

— Դուք չէ՞ք ուզեր զայն տեսնել:

— Միայն հասարակ գործակալներուն արտօնուած է իրարու ձեռք սեղմել առանց ոեւէ պատճառի... մենք այն ոճրագործներուն կը նմանինք. որոնց արտաքին նշանները ծանօթ են ոստիկաններուն ..: Ցիւսէլտորֆ երթալու համար շոգեկառք պիտի նստիմ...

— Շոգեկա՞ռք, հապա ինքնաշա՞րժը:

— Դուք պէտք պիտի ունենաք անոր, եւ շատ պէտք... որոշուած է որ Ութրէխտի մէջ կառատուն մը յանձնէք զայն...

Ու աւելի ցած ձայնով մը աւելցուց.

— Եթէ սակայն յաջողիք...

Ես ալ ըսի արձագանգի մը նման.

— Եթէ սակայն յաջողինք...

Այն ատեն է որ, ես ինքս ալ յանկարծ խառնուած ըլլալով հակալրտեսական այդ խստամբեր մարդոց գործերուն, հասկցայ թէ անոնց արկածախնդրական ու վտանգաւոր կեանքին մէջ որքան մեծ դեր ունի սփոռթական ոգին:

— Կը նախանձիմ ձեզի, եղբակացուց մարդը տեսակ մը խուլ խանդավառութեամբ, թերեւս թիւ 312ը իր մօրթը վրայ տայ... բայց ի՜նչ գեղեցիկ գործ, յանկարծակիի բերել Վիլհէլմ Բ.ը եւ Վէրակինը՝ ժողովուրդներու խաղաղութեան դէմ՝ իրենց աղտոտ գործունէութեան մէջ:

* * *

Բորիսը գտայ պզտիկ սենեակի մը մէջ, ուր կը վառէին եղեւինի հոտաւէտ կոճղեր: Անիկա գոհեր էր իր խարտեաշ պեխերը:

— Ինչի՞ կը նմանիմ, հարցուց ան, դէպի ինծի յառաջանալով:

Վարանեցայ պատասխանելու.

— Է՛, ըսէ՛, ըսէ՛, սեննեկապանի չե՞մ նմանիր...

Ցոյց տուաւ իր տարօրինակ ու պզտիկ սեւ հագուստը, իր անկիւնաբեկ օձիքը, տափակ կօշիկները...

Ըսի իրեն.

— Գո՞հ էք ձեր գործէն, Բորի՛ս Սուխիմ:

— Աւա՜ղ, չափէն աւելի գոհ եմ . . .

Հոենոսի վրայ բացուող պատուհանին քով գնաց: Զինամբբիկին ընդմէջէն կը տեսնուէին շոգեմակոյկները, կանանչ ու դեղին լոյսերով, եւ որոնց մէջ դիզուած էին պղպատի ու հանքի կոյտեր. յետոյ կուգային Քրուփի ու Թիսէնի շոգենաւերը, որոնք ռումբեր ու մահամեքենաներ կը տանէին...

Բորիս նայեցաւ առասպելական տորմիղին: Աւելի եւս ընկճուած, ջղայնացած կը թուէր անիկա:

— Բնականաբար, սկսայ բացատրել, դէչ բաներ միայն պիտի իմանայինք... բնական չէր որ դանիէլի մարդոց ժողովին ներկայ ըլլայինք:

Զգեց վարագոյրը եւ առանց շարժելու՝ կռնակը պատուհանին դարձնելով սկսաւ խօսիլ գրեթէ կէս ձայնով.

— Մարսէ՛լ Լանտըրսի, հիմա կը վախնամ պաշտօնիս մինչեւ վախճանը երթալու:

— Վա՞խ, դո՞ւք, Բորի՛ս, եւ ձեր այսքան լրածներէն վերջ:

Անոր ձայնը աւելի եւս խռովեցաւ.

— Այժմ ամէնէն աչաւոր բանը, անանուն բանը իմանալու վայրկեանին կը գտնուիմ...

Նստաւ, արմուկները դրած պզտիկ սեղանին վրայ, ուր բացուած էր նոյն շրջանին քարտէսը:

— Մարսէ՛լ, այս իրիկուն անսահման կորովի պէտք ունիմ..

— Ուրեմն, պալատի գիշերուան անխոհեմութենէն ետք այժմ ալ մտադիր էք Տօո՞րն երթալ:

Չպատասխանեց: Մօտեցայ եւ անիկա սկսաւ ինծի տալ անհրաժեշտ հրահանգները: Կարգ մը մեղսակիցներու շնորհիւ Բորիսը ժամը տասնըմէկին դղեակ պիտի մտնէր: Խնդիրը կը կայանար գիշերային սպասարկութեան մասնակցելուն մէջ, որպէսզի կարելի ըլլար մօտենալ առաջին յարկի աշխատասրահին, ուր տեղի պիտի ունենար Վէրակինի եւ Վիլհէլմ Բ.ի տեսակցութիւնը:

— Ասիկա անկարելի չէ, բայց յաջողելու համար պէտք չէ որ առանձին ըլլամ, եւ ահա ասոր համար էր որ ձեզ կանչեցի, Մարսէ՛լ:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ դերս:

— Շփոթութիւն մը ստեղծել... հիմա կը բացատրեմ ձեզի...

Իր մատը ցոյց տուաւ Արնհէմէն Տօորն տանող երկու ճամբաները,— շիտակ ճամբայէն ինք պիտի երթար, իսկ միւսէն ես պիտի երթայի, իրեն միանալու համար:

(Շար.

Թուրք-Յունական սահմանին վրայ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Լիւլէ Պուրկազէն կը հաղորդեն որ մօտ 100 զինեալ Յոյներ սահմանը անցնելով մտած են Թրքական Թրակիա: Տեղական զինուորներն ու ոստիկան-զինուորները շարժման մէջ դրուած են եւ ուրիշ միջոցներ ձեռք առնուած են:

Այս լուրը վերջնապէս կարելի չէ եղած հաստատել:

Համայնավարական ցոյց մը Աթէնքի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ 400 համայնավարներ փողոցներուն մէջ ցոյց մը կը կատարէին, երբ ոստիկանութիւնը միջամտեց՝ կարգը վերահաստատելու համար: Ձերբակալուեցան կարգ մը մարդեր, որոնց մէջ նաեւ Լեհ մը:

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ ցուցարարները քանի մը հազար հոգի էին եւ կը բողոքէին համայնավար երեսփոխաններու ապօրէն ձերբակալութեան դէմ: Ոստիկանութիւնը խոշտանգած է ցուցարանները եւ նոյնիսկ զէնք պարպած:

Տրոցկի աքսորավայր հասած

Խորհրդային հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ, որ աւելի քան երեք շաբաթուան ճամբորդութենէ վերջ, Տրոցկի հասած է իր աքսորավայրը՝ Պիշպէկ (այլ անունով Ֆրունզէ): Տրոցկի եւ ընտանիքը կը ճամբորդէին ննջարան-վակոնով մը: Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ տեղացիները զարմացան՝ տեսնելով որ նախկին պատերազմական գործավարը կը ճամբորդէր խիստ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ, մանաւանդ իր հետ կը բերէր մեծ քանակութեամբ գոյքեր, աւելի քան 70 պայուսակ եւ ծրարներ: Հետն ունէր նաեւ որսի հագուստ եւ որսի շուն մը: Երբ տեղացիները տեսան, բացագանչեցին. «Տեսէ՛ք, ճէնթլմէն մը եկաւ»:

Էտըրի պտոյտները

Անգլիոյ գաղթային նախարար Էմըրի, որ անցեալ Յուլիսին Անգլիայէն ճամբայ ելած էր գաղթապետութիւններն ու գաղթավայրերը այցելելու համար, կիրակի օր Անգլիա վերադարձաւ՝ կտրելէ յետոյ մօտ 55000 մղոն ճամբայ, օրական միջին հաշուով 264 մղոն:

Աֆղանիստանի թագաւորը հիւանդ

Աֆղանիստանի թագաւորն ու թագուհին Պելճիքայէն մեկնեցան Զուիցերիոյ մայրաքաղաքը՝ Պեռն, հանգստանալու համար: Թագուհին շարունակական պաշտօնական այցելութիւններէն յոգնած է, իսկ թագաւորը ածխուած ատեն վիզէն վիրաւորուած է: Վէրքը թունաւորուած է, սակայն վախ չի ներշնչեր:

Լորտ Ասքուիթ մահամերձ

Անգլիոյ նախկին վարչապետ, Ազատական կուսակցութեան երկարամեայ վարիչ եւ Լորտերու ժողովին անդամ Լորտ Օքսֆորտ եւ Ասքուիթ ծանր հիւանդ է եւ վախ կայ, որ մեռնի: Լորտ Ասքուիթ 75 տարեկան է եւ գործակիցը եղած է մեծ կլէտսթընին: Առաջին անգամ վարչապետ եղաւ 1908ին: Մեծ Պատերազմին սկիզբը դարձեալ ինքն էր վարչապետը եւ իշխանութեան գլուխ մնաց մինչեւ 1916, երբ Լոյտ Ճորճ փոխանորդեց իրեն:

Խորհրդարանական վերջին ընտրութեանց մէջ ձախողած ըլլալով, Թագաւորը Լորտերու ժողովին անդամ կարգեց զայն, լորտի տիտղոս շնորհելով:

Ազատական կուսակցութիւնը այժմ շատ տկարացած է եւ հազիւ 40 երեսփոխան ունի Անգլիոյ Խորհրդարանին մէջ: Լորտ Ասքուիթ մեծապէս ազդուած էր իր այնքան սիրած կուսակցութեան այս ցաւալի անկումէն:

Համայնավար կուսակցութեան պառակտում

Մոսկուայէն կը գրեն թէ ընդդիմադիրները կը շարունակեն իրենց սարերկեայ պայքարը Ստալինի դէմ: Տրոցկիի եւ ընկերներուն աքսորուելէն ի վեր գործարաններուն մէջ հազարաւոր թռուցիկներ ցրուուած են: Կուսակցութեան աջ թեւին եւ Ստալինի միջեւ տիրող լուռ անհամաձայնութիւնը ներկայիս բոլորովին շեշտուած ձեւ ստացած է: Ռիկով եւ կալինին մասնաւորապէս կը պահանջեն դէպի աջ թեքում մը եւ առանձնաշնորհներ՝ մասնաւոր առեւտուրի եւ գիւղացիներուն համար, ինչ որ բացարձակապէս կը մերժէ Ստալին: Այս վերջինը, որ արձակուրդով Սոչի (Կովկաս) գացած էր, ստիպուեցաւ Մոսկուա դառնալ, որովհետեւ պետական մեքենան սկսեր էր կանգ առնել իր բացակայութեան, եւ ոչ ոք կ'ուզէր պատասխանատուութիւն ստանձնել, մանաւանդ որ ծանր կռիւներ ծագած են մեծ Գործադիրի ծոցին մէջ:

Միւս կողմէ, զօրավարներու մեծամասնութիւնը կը պահանջէ պաշտօնանկ ընել պատերազմական գործավար Վորոշիլօֆը, որ իր հպարտութեան պատճառով շատ անժողովրդական դարձած է:

Ցոյցեր Կրետէի մէջ

Կրետէի մէջ տեղական իշխանութեան դէմ խլրտումը կը շարունակուի: Կիրակի օր Հանիայի մէջ մեծ ցոյց մը կատարուեցաւ, բողոքելու համար տուրքերու յաւելման դէմ: Քանտիոյ շրջանին մէջ եւս ցոյցեր կատարուեցան: Ցուցարարները մեծ մասամբ կը բաղկանան համայնավարներէ եւ Փանկալոսի կողմնակիցներէն: Սիտէայի մէջ անծանօթներ այրած են հարկահաւաքին տունը: Ցուցարարները կը պահանջեն Կրետէի ընդհանուր կառավարիչին եւ Քանտիոյ տուրքի պաշտօնեային պաշտօնանկութիւնը:

Գերման դահլիճին տագնապը

Կրթական ծրագրի խնդրին առթիւ տարակարծութիւն կը տիրէ գերման դահլիճին մէջ: Նախագահ Հինտէնպուրկի միջամտութեան հակառակ տագնապը կը շարունակուի: Եթէ Ռայխսթակի խմբակցութիւնները չկարենան լուծում մը գտնել, Խորհրդարանը պիտի լուծուի ժամանակէն առաջ եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին Մայիսի սկիզբը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԼՈՆՏՈՆԷՆ հեռագիր մը կը հաստատէ թէ Մուսթաֆա Քէմալ ծանր հիւանդ է:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախարարական տագնապը դեռ չէ լուծուած: Սքուփշթինայի նախագահին յանձնարարութեամբ, Թագաւորը հրաժարեալ վարչապետ Վէլգա Վուքիչեվիչի յանձնեց դարձեալ նոր դահլիճին կազմութիւնը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Փարիզ, Իսի-լէ-Մուլինօ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 164 Ave. de Verdun. կը խօսի՝ Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

Ալֆորվիլ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Երիտասարդաց ակումբին մէջ, 138 Rue Etienne Dolet:

Լիոն.— Այս Շաբաթ գիշեր՝ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը 8.30ին. երգ, արտասանութիւն եւայլն. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Վալանս.— Այս Շաբաթ երեկոյ՝ ժամը 8.30ին, Սինէմա Սէնլու: Երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԱՐՕ ԱՐՈՅԵԱՆ:

Մարսէյլ.— Այս Ուրբաթ երեկոյ Սալոն Մարսիլիա, 1 Rue Arsénal, ժամը 8.30ին, երգ. արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

Կարտան.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ. երգ, արտասանութիւն. կը խօսին Ընկերներ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ և Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Պոլէն.— Այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաղաքապետարանի սրահին մէջ. երգ, արտասութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

Ս. Էթիէն.— Այս Կիրակի առաւօտ՝ ժամը 9.30ին, սրճարանի վերնայարկը. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Սէն-Շամոն.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. նուագ. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Պէլֆոր.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Քաղէքն Օֆժոնի մէջ: Երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ: Կը հրաւիրուին Հէրիքուրի, Մոնպէլիարի և Պէլֆորի հայրենակիցները:

Տէսին.— 25 Փետր. Շաբաթ երեկոյ ընկերական ընդհ. ժողով. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ստիպողական է, կը զեկուցանէ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Տէսին.— 26 Փետր. Կիրակի առաւօտ՝ հրապարակային բանախօսութիւն կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Փօն-տը-Շէրիւի.— 26 Փետր. Կիրակի կէսօրէ վերջ. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Փուզէն-Փրիվա.— Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին. կը խօսի՝ Ընկ. ԱՐՕ ԱՐՈՅԵԱՆ:

Փօն տ'Օպնա.— Այս Կիրակի երեկոյ. երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱՐՈՅԵԱՆ:

Պորտօ.— Այս Կիրակի. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ:

Սըկրէ, Ֆիւմէլ, Քասթէլ, Տէքազվիլ.— Այս Կիրակի (տեղական ուժերով):

Վիէն (Իզէռ).— 26 Փետր. Կիրակի կէսօրէ վերջ. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱՐՈՅԵԱՆ:

Լանսէյ.— Այս Կիրակի Օրուան տօնի առթիւ ընկերահամակրական հաւաքոյթ, օրուան նիւթի շուրջ, կը դասախօսէ՝ Ընկ. Ե. ԹԻՐՋԵԱՆ:

Նիս, Քան, Կրաս, Փուժէ.— Այս Կիրակի: (Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ):

Մարթիկ.— Այս Կիրակի, ընկերական ընդհ. ժողով:

Պուա Քոլոնպի «Եռագոյն» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ - "ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18,,

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԳԻՆԸ 5 ՖՐԱՆՔ

ԺՈՒԱՆՎԻԼԻ Հ. Մ. Ը. Հ.Ի ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ՎԷՆՍԷՆ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՈՒ ԱՆԴԻՄԱԿ

Այս շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առտուան 5.30, (Salle Municipale des Fêtes de Vincennes, 27 Rue des Loutières:

Հայկական ու կովկասեան պարեր, կինտօի եւ Թառիստ Աբգարի ընկերակցութեամբ, ռուս պարուհի ու երգչուհի, ներկայացում, երգ, եւ զանազան անակնկալներ, բարեկենդանի խաղեր:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Tramways, de la Porte de Vincennes, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, իջնել Place de Prévoyance, Vincennes. 5 վայրկեան մէթրօ Vincennesէն:

ՄՈՒՏՔ 7 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ԱՌԹԻՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այս Ուրբաթ ժամը 8.45ին, Sociétés Savantesի մէջ

կը ներկայացուի՝

ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ — ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Արուարձաններէն եկող հասարակութեան դիւրութիւն ընծայելու համար ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆԻ ներկայացումը կը կրկնուի 19 փետր. կիրակի ցերեկ Պուա Քոլոնպի Թաղապետական Թատրոնին մէջ:

Նախապէս տոմսերը կը ծախուին ժամագործ Գառնիկ Յովհաննէսեանի քով, 2 Victor Hugo, Bois-Colombes:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն, վաղը Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Պ. Մկրտիչ Պարսամեան պիտի խօսի Արտ. Յարութիւնեանի մասին: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Յաղթ գիւղէն Շահնազար Արմաղանեան որ 1919ին կը գտնուէր Ադնէ Հալէ: Իմացնել՝ Սարգիս Արմաղանեանի, Les Villas Caroline, Impasse Lourent Bondrette St. Louis, Marseille.

— Կաղզուանի Քէրս գիւղացի Արամ Ամիրեան 1918ին Հայաստանէն արտասահման մեկնած է եւ կը կարծուի որ այժմ Ֆրանսա կը գտնուի: Գրել՝ Dikran Mikitarian, 3 Rue de Bellevue, Issy les Moulineaux, (Seine):

— Խարբերդի Վերթէթիլ գիւղացի Համբարձում Պօզուքեան, հօր անունը Միքայէլ, կը փնտռէ հօրեղբօր որդիները Կարապետ եւ Յովհաննէս Պօզուքեան. (Տէր Յովհաննէս քահանայի զաւակները), որոնք քսան տարիէ ի վեր Ամերիկա կամ Գանատա կը գտնուին: Կը խնդրուի Խարբերդի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւններէն, կամ անձնապէս ճանչցողներէն տեղեկացնել՝ Hampartzoum Bozoukianի, Distillerie de la Croix-Rouge, Grenoble (Isère), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ Թերթերէն արտատպել:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

16 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 572 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԵՑԷ՛Ք

Շահեկան թղթակցութիւն մը կը հրատարակենք այսօր, Միլանէն, համանուն Ուսանողական Միութեան մասին:

Տարիներ առաջ, Զուիցերիան էր ուսանողական ոստանը, ջերմ վառարան մը, ուր սերունդ կը պատրաստուէր հայրենիքին համար: Ժընեւն ու Լօզանը լուսաւոր հետքեր ձգեցին մեր երիտասարդութեան ճամբուն վրայ:

Այդ օրերուն, Փարիզն ալ ունէր իր առանձին տեղը:

Կարելի է ըսել թէ՝ երկու սահմանակից երկիրները միեւնոյն մագնիսական ուժով կը քաշէին լոյսի կարօտ երիտասարդութիւնը: Եւ, իբրեւ արեւմտեան արտադրութիւն, այսօրուան հասուն և հանրային կեանքի նուիրուած սերունդին մէջ, շատեր, կան որ այդ բախտաւոր օրերէն կը սկսին իրենց «ծննդոցը»:

Պատերազմը վերի վայր շրջեց այս իրականութիւնն ալ:

Այս օրուան Զուիցերիան չունի նախկին հրապոյրը, մասնաւորապէս հայ երիտասարդութեան համար, գլխաւորաբար դրամական սակին հետեւանքով: Հինգ, յաճախ տասն անգամ աւելի սուղ քան Փարիզը, Ժընեւը այլ եւս բախտաւորներուն միայն կը ժպտի. մանաւանդ որ, երթեւեկն ալ կապուած է զանազան դժուարութեանց հետ:

Զինադադարի առաջին տարիներուն, երբ գերման մարքն ու աւստրիական կուրոնը թաւալգլոր ինկան, հայ ուսանողները սկսան ուղղուիլ դէպի Գերմանիա եւ Աւստրիա: 1921ին եւ աւելի վերջը, արդէն բազմութիւն մը համախմբուած էր Վիեննա եւ բաւական լաւ կ'ապրէր, շնորհիւ սակին: Այն ատիճան որ, քանի մը Ուսանողական Միութիւններ կազմուեցան:

Երբ Աւստրիա նոր դրամ հաստատեց (1925 Յունիս 30), ուսանողները սկսան փախչիլ, անհարեկ՝ տիրող սղութենէն: Եւ այսօր մատի վրայ կը համրուին մնացողները: Նոյնը եւ Գերմանիոյ մէջ:

Եւ իբրեւ հետեւանք, նորէն ուսանողական կեդրոն մնաց Փարիզը (կամ առ հասարակ Ֆրանսան): Իսկ 1923էն ի վեր ունինք երկրորդ կեդրոն մը, Փրական (Չեխաստան), ուր մինչեւ հիմա բաւական թիւով երիտասարդներ բարձրագոյն կրթութիւն կը ստանան:

Այս դէպքերուն բերումով եւ միջանկեալ, ուսանողներ սկսան տեղաւորուիլ նաեւ Իտալիա, ուր բաղդատաբար աժան էր ապրուստը: 1921ին, արդէն կոկիկ թիւ մը կը ներկայացնէին անոնք, Փատովայի, Հռոմի, Միլանի, Թորինոյի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Այս շարժումին կը նպաստէր Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը, որուն շրջանաւարտները ընդհանրապէս իրենց ուսումը կը լրացնեն իտալական համալսարաններու մէջ:

Շատեր արդէն լրացուցած են իրենց շրջանը, բայց նորէն համրանք մը կը մնայ: Եւ, ինչպէս կը հաղորդէ մեր աշխատակիցը, միայն Միլանի Ուս. Միութիւնը ունի 17 անդամ, առանց հաշուելու դուրս մնացած հինգը:

Թղթակցութենէն պիտի տեղեկանաք թէ ինչո՛վ կը զբաղին անոնք, իբրեւ ուսանող եւ իբրեւ հանրային ազդակ:

Բայց կարեւոր բաց մը երեւան կը հանէ մեր թղթակիցը:

— «Պատերազմէն առաջ այնքան ուսանող չունէինք: Արդ, աշխարհի չորս կողմերը ցրուած ուսանողներս իրարմէ բոլորովին լուր չունինք. անհաղորդ մնացած ենք եւ կը վախնամ որ երբ վաղը միեւնոյն սեղանին շուրջը գտնուինք, իրարու լեզու չհասկնանք եւ բաբելոն դառնայ»:

Ո՜րքան ճիշդ: Թողունք Ամերիկան, որու մասին չուզեցինք խօսիլ. «Բայց Փարիզի, Միլանի, Փրակայի, Վիեննայի, ուսանողներս ալ իրարու հետ խօսած չունինք»:

Եւ Միլանը, առանց նախաձեռնարկ ըլլալու, ամէն տրամադրութիւն կը ցուցնէ դիւրացնելու այդ գործը,— ընդհանուր կապ մը հաստատելու խնդիրը:

Ո՞վ պիտի կախէ բոժոժը — եթէ ներելի է այս ռամիկ ոճը գործածել:

Գիտենք որ քանի մը անգամ փորձեր կատարուած եւ ձախողած են: 1925ին, Փրակայի Ուս. Միութիւնը նախաձեռնարկ եղաւ համագումար մը կազմելու, բայց կէս ճամբան մնաց:

Մեր գործը չէ ճշդել պատասխանատուութիւնները: Բայց գիտենք որ ամէնէն անփոյթը գտնուեցաւ Փարիզի Ուսանող. Միութիւնը: Եւ մինչեւ այսօր ալ, կը մնայ ամէնէն տժգոյն Միութիւնը, հակառակ իր վայելած դիւրութիւններուն:

Կը թուի թէ Փարիզը ինչպէս շատ մը բաներ, մեր ուսանողներուն երիտասարդական ջիղերն ալ հ սլեցուցած կամ թմրեցուցած է, եւ անոնք ուժեղ բազուկի մը պէտք ունին, սթափելու համար:

Այլապէս, հրաւէրը Փրակայէն կամ Միլանէն չպիտի գար: Դիտելի է որ, այս վերջին երկու Միութիւնները հանրային տեսակէտէն ալ աւելի կենդանութիւն կը ցուցնեն:

Արդեօք մէկ-երկու թղթակցութիւններ եւ յօդուածներ բաւակա՞ն են, Փարիզը արթնցնելու համար...

Կը բաւէ՞ յիշեցնել, բացատրել, դրդել, որպէսզի շարժին, և միայն Ապրիլ 11ի տարեդարձի հանդէսով չսահմանափակուին, իբրեւ հանրային ազդակ:

Համախմբուեցէ՛ք, տղաք, նախ դուք ձեր մէջ, եւ յետոյ ամէնքդ միասին: Եւ այն ատեն պիտի տեսնէք որ խնկապէս երեսի վրայ մնացած գործեր կան, բոլորիդ համար: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՄՌՆՉԵՆ ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Պոլսոյ «Վագըթ» կը գրէ (8 փետր.).

—«Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, ժամանակէ մը ի վեր Պոլսոյ Յոյներուն միջեւ զանազան ձեւերու տակ դրամ կը հաւաքուի, որուն սիրով կը մասնակցին հարուստ եւ աղքատ: Այս դրամը մասնաւոր կերպով կը հաւաքուի եւ երբ հարցուի թէ ինչո՞ւ կը հաւաքուի, պատասխան կը տրուի թէ բարեգործական ձեռնարկներու համար է: Բայց երբ քննուի, կը տեսնուի որ այս բարիքի պրոպագանդի ետին քահանաներ, մետրապոլիտներ, վերջապէս յունական Պատրիարքարանը կայ: Այս բարենպատակ գործերը ի՞նչ են. Պատրիարքարանը այս դրամները ի՞նչ կ'ընէ:

Լսուածին նայելով, բարեգործական նպատակաւ հաւաքուած դրամները ամբողջութեամբ Թուրք սահմանէն դուրս, Յունաստան կը ղրկուին եւ այդ գումարներով է որ Յունաստան կը վճարէ վերջերս Ֆրանսայի ապսպրած օդանաւերուն փոխարժէքը: Թուրքիոյ մէջ գտնուող Յոյներն ալ այս դրամին որո՛ւ տրուիլը գիտնալով հանդերձ, կը վճարեն: Դարձեալ կայ պարզեւաւոր բաժնեթուղթ մը, որուն հասոյթը հեյլէն օդանաւերու յատկացուած է: Այդ բաժնեթուղթը Պոլսոյ մէջ ալ կը ծախուի եւ Յոյները ձեռքէ ձեռք կը խլեն: Թուրքիոյ մէջ հելլէն բանակին, հելլէն նաւատորմին, հելլէն օդանաւին համար դրամ հաւաքելու թշնամութեան տակաւին թոյլատու պիտի գտնուի՞նք:»

ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ

Գրած էինք թէ Մակեդոնիոյ փոխ-կուսակալը մերժած է արտօնել Սելանիկի Թաղ. խորհուրդի ընտրութիւնը: Փոխկուսակալը յայտնած է որ, անկարելի է յունահայ գաղութը ճանչնալ իբրեւ ուրոյն համայնք:

Բայց, աւելցուցած է, կրնաք առաւելագոյն 150 հոգիի մասնակցութեամբ կատարել Էֆորիայի ընտրութիւնը, առանց սակայն անոր վաւերացումը պահանջելու կառավարութենէն»:

Այս պատասխանին վրայ, խորհրդակցութիւն մը կատարելով, որոշուած է Թաղ. խորհուրդի ընտրութիւնը կատարել հետեւեալ ձեւով.—

Գաղութը կը բաժնուի հայրենակցական շրջանակներու: Կեդր. վարչութիւնը կը դիմէ գոյութիւն ունեցող հայրենակց. միութեանց, հրահանգելով անոնց, իրենց անդամներու թիւին համեմատութեամբ նշանակել ներկայացուցիչներ:

Իսկ այն շրջանները, որոնք կազմակերպուած միութիւններ չունին, կը նշանակեն երկ-երկու հոգի, որոնք դիմելով իրենց համաքաղաքացիներուն, անոնց հաւանութիւնը կ'առնեն:

Եւ այս բոլոր ներկայացուցիչները, որոշեալ օր մը, կը կատարեն Թաղ. խորհուրդի քուէարկութիւնը:

Շրջանները բաժնուեցան հետեւեալ ձեւով.— Մարաշի, Աստափազարի, Եոզղատ — Սունկուրլու—Պօղազլեանի եւ Աֆիոն Գարահիսարի հայրենակց. միութիւնները, Էտիրնէ, Ռոտոսթօ—Մալկարա, Տարտանէլ—Կէլիպօլու, Իզմիր, Կ. Պոլիս, Կիլիկիա (բացի Մարաշէն), Բէօյթահիա—Էսկիշէհիր, Պրուսա — Պիլէճիկ, Նիկոմիդիա (բացի Աստափազարէն), Բէմախ—Էրզրում—Երզնկա, Սեբաստիա, Մուշ Սելանիկի տեղացիները, եւլն.:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Շփոթ կացութիւն Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Գիւղացի-Ազգայնական կուսակցութեան կողմէ Քրայէվօյի մէջ գումարուած հրապարակային ժողովի մը մէջ կուսակցութեան Նախագահը Մանիու, յարձակողական ճառ մը խօսեցաւ Թիթուլէսքուի արտաքին քաղաքականութեան դէմ, զոր «ուղղութենէ զուրկ» որակեց: Ներկայ էին 10,000 գիւղացիներ, որոնք ծափահարեցին Մանիուի ճառը:

Միեւնոյն ժամուն Ազատական կուսակցութիւնը միթինկ գումարեց Եաշի մէջ, ուր Ներքին Նախարար Տուքա յայտարարեց թէ Ազատականները պէտք է իշխանութեան գլուխ մնան, քանի որ Ֆէրտինանտ թագաւորը անվստահութիւն կը յայտնէր Գիւղացիական կուսակցութեան: Տուքա խոստացաւ տուրքերը բարեկարգել եւ աւելցուց թէ արտաքին փոխառութիւն մը ապահովուած է արդէն: Ազատականնե՛րը ընդունեցին բանաձեւ մը, որուն համաձայն «Գիւղացի կուսակցութիւնը վտանգաւոր է Ռումանիոյ՝ թէ ներքին եւ թէ արտաքին շահերու տեսակէտէ»:

Միւս կողմէ անկարգութիւններ տեղի ունեցան Ռումանիոյ Խորհրդարանին մէջ, որուն հետեւանքով Գիւղացի կուսակցութեան երեսփոխանները սրահէն մեկնեցան:

Անցած շաբաթ տեղի ունեցած ընդհարումներու հետեւանքով, կարգապահական յանձնաժողովը որոշած էր 30 նիստի համար խորհրդարանէն հեռացնել երեսփոխան Վոյվոտը եւ ուրիշ երեսփոխաններ:

Այս որոշումին դէմ բողոքելու համար, Գիւղացի կուսակցութեան անդամները յարձակեցան քուէտուփին վրայ, զոր խորտակեցին: Քուէթուղթերը սրահին մէջ տարածուեցան: Յետոյ երեսփոխանները բեմին վրայ յարձակելով ջարդ ու փշուր ըրին:

Գիւղացի կուսակցութեան Նախագահի հրամանին վրայ, բոլոր Գիւղացի երեսփոխանները սրահէն մեկնեցան եւ յայտարարեցին թէ այն ատեն միայն ներս կուգան, երբ ընդունուին իրենց վտարուած ընկերները:

Թիթուլէսքուի տեսակցութիւնները

Ռումանիոյ արտաքին Նախարար Թիթուլէսքու երէկ մեկնեցաւ Սան-Րէմօ, ուր պիտի տեսակցի Գերմանիոյ արտաքին Նախարար Շթրէզէմանի հետ: Թիթուլէսքու արդէն տեսակցեցաւ Մուսոլինիի եւ Պրիանի հետ. մօտ օրէն պիտի տեսնուի նաեւ Անգլիոյ արտաքին Նախարար Չէմպըլէյնի հետ: Թիթուլէսքուի այս դիւանագիտական առաքելութեան նպատակն է, ինչպէս ինք կ'ըսէ, Ռումանիան շահագրգռող տնտեսական եւ ելմտական հարցերու լուծման համար լաւ մթնոլորտ մը ստեղծել, եւ դիւրացնել անհրաժեշտ մերձեցում մը՝ մէկ կողմէ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ, միւս կողմէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ, Մեծ պետութեանց եւ Փոքր Համաձայնութեան յարաբերութիւնները աւելի սերտ դարձնելու համար, որպէսզի պահպանուի եւրոպական գոյավիճակը, հաստատուած դաշնագիրներով եւ երաշխաւորուած Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով և Լոքառնոյի համաձայնութիւններով:

Լորտ Օքսֆորտ եւ Ասքուիթ մեռած

Լորտ Օքսֆորտ եւ Ասքուիթ, որուն մահամերձ ըլլալը գրած էինք, երէկ առաւօտ ժամը 6.50ին մեռաւ Սըթթըն Քըրթնիի մէջ: Նախկին վարչապետին հոգեվարքը սկսաւ Երեքշաբթի առաւօտ: Վայրկեանէ վայրկեան հիւանդը ուժաթափ կ'ըլլար: Ամբողջ ընտանիքը, մասնաւորապէս կինը, չորս աղջիկներն ու երկու տղաքը անոր սնարին վրայ կը հսկէին, հետզհետէ հաշտուելով այն գաղափարին հետ թէ մահը անխուսափելի է: Տիկ. Ասքուիթ 60 ժամ անքուն անցուց:

Հավանայի Համաժողովը

Համամերիկեան Համաժողովը, որ քանի մը շաբաթներէ ի վեր կը շարունակուի, դեռ չյաջողեցաւ վերջացնել օրակարգի հարցերը: Վերջին լուրերուն նայելով, ամէնէն ազդեցիկ պատուիրակներէն մէկ քանին բացէ ի բաց յայտարարած են առջի օրուան ժողովին մէջ թէ համաժողովը ի վիճակի չէ լուծելու իր առջեւ դրուած կարգ մը խնդիրներ, ուստի եւ անիմաստ է եւ ապարդիւն շարունակել այդ հարցերու շուրջ վիճաբանութիւնը: Բոլոր պատուիրակները, բացի երկուքէն, պաշտպանած են այն տեսակէտը թէ համաժողովը պէտք է փակել նախապէս որոշուած թուականին, այն է Փետրուար 20ին, թէեւ միջազգային օրէնքի յանձնաժողովը դեռ չէ լուծած իր օրակարգի հարցերուն կէսն իսկ:

Միացեալ Նահանգներու գլխաւոր պատուիրակ Չարլս Հիւզ Հավանայէն պիտի մեկնի Փետրուար 22ին:

Պոլշեւիկները եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Խորհրդային կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարութեան ուղղուած գրութիւնով մը կը յայտնէ թէ կը մերժէ ներկայացուցիչ ղրկել տնտեսական խորհրդակցական յանձնաժողովին, որուն ստեղծումը որոշուած էր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱԼԱՏՆԵՐԸ ԵՒ Մ. ՔԷՄԱԼ

Պոլսոյ պալատները շքեղ դամբարաններ են: Անոնց մտնողները, ըլլան փատիշահ, փէյղամպէր, փաշա կամ փաթրիք՝ շատ չեն կրնար ապրիլ: Գուցէ այդ պալատներուն մէջ մահաբեր փէրի մը կայ որ փատիշահին կամ փաշային հոգին կը քաղէ:

Պատմական ջախջախիչ փաստեր շատ կան: Անոնց յիշատակութեան հոգը կը յանձնեմ իմ երբեմնի ուսուցիչ՝ Մարկոս Նաթանեանին: Ես միայն նոր փաստ մը մէջտեղ կը բերեմ, որ կրնայ ատաղձ ծառայել՝ ապագայ հայ անտունի պատմագրին՝ հիւղակ մը շինուելու համար:

Ամիսներ առաջ, թերթերէն իմացանք թէ Մ. Քէմալ Պոլիս, Տոլմա Պաղչէի պալատը մտած է...

Ու անկէ ի վեր ամիսը անգամ մը հեռագիր.

«Մուսթաֆա Քէմալ անհանգիստ է»,

«Բժիշկները խստիւ արգիլեցին կազիին՝ ծխախոտ ու օղի քաշել»,

«Կազին անդարմանելի հիւանդութենէ մը բռնուած է»,

«Կազիին վիճակը յուսահատական ըլլալով, իր յաջորդը այժմէն որոշուած է»:

«Կազի փաշան ինկաւ... գետին» :

Պոլսոյ պալատները ի՛նչ փատիշահներու գլուխներ կերած են. մտիկ կ'ընե՞ն փաշայի...

Գուցէ ուսուցիչս Մարկոս Նաթանեան առարկէ թէ՝ Չըրաղանի պալատը մարդու գլուխ չկերաւ . . .

— Այո՛, չկերաւ, բայց ան ալ իր գլուխը կերաւ: Իր մէջ մտան հարիւրաւորներ՝ Օսմ. երեսփոխան անուան տակ: Չըրաղանին ուժը չհասաւ այդքան մարդիկ մէկէն ուտելու համար: Շատ աշխատեցաւ բայց ամբողջովին չյաջողեցաւ, եւ բարկութենէն, օր մըն ալ, իր գլուխը կերաւ ու... մոխրացաւ: ԸՆԿԵՐ Վ.ԱՋՐԻԿ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յունուարի վերջերը Հայաստանի Շարժանկարի բաժնետէրերուն ընդհ. ժողովին տուած տեղեկութեանց համաձայն, վերջին տարուան ընթացքին պատրաստուած են 5 նկարներ, «Զարէ», «Շոր եւ Շորշոր», «Չար Ոգի», «Խաս-փուշ», «Ղուլ»: Նկարուած են նաեւ շարք մը տեսարաններ,—Զօրագետը, զանազան հանդէսներ: Վարչութիւնը իրեն ներկայացուած 15 սէնարիօներէն ընդունած է միայն 5ը:

Հայ շարժանկարի շէնքը կիսկատար կը մնայ: Հայ Շարժանկարին ամէնէն մեծ ժապաւէնները արժած են 35,000 ռուբլի, մէկ մեդրը 67 կոպեկ:

Այս տարի Երեւանի սինէմաներուն մէջ ներկայացուած են 147 նկարներ, որոնց 109ը հասած են արտասահմանէն, 38ը խորհրդային արտադրութիւն: Ցուցադրուած նկարներէն 89ը չեն գոցած իրենց ծախքը եւ Հայ Շարժանկարի ընկերութիւնը վնասուած է: Վերջին տարուան ընթացքին ընկերութեան շահն է 40,059 ռուբլի:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Էքսէլսիոր իր երէկուան թիւով կը հրատարակէ երկու պատկերներ Մարսիլիոյ նոր եկեղեցիին հիմնարկէքի արարողութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Կիրակի օր 12 Փետրուար: Կ'ըսէ թէ շնորհիւ Պ. Խորասանճեանի, Մարսիլիոյ հայ գաղութը շուտով պիտի ունենայ սիրուն եկեղեցի մը, որ ճշգրիտ վերարտադրութիւնը պիտի ըլլայ Էջմիածնի կաթողիկէին, զուտ հայկական հին ոճով (855): Յատակագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Պ. Արամ Թահթաճեան:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ազգային Միութեան դահլիճի ելմտական քաղաքականութեան շուրջ յարուցուած հարցապնդումներուն առթիւ Ֆրանսական Խորհրդարանը ամբողջ շաբաթ մը հանդիսավայր եղաւ ճարտասանական հեղեղներու եւ դահլիճը վերջի վերջոյ Փետրուար 10ին վստահութեան քուէ ստացաւ 130ի դէմ 370 ձայնով։ Մեծամասնութիւն մը, որուն նմանը տակաւին ունեցած չէր իր գոյութեան օրէն ի վեր։

Այս յաղթանակը կատարեալ վարձատրութիւն մըն էր Փուանքարէի անհատական ջանքերուն եւ Միութեան դահլիճի անշահախնդիր եւ անձնուէր գործակցութեան։ Փուանքարէ թողուց որ իր հակառակորդներն ու կողմնակիցները ամէնքն ալ իրենց ուզածին պէս քննադատեն կամ գնահատեն դահլիճին ելմտական քաղաքականութիւնը և ամէնէն վերջը ինք խօսեցաւ ուժեղ ճառ մը, որ տեւեց գրեթէ երկու օր։ Ելմտական աշխարհը, ինչպէս Ֆրանսայի, նոյնպէս եւ արտասահմանի մէջ մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասէր այդ ճառին եւ ապահովաբար ոչ ոք յուսախաբ եղաւ։ Աջակողմեան եւ չափաւոր տարրերը միաձայն են անվերապահօրէն շռայլելու իրենց գովեստները։ Միայն համայնավարներն ու ընկերվարականներու մէկ մասը դժգոհ են դահլիճի ելմտական քաղաքականութենէն եւ կը խորհին թէ տուրքերու բաշխումը արդարօրէն տեղի ունեցած չէ եւ թէ քաղքենի ու հարուստ դասակարգը համեմատաբար չիվճարեր այնչափ որչափ աշխատաւոր ժողովուրդը։

Փուանքարէի ճառը գլուխ գործոց մըն է ինչպէս ելմտական, նոյնպէս եւ ճարտասանական հայեցակէտներով։ Ան բացորոշ եւ կատարեալ կերպով ամփոփեց Ազգային Միութեան դահլիճի ելմտական գործունէութիւնը։ Վեր հանեց տասնըութը ամսուան մէջ կատարուած յառաջդիմութիւնները, հանգրուան առ հանգրուան եւ արդարացուց ձեռք առնուած միջոցները, որոնք յանգեցան այսօրուան փայլուն վիճակին։

Շատ նորութիւններ չկային անշուշտ ատէն անոնց համար, որոնք օրը օրին հետեւած են ելմտական անցուդարձերուն. «Յառաջ»ի էջերուն մէջ յաճախ առիթ ունեցած ենք խօսելու այդ մասին։ Վարչապետի յիշած թիւերը արդէն ծանօթ էին, ինչպէս նաեւ մէջ բերուած թեր ու դէմ կարծիքները եւ սակայն անօգուտ չէ թերեւս անգամ մըն ալ վերյիշել գլխաւոր անցքերը 1926ի Յուլիսէն աստին։

Անգլիականի գինը 248 ֆրանքէն ինկած է 124ի եւ ինչպէս Փուանքարէ շեշտեց մասնաւոր ուժգնութեամբ, պիտի իջնէր շատ աւելի վար, եթէ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական հայեցակէտներով անբաղձալի չըլլար այդչափ վերարժեւորումը։ Պանք տը Ֆրանսի փոխատուութիւնները պետութեան 38ուկէս միլիառէն իջած են 23 միլիառի. այսօր ուրեմն պետական գանձը կրնայ տակաւին 8 միլիառ ստանալ Պանք տը Ֆրանսէն, որովհետեւ օրինական չափ որոշուած է 31 միլիառ, մինչդեռ 1926 Յուլիս 24ին միայն մէկ միլիոն ֆրանք ունէր իր տրամադրութեան տակ. գումար մը որ գանձի կէս օրուան ծախքերուն իսկ չէր բաւեր։

Շնորհիւ ստեղծուած վստահութեան, արտասահման գաղթած գումարները վերադարձան երկիր եւ ֆրանսական հրապարակը ողողուեցաւ տրամադրելի դրամագլուխով։ Հետեւանքն եղաւ զեղչի սակին 7ուկէսէն 3ուկէսի իջնալը. ամէն առեւտրական կը զգայ թէ որչափ գնահատելի առաւելութիւն է այս։ Այսօր ոչ մի դրամատուն կրնայ աւելի նպաստաւոր սակով զեղչել վաճառականական թուղթերը։

Այս վստահութիւնն էր որ կարելի ըրաւ երեքուն պարտքերու ամրապնդումը (consolidation), ինչպէս նաեւ մէկ, երեք եւ վեց ամսուան պայմանաժամով հրապարակ հանուած Bons de Défenseներու ջնջումը։ Պայմանաժամերու երկարաձգմամբ կարելի եղաւ ամսական 7ուկէս միլիառէն 3ուկէս միլիառի իջեցնել պայմանաժամը լրացած այդ Bonերու ամսական գումարը։

Զեղչի սակի անկումը ազդեց բնականաբար տոկոսի սակին վրայ եւ 1928ին Գանձը մօտ երկու միլիառի խնայողութիւն մը պիտի ունենայ 1927ի պիւտճէէն, վճարելի տոկոսներու հաշուէն։

Ներքին պարտքի գումարը պակսած է մէկ միլիառէն աւելի գումարով մը, իսկ արտաքին պարտքը զգալապէս նուազած, անգլիական Դրամատան եղած կանխավճարով։ Արտաքին պարտքերու նուազման ակներեւ մէկ հետեւանքն է անոնց վճարուած տոկոսներու նուազումը, որ ֆրանքի արդի սակով ահագին տարբերութիւն մը յառաջ կը բերէ։

Պետական արժեթուղթերը 40էն 50 առ հարիւր բարձրացած են մէկուկէս տարուան մէջ եւ բազմաթիւ միլիառներու կը հասնին անոնց արժէքները, իբր քաղաքապետական (Ville de Paris եւլն.) եւ պետական փոխառութիւններ (յաւիտենական հասաթուղթ կամ պայմանաժամով փոխառութիւն)։

Փուանքարէ շնորհակալութեամբ յիշեց Banque de Franceի իրեն ըրած աջակցութիւնը եւ գովեց դրամատան վարչութեան ձեռք առած միջոցները. այսօր դրամատան եւ պետական գանձ միասին 30 միլիառ ֆրանքի արժէքով օտար դրամ ունին ի պահ (մօտ մէկ միլիառ երկու հարիւր հազար տոլար)։ Ասոնց վրայ աւելցնելով մետաղի պահեստը, այսօրուան սակով կ'ունենանք 50 միլիառ ֆրանքի արժէքով անգլիական ոսկի եւ տոլար։ Պանք տը Ֆրանս այսօր շրջաբերութեան մէջ ունի մօտ 56 միլիառի դրամատոմս, որոնց հարիւրին 80-85ը ապահովուած է ուրեմն ոսկիով կամ ոսկիի արժէք ունեցող դրամով. բացի Ամերիկեան հսկայ Federal Reserve Bankերէն, աշխարհի և ոչ մէկ դրամատուն այդ համեմատութեամբ երաշխաւորութիւն ունի իր հանած դրամատոմսերու փոխարէն։ Պատերազմէն առաջ իսկ հարիւրին 50 երաշխաւորութիւնը բաւական կը համարուէր։ Ֆրանքն ուրեմն ապահովուած է ոեւէ յարձակման դէմ։

Փուանքարէի ճառին ամենահետաքրքրական մասը ֆրանքի օրինական կայունացման խնդիրն էր, որուն անհամբեր կը սպասէր հանրութիւնը։ Ըսած ենք արդէն թէ շատ մը մեծ ելմտագէտներ, ինչպէս Քայօ, Ժէզ եւայլն, կողմնակից են ֆր.ի այսօրուան սակին վրայ օրինական անմիջական կայունացման. կան ուրիշներ որ աւելի բարձր սակի մը կողմնակից են եւ ուրիշներ ալ որ կը փափաքին ֆրանքի հետզհետէական վերարժեւորման։ Փուանքարէ զգուշացաւ իր բուն կարծիքն յայտնելէ եւ հետեւելիք քաղաքականութիւնը այժմէն յայտարարելէ։ Թերեւս իբր հայրենասէր Ֆրանսայի ներքնապէս կողմնակից է վերարժեւորման, բայց ելմտական այնչափ մեծ դժուարութեանց կապուած է այդ խնդիրը, որ երբեք չպիտի կրնայ համարձակիլ այդպիսի հաւանականութիւն մը աչքի առջեւ ունենալու։ Պետական գանձն ու դրամատունը, ինչպէս ըսինք վերեւ, 50 միլիառի արժէքով օտար դրամներ գնած ու ամբարած են անգլիականը 124ի եւ տոլարը 25 ֆրանքի հաշուով։ Եթէ այսօր տոլարը 25 ֆրանքի փոխարէն 20 ֆր. արժէ, 50 միլիառին վրայ 10 միլիառի տարբերութիւն մը յառաջ կուգայ։ Ո՞վ պիտի տուժէ այդ վնասը։ Ապահովաբար վերջ ի վերջոյ — թերեւս ընտրութիւններէն անմիջապէս վերջը — ֆրանքի այսօրուան արժէքը պիտի ընդունուի իբր օրինական սակ։

Իր ամբողջ ճառին մէջ Փուանքարէ չարտասանեց խօսք մը, որ վիրաւորական կամ մեղադրական ըլլար նախորդ դահլիճներու հասցէին, որոնց անդամներէն շատեր իր անմիջական գործակիցներն են այսօր. ընդհակառակն քանի մը անգամներ շեշտեց թէ այս փայլուն վիճակը Ֆրանսան կը պարտի Երեսփ. Ժողովի իմաստուն եւ համբերատար աշխատակցութեան։ Յիշելով այն ամէն յոռետես ենթադրութիւններն որ իր պաշտօնի գլուխ անցնելու ժամանակ արտայայտուեցան զանազան կողմերէ, Փուանքարէ ըսաւ. «Ամենախելացի մարդիկ իսկ յաճախ սխալական են միւսներուն պէս. մենք պէտք է համեստօրէն զգուշանանք ոեւէ յախուռն գուշակութենէ, ըլլայ յոռետես թէ լաւատես. գոհանանք փաստերով, աւելի խօսինք մեր ըրածին վրայ քան թէ ընելիքներուն վրայ»։

Անկարելի է «Temps»ի ահագին 17 սիւնակները լեցնող այդ ճառը երկու նեղ սիւնակներու մէջ ամփոփել։ Կ'արժէ որ ամէն առեւտրական կարդայ զայն ամբողջութեամբ։

Մ. Տ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՄԻԼԱՆԻ
ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ շաբթու, սրճարանի մը մեկուսի անկիւնը քաշուած, հաճելի եւ շահեկան խօսակցութիւն մը ունեցայ Միլանի Հայ Ուսանողական Միութեան Վարչութեան անդամներէն մէկուն հետ։

Բարեկամս Միլանի ուսանողներու, անոնց Միութեան կազմութեան, կեանքին ու ներկայ տարուան գործունէութեան մասին տուաւ տեղեկութիւններ, որոնք անշուշտ պիտի հետաքրքրեն «Յառաջ»ի ընթերցողները։

Զարմանալի է այս ուսանող երիտասարդներու անհատական կեանքը. գրեթէ ամէնքն ալ պանդուխտ՝ նետուած Միլանի թոհուբոհին մէջ։ Ունին իրենց առանձին սենեակները իտալացի այս կամ այն Padronaին տունը եւ կ'ուտեն խմբովին ճաշարանի մը մէջ՝ մասնաւոր սեղանի մը շուրջ «per gli Armeni» յորջորջուելով Իտալացիներէ։

Շատերը անցած են աքսորի մռայլ ճամբաներէն, զուրկ ընտանեկան յարկէ եւ ընտանիքի բարի սովորութիւններէն։ Ամէն բանի փափաքող եւ ամէն բանէ դժգոհ, ինչպէս ըսած է մեր Զօհրապը, նախանձելի կը գտնեն իրենց Փարիզի ընկերներու վիճակը, որոնք գոնէ տարին անգամ մը, հայ փափկասուն տիկիններու եւ օրիորդներու կողմէ մասնաւոր խնամքի եւ անգին հոգածութեան արժանի ըլլալու բախտը կ'ունենան՝ թէյասեղանի մը շուրջ։ Չեմ ուզեր ըսել թէ հոս կը պակսին ընտանեկան գողտրիկ բոյներ, հայ իգական սեռի թանկարժէք ներկայացուցիչներ։ Բայց, յարգելով օրինակելի բացառութիւններ, ցարդ ամէն ոք քաշուած է իր պատեանին մէջ, եւ շատ քիչ անգամ ուսանողներու անսովոր վիճակը եւ անոնց հոգեբանութիւնը հասկնալ փորձած է։ Միլանի մէջ կը պակսի բացարձակապէս կիներու՝ թողունք միակամ, նոյնիսկ մասնակի գործունէութիւն, մինչ ժամանակէ մը ի վեր ծայր տուած է այրերու խլրտում մը, հաւաքաբար գործելու, աշխատելու ձգտում մը, որուն ապացոյցը կը տեսնենք Մուրատ-Ռափայէլեան Միութեան եւ Կոմիտէի մը կազմութեան մէջ։

Միլանի մէջ առաջին հայ ուսանողները երեւցած են 1924ին, իսկ Միլանի Հայ Ուս. Միութիւնը վերջնապէս կազմուած է երեքուկէս տարի առաջ՝ հոս համախմբուած բաւականաթիւ ուսանողներով։

Այսօր Միութիւնը ունի 17 անդամ որոնցմէ դուրս կը մնան հինգ ուսանողներ, չգիտեմ ի'նչ պատճառներով։ Ուսանողներու մեծամասնութիւնը որոնք կը հետեւին բացի դպրութեանց եւ ընկերային գիտութիւններէ — ցաւալի իրողութիւն մը — ուրիշ այլազան ճիւղերու՝ ինչպէս Բժշկութիւն, Ճարտարագիտութիւն, Քիմիաբանութիւն, Երաժշտութիւն, Նկարչութիւն, Մուրատ-Ռափայէլեան շրջանաւարտներ են։ Աւարտելէ վերջ իրենց երկրորդական ուսումը վերոյիշեալ վարժարանին մէջ, Միլան կուգան համալսարանական կեանքի հետեւելու համար։ Չեն պակսիր ազգային եւ ուրիշ վարժարաններէ ընթացաւարտներ։

Սկիզբները Միութեան գործունէութիւնը եղած է զգալապէս սահմանափակ, հասկնալի պատճառներով։ Սակայն տարուէ տարի թէ նոր անդամներու յաւելումը, թէ հիներու ձեռք բերած փորձառութիւնը՝ կազմակերպչական եւ գործնական գետիններու վրայ եւ թէ այն սէրն ու հաւատը որ գեղեցիկ նպատակներու ինքնանուիրումէն կը ծնին, Միութեան տուած են համերաշխութեան ոգին՝ մէկ երկու մակաբոյծներու դարձի ճամբան բանալով, եւ Միութիւնը դրած են քիչ մը աւելի լայն հողի վրայ։

Երկու տարի առաջ, Միլանի մէջ Ազգային վարչութիւն մը գոյութիւն ունէր եւ չունէր։ Այսինքն անուանապէս փլփլած մարմին մը կար։ Միլանի Հայ Ուսանողական Միութիւնը, միակ կանգուն եւ գործող կազմակերպութիւնը, քանի մը մտերիմներու օժանդակութեամբ, գործեց իր կարելիութեան սահմանին մէջ — Շիրակի աղէտեալներու, Որբերու օգնութիւն, երիտասարդներու կազմակերպութիւն — ընդ առաջ գնաց գաղթային պահանջներու, հրապարակային գնահատութեան արժանանալով։ Այսօր Ազգային մարմին մը գոյութիւն ունենալով, Ուսանողական Միութեան չիյնար անոր վերաբերեալ գործունէութեան նախաձեռնակ և նոյնիսկ ձեռնամուխ ըլլալ։ Այս պատճառով, հետաքրքիր էի իմանալ թէ Ուսանողական Միութիւնը ի'նչ պիտի ընէ այս տարի, ի'նչպէս պիտի արդարացնէ իր գոյութիւնը։

Երիտասարդ խօսակիցս կարճ պատասխան մը տուաւ այս հարցումիս.— Սեղմօրէն ուսանողական գործունէութիւն. այսի՞նքն. եւ խնդրանքիս վրայ բացատրեց.—

— Ուսանողական միութիւն մը ամէն բանէ առաջ ուսանողներու, դեռ ուսանելու կոչուած անհատներու հաւաքականութիւն մըն է. ուստի անհրաժեշտ է որ զարգացման եւ ապագայ ասպարէզի նախապատրաստութեան նոր միջոցներ հայթայթէ իր անդամներուն։ Ինչպէս Փարիզի «Յարդգող» Միութեան Հինգշաբթիները, մենք ալ շաբաթական կ'ունենանք մեր Երկուշաբթիները։ Ուսանողական միութեան բուն անդամներու, համակիրներու, երէցներու, գործաւոր երիտասարդներու բարեկամական մթնոլորտին մէջ ամէն Երկուշաբթի գիշեր տեղի կ'ունենան առաւելապէս ուսանողներու կողմէ զեկուցումներ, ազգային ու օտար մշակութային այլազան նիւթերու շուրջ, տեսակ մը դասախօսութիւններ, թէեւ բառը խոշոր է։ Այս տեսակ հաւաքոյթներու օգտակարութիւնը թէ զեկուցանողներու եւ թէ ունկնդիրներու համար ակներեւ է եւ բացատրութեան պէտք չունի։

Ինչպէս գիտես, անցեալ տարուընէ ի վեր ազգային գրադարան մը կազմելու ձեռնարկած ենք։ Այդ գրադարանը, որուն համար Միութիւնս ամէն տարի իր պիւտճէէն մաս մը կը յատկացնէ՝ միշտ զայն աւելի եւս ճոխացնելու համար, արդէն գրեթէ կազմուած է՝ ունենալով 500ի մօտ գիրքեր, որոնց մեծամասնութիւնը հայերէն։

Մխիթարեան Հայրերը, մեր դիմումին վրայ, սիրայօժար տրամադրեցին վարժարանի սենեակներէն մէկը. ուր տեղի պիտի ունենան մեր հաւաքոյթները եւ ուր պիտի տեղաւորենք մեր գիրքերը, օրաթերթերն ու պարբերաթերթերը, որոնք թէ ուսանողներու եւ թէ գաղութին տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան։

Շա՛տ, գրեթէ 6-8 տարիներէ ի վեր, հեռու հայկական կեդրոնէ մը, իբրեւ բունէն արմատախիլ ճիւղեր, առիթ չունէինք մեր ժամանակակից գրականութեան ածուին մէջ շրջելու։ Սիրելիս, ի'նչ ալ ըսեն մեզի հասակակից նորագոյն գրողներ, անոր գեղարուեստական արժէքներուն մասին, մեր գրականութեան մէջ հայ շունչ մը կայ եւ կ'արժէ մեր գրողները թղթատել եւ անոնց վրայ մտածել։ Կը տեսնես որ մեր Երկուշաբթիները գրադարանի կազմութեան հետեւանքն են։

Վերջինս նիւթ կուտայ ուսումնասիրութեան, քանի որ — օրինակի համար — առանց Զօհրապ կարդալու կարելի չէ անոր մասին խօսիլ, իսկ մեր հաւաքոյթները առիթ կուտան զանոնք հրապարակելու։ Այսպէսով կը վարժուինք ուսումնասիրելու սիստեմատիկ աշխատութեան, կը վարժուինք քննադատել եւ գնահատել, կշռել ու չափել, կը վարժուինք հրապարակաւ արտայայտուելու, խօսելու։ Ո՛վ գիտէ, տարւոյն վերջը, եթէ եղած զեկուցումները արժէք մը ներկայացնեն, գուցէ տետրակի մը մէջ հաւաքենք եւ հրատարակենք։ Ահաւասիկ զուտ ուսանողական գործունէութիւն մը։

Չեմ ուզեր խօսիլ ազգային հին՝ մանաւանդ նոր եւ նորագոյն տօներու եւ թուականներու նուիրուած հանդէսներու մասին, զորս Միութիւնս ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ մտադիր է սարքել, գուցէ անակնկալ մըն ալ ընելով։

Գործունէութեան ուրիշ ասպարէզ մը որ որքան նոր մեզ համար՝ նոյնքան եւ կարեւոր է, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ այսօր պատկառելի թիւով ուսանողութիւն մը ունինք։ Զարգացած երկիրներու հետ մեր իրական եւ աւելի սերտ շփումը, որ մեր գաղթական կեանքի հետեւանքը եղաւ, նպաստեց բարձրացնելու ուսանող երիտասարդներու թիւը։ Ընդունէ որ պատերազմէն առաջ այսքան ուսանողութիւն չունէինք։ Արդ, աշխարհի չորս կողմերը ցրուած ուսանողներս, որ մեր իրականութեան վաղուան մտաւորական ընտրանին ըլլալ կը նկրտինք,— գոնէ այս պէտք է ըլլայ հայ ուսանողի մը առաքելութիւնը— իրարմէ բոլորովին լուր չունինք, անհաղորդ մնացած ենք եւ կը վախնամ՝ որ վաղը երբ միեւնոյն սեղանի մը շուրջը գտնուինք՝ իրարու լեզու չհասկնանք եւ Բաբելոն դառնայ։

Չխօսինք Ամերիկայի մեր ընկերներու մասին, որոնց ձայնը մեզի՝ Եւրոպացիներուս չհասած՝ Ատլանտեանի ալիքներուն մէջ կը կորսուի։ Բայց Փարիզի, Միլանի, Փրակայի, Վիէննայի ուսանողներս ալ իրարու հետ խօսած չունինք։ Իւրաքանչիւր խմբակ, որ օտար եւ տարբեր հողի վրայ կ'ուսանի՝ ազգին բան մը տալու համար, ենթակայ է տարբեր եւ ներհակ միջավայրի ազդեցութիւններուն, տարբեր քաղաքակրթութեան։ Արդե՞օք անհրաժեշտ չէ ուսանողական շրջանէն իսկ կապ մը ստեղծել, հասարակաց լեզու մը գտնել, հասարակաց ժամադրավայր մը ընտրել, ուր կարելի ըլլայ իրար լսել, իրար հասկնալ, ճանչնալ։ Յաւակնութիւնը չունինք ծրագիրներ եւ առաջարկներ ներկայացնելու. հարցը ժամանակի եւ քննութեան կը կարօտի։

Այս տարի մեր միութիւնը բոլոր Ուսանողական Միութիւն-
ներուն պիտի ղրկէ իր
հայերէն օրինակը եւ միա
համառօտ պատմութիւնը։
առաջին քայլ մըն է
մօտենալու համար։ Դժբա
բար մեր փոքրիկ Միու
չի կրնար պարագլուխը
այսպիսի խոշոր շարժում
աւելի մեծ կեդրոններէ կը
սենք ազդանշանը, որուն
վառութեամբ պիտի փարի

Ուսանող բարեկամիս
խորհրդածութիւնները շ
գտայ եւ զանոնք կը
մասնաւոր նկատառութեան

ԿԱՐՕ ՇԱՀԱՐՇՈՒ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ
ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրեց «Յառաջ»
մանակին, Ռուսիա անցեալ
Ֆրանքֆուրթի մէջ երա
կան ցուցահանդէս մը ս
էր, ներկայացնելու համար
տակ ժողովուրդներու —
կարգին Հայերու — երաժշ
ստեղծագործութիւնները։
Ի՞նչ արժէք ունէր այդ
հանդէսը, ներկայացնենք
պոլշեւիկ երաժշտական
դատի մը գրիչով.

— Այն պահուն, երբ
մուտքի եւ մանաւանդ
նիոյ մէջ կը բազմանան
ւելեան երաժշտութեան
նասիրութեան նուիրուած
ծերը, Ֆրանքֆուրթի ցուցա
դէսին մէջ արեւելեան
ժշտութիւնը ծանօթացնել
փորձը չտուաւ այն արդ
զոր կը սպասէինք։

Ցուցահանդէսին մէջ
գրական բաժնի ղեկավա
նշանակուած Լիբերման,
քիչ կը հասկնայ ընդհան
երաժշտութենէ եւ բնա
արեւելեան երաժշտութենէ
հրդային Ռուսիոյ ժողովրդ
րուն երաժշտական կե
ներկայացնող 10 կտորնե
րեւելեան երաժշտութեան
կացուած է 4 պատկեր,
միայն 1ը նուիրուած էր կով
երաժշտութեան։ Այնպէս
ազգագրական բաժինը
զանց անկատար էր։ Մաք
անաղարտ ներկայացուեցա
այն Ղըրկզներու երգերը
ներու եւ Խրիմի երգերը
քան աղաւաղուած էին,
իսկ այդ երգերուն հեղին
ղովուրդներուն ներկայաց
ները չէին կրնար ճանչնալ
երգերը։ Երգողներն ալ,
նաբար կրկնելով բառեր
ռանց ըմբռնելու անոնց
տեղծական կառուցուածք
անգամ կ'աղաւաղէին
ու կը փոխուէր երգին

Գործիական մասն ալ
քան թերի էր։ Ցոյց տա
մար ցուցահանդէսին
ըային նկարագիրը, յիշ
զուռնային տեղ դրուած
րիկ փող մը։ Անհրաժե
գեղարուեստական նրբա
թիւն։

Ցուցահանդէսէն յետ
բորդութեան տխուր վ
ալ նոյնքան քննադատ
Ազգագրական բաժինը զ
լով խումբէն, նոյն Լիբ
ղեկավարութեան տակ,
ճամբորդութեան մը ձեռն
Այս խումբին մէջ կային
ւելեան երաժիշտները,
ներ ու պարողներ, որոնք
կազմուած էին շատ անզ
համապատասխան դերեր
տարել։ Բելոռուսական եր
Ալեքսանդրովսկայա զա
դերեր խաղաց, 14 տա
աղջիկ մը ներկայացուց
կան երաժշտութիւնը,
այի դաշնակահարու
Մերզոյեւա անխղճօրէն
ւաղէր արեւելեան երա
թիւնը, Քազաք մը ներկա
լեզգինկա պարը, ծիծաղե
ժուձեւերով։ Եւ այս ամէ
հրամցուէր իբրեւ Մոսկ
պետական ազգագրական
ժշտութեան ամբողջութի

Սակայն, կարելի՞ է
աւելի հեռուն երթալ
խալտուրայի եւ Խորհրդ
երաժշտութեան մասին
նական ժողովուրդին մի
թիւնը շահագործելու
կէտէն։

Սաշա Օգանեզաշ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ազգ. վարչութիւնը կը խօսի. — Պ. Աբիկեանի հրաժարականը. — Դիւսայեանի «ժուռնալ»ը. — Դիւանապետի հարցը. — Ներքին կեանք. — Կրետէի գիւղացիական շարժումը։

10 փետրուար

Հայ գաղթականներու արձանագրութիւնները փութով կը շարունակուին։ Առաջնորդարանը պարզ ինքնութեան թուղթեր միայն կուտայ, որոնք Օտոս Ոտնոսի մասնաւոր գրասենեակին մէջ վար կը գրուին, եւ փոխարէն կը տրուին մինչեւ 1928 Մայիս 1 պայմանաժամ ունեցող թուղթեր։ Պայմանաժամին լրանալէն վերջ, պիտի տրուին «տաքտիքօ» (տեւական) հանգամանքով թուղթեր, որոնք այլեւս վերջնական պիտի ըլլան։

Բազում թելագրանքներէ եւ ուղղակի կամ անուղղակի խորհուրդներէ վերջ, Աթէնքի Ազգ. կեդրոնական վարչութիւնը վերջապէս խօսեցաւ, արձանագրութեանց շուրջ ժողովուրդը լուսաբանելու եւ անոր յուզումը մեղմացնելու համար։

Ցաւալի է սակայն, որ վարչութեան տուած զեկոյցը լրիւ չէ։ Մանաւանդ ունի այնպիսի կէտեր միայն, որոնց ժողովուրդը արդէն ծանօթ էր։

Իրականութիւնը այն է, որ ինչպէս նախորդով գրած էի, Հելլէն կառավարութիւնը կը ճշդէ Յունաստան մնալիք Հայերու թիւը, եւ զանոնք կը նկատէ արդէն կէս-քաղաքացիներ. 1928 Մայիս 1էն, տալու համար «տաքտիքօ» թուղթեր։

Պարզ է այլեւս, որ այս տեւական թուղթերը պիտի կրնան ունենալ անոնք միայն, որոնք Յունաստան պիտի մնան։ Յայտնի չէ թէ անոնք պիտի դառնան հելլէնահպատակ, ինչ որ նուազագոյն չարիքն է այս պանդուխտ եւ հայրենահալած ժողովուրդին համար։

Այս բոլորէն դուրս, Աթէնքի վարչութիւնը իր սեղանին վրայ ունի նաեւ վարչութեան հրաժարեալ ատենապետ Պ. Աբիկեանի հարցը։

Պ. Աբիկեան իր հրաժարականը տուած է Պատգ. Ժողովի դիւանին, բայց այս վերջինը մերժեց եւ յղեց վարչութեան, որ պէտք էր անմիջապէս իր ձայնն ալ միացնելով դիւանին մերժէր։

Կը տեղեկանամ թէ այժմ դարմանուած է եւ որոշուած է ըստ օրինի հրաւիրել Պ. Աբիկեանը իր պաշտօնին։ Գնահատելի է կեդր. վարչութեան այս քայլը, որովհետեւ Պ. Աբիկեանը իր քանի մը ամիսներու գործունէութեամբ ցոյց տուաւ որ յարմարագոյն մարդն է այս պաշտօնին համար։

Գալով բախտախնդիր Դիւսայեանի Նպաստամատոյցին եւ կառավարութեան տուած «ժուռնալ»ին, ցարդ վարչութիւնը չկրցաւ լուծել զայն վճռական որոշումով մը։

Լաւատեղեակ աղբիւրէ մը քաղած տեղեկութեանս համաձայն, Մագլըմեան եպսկ. ճնշումներ կ'ուզէ բանեցնել, այս խնդիրը ի նպաստ իր փոքրաւորին՝ Դիւսայեանին լուծել տալու համար։

Կեդր. վարչութիւնը այս մէկը գոնէ պէտք է լուծէ, այնպիսի ձեւով մը, որ գոհացնէ ամբողջ գաղութը եւ մասնաւորապէս այն որբերը, որոնց անունով եւ որոնց կռնակէն ամիսներով րէյիփէն դրամներ ստացաւ Պ. Դիւսայեան։

Այլապէս՝ այս հարցն ալ պիտի տարուի Պատգ. Ժողովին, եթէ գումարուի։

Միւս կողմէ կայ նաեւ՝ պաշտօնէ հանուած դիւանապետին տեղը ուրիշ մը ընտրելու հարցը, որ կը զբաղեցնէ վարչութիւնը։ Ըսուեցաւ թէ խառնակիչ ռամկավար մը, Յ. Դարբինեանը պիտի ընտրուի, ըսուեցաւ նաեւ որ Տէրենցը՝ կրկին ռամկավար՝ պիտի կանչուի։ Խօսուեցաւ նաեւ Աղասեանի մասին, որ հնչակեան մըն է։

Առ այժմ որոշ բան մը չկայ։ Կ'ուզէի յիշեցնել միայն որ նախկին դիւանապետը կը գերազանցեն այս երեքն ալ, իրենց խըրդային նկարագիրներով. այնպէս որ վարչութիւնը պէտք է չափազանց շրջահայեաց ըլլայ, չխանգարելու համար համերաշխութիւնը։

Ազգային ներքին կեանքը կը մնայ հոն՝ ուր որ էր։ Բացի քանի մը դասախօսութիւններէ եւ հանդէսներէ, ուրիշ ո՛չ մէկ նորութիւն։

*** Հելլէնական կեանքը փոթորկումներ ունեցաւ վերջերս։ Դաշինքի տագնապը լուծուեցաւ, բայց կիրքերը չեն խաղաղած։

Կայ նաեւ Կրետէի գիւղացիական շարժումը, որ հետեւանք է տուրքերու ծանրութեան։ Ցոյցերը կը շարունակուին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

*** Աթէնքէն կը հաղորդեն մահը Պոլսոյ հայկական նախկին դիւանագիտական ներկայացուցիչ Պ. Յ. Թահթաճեանի։ Թաղման արարողութիւնը կատարուած է լատին-կաթոլիկ եկեղեցիին մէջ։ Ոչ մէկ հայ ներկայ եղած է, լուր առած չըլլալով։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Աթէնքի Ազգ. վարչութիւնը ինքնութեան թուղթերու խնդրին շուրջ հաղորդուած զանազան լուրերու պատճառած սխալ հասկացողութիւնները փարատելու համար կը յայտարարէ թէ՝ 1. Համաձայն ներքին Նախարարութեան շրջաբերականին, հայ գաղթականներն ալ պիտի արձանագրուին ոստիկանական կեդրոնը։ 2. Նանսէնեան անցագիր ունեցողները պիտի դիմեն ուղղակի՝ առանց դրոշմաթուղթի ծախքի ենթարկուելու։ 3. Նանսէնեան անցագիր չունեցողները Առաջնորդարանի դիւանատան կողմէ տրուած ինքնութեան թուղթերով պիտի ներկայանան։ 4. Բոլոր դիմողները պիտի ունենան 4ական փոքր անցագրի յատուկ առանց գլխարկի լուսանկար. մէկ ընտանիքի համար մէկ անձ կրնայ ներկայանալ։ Հելլէնահպատակութեան հասարդ իմուրմ կատարող բայց երեք տարին լրացուցած չըլլալով հպատակութեան թուղթ չունեցողներն ալ պարտաւոր են արձանագրուիլ։ 5. Ոստիկանական պաշտօնատունները դիմողներուն պիտի տան առժամեայ ստացագիր մը մինչեւ Ապրիլ 30 պայմանաժամով։ Որոշուած ըլլալով կարճ ժամանակամիջոցի մէջ աւարտել այս արձանագրութիւնները, բոլոր շահագրգռուողները պէտք է շուտով կատարեն իրենց դիմումները։ 7. Հելլէնահպատակութեան դիմումները ըստ առաջնոյն կ'ընդունուին համաձայն օրէնքի տրամադրութիւններուն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ. — Société Française de Tubize մետաքսի գործարանը կը գտնուի Լիոնէն 30—40 վայրկեան դուրսը։ Հոն կ'աշխատին 2—3000 երկսեռ բանուորներ։ Այրերը հերթով կ'աշխատին, իսկ կիները գործկին։ Մենք Հայերս, որ բաւական մեծ թիւ մը կը կազմենք (մօտ 4—500), միշտ հերթով կ'աշխատինք։ Գործը բաղդատելով ուրիշ գործարաններու հետ, շատ մաքուր եւ դիւրին է. սակայն գիշերային աշխատանքը կը հիւծէ երիտասարդները ֆիզիքապէս։ Օրավարձը բաւական գոհացուցիչ է, 3—3.15 ժամը։ Այս ամսու մեծ թիւով գործաւորներ գործի առնուեցան, մեծամասնութիւնը Հայեր։ Այժմ քանի մը շաբթուան համար դադրեցուցին գործաւոր առնելը, մետաքսի մեքենաներու նորոգութեան համար։ Անշուշտ կարճ ժամանակ մը վերջ կրկին գործաւոր պիտի ուզեն։ Պ. Յովհան Քէօրօղլանեան որ բաւական ժամանակէ ի վեր այս գործարանը կ'աշխատի, դիւրացուց շատ մը Հայերու ընդունելութիւնը։

Հայ մանուկները դուրսը առանց ուսման կը թափառին ու կ'այլասերին, բայց ո՞րու հոգը։

Հայաստան մը ունինք, որ իբրեւ «խորհրդային», աւելի շատ կը մտածէ կոմբջիջներ կազմելու եւ հեռաւոր Չինաստանը փրկելու, քան թէ թափառական զաւակները հաւաքելու։

Շահպազ

ԳՈՐԾԱԴՐԿՈՒԹԻՒՆ ՏԷՔԱԶՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՏԷՔԱԶՎԻԼ 12 փետր. — Այս գաղութը, որ աղաւ մնացած էր անցեալ տարուան գործադրկութենէն, վերջերս ենթարկուեցաւ նոյն տագնապին։

Երկու ամիս առաջ աշխատանքի ժամերը զեղչեցին շաբաթը հինգ օրուան։ Իսկ ներկայիս 4—5 հոգի մեր դժբախտ հայրենակիցներէն գործէ հանեցին։ Այս ձեւն ձմրան եղանակին գարձեալ օրուան տագնապն է պատառ մը չոր հացի խնդիրը։ Ո՞ւր երթան գործաւորները ու ո՞ր հովերուն յանձնեն իրենք զիրենք։ Բոլորն ալ ծանրաբեռնուած են ընտանիքով եւ փոքրիկներախներով, որոնց օրապահիկը կը հայթայթէ մէկ աշխատող բազուկ։ Եթէ ուզեն ուրիշ վայրեր երթալ իրենց ապրուստը ճարելու, սանթիմ իսկ չունին տեղափոխուելու համար։ Ե՞րբ կը փշրուի Հայաստանի դուռներուն գամուած կղպանքը…

Գ. Միրոյեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Կիրակի օր ֆութպոլի մրցում մը տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ U. S. Bon Marchéի խումբերուն միջեւ։ Ա. կիսախաղին ֆրանսացիները նպաստաւոր հովէն օգտուելով շահեցան շարունակաբար երեք նշակէտ, որմէ վերջ մերինները սկսան յառաջանալ եւ Միհրան պատեհ առիթով մը նշանակեց Ա. նշանակէտը։

Բ. կիսախաղին հովը դադրած էր։ Այս անգամ մեր խաղացողները քիչ մը աւելի եռանդով սկսան խաղալ եւ բաւական ժամանակ նեղեցին հակառակորդի բերդը, Ս. Կարապետեան զօրաւոր հարուածով մը շահեցաւ երկրորդ նշանակէտը։ Ասոր վրայ մերինները կրկնապատկեցին իրենց ջանքերը եւ արագ վայրէջքով մը Ս. Կարապետեան գնդակը մօտեցուց անոնց բերդին եւ լաւ հարուածով մը շահեցաւ երրորդ նշանակէտը։ Արդիւնքը գրեթէ հաւասարեցաւ, բայց ֆրանսացիները մեր բերդապահին անփորձութենէն օգտուելով, շահեցան երկու նշանակէտ եւս։ Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարտութիւնով, 3 - 6։

Խաղի ընթացքին Ռուբէն՝ մէջքին կից մը ստանալով թէեւ շարունակեց խաղը, բայց պէտք եղած օգտակարութիւնը չունեցաւ խումբին։ Բերդապահին անփորձութիւնը խիստ զգալի էր։

Գրեթէ հաւասար խաղարկութիւն մըն էր որ տեղի ունեցաւ, եւ ժողովուրդը մրցման ամբողջ շրջանին գոհունակութեամբ կը դիտէր խաղը։

Ուրախալի էր որ այս մրցման մերինները իրենց կարգապահութեամբ գնահատման արժանացան հանդիսականներէն։

Գ. Գասպարեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀՌԵԼԻ ՈՃԻՐ — Վարէն փողոցը կաթոլիկ նպաստամատոյց կազմակերպութիւն մը հաստատուած է։ Տնօրէնը, Փարէտէս, անցեալ օր, իր գրասենեակին մէջ սպաննուած գտնուեցաւ։ Դիակը ինկեր էր թիկնաթոռին մէջ, գանկը ջախջախուած էր կապարի վայրագութեամբ մը։ Նոյն իսկ ոսկորին կտորները պնակի պէս գետինը թափեր էին եւ ուղեղը գետին կը հոսէր։ Պատերը ծեփուած էին արիւնով, որ շատրուանի պէս ամէն կողմ ցայտած էր։

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ — Ահա գրագէտներն ալ իմ այս սիւնակներուս մէջ։

Փիէր Վէպէր եւ Հէօզէ կատակերգութիւն մը գրած են, En Bordée։ Այս գործին մասին Մօրիս Ռոսթան ծանր քննադատական մը գրեց։

«Խեղճ գործ մը։ Հոն կը նկարագրուին՝ նախ պանդոկ մը, որուն անունն է կաթ ծծող ոչխը, հանրատուն մը, որուն դուռը ջաղացքի մը պէս բաց է, պատուհանները, որ „թափանցիկ թուղթեր" են…։ Այս ամէնը կայ այդ խաղին մէջ, բայց ոչ մէկ խօսակցութիւն, որ զուարճացնէ։ Ըստ իս, քանի որ հեղինակներուն նպատակն է դրամ վաստկիլ, աւելի լաւ կ'ընէին, եթէ խաղին մէջ նկարագրուած հանրատունը բանեցնէին, եւ փոխանակ կատակերգութիւնը En Bordée անուանելու, զնէին En Bordel անունը»։ (Բառարան նայէ)։

Փիէր Վէպէր, այս քննադատականէն աղդուած, իր երկու բարեկամները կը ղրկէ Ռոսթանի մօտ, մենամարտի հրաւիրելու համար զայն։

Գրական շրջանակները անձկագին կը սպասէին վախճանին։ Ռոսթան կը պատասխանէ.

— Չեմ կռուիր։ Քննադատութիւնը կարելի չէ զէնքով քննադատել։ Եթէ մենամարտիմ, նախընթաց կը ստեղծուի։

Եւ կռիւ չեղաւ։ Արիւն չթափեցաւ։ Այս միջադէպին առթիւ, Փարիզի բոլոր թերթերը ուրախութիւն կը յայտնեն, որ Ռոսթան մերժած է կռուիլ, մանաւանդ որ, կ'ըսեն, քննադատի իր իրաւունքներուն մէջ է մնացած միշտ։

ՍԻՐԵՑԷՔ ԶՄԻՄԵԱՆՍ — Բեթլեհէմի մէջ, Ս. Ծննդեան եկեղեցին, Յիսուսի մսուրին առջեւ երկու աբեղաներ կը կռուին։ Փոփ մը ապտակ մը կը զարնէ ֆրանչիսկեան վարդապետին։ Վարդապետը չի դարձներ միւս երեսը, եւ կռիւը կը սկսի։ Երկու աբեղաները կը գլորին մսուրին մէջ։ Կը հասնի ոստիկանութիւնը եւ կը ձերբակալէ կռուազանները, որոնք արիւնով թրջած էին գետինը։

Վարդապետները դատապարտուեցան երկար ատեն ոտքչդնելու մսուրին առջեւ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱՆԲԱԽՏՆԵՐԷՆ

Էտիփսոս, 3 փետր.

«Յառաջ»ի մէջ ուրախութեամբ կարդացի «Սանասարեան ժողովրդային համալսարանին» կազմութեան լուրը, — լոյս մը՝ մեր ներկայ խաւար իրականութեան մէջ։ Ափսո՜ս որ սահմանուած է միայն Փարիզ ինկած բախտաւորները լուսաւորելու։ Իսկ մենք եթէ հարիւր տարի ալ ապրելու պատեհութիւնը ունենանք, դարձեալ մեզ համար անկարելի է համալսարանի մը շեմքէն ոտք կոխելու, քանի որ ունինք ընտանիք ապրեցնելու մղձաւանջը ու հացին կրծող հոգը։

Դուք քաջ գիտէք թէ մեծ պատերազմէն յետոյ ունեցանք կէս-ուսեալ պատանիներու բազմութիւն մը որոնք լոյսի, գիրի եւ գրականութեան կարօտով կը տոչորուին։

Արդ, կարելի չէ՞ «Սանասարեան ժողովրդային համալսարանի» դասախօսութիւնները տետրակի ձեւով հրատարակել, ամբողջութեամբ եւ մատչելի գինով բաժանորդագրել, որպէսզի հեռաւոր գաղութներու մէջ ապրող երիտասարդներն ալ օգտուին, երիտասարդներ, որոնց սիրտը երէկ կրակ էր, այսօր մոխիր է դարձեր։

Իմ այս տկար ճիչը կը միացնեմ Պալքանի լեռներուն, Մենաւոր կղզիներուն ու գիւղերուն խոր, ինչպէս նաեւ Միջագետքի կիզիչ արեւուն տակ խամրող հազարաւոր բախտակից դժբախտ ընկերներուն, որոնք դեռ չեն կորսնցուցած վաղուան հաւատքը։

Ջերմօրէն կը խնդրեմ որ ձեր հզօր ու արդար ձայնը միացնէք, մեր տկար ճիչին։

Յովսէփ Պօյաճեան

Յունաստան

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Է.

— Տօրն հասնելով, Մարսէ՛լ, ինքնաշարժը կը կանգնեցնէք դղեակէն քանի մը քայլ հեռուն եւ կը սպասէք…։ Եթէ ինծի համար ունէք արգելք պատահի, վերնայարկի ճակատի սենեակին երրորդ պատուհանէն լուսաւոր նշան մը պիտի ընէ մէկը… այն ատեն բեվոլվէրի քանի մը հարուած կ'արձակես օդին մէջ… այսպէսով խուճապ առաջ կուգայ դղեակին մէջ. պիտի կարծեն որ ունէք դաւաղրութիւն մը կայ սարքուած… Անխուսափելիօրէն ասոր յաջորդող իրարանցումին մէջ, իմ մեղսակիցիս շնորհիւ պիտի կրնամ փախուստ տալ, առանց տեսնուելու… Բայց պէտք է որ դուն ալ արագօրէն կծիկդ դնես, որովհետեւ կրնան հրացանները քու ուղղութեամբդ արձակել…

— Կը կարծէ՞ք որ մէկ ժամուան սպասումը կը բաւէ, Բօրի՛ս… չի կրնա՞ր ըլլալ որ անկէ յետոյ բանուիք։

— Ո՛չ. կէս գիշերին քնացած կ'ըլլայ ցերեկուան պաշտօնէութիւնը… գիշերուան պահակներն են որ կը հսկեն… ընդամէնը երկու սենեկապան ամբողջ դղեակին համար… մէկը իմ հրամանիս տակ, եւ միւսը՝ որուն տեղը ես պիտի անցնիմ, իր սիրուհիին քովը պիտի ըլլայ…

— Յետո՞յ…

— Ամէն ինչ լաւ երթայ կամ ոչ… դուք կը բռնէք այն շիտակ ճամբան որ կը տանի մինչեւ Ութրէխթ ուր ինծի կը սպասէք «Հոլանտական» պանդոկին մէջ…

***

Ինքնաշարժս խորասուզուեցաւ Կրէպպէի անտառին մէջ։ Մացառներու անսահման շարունակութիւն մը, որ կանգ կ'առնէ Զուիտէրզէի անվերջ դաշտագետիններու սահմանին վրայ։ Ձիւնը կ'իջնէր։ Մահուան լռութիւն մը կը տիրէր։ Անտառը՝ մինչեւ իր բլրակներուն կատարը լեցուած կ'երեւէր խուսափուկ ու ցրուած ստուերներով…

Երբեմն, ճամբաներու իրար կտրած տեղերը կանգ կ'առնէի, վար կը ցատկէի ինքնաշարժէն եւ քարտէսս կը բանայի կառքիս լապտերներուն առջեւ։ Այն ատեն, հակառակ իմ կամքիս, իմ մտածումս այս դժնէ առանձնութիւնը բազմապատիկ կը դարձնէր, մինչեւ ցնորքի աստիճան։ Դէպի Վիլհելմ Բ.ը կ'երթայի, այնպէս չէ՞, 1914ի պատերազմին Տիրօջը…

Ցետոյ ծովային հովը սկսաւ հասնիլ Զուիտէրզէի ծովեզերքներէն, ու անտառը մռնչել ու ողբալ, ինչպէս կը մռնչէին ու կ'ողբային երէկուան ճակատամարտի դաշտերը, դէպի երկինք երկարող իրենց տասնըհինգ միլիոն մահամերձներով…

Անցայ ճամբուն վրայ գտնուած վերջին գիւղէն, Վինէնտալէն։ Տուները կը քնանային. շուները հաչեցին։ Շեղ ճամբայէ մը սկսայ յառաջանալ. ամէն գնով պէտք էր խուսափէի Ամէրոնկէն հանդիպելէ։ Վերջապէս մտայ Տօրն, նորագոյն Սէնթ-Հէլէնը, հսկայ անտառներուն եզերքը։ Անոր ընդարձակ պողոտան՝ իր լուսաւոր խանութներով։

Իմ ելեկտրական լամբարիս լոյսով կրցայ կարդալ արձանագրութիւնները։

Ահաւասիկ փապշթի պզտիկ պանդոկը եւ այն պողոտան որ դէպի դղեակ կ'առաջնորդէ։ Ծառեր… մատուռ մը՝ մէկ կողմը, մուտքին վրայ դրօշիկ մը կախուած։

Պէտք է քիչ մը եւս երթալ։

Քիչ մը աւելի հեռուն գացի եւ կանգնեցուցի ինքնաշարժը։ Ուփնտռեցի դիտելու այն վայրը, ուրկէ պիտի կրնայի ամբողջովին առջեւս ունենալ դղեակը։ Գտայ նշանակուած տեղը։

Վերադարձայ ինքնաշարժին քով, ու սկսայ, իբր նախազգուշութիւն, փոխել եւ դնել նոր անիւներ։ Կրնային զիս յանկարծակիի բերել, եւ այդ պահուն ես խեղճ մեքենավար մըն էի միայն, կորսուած ձիւնամրրիկին մէջ։

Իմ հինգ ձիոյ ինքնաշարժիս քով դառնալէս հազիւ հինգ վայրկեան ետք. շլացուցիչ լապտերներով խոշոր ինքնաշարժ մը վրայ հասաւ վիշապի նման։ Անիւներուս վրայ հակեցայ։ Ինքնաշարժը անցաւ։ Անոր կը սպասէին դղեակին մէջ։ Տեսայ որ պաշտօնական զգեստով սպասաւորներ բացին խոշոր դուռը։ Ինքնաշարժը մտաւ պարտէզ։

Ձիւնը կը պտուտքէր։ Գերմաններէն հայհոյութիւն մը ըրի։

Ծառերուն քովը ուղղուեցայ։ Բօրիսի ինքնաշարժէն ոչ մէկ հետք։ Արդեօք ինքնաշարժի արկած մը չունեցա՞ւ Էլթի ճամբուն վրայ, ուրկէ պիտի գար։ Անհամբերութիւնս աւելցաւ։

Աչքերս չէի հեռացներ վերնայարկի ճակատի սենեակէն, որուն երկրորդ եւ չորրորդ պատուհաններու լոյսերը կը վառէին ամբողջովին, մինչդեռ երրորդ պատուհանը կը մնար սեւ-սեւ… Ասիկա նշան մըն էր թէ առայժմ ամէն ինչ լաւ կ'երթար։ Գետնայարկին վրայ, բարձր պատուհաններէն երկու քին ճեղքուածքներէն լոյսը դուրս կը սահէր. — Վիլհելմ Բ.ը հոն կ'ընդունէր այն մարդը որ իրեն կը տանէր պատմուճանաւոր մարդոց կրտէ ու արիւնէ կնիքը։

(Շար.)

անցեալ գարնան Միջազգային Տնտեսական Խորհրդաժողովին մէջ: Այս որոշումը յուսախաբութիւն առաջ բերած է Ժընեւի շրջանակներուն մէջ:

Փոմաքները պուլկարացնելու համար

«Միլլիէթ» կը գրէ թէ Պուլկարները կ'աշխատին պուլկարացնել Փոմաքները: Դպրոցներուն պատերէն 500 տարի առաջուան Պուլկարներու պատկերները կը կախեն եւ փոմաք աշակերտներուն կ'ըսեն. «Ասոնք ձեր նախահայրերն են. Թուրքերը բռնի իսլամացուցին ձեզ. դուք ի բնէ Պուլկար էք»:

Միւս կողմէ Պուլկարները սիստեմատիկ հալածանքի կ'ենթարկեն եղեր այն Թուրքերը, որոնց Պուլկարիայէն գաղթելը կը փափաքին:

Թուրք-պուլկար առեւտրական դաշնագիրը

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար Էնկիւրի մէջ ամիսներէ ի վեր կատարուած բանակցութիւնները վերջացած են եւ դաշնագիրը կնքուած է Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Մեծ Պատերազմի վերջանալէն ի վեր Պուլկարիոյ կնքած առաջին առեւտրական դաշնագիրն է այս:

Թուրք-յունական միջադէպ չկայ

Աթէնքի եւ Անատոլուի գործակալութիւնները կը հերքեն այն լուրը թէ Յոյները Թրքական սահմանագլուխին վրայ արշաւանք մը կատարած են, Լիւլէ-Պուրկազի մօտ:

Մուսթաֆա Քեմալ ողջ առողջ է

Անատոլուի գործակալութիւնը 14 փետր. Թուականով կը հեռագրէ Էնկիւրիէն.— Արտօնուած ենք բացարձակապէս հերքելու արտասահմանի մէջ հրատարակուած այն լուրը թէ Հանրապետութեան Նախագահ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա հիւանդ է եւ ընդհանուր տկարութենէ կը տառապի:

Լինտպերկի կեանքը պաշտպանելու համար

Լինտպերկ հազիւ վերադարձած կեդրոնական Ամերիկայի 15 պետութեանց մօտ իր կատարած այցելութենէն, ամէն կողմէ շնորհաւորական հեռագիրներ կը ստանայ: Միաժամանակ ամբողջ ամերիկեան ժողովուրդին մէջ մեծ շարժում մը առաջ եկած է, այսուհետեւ արգիլելու համար որ Լինտպերկ երկարաշունչ նոր Թռիչքներ կատարէ, վտանգի տակ դնելով իր կեանքը:

Պատերազմական Նախարար Տուայթ Տէյվիս յայտարարեց թէ ինք անձամբ պիտի ըսէ գնդապետ Լինտպերկի թէ այլեւս պէտք չունի իր անձը վտանգի տակ դնելու: «Լինտպերկի գործը վերջացած է այլեւս. անիկա բացի իր հիանալի յաղթանակներէն, մեր դիւանագիտական յարաբերութիւնները ամրապնդեց օտար պետութեանց հետ»:

Թէքսասի ռամկավար երեսփոխան Թոմ Քօնըլլի Ներկայացուցչական ժողովին առաջարկ մը տարաւ, որով կը թելադրէ խնդրել Լինտպերկէն, որ այլեւս դադրեցնէ իր Թռիչքները եւ կեանքը նուիրէ օդանաւորդութեան զարգացումին: «Իր կեանքը այնքան Թանկագին է որ պէտք չէ նոր փորձեր կատարէ»:

Նկատելով որ Լինտպերկ դէպի Ֆրանսա եւ կեդրոնական Ամերիկա կատարած իր Թռիչքներով մեծապէս Նպաստած է Ամերիկայի միջազգային յարաբերութեանց բարելաւման եւ աշխատած է ի նպաստ խաղաղութեան, իրեն շնորհուեցաւ Ուտրօ-Ուիլսըն' Խաղաղութեան մրցանակը, որ կը բաղկանայ 25 հազար տոլարէ եւ շքադրամէ մը:

Գետերը կը յորդին

Քանի մը օրէ ի վեր Ֆրանսայի գետերը սկսած են բարձրանալ: Սէնը 24 ժամուան մէջ 15 սանթիմեդր բարձրացաւ: Մինչեւ վաղը Օսթէրլիցի կամուրջին առջեւ բարձրութիւնը պիտի ըլլայ 3 մեթր 80, Պըզոնի կամուրջին առջեւ 4.58:

Ուազ եւ Էն գետերը եւս կը բարձրանան: Մինչեւ վաղը Ուազ չորսուկէս մեթր բարձրութեան պիտի կրնայ հասնիլ Վընէթի առջեւ, իսկ Էնը 3.70ի Փոնթավէրի առջեւ:

Վերջին երկու օրուան ընթացքին փարիզեան շրջանին մէջ տեղացող անձրեւներն են գլխաւոր պատճառը այս յորդումներուն: Երկուշաբթի տեղացած անձրեւը 7 միլիմեդր, Երեքշաբթիինը 10 միլիմեթր կը հաշուուի, ինչ որ կը ներկայացնէ 7-8 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր:

Սուասոնի բնակիչները մտահոգութեան մատնուած են Էն գետի յորդումին պատճառով:

Ֆրանսայի միւս շրջաններէն ալ վրդովիչ լուրեր կը հասնին: Քանի մէջ Օռնը բարձրացած է 9 մեդր 20 սանդիմեդր: Սէն-Լոյի մէջ Թուղթի գործարանը փակուած է՝ Վիր գետի յորդումին պատճառաւ: Լուառը եւ իր բոլոր ճիւղերը յորդած են Սէնթ-Էթիէնի շրջանին մէջ: Մոնպէլիարի շրջանին մէջ ձիւնհալին հետեւանքով բոլոր գետերը ուռած են: Լիւզին գետը ողողած է Մոնպէլիարի եւ Հէրիքուրի մէջտեղի շրջանը: Տուպս, Քորրէզ եւ Կարօն տեղ տեղ յորդած են: Սավուայի մէջ հեղեղներու եւ յորդումներու պատճառաւ հաղորդակցութիւնները կտրուած են: Նոյն վիճակը՝ Շանպէրիէն Պուրժէ-Տիւլաք: Լիոնի երկաթուղագիծը կարգ մը տեղեր ջուրերու տակ մնացած է:

Միւս կողմէ Ատլանտեանի ֆրանսական եզերքին վրայ սաստիկ փոթորիկ կը տիրէ: Քանի մը նաւակներ ընկղմեցան. ամերիկեան «Տըրնայր» շոգենաւը օգնութիւն կը խնդրէ:

Պաղեստինի համայնավարներուն ցոյցը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Երկուշաբթի օր յիշեալ քաղաքին մէջ համայնավարական ցոյց մը տեղի ունեցած է՝ բողոքելու համար վտարմանը դէմ համայնավար կուսակցութեան հրեայ մէկ անդամին, որ բանտին մէջ քարոզութիւններ ըրած ըլլալուն համար, դատապարտուած էր:

300 համայնավարներ շրջեցան փողոցներուն մէջ, երգելով «Կարմիր դրօշ»ը, մինչեւ որ անգլիացի ոստիկաններ հասնելով ցրուեցին զանոնք: Ընդհարումի մը հետեւանքով քանի մը հոգի վիրաւորուեցան. հինգ մարդ եւ չորս կիներ ձերբակալուեցան:

Առաջին անգամն է որ անգլիական վարչաձեւին տակ կը դատապարտուի Հրեայ մը: Պաղեստինի Աշխատաւորական Դաշնակցութիւնը եւ լեհ հիւպատոսը կ'աշխատին ետ առնել տալ վտարման հրամանագիրը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Լիոն.— Այս Շաբաթ գիշեր՝ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը 8.30ին. երգ, արտասանութիւն եւայլն. կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Վալանս.— Այս Շաբաթ երեկոյ՝ ժամը 8.30ին, Սինէմա Սէնլուէ Երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱԲՕ ԱԲՈՅԵԱՆ:

Մարսէյլ.— Վաղը Ուրբաթ երեկոյ Սալոն Մարսիլիա, 1 Rue Arsénal, ժամը 8.30ին, երգ. արտասանութիւն. կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

Պուա քոլոնպի «Եռագոյն» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. Հերիքուրի նորակազմ խումբը կարեւոր խնդրի մը համար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 5.30ին Քաֆէ Սբօրի վերնայարկը:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ - "ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18"

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԳԻՆԸ 5 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատ. միութեան, ի նպաստ գրադարանին 19 Փետրուար Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին, 84 Rue Chape

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. Մարութեանի, մասնակցութեամբ պարուհի դերասանուհի Օր. Ասիա Կոստանեանի, որդի Կոստանեանի եւ լաւագոյն ուժերու: կը ներկայացուի՝

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԺՈՒԱՆՎԻԼԻ Հ. Մ. Ը. Հ.Ի ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ՎԷՆՍԷՆ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՈՒ ԱՆԴԻՄԱԿ

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առտուան 5.30, (Salle Municipale des Fêtes de Vincennes, 27 Rue des Laitières:

Հայկական ու կովկասեան պարեր, կինտօի եւ թառիստ Աբգարի ընկերակցութեամբ, ռուս պարուհի ու երգչուհի, ներկայացում, երգ, եւ զանազան անակնկալներ, բարեկենդանի խաղեր:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Tramways, de la Porte de Vincennes, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, իջնել Place de Prévoyance, Vincennes. 5 վայրկեան մէթրօ Vincennesէն:

ՄՈՒՏՔ 7 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ԱՌԹԻՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

վաղը Ուրբաթ ժամը 8.45ին, Sociétés Savantesի մէջ

կը ներկայացուի՝

ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ — ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Արուարձաններէն եկող հասարակութեան դիւրութիւն ընծայելու համար ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆի ներկայացումը կը կրկնուի 19 փետր. կիրակի ցերեկ Պուա Քոլոնպի Թաղապետական Թատրոնին մէջ:

Նախապէս տոմսերը կը ծախուին ժամագործ Գառնիկ Յովհաննէսեանի քով, 2 Victor Hugo, Bois-Colombes:

ԿԱՎՌՕՇԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆԴԻՄԱԿ

25 փետրուար Շաբաթ գիշեր ժամը 9.30էն մինչեւ առտուան 5.30 Salle d'Horticultureի սրահը, (84 Rue de Grenelle, N. S.: Rue du Bac)

Օրքէսթր եւ ճազ, հայկական եւ կովկասեան պարեր, Արեւելեան պարուհի Սէնիհա Հանըմ՝ կը պարէ եւ կ'երգէ:

Ինճէ-սազ՝ մինչեւ լոյս, Թառիստ Աբգար իր Թառով, ռուսական պարեր, չորս մրցանակ՝ լաւագոյն ծպտուածներուն, Գօթիյեօն եւ սէրբանթէն՝ ձրի, ֆօթօ ֆէպիւս՝ իր լուսանկարի գործիքներով, պիւֆէ Ֆլօրիա:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կանխօրօք կը ծախուին «Կավռօշ»ի մօտ (208bis Rue Lafayette), Պ. Տրդատ Նշանեանի (48 Rue Mr. Le Prince) և Restaurant Floriaի մօտ, իսկ պարահանդէսին օրը՝ ցերեկուան ժամը 2.30էն սկսեալ պարասրահին կիշէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ի ՆՊԱՍՏ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Սանասարեան միութիւնը հաստատած է ժողովրդական համալսարան մը, ուր ձրիաբար կը յաճախեն յիսունի չափ ուսանողներ:

Ի նպաստ այս համալսարանին կազմակերպուած է երեկոյթ պարահանդէս մը, 24 փետրուար Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առտուան 3, Salle Victor Hugo, Rue St. Didier, (Métro Victor Hugo. Հովանաւորութեամբ Պ. Ա. Համբարձումեանի:

ԾԱՆՕԹ.— Տոմսերու արժէքը ղրկել Օր. Իփլիքճեանի, 11 Rue Berteaux-Dumas, Neuilly s)Seine, և կամ վճարել երեկոյթին գիշերը: Պրեճի եւ բօքըրի Թղթասեղաններ պիտի տրամադրուին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Հ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 30 Rue des Petites Maries Զ. Պատանեկան միութեան գրադարան-ընթերցասրահին մէջ:

Անխտիր կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ Մարսէյլաբնակ եւ արուարձաբնակ Զարասանճագցի հայրենակիցները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդի Վերթէթիլ գիւղացի Համբարձում Պօզուքեան, հօր անունը Միքայէլ, կը փնտռէ հօրեղբօր որդիները կարապետ եւ Յովհաննէս Պօզուքեան. (Տէր Յովհաննէս քահանայի զաւակները), որոնք քսան տարիէ ի վեր Ամերիկա կամ Գանատա կը գտնուին: Կը խնդրուի Խարբերդի եւ շրջաններու Հայրենակցական միութիւններէն, կամ անձնապէս ճանչցողներէն տեղեկացնել՝ Hampartzoum Bozoukianի, Distillerie de la Croix-Rouge, Grenoble (Isère), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ Թերթերէն արտատպել:

— Կարնեցի Վաղարշակ Ճիզմէճեան, դերձակ, որ 3 տարի առաջ Մարսէյլի շրջակայքը կը գտնուէր: Գրել՝ Տօքթ. Արմ. Սիրունեանի, 26 Rue Pierre Larousse, Paris (14e):

IMPRIMERIE - MASSIS - 208bis, Rue Lafayette Pa...
Le Gérant: H. TEURN...

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

17 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 573

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՆՈՅՆ ՏՐՏՈՒՆՋԸ

Երկու տարբեր գաղութներէ թղթակցութիւններ ունինք այսօր, երկուքն ալ ողբագին։

— Օտարացեր են, կ'օտարանան։

Մէկը՝ հեռաւոր Ամերիկայէն, որ տասն անգամ աւելի համայնակուլ ծով մըն է քան Ֆրանսան։ Միւսը՝ փոքր եւ նոր գաղութէ մը, Պաղեստինէն։

Ամերիկայի պատկերը հասկնալի է։ Բոլոր այդ կարգի գաղութներու մէջ, մենք այլասերուելու, օտարանալու, լուծուելու դատապարտուած ենք։ կեանքի դաժան պահանջները, մեր ցիր ու ցան վիճակը, միջավայրին հրապոյրներն ու բարձր մշակոյթը մեզ կը քշե՛ն կը տանին, իբրեւ հողմավար տաշեղներ։

Եւ մեր աշխատակիցը ի զուր կը զարմանայ որ նոր սերունդը հայերէն չի խօսիր այժմ, կամ չի հետաքրքրուիր հայկ. կեանքով։

Շատ հեռուները չերթալու համար, ըսենք որ 1880էն ի վեր հայեր կը գտնուէին Ամերիկայի մէջ։ Անուհետեւ պարբերաբար խոշոր գաղթեր տեղի ունեցան, մինչեւ տարեչափի որոշումը, որ փակեց դուռները։

Արդ, քառասուն-յիսուն տարուան ընթացքին, երկու նոր սերունդ ունեցանք, որ եթէ ոչ բոլորովին օտարացած, գոնէ խորապէս ազդուած, կիսովին ամերիկացած է։ 1895ին Խարբերդէն կամ Քղիէն Ամերիկա հաստատուած հայրենակիցը այսօր 25—30 տարեկան զաւակ ունի, որ եթէ Ճօն կամ Ճէք չի կոչուիր, կը խորհի ու կը խօսի իբրեւ Ճօն կամ Ճէք։ Եւ մենք շատ ունինք աւելի տարէցներ, որոնք արդէն ամէն կապ կամ ծանօթութիւն կտրած են հայութեան հետ։ Իսկ անոնց զաւակները...

Ահա կենդանի պատկեր մը՝ Ֆրանսան։

Հին չէ այս գաղութին պատմութիւնը։ Ընդամէնը վեց տարի։

Եւ սակայն, արդէն, մեր աչքին առջեւ, կը լուծուի մէկէն մինչեւ 15 տարեկան սերունդը, դպրոցով, գործարանով, փողոցով։ Ձենք խօսիր 20—30 տարի առաջ եկած եւ արդէն օտարացածներու մասին։

Ինչ կը վերաբերի Պաղեստինի եւ նման գաղութներու, իսկապէս անհանդուրժելի է։

Այդպիսի վայրերու մէջ ալ օտարացման վտանգներ կան, բայց աստիճան մը։ Ամէն պարագայի մէջ, ոչ այնքան որքան Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի մէջ։

Եւ այստեղ է որ կը սկսի մեր պատասխանատուութիւնը։

Օտարը օտարութիւն կը բերէ միշտ, ո՛ւր որ ըլլայ։ Հակադրելու եւ դիմանալու խնդիր մը կայ, որուն չենք անդրադառնար անհրաժեշտ լրջութեամբ։

Եթէ Թուրքիոյ մէջ որոշ իրաւունքներ ունէինք, այս օտար, մանաւանդ փոքր, կէս-արեւելեան գաղութներուն մէջ ալ կան այդ իրաւունքները։ Եւ աւելին, — կեանքի եւ գոյքի ապահովութիւն։

Արդ, ինչո՞ւ պիտի այլասերինք մենք Պաղեստինի, Սուրիոյ, Յունաստանի կամ Պուլկարիոյ մէջ։ Ո՞վ կ'արգիլէ դպրոց եւ լսարան հիմնել, միութիւններ կազմել, մինչեւ անգամ եկեղեցի բանալ։ Եւ ինչո՞ւ ամէն բան վերէն կը սպասեն։ Օրինակ, Պաղեստինի մէջ ալ կան կրթուած եւ սրտցաւ մարդիկ։ Ինչո՞ւ կը սպասեն որ Երուսաղէմի Պատրիարքութիւնը իր քունէն կամ վանքի թմրութենէն արթննայ։ Ինչո՞ւ գաղութը անպատճառ ոսկետառ կոնդակի մը կամ փիլոնաւորի մը կը սպասէ, կազմակերպուելու եւ սպառնացող չարիքը խափանելու համար։

Նոյնը ամէն տեղի համար։ Յունաստան կամ Պուլկարիա ո՞ր եւ է առեն արգելք հանա՞ծ են դպրոցի դէմ։ Նոյն իսկ տեղական օրէնքները իրենց կաշկանդումներով չեն կապեր մեր ձեռքն ու ոտքը, եթէ լրջօրէն հետաքրքրուինք եւ աշխատինք։

Բայց, «պանա՞ նէ»։ Եւ ահաւասիկ Սօֆիայի դպրոցը փակուելու վիճակին հասեր է։ Մօտ երեք հազար հայութիւն մէկ դպրոց չի կրնար պահել. դպրոց մը որ աւելի շատ ծաղկոց է, տարեկան 200—250,000 լէվա ծախքով, եւ որ այդ գումարին 70,000ը կը ստանայ պետութենէն...

Յաճախ ըսած ենք թէ նիւթական թշուառութենէն աւելի, հոգեկան թշուառութիւնն է որ կը քանդէ մեր տունը։

Պոլիս մնացած ափ մը հայութիւնը, հակառակ վհատեցուցիչ գրկանքներու, կը պահէ իր դպրոցները, առանց մէկ դահեկան ստանալու կառավարութենէն, եւ ընդհակառակն վճարելով կառավարութեան պարտադրած թուրք ուսուցիչներուն թոշակը, իսկ սա հաստատուն եւ ապահով գաղութներուն մէջ, մարդիկ սմքեր, կծկուեր են եւ երկինքէն մանանայ կը սպասեն։

Ըսինք թէ տարբեր են Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի պայմանները։ Բայց այս ծով-երկիրներուն մէջ ալ, բոլորովին անճար չենք, եթէ ուժ տանք մեր խելքին եւ խղճին։

Ամերիկահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ Ազգային Կեդր. Վարչութիւնը խորհրդակցան ժողով մը հրաւիրած է, նոր սերունդին ազգային դաստիարակութեան հարցը քննելու եւ գործնական միջոցներ գտնելու համար։

Ինչո՞ւ Ֆրանսայի մէջ ալ չփորձուի այդպիսի ձեռնարկ մը, մասնակցութեամբ ամէն կարգի մարմիններու եւ կազմակերպութեանց։

Մենք հրաշքներ չենք սպասեր։ Բայց գիտենք որ շատ բան կրնանք ընել, չարիքը սահմանափակելու համար, եթէ թօթափենք սա լալկան սովորութիւնները, արեւելեան հեղգութիւնն եւ քինախնդրութիւնները, եւ քովի-քովի գալով, աշխատինք լրջօրէն։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Սօֆիայի «Արաքս»ը պարզելով Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն բռնի թրքացնելու ձեռնարկները, կը նկատէ (8 փետր.).

— «Ազգայնամոլութեան ծովը երթալով կը բարձրանայ ու կը փրփրի Թուրք հանրապետութեան երկինքին տակ։

Միլիոնաւոր քրիստոնեաներու բնաջնջումէն ու տարագրութենէն վերջ, մնլի վարիչները երբ ներքնապէս ապահովուած կը զգան ինքզինքնին «կնճռոտներու» մղձաւանջէն, այժմ լծուած են ամէն գնով թրքացնելու նաեւ քրիստոնեայ բեկորներն ու հրեայ տարրը։

Ոչ-թուրք փոքրամասնութիւնները զրկելէ յետոյ իրենց նիւթական աղբիւրներէն, կապանքի մէջ առնելէ յետոյ փոքրամասնութեանց կրթական հաստատութիւնները, այժմ ալ կ'ուզեն բռնանալ անոնց լեզուին վրայ։

Ձի բաւեր որ հայ, յոյն, հրեայ դպրոցներուն մէջ տիրապետող է եւ կամ մեծ տեղ մը կը գրաւէ թուրք լեզուի ուսուցումը, այժմ ալ թրքացնելու նպատակաւ մղուող պայքարը փոխադրուած է փողոց, շուկա՛յ հանուած է եւ յանձնուած՝ ամբոխավարներու հոգածութեան։

Թուրք չեղողը, այդ ծայրայեղ հանրապետութեան մէջ զրկուած է իր լեզուն խօսելու ազատութենէն եւ բռնադատուած՝ բարբառելու տիրող ցեղին բարբառով։

Հետեւելով թուրք հանրապետութեան մէջ տիրող հոգեբանութեան, կարելի չէ լաւատես ըլլալ փոքրամասնութեանց ապագային մասին։ Հայ, յոյն թէ հրեայ, այլեւս դատապարտուած են կորսնցնելու իրենց գոյութեան խարիսխները, եթէ երբեք շարունակէ ապրիլ Միլլի վարչութիւնը, իր թրքացման քաղաքականութեամբ եւ համաթրքական իտէալներով։

Ու երեւակայել թէ այս պայմաններուն մէջ, դեռ արտասահման հայեր կան, «դիւանագէտներ», որոնք թուրքիա վերադարձի յոյսեր կը սնուցանեն, ապաւինելով Էնկիւրիի կառավարութեան «բարեացակամութեան»։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Սուրիահայ թերթերը կը գրեն թէ Սուրիական վերջին ըմբոստութեան ատեն, կարգ մը Հայեր աքսորուած էին, իբրեւ համայնավար եւ կասկածելի։ Ասոնք էին Արթին Մատոյեան (ուսանող), Հայկազուն Պօյաճեան, Պետրոս Պարտիզպանեան, «Սուրիական Մամուլ»ի խմբագիր Տխրունի, Խաչիկ Փափազեան, Գրիգոր Տէր Գրիգորեան եւ Միքայէլ Անանիկեան։

Այս Հայերը, ոմանք երկու եւ ոմանք ալ մէկ տարիէ ի վեր կը գտնուէին նախ Քարմուսի կիսաւեր բերդը, եւ յետոյ Բուաթ կղզին։ Բաւ համարելով աքսորը, ֆրանսական իշխանութիւնը ազատ արձակած է ձերբակալուածները։ Միայն ազդարարած է հանդարտ կենալ, եւ յետոյ ամիսը երկու անգամ ոստիկանութեան ներկայանալ։

ԳԵՏԵՐԸ կը շարունակեն յորդիլ։ Գաւառներէն ողողումներու լուրեր կը հասնին, բայց ոչ մէկ կողմ կացութիւնը վրդովիչ չէ։ Հռենոսը եւ Եւրոպայի միւս գետերը եւս կը բարձրանան։ Փարիզի մէջ ողողումի վտանգ չկայ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պոլշեւիկ զեղծարարներ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Ռիկա՛յէն կը հեռագրէ. — Առեւտրական գործավար Միկոյեան հրատարակեց հրամանագիր մը, որով դատարան պիտի յանձնուին Գործակցականի եւ այլ տնտեսական կազմակերպութեանց պատկանող վեց պաշտօնեաներ, որոնք զանցառու գտնուած են ցորենի համար բացուած պայքարի ընթացքին։ Անոնք կը մեղադրուին մասնաւորապէս թէ ուշացուցած են Հիւսիսային Կովկասէն եգիպտացորենի առաքումը, որուն պատճառով կեդրոնական նահանգները նեղութեան ենթարկուած եւ կարգ մը վողկայի գտարաններ աշխատանքը դադրեցուցած են։

Քանի մը պաշտօնեաներ ձերբակալուեցան արդէն։

Նոր զեղծում մը երեւան հանուած

Պոլսոյ Առեւտրական Առաջին Ատեանին առջեւ կարեւոր դատ մը բացուած է Մոսկուայի նախկին դեսպան՝ Կալիպ Քէմալիի եւ «Տէօյչէ Օրիէնթ Պանք» դրամատան դէմ։ Դատախազն է Մոսկուայի նախկին գործարքնատէրերէն Սապրի Խան Շանկիլօֆ, որ 60,000 ոսկի կը պահանջէ ամբաստանեալներէն։

Սապրի Խան Շանկիլօֆ պոլշեւիկեան յեղափոխութենէն վախնալով իր հարստութեան մեծ մասը՝ 50,000 րուբլի եւ 200,000 մարք՝ կը յանձնէ դեսպան Կալիպ Քէմալի պէյի, խնդրելով որ դեսպանը Պոլիս դարձին, թրքական դրամատան մը յանձնէ այդ գումարները։ Կալիպ Քէմալի պէյ այս դրամները կը յանձնէ Տէօյչէ Օրիէնթ դրամատան։ Պոլշեւիկեան յեղափոխութեան օրերուն, Սապրի Խան գերի կ'իյնայ յեղափոխականներուն ձեռքը եւ երեք տարի կարելի չըլլար անոր ողջ կամ մեռած ըլլալը ստուգել։ Բաւական ժամանակ անցնելէ յետոյ Կալիպ Քէմալի պէյ կը դիմէ Տէօյչէ Պանքին և Սապրի Խանի ստորագրութեամբ նամակ մը ներկայացնելով դրամատունէն կը քաշէ Շանկիլօֆի դրամները։ Այժմ Սապրի Խան, դատարանին դիմած է՝ յայտնելով որ Կալիպ Քէմալի պէյի կողմէ դրամատան ներկայացուած նամակին տակի ստորագրութիւնը իրը չէ։ Կալիպ Քէմալի պէյի փաստաբանն ալ կը պնդէ թէ Շանկիլօֆի գրաւոր հրամանին վրայ Մոսկուայի նախկին դեսպանը դրամները դրամատունէն քաշած եւ Պերլինի մէջ մէկ մասը տուած է Էնվէր փաշայի եղբօր՝ Քեամիլ պէյի եւ ոստիկանութեան նախկին տնօրէն Պէտրի պէյի։

Դատարանը Մասնագէտներու Յանձնաժողովին ղրկեց Սապրի Խանի ստորագրութիւնը կրող նամակը, անոր վաւերականութիւնը ստուգելու համար։

Զեղծարար երեսփոխան մը պաշտօնանկ

Կարսի երեսփոխան եւ Խալք կուսակցութեան Իզմիրի շրջանի քննիչ Սատրէտտին պէյի համար գրուած էր թէ, ապօրինի կերպով 160,000 ոսկի արժէքով ապրանք իւրացուցած է։

Սատրէտտին պէյ այս առթիւ յայտարարած էր թէ Մաղնիսայի կուսակալը «ժուրնալճի»ութիւն ըրած է իր մասին։ Սատրէտտին պէյի այս յայտարարութիւնը այնքան յոռի տպաւորութիւն գործած է Էնկիւրիի մէջ, որ իսկոյն վերջ տրուած է անոր կուսակցութեան քննիչի պաշտօնին։

Գերման դահլիճին տագնապը

Մարքսի միացեալ դահլիճը իշխանութեան գլուխ պիտի մնայ մինչեւ ելմտացոյցին քուէարկութիւնը։ Ըստ սահմանադրութեան, ելմտացոյցը պէտք է քուէարկուի Ապրիլ 1էն առաջ։ Եթէ դահլիճը հրաժարէր այդ քուէարկութենէն առաջ, ծանր կացութիւն պիտի ստեղծուէր։ Այդ պատճառաւ ալ բոլոր կուսակցութեանց պետերը խորհրդակցելով վարչապետ Մարքսի հետ, եկան այն որոշման թէ Ռայխսթակը պէտք է լուծել ամէնէն ուշ մինչեւ Մարտ 31, եւ նոր ընտրութիւնները կատարել Մայիսին, հաւանաբար Մայիս 13ին։ Նախագահ Հինտէնպուրկ եթէ հարկ տեսնէ, Ռայխսթակը պիտի լուծէ Մարտ 31էն առաջ։

Միջագետքի քարիւղները

Երեսփոխանական ժողովին մէջ պատասխանելով հարցումի մը, գաղթային նախարար Էմըրի յայտարարեց թէ Միջագետքի քարիւղներուն մասին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ համաձայնութիւնը կնքուեցաւ Սան Րէմոյի մէջ, 1920 Ապրիլ 24ին։ Այս համաձայնութիւնը, որ արդէն հրատարակուած է, կը պարունակէ յօդուած մը, որուն համաձայն Ֆրանսա կը մասնակցի թրքական քարիւղներու ընկերութեան։

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը դաշնագիր կողմ չէ։

Նախարարը յետոյ աւելցուց.

— Կը կարծեմ գիտնալ թէ շահակից առեւտրական զանազան հաստատութեանց միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին՝ ամերիկեան դրամագլուխը եւս մասնակից ընելու համար Թրքական քարիւղներու ընկերութեան մէջ։

Ամերիկայի նաւային սպառազինութիւնը

Ժընեւի նաւային զինաթափութեան խորհրդաժողովի ձախողութենէն վերջ, Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ԹԱՓՕՐ ՄԸ ՄԵԾ ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՄԷՋ...

Խուռն, երիտասարդ, պանդուխտ մարդոց բազմութիւն մը՝ այս օտար ու տարօրինակ քաղաքին պողոտաներուն մէջէն, ընկերացաւ դագաղի մը։

Զինուոր մը մեռած էր՝ տարագիր, հեռու հայրենական հողէ։ Զայն թաղեցինք՝ օտար ափերու վրայ։ Դրօշակի մը պաշտպանութեան ներքեւ։

Փոսին առջեւ, նո՛յն դրօշակին փառքին տակ՝ մարդիկ եկան ու գացին։ Անկեղծութեամբ կամ ոչ՝ իրենց յարգանքի խօսքը ըսին ու կորսուեցան բազմութեան մէջ։ Եպիսկոպոս մը, հինաւուրց եկեղեցիի մը անունէն՝ մեծարեց յեղափոխականի մը տառապած մարմինը։ Կաթողիկէ վարդապետ մը՝ զօրաւոր ու զարմանալի խօսքեր ըրաւ, ջատագովելով այդ բացառիկ զօրականին ամբո՛ղջ գաղափարականը։ Յեղափոխականի մը անցեալը։

Բազմութիւնը լուրջ էր ու լուռ։

Ու շատ երիտասարդ տղայ մը, առողջ ձայնով մը բազմութեան նետեց, այդ օրուան ընթացքին արտասանուած խօսքերուն ամէնէ՛ն ճշմարիտը։

Ընկերնե՛ր, այդ տղան ցոյց տուաւ հայ ազատագրութեան զինուորին դագաղը ու ըսաւ.

—Ո՛վ որ չընդունիր իր յեղափոխութիւնը, չի կրնար իրապէս հասկնալ, սիրել զայն...

Այդ ապտակը անհրաժեշտ էր...

Ու ինկաւ յարմար տեղը։ Տխուր անցեալով ու փոքրոգի մարդու մը լերկ գանկին։ Մարդու մը որ կեցած էր հոդ, փոսին քով, մեր դրօշակին տակ։ Ու ձառ խօսեցաւ, բայց որ չհասկցաւ օրուան իմաստը։

Իրաւունք ունէր մեր երիտասարդ ընկերը։

Այդ խուռներամ ու հսկայ թափօրը եկած էր հոդ՝ զինուորի մը մատուցանելու համար իր վերջին յարգանքը, վերջին պատիւը։

Եկած էր հոդ՝ որովհետեւ մեր դաժան ազատագրական պայքարին այդ խստադէմ զինուորը՝ կը խորհրդանշէր տառապակոծ, յեղափոխական, աշխատասէր ու մարտունակ ժողովուրդի մը պատմութեան մէկ ճակատագրական դրուագը։

Եկած էր հոդ՝ քաջ ըմբռնելով որ այդ մեռելը, տեսակ մը հրաշափառ ու մեծ յաղթութիւնն է հերոսական ու քաջակորով անցեալի մը։ Տեսակ մը ապացոյցն է գերի ու արդար ժողովուրդի մը փորձած ազատագրական դժնէ, արիւնոտ ու ճակատագրական ճիգին արդարութեան։

Եկած էր հոդ՝ ո՛չ միայն ծաղիկ դնելու մեծ զինուորի մը շիրիմին վրայ, հապա վաւերացնելու այդ մարդուն կրած մեծ գաղափարականը։

Իր յեղափոխութիւնը։

Ո՛չ։ Աւելի ճիշդ՝

— Հայ աշխատաւոր ժողովուրդին ազատագրական կռիւը, մեր մեծ ու անվերծանելի պայքարը բռնութեան դէմ։ *Մե՛ր յեղափոխութիւնը։*

Մեծ բան մը չէ՝ զինուորի մը մարմինը՝ պատմութեան ու ժամանակին առջեւ։ Նոյնիսկ մեծ զինուորի մը։

Հող էր՝ դարձաւ հողին։ Ինչ որ կը մնայ իրմէն, իր մարտական անցեալն է։ Իր կռիւը։

Իր յեղափոխութիւնը, — *մե՛ր յեղափոխութիւնը։*

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐԱՑՈՒՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՍԹԸՆ, 4 փետր.

Հազիւ քանի մը քաղաքներ այցելած եմ, սակայն պատկերը ընդհանրապէս մռայլ է։

Ամերիկայի գաղութին խոշոր մեծամասնութիւնը դարձած է անտարբեր դէպի իր հաւաքականութեան մեծ գաղափարը։ Որքան մեծ ու բուռն եղած էր հաւատքը եւ սէրը դէպի իր ազգային գաղափարը, նոյնքան եւ աւելի մեծ է այսօրուան վհատութիւնը։

Երէկ այս գաղութը կը հաւատար թէ իր իտէալներու յաղթանակի ժամը հասած էր եւ ատոր համար զոհողութեան գերագոյնը կատարելու պատրաստ էր։ Իսկ այսօր այն տխուր համոզումը կը տիրէ թէ այդ գեղեցիկ հեռանկարը անորոշ ժամանակով յետաձգուած է։

Այս տխուր եզրակացութեան հասնելու գլխաւոր պատճառներէն մէկը եղած է, այն համոզումը թէ առանց արտաքին աջակցութեան անկարելի պիտի ըլլայ մեր դատին յաղթանակը։ Ան համոզուած է թէ մեր ժողովուրդը երբեւիցէ այնքան ուժեղ զինական կարողութիւն չպիտի կրնայ բերել, քան այն ինչ որ բերաւ վերջին պայքարներու ընթացքին։ Իսկ այդ աջակցութիւնը չենք կրնար սպասել ոչ մէկէն, քանի որ մեր ամենամօտիկ դրացին Ռուսաստանը, իր յեղափոխական շրջանին անգամ ոչ միայն զլացաւ իր աջակցութիւնը, այլ եւ պատճառ դարձաւ որ Հայաստան իր անկախութիւնը կորսնցնէ։ Արդ, ո՞ր տեսակի Ռուսաստանն է որ մեզի աջակցութիւն ցոյց պիտի տայ։

Այս եզրակացութիւնը զինքը մղած է մտածելու ուրիշ ուղղութեամբ։

Եթէ մինչեւ հիմա կը մտածէ թէ ինք Ամերիկայի մէջ միայն ժամանակաւոր օթեւան մը հիմնած է, այսօր այն տպաւորութիւնն ունի թէ հոս մնալու դատապարտուած պիտի ըլլայ։ Այդ համոզումով ալ, ինքզինքը պարտաւոր կը զգայ իրեն եւ իր նոր սերունդին համար տնտեսութիւն ու դիրք պատրաստել։

Այս հոգեբանութիւնը իր վտանգաւոր ազդեցութիւնը կ'ունենայ նաեւ նորահաս սերունդին վրայ։ Այս վերջիններու մէջ արդէն չափազանց թոյլ են ազգային գաղափարները եւ նոյն իսկ անծանօթ՝ մեր անցեալն ու ներկան։ Միայն նախորդ սերունդի հաւատաւոր շունչին տակ գոնէ թոյլ կապով մը կը կապուէր իր անցեալին հետ։ Իսկ ներկայ մթնոլորտին մէջ, ան ամբողջապէս կը հեռանայ ազգային հաւաքականութենէն եւ իրեն համար տեղ կը փնտռէ տիրող ժողովուրդին մէջ, ի հարկէ իբրեւ պարզ քաղաքացի եւ ոչ իբրեւ հաւաքականութիւն։

Ամերիկեան կառավարութիւնը որ պատերազմէն առաջ շատ քիչ ուշադրութիւն կը դարձնէր ազգային զանազան խմբակցութիւններու վրայ։ Զանոնք կը նկատէր իբրեւ արտադրող աշխատաւորութիւն, որուն պէտք ունէր միայն արդիւնաբերական հաստատութիւններու միլիոններ արտադրելու համար, չնչին վարձատրութեան մը փոխարէն։ Սակայն այժմ այդ ազգային խմբակցութիւնները իրենց գրաւած դիրքով եւ ունեցած քուէներով կարեւոր ազդակ մը կը կազմեն ամերիկեան քաղաքական մեծ կազմակերպութեան մէջ եւ կրնան ճակատագրական դեր կատարել։

Հայ գաղութը այժմ այդ խմբակցութիւններէն մէկն է, այլեւս ան պարզ բանուոր չէ, այլ կարեւոր դեր մը կը կատարէ Ամերիկայի տնտեսական եւ ընկերային կեանքին մէջ։ Առեւտրական, վաճառական, արհեստաւոր ու արդիւնաբերող է եւ իբրեւ այդպիսին պէտք է մաս կազմէ Միացեալ Նահանգներու նոր ստեղծուող մեծ ազգին։ Այսպէս ըլլալու համար, ինչպէս ուրիշ խմբակցութիւններ, նոյնպէս եւ Հայերը պէտք է որ իրենց հոգիով ու սրտով դառնան այդ ազգին քաղաքացիները։ Եթէ ամերիկեան կառավարութիւնը ասկէ առաջ թոյլ վարուած է, այսուհետեւ աւելի ուշադիր պիտի ըլլայ։

Ասոր մէջ պէտք է փնտռել գաղթականներու տարեչափի (քոթա) խստութիւնը։ Ամերիկացիները շատ լաւ գիտեն թէ նոր եկող հոսանքը խառնուելով հինին հետ, զայն թարմացնելու եւ անոր ազգային դիմագիծը պահպանելու կը ծառայէ։ Կը թուի թէ ասկէ յետոյ աւելի պիտի խստացնեն այդ օրէնքը։

Հայկական ղեկավար շրջանակները եւ մամուլը մեծ ճիգ կը թափեն այս գաղութին ներշնչելու հաւատք դէպի իր ազգային հաւաքականութիւնը եւ դէպի իր արդար դատը։ Կը հիմնեն բազմաթիւ քաղաքական ու մշակութային կազմակերպութիւններ։ Սակայն այդ բոլորը բաւական չեն, եթէ մեր քաղաքական հորիզոնին վրայ չերեւնայ լուսատու աստղ մը։

Ու այս բոլոր աշխատանքները կը կատարուին միայն հին սերունդին մէջ։ Նորերը բացարձակապէս չեն հետաքրքրուիր։ Անոնք չեն կարդար մեր մամուլը, չեն սիրեր յաճախել մեր հաւաքոյթներուն, գրական-գեղարուեստական հանդէսներուն, նոյնիսկ չեն յաճախեր մեր եկեղեցին։ Անոնց համար հետաքրքրութենէ զուրկ բաներ են ինչ որ հայկական են։ Սեղանին վրայ նստած, իրենց ծնողքին հետ կը խօսին աղճատ հայերէն մը, (քանի որ ասոնցմէ շատերը չեն գիտեր անգլերէն), սակայն իրենք իրենց մէջ կը խօսին անգլերէն։

— Փափա, երէկ դուն ինծի փարա չի տուեցիր որ շօ երթայի, շատ աղէկ է, փլէզընթ է։

— Isn't thot so, Rose? Harry told me this morning that it was very beautiful:

— Oh yes, Grace told me so, she also was there,

Այսպէս ուրեմն, մեր փոքր համրանքը, այս 150 հազարնոց հատուածը պիտի կորսուի ժամանակի ընթացքին, որովհետեւ այսօր մենք կորսնցուցած ենք մեր քաղաքական անկախութիւնը եւ մեր երկիրը կը մերժէ ընդունիլ այս հայրենաբաղձ ազգակիցները, եւ անոնց մէջ կը սպաննէ վաղուան աւատքն ու յոյսը։

Սակայն, ի՞նչ կարեւորութիւն ունի պոլշեւիկին համար թէ ամերիկահայը ինչ լեզուով կը խօսի, ո՛ւր կ'ապրի եւ ինչ կ'ըլլայ իր ճակատագիրը, չէ՞ որ աշխարհը անոր հայրենիքն է եւ երկնակամարը անոր տանիքը...

Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՎԱԿՆԵՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 35 ԱՄԵԱԿԸ

Գերմանացիները կը պատրաստուին մեծ հանդէսներով տօնել երաժշտութեան հանճարին՝ Վակների մահուան 35 ամեակը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 7 փետր.

Ամբողջ Պաղեստինի մէջ, այսօր աւելի քան 3500 Հայեր կը գտնուին։ Մօտ 2500ը Երուսաղէմի մէջ, իսկ 1000ը շրջանները, — Եաֆա, Հայֆա, Նազարէթ եւլն. — հաստատուած են։

Գաղութը, շնորհիւ տիրող խաղաղ ու հանդարտ կեանքին, տարուէ տարի բարգաւաճելու վրայ է։ Եթէ հաշուի առնենք նաեւ շրջակայ գաղութներէն հոս հաստատուելու ծրագրով եկած հայրենակիցներու թիւը, մօտիկ ապագային Պաղեստինն ալ կարեւոր կեդրոն մը պիտի դառնայ։ Եւ օգտակար է այդ համախմբումը, քանի որ Արեւելքի գաղութներուն մէջ ամէնէն խաղաղ շրջանն է եւ տակաւին ծաղկելու, յառաջդիմելու նախնական շաւղին մէջ կը գտնուի։

Այս գաղութին մէջ, իբրեւ հինաւուրց հաստատութիւն, Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը կայ, որ դարերու պատմութիւն ունի եւ իր առանձին տեղը՝ ուրիշ ազգերու հետ հաւասար գծի վրայ։ Անցեալին մէջ, այս իրաւունքները ձեռք բերուած եւ պահուած են նիւթական եւ բարոյական անհաշիւ զոհողութիւններով։ Այն ատենի պատրիարքութիւնները՝ միշտ զբաղած էին «ազգային իրաւանց պաշտպանութեան» գործով, իրենց բախտին ձգելով փոքրաթիւ հայութիւնը (խօսքս՝ տեղացի 80—100 հայ ընտանիքներու մասին է)։ Այս պատճառով այդ խեղճերը իրենց ազգային դիմագիծը կորսնցուցեր եւ մեծ մասով արաբացեր են, գոնէ մեծ պատերազմէն ետք հոս եկողներս գժբախտաբար զիրենք այդ ողորմելի վիճակին մէջ գտանք եւ արձանագրեցանք։

Հիմա, սակայն, պատկերը տարբեր է Անգլիացիներու գրաւումէն ի վեր. Պաղեստինահայութեան հին թէ նոր մասերուն համար, ազգային դաստիարակութեան եւ յառաջդիմական տեսակէտէ նոր շրջան մը բացուած է։ Այժմ վանքը ազատ շունչ քաշելու ժամանակ ունի, իր շրջապատի հայութեան՝ ազգային դիմագիծը պահելու համար։

Սակայն հարց է թէ սոյն ուղղութեամբ ի՞նչ գործ կատարած է Պատրիարքարանը, անցնող տասը տարիներուն ընթացքին։

Ցաւով կ'ըսեմ որ գրեթէ շօշափելի ոչինչ ըրած է։ Գաղութը թողուած է ինք իր գլխուն՝ բոլորովին անկազմակերպ։ Ոչ թաղականութիւն եւ ոչ ալ ազգային ո եւ է հաւաքական մարմիններ հաստատուած է օրինաւորապէս, իր գործերը վարելու համար...։ Պաղեստինի այլացեղ խառնիճաղանճին մէջ, այս փոքրաթիւ հայութիւնը այսպէս անկազմակերպ ձգել, կը նշանակէ վտանգել։

Այդ վտանգներէն մէկը՝ օտարացումն է, օրինակ՝ լատինացումը՝ որ անմիջական դարմանի կը կարօտի։ Երեք տարիէ ի վեր լուսաւորչական ընտանիքներ խումբերով կը դիմեն օտարին եւ չգտնուեցաւ մէկը որ զիրենք զգաստացնէր։ Իսկ պատրիարքարանը այս բոլորին հանդէպ իր դիտողի դերովը բաւականացաւ։

Ուրիշ մը՝ այլասերելու եւ ուծանալու վտանգն է, որ դամոկլեան սուրի նման կախուած կը մնայ գաղութի գլխուն վերեւ։ Միջոցներ մը մտածուած են թէեւ, բայց եղած ջանքերը անբաւական են։ Թէ Երուսաղէմի և թէ Եաֆայի եւ Հայֆայի մէջ բացուած մարկապարտէզները շատ ողորմելի միջոցներ են։ Անհրաժեշտ է դարմանի մասին մտածել մեծ լրջութեամբ, այլապէս Պաղեստինի 3500 Հայերուն ապագան շատ մռայլ կ'երեւայ։

Այս գաղութը ինք իր մէջ կազմակերպուելու կարօտ է եւ պէտք է աճապարէ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԽԱԼ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Յառաջ ի մէջ (թիւ 569), Պ. Ն. Սարաֆեան գրութիւն մը ստորագրած էր, «Մտածումներ» խորագրով։

Այդ յօդուածը իբրեւ նպատակ, կը ձգտի զարկ տալ օտար ուղղութեամբ, կամ ապրուած միջավայրի գրականութեան։

Յօդուածագիրը կը ժխտէ «ռոմանթիք» գրականութիւնը, եւ կ'առաջարկէ «մոռնալ անցեալը»։ Այրածը այրած է, կ'ըսէ։

Ռոմանթիզմի մասին անդրադառնանք քիչ մը։

Յօդուածագիրը կը կարծէ որ դարաշրջանները եւ մանաւանդ գրական դարաշրջանները երբ կը փոխուին այս կամ այն երկրին մէջ, պարտաւորիչ են նաեւ միւս ժողովուրդներու համար։ Թերեւս այս միջոցին մենք կ'ապրինք ամենառոմանթիք շրջան մը։

Ֆրանսական ռոմանթիզմը թաղուեցաւ, բայց արդեօ՞ք հայկական անիւը այնքան արագ կը կը դառնայ որքան ֆրանսականը։

Սարաֆեան դէմ է նաեւ յեղափոխական, ապետական, ոգեշնչական գրականութեան մը, կ'ուզէ հրաժարիլ եւ հրաժարեցնել ժողովուրդը ալեկոծող ազգային հայրենասիրական գրականութենէ մը, նկատելով զանոնք վնասակար թէ գրողին եւ թէ ամբոխին։ Եւ առանց քաշուելու ասիկա կ'անուանէ պառաւի գրականութիւն։

Անշուշտ Յառաջը բարեհաճութեամբ, տեղ տուած է այս տողերուն, իբրեւ տեսակէտ։

Մինչդեռ այդ գրականութիւնը աւելի քան անհրաժեշտ է այսօր։ Եւ ի զուր կը կարծեն թէ այլ եւս ընդունելութիւն չի գտներ նման գրականութիւն մը։ Ընդհակառակն, այդ գրականութիւնն է որ միշտ կը սպասուի ու կ'արժանանայ յաջորդական տպագրութեանց, քանի որ դեռ չենք ազատած տառապանքէ ու լուծէ։

Դէմ ըլլալ այս կլանող միջավայրին մէջ հարազատ, ներշնչող, ոգեւորող գրականութեան մը, այլ Վէնսէն կամ Թիւիլըրի երգել՝ անուաղն հաւասար է անորակելի անտարբերութեան մը հայրենիքի հանդէպ։

Եւ իբր թէ միջավայրի գրականութիւնը հրամցնելով ընթերցողին, կրնա՛նք եղեր այլասերման դէմ մաքառիլ։

— ???

Եթէ Սէնը կ'երգես, Պ. Սարաֆեան, եւ եթէ տարիներու ընթացքին լաւ կ'երգես, այն ատեն Արաքսին եւ Զանգուին, Մեղրագետին եւ Տղմուտի անուշիկ քնարներու թելերը ոչ թէ կը ջարդուին, այլ կը ժանգոտին։

Հայրենասիրութիւնը ներելի է, կ'ըսէ յօդուածագիրը, արուեստի որոշ չափով։

Այո։

Բայց մեզի համար ոչ միայն ներելի է ամբողջութեամբ այլ և պարտաւորիչ։

Ֆրանսացիները, հիմա հանրապետական, գոնէ ձեւականօրէն ձգտում չունին կայսրութեան կամ աշխարհակալութեան, բայց ամէն օր նոր Նափոլէոն մը եւ անոր գործերն ու կեանքը պարունակող փառաւոր հատորներ լոյս աշխարհ կը հանեն։ Ֆրանսական յեղափոխութեան խրախճանքի անցքը շատ մը վէպերու առանցքը սկսեր է կազմել։ Պլասքօ Իպանէզ, Չերմ ֆրանսասէր, իր Mare Nostrumով ֆրանսական բանակի ու անոր ծովային ուժի գովեստը կը հիւսէ։ Նոյնը կ'ընեն Գերմանացիները եւ ուրիշներ։

Այս բոլորը ընթերցողին հայրենասիրութիւնը վառ պահելու լաւագոյն միջոցներն են։

Յօդուածագրին նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ունենալ գրականութիւն մը որ համեմատուի եւրոպական արդի գրականութեան հետ, եւ այդ ձեւով լումայ մը ձգել եւրոպական գրականութեան հսկայ գանձարանին մէջ։ Օ՜հ, այդ գրականութիւնը այնքան ճոխ է որ մերինները դուրսի դուռն անգամ չեն կրնար կենալ։

Ո՞վ է հակառակ որ գրողները զարգանան, շատ կարդան եւ քիչ արտադրեն։ Ի հարկէ զարգացումը անհրաժեշտ է, գրողի՛ն մէջ սրելու համար գիտելու կարողութիւնը, ոճի զարգացումը և գրականութեան համար անհրաժեշտ տարրերը։ Բայց ինչո՞ւ անպատճառ նմանիլ եւրոպականին։

Եթէ գրականութիւնը եղած ըլլար միայն գրագէտներու համար, մենք կարգ մը սրբագրութիւններով համաձայն կ'ըլլայինք Սարաֆեանի հետ։ Բայց ան ժողովուրդին համար է եւ պէտք է տալ անոր սրտին խօսող հատորներ։ Մեր ընթերցողները տհաճութեամբ կը կարդան եւրոպական միջավայրը պատկերացնող գրականութիւնը։ Ինչո՞ւ մեր ժողովուրդը կը լափէ Ահարոնեանի եւ այդ սեռի գրողները։ Թերեւս անոնց արուեստը աւելի բարձր չէ քան ուրիշ մը. բայց ան հայելին է մեր ժողովուրդի տառապանքին եւ բաղձանքին։

Կոստան Զարեանը — իր անժխտելի տաղանդով որ նոր չէ— դեռ նոր սկսաւ սիրուիլ մեր ժողովուրդէն, որովհետեւ նոր սկըսաւ Արարատն ու Արագածը գծագրել։

«Գրագէտը, կ'ըսէ յօդուածագիրը, պէտք է իր միջավայրի հարազատ պատկերը տայ»։ Բայց մեր միջավայրը այս չէ, այլ մեր երկիրը։ Մենք ակամայ պտոյտի մը եկած ենք հոս։ Որքան կրնանք պիտի երգենք մեր բնութիւնը ու անկէ յետոյ ալ եթէ չգտնենք, երեւակայութեամբ պիտի տանք։ Եւ այստեղ քիչ մըն ալ կը հեռանամ նիւթէն ու կ'ըսեմ որ միայն «գաւառական» գրականութիւն պիտի ընենք, որովհետեւ այդ է մեր միջավայրը, եւ այդ գրականութիւնը պէտք է ըլլայ անպայման հայրենասիրական։

Ես շատ կ'ուզէի որ նոր Րաֆֆիներ, Նալբանդեաններ, Աբովեաններ ու Պէշիկթաշլեաններ ծնէին, որոնք իրենց անզուսպ հայրենասիրութեան հետ շաղախէին արդի հմտութիւնն ու արուեստը ու մեզի տային գործեր որ մեզ խանդավառէր։

Յօդուածագիրը հաստատէ մը յետոյ, կը գրէ 20-30 տող եւս, որոնց մէջ ինքզինքին բոլորովին կը հակասէ։ Կը յանձնարարէ ճարպիկութեամբ մեր ազգային խորքը զարգացնել օտար միջավայրի մէջ օտար տարրերով։ Ես այսպիսի ճարպիկութեան չեմ հաւատար եւ չեմ կրնար երեւակայել։

Կամ այն է, որ այսպիսի հնարաւորութիւններ ըմբռնելու համար ես շատ տկար եմ եւ կամ այս վերջին նախադասութիւնները լաւ չեն շարադրուած։

Ուժով ենք եղեր եւ կը դիմանանք ՛ ՛ ՛

Կ'երեւի յօդուածագիրը գաղափար չունի ժամանակի մասին, որուն անհելի ճիրաններուն առջեւ մեր հրապարակագրութիւնը ահազանգ կը բարձրացնէ։ Ժամանակէն աւելի հզօր բան չկայ, ու ժամանակը խառնարանին մէջ կը խմորէ կը տանի մեզ ալ, մեզմէ շատ աւելի հզօրներն ալ։ Ըսել կ'ուզեմ, որ այդ ժամանակուան մէջ դուք եւ ձեր նմանները, հրաժարած ազգայնական գրականութիւն մը շարունակելու սկզբունքէն, կը սորվիք ձեր միջավայրի լեզուն եւ եթէ տաղանդ ունիք, կ'արտադրէք այդ լեզուով, մանաւանդ որ օտարալեզու գրականութիւն մը տնտեսապէս կրնայ գոհացնել շատ աւելի, քան հայ գրականութիւնը։

Իսկ եթէ իրապէս այլասերման մասին կը մտատանջուիք, պիտի մշակէք ազգային գրականութիւն մը, որ իր եղունգներով ճանկռտէ մեր սպիացող վէրքերը։ Վէրքը պիտի նորոգուի, պէտք է նորոգուի, պէտք է արիւնի, մինչեւ այն ատեն որ անոնք չորնան Հայաստանի արիւնով։

Յ. ՓՈՒՌՆԱՃԵԱՆ

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ Մ

Նկարիչ Սարեանի ցուցահանդէսին մասին լով, նկարչական քննադա վոքսէլ կը գրէ.

— ... Հայ արուեստագէտ կտրուած են իրենց մի րէն։ Եւ ատիկա կը բա ցեղային նկարագրի բա յութիւնը, որ կը տեսնուի արուեստին մէջ։ «Անի» հանդէսին այցելող մը կարծէր թէ կը գտնուի սիէլթէ Նասիոնալ»ի ֆրան նկարչական սրահներուն րովհետեւ հոն կարելի էր տպաւորապաշտ վարպետ հետեւորդներ։

Սարեան կը տարբերի մէ։ Բայց ատիկա կը նշա որ մեր աչքին առջեւ զուած են հայկական կա Ո՛չ։ Սարեանի արուեստ ռուսական է։

Փարի Միտիի մէջ (21 կրօ կը գրէ.—

Տարաշխարհիկ նկարչ մտած է Օկիւսթ Ժիրար դիտարանը, շնորհիւ Մ Սարեանի, որ կը ներկայ իբրեւ Հայաստանի ժող կան նկարիչ։ Այս զգայուն շրջած է աշխարհի ամէն մերը, եւ տրամանական ճա հասած է Փարիզ։

Եւ ահա նկարիչ մը մէջ, qui sait quelque chose

⁂ Նկարիչ Քոչարեան, մը գործեր ցուցադրած է ջերս, Անկախներու Ցուց դէսին մէջ, գրգռեց այցե րու կատաղութիւնը։ Քոչար արուեստը ործեւէգ է, կագործութիւն եւ նկար զուգաւորուած են։ Զի փլատներու բնական կա րումը. միսթիսիզմի սի անձերու ներքին ցանկու ները կը ներկայացնէ առ օրէն։ Այս եղանակով պատկեր մը՝ կը գրգռէ կեղտ» այցելուները, որոնք տանքներ գրած են իր ն րուն տակ եւ զարդանկա առարկայ մըն ալ կոտրած

Այս միջադէպին առթի րիզի բոլոր թերթերը ծա ծրացուցին։

Լա Ռիւմէօր (30 Յու կը գրէ.

Քոչար, հայ արուես մը, Անկախներու Ցուցա սին մէջ կը ներկայացնէ նկարներ, ամէնէն արտակ արդիապաշտութեամբ մը, ինքնատիպ։ Նկարիչը ծաւա կը բարդէ եւ կը նստեցնէ րու վրայ։ Այդ նկարներ գտնուին Լուիզի նկարին գ ապշած կը դիտէ այդ արու Կատաղի ձեռք մը կոտր այդ գործերէն մէկը, ցոյց նելով յանուն իր չափ ցուած ամօթխածութեան։

Քոմէտիա եւս (31 Յու կը գրէ.

Քոչար Անկախներու Ցու հանդէսին մէջ կը ներկայ երկու նկարներ փայտի որոնք քանդակուած չեն։ կը ներկայացնէ մերկ կին մը ծանօթ մը կոտրած է դրուած գործը։

Այս միջադէպին առթիւ մէօր, Փարի-Միտի եւ րիզեան բազմաթիւ թեր սկսան աղմկել թէ ո՛վ պաշտպանէ արուեստագէ րու ցուցադրութիւնները։ Ռիւմէօր» կը յարձակէր, պոռնկագրութեան կեղծ ամօթխածութեան վր

⁂ Այս Անկախներու հանդէսին մէջ նկարներ նաեւ Հ. Ալեանաք։

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆ ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդ. Հայաստանի տակից կը գրէ թէ լատին տառերը արդէն ժողովրդ նացած են Ադրբէջանի մէջ առջին անգամ գործածուե 1922ին։ Այս տարուան ըն քին բոլոր նախակրթար պարտաւոր են գործածել տինական տառերը։ Արդէն բերականներէն մեծ մաս գործածէ զայն։ Կըզըլ Ասկեր ենի եօլ թերթերը կը հրա րակուին լատինական տառ

ՅԱՐԴԳՈՂ.

ՈՏԱՆԱՒՈՐ ԳՐԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

(9 փետրուար)

Պ. Լեւոն Բաշալեան դասախօսութիւն մը տուաւ Ոտանաւոր գրելու արուեստին մասին։

Դասախօսը զբաղեցաւ միայն տաղանուարին թէքնիկով, առանց անդրադառնալու բանաստեղծութեան (բովանդակութեան) մասին։

Յիշեց թէ Ֆրանսացիները որքա՛ն կարեւորութիւն կուտային տաղաչափական արուեստին, կը կռուէին ու կը քննադատէին իրար փոքրիկ զարտուղութեան մը համար։ Խոր սրբագրութիւններ կը կատարէին, համապատասխան մնալու համար աւանդական օրէնքներուն, որոնք կ'ապահովեն երաժշտականութիւնը։ Նման խիստ քննադատութիւն մը հայ քերթողներուն գործերուն մասին, որքա՛ն ուտանաւորներ փլատակ պիտի դառնէր։

Դասախօսը օրինակներ բերելու համար օգտագործեց իր յիշողութեան մատենադարանը, կորսնցուած ըլլալով, հինգ անգամ, իր միւս մատենադարանները։

Յիշելէ յետոյ Հ. Արսէն Բագրատունին, որ ներկայացուց հայկական հին չափաբերութիւնը, հարեւանցի ծանօթութիւն մը տալէ ետքը այդ չափերուն մասին, Նարեկացիէն մինչեւ Բագրատունի, անցաւոր տաղաչափութեան, որովհետեւ հինը այլեւս ոչ ոք կը կարդայ եւ գրեթէ կորսուած է։ Նկմէր նորտաղաչափութիւնն ալ պաւորուած է եւրոպականէն։ Յետոյ մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարեց արեւելահայ եւ արեւմտահայ քերթողներու գործերուն վրայ, Թումանեան, «Վարդանիկ Չարենցը», Դուրեան, Չօպանեան, Թէքէեան։ Տաղաչափութիւնը ամբողջութիւնն է այն օրէնքներուն, որոնք պիտի տան երաժշտականութիւն։ Այդ օրէնքներէն՝ շեշտի եւ յանգի մասին, ը եւ էի հատածներուն երջը անճիշտ գործածութիւններուն վրայ խօսելէ յետոյ, եզրակացուց այսպէս.

— «Միքէլ Անճէլօ կ'ըսէ թէ ամէն մարդու մէջ հրեշտակ մը կայ եւ արուեստագէտին դերն է որ զայն դուրս պիտի բերէ։ Նոյնպէս, ամէն մարդու մէջ բանաստեղծ մը կայ, կարեւորը զայն դուրս բերելն է»։

Տիրկաթին

ղութիւնները, խայտառակութիւնները, դաւաճանութիւնները մոռնալ կարելի չէ։ Բոլոր այդ խայտառակութիւններէն ետք կը սպասէինք որ յոյն օրագիրը իր չափը ճանչնար եւ լուռ մնար։ Կ'ուզենք որ «Էփոխէմաթինի» գիտնար սա պարագան.— Ֆէնէրի պատրիարքարանը անցեալ տարուան գարունէն վեր ամէն թաղի մէջ ընտանիքներէն նպաստ կը հաւաքէ։ Այս նպաստը պարզապէս տուրքի մը պէս կը գանձուի եւ չվճարողը ծանր յանցանք մը գործած կը նկատուի։

Կ'ըսուի թէ ծանօթ յոյն մը քանի մը ամիս առաջ մերժած ըլլալով այսպիսի գումար մը տալ, Ֆէնէրի քահանաներուն կողմէ բանադրուած է։ Միւս կողմէ կը հաւաստուի թէ Պոլսոյ Յոյներուն տուած նպաստները կարեւոր քանակութեան մը կը հասնին։ Մինչեւ իսկ այս նպաստով Հելլէններուն ծախու առած երկու օդանաւերէն մէկուն «Կոստանդնուպոլիս» եւ միւսին «Բիւզանդիոն» անունը տուած են։

Էֆէնտինե՛ր, այլեւս կը բաւէ։ Ձեր ըրածներէն ամչցէք։ Թուրք հողի վրայ Թուրք ազգին բարիքներովը կ'ապրիք։ Գիտցէք այս բարիքներուն արժէքը։ Պատմութիւնը ձեզի համար դառն փորձերով լեցուն է։ «Մեր տղաքը կըրթող վարժարաններուն համար հարկ եղած դրամը անգամ չունինք» ըսող խմբագրին կը պատասխանենք. «Քանի որ հնազանդ եւ կանոնաւոր հայրենակիցներ էք, ինչո՞ւ տակաւին յոռի նպատակներ կը հետապնդէք եւ զատ վարժարաններ կը բանաք։ Ձեր զաւակները Թրքական վարժարանները ղրկեցէք եւ ուզեցէք որ անոնք երկրին կրթութիւնը առնեն։ Ինչպէս, ձեր գործին կուգա՞յ»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒՄՆԵՐԸ

«Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ աշխատակից մը կը գրէ (24 յունուար).—

Այս տարի պիտի արտածուին, հիմնական ապրանքներէ զատ, կրեայի պատեան, չոր կաշի, եղիպտ, իշխան ձուկ, հաւկիթ, ընկոյզ, չեչաքար եւ ուրիշ մանր ապրանքներ։

Բայց կրնա՞նք կազմակերպել այս գործը։ Հայաստանի արտածուելիք ապրանքները առատ են, խնդիրը միայն արտածման կազմակերպութիւնն է։

Մինչեւ պատերազմը, միայն Նոր Բայազիտի շրջանը տարեկան կ'արտածէր 10 միլիոնէ աւելի հաւկիթ։

Այժմ երբ հաւերուն թիւը շատցած է. հաւկիթին քանակը եւս շատցած է։

Արտասահմանի առեւտրական մեր ներկայացուցիչներուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, Հայաստանի «իշխան» ձուկը եւ միրգերու պահածոները մեծ յարգ կը վայելեն։ Օրինակ մեր պահածոները կը մրցին Քալիֆորնիոյ ընտիր պտուղներուն պահածոներուն հետ։ Դժբախտաբար իր արտաքին տեսքն է, որ ետ կը մնայ։ Կտորները մեծ են եւ անճոռնի կտրուած, ամանները տգեղ։

Նոյն չեչաքարը եւս կը մրցի արտասահմանի մէջ։ Չեչաքարի մեր պաշարը առատ է։ Այս տարի պիտի արտածուի 450 թոն։

Եթէ Երեւան եւ Մեղրիի շրջաններու մէջ պահածոյի գործարանները լաւ կահաւորուած ըլլային, արտածումը աւելի կը շատնար եւ ապրանքները չէին փըճանար։ Այս պատճառով, արտածումը պիտի պայմանաւորուի գործիքներու ներածումով մը։ Բուսադեղերու արտածումն ալ կարեւոր է, եթէ կազմակերպուի, օրինակ՝ երիցուկը, տորոնը, եւ զանազան տունկեր։ Նոյնպէս Նոր-Բայազիտի գետնախնձորը՝ ալքոլ եւ նշայ պատրաստելու համար։ Դարձեալ խոզաբուծութիւնը՝ մորթուած խոզ արտագրելու համար։

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

Վերջերս բոլոր հայ գաղութներուն մէջ կը տեսնուի շարժում մը, որ կը յիշեցնէ Փարիզի Յարգգողը։ Կանոնաւոր շաբաթական դասախօսութիւններ կ'ըլլան հայ մշակոյթին շուրջ։ Այս շարժումը չափազանց գեղեցիկ ալիք մըն է։ Յաճախ տրուած դասախօսութիւնները ոչ միայն տեղական պահանջներու պատասխանի մը արժէքն ունին, այլ նաեւ խոր բովանդակութիւն։

Սօֆիայի «Քրիստափոր»ին խնամուած դասախօսութիւններէն կը յիշենք նիւթ մը, Հայ լեզուի աղբիւրները, զոր պատրաստած էր Յ. Մարթայեան։

Ըստ դասախօսին մինչեւ այժմ հայ լեզուն ուսումնասիրուած է միակողմանի ձամբով մը։ Հիւպշմանի հետ, ուրիշ գերմանացի եւ ֆրանսացի բազմաթիւ լեզուագէտներ, մինչեւ փրոֆէսէօր Մէյյէ, հայ լեզուն ուսումնասիրելու ժամանակ, ճանչցած են զայն միայն իր գրաբարով։ Յիշեալ մասնագէտները հայ լեզուին տուին հնդեւրոպական ծագում, որովհետեւ արդարեւ հայ գրաբարը կը նկատեն մէկ ճիւղը հնդեւրոպական լեզուախումբին։ Իսկ մեր գրաբարը լեզուն էր հնդեւրոպացի Հայերուն, որոնք 6—7 դար առաջ (Ք. Ա.) արշաւեցին Հայաստան, նուաճեցին բնիկները այս կամ այն ձեւով, եւ իրենք հանդիսացան տիրող տարր։ Այդպէս ալ անոնց լեզուն մնաց Հայաստանի մէջ, արքունի եւ դիւանական լեզու։

Մինչ դուրս Հայաստանի մէջ կար բնիկ ժողովուրդը, որ կը խօսէր տարբեր լեզու մը։

Այդ լեզուն, որ հիմը կը կազմէ արդի աշխարհաբարին, բոլորովին տարբեր ծագում ունէր, (այս կէտը շատ վէճ կը վերցնէ, խմբ.) եւ այժմու մասնագիտական բառով կը կոչուի ալպեան։ Ալպեան եւ հնդեւրոպական լեզուները չափազանց տարբեր են, ինչպէս ցոյց կուտան անոնց նախադասութեանց կազմական հակոտնեայ ձեւերը։

Ու դասախօսը կ'եզրակացնէր, որ հայ լեզուն բնորոշելու համար բաւական չէ ուսումնասիրել միայն գրաբարը։ Ալպեան հայ լեզուն դարերու ընթացքին ազդուած է գրաբարէն, այնպէս որ շատ բան իւրացուցած է անկէ։ Բայց արդէն, մինչեւ գրաբարին հասնիլը, իր մէջ ունէր օտարամուտ տարրեր։

Ուրեմն, հայ լեզուի աղբիւրները կը կազմեն գլխաւորաբար ալպեան տարրը, յետոյ օտարամուտ տարրերը, եւ աւելի վերջ հնդեւրոպական տարրերը՝ գրաբարի միջոցաւ։ Երբեք հայ լեզուն չէ ուսումնասիրուած լրիւ եւ խոր, օգտագործելով բոլոր աղբիւրները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԸ

Հայաստանի Պետական Երաժշտանոցին տնօրէնը, Անուշաւան Տէր-Ղեւոնդեան, Թիֆլիս այցելութեան մը ընթացքին, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ տեղական հայ թերթին։

Երաժշտանոցին ուսանողներուն թիւը կը հասնի 334ի, որոնց 76ը կը սորվին դաշնակ, 56ը ջութակ, 48ը երգ, 70ը մանկավարժութիւն։ Ուսանողներէն 322ը հայ, 6ը Թուրք, 4ը Ռուս, 2ը Հրեայ։ 171ը՝ մանչ, 163ը աղջիկ։

Երաժշտանոցը ունի նուագախումբ մը 64 հոգիէ, երգչախումբ մը՝ 76 հոգիէ, 4 քառանուագ։ Օփերայի դասարան մը, 18 հոգիէ։ Այս դասարանը անցեալ տարի բեմադրած է Այդա, Դէմոն, Եվգենի Օնեգին, իսկ այս տարի կը պատրաստէ Ֆաուստ, Ռիգոլետտօ, Վանիա եւ Մոշա։

Երաժշտանոցին տեսաբանական բաժինը կը հսկէ Երեւանի երաժշտական հրատարակութիւններուն վրայ։ Հետզհետէ կը տպագրուին Սպենդիարեանի, Տէր-Ղեւոնդեանի, Ա. Մելիքեանի, Բարխուդարեանի, Ն. Տիգրանեանի, Ս. Մելիքեանի, Ստեփանեանի, Խ. Կուշնարեանի, Տէր-Գրիգորեանի, Մ. Միրզայեանի աշխատութիւնները։

Յիշատակութեան արժանի է Երաժշտանոցի ուսանողութեան աշխատասիրութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Ցարական կառավարութեան օրերուն Հայաստանի մէջ կար 150 մահճակալ եւ կը գործէին 31 բժիշկ։ Այժմ մահճակալներու թիւն է 1600, բժիշկներու թիւը՝ 220։

1921—1922 շրջանին, մահերու համեմատութիւնն էր 10առ հարիւր։ 1927 տարուան ընթացքին՝ 3.4 առ հարիւր։

Բժշկական օգնութիւնը գոհացուցիչ չէ բանուորական կեդրոններուն մէջ, (Ղափանի եւ Ալլահվերդիի հանքերը)։

ԹԱՇԿԻՆԱԿ ՕՐԱԹԵՐԹ

1831ին Փարիզի մէջ տպուած է թաշկինակ օրաթերթ մը, որուն անունն էր Գրպանի Քաղաքական Թաշկինակ։ Իր հիմնադիրները, տեսնելով որ թուղթով տպագրութիւնը սուղ է, աժանոց բամպակի վրայ տպեցին իրենց յօդուածները։ Այս օրաթերթը շարունակուեցաւ մինչեւ 144 թիւ, իւրաքանչիւր թիւ կը ծախուէր 30 սանթիմի։

Հրաշալի էր, հարբուխէ վարակուած մարդիկ քաղաքական յօդուածներով կը դարմանէին իրենց... քիթը։ Դժբախտաբար, բամպակը մելանը շատ կը ծծէր, այնպէս որ հետզհետէ սուղի նստաւ։ Թուղթն ալ աժանցած ըլլալով, դադրեցաւ թաշկինակ օրաթերթին հրատարակութիւնը։ Եւ հիմա, շատ մը թուղթէ օրաթերթեր կան, որոնք փոխանակ թաշկինակ օրաթերթին չափ օգուտ ցոյց տալու, հարբուխ կը պատճառեն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՓՈՆ ՏՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ ՏՕՊՆԱ.— Կիրակի օր տեղւոյս Ազգային Միութեան նախաձեռնութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն եւ սգահանդէս մը կատարուեցաւ Հերոս Անդրանիկի յիշատակին։ Առաւօտուն երկսեռ բազմութիւն մը ներկայ էր եկեղեցին։ Պատարագիչ Ալթունեան քահանան քարոզին մէջ գեղեցկօրէն նկարագրեց Անդրանիկի կեանքը։ Պատարագէն վերջ թափօրը յառաջացաւ դէպի Հերոսին մահարձանը, որ ծածկուած էր բազմաթիւ ծաղկեպսակներով, ինչպէս Ազգային Միութեան եւ Արեւելք Հայրենակցական Միութեան ղրկածները։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէի եւ «Կռուին» ու «Դրօշակ» խումբերուն կողմէ ղրկուած գեղեցիկ ծաղկեպսակները Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուխտեալ երիտասարդներու ուսին եւ եռագոյնի առաջնորդութեամբ դրուեցան մահարձանի կողքին։ Ընկեր Մ. Բարխեան Հ. Յ. Դաշնակցութեան փոն տ'Օպնայի Շրջ. Կոմիտէին յարգանքի բաժինը բերաւ Հերոս Անդրանիկի շիրիմին։ «Մեռաւ Անդրանիկ, բայց կենդանի է անոր անունը սրտին մէջ սա վառվռուն ու առոյգ երիտասարդներուն, որոնք կ'ուխտեն շարունակել անոր կիսատ ձգած գործը»։ Յետոյ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւնը։ Փոն տ'Օպնայի Ֆէրիէրի հայ որբուհիները ծաղիկներով եկած էին։ Իրենցմէ մէկը յուզուած ձայնով կարդաց ուղերձ մը զոր գրի առած էր իրենց փոխ տնօրէնուհի Օր. Վ. Սիւտճեան։

«Դուն եղար փառքն ու պատիւը Մայր Հայրենիքին, ու մենք անոր ուխտեալ զաւակները, յաւէտ պիտի մնանք հաւատարիմ՝ մեծ գաղափարիդ ջահերը վառելու։ Ու դուն անծայրածիր անջրպետին բարձունքէն շարունակէ ազատատենչ հոգւոյդ հուրը ներշնչել, իբրեւ լուսատու աստղը մեր իտէալին, շողայ պլպլուն մեր անկեղծ հոգիներուն առջեւ»։

Ժողովուրդը արտասուաթոր ու յուզուած միաբերան երգեց հոգեհանգիստի վերջին «Հայր Մեր»ը ու մեկնեցաւ խոր տպաւորութեամբ։

ԹղԹակից

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԻՆՈՎ ԿԻՆԸ.— Տիկին Ֆէրաթօ ծարաւ ծնած էր։ Ծարաւ էր գինիի համար։ Կը խմէր ու չէր կշտանար։ Ու երբ գինին ներս մտնէրեւխնելքը դուրս ելլէր, ալքոլ կը լեցնէր դրացիներուն դուռներուն տակ դրուած ոտք-սրբիչին վրայ, յետոյ կրակ կուտար։ Քանի մը անգամ դրացիները հազիւ յաջողեցան մարել սպառնացող հրդեհը, սակայն չէին կրնար հասկնալ թէ ո՞վ կրակ կուտար։ Վերջապէս բռնեցին զայն, լուցկին ձեռքին։ Տարին ոստիկանատուն։

Տիկին Ֆէրաթօ երկար ատեն բառեր ծամծմեց, մինչեւ որ գինովութիւնը անցաւ։ Յետոյ խոստովանեցաւ, որ գինովնալէ յետոյ, առանց գիտնալու կ'երթայ կրակի տալ դրացիներուն դուռները։

ԿՆՈՋ ՄԸ ՄԱՀԸ.—Պուլօնեի քաղաքին մօտ գիւղէ մը տիկ. Վիքթօրին, լամբարը վառած, վեր կ'ելլէր սանդուղներէն։ Յանկարծ ոտքը սահեցաւ եւ թաւալեցաւ գետին։

Լամբարը կոտրեցաւ, ու փշրանքները ծակեցին կնոջ վզին երակները, որոնք պարպեցին ամբողջ արիւնը։

Կինը մեռաւ ինկած տեղը։

“ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Է.

Անիկա կը դաւադրէր ժողովուրդներու խաղաղութեան դէմ... Միեւնոյն ատեն կը համրէր վայրկեանները... քսան... քառասուն... քառասունը հինգ...։ Ինքնաշարժիս քառուչները փոխած էր ..տաքցած...։ Ժամանակը քանի ...նէր, այնքան անհամբերութեամբ ...ը գիս կը նեղէր.— Բորիսը ... յաջողէ՞ր արդեօք...

Աչքերուս առջեւ պատկեր մը ...գար ու կ'երթար, եւ ես կը ջա...ի զայն վտարել։ Անիկա ա...կան ծանր աչքերով աղջկան մը ...կերն էր։ Նատէժտան էր, որ ...մատին վրայ կը դարձնէր ա...ց սիրելու, հնօրեայ մատանին։ ...յետոյ Շան զ'Էլիզէի մեծ պանդոկի պարասրահին վրայ մնացած սա միւս աղջիկը...։

Յիսուն վայրկեան..., յիսունը հինգ... ամէն բան լաւ կ'երթայ... Ճիշտ վաթսուն վայրկեան՝ բաղակիս ժամացոյցին վրայ։ Վերնայարկի երրորդ ու չորրորդ պատուհաններուն լոյսերը մարեցան...։ Շուրջս միայն ձիւնը կար համատարած։ Այն ատեն սկսայ ճամբայ ինալ։ Բորիսը աշխատանքի մէջ ըլլալու էր Վիլհէլմ Բ.ի կղպանքին առջեւ։ Ու Տրինէրկէնի ճամբան բռնելով հասայ Ուլթբէկոս...

Ը.

Հասայ «Հոլանտական պանդոկը»։ Սենեակս նախապէս բռնուած է եղեր խորհրդաւոր «բանկամի» մը կողմէ։ Պառկեցայ յոգնաբեկ։ Առտուան ժամը վեցին Բորիս Սուխիմը եկաւ զիս արթնցնելու։ Իր կաշիէ վերարկուին մէջ փաթթուած, տարօրինակ երեւոյթ մը ունէր։ Դէմքը այլայլած էր։

Նստաւ անկողինիս վրայ։

— Է՛յ, ըսէ՛ նայինք, հարցուցի։

— Յաջողեցանք...

Լռեց, կարծես ընկճուած։

— Տեսա՞ք, Վիլհէլմ Բ.ը։

Ուսերը թօթուեց։

— Այո՛... հիմա մօրուք ձգած է ան... գիրցած է, կարծես թէ հոլանտական պզտիկ գիւղակատէր մըն է, առանց ոեւէ անցեալի...

Հանեց կաշիէ վերարկուն եւ նետեց սենեակին մէկ անկիւնը։ Այլեւս չէի համարձակեր վինքը հարցափորձելու, նեղութենէն խորտակուած կը թուէր։

— Պէտք է որ կրկին մեկնիմ, ըսաւ անիկա։

Պահ մը լռութենէ վերջ, աւելցուց.

— Գիտեմ թէ ուր է բոյնը, — Փորթ-Սայիտ, ներկայ աշխարհին այս բանալին... Հոն կը գտնուի Ջիւլման անունով մէկը, որուն այս գիշերուան մարդիկը մասնաւոր կարեւորութիւն մը կուտան։ Ջիւլմանը պէտք է եղած ըլլայ գլխաւոր գործադրիչը, եթէ Վէրակինն է որ կը հրամայէ։ Ու այդ մարդուն քովն է որ կը գտնուին այն թուղթերը, որոնցմէ պիտի կրնամ քաղել անոնց համաշխարհային դաւադրութեան բացատրութիւնը...։ Պէտք է միայն Վէրակինէն աւելի արագ երթալ եւ հոն հասնիլ «Դանիէլ Կնիք»ին լիազօրութիւններով։ Այդ լիազօրութիւնը կրցած եմ ձեռք ձգել, անհրաժեշտ պայմանադրական ստացուածքներով...։ Գնա անոնք ոեւէ բան չեն գիտեր իմ գիտաւորութիւններուս մասին, եւ ոեւէ պատճառ չունին իմ Փորթ-Սայիտ երթալս հեռագրելու...։ Բէսինկէ պալատին դաւաճանութիւնը այսպէսով ինծի օգտակար պիտի ըլլայ, բայց վայրկեաններս հաշուուած են։

— Բորի՛ս Սուխիմ, կը յիշե՞ս ժողովին մէջ Վէրակինի բռնած դիրքը... այդ մարդիկը գիտէին որ մենք հոն էինք...

Խառնակ շեշտով կնոջ դիմաստուերը եկաւ աչքերուս առջեւ։

— Բորի՛ս, վախցի՛ր ամէն բանէ... մեզ հոն ղրկող կնոջ մասին բան մը չէինք գիտեր... Թերեւս պէտք է լուսաբանել այն պատճառները, որոնց հետեւանքով անոնք թոյլ տուին որ Բիսէնկէի պալատը մտնենք, աւելի հեռուները երթալէ առաջ։

Տեսայ որ Բորիսը համաձայն էր իմ կարծիքիս, բայց կարելի չէր ոեւէ բան փորձել իր որոշման դէմ։

Իր դէմքը աւելի եւս յոգնած երեւոյթ մը առաւ։

— Մարսէ՛լ, կը յիշե՞ս մեր յուզումի այն վայրկեանը՝ երբ ներս կը մտնէինք Շան զ'Էլիզէի պանդոկի սենեակէն, ուր կը հանգչէր Պրասքովիա Սասթրօնայի դիակը...

— Այո՛, Բորի՛ս... ու աւելի առաջ էր որ քեզմէ խնդրեցի «Ինթելիճընս»ի մարդոց ձգել այս արիւնոտ գործը, այն ատեն կը խօսէինք Նատէժտայի մասին, միա՛յն Նատէժտայի մասին...

Կանգ առի, եւ յետոյ շարունակեցի կրկին.

— Եւ ահա այժմ նորէն կը խառնուիս, Բորի՛ս Սուխիմ, աշխարհակալներու քաղաքական ստորերկրեայ խաղերուն։ Այս անգամ թոյլ տուր որ քեզի աղաչեմ.— Հրաժարեցէ՛ք, հրաժարեցէ՛ք այս դաժան մենամարտէն...

(Շար.)

հրապարակի վրայ դրաւ Նաւային նոր շինութեանց ծրագիր մը: Այս առթիւ զանազան հակասական լուրեր հրատարակուած ըլլալով, Ուաշինկթընէն «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի ուղղուած հեռագիր մը որոշ լուսաբանութիւններ կուտայ:

Ամէնէն առաջ, Նախագահ Քուլիճի պատրաստած ծրագիրը կը նախատեսէր 25 յածանաւերու շինութիւնը, իւրաքանչիւրը 10,000 թոնօ տարողութեամբ, եւ ընդհանուր ծախք կը հաշուուէր 400 միլիոն տոլար (10 միլիառ ֆրանք):

Քանի մը շաբաթ վերջ, ծովային Նախարարը Ներկայացուց երկրորդ ծրագիր մը, որով կ'առաջարկուէր բացի վերոյիշեալ 25 յածանաւերէն, շինել նաեւ 5 օդանաւատար նաւեր, 9 մեծ թորփիլանաւեր եւ 32 ընդծովեաներ. ընդամէնը 71 նոր մարտանաւեր, որոնց համար ծախք կը նախատեսուէր մօտ 740 միլիոն տոլար (18ուկէս միլիառ ֆրանք): Հինգ օդանաւատար նաւերուն իւրաքանչիւրը պիտի արժէր մէկ միլիառէն աւելի:

Սակայն ասով չվերջացաւ: Ներկայացուցչական ժողովի նաւային յանձնախումբը քննելով այս նոր ծրագիրը, գտաւ որ անհրաժեշտ է մօտիկ ապագային նորեր շինել մաշած եւ հինցած զրահաւորներուն ու յածանաւերուն տեղ: Հաշուելով այս առթիւ ըլլալիք բոլոր ծախքերը, Յանձնաժողովը եկաւ այն եզրակացութեան թէ՝ անհրաժեշտ է 4,176 միլիոն տոլար, այն է՝ 104 միլիառ ֆրանք:

Այս ծախքերը պիտի բաժնուին ինը տարուան վրայ— ամերիկեան ելմտացոյցին վրայ տարեկան 12 միլիառի յաւելուածական ծախք մը բարդելով:

Այս նոր ծրագրին դէմ բողոքի ձայներ բարձրացան ամբողջ Ամերիկայի մէջ. բողոքողներն էին մասնաւորապէս կիները:

Վերջին հեռագրի մը համաձայն, Նաւային Նոր ծրագիրը պիտի սահմանափակուի միայն 15 յածանաւ շինելու մէջ: Ներկայացուցչական ժողովին մեծամասնութիւնը այն կարծիքէն է որ եթէ յածանաւերու ընդհանուր տարողութիւնը 300,000 թոնոյի բարձացուի, բաւական պիտի ըլլայ Ամերիկայի պաշտպանութեան համար:

Ամերիկեան եկեղեցական կազմակերպութիւնները եւ խաղաղասիրական ընկերութիւններ Նաւային Յանձնաժողովին դիմելով բողոքեցին նոր ծրագրին դէմ, աւելցնելով որ եթէ ծրագիրը իրագործուի, Անգլիա եւ Ճափոն կրնան պատերազմ յայտարարել Մ. Նահանգներուն դէմ:

Ընդդիմադիրները Վրաստանի մէջ

Մոսկուայէն «Շիքակօ Թրիպիւն»ի կը հեռագրեն թէ Տրոցկիի կուսակիցներէն երեսուն հոգի վտարուած են Վրաստանի համայնավար կուսակցութենէն:

Կիներու առեւտուր Ասիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն,—

Աֆղանիստանի մօտ խորհրդային կառավարութեան պատկանող Տիւշամպէյ գիւղին մէջ կնոջ առեւտուր տեղի կ'ունենայ եւ իշխանութիւնները ի վիճակի չեն արգիլելու:

Թերթերը կը գրեն թէ Սուլթան Նիզա անուն 65 տարեկան ծերունի մը 1500 ռուբլիով գնած է 17 տարեկան հարս մը. Շուվինով անուն մարդ մըն ալ իր ամուսնացած աղջիկը 150 ռուբլիի եւ երկու ձեռք հագուստի փոխարէն ծախած է հարուստ դրացիի մը: Թերթերը կը գանգատին հետզհետէ աւելցող այս առեւտուրին դէմ եւ կը պահանջեն որ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առնէ վերջ տալու համար անոր:

Ռումանացի զօրավար մը ձերբակալուած

Պուքրէշէն հեռագրի մը համաձայն, Փարիզէն Ռումանիա վերադարձող ուսմէն զօրավար մը սահմանագլուխը անցած պահուն ձերբակալուած է: Յիշեալ զօրավարը Գիւղացի-Ազգայնական կուսակցութեան ազդեցիկ անդամներէն մէկն է եւ ջերմ պաշտպան մը՝ իշխան Կարոլի:

Ապահովութեան Յանձնաժողովը

Երկուշաբթի օր Ժընեւի մէջ կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւարարութեան եւ ապահովութեան յանձնաժողովը: Գլխաւոր պետութիւնները արդէն իրենց տեղեկագիրները ղրկած են ապահովութեան մասին: Տիրող տեսակէտը հակառակ է ընդհանուր դաշինք մը կնքելու: Ընդհակառակն ձգտում կայ տարածելու շրջանային դաշինքները, Լոքառնոյի օրինակին համաձայն: Մինչեւ հիմա անգլիական տեսակէտն է որ կը յաղթէ:

Մոսկուայի արտաքին գործավարութեան կողմէ իբրեւ «դիտող» յիշեալ ժողովին ներկայ պիտի ըլլայ Բորիս Շտայն, որ արդէն ճամբայ ելած է դէպի Ժընեւ: Եթէ առիթ ներկայանայ, խորհրդային պատուիրակը կրաւորական դիրքէն դուրս ելլելով ապահովութեան մասին որոշ առաջարկներ պիտի ներկայացնէ:

Որքան լեհ գաղթական կայ Ֆրանսայի մէջ

Երկրագործական եւ Աշխատանքի Նախարարութեանց հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն, Լեհ գաղթականները առաջին անգամ 1907ին Ֆրանսա եկած են, երկրագործութեան մէջ աշխատելու համար: 1914ին անոնց թիւը կը հասնէր մօտ 20,000ի:

Պատերազմէն վերջ, Ֆրանսա օտար բանուորութեան պէտք ունենալով, զանազան պետութեանց հետ համաձայնագիր կնքեց ներգաղթի եւ արտագաղթի մասին: Լեհաստանի հետ այս կարգի համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ 1919 Սեպտեմբեր 3ին Վարշաւայի մէջ: Այդ թուականէն ի վեր Ֆրանսայի լեհ գաղթականները հետզհետէ աւելցած են: 1927 Յունուար 1ին անոնց թիւն էր 375,878 հոգի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդանաւորդներ Քոսթ եւ Լը Պրի, հանգրուաններով Նիւ Եորքէն Սան Ֆրանչիսքօ պիտի երթան: Յետոյ շոգենաւով պիտի անցնին Թոքիօ, ուսկից Փարիզ պիտի վերադառնան՝ անցնելով Չինաստանէն, Հնդկաստանէն, Թուրքիայէն եւ Իտալիայէն:

ԱՅՆՈՐՈՋ լերան ռուս վանականները բողոքած են Ազգերու Դաշնակցութեան թէ Յոյն կառավարութիւնը գրաւած է իրենց հողերը, առանց հատուցում տալու, մինչ յոյն վանականներու գրաւուած հողերուն համար հատուցում տրուած էր:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԻ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Լիոն.—Վաղը Շաբաթ գիշեր՝ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը 8.30ին. երգ, արտասանութիւն եւայլն. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Վալանս.— Վաղը Շաբաթ երեկոյ՝ ժամը 8.30ին, Սինէմա Սէնլու: Երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԱԲՕ ԱԲՈՅԵԱՆ:

Մարսէյլ.— Այսօր Ուրբաթ երեկոյ Սալոն Մարսիլիա, 1 Rue Arsénal, ժամը 8.30ին, երգ. արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

Պուա Քոլոմպի «Եռագոյն» խումբի ժողովը վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. Շէրիքուրի նորակազմ խումբը կարեւոր խնդրի մը համար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 5.30ին Քաֆէ Սբօրի վերնայարկը:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ - "ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18,,
ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ
ԳԻՆԸ 5 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Պատ. միութեան, ինպաստ գրադարանին 19 Փետրուար Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին, 84 Rue Chape

ղեկավարութեամբ՝ Մ. Մարութեանի, մասնակցութեամբ պարուհի դերասանուհի Օր. Ասիա Կոստանեանի, որդի կոստանեանի եւ լաւագոյն ուժերու: կը ներկայացուի՝

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԺՈՒԱՆՎԻԼԻ Հ. Մ. Ը. Հ.Ի ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ՎԷՆՍԷՆ
ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՈՒ ԱՆԴԻՄԱԿ

Վաղը շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առտուան 5.30, (Salle Municipale des Fêtes de Vincennes, 27 Rue des Laitières:

Հայկական ու կովկասեան պարեր, կինտօի եւ Թառիստ Աբգարի ընկերակցութեամբ, ռուս պարուհի ու երգչուհի, ներկայացում, երգ, եւ զանազան անակնկալներ, բարեկենդանի խաղեր:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Tramways, de la Porte de Vincennes, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, իջնել Place de Prévoyance, Vincennes. 5 վայրկեան մէթրօ Vincennesէն: ՄՈՒՏՔ 7 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ԱՌԹԻՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այսօր Ուրբաթ ժամը 8.45ին, Sociétés Savantesի մէջ
կը ներկայացուի՝

ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ — ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Արուարձաններէն եկող հասարակութեան դիւրութիւն ընծայելու համար ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆի ներկայացումը կը կրկնուի այս կիր. ցերեկ ժամը 3ին Պուա Քոլոմպի Թաղապետական Թատրոնին մէջ:

Նախապէս տոմսերը կը ծախուին ժամագործ Գառնիկ Յովհաննէսեանի քով, 2 Victor Hugo, Bois-Colombes:

Հ. Յ. Դ.

Լիոն, այս իրիկուն ընկերական ընդհ. ժողով ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Կ. Սասունի:

Պէլվիլի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 20 փետր. Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զ. ԽՍԱՅԵԱՆԻ
ՄԵԼԻՇԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ
ՎԷՊԸ

Արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն: Մաքուր եւ գեղարուեստական տպագրութիւնով: փօսթի ծախք չկայ:
ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ
դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI
31 Rue Kléber
Issy-les-Moulineaux (Seine):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ.Հ. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 30 Rue des Petites Maries Զ. պատանեկան միութեան Գրադարան-ընթերցասրահին մէջ:

Անխտիր կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ Մարսէյլաբնակ եւ արուարձաբնակ Զարսանճագցի հայրենակիցները:

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ուս. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիայի մէջ: Օրակարգ՝ 1. Յանձնախումբերու ընտրութիւն, 2. Լեզուական հարց: Կը հրաւիրուին անդամները:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի գիւանը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հին ու նոր անդամներն ու սքաուտները, 20 Փետր. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայկական եռագոյն ժապաւէններու Ֆրանսայի միակ կեդրոնատեղին է՝

Գործատուն Ն. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
191 Cours Lafayette
Lyon

Սկսեալ մէկ սանթիմ լայնքէն մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում:

փափաքողներուն նմոյշներու եւ գիներու ցուցակը ձրի կը ղրկուի:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆՆԱՄԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն, Ֆլօրիայի մէջ, ժամը 9—10 Հայոց Պատմ. (Փրոֆ. Ադոնց):

Ժամը 10—11 հոգեկան ախտաբանութիւն (Փրոֆ. Աղաջանեանց):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդի վերթէթիլ գիւղացի Համբարձում Պօզուքեան, հօր անունը Միքայէլ, կը փնտռէ հօրեղբօր որդիները կարապետ եւ Յովհաննէս Պօզուքեան. (Տէր Յովհաննէս քահանայի զաւակները), որոնք քսան տարիէ իվեր Ամերիկա կամ Գանատա կը գտնուին: Կը խնդրուի Խարբերդի եւ շրջաններու Հայրենակցական միութիւններէն, կամ անձնապէս ճանչցողներէն տեղեկացնել՝ Hampartzoum Bozoukianի, Distillerie de la Croix-Rouge, Grenoble (Isère), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Իգմիրցի Տիկին Պայծառ Էսկիճեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Աբրահամ, Միքայել եւ Ղազարոս Մելքոնեան, որոնք 1924ին Նիս կը գտնուէին: Գրել՝ Փօղոս Գազանճեանի, Faiz-Dibra 122 Tirana, Albanie.

— Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղէն Մարիամ Ֆանթազեան կը փընտռէ իր 14 տարեկան զաւակ Մելքոն Ֆանթազեանը (ներկայիս Օննիկեան) որ 1919ին Պոլիս Եէտի-Գուլէի որբանոցը կը գտնուէր, վերջերս փոխադրուած է այլուր: Իմացնել՝ Mme. M. Fantazian, S. A. M. Ucel, (Ardéche) France.

Կը խնդրուի արտատպել արտասահմանի թերթերէն:

— Փաստաբան Պ. Արմէնակի քեռորդին Աւետիս Մալաթեալեան, Եօզկաթցի, կը փնտռէ իր մօրաքոյրը Լուսաբեր Պաբիկեանը: Իմացնել՝ Zareh Zortianի, 15 Rue Trefilerie, St. Etienne, Loire.

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Գէորգ Ջաղացպանեան կամ Տէյիրմէնճեան որ 1925ին Ֆրանսա փոխադրուած էր: Գրել՝ իր հօրեղբօրորդւոյն Յաբէթ Տէյիրմէնճեանի, Scies des Acieries, No. 54, St. Etienne, (Loire). France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Շ. Գարահիսարի Էնտերէս գիւղաքաղաքէն Մուշեղ Կեցոեան կամ Տէլլի Աւագեան հօր անունը Մինաս, մօր անունը Նազիկ: Զինադադարին Պոլիս Թրքական որբանոցէ ազատուելով Էնտերէսցի Նիկողոս Քիւլաճեանի միջոցաւ Պոլիս Հայկական ուբանոց մը դրուած էր: Իմացնել՝ Յակոբ Մանուկեանի եւ ստանալ 30 ֆրանք նուէր: Aux Escabrin par Aubin Aveyron, France.

ՁԱՐԴԱՆԿԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Ընդառաջ երթալով երկսեռ դիմողներու խնդրանքին, կը յայտարարեմ թէ յառաջիկայ Մարտ 1էն սկսեալ միայն հինաւոր պիտի ըլլայ ինք դաս առնել: Շաբաթական դասապահեր.— Դշ. գիշեր ու Շբ. յետմիջօրէի: Ուրիշ փափաքողներ ալ թող նկատի առնեն այս պարագան:

Մ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ
7, Rue Tournon, Paris (6e)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

18 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 574

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ "ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ,,

Ու խաչ ու խաչվառ, ոչ կաթողիկոս կամ երէց, ոչ ալ զօրավարներ և Նախարարներ — հին իմաստով, — այլ ամբողջ ժողովուրդ մը յանկարծ ոտքի, պատէն կախուած հրացան մը կամ անկիւնը մոռցուած ատրճանակ մը ձեռքը։

Եւ կրա՛կ, — խեղքի բերելու համար բռնակալ իշխանութիւն մը, որ այլ եւս կորսնցուցած էր ամէն չափ ու սահման։

Կրակ եւ կռիւ, որովհետեւ յորդա՛ծ էր համբերութեան բաժակը։

Ահա թէ ի՛նչպէս կը սկսի Փետրուար 18ը։

×

Նորեկները եկեր էին իբրեւ փրկիչ, հազար հաւաստիքներով։

Պարտուած իշխանութիւնը տեղի տուած էր, աւելի մեծ չարիքներ կանխելու, մանաւանդ երկու ճակատի վրայ պատերազմ չստեղծելու համար։

Թէև, միեւնոյն ճամբուն վրայ իրար կը դիմաւորէին այդ երկու ճակատները — Թրքականն ու բոլշեւիկեանը — միասիրտ և միակամ գրոհ մը սարքելով հայկ. հանրապետութեան դէմ։

Հազար հերքում եւ ուրացում՝ չեն կրնար քերթել այս աւրատը, որ մորթի պէս փակած է այսօրուան իշխանաւորներու ճակտին եւ կուպրի պէս գետին կը գամէ անոնց ոտքերը։

Տեղի՛ տուած էր հանրապետական իշխանութիւնը, իր կարգին բանակցելով եկւորներուն հետ, որպէս զի ժողովուրդը չնեղուի, որպէս զի հալածանքներ չկատարուին քաղաքական դաւանանքի համար։

Որպէս զի, մէկ խօսքով, դիւրաբեկ Հայաստանի մէջ ալ չկրկնուին այն զարհուրելի տեսարանները, որ պարզուեցան բոլշեւիկեան յորձանքի առաջին տարիներուն, Ռուսաստանի անսահման տարածութեան վրայ, անհաշիւ միլիոններու գլխուն վերեւ։

×

Եւ սակայն, մեղրալուսնի մը չափ ալ՝ չտեւեց «փրկութիւնը»։

Տիրահոչակ Լեկրանի հետ կնքուած համաձայնութիւնը, (1920 Դեկտ. 2) որ իր ուժ յօդուածներով հրաշքներ կը խոստանար «Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան», յատկապէս կը շեշտէր (յօդ. 5).

— «Դաշնակցութեան եւ ուրիշ ընկերվարական կուսակցութիւններու (Սոց-յեղ. եւ Ս. դեմ.) անդամները ո՛ր եւ է հալածանքի չպիտի ենթարկուին, իբրեւ այդ կուսակցութեանց անդամ, իբրեւ հանրապետական կուսակցութեան դէմ մղուած կռիւին մասնակցող կամ Հայաստանի խորհրդային յայտարարուելէն առաջ կատարուած գործերու համար»։

Բայց յաջորդ օրն իսկ, Նորեկները ձեռնարկեր էին շարք մը ձերբակալութեանց։ Երկու շաբթուան ընթացքին, արդէն երկու հազարի կը հասնէր կալանաւորներուն թիւը։ Դաւը յայտնապէս ուղղուած էր Դաշնակցութեան դէմ։ Բայց դահիճները խտրութիւն չէ՛ին դրած ոչ դասակարգի, ոչ դաւանանքի։ Եւ խառն ի խուռն բանտերը լեցուցած էին էս-էրներ, Սոցիալ-Դեմոկրատներ, Ժողովրդականներ, Ռամկավարներ, Նոյնիսկ չէզոքներ։

«Կա՛մ մեզի հետ, կա՛մ մեզի դէմ»։ — Այս Նշանախօսքը ինքնին կը բաւէր, սանձարձակ վայրենութեամբ խաղալու համար մարդոց ճակատագրին հետ։ Իսկ եկւորները ամէն պատրաստութիւն ունէին այդ անպատիւ եւ գազանային գործին համար։

Երկար պիտի ըլլար թուել այնուհետեւ գործադրուած սարսափներն ու խայտառակութիւնները, անհատական, հանրային եւ պետական ինչքերու, ալիւրի, կաթի, ոչխարներու բռնագրաւումէն մինչեւ հազար սպաներու դաւադրական ձերբակալումն ու աքսորը դէպի Ռուսաստան, ձիւն-ձմրան, հետիոտն եւ «ընդ հսկողութեամբ», ճիշտ ինչպէս իթթիհատական տեղահանութեանց շրջանին։ (Խղճով եւ խելքով բթացած ռամկավարներու յիշողութիւնը թարմացնելու համար, կը յանձնարարենք նորէն եւ նորէն կարդալ իրենց ընկերոջ" գնդակահար սպայ Գ. Ռուբինեանի քստմնելի նկարագրութիւնը այս մասին, 1921ին, Պոլսոյ թերթերուն մէջ)։

Ու վերջապէս, Փետրուար 16ին, 21 կալանաւորներու խողխողումը գիշերանց, Երեւանի բանտին մէջ, հրացանով եւ կացինով.

«Դահիճները որոշում են իրենց գազանային եղեռնագործութիւնը կատարել տեղն ու տեղը, բանտի բակում, ի տես եւ ի զարհուրանք արդէն արթնացած հարիւրաւոր բանտարկեալների» (Բ. Իշխանեան, «Երկու ամիս բոլշեւիկեան բանտում»: էջ 158):

— «Այդ գիշեր, 21 գնդակահարուածների հետ, մենք եւս, թէեւ կենդանի, գնդակահարուած էինք։ եւ ոչ միայն մենք, այլ ամբողջ բանտը, ութ հարիւր հոգուց աւելի բանտարկեալներ», (Նոյն, էջ 167:)

×

Մնացածը ծանօթ է։ ժողովրդային ամեհի ալիք մը կը տապալէ զարշելի լուծը, լեղապատառ փախուստի մատնելով Մոսկուայէն եւ Բագուէն ղրկուած մարզպանները, եւ բանալով բոլոր բանտերու դուռները, հաստատելով ժողովրդական իշխանութիւն։

. . . Կ'ունենա՛նք նոր Փետր. 18ներ։

Պէ՞տք է որ ունենանք, կամկար կոմիսարներ, որ իմաստութիւն կը սեպէք արեւէ, հողէ եւ ազատութենէ զրկել տառապեալ ժողովուրդ մը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ

Հայրենիք նիւթ առնելով Թաթար կոմունիստ Կարայեւի մերկացումները Թուրանական գործունէութեան մասին, զոր Յառաջի մէջ թարգմաներ էինք Մոսկուայի Պրաւդայէն, կը նկատէ (31 Յունուար).

— «Ճիշտ է, որ Թուրք—Թաթարներու մէջ մասամբ կը համբուրին գաղափարական, համոզուած կոմունիստները. որովհետեւ յայտնի է, թէ անոնցմէ շատերը կոմունիստ դարձած են ու կը դառնան միայն անոր համար, որ բոլշեւիկեան դիմակին տակ աւելի դիւրութեամբ հետապնդեն իրենց ազգային նպատակները։ Ատոնք է որ իշխող դիրքեր գրաւելով Խորհրդային մարմիններու եւ հաստատութիւններու մէջ, անարգել առաջ կը քշեն այն ազգային ծրագիրները, որոնք էնկիւրիէն կը ներշնչուին։

Սակայն, բոլշեւիկներու մէջ գործող համաթուրանական այս գործակալներու կողքին կ'երեւի թէ, կան նաեւ սակաւաթիւ անկեղծ կոմունիստներ ալ, որոնք այլ եւս չեն կրնար տանիլ կոմունիզմի անունով կատարուող համաթուրանական այս հսկայ պրոպագանդը Խորհրդային Միութեան դպրոցներու եւ մամուլի մէջ։

Եւ Կարայեւ կը խոստովանի, որ իր ընկեր Թուրք-Թաթարական ղեկավար բոլշեւիկները նման համաթրքական տրամադրութիւններով վարակուած եւ համաթուրանական իտէալներով խանդավառուած են ոչ միայն Խորհրդային Ազրբէջանի ու Տաղստանի մէջ, այլ եւ Խորհրդային Ուզբեկիստանի, Թուրքմէնիստանի եւ Թուրք-Թաթարական միւս Խորհրդային հանրապետութեանց մէջ։

Եւ մինչ Թուրքերը այսքան վարպետօրէն կը շահագործեն Խորհրդային իշխանութիւնը, իրենց համազգային ծրագիրները իրագործելու համար, ցաւալի է արձանագրել, որ հայանուն բոլշեւիկներու մէջ ցարդ չգտնուեցաւ գէթ մէկ մարդ, որ բոլշեւիզմի դիմակի տակ ազգային նպատակներ հետապնդէր։

Դառն ու դժբախտ իրողութիւն մըն է, որ հայանուն բոլշեւիկները ոչ միայն ազգային ո եւ է տրամադրութիւն ու ձգտում չունին, այլ եւ շատ աւելի թթու, մոլեռանդ բոլշեւիկներ են, քան նոյն իսկ Մոսկուայի կամ Թիֆլիսի մէջ նստած իրենց վրացի, հրեայ թէ ռուս տէրերը . . .»։

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏԽՈՒՐ ՎԻՃԱԿԸ

Վերջերս Մոսկուայի մէջ համաքոյթ մը ունեցան աշխատանքի կազմակերպութիւնները։ Այս առթիւ ներկայացուած տեղեկագիրները շատ տխուր գոյներով կը նկարագրեն կացութիւնը Ուկրայինայի, Ուրալի եւ Ազրբէջանի հանքերուն մէջ։ Արկածներու — կազի պայթում, թելի խորտակում եւն.—քանակը անհրաժեշտ պաշտպանողական հնարքներու պակասութեան հետեւանքով շատ շատ կ'աւելնայ։ Արդիւնքը անընդունելի համեմատութիւններու կը հասնի։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն թէ վերջնապէս կազմուած է նոր դահլիճը, նախագահութեամբ Տէյիս Թաճէտտինի։

ՍԵՐԳ ՏԱԳՆԱՊԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

Հրաժարեալ վարչապետ Վուքիչէվիչ յաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը, օժանդակութեամբ ժողովրդավար կուսակցութեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ինսան պէյի դատավարութիւնը

Թայմզի թղթակիցը էնկիւրիէն կը հեռագրէ փետր. 15 թիւով.— Գլխաւոր ամբաստանեալ Ինսան պէյ երէկ գիշերուան հարցաքննութեան ընթացքին ըրաւ կարգ մը յայտարարութիւններ, որոնք բացորոշ կերպով քաղաքական բնոյթ կուտան Նաւային գայթակղութեան ծանօթ խնդրին։ Ըսաւ թէ «Եավուզ»ի եւ աւազանի խնդիրը հրապարակուելէն քիչ ժամանակ առաջ, ինք գրած էր Ղազի փաշային ուղղուած նամակ մը, զոր յանձնած էր վարչապետ Ըսմէթ փաշային։ Ինսան պէյ նամակը ցոյց տուած էր նաև Արեւմտեան Անկախութեան Դատարանի նախկ. նախագահ եւ Աֆիոն - Գարահիսարի երեսփոխան Ալի պէյի, անոր կարծիքն առնելու համար։ Ալի պէյ պատասխանած է թէ նամակը բնական հետեւանքն էր Ըսմէթ փաշայի բռնած թշնամական դիրքին՝ հանդէպ Ինսան պէյի։ Այս յայտարարութիւնը ընելէ վերջ, Ինսան պէյ աւելցուց.— «Այդ նամակը սպառնական նպատակով չէ որ գրկած էի. սակայն կը թուի ա՛յն իրողութիւնը թէ՝ շատ չանցած այս գայթակղութիւնը մէջտեղ հանուեցաւ»։ Ուրիշ խօսքով, Ինսան պէյ ըսել ուզեց թէ այդ նամակին պատճառով է որ այս քայլերը առնուեցան իրեն դէմ։

«Թայմզ»ի թղթակցին կարծիքով, Ինսան պէյ այս ձեւով կ'ուզէ քաղաքական գետնի վրայ դնել խնդիրը եւ կը սպասուի որ վարչապետ Ըսմէթ փաշա անձամբ ներկայանայ դատարան՝ իբրեւ վկայ լսուելու համար։ «Կարելի չէ ծածկել այն իրողութիւնը թէ՝ վերջին օրերս էնկիւրիի կարգ մը քաղաքագէտները մեծապէս յուզուած են։ Ըսմէթ փաշա որ երեք տարիէ ի վեր վարպետօրէն կը վարէ Թուրք դահլիճին ճակատագիրը, բնականաբար ստիպուած էր կռուիլ Խալք կուսակցութեան ծոցին մէջ տիրող զանազան հոսանքներու դէմ։ Տարի մը առաջ, երբ աճարկու Անկախութեան Դատարանները ջնջուեցան, Ըսմէթ փաշայի ժողովրդականութիւնը չաւելցաւ Խալքի անդամներուն եւ համակիրներուն մէջ։ Երբ Ինսան պէյ իբրեւ զեղծարար ամբաստանուեցաւ, տարակոյս չկայ թէ անոր բարեկամներէն ոմանք բարեխօսեցին ամենաբարձր շրջանակներու մօտ, սակայն անոնք ո՛չ միայն չկրցան ո եւ է արդիւնք ձեռք բերել, այլ իրենք ալ արատաւորուեցան։

«Այսօր էնկիւրիի մէջ այս բաները իրարու ականջին կը փսփսան. սակայն շատ որոշ է թէ փոփոխութիւններ կատարուած են Խալք կուսակցութեան «ընտրանի պաշտօնէութեան» մէջ։ Թէ Ղազին եւ թէ Ըսմէթ փաշան խիստ շրջահայեաց են՝ վստահելու համար այնպիսի մարդոց, որ անօրինակ ցանկութիւններ կը սնուցանեն։»

Խորհրդարանը կը փակուի Մարտ 9ին

Երեսփ. ժողովի Նախագահ Ֆէրնան Պուիսոն կը յայտարարէ թէ կարելի պիտի ըլլայ մինչեւ Մարտ 9 վերջացնել օրակարգի բոլոր հարցերը եւ այդ թուականին փակել Երեսփ. ժողովը։ Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին Ապրիլ 22ի կիրակի օրը։ Համեմատականի ընտրութիւնները՝ Ապրիլ 29ին։

Օրակարգի կարեւոր խնդիրներէն մէկն է բանակի ընդհանուր կազմակերպութեան ծրագիրը, որ տակաւին Ծերակոյտին մէջ կը քննուի եւ շուտով պիտի վերադարձուի Երեսփ. ժողովին։ Ասկէ զատ պիտի քննուին նաեւ քարիւղի ներածման նոր օրինագիծը, մաքսային սակացոյցերը, եւ կարգ մը առեւտրական դաշնագիրներ, ինչպէս՝ ֆրանքեւգերման, ֆրանքզուիցերական համաձայնագիրները եւայլն։

Այս բոլոր հարցերը կարճ ժամանակի մէջ լուծելու համար անհրաժեշտ պիտի ըլլայ թերեւս գիշերներ լուսցնել, քանի որ երեսփոխանները պիտի ուզեն կարելի եղածին չափ շուտ փակուած տեսնել Երեսփ. ժողովը՝ իրենց ընտրական շրջանները երթալու և նոր նստաշրջանին համար իրենց թեկնածութիւնը պաշտպանելու համար։

Լիոնի շրջանը ողողուած

Ֆրանսայի գետերը կը սկսին բարձրանալ վրդովիչ կերպով։ Վերջին 24 ժամուան ընթացքին Սէնը 22 սանթիմեդր եւս բարձրացաւ։ Արուարձաններու մէջ Սէնի եզերքները ողողուած են արդէն։ Իվրիի, Ալֆորվիլի եւ Սէն-Մորի մօտ ջուրը խուժած է շատ մը տուներու նկուղները։ Սակայն կացութիւնը տակաւին շատ ծանր չի նկատուիր. Սէն մէկ մեդր եւս պէտք է բարձրանայ, որպէսզի վտանգաւոր դառնայ։

Միւս կողմէ գաւառներէն հասած լուրերը շատ լուրջ կը ներկայացնեն կացութիւնը, մանաւանդ Լիոնի շրջանին մէջ։ Ռոն գետը շարունակ կը բարձրանայ, սարսափի մատնելով ժողովուրդը։ Արուարձաններուն մէջ շատ մը գիւղեր ջուրերու տակ մնացած են՝ ինչպէս Վօ-ան-Վէլէն, Սէն-Ֆոն, Ուլէն, Քրուալիւիզէ եւյլն.։ Տեղ տեղ ջուրերը կը բարձրանան մինչեւ տանիքներու գագաթը։ Գիշերը նաւակներով ապահով տեղեր փոխադրուեցան աղէտեալները։ Նիւթական կորուստները խիստ մեծ են։

Նոյն ինքն Լիոնի մէջ մեծ վաճառատուններու եւ կեդրոնի բոլոր խանութներու նկուղները ջուրերով ողողուեցան եւ շատեր չկրցան ժամանակին վերցնել իրենց ապրանքները։ Կիյեոթիէր թաղամասի շատ մը կէտերը ջուրերու տակ են։ Կարգ մը կեդրոնական փողոցներու մէջ երթեւեկը նաւակներով եւ փայտէ կամրջակներու վրայէն տեղի կ'ունենայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՄԲԱՊԵՏ ՀԱՄԱԶԱՍՊ
որ 1921 փետր. 16ի գիշերը կացինահար սպաննուեցաւ Երեւանի բանտին մէջ իր նախկին զինուորին՝ Ներքին գործավար Ալիս Նուրիջանեանի հրամանով

ՏՈՄՍԵՐ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՐԴԱՐ ԽԱՐԱԶԱՆԸ

Հայ աշխատաւոր, մարտունակ ու առնական ժողովուրդին՝ ազատագրութեան ոխերիմ ու գձուձ թշնամիները, կրնան լռել այսօր ու կծկուիլ իրենց պատեաններուն մէջ։

Օրեր կան մեր զարմանալի ու քաջարի ժողովուրդին պատմութեան մէջ, եղերական, մեծ ու բացարձակ գեղեցկութեամբ օրեր, որոնց լոյսին առջեւ յանցաւոր վատութիւն է երկիւղածօրէն չխոնարհիլ։

Մեր ազատագրութեան դաժան ու ահեղագոռ պայքարի ընթացքին, քիչ անգամ, մեր հինաւուրց ու մեր մաքուր արիւնէն կարմիր հողերուն վրայ՝ այդքան յստակ ու բացարձակ գիտակցութեամբ, այդքան վճռական ու մարտական թափով, այդքան ինքնաբերաբար՝ հայ ժողովուրդը, բռնութեան դէմ պարզած է իր թեւ ու տառապած կուրծքը։

Այդ օրը, 1921 փետրուար 18ին, մարտնչող, օրուան մը համար անողոք, օրուան մը համար բացառապէս համբերաշխ, հայ աշխատաւորութիւնը՝ իր թուխ ու զօրաւոր դէմքը, դարձուցած ռուսական ժողովուրդներուն, աշխարհին ու պատմութեան, աղաղակած է մեծ ու առողջ ձայնով՝ ազատագրուելու իր վերջնական ու անվերադարձ տենչը, անկախութեան իր օրինական ու բնական ցանկութիւնը։ իր կամքը։

Այդ օրը, ան, դարերէ ի վեր գերի, ստրուկ, հպատակ, տառապած ու աղքատ այդ ժողովուրդը՝ չէ խնայած իր արիւնը իր գերագոյն սկարութեան մէջ իսկ։ իր ակռաներովը, իր մերկ ու յոգնած մարմինովը, անօթի ու հիւծասպառ, ան ամբողջովին սպառազէն իր սրբազան բարկութեամբը, շաչեցուցած է իր անողոք խարազանը, այդ օտարամուտ ու անհարազատ մարզպաններուն, այդ հպատակ, անարի ու ապասերած մարդոց, այդ սուտ ընկերվարականներ ու ողորմելի կռնակին։

Փետրուարեան այդ ըմբոստ ու խորապէս ազատատենչ ընդվզումին մէջ, օտար բայց հայ արգանդէ ծնած վատ իշխանաւորներու դէմ իր մարտական ու յաղթական արշաւի ընթացքին՝ հայ աշխատաւոր ժողովուրդը՝ կռուի մտած է առանց սակարկութեան, անվերապահ ու անասելի անձնուրացութեամբ մը։

Պատժելու համար՝ տմարդօրէն զինքը բռնութեան ու լուծի տակ պահող հայազգի բայց հպատակ ու տխուր այդ մարդիկը։

Խարազանելու համար անոնց անասելի բթամտութիւնը, անոնց յիմարական, տգէտ ու հակահայ վարչաձեւը։

Ու յաղթական դուրս եկած է այդ պայքարէն։

Իր բարկութեան արդար խարազանը զգաստացուցած է վատահամբաւ ու կեղծ համայնավարները։

Այդ խարազանը կրկին կրնայ շաչել։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԻՄԱՍՏԸ

Փետրուարեան ապստամբութիւնը պայթեցաւ շնորհիւ հայ բոլշեւիկներու խելագար քաղաքականութեան։

Երբ բոլշեւիկեան տիրապետութեան արիւնալի շրջանը փակուեցաւ, ու «խոհեմութեան» տասնաքանեան իրենց ձեռքերուն մէջ, այսօրուան վարիչները նորէն մտան Հայաստան, խոստովանեցան իրենց պաշտօնական համագումարի ընթացքին, որ նախորդ վարիչներու խելագարութեան արդիւնքն էր Փետրուար 18ը։

Դեկտեմբեր 2ին լռութեան սեւ քօղ մը կ'իջնէր Հայաստանի վրայ. ու հայ ժողովուրդը կը կծկուէր, քար կը կտրէր եւ իր երկրի հողի գոյնը կ'առնէր՝ չնշմարուելու համար։ Վիրաւոր ու մէջքը կոտրած ժողովուրդը, կ'ըսես արձանի մը համբերատարութեամբ, պաղած աչքերով կը դիտէր եկող մրրիկը։ Միակ մխիթարութիւնը որ կը սնուցանէր իր հոգիի խորքին մէջ, այն ժողովրդական իմաստութիւնն էր թէ՝ մեր սարերը փոթորկալի ձիւներ շատ են տեսած...

Բոլշեւիկները օգնեցին Թուրքիոյ, որ եկաւ խորտակեց մեր անկախ Հանրապետութիւնը, ճզմեց եւ մէջքը կոտրեց մեր ժողովուրդին։ Երբ այս դաժան ու դաւաճան գործողութիւնն իր լրումին հասաւ, հայ բոլշեւիկները, ռուս բոլշեւիկներու օգնութեամբ, գայլերու վոհմակներու պէս, ներս մտան Հայաստան. ու այս անգամ իրենք սկսան տրորել զգետնուած ու վիրաւոր ժողովուրդի ե՛ւ մարմինը ե՛ւ հոգին։

Անոնք չբաւականացան անկախութեան եւ ազատութեան վերացումով։ Անոնք չգոհացան, երբ իրենց ոտքերուն տակ առին գետնատարած հայ ժողովուրդի մարմինը։ Անոնց կիրքը յագեցում չստացաւ, երբ երկրի ամբողջ մտաւորականութիւնը բանտերու մէջ փակեցին, ու զինական ընտրանին՝ աքսորի ճանապարհներու վրայ, սառոյցներու յանձնեցին։ Այլ, անոնք կատղած գայլերու պէս ոռնացին Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը, արիւնի հեղեղներով խորացնելու բոլշեւիկեան «յեղափոխութիւնը»։ Անոնք իրենց աղտոտ ձեռքերը երկարեցին մարդոց հոգիներէն ներս՝ հոգին սպաննելու համար։ Անոնք դիւային պար բռնեցին հայ ժողովուրդի գետնատարած մարմնին վրայ, ու կատղած անոր համբերատար լռութենէն, զգետնուած մարմինը գլխատելու ելան։

Դանակը ոսկորին հասաւ։

Բարացած ժողովուրդը շարժեցաւ։

Փետրուար 18... զմայլելի յեղափոխութիւն մը։

Այդ, ձիւնհիւս մըն էր։

Կարծես, Հայոց լեռներու վրայ կուտակուած ձիւները բրար փաթթուեցան, ծանրացան ու թաւալումով վար իջան ծածկելու դաշտ ու ձոր, եկան իրենց ձիւն ճերմակութեան տակ ծածկելու այն անհելի տիղմը, որու մէջ քիչ կը մնար որ ամբողջ ժողովուրդ մը խեղդուէր։

Այսպէս, ժողովուրդները զարհուրհելի տաժանքով ու անչափելի զոհողութիւններով կուգան մաքրելու իրենց պատմութեան սեւ էջերը, պատմական փայլուն արձանագրութիւն մը թողլով իրենց ճամբուն վրայ։

* * *

Փետրուար 18ը քաղաքական կարեւոր դարձակէտ մըն է, որով կը գունաւորուի հայ ժողովուրդի ներկայ օրերու փոթորկալի պատմութիւնը։

Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ Փետրուարեան ապստամբութիւնը, իբրեւ յեղափոխական շարժում։

Փետրուարեան ապստամբութիւնը, խորհրդային Ռուսաստանի ամբողջ տասը տարուան պատմութեան մէջ, կարելի է ըսել, քաղաքական միակ առնական եւ ժողովրդական շարժումն է, որ յաջողութեամբ կը պսակուի եւ որ բոլշեւիկեան զազրելի սարսափներուն կը հակադրէ յեղափոխական շշմեցնող եւ զգաստացնող հարուածը, — ինքնարժէք սպառնալիք մը եկող ու գացող իշխանաւորներուն համար։

Փետրուարեան ապստամբութիւնը եւ անոր յաջորդող հերոսական կռիւները հպարտութեան վերականգնումն եղան մեր պարտուած ժողովուրդին, որու հոգեկան բեկումը, Թրքական պատերազմէն յետոյ, վհատութեան եւ ինքնաժխտման սահմանին հասած էր։ Պարտուած ու ինքնավստահութիւնը կորսնցուցած ժողովուրդի առնական եռն էր, որ փրկուեցաւ յեղափոխական ցնցումով մը։ Ու այդ, ոչ միայն ֆիզիքապէս կեանքի կոչեց մեր ժողովուրդը, այլ եւ փրկեց զայն հոգեկան սարկացումէ։ Ան զգաց որ կռուող ունի, կռուի ընդունակութիւն ունի եւ յաղթել գիտէ։ Ան վերադարձաւ իր ազգային քաղաքական դաւանանքին, գտաւ իր ինքնավստահութիւնը ու իր աչքերը յառեց մեր հեռաւոր հորիզոններուն, հաւատաւորի համբերատարութեամբ։

Շարժումը ժողովրդական էր, որովհետեւ ամբողջ ժողովուրդն իր մասնակցութիւնն ու սրախութիւնը բերաւ այդ շարժման։

Տարերային էր, որովհետեւ Հայաստանի զանազան վայրերը (Դարալագեազ, Բայազիտ եւ Աղդա), առանց միւս գլխաւոր կեդրոններու հետ կապ ունենալու, նոյն ժամանակ եւ նոյն թափով, համահայաստանեան պոռթկումով մը, խորտակեցին բոլշեւիկեան բռնակալութիւնը։

Կազմակերպուած էր, որովհետեւ շարժման կը մասնակցէին ժողովրդական գործիչները, ազատ մնացած զինուորականները եւ յեղափոխական անցեալ ու դաստիարակութիւն տեսած սպառազէն ժողովուրդը։ Անխզխական եւ գաղափարազուրկ որ եւ է արարք իր հետքը չէ ձգած Փետրուար 18ի փառայեղ շարժման վրայ։

Եւ եթէ կ'ուզէք, Դաշնակցական շարժում էր, որովհետեւ ոգին Դաշնակցական էր, օղակող կապը Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնն էր, եւ ղեկավարութիւնը ընդհանրապէս Դաշնակցական երիտասարդութեան կը պատկանէր։ Դաշնակցութիւնը շարժման ընթացքը գծեց ու քաղաքական բովանդակութիւն տուաւ հեղեղին։

* * *

Ի՞նչ քաղաքական իմաստ ունի Փետրուար 18ը։

Փետրուարեան ապստամբութիւնը ամէնէն խոշոր շարժումն էր որ իմաստ տուաւ Հայաստանի անկախութեան։ Մեր անկախութեան ըմբռնումը այնքան հիմնաւորուած չէ Հանրապետութեան երկուքուկէս տարուան անկախութեան շրջանին, որքան ան հիմնաւորուեցաւ Փետրուարեան ցնցումին եւ անկէ յետոյ։

Հայաստանի անկախութեան դաւանանքը եթէ գծեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 9րդ ընդհ. ժողովը 1919ին, Երեւանի մէջ, կատարուած իրողութիւն մը սրբագործելով, այդ դաւանանքը, իբրեւ քաղաքական-ազգային անզիջելի իտէալ մը, միայն 1921ի Փետրուարեան ապստամբութեամբ որոշակի եւ գիտակցօրէն, միս եւ արիւն դարձաւ մտաւորականութեան եւ հոծ զանգուածներուն։ Մինչեւ այդ թուականը տատանումներ կային ժողովուրդի ստքին մէջ, տատանումներ՝ Դաշնակցութենէ դուրս, ընկերվարական կուսակցութիւններու քով, տատանումներ, նոյնիսկ Դաշնակցական մտաւորականութեան մէկ մասին մէջ։ Փետրուար 18ը վերագնահատութեան թուական մը եղաւ։ Ճակատները ճշդուեցան։ Դաշնակցութիւնը, Սոց. Յեղափոխականները, (էս-էր), Ս. Դեմոկրատները, Ժողովրդականները (ռամկավարներ) եւ հայ ժողովուրդը միացան, մէկ ուժ ներկայացուցին, կռուեցան մինչեւ վերջին շունչը եւ դարձան Հայաստանի անկախութեան կողմնակիցներ։ Իսկ բոլշեւիկները իրենց հետ առին դաւաճաններն ու թափթփուքները։ Կտրուած ժողովուրդէն, թառեցան զայն սարըկացնող լուծին վրայ։

(Յետոյ, տարիներ յետոյ, ռամկավարներն ուրացան իրենց փոքրիկ էութիւնը, եւ այն աննշան նպաստը որ բերին ազգային այդ շարժման, ու երես դարձուցին անկախութենէ, սորուկներու բանակը ճոխացնելով։ Թերեւս բարիք մըն էր անոնց այս ճակատէն հեռանալը, յեղափոխական ազնիւ շարժում մը աղարտուելէ կ'ազատի։)

Փետրուարեան ապստամբութեան քաղաքական արժէքը միայն մեր ներքին կեանքի ըմբռնողութեամբ չի սահմանափակուիր, այլ արտաքին քաղաքական լայն իմաստ մը կը ստանայ, եթէ ուշադրութեան առնենք այն պարագան, որ հայ ժողովուրդը, զանգուածօրէն առաջին անգամն ըլլալով քաղաքական ապստամբութեան դրօշակ կը բարձրացնէր մեծն Ռուսաստանի դէմ, յանուն իր անկախութեան։ Պատմական դարձակէտը հոս խոշոր նշանակութիւն կը ստանայ։ Ուրեմն, հայ ժողովուրդն ու անոր քաղաքական ղեկավարութիւնը (բացի բոլշեւիկներէ) Հայաստանի վերածնունդը կը կապէր պայքարի մը, որ կ'ուղղուէր նոյնքան Ռուսաստանի, որքան Թուրքիոյ դէմ, միայն այն տարբերութեամբ որ Թուրքիոյ դէմ եղածը կեանքի ու մահու կռիւ մըն է, իսկ Ռուսաստանի դէմ եղածը միայն քաղաքական անկախութեան կռիւ է, առանց ատելութեան եւ ցեղային բնաջնջման զգացումի։

Հայ ժողովուրդը իր քաղաքական ազատութեան համար հրապարակ քաշեց աւելի քան 20,000 զինուած մարդ։ Երկու ամիս անընդհատ դիմադրեց ռուսական կարմիր բանակին, եւ հայրենի հողը տուաւ թիզ առ թիզ, ընկճելով բոլշեւիկեան զօրութիւնը։ Անոնք չէին կրնար ըմբռնել այդքան աներեւակայելի դիմադրութիւն մը հայ ժողովուրդի կողմէ, որ, ընդամէնը երեք ամիս առաջ, տեղի տուած էր Կարսի առջեւ։

Բոլշեւիկները երկու ամիս յետոյ, նորէն մտան Երեւան, բայց պարտուած ու գլխիկոր։ Հայ ժողովուրդը իր ինքնավստահութիւնը գտաւ, եւ իր պարտուողական հոգեբանութիւնը փոխանցեց բոլշեւիկներուն։ Եւ իրօ՛ք, ուշադիր վերագնահատող մը որոշակի կրնայ տեսնել ամէն մէկ քայլափոխին, որ Հայաստանի բոլշեւիկեան կազմակերպութիւնը, հակառակ իր յոխորտանքներուն եւ բռնութիւններուն, պարտուածի դրոշմը կը կրէ։

Փետրուարեան ապստամբութիւնը վերանորոգիչ արիւն մը ներարկեց մեր կազմակերպութեան եւ ժողովրդական զանգուածին, յետագայ քաղաքական մեծ շարժումներու ընթացքին արժեցնելու համար. — ա) Հաւաքական կամքի արտայայտում. բ) Յեղափոխական վճռականութիւն եւ յանդգնութիւն. գ) Ազատագրական շարժման ցուցական ու մասնակի կռուի փոխարէն, ժողովրդական զանգուածային ապստամբութեան կարելիութիւնը։

Մտաւորականութեան փրկութիւնը շարժման տարրական արդիւնքներէն մէկն էր, որու վրայ չեմ ուզեր ծանրանալ։

Փետրուար 18ը յետագայ սերունդներու համար պիտի մնայ ոգեւորութեան աղբիւր մը եւ պիտի դառնայ մեր ազատագրական շարժման իմաստի եւ գործելակերպի խնդիրներու մէջ պատմական ուղեցոյց-ծրագիր մը։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ յոյն Պատրիարքարանի Ս. Սինոդը որոշած է ընդունիլ Գրիգորեան կամ Նոր տոմարը, սկսեալ յառաջիկայ Յունուար 1էն. (Հ. Տ. Սեպտ. 18)։

“ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ը եւ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 18Ը

Հայ ժողովուրդի նորագոյն պատմութեան ամէնէն յատկանշական, ամէնէն ուժեղ, ու ամէնէն անժխտելի էջերէն մէկն է ե՛ւ «18 Փետրուարը»։

Բայց թուական մը չէ՛ ան եւ ոչ ալ պատմութիւն մը։ Առանձին օր մը չէ, ոչ սկիզբը՝ կամ վախճանը՝ առանձին ու ինքնուրոյն «դէպք»ի մը։

* * *

Եօթը տարի է կեանք ունի ան մեր պատմութեան մէջ։ Ու ոմանք կ'անիծեն զայն։ Կան որ կը նկատեն «սովորական ու անարժէք» երեւոյթ մը։ Ուրիշներ՝ կը հայհոյեն, կը սպառնան ու կը փրփրին՝ անոր անունին ու անոր անունէն...

Ինչ որ տարօրինակ ու, գոնէ ի՛նձ համար, անըմբռնելի է, միանգամայն կարգ մը ընկերներու մօտ այն վերապահ ու վեհերոտ արտայայտութիւնն է, զոր երբեւան կը բերեն անոնք։ Նոյնիսկ, երբեմն, այսպէս կամ այնպէս կը ձայնակցին, կարծէք, զայն մեղադրողներուն։ Կը գտնեն «յախուռն», «աննպատակ»։ Կը փորձեն էլքի ճամբաներ գտնել, ու, բարեմտօրէն, կերպով մը դուրս պրծիլ՝ ինքնամեղադրանքի ու ինքնարդարացումի տարտամ պայքարէն։

Նոյնքան տարօրինակ ու, գոնէ ինծի համար, նո՛յնքան անըմբռնելի է, որ, մեր՝ Դաշնակցական մամուլը հրապարակաւ, այս եօթը տարի է, երեւութապէս կը մտնէ նոյն անվճռական կեցուածքը՝ այդ Օրուան առթիւ։ Ու տողերով, սիւնակներու կամ պատճառաբանութիւններու արտաքերումով մը կը ջանայ հիմնաւորել զայն, ո՛չ միայն ընդդիմադիր կամ չէզոք տարրերու, այլեւ, ինձ կը թուի թէ՝ նոյնիսկ ինք իրեն համար...։ Ուրեմն, ե՛ւ այս եօթը տարի է, կը տօնենք, ճի՛շդ է, 18 Փետրուարը։ Կը փառաբանենք ու կ'իմաստաւորենք զայն։ Բայց ինչ որ տարօրինակն ու անըմբռնելին է,— միանգամայն կ'ուզենք արդարացնել զայն։

Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ մեղադրա՞նք կայ։— Բայց այն ատեն «արդարացում»ը սկսինք Ս. Նազարբեանցներէն ու Ռաֆֆիներէն։ Խրիմեաններէն ու Ներսէս Վարժապետեաններէն։ Ու պատրիարքարանի ցոյցէն եւ Խանասորէն։

Որովհետեւ կուսակցական պայքարի միջո՞ց կ'ուզեն ծառայեցնել զայն մեր դէմ։ Կը ծառայեցնեն, ուրեմն, իրենք իրենց դէմ։ Կը յեղյեղեն զայն։ Կ'ընդունին անոր գոյութիւնը։ Կը մեկնեն ու արժէք մը (պատմակա՛ն արժէք մը), ինքնին, կուտան անոր։

Կ'ուզեն նսեմացնե՞լ արժէքը։ Բայց, այդ պարագային, ի՛նչ աւելի ուժեղ փաստ այդ օրուան արժէքին, քան՝ զայն նսեմացնելու իրենց ճիգը։ Նոյն սնոտի վերաքերումով ի՛նչ կորսնցուցին իրենց արժէքէն, հայ լեզուն, հայ պատմութիւնը, Ապրիլ 11ը, Մայիս 28ը եւ մեր արիւնաներկ եռագոյնը...։

Բայց եւ այնպէս, ա՛հ, եօթը տարի է, կը ճգնինք պաշտպանել զայն։ Արժէքաւորել զայն։ Կը ճգնինք, մանաւանդ, արդարացնել զայն...։

* * *

Փետրուար 18ը պզտիկ կամ մեծ՝ եղելութիւն մըն է, նոյնքան պզտիկ ու մեծ ժողովուրդի մը՝ պզտիկ ու մեծ պատմութեան մէջ։ Ու անիկա,— ինչ սկիզբ, ընթացք կամ հետեւանք ալ ունեցած ըլլայ,— շարժում մը կամ արտայայտութիւն մըն է։

Արդ, բնութեան մէջ, նիւթեղէն, մարդկային, կենդանական, զգացողական, անհատական կամ հաւաքական շարժումները ունին երկու կողմ։

Առաջինը՝ խորքն է այդ շարժման։ Երկրորդը՝ ձեւը։

«18 Փետրուար»ը, իբրեւ շարժում, անշուշտ ունի իր այս երկու «կողմ»երը։

Ուրեմն, հետաքրքիր է, երկո՞ւքը մէկ կը տօնենք, երկո՞ւքը մէկ կ'ուզենք արժէքաւորել, երկո՞ւքը մէկ կը ջանանք պաշտպանել, ու երկո՞ւքը մէկ կը ճգնինք արդարացնել։

Ո՛չ։ Ո՛չ, անշուշտ։

Վասնզի, եթէ խորքը տկար ըլլար, հետեւաբար պաշտպանումի կարօտ՝ ստացած չէր ըլլար, արդէն, ա՛յնքան տարերային ու ժողովրդական բնոյթ։ Եթէ խորքը անարժէք ըլլար, և հետեւաբար արժէքաւորումի կարօտ, չէր կրնար տոկալ տարիներուն ու իրմէ «վերջ» տիրող անողոք թափին։

Եթէ խորքն ըլլար դատապարտելի, նախ անոր սաղմն ու ստինտն՝ 28 Մայիսը պէտք պիտի ըլլար դատապարտել։

Ուրե՞մն։

Պարզ է, որ մեզմէ ոմանք, կամ մեր հակառակորդները, «18 Փետրուար»ը, իբրեւ շարժում, պաշտպանելի, արժէքաւորման կարօտ ու մեղադրելի կը գտնեն, իր ձեւին մէջ։

Եւ այստեղ, թող թոյլ տրուի անվերապահ ու անկեղծօրէն ըսել, կարմրափետուր ազաւնիներուն եւ կարմրաշղարշ ռամկավարներուն չափ մեղադրելի են բոլոր այն Դաշնակցական կամ չէզոք տարրերը, որոնք կեցած են Հայաստանի անկախութեան տեսակէտին վրայ, բայց, միանգամայն, «18 Փետրուար»ի գոյութեան, ուժին ու արժէքին մասին իրենց արտայայտումի ձեւին մէջ է որ կը տարբերին անկախութեան տեսակէտին հակառակորդներէն, քանի որ, եթէ խորհրդայինճիններն ու անոնց բաբեշնորհ խնամիները հայհոյանքով ու անէծքով կը յիշեն զայն, մերոնք կը տօնեն՝ «տարերային էր», «Դաշնակցութեան կամքէն անկախ էր», «ժողովրդային ինքնաբուխ շարժում մըն էր» արտայայտութիւններով, ու, մնալով, հետեւապէս, իրենց արտայայտութեան խորքին մէջ մեղադրելի անոնց նման...

* * *

Ըսի թէ՝ շարժումն էր ան։ Ու ըսի, նաեւ, որ, իբրեւ այդպիսին, երկու կողմ ունի։

Կ'ուզեմ աւելցնել թէ երբ կը մօտենանք «18 Փետրուար»ի վերլուծման ու տօնակատարումին, պէտք է անջատենք այդ երկու կողմերը իրարմէ։

Եւ պէտք է անջատենք զանոնք.

Ա.— Որովհետեւ անոր ձեւը՝ կը սկսի փետրուար 18ի օրէն, ու կը վերջանայ որոշ օրեր յետոյ։

Բ.— Որովհետեւ անոր խորքը՝ կը սկսի փետրուար 18էն աւելի քան երեք քառորդ դար առաջ, ու դեռ կը տեւէ (մինչ նոյն այդ տեւողութեան ընթացքին, մենք կ'ուզենք կորզել զայն իր ամբողջութենէն ու առանձնացնել՝ շփոթեցնելով խորքն ու ձեւը...)։

Գ.— «Փետրուար 18»ը քննադատողները, կ'ըսեն, մի՛շտ կ'ըսեն թէ իրենք եւս, սկսած Վանէն ու Շապին Գարահիսարէն, մասնակցած են անոր խորքին ծագման ու տեւողութեան մեծ, հոյակապ աշխատանքին։

Անցնինք առաջին պարագան։

Շօշափելի, զօրաւոր, արիւն ու սարսափ ստեղծող պայքար մը տեղի ունեցած է։ Ու ժողովուրդին մէկ մասը կռուած է, «միւս» (ենթադրենք) «մասին» դէմ։ Այսինքն, վերցուցած է զէնքն ու իջած ասպարէզ։ (Թո՛ղ ո՛նք, թող ո՛նք պատճառները, մանրամասնութիւնները, մասնակցողներուն քանակն ու համաժողովրդային բնոյթը)։

Ուրեմն, 18 Փետրուարին, եղած է ճիգ մը՝ պարտադրելու հակառակորդը։

Արդ, մենք գիտենք, որ կան պարտադրումի զանազան ձեւեր սակայն։

Կարելի է պարտադրել կամ հարուածել՝ կիցով մը։ Կարելի է պարտադրել կամ հարուածել ապտակով։ Ու կարելի է պարտադրել կամ հարուածել բարձրաձայն սուր ծիծաղով մը...։

«18 Փետրուար»ը, ուրեմն, իր կարգին, ձեւերուն ուժգինն է։ Յու-

սահմանականը։ Վերջնակա
թէ կ'ուզէք։
Եւ, ի՛նչ ալ ըլլան անո
բամամասնութիւններն ու
րը, ան արժէք ունի անո
մար, որ, ծառայելով միշտ
նող երեք քառորդ դարեր
ռանգուած խորքին, մնա
իբրեւ ձեւ՝ նո՛յն խորքին
նով մինչեւ 1918ը՝ ուրիշ
ուժի մը դէմ ճամժողով
կերպով տարուած գեղեց
ճոյակապ պայքարի ձեւի
բազատ ու տրամաբանակ
կը կրկնեմ, ա՛տով իսկ ա
ժէք) ճարուածումի ու պ
դրումի կերպ մը։
Ու իբրեւ այդպիսին,
պէս Խանասորը՝ նո՛յն խ
բայց ուրիշ պայմաններ
պէս Վանը, Շապին Գար
րը, նոյնիսկ Զէյթունը՝
առաջ— «18 Փետրուար
(որպէս շարժումի մը մէկ
սկսած է թուական Փետ
18ին։ Ու վերջացած (որպէ
ժումի մը մէկ ձեւը, դար
որոշ օրեր յետոյ...
Բայց խորքը շարունա
է։ Բայց խորքը կը շար
ուի։
Այո՛, Կասեաններէ
Մարտունիներն են եկ
փոխած են պարտադր
իրենց «մարտ»ի բոլոր ձ
միջոցները, բայց «18 Փ
ուար»ի խորքը, (որ որոշ
կան մը չէ, ուրեմն), ուրի
ւերու տակ տեւած է ու կը
Վասնզի, Կասեաններէ
տոյ, նոյ՛ն խորքին դէմ
ները շարունակած են ու
բռնակեն իրենց դաւ
քարի տարբեր ձեւերով,
անոր պաշտպանները,
տադրումի ու փոխադարձ
քարի այլ ձեւերու,— զա
աւելի անաղմուկ (
սպանիչ, սպանի՛չ ու հա
ինքնավստահ ծիծաղն ու
համարհանքը...) բայց
ման նոյնքան կամ աւելի
Ու այդ խորքին մինչ
օր տեւականութեան փ
են, հակառակ եօթը տա
րուն, կրկնուող ու աւելի
լող ձերբակալութիւնները
սորները, զինաթափումներ
եւ «18 Փետրուար»ը մ
ռաջին ձեւը (ո՛չ թէ
«ճնշողներ»ուն օրէ օր
մեծցող սարսափը՝ անճ
օրէ օր աւելի մեծցող խ
Եւ այդ խորքին աւել
եւս տեւականութեան փ
են— «18 Փետրուար»ի
ձեւին (կռուին) ընթ
պաշտպանուած սրբութ
րուն (դպրոց, մտաւորական
լեզու եւ պատմութիւն,
այդ սրբութիւններուն
երկրէն ներս թէ դուրս՝
ղովուրդին զանգուածայ
հետզհետէ աճող փարա
հաւատաւոր նուիրումներ
Աւելցուցէք, այս
վրայ, այն բացորոշ իրո
նը, թէ՝ ռամկավարները
ւորապէս, որոնք ամէնէն
տոտ հայհոյողներն են
Փետրուար»ին, ներքնա
գործով համաձայն են
ամբողջական «Փետրուար
(«28 Մայիս»ին) դաւելու
ոչ միայն չեն խոստ
զայն, այլեւ, ընդհակ
անվերջ կը ջանան յաղ
իրենք... «նուիրուած են
խորքին, «Մեծ Տեսիլ
կախութեան գաղափար
նալով, շա՛տ լաւ գիտնա
շուշտ, որ այլապէս ըսե
ջած պիտի ըլլան՝ հայ
վուրդի մօտ՝ իրենց գո
իրաւունքը (իբրեւ «կուս
թիւն»), եթէ փորձեն նո
վուրդին գոյութեան ար
տութիւնը եղող ներքի
խոր եւ անփոխարինելի
խութեան ձգտումն ու
փարականութիւնը «շնչե
Այսպէս կամ այնպէս,
գիր ու հայրենիքէն դո
կամ, ի՛նչ հոյակապ
գործութիւն — Հայրենիք
բած մեր մէջ, մեր կարծ
տակ՝ իր ձիւնափառ լ
իր կապտորակ ջուրեր
սաղարթախիտ ձորերո
տօնած ենք, կը տօնենք,
տի տօնենք «18 Փետրու
Վ.Ա

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայրենակիցնե՛ր եւ ընկերնե՛ր,

Բռնութեան տակ հեծող հայ աշխատաւոր ժողովուրդը, եօթը տարիներ առաջ, 1921 Փետրուար 18ին, արդար ու գերագանց պոռթկումով մը, ցնցեց հայ «համայնավար» մարզպաններու դժնէ ու հակահայ լուծը, արութեամբ ետ խլելով իր իշխանութիւնը՝ օտարամուտ ու հպատակ իշխանաւորներու ձեռքէն ու հաստատելով «Հայաստանի Փրկութեան Մարմին»ը։

Հայ աշխատաւոր ու արի ժողովուրդը, խարազանելով այսպէս, իր ծոցէն ծնած բայց օտարէն աւելի բռնական ու վատ համայնավար ղեկավարներու քաղաքական շնութիւնն ու արիւնուշտ վարձերը, ապացուցեց աշխարհին ու պատմութեան առջեւ՝ որ գիտէ՝ անկախութեան ու ազատութեան արժէքը ու մանաւանդ գիտէ, ճակատագրական վայրկեաններուն, իր արիւնը թափել պաշտպանելու համար իր հայրենի երկիրն ու հինաւուրց ու յաւէտ մշտառոյգ մշակոյթը։

ընկերնե՛ր, Հայրենակիցնե՛ր,

Օտար այս երկրին մէջ, մեծ քաղաքներէն մինչեւ յետին գիւղերը, ուր որ ափ մը Հայ կայ ու հայեցի կեանք, պէ՛տք է հպարտութեամբ ու յարգանքով տօնել փետրուարեան ժողովրդական ընդվզումին տարեդարձը։ Բազմութեամբ մասնակցելո՛վ կազմակերպուած բանախօսական հաւաքոյթներուն, դուք ապացուցած պիտի ըլլաք, որ նոյն իսկ պանդխտութեան մէջ, չէք մոռնար խարանել հայ աշխատաւորութեան դէմ փորձուած անլուր բռնութիւնները։

Կեցցէ՛ փետրուարեան արդար ու ժողովրդական ապստամբութիւնը։

Կեցցէ՛ իր ազատագրութեան համար մարտնչող հայ աշխատաւոր ժողովուրդը։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ

ՀԱՅԵՐԸ ՅԻ՛Ր ՈՒ ՅԱՆ ՀԻՒՍ. ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Ամբողջ Թերեքի շրջանին մէջ կ՚ապրին 22,305 Հայեր, որոնց մեծ մասը, 16,824 հոգի, կը բնակին քաղաքներու մէջ, այսպէս.— Պեաիգորսկիի մէջ 4109 հոգի, Կիսլավոդսկիի մէջ 3760 հոգի, Մոզդոկի մէջ 2036 հոգի, Գէորգեւսկիի մէջ 1361 հոգի, Պրիկումսկիի մէջ 5048 հոգի։ Եդեսիա գիւղին մէջ 3768 հոգի (823 տուն), որոնց կէսը աղքատ է։ Այս շրջանին մէջ գրուած կան նաեւ 481 հոգի։

Քաղաքին մէջ բնակող Հայերը կը կըպրին զանազան արհեստներով։ Մեծ մասը բանուոր, փոքր մաս մը մանր առեւտրական։

Այս շրջանին մէջ կան նաեւ 2000 հայ գաղթականներ (467 տուն), որոնք պիտի փոխադրուին կառավարութեան կողմէ ցոյց տրուած հողերու վրայ։ Գաղթականներուն մեծ մասը կը գտնուէր Պրիկումսկիի մէջ։ Այս քաղաքին գաղթականներէն 132 հոգի (26 տուն) արդէն տեղաւորուեցան շրջակայ գիւղերը, իսկ մնացածները պիտի փոխադրուին հաւանաբար Ստավրոպոլի Թուրքմէնական շրջանակին մէջ։

Գէորգեւսկիի շրջանակին մէջ տեղաւորուեցան 140 հոգի (25 տուն), Ալեքսանդրեւսկիի շրջանին մէջ 92 հոգի (25 տուն)։ Պատգորնի կայարանին մէջ 49 հոգի (10 տուն)։

Ընդամէնը փոխադրուած են 413 հոգի (86 տուն)։

Մոզդոկի շրջանակին մէջ տրամադրելի հող չկայ, այս պատճառով գաղթականները կը մնան իրենց տեղերը։ Թուրքմէնական շրջանակը փոխադրուելիք գաղթականներէն զատ, կը մնան մաս մը Հայեր ալ, որոնք պիտի փոխադրուին Ստեփնովսկիի շրջանակին մէջ (Եդեսիա գիւղին մօտ), ուր 3600 տեսեադին հող պիտի տրամադրուի անոնց, կազմելու համար փոքրիկ հայկական գիւղեր։

Փոխադրուած գաղթականներէն իւրաքանչիւրը ստացած է 2—4 տեսեադին հող։ Գաղթականները ստացած են նաեւ փոխառութիւն, զորս պիտի վերադարձնեն ապագային։

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆ

Խորհրդային Դրախտին մէջ, վերէն վար, մունետիկները հիմա նոր հրաման մը կը պոռան, — ցորեն հաւաքել։

Կառավարութիւնը տեսաւ, որ գիւղացիները չեն յանձներ, ոչ ալ կը ծախեն իրենց ցորենը։ Այլ կը պահեն վախով ու դողով, որովհետեւ պոլշեւիկները վաղահաս պատերազմի մը մասին շշուկներ տարածած էին։ Ամէնէն աւելի Անդրկովկասն էր, որ իսկական հացի սովի մը մատնուեցաւ։

Եւ աՀա պզտիկ Միկոյեանը գործի ելաւ, մունետիկ հանեց «հացամթերման» մասին։ Նշանակուեցաւ քանակը, զոր պիտի գնէին բոլոր գիւղերէն ու քաղաքներէն։ Գիւղացիները ստիպուած են իրենց գնած ապրանքին փոխարէն ալիւր տալ։ Ամէն գիւղացի ջաղացքին մէջ չպիտի կրնայ որոշուած քանակէն աւելի ցորեն աղալ, ընտանիքին իւրաքանչիւր անդամին համար 2.5 փութ։

Եւ սակայն ո՞վ պիտի տուժէ այս քաղաքականութենէն։ Անշուշտ աղքատ գիւղացին։

Մուրճ-Մանգաղ կը պատմէ թէ աղքատ գիւղացին կ՚ուզէ ապրանք մը գնել գործակցական խանութներէն։ Ցորեն կամ ալիւր չունի, որտանի եւ փոխարէն ստանայ իր ապրանքը։ Կը ստիպուի դիմել հարուստ գիւղացիին, եւ դրամով սո՜ւղ սո՜ւղ կը գնէ ալիւր, զոր կը տանի գործակցականին եւ պետութեան դրած գինով կու տայ եւ փոխարէն կը ստանայ իր ապրանքը։

Ու մինչ Քաղաքները, կարմիր դրօշակներ բարձրացուցած, ալիւրի պարկեր շալկած, իրենց պաշարը կը բերեն կայան, Թերեքի շրջանէն Պրոխլադնայա կայարանին հարուստ գիւղացիներէն մէկը երբեք չէր ուզեր իր աւելորդ ցորենը ծախել։ Ու կ՚ուզէ պահել։ Աղքատ գիւղացի մը կը գտնէ եւ կ՚ըսէ որ քովը պահէ իր ցորենը։ Աղքատ գիւղացին, որ խեղքէ աղքատ չէր, կ՚առնէ ցորենը, ժամ ժամ կը ծախէ եւ պարտքերը կը վճարէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Իբրեւ ճարտարարուեստի կեդրոն, Լիոնը ունի այլազան ցեղերու պատկանող անհամար գործաւորներ։ Հայ գործաւորներն ալ պատկառելի թիւ մը կը կազմեն։

Անցեալ տարուան գործազրկութեան հետեւանքով, շատ մը հայրենակիցներ ստիպուեցան իրենց համեստ բոյնը թողուլ ու հեռանալ։ Այս տարի գործազրկութիւն չունեցանք, սակայն կան անհատներ, որոնք երեք չորս ամսուան շրջանին մէջ չեն կրցած գործ մը ճարել։

Գաղութիս հայութեան թիւը 4000ը կ՚անցնի եւ օրէ օր կ՚աճի, սակայն դժբախտաբար չունինք զօրաւոր յենարան մը, գոնէ նոր սերունդը փրկելու համար։ Մանուկները ֆրանսական դպրոցներ կը յաճախեն եւ շատեր հայերէնը մոռցած են, թերեւս ուրիշ գաղութներ աւելի բախտաւոր են։

Անհատական գործ ունեցողները հետզհետէ կ՚աւելնան։ Կան նպարավաճառի խանութներ, սրճարաններ, ճաշարաններ, դերձակի եւայլն խանութներ։ Ունինք նաեւ երկու գործարանատէրեր, որոնք ազգային կեանքէ բոլորովին հեռու կ՚ապրին։

Գործարանային արկածներ եւ հիւանդութիւններ յաճախ կը պատահին։ Չունինք հայ բժիշկ մը։ Փոխադարձաբար պիտի օգտուէինք, եթէ բժիշկ մը Լիոն հաստատուելու կամքն ունենար։ Ասկէ առաջ ունեցանք թատերական եւ գեղարուեստական միութիւններ, որոնք հազիւ ծաղկած թառամեցան։ Թատերական խումբ մը կազմելու համար կարող ուժեր չեն պակսիր։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւ խաղացողները ցրուած ըլլալով, այս տարի չունեցան այնքան գործունէութիւն, որքան որ կը սպասուէր։ Կան երբեմն բարի ծաղիկներ, որոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ մարզուելէ յետոյ, կ՚երթան ֆրանսական խումբերու մէջ կը մտնեն։ Նոր վարչութիւնը եռանդուն կազմ մը ունի։ Կը յուսանք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը բարձր պահելու համար պէտք եղած աշխատանքները պիտի տանին։

Սկաուտներու խումբը լաւ է։ Ազգային եւայլն հանդէսներու, սիրայօժար մասնակցութիւն կը բերէ։ Հայրենակցական միութիւնները յաճախ կ՚ունենան հանդէսներ, որոնցմով կը ստեղծուի հաւաքական մթնոլորտ մը։ Աւելի գործունէութիւն ունեցած եւ համակրութիւն շահած պիտի ըլլան, եթէ դասախօսական ժողովներ ալ սարքեն, որուն այնքան ծարաւի է գաղութը։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԼԻՈՆ, 14 փետր.— «Բարձր Հայք»ի Հայրենակցական միութեան սարքած ներկայացումը, Անդրանիկի «Սասնոյ լեռներու» դիւցազներգութիւնը տեղի ունեցաւ փետր. 11ին։

Որոշուած ժամէն առաջ 450-500 հոգի, մեծամասնութեամբ, չափահաս երիտասարդներ, անհամբեր կ՚սպասէին վարագոյրի բացման։

Վարչութեան անդամներէն Պ. Գեղամ Սարոեան հանդէսը բացուած յայտարարեց, բեմ հրաւիրելով Պ. Վարդան Չուլլէրեանը, որ բանախօսութեամբ մը գնահատեց մեծ եղեռնէն ազատուած քանի մը երիտասարդներու ջանքերը։ Ցետոյ պարզեց «Բարձր Հայք»ի դերը ազգային մշակոյթի եւ ազատագրութեան ճամբուն վրայ։

Բանախօսութենէն ետք բեմադրուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւորը»։

Հինգ վայրկեան վերջ, հայդուկային խումբը պատրաստուած էր եւ երբ վարագոյրը բացուեցաւ, կ՚երգէր. «Դաշնակցական խումբ, գնանք մենք Սասուն»։ Արահը կը թնդար ծափերու մէջ, երբ ներս կը մտնէր Անդրանիկ (Ղազար Ահարոնեան)։ Ներկայ էին նաեւ զօրավարին քանի մը զինուորները, որոնք յուզումէն կուլային։ Օր. Արաքսի Մեսրոպեան (Ցէսինէն) Սօնայի դերին մէջ ծափերու արժանացաւ, երբ զէնք կ՚ուզէր Անդրանիկէն։ Պ. Մկրտիչ Միլէճիկեան (Մալաթիացի) յաջող էր Ռէս-Միլօի դերին մէջ, (սպանութիւն մատնիչ քահանայի մը)։ Վահանի դերին մէջ, Համբարձում Ներգէթեան երբ հայդուկը վիրաւոր ինկած իր վերջին խօսքը կ՚ընէր ընկերներուն, ներկաները յուզումով յիշեցին ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկած ռազմիկները։

Ժամը 11.15 անցած էր եւ հանդէսը փակուած, բայց ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ։

Վիշապ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի, վիլէտրօմ ժան պուէնի մէջ պիտի մարտնչին Մարսէյլի ճանրածանօթ ճայ կռփամարտիկ գաբօ Պաղտասարեան եւ փարիզէն ծանօթ կռփամարտիկ Լըքատր։ Մրցումը պիտի տեւէ 10 շրջան, իւրաքանչիւրը 3 վայրկեան։ Նոյն օրը Յակոբ Պաղտասարեան պիտի մրցի սեւամորթ Սալէմի ճետ (8 շրջան, իւրաքանչիւրը 2 վայրկեան)։

Կը յուսանք թէ ճայ ճասարակութիւնը ներկայ պիտի ըլլայ ճայ կռփամարտիկները քաջալերելու։ Կը սպասենք մերիններուն յաղթանակին։

Յ. Պապաճիկեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՋ… ԲՈՒ ՄԸ.— Մոսկուայէն կը հեռագրեն հետեւեալ դէպքը։

Ճեպընթաց մը, ժամը 60 քիլոմեդր արագութեամբ, Վոլոգդայէն կը սուրար դէպի Լէնինկրատ։ Ճեպընթացը ճամբուն կէսն էր հասած դեռ, երբ յանկարծ կեցաւ։ Ճամբորդները կը զարմանային թէ ինչո՛ւ համար կանգ առաւ ճեպընթացը։ Մեքենավարը կը պատմէ թէ աՀազանգը հնչած էր եւ ինք ալ՝ կեցուցած։

Սկսան քննել վեր վար։ Եւ տեսան որ վայրաշարժին վրայ, ճիշդ սուլիչին քով թառած էր հսկայ բու մը։ Թռչունը, թառած պահուն, մագիլներով սեղմեր էր սուլիչին կապը։ Զարմանալին այն է, որ թռչունը չէր փախած, վախնալով ձայնէն։ Ու կանգ առած էր ճեպընթացը։

Քա՜ջ բու, որ կը կեցնես յեղափոխական Ռուսիոյ ճեպընթացներն անգամ։

ԿԱՍԿԱԾ.— Կասկած էր մտեր Սէլիւէի սիրտը, պաշտօնեայ Պրոնի հաստատութիւններէն մէկուն մէջ։ Կասկած էր մտեր սիրտը եւ կը տանջէր. Նախանձէն վառուած, իր կինը։ Դժբախտ կինը չէր կրնար համոզել թէ հաւատարիմ է։ Սէլիէ կատաղի կռիւէ մը յետոյ կրակեց եւ սպաննեց կինը։ Գնդակ մըն ալ պարպեց իր եօթը տարեկան աղջնակին գլխուն։ Ցետոյ անձնասպան եղաւ։

ՈՂՋ ՈՂՋ ԱՅՐԱԾ.— Տիկին Լիւսիէն ալքօլով կը մաքրէր տան առարկաները։ Անխոհեմաբար կրակ վառեց ալքօլով թրջուած առարկաներուն մօտ, որոնք յանկարծ բռնկեցան եւ բոցերը տարածուեցան եւ գրկեցին կինը։ Դժբախտ կինը պոռաց բայց մինչեւ որ դրացիները հասան, բոցերը արդէն կերած էին իր միսը։ Հոգեւարք էր դեռ, երբ կիսովին այրած իր մարմինը կը փոխադրէին հիւանդանոց։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՆՀԱՄ ՎԷՃ ՄԸ

Փետր. 3ին, հրատարակեցինք Մարսէյլէն պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որով խումբ մը Ծովքցիներ լուծուած կը հռչակէին «Ծովք Երիտասարդաց Յառաջ. Միութիւնը»։ Այս առթիւ երկար բացատրական մըն ալ կար, որ մնաց մեր քով։

Փետր. 11ին, հրատարակեցինք երկրորդ բողոք մը այդ յայտարարութեան դէմ, դարձեալ պաշտօնական, եւ ներփակ նամակով մը, որ կնքուած էր Միութեան կնիքով եւ ստորագրուած՝ ատենադպիր (Մ. Գ. Մարտիկեան) եւ ատենապետ (Ա. Գէորգեան)։

Այժմ ստացած ենք երկու նոր բողոքներ Փետր. 12 (կնքուած Միութեան կնիքով) եւ 14 Թուակիր (10 ստորագրութեամբ) առաջին խումբէն, որ կը բողոքէ այդ հրատարակութեան դէմ։

Մեզի համար անծանօթ ըլլալով այս վէճին իսկութիւնը, բարեկամաբար խորհուրդ կու տանք իրենք իրենց մէջ լուծել, եւ չզբաղեցնել մամուլը։

Ցաւալի է որ այսքան փոքր միութիւն մը ինքն իր մէջ կը պառակտուի, փոխանակ շինարար աշխատանքի նուիրուելու։

Խմբ.

“ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ը.

Իր խոժոռ աչքերը լայն բացուեցան։ Կոկորդը սեղմուեցաւ եւ մրմնջեց.

— Դուք չէ՛ք գիտեր... չէ՛ք գիտեր... բայց միւս կողմէ գիտէք թէ ինչ պայմաններու տակ մտած եմ գաղտնի բանակին մէջ...

— Բայց քանի որ իշխան Լոփը այժմ ողջ է, Բորի՛ս։

Անիկա կրկնեց խենդի մը պէս.

— Իշխա՛նը... ա՛խ իշխա՛նը... Ու իմ վրաս հակելով

— Լոնտոնէն եւ քաղաքականութենէն զատ, ասկէ վերջ ինծի համար ուրիշ բան մը կայ որ աւելի թանկագին է... ա՛խ, չեմ գիտեր թէ ինչե՛ր հասկցայ այս գիշեր, Մարսէ՛լ։

Անոր ձայնը կը բարձրանար տեսակ մը զայրոյթով։

— Եթէ գիտնայիք թէ ասկէ վերջ ինչ է խնդրոյ առարկան, ինծի խորհուրդ չպիտի տայիք վայրկեան մը իսկ մնալ։

Անոր ձեռքերը կը շարժէին ջղայնոտ կերպով։

— Հո՛ն են թուղթերը, կը հասկնա՞ք, այն չարագէտ տոմարը, ուր արձանագրուած են իրենց մեծ ոճիրները պետական ոճիրներն ու սպանութիւնները, որոնք մեզի կը վերաբերին։ Ո՛հ, Պրասքովիա Սասթրոնայի սպանութիւնը չէ՛... Ապացոյցը, կը կը հասկնա՞ք ըսածս, աՀաւոր ապացոյցը...

— Ի՞նչ սպանութիւն, ի՞նչ ապացոյց։

— Այն ապացո՛յցը, Մարսէ՛լ, որ ես միւսին ներկայութեան կը գտնուիմ...

Գլուխս վեր բարձրացուցի։

— Ո՞վ է այդ միւսը, Բորի՛ս։

Գունատած էր։ Խորտակուած վիճակի մը մէջ քանի մը վայրկեան լռեց։ Կրկին յուզումը տիրեց վրան։

— Չեմ կրնար ձեզի ըսել... ո՛չ չեմ կրնար ձեզի ըսել, չափազանց զզուելի բան է... բայց Փորթ-Սայիտի մէջ միայն պիտի կրնամ անոր ստուգութիւնը ապահովել...

Կանգ առաւ։ Անոր համար անկարելի կը թուէր շարունակել։ Կը ջանայի հասնկալ թէ արդեօք ի՛նչ ահաւոր խորհրդաւորութիւն է որ մեզ կը շրջապատէ։

— Շատ բան կը վտանգես, Բորի՛ս, ըսի յամրօրէն։

— Ասկէ աւելին վտանգելու այլեւս բան մը չունիմ...

Հասկնալու համար պնդեցի, գոնէ նուազագոյն գաղափար մը ունենալու համար...

Աչքերը վեր բարձրացուց.— անոր արտայայտութիւնը անճանաչելի կը դառնար։

Ապշահար՝ զինքը կը քննէի։

— Մարսէ՛լ, այլեւս ոեւէ բան զիս չի խաբեր... մեր կեանքը ասկէ վերջ վտանգի տակ է... այո՛, ե՛ս է որ քեզ ալ այս վտանգաւոր արկածախնդրութեան մէջ քաշեցի...

Ժխտումի քաղաքավար շարժում մը ըրի։

Այն ատեն բարօյական ցնցումը խախտեց իր կարգապահական ամուր ոգին։

— Ե՛ս եմ պատասխանատուն, ու այս բանը ես է որ ուզեցի խանդավառութեամբ...

Աւելորդապաշտ եղանակով մը քանի մը ռուսերէն բառեր մրմնջեց.

— Կեանքիս մէջ ասիկա իմ միակ գէշ գործս է, Մարսէ՛լ... ձեզմէ ներողութիւն կը խնդրեմ... ալքոլի գինովութենէն աւելի գէշ գինովութիւններ կան...

Պատասխանելու պատրաստ էի. անիկա ներողութիւն կը խնդրէր, այո՛, բայց շրթունքները գէշ ձեւ մը ստացած էին։

— Ի՞նչ կ՚ուզէք ըսել, Բորի՛ս։

Իր աչքերուն մէջէն մոլեգնութիւն մը անցաւ, ու բառերը շեշտելով ըսաւ.

— Շատ աղէկ գիտէք թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզեմ... պէտք էր ըսել ասիկա...

Ուզեցի իրեն ընդդիմախօսել.

— Ընդհակառակը պէտք է աւարտէք ձեր բացատրութիւնը, Բորի՛ս...

Իր հեգնական ճակատագրականութիւնը կը տիրէր վրան.— անգութ դիմակը ինկաւ։ Արեւելեան թեթեւ շարժում մը ունեցաւ։

— Ինչե՛ր ըսի... հիմա բառերով մոլորելու վայրկեա՞նն է,...։ Ինծի կը մնայ հիմա դարմանել, փորձել որ իմ առաքելութիւնս յաջողի, դիմակազերծ ընել դաւաճանը կամ թէ իմ կեանքս զոհել, ձեզ փրկելու համար, Մարսէ՛լ, որովհետեւ իմ անհետանալէս վերջ ոչ ոք պիտի կրնայ գիտնալ Վ.Հրակինի ահաւոր գաղտնիքը...

— Գանք այդ խնդրին, քանի որ կը մերժէք ոեւէ բացատրութիւն տալ միւսին մասին, Բորի՛ս... ինծի կը թուի ուրեմն որ պէտք է ես գիտնամ նախապէս, որովհետեւ իմ կեանքս ալ վտանգի տակ է, ինչպէս կըսէք...

— Ո՛չ, ոչ, իմ մեկնումովս «Դանիէլի կնիք»ին մարդիկը պիտի հասկնան որ ես անկարելին կը փորձեմ ամէն ինչ իմանալու համար... պէտք է ինքզինքդ ազատես, Մարսէ՛լ, եւ դուն ալ քու կարգիդ, եթէ ես մեռնիմ, պիտի ազատես մէկը՝ զոր աշխարհի մէջ ամէն բանէ աւելի կը սիրեմ...

(Շար.)

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«Փետրուար 18»ի առթիւ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն կազմակերպած է ընկերա-համակրական հանդիպում մը, այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ,

96 Fbg. du Temple, *մէթրօ Պէլվիլ:*

Սեղանին կը նախագահէ **ԸՆԿ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

բանախօսութիւն, նուագ, երգ, պար ու անակնկալներ
կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները

Մինչեւ հիմա անձի կորուստ չկայ: Աղէտեալները բոլորն ալ ուրիշ տեղեր պատսպարուած են: Վօ-ան-Վէլէնի մէջ լուծուած սաէթիլէն պատրաստող գործարան մը՝ պայթելու վտանգին տակ կը գտնուի: Ռոնի բարձրութիւնը հասած է 6 մ. 50ի, ինչ որ աննախընթաց է. 1856ի մեծ ողողումին 6 մ. 25 միայն բարձրացած էր:

Վալանսի մեր Թղթակիցը կը գրէ թէ Ռոն յորդած է այդ քաղաքին մօտ եւս: Վալանսի կամուրջին քովի անտառը բոլորովին ջուրերու մէջ է. Նոյնպէս ողողուած են կարգ մը տուներ: Ավինեոնի մէջ եւս յորդած է Ռոնը: Նոյնպէս մտահոգութիւն կը պատճառեն Սոն, Լուառ, Էն եւ ուրիշ գետեր:

Ինչ կ՚ըսէ Լինտպէրկ օդանաւերու մասին

Հակառակ ամերիկեան ժողովուրդին եւ պաշտօնական շրջանակներու միահամուռ փափաքին թէ՝ Լինտպէրկ այլ եւս պէտք չէ օդանաւային երկար ճամբորդութիւններ ընէ, Ատլանտեանի հերոսը կը յայտարարէ թէ բստ առաջնոյն պիտի շարունակէ իր փորձերը, որովհետեւ գիտութիւնը նախակարապետներ կ՚ուզէ եւ միշտ պէտք է գտնուին մարդիկ, որոնք իրենց անձը կը զոհեն գաղափարի համար:

Սէյնթ-Լուիզի մէջ հրապարակային դասախօսութիւն մը տալով, Լինտպէրկ ըսաւ թէ օդանաւորդութիւնը կարեւոր եւ արագ յառաջդիմութիւններ պիտի ընէ՝ յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին: Միակ խոչընդոտները, որոնց պէտք է յաղթել, մշուշն ու սառնամանիքն են այժմ:

Ամուլիթի յուղարկաւորութիւնը

Համաձայն հանգուցեալին նախապէս յայտնած փափաքին, լորտ Ասքուիթի յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Սըթթըն Քըրթնի՝ ընտանեկան եւ մտերմական շրջանակի մէջ:

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ Հինգշաբթի օր դրուատական ճառեր խօսեցան վարչապետ Պոլտուին, Լոյտ Ճորճ, Մաք Տոնըլտ եւ Օ՚Քոնոր: Ճառերէն վերջ, իբրեւ սուգի նշան Խորհրդարանը դադրեցուց իր նիստը: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Երկուշաբթի օր:

Ռուսական առեւտուրը զարգացնելու համար

Մոսկուայի մէջ կազմուած է մասնաւոր յանձնաժողով մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ ծրագիրներ կազմել՝ արտածումները աւելցնելու եւ առ հասարակ արտաքին առեւտուրին զարկ տալու համար: Նախագահն է Սոկոլնիկով, որ 1926ին ելմտական գործավարի պաշտօնէն հրաժարեցուցուեցաւ՝ անոր համար որ արտաքին առեւտուրի մենաշնորհը թուլցնելու կողմնակից էր: Այնպէս կը կարծուի թէ յանձնաժողովը պիտի յանձնարարէ կարգ մը թոյլտուութիւններ՝ արտածումի ներկայ մենաշնորհին մէջ:

Հրդեհներ Ռուսիոյ մէջ

Խորհրդային թերթերը դիտել կուտան թէ վերջին օրերս հրդեհները շատցած են Ռուսիոյ մէջ: Փետր. 10ին այրած է Նիժնի-Նովգորոդի մօտ Սորմովոյի վակոնի մեծ գործարանը. վնաս կը հաշուուի 10 միլիոն րուբլի: Կոստրոմայի մէջ հիւսուածեղէնի կարեւոր գործարան մը այրած է. 200 գործաւորներ այրուածքներ ստացած են: Գործակցականի Մոսկուայի մթերանոցներուն մէջ հրդեհ ծագած է: Կորուստները խիստ մեծ են:

Ամերիկացի լրտես մը Գերմանիոյ մէջ

Տիւսէլտորֆի դատարանին առջեւ կը դատուի ամերիկեան քաղաքացի Կիտօ Մայզէլ, որ կ՚ամբաստանուի թէ երկու գերման քիմիաբաններու հետ միասին լրտեսութիւն կ՚ընէր՝ ի վնաս գերման Ներկի գործարաններուն: Պիտի լսուին 30 վկաներ եւ 13 փորձագէտներ: Դատավարութիւնը տեղի կ՚ունենայ գոնփակ:

Հնդիկները Անգլիոյ դէմ

Հնդիկ ազգայնականները կը շարունակեն իրենց բացասական դիրքը հանդէպ Սայմընի յանձնաժողովին, որ ներկայիս Հնդկաստանի մէջ քննական պտոյտ մը կը կատարէ եւ որուն պաշտօնն է Նոր Սահմանադրութիւն մը խմբագրել Հնդկաստանի համար: Կալկաթայի մէջ այս առթիւ հրատարակուած թռուցիկի մը մէջ կ՚ըսուի.—

«Նկատելով որ Սայմընի յանձնաժողովին նշանակումը ցոյց կուտայ թէ՝ կառավարութիւնը ըլլայ հոս, ըլլայ Անգլիոյ մէջ երբեք մտադիր չէ թեթեւցնելու Հնդկաստանի ազգային արժանապատուութեան դէմ գործուած թշնամանքը, ընդհակառակն զանազան նախանձներու իշխանութեանց կողմէ զօրաւոր ջանքեր կ՚ըլլան ժողովուրդը բաժանելու համար, եկած է ժամանակը որ նոր քայլեր առնուին՝ ազգային կամքը հաստատելու համար: Ուստի, որոշուած է ընդհանուր բոյկոտ հռչակել անգլիական ապրանքներուն դէմ՝ իբրեւ բողոք այս անարգանքին: Ու քանի որ յանձնաժողովին անդամները Կալկաթա պիտի հասնին փետր. 20ին՝ մադրաս երթալէ առաջ, որոշուած է հրապարակային ցոյցեր կատարել այդ օրը՝ բոյկոտ հռչակելու համար»:

Խուժիստանի կացութիւնը

«Թայմզ»ի Պասրայի Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ կացութիւնը հանդարտած է Խուժիստանի (Հարաւային Պարկաստան) մէջ: Պարսիկ կառավարութիւնը տեղւոյն կառավարիչ կարգած է զօրավար Ֆարաճուլլահ խանը, նախապէս Թէհրանի Զինուորագրութեան ճիւղի նախագահ: Ֆարաճուլլահ խան արդէն հասած է Ահվազ: Խուժիստանի զինուորական հրամանատարն ալ մօտ օրէն պիտի փոխուի:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԻ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ - ԱԼՖՕՌՎԻԼԻ *«Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը վաղը կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին. Երտասարդաց ակումբին մէջ,* 138 Rue Etienne Dolet.
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ:

ՓԱՐԻԶ - ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ*ի «Վանի-Արամ» խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը վաղը կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին՝* 164 Ave. de Verdun. *Կը խօսի՝ Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ:*

Կարտան.— *Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ. երգ, արտասանութիւն. կը խօսին Ընկերներ ԱՐՇԱԿ ՃԱՄԱԼԵԱՆ և Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:*

Պոլէն.— *Վաղը Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաղաքապետարանի սրահին մէջ. երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂ. ՀԻՒՍԵԱՆ:*

Ս. Էթիէն.— *Վաղը Կիրակի առաւօտ՝ ժամը 9.30ին, սրճարանի վերնայարկը. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:*

Սէն-Շամոն.—*Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. նուագ. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:*

Պելֆոր.— *Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Քաղէրն Օֆժոնի մէջ: Երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ: Կը հրաւիրուին Հէռիքուրի, Մոնպելիարի և Պելֆորի հայրենակիցները:*

Փուզէն-Փրիվա.— *Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին. կը խօսի՝ Ընկ. ԱՐՕ ԱՐՈՅԵԱՆ:*

Պորտօ.— *Վաղը Կիրակի. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ:*

Սըկրէ, Ֆիւմէլ, Քասթէլ, Տէքազվիլ.— *Այս Կիրակի (տեղական ուժերով):*

Լանսէլ.—*Վաղը Կիրակի Օրուան տօնի առթիւ ընկերահամակրական հաւաքոյթ, օրուան նիւթի շուրջ, կը դասախօսէ՝ Ընկ. Ե. ԹԷՐԶԵԱՆ:*

Նիս, Քան, Կրաս, Փուժէ.— *Վաղը Կիրակի: (Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ):*

Մարթիկ.— *Վաղը Կիրակի, ընկերական ընդհ. ժողով:*

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ - "ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18,,
ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ
Գ Ի Ն Ը 5 Ֆ Ր Ա Ն Ք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Պատ. միութեան, ինպաստ գրադարանին
19 Փետրուար Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին, 84 Rue Chape
Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ց Պ Ա Տ Ե Ր Ա Զ Մ Ը
Գ Ի Ն Ե Ր Ը Ս Ո Վ Ո Ր Ա Կ Ա Ն

ՏՐԱՄԱԹԻՔԸ ՊՈՒԱ ԳՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Վաղը կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Theatre Municipaleի մէջ
ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
Երկաթուղի՝ St. Lazareէն — Գիները սովորական

ԺՈՒԱՆՎԻԼԻ Հ. Մ. Ը. Հ.Ի ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ՎԷՆՍԷՆ
Դ Ի Մ Ա Կ Ա Ւ Ո Ր Ո Ւ Ա Ն Դ Ի Մ Ա Կ
Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առտուան 5.30, (Salle Municipale des Fêtes de Vincennes, 27 Rue des Laitières.

Հ. Յ. Դ.

Պէլվիլի *ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 20 փետր. Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին,* 131 Fbg. du Temple, *մէթրօ Պէլվիլ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ուս. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիայի մէջ: Օրակարգ՝ 1. Վարչութեան խումբերու ընտրութիւն, 2. Լեզուական հարց: Կը հրաւիրուին անդամները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի անդամներէն, որ անյապաղ ներկայ ըլլան:

ՌՕՆԻԻ Ա. խումբը կը մրցի վաղը Կիր. կէսօրէ վերջ (Villier le Bel)*ի առաջին խումբին դէմ. հաւաքավայր* Gare du Nord *ժամը 1ին:*

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ Տրամաթիքը, մասնակցութեամբ պետական թատրոններու յայտնի դերասանուհի տիկին Արմէնեանի, 11 Մարտ կիրակի գիշեր, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ կը ներկայացնէ *ՀԻՒՐԸ* եւ *ԱԴԱՄ-ԵՒԱՆ*: Նկատի ունենալ այս թուականը:

ՎՐԻՊԱԿ.— Ց. Պուռնազեանի երեկուանթիւով հրատարակուած *Սխալ մտածումներ* յօդուածի վերջին նախադասութիւնը կարդալ՝ *«մինչեւ այն ատեն որ անոնք չորնան Հայաստանի արեւով» եւ ոչ թէ արեւնով:*

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

19 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 575

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԵՂՔԸ ՄԵՐԸ ՉԷ, ԷՖԷՆՏԻՆԵ՛Ր

Տասնըհինգ օր անցած է, եւ Բարեգործականի Կեդրոնական վարչութիւնը տակաւին չբարեհաճեցաւ պատասխանել մեր հարցումներուն։

Եւ չպատասխանելով հանդերձ, կը շարունակէ զեկուցումներ ղրկել «Յառաջ»ի, «հրատարակութեան խնդրանօք»։

Ստիպուած ենք առայժմ մէկդի դնել բոլորը, եւ սպասել պատասխանի։

Փետրուար 5ին հարցուցինք. 12ին կրկնեցինք։ Այսօր ալ, երրորդ անգամ ըլլալով, կը յիշեցնենք.—

1.— Ճի՞շդ է որ տարեկան 50 ոսկիի նպաստ կապուած է Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին։

2.— Երբէ՞ն ի վեր կը տրուի այդ գումարը։

3.— Իբրեւ ի՞նչ կ'արձանագրուի։

4.— Ուրիշ թերթեր ալ կա՞ն որ այդ շնորհին կ'արժանանան (Փարիզ, Ամերիկա, Եգիպտոս)։

Այս հարցերուն պարտաւոր են պատասխանել հրապարակաւ, եւ առանց պատ ի պատ խօսքերու։ Կարճ եւ կտրուկ, ինչպէս վայել է ո՛ր եւ է պարկեշտ մարդու։

Եւ այս հրապարակային հարցաքննութեան մէջ, պատասխանատուութենէ չեն կրնար ազատիլ ո՛չ դիւանագէտ եւ Բարեգործականի փոխ-նախագահ Գ. Նորատունկեանը, ոչ բանասէրծ եւ վարիչ-պատուիրակ Վահան Մալէզեանը, ոչ գրագէտ եւ նախորդ ընդհ. քարտուղար Լեւոն Բաշալեանը, ոչ Դպրութեանց վաստակաւոր եւ վարձու պրոպագանդիստ Արշակ Չօպանեանը, ոչ ալ գոհարավաճառ եւ նոր-հարուստ Պօղոս Էսմէրեանը կամ հողագէտ եւ ամենագէտ Աղաթօն պէյը։

Բուն հիմնադրին՝ Պ. Պօղոս Նուպարի խօսքը չենք ըներ, որովհետեւ ան, այս աշխարհէն հրաժեշտ առնելու մտմտուքին մէջ, ամէն հոգ եւ հաշիւ ձգեր է հատընտիր շքախումբի մը, «աչքերը գոց» մեռնելու վստահութեամբ։

Մեր մատնանշած անձերը եւ անոնց գործակիցները պէտք է ապացուցանեն թէ ո՛րքան կ'արդարացնեն այդ կոյր վստահութիւնը։

Եւ այս առթիւ, աւելորդ անգամ մըն ալ մեր արհամարհանքը կը յայտնենք բոլոր անոնց, որոնք սովորութիւն ըրած են «կուսակցական» հաշիւներ վերագրել մեզի, այս ճակատաբաց պայքարին առթիւ։

Արհամարհանք՝ անոր համար որ, այդ մարդիկը իրենք ամէնէն գռեհիկ եւ թթու կուսակցականութիւնը կը գործադրեն չէզոք և մարդասիրական հռչակուած հաստատութեան մը մէջ։

Անոնք սկիզբէն ի վեր եւ մանաւանդ այսօր, թունդ կուսակցական ակնոցով կ'ընտրեն բոլոր վարիչներն ու շրջուն պատուիրակները, պաշտօնեաներն ու վարժապետները, թերթերն ու պատգամաւորները։

Եւ կուսակցական-քաղաքական դաւանանքի վկայականով կը զատեն ու կը զտեն նոյն իսկ սա կրթական ձեռնարկին, Նուպարեան Հիմնարկութեան թեկնածու սաները։

Անշուշտ զօրաւոր հիմքեր ունէր ցարական կովկասի փոխարքայ Վորոնցով Դաշկովը, երբ, Տոքդ. Տաղաւարեանի առաքելութեան առթիւ (1914), կեդրոնական կառավարութեան ուշադրութեանը կը յանձնէր Բարեգործականը, իբրեւ ընդդիմադիր եւ չէզոքացուցիչ ազդակ, Դաշնակցութեան դէմ։

— «... Այդ Միութիւնը, ինչպէս կը հաստատէ կ. Պոլսոյ ռուսական կայսերական դեսպանը, հիմնուած է իբրեւ հակակշիռ ընդդէմ դաշնակցականներու կուսակցութեան. եթէ այդ այդպէս է, այն ժամանակ յիշեալ Միութեան գործունէութիւնը ցանկալի է կայսրութեան սահմաններուն մէջ, որովհետեւ անոր միջոցաւ հնարաւորութիւն կը ստացուի կասեցնելու այդ յեղափոխական կուսակցութեան գործունէութիւնը»։ (*Խ. Հայաստան* 1926, Թիւ 40)։

Այդ միեւնոյն զեկուցումին մէջ, փոխարքան յիշելով իրեն տրուած հաւաստիքները թէ «Բարեգործականը բացառապէս մարդասիրական է եւ ոչ քաղաքական», վիճելի կը գտնէ այս յայտարարութիւնը.

— «Այդ տեսակ յայտարարութեան հետ դժուար է համաձայնիլ, քանի որ նպաստելով բոլոր հայ ժողովրդական հատուածներու համախմբմանը, այդ բարեգործական Միութիւնը չի կրնար չհետապնդել քաղաքական նպատակներ, թէեւ կանոնագրով արգիլուած է»։

«Թէեւ կանոնագրով արգիլուած է»։ Բոլոր ալ գիտեն կանոնագրին այդ կէտը։ Բայց Բարեգործականի եկող-գացող վարիչներուն գլխաւոր արժանիքը այն է որ, վարպետ են «արգիլուած» կէտերը մէկդի նետելու, եւ անոնց տեղ՝ նախասիրուած, անգիր կէտեր յղանալու եւ գործադրելու։

Եւ այս է պատճառը որ, իբրեւ «մարդասիրական» ճամբայ ելած հաստատութիւնը, տարիներու ընթացքին ստացեր է այլանդակ դիմագիծ, դարձեր է քաղաքական-կուսակցական խաղերու վառարան, եւ ինչո՞ւ չէ, տեսակ մը «իմարէթխանէ», ուրկէ ողորմութիւն կը բաշխեն «ըստ հաճոյս»։

Եւ նորէն ա՛յս է պատճառը, որ Բարեգործականի վարիչները նկատի չեն առներ ո՛ր եւ է առողջ թելադրութիւն կամ արդար բողոք, եթէ ան չի համապատասխաներ իրենց նախասիրութեան եւ սմսեղուկ, ծծուած աւանդութիւններուն։

Օրինակ՝ Նոր սերունդին փրկութեան խնդիրը։

Հազար առաջարկ եւ աղաչանք՝ Բարեգործականի դրասենեակներու պատերուն կը զարնուին, ամսական 4—5 ոսկիի համար (դպրոցի մը փրկագինը), բայց հարիւր կամ հազարը մէկ ձեռքով կը տրուի, եթէ փաշան համոզուեցաւ կամ էֆէնտին գլուխը շարժեց...

Տաժանելի՛ բան է անվերջ կրկնել այս ճշմարտութիւնները։

Բայց, «մեղքը մերը չէ, անէ՛ծք տուշմանին»։

Իսկ «տուշման»ը ներ՛սն է, Բարեգործականի ծոցին մէջ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ՑԱՒ ՄԸ

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանը, երկար խմբագրականով մը կը պարզէ հայերէն թերթերու աննախանձելի վիճակը եւ կը մատնանշէ կարգ մը պարագաներ (29 յունուար).

— «Հայ թերթեր թէեւ շատ ընթերցողներ ունին, բայց համեմատաբար քիչ վճարող բաժանորդ, որովհետեւ ձրի թերթ կարդալը յոռի, եւ դժբախտաբար անուղղելի ունակութիւն մըն է մեր մէջ։ Ամերիկայի մէջ հայ թերթի մը համար դիւրին ու բնական կը թուի ունենալ 10 հազար վճարող բաժանորդ, բայց ատոր կէսն իսկ ներկայ պայմաններու տակ յաջողութիւն կը սեպուի։ Ծանուցումներն ալ հասոյթի առատ աղբիւր մը չեն։ Ամերիկեան թերթեր ծանուցումով կ'ապրին։ Խորհեցէք թէ տեղական թերթի մը տրուած 2 սէնթը, թուղթին դրամը չէ, բայց ծանուցումները ո՛չ միայն բոլոր ծախքերը կը փակեն, այլ առատ հասոյթ ալ կը թողուն։ Օտարներ ինքնաբերաբար քիչ անգամ ծանուցում կուտան հայ թերթերու, անոնց շրջաբերութեան քանակը չի հրապուրեր զիրենք, իսկ Հայեր ծանուցումը թէ՛ աւելորդ ծախք կը նկատեն շատ անգամ եւ թէ՛ ալ քիչ կը վճարեն։ Հայ թերթերու նիւթական կացութիւնը բարւոքելու եւ իրենցմէ աւելին պահանջելու միակ բնական ու գործնական կերպն է վերջ դնել ձրի թերթ կարդալու ունակութեան։

Ձրի թերթ կարդալու առիթ կը ստեղծեն նաեւ հանրային գրադարաններ, ակումբներ, սրճարաններ ու նման հասարակաց վայրեր։ Մենք ունեւոր մարդիկ գիտենք, որ «Պայքար»ի կանոնաւոր ընթերցող են, բայց երկու սէնթ չտալու համար, գլրալ մը կ'երթան, սեղանի մը գլուխ կը նստին, թերթը ծայրէ ծայր կը կարդան ու կը մեկնին, առանց գլրալին ալ սէնթ մը օգուտ ունենալու։

Քանի մը տարի առաջ, հայ գաղութէ մը դիմումներ եղան մեզ որ թերթ ղրկենք տեղւոյն ամերիկեան գրադարանը։ Ղրկեցինք եւ մէկ երկու ամիս յետոյ, հասու եղանք որ մեր բաժանորդներուն թիւը կը պակսի այդ գաղութին մէջ։

Բայց, ասոնք ձրի թերթ կարդալու նուազ առարկելի ձեւեր են։ Շատ անգամ մեր բաժանորդներէն գանգատ կը լսենք թէ օրերով թերթ չեն ստանար, կամ անկանոն կը ստանան։ Քննութիւն կը կատարենք ու կը տեսնենք որ հասցէի ու առաքման մէջ թերութիւն չկայ, թղթատարութեան մօտ ձեռնարկներ կ'ըլլան. հոն ալ անկանոնութիւն չի գտնուիր։ Վերջ ի վերջոյ յայտնի կ'ըլլայ որ մարդուն բարեկամներէն կամ դրացիներէն մէկը բարեխղճօրէն ամէն օր տանը թղթատարի տուփէն թերթը կ'առնէ ու կը տանի, անշուշտ առանց անդրադառնալու թէ ըրածը անվայել ու անպարկեշտ բան մըն է։ Ի՞հ թերթ մըն է ընդամէնը. ի՛նչ կարեւորութիւն ունի։»

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ առաջին ելակները՝ ընդամէնը ինը հատ, ծախուեցան իւրաքանչիւրը 20 ֆրանքի, ինչ որ կը նշանակէ թէ քիլօն կ'արժէ 1000 ֆրանք։ Այս ելակները մասնաւոր տուփի մէջ դրուած օդանաւով Գերմանիա ղրկուեցան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ռուս գիւղացիները կ'ապստամբին՞

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ Սիբերիոյ եւ Վոլգայի հովիտին մէջ ռուս գիւղացիներու ապստամբութիւն մը ծագած է։ Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Պրաւդա» այս մասին ակնարկելով, կ'ըսէ թէ խորհրդային իշխանութիւնները նուազ խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնեն ցորեն արտադրողներու դէմ, որպէսզի ապստամբութիւնը աւելի չտարածուի։

Երկրագործական գործավար Զմիռնոֆ հրաժարելով իրեն յաջորդած է Ստալինի բարեկամ Կուպիակ։ Զմիռնոֆ քաշուած է անոր համար որ կառավարութիւնը կ'ուզէր փոխել իր քաղաքականութիւնը հանդէպ կուլակներուն (հարուստ գիւղացի), որոնց առանձնաշնորհներուն մէկ մասը կ'ուզէ ջնջել։ Մոսկուա կ'ուզէ աւելի մօտենալ մանր գիւղացիութեան։

«Լոքալ Անցայկըր» կը գրէ թէ Ռուսիոյ մէջ անտեսական լուրջ տագնապ կը տիրէ։ Խանութներուն առջեւ 50—350 հոգի պոչ կը բռնեն։ Զգալիօրէն կը պակսին թէյ, կարագ, ալիւր, հաւկիթ, բրինձ եւ օճառ։ Սուրճին քիլօն կ'արժէ 32 մարք (192 ֆր.), հաւկիթին հատը 12 ֆր., կարագին քիլօն՝ 66 ֆր.։

Անգլիոյ ծանուցագիրը Պարսկաստանի

Անգլեւպարսիկ յարաբերութեանց վրայ խօսելով, «Թայմզ ավ Մեզոպոտամիա» կը գրէ թէ վեց ամիսէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Թեհրանի անգլիական դեսպանը այցելեց Շահին։ Դեսպանը պարսիկ կառավարութեան ներկայացուցած է ծանուցագիր մը, որով կը պահանջէ. 1. Դիւրութիւններ տալ անգլիական օդանաւերուն. 2. Ճանչնալ Իրաքը. 3. Իր տեղը դարձնել Մուհամմէրայի շէյխը. 4. Վճարել 2 միլիոն ոսկիին՝ Հարաւային Պարսկաստանի զինուորական ծախքերուն համար։

Այս չորս կէտերուն, պարսիկ կառավարութիւնը պատասխանած է հետեւեալ կերպով.—

Առաջին կէտին համար, Պարսկաստան կը պահանջէ որ դէպի Հնդկաստան օդանաւային սպասարկութեան համար ճիւղեր հաստատուին Թէհրանի, Սպահանի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ այն ձեւով, որ սպասարկութիւնը օգտակար դառնայ երկրին, եւ թէ գերմանական Եունքէրս ընկերութեան թոյլ տրուի ամբողջացնել Թէհրան-Պաղտատ սպասարկութիւնը։ Երկրորդ կէտին համար Պարսկաստան կ'առարկէ թէ Շաթ-էլ-Արաբը պէտք չէ մաս կազմէ Իրաքի, կ'առարկէ նաեւ Իրաքի հպատակութեան օրէնքին դէմ, որ կը ձգտի Միջագետքի Պարսիկները Իրաքի հպատակ դարձնել. Պարսկաստան կը պահանջէ նաեւ որ Իրաքի իր հպատակները առանձնաշնորհումներ վայելեն Եւրոպացիներու պէս։

Գալով Մուհամմէրայի շէյխին, Պարսկաստան կ'առարկէ որ Անգլիա իրաւունք չունի իր ներքին խնդիրներուն միջամտելու։ Չորրորդ կէտին դէմ Պարսկաստան հակառակ պահանջներ կը ներկայացնէ՝ անգլիական գրաւման ժամանակ կրած վնասներուն համար։

Յունաստանի համայնավարներուն դատը

«Թայմզ»ի թղթակիցը Աթէնքէն կը հեռագրէ թէ դատական իշխանութիւնները կը քննեն համայնավարներու գործունէութեան խնդիրը Յունաստանի մէջ։ Ձերբակալուած են 68 համայնավարներ, որոնց մէջ նաեւ քանի մը երեսփոխաններ։ Այս վերջինները հետապնդելու համար Երեսփ. Ժողովը իր հաւանութիւնը տուած է։ Անցեալ Դեկտեմբերին գումարուած համաժողովին մէջ, Յունաստանի համայնավարները քուէարկած են բանաձեւեր, որոնց համաձայն Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան համար շարժում առաջ պիտի բերեն։ Ոստիկանութիւնը գրաւած է մեծ թիւով վաւերաթուղթեր, որոնք ցոյց կուտան թէ համայնավար կուսակցութիւնը կը գործէր ուղղակի հրահանգներովը Գ. Միջազգայինին, որ կը թելադրէր Մակեդոնիան եւ Թրակիան ինքնավար դարձնել եւ Խորհրդային Հանրապետութիւն մը հաստատել այդ հողամասերուն վրայ։ Գ. Միջազգայինը կը հրահանգէր մասնաւորապէս, որ պրոպագանդ կատարուի գիւղացիներուն մէջ, անոնց խոստանալով ձրի հողեր, իսկ բանւորներուն ալ պիտի խոստացուէր ճարտարարուեստի ազգայնացումը։

Հելլէն նոր դահլիճը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հելլէն նոր դահլիճը ներկայացաւ Երեսփ. Ժողովին առջեւ։ Վարչապետ Զայիմիս կարդաց կառավարութեան ծրագիրը։ Ըսաւ մասնաւորապէս թէ Յունաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը կը մնայ այնպէս ինչպէս գծուած էր նախորդ միացեալ դահլիճին կողմէ։

Ծրագիրը կը թուէ նաեւ այն բոլոր հարցերը, որոնց լուծման պիտի աշխատի կառավարութիւնը։ Ասոնք են՝ Ծերակոյտի մը ստեղծումը, ելմտական կացութեան ամրապնդումը, գաղթականներու տեղաւորման լրացումը, Երկրագործական դրամատան մը հաստատումը եւլն.։ Կառավարութիւնը ծրագրած է նաեւ հանրօգուտ մեծ ձեռնարկներ կատարել, ճամբաներ շինել, Ստրիմոնի, Քավալայի եւ Թեսալիոյ հովիտին մէջ ցամքեցման եւ ոռոգման աշխատանքներ կատարել։

ՋՕՐ. ՓԱՆԿԱԼՈՍԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունաստանի նախկին դիկտատոր զօրավար Փանկալոս առջի օր Աթէնք բերուելով բանտարկուեցաւ։ Խորհրդարանային

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԵՑՑԷ՛ ԽՂՃԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիա կը բարեկարգուի, Թուրքիա կ'եւրոպականանայ, Թուրքիա քառասմբա՛կ կը յառաջդիմէ։

Փաթթոցները նետուեցան, ֆէսերը գլխարկի փոխուեցան, խալիֆայութիւնն ու Շէրիաթը ջնջուեցան, Մէճէլլէն զուիցերական օրինագիրքի վերածուեցաւ, կրօնքը պետութենէն բաժնուեցաւ, բազմակնութիւնը ջնջուեցաւ, քաղաքային ամուսնութիւն հաստատուեցաւ։ Ըսին թէ Թրքուհիները այլ եւս կրնան ամուսնանալ ոչ-իսլամներուն հետ եւ փոխադարձաբար։ Ըսին թէ կրօնքը խիղճի խնդիր է եւ ամէն մարդ ազատ է իր ուզած Աստուածը պաշտելու։ Ըսին ու կրկնեցին ուրիշ շատ բաներ ալ եւ ատոնց համար նոյն իսկ շարժման մէջ դրին Անկախութեան դատարաններ ու... կախաղան։

Սակայն, օրին մէկը, երբ տեսան որ՝

Պրուսայի ամերիկեան վարժարանին մէջ չորս Թրքուհիներ քրիստոնեայ դարձած են.

Պուլկարիոյ մէջ ալ Թուրք ուսուցչուհի մը քրիստոնէութիւնը ընդունած եւ Պուլկարի մը հետ ամուսնացած է.

Հաւա՛ր ու աղաղակ՝ ամբողջ թերթերէն սկսեալ, մինչեւ կրթական գործավարները։ Հայհոյութիւններ միսիոնարներու հասցէին, ճիշդ այն ձեւով ինչպէս երբեմնի «տինիմէ սէօվմիշ»ները։ Պաշտօնական քննութիւն եւ փակում ամերիկեան վարժարանին։

Կարճ եւ կտրուկ, ինչպէս յեղափոխական ամէն գործ։

Թուրքիա կ'եւրոպականանա՛յ։ Մուսթաֆա Քէմալի պաշտօնաթերթը կրակ ու բոց կը ժայթքէ բոլոր անոնց դէմ, որ հակառակը կը փորձեն պնդել։

Բայց ի՞նչ պերճախօս փաստ քան այս դէպքը՝ ապացուցանելու համար թէ՝

Այլ բան է գլխարկը փոխել եւ այլ բան՝ փոխել գլուխը։

ՀՐԱՆՏ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Սուրիոյ պետութեան կողմէ պաշտօնի կոչուած է յանձնախումբ մը, որ պիտի ուսումնասիրէ Սուրիոյ Հայ գաղթականները Հալէպի եւ Ալեքսանտրէթի շրջաններուն մէջ զետեղելու հարցը։

Ազգերու Դաշնակցութեան հանրային առողջապահութեան յանձնաժողովի պատուիրակ Պ. Պուլնիէ Դամասկոս մեկնած է՝ ներկայ գտնուելու համար այդ յանձնաժողովի նիստերուն։

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

Թուրքիոյ կրթական գործավարութեան որոշումով, հնութեանց բոլոր վաճառականները երկու ամսուան ընթացքին պարտաւոր են իրենց մօտ գտնուած առարկաներու մէկ ցանկը ներկայացնել հնագիտական առարկաներու տնօրէնութեան։ Գործավարութեան կողմէ վաւերացուած մէկ մէկ արտօնագիր պիտի տրուի այս վաճառականներուն։

Հնագիտական առարկաները ծախելէ առաջ պէտք է ցոյց տրուին տնօրէնութեան, եւ եթէ թանգարանը չգնէ զանոնք, այն ատեն միայն պիտի ծախուին։ Անհնազանդներուն դէմ օրինական հետապնդում պիտի կատարուի։

ՓԱՐԻԶԻ անգլ. դեսպան յորդ Քրիւէ պիտի յաջորդէ Սըր Ուիլիըմ Թիրրէլ։ Դեսպանին տարեթոշակն է 1,828,000 ֆրանք։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՃԻԳԸ
1914—1915

Զօրավար Ղորղանեանի աշխատութիւնը, որ հրատարակւում է Հայրենիք ամսագրում մաս-մաս, այս օրերս լոյս տեսաւ Պարիզում ֆրանսերէն(*)։

Շատ է գրուել մեր կամաւորական շարժումների, յետագային մեր բանակի մասին։ Հայրենիք ի մասնաւորի առատ շտեմարան եղաւ յիշողութիւնների, որոնք որչափ եւ արժէքաւոր լինին ապագայ պատմութեան համար, յաճախ կը կրեն — որպէս նախնական նիւթ — մարդկային թուլութեան երկու կնիքը՝ օբեկտիւիզմի (առարկայականութիւն) պակասը եւ յաճախ ակամայ մոռացումը անցքերի կամ կարեւոր մանրամասների։

Զօրավար Ղորղանեանի աշխատութիւնը զերծ է այդ կրկնակ թերութիւնից. Նրա գրածը յիշողութիւն չէ, այլ փաստաթղթերի եւ ճշգրիտ թուերի ու թւականների՝ վրայ հաստատուած պատմութիւն, ուր իր անձը՝ որ եւ է դեր չունի։ Եւ հետեւապէս իր օբեկտիւիզմը վեր է ամէն կասկածից։

Ռուս զինուորական ճեմարանից ելած հայազգի այս առաջնակարգ զօրավարը, անցեալ պատերազմի ընթացքին կովկասեան ճակատի գլխաւոր կայանի աչքի ընկնող ղեկավարներից մէկն եղաւ։

Աւելացնեմ, որ իբր հայ բանակի սպայ՝ նա ի մօտոյ իրազեկ է կովկասեան ճակատի եւ հայկական գոյամարտի բոլոր յեղյեղումներին ո՛չ որպէս սոսկական դիտող, այլ եւ գործօն մասնակից։ Եւ իր անհատական ուղղամիտ, անսեթեւեթ, ու լուրջ խառնուածքը, իր խղճմիտ ու խոհական վերաբերմունքը դէպի իր պարտականութիւնները, զինուորական գործի իր լայն ծանօթութիւնները դարձնում են իր աշխատանքը թէ հայ եւ թէ կովկասեան զինուորական պատմութեան համար անգնահատելի գանձ։

Արդարեւ երկու հարիւրից անց երեսների վրայ հեղինակը, — ըստ իր չափազանցրած օբեկտիւիզմով ու նոյնքան չափազանցրած լակոնականութեամբ — չի արտասանում ո՛չ մի խօսք, ո՛չ մի գնահատանք, որ չբխէր ճշգրիտ փաստերի տրամաբանութիւնից։ Սակաւախօս ու խստաբարոյ՝ ինչպէս իսկական զինուորական — զօր. Ղորղանեան ո՛չ հեշտ ներբող ունի և ո՛չ անզգոյշ պարսաւանք։

Պաղարիւն ու անխռով՝ նա շարայարում է անցքերը, որոնցից շատերը ահեղ ողբերգութիւններ են կամ արիութեան սքանչելի դրուագներ — պատմում է ու թողնում ընթերցողի արդարամտութեան ու իմաստութեան դատաստանին։

«Միակ նպատակ ունենալով, ասում է նա, ճշգրիտ գաղափար տալ Հայաստանի՝ իբր ռազմիկ պետութեան, մասնակցութեան վրայ Համաձայնական Պետութեանց կողքին — ես չեմ նկարագրում անհատների հերոսական գործերը... Մի ազգի անցած պատմական շրջաններում համայն ժողովրդի կամքի, միաբանութեան, յանձն առած զոհաբերութեան արտայայտութիւնն է որ պէտք է ուսումնասիրել եւ ո՛չ թէ անհատական քաջագործութիւնները»։

Խստասրտութիւն է այս տեսակէտը, նաեւ վիճելի, քանի որ անհատի դերը ահագին է պատմութեան մէջ։ Բայց ասացի որ, զօր. Ղորղանեան խստաբարոյ է։

* * *

Հայկական բանակի ամբողջ ութ ամիս տեւող դիմադրութիւնը թշնամու միշտ գերազանց ուժերին եւ այն էլ ամէն տեսակէտից ամենաաննպաստ պայմաններում կռուած, անանուն հերոսութիւնների մի շարան է, որ անգամ այս չոր, անզարդ նկարագրութիւնների մէջ դառնում է ազգային դիւցազներգութիւն, Սարդարապատում եւ Ղարաքիլիսայում։

Կարդացէք հայկական Ա. բատալիոնի սխրագործութիւնը Բաբերդի շրջանում Գիւքիւրդլու գիւղի մօտ։ Բատալիոնը հրաման է ստանում գրաւել դիմացի լեռնակատարը, ուր հաստատուել է թիւրք ճակատը. եւ երկու անգամ հայ զօրամասը գիշերով խիզախօրէն գրոհ է տալիս, սլանում լեռն ի վեր թիւրք միթրալյէօզների կրակի տակ, գրաւում է լեռնակատարը եւ երկու անգամն էլ նշանակուած օժանդակ ռուս բաժնի յապաղելու պատճառով յետ է քաշւում ահագին կորուստներով, երրորդ գիշերը այնուամենայնիւ մի նոր եւ աւելի յանդուգն գրոհով գրաւում է լեռնակատարը եւ դէն շպրտում թիւրք զօրքը։

Կարդացէք Անդրանիկի, Քեռիի, Դրօի, Սրուանձտեանի եւ այլոց սխրագործութիւնները, մէկը մէկից գերազանց։

Կարդացէք մանաւանդ Երզնկայի փոքրաթիւ հայ գնդի անօրինակ ողիսականը, որի մէջ ահագին բաժին ունի եւ Մուրատ իր կամաւորներով։ Ընդամէնը 1800 հոգի են, որոնք չկամեցան հետեւիլ ռազմաճակատը լքող իրենց ռուս զինակիցներին եւ պինդ մնացին իրենց դիրքերում։ Ձիւն ձմրանը — Հայաստանի ձմե՛ռը — 1917 թուի դեկտեմբերի վերջից մինչեւ 1918 թ. փետրուարի վերջը այս փոքրաթիւ հայ գունդը, խզուած կտրուած կեդրոնից, Երզրումից 150 կիլոմեդրով բաժանուած, ժայռի պէս փակել է թիւրքերի ճամբան մինչեւ որ զօրավար Նազարբէգեան եւ Ազգ. Խորհուրդը կարողանան ազգային բանակը կազմակերպել։ Թշնամին առաջանում է մի քանի կողմից, քրդական եւ թիւրքական այրուձին սպառնում է նահանջի ճամբան փակել. կռիւ է անընդհատ մինչեւ փետրուարի կէսը, երբ այլեւս անհնարին է դիմանալ։ Եւ ահա ՛գաղթականների բազմահազար բազմութեան ծանրաբեռնուած գունդը սկսում է իր ապշեցուցիչ նահանջը, զօրավար Տէր-Ղուկասովի համբաւաւոր նահանջը։

Անհնարին է առանց սարսուռի կարդալ այդ զինուորական ողիսականի դրուագները։ Գիշերով, սառնամանիքի տակ, յաճախ թանձր ձեան մէջ, թշնամին յետեւից կրնկակոխ, առջեւից գաղթականների ուշաւորոյս բազմութիւն. Փուրգոնները ձիով ու մարդով գահավէժ ընկնում են Եփրատ։ Վերջապէս գետը պէտք է անցնել, բայց թշնամին վառել է կամուրջը, որ դեռ ծխում է. մի մասը արդէն փլած է։ Ժամանակ չկայ կորցնելու. հիւանդ ու վիրաւոր թիկունքներն առած զօրք ու ժողովուրդ անցնում են գետը։

Մարդիկ սառչում են... ճամբաները դժոխք. ահա մի նոր կիրճ, 15 կիլոմետր երկարութիւն ունի, մահաշունչ մի թակարդ, թշնամին կրակում է ամէն կողմից. կիրճի ելքն իսկ թիւրք այրուձին է բռնել. Մուրատի առաջապահ գումարտակը զարկում է աջ ու ձախ ու ճամբայ բաց անում։ Մամախաթունից հասնում են 2000 նոր գաղթականներ, մի նոր դժուարին բեռ, եւ նրանց յետեւից թշնամու նորանոր ձիաւոր ջոկատներ։ Կռիւ է ամէն քայլում, յետոյ սառնամանիք, դաւադիր կիրճեր, վիրաւորներ, հիւանդներ...

Մարդ ու բնութիւն միացած են այս փոքրաթիւ հայ գնդի գերմարդկային կորովը փշրելու։

Եւ հայ գունդը չի վհատւում, իր կռուողների թիւը 1800ից իջել է հազիւ հազարի եւ այնուամենայնիւ նա չի զիջում թշնամուն, ո՛չ մի դիրք, ո՛չ մի գաղթական, ո՛չ մի զէնք, եւ անընդհատ կռուելով բնութեան ու թշնամու դէմ, հասնում է Երզրում բազմահազար գաղթականներով։

Երզնկայի գնդի այս ապշեցուցիչ նահանջը աշխարհի որեւէ բանակի փառքը կարող է կազմել։

* * *

Այս հակիրճ տողերով անհնար է զօր. Ղորղանեանի երկի բոլոր արժէքը վեր հանել։ Հայերէնից յետոյ՝ ահա նա հրատարակւում է եւ օտար լեզուով, ֆրանսերէն։

Այսպիսո՛վ հայ ժողովրդի ռազմական եւ ազատագրական ճիգը դրւում է աշխարհի խղճմտանքի առջեւ։

Ես չգիտեմ, ի՞նչ կ'ասի մեզ «դաշնակից» ազգերի խղճմտանքը, որի վրայ մեծ պատերազմից յետոյ իջել է սառոյցի մի վիթխարի տապանաքար, որպէս ովկիանի նաւերը խորտակող այսբերգ։ Ինչ էլ ասելու լինի աշխարհը, մեզ այլեւս չի յուզի եւ չի պատրի։ Քանի որ զօր. Ղորղանեանի այս նկարագիրը կայ — արդար ու խստօրէն ճշգրիտ — մեզ դաւողների ապաշաւանքը՝ կեղծիք է, կարեցութիւնը՝ խոտելի ու վանիչ, հիացումը՝ սոսկ ամօթալի փարիսեցութիւն։

Ի՞նչ կ'ասի հայ խղճմտանքը... ահա՛ այս է գէթ ինձ համար էականն ու կարեւորը։ Անօգուտ անէծք ու թշնամանք թափել անհրախտագէտ ու անազնիւ օտարների գլխին, երբ հայ ժողովրդի ծոցում իսկ տարրեր կան, որոնք ամէն տարի Նոյեմբերի 29ին համախմբւում են մութ դաւադիրների պէս տօնելու... այդ իսկ ազգային բանակի եւ հայ հայրենիքի աղէտաւոր պարտութիւնը։ Տօնում են, խրախճանք կազմում, կայթռում աշխարհին ասելու համար, թէ «մենք այսպէս գիտենք անարգել մեր սպաւոր հայրենիքը»...

Ի՛նչ տրտմութիւն, ի՛նչ թըշուառութիւն։ Քիչ անգամ պատմութեան մէջ մի ժողովուրդ ազատագրական այնքան կորով ու ճիգ է ցուցահանել քան մեր ազգը, ահա մօտ կէս դար, եւ քիչ անգամ սեփական զաւակների հերոսութիւններն իսկ ամենաստոր, ամենագձուձ կըրքերի ու հաշիւների առարկայ են դարձել որպէս մեր մէջ։

Ինչո՞ւ նախատել միայն օտարներին, երբ Նոյեմբերի 29ի «տօնը» կայ իր անհնարին նախատինքով հայ ժողովրդի, հայ բանակի արդար արիւնին, անօգուտ է յարգանք եւ ազնուութիւն սպասել օտարներից։

Երանի թէ զօր. Ղորղանեանի գիրքը արդարութեան մի շիթ դառնար մեր ցեղական մռայլի մէջ։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(Հայրենիք)

(*) La Participation des Arméniens à la guerre mondiale, 1927 Paris.

ԽԱՌՆ ԲԱՂՆԻՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

«Շիքակօ Թրիպիւն»ի թղթակիցը, որ ներկայիս պտոյտ մը կը կատարէ Ռուսիոյ մէջ, կը հաղորդէ որ տեղական իշխանութիւնները արգիլած են խառն եւ ընտանեկան լոգանքները Ռուսիոյ հանրային բաղնիքներուն մէջ։ Այս արգելքին հետեւանքով բաղնետէրերը ծանր տագնապի մատնուած են։

Խառն բաղնիքները արգիլուած են անոր համար, որ վերջերս անոնք անբարոյականութեան բոյներ դարձած էին։ Այրերու եւ կիներու խառն խումբեր խնջոյքներ կը սարքէին բաղնիքներու մէջ, եւ վայրենի տեսարաններ կը պարզուէին՝ գինիի եւ վոդկայի ազդեցութեան տակ։

Աղքատ դասակարգին կողմէ շատ մը բողոքներ ուղղուած են պատկան իշխանութեանց, ընտանեկան լոգանքներու ջնջումին առթիւ, այն հիման վրայ թէ, իրենց նիւթական միջոցները չեն ներեր ամէն շաբաթ բաղնեգին վճարել այր եւ կնոջ ու զաւակներուն համար առանձին առանձին։ Ռուսական բաղնիք մը կ'արժէ մօտ 1 րուբլի 25 կոպէկ (մօտ 16 ֆրանք)։

×

Ու վերստին առանձնանալ այս խուցին մէջ մենակութեան.
Լռութիւնը ընել ընկեր, ու չի երգել, մնալ երկա՛ր.
Քաղաքներուն աղմուկը չար, պահ մը սպաննել մէջըդ ճամբան,
Ու մարդերէն հեռո՛ւ ապրիլ, մոռնա՛լ կիներն իսկ տարփավառ։

Նստիլ մօտը սա արձանին մարմարագեղ ու ներդաշնակ.
Դիտե՛լ պատկերն ստուերներուն, որ կը սիրեն քեզ առանձին.
Լոյսը, ժամե՛ր, պահել խաւար, ու մտածկոտ, երազունա՛կ
կարդա՛լ մտքով Նարեկացին, կամ մեծ ցանդէն աստուածային։

Ու վերյիշե՛լ ժամանակին պատմութիւնը ամբողջական.
Ոբքի՛ մը պէս նստիլ ու լա՛լ մահն օրերուն հեքեաթական.
Յիշե՛լ ճամբան Արեգակին, որ անծայր է, ու անսահման
Ու կարենա՛լ հետը խօսիլ Աստուածներուն անմահական։

Միտքըդ բերել Նայատները լճակներու մէջ լողացող.
Բո՛յրն երազել գարուններուն, ու վարդերուն արնանըման,
Յետոյ լսել երգը դիւթիչ սոխակներուն, ու սիրադող
Սպասել որ, գայ քեզ խօսի հոգին անուշ քո՛ւ աղջըկան...

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ
ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍԻՆ ՄԷՋ

Քաղուածք մը եւս այն հետաքրքրական տեսարաններէն, զորս կը նկարագրէ պարուհի Արմէն Օհանեան, շարունակելով, Les Nouvelles Littéraires-ի մէջ, իր տպաւորութիւնները ռուսական աշխարհէն։

Քառասուննոց աղուոր մարդ մը, արտակարգ դեսպան, թեթեւօրէն դարպաս կ'ընէ ինծի։ Գրքոյկ մը գրած է եւ գրագէտ կը կարծէ ինքզինքը։ Կարդացած է իմ հեղինակութիւններս ու կը յարգէ զիս իբրեւ մտաւորական։ Կը թուի թէ բարի սիրտ մը եւ լաւ նկարագիր ունի։ Լէնինկրատէն կուգայ, ուր գացած էր դիտելու ցարերու պալատներն ու գոհարեղէնները։ Եւ ինծի կը խօսի «Օրլոֆ» ադամանդին մասին, որ ամենամեծ ադամանդն է աշխարհիս եւ կը պատկանէր Կատարինէ Բ.ի։

Ու ես իրեն կը պատմեմ գաղթը այս ադամանդին, որ նախապէս կը կազմէր Բրահմային աչքը, Հնդկաստան։ Ամբողջ աշխարհ կը խօսէր այս ադամանդին մասին։ Արկածախնդիր հայ երիտասարդ մը երկար տարիներ կը կեղծէ ընդունիլ բրահման կրօնքը։ Կը յաջողի շահիլ կուռքին խիստ պահապաններուն վստահութիւնը։ Նոյն իսկ կ'ընդունուի իր սպասաւորումը մեհեանին։

Գիշեր մը, Բրահմային «աչքը» կը խօթէ իր դնդղուցին (պալտոր) վրայ բացած վէրքին մէջ եւ կը փախչի դէպի Պարսկաստան։ Ադամանդը կը նուիրէ Շահ Աբասին, արժանանալով մեծ պատիւներու։ Շահը կը ծախէ ադամանդը Ֆրանսացի գոհարավաճառներու, որոնք ալ կը ծախեն Օրլոֆ եղբայրներուն, եւ կը դառնայ Կատարինէի սիրական ադամանդը։

Այս առթիւ խօսակիցս ինծի կը թելադրէ այցելել Սմոլէնսկիի պալատը։ Մոսկուայի «լաւերու շուկան», ուր հին իշխանուհիներ եւ դուքսեր կը վաճառեն իրենց թանկագին առարկաները։

* * *

Հազարաւոր կիներ ու այրեր, որոնք երբեք չեն նմանիր մուժիկներուն, ոչ ալ սովորական բազարներու «պապա»ներուն։ Անոնք խիտ բազմութիւն մը կազմած՝ բազար են բացեր հալած եւ չափազանց աղտոտ ձիւնին վրայ։

Երկու ծերունի կիներ, աթոռակներու վրայ նստած, եւ իրենց ծունկերը մաշած փետրավերմակի մը մէջ փաթթած, սիկար կը ծխեն։ Իրենց առջեւ, ձիւնով թրջուած ոտք-սրբիչի մը վրայ շարած են երկու երկտասնեակ մը կօշիկներ, 30 տարուան նորոյթ։

Մանկամարդ աղջիկ մը, լաւ հագուած, վայելչօրէն ծածկած իր գլուխը, պարկեշտ եւ երկչոտ երեւոյթով, անցորդներուն լռիկ ցոյց կուտայ աղուորիկ ձեռք մը։ Տասնեակ մը մատանիներ, որոնք մեծ գին մը չունին, կը շողան ցուրտէն կարմրած մատներուն վրայ։ Իր գեղեցիկ կապոյտ աչքերը անձկութեամբ կը հանդիպին իմիններուս։ Ի՛նչ վեհերոտ, կը յուսայ, որ մատանի մը կը գնեմ։ Իր մանկական ջինջ աչքերը կը տառապեցնեն զիս։

18 տարեկան կ'երեւի։ Շա՜տ գեղեցիկ է։ Անշուշտ շուտով պիտի սիրէ երիտասարդ մը, որ պիտի ուզէ զինք ազատել այս միջավայրէն։ Կը փրցնեմ աչքերս իր աչքերուն մէջէն եւ կը դարնուիմ ծեր բողի մը, որ չափազանց շպարուած է եւ վարսավիրայի խանութի մը չափ կը հոտի։ Այս գեղաշուք կախարդը լաւ հագուած սքուած է, աղուոր մուշտակներ, զորս ցեցերը բռնած են, բայց կարկտուած, կը ծածկեն իր ոսկրային մարմինը։ Բազմաթիւ ոսկեայ ակռաներ փայլ կուտան իր թառամած բերանին։ Կարելի չէ երեւակայել իր շրթներուն կարմրութիւնը։

Գիւղացի երիտասարդ վաճառորդ մը կ'անցնի։

— Սանդա՛լ, սանդա՛լ, տասը վայրկեանէն շինեցի, տասը տարի կը դիմանայ։

Արջ մը կը տնկուի առջեւս, կանգնած ետեւի երկու թաթերուն վրայ։

— Ծի՛ն, ծի՛ն, ծի՛ն, ձայն կը հանէ դափը արջապանին ձախ ձեռքին մէջ։

Արջապանը, իր խիստ դէմքով, կը թուի թէ նախկին եպիսկոպոս մը կամ նախկին նահանգապետ մըն է։ Երեսին վրայ ոչ վիշտ, ոչ ուրախութիւն, ոչ ալ անտարբերութիւն կը տեսնուի։ Բացարձակապէս ոչինչ. կարծես փայտէ շինուած էր։ Արջը կը պարէ, եւ մերթ դափը կ'առնէ, կ'երկարէ ժողովուրդին՝ դրամ հաւաքելու համար։

Երիտասարդ մը, որ գաւաթ կը ծախէ.

— Քաղաքացինե՛ր, գաւա՛թ, գաւա՛թ։ Հատը տասը կոպեկ։ Գաւաթնե՛ր, որ չեն կոտրիր, կը դիմանան կրակին ու սառին։ Խածնես՝ չի կոտրիր, զարնես՝ չի կոտրիր։

Կարճ ժամանակուան մը մէջ հարիւրներո՛վ ծախեց։

— Բարեկամ, շուտով պիտի ըլլաք մէկը այն միլիոնատէրերէն, որոնք պիտի հասնին Մոսկուայի մէջ։

— Անուշ տիկին, օրական հազիւ քսան րուբլի կը շահիմ։ Այս մեր վարչաձեւին տակ աւելին դժուար է։

Քանի մը քայլ անդին «փեթրուշքա» (գարակէօզ) մը։ Խամաճիկները սովետական կեանքէն առնուած գաւեշտ մը կը խաղան։ Նիւթն է համայնավար բարքերուն վատասերումը, անշուշտ.,. սովետական բարոյականին յաղթանակով վերջացած։ Խաղը աւարտելուն, դուրս կ'ելլէ «փէթրուշքայ»ին տէրը։

Ա՛հ, Աստուած իմ, տեղ մը տեսած եմ զայն։ Կը յիշեմ, կը ճանչնամ։ Կը մօտենամ ու տեղեկութիւն կ'ուզեմ իմ ընկերուհիներուս եւ անոնց ամուսիններուն մասին։

— Ո՞ւր է Ստացիան, ո՞ւր է Կլաֆիրան, Պպրօնը...

— Պարո՞նը։

Ձեռքը կը տանի կզակին տակ։ Կը հասկնամ։ Չեկան սպաննած է զայն։

— Ալվիան ժանտատենդը տարաւ։ Կլաֆիրան ամուսնացաւ երեք անգամ։ Ստացիան ամուսնացաւ իր զոհապանին հետ։ Այո՛, որպէսզի կորսնցնէ իր ազնուական անունը, որ վտանգաւոր է սովետներուն, այլապէս Սոլովկեան պիտի ղրկէին զինքը։

— Սոլովկեան վա՞նքը։

— Ի՞նչ վանք։ Այժ[illegible] կ'ապրին միայն բողեր, փողոցներէն հաւաքուած են։ Ժամանակ մը, Մոսկուայէն ղրկուած թիւր շաբաթական կը [illegible] 200ի...

— Ի՞նչ կ'ընեն հոն, [illegible] ներուն մէջ։

— Կ'ամուսնանան «նէ[illegible]» ներու հետ, որոնք նոյնպէս սրբապղծներ են։

Իրիկունը կ'այցելեմ բուժհիս, որ ամուսնացած [illegible] ղոնապանուհիին հետ։ [illegible] կը խոստանամ հագուստ մեր դեսպանին [illegible] միջոցով։ Սարսափեցա[illegible] բուժհիս։ Դեսպա՛ն։ Ձաղկ[illegible] պանատան հետ ամէն [illegible] բութիւն լրտեսութիւն կը [illegible] ուի Մոսկուայի մէջ։

* *

Պէ՞տք էր այսքան թափել տապալելու համար քենի հասպաշտները։ Ամէն յեղափոխութ[illegible] հոսանք մըն է, որ կը փո[illegible] կերպին ճահճներու [illegible] հոտը։ Ժողովուրդը ք[illegible] շունչ կ'առնէ, երբ չարիք կը յաջորդէ ուրիշ մը։ Զ[illegible] թը, որուն վրայ կ'աւելցն[illegible] նապետութենէ դարշանք[illegible] չել կուտայ սրտիս։

Ու կը յիշեմ քերթ[illegible] տողը.

«Աշխարհը ծաղկեփուն[illegible] է, որ կ'անցնի ձեռքէ ձեռ[illegible]

ԱՐՄԷՆ ՕՀ[illegible]

ԲՐՏԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

1.

Երկի՛ր։ Ափիկա իմ՝ եր[illegible] Ձեմ կրնար համբերել հո[illegible] երկնքի տակ, կը մեռնիմ այս երկրին մէջ։

Կիւլէ՛ (Վարդուհի), քու ցեղախումբերը բնացեր են ամարանոց։ Եզնե[illegible] նինք, հորթերը չեն կրնար [illegible] ըը տանիլ։ Բարձրեալն [illegible] թող կրակ թափէ սատան[illegible] ու խառնակիչներուն տունը։

Ցարուան այս տարին, Կիւլէիս ձեռքը խնդրելով բաժնած ինծմէ, կը տանի ջերմ եւ արեւակէզ երկիր։

Ա՜խ, հոգիս, լուսնակ ձրացեր է, ոսկեգոյն լուսն[illegible] լոյսը ցոլացուած դուռ ու [illegible] Դէմքդ էր ճերմակ, նման բերդի Մաստառ լերան ձիւնին, որուն ստորոտը կը [illegible] Իջմէ (Հայարնակ) գիւղը։

Ա՜խ, աննման, դուն ցիկներուն գեղեցիկը, հագ[illegible] վրայէն շղարշ կը հագնէ[illegible] կէն՝ քէթէն, կուրծքդ ճերմ[illegible] ինչպէս մատաղի մածունը կեցած սերով։

— Ա՜խ, իմ տղաս, ըս[illegible] որ երթաս գիս մի մոռնար, տանիս առ, մատղ դիր, [illegible] յիշես, նայէ անոր վրայ եւ [illegible] համբերանք տուր։

2. ՊԱՐԵՐԳ

Լը պօրէ լէ՛, լը պօրէ լէ՛։

Եկաւ գարնան անձրեւը
Անցաւ գարնան անձրեւը,
Մահիճ փռէ տակ ծառին
Քունն է անուշ հետ եարին։

Եկաւ ամրան անձրեւը
Գնաց ամրան անձրեւը,
Մահիճ փռէ, մառանին
Քունն է անուշ հետ խենդին։

Եկաւ աշնան անձրեւը
Գնաց աշնան անձրեւը,
Մահիճ փռէ տակ ընկուզին
Քունն անուշ հետ քիրմ[illegible]

Թարգմ. ԱԶԲ ՄԻՆ[illegible]

Մարսէյլ

Բառերը.— պօրէ— շէկ, [illegible] աղջիկ։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

73— ՊԱՐԵՐԳ ԲԻՆԳԵԼԵԱՆԷՆ

Աղա եկան Հայոց ազգին օրերը,
շանեցէք ճիները, ճագէք նորերը:
եկանք ի բարկենդաւ, կ'երթանք
ի Զատիկ,
դիմանալու տէրտ չէ, իմտո՞ր
տի զատինք:

Ուրբեցանք, բոլրբեցանք,
սիրոյն ճամբան մոլրբեցանք,
եկանք եարիս դռնովն ան-
ցանք,
դռնակը բաց էր ներս
մըտանք,
սեր ու կարագ բերաւ կերանք:
զաճ մ'որ նստար եկի՛, գնա՛,
ջար դրացները չիմանան,
Հօրս ու մօրըս խապար կու-
տան,
խս ի քենէ զատել կուտան:

դուռն ի վեր կայներ ես, գրկա-
նըդ մանչ է,
շագածըդ սէրաճ է, վրան կա-
նանչ է:
կուգաս կ'անցնիս մեր դուռն
ի վար կու ծառաս,
կարրշումէն բարձր բեռներ կու
բեռնաս.
կ'երթաս ղարիպ կ'ըլլաս, դուն
մեզ կու մոռնաս:
Ղարիպութեան տեղը ճալըդ
ճալ չըրիր,
շատ գրեր ղրկեցի՝ քեզի մալ
չըրիր
մեղքը շըսիդ ըլլայ, աղէկ բան
չըրիր:
կուգաս կ'անցնիս մեր դուռն
ի վար վազելով,
վազելով, վազելով դուն քեզ
սաձելով,
Ղարիպութեան տեղը ճավէսի
բան չէ,
շատ չէ, շատ չէ, իրեք տարին
ճէլալ է,
իրեք տարուանը վերջը քեըրտ
ճարամ է,
Չորս տարին ալ քու արեւիդ զա-
րափ է:
Ղրկէ՛ աս խէտէմը բարակ
լուանամ,
դնեմ ծով աչերուս, պառկիմ
քնանամ,
Տէրտերս չեն թողուր ճանգչիմ
դուրանամ,
Թղթիկ մը ղրկէ որ տէրտիկդ
իմանամ:

Հաւաքեց *Ե. Գասեան*

ՊԱՅՔԱՐԸ ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

Թոքախտի դէմ պայքարող ֆրանսական ընկերութիւնը, իր-րեւ հասոյթի աղբիւր, հրապարակ հանած էր դրոշմաթուղթեր, որոնք 10 սանթիմի կը ծախուէին բոլոր նամակատուներու մէջ եւ զանազան ընկերութեանց ձեռքով: Այս առթիւ հրատարակուած վիճակագրութեան համաձայն, Ֆրանսայի եւ գաղութներուն մէջ Դեկտ. 1էն մինչեւ Յունուար 5 դրոշմաթուղթերէն գոյացաւ 14 միլիոն ֆրանք հասոյթ: Անաջնութիւնը կը շահի հիւսիսի նահանգը, ուր 15 միլիոն դրոշմաթուղթ ծախուած էր: Փարիզի մէջ Պօսթէր փողոցի մանչերու վարժարանին աշակերտները ծախած են 106,400 դրոշմաթուղթ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն Դպրոցասէրի «Ութը որբուհիներ»ու կողմէ ստացած ենք հետեւեալ գրութիւնը որ կուգայ աւելորդ բայց նոր փաստ մըն ալ աւելցնելու այդ անպատասխանատու հաստատութեան ներքին վիճակին վրայ:

կը հարցնենք նորէն— եւ պիտի հարցնենք մինչեւ վերջ— պիտի դադրի՞ Դպրոցասէրի անպատասխանատու գործունէութիւնը, վերջ պիտի տրուի՞ մեր որբուհիներուն զարհուրելի շահագործման, թոյլ պիտի տրուի՞ հայ աղջնակներուն իրենց ցաւը ըսել գոնէ իրենց բաղդակից եղբայրներուն, առանց ծեծի եւ պատիժի ուրուականը ունենալու իրենց գլխուն վրայ: Եւ վերջապէս, պիտի շարժի՞ն գոնէ անոնք որ բարերարները եւ սատարողներն են երեք-չորս հոգիներու շահաստանը դարձած դպրոցասէրին:

Պարոն խմբագիր.— *Նորէն «Յառաջ»ի մէջ կը խնդրենք որ ամբողջ աշխարհին իմացնէք մեր ցաւերը:*

Իմացած ենք որ Զափահաս Որբերու Միութեան անդամները ուզած են այցելել եւ քննել մեր գանգատները, բայց չկրցան գալ եւ բոլոր որբուհիներուն խիստ պատուէր տրուեցաւ ոչ մէկուն բան չըսել: Մենք իրենց գաղտնի գրեցինք եւ ըսինք մեր վիճակը, բայց ուրիշ շատ բաներ կան որ չենք ըսած: Նոր որբուհիներէն (կ'ակնարկէ վերջերս Ֆրանսա բերուած նիր Իսթի 99 որբուհիներուն, խմբ.) Արուսեակ անունով որբուհին, 15 տարեկան, շաբաթ մը առաջ անյայտ եղաւ եւ փախաւ, ծեծ ուտելուն համար: Մենք վարժուհիի մը ըսինք որ մեր ընկերուհին գտնեն: Խստիւ պատուիրեցին որ մարդու բան չըսենք, պիտի գտնուի: Հիմա իմացանք որ Արուսեակը փողոցները եւ ծովեզերքը պառկեր է եւ մուրացեր է եւ հիմա գտած են: Մեր ընկերուհիները կուլան եւ կ'ըսեն որ երանի թէ մեռած ըլլայինք և օտարներուն քովէն մեզ առած չըլլային: Օրիորդը կ'ըսէ որ «Արուսեակը խենդ էր, փախած է, պիտի գըտնուի»: Ինչո՞ւ չհսկեցին եւ մեր քոյրը ինչո՞ւ փախաւ: Անցեալ տարի ուրիշ երկու որբուհիներ փողոցը ձգեցին եւ Ֆրանսացիները գտան: Անո՞նք ալ խենդ էին: Ուրիշ մըն ալ փախաւ, ծեծեցին անոր համար եւ ըսին որ թրամվային տակ մեռաւ: Ա՞ն ալ խենդ էր:

«Յառաջ»ի մէջ գրուած էր որ Զ. Ո. Միութիւնը կառավարութեան պիտի դիմէ: Կը խնդրենք որ դիմէ եւ մեր գանգատը լսուի: Մեզի բան չեն սորվեցներ, կ'աշխատցնեն չարաչար: Այս ուտելիքներով չենք կրնար այդպէս աշխատիլ: Մեր ընկերուհիները կուլան եւ կը բողոքեն եւ գործը կը ձգեն, բայց կը պատժուին: Մենք ութը հոգի որոշած ենք փախչիլ եւ կառավարութեան ըսել ամէն բան:

Ութ որբուհիներ

ԱՐԵՒԵԼԱՏԻՊ ՆԿԱՐԻՉ ՄԸ ԱՆԿԱԽՆԵՐՈՒ ՍԱԼՈՆԻՆ ՄԷՋ

Վիքթուար (13 փետրուար) կը գրէ.—

Զինէմէն ի վեր, բոլոր հագուագիտ արեւելատիպ նկարիչներուն մէջ, որոնք երգած են կոստանդնուպոլսոյ շքեղութիւնները, խորունկ երկինքը եւ հրաշագեղ վերջալոյսները, Հրանտ Ալեանաք կը բնորոշուի մասնաւորապէս, ոչ միայն կատարեալ եւ ճշգրիտ աշխատելակերպով այլ մանաւանդ իր անձնական հասկացողութեամբ եւ գիրոզ թարգմանութեամբ տեղական գունաւորումի, ճշգրիտ մթնոլորտին եւ շատ գրաւիչ վիպական — ռոմանթիք — հրապոյրին, որոնք Անկախներու Սալոնին մէջ ցուցադրուած իր կտաւներուն առջեւ մեզի վերյիշել կուտան շլացուցիչ վերջալոյսէ մը լուսաւորուած Լօթիի մի քանի էջերը:

«Հին Պոլսոյ վրայ» եւ «Լուսնկայ Մարմարայի վրայ» երկու կտաւները անդիմադրելի հրապոյր մը ցոլացնող գործեր են, որոնց նշանակելի կերպով հարուստ եւ երանգաւոր գունաւորումը, շատ ճարպիկ կազմաւորումը եւ վերարտադրութիւնը կը յայտնեն Ալեանաքը իբրեւ շատ ղուտ եւ զգայուն արեւելատիպ նկարիչ մը, տրուած ըլլալով իր հայկական ծագումը եւ արուեստագիտական կրթութիւնը, սկսուած Պոլսոյ գեղարուեստից վարժարանին մէջ, եւ այսօր հասած վարպետութեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *փետր. 12ի առտուն ժամը 11ին մեծ բազմութիւն մը կը գտնուէր Ծաղկավանքի (Շաթօ տէ Ֆլէօր) պարտէզը: Պոլսեցիան եպիսկ. օրհնեց եւ օծեց 16 հիմնաքարերը, կրնքահայրութեամբ 16 նորընծայ սկաուտներու: Ցեղոյ խօսեցաւ քարոզ մը, յիշատակելով Վարդանանցի օրերէն մինչեւ այսօր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կատարած փրկարար դերը հայ ազգի ինքնապաշտպանութեան եւ զարգացման գործին մէջ: Ճարտարապետ Պ. Արամ Թահմազեան կարդաց եկեղեցւոյ շինութեան արձանագրութիւնը որ պիտի տուփով պիտի զետեղուի եկեղեցւոյ պատին մէջ:*

կէսօրին ի պատիւ բարերար Պ. Վահան Խորասանճեանի, ծովեզերեայ Սալոն Սապաթիէի մէջ տրուեցաւ հացկերոյթ մը՝ գաղութի Ազգ. Վարչութեան կարգադրութեամբ: Հոն կարգով խօսք առին փափաքողներ եւ բաժակ առաջարկեցին: Խօսեցան՝ Պոլաքեան եպիսկ. իբր առաջնորդ եւ Նախագահ, Պ. Գ. Շահլամեան իբր վիճակային ընդհ. ժողովի փոխ ատենապետ, ծերունի Պ. Սիմէոն Միրզայեանց, իբր Մարսէյլի հայ գաղութի հնագոյն մէկ անդամը, ազգային գործիչ Պ. Մինաս Զըբրագ, Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ ատենապետ Պ. Լեւոն Մեսրոպ թարգման հանդիսանալով Մարսէյլի հայ գաղութի զգացումներուն: Խօսեցան նաեւ Պ. Պ. Տիգրան Ս. Միրզայեանց եւ Ց. Սահաթճեան: Ի վերջոյ բարերար Պ. Վահան Խորասանճեան կարդաց իր պատասխանը, որ ցոյց կուտար իր հաւատարմութիւնն ու հայրենասիրութիւնը: Խօսք առաւ նաեւ Պ. Մ. Փուլեանճեան:

Նոր եկեղեցին կը կոչուի Սահակ-Մեսրոպ: Ոճը բոլորովին հայկական է եւ մանրանկարը Էջմիածնի: Տարածութիւնն է իբր 350 քառ. մեթր:

Ցոյս կայ որ շրջակայ հողերուն վրայ կառուցուին ուրիշ շէնքեր, իբր առաջնորդարան, սրահ եւ այլն, հայկական ազգային տուն դարձնելու համար «Ծաղկավանք»ը:

Բարերարը եկեղեցին շինել կուտայ ի յիշատակ իր վաղամեռիկ տիկնոջ՝ Մելանիի, որ հականակ օտարուհի ըլլալուն, ջերմօրէն փարած էր հայկական մշակոյթի զարգացման:

ԿՈՉ ՄԸ ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, *14 փետր.— Երկար ատենէ ի վեր է որ պէտքը կը զգացուէր գիւղական միութեան մը: 1927 Նոյեմ. 1ին քանի մը երիտասարդներ՝ իրարու քով գալով կազմեցինք Հիւսէյնիկի Երիտասարդաց Միութիւն մը, եւ այս առթիւ ձեր աջակցութեան կարօտ ենք:*

Հայրենակիցնե՛ր, բացատրելու պէտք չկայ: Հալածական 19 երկար տարիներէ ի վեր է, կը թափառինք Սուրիոյ անապատները, Միջագետք, Յունաստան, Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի գործարաններուն ծուխին մէջ: Անհրաժեշտ է մէկ գիւղէն միւսը, մէկ քաղաքէն միւսը թղթակցութիւններով կապուիլ իրարու հետ եւ մեր կարելին ընել, որպէսզի աւելի հաստատ հիմերու վրայ դնենք մեր փոքրիկ միութեան կորիզը: Ցիշենք թէ մեր հայրերը եւ մայրերը ինչ նուիրական մասունքներ թողուցին մեզի: Ցիշենք մեր հայրենի փլփլած երդիքը: Թող ամէն Հիւսէյնիկցի, ուր որ կը գտնուի, իր մասնակցութիւնը բերէ սոյն ձեռնարկին:

Հասցէ՝ Sarkis Boghosian, 40 Rue des Dominicains, Marseille, France.

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

ՊԵԼՖՈՐ, *12 փետր.— Հ. Ե. Ռ. Միութեան Պելֆորի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած հանդէսը տեղի ունեցաւ* Caserne d'Offemont*ի մէջ:*

Հակառակ օդին խոնաւութեան, գաղութը փութացած էր ներկայ գտնուիլ:

Հանդէսը բացուեցաւ «Թէ մեռնէի»ով, որու կոչը՝ ուղղուած որբերու եւ Հայերու «Ըլլանք մէկ սիրտ, մէկ մարմին», արձագանգ գտաւ հայ սրտերու մէջ:

Ընկ. Պ. Տէմիրճիպաշեան խօսեցաւ, նիւթ ունենալով «Միութիւնն ու անոր նպատակը»: Ամփոփ կերպով պարզեց որբերու անցուցած զանազան շրջանները մինչեւ չափահասութիւն: Խօսելով միութեան կազմութեան մասին, ըսաւ թէ ինչպէս առաջին անգամ քանի մը որբերու ընկերակցութեամբ սկսուած էր շարժումը եւ թէ ինչպէս այս օր մինչեւ Պուէնոս Այրէս արձագանգ գտած էր: Բացատրեց նաեւ Միութեան նպատակը, հատուած առ հատուած կարդալով ծրագիրը:

Ասմունքեց նաեւ ներկայացուեցաւ «Չարչըը Արթին աղա»ն:

Խաղը շատ յաջող անցաւ, հակառակ անոր որ դերակատարներուն մեծ մասը առաջին անգամ բեմ կ'ելլէր:

Հանդիսականները ցրուեցան գոհ տրամադրութեամբ:

***

Գաղութը շատ հանդարտ է ներկայիս: Գործազրկութիւն չկայ, բայց կամովին գործը ձգող հեռացողներ շատ կան:

Հանդիսատես մը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ՎԻԷՆ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը փետրուար 12ին կատարեց իր 9րդ ախոյեանական մրցումը, փորթուգալցիներուն դէմ մեր դաշտին վրայ: Որոշեալ ժամէն առաջ ժողովուրդը շարան շարան դաշտ կը խուժէր, դիտելու համար երկու օտար խումբերու խաղը: Նախ փորթուկալցիները, յետոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները դաշտ եկան՝ ծափերու մէջ: Խաղը սկսաւ ժամ ճիշտ 2.30ին փորթուկալցիներու յառաջապահներու բուռն յարձակողականով: Բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ի պաշտպանողական գիծը դիւրաւ ետ մղեց զայն, շուարումի մատնելով հակառակորդը. մէտ տասը վայրկեան յուզումնալից պահեր անցուց փորթուկալցիներու բերդը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը իրարու ետեւէ նշանակեց առաջին, երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ նշանակէտները: Առաջին խաղամասը լրացաւ Հ. Մ. Ը. Մ. 4, փորթուկալցիներ՝ 0:

Երկրորդ խաղամասին Հ. Մ. Ը. Մ.ը քաջալերուած այս փառաւոր արդիւնքէն, աւելի եռանդուն խաղ մը խաղաց, բոլորովին տիրապետելով հակառակորդ խումբին եւ նշանակեց յաջորդական չորս նշանակէտներ եւս ու խաղը լրացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի փառաւոր յաղթանակով՝ 0ի դէմ 8: Այս խաղին մէջ փայլեցան Մարտիկ, Թմնիկ, Նորայր, Մազսուտ, Մինաս, Սարգիս եւ Յակոբ:

Այսօր, կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր վերջին ֆինալ մրցումը պիտի ընէ մեր դաշտին վրայ, ծանօթ U. S. Charles խումբին հետ: Այս խումբը ցարդ կատարած ախոյեանական մրցումներուն մէջ առանց բացառութեան ջախջախիչ պարտութեան մատնած է բոլոր խումբերը, այնպէս որ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ին ալ յաղթէ, ախոյեան պիտի հռչակուի: Հ. Մ. Ը. Մ.ը պէտք է գերագոյն ճիգ մը ընէ պատուաբեր արդիւնքով դուրս գալու համար: Անշուշտ Վիէնի հայութիւնը այս անգամ եւս մեծ թիւով դաշտ պիտի ներկայանայ քաջալերելու համար հայ մարզիկները:

Մ. Փափազեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՆՁ.— *Երիտասարդ Պուրկուան, ամէն օր գործարանին մէջ յոգնելէ յետոյ, իրիկունները պար-պար խաղալու կ'երթար: Վերջապէս սիրտին սիրածը գտաւ պարասրահի մը մէջէն: Տարաւ տուն: Ժամանակ մը ապրեցան սիրով ու խնդութեամբ:*

Ցանկարծ Նախանձի ամպ մը անցաւ Պուրկուանի սիրտէն: Ամէն իրիկուն բարեկամուհիին կը նեղանար, ամբաստանելով զայն իբրեւ դիւրամատոյց: Ցետոյ իր ամբաստանութիւններուն կետադրութիւնը կը կատարէր ապտակով եւ բռունցքով: Էհ, կինը ինչո՞վ էր կապուած Պուրկուանի:

Գլխարկը դրաւ հեռանալու համար տունէն այնպէս դիւրին, ինչպէս եկած էր: Սակայն Պուրկուան հասաւ, դանակը ձեռքին: Ու վայրագաբար զարկաւ: Կինը, որուն փորը ճեղքուած էր, թաւալեցաւ վար:

Ոճրագործը փախաւ: Բայց չուշացաւ ձերբակալութիւնը:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՑՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ.— *Տիկին Պրիւյա, որ գեւ տասը օր առաջ ամուսնացած էր Սէն Սավէնի մէջ, գերագոյն յուսահատութեան մը պահուն, խոհանոցի դանակ մը խոթեց իր ձախ ծիծին տակ: Դանակը չմտաւ կուրծքէն ներս, եւ սոսկիկ կինը վերցուց մուրճ մը եւ դանակը զամեց, զարնելով իր ջիղերը: Ու դանակը այս անգամ մտաւ սիրտը, ճեղքեց, գետին փռելով կինը:*

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ը.

կանգ առաւ.

— Զո՞վ ազատել:

— Անհրաժեշտ ժամուն պիտի գիտնաս թէ ես հոն անհետացած եմ թէ ոչ...

Չեռքը երկարեց, զիս խօսելէ արգիլելու համար, եւ շարունակեց.

— Ասոր պէս գաղտնիք մը երախտութիւն մը միայն կը բերէ զայն երեւան հանողին...

Ոտքի ելաւ:

— Ի՞նչ պէտք կայ խօսելու, ...ելու... պէտք է որ մեկնիմ...

— Ի՞նչ, անմիջապէս պիտի մեկնի՞նք:

— Այո՛, այսօր կէսօրէն վերջ ժամը մէկին Ռոթէրտամէն շոգենաւ կը նստիմ... պիտի նստիմ Ճավայի թղթատար շոգենաւը, որ Սուէզի ջրանցքէն պիտի անցնի եւ պիտի կենայ Փորթ-Սայիտ... վեց օրէն հոն կ'ըլլամ եւ երեք շաբաթ չանցած կը վերադառնամ Փարիզ...

Անկողնէս ցատկեցի եւ արագօրէն հագուեցայ:

— Քանի որ այդպէս է ձեր որոշումը, ձեզի կ'ընկերանամ մինչեւ կայարան, Բորիս...

— Ինչպէս որ կ'ուզէք... Հիմա ձեզի նոր հրահանգներ պիտի տամ...

— Ի՞նչ պէտք է ընեմ: Պէտք է լուր տա՞մ Նաթալին:

— Լա՛ւ ըսիք... ոչ ոքի լուր տուէք, ձեզմէ կը խնդրեմ որ ճամբորդութիւնս ամէնուն համար ալ գաղտնի մնայ...

Ծանրացաւ այս բառերուն վրայ:

— Գաղտնի թող մնայ ամէնուն համար եւ ինչ որ ալ պատահի:

— Հապա Նատէժտա՞ն, եթէ հարցուփորձէ...

— Ո՛չ ոքի մի՛ ըսէք, Մարսէ՛լ...

— Նոյնիսկ իշխանի՞ն:

— Նոյնիսկ իշխանին, սիրելի՛ բարեկամս... Նոյնիսկ իշխանին:

Կայարանը, Բորիս ձեռքերս բռնեց յուզումով: Անոր ըսելու համար բառեր կը փնտռէի: Ոչինչ կը գտնէի: Ճակատագիրը՝ «Նիչէվօ»ն յատկանշող իր ընտանի շարժումը գծեց օդին մէջ, եւ զիս նուաղ ձգտուած վիճակի մէջ ձգելու փափաքով խնդաց:

— Թէպէտ մէկ ժամ միայն պիտի մնամ Փորթ-Սայիտ, եթէ սակայն այդ մէկ ժամը յաջող անցնի... գեղեցիկ ճամբորդութիւն մըն է ասիկա, այնպէս չէ՞:

Ռոթէրտամի կառախումբը կանգ առաւ կայարանին առջեւ: Այն ատեն անիկա չկրցաւ ինքզինքը զսպել.

— Մարսէ՛լ, եթէ ես չվերադառնամ, ամէն ինչ վերջացած պիտի ըլլայ «Ինթէլիճընս»ի թիւ 312 գործակալի առաքելութեան համար... իմ թիւս պիտի երթայ միանալու, Տօունինկ - Սթրիթի պատուոյ տախտակին վրայ. Սըր Ուիլեըմսընի գինուորներու թիւերուն, այն գինուորներուն, որոնք ինկած են աշխարհի չորս անկիւնները՝ Արեւմուտքի աշխարհակալութեան յաղթանակին համար: Ցիշեցէ՛ք, Մարսէ՛լ, այն նշանատախտակը, ուր գրուած էր անգլիերէն հետեւեալը.—

«Լաւ լրտես մը ի հարկին յանդուգն եւ թանկագին՝ ընկեր մըն է:»

Բորիս եղաւ չոգեկառքին մէջ. դէմքին վրայ ունէր ժպիտ մը, որ արիւնող վէրքի մը կը նմանէր: Բայց այն վայրկեանին երբ կառախումբը շարժման մէջ պիտի մտնէր, անիկա գլուխը ներսուեցաւ եւ գլուխը խենդի մը պէս առաջ երկարելով վերջացուց պանդոկի սենեակին մէջ սկսած անավարտ խօսակցութիւնը.

— Մտի՛կ ըրէք, Մարսէ՛լ. պէտք է որ ամէն բան ըսեմ ձեզի... ե՛ս, ես գիտեմ թէ հոն պիտի մնամ... բայց պէտք է այս գոհաբերութիւնը ընեմ... թէ ինչո՞ւ համար անոնց արիւնոտ ճամբան բռնեցի, միայն անոր, անոր պատճառով որ դուք կրնաք գուշակել...

Սիրտէն ու յուսահատութենէն գրեթէ կը հեծկլտար.

— Կը հասկնա՞ք... ձեզմէ ներողութիւն կը խնդրեմ եւ պէտք է որ բրածս դարմանեմ...

Կառախումբը սկսաւ շարժիլ, այն ատեն գոչեց.

— Տեսէ՛ք, գիտե՛մ, ախ, գիտե՛մ, դուք կը սիրէք Նատէժտա Պաւլովնան եւ Նատէժտան ալ ձեզ կը սիրէ... աչքերուս նայեցէք, մենք իրարու կը նմանինք...

Ասիկա այնքան յանկարծակի եղաւ որ ոեւէ շարժում չկրցայ ընել: Կառախումբը հետզհետէ արագացաւ, տեսայ հեգնական ձեռք մը որ կը շարժէր. Բորիս Սուխիմի ձեռքն էր ան...

Ապշահար մնացի կայարանին վրայ:

Ուրեմն այսպէս, անիկա կ'ուզէր որ այսպէս ըլլար, կը մեկնէր Պրասքովիայի նման, ընդարմացած իրենց ճակատագրականութենէն եւ միեւնոյն ատեն յոգնած ճակատագրէն, կ'երթար դէպի այս տեսակ մը անձնասպանութիւնը: Բայց այսպէսով անիկա ինծի խղճահարութիւններ կուտար.— Ես կը սիրէի Նատէժտան... Նատէժտան ալ զիս կը սիրէր...

— Աչքերո՛ւս նայեցէք, մենք իրարու կը նմանինք...

(Շար.)

Յանձնաժողովը երէկ առաւօտ հարցաքննեց զայն: Դատավարութիւնը պիտի սկսի մէկ ամիսէն:

Դաւադրութիւն մը Պարսկաստանի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Զինուորական Ատեանը դատած է պատերազմական Նախարարութեան վեց պաշտօնեաները, որոնք անցեալ Հոկտեմբեր 4ին ձերբակալուած էին իբրեւ դաւադիր: Զինուորական Ատեանը հաստատեց թէ անոնցմէ չորսը կը դաւադրէին պետութեան ապահովութեան դէմ: Անոնցմէ մէկը մահուան, միւս երեքը բանտարկութեան դատապարտուեցան:

Սուրիոյ կառավարութիւնը եւ մարզպանը

Պէյրութէն կը հեռագրեն 17 փետրուար թուականով.— Սուրիոյ նոր դահլիճին կազմութեան առթիւ, ֆրանսական մարզպան Պ. Հանրի Փոնսօ հրատարակեց յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կը բացատրէ թէ հոգատար պետութիւնը խաղաղ մթնոլորտ մը կը սպասէր՝ Սահմանադրութեան խնդրով զբաղելու համար: Ընտրութիւնները պիտի կատարուին մօտ օրէն: Քուէարկութեան անկողմնակալութիւնը պիտի ապահովուի: Վերջին խռովութեանց հետեւանքով ազատութեանց վրայ դրուած սեղմումները պիտի ջնջուին, որպէսզի ընտրութիւնները կատարուին առանց ո եւ է արգելքի:

Ընտրութիւններէն բխած Սահմանադիր ժողովը Սուրիոյ պիտի տայ իր վերջնական վարչաձեւը: Սահմանադրութիւնը պիտի խմբագրուի կատարեալ անկախութեամբ, նկատի առնելով միջազգային համաձայնութիւններն ու հոգատար պետութեան յանձնառութիւնները հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան: Եաքէն կարելի պիտի ըլլայ կնքել նաեւ ուրիշ համաձայնութիւններ, որոնք կը բխին հոգատարութեան տրամադրած փոխադարձ իրաւունքներէն եւ պարտականութիւններէն եւ որոնց շնորհիւ հոգատար պետութիւնը պիտի ջանայ Սուրիոյ արագ զարգացման: Հոգատար պետութիւնը այս պահուս իր ազատականութեան ապացոյցը կու տայ եւ վստահութիւն կը յայտնէ: Կը զգուշացնէ Սուրիացիները, որ որ եւ է անկարգութիւն չընեն եւ քաղաքական իրականութեանց հակառակ չշարժին, այլապէս կրնան վտանգել ապագայ մը, որ լի է խոստումներով:

Վերջացնելով, մարզպանը վստահութիւն կը յայտնէ թէ առժամեայ կառավարութիւնը գլուխ պիտի հանէ իրեն յանձնուած գործը:

Նոր մարդահամար Թուրքիոյ մէջ

Հիմակուընէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին քանի մը տարի վերջ կրկին ընդհանուր մարդահամար կատարելու համար: Վիճակագրութեանց ընդհ. տնօրէն Պ. Ժաքարի պաշտօնը երկարաձգուած է:

Պ. Ժաքարի նախագահութեամբ կազմուած յանձնաժողով մը ծրագիր մը կը պատրաստէ երկրին մէջ ամուսնութեանց եւ ծնունդներու թիւը աւելցնելու մասին եւ կ'առաջարկէ որդեգրել ուրիշ երկիրներու մէջ գործադրուած դրութիւններն ու ամուրիներու մասին ձեռք առնուած միջոցները:

Քրիստոնէացման նոր դէպքեր.

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ Գուլ-Գափուի ամերիկեան վարժարանին մէջ ալ ջանքեր կ'ըլլան Թուրք աշակերտները քրիստոնեայ դարձնելու: Յիշեալ վարժարանի տնօրէնութիւնը պատասխանած է թէ նման դէպք մը գոյութիւն չունի: Թուրք թերթը կը յիշէ նաեւ թէ ասկէ առաջ Պ. Հայկազեան եւ Օր. Անժէլ անուն երկու հայ ուսուցիչներ հրաժերացուցուած են կրթական տնօրէնութեան կողմէ, ստուգուած ըլլալով որ անոնք հակաթուրք ընթացք ունեցած են յիշեալ վարժարանին մէջ:

Նոյն վարժարանին ուսուցչուհիներէն էմինէ հանըմ ալ «Ագշամ»ի խմբագրին յայտարարած է թէ այդ տեսակ դէպք չէ պատահած դպրոցին մէջ:

Կռիւ Անդրյորդանանի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ մեծ կռիւ մը տեղի ունեցած է Անդրյորդանանի սահմանին մօտ շէյխ Ֆայսալ էտ Տովիշի եւ Պէտէվիներու Պէնի Սէքր ցեղախումբին միջեւ: Ֆայսալ կ'ուզէր տուրքեր գանձել Պէնի Սաքր ցեղախումբէն՝ յանուն Հիճազի թագաւոր Սուլթան Իպնը Սուուտի: Պէտէվիներու մերժումին վրայ, Տովիշ անմիջապէս յարձակեցաւ անոնց վրայ: Պէնի Սաքրի ցեղապետը եւ իր 120 մարդիկը սպաննուեցան: Տովիշ 100 մեռեալ ձգեց ռազմադաշտին վրայ:

Լոնտոնի Իրաքի դեսպանը եւ կանչուած

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Իրաքի կառավարութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչ Միւզահիմ պէյ Փաչէճի Անգլիոյ արտաքին Նախարարութեան հաղորդած է որ Պաղտատի կառավարութիւնը պաշտօնանկ ըրած է զինք եւ տեղը նշանակած է Նախկին վարչապետ եւ Լոնտոնի Նախկին դեսպան Ճաֆէր փաշա էլ Ասքերին:

Միւզահիմ պէյ մամուլին ըրած յայտարարութիւնով մը կը բացատրէ թէ ինք պաշտօնանկ եղած է անոր համար, որ հակառակ էր վերջերս Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ կնքուած դաշնագրին: Ինք այնպէս կը կարծէ թէ այդ դաշնագիրը հինգ նոր տարիներու համար եւս անկախութեան դուռը կը փակէ Իրաքի առջեւ: Միւզահիմ պէյ ծրագրած է կազմել ազգայնական կուսակցութիւն մը՝ պայքարելու համար ինպաստ Միջագետքի ամբողջական անկախութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորն ու Թագուհին փարիզ պիտի գան յառաջիկայ Մայիսին, փոխադարձելու համար հանրապետութեան նախագահ Պ. Տումէրկի անցած տարուան Լոնտոն այցելութեան:

ՊՈԼՍՈՅ ոստիկանական նախկին տնօրէն և Պէյրութի կուսակալ Ազմի պէյ, որ վերջերս Պէյրութ գացած, սակայն ներս ընդունուած չէր, Պոլիս հասած է:

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ մեծ թատրոնը այրեցաւ հրդեհէ մը, մէջի ճոխ մատենադարանով: Թատրոնի եւ արուեստագէտներուն վերաբերեալ բոլոր առարկաները, 10,000 ֆրանք պարունակող սնտուկ մը նոյնպէս հրոյ ճարակ եղան: Վնասները քանի մը միլիոնի կը հասնին:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԻ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԵՒ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի կողմէ Հրապարակային բանախօսութիւն այսօր կիրակի ժամը 2.30ին. Երիտասարդաց ակումբին մէջ, 138 Rue Etienne Dolet:

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ «Վանի-Արամ» խումբին կողմէ Հրապարակային բանախօսութիւն այսօր կիրակի ժամը 2.30ին, 164 Ave. de Verdun. Կը խօսի՝ Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ - "ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18,,

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ
ԳԻՆԸ 5 ՖՐԱՆՔ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ

1.— Bal Gavrocheի կազմակերպիչ մարմինս, բացառիկ փայլ մը տալու համար փետր. 25ի Salle d'Horticulture պարահանդէսին, նիւթական մեծ զոհողութիւններու փոխարէն համաձայնութիւն կնքեցինք Bal Bullierի հռչակաւոր սպանիական ճազ-պանտի խումբին հետ, որ կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ պիտի նուագէ Bal Gavrocheին, և այսպէսով պիտի ունենանք ճազ-պանտի երեք խումբեր, ինչպէս նաեւ ինճէ սազի խումբ մը և կովկասեան նուագ: Համագումար՝ 26 նուագածու:

2.— Նախորդ պարահանդէսին խճողումը չկրկնուելու համար, շէնքին առաջին յարկը զոնուող թիւ 4 ճաճանչափայլ և ընդարձակ սրահն ալ կը վարձենք, որ օժտուած է պռչաւոր դաշնակով մը և ուր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ պիտի տիրէ ճազ-պանտի խումբով մը՝ խինդ, պար և ծիծաղ: Այսպէսով ապահոված ենք 1500 հոգիի համար պարելու տեղ, նստելու աթոռ և սեղան:

3.— Նուազագոյն 3 հոգիէ բաղկացեալ ընտանիքներու դիւրութիւն մը տուած ըլլալու համար, նախապէս գնելու պայմանաւ, սահմանափակ թիւով տոմսակներ հրապարակ հանած ենք հատը 10 ֆրանքի: Կազմակերպիչ մարմինս ներկաներուն gracieusement պիտի բաշխէ՝

Ա.— Երկու հազար սէրբանթին, Բ.— Հազար գոյնզգոյն թիթեռնիկներ, Գ.— Հազար հատ արուեստական բանջարեղէն (բրասա, սխտորին, փողկ, սունկ, եւայլն.), Դ.— Հազար հատ մուկի ձագ, Ե.— Երեք հարիւր հատ ձայնաւոր պտուղ, Զ.— Երեք հարիւր հատ կպչուն փետուր, Է.— Պարող զոյգերուն համար քօթիյեօնի սիրուն գլխարկներ:

ՏՐԱՄԱԹԻՔԸ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այսօր կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Théâtre Municipalի մէջ

ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

երկաթուղի՝ St. Lazareէն — գիները սովորական

ՕՐ. ԱՂԱՒՆԻ ԱՆԱՆԻԿԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱԳԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
Փարիզ 12 փետր. 1928

Հ. Յ. Դ.

Պէլվիլի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Սէն փիէրի «Դրօշակ» խումբի ընկեր. ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 6ին:

Լավէկկիւտի «Անդրանիկ» խումբի ընկերահամակրական ժողովը Փետր. 21 Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 7ին, Ընկ. Մ. Սարգիսեանի բնակարանը: Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Արօեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մարսէյլ, Ա. Նալպանտեան.— Հրնաք չրկել քիւրտերէն երգերը իրենց լեզուով:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

21 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 576 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԶԳԱՅԱՑՈՒՆՑ ԼՈՒՐ„ ԵՒ ՄԵՐ ՈՒՂԻՆ

Հրապարակին վրայ պակաս չեն «զգայացունց» լուրեր, իտալական, յունական, պուլկարական։

Լուրեր, որ կապ ունին Թուրքիոյ հետ։ Պարբերաբար կը նորոգուին անոնք, զանազան դէպքերու հետեւանքով։

Մէկ-երկու ամիս առաջ, իտալական մամուլը բաւական դրամագլուխ հայթայթեց, ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց առթիւ։ Լրագրական աղմուկը դադրած է հիմա, եւ երկու կողմերը կը սպասեն պաշտօնական բանակցութեանց։ Ֆրանսա նոր դեսպան մը ղրկեց, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրուած են։

Միւս կողմէ, իտալական կառավարութիւնը, որ իր թաթին տակ առած է բովանդակ մամուլը, խոհեմութիւն սեպեց քիչ մը քաշել անոնց լեզուն։ Մինչեւ անգամ, հերքել տուաւ այն լուրերը, թէ ծրագիրներ կան Թուրքիոյ դէմ։

Եւ ահաւասիկ նորէն շռնդալից աղմուկ մը՝ Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն։

Աթէնքի կարեւոր թերթերէն մէկը, «Էլէֆթէրօն Վիմա», զայրացած՝ Թուրքիոյ կամայականութիւններէն, խմբագրականով մը կը սպառնայ անցնիլ թշնամիներու կարգը «եւ նկատի առնել Անատօլուի երկայն ափը, ուր ներկայիս շատ ցանցառ բնակչութիւն կայ»։

Իսկ Պուլկարիոյ մէջ, պարբերաբար կ'արծարծուի Թրակիոյ խնդիրը։ Այդ հողամասէն քշուած Պուլկարները — ինչպէս Մակեդոնացիները — իրենց ուրոյն կազմակերպութիւնն ունին, ինչպէս եւ թերթ մը, եւ որքան ալ ուզեն յարմարիլ օրուան քաղաքականութեան պահանջներուն, չեն կրնար ծածկել իրենց զգացումները։

Մանաւանդ որ, արդէն չարաչար պարտուած, եւ դաշնակիցներէն ալ պատժուած, առայժմ շատ յոյս չունին ետ առնելու Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յանձնուած հողերը։ Իրենց համար միակ լուսաւոր ճամբան կը մնայ Թրակիան, ուրիշ խօսքով՝ հիւանդկախ Թուրքիան, ուր Պոլսոյ քթին տակ իսկ անսահման տարածութիւններ կը մնան աւերակ եւ ամայի։

Դեռ անցեալները Ֆրանսացի թղթակից մը, Ֆիլիպ տը Զառա, որ եթէ ոչ թրքասէր, գոնէ Թուրքերուն համակիր է, կը նկարագրէր Էտիրնէի քայքայումը։ «Շինուած 100.000 բնակիչի համար, այսօր հազիւ 30,000 հոգի միայն կայ հոն։ Քաղաքը կը լուծուի օրէ օր։ Ամէն կողմ եւ ամէն բանի մասին զանգատ կայ։ Աւերակ, պատերազմ, հրդեհ, թալան, դանդաղութիւն, ապիկարութիւն, ինչ որ կ'ուզէք, բացի կարգէ եւ օջախի գաղափարէն։»

Այսքանը՝ աղօտ պատկեր մըն է, այն ալ ամէն օր աչքի տակ, միջազգային բանուկ ճամբաներու վրայ գտնուած շրջանի մը մասին։

Իբրեւ ուղեցոյց համարելով այս, կարելի է պատկերացնել մնացածը, բուն Անատօլուն, ծովեզերքներէն մինչեւ «Արեւելեան Նահանգներու» բարձրաւանդակները։

Կարճ խօսքով, պարարտ, ախորժագրգիռ որս մը կայ մէջտեղը, եւ թեկնածուները անհամբեր են։

Ինչպէս երէկ, այսօր ալ Թուրքիան անկարող է, անընդունակ է ինքն իր ուժերով փրկելու այդ անսահման տարածութիւններուն վրայ։ Ուշ-կանուխ պիտի քշուի իր բնական սահմաններուն մէջ, թէ արեւելքէն, թէ արեւմուտքէն եւ թէ հարաւէն։ Ներկան՝ փոխանցման շրջան մըն է, եւ շնորհը՝ միջազգային աշխարհակալութեան խաղերուն, անոնց դիւային մրցակցութեան եւ դիւանագիտական մարզանքներուն։

Եւ ճիշտ այստեղ է որ կը սկսի մեր մտմտուքը։

Ինչ որ կը ծառայէ Թուրքիան տկարացնելու, զայն իր բնական սահմաններուն մէջ պարփակելու եւ անվնաս դարձնելու, օգտակար է մեր շահերուն։ Օգտակար է մարդկութեան և քաղաքակրթութեան, եւ եթէ կ'ուզէք, բուն իսկ աշխատաւորութեան համար։

Բայց, ինչպէ՞ս պէտք է շարժիլ, որ չկրկնուին հին միամիտ սխալները։

Ինչպէ՞ս գործել, որ մեր ջանքերն ու զոհողութիւնները գործնական արդիւնքի մը յանգին։

Եւ վերջնապէս, ի՞նչ կերպով պէտք է բանաձեւել մեր դատը, որպէսզի խուսափինք աւելորդ վէճերէ եւ ուժի վատնումներէ և կարենանք ներկայանալ հասուն կերպարանքով մը։

«Զգայացունց» լուրերը կուգան ու կ'երթան, ինչպէս ծիծեռնակներն ու արագիլները։ Անոնք ինչքան ալ խօսին մեր սրտին, պէտք չէ վարագոյր քաշեն մեր աչքերուն, որոնք այլեւս վարժուած են շեշտակի նայելու ամէն մէկ իրողութեան վրայ, դատելու մեր չարն ու բարին։

Կը գտնուինք մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական շրջակէտին վրայ, որ ամէն բանէ առաջ պահանջներու պայծառ գիտակցութիւն, վճռականութիւն եւ պատրաստութիւն կը պարտադրէ։

Եւ թող դաս տալու անճարակ փորձեր չկատարեն մեր կարմրուկ միմոսները։

Եթէ կը կարծեն որ իրենք դարձի եկեր եւ այս ժողովուրդին փրկութեան բանալին գտեր են, իսկ Դաշնակցութիւնը նոր «արկածախնդրութիւններ» կ'երազէ, կը նշանակէ թէ ոչինչ սորվեր են, կամ պարզապէս ապուշի տեղ կը դնեն իրենց ընթերցողները։

Ունենալով որոշ ուղի, մենք բաւականք խելք եւ ուժ ունինք մաղելու եւ՛ «զգայացուց» լուրերը եւ՛ խորհրդային խողովակներէ արտադրուած «ռէքլամ»ներն ու շաղակրատութիւնները։

«Ոչ Շամի շաքարը», ոչ ալ...։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐՄԻՐ ՎՏԱՆԳԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սելանիկի «Հօրիզօն»ը պարզելով համայնավարներու գործունէութիւնը Յունաստանի մէջ, կը նկատէ (9 փետր).

— «Ծանօթ է որ, քանի մը ամիս առաջ, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ ինքնավարութիւնը հետապնդող համայնավար կարեւոր ցանց մը երեւան հանեցին իշխանութիւնները եւ այս անհաւոր յայտնութեան վրայ էր որ, խորհրդարանը, համայնավար ինը երեսփոխաններու վրայէն վերցուց անձեռնմխելիութեան իրաւունքը եւ յանձնեց զանոնք դատական իշխանութեան։ Հետեւեալ օրն իսկ, ձերբակալման հրամանագրեր ստորագրուեցան յիշեալ երեսփոխաններու դէմ, որոնք ձերբակալուեցան ու բանտարկուեցան անմիջապէս։

Նախնական հարցաքննութիւնները աւելի լայնցուցին ցանցը եւ երեւան հանեցին ուրիշ մեղսակիցներ. այնպէս որ, այդ օրէն ասդին, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ տեղի կ'ունենան երկրին մէկ ծայրէն միւսը, Աթէնքէն մինչեւ Քավալա, Լարիսա, Վոլօ, Սելանիկ, եւլն.։ Հարիւրաւոր համայնավարներ — առաւելապէս շրջանային վարիչներ ու ժտաւորականներ — նետուած են բանտերնու մէջ եւ տակաւին, կը սպասուի նոր ձերբակալութիւններու։ Հարցաքննութիւններն ու փաստերու հաւաքումը յառաջ կը տարուին արագօրէն եւ մօտերս տեղի կ'ունենայ ձերբակալուածներու դատավարութիւնը, մայրաքաղաքի եղեռնադատ ատեանին առջեւ։

Կառավարութիւնը, բաւարար ուժգնութեամբ մը հալածեց կարմիր վտանգը, վարչական եղանակով։ Հիմա, կը գործէ դատական գետնի վրայ, տալու համար գերագոյն հարուածը պետական անդորրութեան դէմ դաւող խռովարարներուն։ Ասիկա ցանկութիւնն է հելլէն ժողովուրդի 95 տոկոսին։ Համայնավարութիւնը պէտք է բանտել գաղաղեղի մէջ, արմատախիլ ընել անոր ակռաները եւ կտրտել՝ թեւերը։ Այս բանն է որ կը պահանջէ ժողովուրդը եւ այս արդիւնքին հասնելու համար է որ, այսօր, պետութիւնը, հիմնական մաքրագործումի ձեռնարկած է ամբողջ երկրին մէջ։»

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Դելհիի օրէնսդիր ժողովը 60ի դէմ 68 ձայնով ընդունեց ազգայնական վարիչ Լալա Լաչպատ Ռայի մէկ բանաձեւը, որով կը յանձնարարուի բոյկոտի ենթարկել անգլիական «Սայմընի յանձնախումբ»ը։ Ինչպէս կը յիշուի, այս վերջինը Հնդկաստան գացած է տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու համար թէ «1919ի հնդկական համաձայնագրով» Հնդկաստանի տրուած ինքնավարութիւնը պէ՞տք է երկարաձգուի տասը տարին լրանալէ վերջ։ Հնդիկները կը հակառակին այս յանձնախումբին, այն պատճառով որ անդամներուն մէջ ո՛չ մէկ հնդիկ կը գտնուի։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԴԱՅԻՆ ՈՒԺԸ

Մուսոլինի ո՛չ միայն ուժեղ օդանաւային տորմիղ կը շինէ, այլեւ կը պատրաստէ օդանաւերու դէմ կռուող բանակ մը։ Ֆաշիստ քաղաքապահներէն հազար սպայ եւ 30.000 զինուոր արդէն մտած են այդ բանակին մէջ, որուն թիւը պիտի բարձրանայ 100,000 հոգիի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅՈՅՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Աթէնքէն կը հեռագրեն 19 փետր. թուականով.—

«Էլէֆթէրօն Վիմա» թերթը խմբագրականի մը մէջ կը գրէ թէ 1922ին հելլէնեւթուրք պատերազմի վերջանալէն ի վեր երբեք երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները այնքան ձգտուած չեն եղած որքան հիմա։

Ենկիւրիի կողմէ վերջին անգամ եղած առաջարկութիւնները կը ձգտին բոլորովին ջնջել հելլէնեւթուրք համաձայնութիւնը՝ յոյն եւ թուրք բնակիչներու փոխանակութեան մասին։ Թուրքերը կը պահանջեն Պոլիսէն վտարել մեծ մասը այն Յոյներուն, որոնց Թուրքիոյ նախկին մայրաքաղաքին մէջ մնալը թոյլատրուած էր ըստ յիշեալ համաձայնութեան։ Յոյն թերթը դիտել կուտայ թէ Յունաստան չի կրնար պատսպարել նոր գաղթականներ, քանի որ արդէն անոնցմէ մէկուկէս միլիոն կը պատսպարէ ներկայիս։

«Էլէֆթէրօն Վիմա» իր խմբագրականը կը վերջացնէ հետեւեալ սպառնալիքով.

«Եթէ Թուրքերը պնդեն Պոլիսէն վտարել Յոյները, Յունաստան պիտի ստիպուի անցնիլ շարքին մէջ այն երկիրներուն, որոնք փորձով տեսան թէ անկարելի է իրենց հողին վրայ տեղ գտնել յարաճուն բնակչութեան մը համար, ու պիտի ստիպուի նկատի առնելու Անատօլուի երկայն եզերքը, ուր ներկայիս շատ ցանցառ բնակչութիւն կայ։»

*** Ազգային Թղթակիցը խայրապօլուէն կը հեռագրէ.—

Գիւղացի մը Լիւլէ Պուրկազի կողմերը տեսած է 120 հոգինոց զինեալ հրոսախումբ մը եւ լուր տուած է կառավարութեան։ Հրոսակները յունարէն կը խօսէին։ Զանազան կէտերէ Թուրք ուժեր ղրկուած են զանոնք հետապնդելու համար։ Հելլէններու պատրաստութիւններէն կը հասկցուէր թէ անոնք վերջին օրերս կ'ուզէին կարգ մը միջադէպեր յարուցանել։ Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է։

*** «Թայմզ»ի Աթէնքի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ հելլէն կառավարութիւնը ընդ առաջ երթալով թրքական պահանջներուն, հաւանած է մինչեւ երկու ամիս Թուրքիոյ թողուլ երկու անմարդաբնակ կղզիներ՝ Պասպարգոսն ու ուրիշ մը՝ Քիոսի եւ Անատօլուի եզերքին մէջտեղ։ Այս յանձնումը կը կատարուի համաձայն Լօզանի դաշնագրին, որ կը տրամադրէ թէ Թուրք ցամաքային ջուրերու սահմանին մէջ գտնուող կղզեակները թրքական հող կը նկատուին։ Թուրքիա ստանձնած է Պասպարգոսի փարոսին յանձնանձնումը։

"ԳԱԼ ՏԱՐԻ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ„ Կ'ԸՍԵՆ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ

Վագըթի մէջ կը կարդանք.— Վերջին օրերս Պուլկարները կարգ մը գրգռութիւններ կ'ընեն թէ՛ մեր երկրին եւ թէ Պուլկարիոյ Թուրքերուն դէմ։ Այս գրգռութիւնները հիմա շատ ուշագրաւ ձեւ մը ստացած են։

Պուլկարները «Թրակիոյ կոմիտէ»ի անունով թերթ մը հրատարակելով, Թրակիան Պուլկարիոյ կցելու եւայլն խօսքեր կ'ընեն։

«Թրակիա» թերթը խօսելով անցած օր մեռած Թրակիացիի մը մասին, կը գրէ.

— Եթէ տարի մը եւս ապրած ըլլայիր, պուլկար դրօշակին Էտիրնէի եւ Թրակիոյ վրայ ծածանիլը պիտի տեսնէիր։ Մենք գալ տարի Թրակիոյ պիտի տիրանանք։

Ու այս կարգի ուրիշ ցափռտուքներ ու ցնորքներ։

Պուլկար կառավարութիւնը ի բնէ Թուրք եւ իսլամ փոմաքներուն վրայ խիստ ճնշումներ կը բանեցնէ։ Թոյլ չեն տար որ Փոմաքները մեր երկիրը գաղթեն։ Խիստ պատիժներու կ'ենթարկեն այն Փոմաքները, որոնք թուրքերէն կը խօսին։ Բոլոր փոմաքներուն կը պարտադրեն որ իրենց տան մէջ «Ես Պուլկար եմ» վերտառութեամբ ցուցատախտակներ կախեն։

Պարսկաստանի մէջ քարիւղ

«Ազէրի Թիւրք» կը գրէ թէ Պարսկաստանի զանազան կողմերը հետազօտութիւններ կը կատարուին՝ քարիւղ գտնելու համար։ Քիւրտիստանի, Մազանդարանի եւ Գիլանի (Կասպից ծովու եզերք) մէջ կատարուած քննութիւնները շատ լաւ արդիւնքներ տուած են։ Գտնուած քարիւղները տարրալուծուելու համար Թեհրան ղրկուած են։

Բագուի Թուրքերը կը քշուին

Նոյն թերթին համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը Բագուի շրջակայ գիւղերու Թուրք բնակիչները կը պարպէ եւ անոնց կալուածները կը գրաւէ, այդ հողերուն տակի քարիւղները շահագործելու համար։ Ատոր փոխարէն Բագուի շուրջ բազմաթիւ ռուս նոր գիւղեր կը շինուին եւ զանազան կողմերէ տասնեակ հազարներով Ռուսեր կը բերուին՝ հոն տեղաւորուելու համար։ «Ազէրի Թիւրք» ցաւով կ'արձանագրէ այս պարագան։ Իբրեւ առաջին կարաւան՝ Սապոնճու գիւղի բնակիչներէն մաս մը դէպի Մուղան քշուած են։

Ֆիքրէթ պէյ եւս ձերբակալուած

«Թայմզ»ի թղթակիցը Էնկիւրիէն կը հեռագրէ թէ «Եավուզ»ի խնդրին առթիւ ձերբակալուած է նաեւ Պիլէճիկի երեսփոխան Տօքթ. Ֆիքրէթ պէյ։ Այս վերջինը հիւանդ ըլլալով, անցած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՀՊԱՐՏ ԸԼԼԱՆՔ

— Բարեւ գեղամ։

— Բարեւ Բաբգէն։ Այսօր գործս շա՛տ ծանր է, այնպէ՛ս յոգներ եմ, չեմ գիտեր ինչպէ՞ս օրն իրիկուն պիտի ընեմ։

Կէս օր է։ Գործարանի դռնէն անհամար բանուորներ շտապով դուրս կը խուժեն։ Դիպուածով միայն կարելի է մաքուր մը գտնել անոնց մէջ։ Շատերուն դէմքը կորսուած է մուրին տակ։ Եւ ո՛րքան Հայ, ո՛րքան։

Գեղամ եւ ես բախտաւոր ենք որ տան մերձաւորութենէն ու ժամուան մը դադարէն օգտուելով, կրնանք հեւ ի հեւ հոն վազել պատառ մը բան ուտելու համար եւ նոյնքան հապճեպով վերադառնալու մեր գործին։

Խօսակցելով կը հասնինք տուն։

Սեղին վրայ կեցած է Սիրանը, գեղամի դեռատի հարսը, մեր հայրենի օջախներու ժիր ու խելացի, բարի ու զուարթ հարսներէն։ Ամուսնին ճամբան կը սպասէ։

— Եկո՛ւր գեղամ, ջուր տաքցուցի ձեռքերուդ համար։ Յոգնեցա՞ր։ Եկուր լուացուէ։

Գեղամ իր հարսին, անոր պայծառ դէմքին, բարի ժպիտին, գթոտ խնամքին առջեւ, կը մոռնայ գործն ու գործարան, աշխատանք ու յոգնութիւն։ Կը մօտենայ եւ կ'ուզէ զայն շոյել։

— Ի՞նչ եղար, խելօք կեցիր, Բաբգէնը հոս է, ամօ՛թ է։

Ամօ՛թ է։ Գեղամին ի՞նչ, հարսը իրը չէ՞, անոր համար չէ՞ որ մուխին ու ծուխին մէջ մտա՞ւ։ Եւ որո՞ւն համար կրկին պիտի դառնայ աղտին ու մուրին։

Գեղամ իր բանուորի սեւ, բանուորի արդար ձեռքերուն մէջ կ'առնէ հարսին աղուոր գլուխը ու երկար կը համբուրէ Հայու խոշոր, Հայու թաւիշ աչքերը։

×

Ա՜հ, բանուոր եղբայրներ։ Մեր մատաղ արեւը վկայ, ուրախ ըլլանք, հպա՛րտ ըլլանք որ բանուոր ենք, քանի մեր հայրենի օջախներու ժիր ու խելացի, բարի ու զուարթ հարսները կան։

ԲԱԲԳԷՆ

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ բոլշեւիկ կառավարութիւնը որոշած է լատինական այբուբենը պարտադրել այն բոլոր լեզուներուն եւ գաւառաբարբառներուն համար, զորս կը գործածեն հարաւ-արեւելեան Ռուսիոյ ժողովուրդները, մանաւանդ Խրիմի բնակիչները։

Այսպէս, ներկայ տարուան Յունուար 1էն սկսեալ Թաթար նախնական եւ երկրորդական վարժարաններուն մէջ լատինական այբուբենը սկսած է գործածուիլ։

ՔԱՅԶԷՐԻՆ ՔՈՅՐԸ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ ՊԻՏԻ ԿՏՐԷ

Վիլհէլմ կայսեր քոյրը իշխանուհի Վիքթօրիա, որ վերջերս ամուսնացած էր Ալեքսանդր Զուբկօֆ անունով ռուս երիտասարդի մը հետ, օդանաւ մը շինել տալու վրայ է եւ պիտի փորձէ Ատլանտեանը կտրել։ Օդանաւը գրեթէ պատրաստ է եւ իշխանուհին կը յուսայ քանի մը շաբաթէն ճամբայ ելլել՝ իր ամուսինին հետ մէկտեղ։

ԿԱԶԱՆԻ մէջ անձնասպան եղած է ժողովրդական գործավար Ֆօկին, որ ատենէ մը ի վեր ջղային հիւանդութենէ կը տառապէր։

"ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ,,

Ա.

Մարդոց մօտ օգնելու, վէրքի մը բալասան դառնալու, դժբախտութիւն մը նուազեցնելու ոգին իր գերագոյն բարձրութեան կը հասնի քաղաքական պայքարներու, պատերազմի կրակներու, ընդհանուր հասարակաց աղէտներու ժամանակ։

Այդ առիթներու մէջն է որ մարդիկ կը զգան թէ որքան պէտք ունին իրարու, որքան աննշմարելի այլ անհուն կապերով կապուած են իրարու։ Եւ ատով իսկ անանձնական, անշահախնդիր կը դառնան։ Որքան փլուզումը շառաչուն ըլլայ, զայն կասեցնելու կամքը, սեղմուելու, թեւ թիկունք դառնալու պէտքը այնքան բուռն, այնքան ընդհանրական կը դառնայ։ Հանրութեան ամենափոքր մասնիկն անգամ, երախայ, ծեր, աղջիկ, կին, դեր մը, պարտականութիւն մը կը ստանձնեն. ու մարդ էակը ոչ մէկ ժամանակ աւելի բարեխղճութիւն չի դներ իր պարտականութեան յանձանձման ու կատարման ժամանակ, որքան հանրային չարիքներու, նոյնիսկ կեանքի գնով՝ կուրծք տուած ժամանակը։

Հայրենիք կառուցանելու մեր ժողովուրդին հերակլեան ծանրահոգ աշխատանքը՝ մեր ժողովուրդի բոլոր տարրերուն պարտադրած է ու դեռ պիտի պարտադրէ ընդհանուր, առաւելագոյն զոհողութիւնը։ Մեր ժողովուրդի մէջ զոհաբերութեան ընդունակներու, զոհողներու եւ զոհուողներու բանակը որքան փոքրաթիւ ըլլայ, զոհողութիւն ընդունողներու բեռը այնքան ծանր կ'ըլլայ։ Ծանրագոյն զոհողութեան տակ ապրող հայ ժողովուրդի յեղափոխութիւնը անընկճելի մնաց։ Ընդհակառակն անցնելով յեղափոխութեան ու զոհողութեան մաքրագործող քուրայէն, աւէր դարձաւ անխորտակելի կորովի։ Մեր ժողովուրդի կամաւոր թէ ակամայ զրկանքները՝ նոր ճշմարտութիւն մը ապացուցին թէ գերագոյն իտէալներու համար հանդէս բերուած գերագոյն զոհողութիւնները չեն կքեր, չեն քայքայեր, այլ կ'ամրացնեն, դիմադրականութիւնը կ'աւելցնեն։

Ունեւոր կամ բախտաւոր անհատին յաճախ յանցաւոր խղճի հանդստացման համար ցոյց տուած կարեկցութիւնը մարդկային ցաւի հանդէպ, փոխ ցոլք մը երեւան կը բերէ, դէմք մը կը պայծառացնէ, ու ակնթարթի պէս անհետ կը կորսուի։ Կարեկցութիւնը եթէ պարտականութեան պէս ըմբռնուէր բոլոր մարդոց կողմէ անխտիր, շատ չարիքներ իրենց արմատէն կը կտրուէին, ու ներկայ կարգերու տակ անհատը չէր ճզմուէր, ինչպէս ճնճղուկը բազէի մագիլներուն մէջ։ Մեծատան բարեգործութիւնը միշտ կղերի թելադրանքով եղեր է մանաւանդ մեր մէջ, ու ծառայեր է եկեղեցիներու, վանքերու կառուցման։ Մեր քաղաքական պայքարները ոչ միայն իրենց յարուցած խանդավառութեամբ չեն վարակած զանոնք, այլ եւ այդ պայքարներու անհատ զոհերը իբրեւ զոհեր նոյնիսկ սոսկական կարեկցութեան զգացում չեն արթնցուցած, ընդհակառակն զոհը դահիճին հետ շփոթուած է, եւ անարգուած, իսկ դահիճը պատուաւոր մարդու սովորական զգեստով կը պտտի, կը մտնէ կ'ելլէ պատուաւոր հասարակութեան մէջ, բոլոր տիտղոսներու արժանանալով։

Ինչո՞ւ սակայն զարտուղութիւն ընդհ. կանոնի մէջ։ Թէ քաղաքական պայքարները աւելի լայն, աւելի ժողովրդական հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն իրենց շուրջ, կասկածէ դուրս է։ Թէ այդ քաղաքական-ազատագրական պայքարներու ընթացքին մարդիկ կը զգան թէ աւելի մօտ են իրարու, թէ աննշմարելի այլ անհուն թելերով կապուած են իրարու, իրերօգնութեան պէտք ունին, նոյնպէս ճիշտ է։ Թէ հայ ժողովուրդը վերջին տասներեք տարիներու ընթացքին տեւականօրէն պատերազմի կրակներու, հանրային աղէտներու եւ քաղաքական-ազատագրական պայքարի մշտակայ սպառնալիքներու տակ կ'ապրի՝ կոյրերուն ալ պարզ է։

Հապա ինչո՞ւ համար այսօր հայ մարդը օգնելու, սատարելու, նպաստելու նոյն վիճակին մէջ չի գտնուիր։ Յոգնածութի՞ւն, յուսաբեկութի՞ւն։

Առաջինը ճիշտ էր 4—5 տարի առաջ։ Բայց այսօր 4—5 տարի յետոյ քաղաքական տրամադրութիւններու արագ բարձրացում, ժակընթացութիւն կայ։ Յոգնած ու սրտաբեկ բազմութիւնները ապաքինած, կազդուրուած, զանգուածօրէն տարագիր եռագոյնին կը կառչին։ Անդրանիկի մահը համազգային սուգի կերպարանքը առաւ։ Սգահանդէսները մէկը միւսէն յուզիչ իրարու յաջորդեցին եւ անոր «կիսատ թողուցած գործ»ը շարունակելու երդումներ եղան։ Ազգային Ուխտը նոր ու աճող լինելութեան մէջ է։ Անդրանիկի երկրորդ թաղումը (Փարիզ) հերոսապաշտումի բուռն տեսարաններ պարզեց։ Փարիզի մէջ անոր եռագոյնի մէջ փաթթուած մեռելակառքին 6—7000 հոգի հետեւեցան։ Ուրիշ խօսքով, բովանդակ գիտակից Փարիզը, երախաներն ու այլասեռածները դուրս հանած։

Անչափ տառապանքին, կոտտացող ցաւին, լացող աչքին, կսկծացող վշտին, արիւնող վէրքին հանդէպ կարեկցութիւնը խորապէս ու վեհօրէն մարդկային է։ Երբ այդ տառապանքը, ցաւը, արտասուքը, վիշտը, վէրքը ընդհանրութեան իտէալի, բոլորի կողմէ փայփայուած ու սիրուած, ուխտուած գաղափարի համար է, երբ մարդիկ զինակից, գաղափարակից ընկերներ ունին, անհատականացած խղճի անազարտութեան, քաղաքական-ընկերային համոզումներ չվաճառելու համար տանջանքի բաժակը կը պարպեն, ինչպէս Սոկրատը մոլեխինդի բաժակը, անոնց հանդէպ համակրանքի զգացումը բացարձակ ու անյետաձգելի պարտականութիւն է։ Պարտականութիւն է անհատական, մարդկային, ազգային ու գաղափարական։

Եթէ աստուածութիւն մը կայ, չի կրնար մարդ անհատի ճիտէն աւելի նուիրական պարտականութիւն մը կախած ըլլալ, քան յանուն խղճի, հայրենիքի ազատութեան, գաղափարի ազատութեան տառապողի մը ձեռք մեկնելու պարտականութիւնը։

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ՏԱՐԻ Է ԱՆՑԵՐ

Ալեքսանդրապոլի երկրաշարժի աղէտեալներուն համար Արմաւիրի մէջ ժամանակին կազմուած էր Յանձնախումբ մը, որ հանգանակեր է 2,350 րուբլի, շուկացիները վրան կ'աւելցնեն 1,068 րուբլի եւ այս գումարը, 3,418 րուբլի, կը ղրկեն Երեւանի Օգնութեան Կոմիտէին։

Այս յանձնախումբին քարտուղարը «Մուրճ-Մանգաղ»ի մէջ (3 փետր.) նամակ մը տպագրելով կը հարցնէ թէ ինչ եղան այդ դրամները։ Ստացուա՞ծ են թէ ոչ։ Եւ կ'աւելցնէ, որ քանի մը անգամ գրած են, հարցուցած են, բայց ոչ ոք պատասխանած է, նոյնիսկ կեդրոնական լրագիրներուն մէջ եւս այս մասին ոեւէ է լուր չէ արձանագրած Օգնութեան Կոմիտէն։

Եւ քարտուղարը վերջին անգամ եւս, տարի մը յետոյ, կը հարցնէ թէ ո՞ւր հասաւ այդ դրամը։

Մենք ալ կը հարցնենք, թերեւս կը լսեն մեզ։

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 14 փետր.

Ինչպէս գրած էի, փետրուար 11ին տեղի ունեցաւ մեր գաղութին տարեկան պարահանդէսը, IstitutoCesarano/ի մեծ սրահը, որ կարելի է ըսել միակն է ամբողջ Միլանի մէջ։

Պարերը սկսան երեկոյեան ժամը 10ին եւ վերջացան առաւօտեան ժամը 6ին։ Պարահանդէսին մասնակցող հասարակութիւնը, օտար թէ հայ, մեկնումի միջոցին յայտնեց իր ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը կազմակերպիչ մարմնի անդամներուն։ Այս քանի մը տարուան ընթացքին ոչ մէկ հայկական պարահանդէս այսքան յաջողութիւն ունեցած է։ Եւ յաջողութիւն՝ թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։

Եթէ ցաւալի կէտ մը կար, այն ալ Հայերու փոքրամասնութիւն կազմելն էր։ Բարեբախտաբար ներկայ էին այնպիսի համակրելի ու առատաձեռն հայրենակիցներ, որոնք շատերու բացակայութիւնը զգացնել չտուին։

Պարահանդէսի ամենատաք միջոցին բեմ՝ բարձրացաւ իր ջութակով Պ. Պազարճըքլեան եւ նուագեց իր հեղինակած եւ դեռ անտիպ «Թանկօ»ն։ Նորութիւն մըն էր այս ալ։

Բոլոր սրտանց կը մաղթենք Պ. Պազարճըքլեանին որ, իր գործը մեր պարահանդէսի շրջանակէն դուրս ալ ունենայ նոյնքան մեծ յաջողութիւն։

Հանդէսին թագուհի ընտրուեցաւ Իտալացի օրիորդ մը, իսկ պատուոյ տիկիններ՝ Օրիորդներ Փիլոյեան եւ Արայեան։

Պարահանդէսին հասոյթը պիտի բաժնուի հաւասարապէս Ազգային Միութեան եւ Հայ Ուսանողական Միութեան միջեւ։

*** Քանի մը խօսք ալ գաղութի գործերու մասին։

Բոլորին ծանօթ է թէ ասկից տարի մը առաջ ինչ անկարգ վիճակ կը տիրէր մեր մէջ։ Ներկայիս այս անիշխանութեան վերջ տրուած է եւ կայ հայկական մարմին մը, որ պաշտօնապէս ճանչցուած է իտալական կառավարութեան կողմէ։ (Այս ճանաչումը առաջին անգամն էր որ տեղի կ'ունենայ)։

Ժամանակաւորապէս ընտրուած Ազգային Մարմինը անմիջապէս սկսաւ գործի եւ նկատի առաւ հետեւեալ խնդիրները.— Մարդահամարի պատրաստութիւն։ Մշակում նոր Ծրագիր-Կանոնագրի մը։ Պատրաստութիւն գրական-երաժշտական հաւաքոյթներու եւ լուծում անցագրի դժուարին խնդրին։

Մարդահամարի պատրաստութիւնը կարելի չէ վերջացած նկատել, որովհետեւ շատ մը քաղաքներու մէջ հաստատուած հայրենակիցներ դեռ մինչեւ այսօր անպատասխանի ձգած են ազգային մարմնի կոչերը։ Նոր Ծրագիր-Կանոնագիրը արդէն պատրաստ է, բայց կրկին պիտի վերաքննուի, որովհետեւ անիրաւ թէ իրաւացի դիտողութիւններ չպակսեցան։ Գրական-երաժշտական հաւաքոյթները ամէն 15 օրը տեղի կ'ունենան կանոնաւորապէս, բոլորը գոհ ձգելով։

Գալով անցագրի խնդրին, որ ամենակարեւորն է մեր գաղութին համար, չէ ունեցած այն լուծումը, զոր մեզմէ շատերը կը փափաքէին։ Իտալական կառավարութիւնը, անցագրի խնդրին համար ունի իր որոշ ու շատ խիստ օրէնքները որոնց հարկադրուած ենք ենթարկուիլ։ Ուրիշ ելք չկար։ Անցած են այն օրերը երբ ամենամեծ դիւրութեամբ մէկ օրուան ընթացքին կարելի էր անցագիր ստանալ։ Իտալական կառավարութեան կողմէ մեզի տրուած անցագրային դիւրութիւնը չարաչար գործածուեցաւ մեր կողմէն անցեալին, եւ այսօր կը կրենք հետեւանքները։ Այստեղ կրնամ յիշել այնպիսի դէպքեր, որոնց ես ինքս ականատես եղած եմ եւ որոնք ուղղակի գայթակղեցուցիչ են։ Անցնինք։

Եզրակացնելով, կարելի է ըսել որ ազգային գործերու մեքենան բարեբախտաբար շարժման մէջ դրուած է, սակայն շարժումը դանդաղ է, եւ անհրաժեշտ է արագացնել։ Իսկ այդ կրնան ընել այնպիսի անհատներ, որ ունին տրամադրելի ժամեր, ինչ որ կը պակսի ներկայ Վարչութեան անդամներուն մեծամասնութեան։

Ա. Ս.

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 14 փետր.

Շատոնց մեր գաղութը պէտք կը զգայ հոգեւորականի մը, բայց զանազան պատճառներ արգելք կը հանդիսանան։ Փափաքը ընդհանուր է սկիզբէն ի վեր, սակայն գործը ձեւակերպելու համար վրիպեցան Փարիզի Թեմականէն մինչեւ կաթ. պատրիարքութիւնը։

Հոս ամէն մարդ համոզուած էր թէ նիւթական դիւրութեան համար նախատեսուած հովուական միութիւնը շուտով պիտի իրականանայ եւ բոլոր գերմանախօս երկիրները անպատճառ հոգեւոր հովիւ մը պիտի ունենային այսօր վաղը։ Ամիսներ անցան, գերմաներէնի հմուտ անձ մը վարդապետ ձեռնադրուեցաւ Փարիզի մէջ, իբր թէ Պերլինի համար, բայց նորէն ամիսներ անցան, եւ, ոչ մէկ որոշ կարգադրութիւն։ Վիէննան մատուռ մը ունի եւ առանձին, իրեն համար զանազան հոգեւորականներ պաշտօնի կը կոչէ, մինչ Պերլին կը սպասէ, ըստ «վերին» թելադրութեան, միանալու համար միւս գաղութներուն։ Շարունակ անպատասխանի կը մնան կարեւոր գրութիւններ եւ ժողովուրդէն մարդիկ՝ յուսահատ որոշում կուտան օտար ծէսերու դիմել։

Մենք չենք որ «Նովին բանիւն» ապրիլը պիտի գերադասենք լուրջ ընկերային կազմակերպութիւններէ. բայց պարզ է որ ժողովուրդը բնական դարձած դարաւոր մղումով մը կը կառչի իր եկեղեցիին եւ անոր հետ շաղկապած է իր կեանքի փիլիսոփայութիւնը։ Ապացոյց՝ ժամուն բակը։

Այսչափ՝ անցեալին մասին։

Բարեբախտաբար արդէն քանի մը օրէ ի վեր առիթը ունինք վայելելու Գր. վրդ. Շահլամեանի ներկայութիւնը, քաղաքիս մէջ։ Առիթէն օգտուելով պսակ, հոգեհանգիստ եւն. կատարուեցաւ։ Գաղութային միութեան վարչութիւնը եւս անցեալ կիրակի ռուսական եկեղեցիի մը մէջ պատարագ մատուցանել տուաւ, որուն ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը։

Երգեցողութիւնները յաջող անցան. իսկ Գր. վրդ. Շահլամեանի քարոզը, որ նիւթ ունէր Վարդանանքը, մեծապէս ոգեւորեց ներկաները։

Այժմ կազմուած է Եկեղ. առժամեայ յանձնախումբ մը, որ մօտէն պիտի զբաղի հոգեւոր հովիւի հարցով։ Յոյս կայ որ տեղական միջոցներով, աւելի դիւրութեամբ կարգադրուի ա՛յնքան ձգձգուած այս գործը։

*** Գաղութային Միութեան վարչական տարին լրացած ըլլալով, փետր. 26ի կիրակի օրը նոր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան։ Ցանկալի է որ ամէն անգամ ներկայ ըլլար ժողովին, որովհետեւ ընտրելու իրաւունքը է նաեւ ընտրուելու պարտականութիւն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Ներքին պայքար.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութիւնը.— Բ. Կանաչեանի համերգը.— Ա. Շահմուրատեան մեր մէջ.

ՆԻԿՈՍԻԱ, 9 փետր.

Կիպրահայ «Ազգ. Շահերու Պաշտպանութեան» մարմնին վարած պայքարը՝ Առաջնորդին ու Առաջնորդարանը շրջապատող տարրերուն դէմ, կը շարունակուի, եւ հաւանօրէն, տեւէ երկար ժամանակ։ Եւ այս, շնորհիւ ամբարտաւան Առաջնորդի մը քմայքներուն եւ վարագոյրի ետին գործող քանի մը ողորմելի տիպարներու։

Սարաճեան եպս. շատ կը նմանի արեւելեան իշխանաւորներու. կը ճկի, կը քծնի, ու մինչեւ անգամ՝ կու լայ, եթէ կարծէ թէ հարուածը շեշտակի իրեն կու գայ, իսկ երբ անմիջական վտանգ չտեսնէ, կը դառնայ յամառ եւ գձուձ։ Ահա՛ թէ ինչու իր ութը տարուան ապերասան պաշտօնավարութիւնը կազմալուծում յառաջ բերած է գաղութին մէջ, բարոյապէս եւ նիւթապէս։

*** Նիկոսիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը օրէ օր կ'աճի։ Համակիրներու կուռ շրջանակ մը ունի ներկայիս, հակառակ կարգ մը փոքրոգի մարդոց լարած սադրանքներուն։ Կազմին նորընտիր վարչութիւնը կը բաղկանայ գործօն անդամներէ։

Կազմուած է ֆութպոլի ընտիր խումբ մը, որ Փետր. 5ին փայլուն խաղ մը ունեցաւ Նիկոսիոյ էն լաւ մարզուած յունական խումբին դէմ։ Մէկ մէկ նշանակէտով հաւասար եղան կողմերը։ Աւելի քան 4000 հոգի կը դիտէին խաղը։ Մրցումէն յետոյ թէյասեղան մը ունեցան հայ տղաքը, Պ. Վ. Թունտաեանի տանը մէջ։ Ներկայ էր նաեւ Պ. Ա. Շահմուրատեան, որ հայրենասիրական տպաւորիչ խօսքեր ուղղեց ամէնուն ու գոհունակութիւն յայտնեց որ այս փոքր անկիւնին մէջ իսկ, հայ երիտասարդներ կենդանի տարր կը հանդիսանան ազգային կեանքը վառ ու բարձր պահելու համար։

Վարդանանցի առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը բեմադրէ «Վարդան Մամիկոնեան»ը։

*** Փետր. 4ին, աւելի քան 40 հոգինոց երկսեռ խումբով մը պատուական համերգ մը ունեցաւ տաղանդաւոր երաժշտագէտ Պ. Բ. Կանաչեան, հոգեկան մեծ վայելք առթելով հայ եւ օտար բոլոր ներկաներուն։ Իր իսկ ձայնագրած կտորներէն «Տալլա»ն ու «Ռազմերգ»ը ստիպուեցաւ կրկնել ծափերու տակ։ Յաջող էին նաեւ, մանաւանդ, Կոմիտաս վրդ.ի «Ով Մեծասքանչ», «Գութաներգ»ն ու «Բաղհանւերգ»ը։ Օտարներէն Rév. H. Buxton, ծանօթ հայասէրը, եւ Գերագոյն Ատեանի դատաւորներէն՝ Mr. Sertzios աջուձախ յայտնած են գոհունակութեան տաք խօսքեր։

Հայ գեղարուեստի հորիզոնին վրայ, ուր յաճախ միջակութիւններ կը յամառին տեղ գրաւել կանաչեաններ ունին իրենց առանձին տեղը։

Փետր. 20ին, պիտի լսենք Օրդ. Շահմուրատեանը, որուն երգերը գմայլանքով ունկնդրած ենք ձայնագիրներու միջոցաւ։

Հրազդան

ՖՐԱՆՍԱՅԻ փաստաբանները այս տարի կը տօնեն իրենց արհեստի հիմնարկութեան 700ամեակը, որովհետեւ 1228 թուականին էր որ առաջին անգամ Պլանշ տը Քասթիյ իր անչափահաս որդւոյն՝ Լուդովիկոս Թ. Թագաւորին անունով, հրովարտակի մը միջոցաւ, արտօնեց փաստաբանութիւնը ասպետական կարգի մը առանձնաշնորհներով։

ՊԵՐԼԻՆ-ՆԻՒ ԵՈՐՔ հեռախօսի գործածութիւնը սկսաւ այս տարի փետր. 10ին։ Երեք վայրկեան խօսիլը կ'արժէ 330 մարք։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի Արհեստակցակ
ութեան վերջին համագու
զեկոյցներէն կը քաղենք
եալ տեղեկութիւնները (
Հայաստան, 25 յուն.).—

Առժամանակեայ գործա
թեան համար տրուած նպ
ները մեծ գումար մը կը
մեն։ Դժբախտաբար, այս
մանակեայ գործազրկութ
պաստին տիրանալու
բանուորները սուտ-պատճ
կը գտնեն (simuler)։
1927ին այդպէս տրուա
մարները կը հասնին 43
րուբլիի։

Զանազան պատճառ
տրուած նպաստներէն
բուն իսկ գործազրկութեա
մար տրուած նպաստները
նէն քիչ գումարը կը նե
ցնեն։ 1925-1926ին,
զուրկներուն տրուած է 5
րուբլի նպաստ։ 1927 Ա
Աշխատանքի Սակարանն
արձանագրուած էին 177
ծառայողներ։ Կենսաթոշ
ստանան 900 բանուորներ,
հիւանդ են կամ հաշմ
Բժշկական օգնութիւնը
մերու վրայ դրուած չէ,
ւառական կեդրոններուն,
գիւղերուն մէջ։

Մշակութային եւ կր
աշխատանքներն ալ,
քանի մը գրքոյկներէ, ոչ

Անցեալ տարի ամառ
եւ հանգստեան տուներ
համար արձանագրուած
2-3,000 հոգի, մինչդեռ
մադրելի 247 տեղ միայ
Ուրեմն, աւելորդ է ա
գրել։

Անհրաժեշտ է գործ
թեան դէմ պայքարիլ
արհեստի պատրաստել
նոնք, երկրորդ յաւելեալ
րուն համար կանչելով
գործազուրկները։

Աշխատանքի արկածն
գիլելու համար փորձ
տարուած։ Բոլոր արկա
պատճառը կը վերագր
ւորներու անզգուշութե
շատ հազուագիւտ են ա
ճառով իսկական մեղա
պատասխանատուութեա
չելու դէպքերը։

Գանձարկղի գործն
ձգձգուին։ Փոքրիկ գու
ստանալու համար բա
վկայագիրներ կը պահ
այնպէս որ այդ թուղթե
նալու համար կը ծախս
նելիք գումարէն աւելի
կերպութիւնները հա
շատեր են։

Ապաքինարաններու
ղերու բաշխման եղան
Ալեքսանդրապոլի ներկ
ցիչը խիստ բողոք մը
ցնելով, կը յայտնէր
ւանը շատ տեղ կը գր
Ալեքսանդրապոլի բանուո
թիւին համապատասխան
չեն տրուիր։

Գաւառներուն մէջ բ
շատ քիչ են։ Եղածներ
կական բժիշկ չեն։

Բանուորներու բնակա
նելու աշխատանքը շա
է։ Այդ է պատճառը,
ւորները չեն կապուիր
րաններուն եւ հանքերու

Համագումարին մէջ
այս թերութիւնները թա
տոյ, ողջո՛յն մը հեռագր
կոմունիստ կուսակցութե
րոնական Կոմիտէին
այս... թերութիւններուն

ՑՈՒՐՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի մէջ փետ
սկիզբը ցուրտին աստի
ջաւ զերոյէն վար 20, Ա
դրապոլի մէջ՝ — 29։ Գ
լիսայի մէջ քամիները կ
փետրուար 4ին, Երեւան
նստած ձիւնին թանձր
60 սանդիմեդր էր։ Եւ գ
շարունակուի ձիւնը։ Եր
դադրած է քաղաքին մէջ
ծառաններ կան (ձեթ
ուր աշխատանքները կը
ջուրը սառած է, խողո
ճաթած են։ Գիւղերու
ղորդակցութիւնը դադ
Սեւան լիճը սառած է։
չեն բանիր։

ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յաճախ Մուրճ-Մանգաղէն կ'արտատպենք տրտունջներ, հայերէն դասագիրքի տագնապին կամ սովին առթիւ: Այս անգամ Խորհրդ. Հայաստանն է, որ կը տրտնջայ (25 Յունվ.).—

Դասագիրքերու խնդիրը տակաւին լուծում չստացաւ: Ամէն տարի կրթական գործավարութիւնը հսկայական ծախքեր կ'ընէ, դասագիրք կը հրատարակէ, սակայն հրատարակուած գիրքերը չեն համապատասխաներ ծրագիրին:

Ամէն տարի մանկավարժական, ուսուցչական մարմիններու կողմէ ուսումնասիրութիւններ և քննադատութիւններ կը կատարուին: Ամէն տարի գաւառ ղրկուած այդ հրատարակութիւններու մասին ուսումնասիրութիւններ կը հասնին, ցոյց տալով բացասական կողմերը: Սակայն, դարձեալ, այդ դասագիրքերը կը տպագրուին երկրորդ, երրորդ անգամ, ... առանց փոփոխութիւն կրելու:

Նախ դասագիրքերու մէջ զետեղուած յօդուածները շատ ընդարձակ են: Շատ կտորներ չեն համապատասխաներ աշակերտութեան կամ ծրագիրին: Գեղարուեստական յօդուածները քիչ են: Տպագրութիւնը մաքուր չէ: Եւայլն, եւայլն:

Կը կարծէինք թէ 1927ի հրատարակութիւնները պիտի սրբագրուին, բայց դեռ կը մնան այնպէս ինչպէս էին առաջ: Այնպէս որ, պէտք է հետեւցնել թէ գաւառներու ուսուցչութեան տեսակէտները կամ չեն հասնիր կեդրոն, կամ կեդրոնը ուշադրութիւն չի դարձներ.

Կը թուի թէ նախակրթարաններու լեզուի դասագիրքերու պատրաստութիւնը մենաշնորհի տրուած է Ս. Մանուկեանի: 3-4 տարիէ ի վեր, մեր դպրոցներուն մէջ պարտադիր կերպով կը գործածուին Ս. Մանուկեանի «Լուսաբաց»ները, սակայն երբեք գոհացուցիչ չեն: Հակառակ ատոր, քանի մը տպագրութեան արժանացաւ, առանց սրբագրութիւն կրելու: Դասագիրքերուն յօդուածներուն մեծ մասը թարգմանութիւն է, եթէ ուշադրութեամբ քննենք՝ կը տեսնենք որ անյաջող է թարգմանութիւնը, մէկ մասն ալ՝ «ոչ-հայերէն»ով գրուած: Հայագիր յօդուածներու մէջ եւս յաջողածները քիչ են: Աշակերտներուն պէտք է սորվեցնել մաքուր հայերէն լեզու, իր յատուկ ոճերով: Սակայն թարգմանութիւններուն մէջ կը տեսնենք որ բոլորն ալ աղաւաղուած են եւ անճոռնի:

ԵՐԲ ՆԻՒՏՕՆ 1727ին մեռաւ, կորսուեցաւ նաեւ իր 600 կտորներէ բաղկացած գրադարանը, բայց այժմ պատահմամբ գտած են զայն Կլուզեսթըրշայրի վիլլաներէն մէկուն մէջ:

ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Գրօզնիի մէջ կ'ապրին մօտ 4500 Հայեր, որոնց 1150ը բանուոր, 1500ը արհեստաւոր, միւսները՝ առեւտրական: Բանուորներէն 100—130 հոգի կ'աշխատին Նաւթի հին հանքերուն մէջ, 220 հոգի՝ Նոր հանքերու մէջ, մնացածը՝ քաղաքին մէջ: Կան 150—200 տուն գաղթականներ, որոնք իրենց գոյութիւնը կը պահպանեն եղանակի աշխատանքներով: Գրօզնիի հայ բանուորներուն թիւը կ'աւելնայ գարնան, երբ շրջակայ հայաբնակ քաղաքներէն կու գան գործ գտնելու: Ալեքսանդրապոլի երկրաշարժէն յետոյ բաւական գաղթականներ եկան հոս ապաստան գտնելու:

Հայկական նախակրթարանը ունի 236 աշակերտ, 8 ուսուցիչ: Դպրոցական հասակ ունեցող բոլոր երախաներն ալ կը յաճախեն դպրոց: Դպրոցին շէնքը շատ փոքր է (3 սենեակ) եւ անյարմար:

Շէնքը ընդարձակելու համար կրթական տեսչութեան ներկայացուեցաւ 25,000 րուբլիի վարկ մը, որ վաւերացուեցաւ: Բայց կրթական տեսուչը դրամ չի տար, ըսելով թէ դպրոցները պէտք է հիմնուին քաղաքին ծայրամասերուն վրայ, ուր բնակչութիւնը կ'աճի արագօրէն: Մինչդեռ այս պատճառաբանութիւնը ընդունելի չէ, որովհետեւ եթէ ժողովուրդը քաղաքին ծայրամասերուն վրայ շատ կը բազմանայ, Հայոց դպրոցը պէտք է որ գտնուի քաղաքին կեդրոնը: Դպրոցը դասական պիտոյքներու եւ նիւթական տեսակէտով լաւ վիճակ մը ունի:

Ընապայի շրջանին մէջ (Սեւ ծովուն եզերքը) կը գտնուի հայկական Յրդ Ինտէրնացիոնալ գիւղը, որ կը բաղկանայ 50—60 տունէ: Մոռցուած անկիւն մը, կտրուած՝ աշխարհէն:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Թիֆլիսի Հայ Արուեստի տան նկարչական հատուածը ունի արհեստանոց մը, որ հետզհետէ կը զարգանայ: Հոն կը դասախօսէ փրոֆ. Թոքէլ: Արհեստանոցը բաժնուած է երեք դասարաններու: Ասկէ զատ մասնաւոր դասախօսութիւններ կը կատարուին հնաւոր նկարներու եւ ոճաւորումի տեսութիւններուն մասին: Դասարաններուն թիւն է 4: Գծագրութեան դասընթացքը անցեալ տարի տուաւ 12 շրջանաւարտ:

Այս տարի այդ դասընթացքը աւելի պիտի ճոխացուի, ճարտարապետ Միքայէլ Խուռնունցի հսկողութեան տակ:

Դասընթացքները սկսած են Հոկտեմբերին: Նկարչական ու գծագրական բոլոր դասարաններուն մէջ կ'ուսանին 121 հոգի, որոնց 10ը թոշակաւոր:

Այս տարի պիտի սարքուին ցուցահանդէսներ արհեստանոցին մէջ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԻՆ...

«ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ ԲՈԼՈՐ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐԸ»

Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ, որ վերջնապէս հաստատուած է իր կեդրոնին՝ Տիգրանակերտի մէջ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Միլլիյէթի թղթակցին.—

— Ընդհանուր քննիչութեան պարտականութիւններն ու պատասխանատուութիւնները ճշդուած ու սահմանուած են մասնաւոր օրէնքով: Ուստի, օրէնքին հրամայած սահմաններուն մէջ պիտի գործեմ: Շատ լաւատես համոզումով մը կ'աշխատիմ եւ պիտի աշխատիմ մեր նուիրական հայրենիքին այս սուրբ մասին մէջ, զոր շատ հին ժամանակներէ ի վեր կը ճանչնամ եւ որուն շատ սիրելի յիշատակներով կ'ապրիմ: Պիտի ջանամ հնաւորութիւնները մօտիկցնել, հաւանականութիւնները կարելիութիւն եւ իրականութիւն դարձնել:

„Խիստ մօտիկ ապագայի մէջ քաղաքակրթութեան բոլոր պահանջները ամէն անկիւնի եւ ամէն օջախի մէջ տեղաւորուած պիտի ըլլան: Կատարուած անկեղծ ցոյցերը, ժողովուրդին ցոյց տուած իրական հետաքրքրութիւնը եւ կատարած սերտ շփումներս կը կը հաստատեն թէ մեր այս նուիրական քաղաքներու ընդունակ եւ կարող բնակիչները, որոնք իրենց աչքերը աշխարհի բացին իբրեւ թուրք, խորապէս կապուած են մեծ Ղազիին, սուրբ Հանրապետութեան եւ սիրելի թրքութեան: Ասոր համար վերջին ծայր զգածուած եմ:

«Շատ պայծառ վստահութեամբ մը կրնամ ըսել ձեզի թէ մարզպանութիւնը իրմէ կախում ունեցող ամէն պարտականութիւն պիտի կատարէ, եւ իր հայրենասիրական ու ազգային աշխատանքներուն մէջ բացարձակ կերպով պիտի յաջողի:»

ԿԻՆԵՐԸ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ

Պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ հրամանագիր մը, որով կիներն ալ կ'արտօնուին դիւանագիտական ասպարէզի մէջ ընդունուիլ, միայն թէ առ այժմ քարտուղարի պաշտօն միայն պիտի կրնան կատարել:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք կարգ մը յապաւումներով.—

Չափահաս Երկսեռ Որբերու Միութեան պատգամաւորական ժողովը պաշտօն յանձնած է մեզի, հայերէն թերթերուն մէջ զետեղել այս բաց նամակը:

Պատգմ. ժողովին մէջ ցաւումով լսեցինք տեղեկագիրներ, հիմնուած իրական եւ վաւերական փաստերու վրայ, որոնք կը հաստատեն թէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը ապերասան ընթացք մը բռներ է ազգային իրականութեան մէջ ընդհանրապէս, եւ հայ որբուհիներու հանդէպ՝ մասնաւորապէս: Մեր մասնաճիւղերը կը պատմեն թէ, երբ ապաքաստ որբուհիի մը մասին բացատրութիւն է պահանջուած պաշտօնապէս, տնօրէնութիւնը համարձակութիւնն ունեցած է չճանչնալու զիմուռը Որբերու Միութեան, զոր ճանչցած ու վաւերացուցած է ֆրանսական կառավարութիւնը:

Չպիտի պատմենք այն տեղեկութիւնները, որոնք ծանր ամբաստանութիւններ են Դպրոցասէրին դէմ: Բայց կը յայտարարենք թէ Չ. Ե. Ո. Միութիւնը բարոյապէս ստանձնած է պաշտպանութիւնը բոլոր հայ որբերուն եւ որբուհիներուն, ո՛ւր որ գտնուին, որո՛նց ձեռքին տակ ալ ըլլա՛ն անոնք: Ու չենք կրնար հանդուրժել, որ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը շարունակէ իր այս ընթացքը: Չենք կրնար հանդուրժել որ՝

Ա.— Որբուհիները տեղաւորուին կասկածելի տուներու մէջ,

Բ.— Այս «տեղաւորումներուն» գինը գանձէ վարժարանը,

Գ.— Որբուհիներուն հարսնիքը կատարուի գնչուներու աւանդութեամբ,

Դ.— Որբուհիները ենթարկուին կեսուրի խստութիւններու,

Ե.— Եւ շարունակուի հակահայ կամ հակաւանդական դաստիարակութիւն:

Յանուն մեր չարչարուած որբերուն, ժողովուրդին առջեւ կ'ամբաստանենք ձեզ, Տիկնա՛նց վարժարան: Եւ ցաւելով, որ անխոհեմութիւնը ունեցած էք մեր դիմումներուն լրջութիւնը չհասկնալու, ձեր «անկախութեան» ճառը կարդալու, կը յայտարարենք.

1.— Մենք որբուհիներ ունինք ձեր յարկին տակ, եւ կը ստանձնենք անոնց եղբայրական պաշտպանութիւնը: Ուստի կը պահանջենք չզրկել իրաւունքէ զանոնք, որոնց անունով հանգանակութիւն կը կատարէք Ամերիկա կամ այլուր:

2.— Խուսափողական միջոց մըն է յայտարարել թէ դուք կ'ենթարկուիք միայն Պոլսոյ պատրիարքարանին: Արդ. Պոլսոյ պատրիարքը, որ Պոլսոյ պարզ առաջնորդ մը դարձած է հիմա, չի կրնար կատարել անհրաժեշտ վերահսկումը: Այն հողին վրայ, ուր հաստատուած է վարժարանը, կայ ազգ. իշխանութիւն: Կը պահանջենք քննութիւն տալ Ֆրանսայի ազգ. համապատասխան մարմիններուն:

3.— Բարւոքել հայ որբուհիներուն կացութիւնը դպրոցին մէջ:

Մենք ըրինք մեր պահանջները: Եւ այժմ պիտի հսկենք: Սակայն կ'ուզենք տեղեկացնել, որ Չ. Ե. Ո. Միութեան կեդր. վարչութիւնը իրաւասութիւն ստացած է որբային կազմակերպութիւններէն, միջամտել օրինական ճամբով եւ երկրին օրէնքներուն համաձայն, գործադրել պայքարի ամէնէն վերջին միջոցը, երբ հայ որբուհիին ճիչը անգամ մըն ալ ցնցէ մեզ: Այն ատեն պիտի բացատրուի նաեւ ժողովուրդին, եւ հոն, ուր հանգանակութիւններ կը կատարուին, թէ ինչո՛ւ ծայրայեղ միջոցներու դիմած ենք: Վստահ կրնաք ըլլալ, որ կը հպատակինք միայն մեր տառապանքի ձայնին: Եւ ուրիշ որեւէ ձայն, ոեւէ ճնշում չի կրնար խափանել բողոքի մեր այս աղաղակը:

Չ. Ե. Ո. Միութեան
կեդր. վարչութիւն

Փարիզ, 17 Փետր.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 16— Անցած շաբթու «Յառաջ»ի մէջ տեղեկութիւններ տուած էինք մեր դպրոցի մասին: (Չ. Ո. Ե. Միութիւնը կիրակնօրեայ դպրոց մը բացած է): Այսօր կ'իմանամ թէ Վալանսի Մալաթիացիներու Կրթասիրացն ալ ձեռնարկած է շաբաթը երեք անգամ դասեր տալու: Ցաւալին այն է որ միայն իրենց հայրենակից մանուկները կ'ընդունուին եւ ուրիշները կը մերժուին:

Գնահատելով երկու ձեռնարկներն ալ, կը սպասենք որ Ազգ. Միութիւնը լրջօրէն զբաղի այս գործով եւ աւելի կանոնաւորէ զայն:

Վերջերս Փրիվա գացած ատեն, կայարանը հանդիպեցայ հիւանդկախ տղու մը, որ պատմեց թէ մէկ տարի առաջ եկած է եւ ունեցած 40 ոսկին եւ 200 ֆրանքը վատնած է բժիշկներու: Վալանսի մէջ ալ, ուրիշ տղայ մը որ իբրեւ թոքախտաւոր կը դարմանուէր, ստիպուեցաւ Փարիզ երթալ եւ հայ բժիշկի մը դիմելով, քիչ մը լաւացաւ: Լաւ չէ՞ ըլլար որ բժշկական Միութիւնը իր անդամներէն մէկը ղրկէ Լիոն եւ Վալանս, որպէսզի անճար հիւանդներ զուր չվատնեն իրենց դրամը:

Յ. Կայծակ

ԿՈՉ ԿԻՄԷՐԷԿՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՊԷԼՖՈՐ, 14 Փետր.— Կէմերէկի Հայրենակցական Միութիւնս 1928ին նոր թափով գործի սկսած է եւ արդէն իսկ կազմուած է իր առաջին մասնաճիւղը Վիէնիգէբի մէջ:

Հետեւաբար կոչ կ'ընենք մեր բոլոր Ֆրանսաբնակ եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի եւ արտասահմանի բոլոր հայրենակիցներուն, մասնակցիլ վերածնունդի գործին: Ցոյց տանք թուրք բռնակալներուն որ, եթէ քանդեցին մեր գաւառ օջախը եւ ցրուեցին մեզ աշխարհի չորս հովերուն. այս օտար ափերուն վրայ իսկ կրնանք միանալով օր մը զայն վերականգնել մեր հարազատ հայրենիքին մէջ:

Միութիւնս ձեռնարկած է ողջ մնացած հայրենակիցներու վիճակագրութիւնը կատարել: Արդ, կը խնդրենք իւրաքանչիւր շրջանի հայրենակիցներէն մեզի հաղորդել ցուցակներ.— անուն, մականուն, հօր անուն, մօր անուն. տարիք, եւ ամուսնացած թէ ամուրի ըլլալը:

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել սոյն կոչը:

Հասցէ.— G. Markarian. Caserne d'Offemont, Belfort.

(Կնիք)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐՍՆԻՔԻՆ ՄԷՋ.— Փերբէի մէկ ջաղացքին մէջ հարսնիք կար: Ջաղացպան Պուքէ աղջիկ կը կարգէր: Հրաւիրեալները նստեր էին հացկերոյթի: Պուքէ յանդիմանեց իր տղան, Կիւսթավը, որ հրաւիրեալներուն գինի հրամցուցած ատեն շարունակ համ կը նայէր, այնպէս որ ծախած էր քաղաքը:

Յանդիմանութիւնը սիրտին դպաւ: Վագրի պէս կատղեցաւ եւ պարապ շիշերը վերցնելով նետեց հրաւիրեալներուն գլխին: Բազմաթիւ հարսնեւորներ վիրաւորուեցան: Սակայն կատաղի տղան չհանդարտեցաւ, եւ երկժանի մը առնելով յարձակեցաւ հրաւիրեալներուն վրայ, որոնք սարսափահար դուրս խոյացան: Փեսային հայրը ուզեց զինաթափ ընել, սակայն գլխին երկժանիի սաստիկ հարուած մը ստացաւ եւ գետին փռուեցաւ անկենդան: Հասան ոստիկանները եւ ձերբակալեցին ոճրագործը: Չորս ուրիշ վիրաւորներ եւս փոխադրուեցան հիւանդանոց:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՈՎ.— Կոնսթանթինոփլ եւ Ռոմ փողոցներուն մէջ գիշեր ատեն, զոյգ մը սովորութիւն ըրած է արշաւել ինքնաշարժով եւ յարձակիլ անցորդներուն վրայ: Անցեալ գիշեր եւս անցաւ այդ փողոցներէն: Կին մը եւ աղջիկ մը կ'անցնէին: Ամայի էր: Ինքնաշարժը յանկարծ կանգ առաւ կիներուն մօտ: Բռունցք մը զարկաւ կնոջ, յափշտակեց ձեռքի քսակը եւ անհետացաւ:

Ոստիկանութիւնը հետապնդելու սկսած է:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ը.

Ամէն ինչ իրար կը խառնուէր: Փարիզէն մեկնելէս ի վեր ունեցած ջղային վայրագ պրկումներէս վերջ, ջիղերս կարծես թէ կը պայթէին: Ինքզինքս ամուր բռնեցի:

— Ո՛չ, ո՛չ, խենդ է անիկա, խենդ է... ճիշդ չէ ըսածը...

Գացի «Հոլանտական» պանդոկը:

Ներքնապէս խորտակուած էի բացարձակապէս, ու այդ վայրկեանին, կը խոստովանիմ, ատելութիւն զգացի այդ մարդուն համար: Անիկա վրէժ կը լուծէր, որովհետեւ Նատէժտա իրեն համար քրոջ մը արցունքները միայն մնացած էր:

Անիկա կ'ըսէր.— ես ինքզինքս պիտի սպաննեմ... եւ այս անգամ երկուքը պիտի ունենան իմ գոհութեանս սարսափը...

Հազիւ թէ պանդոկի սենեակէն ներս մտած էի, տեսայ որ շէնք շնորհք այցելութիւն մը կատարուած է հոն: Պայուսակս պարպուած, ամբողջը գորգին վրայ լեցուած... հագուստներուս աստառները պատռտուած,— ճիշդ ինչպէս որ կատարուած էր Պրասքովիա Սասթրոնայի:

Զանգակը հնչեցուցի, ծառան կանչելու համար: Խեղճ աղջիկը ապշեցաւ, սենեակիս անկանոնութիւնը տեսնելով: Բոլոր հարցումներուս կը պատասխանէր սարսափահար.— «Ո՛չ, պարո՛ն»: Բնաւ չէր հեռացած նոյն յարկէն: Յայտնօրէն կ'երեւար որ բարեմիտ կին մըն էր: Գացի քովի սենեակները: Ձախ կողմի սենեակը քնացած էր պանդոկին ծանօթ Ամսթերտամցի քարոզիչ մը. ուրեմն ոչ մէկ չիլ բան այս կողմէն: Աջ կողմիս սենեակին մէջ դեռ կը մնար «սանթալ»ի եւ «վէթիվէր»ի խառնուրդ բուրում մը: Օտարական կին մը նոյն գիշերը հոն անցուցած ըլլալու է... Այդ բուրումը կարծեմ թէ...

— Այս անգամ, բարեկա՛մս, ըսի ինքզինքիս, ահա հակառակ քու կամքիդ մտած ես միջազգային քաղաքական ոստիկանութեանց ցանցին մէջ... Հիմա կարգը քուկդ է:

Եւ սարսափով կը մտածէի այն խօսակցութեան վրայ, զոր ունեցած էինք երկուքս՝ Բորիսը եւ ես...

Անկեղծօրէն խօսելով՝ խնդալու բնաւ տրամադիր չէի: Կը հետապնդուէի: Ինծի կը մնար Ուոթրէխտէն հեռանալ, վստահ ըլլալով մէկտեղ որ եւ է հետեւող մը պիտի ըլլայ: Կը մտածէի որ, այլեւս շատ քիչ բան զիս կրնար զարմացնել: Պէտք էր ամէն բանի սպասէի, բայց ոչ թէ անոր որ տեղի կ'ունենար:

Փարիզ մեկնող կառախումբին մէջ ճաշարան-վակոնէն եկած միջոցիս տեսայ կին մը, որ կարծես ինծի կը սպասէր իր խուցի դրան մէջ կեցած, եւ որ զիս դիմաւորեց հետեւեալ բառերով.

— Մարսէ՛լ Լանտրըսի, ի՞նչ անակնկալ:

Ստիպուեցայ դէմքիս արտայայտութիւնը փոխել:

— Ի՞նչ գործ ունիք այս միջազգային կառախումբին մէջ... ես մեր քաղաքէն կուգամ, ա՜խ, սիրելի՛ս, մեր քաղաքը ձիւն կայ... մեր սառած լիճին վրայ «չարտա» պարեցի մեր մարդոցը հետ:

Ու ակռաները ցուցադրելով կը խնդար ու կը զուարճանար:

— «Չարտա» պարել գիտէ՞ք դուք, Մարսէ՛լ Լանտրըսի, գիտէ՞ք, ի՜նչ պար է ասիկա, ի՜նչ պար...

Այժմ կը նոյնացնէի այս խռպոտ ձայնը, հայրենաբաղձ շեշտը եւ Ուոթրէխտի սենեակին «սանթալ»ի ու «վէթիվէր»ի բուրումը, որ լեցուած էր նաեւ Պրասքովիայի սենեակը...: Ինքն էր, «Թիթանիք» պանդոկին քօղարկուած կինը, որ արտասուաթաթախ ծունկի եկած էր Պրասքովիայի դիակին առջեւ:

Ապշահար կեցած էի:

Դիմագիծներուս վրայ ցոլացող իմ զգացումներուս կը հետեւէր անիկա:

— Պէտք է "չարտա" սորվիլ, սիրելի՛ս:

Եւ յանկարծ վերցուց երեսի քօղը: Ու վերջապէս ճանչցայ կինը, որուն ինքնութիւնը ի զուր կը ջանայի փնտռել եղերական գիշերէն ի վեր.— Ֆէննա Չէրնին էր, ու իրաւամբ Էսսէնի «Քրուփ» պանդոկին մէջ էր որ Եսթեր Արոնսոնի կողմէ անիկա ներկայացուած էր ինծի...

— Դո՞ւք էք, դո՞ւք, կը կրկնէի զարմացած:

— Է՛, այո՛, ես... ի՞նչ կայ որ... այդքան ծերացա՞ծ եմ ըսել է:

Ո՛չ, ծերացած չէր անշուշտ, դեռ ցանկայարոյց էր իր կարճ մազերով եւ մանաւանդ իր նայուածքով՝ որ կու գար իր երկար արտեւանունքներուն խորէն:

Անիկա կը խօսէր, կը խնդար, պարի եղանակներ կը մռլտար, աշխարհի իրեն ծանօթ եօթը լեզուներէն կարճ նախադասութիւններ կ'արտասանէր: Յետոյ յանկարծ ըսաւ անփութօրէն.

— Առանձի՞ն էք:

Աղէկ բռնեցի: Անոնք ուրեմն չէին գիտեր թէ ո՛ւր գացած է Բորիսը...: Այլեւս կասկած չկար, որովհետեւ Ֆէննա Չէրնին կ'աշխատէր «Դանիէլի Կնիք»ին հաշւոյն:

(Շար.)

շաբաթ Ընկիւրիէն քննիչ մարմին մը եկած էր Պոլիս եւ իր բնակարանին մէջ հարցաքննած գայն։ Այժմ ապաքինած ըլլալով, ձերբակալուած եւ Էնկիւրի տարուած է, իբրեւ մեղսակից Ինսան պէյի։

Գերագոյն Ատեանին առջեւ կը շարունակուի ամբաստանեալներուն դատավարութիւնը, ինկերկայութեան երեսփոխաններու, դիւանագիտական մարմնին, օտար թղթակիցներու եւ հետաքրքիրներու մեծ բազմութեան մը։ Նախկին գործավար Ինսան պէյ շատ նեղը կը դրուի։

Էնկիւրիի պաշտօնաթերթ «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ» փետր. 17ի թիւով կը հրատարակէ երկար նամակ մը, զոր Ինսան պէյ գրած է վարչապետ Ըսմէթ փաշայի (չշփոթել Ղազի փաշայի գրածին հետ), 1927 Նոյեմբեր 18ին, այսինքն «Եավուզ»ի խնդիրը քննելու մասին դահլիճին տուած որոշումէն քանի մը օր յետոյ։ Այդ նամակին մէջ Ինսան պէյ կը հաստատէ թէ ինք ո եւ է թշնամութիւն չունի Ըսմէթ փաշայի դէմ, եւ թէ Թուրք Յեղափոխութեան վարիչները պէտք է ամուր եւ միացեալ ճակատ մը կազմեն։

Ուրիշ երեսփոխան մըն ալ ձերբակալուած

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է երեսփոխան Ալի Րիզա պէյ, որ Ազգային Մեծ Ժողովի գանձէն զեղծումներ կատարած էր։ Րիզա պէյի դատավարութիւնը պիտի սկսի այսօր Երեքշաբթի։

Պաշարման վիճակը ջնջուած Սուրիոյ մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն փետր. 18 թուականով.—

Մարզպան Փոնսօ հրատարակեց զանազան հրամանագիրներ, որոնցմով կը ջնջուին պաշարման վիճակն ու գրաքննութիւնը Սուրիոյ պետութեան մէջ եւ լայն ընդհանուր ներում կը շնորհուի։

Շէյխ Թաճէտտինի կառավարութիւնը իր կարգին կը հրատարակէ յայտարարութիւն մը, որով կը ջատագովէ մարզպանին այս կարգադրութիւնները եւ կը հաստատէ թէ վճռած է հետապնդել խաղաղ քաղաքականութիւն մը։

Յայտարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ առժամեայ կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ կարելի եղածին չափ շուտ երկրին ղեկը յանձնել կանոնաւորապէս կազմուած մարմիններու՝ ընտրութիւններէն վերջ, որոնք պիտի կատարուին ազատօրէն եւ շուտով։ Յայտարարութիւնը կը պահանջէ ստեղծել միջ-պետական մարմին մը՝ ընդհանուր տնտեսական շահերը վարելու համար։ Կը յանձնարարէ որ նոր կազմուելիք կառավարութիւնը հրաժարի նեղ անջատողականութենէ, որ վտանգաւոր հակամարտութիւններ առաջ կը բերէ եւ կը վնասէ ընդհանուր բարգաւաճման։

Վերջացնելով, Թաճէտտինի դահլիճը յոյս կը յայնէ թէ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ պիտի կնքուի դաշնագիր մը, որ պիտի ճշտէ եւ սահմանէ հոգատարութենէն բխող փոխադարձ պարտաւորութեանց տարողութիւնն ու պայմանաժամը։

Դամասկոսի ժողովուրդը գոհունակութեամբ ողջունած է Շէյխ Թաճէտտինի կառավարութիւնը։

Անատօլուի երկաթուղիները

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ամերիկեան «Կրոս եղբայրներ» ընկերութիւնը Էնկիւրիի մէջ հանրօգուտ շինութեանց գործավարութեան առաջարկ ներկայացուցած է՝ շինելու համար Անատօլուի համար անհրաժեշտ տեսնուած բոլոր երկաթուղիները։ Ամերիկեան խմբակը կէս միլիոն ոսկիի երաշխաւորութիւն տուած է։ Կը կարծուի թէ այս խմբակը մեծ դրամագլուխ ունի եւ կը փափաքի ստանձնել պելժ խմբակին շինելիք երկաթուղիներու եւ նաւահանգիստներու շինութիւնը։

Յիշեալ խմբակին ընդհանուր տնօրէնն ու երկրաչափները Էնկիւրիէն կեսարիա անցած են՝ քննութիւններ կատարելու համար։

Ռուս գիւղացիները տեղի կուտան

Մոսկուայէն հեռագրի մը համաձայն, խորհրդային իշխանութեան ձեռք առած կտրուկ միջոցներուն շնորհիւ ռուս գիւղացիները տեղի տուած են՝ լայն բանալով իրենց ցորենի մթերանոցին դռները։

Առեւտրական գործավար Միկոյեան հրահանգեց երկաթուղիի փոխ-գործավար Սուլիմոֆի, որպէսզի դէպի Սիբերիա բանող բոլոր կառախումբերը միայն ցորեն եւ հաճար փոխադրեն՝ ժամ առաջ արեւմտեան նահանգները ստոյգ սովէ մը ազատելու համար։

Համայնավար դաւ մը Փորթուկալի մէջ

Փորթուկալի գաղտնի ոստիկանութիւնը համայնավարական դաւադրութիւն մը երեւան հանեց Պարրէրէյրոյի մէջ, Լիզպոնի հարաւ-արեւելեան կողմը։ Յիշեալ քաղաքի մէկ տան մէջ միշտ ժողով կը գումարէին երկաթուղիի աշխատաւորներու միութիւնը։ Ոստիկանութիւնը երկար ատենէ ի վեր հսկողութեան տակ առած էր զայն։ Այդ տունը կատարեալ զինարանի մը վերածուած էր։ Ոստիկանութիւնը անկէ գրաւեց 300 խոշոր ռումբեր, 30 ձեռնառումբեր, չորս ծրար տինամիթի փամփուշտներ եւ մեծ քանակութեամբ ուրիշ պայթուցիկներ եւ ռազմանիւթեր։

Ձերբակալուեցան 30 համայնավարներ, որոնց մէջ նաեւ նախկին նախարար Եօտօ Քամսէզոս։ Ռումբերը պիտի գործածուէին մայրաքաղաքին զանազան մասերը քանդելու համար։ Գտնուած փաստաթուղթերը բաւական կը նկատուին՝ համայնավարութիւնը բոլորովին ջնջելու համար Փորթուկալի մէջ։

Լիզպոնի մէջ կացութիւնը հանդարտ է եւ ո եւ է խռովութենէ չի վախցուիր։

Զօրավար Փանկալոսի դատավարութիւնը

Յունաստանի նախկին դիկտատոր զօրավար Փանկալոս ներկայացաւ հարցաքննիչ մարմնին առջեւ։ Խիստ զգուշութիւններ ձեռք առնուած էին՝ արգիլելու համար անկարգութիւնները։ Շէնքէն ներս եւ դուրս պահակներ դրուած էին։ Փանկալոս ինքնապաշտպանութեան համար խնդրեց հինգ օր պայմանաժամ, ինչ որ շնորհուեցաւ։ Նախկին դիկտատորը յայտնեց թէ պատրաստ է իրեն դէմ ուղղուած ամբաստանութեան հինգ կէտերուն պատասխանել փաստացի կերպով։

ԿԱՎՌՕՇԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆԴԻՄԱԿ

25 փետրուար շաբաթ գիշեր ժամը 9.30էն մինչեւ առտուան 5.30 Salle d'Horticultureի սրահը, (84 Rue de Grenelle, N. S.: Rue du Bac)

Օրքէսթր եւ ճազ, հայկական եւ կովկասեան պարեր, Արեւելեան պարուհի Սէնիհա հանըմ՝ *կը պարէ եւ կ'երգէ։*

Ինճէ-սազ՝ մինչեւ լոյս, թառիստ Ապգար իր թառով, ռուսական պարեր, չորս մրցանակ՝ լաւագոյն ծպտումներուն, Գօթիլեօն եւ սէրփանթէն՝ ձրի, ֆօթօ Ֆէպիւս՝ *իր լուսանկարի գործիքներով, պիւֆէ Ֆլօրիա։*

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ԱՌՆՈՒԱԶՆ 3 ՀՈԳԻՆՈՑ ԽՄԲԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՀԱՏԸ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կանխօրօք կը ծախուին «Կավռօշ»ի մօտ (208bis Rue Lafayette), *Պ. Տրդատ Նշանեանի* (48 Rue Mr. Le Prince) *և* Restaurant Floria*ի մօտ, իսկ պարահանդէսին օրը՝ ցերեկուան ժամը 2.30էն սկսեալ պարասրահին կիշէն։*

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ի ՆՊԱՍՏ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Սանասարեան Միութիւնը հաստատած է ժողովրդական համալսարան մը, ուր ձրիաբար կը յաճախեն յիսունի չափ ուսանողներ։

Ի նպաստ այս համալսարանին կազմակերպուած է երեկոյթ պարահանդէս մը, 24 փետրուար Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առտուան 3, Salle Victor Hugo, Rue St. Didier, (Métro Victor Hugo. Հովանաւորութեամբ Պ. Ա. Համբարձումեանի։

ԾԱՆՕԹ.— Տոմսերու արժէքը ղրկել Օր. Իփլիքճեանի, 11 Rue Berteaux-Dumas, Neuilly s)Seine, *և կամ վճարել երեկոյթին գիշերը։ Պրիճի եւ բօքըրի թղթասեղաններ պիտի տրամադրուին։*

Տիկին Մարիամ Նիկողոսեան, Պ. Յարութիւն Նիկողոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Նիկողոսեան եւ զաւակները, Պ. Նիկողոս Նիկողոսեան, Օր. Աղաւնի Նիկողոսեան, Պ. Ոսկան Դանիէլեան, Այրի Տիկին Մարիամ Նիկողոսեանեւ զաւակունք,Տէր եւ Տիկին Մելքոն Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Արփիար Մարտիրոսեան, Այրի Տիկին Պէրկիւզար Իսկիւտարլեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սամուրքաշեան եւ զաւակունք (Պոլիս), ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին

Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

մահը՝ որ տեղի ունեցաւ փետր. 19ին, 72 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, իրենց բնակարանը 121 Ave, de l'Union, Արնուվիլ-լէ-կօնէս։

Ուսկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Արնուվիլի գերեզմանատունը։

Շոգեկառքը կը մեկնի Gare du Nordէն ժամը 1.20ին։

Հ. Յ. Դ.

փօն տ'Օպնայի «*Կորիւն» խումբի ընկերահամակրական ժողովը այս Հինգշաբթի գիշեր ժամը 7ին, Գրադարանին սրահը։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Արօեան։*

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն, Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9—10 ֆրանս. պատմութիւն (Նաթանեան)։

⁂ Հինգշաբթի օրեկէն յետոյ Հայերէնի դասընթացքը պիտի բացուի մօտ օրէն։ փափաքողները պէտք է որ արձանագրուին առաջուընէ ամէն Գշ. եւ Ուր. իրիկուն Ֆլօրիայի մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ, *Պատմ.— 35։*
Կուէնշէն, *Ա. Հ.— 100։*
Փարիզ, *Ն. Փ.— 70։*
Լիոն, *Թ. Ա.— 10։*
Քօնպ, *Գ. Մ.— 35։*
Մարսէյլ, *Ա. Ա.— 35 ֆրանք։*
Սկսանք ղրկել։
Պելֆօռ, *Ե. Ե.— 35 ֆրանք ղրկեցինք։*
Կուէռ, *Շ. Տ. Խ.— 70 ֆր. վճարած էք մինչեւ 4 Փետր.928։*
Լէյր, *Մ. Շ.— 10։*
Պրայիլա, *Օ. Ա.— 100։*
Կրէնօպլը, *Մ. Տ. Ս.— 30։*
Փարիզ, *Մ. Գ.— 60 ֆրանք ի հաշիւ Ն. Ն.ի։*
Սէն Թ'ըթիէն, *Լ. Պ.— 10։*
Փօն տ'Օպընա, *Ա. Տ. Կ.— 10։*
Նիս, *Ա. Վ.— 35։*
Լիոն, *Ն. Յ.— 683.20։*
Բրակա, *Ե. Գ.— 100։*
Սէն Թ'ըթիէն, *Յ. Տ.— 5։*
Փէլիւսին, *Գ. Պ.— 20։*
Մարսէյլ, *Գործ.— 695։*
Մարսէյլ, *Խ. Թ.— 250։*
Դամասկոս, *Ա. Լ.— 70 ֆր. սկսանք ղրկել։*
Մարսէյլ, *Կ. Ե.— 80։*
Տէսին, *Կ. Ճ.— 35։*
Նիս, *Յ. Ս.— 47։*
Տէսին, *Զ. Ռ.— 35։*
Սէվրան, *Լօռ.— 55։*
Գահիրէ, *Գ. Մ.— 2 անգլ.։*
Քրանէփուլ, *Ս. Մ.— 110։*

ՆԱՄԱԿ ունի Տքթ. Ե. Մինասեանց։ դիմել՝ խմբագրութեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Լէօն Մկրտիչ Ճիվելէկեանէ իր հասցէն յայտնել՝ Պ. Յարութիւն Մոգոսեանի, 44 Rue de l'Arbre Sec, Paris(1e).

ԶԱՐԴԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Ընդառաջ երթալով երկսեռ դիմողներու խնդրանքին, կը յայտարարեմ թէ յառաջիկայ Մարտ 1էն սկսեալ միայն հինաւոր պիտի ըլլայ ինծ դաս աւանդել։ Շաբաթական դասապահեր.— Դշ. գիշեր ու Շբ. յետմիջօրէի։ Ուրիշ փափաքողներ ալ թող նկատի առնեն այս պարագան։

Մ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ
7, Rue Tournon, Paris (6e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Պարտք կը զգամ հրապարակաւ շնորհակալութիւններ յայտնելու իրաւագէտ Պ. Վահան Եարճանեանի որ կարճ ժամանակի մէջ Ֆրանսա գալու եւ հաստատուելու օրինական գործողութիւնները կատարեց։

ՄԱՌԻ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Փարիզ 20 Փետր. 928

ԳՐԱՇԱՐՈՒԹԻՒՆ սորվիլ փափաքող 12-15 տարեկան պատանի մը կ'ուզուի։ Ներկայանալ ծնողքին հետ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել «Յառաջ»ի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Էնգարեցի Գուրգէն, Արամ եւ Նեվրիկ Պտուկճեան, որոնք երեք տարի առաջ Պոլիսէն Փարիզ եկած են։ Կը կարծուի թէ Փարիզի արուարձանները հաստատուած են։ Լուսանկարիչ Նշան Թաթարեան Փարիզ հաստատած։ Գրել. A. Keusseian, Usine Naéf Frères, Saillans, Doôme.

— Խարբերդի Վերթէթիլ գիւղացի Համբարձում Պօզուքեան, հօր անունը Միքայէլ, կը փնտռէ հօրեղբօր որդիները կարապետ եւ Յովհաննէս Պօզուքեան. (Տէր Յովհաննէս քահանայի զաւակները), որոնք քսան տարիէ իվեր Ամերիկա կամ Գանատա կը գտնուին։ Կը խնդրուի Խարբերդի եւ շրջաններու Հայրենակցական միութիւններէն, կամ անձնապէս ճանչցողներէն տեղեկացնել՝ Hampartzoum Bozoukianի, Distillerie de la Croix-Rouge, Grenoble (Isère), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղէն Մարիամ Ֆանթազեան կը փնտռէ իր 14 տարեկան զաւակ Մելքոն Ֆանթազեանը (ներկայիս Օննիկեան) որ 1919ին Պոլիս Եէտի-Գուլէի որբանոցը կը գտնուէր, վերջերս փոխադրուած է այլուր։ Իմացնել՝ Mme. M. Fantazian, S. A. M. Ucel, (Ardéehe) France.

Կը խնդրուի արտատպել արտասահմանի թերթերէն։

— Փաստաբան Պ. Արմէնակի քեռորդին Աւետիս Մալաթեալեան, Եօզկաթցի, կը փնտռէ իր մօրաքոյրը Լուսաբեր Պարիկեանը։ Իմացնել՝ Zareh Zortianի, 15 Rue Trefilerie, St. Etienne, Loire.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Մաճըրըգ գիւղէն Գրիգոր Մօսիկեան (Ներսէսեան), որ 1917ին Հալէպի Աճարոնեան որբանոցէ գոնիա փոխադրուած է։ Զինադադարին Պոլիս Առնաւուտ գիւղի որբանոցը կը գտնուէր, կը կարծուի որ Պոլիս Հայու մը կողմէ որդեգրուած է։ Իմացնել՝ իր հօրեղբօրորդւոյն, Վարդան Մօսիկեանի, 74 Rue des Fleury Clamart, Seine։ Լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր։

— Կը փնտռեմ եղբայրս Պետրոս Գահվէճեան, Սվազի Յաղթ գիւղէն, 22 տարեկան։ Երեք տարի առաջ Փարիզ գնաց եւ երկար ժամանակ է տեղեկութիւն չունիմ իրմէ։ Կը խնդրեմ լուր ունեցողներէն իմացնել՝ Յովհ. Գահվէճեանի, Գարակէօզեան Ազգ. Որբանոց։

— Ամասիացի Եղիա Ինճարապեան, Ճիպէյլի որբանոցէն, որ Փարիզի շրջակայքը ըլլալ կը կարծուի։ Գրել՝ Բաբգէն Ինճարապեանի, Պորտոյի Հայկ. «Տաւրոս» ճաշարանի հասցէով, 27 Rue Arnaud Miqneu, Bordeaux.

— Դպրոցասէրի սանուհիներէն կեսարացի Օր. Արմէնուհի Կիւլպէնկեան 16 տարեկան, կը փնտռէ իր հայրը՝ Հայկազն, որ կ'ենթադրուի ըլլալ Միացեալ Նահանգները, եւ եղբայրները Լեւոն եւ Վահրամ, որոնք կը գտնուին Լոնտոն։ Գրել՝ 35 Ave. de la Capelette, Ecole «Tebrotzassère» Marseille, France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ...
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant: H. TEURN...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

22 FÉVRIER 1928

… ՏԱՐԻ ԹԻՒ 577 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԼՐՋՈՒԹԻՒՆ

Աչքի առջեւ ունինք երկու թերթեր, որոնք իրարմէ բոլորովին տարբեր տեղեկութիւններ կուտան միենոյն գաղութի մասին:

Մէկը՝ Պոլսոյ «Ժամանակ»ն է, (15 փետրուար), որ բերնին …րբը վազցնելով, կը հրատարակէ թղթակցութիւն մը Պուէնոս …րէսէն, տասը խոշոր խորագիրներու տակ.—

«Հայ գաղութին վիճակը շատ գոհացուցիչ է». — «30.000 …լօ հանգանակուեր է եկեղեցիի մը շինութեան համար», — …անկապարտէզներ եւ լսարաններ կը բացուին», — «Հայերէն …աթերթ մը հրատարակելու ձեռնարկ» եւլն.:

Տակաւին թղթակցութեան Ա. մասն է մեր տեսածը. բայց …րելի է գուշակել թէ ի՛նչ աւետաբեր պատմութիւններ պիտի …տարակուին այդ խորագիրներուն տակ:

Եւ արդէն թղթակիցը, որ ապահովաբար Պոլսէն ղրկուած …րնծայ քահանան է, պարտք կը սեպէ «իրականութեան հա…տակ» հռչակել այն թղթակցութիւնները «որոնք շատ տխուր …ներով կը նկարագրեն Պուէնոս Այրէսի գաղութահայութիւնը»: …կ իբրեւ պպացոյց տիրող «բարեկեցութեան», կը պատմէ թէ …այերը հոս չունին Աղքատախնամ կազմակերպութիւն, քանի …գրեթէ աղքատ չկայ, եւ հետեւաբար պէտքը զգալի …ած չէ»:

Միւս թերթը՝ Սելանիկի «Հորիզոն - Ալիք»ն է (7 փետրուար), «Գուժկան նամակ մը Պուէնոս Այրէս»էն խորագրին տակ, …տեւեալ լուրերը կուտայ, վերջերս գացած գաղթականի մը …րնով.

— «Ազգային կեանք չկայ: Մե՛ղք որ 12,000 հայութիւն կայ: …րժարան չկայ... Պէտք է ծունկի գալ եւ փառք տալ հելլէն կա…վարութեան, որ տարիներէ ի վեր կը պահէ մեզ: Ընծեալ ըլլան …ոնք որ թոյլ տուին հոս գալ, փոխանակ արգիլելու: Գաղթական…ը թող ցամաք հաց ուտեն, բայց հող մնան: Գոնէ իրենց զաւակ…ը իբրեւ հայ կը մեծցնեն: Քանի մը ուսուցիչներ կը ճանչնամ …ոնք անօթի կը թափառին փողոցներու մէջ»:

Ինչպէս կը տեսնէք, երկու թղթակիցներն ալ Հայեր են եւ …ենց գրածները տպողները՝ հայերէն թերթեր:

Եւ սակայն, մէկուն բովանդակութիւնը միւսին տրամա…օրէն հակառակ...

Հարաւ. Ամերիկան շատ հեռու է, բայց ոչինչ: Հիմնուելով …մաթիւ տեղեկութիւններու վրայ, կրնանք ըսել թէ երկու …թակիցներն ալ տակաւին գաղափար չունին իրական կացու…ան մասին:

Անոնք աւելի շատ իրենց անձնական տպաւորութիւնները …ի առեր են, քան բուն իրականութիւնը:

Առաջինը՝ երեւի փորը կուշտ եւ կոնակը տաք զգալով, …րտ ունեցեր է գրախտ մը նկարագրելու. «Պուէնոս Այրէս …ք անգամ աւելի ընդարձակ է քան Փարիզը».— Միմիայն …էնոս Այրէսի մէջ կան 13 միլիառատէրեր եւ 300 միլիոնա…րներ»:

Ճիշդ ինչպէս, տարիներ առաջ, գաւառէն Պոլիս հասած …րիպ»ներ, Բերայի ապակեփեղկերուն առջեւ բերանաբաց …ալով, բառ չէին գտներ Թուրքիոյ մայրաքաղաքին փառքերը …արագրելու համար:

Միւսը, ապահովաբար քանի մը օր փողոցը մնացած, կամ …րծարանի տաժանքէն դառնացած, ինքզինքը դժոխքի մը մէջ …րծեր է:

Բոլոր համեմատութիւնները պահելով, եւ ամէն բանէ ա…ջ ոգին առնելով, առանց վարանելու պիտի ըսենք թէ՝ երկ…րդն է որ իրաւունք ունի:

Առաջին անգամ չէ որ կը շեշտենք,— Որքան հեռու ան…ծման եւ շքեղ ափերէ, այնքան լաւ:

Որքան մօտիկ ըլլանք մեր հայրենիքին, այնքան տանելի …դառնայ օտարութիւնը:

Ա՛յս է պատճառը որ, անդադար կը պնդենք,— Եթէ Ազգե… Դաշնակցութիւնը հարցնէ ձեզի թէ ո՞ւր կ'ուզէք երթալ, …տի պատասխանէք,— Հայաստա՛ն: Բայց քանի որ մեր ձեռ… չէ հայրենիք երթալ մեր ուզած ատենը, ապա ուրեմն կը …նք այստեղ:

Նուազագոյն չարիքը, մինչեւ լաւագոյն օրեր:

Մենք մինչեւ Պուէնոս Այրէս երթալու պէտք չունինք, ի…նալու համար այդ երկրի չարն ու բարին՝ հայկ. տեսակէտէն:

Ահաւասիկ Ֆրանսան: Այստեղ մեր հայրենակիցները տասն …գամ աւելի բարեբախտ են, քան Հարաւային Ամերիկայի մէջ: …էնքն ալ քիչ - շատ գործ ունին եւ կը քաշքշեն: Երկրի շքե…թեան տեսակէտով, բաղդատութիւնն իսկ ծիծաղելի պիտի …ր: Եթէ Պուէնոս Այրէսի մէջ մաս մը հայրենակիցներ կրցեր …ող գնել եւ «միայարկ կամ երկյարկ տուներ շինել իրենց …մար», այստեղ հազարաւորներ կան որ հողի, տունի, խա…թի տէր եղած, ամբողջ գիւղեր շինած են եւ շէնքեր վար… կուտան:

Եւ սակայն, — հարցուցէք մէկն ու մէկուն թէ կ'ուզէ՞ մնալ: …քրեցէք անոնց սիրտը: կարդացէք ինչ որ կը գրուի աշխարհի …ր հայերէն թերթերուն մէջ...:

Ու մինչ բոլորը կ'ողբան որ այս երկիրը իր ընդարձակու…մբ, փարթամութեամբ եւ մշակոյթով կը լուծէ մեր համ…քը, մանաւանդ նոր սերունդը, ահաւասիկ հայերէն թերթ … որ հէքեաթ կը պատմէ հեռաւոր աշխարհի մը մասին:

Աշխարհ մը՝ ուր գերեզմանի պէս բաց ու խոր են այլա…ման փոսերը:

Քիչ մը լրջութիւն, բարեկամնե՛ր:

Ծովէ ծով նետուած, այս ցիրուցան բազմութիւնները …մագիր են միշտ հոսանքէն քշուելու, սուտ-իրաւ հէքեաթ…է տարուելու:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՛ՆՉ ԿԸ ԾԱԽՍՈՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Հայրենիք» (խմբագրական, 7 փետրուար).

— «Ամերիկայի Հայոց անցեալ տարուան երեսփոխանական ժողովին տպագրուած արձանագրութիւններէն կ'երեւայ, որ վերջին վեց տարուան ընթացքին ամերիկահայ տասնեւութ գաղութներու մէջ գնուած են եկեղեցական սեփական շէնքեր, որոնց արժէքը կը կազմէ մօտ 572,000 տոլար. իսկ եթէ ասկէ առաջ գնուած հայ եկեղեցական շէնքերու արժէքն ալ աւելցնենք ատոր վրայ, կը ստանանք մօտ 722,000 տոլարի պատկառելի …

Այս սեփական եկեղեցիներու վրայ կայ շուրջ 100,000 տոլարի պարտք մը, զոր վճարելու համար մեր գաղութները հարկադրուած են ընել դրամական նոր զոհողութիւններ:

Մէկէ աւելի առիթներով մենք ըսած ենք, թէ ամերիկահայ գաղութներուն համար սեփական եկեղեցական շէնքեր ունենալը չափազանց սուղի նստող եւ ինքզինքը չարդարացնող լիւքս մըն է, որովհետեւ մեր գաղութներու միջոցները, խիստ սահմանափակ ըլլալով, պէտք չէ որ սպառին մեռեալ դրամագլուխ ստեղծելու վրայ:

Արդարեւ, եթէ ամերիկահայ գաղութները, փոխանակ հարիւր հազարաւոր տոլարներ վատնելու սեփական եկեղեցական շէնքեր գնելու վրայ, այդ պատկառելի գումարները ծախսէին մեր նորահաս սերունդի ազգային դաստիարակութեան շատ աւելի ստիպողական եւ շատ աւելի կենսական ու կենդանի գործին վրայ, ապահովաբար, մենք չպիտի գրուէինք այն ողբալի կացութեան առջեւ, ուր կը գտնուինք այժմ:

Բաւական է թեթեւ ծանօթութիւն մը ամերիկահայ ժողովուրդի նիւթական վիճակին հետ, համոզուելու համար, որ եկեղեցական սեփական շէնքեր ունենալը մեր գաղութներու ուժերէն վեր է, որովհետեւ այդ շէնքերը կը սպառեն անոնց խիստ համեստ ուժերը եւ հնարաւորութիւն չեն թողուր, որ մեր նորահաս սերունդին ազգային դաստիարակութեան համար պահանջուած նիւթական միջոցները գտնուին:

Եթէ անգամ մը բոլորի կողմէ ալ անխտիր ընդունուի այն տեսակէտը, թէ եկեղեցական շէնքերը մեզի համար մեռեալ դրամագլուխ մըն են Ամերիկայի մէջ, մինչդեռ հայկական դպրոցներ պահելը եւ մեր նորահաս սերունդին ազգային դաստիարակութիւն տալը կենդանի եւ ամէնէն ստիպողական գործն է, որուն վրայ առաջին հերթին պէտք է ծախսուին տեղական պէտքերուն յատկացուած մեր միջոցները, այն ատեն վստահ ենք, թէ միահամուռ ջանքերով հնարաւոր պիտի դառնայ աւելցնել եկեղեցիներու հասոյթները այնքան, որ անոնցմով կարելի պիտի ըլլայ հոգալ մեր նորահաս սերունդի հայեցի կրթութեան համար պահանջուած ծախքերու մեծ մասը»:

ԵԳԻՊՏ. ԲՐԷՏԻ ՓՈՆՍԻԷԻ փետր. 15ի վիճակահանութեան մէջ 50,000ական ֆր. շահեցան հետեւեալ թիւերը. — 1886ի պարտաթուղթերէն թ. 328,582, 1903իններէն թիւ 705,544 եւ 1911իններէն թիւ 67,986:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Յունաստանի քեմալական Թուրքերը

Քսանթի (Յունաստան) հրատարակուող թուրքերէն «Եէնի Ատըմ» քեմալական թերթին խմբագիրը Մեհմէտ Հիլմի Յունուար 30ին Ապահովութեան Տնօրէնութեան կողմէ Լարիսա ղրկուած է, արտաքին Նախարարութեան մէկ հրամանով:

Այս առթիւ քեմալական թերթը հետեւեալը կը գրէ.

«Մենք Թուրքերը կը պաշտպանենք. կասկած չկայ թէ մեր այս պաշտպանութիւնը կառավարութեան դէմ է, որով վարձատրութիւն չենք սպասեր անկէ: Գիւղերու մէջ տարիներէ ի վեր հետապնդումներ եղան, բազմաթիւ Թուրքեր զոհուեցան, Թուրք գիւղացիութեան կալուածները խլուեցան, անոնց տուներուն մէջ գաղթականներ զետեղուեցան: Թուրք ժողովուրդին կրօնական ու ազգ. արժանապատուութիւնը վիրաւորող դէպքեր եղան, և զանազան դժբախտ դէպքեր պատահեցան: Գուրպան Պայրամներուն այս քաղաքին մէջ Թուրքի արիւն հոսեցաւ. ուրախութեան օրերուն արցունքներ չդադրեցան Թուրքերու աչքերէն: Ոչ արդարութիւն կայ, ոչ իրաւունք: Հարցնող կամ լսող չկայ: Մեր խմբագիրը աքսորի գացած ատեն հանգիստ է, որովհետեւ ան կատարեց իր Թուրքի պարտականութիւնը՝ կառավարութեան երեսին տալով գործուած բռնութիւնները»:

Ինսան պէյ 71,000 ոսկի առած է

Էնկիւրիի Գերագոյն Ատեանը իբրեւ վկայ լսեց Խալիլ փաշան, դեր-գնդապետ Րիզա, Պէհա Թալի (Պրուսա), Ապտիւլ Հալիմ, հազարապետ Նէշէթ, Շաքիր Ճէմալ, Ալի Սայիպ, Մինիխի հիւպատոս Հայտար պէյերը եւ Հիւկօ Հէրմանը: Ամէն անգամ որ պէտք կ'ըլլար, վկաները շահագրգռուող ամբաստանեալներուն հետ դէմ առ դէմ կը բերուէին:

Գնդապետ Հիւսէին Սագըպ պէյ, ըսաւ թէ Ինսան պէյ աւազանի խնդրէն 71,000 ոսկի առած է:

Հիւկօ Հէրման ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ: Ինսան պէյ տեսնելով որ ընդհ. դատախազը կարգ մը փափուկ հարցումներ կ'ուղղէ Հէրմանի, խնդրեց որ ընդհ. դատախազութիւնը այդ կարգի հարցումներ չընէ: Ընդհ. դատախազը խիստ պատասխան մը տուաւ Ինսան պէյի, յայտնելով թէ իր հարցումները ճշմարտութիւնը ի յայտ բերելու կը ձգտէին եւ թէ պէտք էր որ ամբաստանեալը ենթարկուէր դատական կանոններուն:

Դեռ լսուելիք 50 վկաներ կան:

Ինչո՞վ ամբաստանուած է Փանկալոս

Զօրավար Փանկալոս բողոքեց զինքը հարցաքննող մարմնին երկու անդամներուն դէմ: Մէկը նախարար էր այն դահլիճին մէջ, զոր ինք տապալած էր իշխանութիւնը ձեռք առած ատեն, երկրորդը փաստաբան մըն է, որ պաշտպանած էր իր օրով մահուան դատապարտուած մարդ մը:

Ամբաստանագիրը կը բաղկանայ հետեւեալ վեց կէտերէն.— 1925 Սեպտեմբեր 30ին Սահմանադրութեան ապօրէն բարեփոխումը. յաջորդ Հոկտեմբերին Ազգային Ժողովին ապօրէն լուծումը. Ծերակոյտին ապօրէն փոփոխութիւնը. 1926 Յունուար 4ին ապօրէն կերպով դիկտատորութեան հռչակումը. 1926 Ապրիլին ապօրէն կերպով Հանրապետութեան Նախագահ ընտրուիլը. կամայական ձերբակալութիւններ եւ աքսորներ, թերթերու խափանում եւ գրաքննութեան հաստատում:

Հելլէն Սահմանադրութեան համաձայն, Հանրապետութեան Նախագահը կը դատուի Ծերակոյտին կողմէ, որ Գերագոյն Դատական Ատեանը կը վերածուի: Սակայն զօրավար Փանկալոսի վերագրուած վեց ամբաստանութիւններէն հինգը կը վերաբերին իր Նախագահ ընտրուելէն առաջուան շրջանին: Սակայն որովհետեւ հելլէն Ծերակոյտը, որ վերջին անգամ պաշտօնի վրայ եղաւ 1862ին եւ հաստատո՛ց նոր Սահմանադրութիւնը, տակաւին չէ վերընտրուած, ուստի Երեսփ. Ժողովն է որ Գերագոյն Ատեանի պաշտօն պիտի կատարէ:

Զուիցերիա դրամ չի տար Ռուսիոյ

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Զուիցերիոյ սեղանաւորական հաստատութիւնները մերժած են խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչներու առաջարկը՝ փոխատուութեան մը մասին: Դրամատուները կ'առարկեն թէ տրուած երաշխաւորութիւնները բաւարար չեն: Բոլշեւիկները այդ փոխ առնուած դրամը պիտի յատկացնէին Զուիցերիայէն գնուած ճարտարարուեստական առարկաներու փոխարժէքը վճարելու: Այժմ պիտի ստիպուէին յիշեալ գումարին կէսը կանխիկ վճարել, մնացեալ կէսն ալ կարճ պայմանաժամով մուրհակներով:

Անգլիա եւ Միջագետք

Գրեցինք թէ Իրաքի Լոնտոնի դեսպան նշանակուած է նախկին վարչապետ Ճաֆէր փաշա էլ Ասքեարի, որ ներկայիս քննական պտոյտ մը կը կատարէ անգլօ-պարսիկ ընկերութեան քարիւղի հանքերուն մէջ: Ճաֆէր փաշա հետեւեալը յայտարարած է Թայմզի Պասրայի թղթակցին.—

— Լոնտոնի մէջ առաջին պարտականութիւններէս մէկը պիտի ըլլայ աշխատիլ Թուրք Քարիւղի ընկերութեան հաշուոյն, որով պէտք է քարիւղի խնդիրներուն մէջ առաջնակարգ ծա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՍՊԱՐԷԶ՝ ՔԱՋԵՐՈՒՆ...

Երբ վարիչները այլասերած են այս աստիճան՝ ասպարէզը կը բացուի իշխանապետին առջեւ...

Վ. Թէքէեան (Արեւ)

Ահաւասի՛կ...

Ի՞նչ աւելի պարզ, աւելի՛ կտրուկ, աւելի՛ դիւրըմբռնելի քան այս տարրական ճշմարտութիւնը: Ի՞նչ աւելի՛ բարեբար!...

— *Ասպարէզը բաց իշխանապետին առջեւ* (Dictateur):

Իշխանապետ մը կ'ուզէ՝ ուժեղ բռունցքով, զօրաւոր, կտրուկ, առաքինի իշխանապետ:

Ինչո՞ւ համար, բարի՛ մարդիկ...

Որովհետեւ...

— *Երբ վարիչները այս աստիճան այլասերած են...*

Ուրիշ ելք չկայ...

Ի՞նչ կ'ըսէ... ի՞նչ կ'ըսէ...

Հապա բոլոր առաքինի, պարկեշտ, ուղղամիտ, կարող հանրային գործիչնե՞րը: վկայեալ եւ վարժատրեալ «դիւանագէտ»ները, «մեծ քաղաքագէտ»ները: Հապա Գաբրիէլ էֆէնտի Նորատունկեա՞նը: Պօղոս Նուպար փաշան, Գրիգոր Սինապեան պէյը, Պարոն Արշակ Չօպանեանը, *Մէթրը* Վահան Մալէզեանը...

Օ՛, օ՛, գիտէի՞ք թէ այս բոլոր «խոշոր դէմքերը» այն աստիճան այլասերած են որ Պ. Վահան Թէքէեանը հարկ տեսնէ իշխանապետի մը, այն ալ՝ ճեպընթաց արագութեամբ...

Բայց հոս պզտիկ ու անվտանգ պայման մը:

— *Պայմանով որ, անշուշտ. ժողովուրդը տէր ըլլայ իր երկրին...*

Ա՛ Ա՛...

Ուրեմն՝ հայ աշխատաւոր ժողովուրդը պիտի ետ վերցնէ իր երկիրը՝ համայնավար մարզպաններէն, պիտի տիրանայ իր իշխանութեան, պիտի տէր ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան ու յետոյ, յետոյ...

Խոնարհաբար՝ այդ իշխանութիւնը պիտի դնէ իշխանապետի մը ոտքերուն տակ..

Կեցցէ՛...

Հապա ի՞նչպէս հայ աշխատաւոր ժողովուրդը պիտի վերցնէ իր իրաւունքը...

Յեղափոխութեա՞մբ — *Զէյթինշի՛սմ*...

Դիւանագիտութեա՞մբ...

Աղերսելո՞վ...

Խնդրե՛մ, յուզիչ աղերսագիր մը խմբագրեցէք, Պ. Արշակ Չօպանեան՝ ձեր բարեկամ խորհրդային «քաղաքացի»ներուն:

×

Հապա ո՞ւր մնացին Սահմանադիր Ռամկավար կուսակցութեան ժողովրդավար սկզբունքները, հապա ո՞ւր մնացին ձեր ծրագրին ռամկավարական տրամադրութիւնները...

Խնդիր է եւ լո՛ւրջ...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՀԱԳՈՒՍՏ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կ'ըսէ թէ դանիական հաստատութիւնը վարող առաքելութիւնը 10 հակ գործածուած հագուստեղէնի եւ կօշիկներու նոր առաքում մը ըրած է դէպի Սելանիկ, բաժնուելու համար աղքատ եւ կարօտ հայ գաղթականներուն: Մաքսային դիւրութեան համար, հակերը ղրկուած են Ազգ. Առաջնորդարանի անունով եւ մեծ յոյս կայ որ կարելի պիտի ըլլայ զանոնք մաքսէ զերծ պահել:

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

"ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ"

Իսլամ աշխարհը անվերջ կը հետաքրքրէ ներկայ պատմաբաններն ու աշխարհագրողները։ Թուրքիոյ մէջ հանրապետութեան հռչակումով հարցը այժմէական հանգամանք ստացաւ եւ ծնունդ տուաւ կարգ մը աշխատութիւններու, (Էտուար Մոնթէ, Լոթրափ Սթոտարտ, Մոռիս Փէռնօ, ամէնքն ալ հեղինակաւոր գրիչներ)։ Իբրեւ վերջին գործ Տ. Ռոռ հրատարակեց 30,000 բառ պարունակող նորագոյն ուսումնասիրութիւն մը ուր, ի մէջ այլոց, կ'ապացուցանէ թէ Արաբիոյ մէջ Մուհամմէտը չէ որ տարածեց իր կրօնը, այլ Իօմէրը։

* * *

Բոլոր այս գործերուն մէջ հետաքրքրական կէտ մը։

Որ եւ է շրջանի մը մէջ իսլամ աշխարհը քաղաքակրթութեան պահապանն ու ջահակիրը եղա՞ւ թէ ոչ։ Վերոյիշեալ հեղինակները աւելի կամ նուազ փութկոտութեամբ հաստատական պատասխան կուտան, բայց իրենց կարծիքին մէջ վերապահում մըկայ, որ կը թարգմանուի «պատմութիւնը վճռած է, չենք կարող բառ մը փոխել»։

Սակայն, Բորտովա եւ Պաղտատ իբր լուսաւորութեան ու յառաջդիմութեան կեդրոններ ի՞նչ կը պարտին Քուրանին տարածած խրթին կրօնին։ Ընդհանրական առաջինին մէջ հրեայ Սպանիացիները չե՞ն որ գերութեան լուծին տակ կանգնեցին հրաշակերտ պալատներ ու մզկիթներ ի փառս իրենց տիրող Մաւրիտանացիներուն. եւ երբ նոյն Մաւրիտանացիները Ափրիկէի իրենց օրրանը քշուեցան, ամէն տաղանդ ցամքեցաւ իրենց մօտ, որովհետեւ այդ տաղանդը իրենցը չէր։

Պաղտատի մէջ ալ յառաջդիմութեան երկու ազդակները եղած են. ցեղերու խառնուրդ՝ որ հնոցի ջերմութիւն պահեց մարդկային գործունէութեան ամէն ճիւղերուն մէջ, եւ հոսանքներու խաչաձեւում՝ նոյն արդիւնքներով։

Սպանիացիներու օրինակը մեզ չի՞ յիշեցներ Թուրքիոյ մէջ կառուցուած շքեղ պալատներն ու մզկիթները, որոնք իրենց պերճութիւնը կը պարտին հայ ճարտարապետներու նուրբ ճաշակին եւ ստեղծագործ ոգիին։ Բայց մինչեւ այսօր Եւրոպացիներու համար սխալ կը թուի այդ իրողութիւնը, ինչ որ անգամ մը եւս կուգայ ապացուցանել թէ պատմաբանները յաճախ շատ պղտոր աղբիւրներու վրայ կը հիմնուին։

Արաբական մշակոյթը, որ քիչ մը կը բարձրացնէ մահմետականութեան համբաւը եւ կը կազմէ անոր բարոյականի մէկ փոքր հաւաքածոն, ինքն ալ ցոլացումն է յունական քաղաքակրթութեան։ Յունական, հռոմէական մշակոյթները հնադարեան Եգիպտոսի մշակոյթին յաջորդելով, միշտ դէպի Արեւելք հոսեցուցած են իրենց գրականութիւնն ու գիտութիւնները. արաբական փայլը լուսնի լոյսը եղած է եւ մենք գիտենք կրնանք ենթադրել անոր դերը, եթէ սա հարցը դնենք մեզի։ Ի՞նչ պիտի ըլլար Արաբացիներու մշակոյթը՝ առանց Մուհամմէտի քարոզութեան։ Եւ եթէ Հայաստան չէ կրցած մշակոյթի զօրեղ զարգացում մը ունենալ, գէթ ընդունարան մը եղած է որ ստեղծած է օգտակար հոսանք մը։ Հայաստան կրնար տարածուիլ դէպի հիւսիս, եթէ Կովկասը չըլլար կամ դէպի Արեւելք, եթէ Կասպից ծովը արգելք չհանդիսանար։ Երկու բնական սահմաններ, որոնց եկան բարդուիլ Ասորիներու պատերազմիկ պատնէշները հարաւէն եւ արեւմուտքէն,

Գալով Արաբիոյ մշակոյթին կամ աւելի ճիշդը անոր մէկ ներկայացուցիչը կազմող ճիւղին՝ գրականութեան, անոր գլխաւոր գիծերը կը կեդրոնանան Մաւլլաքաներու մէջ, որոնց հեղինակները՝ Մարգարէին ժամանակակից, կը կոչուէին Լէպիտ, Թարիֆա, Ջոհաիր, Վարաքքա, Օպէյտուլլահ եւ Զաիր։

Ընդարձակ չէ այս շրջանը։ Մուհամմէտ եղաւ այդ միակ ծառին վերջին պտուղը, որ զէնքի ուժը գիտակցութեամբ գործածեց եւ հիմնեց նոր կրօնը։

Թուրքիոյ մէջ ալ իսլամութիւնը շատ խոր արմատներ ունի, որոնք դժուար արմատախիլ պիտի ըլլան, եթէ հանրապետութիւնը իբրապէս աշխարհական ճամբու մը մէջ մանէ և պարագաներու բերումով, բնականօրէն, պայքարի կրօնական աւելորդապաշտութիւններուդէմ։

Որնան շատ լաւ դատած է Թուրքիոյ ստորնացուցիչ դերը իսլամ աշխարհին մէջ, որ արդէն հարուածուած ճենկիզ խանի եւ Լէնկթիմուրի «եաթաղանեան» հարստահարութիւններէն, բոլորովին անդամալուծուեցաւ, երբ Թուրքիոյ յանձնեց ինքզինքը առաջնորդելու դերը։

«Իսլամ աշխարհը Թուրքերուն հետ մտաւ տգիտութեան եւ բռտութեան շրջանի մը մէջ, ուրկէ դուրս ելլել իյնալու համար հոգեվարքի մը մէջ, ուր կը տապլտկի ան»։

Այս տողերը կէս դար առաջ գրուած են, բայց կրնան մարգարէական ըլլալ։ Համաձայնականներու պառակտումը իբրեւ մորֆին ծառայեց հիւանդի մը, որուն ոչ արիւնը, ոչ ալ ձիու հում միսն ու արիւնը կրնան բժշկութիւն պարգեւել։ Մէկ բան միայն,— սահմանները դէպի մայրաքաղաք ճամբայ եղած են դարէ մը ի վեր. ախտին տարածութիւնն է որ կը պզտիկնայ, բայց ուժգնութիւնը կը կրկնապատկուի, գեղծումի ու խաբեբայութեան մէջ լողացող գործավարներով ու «էֆէնտի»ներով։

* *

Խալիֆայազուրկ Թուրքիան կը շարունակէ՞ որ եւ է կապ պահել իսլամ երկիրներու հետ եւ կրնա՞յ իր մասնակցութիւնը բերել՝ Մարոքէն մինչեւ Թուրքաստան, Հնդկաստան եւ Չինաստան ապաստանող 250 միլիոն իսլամներու։ Հաւանական չէ, եւ 7 միլիոննոց Թուրքիա մը, զուրկ որ եւ է քաղաքական գերիշխանութենէ չի կրնար շահագրգռել աշխարհակալ ցեղերու տակ կքած իսլամները։ Գիտութեան շրջանի մը մէջ գտնուելով հանդերձ, անոնց մշակոյթի մակարդակը ոչ մէկ կապ եւ նմանութիւն կրնայ ունենալ Թուրքիոյ հետ։ Եւ դժուար պիտի ըլլար հաստատել թէ՝ անոնց շփումով ստացած մշակոյթը ժողովրդական խաւերը չէ թափանցած։ Ցեղաշրջումը դանդաղ է, որովհետեւ երկիրները ընդարձակ են եւ բնակիչները պատկառելի թիւ մը կը կազմեն։

* *

Լիման ֆոն Զանտէրս կը հրատարակէ «Հինգ տարի Թուրքիոյ մէջ» յիշատակներու հաւաքածոյ մը։

Հոս ալ շահեկան կէտ մը։

Լիման ֆոն Զանտէրս Թուրքերը կը յանդիմանէ իբրեւ ընդհանուր ճակատին տկարացման առաջին քայլին պատասխանատու...։

Իբրեւ թէ Թուրքիա հպարտութեան նոպայէ մը բռնուած՝ իր լաւագոյն գինուորները Ասորիքա կը ղրկէ, փոխանակ Պաղեստինի ճակատը զօրացնելու, եւ նոյն Պաղեստինի ճակատը Թուլթ-էլ-Ամարայի անկումէն վերջ անպաշտպան կը թողու, իսկ Ռուսիոյ ճակատը զօրաբանակ մը ղրկելով չափազանց կը տկարացնէ անդ. ճակատը։

Լիման ֆոն Զանտէրս կը քննադատէ...։ Բայց Լիման ֆոն Զանտէրս եւ Գերմանիա չէին հետաքրքրուեր Կովկասով։ Չէ՞ որ Տարտանէլէն Պոլիս ու Պաղտատ շահագրգռող գիծ մըն էր։

Տխուր ապացոյց մը՝ ստրուկ գինակցին։ ՀԵՏԱՋՕՏՈՂ.

"ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ"

Բ.

Եթէ աստուածութիւն մը կայ, չի կրնար մարդ անհատին ճիտէն աւելի նուիրական պարտականութիւն մը կախած ըլլալ, քան յանուն խղճի, գաղափարի, հայրենիքի ազատութեան տառապողի մը ձեռք մեկնելու պարտականութիւնը։

Կրկին հայրենիքը։ Հայրենիք կառուցանելու մեր վիթխարի հոգը։ Անոր ճամբան հարթելու անյաղթահարելի մեր կամքը։ Մեր մարտնչող սերունդի լանջին տակ պայքարելու եւ դիմանալու կորովին ամրապնդումը, անոր հաւատքի կանթեղին առկայծ պահպանումը։

Փա՛ռք մեր ժողովուրդին, որ անգամ այսօրուան ցրիւ, կոտորակուած, դաժան վիճակին մէջ յամառօրէն կը շարունակէ վառ պահել ճրագը, կը շարունակէ հաւատալ ու յուսալ, յուսալ ու պայքարիլ։ Արտասահմանի մէջ իր հոգեկան արժէքներու պահպանման համար կռուելով այլասերման, ապազգայնացման վտանգին դէմ, խտացնելով անկախութեան բանակը, իսկ բուն երկրին մէջ արհամարհելով բուլթ ու բթամիտ բռնութիւնը, ամէն հալածանք, աքսոր, բանտ կամ գնդակահարութիւն. կամ բռնաւորի աչքերէն ծածուկ՝ Արաքսի միւս ափերէն սեւեռուն ու արծուային հայեացքով չափելով՝ Արաքսի միւս կողմը բացուած ընդարձակ ու խորունկ հորիզոնները, լեցուն անսահման հնարաւորութիւններով...։

Մենք գաղութներու մէջ հայրենաբաղձութեան հիւանդութեամբը վարակուած, մեր սարերուն, մեր ձորերուն, մեր երկինքին, մեր արեւին կը ձգտինք։ Անոնք որ մնացին բուն երկրի մէջ, մեր պատմական խոշոր դերի «իրական բեմավայրին վրայ», այդ սարուձորերու վրայ, այդ արեւ երկինքի տակ ինքնիշխան ու ազատ ըլլալ կ'ուզեն։ Մեր վերադարձի յոյսը, հայրենիքի վերակառուցման անկիւնաքարերը մնացողներն են, ցեղային խոէլներու իրենց հաւատարմութեամբ, ազատութեան ու բարգաւաճման իրենց սիրով ու սուրով։ Մենք խօսելու, գրելու իրաւունքներ ունինք, համեմատաբար քիչ պարտականութեանց դէմ շատ իրաւունքներ։ Այնտեղ՝ կեանքը միայն ու միայն տաժանելի պարտականութեան վերածուած է, առանց իրաւունքի ամենափոքր նշոյլին։

Մենք այստեղ տէրն ենք տասը բրտինքով ձեռք բերած մեր վաստակին, հոն կեանքն անգամ կախուած է անարժէք չէկիստի մը քմահաճոյքէն։ Մենք հոս կը ցանկանք, կ'երազենք ու կը խօսինք, հոն մարդիկ լուռ են ու կը գործեն։ Կը գործեն ոչ թէ իրենց համար, այլ ընդհանրութեան համար։ Որովհետեւ, խորհրդային երկինքի տակ մարդիկ երբ իրենց անձին համար կը մտածեն, փառք, դիրք, իշխանութիւն իրենց համար է։

Պարտականութիւն մը չունի՞նք այս մարդոց, բռնութեան զոհերուն հանդէպ։ Ի հարկէ ունինք։ Ունինք անժխտապէս, ունինք ազգային տեսակէտով, ունինք իբրեւ մարդ, ունինք մեր դաւանած գաղափարներու սիրոյն։

Անժխտապէս, բոլորս ալ կոտորածներու կրակէ դաշտերէն կամ անսահման ու կիզող անապատներէ անցած ատեն, ահագին թեթեւացում կ'ունենայինք, երբ սրտի խօսք մը կ'ըսէին, երբ պատառ մը հաց կուտային։ Թէեւ չէինք կշտանար, բայց մեր ցաւն ու բեռը կը թեթեւնային, մինակութեան, ցաւի ու զուլումի մէջ մինակութեան սարսափը կը հեքանար։

Ազգային տեսակէտով.— Երբ կը տեսնես մէկը որ կը հալածուի ազգային հողի վրայ, ազգային գաղափարներ սնուցած ըլլալուն, ինքնաբերաբար անդամմիաւորի պարտականութիւնն է խոյան բռնել ու պաշտպանել զայն։ Որովհետեւ, ազգը քարաշէն հսկայ շինութիւն մըն է, եթէ քար մը փրթած, քակուած ու ինկած ժամանակը չբռնես զայն, ու վերստին տեղը չդնես, պատին ճեղքը երթալով կը խոշորնայ, ու փոթորիկները խոյոյն փուլ կուտան զայն։

Զուտ մարդկային տեսակէտէն.— Երբ փողոցէ մը կ'անցնիք ու յանկարծական արկածի մը հետեւանքով անծանօթ, բոլորովին անծանօթ, օտարական մը հանրակառքի անիւներուն տակ կը ճզմուի, ցաւի ու կսկիծի զօրաւոր ճիչ մը չի՞ բարձրանար ձեր սրտէն։ Տեսած եմ յաճախ նման արկածներ։ Ամէնէն ստիպողական գործ ունեցող անձը, ամէնէն թանկագին բեռ ունեցող մարդը կը թողու, կը մոռնայ երկրորդական ամէն գործ, ու կը վազէ՝ ազատելու ճզմուողը, տեսնելու, կարեկցելու, բանով մը օգտակար ըլլալու անոր։ Արկածեալին շուրջ՝ մեռած կամ թեթեւօրէն վիրաւոր ամբոխը շղթաներ կը կազմէ, կարեկցողներու թիւը կ'աճի ձիւնագնդակի մը նման, ոճրագործն անգամ գութի զգացում ունի, դէմքի գիծերը կ'ուռին, երեսը կը մթննայ, եթէ աչքերը չեն լեցուիր։

Հայրենիքի (ազատ ու անկախ եւ միացեալ) կառուցման գործին մէջ մեռնողները, աքսորուողները, բանտարկուողները այս անզգոյշ արկածեալին չա՞փ ալ գութի ու կարեկցութեան զգացում չպիտի արթնցնեն մեր մէջ։ Եւ ո՞վ է այն վատը, որ զոհին աններող պիտի ըլլայ, իսկ դահիճին ներողամիտ, քծնող, անգամ իրաւունք տուող։ Այդպիսի տիպարներ կան մեր մէջ դժբախտաբար։

Հայաստանի մէջ հազարաւոր ձերբակալութիւններ կ'ըլլան, ուղղակի զոհերը աքսորավայրերու մէջ կը մահանան, անուղղակի զոհերը (իրենց պարագաները) մուրի վրայ կը նստին, իսկ ռամկավար մամուլը՝ նոյնիսկ յանուն կարեկցութեան, տաք խօսք մը չընելէ զատ, աննախընթաց լրբութեամբ զոհը դահիճին տեղ կը դնէ ու կ'անարգէ. իսկ դահիճը զոհին տեղ դնելով կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափէ...

Գաղափարային տեսակէտէն, մեր գաղափարները դաւանող, և անոնց համար խաչ բարձրացող այդ միջնաճար կեանքերուն առաջին ձեռք մեկնողը, օգնողը, անոնց որբացած զաւակները իրենց կրծքերուն սեղմողը, այրիացած կիները խնամողը, սուգ առած մայրերուն վիշտերուն բալասան դարձնողները նախ եւ առաջ անոնց գաղափարակիցները պիտի ըլլան։ Միեւնոյն գաղափարը դաւանողները ռազմաճակատ մեկնած բանակի կը նմանին։ Ամէնն ալ երդումով հաստատած են իրենց ուխտը նոր կեանքի մը, նոր կենցաղի մը, ազատութեան համար կռուելու։ Առաջին զոհերը յառաջապահ ուժերն են, թիկունքին մնացածները երկու պարտականութիւն ունին, վրէժխնդիր ըլլալ նախ դէպի անոնց դահիճները, երկրորդ անոնց ձգած որբերը անդամագրել հասարակաց ընտանիքին, մէկ հայր կորսնցնողին տալ հազար հայր, մէկ զաւակ կորսնցնողին հազար ու մէկ զաւակ տալ։

Եթէ գաղափարի յառաջապահ ուժը այսքան վստահութիւն չունենայ, ու իր աչքը ետեւ մնայ, իր ուժերը կը դաւաճանեն իրեն, կամքը, մեռնելու պատրաստակամութիւնը կը նուազի, կ'աղօտանայ իր մէջ, ու ընդհանուր յաղթանակը կը դժուարանայ։

Արդ, մասնաւորապէս երկու տարիէ ի վեր Հայաստանի մէջ բռնութիւնները կը շարունակուին։ Անթիւ զոհեր կան, անօթի, անտէր, ընտանիքի նեցուկներէն զրկուելով օրը եօթը հեղ կեանքը անիծողներ կան։ Ինչ ըրինք անոնց հանդէպ, իբրեւ ժամանակին ցաւը մեր կաշիին վրայ զգացողներ, իբրեւ հայր-

գիներ, իբրեւ մարդեր, իբրեւ անոնց ուղղակի կամ անուղղակի գաղափարակիցներ։

Երրորդ եւ վերջին յօդուածով մը մենք պիտի ջանանք պարզել այն եղանակը, որով կրնանք օգտակար ու մխիթարիչ ըլլալ երկրի մէջ հալածուած կարգերու զոհերուն, զուտ մարդկային, երեւութապէս ազգային՝ էապէս միջազգային հողի վրայ։

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳԻ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Օրիորդ Մարգարիտ Բաբայեան, իր անխոնջ ու ժրաջան մարզիչի եւ նուրբ ու ճաշակաւոր արուեստագիտուհիի համբաւը անգամ մը եւս ապացուցուց, ցուցադրելով մեզ երկսեռ աշակերտներու իր փունջը, ինչպէս սովոր է ընել տարին քանի մը անգամ «ունկնդրութիւն»ներով։

Փլէյէլի «Ցէպիւսի» սրահը լեցուն էր ամենազգի խանդավառ արուեստասէրներով, որոնք եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանել վաստակաւոր ուսուցչուհիին եւ սրտագին ծափերով քաջալերել իր սաները։

Յայտագիրը ճոխ ու այլազան, ցոյց կուտար խնամոտ ընտրութիւն մը, սկսած դասականներէն. հասնելով աստիճանաբար մինչեւ մեր օրերը, մեծ մասամբ մեններգներ, ընդհատուած զուգերգ եւ քառերգերով։

Հայ երգահաններէն տեղ տուած էր Կոմիտաս Վարդապետի։ Իսկ հաճոյք մը եղաւ մեզ լսել Պ. Արայ Պարթեւեանի ինքնագիր մէկ երգը, յօրինուած Մեծարենցի «Գիշերն՝ ուշ է»ին վրայ եւ զոր հեղինակը մկրտած է «Ցայգերգ» անունով։ Նորութիւն մը իր շունչի լայնութեամբն ու միութեամբը, զոր հիանալի յաջողութեամբ երգեց օրիորդ Իրիս Պիւլպիւլեան։ Այս եւ յաջորդող ժողովրդական «Եար ունիմ»ին մէջ՝ երիտասարդ երգահանը կ'երեւի արդէն իբր շնորհալի եւ խոստմնալից ուժ։

Հայ ունկնդիրին համար առանձնապէս հպարտութեան առիթ մը եղաւ նկատել որ Օր. Բաբայեանի բազմաթիւ աշակերտներուն մէջ իրենքզիրենք ուշադրութեան կը պարտադրէին Հայերը, որոնք — ճիշդ է — շատ սակաւաթիւ, բայց որակով փայլեցան, ոչ միայն իրենց ձայնի հաճելի գոյնով, այլ եւ իրենց հասկացողութեամբն ու առոգանութեամբը։

Ուշադրութեան արժանի էին երկու պարոններ, Եր. Փափազեան, «տէնոր» մը որ վիպական գոյնի մը հասնելու ամէն յոյս կը ներշնչէ եւ Վ. Տէվէճեան, «բարիտոն» մը, որ կը թուի օժտուած ըլլալ լայն ձայնասանդուխով մը։ Երկուքն ալ դեռ շատ երիտասարդ ձայներ, ինչ որ կ'արդարացնէ զիրենք իրենց գլխի ձայներու անհամարձակութեան մէջ։ Բայց անոնք չդադրեցան վայելքի պահեր տալէ մեզ, առաջինը՝ մասնաւորապէս Laloի «Roi d'Ys»ին, իսկ երկրորդը Borodineի «Prince Igor»ին մէջ։

Իգական սեռէն ունէինք շահեկան ներկայացուցիչ մը յանձին Տիկին Մ. Մարանճեանի, տաք «կոնտրալտօ» մը խիզախ ու ճկուն միանգամայն, որ ծափեր խլեց իր նկարէն արտայայտութեամբը։

Իսկ անկասկած դափնին խլեց Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, քնարական, տարածուն ու սոխակային «սոպրանօ»մը, որ իր ձեռք բերածարագ յառաջդիմութեամբը արդէն կը կարծուի ըլլալ իրեն համար փայլուն ապագայ մը։ (Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար արդեօք որդեգրել «Բլբուլ» բառը որ շատ աւելի հայեցի է եւ
գուցէ նախընտրելի նո
խակին)։

Աւելի չունեցանք լ
Տէր Կարապետեանը, որու
գոյնը, կը կարծենք գեր
պէս պիտի արժեցնէր հայ
վրդական երգերը։

Եւրոպացիներուն մէջ
գրաւ էին Տիկին Peko
Օրիորդ Maire։ Յիշատակ
արժանի են նաեւ Օրի
Macler, Laloy, Dreyfus
det, ինչպէս նաեւ Պ. Ca

Յիշենք վերջապէս ա
ներու ամբողջական խու
M. d'Argœuvesի կորովի
վարութեան տակ երգեց
խմբերգներ։

Այս գեղեցիկ արդիւն
ջեւ կարելի չէ անցնիլ
կանգ առնելու թափուած
տանքին ու անձնուիր
վրայ։ Գործունէութիւն
գիւնալից բայց անաղմուկ
սին եղած է Օր. Բաբայ
որուն անվիճելի փորձառ
ու տաղանդէն չենք գ
որ աւելի շատ օգտուիլ
Ֆրանսացիք քան թէ մե
կիցները։

Փարիզ Վ. Սարգ

ՀԱՅՆՐԻԽ ՑԻԼԼԷ (ZIL

Պերլինի յայտնի նկարիչ
70 տարեկանը թեւակոխեց
10ին։ Իր գործերուն նուիր
ցահանդէսին բազմանա
ղաքապետ փէօսս գրու
Խոտովիքի եւ Հոզէմանի
նաւոր յաջորդը կը կոչէ
իրա՛ւ, Ցիլլէ միակ մա
պերլինեան առանձնայա
նաւանդ երգիծական ար
Եւ անո՛վ մասնաւորաբար
որ տղոց, աղքատներուն,
ռաշրջիկներուն, գինեպ
եւ անոնց յաճախորդներու
ացի յուզմունքին ժպիտ
նող վարպետ վերարտադր
Իր անհամար գործերուն
յիշենք «Destille», «Alte
nerHauser», «Spandauer
terzug», «Zille=johreu
Milljoh»ներու ժողո
դարձած հռչակաւոր շա

Հայնրիխ Ցիլլէ ծնած
սոնիոյ Ռադէբուրկ քաղաք
հայրը շատ մը արհեստներ
եակ գործաւոր մըն էր
պատճառով մը բանտ դր
լալով միջոց մը ազատած
խած էր Տանըմարքա։
ինը տարեկան էր, երբ
Պերլին եկաւ եւ շատ խեղ
րէին։ Դպրոցէն ելլելէն ետ
անուն վիմատպագրիչի մը
կերտ մտնելով իրիկուններ
ճախէր Արուեստից վարժ
ուր սորվեցաւ նկարչութ
ճանչցաւ, այն ատեն 66
ուսուցիչ Հօզէմանը։ Անոր
բարութեամբն էր, որ իր
եղաւ գծել միայն պարզը
նը եւ իրականը, դառնալով
ուան մեծ վարպետը։

ԲԱՐԵԽՈՒՂՃ ԿՈՄՈՒՆ

«Խորհրդ. Հայաստան
փետր.) կ'արձանագրէ ան
նութեան դէպք մըն ալ,
ծած է երիտասարդ կոմու
Սամսոն Տէրունեան։ Եր
գը, որ ոստիկան էր, գրա
մակ մը, ուր ինքզինք
ղադրէ «կոմունիստին
անվայել յանցանքով»
յանձնարարուիր է շուկան
ներուն համար «գումար
ձել»։ Եւ խեղճ երի
խիղճը չէ տարեր,
համարեր մեռնիլ, քան
նակել այդ պաշտօնը։

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԷՆ

Հետաքրքիր էին այն հրահանգները, զորս բանաձեւեց յարդգողի ընդհ. ժողովը, յանձնելով զայն Վարչութեան։

1.— Միութիւնը պիտի բաժանորդագրուի Հայաստանի գրական եւ գեղարուեստական հանդէսներուն, ծանօթանալու համար այն արուեստին եւ արուեստագէտներուն, որոնք կ՚աճին հայրենիքին մէջ։

2.— Յարդգող ձեռնարկած էր մեծ վիճակահանութեան մը։ Տոմսերը մեծ մասով սպառած են։ Կը յուսացուի, որ արտասահմանէն մեր համակիրները շուտով կը հասցնեն մնացեալ տոմսերուն փոխարժէքն ալ։ Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Զատկին (Ապրիլի սկիզբը)։ Հասոյթը պիտի տրամադրուէր Յարդգողի պարբերականին, ինչպէս յայտարարուած է տոմսերուն վրայ։ Սակայն, նկատի ունենալով կարգ մը դժուարութիւններ, որոշուեցաւ հրատարակել տարեկան մէկ հատոր։ Այս հատորը, որ պիտի ունենայ մօտ 200 էջ, լոյս պիտի տեսնէ Օգոստոս ամսուն։ Յարդգողի խմբագրական մարմինը հատորին պիտի տայ արուեստի բոլոր երեսներուն պատկերը, ստանալով նաեւ օժանդակութիւնը երէց ուժերու։

3.— Գրադարան մը կազմել միայն ընտիր գիրքերէ։

4.— Փնտռել գետինը, յաջողցնելու համար Հայ Արուեստի Տան մըհիմնադրութիւնը Փարիզի մէջ։

5.— Շատցնել գրական դաշերու թիւը, դասախօսութեան կանչել ֆրանսացի դասախօսներ կապ հաստատելու համար ֆրանսական գրական աշխարհին հետ և դիւրացնելու համար ծանօթացումը հայ արուեստին. հայ տաղանդաւոր գրողներէ թարգմանութիւններ զետեղել, դարձեալ նոյն խորհրդով, ֆրանսական պարբերականներու մէջ։

6.— Ընդհ. Ժողովը լսեց կարգ մը քննադատութիւններ յարդգողի մասին։ Ընդունելով հանդերձ այդ քննադատութիւններուն ճշտութիւնը, նոյն քննադատութիւններուն արժանի կը գտնէր անոնք, որ դուրսն են յարդգողէն։ Եւ Ընդհ. ժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց կատարուած աշխատանքըՎարչութեան, որ կանոնաւորութեամբ կը շարունակէ իր հինգշաբթիները, եւ յաջողցուց Սանասարեան Ժող. Համալսարանի մը հաստատութիւնը շնորհիւ Փարիզի հայ Միութիւններուգործակցութեան։ Ու դարձեալ, Ընդհ. ժողովը ցաւով դիտել կուտար, որ բոլոր քննադատները, բոլոր տրտունջացողները եւ շա՛տ երիտասարդներ հեռու կը մնան Համալսարանէն, ուր եւրոպական իմաստով փրոֆէսէօրներ եւ հմուտ դասախօսներ այնքան կարեւոր նիւթերու մասին կը խօսին։

Բայց եւ այնպէս Յարդգող ուրախ է, որ կատարած է իր պարտականութիւնը, եւ ուրախ է, որ յիսնեակ մը երիտասարդներ կուգան սնանելու տրուած դասախօսութիւններով, հացի պէս։

ՏԻՐԿԱԹԻՆ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ

Անցեալ օր գրեցինք թէ Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան ամէն կազմակերպութիւն համագումար կը խաղայ։ Անհամար համագումարներ, ամէն շաբաթ, ամէն օր։ Ջքօսանք մը, որ սուղի կը նստի ժողովուրդին մէջքին։ Այս հիւանդութիւնը այս անգամ իրենք, պոլշեւիկներն են, որ կը նշմարեն ու կ՚անուանեն «համագումարներու համաճարակ» (տես Խորհրդ. Հայաստան, 3 փետր.)։

Յունուար ամսուն Մոսկուայի մէջ գումարուած էր բուսաբաններու ընդհ. համագումար մը։ Վերջին նիստին, Սեմաշկօ խօսեցաւ ճառ մը, որ բուսաբանական հարցի մասին չէր, այլ հիւանդութեան, որ կը կոչուի համագումարներու համաճարակ։

— Բոլոր այս համագումարները նպատակայարմար չեն, եւ չեն գոհացներ գիտականներու պահանջները։ Այս մեր համագումարին ընթացքին, 7 օրուան մէջ կարդացուեցան 300է աւելի զեկոյցներ։ Այնպէս որ պատգամաւորները միջոց չեն ունեցած ուսումնասիրելու այդ զեկոյցները։ Համագումարները, մեր մէջ, անկասկած, հիւանդագին, համաճարակային երեւոյթ են դարձեր։ Այս պատճառով,

I — Կը տուժեն համալսարանները, որովհետեւ օրինակի համար Սիբերիայէն, Ուկրայնիայէն գալու համար ամիսներ կ՚անցնին։ Համալսարանները կը քայքայուին քրոնիկ բացակայութիւններու պատճառով։ Չենք խօսիր նիւթական ծախքերու մասին։

2 — Համագումարները կը կորսնցնեն իրենց գիտական խորհրդակցութեան նկարագիրը, որովհետեւ կը դառնան հասարակ խօսարաններ։ Համագումարներու մէջ կը լսուին 400-500 զեկոյցներ։ Երբեմն զեկոյց կարդացողին կը տրուի 5 րոպէ ժամանակ։ Ո՞ր է լուրջ վերաբերումը գործին մասին։

3 — Համագումարներու գիտական արժէքը կ՚իյնայ։ Կը կարդացուին զուտ աշակերտական աշխատանքներ։ Այն տպաւորութիւնը ունինք թէ, նման աշխատանքները կը գրուին ոչ թէ խորապէս ուսումնասիրելու համար նիւթ մը, այլ առիթ ունենալու համար ըսելու թէ «մենք էլ փորում էինք», «...համամիութենական համագումարին մէջ մենք էլ ելոյթ ունեցանք»։

Այս բացասական նկարագիրները կը սպառնան հիմնովին այլասերել համագումարներու գաղափարը եւ զանոնք դարձնել հասարակ դատարկաբանութիւններու վայր։ Առաջները, երբ համագումարները յաճախակի եւ մակերեսային կ՚ըլլային, ներելի էր, որովհետեւ գիտական մտքի սով կար։ Բայց այժմ ինչո՞ւ այդքան վար իջեցնել համագումարները, հասցնելով զանոնք գաւաթ մը թէյի շուրջ բացուած խօսակցութեան աստիճանին։ Օտարներուն առջեւ պէտք չէ կորսնցնել մեր համագումարներու հեղինակութիւնը։

ՀԵՌԱՒՈՐ ՀԻՒՍԻՍԷՆ

Ամէն տեղ Հայ մը։ Նոյնիսկ ամէնէն հեռաւոր հիւսիսը, Մուրմանսկի մէջ, ուրկէ Հայ մը թղթակցութիւն մը ղրկած է Մուրճ-Մանգաղի.

1920ին Մուրմանսկի մէջ կ՚ապրէին մօտ 400 հոգի, բոլորն ալ գրեթէ բեռնակիր։ Այժմ մեծ քաղաք մը դարձած է Մուրմանսկ, եւ ունի 9000 բնակիչ (106 տուն), Թատրոն, բաղնիք, ելեկտրականութիւն։

Ցորեկը շատ կարճ է, ժամը 12 - 4, բայց այդ կարճ ժամանակն անգամ մութ է, եւ շարունակ լոյս կը վառուի։ Եկեղեցին շէնքը նաւահանգիստի բանուորներուն տուն դարձած է։

Քաղաքէն 30 - 40 վերստ հեռու կ՚ապրին լոպարներ, որոնք կը զբաղին ձկնորսութեամբ։ Անոնց ամենասիրելի կերակուրն է եղջերուի հում միսը։ Եղջերուն անոնց կեանքին մէջ ամէն բան է եւ կը բռնէ ձիուն, կովին ու եզին տեղը, իսկ կաշին կը գործածեն իբրեւ բնակարանի շինարարական նիւթ։ Քանի մը փայտ կը տնկեն, վրան կը ծածկեն եղջերուի կաշիով եւ կը մտնեն մէջը, ուր կ՚ապրին մշտնջենապէս վառ խարոյկին դիմաց։ Այդպէս կը տոկան 40 աստիճաննոց ցուրտին։

Ունին դպրոցներ, որոնք հաւնոցի կը նմանին, եւ 8 - 10 աշակերտէ աւելին չեն կրնար տեղաւորուիլ հոն։ Ուսումը կը տեւէ 3 ամիս։ Աշակերտները դպրոցին մէջ նկարած էին կով մը, որ եղջերուի կոտոշներ ունէր, պարզ այն պատճառով որ անոնք եղջերուէ զատ ուրիշ կենդանի տեսած չունին։

ՀԻՒՍ. ԿՈՎԿԱՍԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսական վերջին մարդահամարին համաձայն, Հիւս. Կովկասի բնակչութեան թիւն է 8,363,000։

Քաղաքներուն մէջ կ՚ապրին 1,655,000 հոգի, գիւղերուն մէջ՝ 6,708,000 հոգի։ 1897ին քաղաքներուն բնակչութիւնը, ընդհանուր թիւին հետ բաղդատելով, կը ներկայացնէր 11,4 առ հարիւր համեմատութիւն մը։ 1927 մարդահամարին համաձայն, այդ համեմատութիւնը կը հասնի 19,2ի։ Սեռերու համեմատութիւնն ալ փոխուած է, կիներու թիւը աւելի է այրերու թիւէն։ 1920ին, քաղաքներու մէջ 1,000 այրերու դէմ կը գտնէիր 1,177 կին, գիւղերուն մէջ՝ 1000 այրերու դէմ 1171 կին։ 1927ին, 1000 այրերու դէմ 1,077 կին։ Կլոր թիւով, 4,027,000 այր կայ Հիւս. Կովկասի մէջ։ Երիտասարդներուն թիւը (17—19 տարեկան)՝ 4,308,000։

Բնակչութեան ազգային տեսակէտէն 99 տեսակ փոքրամասնութիւն կայ։ Գլխաւորներն են,—Ռուսերը՝ 3,841,000 (45,9 առ հարիւր), Ուկրայնացիներ՝ 3,107,000 (37,1), Չէչէններ՝ 296,000, (3,5 առ հարիւր), Հայեր՝ 162,000 (1,9), Կաբարդացիներ՝ 140,000 (1,7), Գերմանացիներ՝ 94,000 (1,1), Ինգուշներ՝ 72,000, Չէրքէզներ՝ 64,000, Կարաչայցիներ՝ 55 հազար, Բելոռուսներ՝ 51,000։

ՃԵՐՄԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ամբողջ Հայաստանը ճերմկցած է ձիւնով։

Ցուրտը սաստկացած է։ Այս պատճառով ժամանակաւորապէս փակուած են քանի մը մանկապարտէզներ։ Նախակրթարաններու մէջ դասաւանդութիւնները կը տեւեն 10-12, եւ 1-3։ Հայաստանի մէջ եւս շաբաթ մը փակ պիտի մնան մանկապարտէզները։

Ձիւնին պատճառով դադրած է ինքնաշարժներու երթեւեկութիւնը գաւառներուն միջեւ։ Միայն Երեւան-Վաղարշապատ, Երեւան-Ղամարլու, Ղարաքիլիսա-Դիլիջան, Դիլիջան-Աղստաֆա գիծերը կը բանին։

Ալեքսանդրապոլի մէջ զերօյէն 38 աստիճան վար ցուրտ էր։ Քաղաքի մանկապարտէզները եւ նախակրթարաններու առաջին դասարանները դադրեցուցին իրենց աշխատանքները։

Մեղրի գաւառին մէջ ցուրտը սարսափելի է։ Ձիւնը քիչ է, սակայն ամէն կողմ սառած ըլլալուն՝ գիւղերուն միջեւ հաղորդակցութիւն չկայ։

Ցուրտերուն եւ ձիւնին պատճառով ամենուրեք գայլեր երեւցան։ Մեղրիէն 30 վերստ հեռու Արգեղ գիւղին մէջ գայլերը խուժելին մտան տուն մը բակը եւ խեղդեցին շուները։ Աղաղակները լսելով, դուրս կը վազեն երկու այր եւ երեք կին, որոնք վէրքեր ստացան գայլերէն։ Երկուքին վէրքերը ծանր են։

Հագուստեղէնի պահանջը մեծ է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՆՈՐ ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ

ԼԸ ԿՌԱՆ ԼԷՆՍ, 17 փետր.— Լը Կռան Լէնս (Le Grand Lemps), կը գտնուի Կրընօպլէն 26 քիլոմեդր դէպի հիւսիս-արեւմուտք, Իզէր նահանգի մէջ։ Այստեղ կան 5 ընտանիք Արաբկիրցիներ, մէկ ընտանիք Մալաթիացի, 3 ընտանիք Խարբերդցի եւ մէկ ընտանիք Պոլսեցի։ Ընդամէնը կը կազմենք 29 հոգի, որոնց 10 այր ու մնացեալը կին եւ չափահաս օրիորդներ։ Գրեթէ ամէնքս ալ կ՚աշխատինք մետաքսի ու կօշիկի գործարաններու մէջ եւ միայն մէկ հոգի կ՚աշխատի տպարանի մէջ։

Այստեղ գործազրկութիւնը այնքան ազդած չէ։ Մասնաւոր գործազուրկ չկայ. միայն աւելորդ ժամերը պակսեցուցած են։

Մինչեւ այսօր որ եւ է կազմակերպութիւն չկար. սակայն 15 օր առաջ կազմեցինք Ինքնազարգացման Չէզոք Միութիւն մը, որ կոչուեցաւ «Արարատ»։ Արդէն ունինք 26 երկսեռ անդամներ։

Վարչութիւնը կը ջանայ մօտերս գրադարան մը հիմնել, գաղութը հայկական կեանքին տեղեակ ու ձուլման վտանգէն զերծ պահելու համար։

Շա.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— փետր. 19ի կիրակի օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը իր Բ. շարքի երկրորդ ախոյեանական մրցումը կատարեց ընդդէմ Սէն-փօլ-լէ-Թռմանի Ա. խումբին դէմ։

Առաջին կիսախաղին դաշտին նպաստաւոր կողմը Ֆրանսացիները գրաւեցին, բայց հակառակ ատոր, չկրցան որ եւ է արդիւնքի յանգիլ։ Մեր պաշտպանողական գիծը անխորտակելի էր։ Շարունակաբար գնդակը երկուստեք տարուբերուելէ վերջ, Ա. կիսախաղը լրացաւ ապարդիւն։

Երկրորդ կիսախաղին հայ յառաջապահները սկսան բուռն յարձակողականի մը, որուն ընթացքին մեր ձախ ծայրի յառաջապահը անկիւնէն զօրաւոր վայրէջք մը քաշելով շահեցաւ առաջին նշանակէտը։ Ասոր վրայ հակառակորդ խումբը իր կարգին սկսաւ կատաղի յարձակումներուն,որոնք ետ կը մղուէին մեր միջնապահներու կողմէ։ Խաղի վերջանալուն 15 վայրկեան մնացած մերինները փէնալթիով մը շահեցան երկրորդ նշանակէտը, որմէ ետք ֆրանսացիները բուռն ճիգերով կրցին շահիլ առաջին եւ վերջին նշանակէտը։ Խաղը վերջանալու մօտ էր, երբ մերինները զօրաւոր հարուածով մը շահեցան նշանակէտ մը եւս։ Խաղը վերջացաւ հայ խումբին յաղթութեամբը։

Խումբը այս կիրակի կը մեկնի Les Roches-de-Condrieu, Վիէնի մօտ գիւղ մը, մրցելու համար տեղական խումբին դէմ։

Յ. Խ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ.— Խորհր. Հայաստան (3 փետր.) կը պատմէ.— Ուսուցիչ Մանուէլ իր 18 տարեկան այրի աղջկան հետ փարաքարէն ճամբայ ելաւ դէպի Ալեքսանդրապոլ, Երեւանի վրայով։ Ճամբան իրենց կ՚ընկերանայ ուսուցիչ Խրզա Միր-Ալիեւ, որ նոյնպէս կը ճամբորդէր դէպի Երեւան։ Թուրք ուսուցիչը Երեւանի մէջ իր տունը կը հրաւիրէ իր ընկեր ճամբորդները։ Գիշերն ալ՝ թատրոն։ Աղջիկը տունը կը ձգեն, եւ երկու ուսուցիչները կը հանդիպին դրացիին տունը, ուրպէսզի դրացին ալ առնեն միասին։ Քիչ մը կը խմեն։ Այդ միջոցին թուրք ուսուցիչը դուրս կ՚ելլէ, կը դառնայ տուն, կը լլկէ աղջիկը։ Լաց ու կոծի ձայներ լսելով, դրացիները կը հասնին, բայց դուռը գոց էր։ Ուսուցիչ Մանուէլ կը յաջողի մտնել պատուհանէն ներս։ Գործը կ՚իյնայ դատարան, որ, փաստ չունենալով բռնաբարման մասին (.՛), եւ դրացիներուն վկայութիւնը նուազ կարեւոր ըլլալով, թուրք ուսուցիչը կը դատապարտէ երեք տարի բանտարկութեան։ Բայց կը ներէ մէկուկէս տարին, թէեւ նախապէս ալ նման դատապարտութիւններ կրած էր յանցաւորը։

«Ընկեր» Ադրբէջանցիին այս թեթեւ դատապարտութիւնը թերեւս անոր համար, որ մեծ դէպք մը չեն նկատուիր այդպիսի արարքները։

ԴԵՂԻՆ ՍԷՐ.— Դեղին տղեկ մը, որ ծնած էր Քօչինչին, ուսանելու եկած էր Փարիզ։ Կը յաճախէր գիշերօթիկ վարժարան մը։ Հետաքրքրական տղեկ մըն էր իր ֆրանսացի ընկերներուն համար, որոնց իր կրօնքը քարոզելու փորձութիւնը կ՚ունենար յաճախ, խօսելով՝ պուտտայական երկնային հրաշքներուն մասին։ Օր մըն ալ խոստովանեցաւ անակնկալ յուզումը։

Տօ Հուն Թրինհ կը սիրէ՜ր ֆրանսացի աղջիկ մը, որ բրինձի պէս ճերմակ ակռաներ ունէր եւ լուտասի ծաղիկներուն նման ժպտուն աչքեր։

Ափսո՜ս, աղջիկը պահանջկոտ էր, եւ դպրոցականին դրամը չէր բաւեր։ Գրեց ծնողքին, որ շատ զարմացաւ, որովհետեւ փոքրիկ դեղինը շարունակ հայրենիք դառնալ կ՚ուզէր, իր աղուոր երկինքը կ՚երազէր, մինչդեռ այս անգամ դրամ կ՚ուզէր Փարիզը լաւ վայելելու համար։ Դրամ չղրկեցին։

Փոքրիկ սիրահարը գրեց իր ճերմակ աղջկան թէ շատ կը սիրէր, բայց դրամ չունէր։ Աղջիկը անգութ ու կտրուկ պատասխան մը գրեց «Արծաթ չկայ, պաչիկ ալ չկայ»։

Յուսահատ սիրականը, ատրճանակը պարպեց սիրտին ու մեռաւ։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ը.

Կառախումբը անցնելու վրայ էր պելժիական սահմանագլուխէն՝ Էսշէնէն, ու կ՚ուղղուէինք դէպի Անվէրս։

— Առանձին չէի, պատասխանեցի, կամ թէ ուրիշ խցիկի մը մէջ հանդիպեցայ մէկ բարեկամիս... Ռուս մը, երիտասարդ կոմս Բորիս Սուխիմին... Անիկա կա՛մ սահմանագլուխը պիտի իջնէր եւ կամ Անվէրս, լաւ չեմ գիտեր... Գործով Պերլին պիտի երթար...

— Պերլի՛ն... ես անկէ կուգամ...

Այնպէս թուեցաւ թէ ոեւէ կարեւորութիւն չէր տար ըսածներուս, եւ խօսքին աւելցուց.

— Եթէ Անվէրս իջնէ, գացէք «Տնաք բարով» ըսէք իրեն, հիմա հո՛ն պիտի հասնինք... Ցետոյ կուգաք զիս տեսնելու։

Ծնքծնքումով մը ձեռքը ինծի երկարեց համբուրելու համար...

— Լա՛ւ, ըսի։

Ոեւէ խցիկ մը գացի։ Ցետոյ վերադարձայ ու ըսի իրեն ժպտելով.

— Բորիս Սուխիմը սահմանագլուխը իջեր է եղեր...

— Լա՛ւ, լա՛ւ... ուրեմն դուք այլեւս ինծի հետ էք, այնպէս չէ՞։

Արդեօք կը հաւատա՞ր ըսածիս։ Կը խնդա՞ր ըսածիս վրայ։ Ամէն բան գիտէ՞ր արդեօք... Միայն մէկ բանի մասին կը մտածէի.— այլեւս չէի կրնար ոեւէ կերպով լուր մը հասցնել Բորիսի. այս պահուս Ճաւայի Թղթատար շոգենաւը Միջերկրականի վրայ է, եւ ինչպէ՞ս Բորիսին ետեւէն ոեւէ լուր մը հասցնել։ Փորթ-Սայիտի մէջ ալ ոեւէ հասցէ մը չունէի,— եւ ոչ մէկ որոշ բան ըսած էր թէ այս վտանգաւոր ճամբորդութիւնը ի՛նչ ձեւով եւ ի՛նչ երեւոյթով պիտի կատարէր— ոչի՛նչ, ոչի՛նչ...

Ու այժմ ձեռքերուն մէջն էի այս կնոջը, որ հեգնականօրէն ինծի կը հասկցնէր.— դուք ալ ձեռքէս չպիտի խուսափիք...

Ինծի համար կացութիւնը ասկէ վերջ անել կը դառնար։

Մինչեւ Փարիզ այս տարօրինակ ու դրաւիչ կնոջ հետ ճամբորդեցի...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Առաջին օրը՝ Փարիզի մէջ անցուցի, մտածելով։ Ի՞նչ պէտք էր ընել։ Բորիսը արգիլած էր լուր տալ Լոնտոն, «ինչ որ ալ պատահէր»։ Իշխանի՞ն խօսիլ։ Այդ ալ պէտք չէր ընէի, ոեւէ պայմանով...։ Կրնայի՞ արդեօք փորձ մը ընել, Բորիսը գտնելու եւ զինքը զգուշացնելու, յայտնելով իրեն որ մեր հետքերը կորսուած չէին... Սկսայ մտածել.— եթէ Եգիպտոս մեկնիմ, անոնք ետեւէս պիտի գան։ Եւ եթէ, պատահի որ Բորիսը հետապնդուած չըլլայ, այդ կերպով առանց ուզելու անոնց ցոյց տուած պիտի ըլլայի անոր հետքը։

Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ կար փորձելիք։ «Գտնելի կնիք»ին գործակալները փոխն ի փոխ իրարու պիտի յաջորդէին, հանդարտօրէն իմ քայլերուս եւ դիմումներուս հետեւելու համար։ Ուրեմն աւելի լաւ էր ապրիլ սովորականին պէս եւ սպասել մինչեւ Բորիսի ըսած պայմանաժամը, այսինքն երեք շաբաթ։

«Երե՜ք շաբաթ, չէի կարծեր.— Թերեւս այս պահուս Բորիսը անկենդան գետին փռուած է Բոթերտամի ոեւէ մէկ անկիւնը։»

Անգօրութենէս բռունցքներս կը սեղմէի։

Յաջորդ օրը Պոլոնեը գացի։ Իշխանը նոր եկեր էր Ցըլլինէն։

— Է՛, ի՞նչ լուր, հարցուցի անոր։

— Ոչ մէկ լուր, անիծեալ մարդը չեկաւ.... իսկ դուք ի՞նչ ըրիք։ Կ՚երեւայ որ Նատէժտան ձեզ բնաւ չէ տեսած Լոնտոնէն վերադառնալէ ետք... լաւ չէ այս անփորձ աղջիկը բոլորովին առանձին ձգել...

Շնչտակի աչքերուս կը նայէր, իր գունաւոր ակնոցին մէջէն։

— Ծանր հարբուխէ բռնուեցայ եւ այժմ լաւ եմ...

Նատէժտան ներս մտաւ։ Անիկա փոխուած էր։

— Ներեցէ՛ք ինծի, ըսի, տկար էի...

— Իսկ Բո՞րիսը, հարցուց յամրօրէն Նատէժտա, ո՞ւր ալ հիւանդ էր...

Իշխանը կը սպասէր։ Տարտամ շարժում մը ըրի։

— Այս աղջկան երեւոյթը նայեցէք, ըսաւ իշխանը խստօրէն։ Լոնտոնէն մեկնելէ ետք Բորիսը չէ երեւցած։ Այս պահուս անիկա շատ գէշ ընթացք կ՚ունենայ մեզի հանդէպ... շա՛տ գէշ։

— Բայց գէշ ենթադրութիւններու մի երթաք, ըսի տրտմօրէն։

— Ա՜խ, գիտե՛մ, գոչեց իշխանը, անիկա ամբողջովին տարուած է Վէրակինը գտնելու գործով, որուն համար հոգին կուտայ...

— Բայց դուք էիք պատճառը, հայրի՛կ, մրմնջեց Նատէժտա զայն հանդարտեցնելու համար։

— Գիտէ՞ք որ, վերսկսաւ իշխանը խստութեամբ, այդ պայքարը անհաւասար է... խելագարութիւն է... Լոնտոնի մէջ ես իմացայ որ Վէրակինը վերջերս ստացած է վեց միլիոն, կը հասկնա՞ք ըսածս, Մարսէ՛լ Լանտըրսի, վեց միլիոն, իր գիւային գործը յաջող կերպով շարունակելու համար... Ես, իմ մասիս, վհատած եմ, ատիկա իմ ուժերէս վեր է...

(Շար.)

նօթութիւն ունենամ։ Գալով Անգլիոյ հետ յարաբերութեանց խնդրին, Իրաք բնաւ չէ ճանչցած Անգլիոյ հոգատարութիւնը, և այն թուականէն ի վեր, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ընդունեց Լորտ Փարմուրի յայտարարութիւնը Մաք-Տոնըլտի կառավարութեան օրով թէ Իրաքի շահերը աւելի լաւ պիտի պաշտպանուին դաշնագիրով, մեր յարաբերութիւնները պարզապէս դաշնագրային յարաբերութիւններ են։ Մենք հաւատարիմ ենք ատոր եւ կ'ուզենք շարունակել այդպէս, որովհետեւ մեր կողմէ անմտութիւն պիտի ըլլար դաշնագիր չունենալ Անգլիոյ պէս մեծ պետութեան մը հետ, որ այնքան շահեր ունի մեր երկրին մէջ, անոր աշխարհագրական դիրքին բերումով։ Երբեք չեմ ցաւիր, որ Իրաք բարեկամ եւ հաւատարիմ դաշնակից մըն է Անգլիոյ։ Բոլորս ալ կը փափաքինք Իրաքի կատարեալ անկախութիւնը, սակայն դանդաղ քայլերով։ Մենք նախ պէտք է հասնինք քաղաքական գործերը ազատօրէն վարելու աստիճանին, պէտք է ձեռք բերենք ազգային միութիւն եւ կազմակերպենք մեր ազգային ուժերը։ Անգլիա, որ միշտ յարգած է իր յանձնառութիւնները, կրնայ լաւագոյն կերպով օգտակար ըլլալ մեզի։»

Վեհապետները կը սպառնան Պարսկաստանի

Պարսկաստանէն առնուած հեռագիրներու համաձայն, Ներկայիս 600 մէհարիստ (ուղտի հեծելազօրք) վեհապետներ կը շրջագայեն անապատին մէջ, Պարսկաստանէն 120 քիլոմեթր անդին։ Անգլիական օդանաւեր եւ զրահապատ հրասայլեր ղրկուեցան՝ հետազօտութեան համար։

Միւս կողմէ վեհապետներու ցեղապետներէն շէյխ Ֆայսալէտ-Տովիշ, որ վերջերս Իրաքի եւ Անդրյորդանանի սահմաններուն վրայ արշաւանքներ կատարեց, այժմ իր զինուորներուն գլուխն անցած կը պատրաստուի յարձակիլ Քովէյթի սուլթանութեան վրայ։

Անգլիական «Էմըրոլտ» յածանաւը խարսխեց Քովէյթի ծոցին մէջ։

Մարտինի հրոսակները ձերբակալուած

Մարտինէն կը հեռագրեն թէ Տիարպէքիրի սահմանին վրայ Թղթատար կառքին դէմ զինեալ յարձակում գործող հրոսակները բոլորն ալ ձերբակալուեցան։ Ձերբակալեալները, որոնք ամբողջովին խոստովանեցան իրենց յանցանքները, իրենց ընկերներուն հետ միասին դատարանին յանձնուեցան։ Թղթատար կառքին մէջէն յափշտակուած սաւառնակի վիճակահանութեան տոմսերն ու մէջի ծրարները վերադարձուեցան Թղթատարական վարչութեան։ Թղթատար կառքի գոյքերուն մէջէն 1300 ոսկի կը պակսի։ Քննութիւններ կը կատարուին այս դրամը երեւան հանելու համար։

Դատաւորին տունը զէնքի մթերանոց

Պոլսոյ Ոստիկանութեան Տնօրէնութեան լուր տրուած է թէ Առեւտրական Դատարանի անդամներէն Ատիլ պէյի բնակարանին մէջ մեծաքանակ ռազմանիւթ եւ զէնք գտնուած է։ Ոստիկաններ Ատիլ պէյի Կէօզթէփէի ապարանքը երթալով խուզարկութիւն կատարած եւ մեծաքանակ զէնք, ռազմամթերք ու ռումբեր գտնուած են։ Ոստիկանական քննութիւնը տակաւին չէ վերջացած։

Համայնավարները Պաղեստինի մէջ

Անգլիոյ գաղթային Նախարար Էմըրի երեսփոխանական ժողովին մէջ պատասխանելով հարցումի մը, ըսաւ թէ ճիշդ է որ Պաղեստինի մէջ համայնավարական քարոզութիւններ կ'ըլլան, սակայն կատարելապէս վստահ է թէ այդ երկրին կառավարութիւնը ի վիճակի է անհրաժեշտն ընելու՝ բոլոր համայնավար գործիչները վտարելու համար։

Բազմածնութիւնը Իտալիոյ մէջ

Ֆաշիստ կառավարութիւնը հրահանգած է ամբողջ Իտալիոյ մէջ եօթնէ աւելի զաւակ ունեցող ընտանիքներու ընդհանուր մարդահամարը կատարել։ Նախնական հաշիւի մը համաձայն, այդ կարգի ընտանիքներուն թիւն է կէս միլիոն։

Քննութիւններ պիտի կատարուին հասկնալու համար թէ ինչո՞ւ Իտալիոյ 9000 համայնքներէն 3000ին մէջ բնակչութիւնը չաճիր կամ կը նուազի։ Այս մարդահամարէն յետոյ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Իտալիոյ բնակչութիւնը աւելցնելու համար։

Ոճիր մը Ուրֆայի մէջ

Ուրֆայէն կը հեռագրեն թէ «Եէնի Եուրտ» պարասրահին մէջ տրուած պարահանդէսի մը միջոցին, Թնդանօթաձիգ հարիւրապետ Քեամիլ էֆէնտի հրազէնի երկու հարուածով գետին փռած է պարողներէն Քիւրքճի զատէ Պիճան պէյը։

Դէպքին վայրը կը հասնի ոստիկան Մէհմէտ Հըֆզի էֆէնտին, որուն վրայ ալ կը կրակէ հարիւրապետը, տասնեօթը գնդակ տեղաւորելով անոր մարմնին մէջ։ Ոստիկանին կեանքը վտանգի մէջ է։

Ոճրագործ սպան ձերբակալուած է։

Ապահովութեան խորհրդաժողովը

Ժընեւի մէջ առջի օր բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Իրաւախոհութեան եւ Ապահովութեան յանձնաժողովին երկրորդ նստաշրջանը։ Կը նախագահէր Պէնէշ, որ խօսեցաւ բացման ճառը։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը ջատագովեց Լոքառնոյի դաշինքները։ Գերմանիոյ պատուիրակը յայտնեց թէ Լոքառնոյի դաշինքները չեն յարմարիր ամէն վիճակի։ Խորհրդային «դիտող» Բորիս Շտայն կրկնեց Լիտվինոֆի անցեալ 30 Նոյ.ին ըրած առաջարկը՝ 4 տարուան մէջ ընդհանուր զինաթափութիւն ընելու մասին։

Ժողովը պիտի տեւէ մինչեւ Մարտ 5։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՇԹՐԷԶԷՄԱՆ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլէսքու տեսակցեցան Քափ-Մարթէնի մէջ (Միջերկրական)։

ՍԵՐԲ նախարարական տագնապը դեռ չլուծուեցաւ։ Նախկին վարչապետ Վուքիչէվիչ ձախողեցաւ կազմել նոր դահլիճը։ Այժմ միացեալ նախարարութիւն մը կազմելու փորձը կ'ընէ նախկին արտաքին նախարար Մարինքովիչ։

ԿՈՒԲԱՆ գետը (Ռուսիա) յորդած է։ Կրասնոդարի շրջանին մէջ բազմաթիւ ագարակներ եւ 33000 հեկտար մշակուած հող ջուրերու տակ մնացած են։

ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

ԵՒ

ԱՐՇԱՒԻՐ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ

կնքահայրութեամբ Պ. Ղազարոս Փափազեանի։

Պուէնոս-Այրէս 21 Յունուար 1928

ՕՐ. ՄԱՐԳՐԻՏ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԵՒ

ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Պուէնոս-Այրէս 27 Յունուար 1928

Հ. Յ. Դ.

Ֆօն տ'Օլնայի «Կորիւն» խումբի ընկերահամակրական ժողովը վաղը Հինգշաբթի գիշեր ժամը 7ին, Գրադարանին սրահը։ Ներկայ պիտի ըլլայ Ընկ. Աբօեան։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՅԱՐԴԻՈՂԻ գրական երեկոն վաղը Հինգշաբթի, ժամը 9ին Ֆլօրիա։ Եղ. Տարօնեան պիտի խօսի Պրազմատիզմի մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Շրջանային կոմիտէի կողմէ։ կը մասնակցին Լիոնի, Տէսինի, Սէն Շամօնի եւ կարտանի ամենակարող ուժերը։

Ձգեստները կուանտ Թէատրէն տէքօրները՝ Թէատր Սէլէսթէնէն։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Ճոխ բովանդակութիւն, գրական, գեղարուեստական եւ ազգային կեանքի պատկերացումով, աշխատակցութեամբ նոր գրողներու։ Գին 30 ֆր.։ Կը գտնուի «Յառաջ»ի խմբագրութեան մօտ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուին Էնկիւրիցի Գուրգէն, Արամ եւ Նեվրիկ Պտուկճեան, որոնք երեք տարի առաջ Պոլիսէն Փարիզ եկած են։ Կը կարծուի թէ Փարիզի արուարձանները հաստատուած են։

—Լուսանկարիչ Նշան Թաթարեան Փարիզ հաստատուած։ Գրել. A. Keusséyanի, Usine Naéf Frères, Saillans, Drôme.

— Խարբերդի Վերթէթիլ գիւղացի Համբարձում Պօզուքեան, հօր անունը Միքայէլ, կը փնտռէ հօրեղբօր որդիները Կարապետ եւ Յովհաննէս Պօզուքեան. (Տէր Յովհաննէս քահանայի զաւակները), որոնք քսան տարիէ իվեր Ամերիկա կամ Գանատա կը գտնուին։ Կը խնդրուի Խարբերդի եւ շրջաններու Հայրենակցական միութիւններէն, կամ անծանօթապէս ճանչցողներէն տեղեկացնել՝ Hampartzoum Bozoukianի, Distillerie de la Croix-Rouge, Grenoble (Isère), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

ԳՐԱՇԱՐՈՒԹԻՒՆ սորվիլ փափաքող 12-15 տարեկան պատանի մը կ'ուզուի։ Ներկայանալ ծնողքին հետ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել «Յառաջ»ի գրաշարապետին։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

ՄԵԼԻԶԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

ՎԷՊԸ

արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն։ Մաքուր եւ գեղարուեստական տպագրութիւնով։ Փօսթի ծախք չկայ։

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

Դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI
31 Rue Kléber
Issy-les-Moulineaux (Seine)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

23 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 578 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան գոյնզգոյն Յանձնաժողովներէն ...էկը երկունքի մէջ է նորէն, սպառազինութեանց կրճատման ...նդիրը լուծելու համար:

Եւ ճիշտ այն պահուն որ պատուիրակները օրակարգի նիւ...թերը կ'ուսումնասիրէին, նոր անակնկալ մը:

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ Դեկտեմբերին, Աւստրիոյ մաք...սային պաշտօնեաները սահմանին վրայ, Սէն Կօթարի միջազ...գային կայարանին մէջ երեւան հանեցին բազմաթիւ գնդացիր...ներ, որոնք Հունգարիա կը փոխադրուէին իբրեւ «երկրագործա...կան մեքենաներ»:

Թրիանոնի դաշնագրով, Հունգարիա իրաւունք չունի 35 ...հազարէն աւելի զինուոր պահելու: Այն ալ կամաւորական դրու...թեամբ, եւ ոչ թէ պարտաւորիչ զինուորութեամբ: Ամէն կամա...ւոր պիտի ծառայէ 12 տարի, ինչպէս միւս պարտուած երկրին, ...Պուլկարիոյ մէջ: Նոյնիսկ ճշդուած են զէնքերու տեսակները: ...Ո՛չ թնդանօթ, ոչ նաւատորմ, ոչ օդային տորմիղ:

Նոյն դաշնագրին համաձայն, այս պարտուած ու պատ...ժուած երկիրը կրնայ ունենալ միայն 525 գնդացիր:

Արդ, Սէն-Կոթարի մէջ բռնուած հինգ վակոնները կը պա...րունակէին հազարի չափ գնդացիր: Եւ բուեցաւ թէ տասնե...որդ առաքումն էր այս: Ուրեմն, արդէն փոխադրուած էր տա...սը հազար գնդացիր:

Այս դէպքին վրայ ամէնէն շատ աղմուկ հանեցին Փոքր ...Համաձայնութեան անդամները, — Ռումանիա, Եուկո-Սլաւիա ...եւ Չեխօ-Սլավաքիա, իրենց կոնակն ունենալով Մեծերը, բուն ...յաղթականները:

Հունգարական կառավարութիւնը յանկարծակի եկած, զա...նազան պատմութիւններ հրապարակ հանեց:

Երկար վէճերէ եւ բանավէճերէ յետոյ, Փոքր Համաձայնու...թիւնը Փետր 2ին Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին վրայ ...դրաւ խնդիրը, ուժգին բողոքագրով մը:

Եւ ահա, տակաւին թղթածրարը չբացուած, թերթերը կը ...ծանուցանեն թէ հունգարական կառավարութիւնը սկսեր է ...ոչնչացնել գնդացիրները, եւ աճուրդով ծախել մետաղը...:

Ուրեմն, Ժընեւի ժողովին հակակշիռ ջուրը ձգելէ յետոյ, ...Հունգարիա անոր քննութիւնն ալ կը ձախողեցնէ: Ի՞նչ բան ...պիտի քննեն, քանի որ մէջտեղը ոչ գնդացիր կայ, ոչ հրացան, ...այլ միայն երկաթի կտորներ եւ դէզ մը տեղեկագիր:

Իբրեւ պարտուած պետութիւն, անշուշտ պատիժ մը պիտի ...կրէ Հունգարիան:

Բայց խնդիրը այդ չէ: Այլ ան որ, Ազգերու Դաշնակցու...թեան երկու անդամները, Իտալիան եւ Հունգարիան կը խնդան ...այդ հաստատութեան քթին:

Մէկը դրկեր է, միւսը ստացեր է, եւ նոր կ'արթննան:

Ղրկողը կ'ուրանայ, իսկ ստացողը յանցանքի վրայ բռնուած ...ըլլալով, չի կրնար ժխտել, եւ ճարահատ կ'ոչնչացնէ ապա...ցոյցները:

Եւ այստեղ, անգամ մըն ալ երեւան կուգայ Ազգերու Դաշ...նակցութեան ոչ միայն ապիկարութիւնը, այլ եւ խարդախութիւնը:

Նոյն կազմակերպութեան «երեւելի» անդամները չէի՞ն որ, ...1919էն իսկ, Զինադադարի մեղրալուսնէն անմիջապէս յետոյ, ...գաղտնի կամ գաղտնի միջոցներով զէնք եւ ռազմանիւթ հայ...թայթեցին քեմալական Թուրքիոյ: Այսինքն, Քառեակ Զինակ...ցութեան երրորդ անդամին, որ պարտուած էր, ինչպէս Գեր...մանիան, Աւստրիա-Հունգարիան եւ Պուլկարիան, եւ հետեւա...բար դատապարտուած՝ պատժուելու, զէնքերը վար դնելու, զի...նարանները պարպելու:

Իրականին մէջ, ոչ մէկը եղաւ, ոչ ալ միւսը:

Ընդհակառակն, յաղթականներէն իւրաքանչիւրը քայլ մը ...աւելի առաւ «Հիւանդ Մարդը» ողջնցնելու համար: Իտալիան ...զէնք հայթայթեց, Ֆրանսան այլապէս օգնեց: Անգլիան, որ ...մինչեւ Անատոլուի խորերը քննիչներ ղրկած էր զինաթափու...թիւնը գլուխ հանելու համար, միջոցներ ցոյց տուաւ՝ մթերա...նոցները նորէն լեցնելու:

Իսկ ինչ որ ըրաւ յեղափոխակա՛ն Ռուսաստանը, «ի մէջ ...երկուց անօրինաց», գերազանցեց բոլորը, եւ կը կազմէ ժամա...նակակից պատմութեան ամէնէն սեւ էջը:

Եւ տակաւին միամիտներ կան որ կը զարմանան թէ՝ ...Թուրքիա ոչ իսկ պատասխան կուտայ Ազգերու Դաշնակցու...թեան եւ է հրաւէրին կամ բողոքին:

Իսկ աղէն, ո՛ր եւ է զանցառութեան առթիւ, մուրճը ան...կնայ կ'իջնէ Պուլկարիոյ, Աւստրիոյ կամ Հունգարիոյ, մինչեւ ...անգամ Գերմանիոյ գլխուն:

Ահա թէ ո՛ւր է խեղկատակութիւնը, որ առաջին օրէն իսկ ...արկաբեկեց Ժընեւի ժողովը:

Անողոք՝ ինկածին եւ անճարին հանդէպ, ապիկար եւ գետ...նաքարշ՝ մեծին, զօրաւորին, ըմբոստին դիմաց:

Ներկայ դէպքին մէջ ալ, միայն գնդացիրը ստացողը չէ ...յանցաւորը, այլ եւ զայն ղրկողը:

Բայց զօրաւո՛ր է ղրկողը ու շահակից: Եւ արդէն գնդա...ցի հարուածի մը կը սպասէ, Ժընեւէն հեռանալու համար, ...ինչպէս ըրին ուրիշներ:

Թշուառ աշխարհ, որ իր ցաւերուն դարման եւ խաղաղու...թիւն կը սպասէ այս երկերես եւ անդամալոյծ կերպարանքէն,— ...յաղթակա՛ն Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԷՐԵՐԸ ԵՒ ԾԱՌԱՆԵՐԸ

«Խորհրդ. Հայաստան»ը «Պարոն Զօպանեանի՝ գաստրոլների առթիւ» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, կը գրէ (7 փետր.).

— «Արտասահմանի եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի հայ մամուլից երեւում է, որ վերջերս ռամկավար-ազատական կոչուած գործիչները նկատելի ակտիւութեան նշաններ են ցոյց տալիս: Առանձնապէս աչքի են ընկնում նրանց շարքում պարոններ Զօպանեան Արշակը եւ Մալէզեան Վահանը: Նուպար փաշայի ողորմածութեանն արժանանալով՝ նրանք երկուսն էլ տեղաւորուել են ազգային կտակների շտեմարան Բարեգործական ընկերութեան տաքուկ պաշտօններում եւ ովսաննա են կարդում իրենց տէրերի՝ աշխարհիս բոլոր հայ գործավաճառների, գոհարավաճառների ու «ձմերուկի թագաւորների» հասցէին:

Սա ինքնըստ մարդկային է. որքան էլ Զօպանեանն ու Մալէզեանը գրող լինեն, այնուամենայնիւ գիտեն, նոյնիսկ շատ լաւ գիտեն, որ «ոչ միայն բանիւն Աստուծոյ, այլ եւ հացիւ...»: Զենք առարկում նաեւ այն բանի դէմ, որ Պ. Զօպանեանը չափազանց սերտ ու սիրալիր յարաբերութիւններ է պահում ֆրանսական այս կամ այն զինուորական ու քաղաքական գործչի հետ: Փարիզը մեծ քաղաք է, այդպիսի կապերը միշտ էլ օգտակար կարող են լինել Զօպանեանին:

Սակայն, երբ Զօպանեաններն ու Մալէզեաններն իրենց ծառայութիւնը եւ կապերը դարձնում են հասարակական («ազգային») կատեգորիա՝ այդ դէպքում մենք իրաւունք ունինք հրապարակօրէն զբաղուելու նրանց գործունէութեան քննադատութիւնով: Առաւել եւս այդ իրաւունքը՝ եւ պարտականութիւնն ունին արտասահմանի հայ բանուորներն ու աշխատաւորները:

Պ. Զօպանեանը նոր պաշտօն է ստացել — նա նշանակուած է Բարեգործական ընկերութեան ագիտբաժնի (պրոպագանդ) վարիչ և՝ իբրեւ այդպիսին, սկսել է արդէն գասախօսական մի պտոյտ Ֆրանսայի հայաբնակ վայրերում: Շատ բնորոշ է ինքնին այն փաստը, որ Բարեգործական ընկերութիւնն սկսել է յատուկ ուշադրութիւն դարձնել իր պրոպագանդիստական ու ագիտացիոն աշխատանքի վրայ: Դա ուղղակի ռէակցիա է այն լայն ագիտացիոն ու կազմակերպչական աշխատանքին, որ մասնաւորապէս Ֆրանսայում ՀՕԿ-երը կատարում են աշխատաւորութեան մէջ՝ յանուն խորհրդային Հայաստանի: Բարեգործականի ժանկլաւերկները կամենում են հակադրել ՀՕկի ծաւալումին ու ֆրանսահայ աշխատաւորների խորհրդային կազմակերպութեանը: Բարեգործական դրամներով ու «չէզոք, ապաքաղաքական» Բարեգործական ընկերութեան ապարատի միջոցով Զօպանեաններն ու Մալէզեանները կատարում են կուսակցական-ռամկավար ազատական քաղաքականութիւն:»

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մոսկուա, 29 Մարտին, պիտի տօնէ Մաքսիմ Կորքիի յոբելեանը: Յոբելեանի Կոմիտէին նախագահն է Բուխարին: Այդ օրն է, որ ծնած է ռուս վիպագիրը:

Կորքի, որ այժմ արտասահման կը գտնուի, Մայիս ամսուն պիտի վերադառնայ Մոսկուա:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գնդացիրները կը փճացուին

Ինչպէս կը յիշուի, Դեկտեմբերի վերջերը Սէն-Գոթարի միջազգային կայարանին մէջ աւստրիական մաքսային պաշտօնեաները երեւան հանած էին քանի մը վակոն գնդացիր, որոնք յայտնի չէին թէ ուսկից կուգային եւ ո՛ւր կ'երթային: Կասկած յայտնուեցաւ թէ գնդացիրները կուգային Իտալիայէն եւ սահմանուած էր Հունգարիոյ: Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները յուզուեցան եւ Փետր. 2ին Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան ուղղուած գրութիւնով մը կը պահանջեցին միջազգային քննութիւն կատարել այս մասին:

Գնդացիրները կը մնային Սէն-Գոթարի կայարանին մէջ, որուն տնօրէնը Վերոնայի կայարանի տնօրէնէն խնդրեց որ գնդացիրները ղրկողը ով որ է, թող ետ առնէ զանոնք: Սէն-Գոթարի կայարանապետը ապահովագրուած նամակ մըն ալ գրեց գնդացիրները ղրկողին, բայց պատասխան չստացաւ: Ասոր վրայ, հունգար երկաթուղիներու տնօրէնութիւնը, համաձայնութեամբ Հունգարիոյ Ազգային պաշտպանութեան Նախարարութեան, որոշեց ըստ Պեռնի երկաթուղային համաձայնագրին, ծախել այդ գնդացիրները, զանոնք անգործածելի դարձնելէ վերջ: Փետր. 18էն ի վեր Սէն-Գոթարի դատական իշխանութեանց հսկողութեան տակ եւ երեք փորձագէտներու ղեկավարութեամբ կը փճացուին գնդացիրները, որոնք իբրեւ մետաղ աճուրդով պիտի ծախուին Փետր. 24ին:

Ժընեւի շրջանակներուն մէջ մեծ յուզում առաջ բերած է հունգար կառավարութեան այս արարքը:

Ուսանողի տակն օտար դպրոցները

Էնկիւրիի կրթական գործավար Նէճաթի պէյի նախագահութեան տակ կազմուած է «Կրթական Միութիւն» մը, որ որոշած է մանկապարտէզներ բանալ երկրին ամէն կողմը: Պոլսոյ մանկապարտէզը պիտի դրուի նախագահութեանը տակ համալսարանի դասախօսներէն «Աքշամ»ի խմբագրապետ եւ Սվազի երեսփոխան Նէճմէտտին Սատըգ պէյի:

«Կրթական Միութիւնը» ընդարձակ ծրագիր մը մշակած և որոշած է իսկոյն գործունէութեան լծուիլ: Համաձայն այս ծրագրին, Պոլսոյ մէջ պիտի բացուին կարգ մը նոր եւ մեծ դպրոցներ, որպէս զի թուրք աշակերտութիւնը ստիպուած չըլլայ օտար վարժարան յաճախել: Այս դպրոցներու թոշակները օտար վարժարաններու թոշակներէն աւելի չպիտի ըլլան: Ասկէ զատ, «Աշակերտական Բոյն» մը պիտի հիմնուի:

Ծրագրուած է նաև աղջկանց համար մեծ քոլէժ մը բանալ: Կառավարութիւնը այս առթիւ օժանդակութիւն խոստացած է Կրթական Միութեան, եւ որոշած է հարկ եղած շէնքերը տրամադրել դպրոցի համար: Այս շէնքերը պիտի զատուին «լքեալ» գոյքերու եւ ազգային կալուածներու տնօրէնութեանց տակ գտնուած շէնքերուն մէջէն: Կրթական Միութիւնը պահանջած է որ Հանրային Պարտուց Վարչութեան պաշտօնատան շէնքը իրեն տրամադրուի աղջկանց քոլէժի յատկացնելու համար: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ՝ կառավարութիւնը այս նպատակին պիտի յատկացնէ պահանջուած շէնքը:

Միւս կողմէ Էվգաֆի Տնօրէնութիւնը որոշած է դպրոցներու խնդրին մէջ իր ունեցած բաժինը Կրթական Միութեան փոխանցել: Էվգաֆի այս բաժինը հսկայական գումարի մը կը յանգի: Այս բոլորէն զատ, Կրթական Միութեան պիտի փոխանցուին նաեւ ձայնագրի փլաքներու մենաշնորհը, ինչպէս նաեւ զուարճութեան վերաբերեալ ուրիշ շատ մը բաներ:

Թուրքերէն չխօսող տարրերուն դէմ պայքար

Պոլսոյ Իրաւաբանական Համալսարանի ուսանողները համաժողով մը գումարելով խորհրդակցութիւններ կատարած են Թուրքերէնը տարածելու խնդրին շուրջ: Որոշուած է առեւտրական պոյքոթ հռչակել այն փոքրամասնութիւններուն դէմ, որոնք կը յամառին Թուրքերէն չխօսիլ: Կ'առաջարկեն նաեւ ժողովրդական բանախօսութիւններ սարքել եւ մամուլի միջոցով հրատարակութիւններ կատարել: Համաժողովը որոշած է Միութեան ծրագիրը բարեփոխել, որպէս զի կարելի ըլլայ աւելի ընդարձակ գործունէութեան լծուիլ:

Պայքար Էսփերանթոյի դէմ

Իրաւաբանական Համալսարանի ուսանողները պոյքոթ բացած են նաեւ «Էսփէրանթօյ»ին դէմ: Ուսանողները նիստ գումարած են համալսարանին մէջ եւ խորհրդակցութիւններ կատարած էսփէրանթոյականներուն դէմ ձեռք առնուելիք միջոցներուն շուրջ:

Ուսանողներու Միութիւնը հրաւիրած է որ անդամակցութենէ հրաժարի Ճէմալ Նիյմէթ պէյ, որ միեւնոյնատեն էսփէրանթոյի Ընկերակցութեան ընդհ. քարտուղարն է: Ճէմալ Նիյմէթ պէյ ընթացք տուած է իր ընկերներու փափաքին:

Օսմանեան Հանրային Պարտքը

Երկուշաբթի օր Փարիզ Ասոսիասիոն Նասիոնալի շէնքին մէջ նոր հաւաքում մը ունեցան Օսմանեան Հանրային Պարտքի օտար պարտատէրերու ներկայացուցիչները: Այդ ժողովին մէջ կարելի եղաւ վերջնական համաձայնութիւն գոյացնել:

Անգլիական ներկայացուցիչ Սըր Ադամ Պլոք եւ իտալական պատուիրակ Նոկարա ի վերջոյ ընդունեցին ֆրանսական տեսակէտը, որուն համար Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը խիստ ծա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

«ՊԶՏԻԿ ԲԱՆԵՐ»ՈՒՆ ՄԵԾ ԻՄԱՍՏՆԵՐԸ

Յառաջը յուզումի ու ոգեւորութեան յուրեր բերաւ նորէն: Ու մենք, հեռաւոր այս Պալքաններուն ստորոտը, կ'ակնկալէինք, արդէն, թէ Փարիզը արժանաւոր յուղարկաւորութիւն մը կը կատարէ ազգային հերոսին:

Այո՛, այսպէս են հերոսները: Անոնք անծեր են ու անհատներ՝ մինչեւ մահ: Բայց հազիւ մեռած, կը վերածնին ու կը դառնան խորհրդանշան մը: Ոգի մը: Հրաւէր մը: Ու պատմութիւն մը, միանգամայն:

Նկարագրութիւնը կարդացի՝ կենդանի պատուաքով մը իր դագաղին շուրջ: Ու հանդիպեցայ, նորէն ինչպէս կ'ակնկալուէր, պզտիկցող մարդոց «պզտի՛կ բաներ»ուն: Տեսայ, հոդ եղածի պէս, հաւատացէ՛ք փափուքը, այդ պզտիկ մարդերուն, անհամարձակ ու վարանոտ դժգոհութիւնը, պաշտօնատուններու անունով դա՛ւը նոյնիսկ՝ դագաղը եռագոյնով չծածկելու սնոտի՛ ու անպարկեշտ միտումով մը:

Այո՛, եւ սակայն, Անդրանիկը՝ ինչպէս իր արծուէ Թռիչքի պահուն, նոյնպէս եւ խաղաղութեան ճամբուն վրայ՝ անբաժան մնաց ի՛ր դրօշէն:

Ու տարօրինակ չէ, որ փարիզի գաղութը պատուաւոր դուրս եկաւ՝ հերոսին դագաղին հետ դնելով եռագոյնը, ու զայն անգամ մը եւս բարձրացնելով:

Բայց տարօրինակ է, որ՝ «չենք ուզեր»ը եղած է նո՛րէն վարագոյրին ու պատին ետեւէն, դողդողալէն ու անհամարձակ, մեղքը իրարու վրայ ձգելու ձեւով մը...:

Տարօրինակ է, որովհետեւ, շատ ակնաբախ խեղկատակութիւն է, իրենց կողմէ, երբ 1918էն ի վեր կը յայտնէին թէ *«Անդրանիկը Դաշնակցութեանը չէ»* եւ, միւս կողմէ, 1920էն ի վեր անպատկառօրէն կը պոռպռան թէ *«եռագոյնը Դաշնակցութեանն է, ո՛չ թէ հայ ժողովուրդինը»*...

Արդ, հետաքրքիր էինք, մեր կարգին, լսել ու իմանալ, վերջապէս, թէ այս «կարծիք»ներէն ո՞րն է ճիշտ ու որո՞ւն *տեսական* տէրն են իրենք: Ու ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ «իրենց բարեկամ» կամ «իրենց մարդը», կամ «դաշնակցութենէն բաժնուած» Անդրանիկը՝ «դաշնակցութեան եռագոյնով» ծածկելու կը հանդուրժեն:

Համաձա՞յն էին իրենք ծածկելու:

Եթէ այո, ուրեմն իրենք կը ժխտեն՝ իրենց վերոգրեալ խօսքերը:

Հակառակ իրենց կամքի՞ն եղաւ: Ուրեմն իրենք անզօր եղան պարտադրելու իրենց տեսակէտը, ու, փարիզահայ *ժողովուրդը* տիրականօրէն պարտադրեց իր տեսակէտը՝ «դաշնակցութենէն բաժնուած» Անդրանիկը՝ «դաշնակցութեան եռագոյնով» փաթթելու....:

Ու այդպէս ալ պիտի ըլլար:

Որովհետեւ, անդամատետրէն ու ժողովներէն հեռացող Անդրանիկը դաշնակցութեանը մնացած էր բո՛ւն իսկ այդ եռագոյնին արիւնաներկ կարմիրովը, անոր հետ երազած էր նո՛յն եռագոյնին կապոյտ ու խաղաղարար օրհնութիւնը, եւ անոր հետ աճած ու շաղախուած էր նոյն եռագոյնին նարնջագոյն մասը, հայրենի հողին ընդերքէն բխած:

Վ. ԱՀՐԻՃ

"ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ,,

Նիւ Եորք, 9 փետր.

Առաւօտուն կանուխ աննպատակ կը թափառիմ Նիւ Եորքի փողոցները: Պատահաբար կը հանդիպիմ Madison Square հանրային պարտէզը: Օդը քիչ մը մեղմ է: Բոլոր նստարանները լեցուած են անգործներով, հոս ու հոն բազմաթիւ կօշիկ ներկողներ՝ արեւելեան ձեւով, սնտուկները իրենց կռնակին, «shine, shine» կը պոռան եւ կը մօտենան այս ու այն քաղաքացիին: Մեր գիտցածին պէս պատանիներ չեն այս կօշիկ ներկողները, այլ տարիքը առած ծերուններ ընդհանրապէս: Անոնք, որ իրենց ուժերը գործարաններու մէջ սպառելէ յետոյ, այլ եւս ուկայի անպէտ առարկաներ կը համարուին եւ գործարաններու դռներէն կը վռնտուին...

Անշուշտ զարմանալի պիտի թուի, որ փետրուարի օրուան առաւօտուն որքան ալ օդը մեղմ ըլլայ, մարդիկ կրնան պարտէզը ժամանակ անցընել: Իրաւացի է, բայց ո՞ւր պէտք է երթան, ի՞նչ պիտի ընեն, քանի որ անգործ են: Նիւ Եորքի լաբիւրինթոսին մէջ իւրաքանչիւրն հազիւ մուկի ծակ մը ունի իբրեւ ննջասենեակ, ուր լոյսն ու օդը հազուադէպ շնորհներ են: Ցերեկը կարելի չէ հոն նստիլ: Ըմպարաններ չկան, երբեմնի գաւեջրատունները՝ ուր բարեացակամ տէրէն թոյլ կը տրուէր իրենց մնայուն յաճախորդներուն դժբախտներուն հոն մտնելու եւ ժամանակ անցընելու, այժմ գոյութիւն չունին: Խմիչքը արգիլուած է, հանրային բարոյականը բարձրացնելու եւ գինեմոլութեան դէմ կռուելու համար:

Բայց աւելի մեծ թիւ կը կազմեն գինեմոլները այժմ քան երբեք: Մէտիսընի հրապարակին այս բազմութեան մէջ կան բաւական գինովներ, հոն կը խմեն ու հոն կը գինովնան, մանր «պութլէկըրները» (գաղտնի օղիվաճառ) կ'երեւան բազմութեան մէջ: Խանութը իրենց գրպանին մէջ է, ուզողին կը մատակարարեն, ոստիկանը ման կու գայ բազմութեան մէջ, օղիի առեւտուրի ատեն դիպուածով հակառակ կողմը կը նայի եւ չի տեսներ:

«... Գործ չկայ, գործերը շատ թոյլ են» — կը լսուին ամէն առթով: Իւրաքանչիւրը իր գիտցածը կը պատմէ, բոլորը ի մի կը հաւաքես եւ ահաւոր ամբողջութիւն մը կը կազմեն — Անգործութիւն...:

Զարմանալի զուգադիպութիւն: Քսան տարի առաջ, նոյն փետրուար ամսուն, գիշեր մը ժամը 12ին կ'անցնէի նոյն պարտէզի մէջէն, բոլոր նստարանները վերածուած էին ննջարաններու. պարապ տեղ չկար, իւրաքանչիւրը գլուխը իր թեւերուն մէջ առած կը քնանար կամ այդպէս կը ձեւացնէր, պարտէզին շրջակայ հսկայ շէնքերուն մէջ լոյսի հեղեղներու տակ աւելի բախտաւորները իրենց գիշերային խրախճանքներուն մէջ թաղուած էին...:

Անգործութիւն կար այն ատենն ալ, Նախագահ Րուզվէլթի Big stickը (բիր, սոփա) կը ճօճէր թրըսթներու գլուխին, կ'ուզէին ջարդել եւ արուեստական անգործութիւն ստեղծել, բայց նորէն զոհը կը դառնար աշխատաւորութիւնը:

Քսան տարի յետոյ նոյն ամսուն, նոյն պատմութիւնը կը կրկնուի. այժմ Նախագահ Քուլիճը բիր չունի: Ան արդիւնաբերողներու ամենախոնարհ եւ հաւատարիմ ծառան է, բայց անգործութիւնը կայ ու հետզհետէ աւելի սուր կերպարանք կը ստանայ:

Պոսթընի քաղաքապետութիւնը հրապարակ կը քաշէ իր աւանդական ապուրի խոհանոցը անգործ բանուորները կերակրելու համար: Քաղաքի բոլոր անկիւններէն պիտի հաւաքուին աման մը ապուր ու շերտ մը հաց ստանալու համար:

Կոմունիստական կուսակցութիւնը (Workres, party) Նիւ Եորքի մէջ գործի վրայ է, քանի մը հարիւր հոգի իր գլուխը հաւաքած, կը փորձէ ցոյց մը կատարել քաղաքապետարանին առջեւ: Ոստիկանութիւնը կ'արգիլէ: Անախորժութիւններ...

Նահանգապետ Սմիթ, խոնարհ ծագումով ժողովրդական մարդ մը, անգործութեան հեռանկարէն կը սարսափի, իր ժողովուրդը թշուառութեան գիրկը կ'երթայ, Նահանգային ժողովներէն կը պահանջէ հանրային աշխատանքներ ստեղծել անգործներուն գործ հայթայթելու համար: Բայց ո՞ր մէկուն. հարիւր հազարաւորներ են անոնք: Թոյլ դարման մը, երբեմն նոյն իսկ ժողովները համաձայնին գործ ստեղծելու համար դրամ ծախսել:

Հազար ու մէկ ենթադրութիւններ կ'ըլլան ներկայ վիճակին պատճառներուն մասին: Նախագահական ընտրութիւններու նախօրեակին միշտ գործերը կը թուլնան: Ճիշդ է, բայց ա՞յդ է ամբողջ պատճառը: Երկու տարիէ ի վեր աստիճանաբար գործերը կը թուլնան, կարծես Ամերիկան արդիւնաբերական տագնապի շրջան մը կ'անցընէ, մինչեւ ո՞ւր պիտի երթայ եւ ուր պիտի յանգի: Ոչ ոք կրնայ գուշակել:

Կը թուի թէ գերարտադրութեան վիճակի մը յաջորդող հակազդեցութիւն մըն է եղածը: Օտար աշխարհներու արդիւնաբերական հաստատութիւններու տկարացման հետեւանքով, աշխարհի շուկան մնացած էր Միացեալ Նահանգներու ձեռքը: Միլիոնները կը հոսէին այս երկիրը, լիութեան մէջ կը լողար դրամատէրը. որոշ բաժին կը ստանար նաեւ աշխատաւորութիւնը, կեանքը հիմնովին կը փոխուէր, ծախքերը կը շատնային, ապրուստը կը սղէր, օրականները խելապատոյտ արագութեամբ կը բարձրանային:

Բայց երբ օտար աշխարհները զարգացուցին իրենց արդիւնաբերական կարողութիւնները եւ արտադրեցին շատ աժան քան Ամերիկան, շուկաները անցան առաջիններուն ձեռքը, վերջինս անկարող էր մրցելու: Հսկայական տուրքերու եւ ծախքերու տակ կքած ամերիկեան հաստատութիւնները սկսան կքիլ ծանր բեռան տակ: Շատերը միլիոններ դիզած պէտք չէին տեսներ նոր դժուարութիւններու մէջ քաշքշուելու, կը հրաժարէին արդիւնաբերելէ: Ուրիշներ անկարող կ'ըլլային ծանր բեռներու տոկալ եւ կը սնանկանային, ու ասոնց նման շատ մը անպատեհութիւններ տագնապի տեւական վիճակ մը ստեղծած են այս երկրին մէջ:

Անտարակոյս դասակարգային ծայրայեղութեան հասած հակամարտութիւնը կը դժուարացնէ արդիւնաբերութեան վերականգնումը: Կը թուի թէ դասակարգերու փոխադարձ վստահութիւնն ու համերաշխ գործակցութիւնը միակ փրկութիւնը պիտի ըլլայ ներկայ տագնապէն դուրս գալու համար, բայց ասիկա հակառակ է Մարքսի հիմնական վարդապետութեան: Անպայման պէտք է կեդրոնանայ արդիւնաբերութիւնն ու դրամագլուխը այնքան նեղ սահմաններու մէջ, որ միլիոնաւոր զրկուածները գրոհ տան դրամագլուխի կեդրոնացած միջնաբերդին դէմ...

Բայց շատ հեռացանք գացինք, մեր թափառիկ տպաւորութիւններուն մէջ: Կը հեռանամ այդ վայրէն դէպի 4րդ պողոտան: Ուրիշներ կան որ չեն նստած, շնչասպառ կը վազեն, ոտքով կամ օթօյով, չես գիտեր ո՞ւր, դէպի յաւիտենական անորոշութիւն.— Business...

Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

"ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ,,

(Գ. եւ վերջին մաս)

Նախորդ երկու յօդուածներով ջանացինք տեսականօրէն ցոյց տալ այն անհատական-մարդկային, ազգային-գաղափարական բազմաթիւ զօրաւոր մղումները՝ որոնք գոյութիւն ունին մարդկային հոգիի ամենաթաքուն խորքերուն մէջ դէպի մարդկային ցաւը, տանջանքը: Մարդու ձեռքով ստեղծուած մարդկային ցաւը՝ ամէնէն անհանդուրժելին է բոլոր ցաւերուն մէջ: «Մարդը մարդու գայլ է»: Հոս է բովանդակ ողբերգականութիւնը անցեալ դարերու եւ մեր ապրած օրերու, հոս է նաեւ գեղեցկութիւնը մարդկային ստուար զանգուածներու յանուն լաւ օրերու պայքարին:

Ինչ հոգեկան տարր կայ այն ճիգին մէջ որ երեւան կու գայ լոյսի փունջ մը ձգելու, հոն ուր լոյսին հետ յոյսն ալ եղերականօրէն սպաննուած է, ու մարդիկ խաւար անյուսութեան մէջ կը չարչրկուին գեղեցիկ մտածումի մը համար: Կամ որքա՜ն անմարդկային, եղերականօրէն անմարդկային է այն բռնական արարքը՝ որով սոսկ «աթոռներ» պահելու համար հակակշռի տակ կ'առնեն սրտի, խղճի տրոփիւնը: Կամ որքան չարաշուք է պարզ կասկածամտութեամբ բռնութիւն, աքսորի դատապարտել շատ անգամ սրտի ու հոգիի, մտքի ու գաղափարի աքանչելի տիպար մը: Կամ որքան անբարոյական է պատիժ այն ձեւը, որ առանց դատի, դատաստանի կ'արեւազրկէ մէկը:

Նորէն: Նորէն հիներու խօսքը. «Մարդը մարդու գայլ»:

Եւ հազարումէկ սերունդներու մէջքի խորտակումներով, մեր պայքարներով ծնունդ առած կարմիր-հայրենիք մը, որ երեւակայեցէք «մարդը մարդու գայլ» դարձած է անսահման չափերով:

Ուրեմն՝ այնքան ճիգ, այնքան զոհաբերութիւն, այնքան լիառատ արիւն, միայն անո՞ր համար որ մէկ բռնութեան յաջորդէ ուրիշ բռնութիւն մը:

Ցիժարն ալ գիտէ եւ առաջին հերթին կարմիր բորենին, որ զոհաբերութիւնները, զոհերուն մեռելակոյտերը ուրիշ բանի համար էին: Կեանքի, վաստակի, մտածումի ազատութեան համար էին: Ու ազատութիւնը՝ կը շարունակէ մնալ այն կապոյտ թռչունը որուն կը ձգտին բոլորը, որ կը սաւառնի անխոնջ Մասիսի շուրջը՝ առանց կարենալ թառ առնելու անոր կատարը:

Մարդակերպ գայլի երախէն, ազատե՛նք մարդը: Ահա այս է այս յօդուածին նպատակը: Եթէ իբրեւ ներկայ յարաբերութեան մէջ չենք կրնար մեր կուրծքերը բանալ ու ճակատիլ չարիքին դէմ, գէթ կարող ենք օգնել անոնց նիւթապէս, եթէ արեւի ճառագայթը տալ իրենց վեր է մեր ուժերէն, ո՞վ կ'արգիլէ որ մեր արցունքովը թրջուած պատառ մը հաց տանք անոնց, կամ մեր երկու շապիկէն մէկը:

Հայաստանի մէջ բռնութիւնները կը տիրեն: Բանտերը լեցուած են, աքսորականները պարբերաբար կարաւան կը կազմեն դէպի Ռուսաստանի արեւազուրկ հորիզոնները: Ամենուր ճիչեր արձագանգ կը գտնեն նոյնիսկ ռուսական թերթերու մէջ: Երիտասարդ, պատանի կամ տարեց մարդիկ՝ հիւսիսի մառախլապատ սառնարանները կ'երթան բարձրագլուխ եւ արհամարհոտ: Ժողովուրդին զէնքերը կը հաւաքեն, վերածելով մեր հայրենիքը «մսացու ոչխարներու» հօտի: Անոնց կիները կամ մայրերը սեւեր կը հագնին, կը թշուառանան: Երախաները կը մեծնան փողոցներուն մէջ, իրենց հայրերու խաչի ճամբուն վրայ, մեծնալով եւ հասուննալով մեր ապագային համար: Լոյսէն վաղուց զրկուած են, տանջանքը իրենց կու գայ լոյսէն, Ազատութեան երազը՝ կը ստեղծէ իրենց առօրեայ մղձաւանջը: Ո՞վ պիտի տայ անոնց կտոր մը հաց: Ո՞վ պիտի հայթայթէ անոնց քանի մը սանտիմ, որպէսզի էջ մը թուղթ գնեն, եւ իրենց արցունք արիւնով իրենց վիշտը, յոյսն ու երազը գրեն:

Այդ պիտի տանք մենք:

Ատոր համար Եւրոպայի մէջ կը հիմնուի «Եւրոպահայ Կարմիր Խաչը»: Արդէն քանի մը վայրերու մէջ կազմուած են մասնաճիւղեր: Այսօր վաղը՝ ծնունդ կ'առնէ ու ասպարէզ կ'իջնէ ժամանակաւոր Կեդր. Վարչութիւն մը: Հաստատ աղբիւրէ կ'իմանամ որ Կեդր. Վարչութիւնը անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ մեծ հանգանակութեան մը:

Ինչ մեծ հետաքրքրութիւն, հայրենասիրութիւն ցոյց տուին մեր ընկերներն ու համակիրները Շիրակի աղէտեալներուն օգնած ժամանակ: Վստահօրէն կարելի է ըսել որ նոյն եռանդը, զոհաբերութեան նոյն ոգին պիտի ցոյց տան երկրի բանտարկեալներուն եւ անոնց պարագաներուն օգնած ժամանակ: Կեդր. Վարչութիւնը կոչով մը պիտի գայ հանդէս, պիտի խնդրէ «Յառաջ»էն, որ սիւնակ մը բանայ Եւրոպահայ Կարմիր Խաչի հանգանակութեան: Եւ յոյս ունինք որ «Յառաջ»ը պիտի ընէ:

Եւրոպահայ Կարմիր Խաչի Ծրագիր-Կանոնագիրը յանձնուած է մամուլին: Անոր հրատարակութենէն յետոյ առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու: Այսօրուան համար կարելի է ըսել որ անոր գործունէութեան մարզը երկու է: Ա.— Երկրի մէջ քաղաքական հալածականներուն, եղբայրական օգնութիւն, ինչպէս նաեւ կռիւներու, աղէտներու ժամանակ նպաստի կազմակերպութիւն, իսկ Բ.— Գաղութներու մէջ տեսակ մը մանկապաշտպան միութիւն, անօք, անուս երախաներու նպաստ եւ կրթութիւն տալ:

Եւրոպահայ Կարմիր Խաչը՝ ուշացած պահանջի մը լրացումն է, ու կը սնուցանենք այն հաստատ յոյսը որ հայ բանուորները, հայ մայրերն ու քոյրերը նուիրական դրօշակի մը պէս պիտի փաթթուին անոր, ու իրենց զոհաբերութեամբ զայն բարգաւաճ վիճակի մէջ դնելով, իբրեւ սփոփանքի կանթեղ պիտի պահեն երկրի մէջ բռնութեան զոհերուն:

Գործի՛: Անտարբերութիւնը ոճիր է:

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ՏԷՊԻՒՍԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ֆրանսացիները կը պատրաստուին տօնելու ֆրանսացի մեծ երաժիշտ Տէպիւսիի մահուան տասնամեակը: Տէպիւսի երաժշտական տպաւորապաշտութեան վարպետն է: Ու բարեկամը Կոմիտաս վարդապետին, որուն ստեղծագործութիւններուն, մասնաւորապէս «Անտունի»ին մասին հիացողներէն մէկն էր:

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը որոշած է գանակոծումի պատժին ենթարկել բոլոր այն ուսանողները, որոնք կը մասնակցին խռովարարական ցոյցերու:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ

Ուսումնասիրութիւն մը, Պուգաչով, «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ կը ներկայացնէ կարմիր բանակին զարգացման շրջանները, զորս կը բաժնէ երեքի.—

Ա. շրջան (1918–1921).— Քաղաքացիական պատերազմ: Պարտութիւն եւ յաղթանակ, տառապանք եւ ուրախութիւն, զրկանք եւ յոյս, ու վերջապէս յաղթական տարածում դէպի հիւսիս, արեւելք, հիւսիս-արեւմուտք եւ հարաւ: Կարմիր բանակը, ամէնէն կատաղի պայքարի շրջանին, ունէր 5ուկէս միլիոն զինուոր, այսինքն զէնք կրելու ընդունակ բոլոր աշխատաւորները:

Բ. շրջան (1921–1924).— Կարմիր բանակին խաղաղ աշխատանքներուն առաջին շրջանը: Կոլչակեան, անգլիական եւ սպիտակ զօրամասերու լուծումը, լեհեւռուս պատերազմին վախճանը հանգիստ պարգեւեցին կարմիր բանակին, որուն թիւը իջաւ 562 հազարի: Այս շրջանին էր, որ սկսան զինուորին ռազմական ընդունակութիւնները մշակելու աշխատանքները: Սակայն դժուար էին այդ աշխատանքները, որովհետեւ պայմանները աննպաստ էին,— երկիրը կ'ապրէր մեծագոյն ճգնաժամի մը մէջ, սարսափելի սով մը կար (1922), արդիւնաբերութիւնը եւ փոխադրութիւնը քայքայուած էին, վառելիք չկար, բնակարան չկար:

Այս շրջանին էր որ՝

1.— Կրճատելով բանակին թիւը, զօրախումբերը օժտուեցան ժամանակակից ռազմական կազմակերպութիւններու համապատասխան տարրերով.

2.— Կազմակերպուեցան երկրային զօրամասեր.

3.— Կազմակերպուեցան ազգային կանոնաւոր զօրամասեր:

Գ. շրջան (1924–1927).— Այս շրջանին է, որ կարմիր բանակը, բոլորովին կազդուրուած, ոտքի կանգնեցաւ: Նորմալ բանակը կազմուած էր այլեւս, բանակական կազմը կայունացնելէ յետոյ, պիւտճէն եւս աստիճանաբար զարգացաւ: 1924—1925ին, համապետական պիւտճէն էր 2,931,000,000 րուբլի, իսկ կարմիր բանակին պիւտճէն էր՝ 420,000,000 րուբլի: 1925—1926ին, համապետականը՝ 4,039,000,000 րուբլի, կարմիր բանակինը՝ 521,000,000 րուբլի: 1926—1927ին, համապետականը՝ 4,760,600,000 րուբլի, կարմիր բանակինը՝ 634,000,000 րուբլի: Այս տարուան պիւտճէն դեռ չէ սահմանուած: Բայց եւ այնպէս չափազանց աճած է ան, (որքան իմպերիալիստ երկիրներու պիւտճէն, Խմբ.):

Անհրաժեշտ էր, այս երրորդ շրջանին, զոհել ցարական բանակին թողած խայտաբղէտ ժառանգութիւնը: Զօրանոցները շարունական պատերազմներու պատճառով փլելու սպառնալիքին տակ կը գտնուէին, ղեկավար ուսուցչական կազմը անհրաժեշտ էր վարձատրել, թեքնիկ մաշած միջոցները նորոգել: Ձիերուն թամբերը այնքան անյարմար էին, որ հեծեալ բաժիններու մէջ մէկ ձի կը տրամադրուէր բազմաթիւ զինուորներու: Օդային տորմիղը միայն հին սաւառնակներ ունէր, այնպէս որ ոչ ոք պիտի ուզէր թռիչք փորձել: Ծովային տորմիղին նաւերը անխնամ վիճակի մը մէջ կը գտնուէին:

Այսօր կարելի է ըսել որ դարմանուած են այդ բացերը:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 20 փետրուար.— Այս շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութեան տարեկան պարահանդէսը Հայ Ակումբին մէջ, որ շքեղօրէն զարդարուած էր դափնիներով եւ գոյնզգոյն ծաղիկներով:

Պարերը սկսան ժամը 10ին եւ տեւեցին մինչեւ առաւօտ: Բազմաթիւ տիկիններ եւ օրիորդներ հագած էին բարեկենդանի տա[...] բազներ: Ամէնէն գեղեցիկ ինքնատիպ տարազ կրողները ստացան նուէրներ: Եղան սիրուն անակնկալներ, վիճակահանութիւն եւ ամերիկեան աճուրդ: Պարահանդէսին ընդհանուր հասոյթը կարծուի մօտ 18,000 ֆրանք, ինչ որ Պելժիոյ պէս պզտիկ գաղութի մը համար կարեւոր գումար մըն է: Այս արդիւնքը պարտինք կարգադիր Մասնախումբի ջանքերուն: Միւս կողմէ ան կու գայ անգամ մը եւս ապացուցանել այն հայրենասիրութիւնն ու զոհողութեան ոգին, որով տոգորուած են Պելժիոյ գաղութին անդամները, հակառակ օտարացման համաճարակին:

Այս առթիւ գիտել կու տանք թէ՝ հակառակ յայտնուած բազմաթիւ ձայներուն եւ եղած կրկնակի թելադրութեանց, Տիկնանց Միութիւնը որոշած է պարահանդէսի հասոյթը նոյնութեամբ ղրկել Բարեգործականի, Հայաստանի գիւղերուն յատկացնելու համար, առանց նկատի առնելու Պրիւսէլի մէջ գտնուող բազմաթիւ կիներ ու մանուկները, որոնք անօթի, մերկ ու անպաշտպան մնացած եւ յետին չքաւորութեան մէջ տուայտին:

Միւս կողմէ, նկատի առնելով վերջին ատեններս Բարեգործականի կամայական ու քմահաճ արարքները եւ անոր վարչական կազմին մէջ տիրող անհանդուրժելի նեղմտականութիւնը, մենք լուրջ պատճառներ ունինք կասկածելու, գաղութիս մէջ մեծ ճիգերով զոհողութիւններով հաւաքուած դրամը ամբողջութեամբ իր նպատակին պիտի չյատկացուի: Բացարձակապէս չէզոք ու անկողմնակալ, այս կէտը Տիկնանց Միութեան յարգելի անդամուհիներուն լուրջ նկատառման կը յանձնեմ, ըստ այնմ տալու համար իրենց որոշումը, որ հակառակ գաղութիս մեծամասնութեան եթէ ոչ ամբողջութեան միահամուռ բաղձանքին:

Հ. ՏԵՐՈՍԵԱՆ

ԳԻՒԼԱՆՏԵՍ ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԸ

Այս տարի կը լրանայ գ[...] ղատնիս Բաշինջաղեանի գ[...] ծունէութեան երեսնամեակը պիտի տօնուի Անդրկովկ[...] մէջ: Ս. Բաշինջաղեան ծնած 1870ին, Սղնախ քաղաք[...] մէջ: 1898ին կը վերջացնէ [...] կայի գեղարուեստական բար[...] վարժարանը եւ յետոյ կը գ[...] նայ Անդրկովկաս: 1910ին հրատարակէ՝ «Խաղողի ֆիլ[...] դութիւնները», «Պտղատու [...] ռերի թշնամիները եւ նրա[...] դէմ կռուելու միջոցները» 1918–1920, Ազրբէջանի հող[...] գործական նախարարն էր: [...] տոյ մինչեւ 1927 մարտ [...] մասնագիտութեան ասպարէզ[...] մէջ բարձր պաշտօններ: [...] տարակած է զանազան գիրք[...] հայերէն, ռուսերէն եւ թուր[...] րէն լեզուներով, «Բազմայ[...] ծանգի եւ Դաղստանի չորա[...] այգեգործութիւնը եւ գինեգ[...] ծութիւնը», «Կուբայի գաւառ[...] պտղաբուծութիւնը», «Բրբուծ[...] նրա մշակութիւնը», «Ադրբէջ[...] գինեգործութիւնը», «Խաղող[...] հիւանդութիւնները Ադրբէջ[...] նում», «Ղուբա գաւառին պտղ[...] ին տնտեսութիւնը»: Այս վեր[...] ջինը տակաւին շքանշան ստացաւ[...] 1913ի Պետերբուրգի ցուց[...] հանդէսին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՐԻԶ

բաժ գիշեր Պէլվիլի մէջ
ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Փարիզի
ային Կոմիտէին կազմա-
ած ընկերա-համակրական
կայումը Փետրուար 18ի 7րդ
եդարձին առթիւ։ Սրահը
ած էր երկսեռ ընկեր և հա-
երով։ Սեղանապետ ընկ.
աթեխեան իր բացման խօս-
մէջ բացատրեց օրուան ի-
ը եւ հրաւիրեց Փետրուար
արժման մասնակցող ներ-
ը իրենց տպաւորութիւն-
ը պատմել։ Ընկ. Սիմոն
եան՝ որ «Փրկութեան Կո-
»ի նախագահ եղած էր,
ցեց այն նախընթաց դէպ-
, որոնք առաջ բերին ժո-
ային ընդվզումը եւ եզրա-
ելով մաղթեց որ հայ ժո-
րդը իր ազատութեան եւ
ութեան տիրանայ, ա-
ց նոր «Փետրուար 18»ներու
ք ունենալու։
նկեր Հայկ Սարգսեան, որ
րաւարեան շարժումին գոր-
մասնակցութիւն բերած էր,
ամասնօրէն պատմեց բոլշե-
ան բարբարոսութիւնները՝
նութեան գլուխ անցնելէ
, գիւղացիներու կողոպ-
ը, տուներու բռնագրաւու-
տուորականներու բանտար-
իւնը, սպաններու աքսորը
, որոնք ի վերջոյ սպառն-
հայ ժողովուրդին համբերու-
ը եւ պատահեցաւ անխու-
ելին։ Յուշեր պատմեց նաև
Տեսրոպեան։
շան Պէշիկթաշլեանի մէկ
տասանութենէն յետոյ, խօսք
Շ. Միսաքեան, ժամանա-
էս յարգանք յայտնելով ա-
որ թէեւ կուսակցութեան
չեն գտնուիր, բայց այլա-
իբրեւ հայկական մշակոյթի
տակաւորներ, կը գործակցին
ային ազատագրութեան։ Հիւ-
Պ. Թէոդիկ յուզումով
թեց որ այլ եւս չունենանք
պրիլ 11, ոչ ալ Փետր. 18։
րջ. Կոմիտէի կողմէ խօսե-
Լ. Գեւոնեան։
նկերներու եւ ընկերուհինե-
կողմէ եղան երգ, նուագ,
ասանութիւն և հաւաքոյթը
ցաւ գիշերուան ժամը
տաք մթնոլորտի մը մէջ։
Կիրակի օր, Իսի-լէ-Մուլի-
մէջ, Փետր. 18ի առթիւ
ցաւ Շ. Միսաքեան։ Կը նա-
ահէր ընկեր Վ. Համբար-
եան, որ փակման խօսքին
թելադրեց մանկապարտէզ
անալ, մանուկները օտարա-
է փրկելու համար։ Եղան
ր եւ արտասանութիւններ։
Նոյն օրը, Ալֆորվիլի Հ.
Ս. Մինասեան Ենթակո-
էին նախաձեռնութեամբ,
ի ունեցաւ հրապարակային
ախօսութիւն մը։
Ժամանակէն առաջ սրահը
ուած էր, եւ շատ մը հայրե-
իցներ ստիպուած էին սպա-
փողոցի մէջ։ Հանդէսը բաց-
աւ «Մեր Հայրենիք» խմ-
րով։ Նախագահ ընկերոջ

բացման խօսքէն ետք, ջերմ ծափերով խօսք տրուեցաւ ընկեր Ա. Խատիսեանին, որ իր հիացումը յայտնելով այս փոքրիկ գաղութին, իր ջերմ եւ հայրենաշէն տրամադրութիւններուն համար, պարզեց Փետրուար 18ի նշանակութիւնը։

Այս առթիւ խօսք առին նաև ընկերներ՝ Մ. Տէր Թովմասեան և Լ. Զորմիսեան։

ԼԻՈՆ

Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի կազմակերպած բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Փետրուար 18ին։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր։ Աչքի կը զարնէր մանաւանդ երիտասարդներու մեծամասնութիւնը։ Բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիքով»։

Նախագահ ընկ. Զուլլէրեան բացումը կատարելով բեմ հրաւիրեց ընկեր Կարօ Սասունին, որ իբրեւ ականատես, մանրամասնօրէն նկարագրեց Փետր. 18ի նախընթաց դէպքերը, զարհուրելի բռնութիւններն ու աքսորները։ «Հայ ժողովուրդը այս բոլորին առջեւ մահը աչք առաւ, հայ գիւղացին ձիւնի դէզերու պէս, հեղեղի պէս, մէկ մարդու պէս կանգնած լեռներէն վար իջաւ, մտիկ չըրաւ թշնամի բանակին կրակը, եւ մէկ օրուան մէջ արդէն յաղթած էր։ Հայ դրօշակը դարձեալ վեր բարձրացաւ, բանտարկեալները ազատ արձակուեցան եւ Հայաստանի ամէն կողմը ուրախութեան մէջ էր, ժողովուրդը իր կեանքին մէջ մէկ օր էր ապրած, որն էր Փետր. 18ը։ Ան անկախութիւնը նոր զգաց, իր վրէժը կը լուծէր բոլոր դարաւոր բռնութեանց թշնամիներէն, և այս երկու ամսուան շրջանը 200 տարուան արժէք ունեցաւ։ Եթէ Փետր. 18ը չունենայինք, մեր սերունդը միշտ պիտի ըսէր թէ՝ հայ ժողովուրդը ապրելու ընդունակութիւն չունի։ Ազգային պետութիւն ունենալու — ձգտումը այնքան զօրաւոր չէր եղած, որքան Փետր. 18էն վերջ»։

Բանախօսութենէն յետոյ, յաջող արտասանութիւններ ըրին, ընկերներ Գառնիկ Բիլէրճեան, (Դարերու վրէժը) Կ. Մութաֆեան (Վերջին աղօթքը), եւ Սէն Շամօնէն ընկեր մը (Ափ մը մոխիր)։

Բանախօսութենէն վերջ կարդացուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը, որ ծափերով ընդունուեցաւ.

«Փետր. 18ի Է. տարեդարձին առիթով հաւաքուած բազմութիւնը, խորունկ կսկիծով կ'անդրադառնայ ասկից եօթը տարի առաջ տեղի ունեցած այն վայրագութեանց, որոնք դժբախտաբար դեռ չեն վերջացած, եւ կը շարունակուին Հայաստանի մէջ, խորտակելով մեր յոյսի դուռները։

«Իբրեւ այդ հայրենիքի հարազատ զաւակները, իրաւունք ունինք պահանջելու, որ վերջ գտնեն հալածանքները, որ բացուին երկրին դուռները, որ Ղալարաղի, Ախալքալաքի ազատատենչ ժողովուրդի տմրերային ընդվզումը լսուի, որ Ազրբէջանի եւ Վրաստանի լուծէն ազատուին Հայաստանէն խլուած այն հողերը, որոնք բաւական են մեզ պէս թափառական ժողովուրդը ապրեցնելու համար։»

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՓՐԻՎԱ

Կիրակի օր տօնուեցաւ Փետրուար 18ի տարեդարձը Բաֆէ Բոմէրսի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։ Սրահը զարդարուած էր նկարներով, իսկ եռագոյնը կը ծածանէր՝ սրահին արեւելեան կողմը։ «Մեր Հայրենիք»էն ետք՝ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Արա Արոեան որ երկարօրէն բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, ծանրանալով Խ. Հայաստանի մէջ եղած ձերբակալութեանց, աքսորներու եւ ծանր տուրքերու վրայ։ Հրաւիրեց ներկաները բողոքի ձայն բարձրացնել եւ պահանջել որ բանան մայր հայրենիքի պողպատեայ դռները։

Բանախօսութենէն ետք՝ յաջողապար մեներգեցին ընկերներ Բարսեղ եւ Յ. Փայապալեան։ Ընկերուհի մը արտասանեց ձօն մը՝ նուիրուած եռագոյնին։ Նոյնը երգեցին Փուզէնէն երկու անչափահաս տղաքներ, իրենց ձեռքին մէջ սեղմած եռագոյնը։ Յետոյ տեղի ունեցան ռուսական պարեր։

Հանդէսը փակուելէ առաջ վիճակահանութեան դրուեցաւ աքաղաղ մը, զոր շահեցաւ ընկ. Սուրէն Պարոնեան։

Գնահատելի էր համակիր օրիորդներու եւ տիկիններու գուրգուրանքը։

Բաղաքիս անդամ եւ համակիրներու թիւը հետզհետէ կը բարձրանայ, համակիր օրիորդներու թիւը կը հասնի 20ի, իսկ այրերու թիւը 18ի։ Ընկ. Գրիգոր Տամէլեանի նուագով փակուեցաւ հանդէսը։ Այս առթիւ ներկաները փափաք յայտնեցին որ յաճախ սարքուին նման հանդէսներ, եւ Գրադարան մը հաստատուի։

Գ. Սեթեան

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 փետրուար.— Վերջերս կարգ մը նշաններ նորէն մտահոգութիւն կը պատճառեն։

Ամիսներ առաջ, կըմինտրի գործարաններու հողի գործերուն մէջ տագնապ մը անցած էր, եւ բանուորներու հարիւրին 50ը, մեծ մասամբ Հայեր, ճամբուած էին. իսկ այժմ կարգ մը ուրիշ գործարաններ, ոմանք կէս բաժինով կեցած եւ ոմանք ալ նորոգութեան պատրուակին տակ դադրեցուցած են իրենց աշխատութիւնները, նոյն համեմատութեամբ անգործ թողլով բազմաթիւ գործաւորներ, որոնց մեծ մասը դարձեալ Հայեր են։

Մոմի գործարանն ալ շաբաթ մը կ'ընէ, իր գործաւորներէն մէկ մասը շաբթուան մէջ չորս օր, միւս մասն ալ երեք օր կ'աշխատցնէ, վճարելով աւջի օրավարձը՝ 21 ֆրանք 40 սանթիմ, ինչ որ ընտանիքաւորի մը համար, իր սենեակի վարձքին ալ չի բաւեր։

Շատ մը Հայեր կիրակնօրեայ պազարին մէջ, զանազան տեսակի առարկաներու առուծախով, իրենց համար անձնական գործ մը կրցած էին գտնել եւ ապրուստ կը ճարէին։ Այժմ սակայն, այդ պազարին մէջ ալ, ոչ մէկ նոր կամ չգործածուած առարկայ ծախուիլը արգիլուած ըլլալով, (միայն օքազիօնի թոյլտուութիւն կայ) անոնք ալ իրենց գործերէն զրկուած եւ տագնապի մատնուած են։

Ահա այսպէս, օրէ օր, գործազուրկներու թիւը կը շատնայ, եւ նոր մղձաւանջը կը պատէ հայ աշխատաւորութեան գլխուն վերեւ։

Ի՞նչ պիտի ընէ այս զանգուածը եւ ո՞ւր պիտի դիմէ...

Կ. Սեւեան

ՏԷՍԻՆ.— Ինչպէս գրած էր Յառաջ, Տէսինի դպրոցը փակ կը մնայ մօտ մէկ տարիէ ի վեր, շնորհիւ գաղութի մեծ անտարբերութեան։ Երբ գործարանատէրը նիւթական ու բարոյական ամէն աջակցութիւնը չէ գլացած, ինչո՞ւ պիտի զրկուէին մեր փոքրիկները իրենց տոհմիկ լեզուէն, քանի որ այստեղ միջոցը չէ որ կը պակսէր, այլ անկեղծութիւնն ու բարի կամքը։

Հոս հայկական առանձին դպրոց մը բանալով, կ'ունենանք երկու օգուտ, — Նախ 9-10 տարեկանէն վեր երախաները, աւելի շուտ կը սորվին ֆրանսերէնը հայկական դպրոցներու մէջ, քան այլուր, եւ երկրորդ՝ անոնք չեն մոռնար իրենց մայրենի լեզուն։ Դպրոցի բացումը երէկ պաշտօնապէս կատարուեցաւ ծնողքներու եւ դպրոցասէր հասարակութեան ներկայութեան։ Նախագահ Պօտուրեան վարդապետ շեշտեց թէ գաղութները այս օտար ափերու վրայ լուրջ աշխատանք թափելու են փրկելու նորահաս սերունդը այլասերումէ եւ ձուլումէ։ Յետոյ խօսք առաւ Արսէն Աճէմեան որ գնահատեց նորակազմ յանձնախումբի ջանքերը դպրոցը վերաբանալու յաջողութեանը համար, եւ խօսքը ուղղեց ծնողքներուն.— «Եթէ վաղը այս փոքրիկները կարենան սորվիլ Սահակ-Մեսրոպի տառերը միայն, այն ժամանակ եկէք եւ այստեղ ձեր ուրախութեան եւ հպարտութեան արցունքները թափեցէք»։

Նոր յանձնախումբը դպրոցը վերաբանալու առթիւ ունի հետեւեալ ծրագիրը՝ 1.— Հայ փոքրիկներու դպրոցական դաստիարակութիւն (դպրոց), 2.— Ֆրանսական դպրոց յաճախողներու ազգային կրթութիւն (գիշերային), 3.— Գործարանի երկսեռ աշխատաւորներու գիշերային դասախօսութիւն, 4.— Ազգային ոգին գաղութիս մէջ վառ պահելու նկատումով հանդէսներու սարքում, 5.— Գաղութիս բարոյական մակարդակը բարձրացնելու համար պարբերական դասախօսութիւններ կազմակերպել։ Դպրոցին դասախօսութիւնները կը սկսին յառաջիկայ Երկուշաբթի։ Պիտի ունենայ մէկ միայուն ուսուցիչ եւ մէկ տնտեսուհի։

Եղան նաեւ խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն։

Կը յուսանք որ գաղութը համախմբուած՝ իր նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը պիտի բերէ յանձնախումբին եւ երկուքը միասին դպրոցի գոյութիւնը տեւական դարձնելով փրկած պիտի ըլլան մեր փոքրիկները այլասերումէ։ Այս է առաջին պարտականութիւնը գաղութներու մէջ ցրուած ամէն մէկ Հայու։

*** Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ Տէսինի մէջ կազմուած է Գրական - Գեղարուեստական Միութիւն մը, «Գողթան», որ նման «Յարդգող»ի, կ'ունենայ իր գրական իրիկունները ամէն Ուրբաթ գիշեր։ Մինչեւ հիմա եղած են երկու հաւաքոյթներ։ Այս Ուրբաթ Արսէն Աճէմեան պիտի խօսի հայկական հին եւ նոր գրականութեան մասին։ Յառաջիկային կը խօսին վիէննական Պօտուրեան վրդ. «Գողթան» երգիչներու մասին։

Փափաքելի է որ գրասէր երիտասարդութիւնը համախմբուէր «Գողթան»ի շուրջ։ Հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան Café de la Paixի մէջ ժամը երեկոյեան 7ին։

Հռոմոսցի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

ՊԷՇԻՐԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

Կիրակի օր Sporting Central Clubի մէջ տեղի ունեցաւ հայ կոփամարտիկ Պէշիրի (Աւետիս Ապլաղաթեան) եւ ֆրանսացի Lecamusի մրցումը։

Խաղի առաջին շրջանէն իսկ երկուստեք լաւ խաղարկութեան մը սկսան, որով ներկաներն ալ կը քաջալերէին զիրենք։ Գ.րդ շրջանին հայ կոփամարտիկը անգամ մը գետին ինկաւ, բայց իններորդ երկվայրկեանին կրկին ոտքի ելլելով, սկսաւ պաշտպանողական խաղարկութիւն մը ցոյց տալ։

Ե.րդ շրջանին երկու կողմն ալ կ'ուզէին ամէն գնով յաղթանակը շահիլ, եւ իրարու շատ ծանր հարուածներ կուտային։ 7րդ եւ վերջին շրջանին կռիւը շատ տաքցած ըլլալով, հայ կոփամարտիկը յոգնութեան նշաններ ցոյց տուաւ։ Խաղը վերջանալուն ֆրանսացի Lecamus կէտերու առաւելութեամբ յաղթական հռչակուեցաւ։

Մ. Աւետիսեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՂԵՐԸ.— Մարսէյլի կայարանին մէջ, գիշեր ատեն, պահապան մը տեսաւ երեք շուքեր, որոնք երկնցեր էին վակոնի մը կոնակը։ Պահապանը մօտեցաւ եւ հարցուց թէ ինչո՞ւ մագլցեր էին վակոնին վրայ։ Մէկը, [illegible]անց պատասխանելու, ցատկեց վար եւ սկսաւ փախչիլ։ Երբ տեսաւ, որ պահապանը կը հետապնդէ զինք, ետ դարձաւ եւ կրակեց։ Պահապանը եւս պատասխանեց եւ գետին փռեց անծանօթը, որ Մարսէյլցի տղայ մըն էր, Ֆէրրի, արհեստով գող։ Միւս ընկերները առիթէն օգտուելով, կծիկը դրեր էին։

ՆՈՐ ՍԷՐ.— Օրիորդ Մորիամէգ ամուսնացաւ մարդու մը հետ, զոր երկու տարի յետոյ լքեց։ Տարի մը անկախ ապրելէ ետքը, ծանօթացաւ դեռատի տղու մը հետ եւ սենեակ մը վարձելով տեղաւորուեցան, երգելու համար իրենց սէրը։

Առտու մը, տղան, Պարտիօ, լալագին կը հառաչէր որ անբուժելի հիւանդութեան մըն էր բռնուած եւ կ'ամբաստանէր իր սիրականը։ Աղջիկը ի՞նչ կրնար ըսել, սիրահարը սիրուհիին հիւանդութիւնն ալ կը ժառանգէ անշուշտ։ Պարտիօ, բարկութեան մէկ պահուն, դանակով վիրաւորեց աղջիկը։ Սակայն երկուքն ալ չափազանց կը սիրէին զիրար։ Ու չէին ուզեր բաժնուիլ։ Վերջապէս որոշեցին անձնասպան ըլլալ։ Գացին գնելու ատրճանակ մը։ Աղջիկը [illegible] բառով մը ըսելու համար մօրը հանդիպեցաւ։

Յետոյ քաշուեցան իրենց սենեակին մէջ։ Խնդացին, կանչեցին եւ յանկարծ ճաթեցաւ ատրճանակը։ Դրացիները վազեցին։ Սանդուխին վրայ նստեր կուլար Պարտիօ։ Մորիամէգ մեռած էր։ Տղան քաջութիւն չէր ունեցեր անձնասպան ըլլալու։

ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Աֆղանիստանի թագաւորին այցելութեան առթիւ, փարիզեան 250 լուսանկարիչներ ներկայացած են, բայց միայն երկու հոգի ընտրուած են, ասոնց մէկը՝ ծանօթ լուսանկարիչ Յակոբ Սէմէրճեանն է (Ֆէպիւս), որ յաջողութեամբ լուսանկարած է արքայական ամոլը։

*** Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Նիւ Եորքի Կեդրոնի ընդհ. քարտուղար Պ. Վիքրի սիրալիր գնահատական մը գրկած է Պ. Գ. Ճօլօլեանի (Ֆօթօ Արաքս), գեղեցիկ խմբանկարի մը առթիւ։

ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Ըսա՞ց. շատ ճիշդ կ'ըսէր։
— Ես ալ այդպէս կը կար-
յարեցի։
— Այո՛, այո՛, ըսաւ Նատէժա-
իրաւունք ունիք, հայրի՛կ,
րիսը պէտք է ձեզմէ օրինակ
...
շխանը ոտքի ելաւ եւ ըսաւ
ութօրէն.
— Ակումբ կ'երթամ ես։
ձեռքս սեղմեց եւ դարձեալ
րուս մէջ նայելով, տարօրի-
ձայնով մը պնդեց.
— Մարսէ՛լ Լանտրըսի, Վերա-
հետքը մահուան ճամբուն
կը գտնուի... Բորիսին մի՛ չե-
ք, խուսափեցէք այդ գործին
ունելէ։

— Բայց ես բանի մը չեմ խառնուիր, իշխա՛ն... ես ի՞նչ կրնամ ընել։ Ես միջազգային գաղտնի ոստիկանութիւններէն ոեւէ մէկուն չեմ պատկանիր...

— Աւելի՛ լաւ, աւելի՛ լաւ... որովհետեւ աղէկ միտքերնիդ պահեցէք որ, արդէն իսկ շատ դիակներ կան այդ անիծեալ մարդուն հետքին վրայ...

Երբ անիկա դուրս ելաւ, Նատէժա երեսը ձեռքերուն մէջ առաւ հեծկլտալով։

— Ո՛չ մէկ խօսք անոր մասին, Մարսէ՛լ. ո՛չ մէկ խօսք... բնաւ այսպիսի բան չէր ըրած... ամէն օր կը գրէր ինծի, ինչ որ ալ ըլլար իրեն յանձն առած ճամբորդութիւնը, բայց այժմ ոչի՛նչ, ոչի՛նչ...

— Բորիսի մասին կը կասկածի՞ք, Նատէժա՛։

— Ձիս նախանձո՞տ կը կարծէք... ես ամիսներով լացի, հին ատենուան փոքրիկ աղջկան պարկեշտ սիրով... իր ընթացքին համար երբ քոյր կը տառապիմ, մտատանջ եմ իբր քոյր։

Այս բառերը գիս անզօր դարձուցին։ Ինծի կը թուէր թէ գլուխս կը դառնար։

Խօսակցութեան նիւթը փոխելու համար ըսի.

— Բանէ մը մի՛ վախնաք, Բորիսը ողջ է...

— Կեանքին համար չէ որ կը վախնամ... հայրս այդ մասին գիս վստահեցուց... Բորիսդեռ կարեւոր գաղտնի գործակալ մը չէ որ անոր վրայ յարձակին...

Հիացայ իշխանին գթառատ սուտին վրայ։

— Հետեւաբար, վստահ եղէք, Նատէժա՛։

— Իմ ուզածս, Մարսէ՛լ Լանտրըսի, ճշմարտութիւնն է...

— Ճշմարտութի՞ւնը։

— Կիներէն կը վախնամ...

— Կիներէ՞ն։

— Հաստատուեցաւ որ այդ Պրասքովիա Սամթրոնան սիրոյ համար ինքզինքը սպաննած էր, եւ այդ կնոջ մահէն ի վեր տեսէք թէ ի՛նչ եղած է Բորիսի ընթացքը... ուրիշ մը պէտք է գրաւած ըլլայ, մէկը այն արկածախնդիր կիներէն, զորս նախարարութիւնները կը գործածեն իբր լրտես... այդ կիներէն մէկուն պատճառով է որ Պրասքովիա Սամթրոնան անձնասպան եղած է թիթանիքի մէջ...

— Ո՞վ պատմեց ձեզի այս կերպով այդ պատմութիւնը, զզուելի՛ բան է, զզուելի՛... եթէ սակայն գիտնայի՛ք ճշմարտութիւնը։

— Դուք գիտէ՞ք, ուրեմն ըսէք ինծի, Մարսէ՛լ, կը խնդրեմ, ա՛լ, ըսէք։

Կը տանջուէի։

— Ինչո՞ւ լուռ էք։

Դարձեալ պահ մը լռութիւն։

— Եթէ բան մը գիտէք, խօսեցէ՛ք, դուք իրաւունք չունիք լուռ կենալու... ըսէ՛ք թէ ի՞նչ կ'ընէ Բորիսը... Վէրակինի հետքը տղայութիւն է... հայրիկս ալ Վէրակինի չափ տեղեակ է, կը խորհիմ... արդ, գիտէ՞ք թէ ո՞ւր է Վէրակինը. Լոնտոնի մէջ տեսնուած է... ճիշդ է ըսածս, այնպէս չէ՞, քանի որ լուռ էք...։ Ըսէք ինծի թէ արդեօք Բորիսը ուրի՞շ տեղ կը փնտռէ զայն...

Ստիպուեցայ անորոշ բաներ հնարել։

— Նատէժա՛, իմ խօսքերս անզօր պիտի ըլլան... կը խնդրեմ ձեզմէ վստահութիւն ունենալ Բորիսի վրայ... մարդոց ամէնէն ազնիւն ու ամէնէն քաջն է ան, եւ կը թուի որ իր ստանձնած գործը մեր երեւակայութենէն աւելի մեծ է...

— Կը թուի, կը թուի, կ'ըսէք... որով մեզմէ աւելի բան մը չէք գիտեր... Բորիսի խաղը դիւրին է։

Եկաւ քովս նստելու, բազմոցին վրայ։

— Մարսէ՛լ, ձեր յամառութեան մէջ անուղղամիտ բան մը կայ... արդեօք Բորիսը ինքզինք պարտաւոր կը զգա՞յ յարգելու այն խոստումը, զոր պարագաները միայն պարտադրեցին... հայրս վերադարձաւ. մեր երկիրը կորսուած է, բայց մեր կեանքը ապահով է.. Բորիսին է որ կ'իյնայ ինծի վերադարձնելու իմ իրաւունքս...

Անիկա ցոյց տուաւ հնօրեայ մատանին։

— Ըսածդ չեմ հասկնար, Նատէժա՛։

— Ազատութիւնս կ'ուզեմ... այսօր ես իրաւունք ունիմ ազատ ըլլալու։

(Շար.)

նուցագիր մը տուած էր Անգլիոյ արտաքին Նախարարութեան, ինչպէս գրեցինք անցած շաբաթ։

Ըստ կայացած համաձայնութեան, Հանրային Պարտուց Վարչութեան Հին և Նոր Խորհուրդները հետեւեալ կազմը պիտի ունենան. —

Հին Խորհուրդ (Մուհարրէմի հրամանագիր. Ռումելիի երկաթուղի եւ Միացեալ քոնսոլիտէ).— մէկ Ֆրանսացի եւ մէկ Անգլիացի, որոնք փոխն ի փոխ Նախագահ պիտի ըլլան, մէկ Իտալացի, մէկ Թուրք եւ մէկ պատուիրակ Օսմ. Պանքայի։

Նոր Խորհուրդ (Հրամանագրէն դուրս կնքուած փոխառութիւններ).— Երեք Ֆրանսացի, որուն մէկը նախագահ, երկու Գերման եւ մէկ Պելճիքացի։

Այս երկու Խորհուրդներուն կեդրոնն ալ Փարիզ է։

Քարիւղի կռիւը դադրած

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ զինադուլ մը կնքուած է ամերիկեան Սթանտարտ Օյլ եւ անգլիական Ռոյըլ Տըչ քարիւղի ընկերութիւններուն միջեւ։ Երկու մրցորդ խմբակները համաձայնած են դադրեցնել այն կատաղի կռիւը, զոր երկու ամիսէ ի վեր կը մղեն իրարու դէմ՝ գիները կոտրելով զանազան հրապարակներու վրայ։

Ինչպէս կը յիշուի, այս կռիւին դրդապատճառն էր Սթանտարտ Օյլի եւ խորհրդային կառավարութեան միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը՝ ռուսական քարիւղ գնելու մասին։ Կը կարծուի թէ այժմ Սթանտարտ Օյլը հաւանած է մաս մը դրամ յատկացնել՝ իբրեւ հատուցում ռուսական քարիւղի նախկին սեփականատէրերուն։

Իբրեւ հետեւանք այս զինադուլին, այս տարի քարիւղի արտադրութիւնը պիտի սահմանափակուի։ Հնդկաստանի մէջ ծախուած քարիւղին գինը պիտի որոշուի երկու ընկերութեանց փոխադարձ համաձայնութեամբ։ Քարիւղի արտադրութիւնը պիտի սահմանափակուի մասնաւորապէս Վէնէզուէլլայի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ։ Նոյնպէս պիտի աշխատուի սեղմել Քալիֆորնիոյ եւ արեւմտեան Թէքսասի արտադրութիւնը։

Աֆղանիստանի թագաւորը Պերլինի մէջ

Աֆղանիստանի Թագաւորն ու Թագուհին երէկ առաւօտ ժամը 11ին Պերլին հասան։ Պրանտէպուրկի դռնէն մինչեւ Վիլհելմշթրասէ՝ իշխան Ալպրէխթի պալատը — ուր պիտի բնակին հիւրերը — իսկական յաղթական ճամբայ մը շինուած էր։ Կանգնուած էին տասներկու կոթողներ, իւրաքանչիւրը ութ մեդր բարձրութեամբ, որոնք իրար միացուած էին կանանչներով։ Լէրթէ կայարանը գերման եւ աֆղան դրօշակներու տակ կորսուած էր. սանդուխները գորգերով ծածկուած էին։ Ռայխսվէրի երեք զօրագունդեր զինուորական պատիւներ ըրին արքայական հիւրերուն։ Գիշերը ջահազնացութիւն տեղի պիտի ունենայ Պերլինի մէջ։

Երեք մահեր

Առջի օր մեռան ֆրանսացի երեք կարեւոր դէմքեր՝ տնտեսագէտ Իվ Կիւյեօ, լեզուագէտ Էմիլ Սէնար եւ առեւտրական Էռնէսթ Քոնեաք։

Իվ Կիւյեօ ծնած էր Տինանի մէջ 1843ին։ Իրաւաբանութիւնը աւարտելէ վերջը Նանթի մէջ փաստաբան եղաւ։ 1868էն—1889 զանազան թերթեր հրատարակեց։ 1885—1893 Փարիզը ներկայացուց Երեսփ. Ժողովին մէջ։ 1889էն 1892 հանրօգուտ շինութեան նախարար եղաւ երեք յաջորդական դահլիճներու մէջ։ Մեծ համբաւ ունէր իբրեւ տնտեսագէտ։ Տնօրէնն էր «Աժանս Էքոնոմիք է Ֆինանսիէր»ի։ Ունի տնտեսագիտական եւ պատմական բազմաթիւ հրատարակութիւններ։ Անդամ էր ֆրանս. եւ օտար շատ մը գիտական ընկերութեանց։

Էմիլ Սէնար ամենահին անդամն էր Էնսթիթիւ տը Ֆրանսի (Արձանագրութեանց եւ Գեղեցիկ Դպրութեանց Ակադեմիա)։ Ծնած էր 1847ին Ռէնսի մէջ։ Գերման համալսարաններու մէջ սանսկրիտ լեզուն սորվեցաւ, ճամբորդութիւններ կատարեց Հնդկաստանի մէջ, որու պատմութեան եւ գրականութեան մասին կարեւոր գործեր հրատարակեց։ Անդամ էր Ամսթէրտամի, Պոլոնիայի, Փեթերսպուրկի, ինչպէս նաեւ պելժ եւ բրիտանական Ակադեմիաներուն։ Անդամ էր նաեւ Պերլինի եւ Միւնիխի Ակադեմիաներուն, եւ կէօթթինկէնի արքայական ընկերութեան սակայն 1914ին հրաժարեցաւ։ Նախագահ էՍր սիական Ընկերութեան։

Էռնէսթ Քոնեաք ծնած էր 1839ին Սէն - Մարթէն - տը - Ռէի մէջ. համեստ աշխատաւոր մը, Փարիզ եկած էր գաւառէն 1852ին եւ 18 տարի զանազան խանութներու մէջ աշխատելէ վերջ 1870ին բացաւ «Սամարիթէն»ը, այն ատեն խրճիթ մը, որ այժմ պալատ դարձած է եւ կը գրաւէ Փարիզի մէկ թաղը։ Քոնեաք 200 միլիոնի նուիրատուութիւն մը ունի, որուն հասոյթով 10 - 25,000ական ֆրանք կը յատկացուի բազմանդամ կարօտ ընտանիքներու։

Դարձեալ ոսկի եկաւ

Ամերիկայէն դարձեալ ձոյլ ոսկի եկաւ Ֆրանսա, 186 միլիոն ֆրանք արժէքով։ Ոսկիի սնտուկները Հավրէն երկու վակոններով հասան Փարիզ Սէն - Լազարի կայարանը, ուսկից փոխադրուեցան Պանք տը Ֆրանսի նկուղները։

Ընտրութիւնները Ճափոնի մէջ

Առաջին անգամ ըլլալով Ճափոնի մէջ ընդհանուր եւ տիեզերական քուէարկութիւն կատարուեցաւ։ 25 տարեկանէն վեր բոլոր քաղաքացիները մասնակցեցան քուէարկութեան։ Վերջնական արդիւնքները դեռ յայտնի չեն։ Թոքիոյի մէջ ընտրուած են 17 ազատական, 13 պահպանողական եւ մէկ ընկերվարական։ Օզաքայի մէջ՝ 13 ազատական, 5 պահպանողական եւ 2 աշխատաւորական։

Պապը կը դատապարտէ Գաբրիէլէ դ'Աննունցիոն

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Պապը Մեծ Պահքի առթիւ կաթոլիկ քարոզիչներուն ուղղուած պատգամին մէջ, կը դատապարտէ Գաբրիէլէ դ'Աննունցիոյի երկերն ու ձգտումները։ Իտալացի գրագէտը կը նմանցնէ մարդու մը, որ Աստուծոյ բոլոր ձիրքերովը օժտուած ըլլալով հանդերձ, իր գիրքերուն մէջ սրբապղծութեան եւ անբարոյութեան հետքեր կը ձգէ։

Մօտ օրէն Հռոմի մէջ պիտի հրատարակուին Գաբրիէլէ դ'Աննունցիոյի ամբողջական գործերը, նիւթական օժանդակութեամբը Թագաւորին, կառավարութեան եւ ժողովուրդին։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՑԷՍԻՆ.— 26 Փետր. Կիրակի առաւօտ՝ հրապարակային բանախօսութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ։

ՖՕՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻՒ.— 26 Փետր. Կիրակի կէսօրէ վերջ. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ։

ՎԻԷՆ (Իզէռ).— 26 Փետր. Կիրակի կէսօրէ վերջ. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ։

ՑԷՍԻՆ.— 25 Փետր. Շաբաթ երեկոյ ընկերական ընդհ. ժողով. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնըստիպողական է, կը զեկուցանէ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ։

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ
ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ՄԱՍԻՆ

Նախագահութեամբ Շ. Միսաքեանի, պաշտպանները՝ Ա. Ջամալեան եւ Կ. Սասունի։ Հակառակորդները՝ Շ. Նարդունի եւ Օհան Կարօ։

Տեղի պիտի ունենայ, 3 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

1.— Պոլսահայերուն ծանօթ Սկիւտարցի Յակոբ ... Յուսէփ Շաբաթ գիշեր պիտի ղեկավարէ ինծէ սազի խումբը։

2.— Թառիստ Աբգար իր անբաժան կինտօյով եւ երկու ռուսական տարազով պարուհիներով։

3.— Կեդրոնի մեծ սրահին կամարները պիտի լուսազարդուին 300 յաւելուածական լապտերներով։

4.— Երեք ճազ պանտի խումբ, մէկ ինծէ սազ եւ կովկասեան նուագ, մինչեւ լոյս։

5.— Ցարդ 450 տոմսակ սպառած է։

6.— Այս Շաբաթ գիշեր Salle d'Horticultureի մէջ (84 Rue de Grenelle) տեղի ունենալիք կովկասեան այս մեծ պարահանդէսը եղանակին էն փայլունը ըլլալու սահմանուած է։ Շտապեցէք ձեր տոմսերը ապահովելու։

Պարահանդէսի Կազմակերպիչ Մարմին

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ի ՆՊԱՍՏ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Սանասարեան միութիւնը հաստատած է ժողովրդական համալսարան մը, ուր կը յաճախեն յիսունի չափ ուսանողներ։

Ի նպաստ այս համալսարանին կազմակերպուած է երեկոյթ պարահանդէս մը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առտուան 3, Salle Victor Hugo, Rue St- Didier, (Métro Victor Hugo, Հովանաւորութեամբ Պ. Ա. Համբարձումեանի։

ԾԱՆՕԹ.— Տոմսերու արժէքը ղրկել Օր. Իփլիքճեանի, 11 Rue Berteaux-Dumas, Neuilly s)Seine, և կամ վճարել երեկոյթին գիշերը։ Պրինճի եւ բոֆըրի թղթասեղաններ պիտի տրամադրուին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Վալանսի Խարբերդի Հայրենակց. միութեան կողմէ

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Սինէմա Սէն-Լուի սրահը

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԻՀՐԱՆ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆի

ՆԱ ՉԻ ԼԻՆԻ ՍԱ ԼԻՆԻ կամ ՄԱՇԱԴԻԲԱԴ

Օրքէստր.— Նուագ, երգ, պար, հարսանիք, ճոխ պիւֆէ

Տոմսերը կարելի է ստանալ միութեան բոլոր անդամներէն, իսկ ներկայացման օրը թատրոնի կիշէն։ Գին՝ 5 և 3 ֆրանք։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն այսօր Հինգշաբթի, ժամը 9ին Ֆլօրիա։ Եղ. Տարօնեան պիտի խօսի Պրագմատիզմի մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՇԱԲԹՈՒ մէջ, շատ կարեւոր գործով մը, խմբագրատուն կը հրաւիրուին Արմէն Սասունի, Աշոտ, Անդրէ Տէր Օհանեան, Լ. Մելիքդադեան, Հայրապետ, Հայկ Սարգսեան եւ Վահան Համբարձումեան։

ՆՄԱՍՏԱՑՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թալըիզ, Սամսոնեան.— 100։

Քոլոնպ, Օր. Ս. Ք.— 35։

Պէլֆօր, Կ. Հ.— 40։

Ցէսին, Յ. Պ.— 50։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Պարտք կը զգամ հրապարակաւ շնորհակալութիւններ յայտնելու իրաւագէտ Պ. Վահան Եարճանեանի, որ կարճ ժամանակի մէջ Ֆրանսա գալու եւ հաստատուելու օրինական գործողութիւնները կատարեց։

ԱՆԹԱՌԱՄ ԹԱԳԻՈՐԵԱՆ

Փարիզ 20 Փետր. 928

** Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ իրաւագէտ Պ. Վահան Եարճանեանի, որ կնճռոտ եւ անյոյս մէկ դատս շահեցաւ Tribunal correctionnelէն։

ՀԱՅԿ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ՋԱՐԴԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Ընդառաջ երթալով երկսեռ դիմողներու խնդրանքին, կը յայտարարեմ թէ յառաջիկայ Մարտ 1էն սկսեալ միայն հինաւուր պիտի ըլլայ ինծ դասաւանդել։ Շաբաթական դասապահեր.— Դշ. գիշեր ու Շբ. յետ. միջօրէի։ Ուրիշ փափաքողներ ալ թող նկատի առնեն այս պարագան։

Մ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

7, Rue de Tournon, Paris (6e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդի Վերթէթիլ գիւղացի Համբարձում Պօզուքեան, հօր անունը Միքայէլ, կը փնտռէ հօրեղբօր որդիները Կարապետ եւ Յովհաննէս Պօզուքեան. (Տէր Յովհաննէս քահանայի զաւակները), որոնք քսան տարիէ իվեր Ամերիկա կամ Գանատա կը գտնուին։ Կը խնդրուի Խարբերդի եւ շրջաններու Հայրենակցական միութիւններէն, կամ անձնապէս ճանչցողներէն տեղեկացնել՝ Hampartzoum Bozoukianի, Distillerie de la Croix-Rouge, Grenoble (Isère), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Պուռիան գիւղէն Միհրան Սարաճեան որ Սուրիա Ճէպէլի որբանոցին մէջ շօֆէօր էր, 1927ին վերջերը Լիոն կը գտնուէր։ Իմացնել՝ Mourad Solakianի, Rue Fernand Forest, (Clos Ballot), Parilly-Venissieux, (Rhône).

— Հայրապետ Յովսէփ Շէմէնեան կը փնտռէ իր կինը Սունկուրլուցի Եղիսաբէթ Գրիգորեան եւ իր եղբայրը Յարութիւն Շէմէնեան, որոնք 1921ին Պոլիս փոխադրուած էին։ Կը կարծուի թէ Պոլսէն Հայաստան կամ արտասահման մեկնած են։ Գրել՝ 110 Rue des Chambards, Bois Colombes, Seine, France.

— Նալլուխանցի (Էնկիւրի) Տիկ. Մարիամ Հաճի Յակոբեան կը փնտռէ իր որդին Զարեհ Հաճի Յակոբեանը 26 տարեկան, որ աքսորէն վերջ Սուրիոյ քաղաքները մնացած ըլլալ կը կարծուի։ Իմացնել՝ B. Bayan, 6 Rue Dauphine, Valence-Drôme, France.

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել։

— Տիկին Արաքսի (կամ Եւա) Համամճեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Ուրֆայի (տուներնին Սըթմա Գույուին դիմացը) Տընիկ Մըլքծի Յակոբ Համամճեանը, մայրը՝ Խաթունը, եղբայրները՝ Կարապետ եւ Սիմոն, քոյրը՝ Լուսիա, մօրեղբայրները՝ Տիգրան եւ Յովհաննէս Պասմաճեանները, մօրաքոյրերը՝ Սուլթան, Արուսեակ ու Խանում, եւ հօրեղբայրները՝ Յարութիւն եւ Գէորգ Համամճեանները։ Ասոնցմէ ոեւէ մէկուն մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ 28 Rue Irinis, Salonique, Grèce.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Պետրոս Գահվէճեան, Եվազի Ցաղթ գիւղէն, 22 տարեկան։ Երեք տարի առաջ Փարիզ գնաց եւ երկար ժամանակ է տեղեկութիւն չունիմ իրմէ։ Կը խնդրեմ լուր ունեցողներէն իմացնել՝ Յովհ. Գահվէճեանի, Գարակէօզեան Ազգ. Որբանոց։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT...
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շ.	40շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

“HARATCH”

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

24 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 579

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

“ՕՋԱԽ„ԷՆ ՅԵՏՈՅ, “ՃԷՄԻՅԷԹ„Ը

Երէկ հաղորդեցինք թէ Թուրքիոյ մէջ կազմուած է «Կրթական Միութիւն» մը (մէարիֆ ճէմիյէթի), կրթական գործավար Նէճաթի պէյի նախագահութեամբ։

Այս Միութիւնն ալ կը հետապնդէ խոր եւ խոշոր ծրագիր մը, երեւութապէս հանրային կրթութիւնը տարածելու, բայց իրապէս Թրքացման քաղաքականութեան ուժ տալու համար։

Մասնաճիւղեր՝ երկրին ամէն կողմը, մեծ ու պզտիկ դպրոցներ՝ «որպէս զի Թուրք աշակերտները չստիպուին օտար վարժարան յաճախել» եւլն.։

Նիւթական տեսակէտէն ալ՝ լայն աջակցութիւն պետութեան կողմէ, որ ոչ միայն խոշոր գումարներ եւ դրամի աղբիւրներ պիտի տրամադրէ, այլ եւ շէնքեր, մանաւանդ «լքեալ» գոյքեր։ Իսկ Էվգաֆը, որ ահագին հարստութիւններ իւրացուցած է փոքրամասնութեանց ինչքերէն, իր կրթական բաժինը յուղոտ գումար մը, պիտի փոխանցէ նոր Միութեան։

Լուրը հազիւ հաղորդուած, Թուրք մամուլը հրապարակ իջաւ ծափերով եւ կոչերով։

Մնաց որ, «Կրթական Միութիւնը» սերտօրէն կապուած է Թուրք մամուլին հետ։ Պոլսոյ մասնաճիւղը յանձնուած է «Ազգամ»ի խմբագրապետ եւ Սրվազի երեսփոխան Նէճմէտտին Սադըգ պէյի,— ախոյեան մը Թրքացման հոսանքին։ Պոլիս է նաեւ Մ. Քէմալի խնկարկու՝ խուժանավար Եօնուս Նատին, որ անմիջապէս «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ խմբագրական մը նուիրեց այդ ձեռնարկին։ Միւսներէն ո՞վ պիտի համարձակէր մեկուսի մնալ, կամ քննադատել։

Մանաւանդ որ, Միութիւնը իր ծրագրին մէջ ոչինչ ունի խոցելի, եւ հաւասարապէս կը խօսի բոլոր Թուրքերու սրտին։ Ո՞ր մէկը չպիտի ուզէր որ Թուրք մանուկը կրթուի, «մարդ ըլլայ»։ «Երբեմն մէկ հատիկ ուսումնական հայրենակից հայրենիք մը ըսել է», կը շեշտէ Եօնուս Նատի։

Մեր մասին ըսելիք չպիտի ունենայինք այս տարրական ձեռնարկին, եթէ անոր տակ ծածկուած չըլլային շարք մը կասկածելի նպատակներ։

Բոլոր նշանները ցոյց կուտան որ, այս «անմեղունակ» Միութիւնն ալ պիտի քալէ այ՛ն ճամբէն, ուրկէ կ'ընթանայ չշակաւոր «Թիւրք Օճաղը»ն, մանաւորապէս 1911էն ի վեր։

Ուրիշ խօսքով, «Ճէմիյէթ»ը Թրքացման դասընթացքին նախապատրաստական շրջանն է, իսկ «օջախ»ը՝ անոր ուսումնարանը։

Կամ, առաջինը՝ դպրոց, իսկ երկրորդը՝ լսարան եւ ժողովրդական համալսարան։

Եւ երկուքը մէկ պիտի շնչեն ու ծաւալին ոչ-Թուրք հատուածներու աւերակներուն վրայ, մեռածներուն արիւն-քրտինքին եւ մնացածներուն կեղեքման ու Թրքացման գնով։

Անշուշտ օտարներն ալ պիտի վնասուին։ Եւ եթէ կ'ուզէք, Պրուսայի ամերիկեան վարժարանին մէջ, չորս Թրքուհիներու քրիստոնէացման դէպքն էր որ փութացուց Կրթական Միութեան կազմութիւնը։ Աչներեւ էր վտանգը, եւ «Ճէմիյէթ»ին առաջին գործը պիտի ըլլայ աղջկանց ճեմարան մը բանալ նոյնինքն Հանրային Պարտքի կեդրոնական շէնքին մէջ։

Բայց, մեզ չի հետաքրքրեր այդ խնդիրը։

Անոնք որ ոչ թէ «փոքրամասնութեանց իրաւունքները», այլ իրենց յաղթանակն ու դրօշը, իրենց պատիւն իսկ չկրցան պաշտպանել, արժանի՛ են մինչեւ անգամ Թուրքի ապտակին։

1922ին, նոյն այդ Պրուսայի մէջ լկուած ֆրանսացի մայրապետներ իրենց անցագիրը պատռեցին Պոլսոյ ֆրանսական ներկայացուցիչներուն առջեւ, արդար զայրոյթով...։

Ուրեմն, մեզի համար վտանգը այն է որ, նոր Միութիւնը բռնագրկման եւ կեղեքման գործիք մը պիտի դառնայ ոչ-Թուրքերու գլխուն, կրկնակի շնչահեղձութեան դատապարտելով անոնց խարխուլ կրթարանները եւ բռնագրաւելով անոնց հանրային հարստութիւնները։

Արդէն քէմալական Թուրքիոյ բոլոր «կրթական» աշխատանքները կը ձգտին մէկ հիմնական նպատակի,— ստիպել փակել ոչ-Թուրք դպրոցները, եւ փոքրամասնութեանց նոր սերունդը քշել դէպի Թրքական խառնարանները։ Տակաւին անցեալ օր, Պոլսոյ «Վագըթ»ը, գրգռիչ տողերով կը պատմէր թէ Պոլսոյ Յոյները դրամ կը հաւաքեն եւ Յունաստան կը դրկեն... օդանաւ շինելու համար։ Երբ յունարէն թերթ մը համարձակեցաւ գիտել տալ թէ «մեր դպրոցներուն դրամն անգամ հազիւ կը ճարենք», Թուրք թերթը պոռաց.

— «Քանի որ ճնազանդ եւ օրինապահ հայրենակիցներ էք, ինչո՞ւ զատ վարժարան կը բանաք։ Ձեր տղաքը Թրքական դպրոցները ղրկեցէք»։

Պատահաբար արձակուած նետ մը չէ այս, այլ հիմնական ծրագիր մը, որ անընդհատ կ'արծարծուի յատկապէս 1922էն ի վեր, եւ որուն ձեւ ու մարմին տալու կոչուած են բոլոր տեսակի «օջախ»ներն ու «ճէմիյէթ»ները։

Իսկ մենք... փառաւորեցուք։

Դեռ 1870ական թուականներէն կրթական միութիւններ, աւելի վերջը՝ «Ազգանուէր Հայուհեաց» եւ «Միացեալ» ընկերութիւններ ունէինք Թուրքիոյ մէջ, կաշկանդիչ պայմաններու տակ։ Բայց այսօր, մանկապարտէզ մը անգամ բեռ կը նկատենք, ազատ երկնքի տակ...։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՆԴՈ՛ՒԳՆ ԽՕՍՔԵՐ...

Արեւ, եգիպտոսի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, երկար խմբագրականի մը մէջ բացատրելով «քաղաքականութիւն ընելու» արուեստը, հետեւեալ յանդո՛ւգն խօսքերը կը շարէ (10 փետր.)։ Յանդուգն անոր համար որ, նոյն կուսակցութեան միւս «երեւելի»ները բոլորովին ուրի՛շ բան կ'ըսեն եւ կը քարոզեն.

— «Տարակոյս չկայ թէ փոխադարձ ծառայութեան համար անհրաժեշտ է փոխադարձ ուժ կամ կարողութիւն, հոգ չէ թէ մէկ կողմէն քիչ եւ միւս կողմէն շատ, որովհետեւ քու քիչդ կրնայ միւսին շատ պէտքի ըլլալ որոշ պահու մը եւ կրնայ քեզի համար շատով փոխարինուիլ։

Այդ ուժը չունէինք մենք, երբ մեր ազատագրական պայքարին սկսանք՝ նախ մեր վրայ իշխող պետութեան մօտ խօսքի դիմումներով, յետոյ նոյն դիմումները անոր վրայ ազդող պետութեանց մօտ շարունակելով, եւ յետոյ իշխողին դէմ զէնքով եւ ազդողներուն քով խօսքով միշտ։ Զգացեր էինք, վերջապէս, մեզի պակսած ուժը գոյացնելու պէտքը, մտաւորական, տնտեսական եւ ֆիզիքական ուժ, բայց զանոնք կը վատնէինք հազիւ շինուած, փոքր առ փոքր, փոխանակ սպասելու որ արժող չափի մը հասնին անոնք։ Եւ դեռ չենք խօսիր այդ երեք ուժերուն մեր մէջ իրարու դէմ մղած այլանդակ կռիւին վրայ, որ զանոնք կը փճացնէր իրարմով՝ երբ իւրաքանչիւրը մեծապէս պէտք ունէր միւսներուն օգնութեան եւ երեքը միասին զարգանալով միայն կրնային օգտակար ըլլալ...։

Ֆրանսացիք ասոր կ'ըսեն «իր ցորենը չհասած ուտել» եւ դարձեալ՝ «իր ոտքին տակէն խոտը կտրել»։ Բայց ասոր համար ուրիշը յանցաւոր չեն համարեր երբեք։

Եւրոպական դիւանագիտութիւնը մեզ խաբեց. այլ եւս գործ չունենանք անոր հետ, մեր յոյսը մեր վրայ միայն դնենք. — ահա՛ այն նոր պատուէրները որոնք ժամանակէ մը ի վեր կը տրուին մեր ժողովուրդին՝ իբրեւ դաս մը զոր ան առած պէտք է ըլլայ իր կրած աղէտէն, իր ենթարկուած սոսկալի յուսախաբութենէն։

Գտնելով հանդերձ որ մտքի այս վիճակը հասկնալի է եւ նոյն իսկ պահ մը օգտակար՝ մեզ մեր ծայրայեղ միամտութենէն բուժելու համար, ատեն է որ սրբագրենք անոր իւրաքանչիւր հատուածը եւ ըսենք թէ դիւանագիտութիւնը մեզ չխաբեց, այլ մենք խաբուեցանք, թէ անոր հետ պէտք է գործ ունենանք, բայց և ուժ պէտք է ունենանք միասին, եւ թէ մեր յոյսը մեր վրայ դնելով նախ՝ կրնանք վերջէն ուրիշներու վրայ ալ դնել, պայմանաւ որ անոնցմէ բան մը առնելու համար, բան մըն ալ կարենանք տալ անոնց»։

ՈՍԿԻԻ ԳԱՆՁԸ

Վառնայէն Թուրք թերթերուն կը գրեն թէ փետր. 2ին երկու անծանօթներ մտած են Ցար Պորիս փողոցի պզտիկ շուկային մզկիթը եւ սալայատակի մարմար քարերէն մէկ քանին վերցնելով, տակէն հանած են մէջը 2000 ոսկի լեցուն սափոր մը եւ սան մը։ Այս դրամին մասին շատեր լսած, բայց բուն տեղը չէին գիտեր եղեր։ Վերջերս Պոլիսէն ծերունի Թուրք մը մանրամասնութիւններ տուեր էր այս մասին։ Գողերը չեն գտնուած։ Գանձը պուլկար դրամով 1,250,000 լէվա կ'արժէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Մ. Քէմալի մօս

Թայմզի Թղթակիցը Էնկիւրիէն կը հեռագրէ փետր. 21 թիւով.— Վերջերս արտասահմանեան թերթերուն մէջ գրուեցաւ թէ Թուրք Հանրապետութեան նախագահ Ղազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշա ծանր հիւանդ է և թէ հրապարակային նուաղումներ ունեցած է։ Արտօնուած եմ յայտարարելու թէ, ընդհակառակն, անիկա քաջառողջ է եւ վերջերս ծանրութիւնը աւելցած է։ Երէկ ինծի հետ տեսակցած ատեն, նախագահը ֆիզիքապէս եւ մտաւորապէս առողջ մարդու մը երեւոյթն ունէր. այս կարծիքէն են նաեւ ուրիշ օտարականներ, որոնք վերջերս շփման մէջ եղած են իրեն հետ։

Ատենէ մը ի վեր առաջին անգամն է որ Ղազի փաշան կ'ընդունի օտար լրագրող մը։ Իր ամենօրեայ կեանքին մասին տանք քանի մը մանրամասնութիւններ։ Գրեթէ օր չանցնիր որ անիկա իր Չան-Քայայի բնակարանէն Էնկիւրի չերթայ, ներկայ ըլլալու համար Ազգային Մեծ Ժողովի նիստերուն. իր նախարարներուն հետ կը զբաղի ընթացիկ գործերով, եւ տեղեկութիւններ կ'առնէ արտաքին եւ ներքին կարեւոր խնդիրներու մասին։ Նոյնպէս յաճախ կ'այցելէ իր ագարակը, Էնկիւրիէն քանի մը մղոն հեռու, ուր արջառ եւ ուրիշ կենդանիներ կը մեծցնէ։ Ներկայ կ'ըլլայ հանրային հաւաքոյթներու — երէկ ներկայ էր մեծ պարահանդէսի մը, զոր կազմակերպած էր արտաքին նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ։ Անցեալ Հոկտեմբերին Պոլիսէն Էնկիւրի դառնալէն ի վեր, մայրաքաղաքէն չէ հեռացած, սակայն մտադիր է մօտ օրէն պտոյտ մը կատարել Հարաւային Անատոլուի մէջ եւ հաւանաբար պիտի այցելէ նաեւ Ատալիա։

⁂ «Ճիւմհուրիյէթ» եւս կը տեղեկանայ թէ Մուսթաֆա Քէմալ քանի մը օրէն մասնաւոր ճամբորդութիւն մը պիտի ընէ եւ պիտի երթայ մինչեւ Սելէֆկէ, ուր պիտի այցելէ իր ագարակները։

Օսմանեան Հանր. Պարտքը 86 միլիոն ոսկի

Գրեցինք թէ վերջերս Փարիզի մէջ դարձեալ բանակցութիւններ կատարուեցան Թուրք պատուիրակներու եւ օտար պարտատէրերու ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Ժողովներուն կը նախագահէր Փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյ։ Համաձայնութեան նախագիծ մը պատրաստուած ըլլալով, Թուրք պատուիրակներէն Տրապիզոնի երեսփոխան Շէֆիք պէյ եւ ելմտական նախարարութենէն Ֆէրիտ պէյ Պոլիս դարձած են։ Շէֆիք պէյ այս առթիւ հետեւեալը կը յայտարարէ.

— Օտար պարտատէրերուն եւ մեր միջեւ հիմնական կէտերու մասին համաձայնութիւն գոյացած է։ Պատրաստուած նախագիծին մէջ մեր պարտքը ընդամէնը 86 միլիոն ոսկի կ'որոշուի։ Ֆրանսացիներուն ունեցած պարտքերնիս միւսներէն աւելի է։ Ըստ նախագիծին, 1928 Յունիսէն սկսեալ առաջին տարիներուն համար պիտի վճարենք տարեկան 1,988,000 ոսկի (ոսկեդրամ). իսկ 1945էն սկսեալ մեր տարեկան վճարումները պիտի բարձրանան 3ուկէս միլիոն ոսկեդրամ ոսկիի։ Թէ քանի՞ տարիէն կարելի պիտի ըլլայ մեր պարտքերը վճարել, ատիկա կախում պիտի ունենայ Թրքական արժեթուղթերուն սակարանին մէջ ունենալիք ելեւէջներէն։ Հանրային Պարտքը ջնջելու համար ամէն տարի որոշ գումար մը պիտի յատկացուի։ Այդ դրամով հրապարակէն արժեթուղթեր պիտի գնուին։ Օրինակ, եթէ ամէն տարի այս նպատակին յատկացուի մէկ միլիոն ոսկի եւ հրապարակէն 10,000 արժեթուղթ քաշուի — այսօրուան գինով — մեր պարտքերը պիտի հատուցուին 10 տարիէն։ Սակայն եթէ արժեթուղթերը սղեն, այն ատեն մէկ միլիոնով 10,000էն պակաս պարտաթուղթ կարելի պիտի ըլլայ քաշել հրապարակէն, որով եւ պարտքն ալ աւելի ուշ կը հատուցուի։ Ընդհակառակն, եթէ պարտաթուղթերու արժէքը իյնայ, պարտքը աւելի շուտ կարելի կ'ըլլայ հատուցանել։ Նախագիծին մէջ ըսուած է, որ եթէ տարեկան մօտ 2 միլիոն ոսկեդրամ վճարուելուն հետեւանքով Թրքական դրամը անկում ունենայ, Թուրք կառավարութիւնը պիտի կրնայ դադրեցնել ոսկիով վճարումները։

⁂ «Միլլիյէթ» կը գրէ թէ կտրօններու խնդրին կարգադրութեան հետեւանքով, Պոլսոյ Սակարանին մէջ Օսմ. Միացեալը բարձրացում ունեցած է։

Միլիոնաւոր անգործներ Ամերիկայի մէջ

Միացեալ Նահանգներու Աշխատանքի նախարար Ճէյմս Տէյվիս քննական պտոյտի ելած է գաւառները։ Շիքակոյի մէջ ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ ներկայիս մէկ միլիոն անգործներ կան Ամերիկայի մէջ։ Անոնց գործ հայթայթելու համար անհրաժեշտ է, ըսաւ, շուտով գործադրել կառավարութեան նաւային սպառազինութեան ծրագիրը, ողողումներու դէմ պայքարելու համար շինութիւններ կատարել, եւ ուրիշ հանրօգուտ աշխատանքներ ձեռնարկել։

Նախարարը շեշտեց թէ անգործներու թիւին մասին տրուած ուրիշ թիւեր չափազանցուած են եւ թէ ամէն ատեն այդքան գործազուրկներ գտնուած են Ամերիկայի մէջ։

Նախարարութեան այս յայտարարութիւնը պատասխան մըն էր օր մը առաջ Ներկայացուցչական ժողովին մէջ Պրուք-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

“ՏՐՏՈՒՆՋՔ„

«Այս ճակատագիրը ի՞նչ սեւ է, Աստուած»։

Ամէնքս ալ բանուորներ ենք, զրկուած հոգեկան բոլոր մխիթարութիւններէ եւ միշտ ենթակայ անակնկալ վտանգներու։

Բայց եւ այնպէս, անօրինակ տենչանք մը ունինք ապրելու եւ տառապելու, տառապելով տիրանալու երջանկաբեր կեանքի մը։

Հայե՛ր կան, զաւակներու տէր մարդիկ, որոնք իրենց երիտասարդութիւնը անցուցեր են Արեւելքի մէջ, բռնակալներու լուծին տակ։ Ցաժանակիր աշխատութեամբ տուն ու տեղ են ունեցեր, պարտէզներ եւ այգիներ, բոլորը իրենց արդար քրտինքով։

Իսկ այժմ, այս օտար ափերուն վրայ ոչինչ ունին, բացի իրենց երկու բազուկներէն։

Երիտասարդներէն շատեր այլասերած են եւ տարրական յարգանքն իսկ կը զլանան իրենց ծնողներուն։ Անոնք շատ անգամ կը պոռան անպատկառօրէն.

— Հա՛յը, հոս Եւրոպա է. ամէն մարդ իրեն համար։ Մենք ալ մեր ապագան ունինք։ Գնա՛ գործ գտիր, աշխատէ եւ ապրեցուր ինքզինքդ։

Թշուա՛ռ ծերունիներ։ Ձեր երիտասարդութեան վաստակով գնուած տուներն ու կալուածները Թուրքիոյ մէջ աւարի կը տրուին իբրեւ «լքեալ» գոյքեր, իսկ դուք այս լուսաւոր քաղաքներուն մէջ կէս գիշերէն յետոյ կը թափառիք փողոցէ փողոց, Թուղթի եւ քուրջի կտորներ հաւաքելով։

Իսկ երիտասարդութիւնը կը հալի գործարաններու կամ զանազան մոլութիւններու մէջ։

Կը ծիւրին նաե՛ւ մեր քոյրերն ու մանուկները։

Եւ բոլորը կը տանինք, անիծելով մեր ճակատագիրը, բայց եւ հաւատալով.

— «Անշուշտ կեանք մը պահուած է մեզի. կեանք մը շողի, բուրի, աղօթքի...»։

ՍՏԵՓԱՆ

ՊԱՐՍԻԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

«Խ. Հայաստան» (9 փետր.) կը գրէ թէ 200 պարսիկ բանուորներ Պարսկաստանէն անցեր են Ջանգեզուր եւ ներկայացեր են Մարտունաւանի պղնձահանքերուն մէջ աշխատելու համար։ Այս բանուորները չափազանց թշուառ եւ կիսամերկ են։ Անօթութեան դրօշմը կը կրեն։ Հանքերու վարչութիւնը այս բանուորները տեղաւորեց հանքերուն մէջ։

ԽՄԲ.— Իսկ որքա՛ն հայ բանուորներ կան, նոյնքան անօթի, նոյնքան թշուառ, որոնք պիտի ուզէին աշխատիլ Հայաստանի մէջ, եթէ դուռները բացուէին...։

ՁՄՐԱՆ ՀՈՎԵՐ

Ցուրտը դեռ կը տեւէ Հայաստանի մէջ եւ ձիւնը նստած կը մնայ։

Այժմէն վախը բռնած է Հայաստանի գիւղացիներուն սիրտը։ Առատ ձիւնը գարնան առաջին օրերուն հալելով, կրնայ վտանգաւոր հեղեղներ պատճառել, ինչպէս ամէն գարնան կը պատահի։ Գարնան կը յորդին Զանգին, Վեդին, Քասախը եւ Գետառը։

Մասնաւոր յանձնախումբ մը մեկնած է յիշեալ գետերուն աւազանները, քննելու համար ապագայ վտանգը։ Միւս կողմէ միջոցներ ձեռք առնուած են և գետերուն ափերը կ'ամրացուին։ Հէյրէկլու գիւղին մօտ կառուցուեցաւ դիտարան մը, նախազգուշացնելու համար հեղեղի մը պարագային։

ՏԱՂԱՆԴԻՆ ՔՄԱՅՔԸ

Նորէն այդ խենդը եկա՞ւ...

Այսպէ՛ս կ՚ըսէր Հ. Յարութիւն Աւգերեանը, երբ հեռուէն կը նշմարէր Լորտ Պայրընը Ս. Ղազարի սեմին վրայ։

Տաղանդ մը միշտ իր խենդութիւններով նշանաւոր եղած է։ Լորտ Պայրըն ալ ոչ միայն իր քնարով, այլ եւ խենդութիւններով իրեն նման միւս տաղանդաւոր խենդերը գերազանցած է։

Հանճարներու խենդութիւնը ժառանգական է։ Դժբախտաբար ծնողք մը իր զաւակին թերութիւնէն կուտայ ամէն բան, բայց խելքէն ոչինչ։ Տարօնի մեր նախնական գիւղացիներէն տաղանդաւոր սերունդներ ունեցեր ենք։ Րաֆֆիի զաւակները տաղանդաւոր փիլասոփաներ չեղան։ Լորտ Պայրըն իր խենդութեան մեծ մասը ծնողքին կը պարտի. Լոնտոնի մէջ անոր հայրը պարզապէս խենդ Ճոն կը կանչէին։ Մայրը՝ Կատէրին Կորտոն՝ կատարեալ ջղագար մը եղած է, բնաւորութեամբ բուռն եւ բարկացող։ Նման ծնողքէ մը կարելի՞ էր սպասել օրինաւոր, տաղանդաւոր զաւակ մը։

Այս ժառանգական խենդութիւնը դեռ աւելի կ՚աճի, երբ խեղճ բանաստեղծը իր կաղութիւնով ծիծաղի նիւթ կ՚ըլլայ։ Այդ բնական թերութիւնը զինք աւելի ջղագար կ՚ընէ։ Ս. Ղազար եկած ատեն, լայն եւ երկայն տաբատ կը հագուէր։ Լիտոյի ծովեզրը միշտ ձի հեծած կ՚արշաւէր եւ Վենետիկի հրապարակին վրայ բնաւ չէր տեսնուեր, այլ միշտ կոնտոլով կը շրջէր, որպէսզի չտեսնեն իր կաղութիւնը։ Իր նկարիչները զինք նկարած են կիսովին, միայն մեր ծովանկարիչ Յովհ. Այվազովսկին է որ նկարած է կանգուն, Մխիթարեան հայրերէն շրջապատուած։

Լորտ Պայրըն շատ գեղեցիկ էր։ Բնականաբար ամէն միջոց կը բանեցնէր սքօղելու իր կաղութիւնը։ Ուգօ Ֆոսկոլօ զմայլած էր ինքն իր վզին, սակայն կը խոստովանէր թէ Պայրընի վիզը աւելի գեղեցիկ էր։ Կաղութիւնը զինք կը զայրացնէր, եւ բարկութեան ատեն, ակռաներով կը ջախջախէր կերակուրի պնակները։ Տանթէ Ալիկէրի ինը տարուան հասակին կը սիրահարուէր, Լորտ Պայրըն՝ ութ տարին չբոլորած արդէն անզուսպ սիրահարեալ մըն էր եղած։ Ուսանողութեան ատեն՝ մարդու զգեստով հետը կը պտտցնէր իր սիրուհին, իբրեւ եղբայրը։ Ունէր արջ մը, որուն ունչին արծաթէ ցռկակապ մը անցուցած ըմբիշի մը պէս անոր հետ կը մրցէր, մինչեւ որ գազանը ուժաթափ գետին կ՚իյնար։ Մարդու գանկով գինի կը խմէր. սրիկաներուն հետ կը ճաշէր, կը վիճէր, կը կռուէր։ Ազնուական տունէ մը կ՚ընտրէր իր ամուսնութեան ընկերը։ Այդ էր Աննա Միլպինքը, որ նախ կը մերժէր իր ձեռքը Պայրընին։ Առանց զայն սիրելու, բայց ի հեճուկս անոր հետ ամուսնանալով չորս օր վերջը Լէյտի Մէյլպուրնի կը գրէր. «Կին առած օրս, միեւնոյն օրը նաեւ հարբուխ առի»... Սակայն բանաստեղծը դարձեալ իր տարօրինակութիւնը կը յայտնէր երբ կ՚ըսէր իր կնոջ. «Այսօր դուն սատանայի մը հետ ամուսնացար»։ Իսկ իր կինը անոր կը պատասխանէ. «Դուն այնչափ չար չես ինչպէս կը կարծես»։

Ի՞նչպէս կը ճամբորդէր։ Ահռելի կառքով մը, որուն մէջ կային յատուկ բաժիններ, ննջասենեակ, գրատուն, ճաշարան, այդ կառքին՝ ուրիշ կառք մը կցուած, ուր կը գտնուէին իր սիրած կապիկները, ագռաւները, շուները եւ ծառաները։ Այս կառքով կը ճամբորդէ Վերոնա, ուր Շէյքսպիրի Ժիւլիէթթա և Ռոմէոյի գերեզմանին քարէն կտոր մը կը գողնայ։

Վենետիկի մէջ ունէր իր յատուկ կոնտոլը եւ նաւավարը՝ որուն անունն էր Թիթա, հսկայ մարդ մը։ Բանաստեղծը զայն իր տեղը կը նստեցնէր և ինքը նաւակը կը վարէր կ՚երթար Լիտօ եւ Ս. Ղազար. եւ իր Մուրի բարեկամին կը գրէր. «Միտքս ամփոփելու համար որոշեցի հայերէն սորվիլ»։

Վենետիկի մէջ կը սկսի գրել իր Տոն Ժիովանին։

Բանաստեղծը իր կեանքին տարօրինակութեան մէկ մասը նկարագրած է այդ ընդարձակ քնարերգութեան մէջ։ Նոյն ատեն Ս. Ղազարի մեր Մխիթարեաններուն մէջ այդ գրուածքին դիւցազն Տոն Ժիովանի մը չկար, ինչպէս տխմարօրէն կը կարծեն կարգ մը չարամիտ Եւրոպացիներ։ Հոս անցողակի կրնամ ըսել որ «Տոն Ժիովանին» շատերէն քնարերգուած է, եւ հերոսին անձնաւորութիւնը տակաւին լուսաբանուած չէ։

Լորտ Պայրըն իր տարօրինակ կեանքը ամբողջովին չէ նկարագրած այդ քնարերգութեան մէջ։ Եթէ ընէր, նուազ տաղտկալի պիտի ըլլար իր այդ գրական արտադրութիւնը։ Վենետիկի ծովեզրը ականատես էր մրրիկներու ատեն անոր ձիարշաւներուն, Լոնտոնէն բերել տուած իր չորս ձիերը ուժաթափ կ՚ըլլային երկարատեւ խելագար արշաւներու ատեն, եւ Հրեաներուն գերեզմանոցը վկայ է տակաւին այդ տարօրինակ քերթողին ողբերգու վիճակին։ Ծովու ալիքներուն պէս կը փոխուէր անոր հոգեկան վիճակը։ Կը գրէր Լոնտոն իր հրատարակչին Մըրրէյի. «Լիտոյի մէջ մտադիր եմ թաղուելու, զի գիտեմ որ ոսկորներս Անգլիոյ մէջ չպիտի կրնան հանգչիլ, իմ հողս այդ հողին հետ չպիտի կրնայ խառնուիլ։ Մահճիս մէջ օրհասականի պահուս պիտի խենդենայի, եթէ երեւակայէի որ բարեկամներս, դիակս ձեր քովը փոխադրելու անարգ մտածութիւնը ունենային։ Ես չեմ ուզեր հերակրել եւ ոչ իսկ ձեր որդերը...»։

Վենետիկի մէջ, մեծ ջրանցքի Մոչենիկոյներուն պալատը հանդիսատես է եղած Լորտ Պայրընի աննկարագրելի խենդութիւններուն։ Այդ բնակարանը իր անասուններուն Նոյեան Տապանն էր եւ իր անթիւ սիրուհիներուն կանանոցը։ Այդ կիներէն ամէնէն շփացածը, Միրայի Մարկերիթան՝ բանաստեղծին «շանդաւակ» ածականը կուտայ։

Ռավէննայի մէջ ազնուական զարմէն յայտնի գեղեցկուհի Թէրէզա Կուիչչիոլիի հետ ապրած ատեն, չի բաժնուիր իր միւս սիրուհիներէն եւ անասուններէն, իր հետ են իր տասը ձիերը, իր սենեակին մէջ ազատօրէն ման կուգան երկու կապիկ, հինգ կատու, եւ ութ շուներ։

Պայրընի կենսագիրները կը զմայլին անոր լուղորդի յաջողութեանը վրայ։ Կ՚ըսուի թէ Ս. Ղազարէն մինչեւ Վենետիկի հասարակաց պարտէզը լողացեր է, սակայն այս յիշատակուած չէ օտար պատմիչներէն։ Միայն շատ յայտնի է եւ շատերը կը վկայեն, որ Լիտոյէն Վենետիկ լողացեր է, եւ շատ անգամ երբ իր կոնտոլավար Թիթան ուշացած է, բանաստեղծը ջուր նետուած է՝ մանաւանդ գիշեր ատեն մէկ ձեռքը կանթեղ մը վառ՝ լողացեր է մութ ջրանցքներուն մէջ։

Ուրիշ մեծ բանաստեղծ մը հանրածանօթ Շէլլին՝ Վենետիկի մէջ կ՚ընկերանայ Լորտ Պայրընի։ Տարօրինակ մարդ մըն ալ ան էր։

Միասին այս երկու քերթողները կոնտոլայով ման կուգան Վենետիկի լճակին մէջ, միասին կ՚այցելեն Լիտօ, Ս. Ղազար, եւ ստէպ կը տեսնուին Ս. Մարկոսի Գաֆֆէ Ֆլորիանի մէջ։ Շէլլի կը գրէ «Ժիւլիանօ» եւ «Մատտալօ» քերթուածը, ուր նկարագրուած են իրենք այդ երկու բարեկամները։ Լորտ Պայրըն երբ կը հեռանար իր սիրուհիներէն, տխեղերքը կը նկատէր անապատ մը եւ զայն կը լեցնէր իր քնարերգու ողբերով։ Շէլլիի համար երկիրս տաճար մըն էր, զայն կը լեցնէր իր ներդաշնակ սիրերգներով։

Ս. Ղազարի տարօրինակ այցելուներէն մէկն ալ նոյնինքն Պայրընի բարեկամ Շէլլին էր։ Խելացի խենդ մըն ալ աս, որ կ՚ուրանար Ստեղծիչը եւ կը պաշտէր Ստեղծագործութիւնը։ Գուցէ Մատամ տը Ստալի քարոզին ունկնդիր, բնութեան մէջ աստուածութիւնը կը փնտռէր և սիրոյ մէջ Անվախճանը...։

Շէլլի Ս. Ղազարէն մեկնելով, երբ իր կոնտոլան կը հասնի մօտաւոր Սան Սէրվիլիօ խենդերու կղզին, լսելով կոչնակին զանգիւնը՝ կը գրէ «Խենդանոցը» անունով քերթուածը, խորհրդածութիւնները իր բարեկամ Պայրընին բերանն է դրած։ Ուր կ՚ըսէ որ լողալու գացողը, եթէ լողալ չիգիտեր, նախախնամութիւնը անոր օգնութեան չի հասնիր։ Բանաստեղծը կը մարգարէանար. ատեն մը վերջը անոր դիակը Վիարէճիոյի ծովեզրը կը գտնուի. իր երգած «Աստուածային Իտալիան տապաններուն դրախտը» անոր գերեզմանը կ՚ըլլայ։

Ալֆ. տը Միւսէ, Մխիթարեան վանքին այցելուներէն, երբ առաջին անգամ Վենետիկ կոնտոլայով ման կուգայ, զմայլած կը սկսի ծափահարել։ Ժորժ Սան միասին է։ Բանաստեղծը ջերմախտով կը տանջուի, կ՚ուզէ գրել, կ՚ուզէ երգել. բայց անկարելի է։ Իրմէ ոչ նուազ պակաս գրագէտ ընկերուհին՝ Փաճէլլօ բժիշկին կը գրէ որ գայ դարմանելու զայն։ Նամակին մէջ սակայն մանրամասնօրէն կ՚իմացնէ թէ հիւանդը Ֆրանսայի ամէնէն մեծ բանաստեղծներէն է. առողջութիւնը գրելով եւ խմելով խանգարած, եւ ատեն մը բոլորովին ջղայնացեր է ու խենդեցած։ Այնպէս գրողը ինքն ալ ոչ նուազ խենդ մըն էր. ջղային, չարասիրտ, վատաշատ, եւ յանկարծ զղջումի կուգայ։ Զինք կը տեսնեն, Ս. Մարկոսի սրբութեան սեղանին քով, մաշած մարմար արձանին դիմաց ծնրադիր աղօթող եւ ապաշխարող։ Տարօրինակ էր, ինչպէս ամէն տաղանդաւոր հեղինակներ. գլխէ կը հանէ իր սիրած բանաստեղծը, դժբախտ Միւսէն, Վենետիկի մէջ զայն կը չարչարէ, բարոյապէս կը կործանէ. եւ խելագարօրէն կը սիրահարուի Փաճէլլօ բժիշկին...։ Եւ սակայն երբ այս վիպասանուհին կը վախճանի, Էրնէստ Ռընան կը բացագանչէ. դարուս քնարին մէկ լարը կը կտրի։

Տաղանդաւոր խելացի խենդերէն մէկն ալ գրասէր Ատոմը, մեր Տէմիրճիպաշեանն էր. բայց Ֆաքիրի պէս իմաստասէր, եւ անապատի ճգնաւորներուն պէս բարի եւ կուսակրօն։ Մըրմըրեան գուցէ աւելի տաղանդաւոր քան Տէմիրճիպաշեան, աւելի իմաստասէր, աւելի ճգնասուն, բայց անոր հաւասար խելացի խենդ էր։

Տաղանդները իրենց քմայքով կ՚ապրին. տաղանդներուն տարօրինակութիւնները արդիւնք բնազդական չե՞ն...։

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Պրոլետար» կը գրէ (3 Փետրուար).—

Ուզբեկիստանի պետական ու վարչական կազմին մէջ կան հայ գործիչներ։ Զանազան քաղաքներու մէջ հայկական գաղութներ կան։ Սամարղանդի մէջ կայ երկու հայկական դպրոց։ Կոկանդի մէջ արդէն գոյութիւն ունի հայ երիտասարդական վարժարան մը։ Անդիժանի դպրոցը կը յաճախեն 204 աշակերտուհիներ։ Առաջիկայ տարի պիտի հիմնուի երկրորդական վարժարան մը։

ՆՈՐ ՀՐԴԵՀ

Խ. Հայաստան (9 Փետր.) կը գրէ թէ Շահալի կայարանին մօտ, «Սխիմադան» հանքերուն մէջ, արջասպ մաքրելու գործարանը այրեցաւ։ Քննութիւնը ցոյց տուաւ որ հրդեհը դիտմամբ կատարուած է։ Ձերբակալուեցան նախկին պահապանը, որ կը կարծուի թէ պաշտօնէ հանուելուն համար կրակ ձգած է գործարանին մէջ։

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐԱՆԻ ԿՌԻՒԸ

Գրեցինք թէ Ադրբէջանի Մուսավաթ կուսակցութեան վարիչներէն Մէհմէտզատէ Միրզա պալա «Էրմէնիլէր վէ Իրան» անուն գիրք մը հրատարակած է վերջերս։ Հեղինակը յայտնելէ յետոյ թէ Հայաստանի բոլշեւիկեան գրաւումէն յետոյ Թաւրիզ կարեւոր կեդրոն մը դարձած է Դաշնակցական գործունէութեան, կը յիշէ ընկեր Ռուբէնի մէկ յօդուածը Դրօշակի մէջ Թուրանական քաղաքականութեան դէմ իրանական ցեղերու միութիւն ստեղծելու մասին. կը յիշէ նաեւ ծնչակեան գործիչ Գ. Եղիկեանի Ռաշտի Փէրվէրիշ թերթին 291րդ թիւին մէջ հրատարակած մէկ գրութիւնը նոյն նիւթին մասին, բաղկացած 17 յօդուածներէ։

Յիշեալ յօդուածներուն մասին ժամանակին այս սիւնակներուն մէջ խօսած ըլլալով, չենք ուզեր կրկնութիւններ ընել։ Միրզա Պալայի գիրքէն կը թարգմանենք այն մասերը, որոնք կը քննադատեն յայտնուած միտքերը, վերապահելով մեր պատասխանը.—

Լօզանի Հաշտութեան դաշնագրէն յետոյ, կը տեսնենք որ Հայ ազգայնականները մասնաւորապէս Պարսկաստանի մէջ լուրջ գործունէութեան ձեռնարկած են։ Արարատի Հայկ. կառավարութեան անկումէն վերջ, Դաշնակցութեան Թաւրիզ ապաստանած անդամները, այդ վայրը հայկական շարժման ամենակարեւոր մէկ կեդրոնը դարձուցած են։ Շնորհիւ Պարսկաստանի բանակին եւ Մէջլիսին մէջ կարեւոր պաշտօններ ունեցող պարսկահայերու եւ Պարսկաստանի վրայ քիչ շատ ազդեցութիւն ունեցող բազմաթիւ արեւմտեան եւ արեւելեան եւրոպական պետութեանց, այսօր գաղթական Հայերը Պարսկաստանի մէջ ունին կարեւոր կազմակերպութիւններ, ազգային-մշակութային հաստատութիւններ, դպրոց, թատրոն եւ մամուլ։ Դաշնակցականները, ինչպէս այս տարի, ամէն տարի կանոնաւորաբար համաժողով կը գումարեն Թաւրիզի մէջ եւ այդ ժողովներուն մօտէն կը մասնակցին Եւրոպայի եւ Կովկասի մէջ աշխատող ազգասէր Հայեր։

Այս ազգասէր Հայերը իրենց ձեռքն առած են Պարսկաստանի շատ մը զինուորական եւ քաղաքային հիմնարկութիւնները. իսկ վերջին ժամանակներս ալ Շահ Փէհլէվիի գիմելով, ձեռնարկած են մասնաւորապէս պարսկական Ատրպատականի մէջ տնտեսական եւ առեւտրական առանձնաշնորհներ եւ գերիշխանութիւն ձեռք բերել։ Ասկէ զատ, Պարսկաստանի խորհրդային դեսպանն է Հայ մը՝ Դաւթեան։ Նոյնպէս առեւտրական, քաղաքական եւ այլ ծիւղերը Հայերու ձեռքն են։ Թաւրիզի Դաշնակցականներէն մաս մը, Եւրոպայի մէջ եղածին պէս, կուսակցութենէն կտուելով ստեղծած են Հայկ. «Արօր» կազմակերպութիւնը։ Այս վերջինը, որուն անդամներն են փախստական Հայեր, իրենց ձեռքն առած են պարսկական Ատրպատականի խորհրդային բոլոր վարչութիւնները։ Թաւրիզ, Ուրմիա, Մարաղա, Խոյ եւն. տեղերու մէջ բազմաթիւ առեւտրական, փոխադրական եւ տնտեսական հիմնարկութիւններ ստեղծած են։ Ազգայնական Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը Պարսկաստանի բոլոր Հայերուն կողմէ պաշտօնապէս կը տօնուի. բաց աստի, բազմաթիւ Հայ ազգային եւ խորհրդային դպրոցներու, թատրոններու եւ թերթերու մէջ Հայ ազգային անկախութեան գաղափարականը կը զօրացուի։

Սակայն եթէ խնդիրը այսքանով վերջանար, այնքան ալ ուշադրութիւն չէր գրաւեր։ Պարսկաստանի մէջ Հայերուն գործունէութիւնը երթալով որոշ եւ վերջնական քաղաքական գոյն կը ստանայ, եւ նոր ներկերու ու նոր զարդերու տակ դարձեալ պարսկական միջավայրին մէջ կը զօրանան հին ծայրայեղ եւ չափազանցող յատկութիւնները եւ կարգ մը պարսիկ թերթեր («Թէպրիզ», «Փէրվէրիշ» եւայլն) գիտակցաբար թէ յանգէտս, Հայերու այս ծայրայեղ գործունէութեանց միջոց կը դառնան։ Այս վերջին պարագան ցոյց կուտայ թէ Հայ ազգայնականները սկսած են տիրապետել պարսիկ մամուլին։

Հեղինակը պարզելէ յետոյ Գ. Եղիկեանի յօդուածին մէջ յայտնուած միտքերը, կը շարունակէ (էջ 7).—

Համարիականութիւնը «Մեծ Իրան»ի շրջանակին մէջ առնելով Թրքահայաստանը (Քիւրտիստան անունով), եւ Կովկասը (Արիականներու միութեան անունով), Դաշնակցական խրագատեսներու երեւակայական «Մեծ Հայաստան»ն ալ միացած պիտի ըլլայ։ Սակայն այս ցնորքը դիւրաւ իրականանալիք բան չէ։ Այսօրուան Իրանի նոր վարիչները, որոնք աւելի օգտակար կը գտնեն երկրին ներսը քաղաքակրթական, տնտեսական եւ քաղաքական բարենորոգումներով զբաղիլը, եւ պարսկական շահերուն հակառակ կը նկատեն ցնորական բաղձանքներուն ետեւէն վազելը, գիտեն թէ Հայերու սիրոյն, այդ միտքն իրականացնելու համար պիտի ստիպուին, Եղիկեանի գրածին պէս, Հնդկաստանի միջոցաւ եւրոպական զօրաւոր պետութեան մը կռթնիլ եւ անկէ վերջ քարտէսէն ջնջելով հանել կարգ մը կենդանի եւ հերոսական ազգեր, որոնք երբեք մեռնիլ չեն ուզեր։

Աւելի լայն եւ ստոյգ տեղեկութիւններ տալու համար թէ համիրանականութիւնը որո՛ւ դէմ ուղղուած է, ի՞նչ նպատակով եւ ի՛նչ ծայրայեղ նկատումներով, կը բաւէ աչքէ անցունել փարիզի «Դրօշակ» թերթին մէջ հրատարակուած «Իրան եւ Թուրան» խորագրով յօդուածաշարքը։

Երբ ժամանակը գայ, ցոյց պիտի տանք թէ Լոնտոնէն մինչեւ Պետրոգրադ ինչպէ՛ս ուղղութիւն փոխած է Դաշնակցութիւնը, որ Բ. Ընկերվարական Միջազգայինին կը պատկանի եւ ինքզինքին իբր թէ «ընկերվարական» եւ մարդկայնական կուսակցութիւն անունը կուտայ։ Հոս ուշադրութիւն պիտի հրաւիրենք միայն այն բանին վրայ, որ «ընկերվարական» Դաշնակցութիւնը «շահնամէ»ի միթարանութեան մէջ մտնելով Շահ Փէհլէվին կ՚իտէալացնէ։

Կասկած չկայ, որ Շահ Փէհլէվի իբրեւ բարեկարգիչ Նոր Իրանի հասցուցած հազուագիւտ դէմքերէն մէկն է։ Մարդիկ կային որ կը փափաքէին ոչ թէ Շահի գահին, այլ Հանրապետութեան Նախագահի աթոռին վրայ տեսնել այս անձնաւորութիւնը, որ անվարան կտրելով կը նետէ Իրանը սեղմող, խեղդող եւ դէպի քայքայում առաջնորդող ներքին եւ արտաքին բոլոր արգելքները, որ նոր արիւն եւ նոր կեանք կը ներարկէ Իրանին։ Երբ Ահմէտ Շահ քաճար գահընկէց եղաւ, Տօքթոր Մուսատտաք էս-Սալթանայի եւ Թաքիզատէի պէս յանդուգն երեսփոխաններ կային, որոնք յօգուտ երկրին ու ազգին, ազատութեան ու գերիշխանութեան, կը հակառակէին Րիզա Խանի գահակալութեան։ Մինչդեռ

ՄԻԱՅՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔ

Ո՞Վ ՋՊԻՏԻ ՈՒԶԷՐ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ

Փարիզի հայ սկաուտները հրաւիրուած են Ապրիլ 4—21 բանակելու Լոնտոն, անգլիացի սկաուտներու հետ: Սոյն բանակումը կազմակերպուած է ա. գ. իացի շրջանային խմբապետ փրոֆէսէօր Մուրի կողմէ, որ շատ գեղեցիկ յիշատակ մը պահած է հայ սկաուտներէն անցեալ բանակումէն:

Սոյն ծրագիրը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է անգլիական սկաուտական շրջանակներու մէջ:

Այս բանակումը միևնոյն ժամանակ մեծ պրոպագանդ մը պիտի ըլլայ հայ ժողովուրդին համար:

Արդ, երթեւեկի եւն. ծախքերու համար այս արի տղաքը պէտք ունին երկու հազար ֆր.ի չնչին գումարի մը, եւ կ՚ուզեն որ *Յառաջ*ը հանգանակութիւն բանայ:

Շատ սիրով: Ո՞վ չպիտի ուզէր մասնակցիլ այսքան համակրելի ձեռնարկի մը, եւ այնքան համեստ գումարի մը համար:

Խմբ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՅՏԸ

Ձմրան ցուրտ այս օրերուն, Հայաստանի մէջ սով մը կայ հագուստեղէնի եւ փայտի: Հայաստանի Անտառներու Ընկերութեան նախագահը, Յովհ. Մելիքեան, վառելափայտի մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Խորհրդ. Հայաստանի *(26 Յունուար).—*

Ըստ վիճակագրութեան Երեւանն ու Ալեքսանդրապոլը տարեկան կը ծախեն 11,000 խոր. սաժէն վառելափայտ: 1923էն ի վեր Հայաստանի Անտառներու Ընկերութիւնն է, որ կը հայթայթէ փայտը: Միջին հաշիւով, ընկերութիւնը կուտար տարեկան 2200 խոր. սաժէն փայտ, մնացեալը կը մատակարարէին մասնաւոր առեւտրականներ: Ընկերութիւնը իր փայտը կը ստանար մեծ մասամբ Վրաստանէն, փոքրիկ մաս մըն ալ կը հայթայթէր Հայաստանի անտառներէն: Անցեալ տարուընէ սկսեալ ընկերութիւնը իր փայտը կը հայթայթէր միայն Հայաստանի անտառներէն: Աշնան, ընկերութիւնը սկսաւ փայտ կտրել Շահալու, Ալիթալայի, Այրումի, Սեւ քարի, Ուզուն-Թալայի եւ Շամշատինի անտառներէն, փոխադրելով մօտակայ կայարանները: Այսպէս պատրաստուեցաւ 3000 խոր. սաժէն փայտ: Բայց ձիւնը անցեալ տարի այնքան շատ եկաւ, որ փոխադրութիւնը դժուարացաւ: Ձիւնէն զատ, փոխադրութեան արգելք կը հանդիսանար նաեւ ճամբաներու անյարմարութիւնը: Փոխադրողներ քիչ էր եւ գիւղացին իր սայլը կը տրամադրէր միայնայն ատեն, երբ տնտեսապէս չափազանց նեղ վիճակի մը մէջ գտնուէր: Գիւղացիներուն ցորեն տրուեցաւ, յաջողցնելու համար փոխադրութիւնը, սակայն յանկարծ արգիլուեցաւ ցորեն տալ: Ու փոխադրութիւնը աւելի եւս դժուարացաւ: Ընկերութիւնը վերջերս յաջողեցաւ 1200 խոր. սաժէն փայտ փոխադրել եւ գոհացնել զինուորական ու պետական հաստատութեանց պահանջները:

Ընկերութիւնը աղքատ է, այնպէս որ չի կրնար ամառուընէ փայտ մթերել:

Փայտահատութիւնը, մինչեւ նախատեսուած քանակը, չազդեր Հայաստանի անտառներուն աճման վրայ:

ՋՐԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ջրային անտեսութեան վարչութեան նախագահ Պետրոսեան հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ *Խորհրդ. Հայաստանի*: Զանց ընելով բոլոր *պիտի*ները, որոնցմով լեցուն են բոլշեւիկ թերթերն ու յայտարարութիւնները մարդ խաբելու համար, կուտանք միայն կատարուած աշխատանքները.—

Փոքր Սարդարապատի ոռոգման ցանցին մէջ ջրանցքին եւ լեռնային առուներուն հողային աշխատանքները, մինչեւ Մաստարա գետակին հունը, վերջացած են մօտ 26 քիլոմեթր տարածութեան վրայ: Մասնակի հողային աշխատանքներ կատարուած են նաեւ բաշխման եւ ոռոգման ցանցին մէջ ջրանցքին ուղղութեամբ, 62 քիլոմեթր երկարութեամբ: Վերի 26 քիլոմեթր տարածութեան վրայ կառուցուած են 7 ջրաբաշխական տուներ: Հիմնուած է նաեւ սղոցարան մը:

Փոքր Սարդարապատի ջրանցքը կ՚աւարտի 1929ին եւ Մաստարա գետակէն մինչեւ Այղըր լիճը ջրաբաշխական ցանցը երկարելով, պիտի ոռոգուի 23,000 տեսեաղին հող:

Այղըր լիճին ջրհան կայանին շէնքը աւարտած է արդէն: Մեծ մասամբ վերջացած են նաեւ բաշխիչ եւ ոռոգման ցանցի հողային աշխատանքները: Լիճէն մինչեւ Էջմիածին—Իգդիր խճուղին կառուցուած են ջրարգելներ: Ջրանցքին վրայ 4 ջրմուղներ պիտի շինուին: Ու լիճը պիտի ոռոգէ 5000 տեսեաղին հող:

Կարճեւանի ջրանցքին գիծին վրայ, որ 29 քիլոմեթր ուղղութիւն ունի, աւարտած են ժայռերու պայթումը, առուներու բացումը: Աշխատանքները դեռ կը շարունակուին:

Արագայանի մէջ, 12,000 հեկտար տարածութեան վրայ, նախագիծեր կը մշակուին ցամքեցնելու համար ճահիճները եւ ոռոգելու համար մշակելի հողերը: Փորձի համար պիտի փորուին կալիֆորնիական հորեր, հաւաքելու համար ստորերկրեայ ջուրերը:

Բննութիւնները կը կատարուին նաեւ Սեւ Ջուրի եւ Զանգիբասարի ճահիճները ցամքեցնելու համար: Բննութեան առարկայ է նաեւ Սեւանայ լիճը, պարզելու համար երկրաբանական փոփոխութիւնները երբ ջուրը պակսեցուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Երեւանի Հայ Շարժանկարի Ընկերութիւնը մրցում մը բացած է թատերագրոյցի (libretto) *մը մասին, որուն նիւթը պիտի առնուի Անդրկովկասէն կամ ապրուած կեանքէ: Հինգ կարգի մրցանակներ տրամադրուած են, 1ը կը ստանայ 1000 րուբլի, 2ը՝ 900 րուբլի, 3ը՝ 500, 4ը՝ 300, 5ը՝ 200: Պատկերագիրները (սէնարիօ գրող) չեն կրնար մասնակցիլ:*

Ի՞նչ է թատերագրոյցը:

Երեւակայեցէք թէ սինէմայէ մը տուն վերադառնալով, տնեցիներուն կը պատմէք համառօտ բովանդակութիւնը պատկերախաղին, զոր տեսաք: Անհա այդ ձեւով ալ կը գրուի թատերագրոյցը:

Այս մրցումին նպատակն է շարժանկարը մօտեցնել զանգուածին, անոնցմէ առնելով հում նիւթեր, որոնցմով պիտի մշակուին պատկերախաղեր (scénario)*:*

Մրցանակի Կոմիտէին տուած մանրամասն պայմաններուն համաձայն, նիւթը պէտք է գրել պատմուածքի պէս, առանց տրամախօսութեան, այլ գործողութիւններուն պարզ նկարագրութեամբը:

«Պէտք է գրել ո՛չ թէ Ափրիկէի կամ Ամերիկայի, այլ այն երկրի կեանքին մասին, որ կը ծփայ գրողին շուրջը:

Գրել Մոսկուայի մասին, առանց երբեք հոն գտնուած ըլլալու, առանց երբեք հասկնալու այդ կեանքին պայմանները, աւելորդ աշխատանք է»: (Բայց չէ՞ որ Ա. Վշտունիներն ու Ե. Չարենցները իրենց չտեսած ու չհասկցած Չինաստանը կ՚երգեն ու կը պատմեն):

Շարագրութեան անխնամութիւնը նկատի չպիտի առնուի, որպէս զի ամէն գիւղացի կամ բանւոր իրաւունք ունենայ գրելու եւ պատմելու այժմէական կեանքը, նիւթ հայթայթելով ապագայ մասնագէտ պատկերագիրներուն:

ԷՏՄՈՆ ԱՊՈՒԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Էտմոն Ապու որուն հարիւրամեակը կը տօնուի պաշտօնապէս Էքօլ Նորմալի շրջանակին մէջ, եղած է ցայտուն լրագրող մը եւ գլխի պայքարներ ունեցած է առաջնակարգ հարցերու շուրջ:

Կանուխ հասակին գացած է Յունաստան, ուրկէ վերադարձին հրատարակած է էջեր որոնք իրականութիւնը տարբեր կը ցուցնէին դասական Ելլադայով գինովցող հիացողներուն:

Եղած է նաեւ վիպասան ու զուարճաբան ու արդիական հարցերը յաջողած է տարբաղադրել իրեն յատուկ սուր տեսութեամբ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 19 Փետրուար.— Փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձը տօնուեցաւ այսօր Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» ակումբին մէջ: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, եւ կարգով եղան արտասանութիւններ եւ երգեր: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Կարօ Սասունին, որ բացատրեց օրուան նպատակը, իբրեւ ակնատես այդ օրուան դէպքերուն: Իր խօսքերը վերջացնելէ առաջ տուաւ տեղեկութիւններ Հայաստանի մէջ կատարուած բռնութեանց եւ ձերբակալութիւններու, մասին, որ կը շարունակուին մինչեւ այսօր:

Այս առթիւ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ՚ըսէ.—«Նկատի ունենալով որ Հայաստանի մէջ դեռ կը շարունակուին Փետրուարեան ապստամբութեան պատճառ եղող բռնութիւնները, մենք Հայաստանի հարազատ զաւակներս հեռու մեր սեփական հայրենիքէն, մեր բողոքի ձայնը կը բարձրացնենք եւ կը պահանջենք որ վերջ տրուի հալածանքներու եւ Հայաստանին կցուին Հայաստանի անբաժան մասերը Ղարաբաղն ու Ախալքալաքը»:

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանւոր»ով: Տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական ժողով մը, ուր երեք համակիրներ փափաք յայտնեցին անդամագրուիլ Դաշնակցութեան:

Արամ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 20 Փետր.— Մենք ալ տօնեցինք Փետր. 18ը: Որոշուած ժամանակէն շատ առաջ փութացած էր երկսեռ բազմութիւնմը, մեծ մասը երիտասարդներ: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով: Օրուան բանախօսն էր Ընկ. Կարօ Սասունի, որ մանրամասնօրէն պատմեց նախափետրուարեան դէպքերը եւ ժողովուրդին պոռթկումը:

Յետոյ բացատրեց թէ հայ ժողովուրդը չի կրնար հանգստանալ, մինչեւ որ չունենայ իր անկախ հայրենիքը, միացեալ Հայաստանով:

Մինչեւ ուշ ատեն, ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն:

Կ. Կոփոյեան

ՕԳՏԱԿԱՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸՆ ԱԼ ԽԱՆԴԱՐՈՒԱԾ

ԼԻՈՆ, 21 Փետր.— Վերջերս Հայուհեաց միութիւն մը կազմուեցաւ, որուն առաջին գործը պիտի ըլլար դպրոց մը բանալ: Մեր քոյրերը եռանդով սկսան աշխատիլ ու անդամներու թիւը աւելցնել: Եւ ահա կազմալուծում...

Այս գործին մէջ ալ նախկին Ազգ. Միութեան մարդիկը կրցան թոյն սրսկել, նորընծայ քահանայի մը խառնակչութեամբ: Քահանայ մը որուն առաջին գործը պիտի ըլլար տունէ տուն պտըտիլ և ուժ տալ այդ միութեան, ընդհակառն զրդած է որ տասնեակներով հրաժարին:

Երբ պիտի սթափին այս մարդիկը, թողլով որ զաղութը իր գլխուն ճարը նայի:

Ծնողներ, գոնէ դուք միացէք, վաղուան չարիքը զսպելու միջոցներ խորհեցէք, այլապէս չարաչար պիտի զղջաք, որովհետեւ զաւակը իր ծնողքը պիտի ուրանայ:

Հայրենակցական միութեանց վրայ ալ պարտականութիւն կ՚իյնայ գլուխ հանել այս գործը:

Վ. Իշապ

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈԼԷՆԻ ՄԷՋ

ՊՈԼԷՆ, 20 փետր.— Երէկ տօնուեցաւ «փետրուար 18»ը, քաղաքապետարանի սրահին մէջ, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով:

Նախագահը բացումը կատարելով, ըսաւ թէ, կեդրոն քաղաքներէ հեռու բազմութիւններ կան որ կարօտը կը քաշեն հայրենի խօսքին: Այդ գրկուած շրջաններէն մէկն է Պոլէնը, որ շատ քիչ անգամներ առիթը կ՚ունենայ ունկնդրելու մեզ բոլորս ալ հետաքրքրող հարցեր:

Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր: Օրուան բանախօսը ընկ. Պ. Հիւսեան խօսք առնելով յիշեց դրուագներ «փետր. 18»էն, իբրեւ ականատես:

Հանդէսը փակուեցաւ խոր տպաւորութեան տակ: Յետոյ ընկերը տեղեկութիւններ տուաւ Մարսէյլի Ազգ. վարչութեան գործունէութեան մասին: Իբրեւ Պոլէնի եւ Փոն-Սէն Թ՚էսփրիի ներկայացուցիչ ընտրուեցաւ ընկերութեան:

Ռոն գետը յորդած ըլլալով, Փոն Սէն Թ՚էսփրիի մեր հայրենակիցներն ու ընկերները չկրցան գալ սոյն հանդէսին: Ջուրը ողողած է Պոլէն-լա-Քրուազիէրէն (Պոլէնի կայարան) մինչեւ 200 մեթր անդին ու «օթօպիւս»ի երթեւեկը դադրած: Ազգային զանազան խնդիրները պատահականութեանց չձգելու ու խաղալիք չդարձնելու համար, այն բոլոր հայրենակիցները որ մասնակցած էին ազգային տուրքին, (վճարելով վեցամսեայ 12.50 ֆր.) ընտրեցին նոր վարչութիւն մը հետեւեալ հայրենակիցներէն.— Պ. Պ. Պարգեւ Զօպանեան՝ ատենապետ (չէզոք), Նշան Սիրանեան, գանձապահ (չէզոք), Գ. Ջիւմպիւլեան՝ քարտուղար (դաշնկց.), եւ խորհրդականներ՝ Մարտիրոս Ազըլեան (չէզոք), Թադէոս Մալէզեան (դաշնկց.):

Կը մաղթենք որ նոր եռանդով սկսած այս աշխատանքները ամլութեան չմատնուին: Կամքի եւ աշխատանքի խնդիր է:

Աստ-Անդ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՍԱՀԱՏ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆ.— *Դերասանուհի Լակրանժ ամուսնացաւ դերասանի մը հետ: Ուրախութեան հետ հիւանդութիւնն ալ մտաւ իր կուրծքէն ներս: Եւ աղջիկը ստիպուեցաւ ապաքինարան երթալ: Վերադարձին ամուսինը ուրիշ մըն էր գտեր, ընտանիք էր կազմեր:*

Զափազանց զառնացաւ դերասանուհին: Տարիքոտ դերասան մը դարպասեց, սէրը խնդաց դարձեալ եւ մօտցաւ հինը: Այսպէս կ՚ապրէին, երբ հիւանդութիւնը սկսաւ նեղել: Դերասանը քանի մը անգամ գիշերները սկսաւ մինակ թողուլ զայն: Լակրանժ հասկցաւ, ամէն մարդ խօյս կուտար իրմէ: Գործ չունէր, լալով ու հազալով կը պտըտէր թատրոններուն դուռները, դեր մը ստանալու համար: Յուսահատ անցեալ իրիկուն գնդակով մը անձնասպան եղաւ:

ԴԱՆԱԿ.— *Լը Կոֆ այլեւս չէր սիրեր իր կինը, Իրման: Իրման ալ չէր սիրեր իր ամուսինը: Առտու իրկուն կռիւ կ՚ընէին, բայց չէին զատուեր իրարմէ:*

Անցեալ օր, փոթորիկ ելաւ անոնց սենեակին մէջ: Օգնութեան աղաղակներուն վրայ հասան ոստիկանները եւ բացին դուռը: Սենեակին մէջտեղը կանգնած էր Իրմա, լեզուն բռնուած դանակը ձեռքին: Արիւն կը կաթէր դանակէն: Անդին հոգեվարքի մէջ կը հանդար ամուսինը: Վիրաւորը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց: Իսկ կինը, որ կ՚ըսեն թէ խմող մըն էր, քալեց, ուզելով չուզելով, դէպի բանտ:

ՓՈՔՐԻԿ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՄԵՂԱԽՈՐ.— *Լիւքի մէջ 15 տարեկան ֆրանսացի աղջիկ մը, Մառի, մեղք գործեց, զաւակ մը ունեցաւ եւ գաղտնի պահեց իրենց տանը նկուղին մէջ: Անստորագիր նամակէ մը տեղեկութիւն առնելով, ոստիկանութիւն եկաւ խուզարկութիւն կատարելու: Գտաւ նորածին երախան տոպրակի մը մէջ: Փոքրիկ մայրն ու մեծ մայրը ձերբակալուեցան:*

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆՑԱԾ ՕՐԵՐ... (Յուշամատեան Գատըքէօյի Գրական Երեկոյթներու 1892—1894) Վ. Մալէզեան: Տպ. Փարիզ. Գեղարուեստական տպարան: Գին 15 ֆրանք:

"ՅԱՌԱՋ,, Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Հակառակ իմ կամքիս ես քաշուեցայ:

— Լռեցէ՛ք, Նատէ՛ժտա, դուք կը հայհոյէք...

Անիկա կը պնդէր տեսակ մը կատաղի վիշտով:

— Մարսէ՛լ, հոս եղածը ըսելու մէջ ոեւէ գէշութիւն մը կայ:

Անիկա եր երկար ու տժգոյն ձեռքը տարաւ կուրծքին:

— Մենք Ռուսերս սրտի կեղծիք չունինք... մենք մեր սրտի երազները բոլորը կը պարպենք հաւաքոյթի մը մէջ, հրապարակի մը վրայ... լռութիւնն ալ սուտ մըն է, պէտք է ըսել ինչ որ կայ հոն, պահուած ու ծածկուած վիճակի մէջ... եւ անկէ վերջ ամէն մարդ պայծառ կը տեսնէ իր ճամբան...

Միշտ ես ես կը քաշուէի տեսակ մը սարսափով:

— Լռեցէ՛ք, Նատէժտա՛... ա՛խ, ա՛լ մի խօսիք...

— Այն ատեն, չեմ հասկնար... ինչո՞ւ համար մեզ կը լքէ չի՞ համարձակիր հոս գալ՝ ուրիշ կինով մը լեցուած իր աչքերով, ինչո՞ւ համար...

Ջիղերը ընկճեցին զինքը, ու սկսաւ արտասուել:

— Այո՛, այո՛, կը սիրեմ զայն իբր իր քոյրը... եւ ես երջանիկ պիտի ըլլայի որ կին մը զայն սիրէր ջերմօրէն, ու այդ կինը իմ լաւագոյն բարեկամուհիս պիտի ըլլար... ա՛խ, ինչո՞ւ կը յամառի, այս անիծեալ մատանին ըլլալուն համա՞ր...

Մատէն քաշեց հանեց մատանին եւ նետեց ջահակալը զարդարող պարսկական բաժակին մէջ:

Գլուխս ձեռքերուս մէջ առած՝ կեցած էի բազմոցին մէկ անկիւնը:

Անիկա ինծի մօտեցաւ:

— Մարսէ՛լ... Մարսէ՛լ... այս բոլորը ի՞նչ կը նշանակէ... դուք չէ՞ք հասկնար թէ՝ ես այլեւս կեանքը չեմ կրնար շարունակել, թէ այս կեանքը իմ ուժերէս վեր է...

— Ու իր երկու ձեռքերով բռնեց դէմքս ու կը հարցափորձէր աչքերս:

Երբեմն մեր յոգնաբեկ աչքերուն առջեւէն անցնող յարաշարժ լոյսերուն պէս— մեր իրարու մօտեցած դէմքերուն միջեւ կը կարդայի Բորիսի կողմէ արտասանուած բառերը, անոր վերջին բառերը...

«Դուք կը սիրէք Նատէժտան եւ Նատէժտան ալ ձեզ կը սիրէ:»

Այս դեռատի աղջկան շունչը երեսներուս վրան էր: Մորթիս վրան կը զգայի գաղջ հպումը այս սաթագոյն դէմքին, որուն վրայ կ՚իյնային սփական երկար աչքերուն արտասուքները... Բորիսը ուզած էր իմ այս յանկարծական խռովքս... Նատէժտայի ներկայութեան բնաւ չէի խռոված— ո՛չ... կրնամ երդում ընել: Խղճահարութեամբ կը մտածէի հետեւանքը.— այո՛ այնքան դժխեմ դէպքեր շղթայազերծ եղան, մեզ հեւասպառ քշել տանելով դէպի գործ, այնպէս որ ինծի համար անկարելի էր հասկնալ այս մատաղատի աղջկան ջերմագին ու եռանդաբորբ շնորհին խուժումը...

Այսուհանդերձ մենք սիրոյ իրաւունք ունէինք, ասիկա վայրագ օրէնքն էր այն շրջանին:

— Նատէժտա՛, գոչեցի:

Անիկա աւելի սեղմուեցաւ կողքիս, զգաստ, յուզուած եւ միշտ լալով:

— Ա՛խ, պիտի խօսի՛ս, Մարսէ՛լ... մեզ ազատէ՛:

Անզօրութենէս բռունցքներս կը սեղմէի: Խօսի՜լ: Իրաւունք ունէի երդումս դրժելու, այս պզտիկ աղջկան ըսելու համար որ ամէն ինչ անողոք կը դառնար իր ապրելու կամեցողութեան մէջ:

— Բորիսը չուզեր իր դաշինքը խզել... Բորիսը գնաց իր կեանքը վտանգելու՝ մեզի համար:

Մեր գլուխ գլխի կացութիւնը կը վատթարանար:

Իրապէս կրնայի՞ արդեօք գիտնալ թէ Նատէժտան կը սիրէի՞, որովհետեւ խղճահարութեան զգացումը պայծառօրէն եղած էր մինչեւ ի՞մ գիտակցութեանս շրջաններուն մէջ:

Բորիսը ուզած էր որ այս խռովքը ըլլայ հեղձուցիչ, թունաւոր եւ սրբապիղծ: Խղճահարութիւն էր իմ յուզումս: Խստօրէն Նատէժտայի ձեռքերուն մէջէն քաշեցի դէմքս: Ելայ բազմոցին վրայէն:

— Նեղուեցաք, գոչեց Նատէժտա, բռնուած տեսակ մը յուսահատութենէ, որ իրեն արեւելքցիի կերպարանքը կուտար դարձեալ: Դուք խոյս կուտաք իմ աչքերէս... ի՞նչ կայ որ... անիկա ձեզի արգիլե՞ց որ զինքը չխաբէք... ի՞նչ կ՚ուզէ ինձմէ, ի՞նչ կ՚ուզէ մեզմէ:

Այո՛, Նատէժտայի աչքերը զիս կը խռովէին, մինչ անդին Բորիսը իմ կեանքս կը փրկէր, կ՚երթար հոն, դէպի ո՛ր ահաւոր վայրը, փրկելու համար իմ կեանքս... իմ կեանքս եւ ուրիշ կեանք մը, ըսած էր ան: Ուրիշ որո՞ւ կեանք. — արդեօք այս դեռատի ութանկագին աղջկա՞ն կեանքն էր, որ ազատ ըլլալու գերագոյն բաղձանքն ունէր... բայց ո՛չ, անոր կեանքը վտանգուած չէր...

(Շար.)

լինի ռամկավար երեսփոխան Սէլլըրի բերած բանաձեւին, որ կ'ըսէր թէ անգործներու թիւը կը հասնի 4 միլիոնի, կամ ամբողջ Միացեալ Նահանգներու աշխատող բազուկներու մէկ տասներորդին:

Միւս կողմէ առեւտրական Նախարար եւ Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածու Հէրպըրթ Հուվըր ալ Նիւ Եորք հասած է՝ անգործութեան մասին քննութիւններ կատարելու: Կը հաշուուի թէ միայն Նիւ Եորքի մէջ անգործներու թիւն է 500,000: Սկսած են պետական կարգ մը շէնքեր շինել, անգործներուն գործ հայթայթելու համար:

Լոնտոնէն Աւստրալիա 15 օրէն

Աւստրալիացի օդանաւորդ Պէրթ Հինքլըր մեծ յաջողութիւն մը տարաւ: Յիշեալը 30 ձիու ուժ ունեցող պզտիկ օդանաւով մը, մս մինակ, 15 օրուան մէջ կտրեց Լոնտոնը Փորթ Տարուինէն (Աւստրալիա) զատող 20,000 քիլոմեդր ճամբան:

1919ին Ռոս Սմիթ նոյն ճամբան կտրած էր 28 օրէն, մեծ օդանաւով մը, որուն մէջ ուրիշ երկու հոգի ալ կային:

Հինքլըր մեկնելէ առաջ ապահովագրական ընկերութեան մը հետ հետեւեալ պայմանագրութիւնը կնքած էր.

«Ձեզի 150 ստերլին կը վճարեմ: Սակայն եթէ 1919ին հաստատուած 28 օրուան մրցանիշին վրայ մէկ օր շահիմ, դուք ինծի պիտի տաք մէկ ոսկի, երկու օրուան համար 2 ոսկի, երեք օրուան համար 4 ոսկի, չորս օրուան համար 8 ոսկի եւ այսպէս թուաբանական ուղղակի յառաջատուութեամբ: «Հինքլըր 13 օր շահած ըլլալով, ընկերութենէն պիտի ստանայ 4096 ստերլին:

Սով Ալպանիոյ մէջ

Ալպանական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան դիմելով կը խնդրէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը օժանդակէ Ալպանիոյ մէջ տիրող սովի զոհերուն, նկատելով որ իտալական Կարմիր Խաչի օգնութիւնները անբաւական են:

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իր յառաջիկայ նստաշրջանին նկատի պիտի առնէ այս խնդիրը:

∴ «Շիքակօ Թրիպիւն» Պելկրատէն կը տեղեկանայ թէ 14,000 բնտանիքներ, բաղկացած 70,000 անձերէ, անօթի կը մեռնին Հերսէքի մէջ: Կացութիւնը ծանր է մասնաւորաբար Մոստարի եւ ամբողջ Գարատաղի մէջ:

Վէհապիներու նոր յարձակումը

«Թայմզ»ի թղթակիցը Պասրայէն կը հեռագրէ թէ Շէյխ Իպնը Աշվան էլ Մութայրիի հրամանին տակ 2000 վէհապիներ յարձակած են ծովարին ցեղախումբին երկու հատուածներուն վրայ, որոնք դիրք բռնած էին Ճամիլանի մօտ, Վատի էլ Ռումմայի մէջ: Սաստիկ կռիւ մը տեղի ունեցաւ, որուն հետեւանքով 60 վէհապիներ սպաննուեցան եւ 200 վիրաւորուեցան: Ծովարիններուն կորուստն է 300 սպանեալ եւ վիրաւոր: Ասոնք կորսնցուցին նաեւ իրենց ամբողջ արջառը:

Իրիկուան դէմ անգլիական օդանաւեր սկսան հետապնդել նահանջող վէհապիները եւ ծանր կորուստներու ենթարկեցին զանոնք: Վէհապիները յաջողեցան վար առնել օդանաւերէն մէկը եւ մէջի օդանաւորդ տեղակալ Ճէքսըն սպաննեցին: Ծովարիններու ցեղապետ Շէյխ Տէպէյսան եւ ուրիշ ծանրապէս վիրաւորուած պէտէվիներ տարուեցան Շայպա, անգլիական օդանաւորդական կայանը, Պասրայի մօտ:

Սերպիոյ տագնապը

Արտաքին Նախարար Մարինքովիչ եւս չյաջողեցաւ կազմել Սերպիոյ նոր դահլիճը: Ռատիչ-Փրիպէչիվիչի ռամկավար-գիւղացիական խմբակը կը պահանջէր արտաքին կամ ելմտական նախարարութիւնը, ինչպէս նաեւ խրուաթ-գիւղացի կուսակցութեան պատրաստած աշխատանքի ծրագիրը: Մարինքովիչ չընդունեց այս պայմանները եւ թագաւորին ներկայացուց իր հրաժարականը: Տագնապը դեռ չէ լուծուած: Միացեալ դահլիճ կազմելու փորձ մը եւս պիտի ըլլայ, այս անգամ վարչապետութեան կոչելով խորհրդարանէն դուրս անձնաւորութիւն մը:

Հինտէնպուրկ կը հիւրասիրէ Ամանուլլան

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Հանրապետութեան Նախագահ Հինտէնպուրկ հացկերոյթ մը տուած է ի պատիւ Աֆղանիստանի թագաւորին: Ներկայ եղած են Նախարարներ, դեսպաններ, Ռայխսթակի Նախագահը եւ ուրիշ պաշտօնական դէմքեր: Հինտէնպուրկ ճառ մը խօսելով, վեր հանեց գերման մշակոյթին բարիքները: Թագաւորը իր պատասխանին մէջ ըսաւ թէ իր զաւակները ղրկած է Ամանիի քոլէժը, զոր կը վարեն Գերմաններ:

Հացկերոյթէն վերջ մեծ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ նախագահական պարտէզներուն մէջ:

Երկրաշարժ Երուսաղէմի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Չորեքշաբթի օր երկրաշարժի երկու ցնցումներ զգացուած են յիշեալ քաղաքին մէջ: Առաջինը առտուան ժամը 3ին, որ տեւած է մէկ վայրկեան, երկրորդը իրիկուան ժամը 7.50ին, գրեթէ նոյնքան սաստիկ որքան անցեալ Յուլիսի երկրաշարժը, որուն հետեւանքով 200 հոգի մեռած էին Պաղեստինի մէջ:

Փանայիթ Սթրաթի վտարուած

Գրեցինք թէ յայտնի գրագէտ Փանայիթ Սթրաթի վերջերս Մոսկուայէն Աթէնք գացած եւ հրապարակային բանախօսութեան մը մէջ ջատագոված էր պոլշեւիկները: Արդ, հելլէն կառավարութիւնը ձերբակալած է զայն եւ Յունաստանի սահմաններէն դուրս հանած Փետրուար 23ին (երէկ): Փ. Սթրաթի Փարիզ պիտի գայ:

«Բրինձի օրը» Իտալիոյ մէջ

Անցած Կիրակի ամբողջ Իտալիոյ մէջ յայտարարուած էր «Բրինձի օր»: Նպատակն էր բրինձի մշակութիւնը քաջալերել: Կազմակերպիչները բրինձի ծրարներ ղրկեցին թագաւորին եւ Մուսոլինիին: 12 կենդրոնար բրինձ ղրկուեցաւ Տրիպոլիսի տօնավաճառին եւ 60,000 ծրար ձրի բրինձ բաժանուեցաւ Հռոմի, Նափոլիի, Ֆիրէնցէի, Պարիի եւայլն աղքատներուն: Բրինձի եփած բաշխուեցաւ զինուորներուն: Բժշկական համալսարանի փրոֆեսորներ դասախօսութիւններ տուին բրինձի սնուցիչ յատկութեանց մասին: Բաժնուեցան թռուցիկներ, որոնք բրինձով զանազան կերակուրներ պատրաստելու եղանակը կը սորվեցնեն:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՑԷՍԻՆ.— 26 Փետր. Կիրակի առաւօտ՝ հրապարակային բանախօսութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

ՓՈՆ_ՏԸ-ՇԷՐԻՒ.— 26 Փետր. Կիրակի կէսօրէ վերջ. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

ՎԻԷՆ (Իզէր).— 26 Փետր. Կիրակի կէսօրէ վերջ. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ:

ՓՈՆԹ՝ ՕՏԻՆԱՅ.— Հրապարակային բանախօսութիւն եւ ներկայացում «Գոյութիւն Պայքար»ը, 4 Մարտ Կիրակի ժամը 2ին, քաղաքապետարանի սրահին մէջ: Կը խօսի Ընկ. ԱԲՕԵԱՆ: Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

ՎԱԼԱՆՍ.— Այս Կիրակի ժամը 2ին: Սինէմա Սէն Լուի սրահը: Երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ:

ՊԷԼՖՕՌ.— Այս Կիրակի Բազէրն տ'Օֆֆըմոնի մէջ: Կը խօսի Ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ: Երգ, արտասանութիւն, եւայլն: Կը հրաւիրուին Հէրիքուրի, Մոնպելիառի եւ Պելֆօրի հայրենակիցները:

ՑԷՍԻՆ.— 25 Փետր. Շաբաթ երեկոյ ընկերական ընդհ. ժողով. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ստիպողական է, կը զեկուցանէ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ «Ազատամարտի Սերունդ», «Քրիստափոր» եւ Հ. Յ. Դ. Ուսանողական միութեան խումբերու բոլոր անդամները 27 փետր. երկուշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, La Chope Parisienneի վերնայարկը, 60 Rue des Écoles, մեթրօ՝ Օտէօն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ի ՆՊԱՍՏ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Սանասարեան Միութիւնը հաստատած է ժողովրդական համալսարան մը, ուր կը յաճախեն յիսունի չափ ուսանողներ:

Ի նպաստ այս համալսարանին կազմակերպուած է երեկոյթ պարահանդէս մը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առտուան 3, Salle Victor Hugo, Rue St. Didier, (Métro Victor Hugo, Հովանաւորութեամբ Պ. Ա. Համբարձումեանի:

ԾԱՆՕԹ.— Տոմսերու արժէքը ղրկել Օր. Իփլիքճեանի, 11 Rue Berteaux-Dumas, Neuilly s)Seine, և կամ վճարել երեկոյթին գիշերը: Պրինճի եւ բօքըրի թղթասեղաններ պիտի տրամադրուին:

BAL GAVROCHE

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 9.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle d'Horticultureի թիւ 1, 2, 3 եւ 4 սրահներուն մէջ, 84 Rue de Grenelle: N. S. Bac.— Ինձ՛ ՍԱՁ՝ *Սէնիհա հանըմին* եւ Սկիւտարցի *հանէնաէ Յուսէփին* հետ: ԵՐԵՔ ճազպանտի խումբ՝ *Թառիստ Աբգար* եւ իր ԿԻՆՏՕՆ.— Հայկական եւ ռուսական պարեր.— Ջրի գոթիլեոններ.— Պիւֆէ Ֆլօրիա.— Ֆօթօ Ֆէպլիւս . . . եւն. եւն. եւն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ "ՇԱՆԹ" ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

Այս կիր. գիշեր ժամը 9ին, 42 Rue Hermel, Paris

կը բեմադրէ **ԵՐԵՔ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ**

եւ ՎԵՐԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (Զաւեշտ)

նուագ եւ կովկասեան պարեր, մասնակցութեամբ թառիստ Աբգարի, վրացի կինտոյի, Օր. Գրիգորեանի:

ԳԻՆ 3, 5, 10, ՊԱՏՈՒՈՅ ՏՈՄՍ 20 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Վալանսի Խարբերդի Հայրենակց. միութեան կողմէ վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Սինէմա Սէն-Լուի սրահը

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԻՀՐԱՆ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

ՆԱ ՉԻ ԼԻՆԻ ՍԱ ԼԻՆԻ կամ ՄԱՇԱԴԻԲԱԴ

Օրքէստր.— Նուագ, երգ, պար, հարսանիք, ճոխ պիւֆէ

Տոմսերը կարելի է ստանալ միութեան բոլոր անդամներէն, իսկ ներկայացման օրը թատրոնի կիշէն: Գին՝ 5 և 3 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

«Գոյամարտ» խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, ծանօթ հասցէին:

Մարսէյլի «Պատանեկան» միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէօրէ վերջ ժամը 1ին, Գրադարան Ընթերցարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայրենակց. միութեան վարչ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Լիոնաբնակ հայրենակիցներն ու անդամները այս կիրակի ժամը 2ին, 262 Rue Decuclée, դաշնակցութեան գրադարանը: Օրակարգ. ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ հայ դերձակներու Արհեստակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի առտու ժամը 9.30ին, Պառ տը լա Մօնումէնթալի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգերով: Կը հրաւիրուին բոլոր հայ դերձակները ներկայ գտնուիլ:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Հայ Տրամաթիկ դերասանական խումբը, կը ներկայացնէ՝

ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ

վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին 84 Chappeի թատերասրահին մէջ Տոմսերու գները՝ 12, 8 եւ 6 ֆր.:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն, Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9—10 Նորագոյն պատմ. (Ս. Վրացեան):

Ժամը 10—11 Քաղաք. տնտեսութիւն (Ա. Խոնդկարեան):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լոնտոն, *Մ. Բ.հնյ.— 1 անգլ.:*

Սէն Թ'ռւէն, *Շըտիկ.—70ֆր.:*

Մարսէյլ, *Շ. Թ.— 35:*

Մարսէյլ, *Գործ.— 708:*

Սէն Սաթիւռնէն, *Կ. Յ.— 35:*

ԿԱՎՌՕՇ

որ կը հրատարակուի ամէ՛ն շաբթու, 22 տարիէ ի վեր.

Բաժնեգին տարեկան՝ 100 ֆր., վեցամսեայ՝ 50 ֆր.: Ջեռքէ 1.50:

Գալ շաբթուընէ սկսեալ ԼԻԼԱ *Կավռօշ*ի մէջ, իր երգիծա-զաւեշտական փանթէզիներով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Նալլուխանցի (Էնկիւրի) տիկ. Մարիամ Հաճի Յակոբեան կը փնտռէ իր որդին Զարեհ Հաճի Յակոբեանը 26 տարեկան, որ աքսորէն վերջ Սուրիոյ քաղաքները մնացած ըլլալ կը կարծուի: Իմացնել՝ B. Bayan, 6 Rue Dauphine, Valence-Drôme, France.

Կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

— Տիկին Արփքսի (կամ Եւա) Համամճեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Ուրֆայի (տուներնին Սըթմա գույուին դիմացը) Տընիկ Մըխծի Յակոբ Համամճեանը, մայրը՝ Խաթունը, եղբայրները՝ Կարապետ եւ Սիմոն, քոյրը՝ Լուսիա, մօրեղբայրները՝ Տիգրան եւ Յովհաննէս Պասմաճեանները, մօրաքոյրերը՝ Սուլթան, Արուսեակ ու Խանում, եւ հօրեղբայրները՝ Յարութիւն եւ Գէորգ Համամճեանները: Ասոնցմէ ոեւէ մէկուն մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ 28 Rue Irinis, Salonique, Grèce.

— Կը փնտռուին վանեցի Արմենակ, Համբարձում, Եղիշէ, Մանիկուռ, Երանուհի Սանասարեան (Արթինօֆ) 25 տարիէ ի վեր Ռոստոֆ կը գտնուին: Զինադադարին Արմենակ Պոլիս եկած եւ վերադարձած է: Իրենց վերջին հասցէն էր, Armenak Aroutunov 65 Rue Moskovskaia, Rostov na Donau: Գրել՝ Սահակ Այվազեանի, Hôtel Florial, 4 Rue Jouye Rouve, Paris (20e), France.

ԳՐԱՇԱՐՈՒԹԻՒՆ սորվիլ փափաքող 12-15 տարեկան պատանի մը կ'ուզուի: Ներկայանալ ծնողքին հետ: Մանրամասնութեանց համար դիմել «Յառաջ»ի գրաշարապետին:

Վարձու են ընդարձակ աշխատանոց մը եւ սենեակ, լոյս, կազ եւ ջուր: Յարմար գին: 17 Rue Damesme. մեթրօ՝ Իթալի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

ՄԵԼԻՀԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆ[illegible]

ՎԷՊ

արեւելեան կեանքէ, առ[illegible] մեծ պատերազմէն: Մարդ[illegible] գեղարուեստական պատ[illegible] թիւնով: Փոստի ծախք չկայ[illegible]

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

Դիմել՝ VAHRAM SÉV[illegible]

31 Rue Kléber

Issy-les-Moulineaux (Seine)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT[illegible]
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
25
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1928

25 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 580

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԵԼԻ ՉԷ ԱՆՏԱՐԲԵՐ

Երէկ, պատմելով քէմալական Թուրքիոյ մէկ նոր ճիգը կրթութիւնը տարածելու, աւելի ճիշդ՝ ոչ-Թուրքերու Թրքացումը փութացնելու առաջադրութեամբ, գիտել կուտայինք.

— «Իսկ մենք . . . : դեռ 1870ական Թուականներէն կրթական միութիւններ, աւելի վերջը՝ «Ազգանուէր Հայուհեաց» եւ «Միացեալ» ընկերութիւններ ունէինք Թուրքիոյ մէջ, կաշկանդիչ պայմաններու տակ:

«Բայց այսօր, մանկապարտէզ մը անգամ բեռ կը նկատենք, ազատ երկնքի տակ»:

Ուշագրաւ է որ վերջերս Ամերիկայի մէջ ալ, սկսեր են լրջօրէն անդրադառնալ այլասերման վտանգին, եւ միջոցներ կը մտածեն:

Ցաւը մատնանշելու տեսակէտէն, մեծ տարբերութիւն չկայ թերթերու բովանդակութեան մէջ:

Բոլորն ալ կ՚ընդունին թէ նոր սերունդը մեռած թելով մը կապուած է իր ծագման հետ: Տարիներէ ի վեր երիտասարդութիւն մը կը կրթուի ամերիկեան հաստատութեանց մէջ եւ այդ բարձր մշակոյթին ազդեցութեամբ, մոռցած է ոչ միայն իր պատմութիւնը, այլ եւ լեզուն: Ինչ որ ամերիկահայ ուսանող կը կոչենք, մեծ մասով անգլիախօս օտարականներ են, որոնք իրենց ժողովներն անգամ անգլերէն կը կատարեն:

Անցեալ օր գրեցինք թէ Ամերիկայի Ազգ. Վարչութիւնը խորհրդակցական ժողով մը հրաւիրած է, նոր սերունդին կրթութեան խնդիրը գործնական ձեւի մը վերածելու համար:

Այդ օրէն ի վեր, զանազան առաջարկներ կը ներկայացնէ ամերիկահայ մամուլը: Քիչ անդին հրատարակուած ենք «Հայրենիք»ի կարգ մը թելադրութիւնները:

Ի՛նչ խօսք որ այդ բոլորը չարիքը սահմանափակելու միջոցներ են, եւ ոչ թէ հիմնական լուծում: Եւ արդէն ամուլ յամառութիւն պիտի ըլլար հիմնական միջոց գտնել այս ծով տարածութիւններուն եւ անկնախտիր հրապոյրներուն առջեւ:

Միակ ելքը,— անկախ հայրենիքն է:

Իսկ մինչեւ անոր իրականացումը, մենք պարտաւոր ենք ամէն միջոց փորձել, նուազագոյն վնասով ազատելու համար:

Միջոցներ շատ կան, կը բաւէ որ բան-գործ ընենք այս կենսական խնդիրը, նոր սերունդին փրկութիւնը, եւ սրտանց ու միակամ աշխատինք:

Ինչ որ կը թելադրէ մեր պաշտօնակիցը Ամերիկայի համար, ընդհանրապէս կը պատշաճի նաեւ Ֆրանսայի:

Այս երկու երկիրներուն, Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի հայկական գաղութները շատ կը նմանին իրարու: Եւ իբրեւ համայնակուլ եւ կախարդական հնոցներ, երկու երկիրներն ալ միեւնոյն փորձանքները կը ներկայացնեն մեր ցիրուցան բազմութիւններուն, եւ մանաւանդ փոքրերուն համար:

Բայց — եւ տաղտկալի դառնալու ստիպման կը կրկնենք — բոլորովին անճար չենք այս տեղերուն մէջ ալ:

Մեր կարծիքով, ազգային բոլոր կազմակերպութիւնները, թերթերէն մինչեւ օտար քաղաքի մը մէջ ինկած ուսումնականը կրնան փրկարար դեր կատարել իրենց շրջանակին մէջ:

Սակայն, անհրաժեշտ է ունենալ առանձին կազմակերպութիւն մը, յատկապէս ա՛յս գործին համար:

Կեդրոնական օրկան մը, որ ուրիշ հոգ չունենայ, եթէ ոչ նոր սերունդին փրկութիւնը:

Ազգանուէր-Միացեալ մը, աւելի լայն ծրագրով եւ համապատասխան՝ նոր միջավայրի պահանջներուն:

Մենք տարիներէ ի վեր կ՚արծարծենք այս միտքը: Շա՛տ են հասկցողներն ու ծափահարողները:

Իսկ իբրեւ գործնական արդիւնք — ոչինչ կայ հրապարակին վրայ:

Առաջարկներ եղան որ Բարեգործականը ստանձնէ այդ հոգը:

Դժուա՛ր է շարժման մէջ դնել այդ ճարպոտ մեքենան:

Բարեգործականը աւելի քան երբեք դարձեր է սեղանաւորական հաստատութիւն մը, տեսակ մը Էվգաֆ, որ այսպիսի «մանր» գործերով չզբաղիր: Թէեւ չափազանց կը մանրանայ, իր վարիչներուն փառքն ու դիրքը անսասան պահելու համար:

Նիւթական միջոցներու մասին մենք երբեք յոռետես չենք:

Ո՛ւր որ գործ կ՚արտադրուի, դրամն ալ կը ճարուի: Իսկ ի՛նչ գումարներ կան որ անշարժութեան դատապարտուած են, Ամերիկայի կրթական Հիմնարկութեան հարստութենէն մինչեւ Բարեգործականի յանձնուած զանազան առանդները, եկեղեցիներու շինութեան յատկացուած միլիոններէն մինչեւ Հայրենակցական Միութեանց յարաճուն եկամուտները: (Մեծագոյն մասը՝ «Կրթասիրաց» եւ «Ուսումնասիրաց»):

Կարելի է նախնական դրամագլուխ մը կազմել այդ կարգի գումարներէ:

Բայց, ո՞վ պիտի ձեռնարկէ նոր Միութեան կամ Ընկերակցութեան հիմնաւորման:

Ո՞վ առաջ պիտի անցնի, հաւատալով՝ պահանջին ստիպողութեան եւ գործին լրջութեան:

Մեր կարծիքով, յարմար են Հայրենակցական Միութիւնները, իբրեւ սերտօրէն կապուած՝ թափառական բազմութիւններուն հետ, եւ օժտուած՝ նիւթական միջոցներով:

Միայն թէ, պայման է որ անոնք թօթափեն տեղական հայրենասիրութեան մոլութիւնը, որ դժբախտաբար խոր արմատներ ձգած է:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅԼԱՍԵՐՄԱՆ ԴԷՄ

Հայրենիք, օգտուելով ամերիկահայ նոր սերունդի փրկութեան համար գումարուած խորհրդակցական ժողովէն, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ (5 փետր.).

— «Հայկական դպրոցները անտարակոյս շատ կարեւոր ազդակներ կրնան ըլլալ ամերիկահայ նորահաս սերունդին հայեբէն սորվեցնելու եւ հայկական ոգի ներշնչելու խիստ դժուարին գործին մէջ, եթէ միայն այդ դպրոցներուն մէջ դրուին ձեռնհաս եւ արժանաւոր հայ ուսուցիչներ:

Սակայն, հայ դպրոցները չպիտի կարենան շօշափելի արդիւնք մը տալ, եթէ դպրոցներէն դուրս եւս ջանքեր չթափուին մեր նորահաս սերունդին վրայ ազգային ոգիով ազդելու համար:

Ամենէն առաջ, խիստ կարեւոր է, եթէ չըսենք՝ վճռական ընտանիքներու դերը երախաներու ազգային ոգիով կաղապարման մէջ: Ծնողներու ընթացքէն շատ մեծ բան կախուած է, թէ որ աստիճան իրենց զաւակները կրնան հայ մնալ, սորվիլ հայերէն լեզուն, սիրել հայութիւնը, հետաքրքրուիլ հայ գրականութեամբ ու պատմութեամբ:

Մեր գաղութի հաւաքոյթները եւս շատ դիւրութեամբ կարող են արդիւնաւոր միջոցներ դառնալ մեր նորահաս սերունդին հայեցի դաստիարակութեան համար, եթէ միայն մեր հասարակութիւնը լրջօրէն խորհի այդ հաւաքոյթները օգտագործելու մասին՝ ջանալով փոքրերուն եւս հաճելի եւ ազգ. տեսակէտով օգտակար ժամանց մը տալ:

Ինչպէս ուրիշ առթիւ մենք ըսած ենք արդէն, կարելի էր, օրինակ, հաւաքոյթներու ատեն փոքրերը հաւաքել մեծերուն յատկացուած սրահներուն կից սենեակներու մէջ եւ զանոնք զբաղեցնել առանձին՝ հմուտ մէկու մը ղեկավարութեամբ:

Անկասկած նորահաս ամերիկահայ սերունդին ազգային դաստիարակութիւն տալու մեր ձգտումին մէջ որոշ օգտակար դեր կրնան կատարել նաեւ մեր թերթերը՝ հրատարակելով փոքրիկներու ընթերցանութեան համար եւս հետաքրքրական գրութիւններ: «Հայրենիք»ի «Մանկական Աշխարհը» կոչուած է չափով մը այդ պահանջին գոհացում տալու:

Կարեւոր է նոյնպէս, որ մեր հասարակութեան կողմէ աւելի ուշադրութեան եւ քաջալերութեան առարկայ դառնան հայ ուսանողական եւ աշակերտական այն կազմակերպութիւնները, որոնք, գէշ լաւ, արդէն հրապարակի վրայ են եւ կը գործեն:

Ամերիկահայ մտաւորականները մասնաւորապէս պարտաւոր են քիչ մը աւելի հետաքրքրուիլ Ամերիկայի մէջ մեծցող աշակերտներով եւ ուսանողներով ու քիչ մը աւելի օգնել անոնց, որպէսզի անոնց կապը խզուի չկտրուի հայ ժողովուրդին հետ, որպէսզի անոնք ալ վառ պահեն իրենց մէջ հայկական ոգին ու իտէալները:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետ կոմս Պէթլէն Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարին ուղղուած հեռագրով մը կը յայտարարէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ո՛չ մէկ իրաւասութիւն ունի քննելու գնդացիրներու խնդիրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՏԱՊԵՑԷ՛Ք ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼ ՁԵՐ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ԿԸ ԼՐԱՆԱՅ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 29ԻՆ

Մինչեւ ամսոյս վերջը ամէն մարդ պարտաւոր է իր թաղի ուղղակի տուրքերու վարչութեան (Contrôleur des contributions directes) հաղորդել 1927 տարուան ընթացքին շահած գումարին քանակը: Բանուոր, արհեստաւոր, պաշտօնեայ, առեւտրական, բժիշկ, փաստաբան եւլն. բոլորն ալ պէտք է ընեն այս յայտարարութիւնը՝ այս առթիւ տրամադրուած մասնաւոր տպուած թուղթերու վրայ, զորս կարելի է հայթայթել տուրքի գրասենեակներէն եւ թաղապետարաններէ:

Անոնք որ ամուսնացած են եւ անչափահաս զաւակ կամ 70 տարեկանէն վեր հայր և 60 տարեկանէն վեր այրի մայր ունին և միեւնոյն տան մէջ կ՚ապրին, charge de familleի համար զեղչ կ՚ունենան, ուստի պէտք է լեցնեն նաեւ յատուկ տպագրուած միաթերթ թուղթ մը եւ զայն ներփակեն առաջինին մէջ:

Այս առթիւ յայտարարենք թէ Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ ապրող ամուրիները տուրքէ զերծ են, եթէ տարեկան առ առաւելն 7000 ֆր. կը շահին: Ամուսնացած բայց զաւակ չունեցող մէկը տուրքէ զերծ է, մինչեւ 10,000 ֆրանքի համար (7000+3000): Եթէ զաւակ ունի, բացի վերոյիշեալ զեղչերէն, կը ստանայ նաեւ 3000 ֆրանքի զեղչ մը՝ իւրաքանչիւր զաւակի համար: Եթէ իր հետ կ՚ապրի 70 տարեկանէն վեր հայրը՝ 2000 ֆրանք ալ անոր համար կը զեղչուի. իսկ եթէ 60 տարեկանէն վեր այրի մայր ունի, նոյնպէս 2000 ֆրանք կը զեղչուի:

Նախապէս ընտանեկան պարագաներու համար զեղչ չէին կատարեր Հայերուն, սակայն կատարուած դիմումներուն վրայ, ելմտական նախարարութիւնը ընդունած է, որ հայ եւ ռուս գաղթականները եւս այդ առաւելութենէն օգտուին:

Շեշտենք թէ ատկէ չեն կրնար օգտուիլ բոլոր այն Հայերը, որոնց ինքնութեան թուղթին վրայ Թրքահպատակ արձանագրուած է:

Թուրքիոյ ընդհ. զօրաշարժի օրէնքը

Ընդհ. զօրաշարժի օրինագծին քննութիւնը կարեւոր վիճաբանութիւններու տեղի կուտայ Ազգ. ժողովին մէջ: Օրինագծի առաջին յօդուածին մէջ կ՚ըսուի.

«Պատերազմի հաւանականութեան պարագային, եւ կամ երկրին ներքին կացութեան տեսակէտով պէտք տեսնուած ատեն, գործավարներու խորհուրդը կրնայ ընդհ. զօրաշարժ յայտարարել, ընդհ. սպայակոյտի առաջարկով կամ հաւանութեամբ»:

Պատերազմական նախորդ գործավար Րէճէպ պէյ քննադատեց այս բացատրութիւնը եւ ըսաւ թէ պէտք է որոշակի ճշդել թէ կառավարութիւնը անպայման պարտաւոր չէ ընդունիլ ընդհ. սպայակոյտին առաջարկը: Երկրի ճակատագրին պատասխանատուն գործավարներու խորհուրդն է, եւ անոր կ՚իյնայ ընդունիլ կամ մերժել ընդհ. սպայակոյտին առաջարկը: Ընդհ. սպայակոյտը, որքան ալ մասնագիտական հաստատութիւն մը ըլլայ, կառավարութեան չափ լայն չի տեսներ:

Նոյն տեսակէտը պաշտպանեց նաեւ պատերազմական գործավար Ապտիւլ Խալիք Համիտ պէյ: Ասոր վրայ որոշուեցաւ օրինագիծը վերադարձնել զինուորական յանձնաժողովին, պէտք եղած փոփոխութիւնը կատարելու համար:

Հրէական ազատ պետութիւն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն փետրուար 23 թուականով. — Սովետներու կեդրոնական Խորհուրդը այսօր որոշեց ստեղծել հրեայ ինքնավար պետութիւն մը, Սիբերիոյ Բիրոբբիանսկ շրջանին մէջ՝ Ամուր գետին եւ անդրսիբերիական երկաթուղիին մէջտեղ, Վլադիվոստոկի ճամբուն վրայ: Նոր պետութեան տարածութիւնն է 2,500,000 հեկտար:

Յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին 10,000 հրեայ երկրագործ ընտանիքներ պիտի ղրկուին դէպի Սիոնի գաղութը. 500 հրեայ բանուորներու կարաւան մը անմիջապէս ճամբայ կ՚ելլէ:

Ներկայիս 5000 կոզակ եւ կորէացի ընտանիքներ կը բնակին նորակազմ հրեայ ինքնավար պետութեան մէջ. կը յուսացուի թէ ասոնք պիտի ձուլուին Հրեաներուն հետ:

Կարմիր բանակին տարեդարձը

Հինգշաբթի օր Ռուսիոյ մէջ տօնուեցաւ կարմիր բանակին տասնամեակը: Հանդիսաւոր հաւաքոյթներ տեղի ունեցան՝ տօնելու համար այս յոբելեանը՝ բանակին եւ գործարաններուն մէջ: Թերթերը յօդուածներ հրատարակեցին պանծացնելով բանակին կատարած հերոսական պայքարները: Խորհրդային Միութեան Գործադիր Կոմիտէն որոշեց հողային տուրքերու, թոշակներու եւ մանուկներու կրթութեան մասին բազմաթիւ դիւրութիւններ շնորհել կարմիր բանակի նախկին զինուորներուն. 10 միլիոն ռուբլի պիտի յատկացուի կարմիր բանակի մշակութային պէտքերուն համար:

Կարմիր դրօշի պատուանշան տրուեցաւ Պալթիկի նաւատորմին եւ կարմիր բանակի վաստակաւորներուն, որոնց կարգին առեւտրական գործավար Միկոյեանի Ունշլիխտի, Ռիկովի, Կալինինի, Պետրովսկիի եւլն.:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

"ԱՆՑԱԾ ՕՐԵՐ„... ԱՆՑԱԾ ԸԼԼԱՅ

Բարեգործականի ներկայ ընդհ. տնօրէն, անցեալ ու ապագայ *Մէթր* փաստաբան ու ի միւս անգամ գայտեան բանաստեղծ Տիար Վահան Մալէզեան, այս օրերս ի լոյս է ընծայած՝ խիստ գեղարուեստական կողքով, յոյժ խնամեալ տպագրութեամբ եւ պինդ սուղ թղթով՝ հատոր մը, որուն մէջ ամփոփած է իր երբեմնի Գատըգիւղի տան մէջ տեղի ունեցած «գրական հաւաքոյթ»ներուն «բռնայանգ»ային ու «ի՛նչ տարբերութիւն»եան եւ այլ խաղերը:

Հատորին թուղթին նայելո վ հոգիս խռովեցաւ, տպագրութեան նայելով աչքս նուաղեցաւ եւ պարունակութեան նայելով սիրտս խառնա...խառնաց:

Ու մտածեցի: Մալէզեան փառքի՜ թէ փողի համար է լոյս ընծայեր բոլոր այդ Թխածոները, որոնցմէ եթէ հատոր կազմել հարկ ըլլար, այնքան կընայինք հաւաքել որ բաւական ըլլար նոր արքայադամբան մը շինելու . . բարեգործականի վրայ:

Գիրքէն կը տեղեկանանք—մեղա՜յ «գիրք» ըսելուս...— թէ Մալէզեանք իրենց տան մէջ ինը արու մուսա՛եր կ՚ընդունին եղեր, ինչպէս նաեւ խել մը բարի ու շատակեր գրողներ: Ու հատորին ընդմէջէն կ՚ընդնշմարենք թէ այդ հիւրերը կը պատուուին եղեր *իքսիրով*, *լիքէօրով*, *քոնեակով*, պտուղներով ու մինչեւ իսկ ճաշերով ու սուրճով: Ահագի՜ն ծախս...:

Մե՞ղք է եթէ այժմ *Մէթր* Մալէզեան իր հիւրասիրութեան ծախքերը փրկելու եւ իր Թեթեւ գլխուն դափնեպսակ մը աւելցնելու կրկնակ մարմաջով, այդ ուտող խմողներուն արտադրութիւնները հաւաքեր է ու կը մատուցանէ իր բարեկամներուն... 15 ֆրանքի փոխարէն:

Ես ալ, անօթի փորով, ներշնչուեցայ իրենց ախորժագրգիռ յանգերէն ու ահա հատ մը Թխեցի, փոխ առնելով «*կապիկ, շապիկ, քոնեակ, մանեակ*» յանգաբառերը:

Օրանկութանն ու Շէմփանզէն գերազանցող մի կապիկ
Ես կը ճանչնամ որ Հագած է մէթրի, պէտի լոյդ շապիկ.
Իր կուլ տուածն է շամփանեա, շիշման թռչակ ու քոնեակ,
Ու Միութեան մը Բարի՝ բարեծաղիկ է մանեակ...

ՊՐՈԼԵՏԱՐ

ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պրոլետար կը գրէ (3 Փետր.)—

Ադրբէջանի հնութիւններու կոմիտէն արշաւախումբ մը ղրկած էր Միլի անապատը, հետազօտելու համար Մոնկոլներու արշաւանքին ժամանակ (13րդ. դար) քանդուած Արան-Կալա քաղաքին աւերակներուն մէջէն անցնող Գեավուր-Արխ ջրանցքը: Պեղումներու ընթացքին գտնուեցան Թիմուրլէնկի օրերէն մնացած դրամներ, նոյնպէս հողէ ամաններ, ապակեայ ապարանջաններ (11 րդ. եւ 12 րդ. դար): Այդ շրջանակին մէջ կ՚երեւին քանի մը կուրգաններ եւ պատեր, որոնք կը վկայեն թէ նախապէս մեծ քաղաք մը գոյութիւն ունեցած է հոդ: Կը կարծուի, որ քաղաքը վերջնապէս քանդուած է Թիմուրլէնկի շրջանին: Այս հին քաղաքէն 17 վերստ հեռու, անապատին մէջ կայ մահմետական հին գերեզմանատուն մը, որ կը կոչուի փէյղամբար: Աւանդաբար կը պատմեն թէ գերեզմանատան մէջ թաղուած է անծանօթ մարգարէ մը: Կայ նաեւ գեղեցիկ դամբարան մը, հին արաբական ոճով: Նոյն շրջանին մէջ կայ նաեւ գերեզման մը՝ Ադրբէջանի հին դրադաշտական օրերէն մնացած:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԻՏԱԼԻԱ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Ստորեւ թարգմանաբար «Յառաջ»ի ընթերցողներուն կը ներկայացնեմ «Քորրիէրէ տէլլա Սէրա» իտալական մեծ օրաթերթին մէկ խմբագրականը, որ յստակօրէն կը խտացնէ իտալիոյ քաղաքական դիրքը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ հանդէպ։

Միլան Կ. ՇԱՒԱՐՇՈՒՆԻ

Վերջին ժամանակներս Եւրոպայի ուշադրութիւնը մասնաւոր շահագրգռութեամբ մը ուղղուեցաւ Ֆրանք եւ իտալական յարաբերութիւններուն եւ այդ առթիւ մամուլի մէջ երեւցած բանավէճերուն, որոնք վերջացան պատասխանատու նախարարներու յայտարարութիւններով՝ Ֆրանսական նոր դեսպանին Հռոմ ժամանումը նոր այժմէականութիւն մը տուաւ այդ վիճաբանութեանց։

Ժամանակին ազդարարած ենք արդէն որ, հակառակ շատերու անհամբերութեան, աւելորդ էր սպասել յանկարծական վերիվայրումներու եւ կացութեան մէջ արագ փոփոխութիւններու։ Այս իրողութիւնը կը հիմնուի ոչ միայն քաղաքական անցեալ բարդ դէպքերու վրայ, այլեւ պատմական եւ հոգեբանական աւանդութեան մը վրայ զոր կարելի չէ մէկ օրէն միւսը տապալել։ Թերեւս կարելի ըլլայ յամբաբար բարեշրջել զայն՝ արդի Իտալիոյ անհրաժեշտութիւններու եւ կարելիութեանց մասին իրապաշտ պատկերացում մը կազմելէ վերջ։ Կը թուի թէ, Ֆրանսայի մէջ, գոնէ մասամբ, այս տեսակէտը ընդունուած է. որովհետեւ մամուլը ոչ մէկ ատեն այնքա՛ն շահագրգռուած է ֆաշիսմի շնորհիւ վերանորոգուած Իտալիոյ կեանքով՝ որքան այսօր։ Արդեօք մեր ջատագոված հոգեբանական բարեշրջումին սկի՞զբն է ասիկա.— Կրնանք յուսալ, մաղթելով նոյն ատեն որ ֆրանսական դիւանագիտութիւնը, իր շարժիչ կեդրոնէն՝ արտաքին նախարարութենէն սկսելով, հանրային կարծիքի այս նոր շարժումներուն առջեւ անզգայ չմնայ եւ վանէ այն տեսակ մը սառնութիւնը որ կը յատկանշէ զինքը իտալական գործերու մէջ։

Վերջին դէպքերը ֆրանսական կառավարութեան ցոյց տուին որ դժուար է լիակատար համաձայնութեամբ մը եւ բացարձակ վստահութեան գետնի մը վրայ ընթանալ Գերմանիոյ հետ։ Միւս կողմէ, Գերմանիան Փուանքարէի վերջին ճառերէն համոզուեցաւ որ Ֆրանսայի վարչական բարձրագոյն շրջանակներուն մէջ՝ չէ փոխուած տիրող հոգեկան վիճակը՝ հին ոսոխին հանդէպ։ Վախը չէ որ գոյութիւն ունի, այլ կասկածը եւ նախզգուշութիւնը։ Գերմանացին կը մնայ դեռ աւանդական թշնամին։ Որքան ատեն որ աշխատի լռիկ և կանոնաւորաբար վճարէ իր պարտքերը, իր ներկայութիւնը Հռենոսի եւ Եւրոպայի մէջ կը թոյլատրուի իբրեւ անհրաժեշտ չարիք մը. բայց երբ ոեւէ պահանջ մը առաջ մղէ, անմիջապէս Ֆրանսացին իրեն կը յիշեցնէ պարտուածի վիճակը։ Այս կացութիւնը դեռ կը ձգտի յարատեւել, հակառակ մշտատեւ եւ իմաստուն մերձեցումի աշխատանքներուն։

Երկու ժողովուրդներուն միջեւ այս յարաբերութիւնները բնական է կը շահագրգռեն նաեւ Իտալիան։ Գերմանացիները շատ լաւ գիտեն որ իտալական միտքերու մէջ Գերմանիոյ հանդէպ կանխակալ թշնամութիւններ չկան։ Պատերազմը վերջանալէն ետքը, որու միջոցին Պերլինի կառավարութեան քաղաքական սխալներուն հետեւանքով հակընդդէմ ռազմադաշտերու մէջ գտնուեցանք (վասնզի Գերմանիան միշտ իտալական դաշնակցութիւնը Աւստրիականին և նոյնիսկ Թրքականին զոհեց՝ ամենուն ծանօթ արդիւնքով), երկու ժողովուրդներու միջեւ անհամաձայնութեան ոչ մէկ լուրջ շարժառիթ մնաց։ Մեր երկուքին տնտեսական աշխարհները իրարու հակառակ չեն, ընդհակառակն, մասամբ իրար կ'ամբողջացնեն։

Ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ իտալական եւ գերմանական շահերը զուգընթաց են, եւ միայն չարամիտ խաղ մը պիտի կարենար զանոնք իրարու դէմ հանել։ Երկու ազգերն ալ հաղորդական են եւ երիտասարդ, եւ զանազան բայց համընթաց պատճառներով՝ իրենց այլազան ու հողային միջոցները աճեցնելու պէտք ունին։ Հակամարտութիւն պիտի ծագէր միայն այն ժամանակ, երբ Գերմանիան ամէն գնով ուզէր մեզմէ առաջ իր այս պէտքերը գոհացնել, գաղթային հողամասեր ու հողատարութիւններ ստանալու համար մութին մէջ աշխատելով, առանց մեր արդար պահանջները գոհացուած ըլլալու։

Երկու ժողովուրդներու պառակտումը, որուն առիթ կուտայ վերին Ատիճէի հարցը, ծանրակշիռ հանգամանք մը չունի, եւ ոչ ալ իրական հիմ մը. պարզապէս արուեստական է եւ շահագործման միջոց մը ուրիշներու ձեռքին մէջ՝ երկուքին ալ վնասելու արդիւնքով։ Քաղաքականապէս Գերմանիա շահ չունի վերին Ատիճէի մէջ, որ երբեք իրեն չէ պատկանած։

Ուրեմն անոր տիրելու կարօտը պարզապէս զգացումի խնդիր է։ Ողջամիտ Գերմանացիներու համաձայն, ամէն ինչ լեզուի եւ մշակոյթի հարցի մը կը վերածուի։ Իտալիա՝ իր սահմանները մինչեւ Ալպեաններու ամենաբարձր գագաթագիծը հասցնելու անգիջելի իրաւունքն ունենալով եւ տրուած ըլլալով իտալական եւ գերման ժողովուրդներու հասարակաց բարձրագոյն շահերը, վերին Ատիճէի համար զգացումի հակամարտութիւն մը վառ պահել՝ պիտի ծառայէր միայն Գերմանիոյ ախտավարակ կերպարանք մը տալ։ Նոյնիսկ մեկնելով գերմանական տեսակէտէ մը, այդպիսի պնդում չի կրնար անմիասս չեբեւալ աւելի խոշոր խնդիրներու, որոնք ներկայիս կը լարեն Գերմանիոյ ուշադրութիւնը։

Ծանօթ է որ Իտալիան իր վարչապետին բերնով որոշապէս հակառակ արտայայտուեցաւ Anschluss*ի (Աւստրիան Գերմանիոյ կցելու)։ Եւ այսօր ոչ ոք ի վիճակի է ըսելու թէ այս տեսակէտը՝ որ վայրկեանիս իրական պահանջներուն կը համապատասխանէ, պիտի կրնայ մեղմանալ աւելի կամ նուազ հեռաւոր ապագայի մը մէջ։ Սակայն, կոյրերն ալ կը տեսնեն թէ Իտալիան երբեք չի կրնար թողուլ որ վերին Ատիճէի տիրանալու ցնորքներով տոգորուած Գերմանիան, աւստրիական հանրապետութեան կցումով՝ Պրէններոյի սահմանները իջնէ։*

Պէտք է վեր հանել նաեւ սա պարագան որ, Վերին Ատիճէի համար տեսնուած խլրտումը՝ շահախնդրական հնարք մըն է, ծնունդ առած պավարիական եւ սաքսոնական միջավայրերու մէջ։ Մեզի համար կարեւոր է որ գերմանական քաղաքականութեան սանձերը կեդրոնանան Պերլին, առանց շեղումներ ունենալու դէպի հարաւի հայրենամոլ եւ հակաիտալական մայրաքաղաքները։

Ուրեմն, այս պարագային մէջ ալ արտաքին եւ ներքին խնդիրները իրար կը կտրեն։ Յաւալի է որ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ, երկու երկիրներ որոնց հետ ամէնէն աւելի սերտ շփման մէջ ենք, ներքին վիճակը յեղյեղուկ եւ քաոսային է։ Եթէ այնտեղ ալ վարչաձեւը հաստատ, միակտուր եւ վերջնական ըլլար ինչպէս է Իտալիոյ մէջ, փոխադարձ յարաբերութիւնները աւելի դիւրութեամբ կարելի պիտի ըլլար պարզել։

Ոչ մէկ կառավարութիւն՝ եթէ վստահ չէ իր իշխանութեան վրայ, կրնայ քաղաքական երկարատեւ նախաձեռնութիւններ ստանձնել։ Իտալիոյ հետ սիրալիր հաշտութիւնը՝ այս տեսակ ձեռնարկներէն մէկը պիտի ըլլար։ Այսպիսի ճամբու մը վրայ ընթանալու համար, Ֆրանսա եւ Գերմանիա միեւնոյն դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուին, որովհետեւ անորոշ է իրենց վաղուան քաղաքական կարգը։ Վերոյիշեալ երկուստեք դժուարութիւնը կարծէք թէ երկու պետութիւններու միջեւ հետաքրքրական կապ մը կը հաստատէ հակառակ դարաւոր արիւնալից թշնամութիւններու եւ հակառակ դեռ չլուծուած խնդիրներու։ Երկու ռամկապետութիւններ են անոնք որ կը չարչարուին ներքին խաղաղութեան եւ ընկերային կարգերու միեւնոյն խնդիրներով։

Ուրեմն, տեսակէտով մը Ֆրանսա եւ Գերմանիա մեզմէ հաւասարապէս հեռու են եւ գրեթէ անկարող՝ հասկնալու այսօրուան մեր ազգային կեանքի ընթացքը։ Այս պարագան իրենց կարծել կուտայ թէ կարելիութիւն ունին իրար հասկնալու։ Բայց կը բաւէ ամենափոքր դէպք մը՝ ցոյց տալու համար որ կարելի չէ։ Պատերազմը եւ Վերսայլ՝ շատ խոշոր արգելքներ են համաձայնութեան ճամբուն վրայ։ Բարձր սեղանաւորութիւնը, Մասոնականութիւնը, ընկերվարութիւնը կը տքնին ժողովուրդներու յիշողութենէն ջնջել վերջին ընդհարումներու յիշատակը, շահու լեզուն խօսելով։ Բայց նիւթական շարժառիթները, որոնց արժէքը սովորական պարագաներու մէջ ոչ ոք կը ժխտէ, վերջը վերջը ճակատագրական ժամերու մէջ տեղի կուտան այն անշահախնդիր ազդակներուն առջեւ որոնք իրենց կեանքը կը ստանան ժողովուրդներու ոգիէն եւ աւանդութենէն։

Իտալիա ոչ մէկ օգուտ կը սպասէ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ բացորոշ կամ լուռ հակամարտութենէն։ Լոքառնոյի մէջ իր բռնած դիրքը մեր ըսածը կ'ապացուցանէ։ Մեր երկիրը անկեղծօրէն կը ցանկայ սատարել Եւրոպայի խաղաղութեան, միշտ լաւ յարաբերութիւններ մշակելով թէ Պերլինի եւ թէ Փարիզի հետ, այնպէս որ կարելի ըլլայ կազմել Արեւմուտքի քաղաքակրթութեան ամուր եռանկիւնը։ Սակայն պէտք է որ այս փափաքը հասկցուի եւ փոխադարձուի հաւասար անկեղծութեամբ, առանց որու Իտալիան որոշած է պահել իր ինքնորինութիւնը թէ քաղաքական եւ թէ զգացումի տեսակէտով։ Այս ծրագրին մէջ ո՛չ դաշնակիցին եւ ոչ ալ երէկուան մեր թշնամիին ուղղուած հակառակութեան ոգի կայ. դաշնակից և երէկուան թշնամի մեզի համար կը գտնուին միեւնոյն մակերեսին վրայ, վասն զի մեր պատմական գիտակցութիւնը կը զգացնէ որ տարբեր շարժառիթներով, մենք հաւասարապէս երկուքէն ալ առնելիք ունինք։

Եթէ չենք սխալիր, Գերմանիան մեզի հանդէպ անհասանելի դիրք մը բռնած է, որ բանի մը չի միասեր, սակայն բան մըն ալ չի լուծեր։ Այս դիրքը կը զուգադիպի գերմանական ոգիի, գերմանական կեանքի որոշ նուազումի մը։ Այս նուազումի շրջանը թերեւս շուտով վերջ գտնէ։ Այն ատեն Իտալիոյ հետ յարաբերութիւններու հարցը, կ'արժէ որ քիչ մը աւելի եռանդով քննուի եւ լուծուի։ Մենք կը սպասենք տեսնել Գերմանացիները՝ այդ կէտը հասած։

«ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ»ի երգահան փիէռ Դէքէյթըռ, որ Փարիզի մէջ աղքատ կեանք մը կ'անցընէ, խորհրդային կառավարութենէն հրաւիրուած է հաստատուիլ Մոսկուա, ուր «յեղափոխութեան վաստակաւորներ»ու տան մէջ բնակարան եւ պետական ռոճիկ պիտի ստանայ։

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐԱՆԻ ԿՌԻՒԸ

Էրմէնիլէր վէ Իրան գրքոյկին հեղինակը Մէհմէտզատէ Միրզա պալա հեգնական ձեւով երկար մէջբերումներ կ'ընէ *Դրօշակէն* (էջ 10—14), յետոյ կը շարունակէ (էջ 15).—

Թէհրանի մէջ իրաւաբանութեան դոկտոր Մահմուտ խան Աֆշարի տնօրէնութեամբ հրատարակուող «Այէնտէ» (Գալիք) պարբերաթերթը իր հրատարակած յօդուածներով կը հետապնդէ «Համարիական» քաղաքականութիւն մը, հիմնուած «Համացեղութեան» վրայ, ճիշտ ինչպէս գերմանները, Սլաւները, եւ ատենօք ալ Թուրքերը ըրած են։ Սակայն ներկայիս, երբ համագերմանութիւնն ու համսլաւականութիւնը ռոմանտիսմի շրջանը անցնելով իրականութեան շրջանին մէջ մտած են, երբ այլեւս հաստատուած է թէ սոսկ քաղաքական միութիւնը ցնորք մըն է, այնպիսի ատեն մը, երբ «Համարիականութեան» ջատագով Հայերուն կողմէ իբրեւ օրինակ ցոյց տրուած Թուրք Հանրապետութեան ամէնէն պատասխանատու դէմքերն իսկ պաշտօնապէս յայտարարած եւ արտայայտուած են թէ անիրականանալի ցնորք մըն է համթրքութիւնը, այսինքն թուրք ազգերու քաղաքական միութիւնը, չենք գիտեր թէ ո՞ր աստիճան իրականանալի կրնայ նկատուիլ «զինուորական ցեղակցութիւն» մը Արեւելքի արիական ժողովուրդներուն միջեւ, որոնք իրարու հետ Թուրքերուն եւ Սլաւներուն չափ ալ մշակութային, կրօնական եւ քաղաքակրթական կապեր չունին....։

Սակայն ամէն պարագայի մէջ, մենք վստահ ենք այն բանին թէ իսլամ ազգերը իսլամական միութեան սկոլաստիկ գաղափարախօսութենէն այլեւս սկսած են քաշուիլ ազգայնական շրջանակի մէջ։ Այս երեւոյթը կը տեսնուի ինչպէս Թուրքերու եւ Արաբներու, նոյնպէս եւ Փարսերու մօտ։ Սակայն այս ազգային միութիւնը ապահովելու համար նախ պէտք է մշակութային միութիւն առաջ բերել. միեւնոյն ժամանակ Փարսերը, Արաբներն ու Թուրքերը բարոյապէս ու նիւթապէս պիտի շարունակեն մնալ տեւական անդամները միջազգային իսլամ քաղաքակիրթ աշխարհին, որ ստեղծուած է շնորհիւ իսլամութեան եւ հիմնուած է ընդհանուր իսլամ քաղաքակրթութեան վրայ։

Մինչդեռ, Հայերը իրենց պատմական, կրօնական եւ մշակութային ինքնուրոյնութիւններով այս իմաստով իսլամ եւ արեւելեան քաղաքակրթութեան աւազանէն դուրս կը գտնուին։

Մենք շատ աւելի մեծ հաւանականութիւն կը տեսնենք Հայուն եւ Փարսին միջեւ, քան Վելիկոռուսին եւ Լեհին, Ուկրայնացիին եւ Չեխին, Թուրքին, Պուլկարին եւ Մաճառին միջեւ։ Արիական ցեղէն Ռուսի մը եւ Փարսին միացումը որքան որ կարելի է, Հայու մը եւ Փարսի մը միացումն ալ նոյնքան կարելի է։ Եւ յետոյ օդին մէջ չենք շինելու չափ ցնորական է արիական ծովը հրաւիրել Հնդկաստանը, որ մեծամասնութեամբ կը բաղկանայ ոչ-արիական եւ չին-թիպէթական ժողովուրդներէն, եւ որոնք ինքնուրոյն մշակոյթ, ինքնուրոյն լեզու եւ քաղաքակրթութիւն ունին եւ ինքնուրոյն ցեղ կը կազմեն։

Արդէն այս բաները Հայերն ալ գիտեն։ Փարիզի մէջ նստած եւ դարերէ ի վեր Հրեաներուն պէս քաղաքակիրթ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ թափառած ատեն, Հայերը այս ճշմարտութիւնները սորված են։ Անոնք համարիականութիւնը գործածել ուզած ատեն բոլորովին տարբեր նպատակ կը հետապնդեն։ Այս յօդուածին մէջ մենք պիտի աշխատինք լոյս սփռել թէ Իրանի եւ Թուրանի բանավէճը տեւականացնել ուզելով, Դաշնակցականի գլուխով մարդիկը ինչ մասնաւոր նպատակ կը հետապնդեն եւ այդ նպատակը հետապնդած ատեն որոնց ձեռքը գործիք եւ միջոց կը դառնան։ Դաշնակցութիւնը, որ կը պարծենայ թէ «Ասիոյ մէջ արեւմտեան քաղաքակրթութեան ներկայացուցիչն է», իր այդ ներկայացուցչութիւնը ըլլայ Թուրքիոյ, ըլլայ Պարսկաստանի մէջ «արեւմտեան աշխարհ»ի շահուն համար ըրած է։

Դաշնակցական խմբագիրները շատ լաւ գիտեն թէ Ֆրանսացիի մը եւ Գերմանի մը արիականութեան դրօշին տակ միացումը որքան որ կարելի է, Վրացիի մը Փարսի մը, Քիւրտի մը եւ Հայու մը միացումն ալ այնքան կարելի կրնայ նկատուիլ։ Գիտեն որ եթէ Փարս ազգի միութիւնը առաջ պիտի գայ, ատիկա մշակոյթի, քաղաքակրթութեան եւ գիտութեան շնորհիւ միայն պիտի կրնայ իրականանալ։ Ու ասոր համար ալ յայտնի է թէ վէճին ուղղութիւնը պէտք է դարձնել ոչ թէ դէպի հիւսիս եւ արեւմուտք՝ այսինքն թուրք աշխարհը, այլ դէպի արեւելք՝ այսինքն նախ պէտք է միանալ այն տարրերուն հետ, որոնց նիւթապէս եւ բարոյապէս միացման համար ոեւէ արգելք չկայ։

Եւ այսպիսի Փարս աշխարհ մը, Փարս միութիւն մը առաջ բերելու համար հարկ չկայ Թուրքերուն հետ վիճիլ։ Որովհետեւ Փարս-Արիական ժողովուրդները, որոնց փարսականութեան մասին ոեւէ կասկած չկայ, որոնց միջեւ աշխարհագրական եւ ազգային արգելքներ չկան, եւ որոնք միեւնոյն ատեն կարեւոր ուժ մը կը կազմեն, կը գտնուին ոչ թէ Թուրք աշխարհին մէջ, այլ Պարսկաստանի արեւելեան սահմաններուն վրայ։

Ազգային միութիւն կարելի է առաջ բերել արդիական քաղաքակրթութեամբ, զօրաւոր մշակոյթով, հասարակաց գիտութեամբ, գրականութեամբ եւ տնտեսական միութեամբ, ու ոչ թէ քաղաքական եւ զինուորական գերիշխանութիւններով։ Օրինակ՝ զօրաւոր օսմանեան կայսրութիւնը որ ոչ-Թուրքերը չկրցաւ փոխել։ Օրինակ Ռուսիան, որ ոչ-Ռուսերը բնաւ չկրցաւ մէջտեղէն վերցնել։

Հետեւաբար Պարսկաստանի մէջ պարսիկ «Համիրանականներուն» քաղաքակրթութիւն, գիտութիւն, բարենորոգումներ, նոր կեանք եւ արդիական քաղաքակրթութիւն պէտք է։ Եթէ ատիկա ըլլայ, Պարսկաստանէն դուրս գտնուող Փարս տարրերը ինքնաբերաբար պիտի վազեն դէպի Փարս քաղաքակրթութեան կեդրոնները։ Այն ատեն եթէ ոչ քաղաքականապէս գոնէ մշակութային եւ լեզուական տեսակէտով Թէհրանն ու Սպահանը Փարս աշխարհին մէջ ձեռք պիտի բերեն այնպիսի քաղաքակրթական գերակայութիւն մը, որպիսին ունին Պոլիսն ու Բագուն Թուրք աշխարհին, Գահիրէն՝ Արաբ աշխարհին մէջ։

Անգամ մըն ալ կը կրկնենք որ եթէ բոլոր այս ենթադրութիւնները գործնական հողի վրայ դրուին, Հայերը այս ծրագրէն դուրս պիտի մնան։ Արդէն չէ՞ որ Դաշնակցութեան այս նոր ռոմանտիսմը, աւելի ճիշդը «Համհամէճիութիւն»ը յանուն Հայաստանի անկախութեան կատարուած նոր ձեռնարկ մըն է։ (2)

ՏԷՕՐԹ ԵՕԼԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅ…

Պէյրութի «Ազդակ»ը … եալ տեղեկութիւնները կը … ականատեսէ մը (11 փետր. …

Բաղդատելով նախորդ … ներուն, այս տարի թէ … վարութիւնը եւ թէ ալ … մէջ բնակող Թուրք գաղթ… ները շատ անխիղճ գտնու… եւ չորցուցած՝ բոլոր պա… ները։ Մինչ անցեալ … միայն երկու երեք թաղեր… րինջները չորցած եւ … ու պարտէզները աւերուած … այս տարի քաղաքին մեծ … արժանացած է այդ բախ… Քաղաքին արեւելեան մա… այնքան մօտիկ է Ջուր… բաղդատաբար աւելի դիւր… կելի է, բոլորովին աւերակ… ձած է։ Միայն քաղաքի … նին, երկու փողոցներուն … տեղը պզտիկ մաս մը … ստացած եւ պահած է կա… թիւնը։

Գաղափար մը տալու … թէ որքան մեծ վնասներու … թարկուած է երէկուան շէն … հայկական քաղաքը, … անմիջապէս որ նախ…

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄՇՏՆՋԵՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Մեր առօրեայ կեանքին մէջ գրեթէ իբր բացարձակ սկզբունք ընդունուած է թէ ոչինչէն ոչինչ կարելի է ունենալ։ Սկզբունքը աւելի զգալի համեմատութեամբ գոյութիւն ունի ֆիզիքական կամ քիմիական ձեւափոխութեանց մէջ, զորս կարելի է առաջ բերել նիւթին վրայ։ Արդիւնք մը ստանալու համար պէտք է որ բան մը սպառի, այսինքն անհրաժեշտ է որ ուրիշ արդիւնք մը կորսուի։ Աւելի պարզ խօսելով, ջուրը եռացնելու համար պէտք է ածուխ սպառել, ելեկտրական մարտկոցի մը մէջ հոսանք առաջ բերելու համար անհրաժեշտ է զինկի սպառումը եւն.։ Նոյնը կարելի է ըսել մշտնջենական շարժման համար. մեքենայ մը յարատեւ շարժման մէջ դնելու համար, անհրաժեշտ է որ եւ է ձեւի տակ սպառել ուժի անհատնում մթերք մը կամ շարժում առաջ բերող անսպառ զօրութիւն մը։

Թէեւ անկարելի է ոչինչէն ոչինչ ստեղծել, սակայն միշտ եւ ամէն տեղ գտնուած այդ ուժերը օգտագործելով, օրին մէկը թերեւս հնարաւոր ըլլայ իրականացնել մշտնջենական շարժումը։

Ինքնին ղօրուող խոշոր ժամացոյցները կարելի է իբր նախափորձ նկատել մշտնջենական շարժման։ 3—4 տարին անգամ մը ելեկտրական մարտկոցը փոխելով, կրնանք ստանալ ժամացոյցին մշտնջենական շարժումը։

Վերջերս շինուած բատիոմէ ժամացոյցները խիստ յուսադրիչ տարրեր կը հայթայթեն մշտնջենական շարժման մասին։ Այդ ժամացոյցները բաղկացած են ռատիոմ պարունակող պզտիկ խողովակէ մը, որ իր ստորին մասին վրայ կը կրէ երկու ոսկիէ թերթեր, որոնք բատիոմին արձակած ճառագայթներուն ազդեցութեան տակ ելեկտրականանալով, իրարմէ կը բաժնուին եւ կուգան դպչիլ երկու պզտիկ գնդակներու, որոնք հողին հետ հաղորդակցելով, նորէն կ'իյնան, ելեկտրականութեամբ կը բեռնաւորուին ու կրկին կը հեռանան, եւ այսպէս շարունակաբար։ Այդ խիստ կանոնաւոր շարժումը երբեք չի դադրիր. այնպէս որ կարելի է ենթադրել թէ ան մշտնջենական է։

Իրականին մէջ այսօր գիտենք թէ բատիոմը խիստ դանդաղօրէն կը սպառի. հաշուուած է որ բատիոմի կտոր մը ամբողջովին սպառելու համար 1600 տարիի պէտք կայ։

Ուրեմն, կատարուած ամենավերջին փորձերը մեզի յուսալ կուտան թէ հեռու չէ այն օրը, ուր մարդկութիւնը վերջնապէս պիտի յաջողի տեսնել մշտնջենական շարժման իրականացումը։

Գիտութիւնը մեզի կը սորվեցնէ թէ բնութեան մէջ ոչինչ կայ կայուն, թէ ամէն ինչ շարժման մէջ է, ո՛րքան անհունապէս փոքրերուն, նո՛յնքան եւ առաւելագոյն չափով անհունապէս մեծերուն համար։ Երկիրը, արեւը, մոլորակները եւ երկնքին բոլոր աստղերը օժտուած են մշտնջենական շարժումով։ Մասնիկները, որոնցմով կազմուած են այդ աշխարհները, ըլլայ ամենափոքր մասնիկները կամ հիւլէները, յարատեւ շարժման մէջ կը գտնուին։ Վերջին 30 տարիներու ընթացքին մէջ, գիտութիւնը յաջողած է ապացուցանել թէ բոլոր հեղուկ եւ կազային մարմիններուն հիւլէները օժտուած են ուժգին ու արագ շարժումով մը, որ կը տարածուի ամէն տեղ եւ ամէն ուղղութեամբ։ Գալով կարծր մարմիններու մասնիկներուն, անոնք ալ կը շարժին միջին արագութեամբ։

Հետեւաբար, տիեզերքի մէջ ամէն բան շարժման մէջ է, եւ ամենուրեք գոյութիւն ունի յարատեւ ու յաւիտենական շարժում։ Դժբախտաբար մինչեւ այսօր կարելի չէ եղած օգտագործել այդ շարժումները, որովհետեւ հիւլէներու շարժումը անկարգ ու անկանոն է։ Իւրաքանչիւր հիւլէ իր դրացի հիւլէէն անկախաբար կը շարժի, ա՛յնպիսի ուղղութեամբ, որ ամէն վայրկեան կը տարբերի, ուրիշ հիւլէներու անդադար բախման հետեւանքով, ինչ որ պարզ դիպուածի արդիւնք կը նկատուի։ Հիւլէներու մէջ համախումբ շարժում գոյութիւն չունի. ճիշդ այս պատճառաւ դժուար է այդ շարժումը վերածել աշխատանքի եւ գործնական կեանքին մէջ առաջ բերել մշտնջենական շարժումը։ Սակայն պէտք չէ անհնարին նկատել նմանօրինակ ձեւափոխութեան մը հաւանականութիւնը, քանի որ գիտութեան համար անկարելի բան չկայ։

Հետեւաբար, երբ գիտութիւնը մօտաւոր ապագայի մէջ յաջողի իրականացնել մշտնջենական շարժման վարկածը, աներեւակայելի յեղաշրջում մը առաջ պիտի գայ մարդուն առօրեայ կեանքին մէջ։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱԼՊԵԱՆ լեռները 1155 սառնարաններ ունին։

ՓԱՌՔԻ ԵՒ ՁԱՅՐՈՅԹԻ ՕՐ ՄԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱՆ, 22 Փետրուար.— Հանդէսը սկսելէ երեք ժամ առաջ արդէն ժողովուրդը կը դիմէր «Հ. Յ. Դ. Տուն»՝ անվերջանալի կարաւանի մը պէս։ Այրեր, պզտիկներ, մայրեր՝ իրենց ծծկաններով, ուխտաւորներու նման։ Դուռ ու երդիք բերնէ բերան լեցուած էին։ Շատեր պատուհաններէ գլուխները երկարած, կը դիտէին եւ կ'ունկնդրէին խոշորցած աչքերով։ Ներկաներուն դէմքերն ու աչքերը խօսուն էին ու կ'արտայայտէին անզուսպ բողոք մը՝ որ դեռ իրենք կը թափառին անօջախ, ու իրենց հայրենի աշխարհը խորթ մօր մը պէս հեռուէն կը դիտէ զիրենք։ Հայ ժողովուրդը միշտ լաւ զգացած է իր հոգիին խօսող բաները։ Ու Փետր. 18ի տօնին հոծ բազմութեան մը ներկայութիւնը ու այդ օրուան խօսքերուն նուիրուած ջերմ համակրութիւնը՝ ցոյց կուտան որ ժողովուրդը գիտակից է իր ցանկութիւններուն արդարութեան ու վսեմութեան։

Տեղի ունեցան երգեր՝ Տիկնանց երգչախումբին կողմէ։ Արտասանութիւններ՝ աշակերտուհիներու կողմէ, ջութակի մասնակցութեամբ հայկականպարեր՝ եռագոյն հագուած։ Ներկայացուեցաւ, ամէնէն վերջը, Վալադեանի «Բոլշեւիկեան Դրախտում»ը։

Բանախօսները մանրամասնօրէն նկարագրեցին օրուան նշանակութիւնը։

Ընկ. Գույումճեան տուաւ քանի մը դրուագներ եւ օրինակներ։

Ընկ. Ա. Ջամալեան կրակոտ խօսքերով նկարագրեց ազատութեան իրաւունքի փառաւոր պոռթկումը։ «Փետր. 18»ը մեծ է անոր համար որ իր նման նախընթաց մը դեռ մինչեւ այդ օր չէ ունեցած։ Հին ժամանակներ ալ շատ ունեցած ենք մենք անհամար պայքարներ, սկսեալ մեր հին նախարարութիւններէն, որոնք ո՛չ մէկ ժամանակ յաջողեր են միահամուռ եւ միասիրտ ոտքի հանել ամբողջ Հայաստան աշխարհը, իր իրաւունքը պաշտպանելու համար։ Փետր. 18ի ապստամբութեան հոգին ժողովուրդը ինքն էր, ո՛րքան Հայ որ կար Հայաստանի մէջ։ Որովհետեւ օր պիտի գար որ հայ ժողովրդի համբերութիւնը սպառէր, ա՛լ պոռթկար բռնակալ դրոհին դէմ։ Մինչ՝ այսօր մեր երկրի ժողովուրդը անհանդուրժելի հարստահարութիւններու ենթակայ է դարձեալ։

×

Ու հանդիսականները, որոնց ամէն մէկը հարիւրաւոր մեղքերով խոր ածխահանքերու մէջ կեանք կը մաշեցնէ եւ որ եթէ այսպէս քանի մը տարիներ եւս շարունակէ վստահաբար պիտի հիւծի, կը լեցուի անէծքի ու վրէժի արդար զայրոյթով մը։

Ինչպէ՞ս հանդուրժել որ մարդիկ ծիծաղին հայ ժողովրդի ազատատենչ գաղափարներուն վրայ...

Տեսէ՞ր էք, ընաւ, զաւակներ՝ որ իրենց հօրենական տունը քանդեն, հայհոյեն, թքնեն իրենց մօր երեսին, ուրախանան անոնց թշուառութիւնը տեսնելով, եւ, ցոյցի համար, ջանան կոկորդիլոսի արցունքներով եւ չորս թեւերով՝ մխիթարող, գուրգուրացող ու կարեկից հարազատներ երեւալ։

Ա՛խ, ես գիտեմ, ես գիտեմ այդպիսիներ, որոնք կ'ուզեն երկաթէ զանգուած մը դնել մեր ժողովուրդի հոգիին վրայ, ջլատել անոր մարդկային զգացումները, զրկել զայն աշխարհի պայծառ ու ազատ արեւէն։ Բայց մեր ժողովուրդն ալ մարդ է ուրիշ մարդերու պէս։ Թողէ՛ք, որ ա՛ն ալ ունենայ իրեն սեփական տունը հայրենի հողին վրայ, ըլլայ իսկ փայտաշէն պարզ խրճիթ մը։

Ինչո՞ւ կ'ուզէք խեղդել անոր զգացումները, հոգեկան ցանկութիւնները։ Կրցե՞ր էք երբեք թափանցել ժողովրդի մը լա՛յն խաւին՝ երկրագործին, աշխատաւորին, բանուորին փիլիսոփայութեան խորքը։ Կրցե՞ր էք կարդալ զրկուած ու հայրենաբաղձ ժողովուրդի մը հոգին, Հայոց աշխարհի զաւակներուն հոգին։ Դո՛ւք, ո՛վ խղճի ու մտքի բռնակալներ ու վարձուած սատրապներ։ Հեռաւոր ու մօտաւոր քրմապետներ։

Գետնաքա՛րշ սողկամիտներ, որ կը ծիծաղիք հայ ժողովուրդի ցանկութիւններուն վրայ, կ'ուզէք չորցնել անոր ծուծը, արգահատանքով կը նայիք անոր համեստ բայց աստիճանական յաջողութիւններուն։

Այս մարդիկը հայ մօր կաթ ծծած չե՞ն։ Հայու արիւն չունի՞ն կամ ապականներ, խորթացե՞ր են այսքան շուտ։

×

Զգեցէ՛ք որ հայ ժողովուրդը ազատ խղճով ազատ ապրի, իր անէծքը նետէ իր կոկորդը սեղմողներու ճակտին։ Դժուա՛ր է երկար սպասել. պիտի հասնի օր մը իր համբերութիւնը, ինչպէս հատաւ եօթը տարի առաջ, եւ միակամ ու միասիրտ պոռթկաց բռնակալ իշխանութեան դէմ։

Հանդէսէն վերջ ընկերական խնջոյքի սեղան մը տրուեցաւ։ Շատ զուարճալի ու հաճելի ժամանց մը եղաւ այդ, բոլոր ընկերներուս համար։ Երգուեցան, ընկերներու եւ ընկերուհիներու կողմէ՝ շատ մը երգեր։ Արտասանուեցան Մ. Վարանդեանի անմահ «Հերոսներ»ը, և Յովհ. Թումանեանի մէկ բանաստեղծութիւնը, որով ան՝ հայրենիքի կարօտն ու գեղեցկութիւնը կ'երգէ եւ կ'ողբայ ներկայ վիճակը։

ՎԻՐԱՊ

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՏԷՔԱԶՎԻԼ, 22 փետր.— Հ. Յ. Դ. «Քեռի» խումբի նախաձեռնութեամբ եւ չէզոք երիտասարդներու մասնակցութեամբ փետր. 18ը տօնուեցաւ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Յ. Տ. Պօղոսեանի տունը։ Օր. Փ. Պետրոսեան եռագոյն ժապաւէններով կը զարդարէր հանդիսականներուն կուրծքերը. ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնով, նաեւ Անդրանիկի երկու մեծադիր նկարներով եւ հայդուկային խումբերու պատկերներով։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Ընկ. Կ. Տօնէրեան պարզեց օրուան նշանակութիւնը։

Երկրորդ խօսողն էր Պ. Գ. Գէորգեան (չէզոք), որ յորդորեց շարունակել նախնիքներուն կիսատ ձգած գործը եւ փշոտ ճամբաներէն անցնելով իրականացնել Ազատ եւ Անկախ Հայաստանը։ Վերջին խօսքը առաւ ընկ. Գ. Միրօեան, իր կարգին վեր հանելով փետր. 18ի նշանակութիւնը եւ թելադրելով վառ պահել հայրենասիրական ոգին, արժանանալու համար մեր նահատակներուն ուխտին։

Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ ըրին ընկ. Գ. Նազարէթեան, Ս. Առաքելեան, Ն. Տէր Սարգիսեան, Կ. Պետրոսեան, Տ. Մաթեւոսեան եւ փոքրիկն Ս. Մկրեան, ինչպէս նաեւ եղան խմբերգներ եւ հայկական պարեր։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 6ին «Փամ փորոտան»ով։

ՎԼՈՅԸ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԱՏԱԿԻ ԶՈՀ

Երկուշաբթի առաւօտ, Էթուալի մէջ Շուանարի գործարանին աշխատաւորներէն երկու հայ երիտասարդներ, Աւետիս Քէլօղլանեան եւ Արմենակ Նարկիլէճեան, գործի պահուն կատակ կ'ընէին։ Կատակը կը փոխուի վէճի։ Նարկիլէճեան գաւազան մը կը վերցնէ եւ ուժգնութեամբ կը զարնէ։ Քէլօղլանեան խոյս կուտայ եւ հարուածը կ'իյնէ անմեղ հանդիսատես տղու մը գլխուն՝ Պապիկ Պապիկեանի, որ հանդարտութեամբ իր գործով զբաղեր էր։ Դժբախտ տղան, որ 23 տարեկան որբ մըն էր, անմիջապէս փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, ուր մեռաւ նոյն իրիկունը։ Չորեքշաբթի կէսօրին յուղարկաւորութիւնը կատարուելով թաղուեցաւ Քլէրմոնի գերեզմանոցը։ Յուղարկաւորութեան ներկայ էին գործարանին տնօրէնը, հայ եւ օտար բանուորներ։ Դագաղակիցներ դրած էին Լութֆիկ Պապիկեան եւ Արշակ Պետրոսեան, իր որբ ընկերները, ինչպէս նաեւ գործարանին տնօրէնութիւնը։

Ոճրագործը ձերբակալուեցաւ։

Պապիկ Պապիկեան բնիկ Կեսարիոյ Սարըօղլան գիւղէն է։ Ունի քոյր մը, իրեն նման որբ։ Երկու տարի առաջ, երբ իբրեւ չափահաս կ'արձակուին որբանոցէն, պէյրութէն կուգայ Ֆրանսա եւ կ'աշխատէր այս գործարանին մէջ, գրաւելով բոլորին սէրն ու համակրանքը։

Ու հայրենիքի կարօտը սրտին մէջ, յիմար կատակի մը պատճառով մեռաւ օտար ափերու վրայ։ Մեր սէ՛րը իր յիշատակին

Ա. Պետրոսեան

ԱԼԻ ԻՆՉՊԷ՞Ս ՈՒԶԵՑ ԹՌՉԻԼ.— Պոլամի մէջ (Նոր Կինէ) փոքրիկն Ալի, խափշիկ մը, ածուխի կտոր, կ'ուզէր օդանաւով կտրել Ատլանտեանը։ Երբ Ֆինէտօ Պոլամ հասաւ, Ալի գնաց պահպանութիւն ընելու օդանաւին, պայմանով որ օդանաւ նստի։ Ֆինէտօ խոստացաւ։ Մեկնումի ատեն ածուխին կտորը չկար։ Գուշակելով որ օդաւորդը չպիտի տանի իր հետը, մտեր էր պէնզինի շտեմարանին ետին։ Դժուարութեամբ դուրս հանեցին զայն ծակէն։ Եօթն անգամ աւելի սեւցեր էր։

Եւ ածուխին կտորը լացա՜ւ, լացա՜ւ օդանաւին ետեւէն։

ՎԱՅՐԱԳ ԿԻՆԸ.— Լըժէնիլի մէջ հողագործ մը յանկարծ անյայտացաւ։ Ոստիկանութիւնը երկար փնտռտուքներ կատարեց։ Ագարակին մէջ ծառի մը տակ գտան հողագործին զգեստներն ու կօշիկները։ Ուրիշ ոչինչ։ Անստորագիր նամակներու թելադրանքով ոստիկանութիւնը փորել տուաւ շէնքի մը աւերակները։ Այս շէնքը կը պատկանէր հողագործին եւ վերջերս հրդեհուած ըլլալով, այն կասկածը կար թէ կինը կրակած է շէնքը, ամուսինը այրելու համար մէջը։ Դարձեալ կարելի չեղաւ գտնել հողագործին ոսկորները։ Ամէն խիստ հարցաքննութիւն ապարդիւն կը մնար։ Հողագործին կինը վերջապէս տեղի տուաւ, որովհետեւ իր վեց աղջիկները դէմ ելած էին։ Վայրագ կինը խոստովանեցաւ որ հրացանի գնդակով սպաննած էր էրիկը եւ զայն թաղած էր կեռասենիի մը տակը։ Ոստիկանները իրաւամբ գտան ոսկորները։

Կինը ձերբակալուեցաւ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Նատէժտա իր նայուածքներով ինծի կը հետեւէր, աչքերս անդին դարձուցի եւ կասկածները վրաս խուժեցին— ի՞նչ էր այս նոր գաղտնիքը, ո՞րն էր այն կեանքը զոր Բորիս կ'երթար փրկելու, իրենը զոհելով, եւ այսպէս ազատելու համար զիս այն ցանցէն որուն մէջ բռնուած էի, եւ ուր ասկէ վերջ գիշեր ցորեկ պիտի տառապէի...

Նոյն պահուն իշխանը ներս մտաւ։ Ոտքի ցատկեցի. հակառակ ամ քիս։ Անշուշտ գիտմամբ դուրս ելած էր ինքն ալ, ճիշդ գաղափար մը կազմելու համար։

— Կարգ մը թուղթեր մոռցած էի, ըսաւ ան շատ բնական ձեւով մը։ Ցետոյ կանգ առաւ, եւ իր աչքերը Նատէժտայի վրայէն եկան իմ վրաս։

Լռութիւնը կը դառնար տաժանագին։ Անիկա տեղէն չէր շարժեր։ Այս վիճակը տեւեց բաւական, այնպէս որ ինծի համար անհունութիւն մը թուեցաւ։

— Ի՞նչ, փոքրի՛կ Նատէժտա, կուլա՞ս դեռ, ըսաւ վերջապէս։ Ու գնաց դէպի աղջիկը կարեկցութեամբ լեցուած։

— Իմ խե՛ղճ պզտիկ թռչնիկս... իմ հոգի՛ս, իմ աղջի՛կս... իմ վայրենի՜ թռչնիկս։

Նատէժտայի հեծկլտուքները թեթեւ աղմուկ մը կը հանէին։

— Մտի՛կ ըրէ, Նատէժտա՛, յարեց իշխանը, կրնայ ըլլալ որ Բորիսը այսօր չկարենայ գալ, բայց վաղը կուգայ... կ'ուզէ՞ք որ իր պանդոկը հեռաձայնեմ։

Ու առաւ հեռաձայնի գործիքը։ Ուզեցի զինքը արգիլել։ Թիւը գտաւ, հեռաձայնեց պանդոկի պաշտօնեաներուն եւ կախեց հեռաձայնի ընկալուչը։

— Ի՞նչ լուր, ըսաւ Նատէժտա։

— Ոեւէ լուր չունին նորէն, ո՛չ մէկ լուր, ո՛չ մէկ... չեն գիտեր թէ սենեակը անոր համար պիտի պահե՞ն թէ ոչ...

Այն ատեն իշխանը ոտքի ելլելով ըսաւ խիստ եղանակով մը.

— Պէտք է այս մասին մեր խիղճը հանդարտ ըլլայ, պիտի հեռագրեմ Սըր Ուիլըմսընի... եթէ Բորիսին յանձնուած է խիստ փութկոտ գործ մը եւ առ ի զգուշութիւն չի կրնար գրել, շատ լաւ, գոնէ գիտցած կ'ըլլանք, բայց եթէ ...

Ու ինծի դարձաւ.

— Դեռ ութը օր պայմանաժամ կուտամ իրեն, Մարսէ՛լ, իմացուր իրեն, որ այս ընթացքը փոխէ... եւ եթէ ութը օրէն չգայ ստանալու իր նշանածին ներումը, դուրս գոցուած պիտի ըլլայ իրեն առջեւ...

Միջամտելու ատենը եկած էր։

— Խնդրե՛մ, իշխա՛ն, չեմ հասկնար ձեր խստութիւնը... ինչո՞ւ համար այդ պայմանաժամը եւ ոչ թէ ուրիշ մը...

— Ուրիշ ի՞նչ տեսակ պայմանաժամ։

— Չեմ գիտեր, տասնըհինգ օր... երեք շաբաթ...

— Ա՜խ։

Գլուխը ցնցեց զարմացած։ Շրթունքներուն վրայ յաղթանակի ժպիտ մը գծագրուեցաւ։

— Երե՛ք շաբաթ, ահա թէ ի՛նչ, գոռաց այնպիսի ձայնով մը որուն դրոշմը իր սովորական ձայնին դրոշմէն բոլորովին տարբեր երեւցաւ։ Ի՞նչ կը նշանակէր այս նոր դրոշմը։ Ուրիշ մարդու մը առջեւ գտնուելու տպաւորութիւնը ունէի։ Ամէն պարագայի տակ, այս հօրը համար չէր որ Բորիս պիտի զոհէր իր կեանքը։ Նատէժտան ալ զարմացած երեւցաւ։ Իշխանը քովս եկաւ։

— Աստուա՜ծ իմ, ինչո՞ւ համար երեք շաբաթ չըլլար... կրկնեցի դարձեալ։

— Օ՜, դուք բան մը գիտէք, Մարսէ՛լ Լանտրըս։

Կը ծիծաղէր խորամանկօրէն։

— Բան մը կայ, այնպէս չէ՞...

Անկարելի եղած էր ինծի որոշել թէ ի՛նչ կը զգայի նոյն պահուն, փորձեցի ձեւս փոխել ժպտելով։

— Կը խնդաք... Նատէժտա՛, նայէ՛, կը խնդայ... է՛հ, Մարսէ՛լ Լանտրըսի, այս բոլորը ի՞նչ կը նշանակեն... կարելի չէ պզտիկ աղջկան մը սրտին հետ խաղալ... Ո՛չ, ո՛չ, երե՛ք շաբաթ... ասիկա երկար ճամբորդութիւն մը ըսել է, այնպէս չէ՞... ուրեմն մեկնած է, մեկնա՜ծ։

Համբերութիւնս կը կորսնցնէի։ Նատէժտա մեզի կը նայէր անձկալից։

— Ո՜հ, իշխա՛ն, ձեռնակապ դրածի նման ձեռքերս կը սեղմէք, ըսի, միշտ ժպտելով։

Իրաւամբ, անոր ծանր ձեռքերը կը փակուէին իմիններուս վրայ, գիշակեր թռչունի մը մագիլներուն նման։ Զքակեց այս երկաթեայ հանգոյցը։

— Ըսէ՛ք, ըսէ՛ք, Մարսէ՛լ Լանտրըսի, ձեր շահը կը պահանջէ խօսիլ... Երեք շաբաթ ըսիք... յետո՞յ...

Բորիսի հեռեւեալ խօսքերը գլուխս կը մրճահարէին.— «Չեմ կը խնդրեմ մեկնումս գաղտնի պահել բոլորէն, բոլորէն ալ, նոյնիսկ իշխանէն»։ Ու ասիկա ըսած ատեն անոր դէմքը փոխուած էր, ճիշդ այն ձեւով որ այս պահուս փոխուած էր իշխան Վլոֆի դէմքը...

(Շար.)

Վաղը՝ կիրակի հսկայ զօրանցք մը պիտի կատարուի կարմիր հրապարակին վրայ՝ Լէնինի դամբարանին առջեւ, Կրեմլինի պարիսպներէն դուրս։ Ճառեր պիտի խօսին պոլշեւիկ վարիչները։ Գաւառներէն բազմաթիւ զօրագունդեր հասած են արդէն Մոսկուա։

Պատերազմական գործավար Վորոշիլօֆ այս առթիւ հրատարակած է երկար զեկոյց մը, որուն մէջ կ'ըսէ թէ կարմիր բանակին մէջ կան 48,000 սպաներ, որոնց 4418ը ցարական բանակէն մնացած։ 1921ին բանակին 100ին 20ը միայն համայնավար էր, այսօր 100ին 53ը։ Բանակին 100ին 22ը կը բաղկանայ բանուորներէ, 100ին 50ը գիւղացիներէ եւ 100ին 28ը ուրիշ տարրերէ. մինչ 1921ին այս համեմատութիւնն էր 100ին 12 բանուոր, 100ին 67 գիւղացի եւ 100ին 21 ուրիշ տարրեր։

Պատերազմական փոխ-գործավար Ունշլիխտ Իզվէստիայի մէջ կը հրատարակէ երկու սիւնակնոց յօդուած մը, որուն մէջ կ'ըսէ.—

«Աշխարհակալ պետութիւններ աղմուկ կը հանեն խաղաղութեան շուրջ, սակայն լռելեայն կը պատրաստեն նոր եւ արիւնալի պատերազմ մը։ Մենք կը շարունակենք մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, բայց կարմիր բանակը պատրաստ է վճռական նոր պատերազմ մը մղելու՝ ընկերվարութեան յաղթանակին համար։ Կարմիր բանակը անխոնջ պիտի շարունակէ սրել իր զէնքերը։ Նոր փորձերու, մեծ կռիւներու ժամը կը մօտենայ եւ անխուսափելի է։ Լէնինի փառայեղ կուսակցութիւնը շուտով բանուոր դասակարգը պիտի առաջնորդէ դէպի յաղթանակ, որ այս անգամ վերջնական պիտի ըլլայ»։

Պրաւդա եւս իր կարգին վեր կը հանէ կարմիր բանակի դերը համաշխարհային յեղափոխութեան համար ու կ'ըսէ.

«Կարմիր բանակը կը սարսափեցնէ աշխարհակալները, որոնք պատերազմ կ'ուզեն, որովհետեւ անոր ետեւ կը կանգնին, սեղմ զանգուածներով, համայնավար կուսակցութեան երկաթեայ շարքերը։ Կարմիր բանակը իր ձեռքը բռնած է սուրը շահագործուողներուն, որոնց միակ հայրենիքն է միջազգային պրոլետարիատը։ Անգլիոյ կողմէ խորհրդային Միութեան դէմ նետուած միջազգային դրամատէր աւազակներուն դիմաց, աշխարհի բանուորները պիտի համախմբուին Լէնինի դրօշակին տակ՝ վերջնապէս դաշոյն մը մխելու համար յետաշրջական թշնամիի կոնակին եւ շահագործողներու պատերազմը պիտի փոխեն շահագործուողներու տիեզերական պատերազմին՝ ընդդէմ կեղեքողներու»։

Շաքարի մենաշնորհը Թուրքիոյ մէջ

Լա Հէյէն կը հեռագրեն փետրուար 23 թուականով, — Հոլանտական շաքարի գործարանատէրերը թուրք կառավարութեան դիմելով խնդրեցին որ Թուրքիոյ մէջ շաքարի մենաշնորհը տրուի իրենց։ Հոլանտական ընկերութիւնները շաքարի մեծ գործարաններ պիտի հաստատեն Թուրքիոյ մէջ։

Տարեկան 50,000 թոնօ շաքար կը սպառի Թուրքիոյ մէջ, մինչ 6000 թոնօ միայն կ'արտադրուի երկրին մէջ։ Մնացեալը արտասահմանէն կը ներածուի։

Միս Քավէլի շարժանկարը

Պատերազմի ընթացքին Պելճիքա մնացած անգլիացի հիւանդապահուհի մը, Միս Քավէլ, իբրեւ լրտես մահուան դատապարտուած էր։ Վճիռը գործադրուած պահուն գերման զինուորը մերժած ըլլալով գնդակ արձակել կնոջ մը վրայ, սպան թէ՛ զինուորը սպաննած էր եւ թէ՛ Միս Քավէլը, որ մարած վիճակի մը մէջ կը գտնուէր։

Այս դէպքին ժապաւէնը պատրաստուած ըլլալով սինէմայի պելժ ընկերութեան մը կողմէ, պիտի ցուցադրուի Պրիւսէլի մէջ։ Գերման կառավարութիւնը օգնած է այս ժապաւէնին պատրաստութեան՝ զինուորական աւեաններու մասին վաւերաթուղթեր տալով։

Անգլիոյ Նախարարական խորհուրդը որոշեց արգիլել այդ ժապաւէնին ցուցադրութիւնը Անգլիոյ սինէմաներուն մէջ, որովհետեւ անոր վայրագ տեսարանները գէշ տպաւորութիւն պիտի գործեն ժողովուրդին վրայ։

Մեծ յուզում առաջ եկած է նաեւ Գերմանիոյ մէջ, որովհետեւ այդ ֆիլմը գերմանական վայրագութիւնները կը պատկերացնէ եւ գէշ քարոզութիւն մըն է Գերմանիոյ դէմ։

Այս առթիւ բուռն յօդուածներ հրատարակուած են գերման թերթերու մէջ, հին հաշիւներ քրքրելով եւ ամբաստանելով Անգլիացիները նման վայրագութիւններու մէջ։ Գերմանները, իբր փոխադարձութիւն, սկսած են պատրաստել «Պարլոնկ» անուն անգլիական նաւու մը շահատակութեանց ժապաւէնը։ Ասիկա այն նաւն է որուն նաւազները, Գերմաններու պնդումին համաձայն, գնդակահար ըրած են գերմանական ընկղմած ընդծովեայի մը նաւազները, երբ անոնք լողալով կը ջանային անգլիական նաւը ապաստանիլ։

Քարիւղ Պուլկարիոյ մէջ

Վերջերս քարիւղ գտնուած է Բազանլըքի մօտ (Պուլկարիա)։ Քարիւղ պարունակող հողերէն մաս մը իբրեւ մենաշնորհ տրուած է պուլկար ընկերութեան մը, որ սկսած է արդէն շահագործել զայն։ Վերջին պահուն պուլկար կառավարութիւնը որոշած է պետական սեփականութիւն պահել այդ հողերը, սակայն կը կարծուի թէ այս որոշումը շատ ուշ մնացած է։

Իտալիոյ ընտրական նոր օրէնքը

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց ընտրական բարեփոխումը։ Նոր օրինագիծին համաձայն, 1.— Միայն ֆաշիստ կուսակցութիւնը պիտի կրնայ ներկայացուցիչ ունենալ ազգային նոր ժողովին մէջ, 2.— Ֆաշիստ արհեստակցական միութիւնները Մեծ Խորհուրդին պիտի ղրկեն իրենց թեկնածուներուն ցանկը։ Մեծ Խորհուրդը անոնց մէջէն մաս մը պիտի ընտրէ եւ իր կողմէ պիտի աւելցնէ ուրիշ թեկնածուներ, կազմելու համար վերջնական ցանկը 400 երեսփոխաններու։

ԶՈՒՊՔՈՎԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ Վիլհելմ կայսեր քրոջ՝ իշխանուհի Վիքթորիայի երիտասարդ ռուս ամուսինը Ալէքսանդր Զուպքօֆ պիտի վտարուի Գերմանիոյ սահմաններէն՝ իբրեւ անբաղձալի։ Զուպքօֆ առջի գիշեր ուշ ատեն գինովցած վիճակի մէջ ծեծած է սրճարանի մը սպասաւորը, որ չէր ուզեր հեռանալ իր մօտէն, երբ ինք կը տեսնուէր պարուհիի մը հետ։ Ոստիկաններ վրայ հասնելով ձերբակալած են Զուպքօֆը։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՏԷՍԻՆ.— Վաղը կիրակի առաւօտ՝ հրապարակային բանախօսութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ։

ՖՕՆ - ՏԸ - ՇԷՐԻՒ.— Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ. կը խօսի՝ Ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ։

ՎԻԷՆ (Իզէռ).— Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ։

ՖՕՆԹԷՕՊԼՕ... (ՖՈՆԹ'ՕՊՆԱՅ).— Հրապարակային բանախօսութիւն եւ ներկայացում «Գոյութեան Պայքար»ը, 4 Մարտ կիրակի ժամը 2ին, քաղաքապետարանի սրահին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. ԱԲՕԵԱՆ։ Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

ՎԱԼԱՆՍ.— Վաղը կիրակի ժամը 2ին։ Սինէմա Սէն Լուի սրահը։ Երգ, արտասանութիւն. կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ։

ՊԷԼՖՕՌ.— Վաղը կիրակի Բազէրն տ'Օֆֆըմոնի մէջ։ Կը խօսի Ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ։ Երգ, արտասանութիւն, եւայլն։ Կը հրաւիրուին Հէրիքուրի, Մոնպելիարի եւ Պելֆորի հայրենակիցները։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ «Ազատամարտի Սերունդ», «Քրիստափոր» եւ Հ. Յ. Դ. Ուսանողական միութեան խումբերու բոլոր անդամները 27 փետր. երկուշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, La Chope Parisienneի վերնայարկը, 60 Rue des Écoles, մեթրօ՝ Օտէոն։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ''ՇԱՆԹ,, ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

վաղը կիր. գիշեր ժամը 9ին, 42 Rue Hermel, Paris

կը բեմադրէ ԵՐԵՔ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

եւ ՎԷՐԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (Զաւեշտ)

Նուագ եւ կովկասեան պարեր, մասնակցութեամբ Թառիստ Աբգարի, վրացի կինտոյի, Օր. Գրիգորեանի։

ԳԻՆ 3, 5, 10, ՊԱՏՈՒՈՅ ՏՈՄՍ 20 ՖՐԱՆՔ

Տիար Կարապետ Եզեկիէլեան, տիկին Մարի Գ. Եզեկիէլեան եւ պարագաները ցաւով սրտի կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն եւ ամուսնոյն՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵԶԵԿԻԷԼԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 24 փետրուար Ուրբաթ առաւօտ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այսօր, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Անկիէն, 3, Impase Chemin Vert.

Մահազդ չընդունողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այն նկատել։

Հ. Յ. Դ.

«Գոյամարտ» խումբի ժողովը վաղը կիր. ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Մարսէյլի «Պատանեկան» միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիր. կէօրէ վերջ ժամը 1ին, Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայրենակց. միութեան վարչ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Լիոնաբնակ հայրենակիցներն ու անդամները վաղը կիր. ժամը 2ին, 262 Rue Decucléռ, Դաշնակցութեան Գրադարանը։ Օրակարգ. ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ հայ դերձակներու Արհեստակցական միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Պառ տը լա Մոնումէնթալի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգերով։ կը հրաւիրուին բոլոր հայ դերձակները ներկայ գտնուիլ։

ԱՏԱՊԱԶԱՐԻ Հայուհեաց վարժարանի եւ Սկիւտարի Աղջկանց Ամերիկեան վարժարանի շրջանաւարտուհիներէն, որոնք կը բնակին Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ՝ կը խնդրուի իրենց հասցէները ղրկել՝ Mlle Karagheuzianի, 151 Ave. du Président Wilson՝ Pré St. Gervais, (Seine)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տարագրութեան ժամանակ կորսնցուցած եմ զաւակներս Կարապետ 6 տարեկան եւ աղջիկս Մառի Հաճի Վարդանեան 9 տարեկան Սիվրի-Հիսարցի։ Զինադադարէն վերջ, տեսնուած են Գոնիայի Ամերիկեան որբանոցին մէջ։ Լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Կարապետ Հաճի Վարդանեանի, 36 Rue Tapis Vert, Marseille.

Կը խնդրուի արտատպել Յունահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

ՄԵԼԻՀԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

ՎԷՊ

արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն։ Մաքուր եւ գեղարուեստական տպագրութիւնով։ Փոսթի ծախք չկայ։

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

Դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI
31 Rue Kléber
Issy-les-Moulineaux (Seine):

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

26 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 581 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԷՐԵՐԸ ԵՒ ԾԱՌԱՆԵՐԸ

Այսպէս ուրեմն, Բարեգործականը տեղը ծանր նստաւ, ինչպէս վայել է էֆէնտիներու շքախումբի մը, եւ մատի շարժումով հասկցուց որ Նպաստընկալին կ՚իյնայ «անցընել բաժակը»։

— Պատասխանել՝ «Յառաջ»ի Փետրուար 5 թուակիր թիւին մէջ տպուած, Փետրուար 12ին կրկնուած, Փետրուար 19ին նորոգուած հարցումներուն.—

1. ճի՞շտ է որ տարեկան 50 սդերլին նպաստ կապուած է փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին։— 2. երբէ՞ն ի վեր կը տրուի այդ գումարը.— 3. իբրեւ ի՞նչ կ՚արձանագրուի.— 4. Ուրիշ թերթեր ալ կա՞ն որ այդ շնորհին կ՚արժանանան։

Լռեց Բարեգործականը — էֆէնտին — եւ փոխանորդաբար կը խօսի ծառան — Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը, իբրեւ երախտաւորեալ ։

— «Եղբա՛յր Մարկոս», օղլում Արշակ, ճար մը գտէք եւ ազատեցէք մեզ այս փորձանքէն»։

Եւ անհաւասիկ ճարը։ Բի՜չ անգին կը կարդաք։

Ու կարդալով, աւելի շատ բան պիտի հասկնաք — Նորութիւննե՜ր — քան ինչ որ ուզած էր յայտնել «Յառաջ»ը։

Անցեալ կիրակի չըսի՞նք թէ մեղքը մերը չէ։

Անհաւասիկ հաւատարիմ գործակալ մը, «տրուպ ծառայ» Բարեգործականի եւ էֆէնտիներու, որ խորագրով կը ջրէ՛ «Յառաջի ծիծաղելի վայնասունը», բայց քիչ մը վարը, տոտիկ-տոտիկ, ծամծմելով կը պատմէ թէ՝

« երկար ատենէ ի վեր բարեգործականը փոքրիկ գումար մը կը վճարէ իրենց».

Թէ՛ «տարի մը առաջ, բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը այդ գումարը քիչ մը բարձրացուց»։

Ասկէ աւելի չարժեր պրպտել։ Բայց, այս վախկոտ այլ պերճիմաստ խոստովանութենէն յետոյ, մենք աւելի պինդ կը փակինք Բարեգործականի օձիքին, եւ անգամ մըն ալ կը կրկնենք, ինչ որ ըսեր էինք Փետրուար 5ին, մեր առաջին հարցումը ուղղած ատեն (ցոմսեր) :

— «Եթէ Նախընտրեն նորէն լուռ մնալ, հարկադրուած ենք խոստովանութիւն նկատել այդ ընթացքը, եւ միանգամայն վստահութեան զեղծում։

«Նաեւ՝ նիւթական զեղծում»։

×

Բարեգործականը անկուսակցական հռչակած է ինքզինքը։ Անոր հիմնական կանոնագրին մէջ կը կարդանք.—

«ընկերակցութիւնը մարդասիրական հաստատութիւն մըն է, եւ է քաղաքական կամ առեւտրական հանգամանք չունի։ Այս պայմանը հիմնական է»։

Արդ, պարկեշտութի՞ւն է որ այդպիսի միութեան մը վարիչները, խեղաթիւրելով այս հիմնական պայմանը, յանձնառութիւն ստանձնեն որոշ կուսակցութեան մը թերթերուն բացը ոցելու։ (Ռամկավար շաբաթաթերթին խոստովանութենէն կը տեսնուի որ իր միւս լուսաղբարներն ալ կ՚օգտուին, միեւնոյն ձեւով եւ միեւնոյն պատճառաբանութեամբ)։

Վճարելու ձեւը ոչինչ կը փոխէ իրականութենէն։ Լրագրական սովորութիւն է թերթերու վճարել իբրեւ publicité *կամ* réclame, *իբրեւ* subvention, *պայմանաւորուիլ որոշ քանակութեամբ գնելու կամ բաժանորդագրուելու։*

Այս հինգ ձեւերէն ո՛րն ալ ընտրած ըլլայ Բարեգործականը, միշտ գործնական զեղծում կը գործէ եւ կը մեղանչէ իր իսկ հիմնական կանոնագրին դէմ։

Որովհետեւ, Նպաստընկալ կամ շնորհընկալ, ամէն պարագայի մէջ վճարուած թերթը՝ Բարեգործականի օրկանը չէ, այլ ռամկավար-ազատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը։

Եւ իբրեւ կուսակցական թերթ, ամէնէն թթու, խուժանական եւ սնամէջ քուրջի կտորը։

Ուրեմն, Բարեգործականի վարչութիւնը «ազգասիրական» դրամ կը սեպէ թունդ կուսակցական հրատարակութիւններով «ասուիլ ջամբել» ազգային հաստատութեանց, իր հիմնարկութեանց, դպրոցներու, որբերու եւլն.։

Ուրիշ խօսքով՝ գիտակցաբար կը ծառայէ ռամկավար կազմակերպութեան բանաւոր եւ գրաւոր պրոպագանդին, հանրութենէն հաւաքած դրամները կը բաշխէ քաղաքական որոշ հոսանք մը զօրացնելու։

Եւ եթէ կ՚ուզէք, ողորմածաբար կը վճարէ բոլոր անոնց որ փառքը կ՚երգեն «լորձնաշուրթն», ամէն ինչ փայլուն, ամէն ինչ կատարեալ ներկայացնելով։

Այսպէս ալ՝ իր ընդհանուր գործունէութեան մէջ։

Երեւութապէս անկուսակցական, բայց իրականին մէջ ռամկավար - ազատական, սկսելով կեդրոնի գրասենեակէն։

Թուղթի վրայ մարդասիրական, բայց գործնապէս՝ «խմաթիանէ», որ չի հանդուրժեր արդար քննադատութեան։

Որ կը յանդգնի կրճատել դպրոցներու կամ որբերու իրաւունքը, ամիրայա՛բար բաժին հանելու համար սողացողներու, ճերմակ ներկողներու եւ «թապլաքեար վարժապետներու»։

Ա՛յս կեղծիքն է որ կը խարազանենք եւ անխնայ պիտի մերկացնենք, ամբողջ ժողովուրդի եւ նոյն ինքն Բարեգործականի բարիքին համար։

Սուտ կը խօսին անոնք որ կ՚ըսեն թէ Դաշնակցութիւնը կ՚ուզէ քանդել Բարեգործականը։

Մենք հաւաստիքներ տալու պէտք չունինք, բայց կը մաղթէինք Բարեգործականը ունենա՛ր մեզի պէս «թշնամիներ», քան անոնք եւ անխիղճ բարեկամներ, որոնք ամէն բանէ առաջ կթան ներ եւ թաւիշէ թիկնաթոռներ կը փնտռեն։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՋԱՊԷ՛Ս...

Չորրորդ շաբաթն է, եւ բարեգործականը չպատասխանեց մեր հրապարակային հարցումին։

Բայց ահա կը բարբառի նոյն ինքն Նպաստընկալը, փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը։

Շարք մը գռեհիկ բացատրութիւններէ յետոյ, զորս նոյնութեամբ իրենց կը վերադարձնենք, ի պէտս իրենց փարախին, ահա թէ ի՛նչպէս... կը հերքեն մեր ամբաստանութիւնը (25 փետր.).

— «Սուտ է որ Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը տարեկան 50 ոսկի յատկացուցած ըլլայ Ապագային։ Երկար ատենէ ի վեր, Բարեգործականը փոքրիկ գումար մը կը վճարէ Ապագայի, որոշ թուով օրինակներ ազգային հաստատութեանց, Բարեգործականի Հիմնարկութեանց, մտաւորականներու նուէր ղրկուելու համար։ Տարի մը առաջ, երբ Կեդր. Դիւանի վերակազմութիւնը դեռ տեղի չէր ունեցած, Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը այդ գումարը քիչ մը բարձրացուց, առանց սակայն 50 ոսկիի առասպելական գումարին զայն մօտեցնելու։

Բարեգործականի կանոնագրութեան «Նպատակ»ին երրորդ կէտն է՝ «Քաջալերել ամէն հրատարակութիւն որ այս նպատակին կը ծառայէ»։ Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը նկատելով որ Ապագան մին է այն հրատարակութիւններէն որ իր ոգւով եւ ուղղութեամբ նոյն ազգասիրական նպատակը կը հետապնդէ եւ առկէց զատ՝ մեր կուսակցութեան բոլոր օրկաններուն պէս՝ առաջին օրէն Բարեգործականին աջակից հանդիսացած է (մինչ Դաշնակցութիւնը 20 տարիէ ի վեր ամէն ինչ ըրած է զայն վարկաբեկելու եւ քանդելու համար), բաժանորդագրութեանց որոշ թիւ մը յանձն առնելով՝ ուզած է այդ շատ համեստ քաջալերութիւնը բերել այս հրատարակութեան։»

Ուրեմն, դրամ չեն ստանար, այլ... բաժնեգին, «ի վարձ բարեօք ծառայութեանց»։

Ժամանակին պոլսոյ մէջ գրաքննիչ մինաս էֆէնտի մը ունէինք, որ խմբագիրներուն կը պատուիրէր «խենդ» բառը չգործածել, այլ «ջիմար»— որպէսզի Համիտը չբարկանայ։

Այսպէս ալ, երբ բարեգործականը «որոշ թուով օրինակներ» կը գնէ ռամկավար շաբաթաթերթէն, նպաստ յատկացուցած չըլլար, այլ «քաջալերած» կամ «գնահատած»։ Եւ եթէ այդ «որոշ թիւով օրինակներ»ուն արժէքը 50 սդերլինի տեղ 30ով սակարկուած ըլլայ, մեղք չէ, այլ՝ օրհնութիւն։

Խե՛ղճ, խե՛ղճ մարդիկ։ Եւ ինչքա՛ն չտես, որ 50 սդերլինն ալ՝ «առասպելական» կը գտնեն։

Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է շնորհաւորել ռամկավար շաբաթաթերթը, որ իր մեկենասները ազատեց փորձանքէ մը եւ լուսաբանեց հանրութիւնը, միեւնոյն ատեն հաղորդելով թէ «երկար ատենէ ի վեր» կը տրուի եղեր այս նպաստը,— ներողութիւն, «բաժանորդագրութեանց որոշ թիւ մը», իբրեւ «համեստ քաջալերութիւն»։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ներքին եւ արտաքին գործերու նախարարութեանց որոշումով, Ռումանիա բնակող հայ եւ ռուս գաղթականներու համար ճամբորդութեան եւ ինքնութեան նոր նանսէնեան անցագիրներ պատրաստուած են, մէկ կողմը ռումաներէն եւ միւս կողմը ֆրանսերէն բացատրութիւններով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիոյ համիսլամական ծրագիրը

Լոնտոնէն փետրուար 24 թուականով կը հեռագրեն *Շիքակօ Թրիպիւնի*.—

Թուրքիա ձեռնարկած է իրար բերել Հիճազի եւ Նէճտի թագաւոր Իպն Սուտը եւ Պարսկաստանը, նկատելով որ այս երկու պետութիւններն ալ դժգոհ են Անգլիայէն եւ Իրաքէն, որոնք վերջերս Պարսկաստանի եւ Հիճազի գիւղերը ռմբակոծեցին՝ իբրեւ փոխ-վրէժ ցեղախումբերու կողմէ Իրաքի վրայ կատարուած արշաւանքներուն։

Վերջնական նպատակն է կատարեալ իսլամական դաշնակցութիւն մը, որուն կազմութեանը ձեռնարկած է արդէն Թուրքիա եւ որուն մէջ պիտի մտնեն Աֆղանիստան, Թուրքիա եւ Պարսկաստան, ճակատ կազմելու համար Անգլիոյ բաղձանքներուն դէմ Արեւելքի մէջ, մասնաւորապէս խռովութիւն հանելու համար Հնդկաստանի իսլամներուն մէջ, որոնք ներկայիս Անգլիոյ ողնայարն են այդ երկրին մէջ։

Անմիջապէս որ Իպն Սուտը իր կողմը շահի, Թուրքիա պիտի աշխատի ձեռք անցընել նաեւ Եէմէնի փաշան, որուն միացումովը Արաբիան եւս մտած պիտի ըլլայ հականգլիական դաշնակցութեան մէջ։

Պալքանները պիտի բռնկի՞ն

Զաղրէպի «Նովոսթի» թերթը մօտալուտ գարնան առթիւ մտահոգութիւններ կը յայտնէ եւ կ՚ըսէ թէ արիւնալի փոթորիկ մը պիտի ծագի տարւոյն առաջին եղանակի ընթացքին։ «Նովոսթի» կը տեղեկանայ թէ, Մակեդոնական Յեղափոխական կազմակերպութիւնը որոշած է մեծ գործունէութիւն ցոյց տալ։ Գավալայի կոմիտէն եւ Գարատաղցիներու կազմակերպութիւններն ալ սկսած են գործունէութեան նշաններ ցոյց տալ։ Այս առթիւ բազմաթիւ Գարատաղցիներ Ամերիկայէն ճամբայ ելած են, իրենց երկիրը վերադառնալու համար։

«*Մակեդոնական Եղբայրակցութեան*» *տարեկան համաժողովը, որ գումարուեցաւ Սոֆիայի մէջ, աւարտեց իր աշխատութիւնները, ինչպէս գրեցինք։*

Կազմակերպութեան նորընտիր նախագահը, ճառ մը խօսելով, ի մէջ այլոց յայտարարեց հետեւեալը.—

«Պիտի կռուինք մեր բոլոր ուժովը եւ բոլոր կարելի միջոցներով, փշրելու համար մեր ճամբուն վրայ ցցուած խոչընդոտները եւ ազատագրելու համար մեր ժողովուրդը սերպ լուծէն։ Մակեդոնիոյ ազատագրումը պիտի հետապնդենք մինչեւ որ կարենանք ձեռք ձգել զայն եւ մինչեւ որ բոլոր Մակեդոնացիները կարենան տէր կանգնիլ իրենց հողին ու հայրենիքին»։

Գնդացիրներու խնդիրը

Հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան բողոքին, Հունգարիոյ վարչապետ կոմս Պէթլէն հրամայեց քանդել Սէն-Գոթարի կայարանին մէջ բռնուած գնդացիրները եւ աճուրդով ծախել։

Աճուրդը կը վարէին հունգար երկաթուղիի երկու բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։ Ներկայ էին երկու հունգար բարձրաստիճան սպաներ, երկու կառավարական ներկայացուցիչներ եւ կայարանապետը։ Ներկայ լրագրողները խիստ հսկողութեան կ՚ենթարկուէին։ Աճուրդին կը մասնակցէին հինգ Հունգարացիներ եւ մէկ Աւստրիացի։ Մետաղները կը բաղկանային 7140 քիլօ պողպատէ, 4051 քիլօ երկաթէ, աւելի քան 1000 պղինձէ թերթիկներէ եւ բազմաթիւ անջատ կտորներէ։ Դիտելի էր որ կը պակսէին շատ մը կտորներ, որովհետեւ ամբողջութիւնը բաւարար էր 2000 գնդացիր կազմելու։ Գտնուեցաւ միայն 200 գնդացիրի փող, ինչ որ ենթադրել կու տայ թէ բազմաթիւ կտորներ անհետացած եւ Հունգարիա փոխադրուած են։ Ուրիշ կարեւոր կտորներ ալ կը պակսէին։ Ամբողջութիւնը ծախուեցաւ 1800 փէնկոյի։ Հունգարիոյ Երկաթուղիի Վարչութեան խնդրանքով գնողը համաձայնեցաւ, որ առ այժմ գնդացիրները եղած տեղը մնան։

Այս խնդիրը կը շարունակէ յուզել Ժընեւի շրջանակները։ «Շիքակօ Թրիպիւն»ի համաձայն, ֆրանքօ-գերման մերձեցումը մեծապէս կը տուժէ այս պատճառաւ։ Ֆրանսացիները կը ջանան Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ մեծամասնութիւն ձեռք բերել՝ խիստ պատիժ մը սահմանելու համար Հունգարիոյ, մինչ Գերմանները կը փափաքին, որ խնդիրը խաղաղօրէն փակուի։

Մարտ 5ին կոմս Պէթլէն անձամբ պիտի գայ Ժընեւ՝ պատասխանելու համար իրեն դէմ եղած քննադատութեանց։

Միւս կողմէ Ժընեւի մէջ այժմ սկսած են բացէ ի բաց ամբաստանել Իտալիան՝ իբրեւ գլխաւոր դրդիչը Հունգարիոյ, մինչ այդ բանը շաբաթ մը առաջ դիւանագէտները հազիւ կը համարձակէին իրարու ականջին փսփսալ։

Մեծ պետութեան մը պատուիրակներէն մէկը «Շիքակօ Թրիպիւն»ի թղթակցին յայտարարած է թէ՝ «Երեք տարի առաջ, Հռոմի մէջ բոլոր դիւանագէտները բացէ ի բաց կը խօսէին թէ Իտալիա զէնք կը ղրկէ Հունգարիոյ։ Շա՛տ երկար ժամանակ անցաւ, մինչեւ որ այս լուրը Ժընեւ հասաւ»։

Ապահովութեան Յանձնաժողովին հրապարակային նիստին մէջ, ժամերով վիճաբանութիւններ կատարուելէ վերջ, Անգլիոյ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՊՈՌՆԿՈՒԹԻՒՆ..

Չգո՛յշ, չգայթակղէք...

Բանաձեւը իմս չէ ու խնդիրը միայն հայ մտաւորականներուն շուրջը չի դառնար...

Հապա բոլորի՛ն։

Բոլո՛ր այն տխուր ներքիններուն որ ապսպրանքով ու վճարողներու հաշուին՝ օրն ի բուն յօդուած կը թխեն՝ բոլո՛ր երկիրներու ծախուած ու սնանկ մամուլին մէջ...

Բոլո՛ր այն շնական ու «պոռնիկ»՝ մտաւորական ու «բարձր» կրթութեան տէր մարդոց, որ իրենց աղտոտ աշխատանքը ու վարձու սուտերը, տողաչափով կը ծախեն կանաչ տոլարներու եւ սդերլիններու փոխարէն...

Որ կը ծառայեն, անասելի վատութեամբ՝ քսաներորդ դարու ոսկի կուռքերուն՝ յանուն իրենց գձուձ անձին երջանկութեան, յանուն ընդհանուր ու արիւնոտ աւարէն իրենց «պզտիկ բաժնին»...

Ու վտանգը այնքան լուրջ է, անբարոյութիւնը այնքա՛ն վերջնական, որ անգամ քաղքենի մտաւորականները իրենք սկսած են վրդովուիլ ու զգաստութեան կանչել «հանրային կարծիք»ը։

Լորտ Ռոթըրմիր, անգլիական մամուլի հսկան, չգոհանալով՝ բրիտանական մայրաքաղաքի մամուլին վրայ իր ունեցած «իրաւունք»էն՝ կ՚ուզէ իր ստախօս ու վարկաբեկ թերթերուն ցանցը տարածել ամբողջ երկրին վրայ։ կ՚ուզէ տիրապետել՝ «ազատ խօսք»ին, հնչուն դրամով։

Ու այս անգամ ընկերվարականները չեն միայն որ կը բողոքեն։ Ծեր ու խոհական Մաքտոնալտը չէ միայն որ իր զայրոյթը կը յայտնէ։ Չէսթըրթօն, անհատապաշտ, կաթոլիկ, մանր քաղքենի բայց մեծահամբաւ պարսաւագիրը կը գտնէ որ, դրամագլուխին փորձած այս բռնութիւնը — *Մեծ անարդարութիւն մըն է, ծանր վտանգ մը, լուրջ պատուար մը մամուլի ազատութեան դէմ...*

Մամուլի ազատութի՜ւն...

Կը հեգնե՞ս, մեծատաղանդ Չէսթըրթօն...

Թո՛ղ խօսի, քաղքենի ու տարածուած փարիզեան օրաթերթի մը խմբագրապետը՝ Ժօրժ Անքըթիլը :

— Դրամագլուխը չի կրնար ապրիլ առանց մամուլի արտօնութեան ու մեղսակցութեան...

— Ո՛չ մէկ թերթ, մեծ, մայրաքաղաքային թերթ՝ կրնայ ապրիլ առանց գաղտնի վարկերու...

Թո՛ղ խօսի՝ Նիւ Եորքցի սա դառնացած օրագրողը, թող խարազանէ ինքզինքը ու իր տխուր վարձկան ընկերները։

— Նիւ Եորքցի օրագրողին պարտքն է ստել անպատկառօրէն, ապականի՛լ, ստորնանա՛լ, սողա՛լ Մամոնայի ոտքերուն տակ, ծախե՛լ իր ցեղը եւ իր երկի՛րը՝ հանապազօրեայ հացին համար։ Մենք ձօրտերն ու գործիքներն ենք, նրբանցքներուն մէջ պահուած դրամի ասպետներուն։ Խամաճիկնե՛ր... Ջուանը կը քաշեն անոնք ու մենք կը պարենք։ Մեր տաղանդները, մեր կարելիութիւնները, մեր ամբողջ կեանքը կը պատկանին ուրիշ մարդոց։ Մենք մտաւորական պոռնիկներ ենք...

ՎԱՀԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ երեսփոխան Ժաք Տորիօ, որ Ֆրանսական ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուէր Սանթէի բանտը տարուելու համար, Մոսկուա հասած է։

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Օրաթերթի սիւնակներու մէջ դժուար է ներկայացնել ամբողջական պատկերը այն գրականութեան, որ կ'ապրի Հայաստանի մէջ։

Վասնզի, նախ, անհրաժեշտ է խօսիլ գրական այն պատկերին մասին, որ գծուած է Մոսկուայի մէջ կարմիր յեղափոխութենէն ի վեր։

Ամէն շարժում, որ կը տեսնուի Հայաստանի մէջ, իր ծագումը կ'առնէ Մոսկուայէն։ Երեւանի ամէնէն հասարակ Միութիւնը անպայման իր նմանը ունի Մոսկուայի մէջ։ Երեւան, Թիֆլիս, Բագու խամաճիկներ են, առաւել կամ նուազ ինքնատպութեամբ մը։ Վերարտադրութիւն է ամէն աշխատանք, նոյնպէս ամէն գրական գործ։ Այնպէս որ, կը սխալին, Երեւանի գրողները գնահատելու պահուն՝ կը սայթաքին, երբ նկատի չեն առներ Մոսկուան։ Զարենցի համբաւը շատ բան կը պարտի Մոսկովեան նմանագրութիւններուն (pastiche), բան մը, զոր նկատի չեն առած արտասահմանեան քննադատները։

Այսօր Հայաստանի մէջ կը տիրէ, միահեծա՛ն, «պրոլետարական» գրականութիւն մը։ Ու դարձեալ, այս գրականութիւնը ձագուկն է Մոսկուայի «Վսէրոսիսկայա Ասոսիացիա Պրոլետարսքիխ Պիսատելէյ»ին (ՎԱՊՊ)։ Խոստովանութիւն մը, զոր կ'ընեն Հայաստանցի քննադատներն իսկ։ Գ. Վանանդեցի կը գրէ թէ «Պրոլետ գրականութիւնը Հայաստանում զարգացաւ մօտաւորապէս այն էտապներով, որոնցով եւ առաջ էր գնում նոյն գրականութիւնը Ռուսաստանում» (խորհրդ. Հայաստան, 25 Դեկտ. 1927)։ Այնպէս որ ՎԱՊՊի ծոցին մէջ երեւան եկած ամէն հոսանք անմիջապէս ստեղծուեցաւ նաեւ Երեւան, Պրոլետ Գրողներու Միութեան մէջ։ Դժբախտաբար օրաթերթի մէջ կարելի չէ ներկայացնել գրական բոլոր շարժումները, դպրոցները եւ վէճերը, որոնք ստեղծուեցան Մոսկուայի մէջ Մեծ Յեղափոխութենէն յետոյ։ Պարբերականի մը յարմար նիւթ է այդ։

Այժմ, կ'ուզեմ ներկայացնել միայն այն վէճերը, որոնք կը փոթորկեն Հայաստանի միամիտ գրողներուն հասարակութիւնը։

Խումբ մը երիտասարդ գրասէրներ են անոնք, որ, օգտուելով քաղաքական վարչաձեւի մը գրաքննութենէն, կը մերժեն հրապարակ տալ հին գրողներուն, Երեւանի մէջ կծկտած տաղանդներուն։ Ոչ ոք կրնայ տող մը բան գրել, եթէ խօսքը գործարանի մասին չէ։ Եւ, ինչպէս կը գրէ ռուս գրող մը Մոսկուայի պրոլետ գրողներուն համար, կրնանք ըսել մեր Երեւանի գրողներուն մասին ալ թէ «փոխանակ գործարաններու բանաստեղծութիւն մը ստեղծելու, բանաստեղծութեան գործարաններ կազմեցին»։ Եւ այս անպատասխանատու շարժումը «ղեկավարում է Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութիւնը» (խորհրդային Հայաստան, 10 Յունուար)։ Այս շարժումը խեղդեց գրական միւս հոսանքները,— ձուլեցին «Նոյեմբեր» Միութիւնը զոր կը հովանաւորէր Եղիշէ Զարենց, լռեցուցին «ուղեկիցները», որուն կը յարէին Դ. Դեմիրճեան, Ստեփան Զօրեան։ Պրոլետ Գրողներու Միութեան կազմութենէն առաջ, Երեւանի մէջ գոյութիւն ունէր «Երեք» մը, (Ե. Զարենց, Արով, Ազատ Վշտունի), որ կը հրատարակէր հանդուցեալ «Մուրճ»ը։ Այս պարբերականին ժահճոյթոյ,1922ին հիմնուեցաւ Հայաստանի Պրոլետ Գրողներու Միութիւնը, որ երկար ժամանակ ուժ չէր ներկայացներ։ Անդին, Մոսկուայի մէջ, գրական տագնապ մը կար։ Պրաւտա 18 Յունիս 1925ին մտահոգութեան մատնուած էր. «Ունի՞նք գրականութիւն, եթէ ունինք, ո՞րն է այդ»։ Անհրաժեշտ էր օրուան գրական հոսանքներէն մէկը պետականացնել, ինչպէս եղած էին գործարանները, հողերը։ 1 Յուլիս 1925ին պրոլետարական գրականութիւնը ճանչցուեցաւ իբրեւ պաշտօնական գրականութիւն։ Ուժովցած այս որոշումէն, Հայաստանի Պրոլետ Գրողներու Միութիւնը թեւերը տարածեց։ «Կոմունիստ կուսակցութիւնը խրախուսում և ոգեւորում է մեզ մեր աշխատանքների ընթացքում», կը պատասխանեն պրոլետ գրողները, սպառնական շեշտով մը, բոլոր քննադատներուն։

Եւ քննադատները քիչ չեն։

Վերջերս, երբ Անդրկովկասի հասաւ պրոլետ գրողներու համագումարին հրահանգը եւ Երեւան, Թիֆլիս ու Բագու ժողովի նստան օրհներգելու համար իրենց անփառունակ ստեղծագործութիւնները, թերթերուն մէջ քաղուեցաւ անծայր վէճի մը կծիկը։ Ե. Զարենց, որ Թիֆլիս, Սուրխաթեանի վարժապետի քղանցքին տակ ապաստանած էր, յարձակեցաւ Հայաստանի պրոլետ գրողներուն վրայ։Նախ, պէտք է ըսել որ վէճը բոլորովին անձնական էր։ Զարենց, բանտէն ելլելէ յետոյ, շունչը առաւ շիտակ Թիֆլիս եւ Վրաստանի Պրոլետ Գրողներու Միութեան մէջ տուաւ ամբաստանող զեկոյց մը Հայաստանի պրոլետ գրողներուն մասին։ Կը հրաւիրէր կարգի բերել զանոնք։ Լաւ անցաւ այս հարուածը։ Համագումարի նախօրեակին Զարենց կոմունիստ թերթին մէջ դարձեալ յարձակեցաւ։ Իրեն միացաւ Սուրխաթեան։ Եւ վէճը սուր հանգամանք մը ստացաւ։ Երկու ճակատներն ալ զօրաւոր էին, որովհետեւ անքա՛ն ընդունակ էին եւ չափազա՛նց պաշար ունէին... իրար մատնելու։ Երկու կողմերն ալ լաւ կատարեցին գրական մատնիչի այն դերը, զոր կը կատարէր Մոսկուայի մէջ, Սոսնովսկի, գրաքննելով Այշէնվալդի, Սոլոկուբի, Բրիւսոֆի, Իվանոֆի, Զուլկոֆի քերթուածները։ Եթէ կ'ուզէք, անուանե՛նք երկու կողմերը այսպէս,— Թիֆլիս եւ Երեւան։ Սակայն, իրենք, կռուողները կ'անուանէին այսպէս,—«Սաղախլուից այս կողմ» եւ «Սաղախլուից այն կողմ»։ Կողմերը լաւ ծանօթացնելու համար, յիշենք նաեւ այն միւս ամբաստանութիւնները, որոնց տակ կը ներկայանային ճակատները՝ տեսաբանական անուններով,— Թիֆլիսի խմբակին ղեկավարը, Սուրխաթեան, «վարոնսկիական» էր, Երեւանի խմբակին ղեկավարը, Գ. Վանանդեցի, «վարդինական էր»։ Այս ամբաստանութիւններուն նշանակութիւնը պարզելէ առաջ, ներկայացնենք ուժերը։ Հայաստանի պրոլետ գրողները, իրենց յարձակումին ընթացքին, հակառակորդ կողմը կ'անուանէին «Սուրխաթեան, իր համախոհները եւ Զարենց»։ Եւ այս բացատրութիւնը, հեգնանքի պէս, կը կրկնեն մէկ յօդուածին մէջ քանի մը անգամ։ Տեղ մըն ալ կը յիշեն, որ այդ համախոհներուն մէջ կը գտնուի Աղասի Վարդանեան, կատաղի հակառակորդ մը Երեւանցիներուն։ Ուրիշներ ալ կա՞ն, «համախոհ»։ Չենք գիտեր, սակայն Սուրխաթեան պրոլետարի մէջ (30 Դեկտեմբեր 1927) կը գրէ թէ «Սաղախլուից այս կողմը գըտնւում են շատ-շատ ընկերներ», որոնք կը մտածեն իրեն պէս։ Եւ ուրիշ տեղ մը կ'աւելցնէ թէ Երեւանցիներուն «չէին գործերին տեղ տալով դասագրքերում, կշտամբանք է լսել իր ընկերներից»։ Աւելի անդին, իր ցոյց տուած իրականութեան մասին՝ «մի ամբողջ հասարակական կարծիք կայ կոմմունիստ եւ ոչ կոմմունիստ գրողների շրջանում»։ Դարձեալ, այդ «համախոհ» գրողներն էին անշուշտ, որոնք չմիանալով Վրաստանի հայ Պրոլետ Գրողներու Միութեան, վերջերս Թիֆլիսի մէջ կազմեցին «Հայ Գրողների Միութիւն»ը, նախագահ՝ Սուրխաթեան, փոխ-նախագահ՝ Մարգար Աւետիսեան։ Դարձեալ, Սուրխաթեան կ'ըսէ թէ շնորհազուրկ են Գ. Մահարի, Բակունց, որոնք ալ, թերեւս, իր պաշտպանեալները եւ «համախոհ»ներն են։

Իսկ որո՞նք են Երեւանցիները։ Սուրխաթեան կը յարձակի ամէնէն աւելի Գ. Վանանդեցիի վրայ։ Յետոյ՝ բոլոր «Նայիրցի»ներուն կամ «Վանեցի»ներուն վրայ։ Սուրխաթեան կատաղի հակառակորդ մըն է Վանեցիներուն։ Անցեալ տարի անգութ հարուածներ տուաւ Ծերուն Թորգոմեանի, այս երիտասարդ գրողին, որ յիշատակներ կը բերէր հայրենի աւանդութիւններէն։ Ընդհանրապէս Երեւանի ճակտին վրայ կը յօխորտան այն բոլոր պրոլետ գրողները, որոնք անդամ են Հայաստանի Պրոլետ Գրողներու Միութեան։ Այս Միութիւնը ունի 65 անդամ մայրաքաղաքին եւ գաւառներու մէջ։ Սակայն, եթէ հաշուենք միայն իսկական անդամները,— ամէն հայկական Միութիւն ունի այդ «պոչերէն»,— հազիւ տասնեակ մը կը կազմեն անոնք։ Դեկտեմբերի վերջին շաբթուն, Երեւանի համագումարին մէջ ներկայ էին 26 հոգի։ Պիտի ներկայացնենք բոլոր այդ գրողները, իրենց կարգին։ Այժմ, պէտք միայն յիշել, որ Երեւանի մէջ վէճին ղեկավարներն են Գ. Վանանդեցի, Ն. Դաբաղեան, Ալազան, Ա. Վշտունի։

Ներկայացնելէ յետոյ, այսպէս, երկու ճակատին ուժերը, յաջորդով պիտի պարզեմ անոնց թուած ամբաստանութիւնները, վէճին գրական երեսները, վերջապէս՝ «Սաղախլուի գրական ճակատամարտը»։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐԱՆԻ ԿՌԻՒԸ

Ինչպէս յայտնի է, արդիական ազգերը հիմնուած են ոչ թէ ցեղի, այլ մշակութային միութեան վրայ։ Այսօր ինչպէս որ կան ազգեր, որ բաղկացած են զանազան ցեղերու պատկանող մարդերէ եւ հաւաքականութիւններէ, նոյնպէս ալ կան ցեղեր, որ տարբեր ազգերու ձեւին մէջ մտած են։ Խակապէս գրեթէ չկան ցեղեր, որ բաղկացած չըլլան տարբեր եւ ինքնուրոյն ազգային մշակոյթի տէր ազգերէ։

Թրքական աշխարհը բաժնուած է արեւմտեան եւ արեւելեան թրքութեան պէս տարբեր տիպարներու։ Ռուսերն ալ բաժնուած են Վելիկոռուսներու, Մալոռուսներու (Ուկրայնացի) եւ Բելոռուսներու, որոնք երթալով իրարմէ կը հեռանան։ Ինչպէս որ կան Լեհեր, Չեխօսլովաքներ եւայլն, որոնք բնաւ չեն մօտենար սլաւ հաւաքականութիւններու, այնպէս ալ կան Թուրք-թուրանական ազգեր, ինչպէս Ֆինլանտացիները, Էսթոնիացիները եւ Մաճառները, որոնք Թուրք աշխարհին հետ ոեւէ կապ չունին։ Պուլկարները, որ ի բնէ Թուրք են, այսօր կը պնդեն թէ Սլաւ են։ Նոյնպէս յայտնի է թէ Փրուսիացիները, որոնց համար կը պնդեն թէ սեբունդով եւ ցեղով Սլաւ են, այսօր գերմանական միութեան ողնայարը կը կազմեն։ Այս ձեւով, ինչպէս բնական բան մըն է որ Թուրքիոյ եւ Ադրբէջանի միջավայրին մէջ Քիւրտ, Թաթ, Թալշ եւայլն կը թրքանան կ'երթան, այնպէս ալ բնական է որ Փարս միջավայրին մէջ Քաշքայի, եւ Սելճուկեան մնացորդ Թուրքերը, Աֆշարներու, Սաֆվիներու եւ Քաճարներու սերունդներն ալ փարսանալով պիտի անհետանան։ Մինչեւ պզտիկ թիւ մը կը կազմեն Ղարաբաղի, Ղարադաղի, Թաւրիզի, Խոյի, Մակուի եւայլն շրջանի այն Հայերը, որոնք թրքացած են եւ այսօր իրենք զիրենք Ազերի կը նկատեն։ Ահա՛ բնութեան այս անյեղլի օրէնքին համաձայն, այսօր Հայերուն եւ Փարսերուն միջեւ ազգային, մշակութային եւ քաղաքակրթական ոեւէ կապ չէ մնացած։ Արդէն Հայերը արիական ցեղի Փարս ճիւղին չեն պատկանիր, այլ անոնց միջնորդի ամէն մէկ արիական ժողովուրդի պէս ուղղակի արիական ընտանիքին մէջ կը մտնեն՝ իբրեւ ինքնուրոյն ազգութիւն մը։ Եւ որովհետեւ Հայերը եկած են իբրեւ ներկայացուցիչները արեւմտեան, յունական, բիւզանդական եւ քրիստոնեայ քաղաքակրթութեան, ամբողջ պատմութեան ընթացքին արիւնալի կռիւներ ունեցած են արեւելեան քաղաքակրթութեան ներկայացուցիչ Փարսերուն հետ։ Պատմութենէն ծանօթ է թէ այդ կռիւներուն, եւ Սասանեաններուն դէմ մղուած պատերազմի ընթացքին, քրիստոսէ վերջ եւ մինչեւ իսլամութեան երեւումը անցնող ամբողջ ժամանակաշրջանին՝ Անդրկովկասի ազգերէն Իպերիացիները, Աղուանները ու մանաւանդ Հայերն էին, որ Սասանեաններուն դէմ միացեալ ճակատով կռուելու համար Անդրկովկաս հրաւիրած են բանակները Կասպեան եւ այլ Թուրքերուն, որոնք Արեւելեան Եւրոպայի եւ Հիւսիսային Կովկասի մէջ գերիշխանութիւն հաստատած էին։ Նոյնպէս ճշմարտութիւն է թէ՝ Հայերու հրաւէրով Պարսիկներուն դէմ ղրկուած այս Թուրք բանակները իրենց խոստումները կատարելէ վերջ, Անդրկովկաս չեն մնացած, այլ Հիւսիսային Կովկաս դարձած են։

Հայերու մասին առաջին ծանօթութիւնը Ն. Ք. 521 տարուան կը վերաբերի։ Այդ թուականին, Հայաստան, որ մինչեւ այն ատեն Պարսկաստանի մէկ նահանգը կը նկատուէր, Մեծն Դարեհի դէմ ապստամբած եւ կռիւի ձեռնարկած էր։ Սակայն Հայաստան պարսիկ զօրաւոր բանակին առջեւ պարտուելով, պարտաւորուեցաւ պարսիկ բանակին մէջ Յոյներուն դէմ կռուիլ։

Հայերը կը շարունակէին ոչ միայն Պարսկաստանի, այլ միւս դրացիներուն դէմ ալ թշնամական քաղաքականութիւն վարել։ Իպերիա (այժմու Վրաստանը) եւ Աղուանից երկիրը (այսօրուան կովկասեան Ադրբէջանը, որ իբրեւ անկախ պետութիւն կ'ապրէր), դրացիներու սպառնալիքէն խուսափելու համար նոյնիսկ բարեկամացած են Հռոմէական կայսրութեան հետ։ Նոյնիսկ Աղուանից երկիրը Հայաստանի դէմ պաշտպանուելու համար Քրիստոսէ առաջուան շրջաններուն մէջ Հռոմի հետ մասնաւոր դաշինք կապած է։

Որովհետեւ զօրաւոր պարսիկ պետութեան եւ Հռոմի ու Բիւզանդիոնի միջեւ կատարուած պատերազմները յաճախ Հայաստանի հողին վրայ եւ Հայաստանի տիրանալու նպատակով կը մղուէին, կոտորուող, ցիրուցան եւ թշուառ դարձող հայ ժողովուրդը դիմադրելու կարողութենէն զրկուած ու տկարացած, ստիպուած էր զանազան կտորներու բաժնուիլ եւ ստրկութեան վիճակի մէջ ապրիլ։

Հայաստան, որ Մեծն Տիգրանի օրով միանալով յաջողեցաւ անկախ պետութիւն մը ըլլալ, քրիստոնէական թուականի առաջին դարերուն՝ Տրդատի օրով քրիստոնէութիւնն ընդունեց եւ Ե. դարու սկիզբը այբուբենը սկսաւ գործածել։ Սակայն արեւելեան Հռոմէ (Բիւզանդիոն) պետութեան եւ Պարսկաստանի միջեւ պատերազմները չէին վերջացած, Հայաստանի գլխէն փորձանքներն ու վտանգները բոլորովին չէին անհետացած։

Մէհմէտզատէ Միրզա Պալա

(3)

ՄՈՆՄԱՐԹՐԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԱՅՆԷ (1797-1856)

Խոնարհ ու անծանօթ ձեռքեր դարձեալ մանիշակներով ու միմոզաներով զարդարեր են Հայնրիխ Հայնէի հողակոյտը, Մօնմարթրիգերեզմանատանմէջ։ Ապահովաբար երիտասարդներ՝ որոնք իրենց դժբախտ սիրոյն մխիթարանքը գտած են բանաստեղծին անզուգական քերթուածներուն մէջ։ Չէ՞ որ Հայնէ ամէն բանէ աւելի երգած է բեկեալ սիրտերու, տառապող սիրահարներու երգը։

Գերեզմանաքարին վրայ արձանագրուած իր սա տողերը բաւական են բացատրելու համար գերման բանաստեղծին օտար երկրի մէջ հաստատուած վերջին հանգրուանը.

Ո՞ւր պիտի ըլլայ վերջին հանգստավայրը
Յոգնաբեկ ճանապարհորդին։
Արմաւենիներու տակ Հարաւի՞,
Թէ Թմբիներու տակ Հռենոսին։

Հայնէ՝ երիտասարդ տարիքին իր ծննդավայրէն՝ Տիւսէլտորֆէն հեռացած ու տարիներով Գերմանիոյ այլ եւ այլ քաղաքներուն մէջ թափառելէ վերջ, 1831ին Փարիզ հաստատուած ու հոն մեռած է 1856 Փետրուար 17ին։

Իր կեանքը շատ մը պարագաներով նման է այս շրջանի գերման վիպական բանաստեղծներու զեղխ ու ծայրայեղ կենցաղին։ Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ՝ քանիցս առաջնորդուած է դէպի գործնական ասպարէզներ։ Ծնողքը զինքը կանուխէն դրած են Ֆրանքֆուրթի վաճառականներէն մէկուն քով ու աւելի վերջ ալ Համպուրկի մէջ իր հօրեղբօրը քով։ Սակայն ի զուր։ Հայնէ առեւտրական ասպարէզէն շուտով հեռացած է ու այս անգամ գացած է Պոն, իրաւագիտութիւն ուսանելու, հոգ չէ թէ առանց յաջողութեան։ Իր բանաստեղծի հոգին շարունակ ոտնակոխ ըրած է իրեն ընծայուած բոլոր պաշտօնութիւններն ու իր կծու ու հեգնող լեզուն ալ վերջապէս իր վրայ հրաւիրած է իր ժամանակակիցներուն ատելութիւնն ու անարգանքը։

Հայնէ իր կեանքի ընթացքին ու իր մահէն վերջ ալ երկար տարիներ չէ կրցած գրաւել գերման գրականութեան, մեծերուն քով այն բարձր դիրքը որուն համար իր բանաստեղծութիւնները նախասահմանած էին զինքը։ Ու այժմ, իր մահէն եօթանասուն տարի վերջ է որ, ամէն վէճերէ ու հակառակութիւններէ վեր, հետզհետէ երեւան կուգայ իր իսկական արժէքը, իբրեւ Կէօթէի մահէն վերջ գերման ու թերեւս բոլոր ժողովուրդներումեծագոյն քնարերգակ բանաստեղծը։

Հայնէ ամէն բանէ առաջ վիպական հոգի մըն է, ու գիտակից թէ անգիտակից հետեւորդ մը գրական այդ դպրոցի խմբակներուն։ Ան կարդացած է իրեն ժամանակակից գերման ռոմանտիկները, Հոֆմանի եւ Կրապպէի հետ յաճախած, Պերլինի մէջ, Լուտեր եւ Վէկկնէրի համբաւաւոր կապելան, ուր ալքոլի եւ ծխափողի ամպերու մէջ, Հոֆման հիւսած է անհեթեթ պատմութիւններ, կամ Կրապպէ յղացած «Նափոլէոն եւ 100 օրերը» հսկայական տրամին այլանդակ տեսարանները։

Սակայն, Հռենոսեան երկիրներու աւանդավէպերով սնած Հայնէն չէ ինկած իր ժամանակակիցներու գրական ծայրայեղութեանց մէջ։ Ան հետզհետէ մօտեցած է գերման ժողովրդական զգայուն ու յուզիչ երգերուն (lied) ու յաջողած է իւրացնել անոնց ինքնաբուխ ոգին։ Իր ոտանաւորներէն շատերն այլ եւս ժողովրդական երգերու կարգ անցած են ու ով որ անգամ մը լսած է Loreleiը չի կրնար հաւատալ թէ այդ երգը բռնազբօսիկ յուզումի մը արտայայտութիւնը ըլլայ։ Բ... մաթիւ են իր կարճ ու ամփ... պարզ բառերով գրուած ... նաւորները, որոնց մէջէն յու... խայ սրտի մը խռովեալ բաբ... խումը կը լսուի։

Իր հանճարի մեծագոյն լ... կանիշերէն մէկն է իր ... ւորներու աննման ներդաշ... կութիւնը։ Կէօթէէն զատ ... բանաստեղծ յաջողած է իր ... թուածներուն երաժշտակ... նման հաճոյք մը տալ։ Ու ... գիպուածով չէ որ երգի մ... գոյն վարպետը Շուպերթ, ... երաժշտական հանճարի ամե... գեղեցիկ արտայայտութիւն... միացուցած է Հայնէի բա... րուն, ինչպէս իր երգերէն ... Meer»ի (Ծովափին վրայ) ... «Ihr Bild»ի (Սիրուհիիս ... կերը) մէջ։

Դժբախտաբար Հայնէ՝ մ... գրական՝ բանաստեղծական ... պարէզի մէջ չսահմանափ... լով իր բնածին տաղանդը, ն... ուած է նաեւ քաղաքական ... նավէճերու մէջ, որուն հա... իր սուր ու հեգնող լեզուն ... է իր մեծագոյն զէնքը։ Չէ... որ սակայն ի վերջոյ խանգա... է իր կեանքի արդէն մոլո... ընթացքը։ Իր ժամանակ... Գերմանիոյ անկազմակերպ ... ճակը առիթ տուած է ի... բուն կերպով յարձակելու եր... վարչաձեւին ու անհաւասարակ... լոր հաստատութեանց վ... մատնանշելով ազգային գի... ցութեան վերազարթումի ... հրաժեշտութիւնը։ Այս տե... կէտով, գերման ազգային մ... ժան զատի մատուցած իր ... ռայութիւնը անժխտելի կը ... Իրեն վերագրուած «Ֆրան... բութիւնը պարզապէս իր ... քաղաքական տկար դիրքի ... տեւանքն եղած է։

Հայնէի իսկական արժ... գնահատման մեծագոյն արգ... հանդիսացած է իր հեգնող ... ւորութիւնը, ազգակ մը ... մուտք գտած է իր ոտանա... ներուն մէջ ու առիթ տուա... հակառակորդներու բանաստ... վրայ տեղացուցած վարկա... յարձակումներուն։ Արդարև... ճախ սրտի ամենախորունկ ... զում մը, վիշտ մը երեւա... բելէ վերջ, ան յանկարծ ... կը փոխէ ու կը սկսի բոլոր ... խարհը, ինքզինքն ու իր ... հեգնել։ Հոգեկան տրամա... թեան այսպիսի յանկարծ... փոփոխութիւն մը շատեր... այն համոզումն ստեղծած ... Հայնէի բանաստեղծու... մէջ երեւան եկած խորունկ ... տերն իսկապէս զգայուն ... մը արտայայտութիւններ ... այլ շինծու զգացումներու ... ցադրութիւն մը։

Հարցը թէեւ խրթին ... բացատրութիւնը պարզ է։ ... չեւ այն վայրկեանը ուր ... ստեղծը կը յանձնուի հեգն... ու ծիծաղի, բանաստեղծու... շեշտը կը մնայ անկեղծ, ... խորունկ ու զգայուն։ Ան ... նաեւ բանաստեղծական ... խիստ հրապուրիչ յատկան... Իր ոտանաւորներուն մէջ ... գաղտնի կը պահէ քեր... կեդրոնական գաղափարը ... թերցողին թողլով գուշա... զգալ զայն։ Ու այս բոլորը ... պիտի զգլխիչ ներդաշ... թեամբ ու հնչիւնով մը, ... երգերէն մէկը շատ անգա... բաւէ մոռցնել տալու ... հին եւ նոր ժամանակներ... լոր քնարերգակները։

Բարեբախտաբար, ծա... օրէն նիւթապաշտ այս ... մէջ տակաւին կը գտնուի... նէի մահուան տարեդարձ... շողներ, որոնք զանց չեն ... զարնանային ծաղիկներ ... Փարիզի շռայլութեանց կե... Պլանշի հրապարակէն ք... քայլ հեռու գտնուող իր ... մանին վրայ։ Իրականին ... երկու ժամանակաշրջան... խորհրդանիշներ, կորզ... սակայն իրարմէ որքա... բեր։ Անդին՝ հռուհեռ ... ժում, հոն հանգիստ ու ... աշխարհի մը խաղաղ ... ինչպէս կը ցանկայ Հայն...

Կ. ՓԵՏՐ...

ԳԱՆԳԷՍ ԳԵՏԻՆ ՎՐԱՅ

Թեւերուն վրայ երգին
կը տանիմ քեզ, սիրելի՛ս,
Գէպի դաշտերն Գանգէսին
Ուր կայ վայր մը հեշտալի:

Կայ պարտէզ մը կարմրաբողբոջ
Լուսնի լոյսին տակ լռիկ,
Շուշաններն հոն կը սպասեն
Իրենց քրոջ՝ մրտերիմ:

Մանիշակները ծիծաղկոտ
Վեր կը նային աստղերուն,
Վարդերն իրարու գաղտուկ
Կը պատմեն հէքեաթներ քաղցր-
բաբոյր:

Երկիւղած եւ ունկնդիր
Կը վազեն վիթերն ուշիմ
Մինչ կը գոռան հեռուէն
Ալիքները սուրբ գետին:

Երթանք հանգչիլ հոն միասին
Ցուքին տակ արմաւենուոյն,
Ու խմենք սէրն անխռով
Երազելով երջանկութիւն:

ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԱՅՆԷ

ՆՄՈՅՇ ՄԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ» ԵՐԳԵՐԷՆ

(Խ. Հայաստան 29 Յունուար)

Չէ՛յ, կանտոն, գու գնդացի՛ր
դու,
Չէ՛յ, կա՛նտոն, կուռ Թնդանօթ ես.
Ինչպէ՛ս բարձրը Թնդացի՛ր դու.
Եւ վաղո՛ւց է ինձ ծանօթ ես...

Ժիմ ջուժ գետը յորդ հոսում է,
Ալին է հիմի հոսում նա...
Վրէժով լի, ասես, խօսում է,
Ինչե՛ր է հիմի խօսում նա...

— ընկե՛ր իմ, հէ՛յ կուլի չի՛ն
դու,
Գուշմանը դաժան տանջում է...
Լսո՞ւմ ես քո իլիչին դու,
Ելի՛ր շուտ, նա քեզ կանչում է...

Ընկե՛ր իմ, ելի՛ր, ելի՛ր դու,
Ջինմաչինն ահա ելնում է...
Ապա՛տ միշտ եւ կամ մեռի՛ր դու,
Ոնց հերոսը, որ մեռնո՛ւմ է...

Քայլում է այժմ կանտոնումը—
Շարքերումը— մեծ Լենինն է...
Լսո՞ւմ ես, կանտոնն ո՞ւմը,—
Բանւորի՞ն Թէ ցզո-Լինինն է...

Ժիմ ջուժ գետը յորդ հոսում է,
Փրփրում է ու յորդ հոսում նա...
Վրէժով լի, ասես, խօսում է,
Ինչե՛ր է հիմի խօսում նա...:

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

74— ՊԱՐԵՐԳ ՍԱՍՈՒՆԷՆ

Աղջի, քու քամար կը շընկայ,
Անուշ քու քամար կը շընկայ.
Ես քու տարտին հալումաշ եղայ:

Աղջի՛, քու խալխալ կը շընկայ,
Խորօ՛տ, քու խալխալ կը շընկայ,
Ես քու տարտէն հիւանդ ինկայ:

Աղջի՛, քու խըզման կը շընկայ,
Շամամ ծըծերդ կը Թըռվըրկայ,
Անոնց տեսքին ես գինովցայ:

Աղջի՛ քու գընտեր կը շընկայ,
Կէս գիշերին հետ յուսնկայ
Ես զօրայ, ծոցդ ինկայ:

Հաւաքեց
Փրակա — Մարտիրոսեան

75— ՊԱՐԵՐԳ ԽՆՈՒՍԷՆ

Կայներ իմ սարի ծէրին,
Կարօտ իմ ազիզ եարին,
Հէ՛յ, սիրտ էրէ անջիգեար
Մէկ ճար էրէ իմ սրտին:
Գիշեր բիԹուն քուն չունիմ,
Դարդլու իմ, դադար չունիմ,
Քու անուշ, վառման սիրուց
Կ'էրւիմ ու գռման չունիմ:
Սիրողի սիրտը դուման է,
Հալալ սամտէն եաման է,
Իմ ջահէլ-ջիւան հոգին
Քո բոց սիրուն հայրան է:
Սիրտսի մնաց մխայէն,
Աչքսի ճամբէդ նայելէն,
Եա՛ր, կը մեռնիմ դիւանայ,
Ծով աչքերուդ կարօտէն:

Հաւաքեց — Ա. Ժէրմէն

ԱՆՁՐԵՒ

Անձրեւ: փախան ԹիԹեռնիկները
պարտէզէն,
Ու ծաղիկներն անոնց գոյները
կ'երազեն,
Մինչդեռ խորունկ հաղորդու-
Թեան մէջ կ'օրօրուի
Լացող ջուրին տակ լացող ոստ
մ'ուռենիի...:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Փրակա, 20 փետրուար

Երկու օր առաջ, Ուսանողական Տան սրահներէն մէկուն մէջ, Փրակայի Հայ Ուսանողութիւնը տօնեց Հայաստանի Փետրուարեան Ապստամբութեան եօԹնամեակը:

Փրակայի ուսանողութիւնը միշտ ալ մեծ ոգեւորութեամբ տօնած է մեր ազգային-յեղափոխական տօները, Ապրիլ 24, Մայիս 28, Դաշնակցութեան Օրը, Փետրուար 18ը, եւայլն: Սակայն մասնաւորապէս այդ ուսանողութեան սրտին կը խօսի Փետրուարեան Ապստամբութիւնը, իբրեւ մեծագոյնը մեր համաժողովրդական-յեղափոխական ընդվզումներուն, ընդդէմ ամէնէն վատԹար բռնուԹեան եւ ի պաշտպանութիւն անկախ ու ժողովրդավար Հայաստանի:

Քանի մը տարի առաջ, Փրակայի Ուսանողութիւնը Փետրուար 18ը տօնեց օտար հիւրերու, Ռուս, Ուկրայնացի, Բելոռուս, Վրացի, Լեհոնական եւ Չեխ ընկերվարական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ: Անցեալ տարի այս օրերուն Հ. Յ. Դ. Ուսանող. Միութիւնը հրատարակեց գրքոյկ մը՝ իբրեւ յարգանքի արտայայտութիւն ուղղուած մեր ժողովուրդին, որ ծնաւ հերոսական Փետրուար 18ը: Իսկ այս տարի Փրակայի Հայ Ուսանողութիւնը, հանդիսաւոր նիստի մը մէջ լսելով օրուան ուսանող բանախօսները եւ լուրջ քննութեան առնելով Հայաստանի ներկայ ծանր կացութիւնը, միաձայնութեամբ որոշեց հրապարակով բողոքել Խորհր. Հայաստանի ներկայ իշխանութեան հայրենադաւ քաղաքականութեան դէմ: Փրակայի Հայ Ուսանողութեան այդ ուշագրաւ բողոքը կը ղրկեմ Յառաջին: (Խմբ.— Յաջորդով):

Թղթակից

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ» ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (յապաղած). — *Մարսիլահայ գաղութը Փետրուարեան ժողովրդային ընդվզումի եօԹներորդ տարեդարձը տօնեց Փետր. 17ին, Լըպօն Թէաթրի ընդարձակ սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ երկսեռ հայրենակիցներու բազմութեամբ մը լեցուած էր սրահը: Հանդէսին բացումը կատարեց Շրջ. Կոմիտէի անդամներէն ընկեր Բասմաջեան: Տեղի ունեցան հայրենաշունչ արտասանութիւններ: Մանաւանդ դերասան Մարութեանի արտասանութիւնը յուզեց ժողովուրդը: Օրուան բանախօսն էր Ընկեր Ա. Ջամալեան, որ բանախօսելէ աւելի դասախօսեց, յիշելով պատմական բազմաԹիւ փաստեր: Մանրամասնօրէն բացատրեց բոլշեւիկներու եւ հանրապետութեան միջեւ եղած համաձայնագրի զանազան հատուածներու նշանակութիւնը, որով կը պարտադրուէր երկիրը գրաւելու ատեն արիւն չհոսեցնել, ազատ արձակել բոլոր բանտարկեալները, հնարաւորութիւն տալ ժողովուրդին խաղաղ ու հանգիստ շարունակելու իրենց գործը, եւն.: Բայց եւ այնպէս երկիրը բոլշեւիկներու կողմէ գրաւուելէ վերջ, պատահեցաւ համաձայնագրին բոլորովին հակառակը: Զարդ եւ աքսոր, Թալան եւ բռնաբարում, աններելակայելի եւ զարհուրելի տեսարաններ փողոցներու մէջ օր ցերեկով: Եւ այս բոլորը այդքան առաջ տարուեցաւ որ, ժողովուրդը ստիպուած եւ ինքնաբերաբար, ապստամբութեան դրօշը բարձրացուց եւ դուրս վանեց բոլշեւիկեան կանոնաւոր բանակը:*

Բանախօսութենէն վերջ կարդացուեցաւ բողոքի հետեւեալ հեռագիրը.—

«Այսօր, Փետր. 17, Հայաստանի համաժողովրդական մեծ ընդվզումի տարեդարձին հաւաքուած Մարսէյլի երկսեռ աշխատաւորութիւնը, իր խոր ու անայլայլ հաւատքը անգամ մըն ալ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ Միացեալ, Անկախ եւ ժողովրդավար *Հայաստանի իտէալին:*

«Այս հանդիսաւոր առիԹով Մարսէյլի աշխատաւորութիւնը իր յարգանքն ու համակրանքը կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք հակառակ բոլշեւիկեան ամէնէն զարշելի բռնակալութեան, համբերութեամբ, աքսորներուն, Թէ գնդակահարութեանց երկրի մէջ, Թէ արտասահման հերոսաբար կը տոկայ Փիզիքական հալածանքի տաժանելի փորձութեանց, անաղարտ պահելով իրենց քաղաքական, ընկերային եւ ազգային համոզումները:

«Այսօր մանաւանդ Մարսէյլի տարագիր ու հայրենատենչ աշխատաւորութիւնը իր խոր համակրանքն ու հաւատաւոր ողջոյնները կը ղրկէ անոնց, որոնք անմեղ զոհերն են անողորմ Չէկային, որբազան զոհերը միաժամանակ մեր ժողովուրդի հաւաքականօրէն սնուցած ազատատենչ գաղափարներուն:

Մարսէյլի հայ աշխատաւորութիւնը չի կրնար չյիշել այս տօնի առԹիւ, որ 1921 Փետր. 18ին շղԹայազերծուած Հայաստանի մեծ ապստամբութիւնը որքան փառայեղ դէպք մըն էր մեր ժողովուրդի ազատ ու անկախ ապրելու ամենավճռական կամքիգոյութիւնը յայտնաբերող: Մարսէյլի երկսեռ հայ աշխատաւորութիւնը ամէնէն մեծ երկիւղը կը կրէ, որ վերջին տարիներուն նախափետրուարեան բոլոր ջանքերով սկսուած բռնութիւնները մեր հայրենիքին մէջ խելագար ձգտումը ունին եւ անխիղճ գրգռումի կերպարանքը, մեր յոգնած եւ ապաքինման պէտք ունեցող ժողովուրդը նետելու փառայեղ այլ արիւնոտ նոր ապստամբութիւններու կրակին մէջ:

Բոլշեւիկները բռնանալով, հալածելով ու զինաԹափելով մեր խաղաղ ու հանգիստ ժողովուրդը, կարծես գիտակցօրէն կը մղեն մեծ համբը որ լեզուն բանայ ու մռնչէ: Արդ, Մարսէյլի հայ աշխատաւորութիւնը ժողովուրդի կենսական ուժերու եւ շահերու տեսակէտէն նման դէպք մը գտնելով խիստ վնասակար, կը պահանջէ բոլշեւիկեան իշխանութենէն: 1.— Նոր ու յուսահատ ապստամբութեան մը ամէն նախապատճառ անհետացնել երկրին մէջէն: 2.— Ազատ Թողուլ մեր ժողովուրդը: 3.— Բոլոր աքսորականները վերադարձնել հայրենիք: 4.— Բանտարկեալները ազատ արձակել: 5.— Առանց դատի ու դատաստանի ոչ ոք ձերբակալել կամ բանտարկել: 6.— Զահաբեկել ժողովուրդը, այլ զինել արտաքին Թշնամիին դէմ պետական միջոցներով: 7.— Հայաստանի միացնել իր անբաժանելի մասերը՝ Ախալքալաքը, Ղարաբաղը եւ Շարուր Նախիջեւանը:

⁂ Վարդանանցի եւ Բարեկենդանի օրերը անցան խիստ հաճելի: Կոստանեան Թատերախումբը «Սամսոն»ի տեղ մուտքի կէս գիներով, բեմադրեց «Խորտակուած ընտանիքը» հայ ընտանեկան կեանքէ:

⁂ Փետրուար 19ին, Կիրակի երեկոյ Լըպօն Թէաթրի մէջ ներկայացուեցաւ «Վարդանանց Պատերազմ»ը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան եւ ղեկավարութեամբ ղեկ. րասան Մարութեանի:

ԿԵԱՆՔԸ ԽՐՃԻԹՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԼԻՈՆ, *23 փետր.— Հայ գաղԹականներու կայանը, որ ավընիւ Պէրթըլօի վրայ կը գտնուի, կը բնակին 35 ընտանիքներ, 140—150 հոգի: Այրերու մեծամասնութիւնը կ'աշխատի* C. O. M. U. A. *վակոնի գործարանը, իսկ կիները ընդհանրապէս տնային գործերով կը պարապին:*

Այս մէկ ու կէս տարուան ընԹացքին մէկ մահ միայն պատահած է, իսկ ծնունդները բազմաԹիւ են: Առանց չափազանցութեան կրնամ ըսել որ, ամբողջ ավընիւ Պէրթըլօի երկայնքին այնքան մանչ-աղջիկ չես կրնար հաշուել, որքան այդ փայտաշէն խրճիթներէն ներս:

Հոս ալ նոյն երգը.— բազմաԹիւ մանուկներ կ'այլասերին, գրեԹէ բոլորը Փրանսերէն կը խօսին, Փրանսերէն կ'երգեն: Ամէն ինչ Փրանսերէն: Բացառութիւններ ալ կան, բայց շատ փոքրաԹիւ են: Թողո՛նք 3—4—5 տարեկանները, կան չափահասներ ալ որ կը ծաղրեն հայերէնը...

Ի՞նչ միջոց այս յոռի կացութեան դէմ:

Միջոցներ շատ կան եւ պայմանները Թոյլատու են, միայն գործողներ կը պակսին. խօսքը չընենք Հայաստանին որ իր դռները փակած է Թէ արդարին եւ Թէ մեղաւորին առջեւ. Թող երիտասարդութիւնը գործարաններու մուրին ու ծուխին մէջ հալին ու մաշին, մանուկներ Թող այլասերին, որո՞ւ հոգ: Կեցցե՛ն աշխատաւորութեան անունով խօսող մունետիկները...

Միսաք

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԵՒ «ԱՐՄԷՆԻԱ»

ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՆՊ.— Անիէռի մէջ, տեղի ունեցաւ մարզիկներու (Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Արմէնիա) խառն ժողով մը, ուր քննուեցաւ «Արմէնիա» ֆութպոլի մարզիկները Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղին միացնելու հարցը:

Երկար վիճաբանութիւններ եղան անունի մասին: «Արմէնիա»ի մարզիկներու եսը այնքան բարձր է որ իրենց պատահական անունը չեն ուզեր փոխել եւ հպատակիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, այլ կ'առաջարկէին գիր մը աւելցնել.— Փոխանակ U. G. Arménienne*ի* U. G. A. Armenia: *Տեղական մասնաճիւղը իրաւասութիւն չունենալով, մերժեց այդ առաջարկը:*

Ցաւալի է որ այս Միութեան մէջ կը տիրէ տեսակ մը ուծացում եւ Թրքախօսութիւն: Ցետոյ, ամէն մէկը խմբապետ է եւ գոյացած հասոյԹը իրարու մէջ կը բաժնեն:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը օրէ օր կը յառաջդիմէ, համախմբելով լաւ երիտասարդներ:

Ա. Թազմունի

ՕՐ. ԳԱՅԵԱՆԷ ԿՈԹՈՂԵԱՆ
ԵՒ
ԱՐՄԷՆԱԿ ԳԱՍԱՊԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Անիէռ — 19 փետր. 1918

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՆՁ.— Սէն-Մաքսի մէջ Արման կը սիրէր կին մը, որուն հետ ապրեցաւ երկար ատեն: Սակայն անհանդուրժելի մարդ մըն էր, եւ կինը փախաւ ի վերջոյ: Արման որոշեց սպաննել կինը, յետոյ ինքզինք: Նոյնիսկ նամակ մը գրեց ոստիկանութեան Ընգեալ առաւօտ կը սպասէր կնոջ ճամբուն վրայ: Դժբախտ կինը չուզեց նոյնիսկ խօսիլ հետը: Արման կրակեց եւ անկենդան փռեց գետին: Ցետոյ գնաց տուն եւ գնդակ մը պարպեց իր սիրտին: Ոստիկանները գտան զինք հոգեվարքի մէջ:

ԿԱՑԻՆԸ.— Կէտէս կանչեց իր եղբայրը, Նոյէլը, որպէսզի միասին նորոգեն սենեակը: Դադարի մը պահուն, քանի մը շիշ պարպեցին: Նոյէլ քիչ մը աւելի խմեց, խելքըԹռցուց, կիննու տղաքը երեսի վրայ ձգեց եւ հեռացաւ:

Կէտէս տուն կանչեց եղբօրը կինը եւ տղաքը: Առտուն եկաւ Նոյէլ, եւ ուժգնօրէն դուռը կը զարնէր: Երբ դուռը բացին ու Նոյէլ ներս մտաւ, ծանր խօսքեր ըսաւ: Կռիւ մը սկսաւ եւ դանակը շողաց: Կէտէս ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Կայէնը փախաւ, բայց ձերբակալուեցաւ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՇԱՆԱԾՆԵՐԸ, (վէպ) Ալեքսանդր Մանձոնի. Թարգմ. Հ. Արսէն Ղազիկեան: 664 էջ: Տպ. Վենետիկ, 1928, գին 25 ֆր.:

ԻԴԻՊՈՍ ԹԱԳԱՒՈՐ, Սոփոկլէս. Թարգ. Հ. Արսէն Ղազիկեան: Տպ. Վենետիկ 1927. գին 5 ֆր.:

Դիմել՝ Imprimerie Arménienne, St. Lazare, Venise (Italie).

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ստորեւ կը հրատարակենք մէկ գրութիւնը ծանօթ գրող Էտմոն Ապուի, որուն հարիւրամեակը կը տօնուի այս օրերս.—

Ապրիլ մէկին Լուվրի մէջ գումարուեցաւ արտաքոյ կարգի ժողով մը, պսակեալ գլուխներու անձին ներկայութեամբ:

Հրաւիրատոմսերը ուղարկուած էին հաւատացեալներու առաջնորդ նոյն ինքն Ապտիւլ Մէճիտէ: Բոլոր արքաներն ալ ինքագիր նամակներով պատասխանեցին, եւ առանց իրենց նախարարներուն լուր տալու, իրենց մայրաքաղաքներէն հեռացան ամենակատարեալ գաղտնապահութեամբ: Ներկայ էին Ն. Վեհափառութիւն Ֆրանսայի կայսրը, որ սովորութիւն մը բրած է եւրոպական համաժողովներու նախագահութիւնը իրեն վերապահել, Ն. Վեհափառութիւն Վիքթորիա Թագուհին, մեր շնորհալի դաշնակիցը ամէն անգամ որ մեզի պէտք ունի կամ մեզմէ կը վախնայ: Ն. Վ. Ռուսիոյ կայսրը, Ն. Վ. Աւստրիոյ կայսրը, Նորին Վսեմութիւն Բրուսիոյ իշխանը, Ն. Վ. Սարտէնիոյ եւ Նափոլիի Թագաւորները, Նորին Ս. Օծութիւնը՝ Պիոս Թ. պապը՝ Թագաւոր իտալական մէկ քանի գաւառներու, եւ վերջապէս Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ:

Հետեւեալ բոլոր տեղեկութիւններն ալ կը քաղեմ խուլ հաշուի մը, բայց կարդալ գիտցող սպասաւորէն:

Սուլթանը, երեք անգամ յօրանջելէ վերջ, խօսք առաւ հաստատ եւ անուշ ձայնով: Ցայտարարեց Թէ՝ իր տնտեսական վիճակը Թոյլ չէր տար վճարել զինուորներուն, որոնք հաց ու կօշիկ չունէին, Թէ՝ չէին ուզեր ու չէին կրնար կռուիլ ներքին եւ արտաքին Թշնամիներու դէմ, Թէ՝ Յոյները կ'ապստամբէին, Թէ՝ ուրիշ փոքրամասնութիւններ ալ կ'ապստամբէին եւ Թէ՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ ՓիէմոնԹէի կողմէ քանի մը տարի առաջ հազիւ զսպուած հիւսիսային ուժ մը կը սպառնար Թուրքիոյ եւ շոգեկառքի գիծեր կը մխէր հիւսիսային Թուրքիոյ մարմինին: Հետեւաբար ճակատագրական սպառնալիքներու դէմ, հաւատացեալներու առաջնորդը կը հրաժարէր աշխարհային տիրապետութենէ եւ կը քաշուէր Մէքքէ, հարիւր կիներու ընկերակցութեամբ եւ հարիւր ծառաներու սպասարկութեամբ, կրօնական գերիշխանութիւնը շարունակելով եւ մնացեալը Եւրոպայի Թողլով:

Պապն ալ իր կարգին ոտքի ելաւ եւ շռայլեց հեզահամբոյր ու խոհեմ գանձեր զորս հաւաքած էր բաւական ատենէ ի վեր:

— «Սիրեցեալ որդիք, ըսաւ, այս անհաւատին օրինակը գիս չափազանց յուզեց: Ապագան պէտք չէ ըսէ որ Թուրք մը պապէ մը աւելի մարդասիրական վարմունք մը ունեցաւ: Բանականութիւնը ինծ փաստեց Թէ ես ալ սխալ կը շարժիմ երբ քանի մը միլիոն մարդիկ ժամանակաւոր աշխարհի վրայ կը կառավարեմ: Ջանոնք կը Թողում Սարտէնիոյ Թագաւորին եւ կը փոխանամ 200 միլիոն քրիստոնեաներու հոգեւոր հպատակութեամբ: Ինձ հաւնող մըշինեցէք Երուսաղէմ, հոն կը քաշուիմ եւ կը վարեմ խոնարհ ու քրիստոնեայ կեանք մը: Ամէ՛ն:»

Ներկաները վերջին աստիճան յուզուած էին, եւ կը զմայլէին պապին աւետարանական եւ անսպասելի հրաժարումին:

Աւստրիոյ կայսրը գոռաց.

— «Կ'ընդունիմ պապին եւ Սուլթանին հոգերուն ժառանգութիւնը»:

Նափոլէոն Գ. պեխերը կ'ոլորէր:

— «ԵԹէ Եւրոպա չուզեր, այն ուրիշ, արդէն ներքին գործերս ալ շատ փայլուն չեն» շարունակեց Աւստրիա:

— Մայ տիրը չայլտ (տղաս), Թրթռաց Վիքթորիա կայսրուհին. Թոյլ տուէք որ ընտանիքի տիպար մայր մը ձեզի արդարացի խորհուրդ մը տայ: Իմ երկիրս ոչ բարին կ'ուզէ ոչ ալ չարը, աՀա Թէ ինչու ոչ յարձակեցաւ ոչ ալ ինքզինքը պաշտպանեց: Հաւատացէք որ խելացի ընԹացք մըն է այդ: Լամարթինը կը յիշէ՞ք ինչ ըսաւ: Իր հողերը աճուրդի հանեց որպէսզի իր պարտքերը մաքրէ: Կրնայ այս օրինակը ձեզի օգտակար ըլլալ: Նեղցուր սահմաններդ, մէկ կողմ նետէ Վենետիկը, Հունգարիան, Կալիցիան, եւ մէջտեղ ելած գումարովը մնացածին մէջ կարգ կանոն դիր:

—Մի՛ մոռնաք որ, յարեց Ռուսիոյ ցարը, Սուլթանին Թողած հողերուն մէկը տէր տիրական չի կանգնիր: Իմ Թիփատեալ պաշտօնակիցս վարկաբեկել չեմ ուզեր. բայց ամէնքդ ալ գիտէք Թէ Թուրքերը դեռ շատ անվարժ են իրենք զիրենք կառավարելու մէջ... այնպէս որ եԹէ կ'ուզէ՛ք...:

Դժգոհութեան հոսանք մը յառաջ եկաւ. բայց շուտով անհետացաւ, երբ Ռուսիոյ Թագաւորը փաստեց Թէ՝ ինչպէս եւրոպական քաղաքականութիւնը ռումբերու կապած կը ներմուծէր Արեւելքի բարբարոս ցեղերուն մէջ... Թէ՝ Ռուսիա կը քալէր ոչ Թէ Եւրոպայի դէմ, այլ Եւրոպայի համար:

Թագուհին ալ յիշեց Թէ ինչպէս արեւմտեան մշակոյԹը մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք կ'երԹար չորս շեղբնոց դանակի ձեւ (Trade mark: Sheffield) *որոշումներու կարգը անցած: Անգլիոյ տուին Եգիպտոսը, որուն վրայ ան խոստացաւ Ճիպրալթարը՝ Միջերկրականի բանալին, տանը բուն տէրերուն վերադարձնել: Որոշուեցաւ Լեհաստանի կայսրութիւն պարգեւել: Ֆրանսայի աղաչեցին Պելճիքան եւ Հռենոսեան նահանգները ընդունիլ: Նափոլէոն Գ. անգրդուելի մնաց... այնչափ որ պահ մը կարծուեցաւ Թէ Անգլիա, Իտալիա եւ ՓիէմոնԹէ պիտի միանային Ֆրանսային պարտադրելու համար բան մը ընդունիլ...: Բայց ի զուր:*

Եւրոպան խաղաղած էր...:

ԷՏՄՈՆ ԱՊՈՒ

ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ մեծամասնաբար անմօրուս են:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ 3—4 անգամ աւելի իրլանտացիներ կան, քան բուն իրլանտայի մէջ:

ներկայացուցիչ Լորտ Քըշընտըն ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ.

— Ինչո՞ւ այսքան կը վիճաբանինք: Երբ Անգլիա ուզէ դաշնագիր մը շինել, կը շինէ. աշխարհի մէջ ամէնէն պարզ բանն է ատիկա: Ոեւէ արտաքին նախարարութիւն, ոեւէ փաստաբան կրնայ ընել. Հետեւաբար այս բոլոր վիճաբանութիւնները պարապ բաներ են :

Կարմիր բանակի նոր կազմակերպութիւնը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Պաշտպանութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշած է պատերազմի պարագային կարմիր բանակի հրամանատարութիւնը հետեւեալ կազմը պիտի ունենայ.

Կամենեւ՝ վերին հրամանատար, Տուշացշեւսկի՝ վերին հրամանատար արեւմտեան ճակատի (Լեհաստան), Բուդիեննի՝ հարաւ-արեւմտեան (Ուկրայինա) ճակատի հեծելազօրքի վերին հրամանատար, Եգորով՝ վերին հրամանատար ուկրայնական բանակի, Գուտով՝ վերին հրամանատար հիւսիս-արեւմտեան ճակատի (Ֆինլանտիա Էսթոնիա, Լիթոնիա), Լուշէվիչ՝ վերին հրամանատար Ծայրագոյն Արեւելքի ճակատին, Դիբէնկօ՝ բանակներու ընդհանուր սպայակոյտի պետ:

Բուդիեննի, Եգորով եւ Դիբէնկօ քննութիւն մը կատարած են ռուսեւլեհ սահմանագլուխին վրայ եւ որոշած են Մինսկի մէջ բանալ հեծելազօրքի վարժարան մը, օդանաւորդութեան կայան մը եւ դպրոց մը, զոր պիտի վարէ գերման օդանաւորդ սպայ մը:

Աւստրիացիները Իտալիոյ դէմ

Աւստրիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ բազմաթիւ երեսփոխաններ խօսք առնելով, բողոքեցին իտալական իշխանութեանց կողմէ հարաւային Թիրոլի գերման բնակիչներուն հանդէպ գործուած կեղեքումներուն դէմ: Վարչապետ Զայփէլ պատասխանելով բոլոր հռետորներուն, ըսաւ թէ այդ հարցը շատ մօտ է Աւստրիոյ սրտին և թէ կարելի չէ լուռ մնալ: «Ամբողջ աշխարհի մէջ այնպէս կը նկատեն որ Փարիզի շրջակաները կնքուած դաշնագիրները փոխանակ ջնջելու փոքրամասնութեանց խնդիրները, աւելցուցած են զանոնք, եւ թէ այս վերջինները այնքան կարեւորութիւն ունին Եւրոպայի խաղաղութեան համար, որքան տնտեսական մեծ խնդիրները: Այդ կարեւորութեան համոզուած, իբրեւ Աւստրիացի չենք կրնար ընել այնպէս, որպէս թէ գերման փոքրամասնութեանց խնդիր գոյութիւն չունի Իտալիոյ մէջ:»

Վարչապետը համաձայն չէ որ խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ հանուի. կը փափաքի միայն որ իր խօսքերը լսուին սահմաններէն անդին՝ իտալական կառավարութենէն եւ անոր պետէն: «Միջազգային իրաւունքէն վեր, միջազգային բարոյականը կայ»:

Հռոմի խորհրդարանին մէջ այս խնդիրը արձագանգ գտաւ եւ կարգ մը երեսփոխաններ հարցում ուղղեցին Մուսոլինիի իր կարծիքը հասկնալու համար այդ մասին: Երեսփոխանները հարցուցին նաեւ թէ Աւստրիոյ այս ընթացքին մէջ մատ չունի՞ օտար պետութիւն մը (Գերմանիոյ կ'ակնարկեն), որ կ'ուզէ Իտալիոյ ներքին գործերուն խառնուիլ:

Մուսոլինի պիտի պատասխանէ գալ շաբաթ:

«Ճոռնալէ տ'Իթալիա» կը գրէ թէ Վիէննայի իտալական դեսպանը ետ կանչուած է՝ իբրեւ բողոքի նշան:

Թրքախօսութեան շուրջ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գանգատի թէ քարոզութիւն կը կատարուի Թուրքերէն խօսելու շարժման դէմ: Այսպէս կարգ մը շոգենաւերու մէջ փրցուած են «Հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ» վերտառութիւնները:

«Կարծես չէր բաւեր արաբերէն, ալպաներէն, հայերէն հրէերէն եւ յունարէն խօսիլ, կարգ մը հայրենակիցներ յանդգնած են այդ վերտառութիւններն ալ պատռել: Եւ պատռողներն ալ օտարները չեն անշուշտ, այլ Թրքահպատակ անձեր, որոնց ուղղուած են վերտառութիւնները: Պէօյիւքտէրէի մէջ բռնուած են երկու Հրեաներ եւ երկու Յոյներ, վերտառութիւնները պատռած ատեն:

«Բայց այս յանդգնութիւնները ունեցողները չե՞ն խորհիր թէ լաւ տփոց մը պիտի ուտեն եթէ բռնուին: Հայտար Փաշայի կայարանին մէջ 15 Հրեաներ ծեծած են Թուրք պաշտօնեայ մը, որ իրենց կ'ազդարարէր Թուրքերէն խօսիլ: Կը յանձնարարենք Հրեաներուն յարձակող չըլլալ, որովհետեւ իրենց համար աղէկ չըլլար, եթէ գործը ծեծի ելլէ»:

⁂ Քաղաքապետական ժողովի անդամներէն մէկը առաջարկած է Թրքացնել կերակուրներու անունները:

Իտալական նաւ մը ընկղմած Մանշի մէջ

Իտալական «Ալքանթարա» շոգենաւը, որ Սարտենիայէն Քալէ կ'երթար, ռուսական «Թովարիշ» շոգենաւին հետ բախելով ընկղմեցաւ Տընկըրնէսի բացերը (Մանշ ծով): «Մոլտավիա» շոգենաւը, որ մօտէն կ'անցնէր, բազմաթիւ ազատարար մակոյկներ ծով իջեցուց, սակայն յաջողեցաւ ազատել միայն մէկ նաւաստ, որ քիչ վերջ մեռաւ: Ֆոլքսթոնի շրջանի բոլոր նաւերը գիշերը հսկեցին «Ալքանթարա»յի շուրջ, սակայն մշուշին պատճառաւ չկրցան ոեւէ մարդ ազատել: Կը վախցուի որ 34 նաւազներ ընկղմած են:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— Ցուրքերու մասին մեր երէկուան տեղեկատուութեան մէջ իւրաքանչիւր զաւակի համար 3000 ֆրանք զեղչ կ'ըլլայ գրուած էր տպագրական սխալով մը. 3000ը կարդալ 2000:

ՓԱՐԻԶԱԲՆԱԿ ֆրանսացի Տիկ. Ժօպէր Պէրթըլօ եւ աղջիկը Ամերիկայի մէջ մեռած ազգականէ մը ժառանգեցին 10 միլիոն տոլար (250 միլիոն ֆրանք):

ՍԱՄԱՐԻԹԷՆԻ հիմնադիր Քոնեաք, որ քանի մը օր առաջ մեռաւ, 100 միլիոն ֆրանք եւս կտակած է ֆրանսական Ակադեմիային՝ հասոյթը յատկացնելու համար բազմանդամ կարօտ ընտանիքներուն:

ՄԻՍ ՔԱՎԷԼԻ շարժանկարը Երեքշաբթի օր պիտի ցուցադրուի Լոնտոնի Ալպէրթ Հօլին մէջ: Այժմէն 65,000 հոգի տոմսակ խնդրած են, սակայն սրահը 10,000 հոգի միայն կրնայ պարունակել:

ՄԻԻԼՀՈՒԶԻ մէջ ձերբակալուեցան երկու ինքնավարականներ եւս, Մարսէլ Շթուրէլ, «Էլզասիշը Քուրիէր»ի եւ «Էքօ տը Միւլհուզ»ի խմբագիր, եւ Յրից Շփայցէր, որոնք ամբաստանուած են թէ կը դաւադրեն պետութեան ապահովութեան դէմ:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ «Ազատամարտի Սերունդ», «Քրիստափոր» եւ Հ. Յ. Դ. Ուսանողական միութեան խումբերու բոլոր անդամները վաղը երկուշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, La Chope Parisienneի վերնայարկը, 60 Rue des Écoles, մէթրօ՝ Օտէօն:

—Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Շրջանային կոմիտէութեան ներկայացուցչական ժողով՝ կարեւոր օրակարգով, 29 Փետրուար Չորեքշաբթի գիշեր, ժամը ճիշդ 8.30ին, 60 Rue des Écoles, «La Chope Parisienne»ի վերնայարկը: Métro Odéon կամ St. Michel:

ՋԱՐԴԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

ընդառաջ երթալով երկսեռ դիմողներու խնդրանքին, կը յայտարարեմ թէ յառաջիկայ Մարտ 1էն սկսեալ միայն հնարաւոր պիտի ըլլայ ինձ դասաւանդել: Շաբաթական դասապահեր.— Դշ. գիշեր ու Շբ. յետմիջօրէի: Ուրիշ փափաքողներ ալ թող նկատի առնեն այս պարագան:

Մ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

7, Rue de Tournon, Paris (6e)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱ-ՕՓԷՐԷԹ ԽՈՒՄԲԸ

24 Մարտ Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, (կը վերջանայ ժամը 11.30ին) Conservatoire Renée Maubelի մէջ, 10 Rue de l'Orient, մէթրօ Blanche

կը ներկայացնէ ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ

Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ կը խօսի հայ աշուղներու մասին: Թառխատ Աբգար կը ղեկավարէ հինգ հոգինոց նուագախումբ մը:

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

11 Մարտ, կիրակի գիշեր ժամը 8.45ին Sociétés Savantesի մէջ

Մասնակցութեամբ Տիկ. ԴՈՒՐԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ, կը ներկայացնէ՝

ՀԻՒՐԸ կամ ՔՄԱՀԱՃՈՅՔԻ ՋՈՀԸ

ընտանեկան տրամ ՊՐԱՆՏԷՍԻ

ԱԴԱՄ — ԵՒԱ (Զաւեշտ 2 արար)

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

MAISON DU PEUPLE FRANÇAIS

42, Rue Hermel, Paris (18e), N. S. J. Joffrin, Métro: Simplon

3 Մարտ Շաբաթ գիշեր, ժամը ճիշդ 8.30ին

« ԻԲՐԵՒ ԱՐԾԻՒ ՍԱՒԱՌՆՈՒՄ ԵՍ . . . »

կամ ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

Անդրանիկի դերը կը կատարէ Պ. ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

ԳԻՆԵՐԸ՝ 15, 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

կազմակերպութեան հասցէ՝ Մաքսուտեան եղբարք

17, Rue St. Jacques, Paris (5e)

Հ. Յ. Դ.

Հրազդան խումբի ժողովը 28 Փետրուար Երեքշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, ծանօթ սըրճարանի (Ave. Gabel) վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

են գոնիայի Ամերիկեան որբանոցին մէջ: Լուր տուողին 200 ֆր. նուէր: իմացնել՝ կարապետ Հաճի Վարդանեանի, 36 Rue Tapis Vert, Marseille.

Կը խնդրուի արտատպել Յունահայ եւ Սուրիահայ Թերթերէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ-ի Ա. խումբը այսօր կիրակի կը մրցի F. C. Levalloisի Ա. խումբին դէմ, (փարիզի պատուոյ դասակարգէն): Ժամադրավայր՝ Porte d'Asnières ժամը 1.15ին, 45 թիւ Թրամուէյ իջնել Bourguignon Rue Victor Hugo, մրցումը կը սկսի ժամը 2.30ին:

⁂ Շավիլի Ա. խումբը կը մրցի E. S. Viroflay-Versaillesի պահեստի խումբին դէմ: Ժամադրավայր Métro Javel ժամը 12.45ին մեկնում 1ի շոգեկառքով:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս առտու, Ֆլօրիայի մէջ, ժամը 10ին Ֆրանսերէն (Դաւիթ-Բէկ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մարիամ Նիկողոսեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ իր պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ

Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի

տխուր մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տարագրութեան ժամանակ կորսնցուցած եմ զաւակներս կարապետ 6 տարեկան եւ աղջիկս Մառի Հաճի Վարդանեան 9 տարեկան Սիվրի-Հիսարցի: Զինադադարէն վերջ, տեսնուած

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

ՄԵԼԻՀԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

ՎԷՊԸ

արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն: Մաքուր եւ գեղարուեստական տպագրութիւնով: փօսթի ծախք չկայ:

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI

31 Rue Kléber

Issy-les-Moulineaux (Seine):

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70 ֆ. 140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

28 FÉVRIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 582 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ՝ ՄԷԿ ՀԵՌԱԳՐՈՎ

Հոգեբանական վիճակ է։

Ամէն տարի, փետրուար 18ին, կամ Մայիս 28ին կամ Նոյեմբեր 29ին, Երեւանի միմոսները ղեղնած Թուղթեր մէջտեղ պիտի հանեն՝ ապացուցանելու համար թէ… արեւը գիշերները կը ծագի։

Այսպէս ալ, Նորէն եփեր-խաշեր եւ Թուղթին յանձներ են շարք մը «յայտնութիւններ», որոնց վրայ ամէնէն առաջ իրենք, Երզնկեանները ու փիրումեանները կը խնդան, իսկ իրենց գլխուն վերեւ՝ խարդախ Չիչէրինները։

Եօթը տարիէ ի վեր կը լսենք այդ հոչակաւոր պատմութիւնը.

— 1921 Մարտին, Մոսկուայի Թուրքեւռուս խորհրդաժողովին մէջ, Թուրքերէն ետ պիտի առնուէին Կարսը, Սուրմալուն եւ Նախիջեւանը, բայց, Փետրուար 18ի ապստամբութեան հետեւանքով, երբ նոր կառավարութիւնը հեռագրեց թէ արտաքին գործավար Ա. Բէգզատեանը Հայաստանի Ներկայացուցիչը չէ, Թուրքերը առիթէն օգտուեցան եւ ամէն ինչ կորսուեցաւ…։

Ի՜նչ հրաշալի հէքեաթ, ոտքի վրայ քուն բերելու համար։

Բայց մանաւանդ ի՜նչ մահացու փաստ, խորհրդային իշխանութեան արժէքն ու վարկը ոչնչացնելու տեսակէտէն։

Կը խոստովանինք որ ամբողջ Դաշնակցական մամուլը, իր ամէնէն ուժգին ճակատամարտովն իսկ չպիտի կրնար այսքան խայտառակել եւ ծաղրանկարի վերածել Կոմինտերնի եւ Չիչէրիններու հեղինակութիւնը, որքան կ'ընեն Երեւանի ողորմելի չինովնիկները, տարուէ տարի ճռխացնելով եւ ի լուր աշխարհի հռչակելով խորհրդային իշխանութեան սնանկութիւնը։

Արդարեւ, ի՞նչ անուն կարելի է տալ այս անպատիւ Նահանջին,— անձնատուր՝ մէկ հեռագրի վրայ։

Չիչէրինները պատրա՛ստ են եղեր Հայաստանի վերադարձնելու Կարսը, Սուրմալուն եւ Նախիջեւանը, բայց… Երեւանէն հեռագիր մը հասեր եւ ամէն բան տակն ու վրայ բրեր է։

Ողբա՛մ զքեզ, Կրէմլին։

Ահաւասիկ ուժ մը որ աշխարհ կը սասանեցնէ Ճիպրալթարէն մինչեւ Կամչատկա, յեղափոխութեան շանթերով եւ փոթորիկներով կը սպառնայ աշխարհի բոլոր հզօրներուն, բայց կը դողա՛յ, բարեւի կը կենայ եւ տեղի կուտայ Թուրքերուն առջեւ, հեռաւոր Երեւանի մէջ ծնած իշխանութեան մը մէկ հեռագրին վրայ։

Եւ այս՝ գիտնալով հանդերձ որ, վճռա՛ծ էր տապալել այդ իշխանութիւնը, «ընդ հուր եւ ընդ սուր», վերահաստատելու համար «բանւորա-գիւղացիական դիկտատուրա»ն։

Մոխի՛ր ցանեցէք ձեր գլխուն, մեծդ Չիչէրին, որովհետեւ այս անգամ Ներսէն է Թշնամին։

Մենք, Թշնամի «Դաշնակ»ներս, տակաւին լրջօրէն կը հաւատանք ձեր ուժին։

Գիտենք որ, եթէ ուզէք, ոչ միայն Կարսն ու Նախիջեւանը, այլ եւ Մուշն ու Վանը կը կցուին Հայաստանի։

Բայց ահաւասիկ ձեր ընկերները, ձեր ամէնէն հաւատարիմ ծառաներն ու մանկլաւիկները կը խայտառակեն ձեզ օրը ցերեկով, եւ եօթը տարիէ ի վեր։

Կը Նուաստացնեն, կը փոքրացնե՜ն ձեզ, ուզելով ապացուցանել թէ՝ դուք վախցաք Մ. Քէմալէն կամ Եուսուֆ Քէմալէն։

Խեղճերը չեն գիտեր — եւ եօթը տարիէ ի վեր չեն սորվեր — թէ դո՛ւք ուզեցիք, դո՛ւք սակարկեցիք եւ կարգադրեցիք որ Թուրքիոյ ձեռքը մնան ոչ միայն Կարսն ու Արտահանը, այլ և Սուրմալուն, այլ մանաւանդ Նախիջեւանը, «ընդ հովանեաւ» Ադրբէջանի։ Եւ այս՝ համաձայն Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի Ուխտին (1920 Յունուար 28), զոր ընդունեք եւ ասպետաբար պաշտպաներ էիք առաջին օրէն։

Ձեր մարդիկը չեն գիտեր —կամ չեն ուզեր խոստովանի՛լ— որ 1921 Փետր. 18էն շատ առաջ, երբ հայկական գունդ մը կը յառաջանար դէպի Նախիջեւան, երբ Թուրք-թաթար բէկերն ու ապստամբները կը պատրաստուէին անձնատուր ըլլալ, ձեր՝ ռուս գինուորներն էին որ երեւցան յանկարծ, կարմիր դրօշով, (1920 Օգոստոս), եւ Երեւան խոհեմութիւն սեպեց քաշուիլ։

Անոնք, ապուշնե՛րը, չեն հասկնար որ, եթէ դուք իսկապէս հայ ժողովուրդին եւ Հայաստանի բարիքը ուզէիք, 1921 Հոկտեմբերին, Կարսի մէջ, կը բարեփոխէիք ա՛յն դաշնագիրը զոր ստորագրեր էիք Մոսկուայի մէջ (1921 Մարտ 16), մինչդեռ Անիի աւերակներն անգամ չկրցաք փրկել։

Ու վերջապէս, այդ կապիկները, որ ամէն չուանի վրայ կ'ոստոստեն, չեն կրնար տրամաբանել թէ՝ ահա եօթը տարիէ ի վեր տէր տիրական էք Անդրկովկասի մէջ, եւ հազար պատեհութիւն ունիք ձեզի հետ կապելու այս ժողովուրդը, վերադարձնելով անոր կորսուած հողերուն մէկ մասը, գո՛նէ Կարսը, եւ իսկապէս պատժելով Դաշնակցութիւնը։

Մինչդեռ, ստեղծեր էք այնպիսի կացութիւն մը, ուր Հայաստանը կը խեղդուի, կը տքայ, կը պարպուի, իսկ հարեւան Թուրքիան ձիարշաւ կը կատարէ Նախիջեւանի ճամբով, հայ դիւղացիներու արտերուն մէջ…

Ատ ի՛նչ սարսափելի հեռագիր էր, որ ձեր լեզուն կապեց, թեւերն ալ ջլատելով, եւ ձեր բարկութեան անէծքը թափեց անճար ժողովուրդի մը վրայ…

Մի՛ թողուք որ այսպէս անպատուեն ձեզ, ձեր գոյնզգոյն լամուկները։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՊԱՐԱՐՏ ԳԱՆՁԱՆԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋԸ»

Քալիֆորնիոյ Մ'շակը, Նախկին ռամկավար, ծանուցանելով թէ Արշակ Ջօպանեան պալքաններն պիտի երթայ իբրեւ շրջիկ բարեգործականի, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (3 փետրուար).

— «Մեր դիտողութիւնները Բարեգործականի պատասխանատու վարիչներուն ուղղելէ առաջ, ըսենք թէ երբ Պ. Ջօպանեան իբր գործիչ եւ պատասխանատու պաշտօնեայ կուսակցութեան մը կողմէ Քալիֆոնիա կը գտնուէր, ան ոչ մէկ յաջողութիւն չի գտնելէ վերջ, հազիւ հազ կրցաւ հեռանալ Քալիֆոնիայէն, կռիւ պարտք մըն ալ բարդելով անուանապէս գոյութիւն ունեցող ռամկավար աղքատացած «աղա»ներու կռնակին։

Դրագէտը դէպի Ամերիկա կատարած իր այդ ճամբորդութեան ընթացքին շատ լաւ հասկցաւ անկասկած թէ՝ ի՞նչ ուժ կը ներկայացնէր «Ռամկավարութիւնը» եւ որքան տեղ ունէր ամերիկահայ գաղութին մէջ, երբ գլխաւ էր Սուրիոյ, Եգիպտոսի եւ Եւրոպայի մէջ գտնուած ռամկավար ուժերուն։ Ոսկեզօծուած շրջաբերականները, փաղաքուշ նամակներուն հետ, ոսկիներու աշխարհէն, երեւակայական պատկերներ ստեղծեր էին գրագէտին մտքին մէջ, բայց երբ ցուրտ իրականութիւնը գտաւ իր դէմ, այն ատեն միայն հասկցաւ ոսկեզօծուած նամակներու իրական արժէքը։

Այժմ երբ ռամկավար գիտակից շարքերը, պինդ փակած են իրենց քսակները, եւ երբ ալ դատրկեր, Նհհարցեր են անկեղծ, հարազատ եւ միամիտ հայրենասէրներուն գրպանները, Նոր արկածախնդրութիւններ պէտք է դիմագրաւել ապրելու համար։ Եւ, ո՛վ կատակերգութիւն, բոլոր ռամկավար խմբագիրները, գործիչները, վեթերանները Բարեգործականի կամ գործիչ կ'ըլլան եւ կամ պաշտօնեայ, «ազգասիրաբար եւ զոհողաբար»։

Բարեգործականի պարարտ գանձանակի շուրջն է որ այժմ հաւաքուեր են «ռամկավար մեծերը»՝ հանդերձ պարագայօք։ Այս մարդիկը կուսակցութիւն մը սնանկացնելէ, քայքայելէ վերջ, այժմ (բացառութիւնները յարգելով) որբերուն, որբեւայրիներուն եւ աղքատներուն անունով պահ դրուած գումարներուն աչք տնկեր են, իրենց ուռեցած փորերը ալ աւելի ուռեցնելու։

Բարեգործականը ոչ անկելանոց է եւ ոչ ալ ռամկավարանոց, ան որբին, աղքատին ցաւերը դարմանելու համար հիմնուած ժողովրդային հաստատութիւնն է, եւ պէտք է որ վայելէ անխտրօրէն ժողովրդային համակրանքը, եթէ ոչ այս ձեւով շուտով պիտի բոլորէ իր ծմեռը։ Իսկ այն գործիչները, որոնք «ազգասիրութեան» անունով կը խօսին, թող մեկնին Հայաստան, եւ հոն հայ ժողովուրդի կողքին խաղաղ աշխատանքի նուիրուելով՝ երկրի վերաշինութեան սատարեն, քան թէ արտասահմանի մէջ բազմին եւ բեմերու վրայէն ճառեր խօսին եւ նոր ճամբորդութիւններ կատարեն, այն ալ որբերու եւ աղքատներու անունով հաւաքուած դրամներով։»

Հ. Մ. Ը. Մ. ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Կիրակի օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ F. C. Levalloisի Ա. խումբերուն միջեւ կատարուած ֆութպոլի մրցումը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթանակով 1—0։ Մանրամասնութիւնները վաղուան Թիւով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքեւյոյն բանակցութիւնը

Աթէնքէն կը հեռագրեն.— «Էսթիա» Թերթին համաձայն, Յունաստան պատասխանած է Թուրքիոյ թէ՝ առանց վերաքննութեան չի կրնար ընդունիլ Թրքական վերջին առաջարկները ի մասին Պոլիս հաստատուած հելլէն քաղաքացիներու։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը իբրեւ հատուցում 62,500,000 ֆրանք պահանջած էր Յունաստանէն։ Այս վերջինը կը մերժէ այդպիսի գումար մը վճարել։ Ընդհակառակն կ'ըսէ թէ հելլէն փորձագէտներու հաշիւներուն համաձայն, գոյքերու փոխանակութիւններուն հետեւանքով, Յունաստան չէ որ պէտք է ո և է վճարում ընէ։

Իտալիա եւ Աւստրիա

Վիէննայի խորհրդարանին մէջ Թիրոլի Գերմանացիներուն խնդրին առթիւ Իտալիոյ դէմ կատարուած յարձակումներուն հետեւանքով, Վիէննայի իտալական դեսպան Օրիթի Հռոմ մեկնեցաւ։ Դեսպանը նախ ներկայացաւ Աւստրիոյ վարչապետ Զայփէլի, որուն յայտարարեց թէ իր կառավարութեան հեռագրական հրահանգներուն վրայ անմիջապէս Հռոմ կը մեկնի «հոն ներկայացնելու համար իր տեղեկագիրը։»

Երկու երկիրներու ազգայնական Թերթերը բուռն յօդուածներ կը հրատարակեն։ «Ռայխսփոսթ» կը գրէ.

«Իտալական օրէնքները չեն կրնար պարտադրել, որ բողոք բարձրացնենք յանուն Հարաւային-Թիրոլցիներուն, եւ մեր ցեղակից եղբայրներուն։ Որքան ատեն որ ազատութեան վերջին նշխարը չէ անհետացած Եւրոպայէն, որքան ատեն որ Հարաւային Թիրոլցիները կը կեղեքուին, անոնց եղբայրները իրենց պահանջներով անհանգիստ պիտի ընեն աշխարհի ականջը։»

Միւս կողմէ «Ճոռնալէ տ'Իտալիա» կը գրէ. «Ֆաշիստ կառավարութիւնը երբեք թոյլ չպիտի տայ որ ուրիշներ իր ներքին գործերուն խառնուին»։

Աւստրիա կ'առարկէ թէ Իտալիա ձեռնարկած է իտալացնել հողամաս մը, որ 1300 տարիէ ի վեր գերման եղած է մշակոյթով եւ լեզուով։ Իտալիա Սէն-Ժէրմէնի դաշնագրին հակառակ կը շարժի՝ արգիլելով գերմաներէնի գործածութիւնը, զանազան օրէնքներ կը հրատարակէ իտալերէն լեզուով, մինչ գերմանախօս ժողովուրդը չի հասկնար այդ լեզուն, հետեւաբար եւ նոր օրէնքները, մինչ ամէն օր մարդիկ կը ձերբակալուին օրէնքին անսաստած ըլլալու ամբաստանութեամբ եւ կը դատապարտուին։

Աւստրիացի դիւանագիտական սուրհանդակ մը իտալական դեսպանին Նստած կառախումբով գաղտնի հրահանգներ տարաւ Հռոմի աւստրիական դեսպանին։

Նոր մահապատիժներ Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Օտեսայի Խորհրդ. Զինուորական Դատարանը մահուան դատապարտած է հինգ անձեր, որոնք ամբաստանուած էին թէ լրտեսութիւն կ'ընէին Ռումանիոյ հաշուոյն։ Ուրիշ քսան անձեր, որոնց մէջ կան Ռուսեր, Ռումանացիներ եւ Պուլկարներ, բանտարկութեան զանազան պատիժներու դատապարտուեցան։

⁂ Իրքուցքի մէջ վերջացաւ դատավարութիւնը տուրքերու յանձնաժողովի հինգ անդամներուն, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ գեղծարար։ Անոնց դէմ ուղղուած գանգատներու քանակն էր 1500։

Ամբաստանուածներէն երեք հոգի, Կուսնէցօֆ, Սոկոբիկով եւ Սոզինով մահուան դատապարտուեցան։

⁂ «Պրաւդա» կը գրէ թէ Լէնինկրատի մէջ կը դատուի հակայեղափոխական Գրիգորի Նիկիտին։ Յիշեալը ամբաստանուած է թէ 1921ին կրակի տուած է Ուրիցքի հրապարակին վրայ շինուած բեմ մը, ուր խօսք պիտի առնէին կառավարութեան պետերը։ Ինքն է որ օդը հանած էր նաեւ Վոլոտարսկիի արձանը։ Նիկիտին երկու անգամ ձերբակալուած եւ յաջողած էր իր պահապանը սպաննելով փախչիլ։

Հրդեհ Աթէնքի մէկ գաղթակայանին մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն 26 փետրուար Թուականով.— Աթէնասփողոցի շուկային մէջ գաղթականներու Նստած մեծ մասամբ փայտաշէն տուները հրոյ ճարակ եղան երէկ իրիկուն՝ սաստիկ հրդեհի մը պատճառաւ, որուն ծաւալման կ'օգնէր հովը։ Տարիքոտ կին մը ածխացաւ։ Վնասները 1,250,000 ֆրանք կը գնահատուին ,

Անձախընթաց ցուրտ Թուրքիոյ մէջ

Պոլիսէն կը հեռագրեն 26 փետր. Թուականով.—

Վեց օրէ ի վեր սաստիկ ցուրտ մը, որուն կ'ընկերանան ձիւնի փոթորիկներ, կը խանգարեն ցամաքային եւ ծովային հաղորդակցութիւնները։ Ձիւնը 15 սանթիմեդր թանձրութիւն կապած է։ Հովը կը փչէ երկվայրկեանը 22 մեդր արագութեամբ. գայլեր ու սոված շուներ կը յարձակին գոմերու վրայ։ Այսպիսի ձմեռ Թուրքիոյ մէջ չէր տեսնուած 15 տարիէ իվեր։

Թրակիոյ մէջ ձիւնը գոցած ըլլալով ճամբաները, Սէնփլոնի ճեպընթացը չէ հասած։ Եւրոպայի հետ երկաթուղային հաղորդակցութիւնները ընդհատուած են։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄՈԼՈՐԵԱԼ ՄՈԼՈՐԱԿԻ «ԽՈՒԺԱՆՆԵՐԸ»…

Տիկին Արմէն Օհանեան, հանրածանօթ պարուհին, որ, վերջերս, յաջողած էր Ռուսիոյ մէջ պտտիլ, Լէ Նուվէլ Լիթէռէռի մէջ կուտայ իր տպաւորութիւնները։ (Յառաջը տպեց հատուածներ)։

Ան կը նկարագրէ, մասնաւորապէս, անծնող ու Թափառական երախաներուն պարագան։ Եւ կուտայ քստմնելի մանրամասնութիւններ։

«Երբ Գերմանացի մը անոնցմէ մէկուն կը հարցնէր Թէ. եթէ գողութիւն ընէք, ի՞նչ կ'ընեն ձեզ, տղան, պաղարիւն ու անտարբեր կը պատասխանէր.

— «Բա՜հ. կը գողնանք ամէն օր. բայց, ապտակ մը երեսնուս, ու կը ձգեն ազատ, քանի որ մեր տարիքին շնորհիւ դատէ ազատ ենք » ։

Ու Ռուսիոյ մէջ, չարիքը գործելու եւ անպատիժ մնալու հոգեբանութիւնը միայն այդ տղոց («խուժան»ին, իրենց բառով) յատկանիշը չէ։

Պատրաստակեր, անպատասխանատու, ուրիշէն սնանալու եւ ուրիշին տառապանքին կամ կորուստին մէջ սեփական գոհացումն ու յագեցումը գտնելու մոլութեան ենթակայ են, այնտեղ, նման շատ մը «խուժան»ներ ։

Օրինակ, չէկիստները, որ պաշտօնեայ են, բայց ոչ միայն պատասխանատու չեն, այլ եւ վատ ու զազրելի, սպանիչ գիտակցութիւնն ունին թէ — «Բա՜հ, ամէն օր կարող ենք մարդ սպաննել, բայց երբեք չպատժուիլ»։

Այդպիսի ուրոյն «խուժան» մըն են բոլոր տարիքի ու սեռի «պատկոմ»ները, «կոմջչիջ»ները ու մինչեւ «երիտկոմ» ջարենցները, որոնք — «բա՜հ, ամէն օր կարող են բռնութիւններ բանեցնել, դուռ դրացիի կնոջ ու աղջկան աչք տնկել, օր ցորեկով սպառնալ ու յլկել կամ, «յեղափոխականօրէ՜ն» կրակել, բայց երբե՛ք չպատժուիլ։

Այդպիսի ուրոյն «խուժան» մըն են կասեանները, կարինեանները, վահանեանները, Մռաւեաններն ու Դիւրգէրեանները, որոնք, — «բա՜հ, ամէն օր կարող են ծաղրել հայ լեզուն, ուրանալ պատմութիւնը, շահագործել աշխատանքը, անարգել հայկական դատը, ի փառս համայնակուլ կոմկուսին, գիտնալով որ, բա՜հ, կոչուած են մնալու անպատիժ։

Դժբախտութիւն է որ, այդ շունչով սերունդնե՛ր կ'աճին «աշխարհի վեցերորդ մաս»ին մէջ . . . ։

Վ.ԱՀՐԻՃ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՃԱՄԲՈՒ ԾԱԽՔԸ

Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի հայ արիները Լոնտոն հրաւիրուած են Ապրիլ 4—21, բանակելու համար անգլիացի սկաուտներու հետ։

Այս առթիւ անհրաժեշտ ծախքին մէկ մասը, 2000 ֆրանք, պիտի հայթայթուի Յառաջի միջոցաւ։

Մեր առաջին կոչին վրայ, արդէն ստացած ենք հետեւեալ դրամները.—

	Ֆր.
Գր. Ճօլօլեան (Արաքս)	25
Բարթող քհնյ. Թագըմճեան	50
Մելքոն Սահակեան	5
Յ. Պուրնազեան	10
Հայկ Սարգսեան	10
Մ. Տ.	20
Հ. Օրմանճեան	10
Կարօ Փամկոչեան	20
Ե. Յ.	20
Մկրտիչ Աւետիսեան	10
Սիւզան Հ. Սրապեան	10
Ռոժէ Ա. Եոփեան	10
Ոմն	5
Գումար	205

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

(Մեր սեփական թղթակցէն)

ԹԷՀՐԱՆ, 12 Յունուար

Ինչպէս յայտնի է, Պարսկաստանի կրթական նախարարութիւնը պետական յատուկ հրահանգ մը ուղղեց պարսկահայ դպրոցական մարմիններուն, որ այսուհետեւ հայ դպրոցներու մէջ բոլոր դասաւանդութիւնները կատարուին պարսկերէն լեզուով։

Կրթական նախարարութեան այս հակամանկավարժական եւ հակաժողովրդական հրահանգը երբեք հնարաւոր չէ գործադրել Պարսկաստանի ազգային դըպրոցներուն մէջ, որոնց վարչութիւնները սակայն ամէն հնարաւոր միջոցներ ձեռք առած են, որպէսզի պարսկահայ աշակերտութիւնը, դպրոցին մէջ ցարդ եղածէն աւելի շատ սորվի պարսկերէն լեզուն։

Կրթական նախարար Թադայօն անտես առաւ այս պարագան եւ ուզեց անպայման իր ծրագրած փարսացման քաղաքականութիւնը քշել նաեւ հայ դպրոցներու մէջ։ Թադայօնի այդ քայլը տեսակ մը բռնաբարում յառաջ կը բերէ պարսկահայութեան վայելած քաղաքացիական իրաւունքներուն դէմ, որոնք դարեր շարունակ իբր աւանդ յարգուած են թէ Իրանի վեհապետներուն եւ թէ պարսիկ խաղաղասէր ժողովուրդին կողմէ։ Թադայօնը յանդգնութիւն ունեցաւ իր անխորհուրդ հրահանգը— փարսացման քաղաքականութիւնը պարտադրել նաեւ պարսկահայ դպրոցներուն, տեղիտալով բազմատեսակ թիւրիմացութիւններու եւ բողոքներու, օրինական եւ պաշտօնական դիմումներու։ Հետեւանքն այն եղաւ որ, կ'ըսեն թէ Րիզա Շահը զայրացած և հեռացուցած է Թադայօնը։

Իրողութիւնն այն է, որ Թադայօնը այլեւս կրթական նախարար չէ, սակայն պարսկահայ դպրոցներու տագնապը դեռ կը շարունակուի հարաւային Պարսկաստանի հայ գաղութներուն մէջ, իսկ Ղազվինի Ս. Վարդանեան դպրոցը ցարդ փակուած կը մնայ, ծանօթ դէպքերէն յետոյ, որոնց մանրամասնութիւնները ժամանակին հրատարակց «Յառաջ»։

Պարսկաստանի այս փարսացման քաղաքականութիւնն առաւելապէս ուղղուած է Ատրպատականի հսկայ նահանգին դէմ, ուր հոծ Թուրք-Թաթար ազգաբնակչութիւն մը կ'ապրի, իր սեփական Թուրք լեզուով եւ վարք ու բարքով։ Ատրպատականի այս Թրքութիւնը պարսիկ լեզուի եւ կեդրոնի կառավարութեան հետ այնքան սերտով կապուած չէ, ոչ թէ քաղաքական ոեւէ նպատակով, այլ որովհետեւ կրօնական մոլեռանդ հակացողութեամբ մը, ինքզինքը բուն պարսիկ փարս համարել չուզեր։

Այս հոգեբանութենէն օգտուելով, Քէմալիստանի եւ Ազրբէջանի (Կովկասի) Թուրանականները անվերջ դաւեր եւ գաղտնի գործեր կը կատարեն Ատրպատականի Թրքութեան մէջ, ջանալով զայն միշտ հեռու պահել Թէհրանէն, կեդրոնէն եւ համաթուրանական օղակի մէջ ձգել այս նահանգը, որուն վրայ միշտ գայլի ախորժակով աչք տնկած է Մուսթաֆա Քէմալի «եւրոպականացած» միապետութիւնը։ Տաճկական եւ Թուրանական դաւերուն ու խաղերուն ենթակայ Ատրպատականի Թրքութիւնը բնական է, որ Իրանի կեդրոնի կառավարութեան ուշադրութեան եւ մտահոգութեան առարկայ դառնար եւ կեդրոնը գործնական քայլերու դիմէր։ Այդ քայլերէն մէկը ահա փարսացման քաղաքականութիւնն է, որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գործադրուի կեդրոնին կողմէ, Ատրպատականի Թուրք-Թաթարներու մէջ։ Թուրք պաշտօնեաները հետզհետէ կը հեռացուին կարեւոր եւ պատասխանատու պաշտօններէն եւ անոնց տեղ կ'անցնին Պարսիկները, Թէհրանէն ուղարկուած։ Թուրք դպրոցներու մէջ կը տարուի փարսացման քաղաքականութիւնը շատ լայն եւ յաջող կերպով։

Այս բոլորը շատ լաւ։ Սակայն Ատրպատականի մէջ ապրող շուրջ 14,000 հայութիւնը ի՞նչ կապ ունի փարսացման քաղաքականութեան հետ։ Այդ խաղաղ ու հաւատարիմ ժողովուրդը, ինչպէս դարերու ընթացքին, նոյնպէս ալ այժմ, քաղաքական ծրագիրներ հետապնդած չէ Պարսկաստանի հետ։ Ինչո՞ւ կ'ուզեն փարսացման քաղաքականութեան ենթարկել նաեւ շուրջ 60,000 պարսկահայութիւնը, որ պարզապէս քաւութեան նոխազ պիտի դառնայ։

Եւ ի՞նչ, փարսացման կ'ենթարկեն պարսկահայ դպրոցները, գիտնալով թէ անոնք դարերէ ի վեր ինքնուրոյն եւ ազգային ներքին վարչութիւններով ղեկավարուած են։ Կեդրոնի կառավարութեան իրաւունքն է փարսացման քաղաքականութիւնն ուժեղացնել Ատրպատականի մէջ, սակայն այդ նոյն փարսացումը անտեղի է պարսկահայ դպրոցներուն համար, որոնց մէջ արդէն պարսկերէնի ուժեղացումը կայ, նոյնինքն դպրոցական վարչութեանց միջոցով կատարուած։

Տաժանելի է տեսնել որ կրթական նախարարութիւնը կը շարունակէ փարսացման քաղաքականութիւնը հայ դպրոցներու մէջ եւ յուզել պարսկահայ գաղութները։ Մեր ազգային ու դպրոցական մարմինները այնքան զիջող ու հաշտ քաղաքականութիւն վարեցին կրթական նախարարութեան հետ, բայց ան յամառ կերպով կը պնդէ իր ծրագրի գործադրման վրայ, մանաւանդ հարաւային Պարսկաստանի հայ գաղութներու ազգային դպրոցներուն մէջ։

Համայն պարսկահայութիւնը պէտք է միահամուռ կերպով, իր զոյգ առաջնորդութիւններով եւ ազգային ու կրթական մարմիններով, հրապարակ գայ եւ պաշտպանէ իր դպրոցներու իրաւունքը, օրինական բոլոր միջոցներով եւ վստահ՝ կառավարութեան բարեացակամութեան վրայ։ Այս հարցին մէջ պարսկահայ գաղութները պէտք է բոլորը միասին մշակեն ընդհանուր դպրոցական ծրագիր մը, որ գործածուի ազգային դպրոցներու մէջ։ Թէհրանի համայնական վարչութեան կողմէ կազմուած էր յանձնաժողով մը, մշակելու համար դպրոցական նոր ծրագիր մը, որ սակայն անիրագործելի կը մնայ, որովհետեւ աննպատակայարմար է եւ անպատասխանատու կերպով կազմուած։ Օրինակ Ատրպատականի ազգային դպրոցները յիշեալ յանձնաժողովի կազմած ծրագիրը չպիտի ընդունին։ Հարկ է մշակել նոր ծրագիր մը։

Եթէ կրթական նախարարութիւնը պնդէ իր դպրոցական ծրագրին գործադրութեան վրայ, մենք նորէն յուսահատ չենք։ Մեր դատը այնքան արդար է որ, կը հաւատանք թէ պարսիկ ճշմարիտ հայրենասէրները վերջ ի վերջոյ պիտի դարմանեն խոշոր անարդարութիւն մը։

Իսկ դատը շահելու համար, անհրաժեշտ է խորհիլ ու գործել միակամ, փոխանակ անխորհուրդ համաձայնութիւններ կնքելու, ինչպէս եղած է Թէհրանի մէջ, նախկին պատգամաւոր Յովսէփ Միրզայեանցի եւ ուրիշ երկու համախոհներու նախաձեռնութեամբ։

ԻՐԱՋԵԿ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պ. Բաբգէն Գավէզ «Յառաջ»ի 6 փետրուար թիւին մէջ բաւական երկար յօդուածով՝ կարգ մը դիտողութիւններ կ'ընէ Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին սաներու Միլանի մէջ կազմած Միութեան շուրջ։

Նախ կը հարցնէ, Մուրատ-Ռափայէլեա՞ն թէ Մխիթարեան Միութիւն։ Ինչո՞ւ այս հարցը դնել երբ Միութիւնը ինքնին կը կրէ շատ որոշ կերպով «Մուրատ-Ռափայէլեանի Նախկին Սաներու Միութիւն» անունը։ Շատ պարզ է որ այս ձեռնարկը սկսած է Մ. Ռ.ի Նախկին աշակերտներու կողմէ։

Պ. Գավէզ կը տեսնէ Միութեան կազմութեան պայմաններուն մէջ էական երկու սխալներ, որոնք ըստ իրեն նոյն իսկ ապագայ գործունէութեան վրայ կրնան լուրջ ազդեցութիւն ունենալ։ Այս սխալներուն առաջինն է ա՛ն թէ ինչո՞ւ Միութեան մաս կրնան կազմել Տրապիզոնի, Քաղկեդոնի եւ Բերայի դպրոցներու աշակերտները։ Երկրորդ սխալը, թէ ինչո՞ւ Մ. Ռ.ի ընթացքը աւարտող աշակերտները չեն կրնար անդամակցիլ։

Այս խնդիրները պէտք է դրուէին ընդհանուր ժողովներու մէջ։ Բայց քանի որ հարցասէրը մամուլին մէջ երեւան կուգայ, տամ գոհացուցիչ պատասխաններ, թէ իրեն եւ թէ այն շարք մը նախկին սաներու համար, որոնք դեռ վերապահ դիրք մը բռնած են կ'ըսուի։

Ի՞նչ հիման վրայ կը պնդեն թէ այսօր ասպարէզ ելլողներէն կարեւոր մաս մը Մ. Ռ. սաներ չեն։ Անմիջապէս ըսեմ թէ վարչութեան անդամները ամէնքն ալ Մ. Ռ.ի շրջանաւարտներ են. ընդհանուր միութեան անդամներուն մէջ հազիւ կը գտնուին քանի մը Քաղկեդոնի աշակերտներ։ Այսպիսի միութիւն մը կազմելու համար հարկ էր Մ. Ռ.ի սաներու մտաւորական պատրաստութիւնը։ Անոնցմէ շատերը համալսարանի շրջանաւարտներ են։

Գալով Մ. Ռ.ի ընթացքը կէս ձգող աշակերտներու, վարչութիւնը առարկութիւն չունի, եւ յառաջիկայ ժողովին մէջ այդ խնդիրը կրնայ շատ յարմար կերպով լուծուիլ։ Արդէ ծրագիրը իր պակասները ունի, բայց գալիք ժողովին անդամները, աւելի բազմացած, կրնան իրենց ուղղակի աջակցութիւնը բերել նոր առաջարկներով։

Թէ ինչո՞ւ Փարիզի, Փատուայի, Քաղկեդոնի, Բերայի եւ Տրապիզոնի շրջանաւարտները կրնան անդամակցիլ Միութեան։ Առջի երկու դպրոցները գոյութիւն ունեցած են Վենետիկի դպրոցէն առաջ եւ այդ շրջանէն մնացած են շատ քիչեր, բայց յարգելի հայրենակիցներ, մեզի պատիւ մը կը նկատենք այդ Մ. Ռ.ի կտակին սկզբնական սաները ունենալ մեր այս ընկերակցական ընտանիքին մէջ։

Միւս երեք դպրոցները յայտնի է թէ կը գտնուին Մ. Ռ.ի եւ Մխիթարեաններու մեծ ընտանիքին մէջ։ Անոնց աշակերտները իրենց առաջին քայլերը պատրաստած են միշտ աչքերը Վենետիկի փայլուն ջահին ուղղած։ Անոնք մեր փոքր եղբայրներն են, թէեւ բախտը չեն ունեցած մինչեւ վերջնական կէտը հասնելու։ Պատերազմի սարսափները անհետացուցին անոնց մեծ մասը։ Այսօր շատ քիչեր փախստական, պանդխտութեան մէջ կ'ապրին, հեռու իրենց օջախներէն։ Ինչո՞ւ չհրաւիրենք անոնք ալ մօտենալու մեր ընկերակցութեան, եւ ի հարկին ընծայելու անոնց օգնութիւն եւ մխիթարանք։ Մեզմէ շատերը այդ դպրոցներէն հասած են Վենետիկ, եւ միշտ կարօտով կը յիշեն իրենց մանկութեան միջավայրը։

Կարեւորն այն է որ Մ. Ռափայէլեանի Միլանի մէջ գտնուող սաներուն կողմէ մէջտեղ դրուած է գեղեցիկ գաղափար մը, կազմելով ներկայ Միութիւնը։ Ամէն Նախկին սանի պարտականութիւնն է խանդավառօրէն բերել իր աջակցութիւնը եւ գաղափարները։

Շատ ուրախ եմ Պ. Գավէզի շահագրգռման մասին։ Աւելի ուրախ պիտի ըլլայի, եթէ ինք եւ իր ընկերները, անմիջապէս անդամակցէին, պատրաստելով նոյնպէս յառաջիկայ ժողովին համար իրենց առաջարկները, որոնք անկասկած պիտի ստանան ջերմ ընդունելութիւն իրենց դպրոցի նախկին ընկերներէն։

Միեւնոյն ժամանակ ջերմ կոչ կ'ընեմ դեռ այն բացականերուն, որոնք այսօր Մ. Ռ.ի շնորհիւ գտած են տնտեսական եւ ընկերային նախանձելի դիրքեր եւ բնաւ մոռնալու չեն թէ ցկեանս ունին երախտագիտութեան մեծ պարտք մը հանդէպ այն մեծ անմահ երկու հայրենակիցներու, Մուրատ Ռափայէլի, որոնց անունով մենք այսօր կը պարզենք մեր միութեան դրօշակը։

ԴԵՐԵՆԻԿ ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ
Միլան

ՀԱՆՃԱՐ ԵՒ ԽԼՈՒԹԻՒՆ

Խլութիւնը ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցաւ Բեթհովէնի ստեղծագործութեանց մէջ։

Տօքթ. Մարաժ այս մասին պատրաստած է ուսումնասիրութիւն մը, ուր կը բացատրէ թէ Բեթհովէն միւս երաժիշտներէն նուազ կանխահաս էր, որովհետեւ իր իսկապէս ինքնատիպ ստեղծագործութիւնները տուած է խլութեան շրջանին։ Եւ այդ ստեղծագործութիւններուն հասունութիւնը զուգահեռական էր խլութեան ծանրացումին հետ։ Այնպէս որ, կարելի էր ըսել թէ Բեթհովէն քանի քիչ կը լսէր, այնքան կը զօրանային իր ստեղծագործութիւնները։ Ոմանք «փարատոքս» մը պիտի կարծեն այս բացատրութիւնը։ Եւ սակայն ան հասկնալի կը դառնայ, երբ նկատի առնուի, որ Բեթհովէն, թէեւ խուլ էր արտաքին ձայներու հանդէպ, ընդհակառակն գերզգայուն լսողութիւն մը (hyperacousie) ունէր ներքին ձայներու հանդէպ։ Երբ իր լսողական ջիղերը կը ցնցուէին, Բեթհովէն կը լսէր երաժշտական թրթռացումներ, զորս իր հանճարը կը վերածէր իր տուած ստեղծագործութիւններուն։

Երբ իր Հովուական ճամանուագին կը ներմուծէր թռչուններու ձայներ, պէտք է ընդունիլ, որ իսկապէս Բեթհովէն կը լսէր այդ ձայները։ Վասնզի, կ'ըսէ, բժիշկը, զգայական ջիղ մը ցնցուած պահուն կուտայ միայն այն զգայութիւնը, որ յատուկ է իրեն, ինչպէս է պարագան Բեթհովէնի։ Բնականաբար իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կան տարբեր ազդակներ ալ, բայց որոշ է իր խլութեան ազդեցութիւնը։

ՇՈՒԷՏԱՑԻ բնախոյզ Քարլ ֆօն Լիննէի մահուան 150 ամեակը տօնուեցաւ անցեալ ամիս։ Իր վաստակը եղաւ կենդանական, բուսական եւ հանքային բնաշխարհներուն կանոնաւոր դասաւորումը։

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐԱՆԻ ԿՌԻՒԸ

Հայաստանի համար մղուած կռիւները Հայաստանի միութեան եւ գերիշխանութեան վերջին մահացու հարուածները տուած էին։ Եւ տարօրինակ է որ, Հայաստանի ստացած այս հարուածները կուգային բիւզանդական ազգէն, որուն կը պատկանէր կրօնքով եւ քաղաքակրթութեամբ, եւ արիական աշխարհէն՝ որուն մէկ անդամն էր ցեղային տեսակէտէ։ Այս պատերազմներուն հետեւանքով, Հայաստան դարձեալ երկու մասի բաժնուեցաւ, Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի գաղթավայրերը դարձաւ։ Բիւզանդիոնի անկումը եւ Արաբներուն յաղթանակներն ու նուաճումները մէջտեղէն վերցուցին պարսիկ եւ բիւզանդական կռիւները, որոնք ամբողջ դարեր կործանած ու բաժնած էին Հայաստանը։ Ահա այդ շրջանի նախընթաց օրերուն է որ, Պարսկաստանէն ազատուելու համար, Հայաստան կ'օգտուէր Կասպիցի եւ Իդիլի շուրջ զօրաւոր կառավարութիւն հաստատած խազէրներէն, Թուրք բանակները օգնութեան կանչելով, անոնց հետ միասին կը կռուէր Պարսկաստանի դէմ։

Թուրքերը այս ձեւով ճանչցան հարաւային Կովկասը։ Յաջորդ դարերուն, երբ արեւելքէն եկած նոր ալիքներուն ճնշումին տակ իրենց տեղէն խախտեցան, Թուրքերը դէպի հարաւ իջնելով լեցուեցան Աղուանից ու Արանի երկիրները եւ Ատրպատական ու սկսան հոն տեղաւորուիլ։ Սակայն Հայաստանի ազգային քայքայումը առաջ բերին ոչ թէ հիւսիսէն եկող Հոն, Խազէր, Պուլկար, Քափչաք եւ հարաւէն եկող Օղուզ եւ Թուրք-Մոնկոլ ցեղերը, այլ այն արիական ժողովուրդները, որոնք Բիւզանդիոնի ու Իրանի կռիւներուն ժամանակ Հայաստանի մէջ տեղաւորուած էին եւ կը կազմէին պարթեւներու ճիւղորդները։ Ասոնց վրայ հիմա կ'աւելնար նաեւ արաբական արշաւանքը։

Հասկնալու համար թէ այս արիական ժողովուրդներուն Հայաստանի դժբախտութեանց մէջ կատարած դերը հայկական գրիչով ի՞նչպէս նկարագրուած է, առնենք յայտնի հայ գրողներէն Մ. Վարանդեանի գրածները։

Վարանդեան կը գրէ թէ.

«Պատմութիւնը ականատես եղած է դարերէ ի վեր նոյն աշխարհագրական պայմաններուն տակ ապրող, նոյն երկրին տիրացող, նոյն կլիմայէն օգտուող երկու արիական ազգերու արիւնալի թշնամութեանց։ Այս արիական ազգերէն մէկուն արտադրածը միւսը կը թալանէ. մէկը կապուած է հողին, փութանին եւ առեւտուրի կարաւաններուն, աշխատասէր է ու զարգացած, հարուստ լեզու եւ գրականութիւն ունի, անհամար դժուարութեանց դիմակալելով կ'աշխատի ձերբազատուիլ ասիական դժոխքէն եւ միանալ արեւմտեան քաղաքակրթութեան եւ կը շարունակէ արեւմուտքի եւ արեւելքի միջեւ միջնորդի դեր կատարել, մինչ միւսը ո՛չ գիր ունի, ոչ քաղաքակրթութիւն եւ խաշնարածութեան շըրջանի անփոփոխ ձեւերուն մէջ ապրող նախապատմական ցեղի մը թափթփուքն է։ Ամէն ստեղծագործ աշխատանք ճեգնանքով ընդունող այս ազգին ամէնէն պատուաւոր գործն է աւազակութիւն եւ ամէնէն մեծ գըթասրտութիւնը՝ զուլում եւ արիւն խմել։»

Ահա՛ ուրեմն Հայերու դժբախտութեանց պատճառն են Քիւրտերը, զորս այսօր կը պանծացնէ դաշնակցութիւնը որոշ նպատակով մը։ Եւ յետոյ պատմական ու ազգագրական Հայաստանի մէջ մեծամասնութիւն կազմող ազգերը այսօր դարձեալ Քիւրտերն են։ Քի տերը, որոնք Վարանդեանի խ տօվանածին պէս գիր ու քա քակրթութիւն չունեցող նա պատմական ցեղի մը թ թփուքն են, պիտի հալին ու թան իրենցմէ աւելի զարգա աւելի քաղաքակիրթ Անատօ եւ Ազրբէջանի Թրքական ծո մէջ։ Ինչպէս որ ասիկա ընկե յին բնական երեւոյթ մը նոյնքան բնական օրէնք մ որ Հայաստանն ալ անոնց միասին Ազէրի եւ Անատօլուի ջավայրին մէջ հալի Ասոր միակ ճարն այն է, Հայերը կը ճանչնան երեւակա կան եւ Քրիստոսէ առաջ գո թիւն ունեցող մեծ Հայաստ սահմանները եւ բաւական իրենց այժմու ցեղային եւ կան սահմաններով, ուր մեծ մասնութիւն կը կազմեն։

Ուրիշ կերպ կարգադրութ մը կարելի պիտի ըլլար մի Ազրբէջանի եւ Անատօլուի Թ աշխարհին քարտէսէն վերնալ իսկ ասիկա ալ պիտի նշանակ Ռուսերուն արեւելեան պայէն, Անգլեւսաքսոններուն տանական կղզիներէն եւ Ամեր կայէն, լատինական ցեղին գիլիայէն, Եւրոպայէն, Արժ թինէն եւ ուրիշ տեղերէ ելլ պահանջելու պէս բան մը։ հետեւ յիշեալ ազգերուն տեղերը նուաճելը, Թուրքեր Ազրբէջանն ու Անատօլուն նուա ճելէն տարբեր բան մը չէ։

* * *

Արաբական յաղթանակներ թէեւ կոտրած էին Բիւզանդի եւ Պարսկաստանի հմայքը, կայն ասոնց հետ մէկտեղ յաստան եւ կովկասեան ազգեր ալ արաբական տիրա տութեան տակ անցած էին։ ճուկեան Թուրքերու շրջանէն Մերձաւոր եւ Միջին Արեւել տեսարանը բոլորովին փոխուած Սելճուկեան Թուրքերու տօլուի մէջ տեղաւորուիլը, սիսէն բազմաթիւ Թուրք ցեղ դէպի Ազրբէջան խուժումը, րաւէն Օղուզ Թուրք ցեղե Թիւրքմէններու, Օղուզներ Թուրք-Մոնկոլներու եւ ուրիշներ լեցուիլը. Թիմուրլէնկի արշաւանք Աք-Գոյունլու եւ Գարա-Գոյ լուի պատերազմները, արշաւան ներ, պատերազմներ, գաղթ կանութիւններ ու նուաճում հին Ալպանիան (Շիրվան), Ա եւ Ատրպատականի երկիրնե միակ ժողովուրդի մը վերածեց Պարսկական, արաբական, բիւզա դական եւ Թրքական քաղաք կրթութեանց խառնուրդէն ինք ուրոյն Թուրք ազէրի ժողովուրդ մը ծնաւ այս հողամասին մէ

Իսկ Անատօլուի եւ Ռումի մէջ հին արեւելեան Հռոմի Բիւզանդիոնի տեղ եւ անոնց մա րաքաղաքին մէջ մարմին կ'ա նէր մեծ եւ զօրաւոր Թուրք-Օ պետութիւնը։ Օսմանեան պետ թիւն կոչուող այս պետութիւ 16րդ դարուն Պարսկաստանի բացաւ եւ Ազրբէջանի Թուր գերդաստանէն Սաֆվիներու դէմ յանդիման եկաւ եւ մրցու մի սկսաւ։ Այսպէս, Հայաստա որ մինչեւ այդ թուականներ Արաբներուն, Սելճուկներուն, տրպատականի աթաբէկներուն, դրբէջանի իլխաններուն եւ յե Թիմուրլէնկի, Թիւրքմէններու Սաֆվիներու ձեռքը կը գտնուէ հիմա դարձեալ Բիւզանդիոնի յ ջորդ Օսմանեան պետութեան Պարսկաստանի մէջտեղ արիւն եւ երկար պատերազմներու գիսավայր կը դառնար։

(4)

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԻՋՆԵՐՈՒ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Ինչպէս գրած էինք, Փրակայի Ուսանողութիւնն ալ տօնած է Փետր. 18ի տարեդարձը:

Այս առթիւ, ընդունուած է բողոքի հետեւեալ բանաձեւը.—

«Հայաստանի Փետրուարեան Ապստամբութեան եօթնամեակի տօնակատարութեան առթիւ, Փրակայի Հայ Ուսանողութիւնը, լսելով օրուան բանախօսները եւ միաժամանակ քննութեան առնելով մեր հայրենիքի ծանր կացութիւնը՝ միաձայնութեամբ որոշեց, հրապարակով, մամուլի միջոցով, բուռն կերպով բողոքել Հայաստանի ներկայ իշխանութեան այն հայրենադաւ արարքներուն դէմ, որոնք որոշապէս կը յիշեցնեն 1921ի նախափետրուարեան դժոխային օրերը:

Փրակայի Հայ Ուսանողութիւնը խոր զայրոյթով կը նկատէ, որ օրուան իշխանութիւնը, յատկապէս անցեալ տարուան ամրան ամիսներէն սկսած, հետեւողականօրէն կը հետապնդէ գրգռիչ քաղաքականութիւն մը, ուղղուած երկրի ժողովուրդի, մասնաւորապէս համայնավար կուսակցութեան շարքերէն հեռու մնացող երիտասարդութեան, աշխատաւորութեան եւ մտաւորականութեան դէմ:

Ոչ ոքի համար այլեւս գաղտնիք է թէ այսօր Հայաստանի բանտերուն եւ Ռուսաստանի աքսորավայրերուն մէջ կը տառապին հազարաւոր անմեղ ու կենսունակ հայ ուժեր, որոնց չէզոքացումը մեծագոյն հարուածն է Հայաստանի մշակութային, շինարարական կեանքին եւ ինքնապաշտպանութեան:

Գաղտնիք չէ որ հազարաւոր այս պիտանի եւ առողջ տարրերու գլխուն, սպառնալից, ամէն րոպէ կախուած է բոլշեւիկեան հանրածանօթ Չեկայի դաժան կացինը, կամ առնուազն անոնց ծիւրումն ու քայքայումը բանտային նկուղներուն մէջ եւ աքսորի ճամբաներուն վրայ, մինչդեռ անդին, նոյն բանտարկեալներու եւ աքսորականներու աւելի քան 6000 հարազատները — կիներ, մայրեր, երախաներ — զուրկ աշխատող բազուկներէ, դատապարտուած են ոչնչացման կամ յետին մուրացկանութեան:

Առաւել եւս բուռն է Փրակայի Հայ Ուսանողութեան զայրոյթը դէպի խորհրդային Հայաստանի իշխանաւորներուն այն յատակօրէն հայրենադաւ քաղաքականութիւնը, որով անոնք, փոխանակ լրջօրէն մտատանջուելու մեր երկրի ներքին ու արտաքին պաշտպանութեամբ, ընդհակառակն, հետեւողականութեամբ, կը զինաթափէ հայ աշխատաւոր գիւղացիութիւնը, դաւաճանօրէն թոյլ տալով, սակայն, որ զինուին թուրք ու թաթար տարրերը, հիմա, երբ առաւել քան երբեք մռայլ է քաղաքական հորիզոնը մեր երկրի վրայ, երբ հինաւուրց ջարդարար թշնամին ակներեւ կերպով դաշոյն կը սրէ նորէն եւ երբ ամէն ուղղութեամբ լքուած ու իր բախտին ձգուած է մեր ժողովուրդը:

Վերջապէս Փրակայի հայ ուսանողութիւնը չի կրնար իր ուժգին զայրոյթը չյայտնել այն ծառայական խոնարհումին դէմ, զոր ամէն առիթներով, իր գոյութեան օրերէն ի վեր, կը ցուցադրէ Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը, մնալով միշտ սոսկ փոքրաւորը Մոսկուայի, նոյնիսկ Թիֆլիսի իր տէրերուն առջեւ:

Իր անձնական վայելքի եւ ողորմելի պաշտօնի պահպանութեամբ միայն մտահոգ, դուրսը սոսկ խաղալիկ ներսը բռնակալ իշխանաւորներու այդ խմբակը, տարիներ շարունակ մատը մատին չզարկաւ արտասահմանի հարիւրհազարաւոր հայ գաղթականութեան գէթ մէկ զգալի մասին ներգաղթի լուրջ կազմակերպումին համար, այլ, ընդհակառակն, շնորհիւ իր վատթար ռէժիմին եւ յիմար քաղաքականութեան՝ հարկադրեց որ հարիւր հազարներով նուազի մեր երկրի բնակչութիւնը եւ դիմէ արտագաղթի՝ զրկելով մեր կրկիրը մշակութային, տնտեսական եւ քաղաքական կարեւոր յենակներէ:

Միւս կողմէ, նոյն իշխանութիւնը, փոխանակ մեր հայրենիքի անվիճելի մասը կազմող (անվիճելի՝ ազգագրօրէն, տնտեսականօրէն, պատմականօրէն, աշխարհագրականօրէն) Ախալքալաքը, Գանձակ - Ղարաբաղը, Շարուր - Նախիջեւանը եւ հայկական Բորչալուն Հայաստանին կցելու, ընդհակառակն, ամէն գնով փորձեց ու կը շարունակէ տակաւին խեղդել նոյն շրջաններուն հայ բնակչութեան անդուլ ու անդադար պահանջները՝ միանալու Հայաստանին:

Լրջօրէն ուշադիր Խորհրդային Հայաստանի օրուան իշխանութեան մէկ կողմէ հայրենադաւ եւ գրգռիչ, միւս կողմէ ապիկար ու տխմար քաղաքականութեան՝ Փրակայի հայ ուսանողութիւնը կը յայտարարէ ամէնուն, առանձնապէս երկրի եւ արտասահմանի հայ երիտասարդութեան եւ աշխատաւորութեան թէ Խորհրդային Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը նոր դաւեր կը պատրաստէ Հայաստանի հայութեան գլխուն եւ թէ ան, կատարեալ գիտակցութեամբ կը փորձէ երկրի հայութիւնը մղել վերջին յուսահատութեան— կռուի, աղէտի եւ փորձութեան: Եւ այս բոլորը հիմա՛, երբ աւելի քան երբեք մեր ժողովուրդը ծարաւի է խաղաղութեան, մեր հայրենիքը՝ վերաշինութեան, մեր աշխատաւորութիւնը՝ ստեղծագործ աշխատանքի եւ մեր քաղաքական բոլոր հոսանքները՝ փրկարար համագործակցութեան:

«Ահա՛ թէ ինչու, Փրակայի հայ ուսանողութիւնը, Փետրուարեան Ապստամբութեան եօթներորդ տարեդարձին առթիւ, իր հանդիսաւոր նիստին մէջ, սրբազան պարտականութիւն կը համարէ ուժգնօրէն պահանջել.—

1. Ազատ արձակել ու թոյլ տալ որ խաղաղ ու ստեղծագործ աշխատանքի լծուին բոլոր բանտարկեալները եւ աքսորականները՝ ինչ հոսանքի եւ ուղղութեան ալ պատկանին անոնք:

2. Իրենց տէրերուն, գիւղացիներուն եւ աշխատաւորներուն վերադարձնել բոլոր խլուած զէնքերը եւ աւելի քան երբեք զբաղիլ հայ երկրի ու աշխատաւոր գիւղացիութեան ինքնապաշտպանութեամբ:

3. Ունկնդիր կենալ, վերջապէս, երկրի եւ արտասահմանի հարիւր հազարաւոր սակաւահող ու անհող, աներդիք ու թափառական գիւղացիութեան եւ աշխատաւորութեան միահամուռ եւ արդար բողոք - պահանջներուն եւ իր իսկական տիրոջը՝ Հայաստանին վերադարձնել Ախալքալաքը, Գանձակ - Ղարաբաղը, Շարուր-Նախիջեւանը եւ հայկական Բորչալուն:

4. Լա՛յն բանալ Հայաստանի դուռները տարագիր գանգուածներու առջեւ, որոնք հայրենի երկրէն զատ ուրիշ ոեւէ տեղ դատապարտուած են ձուլման եւ յետին մուրացկանութեան:»

Փրակայի Հայ Ուսանողութիւն
18 Փետրուար

ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսակի կայարանին մէջ կ'ապրին 350 Հայեր, որոնք գաղթած են Հայաստանէն 1918ին: Այսքան տարիէ ի վեր, անոնք հող չեն ստացած: Իրենց ապրուստը ճարելու համար ոմանք մանր առեւտուր կ'ընեն, ոմանք ալ ուրիշին մօտ կ'աշխատին:

Դպրոց չունին: Առեւտրականները իրենց երախաները կը զրկեն ռուսական դպրոց, իսկ աղքատներուն տղաքը առանց դպրոցի են մնացած: 1927ին բացուած էր նախակրթարան մը, ուր կը յաճախէին 35 երախայ: Սակայն նիւթական անձկութեան պատճառով փակուեցաւ դպրոցը:

ՔԱՂՑԿԵՂԻՆ ԴԷՄ

Քաղցկեղը (քանսէր) տարին 40,000 Ֆրանսացիներ կը մեռցնէ: Փարիզի մէջ քաղցկեղէ կը մեռնին 3,000 հոգի: Այս սարսափելի աղէտին դէմ պայքարելու համար, վերջերս, Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ, Շարոն, 18, Rue Croix St-Simon, դարմանատուն մը բացուեցաւ: Փրոֆ. Փրուսթ (ֆրանսացի նոյնանուն գրագէտին եղբայրը) տնօրէն նշանակուեցաւ այս հաստատութեան: Ուրբաթ օրերը ձրի դարմանում:

Զ. Ե. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ. — Յունուար 29ին գաղութային կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ «գեղարուեստական ցերեկոյթ» մը, նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Որբերու Միութեան:

Երգիչ խումբի «Մեր Հայրենիք» երգէն յետոյ, նախագահ՝ Պ. Արսէն Պալիկեան, իր բացման խօսքով երկարօրէն կանգ առաւ որբերու վիճակին վրայ: Շեշտեց հայ կազմակերպութիւններու, մանաւանդ բարենպատակ հաստատութիւններու անհոգութիւնը հանդէպ մեր որբերուն: Նկարագրեց Ֆրանսայի ագարակներուն մէջ տաժանակիր աշխատանքներու ենթարկուած որբերու վիճակը եւ տեղեկութիւններ տուաւ «Զ. Ե. Ո. Միութեան» մասին: Կարդաց Փարիզի Միութեան Կեդրոնէն եկած նամակ մը եւ վերջերս գումարուած պատգամ. ժողովի օրակարգը, ցոյց տալու համար Պուէնոս Այրէսի հայ հասարակութեան թէ ի՛նչ խնդիրներով է որ կը հետաքրքրուի որբերու միութիւնը:

Գաղթային Միութեան կողմէ, գրաւոր ճառ մը կարդաց Յ. քհն. Ամիրեանց, որ վեր հանեց չափահաս որբերու պարտականութիւնը եւ ժողովուրդի դիրքը անոնց հանդէպ: Հօկի կողմէ բանախօսեց Պ. Սարգիս Սրապիոնեան, մեր ազգային գոյութիւնը պահպանող ազդակներու մասին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ բանախօսեց Պ. Գուրգէն Կիրակոսեան, խրախուսելով որբերը: «Անոնք վաղուան մեր ազատ եւ անկախ հայրենիքի նեցուկները պիտի ըլլան»:

Զ. Ե. Ո. Միութեան կողմէ արտասանեցին Պ. Պ. Ն. Եղիպտունի եւ Ն. Մղտեսեան: Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ Պ. Գրիգոր Տաբագճեան արտասանեց Շ. Կուրղինեանի «Այդ մենք ենք գալիս»ը: Պ. Գէորգ Սարաֆեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Հայրենիքդ իմ, ներիր ինձ»ը: Հայուհեաց Միութեան կողմէ մեներգեց Տիկին Ա. Արթինեան «Ծիծեռնակ»ը: Երգեց նաեւ Պ. Յ. Թադէոսեան Փրոֆ. Գալֆաեանի «Այրի Հայաստան»ը:

Մէջ ընդ մէջ տեղական նուագախումբի կողմէ նուագուեցան «Մայր Արաքսի»ն, «Տալուրիկ»ը եւ «Ի զէն Հայեր»ը: Յաջող կերպով բեմադրուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւոր»ը:

Յետոյ՝ քանի մը վայրկեանի դադարէն վերջ սկսան տեղական պարերը, որ տեւեցին մինչեւ 7 ուկէս: Ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն:

Սուրէն Թադէոսեան

ԱՇԽԱՐՀԻ մէջ խօսուող 860 գլխաւոր լեզուներէն 424ը հարաւ. Ամերիկայի, 153ը՝ Ասիոյ, 118ը՝ Ափրիկէի, 117ը՝ Ովկիանիոյ եւ 48ը՝ Եւրոպայի մէջ կը գործածուին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՀՈՄԻՆ ՄԷՋ

Հոմի շարժանկարը.— Տարի ու կէսէ ի վեր երկու դասարաններու նախաձեռնութեամբ հիմնադրամ մը կազմուած էր Հոմը օժտելու համար շարժանկարի լուրջ գործիքով մը: Այս պզտիկ գումարը կը ձօխանար ատեն-ատեն Նաբար՝ Հոմ այցելող քանի մը հիւրերու նուէրներով. վերջապէս կարելի եղաւ ստեղծել բաւարար գումար մը եւ այս տարուան սկիզբէն իսկ Հոմը արդէն տիրացած է շարժանկարի իր գործիքին: Մինչեւ հիմա ներկայացուած է ժիւլ Վէռնի «Մաթիա Սանտորֆ» վէպէն հանուած պատկերաշար մը: Ֆրանսական կրթական նախարարութեան Մանկավարժական Թանգարանը ձրիաբար պիտի տրամադրէ աշխարհագրական, պատմական, գիտական բազմաթիւ շարժապատկերներ:

Սան մը դէպի Հայաստան.— Մինչ ցարդ Հոմէն ուղղակի Հայաստան ոչ մէկ սան գացած էր: Փետրուարի սկիզբը Հոմի ընտանիքը համակրական տաք ցոյցերով դէպի Կովկաս ճամբու դրաւ արհեստաւոր սան մը, որուն ծնողքը կանչած էր զինքը: Ի պատիւ ճամբորդին երեկոյթ մը տրուեցաւ աշակերտներու կողմէ եւ սրտառուչ կերպով, մեծ թէ փոքր, իրենց լուման բերին աջակցելու համար անոր ճանապարհածախսին: Այս առթիւ ողջոյններ ղրկուեցան հեռաւոր հայրենիքին եւ պարտք դրուեցաւ անոր վրայ երկրի հողէն եւ ծաղիկի հունտերէն նուէր ղրկելով կոտինիէա:

*** Հոմի մէջ եւս տեղի ունեցաւ սգահանդէս մը Անդրանիկի յիշատակին, նախագահութեամբ պելճիքայի հովիւ Ներսէս քահանայի:

Վարդանանց տօնը.— Պատշաճ հանդիսաւորութեամբ Հոմը տօնեց Վարդանանց ազգային օրը: Եշ. ցորեկ եւ իրիկուն ուսուցիչներուն եւ աշակերտներուն մասնակցութեամբ տեղի ունեցան բանախօսութիւններ, երգեր, արտասանութիւններ: Իսկ Ուրբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ դիմակաւորումի մրցատօն մը:

Մարզական կեանքը.— Հոմը ինչպէս յայտնի է, մաս կը կազմէ Վիլ-օ-ֆլէօրի Մարզական Ընկերակցութեան: Նոյն ակումբի երկու ֆութպոլի խումբերու գերակշիռ մասը կը կազմեն Հոմի չափահաս սաները: Մինչեւ հիմա զանազան առիթներով նոյն խումբերը մրցումներ ունեցան Վանտոմի, Շաթօտէնի, Գլուայի, Մօնտուպլօի Սէն-Մարթէնի խումբերուն հետ: Բացի Վանտոմի մրցումներէն մեր խումբերը ամէն տեղ յաջողեցան յաղթանակ տանիլ:

Լա կոտինիէռ Փ. Ս.

«ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ուրբաթ գիշեր, Սալ Վիքթոր Հիւկոյի մէջ տեղի ունեցաւ Սանասարեան Ժողովրդ. Համալսարանի օգտին կազմակերպուած պար-երեկոյթը:

Ամբողջ սրահը լեցուած էր եւ երեկոյթը շատ հաճելի ժամանց մը եղաւ, որ տեւեց մինչեւ առաւուան ժամը 3: Միջանկեալ աճուրդի դրուեցաւ սիրուն ապարանջան մը, որ արտադրեց 4000 ֆրանք եւ մնաց Քէլէկեան խանի եւ Պ. Ա. Համբարձումեանի վրայ: Զուտ հասոյթ գոյացած է մօտ 10,000 ֆրանք:

Այս յաջողութիւնն ալ ակներեւ ապացոյց մըն է այն համակրանքին որ կը տիրէ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ, Ժողովրդական Համալսարանի ձեռնարկին հանդէպ: Այս առթիւ Ս. Ժ. Հ. վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ կազմակերպիչ յանձնախումբին անդամներուն, երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, եւ մասնակցող բոլոր հայրենակիցներուն:

Սանասարեանցի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ.— Շաթէլրոյի մօտ, ագարակի մը մէջ, հողագործ Վիա արտ կը վարէր: Աղջիկը յանկարծ կը պոռայ, որ տանը մէջ անծանօթ մարդ մը կայ: Վիա կը վազէ տուն, բայց անծանօթը կը փախչի: Վիա նախ կը քննէ թէ գողութիւն կատարուա՞ծ է: Անծանօթը բան չէր վերցուցած: Սակայն Վիա հրացանը առնելով, կը հետապնդէ եւ անտառին մէջ կը գտնէ փախստականը, կը կրակէ եւ գետին կը փռէ զայն:

ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ ԵՒ ԼՈՒՑԿԻՆ.— Անխոհեմ մայր մը, Տիժոնի մէջ, տունը մինակ ձգեց իր երախաները եւ դուրս ելաւ: Փոքրիկները լուցկին առսան եւ իրենց մայրիկին պէս ուզեցին տանտիկնութիւն ընել, վառարանը վառել: Սակայն բռնկեցան երախային զգեստները: Ծանր այրուածքներ ստացած էր արդէն, երբ դրացիները հասան: Իսկ հրդեհը կարելի չեղաւ մարել, եւ ամբողջ շէնքը այրեցաւ:

ՑՈՒԶՈՒՄԷՆ ՄԵՌԱՒ.— Բահօրի մէջ Վիտալէն ու Լայրա կռուի բռնուեցան խոզի մը համար: Վիտալէն սպաննեց խոզը, վիրաւորեց Լայրան ու փախաւ: Երբ անցորդները տուն փոխադրեցին վիրաւորը, Լայրայի մայրը, 83 տարեկան կին մը, յուզումէն մեռաւ:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Իշխանի շեշտակի նայուածքին կը պատասխանէի համապատասխան ձեւով, ու կը շարունակէի իմ անհոգ երեւոյթս:

— Երեք շաբաթ, իշխա՛ն... եւ եթէ ամիս մըն ալ ըլլայ, ոչինչ փոխուած կ'ըլլայ... Պատուոյս վրայ կը կրկնեմ որ վստահ եմ Բորիսի վրայ... Անիկա միայն մէկ նպատակ ունի, սիրելի՛ իշխանս...

— Երեք շաբաթ, լրացնելու համար վրէժը...

Իշխանը ձեռքս ձգեց եւ ծիծաղելով, որ իրապէս սարսափելի էր, գոչեց.

— Ճիշդը ըսելով, շատ յամառ էք, բարեկամս:

Ցետոյ, Նատէժտայի դառնալով՝

— Բան մը չպիտի կրնանք հասկնալ... մենք անարժան մարգիկ ենք այդ մեծ գաղտնիքը իմանալու համար:

Անոր ծիծաղը աւելի մեծցաւ:

— Երե՛ք շաբաթ... երեք շաբթուան մէջ Վէրակինը գտնել, ձեռք անցընել, երբ տասը տարիէ ի վեր է որ աշխարհի չորս անկիւնները կը պրպտեն զայն երեւան հանելու համար, խենդութի՛ւն է, խենդութիւն:

Կրկին քով եկաւ: Անոր շրթունքները կը դողային իր սարսափելի ծիծաղէն:

— Երե՛ք շաբաթ, ինչո՞ւ... վերջը մահը գտնելու համար, անմի՛տ...

Նատէժտա ոտքի ելաւ գունատ: Իշխանը յանկարծ կէս շրջան մը ըրաւ եւ, առանց ոեւէ բառ ըսելու, դէպի դուռը գնաց ու դուրս ելաւ:

Մենք մնացինք ապշահար:

— Մա՛հը, մրմնջեց Նատէժտա, մա՛հը... ի՞նչ ըսել ուզեց հայրս... գիտցածի պէս կը խօսէր. — Պրասքովիա Սասթրոնայի պէս մահ մը, անձնասպանութիւն, արդեօք ա՞յս ըսել կ'ուզէր հայրս...: Ինքզինքը սպաննե՞լ ա՛խ, դժբախտ մարդ:

Այս արտակարգ տեսարանին իմաստը ես ալ կը փնտռէի: Ի՞նչ հասկցնել կ'ուզէին իշխանին խօսքերը: Մահը, Պրասքովայի պէս, այո՛. հապա սպանութի՞ւն: Ու Վլոֆը այս «մահը» բառը կ'արտասանէր կարծես թէ տեսակ մը վայրագ, գերմարդկային ուրախութեամբ մը, զոր ունեցած էր «Ինթէլիճընս»ի սենեակին մէջ: Ո՛չ, ո՛չ, անկարելի բան է ասիկա...: պէտք էր նկատի ունենայի կարմիր Ռուսիոյ մէջ անոր կրած ֆիզիքական տառապանքները, ու ներել իր այդ գրեթէ եղերական ու յիմար արտայայտութիւններուն ձեւը...: Բայց հրէշային մտածում մը՝ որ անգամ մը վտարած էի մտքէս, երեւան կուգար... անհուն առանձնութեան մը տպաւորութիւնը ունիմ... Ու չեմ գիտեր... կը զգամ թէ վտանգ մը, այո՛, վտանգ մը կը շրջի շուրջս, հոս...

Նայուածքով ինծի կը հետեւէր: Ու ես ալ կը փորձէի փոխադարձել, մէկիկ մէկիկ աչքէ անցընելով այդ սենեակին ընտանի առարկաները, եւ կը կարծէի թէ անկարելի էր որ տեղի ունենար կատաղի տռամ մը, այն անանուն բանը որուն մասին խօսած էր Բորիս:

«Երեք շաբաթ, ինչո՞ւ... վերջը մահը գտնելու համար...», միշտ կը լսէի իշխանին այս նախադասութիւնը եւ ծիծաղը, յաղթակա՛ն ծիծաղը:

— Նատէժտա՛, լսի, ասիկա թէ՛ զիս եւ թէ ձեզ կը ջախջախէ... Կը վստահացնեմ ձեզ թէ Բորիսի ընթացքը շատ պարզ է...

Փորձեցի նորէն ժպտիլ:

— Գիտէք որ Ռուսերը պէտք ունին իրենց երեւակայութիւնը զսպելու...

Սակաւ տխրօրէն ժպտիլ:

— Այո՛, այո՛, մենք Ռուսերս արկածախնդրութեան հիւանդութիւնը ունինք... ասիկա Ասիոյ օդէն է...

Լուռ, գնաց պատուհանը վերցուց վարագոյրը: Ու դարձեալ արտասուքի խոշոր կաթիլներ սկսան հոսիլ անոր աչքերէն:

Բ.

Օրերը կ'անցնէին, ճնշող ու մտալլկող մթնոլորտի մը մէջ: Օր քան օրէ զիս աւելի կը համակէր բուռն զգացումը այն վտանգին, որուն ծնունդ տուաւ իմ մէջս Բորիս, երբ ես կ'անգիտանայի իրական պատճառները: Ու րեմն ես հետապնդումի տակ էի, եւ իմ օրերուս իւրաքանչիւր վայրկեանը իր վկան ունէր... Ու բան մը չէի կրնար ընել, վրայէս նետելու համար լարուած ցանցին օղակները, այնքան զօրաւոր էր հնարամտութիւնը անոր՝ որ հրամայած էր որ ես անոր մէջ իյնամ:

Կը խորհէի լուր տալ ֆրանսական ապահովութեան մէջ գտնուող բարեկամներուս: Բայց ի՞նչ օժանդակութիւն կրնային ընել ինծի, որ օգտակար ըլլար: Ո՛չ մէկ սպառնալիք ունէի, եւ վտանգի ոչ մէկ վճռական ապացոյց: Ֆրանս. գաղտնի ոստիկաններուն ի՞նչ ցուցմունքներ պիտի կրնայի տալ. միայն այն որ ծերունի մը, մարդ մը, քօղարկուած կին մը եւայլն, մասնաւորաբար կը հետաքրքրուին իմ արարքներովս ու քայլերովս եւլն... Աւա՜ղ, շատ բան գիտէի, բայց ի՞նչ կրնայի ընել...:

(Շար.)

Այն բոլոր կառախումբերը, որոնք այսօր Պոլիս պիտի հասնէին, Չաթալճա՝ ձիւներու մէջ մնացած են: Օգնութեան համար Պոլիսէն ճամբայ հանուած ազատարար առախումբ մը Չաթալճա հասնելէ առաջ գիծէն դուրս ելած է:

⁂ Վերջին հեռագրի մը համաձայն, ձիւնը Պոլսոյ մէջ 30 սանթիմեդրէ աւելի բարձրացած է:

⁂ Աննախընթաց ցուրտ կ'ընէ նաեւ Պաղեստինի մէջ: Երկու օր անընդհատ ձիւնած է Երուսաղէմի մէջ, ուր ձիւնը գրեթէ անծանօթ է: Հրէաստանի լեռներուն վրայ եւս առատ ձիւն իջած է:

Կարմիր բանակի տարեդարձը

Կիրակի օր Մոսկուայի մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Կարմիր Բանակի տարեդարձը: Հանդէսներուն կը նախագահէին Ստալին եւ պատերազմ. գործավար Վորոշիլոֆ: Պատուիրակներ եկած էին Ռուսիոյ բոլոր կողմերէն, մինչեւ իսկ Սիպերիայէն, Մոնկոլեան սահմանագլուխէն եւ Կովկասէն:

Ժամերով զօրանցք կատարեցին զինուորները, քաղաքապահներն ու բանուորները: Օդանաւեր շրջան կ'ընէին մայրաքաղաքին վրայ, ու թնդանօթները կը գոռային ամբողջ զօրանցքի ընթացքին:

Զերոյէն 18 աստիճան վար ցուրտ կ'ընէր: Զօրանցքին կը մասնակցէին 50,000 հետեւակ զինուորներ՝ ձիթագոյն երկար վերարկուներ հագած: Տողանցք կատարեցին նաեւ հեծելազօրքը, թնդանօձիգները: Աչքի կը զարնէին կազակ հեծելազօրքը, որոնց կը հետեւէին թաթար զօրագունդ մը՝ ասպրաեան գդակներով: Տողանցքին մասնակցեցան նաեւ Կարմիր Խաչի հիւանդապահուհիները՝ ճերմակ քօղերով, քաղաքապահ բանուորները՝ կաշիէ վեր սրկուներով, ուսերուն վրայ հրացաններով: Անոնց ետեւէն կուգային արհեստակցական միութիւնները, որոնք պիտի կրնան շարժման մէջ դրուիլ պատերազմի պարագային, յետոյ մանչ եւ աղջիկ սկաուտները ու դպրոցական կազմակերպութիւններ:

Խօսուած ճառերուն մէջ բնաւ չյիշուեցաւ Տրոցկիի անունը: Ճառերը անթելով հաղորդուեցաւ ամբողջ երկրին:

Գլխաւոր կեդրոններու մէջ եւս հանդէսներ կատարուեցան:

Ըմէթ փաշայի վկայութիւնը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ «Եավուզ»ի խնդրին Շաբաթ օրուան դատավարութեան ընթացքին իբրեւ վկայ լսուած են վարչապետ Ըմէթ փաշա եւ դահլիճին միւս անդամները, իրողութիւն մը որ բոլորովին աննախընթաց է Թուրք տարեգրութեանց մէջ:

Ըմէթ փաշայի ջախջախիչ ամբաստանութիւնները լսելով, Նախկին ծովային գործավար Իհսան պէյ, 14 ամբաստանեալներէն գլխաւորը, արցունքներ թափած է: Իհսան պէյ իր պատասխանին մէջ յայտնած է թէ իրեն վերագրուած բոլոր ամբաստանութիւնները ատելութեան հետեւանք են:

Դատավարութիւնը տակաւին շաբաթ մը եւս պիտի տեւէ:

Ֆրանսա եւ Սպանիա կը համաձայնին.

Թանճէրէն կը հեռագրեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ միջեւ Թանճէրի խնդրին առթիւ: Ֆրանսա կը հաւանի որ Սպանիա տիրապետող դիրք ունենայ չէզոք գօտիին մէջ:

Կ'ըսուի թէ Մարոքի Սուլթանը կը պատրաստուի պաշտօնական այցելութիւն մը ընել Թանճէրի: Այս լուրը լաւ տպաւորութիւն առաջ չէ բերած պաշտօնական շրջանակներուն մէջ, ուր դիտել կը տրուի թէ կացութիւնը չպիտի բարւոքի, որքան ատեն որ եւրոպական եւ տեղական իշխանութիւններ բաժնեն Թանճէրի վարչութիւնը:

Կլոզէլի հնութիւնները խարդախ.

Վիշիի մօտ Կլոզէլ գիւղին մէջ գտնուած հնութիւններու մասին վիճաբանութիւնները տակաւին չէին աւարտած, երբ ոստիկանական միջամտութիւն մը բաւական լոյս սփռեց խնդրին էութեան վրայ:

Փրոֆ. Մորլէ եւ ուրիշներ կը պնդէին թէ երեւան հանուած պեղօնները կը պատկանէին նախապատմական շրջանին, ուրիշ գիտնականներ կը պնդէին թէ անոնք կեղծ են: Միջազգային գիտական յանձնախումբ մը տեղւոյն վրայ քննութիւններ կատարելով, չէր կրցած հաստատել անոնց հնագիտական արժէքը:

Վերջերս հողին սեփականատէրը Ֆրատէն դատ բացած էր անոնց դէմ, որոնք զինքը իբրեւ կեղծարար կ'ամբաստանէին: Ֆրանսայի Նախապատմական Ընկերութիւնը վերջերս իր կարգին կեղծարարութեան դատ բացաւ անծանօթներու դէմ: Ասոր վրայ, Քլէրմոն - Ֆէրանի ոստիկանութիւնը Շաբաթ կէսօրէն վերջ յանկարծակի խուզարկութիւն մը կատարեց Կլոզէլ՝ Ֆրատէն ընտանիքի բնակարանին եւ թանգարանին մէջ:

Ախոռի պատին մէջէն գտնուեցան եօթ քանդակուած քարեր, որոնց երեքին քանդակները դեռ բոլորովին թարմ էին: Ոստիկանները գտան նաեւ քանդակելու գործիքներ եւ ուրիշ առարկաներ, զորս երկու սնտուկներու մէջ լեցնելով տարին Քլէրմոն - Ֆէրան: Խուզարկութիւնը, որոնց կը մասնակցէր նաեւ Ֆրանսայի Նախապատմական ընկերութեան նախագահ - Տոքթ. Ռէնեօ, տեւեցին երեքուկէս ժամ:

Տոքթ. Մորլէ եւ Ֆրատէն հայր ու որդի կը բողոքեն այս ոստիկանական միջամտութեան դէմ: Անոնք կը պնդեն նաեւ թէ թարմ քանդակուած քարերը ախոռին մէջ դրուած են իրենց թշնամիներուն կողմէ:

Քննութիւնները կը շարունակուին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԵՐԼԻՆԻ Ռուս Առեւտրական Գործակալութեան հաշիւները քննուելով, քանի մը միլիոնի զեղծում երեւան հանուած է:

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻ մը՝ Օր. Քարոլա, 25 տարեկան, որ ֆրանսացի սպայի մը բարեկամուհին եղած էր, Վիսպատընի մէջ ձերբակալուեցաւ իբրեւ լրտես եւ Տարմշթատի բանտը ղրկուեցաւ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ երկու նոր ցնցումներ զգացուած են Երուսաղէմի մէջ կիրակի օր: Ժողովուրդը սարսափահար տուներէն դուրս փախած է: Հանդարտութիւնը վերահաստատուած է՝ անմիջապէս որ տեսնուած է թէ նիւթական կորուստներ չկան:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ՄԱՍԻՆ

Նախագահութեամբ Շ. Միսաքեանի, պաշտպանները՝ Ա. Ջամալեան եւ Կ. Սասունի: Հակառակորդները՝ Շ. Նարդունի եւ Օհան Կարօ:

Տեղի պիտի ունենայ, 3 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

Ի գիտութիւն շահագրգռուողներուն կը յայտարարուի որ 1. համաձայն հայ եկեղեցւոյ հնաւանդ կանոններուն, մեծ-պահքի մէջ Ս. պսակ կատարել բացարձակապէս արգիլուած է: 2. ցետ այսու Barերու եւ նման հանրային սեահներու մէջ պսակադրութիւնը խստիւ արգիլուած է: պսակները պիտի կատարուին միայն եկեղեցւոյ մէջ: 3. Արգիլուած է նոյնպէս տուներու մէջ մկրտութիւն կատարելը: 4. Այսուհետեւ միշտ եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի:

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ցարագրութեան ժամանակ կորսնցուցած եմ զաւակներս կարապետ 6 տարեկան եւ աղջիկս Մառի Հաճի վարդանեան 9 տարեկան Սիվրի-Հիսարցի: Զինադադարէն վերջ, տեսնուած են գոնիայի Ամերիկեան որբանոցին մէջ: Լուր տուողին 200 ֆր. նուէր: իմացնել՝ կարապետ Հաճի վարդանեանի, 36 Rue Tapis Vert, Marseille.

կը խնդրուի արտատպել Յունահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն:

— կը փնտռուի Սեբաստիոյ Մաճըրգ գիւղէն Գրիգոր Մօսիկեան (Ներսէսեան), որ 1917ին Հալէպի Ահարոնեան որբանոցէ գոնիա փոխադրուած է: Զինադադարին Պոլիս Առնաւուտ գիւղի որբանոցը կը գտնուէր, կը կարծուի որ Պոլիս Հայու մը կողմէ որդեգրուած է: իմացնել՝ իր հօրեղբօրորդւոյն, վարդան Մօսիկեանի, 74 Rue des Fleury Clamart, Seine: Լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր:

— Նալլուխանցի (Էնկիւրի) տիկ. Մարիամ Հաճի Յակոբեան կը փնտռէ իր որդին Զարեհ Հաճի Յակոբեանը 26 տարեկան, որ աքսորէն վերջ Սուրիոյ քաղաքները մնացած ըլլալ կը կարծուի: իմացնել՝ B. Bayan, 6 Rue Dauphine, Valence-Drôme, France.

կը խնդրուի Սուրիոյ հայ թերթերէն արտատպել:

— տիկին Արաքսի (կամ Եւա) Համամճեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Ուրֆայի (տուներնին Սըթմա գույուին դիմացը) Տընիկ Մըլսծի Յակոբ Համամճեանը, մայրը՝ խաթունը, եղբայրները՝ կարապետ եւ Սիմօն, քոյրը՝ Լուսիա, մօրեղբայրները՝ Տիգրան եւ Յովհաննէս Պասմաճեանները, մօրաքոյրերը՝ Սուլթան, Արուսեակ ու Խանում, եւ հօրեղբայրները՝ Յարութիւն եւ Գէորգ Համամճեանները: Ասոնցմէ ոեւէ մէկուն մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ 28 Rue Irinis, Salonique, Grèce.

— կը փնտռուին վանեցի Արմենակ, Համբարձում, Եղիշէ, Մանիկուռ, Երանուհի Սանասարեան (Արթինօֆ) 25 տարիէ ի վեր Ռոստոֆ կը գտնուին: Զինադադարին Արմենակ Պոլիս եկած եւ վերադարձած է: իրենց վերջին հասցէն էր, Armenak Aroutunov 65 Rue Moskovskaia, Rostov na Donau: Գրել՝ Սահակ Այվազեանի, Hôtel Florial, 4 Rue Jouye Rouve, Paris (20e), France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1928

29 FÉVRIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻւ 583 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Անցեալ օր խեղկատակութիւն կը կոչէինք Հունգարիա փոխադրուած գնդացիրներու փճացումը եւ այդ առթիւ ծագած իրարանցումը:

Կը թուի թէ՝ գործը ողբերգութեան մը պիտի վերածուի, եթէ երկու կողմերն ալ կորսնցնեն իրենց պաղարիւնը:

Արդարեւ, գնդացիրներու փճացումէն յետոյ պարզուեցան այնպիսի երեւոյթներ, որոնք առնուազն ողբերգական են:

Նախ, Հունգարիոյ վարչապետը մերժեց յետաձգել քանդուած գնդացիրներու մետաղներուն վաճառումը, ինչպէս պահանջած էր Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Իբրեւ վերջին զիջում, «խնդրեց» գնողներէն որ կայարանէն չվերցնեն ապրանքը, մինչեւ քննութեան ելքը:

Յետոյ, իտալական թերթերը մէկ բերան կանգնեցան Հունգարիոյ կողքին: Իտալիոյ մէջ, բոլոր թերթերը ֆաշիստ իշխանութեան թաթին տակ են եւ պաշտօնական տեսակէտները միայն կրնան արտայայտել: Ուրեմն, իտալական կառավարութիւնն էր որ Հունգարիոյ թեր կ'ելլէր:

Զարմանալի չէ այս իրողութիւնը, նկատի առնելով Մուսոլինիի եւ կոմս Բէթլէնի սերտ յարաբերութիւնները եւ իրարու յարեւնման քաղաքականութիւնը: Երկուքն ալ սեւ շապիկաւոր, Հռոմի եւ Փէշթայի ներկայ իշխանութիւնները գաղափարակից եւ շահակից են նաեւ արտաքին գործերու մէջ: Երկուքն ալ բիրտ նայուածքներ կ'ուղղեն դէպի Աւստրիան եւ Եուկօսլավիան:

Մնաց որ, գնդացիրները ղրկուած էին Իտալիայէն, անշուշտ կառավարութեան հաւանութեամբ:

Ազգերու կամկա՛ր Դաշնակցութիւնը անելի մը մատնուած է այժմ, երկու տեսակէտով:

Առաջին, կարելի չէ հանդուրժել Հունգարիոյ — այն ալ պարտուած եւ հակակշռի ենթարկուած երկրի մը — այս մաքսանենգութեան եւ արհամարհանքին: Թէեւ ուշ մնացին, բայց ստիպուած են «պարտ ու պատշաճը տնօրինել»:

Երկրորդ. Փէշթայի կողքին է Հռոմը, միշտ պատրաստ՝ ձեռնոցը ընդունելու: Կարելի է արհամարհել Հունգարիոյ սպառնալիքը՝ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելու մասին. իսկ եթէ Իտալիան ալ այդ խօսքը արտասանէ... Քորֆուի պատմութիւնը թարմ է տակաւին:

Եւ յետոյ, Իտալիան ուրիշ տրտունջներ ալ ունի, և հիմակուընէ դիրք բռնած է Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ:

Հարաւային (իտալական) Թիրօլի մէջ կը բնակին 200,000 Գերմաններ: Անցեալ շաբթու, Աւստրիոյ խորհրդարանին մէջ բուռն խօսքեր արտասանուեցան իտալական վարչութեան դէմ, որ կը ձգտի իտալացնել այդ գերմանացեղ ժողովուրդը: Ազգերու Դաշնակցութիւնն ըլլալով փոքրամասնութեանց խնամակալը, ակնարկներ եղան անոր միջամտութեան մասին:

Եւ ահա նոր փոթորիկ մը Իտալիոյ մէջ: «Ի՞նչ կը խառնուին մեր ներքին գործերուն»: «Մենք դաս առնելու պէտք չունինք» եւլն.:

Պարտուած եւ չարաչար պատժուած է Աւստրիան — երէկուան կայսրութեան ստուերը: Բայց կը պահէ իր հոգեկան կորովը: «Որքան ատեն որ ազատութեան վերջին նշխարը չէ անհետացած Եւրոպայէն, որքան ատեն որ հարաւային Թիրօլցիները կը կեղեքուին, անոնց եղբայրները իրենց տրտունջներով պիտի ծակեն աշխարհի ականջը»:

Հաւանական չէ որ խնդիրը ծանր հանգամանք առնէ: Վիեննա ստիպուած է խոհեմութեամբ շարժիլ, եւ, վերջին լուրերու համաձայն, միջադէպը փակուած է արդէն:

Հարցը այն է որ, այստեղ ալ երեւան կուգայ Ազգերու Դաշնակցութեան անկարողութիւնը:

Եթէ չմիջամտէ, Աւստրիոյ խորհրդարանին եւ մամուլին բողոքները պիտի մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի»: Իսկ եթէ փորձէ միջամտել, — Հռոմ նոր առիթ մը պիտի գտնէ իր օձիքը թօթուելու:

Ահա թէ ի՛նչ է այն ողբերգութիւնը որ տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի սրտին վրայ, եւ բոլոր յաղթականներու աչքերուն առջեւ:

Այս պատկերը տեսնելէ յետոյ, ինչո՞ւ զարմանալ որ, Թուրքիա ոչ իսկ պատասխան կուտայ փոքրամասնութեանց կամ «լքեալ» գոյքերու անունով եղած բողոքներուն:

Ո՛չ իսկ նամակի մը պատասխանը...

Երբ միջազգային օրկան մը, աւելի քան յիսուն պետութեանց միաբանութիւն մը ոչ իր յանձնառութիւնները կը յարգէ, ոչ ալ ինքզինքը, ինչպէ՞ս կրնայ պահանջել որ ուրիշները յարգեն զինքը, խոնարհին իր հեղինակութեան առջեւ:

Շատ-շատ, անճարները, Եուկօսլավիա մը, Յունաստան մը կամ Պուլկարիա մը գլուխ պիտի ծռեն, ակռայ կճրտելով եւ ի խորոց սրտի հառաչելով:

Դեռ ի՛նչ թարախոտ վէրքեր կան Եւրոպայի սրտին վրայ, ծածկուած՝ ոսկեզօծ նշանատախտակներու տակ...

Վէրքեր, որոնք իսկական սպառնալիքներ են խաղաղութեան համար:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի սրտին վրայ, աղօտ մէկ պատկերն է միջազգային դիւանագիտութեան անունով գործուած ոճիրներուն:

Իսկ ամէնէն քստմնելին, — «յեղափոխականներ»ն ալ ճոխացուցին այդ պատկերը, կարմիր պաստառի տակ, եւ այլապէս պոռոտ նշանախօսքերով:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

Հայրենիք, վերլուծելով Պարսկաստանի դպրոցներուն փարսացման քաղաքականութիւնը, դիտել կուտայ (10 փետր.).

— «Մենք կ'ըմբռնենք այն շարժառիթները, որոնք այժմ կը մղեն ազգայնօրէն արթնցած Պարսից կառավարութիւնըպարսկացման ներզօր քաղաքականութիւն մը վարելու իր երկրին մէջ: Կ'ըմբռնենք նաեւ, որ իր գլխաւոր հարուածը ուղղուած է ոչ թէ պզտիկ ու անվնաս պարսկահայ գաղութին, այլ Պարսկաստանի մէջ ապրող ստուարաթիւ թուրք-թաթարական եւ քրդական հատուածներուն դէմ, որոնց անջատական ձգտումներէն կը վախնայ Պարսից կառավարութիւնը եւ զորոնք կ'ուզէ անվնաս դարձնել պարսկացման միջոցով:

Սակայն, իբրեւ Պարսիկներու անկեղծ բարեկամները, մենք մեր պարտականութիւնը կը սեպենք ըսելու իրենց, թէ ոչ միայն մեր, հայկական, այլ եւ իրենց, պարսկական, շահերը կրնան վնասուիլ, պարսկացման այն բռնի քաղաքականութեան միջոցով, որուն այժմ կ'ուզէ հետեւիլ Թէհրանի կառավարութիւնը, գէշ օրինակ առնելով Էնկիւրիէն:

Այսպէս կ'ըսենք, որովհետեւ խորապէս համոզուած ենք, որ Թէհրանի կառավարութեան ընտրած բռնի միջոցները նպատակին չպիտի հասնին, ինչպէս չեն հասած ոչ մէկ տեղ, այլ աւելորդ թշնամութիւններ ու դժուարութիւններ պիտի ստեղծեն միայն Պարսկաստանի համար:

Մանաւանդ ապէս անիմաստ ու անխոհեմ են բռնի պարսկացման միջոցները Հայերու նման հաւատարիմ ու անկեղծ պարսկասէր տարրի մը նկատմամբ, որ իր ազգային դպրոցներով ոչ մէկ վնաս կրնայ հասցնել Պարսից կառավարութեան եւ որ միակ անկեղծ ու անդաւաճան դաշնակիցն է ազգայնօրէն արթնցող ու զօրացող Պարսկաստանի:

Մենք յոյս ունինք, թէ մեր բարեկամ Պարսիկները շուտով պիտի ըմբռնեն իրենց ցաւալի սխալը մանաւանդ ապէս հայ տարրին հանդէպ եւ պիտի թոյլ տան, որ հայկական դպրոցները Պարսկաստանի մէջ շարունակեն իրենց քաղաքակրթական անգնահատելի գործը, ոչ միայն հայութեան, այլ եւ Պարսկաստանի լաւ ըմբռնուած շահուն համար:»

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՔ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐԸ ՊԱՏԺՈՒԱԾ

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան քանի մը կարեւոր պաշտօնեաները ֆրանքի դէմ շահադիտութիւն ըրած ըլլալով, խիստ պատիժներու դատապարտուեցան: Ասոնք են՝ Կրիկորի, մնայուն փոխ-խորհրդական, Օ'Մալլէյ, դեսպանատան խորհրդական, որոնք պաշտօնանկ եղան, և Մաքսի, քարտուղար, որ խիստ ազդարարութիւն ստացաւ:

1923ին Կրիֆորի 8 միլիոն ֆրանքի շահադիտութիւն ըրած էր, 1925ին՝ 17ուկէս միլիոնի, 1926ին՝ 120,000 նորվեկեան քրոնի, 22 միլիոն ֆրանս. ֆրանքի, 1ուկէս միլիոն լիրի եւ 2 միլիոն պելժիական ֆրանքի: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Կրիկորիի մասնակցութիւնը Տիկին Տայնի շահադիտութեանց, որոնց գումարը 250 միլիոն ֆրանքի կը բարձրանար 1924ին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իտալիա եւ Աւստրիա

Մուսոլինիի եղբայրը Առնալտօ «Փոփոլօ տ'Իտալիա»յի մէջ յօդուած մը հրատարակելով կը յիշէ այն ասպետական վեհանձնութիւնը, որով վարուած է Իտալիա հանդէպ Աւստրիոյ, յաղթանակի վաղորդայնին ընձեռուած նիւթական աջակցութեամբ, դրամական անվարան օգնութեամբ, միջազգային մրցակցութեանց մարզին մէջ Վիեննայի կառավարութեան ընծայուած օժանդակութեամբ եւայլն:

«Սակայն, կ'աւելցնէ Առնալտօ Մուսոլինի, վեհանձնութիւն չի նշանակեր տկարութիւն: Պէտք է հասկցնել նախկին Աւստրիոյ ժառանգորդներուն թէ անցեալը չի ջնջուիր, թէ կարելի չէ ետ դառնալ, եւ թէ մեծ ազգի մը քաղաքական ուղեգիծը չի փոխուիր ազդեցութեանը տակ վէճերու, որոնք կը խանգարեն մտերմական մթնոլորտը. — միակ պայմանը բարի դրացնութեան: Իտալիան միակտուր զանգուած մը կը կազմէ. ո՛չ մէկ ճեղք կարելի է բանալ Վերին Ատիճէի մէջ, ինչպէս այլուր: Վերին Ատիճէն Իտալիոյ մաս կը կազմէ, Պրէննէրը անբռնաբարելի է:

Նոյն իմաստով կ'արտայայտուին նաեւ ուրիշ թերթեր:

Վիեննայի իտալական դեսպանին Հռոմ մեկնելէն ի վեր Աւստրիոյ մէջ ջղագրգիռ վիճակ կը տիրէ: Արդէն կարգ մը մտավախներ կ'երեւակայեն «սեւ շապիկաւորներու» հասնիլը: Կառավարական շրջանակներու մէջ պաղարիւնութիւն կը տիրէ եւ բացարձակապէս կը հերքուին ճամբորդներու հաղորդած լուրերը թէ իտալացի եւ աւստրիացի սահմանապահներու միջեւ ընդհարումներ տեղի ունեցած են:

Մուսոլինի Քիճիի պալատին մէջ ընդունեց Վիէննայի դեսպան Օրիթին, որ իրեն հաղորդեց երեսփոխաններ Քոլպի, Աբրամի եւ վարչապետ Զայփէլի ծանօթ ճառերուն սղագրուած բնագիրները: Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ տուաւ:

Ֆրանսական բանակը

Երեսփոխանական ժողովը պիտի զբաղի զինուորական նոր օրինագիծով: Այս առթիւ վիճաբանութեանց հիմ ծառայելու համար պատրաստուած է ծրագիր մը, որուն համաձայն ֆրանսական բանակի զինուորներուն քանակը կ'որոշուի 346,000 հոգի, որոնց 106,000ը զէնքի տակ պիտի պահուին իբրեւ արհեստով զինուորներ: Ասկէ զատ Գաղթային բանակը պիտի ունենայ 164,000 զինուոր: Մեծ գեղչեր պիտի ըլլան բանակին մէջ. պիտի ջնջուին հետեւակազօրաց 24 զօրագունդեր (régiments), հեծելազօրքի 20 զօրագունդեր, եւ թնդանօթի 20 մարտկոցներ: Հեծելազօրքի ապագային մասին մասնաւոր կարգադրութիւններ պիտի ըլլան:

«Թայմզ»ի Փարիզի թղթակիցը կ'ըսէ թէ անցեալ աշնան կատարուած ռազմափորձերուն նպատակն էր հասկնալ թէ հեծելազօրքը ո՛ր աստիճան կարելի է «մեքենականացնել»: Վերոյիշեալ ծրագրին մէջ կ'ըսուի թէ հեծելազօրքը սահմանուած է ըլլալ «խառն ուժ» մը, իսկ ձին առ այժմ կը մնայ փոխադրութեան գլխաւոր միջոց թէ՛ զինուորներու եւ թէ ռազմանիւթերու համար: Գալով հրասայլերուն, անոնց համար մասնաւոր հրամանատարութիւն չպիտի նշանակուի, եւ կապուած պիտի մնան հետեւակազօրքին:

Իրան եւ Իրաքի կռիւը

Թէհրանէն կը հեռագրեն 27 փետր. թուականով.—

Այստեղ մեծ յուզում առաջ բերաւ այն լուրը թէ Իրաք բնակող Պարսիկներուն ազդարարութիւն եղած է կամ Միջագետքի հպատակութիւնը ընդունիլ եւ կամ արտակարգ ծանր տուրք մը վճարել: Պարսկահպատակները Շահին դիմած և խնդրած են համոզել Իրաքի կառավարութիւնը, որ գնէ իրենց անշարժ կալուածները, որպէսզի իրենք կարենան Պարսկաստան վերադառնալ:

Նկատելով որ Իրաքի հոգատարն է Անգլիա, հոս այն կարծիքը կը տիրէ թէ այս նոր շարժումին պատասխանատուն անգլիական կառավարութիւնն է: Պարսկաստան միշտ հակառակ եղած է քրիստոնեայ հոգատար մը տեսնել երկրի մը մէջ, ուր Շիի աղանդին պատկանող այնքան նուիրական սրբութիւններ կան:

Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ վէճը

Լիթուանիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Վիլնայի շրջանին մէջ Լեհերը զինուորական վրդովիչ շարժումներ կ'ընեն: Քովնոյի մէջ կը վախնան որ Լեհաստան իբրեւ վերջնագիր երկրորդ ազդարարութիւն մը ղրկէ Լիթուանիոյ, պահանջելով ստորագրել հաշտութեան դաշնագիրը եւ վերսկսիլ դիւանագիտական բնականոն յարաբերութիւնները:

Լիթուանիոյ սահմանապահները սահմանին այդ կողմը տեսան երեք մարդիկ, որոնց երկուքը սպաննեցին եւ միւսը գերի բռնեցին: Այս վերջինը խոստովանեցաւ թէ ինք լրտես է եւ կը գործէ Լիտայի մէջ կազմուած լիթուանական կամաւորական բանակի հաշւոյն:

Փանկալոսի հարցաքննութիւնը

Զօրավար Փանկալոս առջի օր Աթէնքի մէջ Խորհրդարանական Յանձնաժողովին առջեւ բացատրութիւններ տուաւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԵՂԵՔՈՂՆԵՐ ԲՈԼՈ՛Ր ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԷ՛Ք...

Մարդիկ կան որ կեանքի աղմուկին, դժուարութեանց ու պայքարներուն մէջէն կ'անցնին ապշեցուցիչ մանկամտութեամբ մը: Կեանքը չի խրատեր զիրենք: Կը մնան անզգաստ, անփորձ, անզէն՝ անակնկալներու առջեւ:

Այդպէս են նաեւ ազգերը:

Պատմութիւնը չի խրատեր զիրենք. ընդհակառակն, աւելի կը մթագնէ անոնց քաղաքական յստակատեսութիւնը, կը նետէ նոր արկածախնդրութեանց գիրկը...:

Պատերազմը պէտք է բժշկէր զիրենք: Թափուած այնքան արիւնէ, աւերուած այդքան գիւղերէ եւ քաղաքներէ, կործանած այդքան յոյսերէ եւ ցնորքներէ յետոյ, իրենց քաղաքական ազատագրութեան ու տնտեսական անկախութեան համար կռուող փոքր ազգերը գոնէ, կը թուէր թէ, պիտի ըմբռնէին պատմութեան տուած շառաչուն ապտակը:

Սխա՜լ: Նո՛յն ցնորքները, մեծութեան, յաղթանակի, իրեւ բասպանութեան նո՛յն ձգտումները, իրար կը բախին դեռ այսօր ալ՝ բոլոր ցամաքամասերուն վրայ, փոքր ազգերը զինելով իրարու դէմ՝ մեծ, գիշատիչ ու քաղքենի պետութիւններու շնական ու ինքնագոհ նայուածքին տակ...:

Ու մինչդեռ՝ «արդարութեան, հաւասարութեան, փոքր ազգերու ինքնորոշման եւ ազատագրութեան սրբազան իրաւունքին» անունէն ճառող դաւաճանները՝ հրով ու սրով, իր սաղմին մէջ իսկ կ'աշխատին խեղդել աշխատաւորական, ամէն արդար ընդվզում, ամրացնելով դրամի իշխանապետութիւնը հինգ ցամաքամասերուն վրայ...:

Մինչդեռ՝ աշխարհի բոլոր տեսակի կեղեքողները՝ ափէ ափ ձեռք կ'երկարեն իրարու, հարստահարելու, շահագործելու, գերութեան տակ պահելու համար բոլոր փոքր ու գերի ազգերը...:

Այս վերջինները՝ կը յամառին թշնամանել իրարու: Կը յամառին՝ ուրանալ, ժխտել, անտեսել իրարու փոխադարձ իրաւունքները: Կը յամառին յուսալ որ կարելի է ազատագրուիլ՝ քծնելով այս կամ այն մեծ պետութեան, գործակատարը դառնալով անոր ստորին գործերուն...:

Չեն ըմբռներ որ փոքր ժողովուրդներու ազատագրութեան խնդիրը՝ սերտօրէն կապուած է միջազգային տառապող բանուորութեան ու գիւղացիութեան հետ...:

Չեն ըմբռներ ու կը շարունակեն դաւել իրարու...:

Արդեօք նոր նախճի՞ր մը պէտք է, զիրենք զգաստացնելու համար...:

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՌՈՒՍ. ՈՍԿԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Շաբաթէ մը ի վեր 5 միլիոն տոլար արժէքով ձոյլ ոսկի հասած է Ռուսիայէն Նիւ Եորք: Ոսկիները կը մնան ամերիկեան երկու դրամատուններու նկուղներուն մէջ, որովհետեւ կառավարութիւնը դեռ չէ արտօնած անոնց շրջաբերութիւնը:

Չի գիտցուիր թէ այս ոսկին խորհրդային կառավարութեա՞ն կը պատկանի թէ անհատներու: Եթէ կառավարութեան կը պատկանի, ամերիկեան գանձային նախարարութիւնը զանոնք պիտի հաշուէ ցարական պարտքերուն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Բ.

Այսպէս են դասաւորուած անոնք, սա ռահվիրանե՛րը պրոլետարական արուեստին (prolet-kult)։ Կռիւը, ըստ երեւոյթին, տեղի կ'ունենայ ի խնդիր պրոլետարական գրականութեան։ Ներկայացնելէ առաջ վէճին ընթացքը, այնպէս ինչպէս վարեցին անոնք, պարզենք թէ ի՛նչ է պրոլետարական արուեստը, հետեւաբար գրականութիւնը։

Բացատրութիւնը ստանալու համար, պէտք է դիմել Մոսկուա, որովհետեւ Հայաստանի պրոլետգրողներու Միութիւնը մասնաճիւղն է Վ.ԱՊՊին, որ նստի ի Կրեմլին։

Վերջերս «մշակութային յեղափոխութեան» հարցը Ռուսիոյ մէջ դարձաւ օրակարգի հարց։ Եւ Բուխարին, երբ Լէնինի մահուան տարեդարձին առթիւ դարձեալ ստիպուեցաւ բանալ բերանը, խօսեցաւ երկա՛ր ճառ մը։ Միտքի յոգնութիւնը զգալի էր այլեւս, եւ սակայն Բուխարին յաջողեցաւ տալ օրուան մտահոգութիւնը, արդիւնք՝ իրենց բացակայ արուեստին, որ կ'ուշանա՛յ։ «Ներկայումս կուլտուրական յեղափոխութեան հարցը կենտրոնական, ամենագլխաւոր խնդիրներից մէկն է, որ կանգնած է խորհրդային Միութեան եւ մեր կուսակցութեան մէջ», կը սկսի Բուխարին (Խորհրդ. Հայաստան, 4 Փետր.)։ Եւ անձկութեամբ կը շարունակէ. «Մեզ անհրաժեշտ է շուտով ազատել այն շրջանից, երբ հինը փշրուած է, իսկ նորը դեռ չի շինուած։ Արուեստի եւ մի շարք այլ ասպարէզներում, որոնք ըստ էութեան կազմում են հէնց այն, ինչ որ կոչւում է հոգեկան կուլտուրա, մենք դեռ եւս չենք կառուցել, իսկ այդ մի քանի ասպարէզներում մենք կառուցուածքի նախնական ծրագիրն անգամ չունենք։»

Ի՞նչպէս «կառուցել»։ Եթէ Լէնին տեսակէտներ ձգած ըլլար, ինչպէս ունէր տնտեսական ու քաղաքական հարցերու մասին, կը բաւէր հրովարտակ հանել այդ ուղղութեամբ։ Լէնին արուեստի մասին տեսակէտ չունէր, այդ յեղափոխութիւնը պիտի բանաձեւէր ետքէն։ Նոյնիսկ, երբ Լունաչարսկի, սկիզբները, սանձարձակ ապագայապաշտութեան մըն էր՝ նուիրուած, Լէնին չէր ուզեր միջամտել։ Անգամ մը, սակայն, Լունաչարսկիի ուշադրութիւնը հրաւիրեց այն բարիքին վրայ, զոր պիտի տային, քարոզութեան տեսակէտէն, թատրոնն ու շարժանկարը։ Բուխարին կը պատմէ թէ «տարիներ առաջ, կուսակցութեան թէ ներսում, թէ շուրջը մի ամբողջ բանակռիւ տեղի ունեցաւ կուլտուրական խնդիրների շուրջ։ Այն ժամանակ Լէնին հանդէս եկաւ իր յեղափոխական ամբողջ կիրքով ընդդէմ շարքերում առաջ եկած սխալ ըմբռնումների։ Շատերը ուզում էին, հոկտեմբերից յետոյ, թռչել պրոլետարական երկինք», (Խորհրդ. Հայաստան, 5 Փետր.)։ Կը տեսնուի, որ Լէնին միշտ սպասումի մէջ է եղած, երբ հարցը արուեստի մասին է։ Եւ չէ ուզած անմիջապէս փշրել ու նետել հին արուեստը։ Եւ Բուխարին մէջ կը բերէ Լէնինի մէկ խօսքը. «Բուրժուական լաւ մասնագէտը տաս վատ կոմմունիստից լաւ է»։ Սէրժ տը Շէսսէն եւս կը յիշէ Լէնինի ուրիշ մէկ խօսքը. «Մեր իսկական վարպետները քաղքենիներն են»։ Եւ կոմմունիստական Այբենարանին հեղինակը, Բուխարին, շուարած է թէ ի՛նչպէս բանաձեւէ կոմունիստական կամ պրոլետարական արուեստը։

Տրոցկի լաւ կը հասկնար գրականութիւնը, արուեստը, «իրենց»ը եւ քաղքենիականը։ Եւ իրապէս, պրոլետարական գրականութեան լաւագոյն տեսաբանն էր ան։ Երբ երկինք կը բարձրացնէին Բլոկը, երբ պաշտօնական բանաստեղծ կ'անուանէին Մայակովսկին, երբ կը շփացնէին Եսսէնինը, քաջաբար հրապարակ իջաւ Տրոցկի և տապալեց բոլորն ալ։ Եւ այսօր, Մոսկուայի մէջ, ոչ ոք կը խօսի Բլոկի, Մայակովսկիի եւ Եսսէնինի մասին։ Յեղափոխութեան բանաստեղծի կարմիր շապիկը յետոյ տրուեցաւ ուրիշներու։ Տրոցկիի քաղաքական պարտութենէն յետոյ, շնորհազրկուեցան բոլոր այն գրագէտները, որոնք Տրոցկիի համակիր էին։ Վարդինը, որ հիմնադիրն է Նապոստովցի գրական խմբակցութեան, վտարուեցաւ թէ կուսակցութենէն եւ թէ Վ.ԱՊՊէն, թէեւ ամբողջ Կարլ Մարքսը ուտանուորի վերածած ըլլար։ Հրապարակը մնաց կուզնիցա (դարբնոց) գրական խմբակցութեան։ Այս խմբակցութիւնն էր, որ աշխատեցաւ բանաձեւել պրոլետարական գրականութիւնը։ «Պրոլետարական արուեստը պրիսմակ մըն է, որ կը հաւաքէ դասակարգի մը ճառագայթները։ Մենք պիտի աշխատինք քանդակել յեղափոխական մարդկութեան տիպարները, ու քանդել, արուեստագիտական յարձակումներով, բոլոր քաղքենի ըմբռնումները, եւ յետոյ կաղապարել, գեղեցկագիտական ձեւերու մէջ, մարքսիստ նիւթապաշտութեան ըմբռնումները։ Պրոլետար արուեստագէտը մէտիոմն է իր դասակարգին։ Պրոլետարական արուեստը, էութեանը մէջ, մոնումենթալ արուեստ մըն է, մեծղի ոճով արուեստ մը։ Դասակարգը պիտի շինէ իր արուեստը՝ նման իր պատկերին։ Իր լեզուն, որ օժտուած է հարուստ հնչականութեամբ, հարուստ գոյներով, հարուստ պատկերներով, դուրս պիտի քաշէ կեանքը, այնքա՛ն դիւրին, կենսա-կենդանութական մթին հանքահորերէն, ինչպէս նաեւ վերին մթնոլորտէն, ուր կը թագաւորեն բարդ գաղափարներ եւ պերճափառ յղացումներ»։ Այս է վարդապետութիւնը պրոլետար արուեստագէտներուն, որոնց մէջ իբրեւ վարպետ կը կանգնին Բեզիմէնսկի, Ֆիլիպչէնկօ եւ Դեմեան Բեդնի։ Այս վերջինը, որ կը բնակի Կրեմլինի պալատը, պատուակալ նախագահ ընտրուեցաւ, վերջերս, Հայաստանի Պրոլետ Գրողներու Միութեան, «վասն պայծառափայլութեան», ինչպէս եկեղեցիներու պահապան կ'անուանուէին, հին ատեն, սուրբերը։ (Այս առթիւ յիշենք, որ Երեւանի կամ Թիֆլիսի մէջ բարերար է Միութիւններու վրայ հովանաւորութեան կանչել Մոսկուայի պետերէն մէկը, ինչպէս Վասիլի Կնիազէֆ փորձով տեսած է, որ օգտակար է գրել իր գիրքին վրայ թէ անդամ է կոմունիստ կուսակցութեան։) Եւ, վերջապէս պրոլետարական արուեստին այդ տեսաբանութիւնն է, զոր պիտի իրագործեն մեր Պրոլետ գրողները Հայաստանի մէջ։

Վերջերս անոնք տօնեցին պրոլետար գործունէութեան հնգամեակը, եւ ուրախ բացագանչութիւններ ունէին իրենց մե՛ծ յաջողութիւններուն առթիւ։ Վէճը կը սկսի հոսկէ։ Ուրեմն, նախ քննենք թէ ի՞նչ յաջողութիւններ ունեցած են, ի՞նչ մոնումենթալ արուեստի գործեր տուած են։

Ներկայացնենք իրենց իսկ խօսքերով։ «Գ. Վանանդեցին, դաշնակ խանձարուրից ելած, նոյնիսկ 1922 թւին գրած իր «բանաստեղծութիւններով» եւ միսթիկ-տխրացուական «պոէմով» այսօր էլ պիտի համարւի յետամնաց գիւղացիական գրող։ (Պրոլետար, 30 Դեկտ. 1927)։

«Նայիրի Զարեան, 1920 թւին, 19 տարեկան հասակում, առանց որ եւ է կուսակցութեան պատկանելու, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի որբանոցում, ազդուած լինելով տխրող ազգայնական խէչօլոգիայից, գրել է «Դողպետ Սագմանեանի» վերտառութեամբ բանաստեղծութիւնը»։ (Խորհրդ. Հայաստան, 10 Յունուար)։ Այս պրոլետ գրողը ունի նաեւ «Նոյեմբերեան օրերով», «Տրիբունով», «Հրանուշով», «Կառուցանողները», «Երկուսից մէկը» պատմուածքները եւ երկու «Պոէմներ»։ Կէս-րոմանտիկ։

«Անուշաւան Վարդանեան, բանուոր՝ 30 տարուան ստաժով, գրած է գիւղական կեանքէ «Ժողովը» եւ «Դանիէլ աղան» թատերախաղերը։ (Կոմունիստ, 27 Ապրիլ 1927)։

«Ն. Դաբաղեան, դուրս եկած Դաշնակցական ազգային խանձարուրից, վարդինիզմի յարած, գրել է ազգային դաշնակցական տողեր»։ (Պրոլետար, 30 Դեկտ. 1927)։

Ալազան, Հայաստանի Պրոլետ Գրողներու Միութեան քարտուղարը, գրած է բանաստեղծութիւններ եւ պատմուածքներ գիւղական կեանքէ, «Դասալիքը», «Ղեկավարը»։ «Պակասում է նիւթի ընդհանուր խորացում»։ («Պրոլետարական Գրողներ, էջ 10)։

Ազատ Վշտունի, գրած է բանաստեղծութիւններ, որոնց մասին Գ. Վանանդեցի կը գրէ. «Խղճալի է իր ռիթմը։ Ինչո՞ւ չկարծել, որ այդ ռիթմը կարող է շատ յարմար լինել փաշխատական մի բուռն երգելու համար։ Բռնազբօսիկ եւ մտապատկերների աղքատութիւն»։

Արաքս, կին գրող մը, որ հրատարակած է երեք խոշոր պատմուածքներ, «Ալանը», «Շարքերից», «Ծաղկաձորեցի Թաթիկը»։ Բոլորն ալ գիւղական կեանքէ։ Գ. Վանանդեցի թոյլ կը գտնէ զայն։

Մերկեան, ունի «Դիրքերի վրայ» պատմուածքը։ Վանանդեցի կը գրէ այս մասին. «Մերկեանի գրելու տեխնիկան թոյլ է, եւ լի աւելորդ կրկնողութիւններով», (Գրական դիրքերում, թիւ 2, էջ 29)։

Վ. Նորենց ունի «Օրերի ճամբին» պատմուածքներու հատորը։

Անուշ, կին գրող մը, որ հրատարակած է «Մանդէօր Սեթը» պատմուածքը։

Խորէն Ռադիօ, գրած է բանաստեղծութիւններ եւ «Ասպայրից մինչեւ Պետկալ» վիպակը։

Ե. Դանձօ, ունի «Պոռնիկը» եւ «Երկու Մայրութիւն» բանւորական պատմուածքները։

Գեղամ Սարեան, գրած է «Կոմունի Ջաղացը» եւ «Օտար Մարդը» պատմուածքները, կոմունիստ երիտասարդութեան կեանքէն։

Լիսի Թարգուլեան, կին գրող մը եւս, որ գրած է «Դրնդեղի Ղուլ», «Բորսայում», «Գոհարը», «Անապատաններ», «Յուշ Երեկոյ», «Առանց Վերնագրի» պատմուածքները։

Ու դեռ սկսնակներ, որոնք կ'անդամակցին Պրոլետ Գրողներու Միութեան, — Հովիկ Մելքոնեան, Սողոմոն Տարոնցի, Վ. Գրիգորեան, Վ. Յովսէփեան, Ա. Բաբայեան, Բ. Շիրակունի, Փառունակ, Ասուր Վէնկաոն, Բոչար։

Ահա 5 տարուան գրական հունձքը։ Ընդհանուր ակնարկ մը հունձքին գնահատութեան նուիրուած գիրքերուն վրայ, կը համոզէ մեզ թէ պրոլետարական գրականութիւնը տակաւին դիմացկուն ոչ գիրք տուած է, ոչ ալ դէմք, ինչպէս կը խոստովանին, նոյն իսկ անոնք Մոսկուայի մէջ։

Ու վէճը կը ծագի այսպէս, Հայաստանի ապագայ գրականութիւնը կարելի՞ է պրոլետարականցնել։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ ԲՈՅԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ բանուորական թերթ մը կը գրէ թէ Տվէր քաղաքին պրոլետարական գործարանին բանուորները այրեցին 6 հազար հատոր գիրք։ Այս գիրքերուն մէջ կը գտնուէին նաեւ ...Կարլ Մարքս, Էնգէլս եւ Շէյքսփիր։

Բանուորները կը պատասխանեն հարցաքննող լրաբերին.

—Ի՞նչ ընենք, ոչ ոք կ'ուզէր կարդալ։ Բիչ մնաց «Սովետական համայնագիտարան»ը ամբողջովին այրէինք, որովհետեւ ընթերցողները չէին հետաքրքրուեր։

Յեղափոխութենէն 10 տարի յետոյ ահա գնահատութիւնը «Նոր կեանք»ին։

ԿԵԱՆՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՓԼՈՒԶՈՒՄԷՆ ՅԵՏՈՅ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

ՀԱՄԲՈՒՐԿ, 15 փետր.

Առեւտրական գործերու բերումով երեք տարի գերմանիային բացակայելէ վերջ, կը վերադառնամ։

Առաջին անգամ ըլլալով աշխարհաւեր մեծ պատերազմէն վերջ Գերմանիա գտնուած էի։ Զինադադարէն սկսեալ տարուէ տարի, գերման ժողովուրդին քաղաքական եւ տնտեսական քայքայման հանդիսատես եղայ։ Կուսակցական ներքին բուռն պայքարներ, քաղաքական դէպքեր, յեղափոխութիւն եւ իբրեւ անմիջական արդիւնք՝ մարքին փճացումը։ Հասարակ մահկանացուի մը համար կարելի չէր ըմբռնել թէ այս քաոսային վիճակին կրնան լաւ օրեր յաջորդել։

Այժմ, ինչպէս գերմարդկային փոփոխութիւն մը եւ բարելաւութիւն մը անմիջապէս աչքի կը զարնէ։ Մօտակայ անցեալի վրայ յետադարձ ակնարկ մը նետել կը բաւէ, շարժանկարի նման տեսնելու անցեալ լաբիւրինթոսի մը պատկերը։

Յիշենք մէկ քանի դէպքեր։ Ցապալած կայսրութեան մը տեղ նորանոր կուսակցութիւններ եւ խմբակցութիւններ կառավարական ղեկը ձեռք անցնելու կ'աշխատին, պղտոր ջուրէն ձուկ որսալու նպատակով համայնավարութիւնը ապստամբական շարժումներ կը պատրաստէ, նախկին դքսութիւններ կամ թագաւորութիւններ կը խորհին դաշնակցային կառավարութենէն բաժնուիլ։ Կառավարութիւնը շուարման շրջան մը կ'անցնէ, դահլիճ դահլիճի կը յաջորդէ։ Օր մը հին շարքերէն, օր մը առեւտրական մը, օր մը զինուորական մը գործի գլուխ կ'անցնին, արտաքին ճակատը պաշտպանելու ոչ մէկ կարելիութիւն կայ։ Ֆրանսայի առաջնորդութեամբ, դաշնակիցները Վերսայլի դաշնագրին գործադրութեան համար միշտ կը ճնշեն, եւ երկրէն մաս մը հսկողութեան եւ գրաւման տակ կը պահեն, գերման ժողովուրդին տարիներու քրտնաջան աշխատութեան արդիւնքը՝ ահագին խնայողութիւններ կը փճանան մարքին գահավէժ անկման պատճառով։ Միջակարգ դասակարգը — գերմանիոյ ողնայարը — գրեթէ փճացած է, անօթութիւն ամէն կողմ, վհատութեան նշաններ, բարոյական եւ տնտեսական անկում։ Ահաւասիկ իրական պատկերը, զինադադարէն մինչեւ 1923ի աշունը։

Այսօր, սակայն, պատկերը հիմնովին փոխուած է. եթէ չըսենք բոլորովին բարելաւուած, գոնէ բարելաւման ճամբէն ուղիղ գծով կ'ընթանայ դէպի յառաջդիմութիւն եւ դարմանուած նախկին անհաշիւ վնասներու։ Գերման սահմանէն հազիւ ներս անցած, աչքիդ առջեւ կը ցցուին կանոնաւոր մաքուր գիւղեր եւ քաղաքներ, ուղտերու կարաւանի նման երկար ու անվերջ նոր շէնքեր, արդէն շինուած եւ կամ շինուելու վրայ։ Ամէն մարդ կարծես գրաւած է [illegible]։ Վաճառատուներ փայլուն եւ բերնէ բերան լեցուած են ապրանքներով, — կար ժամանակ մը որ ամբողջապէս պարպուած էին, եւ վաճառուած ապրանքին տեղը նորեր գնելը անկարելի դարձած էր, դրամին անկման պատճառով։

Առեւտրական վստահութիւնը եւ վարկի վերահաստատումը անշուշտ մեծ դեր խաղացած են այս բարեկարգութեան գործին մէջ։ Տեղական դրամատուններ կէս առ կէս իրենց դրամագլուխը փճացուցին մարքի փճացման պատճառով, կամ հիւանդ առեւտուրի բերումով։ Սակայն կրցան անմիջապէս ըմբռնել օրուան կացութիւնը, եւ օտար հրապարակներու դիմեցին իրենց անձնական առաւելութիւններուն կրթնած։ Զուիցերիայէն, Ամերիկայէն, Հոլանտայէն մեծկակ դրամագլուխներ գերմանիա փոխադրուեցան, օտար երկիրներու մէջ պահ դրուած գերման դրամագլուխը նորէն գերմանիա փոխադրուեցաւ։

Իրաւ է որ ծանր տուրքեր վճարուեցան սկիզբը, սակայն հետզհետէ սակերը զեղչուեցան, երբ տեղական ճարտարագործութիւնը սկսաւ վստահութիւն ներշնչել օտար դրամագլուխին։ Տուրքերու եւ ծանօթ տոկոսներու ճնշման տակ, կեանքը սաստիկ սղած է, գրեթէ ամերիկեան կեանքի սղութեան հաւասարած է, սա տարբերութեամբ միայն որ, հոն՝ դրամի առատութեան պատճառով դրամը իր արժէքը կորսնցուցած է, իսկ հոս՝ ծանր բեռի տակ ըլլալուն պատճառով։

Ներկայ պայմաններուն մէ խնայողութեան եւ կամ տեղական մեծկակ դրամագլուխ ստեղծելու մասին խորհիլ մ բան մը պիտի ըլլար, սակայն գերման ժողովուրդի բարեմ նութեանց իրազեկ մարդու համար դժուար չէ երեւակայել որ տքնաջան աշխատութեան եւ կորովի առջեւ անկարելի բան չկայ։ Օտար հրապարակներ հետզհետէ գերման ճարտար գործութեան ձեռքը կ'անցնին բուային Ամերիկան, արեւելեան Հնդկաստանի հոլանտական կղզիներու առեւտուրը եւ մանաւանդ չինական հրապարակը։

Նախկին կայսրութենէն ժառան գին ճարտարարուեստ մը պատերազմէն անաղարտ տած։ Աշխատող տարրին եւ մ ձոյլ զանգուած մը կայ մնայ եւրոպական ոեւէ մրցակ ցութեան դէմ, պատրաստ կռուելու առեւտրական, տնտեսական եւ ճարտարարուեստական վրայ։ Արհեստական պատուհասներ եւ արգելքներ առժամեայ ներ են, ժամանակը յղի է կնկալներով։ Ով որ զօրաւոր պատրաստ, անոր է վերջնական յաղթանակը։

ՄԱՐՏԿՈՑ

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐԱՆԻ ԿՌԻՒԸ

Այս կռիւներուն հետեւանքով Հայաստան գիրուցան վիճակի մատնուած, թշուառացած եւ ուժասպառ եղած էր։ Հոն կ'ապրէին նաեւ թուրքեր, որոնք սկսած էին մեծամասնութիւն կազմել։ Եւ վերջոյ Հայաստան բաժնուեցաւ Պարսկաստանի եւ Օսմանեան պետութեան միջեւ, եւ երկու կողմէն ալ թուրք տարրեր եկան բնակիլ այնտեղ։ Այնպէս որ, Հայերը այլեւս գրկուած էին մեծամասնութիւն կազմող ընկերային տարր մը դառնալէ...

Երբ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ այսպիսի ընկերային գործողութիւն մը կը կատարուէր, աշխարհի միւս մասերուն մէջ ալ հանդարտութիւն չէր տիրեր։ Ալանները, որոնք Քրիստոսէ վերջ Դնիեպերի ափերը գալով նուաճած էին Ֆին, Էսքիմ, Հոն, խազեր եւ պուլկար հողամասերը, Ռուս անունին տակ կը կազմուէին իբրեւ ազգ եւ քաղաքական կազմակերպութիւն։ Անոնք Մոսկուայի շուրջը միանալով, գրաւեցին Կազանի, Խրիմի, Ալթուն Օրտուի խանութիւնները եւ Սիբերիան. Ռուսերը այսպէս կը նուաճէին Ֆին, Թաթար, Բաշկիրտ եւ կարչակ թուրքերու հայրենիքները։ Ռուսերը շատ ետքերը, ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն միայն Կովկաս եկած եւ սկսած էին տեղաւորուիլ Կուբանի, Թերեկի եւ Դոնի ափերուն վրայ...

Թուրքերը գրկուած իրենց Եդիլէն, Դոնէն եւ ընդհանուր առմամբ արեւելեան Եւրոպայէն, Անատոլուի, Ալպանիոյ (Աղուանից երկիր), Արանի եւ Ատրպատականի հողամասերուն վրայ կը ստեղծէին Թուրքիան ու Ազրբէջանը։ Ցետոյ Պարսկաստանի եւ Օսմանցիներու կռիւները մէջտեղը գտնուող Հայաստանի «ժողովրդագրական» ձեւը բոլորովին կը փոխէին։

Ռուս գրողներէն Սոանկէվիչի հայասիրաբար գրած մէկ հատուածէն կը տեղեկանանք թէ Հայերը Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ բաժնուելէ վերջ, Պարսկաստանի ձեռքէն ազատագրուիլը չէին մոռցած։ Այժմ անոնք իրենց յոյսը մասնաւորաբար Ռուսիայէն, կովկասեան լեռնաշղթաներու հիւսիսը մօտեցող եւ Նախկին Հա եւ խաղէքներու տեղը նստող սերէն կ'ակնկալէին։

Սոանկէվիչ կ'ըսէ թէ՝

«Հայերը միշտ կը բաղձ Պոլսոյ եւ Պարսկաստանի քէնազատուելով, օտար ժողով դի մը օժանդակութեամբ անկ դառնալ։ Այս նպատակով իշխան Օրի Եւրոպայի պալ ները պտտելէ վերջ, Մեծն րոսի դիմեց։ Իշխան Օրի, Մեծն Պետրոսէն օժանդակ թեան խոստում առնելէ Հայաստան վերադարձած մեռաւ Աստրախան քաղա մէջ։ Արդարեւ Մեծն Պետ 1722ին Պարսկաստանի դէմ նակ մը ղրկեց։ Թէեւ այս ժումին հետեւանքով գրաւ ցաւ միայն Դերպէնդը, սակ Մեծն Պետրոս հնարաւորութ տուաւ Ղարաբաղի մելիքներ որպէսզի Պարսկաստանի դէմ ապստամբելով անկախութ ձեռք բերեն։ Կատարինէ Բ րով ռուս բանակը թէեւ յա ղեցաւ Հայաստանը գրաւել, կայն անիկա Հայաստանի մէջ կար չմնաց, այլ շուտով ետ ձաւ։ Աղեքսանդր Ա.ի օրով, լիսդանի ծանօթ դաշնագր Ղարաբաղի խանութիւնը սիոյ կցուեցաւ։ Թիւրքմէնչ դաշնագրով ալ Նախիջեւանի Երեւանի խանութիւնները սիոյ անցան։ Այս խանութիւ րուն մէջ մեծ թիւով Հայ կ'ապրէին։» (1)

Մեծն Պետրոսի ծրագրին հ մաձայն, Պարսկաստանի Հայ Շիրվանի (Նախկին Աղուան երկիրը) կողմերը, իսկ այս վի ջինին բնակիչներն ալ Պարսկաս տան պիտի գաղթեցուէին։ Ա ձեւով Հայերը պիտի ազատուէ Պարսկաստանի ձեռքէն։ Սակայ Ռուսիա այս բանը չկրցաւ ա բողջովին գլուխ հանել։ Եւ Հա յաստան ստիպուեցաւ Թուրքի Պարսկաստանի ու Ռուսիոյ մի բաժնուած մնալ։

Ռուսիոյ Կովկաս իջնելը Հա պատմութեան մէջ նոր էջ մը բանար։ Ռուսիոյ մէջ գտնուո Էջմիածնի շուրջ համախմբուելո Հայերը կը սկսէին մտածել քահայաստանն ու Պարսկաս

(1) Սոանկէվիչ, «Ռուսի ազգերուն ճակատագիրը», 277։

յաստանը ազատագրել՝ Ռուսիոյ օժանդակութեամբ:

* * *

Ռուսիոյ կովկաս իջնելը. ըստ Պետրոսի կտակին, Նախաբեմն էր Հնդկաստանի, Միջերկրականի եւ Պոլսոյ տիրանալու ծրագրին համար կատարուելիք շարժումի մը: Ամբողջ դարեր Անատոլուն եւ Պարսկաստանը նուաճելու ռուսական ձգտումը կապ ունէր Հնդկաստանն ու նեղուցները ձեռք անցնելու ծրագրին հետ: Ահա՛ այս ուղղութեամբ Հայերը շահագործելը առաջնակարգ տեղ կը գրաւէր: Թրքահայաստանի զինուորական պատրաստութեանց եւ շարժումներուն Ռուսահայաստանէն պաշտպանուիլը, կուկունեաններու («կուկունեան» ըսել կ'ուզէ. խմբ.:) Կովկասի եւ Պարսկաստանի ճամբով Թուրքիա անցնիլը եւ Թուրք ժողովուրդին վրայ յարձակիլը, ցոյց կուտային թէ Հայերը ինչպիսի գործիք մըն էին Ռուսիոյ ձեռքը:

Այս հայկական զինեալ շարժումները, որոնք նախապէս Անգլիոյ գրգռումներով առաջ եկած էին, Եւրոպայի տարագիր եւ մտաւորական Հայերուն մէջ ստեղծեցին Արմենիսթանի (Արմենական ըսել կ'ուզէ, խմբ.:) եւ Հնչակի պէս քաղաքական կուսակցութիւններ: Իսկ 1890ին Կովկասի մէջ կը կազմուէր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Այս կուսակցութիւնը, որուն առաջին օրերու միակ նպատակն էր Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի Հայերուն ազատագրումը, կը բաւականանար միայն զինեալ մարտիկներ ղրկելով Թուրքիա: 1904ին գումարուած ընդհանուր ժողովին մէջ, Դաշնակցութիւնը իր ծրագրին վրայ կ'աւելցնէր նաեւ Ռուսական Հայաստանը. իսկ 1907ին Վիեննա գումարուած Գ. Ընդհանուր ժողովին մէջ ընկերվարական ծրագիրը ընդունելով, սկսաւ ֆէտերասիոնի ձեւով անկախութիւն պահանջել Կովկասահայաստանի համար:

Սակայն Կովկասի մէջ իրապէս Հայաստան մը գոյութիւն չունէր: Անդրկովկասի 54 գաւառներէն միայն հինգին մէջ Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմէին: Նոյնիսկ Երեւանի մէջ, որ Հայաստանի կեդրոնը կը նկատուի, բնակիչներուն կէսէն աւելին Թուրք էր: Այս պայմաններուն տակ, Հայ երազատեսները, որոնց բերանը այրած էր Թուրքիոյ մէջ, այժմ ամբողջ Կովկասի մէջ գերիշխանութիւն կը պահանջէին եւ իրենց միակ գործը կը դառնար արուեստական Հայաստան մը ստեղծել: Այս բանին համար անհրաժեշտ էր Վրացիներն ու Թուրքերը մէջտեղէն վերցնելով մեծամասնութիւն կազմող հայ բնակչութիւն մը առաջ բերել: Այս առթիւ վրացի ընկերվարականներէն Կարիբի իր «Կարմիր Գիրք» անուն երկին մէջ կ'ըսէ.

«Հայ յեղափոխականներուն, մասնաւորապէս Դաշնակցութիւն կուսակցութեան ստեղծուելէն առաջ Անդրկովկասի մէջ խաղաղութիւն եւ հանդարտութիւն կը տիրէր: Այս երկրին մէջ չկար մէկը, որ կարենար իր միտքէն անցունել յետագային Թուրքերուն եւ Հայերուն միջեւ կատարուած արիւնալի ջարդերուն ստուերն իսկ: Հայերը, Թուրքերն ու Վրացիները դարերով միատեղ ապրեցան: Այդ ժամանակաշրջանին երբեք չէ տեսնուած արիւնալի դէպք մը, որ առաջ եկած ըլլայ ազգային ատելութենէ: Ճիշդ է թէ իշխաններուն մէջ արիւնի ատելութիւն կար, սակայն ատիկա կապ չունէր ազգայնութեան խնդրին: Արիւն պահանջողը միեւնոյն ձեւով կը յարձակէր թէ՛ իր ազգակիցին եւ թէ ուրիշ ազգերու վրայ: Դաշնակները եկան եւ անկախ Հայաստանի համար ուզեցին զուտ հայաբնակ հողամաս մը ստեղծել: Նախապետական Անդրկովկասի գիւղերուն մէջ ազգային ատելութեան եւ գարշանքի զգացումները լեցուեցան: Հայերու զէնքի խաղերուն Թուրքերն ալ նոյն ձեւով պատասխանեցին(2):

Մէհմէտզադէ Միրզա Պալա

(5)

(2) Կարիբի, «Կարմիր գիրք», էջ 49:

ՅԱՐԴԳՈՂ

ԱՐՏ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(16 փետրուար)

Պ. Մկրտիչ Պարսամեան ներկայացուց Արտաշէս Յարութիւնեանի կեանքն ու գործը: Ցոյց տուաւ գիւղական միջավայրը, նահապետական հանդարտ տունը, ուր մեծցաւ ապագայ մտածող բանաստեղծը: 10 տարեկան էր, երբ գրեց իր առաջին ոտանաւորը կեռասի մասին: Ինքնօգնութեամբ, իւրացուց ֆրանսերէնը եւ ծածկանունով մը ստորագրեց Փարիզի ֆրանսական թերթերուն մէջ: Հետզհետէ հրատարակեց Լքուած քնարը, Երկունքը եւ Նոր քնարը: Յարութիւնեան, անխոնջ աշխատող մը, չէր հաւներ իր հին գրածներուն: Քննադատի միտքը, փիլիսոփայի ճաշակը, շարունակ վերլուծումի կ'ենթարկէին իր ստեղծագործութիւնները: Եւ այսպէս դարձաւ մտածող բանաստեղծ մը:

Հայ քննադատութեան պատմութեան մէջ եւս Արտաշէս Յարութիւնեան կուգայ գրաւելու առաջին տեղը: Ան վարպետութեամբ գծեց իր ժամանակին գրագէտներու դիմաստուերները: Նոյնպէս Արտաշէս Յարութիւնեան եղաւ «Վաղուան գրականութեան» հեղինակը:

Դասախօսը մանրամասնութեամբ հետեւելով Արտ. Յարութիւնեանի, պատկերացուց գիւղը, որ բնութեան գեղեցկութիւններուն ճաշակը տուաւ, խանութը, որուն դէմ աքսորային տակ երգեց ու մտածեց նոր քնարին հեղինակը, մինչեւ Իզմիթի բանտը, ուր կատարեալ սկեպտիկութեամբ կրեց յետոյ Թրքական 'զարհուրելի տանջանքները, սպաննուեցաւ Տէրպէնտի ճամբուն վրայ:

Յետոյ կարդաց անոր մէկ անտիպ նամակը, որուն մէջ Յարութիւնեան կը խօսի նաեւ Մեծարենցի մասին եւ բաղդատութիւն մը կ'ընէ Դուրեանի եւ Մեծարենցի միջեւ, առաջինին տալով իր նախընտրութիւնը: Մէջբերումներ ըրաւ նաեւ անոր ոտանաւորներէն, ուր երաժշտութիւնը, պատկերները եւ խորհող միտքը այնքան սէր կը կապեն Մալկարացի Կարօին: Կարդաց քննադատական էջեր, ուր բարութիւնը, ճաշակը եւ հասկցող միտքը յարգանք կը պարտադրէին այս համեստ բայց խորունկ տղուն հայ գրականութեան:

ԾԻՐԿԱԹԻՆ

ԹՈՒԹԱՆԽԱՄՈՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հօուըրտ Քարթըր հրատարակութեան տուաւ այն տեղեկագիրը, որ կը ներկայացնէ 1927—1928 շրջանին Թութանխամոնի դամբարաններուն մէջ կատարուած աշխատանքները: Այս տեղեկագիրին համաձայն, եգիպտագէտները երրորդ նկուղին մէջ գտած են տորմիղ մը, որ կը բաղկանայ 18 մանրանկար շոգենաւերէ: Դամբարանին մէջ տորմիղի մը գոյութիւնը համապատասխան է այն աւանդութեան, որ կ'ըսէ թէ եգիպտացիները մեռելին մօտ կը դնէին շոգենաւեր, որպէսզի մեռելը կարենար հետեւիլ արեւին շըրջանին՝ երկրին շուրջ: Կ'ըսեն նաեւ, թէ մեռելը այդ շոգենաւերով պիտի մասնակցէր այն խաղերուն, զորս Հորոս աստուածը կը կազմակերպէր ճահիճներուն մէջ: Նոյնպէս, մեռելը այդ շոգենաւերով ուխտի պիտի երթար Օսիրիսի սրբատունը: Դարձեալ, մեռելին տրամադրութեան տակ դրուած էին այդ շոգենաւերը, որպէսզի, եղիսեան վայրերը հասնելու համար, երկնային նաւավարներուն պարտական չմնար:

Քարթըր գտած է նաեւ Ամէնհոտէպ Գ.ի ամբողջովին ոսկիէ արձանիկը, Տիյ թագուհիին մազերու խոպոպը: Ասոնք կը գտնուէին ճիշդ կեդրոնը շարք մը փոքրիկ դագաղներու, զորս, բազմայօդ սեղաններու նման, կարելի է ագուցանել իրարու:

Եգիպտագէտները գտած են նաեւ, ինչպէս երրորդ, նոյնպէս չորրորդ նկուղին մէջ, խառն ի խուռն ինկած առարկաներ, որոնք կը բաղկանան հանգստեան անկողիններէ, աթոռներէ, պտուղի սակառներէ, ալաբաստրէ աւ[ա]նօթներէ՝ զանազան ձեւերով եւ մեծութեամբ, զէնքերէ, խաղալիքներէ, եւ ամէն տեսակ տուփերէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿՈՉ ԻԶՄԷՅԻՆԵՐՈՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 1923ին Հալէպի մէջ խումբ մը գիւղացիներու եռանդուն աշխատութեամբ կազմուած էր Իզմէ գիւղի Ուսումնասիրաց միութիւն մը, որ երկու տարի տեւեց: Սրտագաղթի հետեւանքով միութիւնը կազմալուծուեցաւ:

Այժմ Ֆրանսայի շրջաններու մէջ գտնուող բոլոր Իզմէյցիներու կը հաղորդենք թէ բուռ մը անխոնջ գիւղացիներ քով քովի գալով, յաջողեցանք վերակազմել Միութիւնը: Մեր առաջին նպատակն է այլասերումէ փրկել մանուկներն ու երիտասարդները: Երկրորդ նպատակն է զարկ տալ ուսման եւ երրորդ՝ նիւթապէս թէ բարոյապէս սատար հանդիսանալ գիւղացի լքեալ բեկորներուն ու չքաւորներուն:

Ո՛ն, ուրեմն, Իզմէյցիներ, մի գլանաք ձեր նիւթական օժանդակութիւնը այս ձեռնարկին: Հասցէ, 28 Rue des Dominicains, Marseille:

Կիւլէսէր Կիւլէսէրեան

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Մեր շրջանին մէջ առաջին անգամն էր որ պիտի տօնուէր Փետրուար 18ը: Հ. Յ. Դ. Շրջանային Կոմիտէն աշխատած էր նոյնիսկ 15-20 քիլոմեդրի վրայ ցրուած հայ ազգաբնակչութիւնը համախմբել: Բազմութիւնը նկատի առնելով վարձուած էր ընդարձակ սրահ մը, որ զարդարուած էր եռագոյն դրօշակներով եւ ազգային հերոսներու նկարներով:

Շրջ. Կոմիտէի կողմէն հանդէսը բացաւ ընկեր Մ. Բարխեան: Երգեցիկ խումբը «Մեր Հայրենիք»ը երգեց ղեկավարութեամբ ընկեր Մարկոս Շահպազեանի:

Արտասանութիւններէ յետոյ, խօսք առաւ ընկեր Աբօեանը, որ երկար ճառով մը նկարագրեց բոլշեւիկեան առաջին շրջանի սարսափները եւ Փետր. 18ի դէպքերը: Մասնաւորապէս յուզիչ էր Երեւանի բանտին մէջ կատարուած գնդակահարութեանց նկարագրութիւնը: Բանախօսը մէկ-մէկ յիշելով նահատակներու անունները, հրաւիրեց բազմութիւնը մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ:

Հանդէսը վերջացաւ «Մշակ Բանուոր»ով: Ժողովուրդը դժուարաւ բաժնուեցաւ սրահէն:

Աբգար

ՓՈՆԹԻՎ. (վառ).— Այստեղ կը գտնուին մօտ 50 ընտանիք եւ 15 երիտասարդներ: Կ'աշխատինք խաղախորդարանի և հանքերու մէջ: Միակ Թարգմանը, Ամասիացի Տիգրան, շատ գէշ կը վարուի անլեզու աշխատաւորներուն հետ: Յ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Կիրակի օր ֆութպոլի կարեւոր մրցում մը տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ F. E. C. Levalloisի Առաջին խումբերուն միջեւ: Ֆրանսացիներու գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ: Բազմութեան մէջ ուշագրաւ թիւ մը կը ներկացնէին Հայերը:

Ա. կիսախաղին մերինները սկսան մասամբ նեղել հակառակորդ բերդը: Պահ մը գնդակը երկուստեք տարուբերուելէ վերջ, ֆրանսացիները սկսան բուռն յարձակողականի մը, բայց մեր պաշտպանողական գիծը ամուր էր: Յարմար առիթով մը մեր յառաջապահները մօտեցուցին գնդակը, բայց բերդապահ Thêpot (Ազգային խումբէն) ճկուն շարժումով մը բռնեց զայն: Ա. կիսախաղը վերջանալու 3 վայրկեան մնացած, մերինները շահեցան Ա. նշանակէտը:

Բ. կիսախաղին ֆրանսացիները սկսան աւելի արագ ու ուժգին խաղարկութեան մը: Խաղը վերջանալու 15 վայրկեան մնացած, ֆրանսացիները իրենց կարելին կ'ընէին արդիւնքը հաւասարեցնելու, բայց անօգուտ: Մերինները կրկին յառաջացում մը ունեցան, սակայն չկրցան նոր կօլ մը նշանակել: Այսպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը 0ի դէմ 1 նշանակէտով յաղթական հռչակուեցաւ:

Գովելի էր մեր մարզիկներուն կորովը, որ վառ մնաց խաղի ամբողջ տեւողութեան:

Լըվալուաի Ա. խումբը, որ Փարիզի պատուոյ դասակարգին կը պատկանի, ունի ազգային խումբին պատկանող երեք խաղացողներ, մանաւանդ Թէփօ բերդապահը որ փետրուար 21ին France-Irlande ազգային խումբերու մրցման նշանաւոր խաղարկութիւն մը ունեցաւ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի խումբը առաջին անգամ ըլլալով կը յաղթէ Փարիզի պատուոյ դասակարգէն լաւագոյն խումբերէն մէկուն:

Գ. Գասապեան

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մէջ 21էն վար տարիք ունեցողներուն արգիլուած է ալքոլ գործածել:

ԱԴԱՄԱՆԴԻ առաջին գիտերը տեղի ունեցած են Հնդկաստանի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՐԴ ԳԱԶԱՆ.— «Խորհրդ. Հայաստան» կը (11 Փետր.).— 1921ին Ալեքսանդրապոլցի Արտաւազդ Պատրիկեանի տունը կ'ապաստանի քէնին՝ Ամալիա Ծլոյեան, 9 տարեկան: Արտաւազդ սպառնալիքի տակ կը բռնաբարէ աղջնակը: 1923ին Ամալիա հիւանդանալով, բժշկուհի Դրամբեան քննութիւն կը կատարէ եւ կը տեսնէ, որ աղջիկը յղի է: Բժշկուհին կը վիժեցնէ զայն: Ամալիայի քոյրը կը հարցաքննէ եւ դժբախտ աղջնակը կը խոստովանի թէ Արտաւազդ բռնաբարած է զինք և մահուան սպառնալիքով պահանջած է մարդու չըսել: Սակայն Ամալիայի քոյրն ալ ծեծի եւ սպառնալիքի տակ կը ստիպուի լռել: Եւ Արտաւազդ կը կենակցի երկու քոյրերուն հետ: Ամալիա դարձեալ յղի կը մնայ, եւ նոյն բժշկուհին, տարիքը նկատի ունենալով, կը վիժեցնէ երկրորդ անգամ: Եւ կը շարունակուի կեանքը այսպէս: Վերջապէս այլ եւս ծեծին չդիմանալով, Ամալիա կը տեղեկացնէ ոստիկանութեան եւ կը ձերբակալուի մարդ գազանը:

Ամալիա յղի է նորէն:

ԻՆՉՊԷՍ ՍՈԿՐԱՏ.— Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ Պուտափէշթի համալսարանին փրոֆէսորներէն մէկը, Լէօ, որ կը դասախօսէր Սոկրատի փիլիսոփայութիւնը, փիլիսոփային թունաւորման պարագաները նկարագրելու պահուն վերցուց սեղանին վրայէն գաւաթը եւ ըսաւ.

—...Եւ մոլեխինդով լեցուն գաւաթը առնելով, խմեց այսպէ՛ս, հանդարտ, սպասելով մահուան:

Քիչ յետոյ դասախօսը ինք ալ մեռաւ, սարսափի մատնելով ուսանողները:

Տունը, իր սենեակին մէջէն գտնուեցան հրաժեշտի նամակներ, որոնք կը բացատրէին թէ փիլիսոփան որոշած էր անձնասպան ըլլալ Սոկրատի նման: Ու դասի պահուն, նկարագրելով Սոկրատի մահուան տանջանքը, ինք ալ ապրեցաւ նոյն տառապանքը, տժգունելով, դողալով և փչելով հոգին:

Վէրոնալ խմած էր, զոր լեցուցած էր գաւաթին մէջ:

ԻՆՉՈ՞Ի ՀԱՄԱՐ.—Պավէի մօտ հողագործ մը, Լըպըէօն, սպասուհի մը ունէր, զոր ղրկեց ագարակ, արտին մէջէն փայտ հաւաքելու: Քիչ յետոյ ինք ալ մեկնեցաւ ագարակ:

Իր կինը ի զուր սպասեց անոնց վերադարձին: Յաջորդ առտու գնաց ագարակ: Թուփի մը տակ գտնուեցաւ սպասուհիին դիակը, որ կը լողար արեան մէջ: Մարմինը ծակծկուած էր դանակի երեսուն հարուածով: Ոճրագործն էր Լըպըէօն, որ անձնասպան եղած էր նետուելով հորի մը մէջ: Ոճիրին պատճառը յայտնի չէ:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

Աշխարհի մէջ ոչ մէկ գործակալ չէր կրնար արգիլել որ Բորիսը չըլլայ Պրասքովիայի պէս, եթէ վճռուած է որ Բորիսը այդպէս պիտի ըլլայ: Պրասքովիան մեռած էր, յաջողութենէն քանի մը ժամ առաջ...: Ոչ մէկ բան չէր կրնար արգիլել որ ես ալ «Դանիէլի կնիք»ի հարուածին տակ չիյնամ, եթէ այդպէս վճռուած է: Բայց կ'ուզէի գիտնալ թէ՝ այդ երեք շաբթուան մէջ ուրո՞ւ հետ կը տեսնուիմ, եւ թէ՝ Բորիսի ու Լոնտոնի հետ հաղորդակցութիւնը ապահովուա՞ծ է...:

* * *

Երբ Պուլոնի փոքրիկ տունը կ'երթայի, հոն կը գտնէի Նատէժտան, ձեռքը ո եւ է գիրք մը, որ չէր կարդար, ո եւ է ասեղնագործութիւն՝ որուն վրայ չէր աշխատեր: Եւ իւրաքանչիւր այցելութեանս, սա՛ բառը կը կրկնէր.— «Վստահութիւն», որուն վրայ ուսերը կը թօթուէր հեգնականօրէն: Անիկա ինծի հաղորդած էր Սըր Ուիլըմսընի պատասխանը՝ իշխանի հեռագրին, եւ թարգմանած էր այդ ծածկագիր պատասխանը: Ոչ մէկ լուր «312» թիւ գործակալէն, որ ներկայիս ո եւ է առաքելութիւն չունի:

Իրապէս:

Միւս կողմէ ինծի կը յայտարարէր թէ, Վէրակինի հետքը կորսուած էր անգամ մը եւս: Այդ տեղեկութիւն ստացած կը թուէր անիկա:

— Իմ Ցըպլին գտնուած միջոցիս, այդ մարդը Հաննոսի եզերքն էր. յետոյ անոր հետքին հետեւեցան Հոլանտայի մէջ...

— Յետո՞յ, հարցուցի:

Ինծի նայեցաւ ծաղրականօրէն.

— Յետոյ, սիրելի՛ս, դարձեալ Լոնտոն, յետոյ...

Զիս կը դիտէր.

— Կ'երեւայ թէ՝ Արեւելք...

— Ա՜խ, մեկնած է, ըսի առանց ուզելու:

Իշխանը բարի ծիծաղ մը ունեցաւ:

— Արեւելք մեկնած, այո՛, այո՛... ա՜խ, հիմա զայն փնտռեցէք «Մաշլախ»ի մը տակ, Նախկին խտիւ Ապպաս Հիլմիի գործակալներուն մէջ, Մարաքեան հորիզոնին տակ, ուր ապստամբութիւն կը սերմանեն Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն դէմ, ծանուցանելով գալուստը Նոր. Մարգարէի մը, որ Ալլահին յաղթանակը պիտի տարածէ, գերմանական կամ ռուսական գնդացիրներուն ուժով:

Իշխանը այս լուրերը կը կրկնէր հեգնական խստութեամբ մը: Գաղտնի հակառակութիւնը չէր դադրած մեզ իրարմէ անջատելէ: Ո՞ւր էր Բորիսը: Դեռ կ'ապրէ՞ր: Եթէ Վէրակինը ինծի հետ Արեւելք ոտք դնէ, ըսած էր Բորիս, ամէն ինչ կորսուած է...: Ու Վէրակինը, իշխանին ըսածներուն նայելով, հոն էր: Իմ մտատանջութիւնս կը դառնար ահաւոր:

Իմ այս վիճակիս մէջ հանգիստ վայրկեաններս եղան Նատէժտայի քովը անցուցած պահերս:

Անիկա այլեւս ոեւէ բան չէր հարցներ Բորիսի մասին: Յաճախ դաշնակ կը նուագէր. զինքը կ'ունկնդրէի բազմոցին վրայ:

* * *

Տասը օր, տասներկու օր, տասնըհինգ օր անցան այսպէս: Ու առտու մը Փորթ-Սայիտէն ստացայ փոքրիկ ու հասարակ նամակ մը:

«Ի՜նչ գեղեցիկ երկիր, կը գրէր Բորիս, որքան լաւ բան է հոս բնակիլ...»

Ասիկա արդէն տեղեկութիւն մըն էր: Ուրեմն Բորիսը կենդանի էր դեռ:

Իր ծածկագիր նամակները կարդալու համար Բորիսի կողմէ յանձնարարուած միջոցով նամակին ետեւի կողմը կարդացի բուն իսկ բնագիրը.—

«Ամէն ինչ երեւան ելած է: Ձեզմէ կը խնդրեմ բացարձակ գաղտնիք պահել ամէն ինչ: Մինչեւ այս առտու ազատ կը նկատէի ինքզինքս իմ շարժումներուս մէջ, բայց ասկէ վերջ այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ գտած են հետքս: Վստահ չեմ ասոր, որովհետեւ եթէ Զիւլմանը հասկնայ թէ խաբուած է, թոյլ չպիտի տայ որ ողջ մեկնիմ այս երկրէն, ու Եւրոպայէն աւելի հեշտօրէն կարելի է մէկը անհետացնել: Բայց զգուշական միջոցներ ձեռք առած եմ, եթէ երբեք ոեւէ դժբախտութիւն պատահի ինծի վերադարձի ճամբուս վրայ: Իմ ձեռք անցուցած փաստաթուղթերուս ընդօրինակութիւնները յանձնուած են Սուէզի ջրանցքի սահանքի պահապաններէն մէկուն, որ «Ինթելիճընս»ի սպասարկութեան մէջ է: Անոր անունն է Պլին-Ալի ջրանցքին վրայ Քատրէթի կայարանը: Այդ թուղթերը պարունակող արկղը պիտի յանձնէ, եթէ իրեն ցոյց տրուին հետեւեալ թուանշանները.— 17304 — 312 — 7323:»

Այս էր բոլորը:

Քաղաքական գաղտնի գործերու մեծ մասնագէտ մը ըլլալու պէտք չկար, հասկնալու համար այս թուանշանները.— 17304ը Բորիսի արձանագրութեան թիւն էր: 312ը՝ գաղտնի գործակալի իր թիւը. 7323ը՝ 7 Մարտ 1923:

(Շար.)

իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւններուն մասին: Պաշտպանեց իր քաղաքականութիւնը բանակն ու նաւատորմը վերակազմելու եւ զօրացնելու մասին: Գալով հելլէնեւսերպ համաձայնութեանց, որոնք մերժուեցան ներկայ կառավարութեան կողմէ, նախկին դիկտատորը ընդունեց որ անոնք առեւտրական կարեւոր առաւելութիւններ կ'ընծայէին Սերպիոյ, սակայն ինք երբեք չէր սպասեր որ Զօր. Քոնտիլիսի կառավարութիւնը պիտի վաւերացնէր զանոնք:

Իբրեւ վկայ լսուեցաւ արտաքին նախարար Միխալաքափուլոս, որ ըսաւ. «Զօր. Փանկալոս նախապէս յայտարարած էր թէ հելլէնեւսերպ առեւտրական համաձայնութեանց պիտի յաջորդէր Յունաստանի եւ Սերպիոյ միջեւ աւելի սերտ դաշնակցութիւն մը. սակայն երբ Փանկալոսի դիկտատորութիւնը տապալեցաւ, այս ուղղութեամբ ոեւէ վաւերաթուղթ կարելի չեղաւ գտնել արտաքին նախարարութեան մէջ:» Միխալաքափուլոս աւելցուց թէ ներկայ կառավարութիւնը կը մերժէ իբրեւ օրինաւոր ճանչնալ Փանկալոսի օրով կնքուած ոեւէ համաձայնագիր:

Սաստիկ ձմեռ Թուրքիոյ մէջ

Երէկ գրեցինք թէ աննախընթաց ցուրտ կ'ընէ Թուրքիոյ մէջ: Ստացուած վերջին հեռագիրները այս մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն.—

ՊՈԼԻՍ, 27 Փետր.— Հեռաձայնով, հեռագրով, խճուղիով եւ երկաթուղիով հաղորդակցութիւնները խանգարուած են ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Այս եղանակին եւ Թուրքիոյ այս մասին մէջ այսքան խիստ ձմեռ բացարձակապէս աննախընթաց է:

Պոլսոյ մէջ ջերմաչափը զերոյէն 6 աստիճան վար ցոյց կուտայ, մինչ Անատոլուի մէջ ցուրտը աւելի սաստիկ է: Գետերն ու քաղաքներու ջուրերը սառած են. գայլերը անտառներէն դուրս գալով, կը յարձակին շատ մը գիւղերու վրայ: Երեք օրէ ի վեր սպասուած շոգենաւերը դեռ չեն հասած: Սեւ ծովու վրայ տիրող սոսկալի փոթորիկներուն պատճառաւ նաւարկութիւնը ընդհատուած է:

Երէկ Ղալաթիոյ կամուրջին երկու երրորդը սառած էր, այնպէս որ կարելի չեղաւ գայն բանալ, ու ոչ մէկ նաւ կրցաւ մտնել Ոսկեղջիւր կամ դուրս ելլել անկէ: Քանի մը օր առաջ զբօսաշրջիկներ հասան հոս՝ տաք օդի հագուստներով, սակայն ցուրտին պատճառաւ իրենց նաւերուն խցիկներէն դուրս չեն կրնար ելլել:

• Տեղական դիտարանի վարիչները կը նախատեսեն աւելի սաստիկ ձիւն եւ ցուրտ: Կարմիր Մահիկը աղքատներուն օգնութեան կը փութայ:

Էնկիւրիէն, Գոնիայէն, Էսկիշէհիրէն եւ Անատոլուի ուրիշ քաղաքներէն առնուած հեռագիրներ եւս կը հաստատեն թէ օրերէ ի վեր անընդհատ կը ձիւնէ այդ վայրերուն մէջ: Բաց դաշտերուն մէջ ձիւնը կէս մեդրէն աւելի բարձրացած է:

Ածուխի կռիւը

«Շիքակօ Թրիպիւն»ի Լոնտոնի թղթակիցը կը տեղեկանայ թէ անգլիական կառավարութիւնը իր բոլոր միջոցներով կը ջանայ արգիլել որ համաձայնութիւն մը կնքուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, Սիլէզիայէն մեծ քանակութեամբ ածուխ հայթայթելու համար Իտալիոյ:

Իտալիա մինչեւ հիմա ածուխի պաշարը Անգլիայէն կը ստանայ եւ տարիներէ ի վեր շատ բարձր գին կը վճարէ: Վերջերս Իտալիա աշխատեցաւ ածուխ ստանալ Ռուսիայէն, սակայն քանակը անորոշ եւ որակը փոփոխական ըլլալով, դարձաւ դէպի Գերմանիա: Այս վերջինը յանձնառու եղաւ Սիլէզիայէն հայթայթել Իտալիոյ պահանջած ամբողջ ածուխը, Անգլիայէն շատ աւելի պակաս գինով մը: Եթէ Իտալիա եւ Գերմանիա համաձայնին, անգլիական առեւտուրը տարեկան քանի մը միլիոն պիտի կորսնցնէ:

Փոքր Համաձայնութեան Խորհրդաժողովը

Յառաջիկայ Ապրիլին Ռումանիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Փոքր Համաձայնութեան ժողովը: Անկէ առաջ երեք նախարարները հանդիպում մը պիտի ունենան: Սերպիոյ արտաքին նախարարը Մարինքովիչ դարմանուելու համար Զուիցերիա պիտի երթայ, ուր պիտի մնայ մօտ վեց շաբաթ: Այդ առթիւ պիտի տեսնուի Չեխօսլաւաքիոյ արտաքին նախարար Պէնէշի եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլէսքուի հետ:

«Եավուզ»ի խնդիրը

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ըսմէթ փաշա իր վկայութեան մէջ ըսաւ որ Իհսան պէյ խաբած էր դահլիճին բոլոր անդամները: Անիկա գիտէր որ ծովային գործավարութիւնը պիտի ջնջուի եւ ազդարարուած էր իրեն ոեւէ կարեւոր պայմանագրութիւն չկնքել: Հակառակ ատոր, գործավարութեան ջնջուելէն քանի մը օր առաջ, Իհսան պէյ պայմանագրութիւն մը կնքեր է ֆրանսական ընկերութեան հետ՝ «Եավուզ»ը նորոգելու համար:

Գալով ծփուն նաւարանի խնդրին, Իհսան պէյ ատոր մէջ ալ խաբած էր դահլիճը, այնպէս ցոյց տալով որ միայն գերման ընկերութիւն մը կայ իբրեւ յանձնառու, մինչդեռ ուրիշ առաջարկներ ալ ներկայացուած են եղեր:

Անցեալ Նոյեմբերին Իհսան պէյի իրեն գրած նամակին վրայ խօսելով, Ըսմէթ փաշա ըսաւ թէ այդ նամակը գրուած էր՝ երբ դահլիճը որոշեց Իհսան պէյի մասին քննութիւն բանալ, ուստի անիկա բոլորովին կը կորսնցնէ իր արժէքը: Ասկէ զատ, հակառակ Ղազի փաշայի հրամանին որ երեսփոխանները այլեւս չպիտի մասնակցին առեւտրական գործերուն, Իհսան պէյ չէր հրաժարած Իշ Պանքասըի տնօրէնի պաշտօնէն: Վերջացնելով, Ըսմէթ փաշա կոչ ըրաւ Գերագոյն Ատեանի արդարադատութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՈՒՍՈՒՖ Էֆէնտի Զէյնէլ, որ Սըր Ալֆրէտ Մոնտի պաղատա մտած օրը մեծ ցոյց մը կազմակերպած էր, պասրա տարուելով մշտնջենական աքսորի դատապարտուեցաւ: Դատը Պաղտատի մէջ տեղի չունեցաւ, վախնալով որ խռովութիւններ կը ծագին:

ԿԱԹԻՆ լիտրը 1 ֆրանք 50ի պիտի իջնէ Ապրիլ 1էն սկսեալ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴՈՂԻ գրական երեկոն վաղը Հինգշաբթի ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Խ. Կեավուրեան պիտի կարդայ իր *Քառեակները*: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տրապիզոնի Հայրենակցական միութեան երեկոյթ - պարահանդէսը Մարտ 31ի գիշերը: Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

Ի գիտութիւն շահագրգռուողներուն կը յայտարարուի որ 1. համաձայն հայ եկեղեցւոյ հնաւանդ կանոններուն, մեծ-պահքի մէջ Ս. պսակ կատարել բացարձակապէս արգիլուած է: 2. Ցետ այսու Barերու եւ նման հանրային սեահներու մէջ պսակադրութիւնը խստիւ արգիլուած է: Պսակները պիտի կատարուին միայն եկեղեցւոյ մէջ: 3. Արգիլուած է նոյնպէս տուներու մէջ մկրտութիւն կատարելը: 4. Այսուհետեւ միշտ եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի:

(Կնիք)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Վ. Յ.— 35:
Պերլին, Գ. Ռ.— 100:
Օպրնա, Մ. Պ.— 15:
Մարսէյլ, Տիկ. Ա. Է.— 30,
Վալոնա, Լ. Կ.— 100 ֆրանք: Սկսանք ղրկել:

Սուլթանապատ, Վ. Ս.— 2 անգլ.: Սկսանք ղրկել Տօքթ. Տ. Մ.ի:

Քրէօզօ, Գ. Ա.— 25:
Օպրնա, Վ. Մ.— 30:
Սալին, Ս. Գ.— 35:
Թուի, Լ. Ճ.— 5 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՍԷՆ ԱԺԷՄԵԱՆԻ

„ՍԻՐՈՅ եւ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԵՐ„

Ա. Շարք

Տպ. Լիոն, 1927: Գին 5 ֆրանք

Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը:

"ԳԵՂՈՒՆԻ„

Յառաջի խմբագրատունը սակաւաթիւ օրինակներ կը գտնուին Վենետիկի Միաբանութեան այս շքեղ հրատարակութենէն, որ կը պարունակէ ծանօթ գրագէտներու գործեր եւ բազմաթիւ գեղարուեստական նկարներ:

Թանկագին նուէր մը:

Գին 3.50 տոլար կամ 90 ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տարագրութեան ժամանակ կորսնցուցած եմ զաւակներս Կարապետ 6 տարեկան եւ աղջիկս Մառի Հաճի Վարդանեան 9 տարեկան Սիվրի-Հիսարցի: Զինադադարէն վերջ, տեսնուած են Գոնիայի Ամերիկեան որբանոցին մէջ: Լուր տուողին 200 ֆր. նուէր: Իմացնել՝ Կարապետ Հաճի Վարդանեանի, 36 Rue Tapis Vert, Marseille.

Կը խնդրուի արտատպել Յունահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն:

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Մաճըրըգ գիւղէն Գրիգոր Մօսիկեան (Ներսէսեան), որ 1917ին Հալէպի Աճարոնեան որբանոցէ Գոնիա փոխադրուած է: Զինադադարին Պոլիս Առնաւուտ գիւղի որբանոցը կը գտնուէր, կը կարծուի որ Պոլիս Հայու մը կողմէ որդեգրուած է: Իմացնել՝ իր հօրեղբօրորդւոյն, Վարդան Մօսիկեանի, 74 Rue des Fleury Clamart, Seine: Լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր:

ՍԱԿԱՐԱՆ

28 Փետրուար 1928

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆ.	
Սթերլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	41
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607	—
Թրքական թղթ.	L. Trq.	12	89
Թրք. ոսկի	» or	108	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	20
Լէվա 100 հատը	Léva	17	50
Տրախմի »	Drachme	33	—
Լիր »	» Lire	134	50
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	—
Զուից. »	Frc. Suisse	489	25
Լէյ 100 հատը	Ley	15	60
Ֆլորին	(Florin)	1022	75

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3155	—
» II	»	2060	—
» III	»	1790	—
Ռումելիի երկթղ.	Lots turcs	167	—

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

ՄԵԼԻՀԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

ՎԷՊԸ

արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն: Մաքուր եւ գեղարուեստական տպագրութիւնով: Փոստի ծախք չկայ:

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

Դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI 31 Rue Kléber Issy-les-Moulineaux (Seine):

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER